

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

XVII
2004

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cronologia vieții literare românești : perioada

postcomunistă / coord.: Eugen Simion. - București :

Editura Muzeul Literaturii Române, 2014-

vol.

Vol. 17 : 2004 / Mihai Iovănel ; coord. red.: Lucian

Chișu. - 2023. - ISBN 978-973-167-671-5

I. Iovănel, Mihai

II. Simion, Eugen (coord.)

III. Chișu, Lucian (coord.)

821.135.1.09

Tehnoredactor: Mihăiță Stroe

Coperta: Mircea Dumitrescu

Eugen SIMION (coordonator general)

Lucian CHIȘU (coordonator redacțional)

Mihai IOVĂNEL

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

XVII

2004

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

București, 2023

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea de față oferă o sinteză bazată pe un colaj de citate din presa culturală a anului 2004. În ordine alfabetică, cele douăzeci de publicații prelucrate au fost următoarele: „Adevărul literar și artistic”, „Apostrof”, „Caiete critice”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cultura”, „Cuvântul”, „Dilema veche”, „Euphorion”, „Familia”, „Idei în dialog”, „Jurnalul național”, „LA&I. Litere, Arte, Idei”, „Luceafărul”, „Observator cultural”, „România literară”, „Steaua”, „Vatra”, „Viața Românească”, „22”.

Dintre principiile care au stat la baza alcătuirii prezentei lucrări pot fi enumerate în primul rând:

- relevanța: calitatea și vizibilitatea publicațiilor din care au fost extrase citatele se află într-un raport direct proporțional cu ponderea cantitativă acordată fiecărei publicații;

- complexitatea: s-a urmărit obținerea unei sinteze în care informația literară să fie însoțită de informații din sectoare care contextualizează și influențează literarul (politicul, ideologicul, socialul, infrastructura instituțională etc.).

Au fost urmărite cu precădere următoarele filiere tematice:

- afirmarea generației 2000, atât prin volume de poezie sau proză, cât și prin cronicari literari;

- controversele privind finanțarea câmpului literar (alocarea de resurse din bani publici prin instituții ca Ministerul Culturii, Academia Română, Institutul Cultural Român, criteriile care stau la baza distribuirii de fonduri etc.);

- problema fascismului interbelic și responsabilitatea intelectualilor pentru Holocaust;

- discuțiile polemice despre rolul intelectualului pornind de la volumul lui Sorin Adam Matei Boierii minții. *Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*;

- demersurile României spre a fi integrată în Uniunea Europeană, corelate cu dezbaterile despre europenitate.

Mihai Iovănel

IANUARIE

1 ianuarie

• [„Observator cultural”, nr. 201-202; ; „Săptămânal de informație și analiză culturală editat de Fundația «Cultura XXI»”; director: Ion Bogdan Lefter, redactor-șef: Carmen Mușat, redactori: Paul Cernat, Cristina Ionică, Victoria Luță, Mihaela Michailov, secretar de redacție: Ana Maria Sandu]

La rubrica de informații se publică următoarea notă, sub titlul *Editura Corint renunță la capitolul plagiat*: „După cum «Observatorul cultural» a arătat în repetate rânduri, manualul de *Limba și literatură română* pentru clasa a XII-a editat în toamna anului 2002 de către Editura Corint, autori: Florina Rogalski și Daniel Cristea-Enache, coordonator: Eugen Simion, cuprindea un masiv plagiat în capitolul consacrat istoriei limbii române. Relansat în toamna lui 2003, când manualul a fost reeditat doar cu câteva mici modificări, restul plagiatului rămânând că în ediția 2002, scandalul a prins proporții, cu contribuția câtorva cotidiane, mai ales a «Evenimentului zilei». De asemenea, Grupul pentru Dialog Social a organizat o dezbatere specială pe această temă (vezi transcrierea din «22», Nr. 719/16-22 decembrie 2003). În consecință, Editura Corint a decis înlocuirea capitolului respectiv, nu însă – din păcate – și retragerea edițiilor aflate în circulație. Iată textul comunicatului dat publicității de către editura: «Ținând seama de comentariile apărute în revista <Observator cultural> și în alte publicații – și pentru a pune capăt speculațiilor care, de multe ori, depășesc tema pusă în discuție – Editura Corint a decis, de comun acord cu coordonatorul volumului, să înlocuiască, din nouă ediție a manualului de limba și literatură română pentru clasa a XII-a, capitolul *Fundamentele literaturii române*, alcătuit de Florina Rogalski. În nouă versiune, capitolul citat va fi scris de prof. univ. dr. Dan Horia Mazilu, specialist în domeniu. Domnia-sa a avut amabilitatea de a accepta propunerea editurii. Editura cere scuze cititorilor săi și tuturor celor care s-au simțit lezați de acest incident. Editura Corint»”. □ În cadrul grupajului *Anul editorial 2003* scriu Bianca Burța, Luminița Marcu, Iulia Popovici, C. Rogozanu, Paul Cernat. Bianca Burța: „...La capătul anului literar 1933 se puteau estima câteva izbânzi de durată, titluri menite să se detașeze de gloria efemeră a atâtor mii de cărți, în tiraje mai mici ori mai mari, care se adaugă anual pe rafturile generoase – deși ceva mai dosnice – ale memoriei literaturii. Într-un singur an se puteau număra cel puțin șapte române de «raftul întâi»: *Patul lui Procust*, *Creangă de aur*, *Adela*, *Cartea nunții*, *Rusoaica*, *Drumul ascuns*, *Răscoala*... Un asemenea detaliu de istorie literară îmi vine în minte aproape de fiecare dată când, de la o vreme, la finele unui an, încerc – mai în joacă, mai în serios – să «ghicesc» cam câte dintre cărțile

de literatură apărute în cursul celor douăsprezece luni vor mai (putea) fi citite sau pomenite peste, să zicem, o jumătate de secol. La capitolul român, bunăoară – pentru că tot a fost vorba despre asta mai înainte – anul literar 2003 nu s-a dovedit chiar o revelație... În ciuda unor – totuși – lăudabile încercări de depășire a crizei în care se găsește/subzistă proză noastră ficțională contemporană. Un atare (notabil) demers se datorează Editurii Polirom, care a inaugurat anul trecut o nouă colecție: «Fiction Ltd.». Această inițiativă editorială a creat însă niște așteptări care, deocamdată, nu sunt tocmai satisfăcute: *Femeia în roșu* e doar o reeditare, iar despre «noutățile» propriu-zise – *Fric* al lui Ștefan Agopian, *Întâlnirea* Gabrielei Adameșteanu, romanul *Oameni și umbre, glasuri, tăceri...* al lui Alexandru George sau *Fetița* lui Mihai Zamfir – n-ar fi chiar potrivit să se spună că aduc soluții narrative de reținut... Modestia «producției» autohtone de ficțiune e pusă și mai bine în lumină, prin contrast, de traduceri masive (și binevenite) din literatură universală, situație cu care ne-am obișnuit, de fapt, mai de mult. Proză românească de ficțiune are de întâmpinat în continuare «concurență» semnificativă reprezentată de scrierile nonficționale, de cărțile de memorii, de confesiuni diverse ori de interviuri. Pe această cale, de altfel, revin – nu neapărat în forță! – în atenția publicului câțiva dintre autorii «canonici» ai deceniilor șapte și opt: Augustin Buzura cu *Tentația risipirii*, Nicolae Breban și *Sensul vieții*, Ileana Mălăncioiu și *Recursul la memorie*, mărturisirile lui Bujor Nedelcovici din *Un tigru de hârtie* sau cele ale lui Ion Ianoși din *Eu și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu*, jurnalul oarecum neobișnuit ca structura al Ninei Cassian, precum și două cărți de interviuri avându-i ca interlocutori pe Dumitru Țepeneag (*Clepsidra răsturnată*) și respectiv Ileana Mălăncioiu (*Recursul la memorie*) – aproape toate lansate (unele cu o oarecare pompă) la recentul Târg de carte. Dintre acestea însă puține reușesc să fie cu adevărat autentice. Prin urmare, nici în zona prozei non-ficționale anul 2003 nu ne-a produs o revelație... În altă ordine de idei, aș (re)citi cu bucurie (acum și mai târziu), dintre noutățile anului 2003, cărți precum *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* de Ioana Pârvulescu, *Enciclopedia zmeilor* și *Plurivers* de Mircea Cărtărescu, ori *A citi, a reciti* de Matei Călinescu. Desigur, selecția este extrem de subiectivă, dar cred că titlurile amintite (și, desigur și altele) sunt dintre acelea sortite a fi aduse în discuție și peste ani... Pe scurt: anul literar 2003 a fost unul că oricare altul, cu mii de opuri, opusculă, cărți, carticele, tomuri publicate, lansate/remarcate/recenzate sau nu, cu polemici mai vechi ori mai noi, cu discuții despre revizui și recontextualizări. O atmosferă, să-i spunem, firească, dar în nici un fel excepțională..." (*Ficțiunea, în umbră*). * Paul Cernat: „Dincolo de haosul aparent, tendința dominantă a anului editorial 2003 a reprezentat-o afirmarea, recuperarea, reconfigurarea sau căutarea unor identități (literare, ideologice sau editoriale). Altfel spus – marcarea mai clară a unor «teritorii» într-o junglă plină de primejdii... Nu-mi propun o analiză de câmp riguroasă (nu am suficiente date pentru asta), ci voi semna doar câteva elemente care mi-au reținut în mod particular atenția. Din păcate, beletristică

«originală» autohtonă a înregistrat o eclipsa de creativitate. Nu au lipsit cazurile de impostură – de ex. romanul-scenariu etno *Mesteci și respiri mai ușor* al debutantului Constantin Popescu, premiant la categoria «pile, cunoștințe, relații». În plus, scandalurile de plagiat în care a fost implicată Academia Română (care s-a mai «distins» de curând și prin acordarea unor premii literare pe criterii 100% clientelare) reprezintă mai mult decât un simptom grav. Iar politică «de casă» a Ministerului Culturii și pesedizarea agresivă a Institutului Cultural Român constituie, pur și simplu, semnale de alarmă, ca și preconizata politică fiscală privitoare la cărți. Asta da, «identitate» politică... etatistă! Și în acest an speciile metaliterare (critică, eseu, enciclopedii, dicționare), «de frontieră», non-ficționale (documente de tot felul, memorialistică mai mult sau mai puțin «literaturizată») sau non-literare (cărți «de idei», de sociologie, istorie orală, studii culturale ș.a.m.d.) au prevalat asupra beletristicii. O tendință pe care am sesizat-o și cu alte prilejuri și care ar merita o discuție aparte. În atenție au fost/sunt titluri precum masiva, impresionanta *Enciclopedie a exilului literar românesc* de Florin Manolescu (nu lipsită de aspecte care pot fi discutate), tragicul *Portret al lui M* de Matei Călinescu, *Copacul din câmpie* de Gelu Ionescu, pseudo-tratatul *Despre ingeri* de Andrei Pleșu, *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea și *Jurnalul 1990-1993* al Monicăi Lovinescu (mi se pare siderant faptul că nimeni nu a semnalat lipsa anului 1989! Un «detaliu» care ar fi trebuit să genereze speculații privind rațiunile secretizării...). În destule dintre aceste cărți, miza o reprezintă relația dintre identitatea personală și memoria totalitară. Mă tem însă că unele dintre ele vor avea parte mai curând de o lectură hagiografică și/sau partizană decât de o privire lucidă... Titluri peste care nu se poate trece sunt și *Imaginarul violent al românilor* de Ruxandra Cesereanu, volumul doi din *Traficul de frontieră...* al lui Adrian Oțoiu despre proză optzecistă sau studiul *Teatralizarea și reteatralizarea în România* al Mirunei Runcan, *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză* de Valentin Protopopescu, *Eliade, ezotericul* de Marcel Tolcea. Eugen Negrici a publicat o «felie» roșie cam subțire din istoria poeziei române sub comunism. Mult disputat a fost volumul de eseuri *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli* al lui Mircea Cărtărescu – un «act de identitate» civică de care comentatorii s-au servit însă mai curând că de un pretext pentru afișarea propriilor opțiuni și identități ideologice. Pe lângă *Pixeli...* și fermecătoarea *Enciclopedie a zmeilor*, Mircea Cărtărescu și-a «reîncărcat» o parte din opera poetică în cele două volume *Plurivers* de la Humanitas și în elegantul volum de sonete apărut la editura timișoreana Brumar. «Remanierile» editoriale (că să nu mai vorbesc de reeditări) au fost, de altfel, o tendință semnificativă a acestui an... Ele privesc în special proză – mă gândesc la volumul doi din *Supraviețuirile* lui Radu Cosașu, dar și la *Caminante. Jurnal (și contrajurnal)* mexican de Octavian Paler, la *Întâlnirea Gabrielei Adameșteanu* (o nuvelă mai veche transformată într-un roman), la *Oameni și umbre, glasuri, tăceri...* de Alexandru George, ultimele două – apărute în Colecția «Fiction Ltd.» a Editurii Polirom. Tot o «reîncărcare» e și volumul

de *short stories* *Proză cu amănuntul* al înzestratului autor ieșean Dan Lungu, sociolog de meserie, care a scos însă pe piață și două volume originale de sociologie, respectiv istorie orală a comunismului românesc – *Construcția identității într-o societate totalitară* și *Poveștile vieții. Teorie și documente* (pe această linie, a istoriei orale, a «recidivat» și Zoltan Rostas în *Sala luminoasă* și *Istorii la firul ierbii*, ultima – împreună cu tânărul prozator Sorin Stoica). Tinerii ieșeni «alternativi» au confirmat prin cărți individuale. Editura Polirom a ținut prim-planul cu colecții precum deja amintită «Fiction Ltd.» (în pofida amintitului deficit de creativitate), «Egografii» sau «Biblioteca Ioan Petru Culianu», cu titlurile din colecții ca «Historia» sau cu inepuizabilă «Biblioteca Polirom». Căutarea «identității bucureștene» a produs *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* de Ioana Pârvulescu, oportun completată de «cruzimea» din *Bucureștii mahalalelor* de Adrian Majuru; li se adaugă *București. Carte de bucăți* a lui Dan C. Mihăilescu. Trei imagini, trei opțiuni identitare distincte... «Balcanismul» din literatura română face obiectul trilogiei lui Mircea Muthu de la Editura Dacia, iar primul volum din seria de *Geografie literară* al lui Cornel Ungureanu (apărut la Paralela 45) «cartografiază» Muntenia... De literatură «alternativă» se ocupă în continuare consecvent aceeași Paralela 45, care în anul (deja) trecut a scos pe piață cărți originale de Cristian Teodorescu (*Îngerul de la benzinărie*), Mircea Daneliuc (*Petru și Pavel*), Ioan Es. Pop (*Petrecere de pietoni*), Ioana Nicolaie (*Credința*), Ana Maria Sandu (*Din amintirile unui chelbasan*). La capitolul poezie, Paralela e concurată doar de Editura Vinea, cu titluri de Mihai Ignat, Doina Ioanid, Iulian Tănase... Și «exegeza» pop-rock a prins ceva cheag prin monografiile popularizatoare întocmite de tânărul Miron Ghiu la Humanitas sau prin volumul lui Ioan Big despre istoria mișcării punk... Multe ar fi de adăugat. Dar avem tot timpul în 2004... (*Căutări de identitate*). * Luminița Marcu: „Cineva mai puțin implicat în «luptele» din interiorul sistemului cultural românesc ar putea să fie mirat că pun anul 2003 sub semnul acestei apariții editoriale. În fond, este vorba despre un jurnal din care au apărut deja și alte volume, iar scrierile Monicăi Lovinescu sunt cunoscute printre literați. Este adevărat, dar în cazul volumului de acum, problema este mai ales aceea a perioadei surprinse în relatările seci, faptice ale unui jurnal care nu are nici pe departe un caracter intim, capricios. Cine înțelege ce s-a întâmplat în acei ani de început ai democrației românești înțelege de fapt prezentul cultural. Monica Lovinescu este cel mai bun martor, cel mai credibil și cel mai avizat al anilor 1990-1993, iar jurnalul ei este o cronică aproape neutră a celor întâmplate atunci. Este o carte lămuritoare și o carte care poate fi citită și ca dicționar de personaje, folosind indexul de la sfârșit. Este tot ce se putea face mai bun pentru tinerii care nu au trăit acea perioadă și Monica Lovinescu ne-a oferit astfel cel mai util și neașteptat cadou. Un cadou pe care nu ni l-au făcut nici Academia, nici alte instituții care ar fi trebuit să cerceteze cu adevărat istoria noastră recentă. Anul 2003 a mai fost și anul întoarcerii profesorului Matei Călinescu. Într-o țară din care mai ales se pleacă (tot în 2003 prietenă noastră Cristina Ionică s-a mutat în Canada), cei

care se întorc ne dau o nesperată poftă de a scrie cărți, de a mai face ceva fapte culturale în România. Matei Călinescu va preda la Facultatea de Litere din București și, în mod sigur, asta va aduce un suflu nou într-o instituție altfel cam obosită. Tot Matei Călinescu a publicat în 2003 o carte tulburătoare, *Portretul lui M.* Când un scriitor și un teoretician de calibrul internațional al lui Matei Călinescu se întoarce în România, parcă lucrurile nu stau așa de rău. În 2003 s-au repetat «bucuriile» în jurul subvențiilor pentru cărți și reviste, date la fel de discreționar și de incorect valoric și anul acesta. S-a ajuns chiar la performanța că Dan Berindei, președinte al comisiei de acordare a subvențiilor, să-și aloce o sumă imensă pentru propriul omagiu. Ziarele (puține) au scris, Dan Berindei nu a pățit nimic. Nici măcar n-a fost rușinat. Tot în 2003 s-a transformat Fundația Culturală în Institutul Cultural Român, cu vice-președinte Cătălin Țirlea și director al editurii aferente, Daniel Cristea-Enache. Cel mai violent gest față de aceste înregimentări: revista «Dilema» a părăsit Institutul condus în continuare de Buzura și va apărea din ianuarie cu numele «Dilema veche», cu ajutorul fundației lui Mircea Dinescu. În 2003 a apărut și o foarte interesantă carte a Ruxandrei Cesereanu, *Imaginarul violent al românilor*, care ne mai ajută să înțelegem cum au fost reflectate mine-riadele în mass-media românească și de ce, încă, nu se pot accepta critici neutre, estetice față de Ana Blandiana, de pildă. Pentru că violență de sorginte politică cu care ea a fost atacată este incredibilă. Din păcate, trebuie să ne uităm în arhiva «României Mari» pentru a înțelege înverșunarea cu care unii intelectuali sunt încă apărați. Într-o lume în care au fost spuse asemenea lucruri despre Liiceanu, Pleșu, despre intelectualii din Piața Universității, este probabil prea devreme pentru analize relaxate, estetice sau sociale. Tot în 2003 au apărut în volum articolele lui Mircea Cărtărescu, *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*. Titlul acestei cărți mi-a prilejuit o revelație în ceea ce privește distanță dintre generații sau, mai bine zis, dintre cei de azi și anumiți reprezentanți ai generațiilor mai vechi. Două distinsse doamne scriitoare, foarte cunoscute la noi, s-au arătat mirate că «pixeli» nu vine de la «pix». Am fost de față, am asistat fără să vreau la discuție și nu era nici urmă de glumă la mijloc. Doamnele credeau sincer că Mircea Cărtărescu era înfășurat într-un fel de «pixuri». De ce să ne mai mirăm atunci că există neînțelegeri în cultură română? (*Jurnalul Monicăi Lovinescu și „pixurile” lui Cărtărescu*). * Iulia Popovici: „După cum spuneam în 2003 pe vremea asta, de vreo doi ani (mai precis, de la *Jurnalul* lui Cărtărescu încoace), am căpătat solidul obicei de a nota prin câte-o agendă cărțile pe care le citesc de-a lungul unui an. Mai nou, nu le mai număr, dar de desfătat mă desfăt în continuare privind (în grafia-mi imposibilă), precum țăranul terenul proaspăt însămânțat, ce harnică am fost în ultimele 52 de săptămâni. A fost primul an, în ultimii șase, în care-am pierdut Târgul Gaudeamus, așa că de-abia acum încerc să reconstitui finalul glorios al sezonului editorial trecut; cu excepția acestui moment însă, am stat pe și mai pe lângă baricadele nu foarte zdruncinate ale ultimelor apariții de carte. Ce s-a întâmplat în 2003? Aproape nimic nou: am dat iarăși ocol normalității editoriale, cu subvenții

dubioase, întreprinderi nu foarte curate, ajutate de, să zicem, conjunctură atent cultivată, autori publicați pe banii lor de către edituri serioase care culeg apoi laurii descoperiri de noi talente. Prețurile cărților de la Humanitas au atins cote prohibitive, dar a apărut și «Raftul întâi». «Biblioteca Polirom» a introdus un ritm fascinant în publicarea de titluri străine «calde», Compania și-a făcut loc provocând mici «incendii», cu *Retori, simulacre, imposturi, Chemarea la ordine. Anchetă asupra noilor reacționari* sau cartea lui Adrian Majuru despre mahalalele Bucureștiului, Paralela 45 a continuat seria optzeciștilor și pe cea de teoria literaturii, iar Legea cărții ne-a făcut cadou de An Nou TVA-ul de 9% pe tipărituri, cu scumpirea adiacentă. Și-am citit de parc-am fi știut că vine TVA-ul! Am început anul cu un român dulce-amar, urgisit de mai toată lumea la rubrica «de consum» pentru femei: cartea lunii ianuarie e *Jurnalul lui Bridget Jones* de Helen Fielding (ironia sortii, tot cu Bridget Jones am încheiat 2003-ul – în decembrie a apărut continuarea jurnalului, *Bridget Jones: La limita rațiunii*). Nu e o lectură profundă, dar e una constructivă: după ce-o citești, îți vine să (te) pipăi și să urlî: Bridget Jones *c'est moi!* Că să nu mai spun că te-ndoi de răs citind-o. A venit apoi, în februarie, *Enciclopedia zmeilor* a lui Mircea Cărtărescu, scandalos de scumpă, trebuie s-o recunosc, și făcând deliciul părinților, cel puțin la fel de mult că al odraslelor. Una dintre întrebările pe care le-a născut a fost dacă e sau nu o carte pentru copii; pentru copiii de toate vârstele, da. E un Cărtărescu jucăuș, inventiv, intertextual, cu limba ascutită și dedată la corupătoare strategii de *computer games*, să dai în mintea copiilor și mai multe nu! În martie se-ntoarce maestrul David Lodge, cu *Gânduri ascunse*; e același Lodge, ironic, tăios, spumos, cu simțul replicii, dar deja lucrurile nu mai sunt atât de simple ca-n *Ce mică-i lumea!*. Din nou în mediul universitar, nu debandadă rătăcirii în meandrele reformei sau a carierismului îl preocupă de dată asta, ci nouă frontieră a imaginației noastre tehnologice: poate fi cuantificat spiritul uman? La urmă urmei, există o formulă matematică a iubirii? *Gânduri ascunse* e o superbă farsă, dar întrebarea rămâne. La fel cum rămâne și acea crudă constatare a lui Hayek asupra atașamentului oamenilor de dictaturile cele mai urâte: *Sărbătoarea țapului* (din aprilie) e probabil cea mai bună carte a lui Mario Vargas Llosa, dar una cumplit de aspră. În mai, o dată cu Bookarest, o eșuare pe terenul, altfel alunecos, al teoriei literare: Umberto Eco, *Opera deschisă* (reeditare, e adevărat, dar și relectură obligatorie). În iunie și în iulie, două cărți subtil legate între ele: Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, și Daniel Keyes, *Flori pentru Algernon. Elegii pentru ființe mici*, aș putea spune, pentru universul acela miriapodic pulsând de viață al Bucureștiului de dinaintea mării căderi, pentru șoricelul alb pe nume Algernon și prietenul sau suflet-pereche, Charlie Gordon. August. Pentru că e cald și nimic nu mișcă, o carte pentru nostalgicii comunismului pe veci pierdut – Thomas Brussig, *Aleea Soarelui*; Östalgia lui Brussig și cea a lui Wolfgang Băker (*Good Bye, Lenin!*) își dau mâna, făcând din fantomele trecutului recent al RDG un Casper căruia îi poți chiar juca feste. Septembrie și octombrie. Două cărți despre

despărțirea de-o ființă dragă: Aglaja Veteranyi, *Raftul cu ultimele suflări*, și Matei Călinescu, *Portretul lui M.* Amândouă te fură, te duc cu ele într-o lume cotropită de forță morții; iar *Portretul...* e o scriere unică în literatură română, printre altele prin formidabilă ei structura narativă. Pentru mine, cartea lunii noiembrie e și cea a anului; nu e literatură, e un volum de spectacologie (fantomă care tot da târcoale teatrului românesc și nimeni n-o primește-n casă), mai pasionant decât un roman de aventuri: Miruna Runcan, *Teatralizarea și reteatralizarea în România (1920-1960)*. Așa de tare ne-a lovit, că nimeni nu s-a dezmeticit încă să scrie despre el, e însă bibliografie obligatorie pentru oricine vrea să-nțeleagă pe ce lume s-a născut teatrul de la noi. Și, cu voia dvs., restanță din luna anterioară, pentru decembrie, câștigătorul este proaspătul roman al lui Ian McEwan, *Ispășire*, o chestionare până la sânge a funcțiilor ficțiunii. De ce să scrii? Probabil că nu întâmplarea face că răspunsul lui McEwan să fie același cu cel pe care și-l dau, pe rând, Philip Roth în *Pata umană* și Jeffrey Eugenides în *Middlesex* – pentru că numai literatură poate restabili ordinea (umană a) lumii. Dacă n-ați ghicit până acum, ce-ați citit mai sus e, în felul ei, cutiuță mea cu dorințe neîmplinite în 2003. Sunt 12 cărți despre care mi-ar fi plăcut să scriu, dar n-am făcut-o: n-am fost în stare, n-am vrut, nu s-a putut; puse cap la cap, după cele 12 luni ale anului, fac un soi de hartă, subiectivă, ca oricare alta, a anului care-a trecut. La mulți ani! (*12 cărți despre care n-am scris*). * C. Rogozanu, *Bi-lanț*: „Adică sunt două «lanțuri», două rute literare (culturale) pe care le-am monitorizat în 2003. Pe de o parte, e din ce în ce mai previzibil și mai plictisitor traseul de consacrare culturală pe linie de stat. M-am amuzat cu diverse premii date de diverse instituții care funcționează cu bani de la buget, de diverse personalități care sunt prin excelență vocea puterii. Nici nu-i mai numesc (am obosit!): cert e că a crescut nesimțirea. În «partea cealaltă», adică acolo unde chiar se întâmplă chestiuni culturale, am găsit destule motive că să declar că a fost un an agitat și bogat cultural. Mi se pare, mai întâi, important faptul că intelectualul român încearcă de la un timp să-și definească ceva mai precis poziția ideologică. Adică, dacă avem noroc, nu vom mai avea doar înjurături de genul «ăla e stalinist», «celălalt e fascist» și celelalte. O dezbatere civilizată începe să se contureze în revistele noastre culturale. Un articol din «22» al Gabrielei Adameșteanu despre un «război» dintre Pleșu și «Observator cultural» a fost pentru mine semnul că «elita» începe să se dezentralizeze, că intelectualii încep, încet-încet, cu o timiditate agresivă, să mai și accepte slăbiciunile propriului grup, că încep să scaneze și din alte perspective peisajul... Pe de altă parte, am observat în absolut toate revistele culturale prelungiri dizgrațioase ale cronicii de carte într-o formă mult prea tradiționalistă. Se cultivă în continuare recenzarea molcomă, din prietenie, articolul din care nu poți desprinde opinii sau criterii de judecată clare. Din cauza acestei inerții în care s-a resemnat receptarea critică de la noi, e din ce în ce mai greu să dezgropi din muntele de noi apariții recomandări oneste, de real ajutor. După anul editorial 2003 mi-au rămas în cap, din diverse motive, următorii autori.

Tinerii Radu Pavel Gheo, Lucian Dan Teodorovici, Sorin Stoica sunt dovadă că se poate scrie proză altfel decât înainte de '89. A trecut cam mult timp, dar au apărut totuși primele semne literare ale trecerii într-o nouă sensibilitate beletristică. M-au întrebat mulți oameni de ce se face atâta tam-tam în jurul unui volum 3 dintr-un jurnal al Monicăi Lovinescu. Răspuns: pentru că al treilea nu e ca primele două. Răspuns ceva mai serios: pentru că avem de-a face cu un tablou perfect al unei epoci extrem de confuze și pentru cei care au trăit-o (ce să mai vorbim despre cei care nu erau implicați în lumea culturală în acel moment?!). Eugen Negrici a pus la bătaie o nouă istorie literară care, după mine, are o mare calitate și un mare defect. Defectul ar fi acela că perpetuează moda istoriilor literare de autor, dovadă că am rămas complet în urmă cu edițiile de sinteză: istorii, monografii, dicționare. Pe de altă parte, are meritul de a nu încerca să-i «canonizeze» neapărat pe unii autori, cât să-i demitizeze pe alții (uneori le acordă prea mult spațiu...). O carte de sinteză, extrem de utilă și foarte profesionist construită, este *Enciclopedia exilului literar românesc* a lui Florin Manolescu. M-a impresionat *Portretul lui M* de Matei Călinescu și m-a bucurat apariția în românește a cărții de referință *A citi. A reciti. O poetică a (re)lecturii*. Și a mai fost o furibundă modă a scrierilor despre București. Am citit sau am răsfoit cel puțin cinci cărți despre capitală... Nu fac aici un top calitativ (unele sunt chiar extraordinare), doar că mi s-a părut amuzantă această excesivă grijă eseistică pentru a noastră capitală. Autorii români au reușit să-mi ocupe mai mult timp decât în alți ani, când autorii străini erau regi, cel puțin în zona literaturii. Și au fost mai ales autori tineri – deci nu a trebuit să mă chinui, că-n alți ani, să descifrez aceiași mari scriitori contemporani ai noștri care au umplut manualele, academiile și ministerele. Se poate să-mi fi scăpat unele cărți bune. Dar deja am văzut câteva bilanțuri prin alte reviste și m-am îngrozit. Nici măcar în astfel de articole criticii noștri nu îndrăznesc să dea «liste scurte» de preferințe – poți să găsești în unele «bilanțuri» topuri 20, 30 sau 40. Sunt acolo oameni de toate felurile, că să nu se supere nimeni... Bilanțul bilanțului: surpriză anului a fost furnizată de câțiva tineri prozatori români; a mai fost apoi revenirea pe firmament a două nume mari: Monica Lovinescu și Matei Călinescu; dezamăgirea anului: critica literară – desuetă, prea adesea complice cu autorii, anemică, cu mari probleme de credibilitate... □ Sub genericul *Premii peste premii*... se publică notele: „*Avalanșă!* Către sfârșitul lui 2003 n-a nins în România doar cu zăpadă, ci și cu... premii literare! Iminența trecerii în anul 2004 i-a făcut – probabil – pe unii să se realizeze că a cam trecut timpul onorării aparițiilor editoriale din... 2002 (sic!), drept pentru care s-au pus pe treabă și au pornit avalanșa. Iată – bunăoară – ce lauri au împărțit filialele întârziate ale Uniunii Scriitorilor din România: – *La Arad*. Pentru Asociația Scriitorilor din Arad au jurizat «faimoșii» Horia Ungureanu (președinte), Ion Corlan și Ioan Matiuț. Au acordat un Premiu de excelență – lui Gheorghe Schwartz pentru întreaga operă; un Premiu de poezie – lui Petru M. Has pentru *Fărâme din ProŢET* (Editura Mirador) și *wagram* (Editura Multimedia); un

Premiu de proză – lui Traian Ștef pentru *Orbul și dintele de aur* (Editura Paralela 45); un Premiu pentru traducere – lui Ondrej Stefanko, pentru traducerea în limba slovacă a cărții lui Ioan Flora, *Realitatea asediată* (*Obliehana skutocnost*, Editura Ivan Krasko și ESA), pentru traducerea din slovacă în română a volumelor V.A. Hronec, *Rug* și Milan Rufus, *Clopote și alte poezii* (ambele la Editura Ivan Krasko); și un Premiu de debut – Liei F. Faur pentru *Exerciții de striptease* (poezie, Editura Mirador)... – *La Suceava*. Alt juriu «prestigios» la Societatea Scriitorilor Bucovineni din Suceava: Ion Beldeanu (președinte), Nicolae Cârlan, Onu Cazan, Doina Cernica, Emil Satco. Laureatii: Poezie – George L. Nimigeanu pentru *Tămăduirea de sine* (Editura Ardealul); Proză – Anica Facina pentru *Stampe și portrete* (Editura Ermetic) și Grigore Crigan pentru *Casa cea nouă* (Editura Bukrek, Cernăuți); Critică și istorie literară – Adrian Dinu Rachieru pentru *Alternativa Marino* (Editura Junimea) și Sabina Fânaru pentru *Eliade prin Eliade* (Editura Universitas XXI); Publicistică – Constantin Hrehor pentru *Muntele mărturisitor* (Editura Timpul)... – *La Craiova*. Belșug de lauri și în Bănie, la Asociația Scriitorilor din Craiova. Juriul: Marin Beșteliu (președinte), Ion Buzera, Ilarie Hinoveanu, Florea Miu, Constantin M. Popa. Premiile: Opera omnia – Sina Dănciulescu pentru antologia *Zilele una cu alta* (Editura Aius); Premiu de excelență – Florea Firan pentru întreaga activitate; Poezie – Ionel Ciupureanu pentru *Krampak* (Editura Cartea Românească); Proză – Ileana Român pentru *Feminariu* (Editura Cartea Românească); Critică și istorie literară – Ovidiu Ghidirmic pentru *Studii de literatură modernă și contemporană* (Editura Scrisul Românesc); Debut – Ion Maria pentru *Patmos* (poezie, Editura Ramuri). S-a acordat chiar și un premiu al Reprezentanței Drobeta Turnu Severin: lui Emil Albișor pentru *Nunțile* (Editura – firește – Decebal)... *CopyRo iese din letargie...* Societatea de gestiune colectivă a drepturilor de autor CopyRo, persoană juridică autonomă, controlată de președintele Uniunii Scriitorilor din România, Eugen Uricaru, și de cercul său de apropiați, s-a trezit din letargie și a acordat și ea, la finele lui noiembrie 2003, premii pentru anul 2002. În palmares – distincții pentru istorie, învățământ și pedagogie, științe juridice, medicină, informatică, științe economice, științe exacte, științe agricole! Ba chiar și câteva cu profil mai literar!: pentru Mass media – Ilenei Mălăncioiu pentru *A vorbi într-un pustiu* (Editura Polirom); pentru Beleturistică – lui Bogdan Suceavă pentru *Imperiul generalilor și alte istorii* (Editura Dacia); și pentru Critică și istorie literară – lui George Gană pentru *Melancolia lui Eminescu* (Editura Fundației Culturale Române)... «*România literară*» se grăbește. Înainte că anul să se încheie și aparițiile editoriale ale ultimelor luni să apuce să fie citite și comentate, redacția «*României literare*» s-a grăbit să acorde, pentru a două oară, un premiu pentru nici mai mult, nici mai puțin decât «*Cartea anului*». De fapt, e vorba despre o opțiune subiectivă, «jurații» fiind membrii redacției, între care unii critici literari, alții... ba! Selecția prealabilă, anunțată în revistă, a fost mai degrabă bizară, incluzând două antologii de tip opera omnia, nepremiabile ca opere reprezentative

pentru creația unui an literar (e vorba despre culegeri retrospective din poezia lui Mircea Ivănescu și a lui Emil Brumaru), ca și o singură traducere din sutele care s-au publicat de-a lungul lui 2003, zeci și zeci dintre ele fiind veritabile evenimente (dar cea reținută e semnată de... Gabriel Liiceanu, laureatul «României literare» de anul trecut!). Au mai fost «nominalizate» cărți de Monica Lovinescu – *Jurnal*, Vol. 3, Matei Călinescu – *Portretul lui M*, Andrei Pleșu – *Despre îngeri* și Mircea Cărtărescu – *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*. Câștigător a fost declarat *Jurnalul* Monicăi Lovinescu. *Academia e mai înceată, dar stârnește ecouri!* De la festinul premial al sfârșitului de an nu putea lipsi Academia Română. Mai lentă în mișcări, înalta instituție și-a decernat – însă – abia premiile pentru anul 2001!?! Lăsându-le la o parte pe cele științifice, iată distincțiile acordate pentru literatură: Premiul «Mihai Eminescu» – *Un război de o sută de ani* de Mariana Marin (cartea a apărut – însă – în 1981; în 2001 s-a publicat o a doua ediție!) și *Pleiada. Pléiades* de Romulus Vulpescu; Premiul «I.L. Caragiale» – *Cine l-a ucis pe Marx?* de Horia Gârbea; Premiul «Titu Maiorescu» – *Secvențe critice contemporane* de Răzvan Voncu, *Căruța lui Moromete* de Andrei Grigor și *Concert de deschidere* de Daniel Cristea-Enache; Premiul «Ion Creangă» – *Vremelnicie pierdută* de Bogdan Popescu. Cât prestigiu pot avea asemenea premii? Un răspuns s-a grăbit să ofere Elena Vlădăreanu în «Cotidianul» din 20 decembrie 2003, sub titlul *Premii fără câștigători*: deși «Președintele Academiei Române, Eugen Simion, este de părere că premiile date anual de instituția pe care o conduce sunt cele mai prestigioase din cele date pe teritoriul României [...] cum poți să ai încredere într-o instituție care îl premiază pe George Virgil Stoescu (un poet de raftul al șaptelea), așa cum s-a întâmplat anul trecut?». Constatând clientelismul premiilor acordate, pentru critică literară, micului grup de fideli ai lui Eugen Simion, a reacționat și «Evenimentul zilei», în ediția din 28 decembrie 2003, într-un articol semnat de Luminița Marcu și intitulat *Tinerii academiști*. Iată-l, în extenso: «Mă întreb de mult timp ce simt acești oameni relativ tineri, critici literari, asistenți în universitate, șefi de edituri sau lucrători pe la Academia Română, care de ani și ani de zile trebuie să ducă serviete, la propriu sau la figurat. Sunt oameni tineri pentru care orizontul valoric e limitat la șefii lor, indiferent dacă ei asta cred sau asta trebuie să creadă. Acestor șefi le iau interviuri, le admiră cărțile, de la ei își primesc salariile. Și după ce s-au dovedit băieți buni, ei își iau și recompensele: salarii mult prea mari în comparație cu prestația lor, premii care în mod normal vin la vârste mai înaintate, onoruri care sunt de obicei ale senectuții și așa mai departe. Am văzut un astfel de tânăr de curând, la o emisiune tv, alături de Eugen Simion. Nici nu mai poți să ai vreo polemică cu un astfel de om chinuit, obligat de alegerile umile pe care le-a făcut să stea în umbră marelui critic, un tânăr obedient până la absurd, copiind stilul vestimentar al maestrului rămas prin anii '60, un tânăr aflat în neputința contrazicerii, pentru că șeful e necruțător în răzbunările sale. I-am urmărit pe acești tineri, susținuți de bătrâni de la care au moștenit umilință, și am văzut în textele lor că sunt obsedați de lucrurile pe care,

din nefericire, au fost obligați să le facă: să asculte de cineva de sus, să caute mereu «șeful» în tot ceea ce se scrie, să nu creadă în ruptul capului în libertate și în gesturi făcute fără interes. Astfel de tineri își primesc trista lor răsplată, vorba lui Eminescu, de vreo două ori pe an. De curând s-au decernat Premiile Academiei Române. Premiul «Titu Maiorescu» (!) a fost decernat următorilor: Răzvan Voncu, Andrei Grigor și Daniel Cristea-Enache. Așa de tineri și deja în Academie... Premiul «Ion Luca Caragiale»: Horia Gârbea. Mă fascinează în continuare cercul în care se învârtesc acești câțiva inși din cultura română, meschinăria cu care-și dau premii și se adulează reciproc, ferocitatea animalieră cu care-și atacă «dușmanii», lipsa totală a umorului, abilitatea cu care reușesc să nu se plictisească știind mereu ei cu ai lor. Oricum, să vezi lângă numele acestor tineri nefericiți numele unor Caragiale și Maiorescu, să-i vezi alăturați pe jurnalistul de la «Cronică Română» și pe șeful Junimii sau *Concertul de deschidere* lângă *Direcția nouă* e mai mult decât suficient. Istoria literară are umorul ei și tinerii academiști de azi nu scapă de ironia junimiștilor nici după 150 de ani... „*Tot la Academie: Pandrea pentru Pandrea*. Totuși, Academia a dovedit că are și ea puținel umor, căci Premiul «Petre Pandrea» a fost decernat... Nadiei Pandrea, și anume pentru... Petre Pandrea, *Helvetizarea României!*...” □ Altă informație apare sub titlul *S-a lansat Al doilea desant!*: „Pe 23 decembrie, în localul cu nume caragialian «Mofturi», patronat de scriitoarea Iolanda Malamen, a avut loc lansarea volumului de proză scurtă *Al doilea desant*. Autori: Răzvan Bica, Mihaela Brebenel, Dan Mircea Cipariu, Luca Dinulescu, Ioana Mănescu, Mădălina Păun, Ana Petrescu, Felicia Rădulescu, Dragoș Schenkel, Candid Stoica. Titlul s-a dorit aniversar: în decembrie 1983, deci în urmă cu 20 de ani, apărea *Desant '83*, culegerea «programatică» a «noului val» al prozei românești postmoderne. «Vinovatul» pentru apariția celui de-*Al doilea desant* e Constantin Stan, unul dintre primii «desanțiști», astăzi nu doar un reputat romancier, ci și profesor la Facultatea de jurnalism din Universitatea București. Cu studenți ai săi, dar și de la alte facultăți, însă... nefilologice (comunicare și relații publice, filozofie ș.a.m.d.), filologul Constantin Stan «îndrumă» de câțva timp un cenacul de proză, chiar la «Mofturi», marțea seară. În prefață la *Al doilea desant*, intitulată – alt rapel literar – *După 20 de ani*, el evocă fosta Junime condusă de Ovid S. Crohmălniceanu, ca și *Desantul* din 1983, în care erau incluși prozatori precum Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene, Emil Paraschivoiu, Stan însuși, George Cușnarencu, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu și destui alții. Despre tinerii cenaculiști de astăzi (doar actorul Candid Stoica, aproape septuagenar, e o excepție!), prefațatorul vorbește – firește – cu simpatie, dar fără să supraliciteze: cartea e «volumașul nostru», iar despre autori «nu știu câți dintre ei vor ajunge scriitori». Textele din sumar au prospețimea, uneori și șovăielile începutului. Promițătoare sunt; dacă vor veni și confirmările nu putem ști de pe-acum, căci – spunea cândva un poet – «ce va fi în viitor/ deocamdată e sublim»... La lansare au fost prezenți opt dintre cei zece autori (au lipsit SCHENKEL ȘI STOICA), «desanțiștii» din

«promoția 1983» Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Ion Bogdan Lefter, Emil Paraschivoiu și Constantin Stan, precum și scriitorii «nedesantști» Vasile Andru, Marian Drăghici, Iolanda Malamen, Valeriu Pantazi, Elena Pasima, Eva Pervolovici, Bogdan O. Popescu, Simona Popescu și alții”.

6 ianuarie

● [„22”, nr. 722 ; „Săptămânal independent de analiză politică și actualitate culturală”; editor: **Grupul pentru Dialog Social**; redactor-șef: **Gabriela Adameșteanu**, redactor-șef adjunct: **Rodica Palade**, grafică: **Dan Perjovschi**, redacția: **Răzvan Brăileanu**, **Oana Crișan**; consiliul consultativ: **Sorin Antohi**, **Mihnea Berindei**, **Matei Călinescu**, **Doina Cornea**, **Stelian Tănase**, **Mircea Martin**, **Șerban Papacostea**, **Mihai Șora**, **Vladimir Tismăneanu**, **Ion Vianu**, **Al. Zub**] Mircea Iorgulescu publică prima parte, *Viața lui Mircea Eliade (I)*, dintr-o recenzie extinsă la monografia lui Florin Țurcanu *Mircea Eliade, Le prisonnier de l'histoire* (préface de Jacques Julliard, Editions La Découverte, Paris, 2003): „Cea mai importantă carte românească a anului 2003 este foarte probabil una scrisă în franceză, publicată la Paris și al cărei autor e istoric, nu literat: biografia lui Mircea Eliade de Florin Țurcanu. [...] *Mircea Eliade, Le Prisonnier de l'histoire* impune cu forță și strălucire un autor din categoria celor care nu caută luminile reflectoarelor mediatice pentru a-și sprijini ori întări notorietatea profesională, ci se bizuie exclusiv pe efortul solitar și de lungă durată (Florin Țurcanu, încă tânăr cercetător – e născut în 1967, a lucrat la această carte vreme de șase ani, timp în care s-a abținut de la manifestări publicistice). Fiind cea dintâi biografie integrală a lui Mircea Eliade din lume, cartea lui Florin Țurcanu are inevitabil și aspectul unei călătorii prin arcele și labirinturile veacului trecut. Este o reconstituire pasionantă și minuțioasă a vieții lui Mircea Eliade, dar conține deopotrivă o precisă descriere a formației lui intelectuale, o biografie a operei științifice și literare, un tablou al evoluției receptării acesteia, de la publicistica de debut din România la scrierile științifice din perioada americană și de la polemicile «generaționiste» de la sfârșitul anilor '20 până la cele recente despre trecutul lui de militant legionar, ca și o prezentare a istoriei politice și culturale românești din secolul al XX-lea. Nu e totuși o carte greoaie, încărcată, stufoasă, dificilă la lectură [...]. Săracă în biografii, cultura română nu este și mai puțin marcată de un fel de elitism foarte provincial, în virtutea căruia genul este privit de sus, ca fiind «popular». Să fie și un alibi pentru nemuncă?! Fapt este că majoritatea biografiilor românești sunt despre scriitori, figurile și personalitățile istorice, politice, științifice, artistice etc. despre care s-au scris asemenea lucrări sunt remarcabil de puține. De altfel, autorii autohtoni de biografii sunt în general istorici literari, dar unii considerați mai mult sau mai puțin tacit ca neavând talent (aici intră în funcțiune, exprimată ori subînțeleasă, comparația cu G. Călinescu, desigur strivitoare), opinia comună fiind că ei și-ar compensa această insuficiență stând ca ocnașii prin arhive și biblioteci, în loc să strălucească eseistic. Împrejurarea că Florin Țurcanu este istoric de profesie l-a ferit, pare-se, de asemenea inhibiții și

tentații; în treacăt fie spus, sunt semne că în această zonă, a istoricilor, se petrec în momentul de față cele mai interesante înnoiri din cultura română scrisă. Nu este deloc sigur dacă Florin Țurcanu a fost obligat de natura însăși a personalității și operei «eroului» cărții sale să efectueze o cercetare de vastă erudiție ori este el însuși un enciclopedist uimitor prin întinderea cunoștințelor și siguranța desăvârșită a investigării în domenii pe cât de numeroase, pe atât de glisante în absența unei specializări temeinice. Cele doua ipoteze fiind compatibile, nu este exclus să fi existat o complementaritate, și, oricum, nu poți călca pe urmele unui uriaș dacă nu ai anvergura necesară pentru o astfel de întreprindere. *Mircea Eliade, Le Prisonnier de l'histoire* fixează astfel genului biografic autohton un nivel foarte înalt, un nivel al competenței intelectuale și nu unul al valorii expresive, al «literarității». O competență tradusă într-o extraordinară investigație documentară și în capacitatea de sintetizare a rezultatelor acesteia, dar și în situarea constantă în afara și deasupra pasiunilor, în orizontul reflecției istorice degajate de tulburări afective și de afectivități tulburate. Nimic din ceea ce constituie «cazul Eliade» nu este eludat de Florin Țurcanu, dar nimic nu este privit altfel decât în stricta perspectivă istorică și cu luciditatea impusă de aceasta”. □ Mircea Anghelescu semnează articolul *Despre exilul literar*: „Problemele exilului și ale literaturii sale n-au fost neglijate în publicistica noastră și nici apariția primelor încercări de sinteză sau de lucrări cu caracter mai general, deși târzie față de așteptări, n-a trecut neobservată: după o activitate destul de laborioasă și de bogată în rezultate privind unii scriitori români din exil și documentele lăsate (reviste, corespondență, memorii), *Enciclopedia exilului literar românesc* a lui Florin Manolescu, apărută la începutul verii trecute, a fost semnalată de cele mai multe publicații ca o lucrare necesară, serioasă, extrem de utilă, iar unii critici, în general oameni tineri, au scris chiar cu entuziasm despre ea. S-au exprimat și unele rezerve, cum este și firesc de altfel, mai ales în cazul unor lucrări de pionierat și cu o arie de cuprindere atât de largă, cum este un lexicon de autori, reviste și instituții literare ale exilului românesc. Apariția acestei cărți ar fi putut facilita, însă, și deschiderea unei discuții care să ducă la un important pas înainte într-o chestiune de cel mai mare interes pentru literatura română, atât din punctul de vedere al specialiștilor, cât și al publicului celui mai larg, participant și el, măcar ca cititor, la schizofrenia impusă de o jumătate de secol de ruptură între cei din țară și cei din exil, între literatura scrisă în țară și aceea scrisă dincolo de cortina de fier. Această separare, această necunoaștere – din partea noastră, a celor rămași în țară – a operelor literaturii române apărute în afara țării, a dus nu doar la ignorarea (cu puține și nesemnificative momente de relaxare) unor opere importante pe plan internațional, implicate direct în mișcările artistice sau de idei europene și mondiale, precum textele lui Eugen Ionescu sau chiar Mircea Eliade, dar și a unei părți importante din propria noastră avuție culturală, care se revendică și ea de la moștenirea clasică, de la perioada interbelică, de la mișcările românești de avangardă de anvergură europeană. Apărute în mare număr imediat după 1989, în condiții adesea necorespunzătoare și uneori chiar fără achiziționarea drepturilor de autor,

reeditările acestor cărți apărute întâi în exil au facilitat întâlnirea cititorului român cu jumătatea necunoscută a imaginii sale; nu însă și reunificarea «canonului», reșezarea – fie și provizorie – a structurii unei literaturi osândite în continuare la separație, pentru că echilibrarea naturală a structurii comune se face foarte lent, iar discursul critic recuperator stimulat de aceste apariții s-a mărginit la discutarea și la analiza independența a unor autori importanți, rareori a unor structuri sau reviste din exil (adesea tot de cercetători din afara țării), dar n-a încercat să-i compare cu cei din țară, să pună în paralel direcții de evoluție a poeziei, a prozei, a criticii din aceste două jumătăți platonice ale literaturii române postbelice. Și nu e vorba doar de efectele generale ale acestei apropieri, ci de cele mai directe și concrete consecințe: cartea Evei Behring despre *Scriitori români din exil*, de acum doi ani, semnală că istoriile literare apărute în ultimii ani nu privesc și literatura exilului, că unele manuale școlare includ unul sau doi autori din exil, dar nu privesc și nu analizează fenomenul cel mai important și mai caracteristic al perioadei postbelice etc. Lucrurile nu s-au schimbat și chiar când apare un motiv pentru o discuție de substanță, care să privească literatura exilului în cadrul literaturii postbelice în general, intervențiile se opresc prea mult asupra chestiunilor de detaliu, de tehnică documentară, și ele ignoră nu o dată propriile limitări anunțate de autor. Enciclopediei recente a lui Florin Manolescu i s-au făcut, de pildă, mai ales observații cu caracter tehnic, privind criteriile și consecvența lor, informația etc., aparent mai ușor de controlat. [...] Pe de altă parte, critica – chiar aceea entuziastă – n-a relevat una din calitățile enciclopediei lui Florin Manolescu: aceea că unifică sistematic în prezentările scriitorilor din exil cele două jumătăți ale activității acestora care apucaseră să scrie încă înainte de plecare, Eliade, Vintilă Horia, Eugen Ionescu, Cioran, Petru Dumitriu ș.a., ceea ce creează premisa unei integrări mai ușoare a literaturii din exil în tradiția generală a literaturii române prin raportarea autorilor la unii din antecesorii lor: a lui Vintilă Horia la Eminescu, a lui Eliade la Sadoveanu, a lui Norman Manea la Sebastian ș.a.m.d., oferind astfel, din perspectiva unui istoric literar sigur de uneltele sale, o cale de urmat pentru studiile analitice și finalmente, o schiță generală de relaționare a literaturii române postbelice. [...] O altă chestiune care ar merita puțină atenție ar fi aceea despre motivația specială, în multe cazuri, a literaturii scrise în exil și deci despre o nouă dimensiune a literaturii române postbelice, sau măcar despre o altă formă a ei: dimensiunea identitară, amenințarea pierderii unei identități în care limba este elementul determinant, iar cultura moștenită unul din argumentele de baza. Este evident că literatura scrisă în exil este foarte inegală, că scrisul nu răspunde acolo numai unei ambiții literare, ci are și o motivație suplimentară. Nu este o noutate și nici ceva caracteristic doar exilului nostru. Toate lucrurile care țin în mare măsură de viața socială și politică curentă, în exil devin parte a literaturii pentru că exilatul – ca și prizonierul din țara ocupată – nu are un interlocutor, nu poate spune direct ce vrea și ce crede: el trebuie să-și închidă mesajul într-o capsulă și să-l arunce pe oceanul literaturii”.

12 ianuarie

• [„LA&I. Litere, Arte, Idei”, serie nouă, anul IX, nr. 48 (304); „Supliment de cultură al ziarului «Cotidianul»”; redacția: Tania Radu & Dan C. Mihăilescu (editori), Matei Martin (SGR)] Dan C. Mihăilescu anunță o nouă rubrică de revistă a presei, *Lecturi prin vecini*: „Cum se mai poate face curat, fără vanitate și veninuri, o rubrică de *Revista revistelor*, într-o lume literară alterată de rea-voință și tensiuni răzbunătoare? Cine mai scrie onest informativ, fără aluzii, fără substrat dogmatic și ambiții diriguitoare ori de arbitraj părtinitor? Și cine mai citește exclusiv pentru buna lui informare și nu pentru a-și alimenta prejudecățile sau rezervele colocviale atât de necesare bârfei de salon? Toate cele trei mari pagini de gazetă literară dedicate de bună vreme la noi prezentării revistelor mai mult sau mai puțin similare sunt în primul rând pagini de politică literară, auxiliare pentru subiectivitatea liderilor, travestiri doctrinare etc. și abia apoi, târziu, nuclee de pură informare. Cronicarul «României literare», presupus cel mai adesea în persoana lui Nicolae Manolescu (uneori ți se pare că-i ghicești pe Cristian Teodorescu, Alex Ștefănescu sau Adriana Bittel), păstorește maioreșcian literatura prin politica bunului conservatism, C. Stănescu își oferă săptămânal, în «Adevărul literar și artistic», o voluptoasă baie de centru-stânga, îmbârligând cât se poate de tare, ca un Prospero ludic și sadic, tot ce va să zică polaritatea pe biata piață de idei a literelor noastre, în vreme ce Ion Bogdan Lefter, în «Observator cultural», dogmatic juvenil și monomaniacal, face/desface ierarhii și tendințe folosind o sită prin care, în afara sa, nu prea se mai strecoară mare lucru. În ce ne privește, cerându-ni-se demult o astfel de rubrică din partea unor cititori și a unor confrăți, din provincie mai ales, ne-am dori-o simplu constructivă, documentară, orientativă, nicidecum în *aqua forte*, cu șopârle cât casa, ori ca alambic de distilat umori. Sigur că nu vom reuși întotdeauna și că oarece picanterii vor avea și lecturile noastre prin curțile vecinilor. Dar cel puțin vom încerca să practicăm moderația”.

13 ianuarie

• [„Adevărul literar și artistic”, anul XIII, nr. 699; „săptămânal de cultură și altitudine”; redactor-șef: Cristian Tudor Popescu redactor-șef adjunct: Cristina Modreanu redacția: C. Stănescu, Romulus Căplescu, Magda Mihăilescu, Constantin Coroiu, Carmen Chihaia, Diana Popescu, Florena Dobrescu, Gheorghiță Aurelian Ion; 16 pagini] Cristian Tudor Popescu semnează editorialul *Lolitele înțepate* – recenzie la volumele de debut publicate de Ruxandra Novac și Domnica Drumea: „La douăzeci și ceva de ani, Domnica Drumea și Ruxandra Novac sunt poete în toată puterea cuvântului. Universul lor poetic, căci cele două fete trăiesc în aceeași țară de pe globul poeziei, e dureros de închegat și apăsător. Spaimă și singurătate, spaima de tot, de oameni, de case, de mașini și de nopți, de zile și de vise. Nenaștere și moarte tânără – e tânără moartea la Domnica și Ruxandra – mizerie și minciună adultă. Prin poezia lor

și dincolo de ea, ele definesc o generație: cea a *Lolitelor înțepate* – fete care trec direct de la legănatul păpușilor în brațe la legănatul copiilor avortați în brațele înțepate în vene. Fete *cu vaginul uscat*, care n-au apucat să devină cu adevărat femei și poate nu vor fi niciodată. Contraceptivul și prezervativul sunt stâlpii moi ai altarului dragostei, votca și nicotină – agheasmă și tămâia ei. Fantasmеle comunismului, proletarul, muncitorul, lenin, anapauker, «sentimentul sovietic», petrugroza, venind din coșmarurile vieții intrauterine, se înalță ca niște aburi grei peste mlaștina vieții românești. Pungi, gunoaie, alcool, hălci sângerânde, seringi, plouă și e frig fără binecuvântarea zăpezii, îngeri cu aripioare always, avortoni și aulolaci fără aripioare. Morții Domnicăi Drumea plâng în adâncul mormintelor *cu lacrimi sfărâmicioase* (imagine demnă de Bacovia sau Ileana Mălăncioiu), iar la Ruxandra Novac *ochii tăi morți, ochii mei morți văd o lumină în dimineața cheală înfiptă ca o seringă în trotuar*. Orașul București, în viziunea Ruxandrei, începe *ca un șobolan mort în lumina vânăță a asfințitului* și se închide *ca o uriașă floare sifilitică*. La Domnica Drumea, gurile de metrou ale Capitalei sunt pâlnii care aspiră și scuipă oamenii cu răsuflarea grea a iadului. Și Ruxandra și Domnica visează sterp la marile orașe ale lumii, la *țări internaționale*, unde nu vor ajunge niciodată. «*O, Italia, Germania, Canada, America, minunate călătorii cu avionul, minunate țări spre care tânjim!*», invocă Domnica Drumea, amintindu-mi de bietul poet bulgar care vede *harta lumii ca pe o blană de panteră întinsă pe peretele agenției de voiaj* în poezia Elisabetei Bagriana. Pe pachetul de țigări al Ruxandrei Novac scrie *london paris new york, dar în inima ei scrie românia*. *Țigările scumpe aduc respectul de sine/ gândul că-mi pot schimba viața/ că o pot face complicată/ ca un bilanț al unei firme prospere/ productivă și utilă ca o mașină de treierat* – reîntâlnesc în aceste versuri aerul derapajului superb al lui Cristian Popescu alături de *acel schior răsând în soare, zburând pe pante abrupte, survolând munți întregi* – pe pachetul de Țigări Bucegi... Lolitele sunt mai mult decât înțepate, sunt tare supărate pe părinții lor. Ele sunt purtătoarele de cuvânt ale adolescenților care au ieșit în stradă în decembrie '89 și au cucerit, murind pentru părinții lor lași, care voiau să-i țină în casă, o lume. Ce-ați făcut cu darul nostru însângerat? Gem sau țipă acum Drumea și Novac privind în jur. Dar lucrul cel mai teribil pentru un bătrân supraviețuitor ca mine mi se pare *lipsa sentimentului libertății* în poezia celor două fete. Sau, mai exact, prezența absenței ei. Domnica și Ruxandra nu sunt născute în libertate, dar sunt crescute în libertate. Pentru mine, aeroportul Otopeni însemna acum 20 de ani o *zonă*, o fantasmă de care nici nu mă puteam apropia. Afară era o ficțiune, era fumul colorat din jurul înlăuntrului temniței. Astăzi poți, dacă chiar vrei cu tot dinadinsul, să te sui, dacă n-ai bani de avion, măcar într-un autocar și să te oprești la Paris fără să te întrebe nimeni nimic. Și totuși, în locul zidurilor care au căzut, *expresionista* Ruxandra și *impresionista* Domnica scot la vedere din creiere altele, nu mai puțin umede și cenușii. De aici nu se poate pleca, spun ele în plin exod al celor de vârsta lor. *Țara fetelor*, pe care o contura Maria Banuș cu zeci de ani în urmă, nu arată astăzi foarte

plăcut pentru mine, părintele. Dar poate că speranța stă tocmai în poezia adevărată care luminează intermitent acest deșert al prafului alb ca un girofar de Salvare”.

□ Alexandru George semnează articolul *Între două lumi*: „În clipa de față, când țara noastră și-a recăpătat libertatea de mai bine de un deceniu, și în trecerea spre alt mileniu avem pretenția de a ne (re)integra în Europa, populația urbană a ajuns să depășească pe cea rurală, ceea ce reprezintă un câștig sigur dacă, în comparație cu standardele lumii civilizate la care năzuim, ea n-ar rămâne o situație de gravă inferioritate. Pe o suprafață limitată de teren se înghesuie o populație rurală mult prea mare, fără șansa unei schimbări rapide, previzibile, așa cum ne somează proiectele celor ce ne conduc, adică, în mod fatal, niște orașeni mai mult sau mai puțin modernizatori. Se știe însă că această paritate (sat – oraș) nu e chiar așa de bine delimitată precum grăiesc secile statistici: există între orașenii autentici și lumea rurală o sumă considerabilă de inși care au emigrat de la țară prea târziu ca să se integreze în economia și mentalitatea urbană: rude vârstnice, mutate recent la bloc, indivizi mai tineri, dar ale căror familii au rămas la țară, în fine, orașeni care au o formație intelectuală hotărâtoare pentru un anume mental, dar își exercită profesiunea în mediul rural: preoți, cadre didactice, funcționari administrativi, jandarmi, tehnicieni de felurite grade, uneori cu înaltă pregătire intelectuală, aduși într-o anumită zonă fără să se fi născut acolo. Apoi, există o populație intermediară, de așa-numiți «navetiști» care locuiesc la țară, dar sunt salariați la orașe, fenomen larg dezvoltat încă din timpul comunismului, ei beneficiind de multe înlesniri «moderne» și fiind modelați după alte criterii decât cei din satul «tradițional» românesc, atât de lăudat de culturologi. [...] Dar, mai ales, sunt de luat în calcul numeroșii recent urbanizați, care fac parte din acea categorie pe care un personaj al lui Cezar Petrescu (un scriitor puternic atașat pro-țărănismului de tipă sămănătorist) l-a numit «țăranul stricat», omul care trăiește la oraș, pare relativ integrat în noul său mediu, dar e atașat (din motive sentimentale) zonei de obârșie – în literatură, cazul cel mai elocvent fiind indiscutabil Marin Preda în zilele noastre, după ce nici Zaharia Stancu, printre alții, nu l-a putut depăși. Există în clipa de față sute de mii de inși, poate milioane, care se află îmbarcați pe drumul fără întoarcere și cu țință precisă al occidentalizării, dar care cu capul au rămas, după vorba sesizantă a lui Șt. Zeletin, în Evul Mediu. (Asta în termeni marxiști, căci în realitate ei sunt «încleiați» – termenul e freudist – într-o ruralitate ideală, de pură fantezie)”.

• **[„Observator cultural”, nr. 203]** La rubrica *Informații. Știri*. La zi se publică notele: „*Cărți din mărînimia primului ministru...*” În presă cotidiană de săptămână trecută a apărut o informație uluitoare. E vorba despre o acțiune a Uniunii Scriitorilor din România, care ar fi anunțat că va folosi un miliard de lei pentru a edita cărți, solicitând membrilor săi să depună în acest scop manuscrite inedite. Toate bune, frumoase și generoase, însă banii sunt oferiți de... primul ministru Adrian Năstase! Nu din buzunarul propriu, firește, ci din fondul de rezervă bugetară aflat la dispoziția sa. Totuși, Comitetul director al USR (care

și-a trasat singur sarcina de a tria manuscrisele depuse, ca un juriu!) a anunțat că pe volumele publicate se va imprima – incredibil, dar adevărat – mențiunea «Această carte s-a tipărit cu sprijinul financiar acordat de primul ministru al României»!?! Anexări politice – culmea! – pe banii contribuabililor... * *Anul «Ștefan cel Mare» – circ electoral și bani aruncați*. Anul 2004 este – se știe – an electoral. Este însă – pentru cei care au păstrat obiceiul propagandistic al comemorărilor «istorice» – și anul în care se împlinesc cinci secole de la moartea lui Ștefan cel Mare (sfânt, deși «degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat»...). Iar politicienii noștri aflați la putere nu ratează, prin tradiție, astfel de ocazii patriotico-festiviste, ținând – nu-i așa? – de «patrimoniul cultural» al nației. După cum se știe, către sfârșitul anului trecut Ministerul Culturii și Cultelor anunțase alocarea unui fond de 1000 de miliarde de lei (din bani publici) pentru «Anul Ștefan cel Mare»; în urmă scandalului declanșat în presă, fondurile au fost însă reduse de 10 ori... Pe 10 ianuarie 2004, «Anul...» a debutat la Iași cu mare tam-tam, soboare de preoți etc.; manifestări similare – de asemenea, intens și grotesc mediatizate, cu circ pentru popor și pomeni pentru săraci – au avut loc și la Vaslui (de ce nu și la... Războieni?). Cu acest prilej, ministrul Răzvan Theodorescu a declarat că fondurile alocate de către MCC vor fi dirijate spre restaurările de monumente «ștefanienene» și «pre-stefanienene» din toată țară (sic!), aflate în stare de degradare, dar și... către «publicarea unui mare album», se pare foarte costisitor, dedicat voievodului moldav. Fără a mai vorbi despre cheltuielile necesare punerii în scenă a numeroaselor festivisme cu pronunțat caracter mediatic și – în subsidiar – propagandistic, menite să-i înfățișeze electoratului pe «aleșii neamului» strâns uniți în jurul figurii simbolice paternaliste a viteazului domnitor, cu o domnie lungă de 47 de ani... În asemenea momente solemne, nu prea poți să nu-ți amintești sloganul trandafiriu din 1990: «Iliescu, să fii tare/ Cum a fost Ștefan cel Mare!» □ *Din nou despre «cazul» Dilema. Înainte de (re)lansare face o sinteză a „cazului”*: „În ultimele zile, scandalul «divorțului» dintre redacția revistei «Dilema» și editorul sau, Institutul Cultural Român, s-a stins. Anunțată că atare de restul presei, urmată de câteva comentarii și declarații, știrea a fost rapid asimilată, încetând să mai fie o «noutate». Au mai fost o serie de ecouri în cotidienele de marți 6 ianuarie (ziua de apariție a precedentului nostru număr, în care era rezumat întregul «caz»). Ziarele care anunțaseră «divorțul» luni 5 ianuarie (și pe care le-am citat dată trecută) au continuat cu alte puncte de vedere. După ce oferise doar perspectiva lui Augustin Buzura, președintele ICR, însoțind-o cu comentarii sarcastice la adresa «fugarilor», «Adevărul» l-a intervievat și pe Andrei Pleșu, fondatorul «Dilemei». Acesta a reluat argumentele deja știute, cu semne de repliere către poziția sugerată și de către Mircea Vasilescu, redactorul-șef al revistei, care încercase să limiteze tendința presei de a «politiza» excesiv situația: «Decizia [de plecare de la ICR] nu este una politică, o decizie împotriva lui Ion Iliescu, ci una împotriva manageriatului Buzura»; «Este o decizie simplă, care nu trebuie să conțină prea multă polemică și prea multe prelungiri». Și o propoziție

în regim de probabilitate, pe un subiect dat până acum că sigur: «Îmi voi relua, probabil, rubrica în nouă revistă». «Evenimentul zilei» menține tema politică a scandalului, titrând în aceeași zi de marți 6 ianuarie astfel: *Apolitit, inodor, incolor, așa-i place puterii*. Ziarul publică declarații solicitate câtorva directori și redactori-șefi de reviste intelectuale: Nicolae Manolescu («România literară»), Andrei Bodiș («Interval»), Mircea Mihăieș («Orizont»), Ion Bogdan Lefter («Observator cultural»). Atrage atenția în special opinia celui dintâi: «Părerea mea este că s-a exagerat enorm cu plecarea asta. Nu văd de ce deranjează faptul că Fundația a devenit Institut de vreme ce tot bugetari au fost, tot guvernul i-a plătit și până acum. Președintele ar fi patronul, dar cred că nu i-ar fi împiedicat nimeni să fie antiguvernamentali... Au exagerat, au făcut un *casus belli* din ceva ce nu există. Fiul meu lucrează la Dilema, sau a lucrat, pentru că a demisionat și cred că au exagerat într-o situație care putea să fie rezolvată cu calm. Poate că eu mă înșel, poate au avut alte probleme pe care eu nu le știu». Celelalte declarații sunt de solidaritate cu «fugarii». De asemenea, e publicat un scurt interviu cu Mircea Dinescu, a cărui fundație va găzdui «Dilema veche» pe care redacția fostei reviste a ICR o va lansa. Prezentat ca «patronul Dilemei vechi», Dinescu explică în termeni mai general politici de ce va sprijini viitoarea publicație: «Știți bine că televiziunile, și de stat, și unele particulare, au oameni care au fost cumpărați de băieți, dar mai sunt câteva ziare care sunt libere. Orice revista care nu-i nici sub tutela guvernului, nici a unor băieți subordonați partidului de guvernământ e foarte importantă pentru România». Contrar unor informații de culise, conform cărora doar va găzdui viitoarea revista, fără să dea și bani pentru ea, Dinescu mai spune: «Eu voi fi finanțatorul principal [...] Eu voi finanța». Pronunțându-se împotriva intelectualilor care stau «la mila guvernului cum stau pensionarii cu castroane întinse la fasolea primarului», poetul – cunoscut și pentru hobby-ul gătitului – îi invită pe politicieni să vină ei la o... fasole (sic!): «Poate să vină Iliescu să mănânce o fasole la redacție, oferim fasole gratis politicianilor. Iliescu, Năstase, Vanghelie pot să vină oricând să mănânce un castron de fasole făcută de mine!» O prezentare de ansamblu a «cazului» a găzduit marți 6 ianuarie «Ziua». Nu mai reluăm toată istoria. Unele detalii merită – însă – atenția. De asta dată, Dinescu explică în alți termeni aranjamentul dintre fundația sa și «fugarii» de la ICR: «Am făcut o societate pe acțiuni, cu fundația mea și membrii redacției». În continuare pe picior de război, Augustin Buzura face acuzații riscante și pretinde că... nu-l cunoaște pe unul dintre foștii săi angajați (sic!), Cristian Ghinea, redactor al «Dilemei»: «Nici nu știu cine e ăla. Dar lor le place să trăiască din scandaluri»?! În plus, Buzura susține că a primit numeroase oferte de preluare a revistei, al cărei titlu a rămas în proprietatea ICR: «Sunt foarte mulți care-au venit cu proiecte. Am foarte bune legături cu străinătatea ca să se poată publica și-n germană, și-n engleză» (?). Repetând că «divorțul» nu trebuie politizat, Mircea Vasilescu declara în replică: «Presupun că dl Buzura se face că nu știe cine e Cristian Ghinea, după ce l-a avut angajat atâția ani». Și: «N-aș vrea să

polemizez cu el pentru că nu merită. Ce contează e că de fapt a plecat toată echipa». Cezar Paul-Bădescu anunță că noua «Dilema veche» va fi «mult mai dezinhibată, va fi un produs mai comercial [...] vom publica lucruri mai jucăușe, texte mai scurte, pe subiecte de actualitate, pe teme care interesează, vom încerca să ne-atragem și mai mulți cititori, păstrând spiritul revistei». «Ziua» încheie punând accentul asupra «solidarității intelectuale» pe care o ilustrează plecarea redacției «Dilemei» de la ICR și sprijinul lui Mircea Dinescu. «Divorțul» e semnalat și într-o notă telegrafică din numărul de săptămână trecută al revistei «22». * *Comunicat în replică la comunicat*. În urma comunicatului de presă dat publicității de către redactorul-șef al «Dilemei», Mircea Vasilescu, președintele ICR, Augustin Buzura, a redactat un comunicat de răspuns, citat pe ici, pe colo în presă, în rezumat. Iată-l, așa cum l-am primit la faxul redacției (text integral): «Referitor la comunicatul de presă semnat de redactorul-șef demisionar al Dilemei, Mircea Vasilescu, Institutul Cultural Român dorește să facă următoarele precizări: Considerăm că Dilema nu este un caz, în condițiile existenței unei piețe libere a forței de muncă și a migrației de la o publicație la altă, de la un partid la altul. În pofida încărcăturii emoționale cu tentă politică ce însoțește demisia redactorilor Dilemei (de fapt, încetarea contractului de muncă prin acordul ambelor părți), dispută se reduce în fond la o banală manevră prin care aceștia, sub pretextul <spiritului de echipă>, au încercat trecerea discretă a unei mărci aflate în proprietate publică – respectiv în patrimoniul I.C.R., conform legii 356/2003 – în proprietate privată (Fundația <Mircea Dinescu>). Mircea Vasilescu invocă <dreptul moral> al actualei redacții asupra titlului <Dilema>. Ținem să atragem atenția opiniei publice că <actuala redacție> nu este nici pe departe cea de la înființarea revistei acum 11 ani (însuși redactorul-șef nemaifiind același, iar domnul Andrei Pleșu renunțând definitiv la funcția de director în 1997, o dată cu numirea sa ca ministru de Externe), prin urmare este greu de înțeles despre ce drept moral se vorbește. Cu atât mai mult cu cât vreme de 11 ani <Dilema> a apărut exclusiv pe spezele Fundației Culturale Române. Tot Fundația a suportat și pierderile de aproximativ 2 miliarde de lei anual generate de publicarea revistei. Cât despre <căile prevăzute de lege> prin care marca <Dilema> ar putea trece peste noapte din patrimoniu public în proprietate privată, lucrurile sunt clare, în situația în care conducerea legală a Institutului urmează să-și preia atribuțiile abia din 14 ianuarie a.c. Despre <lipsa de interes a conducerii [Institutului Cultural Român] față de Dilema> invocată în comunicat, se cuvine să spunem că este o acuza nefondată, fiind vorba doar de libertatea deplină pe care F.C.R./I.C.R. a înțeles să o dea, conform statutului, publicațiilor sale. Dacă am fi manifestat prea mult interes, astăzi am fi fost acuzați de cenzură. Este însă momentul să le reamintim foștilor redactori de la <Dilema> lipsa lor de interes nu numai față de acțiunile Fundației Culturale Române și, respectiv, ale Institutului Cultural Român, dar chiar față de proiectul de lege care prevedea reorganizarea instituției noastre. În cadrul discuțiilor despre restructurarea F.C.R. s-au pronunțat la vremea

respectivă numeroase publicații și personalități ale vieții noastre publice, dar, paradoxal, nu și redactorii unei reviste al cărei destin era direct vizat. Este cel puțin îndoielnică și dorința de echidistanță care i-a cuprins brusc pe foștii redactori ai Dilemei. Pe aceștia îi deranjează patronajul președintelui României (care conform Constituției este echidistant și deci amendabil în caz contrar), dar nu au avut nimic împotrivă să publice o revistă pe bani publici gestionați de un guvern P.S.D. Când, începând cu anul 2000, editorul era subordonat direct acestuia (respectiv, Ministerului de Externe). De altfel, trebuie precizat că nimeni nu a exercitat vreodată nici un fel de ingerință în treburile interne sau în textele revistei. Drept care, cu atât mai bizară ni se pare și reacția <directorului fondator> al <Dilemei>. Cred că nu mai e cazul să amintim că domnul Ion Iliescu, care l-a numit ministru al Culturii pe domnul Andrei Pleșu, a fost ales în mod democratic, după cum tot democratic a fost ales și domnul Emil Constantinescu, care l-a numit ministru de Externe. Probabil că tocmai iminentă plecare a președintelui Iliescu deranjează, dacă ne gândim că sub cele două mandate ale sale, <Dilema> a apărut fără probleme. Nu în ultimul rând, trebuie să spunem că <exprimarea liberă a tuturor punctelor de vedere> nu mai acoperă din păcate realitatea din paginile revistei <Dilema>. Cei care se autointitulează <dilematici> nu mai au de mult timp dileme, ci doar certitudini: faptul că Mircea Vasilescu și-a anunțat colaboratorii din străinătate în legătură cu incompatibilitatea cu o conducere care la dată respectivă nici nu era constituită vorbește de la sine despre atât de frecvent invocată moralitate. Fie și numai pentru calea lungă străbătută împreună, ne-am fi dorit și noi o despărțire cordială. Campania de presă pusă la cale de foștii noștri colegi – adică, scandalul cu orice preț, singurul care le poate asigura vizibilitatea – dovedește că nu această le-a fost intenția. Oricum, suntem convinși că și-au găsit, în sfârșit, editorul ideal. Actualul context îmi amintește că și Fundația Culturală Română a fost întâmpinată cu aceeași ostilitate, iar cei mai mulți dintre criticii ei de atunci au dispărut în neantul spiritual din care au răsărit pentru o clipă. Deci, Institutul Cultural Român pare să înceapă bine! Augustin BUZURA P.S. 1. În sfârșit, ar mai fi o nedumerire: distinsa doamnă Catrinel Pleșu, soția domnului Andrei Pleșu, este încă din 1 ianuarie 1995 directorul Departamentului de Relații Internaționale și Schimburi Culturale al mult hulitei instituții. Mă întreb dacă echidistanța dobândită de <dilematici> de câteva zile încoace nu-i va produce neplăceri în familie. 2. Dincolo de dezgustul provocat de minciunile pe care foștii colegi continuă să le declare în presă, rămân cu convingerea că astfel transpare și adevărată lor atitudine morală și intelectuală.» Citind această replică, până să ajungi la argumente, la «fondul problemei», e greu să treci peste tonul malițios și peste jenantă coborâre la referința familială din final. Într-o asemenea «logică», ce concluzii «revelatoare» ar trebui să tragem din faptul că din redacția fugară face parte și fiul unuia dintre nou-numiții vicepreședinți ai ICR?... * «*Dilema veche*» – *la start*. Suntem în măsură să anunțăm că fosta redacție de la «Dilema» se afla în faza de definitivare a noii «Dileme vechi». Va putea fi găsită pe piață

către sfârșitul acestei săptămâni, vineri 16 ianuarie (păstrându-se – deci – ziua de apariție de până acum). Pentru joi 15 ianuarie e programată o « (re)lansare la apă», festivă...” □ Ion Bogdan Lefter semnează sinteza *2003 spre 2004. Teme, reflecții, polemici*: „Printre celebrări și vizite – senzație că n-ai putea să faci nimic, deși ai vrea să citești, să scrii, să termini lucruri începute și lăsate la jumătate, să duci într-o săptămână sau două la bun sfârșit proiecte mărețe, mereu amânate, sau măcar să mai bifezi mici obligații restante. În urmă cu un an, în notele de la trecerea din 2002 în 2003, spuneam că tocmai compun texte pentru două anchete, pentru «Interval» și «Contrafort». Le-am început și nu le-am terminat! Acum scriu din nou pentru «Contrafort», cu speranța că de dată asta o să le pot trimite lui Vasile și lui Vitalie răspunsurile. La altă anchetă, firește. Încă n-am reușit! *Cărți și comentarii nescrise*. Peste tot în casă – cărți, cărți, cărți. Teancuri mulțime, stive întregi: în jurul biroului, în toate locurile disponibile, cu câteva cărări lăsate libere pentru acces, apoi în living, pe lângă pereți, sub televizor, sub scaune sau la poalele rafturilor pline cu alte cărți, apoi în dormitor, lângă pat, sub pat, peste tot. Nu mai vorbesc despre ce e în redacție, în biroul meu, printre mormanele de hârtoage și cu turnul de ziare și reviste crescând către tavan! Ideea e că – drama perpetuă a cititului – suntem condamnați irevocabil la pierderea bătăliei cu cărțile, care au fost, sunt și vor fi întotdeauna mai multe decât putem noi parcurge, cu limitatele noastre puteri omenești. Iar dacă te îndeletnicești cu «cronicăreală», ești pierdut: pui mereu deoparte cărți pe care le-ai citit sau doar le-ai răsfoit sau vrei să le citești și să le comentezi, însă e limpede că nu vei apuca să scrii decât despre o parte – mică! – dintre ele. Cel mai neplăcut e faptul că, în cazul în care mai și lucrezi la o revista culturală, nici nu le dai spre recenzare altora, încât trece vremea și nu apare nimic despre autori la care evident că ții, din moment ce ti-ai «rezervat» cărțile lor. Câteva exemple, sărând de la un titlu la altul, în zig-zag. Dintre aparițiile mai vechi, de-acum un an-doi-trei, am tot adunat – de pildă – un set de cărți ale unor poeți și – mai ales – prozatori foarte tineri, între care Cecilia Ștefănescu, Sorin Stoica, Mira Feticu (Mihaela, de fapt, pe când ne era studentă). Fișele din *Legături bolnăvicioase* sunt vechi de vreun an și jumătate! Săptămâni la rând le-am spus colegilor mei din redacție că următorul articol va fi despre *Poemele alese* ale lui Florin Iaru, absent în anii '90 de pe piață. Am vrut să scriu despre cărțile la fel de «zgârciților» (în apariții editoriale) prozatori Alexandru Vlad (*Sticla de lampă*) și Vasile Gogea (*Logodnica mecanicului Gavrilov*). Prozele-articole ale lui Vlad ar merge puse alături de *Falsul tratat de conviețuire* semnat de el împreună cu Daniel Vighi și Visky Andras, sub «coordonarea» lui Marius Lazăr, care ar intra în același set de investigații sociologico-literare cu *Paradoxurile modernizării*, cercetarea sa asupra elitelor culturale românești. Mi-a plăcut mult proza confesivă a lui Radu Mareș din *Anul trecut în Calabria*. Aș scrie și despre finele cărți ale Monicăi Pillat, prea rar remarcate. Ce să mai spun despre critici și esești («metaliteratura» fiind categoria cea mai «înfloritoare» în ultimii ani)?! Am tot vrut să comentez autori care nu apar în culegerea mea

consacrată genului (*Anii '60- '90...*), de la – să zicem – George Gană (a cărui solidă carte despre *Melancolia lui Eminescu* e menționată în câteva bilanțuri ale lui 2003, deși a apărut în 2002 – ba chiar în caseta editorială de la sfârșit e trecut ca an de publicare 2001!) la Florin Faifer (*Pluta de naufragiu* – pretext pentru un profil de istoric literar adevărat, scormonitor cu talent în vechi documente) sau la Marta Petreu și Ion Vartic (opurile caragialiene), de la Dolores Toma (splendida carte de «studii culturale» despre... grădini, pe care am prezentat-o la lansarea de la Gaudeamus-ul de acum doi sau trei ani?) la Delia Șepetean-Vasiliu (teza ei de doctorat în limba franceză, debut întârziat după vechile isprăvi «tel-quel-isto-barthes-iene» comise împreună cu Adriana Babeți), de la Gabriel Coșoveanu (culegerile de la Scrisul Românesc) la Codrin Liviu Cuțitaru (și el cu mai multe cărți), Adrian Oțoiu (l-au tot comentat alții în «Observator...»), așa că a trebuit să mă abțin ca să nu se producă inflație), Traian Ștef (a cărui carte ultima, *Orbul și dintele de aur*, extraordinar de interesantă, stă între proză și eseu), Diana Adamek (două titluri), Caius Dobrescu (provocatorul *Inamic impersonal*), Laura Pavel (monografia Eugen Ionescu), Mihaela Ursa (microstudiul despre Gheorghe Crăciun), Gabriel Mihăilescu (cercetarea aproape ignorată despre «universul baroc» al *Istoriei ieroglifice*) ș.a.m.d. La cărți mai recente am vrut – și încă mai sper! – să scriu despre Marian Papahagi (reeditările), Florin Mihăilescu (*De la proletcultism la postmodernism*, deocamdată cea mai serioasă investigație asupra evoluției de ansamblu a literaturii noastre din ultima jumătate de secol), Mihai Zamfir, Florin Manolescu (notă de semnalare în premieră absolută a *Enciclopediei exilului literar românesc* trebuia să fie doar un preambul!), Constantin M. Popa, Ștefan Borbély, Ioana Bot (ale cărei antologii și ediții îngrijite urmăresc proiecte culturale ample), Bogdan Ghiu (fișele din *Evul media* așteaptă să treacă în text), neapărat despre Ion Manolescu (ale cărui cărți de teorie «tehnoculturală» deschid la noi un drum) etc. etc. etc. Păstrez note pe marginea unor «nonfictive» politice precum *Eu – și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu* de Ion Ianoși (terminată în decembrie, în America!) sau *Provocări liberale*, dialogul dintre Valeriu Stoica și Dragoș Aligică. Țineam la un articol despre cărțile pe care Zoltan Rostas le-a consacrat Școlii sociologice de la București (*O istorie orală... și Monografia ca utopie*, dialogul cu H.H. Stahl, alături de care merită menționată reeditarea *Tehnicii monografiei sociologice* a celui din urmă), fără de care volumele mai recente și mai remarcate (despre București etc.) nu pot fi bine înțelese. Sau primul Goffman în versiune românească (ce întârziere!). Sau dinamitarda *Chemare la ordine. Anchetă asupra noilor reacționari* a lui Daniel Lindenberg. Nu mai trec și spre traduceri de literatură, mai ales de proză, pentru că se deschide altă listă fără sfârșit... Drama criticilor: de citit citesc, dar când să scrie despre toate?! * *O rușine: Parcului Ioanid i s-a furat numele* (și nimeni nu spune nimic) Indignarea pe care o simt de câte ori îmi amintesc ce s-a întâmplat în urmă cu trei luni la noi în cartier nu scade deloc; dimpotrivă, crește văzând că nimeni nu spune nimic. Au fost câteva notițe strict de informație în ziare, anunțând «evenimentul» sau

consemnându-l a doua zi. De pildă *Se deschide parcul «Ion Voicu»* (în «Ziua» de vineri 3 octombrie 2003): «Parcul Ion Voicu va fi inaugurat astăzi, de la ora 10.00, în prezența președintelui Iliescu, a primarului Onțanu, a deputatului Mădălin Voicu și a familiei marelui violonist. Parcul Ioanid se va numi parcul Ion Voicu conform unei hotărâri luate de Neculai Onțanu ca semn de recunoștință pentru meritele deosebite obținute de violonist în bogata sa activitate. Ceremonia va începe în piața Cantacuzino». Atât, pe tonuri eminamente neutre. Or, cine ar putea susține că pentru a ne onora personalitățile culturale se poate admite orice?! Inclusiv vandalizarea memoriei orașului! Parcul Ioanid, deprivat astfel de titulatura sa istorică, e un vechi reper bucureștean, care ar trebui protejat ca o valoare de patrimoniu. Radu Petrescu, în al cărui jurnal sunt descrise nenumărate plimbări pe aleile sale, se va fi răsucit în mormânt. Și oare ce-o fi zis (dacă va fi aflat, la New York, unde se află de câțiva vreme) Bedros Horasangian, autorul unui volum de proze intitulat... *Parcul Ioanid*? Poate că se va găsi cineva care să înțeleagă că memoria lui Ion Voicu poate fi cinstită fără ca uneia dintre cele mai vechi grădini publice ale Capitalei să i se fure numele. * *Alte cărți & bilanțuri*. Văd câteva bilanțuri editoriale 2003 prin ziare și reviste (inclusiv în numărul dublu, de început de an, al «Observatorului...») și mi se par sărace. Le mai parcurg o dată și descopăr că de vina nu e numărul destul de mic de titluri citate (ceea ce ar fi normal, «premiانții» sunt întotdeauna puțini!), ci îngustimea și previzibilitatea selecției. Mai frecvent se repetă în jur de zece nume: Adameșteanu, Agopian, Cărtărescu, Călinescu (Matei), Ionescu (Gelu), Lovinescu (Monica), Manea, Manolescu (Florin), Pleșu. Adică exclusiv autori cu cotă prealabilă, ca și restul de vreo cincisprezece care par să se fi remarcat și ei, cât de cât, precum Breban, Buzura, Cassian (Nina), Cesereanu, Ciocârlie (jurnalul din & comp.), Dimisianu, Daneliuc, Dimov, George (Al.), Muthu, Negrici, Oțoiu, Pârvolescu, Pop (Ioan Es.), Teodorescu (Cristian), Zamfir s.a. Cu aproximația de rigoare, se poate observa importanța notorietății, în ultima instanță a vârstei. Mai subtilă – o anumită discretă discriminare «ideologică». Rar, ici sau colo, găsești nume precum Domnica Drumea, Mihai Ignat, Marian Ilea, Doina Ioanid, Ioana Nicolaie, Horea Poenar, Valentin Protopopescu, Miruna Runcan, Ana Maria Sandu, Iulian Tănase sau ale altor autori care «vin din urmă» cu propuneri novatoare, nonconformiste, spectaculoase. Doar «tinerii prozatori ieșeni» par să fi reușit ieșirea în avanscenă, Florin Lăzărescu, Dan Lungu și Radu Pavel Gheo fiind comentați foarte favorabil (alături de Lucian Dan Teodorovici, care n-a avut însă – o carte nouă în 2003). Pasul următor – și necesar – e o întrebare: de ce din toate bilanțurile pe care le-am văzut lipsesc (improvizând rapid o listă) poeți precum Ioana Dinulescu (*Orașul lui Heidegger*), Liviu Ioan Stoiciu (*La plecare*), Doina Tudorovici (*Tata nu evoluează*) sau Ruxandra Novac (*Ecograffiti*), prozatori precum Liviu Antonesei (*Check Point Charlie*), Anamaria Beligan (*Dragostea e un Trabant*), Mariana Bojan (*Dansul câinilor*), Gheorghe Crăciun (*Mecanică fluidului*), Dora Pavel (*Agata murind*), Constantin Stan (*Deadline*), criticii și

eseiștii Carmen Andras (*România și imaginile ei în literatura de călătorie britanică*), Ștefan Borbély (micromonografia Matei Călinescu și *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic*), Tamara Cărăuș (*Efectul Menard. Rescrierea postmodernă: perspective etice*), Gheorghe Crăciun (*Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu*), Laszlo Alexandru (*Criticul literar Nicolae Manolescu*), Adrian N. Mihalache (*Demonul dimineții. Exerciții la computer solo*), Mircea Mihăieș (*Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*), Ovidiu Morar (*Avatarurile suprarrealismului românesc*), Nicolae Oprea (*Magicul în proza lui V. Voiculescu și Literatura Echinoxului*), Petre Răileanu (*Europa mon amour*), Călin Vlasie (*Poezie și psihic*)? Sau tinerii din culegerile *Graffiti Files* și *Al doilea desant*? Nimeni n-a citit cărțile noi publicate la Chișinău de Margareta Curtescu (*Simple bluesuri*), Val Butnaru (*Apusul de soare se amână*), Ghenadie Postolache (*Deșertul consoanelor*), Nicolae Popa (*Careul cu raci*)? Nu cumva printre toate aceste titluri (pe lângă care probabil că-mi scapă și mie destule) se află măcar câteva dintre cele mai bune apariții ale anului editorial 2003? Dintre «absenții» bilanțurilor din gazete îi mai remarc pe George Banu (*Panorama sfârșitului de secol*), Livius Ciocârlie (cu cealaltă carte din 2003, «...pe mine să nu contați». *Convorbiri cu Mircea Bentea*), Vasile Dan (*Carte vie*), Alexandru George (cu volumul sau de articole *Consemnări în curs și la fine*), Gheorghe Grigurcu (*Pădurea de metafore*), Radu Mareș (teribilul *Manual de sinucidere*, apărut – cred – târziu, în decembrie), Dan Horia Mazilu (*Voievodul dincolo de sala tronului*), Mircea Mihalevschi (*Tragic vs deriziune. Devenirea categoriilor teatrului*), Gellu Naum (dialogul editat postum cu Sanda Roșescu, *Despre interior-exterior*), Irina Petraș (*Cărțile deceniului 10*), Petru Poanta (*Efectul «Echinox»*), Edgar Reichmann (*O fereastră către lume*, articolele publicate de-a lungul deceniilor în «Le Monde»). De asemenea, nimeni nu pare să fi luat act de apariția a două piese «cu surprize»: una polițistă de George Arion (*Scena crimei*) și alta aparținând prozatorului, poetului, sociologului Dan Lungu (*Nuntă la parter*). Aș mai remarcă și o oarecare derută a comentatorilor noștri de literatură, care trec în contul lui 2003 titluri din 2002, pun reeditările și antologiile pe același plan cu operele noi și – în genere – nu par să mai fie capabili de priviri panoramice, nuanțate, atente mai puțin la «box office» și mai mult la valoarea efectivă a cărților menționate. Favoritele mele? Ei bine, alături de volumele publicate de Nicolaie și Sandu la poezie, Stan și Teodorescu la proză, Călinescu, Ionescu și Manea la memorialistică, Dimov la corespondență (scrisorile sale de tinerețe, recuperate acum, fiind «revelația anului») și Gellu Naum la «în dialog», nu văd de ce m-aș «cenzura» într-atât încât să nu numesc cărțile unui prieten, și anume *Mecanică fluidului* și *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu* ale lui Gheorghe Crăciun. Despre prima am scris pe larg, în primăvară trecută. Ambele sunt sofisticate construcții supraetajate, alternând secvențele de scriitură prozastică, descriptivă și narativă cu cele eseistice,

conceptualizante, analitice. Mă impresionează în ele profunzimea viziunii la care autorul a ajuns după trei decenii de meditație asupra și de practică a vieții/literaturii; și mă emoționează gradul de asumare existențială atât a notației în proză, cât și a discursului (auto)reflexiv, încât, citindu-l pe Crăciun, simțim că ni se spun lucruri majore și adevărate despre lume și despre creație, despre ființă umană și despre ceea ce suntem, cu corpurile, simțurile și gândurile noastre, despre temele mici și mari care ne modelează, despre clipă sau destin. Nu mai vorbesc despre stilistica «artistă» și totodată provocator-experimentală în care Crăciun e de multă vreme maestru. Ultimele lui cărți așa ni-l înfățișează: ca pe un maestru care lasă la o parte ceremonialurile ficțiunii sau ale savanteriei critice și teoretice pentru a se exprima direct pe sine, subiectul cel mai important despre care poate vorbi și prin intermediul căruia ne spune lucrurile mari pe care le-a înțeles și trebuie să le mărturisească. Cu nuanțe speciale pentru cartea cea mai recentă, în care, alături de schițe de istorie literară, analize critice, propuneri conceptuale în orizontul evoluțiilor prozei românești a ultimelor decenii, se pot citi pagini tulburătoare de evocare a «prietenului mai mare» Radu Petrescu și a prietenului de-o viață Mircea Nedelciu. Îmi mențin concluzia pe care am tras-o pe marginea *Mecanicii fluidului*: pe ambele laturi – profunzime a semnificațiilor și rafinament al scriiturii, Crăciun ține extraordinar de sus ștacheta, «condamnându-i» pe profesioniștii lumii artistice și intelectuale românești de azi fie la o competiție exigentă, fie la ridicol... * *Dar spectacolele! Dar expozițiile!* Mai sunt – apoi – și expozițiile, spectacolele, filmele sau alte lucruri despre care aș fi vrut să scriu! Ghinionul celor care nu se limitează la o specialitate strictă: scriind de-a lungul anilor, când și când, uneori mai rar, alteori mai frecvent, despre artele vizuale, despre teatru, despre cinema, am prins gustul și simt mereu imboldul de a comenta ba expoziția nemaipomenită a tânărului artist Cutare, ba montarea tulburătoare a regizorului Cutărescu sau serialul pe care l-am văzut noaptea trecută la televizor. Câteodată îmi iau note când într-o galerie și muzee sau în timp ce văd un film, s-au adunat așa, în dezordine, teancuri peste teancuri de fișe nefolosite. Deocamdată... Vechile mele vise de a scrie regulat cronici plastice și dramatice! *Un scandal care n-a existat*. În presa de dinainte de Anul Nou – un mare «scandal» mare: «respingerea» tezei de doctorat a lui Adrian Păunescu. Așa cum se întâmplă vai! prea des în gazetele noastre, «scandalul» e în mare măsură o invenție. Cum și numele meu a fost implicat, dau aici lămuriri. Mai întâi s-a lansat «Academia Cațavencu». Cu un anunț al „respingerii» pe prima pagină. În interior – un articol întreg, în care se «rezumă» o ședință veche de vreo lună a Catedrei noastre de Istorie a literaturii române de la Facultatea de Litere a Universității București. O veritabilă noutate! Relatare aproximativă, gândită ca o «lovitură», ca sămânță de «scandal». Chiar dacă e Ajunul Crăciunului și lumea are gândurile la cadouri și mese întinse, «Evenimentul zilei» se grăbește să preia «bomba» și titrează: *Păunescu, refuzat la doctorat* (chiar pe 24 decembrie). În articol se spune că lucrarea «a fost găsită de curând necorespunzătoare» («de curând», adică pe 21

noiembrie!) și că membrii catedrei «au avut curajul să trimită teza la refăcut». Alături – o declarație a lui Nicolae Manolescu în care se explică limpede că «respingerea» nu intră în atribuțiile catedrei. În sfârșit, între Crăciun și Anul Nou, subiectul e reluat de Adevărul, care pune în supratitlu o sugestie de confruntare între «grupări» – Nicolae Manolescu versus Eugen Simion – și, cu o formulare «tare», dar mai precaută că afirmație – anunță un *Scandal în jurul doctoratului lui Adrian Păunescu*. Se spune și aici, ca și în celelalte locuri, că teza nu arată a teza de doctorat, dar apar alte mici inexactități de tot felul. Ce s-a întâmplat, de fapt și de fapt? Ceva-ceva a fost, cu Adrian Păunescu în ipostaza – într-adevăr – de doctorand la noi la facultate. Conform traseului procedural normal, după ce și-a scris teza, a venit la catedră din care face parte coordonatorul lucrării sale, și anume Eugen Simion, pentru a și-o prezenta. Pentru că asta a fost: o simplă «prezentare», etapă obligatorie de câțiva ani, intercalată înaintea susținerii propriu-zise, în fața unei comisii special convocate și a publicului invitat. Formula presupune consultarea prealabilă a tezei de către membrii catedrei (candidatul depunând la facultate câteva exemplare), apoi ședința în cadrul căreia candidatul își prezintă lucrarea, iar ceilalți o comentează, făcând – de obicei – și sugestii de ameliorare. Reuniunea e strict consultativă: nu se votează la sfârșit, nu se ajunge la nici o concluzie «oficială», nu se «adoaptă» și nu se «respinge» teza; se ia – doar – la cunoștință (cu – așa cum am văzut – eventuale recomandări) înainte ca facultatea să poată acorda candidatului, în cadrul ceremoniei de susținere, titlul de doctor în filologie. (Situția fiind – firește – similară la toate specializările din sistemul universitar.) Ei bine, în cazul dat, teza s-a dovedit neașteptat de... discutabilă. Parcurgând-o (de pe o zi pe altă, căci trebuia s-o dau mai departe altor colegi), mi s-a părut aproape incredibilă inabilitatea atât a candidatului, cât și a coordonatorului, care ar fi putut să-și dea seama că trebuie să dea lucrării o formă academică. Or, ea se prezenta că o carte de publicistică pe teme literare, în «stilul» autorului: discurs improvizat, superficial, grandilocvent, lungi poeme citate integral, parcă pentru a umple paginile, interviuri inserate direct în corpul «tezei», bibliografii neunitare, presărate în interior, aparat de note lipsă ș.a.m.d. Discuția s-a purtat exclusiv asupra acestei flagrante inadecvări la standardele cercetării academice, concluzia unanimă – în față căreia n-a avut încotro nici coordonatorul, care a încuviințat – fiind aceea că autorul trebuie să mai refacă lucrarea, dându-i o formă acceptabilă. Atât și nimic mai mult. Care va fi fost «scandalul»?! Micile inexactități: – reporterul a înțeles de la N. Manolescu că E. Simion, ca președinte al Comisiei de atestare a titlurilor academice, ar fi respins anterior teze de doctorat serioase, între care și pe a mea. În realitate, nu mi s-a respins, ci mi s-a amânat, și nu recunoașterea doctoratului, ci titlul de conferențiar universitar, timp de circa un an și jumătate, de la începutul lui 2002 și până în pragul verii lui 2003; – A. Păunescu e citat spunând că a reacționat «ferm» la ce am spus în catedră eu și Mircea Cărtărescu, ceea ce e fals: mie nu mi-a replicat nimeni, iar lui Mircea Cărtărescu i-a și mulțumit pentru că i s-a părut că-l tratează

cu îngăduință; – e menționat un «Sorin» Angelescu printre membrii comisiei care îi va evalua lui A.P. doctoratul. De fapt, e vorba despre Silviu Angelescu, folclorist și antropolog; și – pe ansamblu – tonul e aproximativ, relatarea seamănă și nu prea cu întâlnirea catedrei noastre... În orice caz, «scandal» n-a fost! * În *general*, «polemicile»... Nimic – deci – despre tezele tezei lui A.P., deși aş putea polemiza sarcastic și... eficace (doar era vorba despre *Generația '60: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru*). Însă nu conținutul lucrării era în cauză. Dreptul la opinie fiind liber (și cu atât mai legitim, cu cât discutăm literatură mai recentă, încă ne-«clasată»), important era ca aspectul să fie plauzibil, să respecte cât-de-cât regulile profesionale. Când am vrut să discut despre autor ca autor, despre literatură – sau maculatură – pe care a produs-o și despre moralitatea lui precară, nu m-am sfiit s-o fac (cazul articolului «devastator» pe care l-am publicat cu câteva luni în urmă). Însă tocmai etica intelectuală mă obligă să nu trec pe terenul confruntărilor de opinii atunci când e vorba despre instituții și proceduri a căror respectare ne cere neutralitatea profesională. În acest punct, lăsând în urmă cazul concret, mă gândesc la momentele destul de frecvente în care – pe de o parte – m-am angajat în polemici, în dezbateri aprinse, am dat replici și mi-am asumat riscurile, uneori nu mici; dar și la situațiile în care – dimpotrivă – mă abțin să polemizez, să replic, să ies iute și degrabă «la bătaie» (cu cuvintele, nu altfel!). De ce? Pare simplu: din motive de decență, morală, rigoare intelectuală. Mă exprim mereu tranșant, chiar dacă mă las – pe de altă parte – absorbit de nuanțe, de complexități, de demonstrațiile laborioase, am întotdeauna convingerea opiniunilor mele, dar evit – totuși – să reacționez atunci când îmi dau seama că, oricât de franc aş spune ce cred și oricât de nuanțat, voi fi citit în funcție de ideile preconcepute ale preopinenților, care vor exclamă satisfăcuți, crezând că nu fac decât să le ofer confirmări; când am certitudinea că nu merită să pledez pentru idei importante în dispute pe care «adversarii» le coboară în mazăga minciunilor mărunte, a denigrărilor, a vulgarității intelectuale, mai rea în fond decât cea explicită, a înjurăturilor directe; când de partea cealaltă sunt indivizi ei înșiși mărunți, juni veleitari agresivi sau maturi orgolioși care nu mai au ce apăra, făcându-și o meserie din atac. Mi se întâmplă uneori să simt chiar și nevoia de a-mi «proteja» preopinenții, atunci când țin la ei, când îi prețuiesc sau i-am prețuit. Colegii mei din redacția «Observatorului...» știu că am decis să nu publicăm destule articole ale unor colaboratori care se pronunțau sever la adresa unor autori cu care nu mai sunt în cele mai bune relații (Manolescu, Liiceanu, Pleșu...). De ce să nu le dăm drumul, din moment ce – de pildă – în «România literară» s-au scris despre mine și despre familia mea lucruri îngrozitoare?! Tocmai pentru că, dacă am răspunde cu aceeași monedă, n-am face decât să ne dovedim asemenea, căzând în aceeași culpă morală. Pentru că – în termeni mai generali vorbind – cultura română trebuie să iasă odată din stilistica «pamfletarismului» care nu urmărește decât împoșcarea reciprocă (nu rareori urmată de împăcarea la o bere sau la o complicitate interesată). Nu e posibil acum, cu oamenii de azi (adică –

mulți – de ieri!)? Eu pot și tot mai mulți dintre noi vor putea! Încă un motiv, trebuie să recunosc: de multe ori am lăsat să treacă atacuri, denigrări, «întepături» și n-am reacționat... din lipsă de timp! Presat de alte urgențe, de alte subiecte, am tot amânat până când mi s-a părut că nu mai are rost, că mizeriile cu pricina s-au pierdut în ceață uitării... * *După 20 de ani.* Înainte de Crăciun, Constantin Stan a lansat *Al doilea desant*, o culegere de proze ale unor autori foarte tineri, cu care face un cenaclu (vezi nota din numărul trecut). A fost un fel de a marca împlinirea a 20 de ani de la publicarea adevăratului *Desant*, cel din '83, apărut atunci – într-adevăr – tot în decembrie. În simpaticul local «Mofturi» pe care-l ține poeta și prozatoarea Iolanda Malamen, undeva, în zona... Spitalului de urgență (după ce câțiva ani a rezistat cu Casă Verdi pe Calea Griviței, aproape de intersecția cu Calea Victoriei), printre alți scriitori și gazetari, mai ales mai tineri, ne-am strâns doar cinci dintre cei șaisprezece «junimiști» din *Desant* '83 și cu Croh (mălniceanu) șaptesprezece: pe lângă Costi (Stan) – George (Crăciun), Emil (Paraschivoiu), Gelu (Iova) și cu mine. Alții n-au putut veni sau poate n-au aflat de mică reuniune. Croh și Mircea (Nedelciu) nu mai sunt... În orice caz, ideea lui Costi a fost minunată: să marcăm trecerea perioadei «muschetărești» (sic!), dar discret, fără parapon, într-un spațiu convivial, în înghesuială veselă, învăluită în fum de țigară, din cele trei încăperi mititele ale «Mofturilor». La fel și cartea cea nouă: «omagială» prin titlu, dar studențească în rest, scrisă de autori care ne-au și spus că scriu de plăcere, fără să se gândească la cariere literare. Dacă va fi că dintre ei să iasă și vreun scriitor – vom vedea mai târziu... Profit de prilej pentru a rectifica o eroare din prefața la ediția a doua a *Desantului* (2000). Mi-au semnalat-o, separat, Ioan Lăcustă și Cristian Teodorescu. Povesteam acolo că, la apariția cărții, am făcut o mică reuniune «de familie» pentru a le mulțumi editorilor. Printr-o falsă memorie, am plasat episodul la domiciliul lui Croh. De fapt, fusese... la mine acasă, în micul apartament din blocul de pe Strada Ion Maiorescu, paralelă cu Calea Moșilor! Ninsese mult (ca și acum!), drept care Lăcustă își amintea cum își bătuse încălțările de mai multe ori pe mocheta din vestibulul de la intrare, ca să le curețe de zăpadă... Să vedem ce va mai fi și în 2004!”

• [„22”, nr. 723] Sub titlul *O carte eveniment* se grupează mai multe articole despre monografia lui Florin Țurcanu *Mircea Eliade, Le prisonnier de l'histoire*, semnate de Gabriela Adameșteanu, Radu Bercea, Mircea Iorgulescu. Mircea Iorgulescu: „Una dintre marile noutăți ale cărții lui Florin Țurcanu și care depășește planul biografiei lui Mircea Eliade este reconstituirea ambianței istorice a României anilor '30 ai secolului trecut fără a se mai folosi drept coordonate abstracta și reductiva împărțire între dreapta și stânga. Abandonarea acestei scheme de interpretare, care a dus deseori fie la forțarea faptelor, chiar la deformarea lor, fie la crearea unei opacități profitabile tuturor instrumentalizărilor, înseamnă o curajoasă modificare de metodologie și e de presupus că va marca o dată în cercetarea istorică autohtonă. [...] nu există o cauză unică și o explicație liniară a

angajării lui Eliade. Înregimentarea lui apare mai degrabă ca fiind rezultatul unei convergențe de factori, unii imponderabili. Meritul, enorm, al autorului este de a fi examinat tot ceea ce se putea investiga, fără să transforme vreodată explicația în justificare și fără să substituie înțelegerii o judecată apriorică. Fină, exactă, decisivă în materie este, de pildă, analiza formei de antisemitism care își va face apariția în articolele «angajate» ale lui Eliade – un antisemitism non-rasist, nici bazat pe asocierea trivială dintre evrei și comunism, mai curând unul xenofob și naționalist, situat la intersecția dintre «mesianismul național» moștenit în cultura română din secolul al XIX-lea și angoasele generate de situația României Mari, statul român de după primul război mondial, dintre ai cărui șase vecini trei aveau revendicări teritoriale. Și este pentru prima dată când se încearcă stabilirea «zonei de contact» dintre gândirea lui Mircea Eliade și opțiunile lui politice, altfel, desigur, decât sub forma trivialelor încercări de a i se pune întreaga operă științifică și literară sub semnul legionarismului. În sine, reflecțiile lui Eliade conțin un diagnostic despre epocă greu contestabil (criza individualismului modern, a pozitivismului, a istorismului secolului al XIX-lea, emergența mesianismelor, redescoperirea miturilor și a simbolurilor, a creativității colective etc.) și, în plus, observă Florin Țurcanu, el constată mai degrabă existența unei «crize de civilizație» decât face din ea «un instrument de mobilizare politică». Derapajul se produce prin asocierea aproape infantilă a speculației intelectuale cu o realitate pe care ferventul militant legionar o recrează în imaginație pentru a corespunde viziunilor lui teoretice. El va considera astfel că așa cum «țara lui Gandhi» era o colonie a Imperiului Britanic, și România era «o colonie culturală a Occidentului», prin urmare «nevoia de emancipare» ar fi comună celor două lumi, românească și indiană. O enormitate, pe care Florin Țurcanu o marchează ironic [...]. Dacă a evitat, poate dinadins, portretizarea psihologică a lui Eliade, Florin Țurcanu a fixat totuși reperele necesare și pentru o înțelegere a «interiorității» acestuia. A dat însă prioritate faptelor, nu «interpretării». Iar faptele evocate, investigate, descoperite de el diferă uneori radical de ceea ce diverși alți autori au crezut necesar, uneori din nevoia unor demonstrații de o uimitoare suficiență agresivă, să accentueze”.

14 ianuarie

• [„România literară”, an XXXVII, nr. 1; «Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor; Editată de Fundația România literară cu sprijinul Fundației Anonimul; redacția: Nicolae Manolescu (director), Gabriel Dimisianu (director adjunct), Alex. Ștefănescu (redactor-șef), Tudorel Urian (secretar general de redacție), Adriana Bittel, Constanța Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu; redactori-asociați: Ioana Pârvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă; grafica: Mihaela Șchiopu] La rubrica *Contrafort*, Mircea Mihăieș semnează pamfletul *Care e problema?*: „Aerul deprimat ce învăluie viața politică românească se transmite, desigur, până în cel mai izolat cătun al țării. Când la vârf s-au bulucit toate gloabele, nesimțitii,

nesătuii și ticăloșii neamului, presiunea asupra marginilor trebuie să fie enormă. De trei ani încoace, pesedeii zburdă ca-n picturile lui Chagall. Compromiterea, sub Emil Constantinescu, a ideii că la «dreapta» se află oameni de mai bună calitate decât la «stânga», aneantizarea unor instituții precum Alianța Civică, amuțirea întristătoare a Grupului pentru Dialog Social, «ancanaierea» partidelor în care ne puneam ceva speranță, precum UDMR-ul (care-a dovedit că între ungurii noștri presupus pro-occidentali și românașii noștri balcanici nu e, în materie de ciolan, nici o diferență), scufundarea după sistemul «ciocu' mic» a multor ONG-uri ce promiteau să joace un rol important în democratizarea țării nu anunță nimic bun pentru anul 2004. [...] Vulgaritatea, superficialitatea crasă, exaltarea imbecilității, senzaționalismul de coteț, sexualitatea respingătoare sunt «ideile» promovate de absolut toate posturile de televiziune cu bătaie națională. Dacă-ndrăznești să le spui c-au coborât sub nivelul dughenelor de cartier, îți răspund acru: «Nu te pricepi! E un format împrumutat din Occident! » Chestia asta cu «formatul» s-o spuie lu' mutu! Evident că și la televiziunile occidentale se transmit multe tâmpenii. Dar nici una dintre ele nu va da în prime-time ororile care fac ravagii la noi. În România se preiau dinadins «formatele» dubioase, șusele sentimentaloid, imbecilitățile cu panaș, excentricitățile cu iz scabros. N-am prea observat ca vreun post românesc să imite modelele «main stream» din Vest. Chiar și atunci când cumpărăm un program de succes, o facem trăgând cu ochii la Istanbul...” □ În articolul *Privind înapoi cu folos*, de Barbu Cioculescu face câteva însemnări despre *Jurnalul* din 1990-1993 al Monicăi Lovinescu: „Pentru estete, pentru insul politicește edificat, *Jurnalul* anilor 1990-1993 devine un memento, pentru tineri el se citește ca un roman de forță epică, în caruselul lui de personaje care se numesc Ionesco, Cioran, Goma, Țepeneag, proză, totodată de investigație a ethosului uman, de ciocniri de caractere, de procese comportamentale, de portret, în fine, al unei puternice personalități ce nu-și înșală condiția de luptător/gânditor, de literat, de om de cultură”. □ La rubrica *Cronica optimistei*, Ioana Pârvulescu scrie despre cărțile publicate în anul anterior (*Cărțile colegilor mei*): „Dacă și anii literari sunt, asemenea celor biblici, «slabi» și «grași», anul cărților 2003 a fost cu siguranță unul gras, pleznind, cum se spune, de sănătate. O avalanșă de titluri vizibile, de autori vizibili, de reeditări minunate și traduceri de excepție va face dificilă sarcina juriilor care acordă premii pe 2003. Amintesc, în fugă, doar câteva nume și doar cărțile importante pe care le-am avut în mână și le-am citit. Aș începe cu două reeditări spectaculoase: Gellu Naum, *Zenobia* și *Cărțile cu Apolodor*, la care trebuie adăugată antologia datorată lui Ion Pop, *Inventatorul iubirii* de Gherasim Luca și volumele bibliofile ale lui Petru Creția. Romancierii s-au întors: Gabriela Adameșteanu cu *Întâlnirea*, Ștefan Agopian cu *Fric*, Mihai Zamfir cu *Fetița* și, nu cel de pe urmă, *Cum se face*, romanul lui Mircea Horia Simionescu. N-aș vrea să-i uit pe doi dintre cei mai talentați prozatori de azi: Răzvan Petrescu și Marian Ilea, primul cu o antologie de proză scurtă, al doilea cu *Medio Monte*. S-a discutat în presă și despre *Mesteci*

și respiri mai ușor de Constantin Popescu sau *Noapte bună, tâmpitule* de Cătălin Mihuleac, care anunță viitoarea generație de prozatori. Poeții cei mai iubiți de azi au ajuns la momentul antologiilor: Emil Brumaru a avut chiar două (la Ed. Aula și la Cartier), Mircea Ivănescu una și bună la Ed. Polirom, cu o prefață de Matei Călinescu (care în acest an este și autorul a unei cărți tulburătoare, *Portretul lui M.*), Alexandru Mușina își strânge laolaltă poemele dintr-un sfert de veac: 1975-2000. Mircea Cărtărescu are un an perfect, publică nu mai puțin de 3 cărți substanțiale: antologia în două volume *Plurivers* de la Humanitas, un volum de *Sonete noi și vechi*, la Brumar și unul de publicistică, *Pururi tânăr înfășurat în pixeli*. Volume noi de poezie au fost foarte multe, ca întotdeauna, pe piața autohtonă. Îi voi aminti doar pe Romulus Bucur cu poemele dedicate pisicilor, pe urmele lui T.S. Eliot, desigur, Ioana Nicolae cu *Credința*, Iulian Tănase cu *Sora exactă*, Liviu Ioan Stoiciu cu *La plecare*. În ce mă privește, m-am îndrăgostit de *Clepsidra cu zăpadă*, o carte ultra-rafinată de «traduceri, adaptări, pastişe» ale inegalabilului Șerban Foarță, creată pe tema lui *ubi sunt...* și a lui *fugit irreparabile tempus*. Dintre critici n-o să-l amintesc în acest bilanț decât pe Eugen Negrici cu *Literatura română sub comunism*, carte discutată, disputată și citată. În eseu, evenimentul este cartea lui Andrei Pleșu *Despre îngeri*. Voi adăuga *Imaginarul violent al românilor* de Ruxandra Cesereanu și *Bucureștiul* lui Dan C. Mihăilescu, savuroasă «Carte de bucăți», una din multele apărute pe această generoasă temă. Evenimentul la traduceri este fără îndoială *Ființă și timp* de Heidegger, carte datorată unui efort de ani de zile al lui Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă. Tot la traduceri nu trebuie uitate două adevărate performanțe: Plotin-ul lui Andrei Cornea și primele trei volume din teatrul lui Ionesco, traduse de echipa imbatabilă formată din Vlad Zografi și Vlad Russo. Capitolul de memorialistică, jurnal, literatură «personală», atrăgător ca întotdeauna, stă bine, de asemenea: Monica Lovinescu publică volumul al III-lea din *Jurnal*, anii 1990-1993, carte fidelă ca un film, care ar merita un premiu Pulitzer pentru că a reușit să imprime în memorie un moment esențial, & *Comp.*, egografia lui Livius Ciocârlie, *Memoria ca zestre* de Nina Cassian și amintirile Ilenei Mălăncioiu, apărute sub forma convorbirilor cu Daniel Cristea Enache. Tot aici, jurnalul lui Comarnescu, de la noua editură Icar, despre care doar am auzit. *Dicționarul exilului românesc* de Florin Manolescu este și el o realizare mirabilă, chiar dacă, asemenea tuturor dicționarilor, a stârnit multe discuții cu privire la selecție. Anul literar 2003 a permis și impunerea *audio book*-urilor sau bibliofilie de nuanță avangardistă cum e *înainte/după*, «52 de apariții trans-vizuale generate de hazard» datorate cvartetului Gheorghe Rasovszky, Dan Stanciu, Iulian Tănase și Sasha Vlad, albumul fotografic *ferat* al lui C. Bumbuț, unul dintre cei mai talentați fotografi de azi, *Căldindarul de noapte* al lui Călin Andrei Mihăilescu și cartea-borcan realizată la Humanitas după ideea lui Răzvan Luscov. Înainte de a încheia, să nu uit că în toamna aceasta s-au inaugurat două minunate librării în București: Kretzulescu, renovată și regândită, unde te simți exact ca-ntr-o librărie occidentală

și originala, intima Cărturești de pe Magheru, ambele cu un mic etaj. Le doresc viață lungă”. □ Adriana Bittel o evocă pe Amelia Pavel, care murise pe 21 decembrie 2003 (*Un martor în minus*): „Doamna Amelia Pavel împlinise, la 7 noiembrie 2003, 88 de ani și era un exemplu stenic de modul cum se poate îmbătrâni frumos, păstrându-și vitalitatea spiritului prin permanent exercițiu. Fragila octogenară era interesată de toate, de la artă la politică, de la mentalități la mondenități și avea o capacitate admirabilă de a reacționa cu un soi de rezonabilitate ce tempera și entuziasmul și indignarea. Știa să-și rânduiască frumos viața, lucrând zilnic, participând la tot ce se petrecea în lumea noastră și în lumea largă, mereu bine informată, mereu în dialog cu oameni mai tineri. Care se simțeau bine cu ea, căci nu se plângea, cum fac îndeobște vârstnicii, nu se acrise, își păstrase umorul și avea mereu proiecte ce nu țineau cont nici de neajunsurile vârstei, nici de precaritatea materială a condiției de pensionar. Nu se plictisea niciodată. Din blocul ei proletar de la marginea orașului, pe alunecăturile periculoase ale iernii sau pe caniculă, venea la galeriile din centru, unde era solicitată să vorbească la vernisaje, se ducea la NEC sau la institutele străine pentru a participa la simpozioane și colocvii, onora invitațiile la recepții sau făcea vizite. Nu ezita să plece și în provincie, la manifestări culturale sau în jurii, la expertize sau expoziții în organizarea cărora se implica energic și pasionat (ultima a fost cea consacrată lui Victor Brauner la Piatra Neamț, anul trecut, și pe care, până în ultima clipă, s-a străduit să o aducă și în București). Își făcuse din munca meticuloasă un mod de viață și, când nu scria la propriile cărți sau articole și studii pentru revistele culturale, traducea, cu normă zilnică. Îi plăceau și în acest domeniu provocările dificile: Nietzsche, Elias Canetti, Hans Sedlmayr – ca să enumăr doar autorii traduși după «marea întorsătură din 1989», cum obișnuia să spună. A lucrat până în preajma despărțirii de lume. La începutul lui decembrie căzuse în casă și un medic incompetent nu îi depistase fractura de col femural. Imobilizată, cu dureri atroce, a stat cuminte în pat trei săptămâni așteptând «să-i treacă», dar chiar și așa a tradus câte 5-6 pagini pe zi din Madame de Staël, fiindcă voia să-și respecte promisiunea față de editor și lucrul o făcea să-și uite suferința. La spital, unde a ajuns în cele din urmă pentru operație, mi-a cerut să-i aduc revistele literare pe care le citea săptămânal și ziare, căci nu concepea «să piardă șirul» (chiar așa mi-a spus). Era la curent cu tot ce mișca în cultură și în varii domenii și avea față de toate opinii nuanțate, în acord sau dezacord, pe care le argumenta cu inteligență”. □ La rubrica *Zoom critic*, Alex. Ștefănescu semnează profilul *Marta Petreu*: „Scriind o poezie atât de agresivă, Marta Petreu ar trebui să ni se înfățișeze ca o teroristă încinsă cu un șirag de tuburi pline de dinamită. Și totuși, nu aceasta este imaginea care ne rămâne în minte când încheiem lectura poeziei ei. Poeta arată, mai curând, ca un personaj supus unui supliciu nesfârșit, ca un Hercule feminin îmbrăcat în cămașa lui Nessus. Ea suferă sfâșietor refuzând orice iluzie. Rostită de ea, rugăciunea *Tatăl nostru* se transformă într-o contestare a lui Dumnezeu și, implicit, într-o nouă

formă de autoflagelare”. □ Într-o recenzie la volumul Geo Bogza, *Rânduri către tineri scriitori ardeleni. O carte gândită și realizată de Ilie Rad* (Editura Dacia, 2003), Al Ioanide notează: „Am citit în ultimul an mai multe cărți bune apărute la Editura Dacia. Partea strict editorială este însă mai mult decât neglijată: titluri care apar într-un fel pe copertă și în alt fel în interior, nume de autori greșite pe copertă, lipsa descrierii CIP a Bibliotecii Naționale Române, care să te lămurească ce variantă este corectă și, în genere, un aspect grafic modest, neplăcut ochiului”.

16 ianuarie

● [„Dilema veche”, an I, nr. 1; „săptămânal de tranziție”; redacția: Andrei Pleșu (director fondator), Magdalena Boiangiu (redactor-șef adjunct), Adrian Cioroianu, Radu Cosașu, Cristian Ghinea, Andrei Manolescu, Matei Martin (secretar general de redacție), Cezar Paul-Bădescu, Iaromira Popovici, Simona Sora, Dan Stanciu (prezentare grafică), Alex. Leo Șerban, Mircea Vasilescu (redactor-șef); rubrici: Teodor Baconsky, Ion Barbu, Alexandru Călinescu, Dan Goanță, Andrei Gorzo, Eugen Istodor, Vintilă Mihăilescu, Lucian Mândruță, Robert Turcescu, Sever Voinescu] Andrei Pleșu semnează editorialul *Spiritul dilematic în expansiune*: „Pe vremea când a apărut «Dilema» (adică acum 11 ani), românii erau împărțiți în două: fanaticii pro-Iliescu și fanaticii anti-Iliescu. Într-un asemenea context, a fi «dilematic» era iritant la culme, pentru ambele tabere. Astăzi, pro-iliesciștii s-au stabilizat: iubesc conjugal, duios, bătrânește, fără ohtături defensive, iar anti-iliesciștii s-au resemnat: l-au votat pe vechiul dușman în toamna lui 2000, au contemplat siderați noul consens dintre președinție și monarhie, au primit decorații la Cotroceni. Au obosit să urască și numai au pe cine iubi. A fi «dilematic» a devenit o banalitate, o stare de spirit națională. Au apărut (și probabil vor mai apărea) o sumedenie de dileme noi, pe fundalul de continuitate pe care îl asigură tranziția. Din elitist și suspect, spiritul dilematic a devenit popular. [...] Lista dilemelor cotidiene e nesfârșită. Dacă după revoluție trăiam sub două-trei dileme absolute, acum ele s-au multiplicat spectaculos, cu prețul, e drept, al unei discrete pierderi de anvergură. Avem dileme mai multe, dar mai puțin patetice, mai domestice, mai omenești. Cei care se decid, astăzi, să preia termenul într-un titlu de gazetă nu mai sunt, ca acum 11 ani, un grup de excentrici, ci exponenții unei filosofii de masă, confirmați, în chip fericit, de istorie. Vremea lor de-abia începe. Vor ieși, așadar, din pionierat, pentru a savura deliciile unanimității... Mai în glumă, mai în serios, am atins, pare-se, un strat abisal al sufletului național. Noi nu avem dileme. *Suntem* o dilemă în ebulițiune. Un conglomerat de dileme. Ne-am obișnuit să funcționăm pe bază de imposibil, Ce altceva e «românul imparțial» decât cineva care refuză să iasă din dilemele cu care se confruntă, degustând echilibrul precar al relativismului. [...] Când ai dinainte două soluții la fel de imposibile, soluția nu e neapărat paralizia logică. Înțelepciunea strămoșească propune îmbrățișarea simultană a ambelor! Suntem poporul lui «și-și»: nu ne temem să conciliem ireconciliabilul,

nu ne lăsăm intimidați de incompatibilitate și de absurd. Dilema ne place! Ne seamănă. Nu ne interesează s-o rezolvăm, de vreme ce e atât de amuzantă, de stimulative, de originală. Am putea fi, suntem, pepiniera de dileme a Europei. Iar de ne vom integra, pre mulți o să «dilemim» și noi...” □ Un grupaj este dedicat plecării revistei „Dilema” de sub patronajul Institutului Cultural Român. Acesta este introdus printr-o notă semnată de M.[ircea] V. [asilescu]: „Să-ți părăsești editorul după unsprezece ani pare un gest nedilematic. Cititorii noștri fideli se vor fi întrebat ce s-a întâmplat, de fapt, cum de i-am lăsat vinerea trecută fără revista lor preferată. Au aflat, probabil, din presă, cauzele plecării – și le mulțumim colegilor jurnaliști care au informat corect despre decizia redacției de a pleca de la Institutul Cultural Român. Le suntem datori însă cititorilor cu câteva explicații. Timp de câteva luni, am căutat o soluție amiabilă. Președintele Fundației Culturale Române (transformată prin lege în Institutul Cultural Român) ne-a refuzat. Am considerat că, pentru a păstra spiritul «Dilemei», singura opțiune este aceea de a ne găsi alt editor. În consecință, întreaga echipă redacțională a plecat (prin «acordul ambelor părți») de la Institut. Le propunem, așadar, cititorilor dilematici o nouă revistă: «Dilema veche». Titlul nu vrea să spună altceva decât că ne vom strădui să păstrăm spiritul original. Sperăm că publicul nostru fidel ne va urma, după cum sperăm că vom reuși să câștigăm și alți cititori. Le cerem scuze celor care s-au abonat deja la «Dilema»: denumirea nu mai e a noastră și nu știm ce se va întâmpla cu ea. Tocmai pentru ca lucrurile să rămână limpezi, în acest număr le propunem cititorilor un «epistolar» care explică de ce am făcut gestul de a schimba editorul și de a edita o altă revistă. Schimbul de scrisori între redacție și fostul editor a avut loc în septembrie, când se înființase deja Institutul Cultural Român. Scrisoarea dlui Andrei Pleșu a fost redactată tot atunci” (*Argument*). □ Scrisoarea redacției către Augustin Buzura este publicată sub titlul *În legătură cu viitorul „Dilemei”*: „Domnului Acad. Augustin Buzura, Președintele Institutului Cultural Român. Stimate Domnule Președinte, Transformarea Fundației Culturale Române într-un Institut aflat sub patronajul Președinției României este de natură să pună probleme în legătură cu statutul nostru profesional. După cum știți, în cei zece ani de apariție, «Dilema» a fost un spațiu al dezbaterii intelectuale libere, beneficiind în acest sens de statutul de instituție autonomă al Fundației Culturale Române. Este o realitate pentru care vă mulțumim: în calitate de președinte al Fundației, ne-ați asigurat condițiile pentru a comunica liber și deschis cu cititorii noștri și pentru a deveni o prezență vie în publicistica românească. Noua structură instituțională reprezintă, din punctul nostru de vedere, un obstacol în menținerea acestor standarde. Așa cum sunt descrise în lege, obiectivele și structura ierarhică a Institutului Cultural Român sunt incompatibile cu existența, credibilitatea și autonomia revistei «Dilema». În consecință, membrii redacției, împreună cu dl Andrei Pleșu, director fondator, al cărui spirit a continuat să caracterizeze stilul și tonul revistei și după ce domnia-sa s-a retras de la conducerea ei efectivă, au decis că este momentul unei alte opțiuni. Socotim că este de datoria noastră să vă

aducem la cunoștință că tratăm cu un editor privat preluarea echipei redacționale, pentru a asigura în continuare apariția revistei în spiritul ei original. Considerăm chibzuit ca, tocmai în virtutea prestigiului obținut sub patronajul Fundației Culturale Române, redacția să păstreze titlul «Dilema», pe care l-a impus. Dorim, pe de altă parte, să precizăm că decizia noastră nu poate fi influențată de păstrarea titlului. [...] Suntem convinși că, în calitatea dumneavoastră de scriitor care a apărut libertatea de expresie chiar și în vremurile grele ale comunismului, veți înțelege opțiunea noastră. Cu sentimentele cele mai cordiale, Redacția revistei «Dilema». 10 septembrie 2003". □ În continuare sunt reproduse un interviu cu Mircea Dinescu, noul finanțator al revistei, preluat din „Evenimentul zilei” din 6 ianuarie 2004 („Să vină politicienii să le dăm fasole gratis la redacție”), un răspuns dat redacției de Augustin Buzura („Nu sunt dispus să renunț la o publicație pe care am menținut-o în pofida tuturor dificultăților”) și răspunsuri adresate lui Augustin Buzura de Mircea Vasilescu („Dilema este unul dintre produsele de succes ale Fundației Culturale Române”) și Andrei Pleșu („Așa stând lucrurile...”), toate – mai puțin interviul – datate septembrie.

20 ianuarie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 700] Marius Ianuș semnează textul polemic *Scrisoare către generația mea*: „Am văzut un documentar despre animale pe Discovery. Unul dintre lucrurile spuse acolo a fost că cele mai inteligente animale – delfinii, câinii, anumite specii de maimuțe – trăiesc în grupuri. M-am gândit imediat la câțiva dintre mai tinerii mei colegi individualiști. Atitudinea lor e de înțeles: tot ce aduce a organizare le aduce aminte de pionierat, activități școlare ceaușiste și alte chestii «nașpa». E povestea pe care se bazează lipsa de participare, lipsa de solidaritate care a fost principala boală culturală a țării în ultimii paisprezece ani. [...] Dacă ideea generaționistă poate părea perimată, ea este, pentru scriitorii tineri, și nu numai, extrem de generoasă. În afară de faptul că asigură un mediu la care se pot simți părtași scriitori din întreaga țară, un liant, un spațiu comun, apartenența generaționistă are și un rol în delimitarea democratică de «bătrâni», non-valoare sau atitudini estetice retrograde. Am spus «democratică», pentru că o generație literară este chiar suma individualităților care o compun, ea nu poate fi controlată sau manipulată (și s-a văzut asta în felul în care au clacat mai toate tentativele de manipulare a defunctei generații optzeci) fiecare dintre cei percepuți ca făcând parte din ea are, în funcție de puterea lui literară (sau imaginea lui literară la un moment dat), putere în delimitările necesare. Discuția despre existența sau inexistența generației ar trebui închisă definitiv tocmai pentru că a fost pornită de câțiva tineri care au profitat din plin de apariția ei. Știu autori care se zbat de ani buni să debuteze și nu o pot face tocmai pentru că nu sunt percepuți într-un context, sunt, cum ar veni, «individualiști». Chiar autori foarte buni – Svetlana Cârstea, de pildă, care acum, după ce faima *Tabloului de familie* (1995, prima antologie a cenaclului lui Mircea Cărtărescu) s-a consumat, trimate

manuscrise pe la concursuri pe unde nu o ia mai nimeni în seamă. Până și cel mai puțin vizibil dintre poeții douămiiști poate să debuteze și la două edituri deodată. Văd generația mea ca pe un club în care se intră greu (nu pe bază de cerere, ci datorită aerului pe care îl respiră literatura «candidatului»), dar, odată intrat, beneficiile sunt pe măsură. La ora asta aceste beneficii sunt: ușurința cu care tinerii douămiiști își pot scoate cărțile de poezie și faptul că mai multe reviste literare și-au deschis porțile pentru ei. Câteva nume au deja o mică notorietate. Din păcate, marea neîmplinire de până acum a «generației 2000» e la capitolul proză. Cu o singură excepție, Mihai Goțiu, care, prin eforturi personale, a reușit să iasă «în față» (*Senzaționala evadare...* a ajuns la a patra ediție!). totuși, editura la care a publicat Mihai nu e dintre cele mai puternice, dintre cele care aduc prestigiu literar unui autor. Și tocmai asta trebuie căutat acum, nu înțeleg – nu voi înțelege niciodată – cum de în politica editorială a marilor case de editură din țară nu intră și publicare prozatorilor tineri. Am ținut, vreme de doi ani, un cenaclu în Facultatea de Litere. La cenaclul ăsta s-a citit proză de cea mai bună calitate, dar n-am văzut niciodată prin sală vreun reprezentant al editurilor Polirom sau Humanitas care să spioneze situația. Cum n-am văzut un astfel de «vânător» (de proză – pentru că de poezie sunt destui) nici la cenaclul domnului Mincu, deși, culmea!, cenaclul ăsta a fost intens mediatizat. Acum un an m-am dus («Dacă nu vine muntele la Mahomed...») și am propus editurii Nemira o colecție de carte tânără: «Abator FRACTURI». Colecția cuprindea trei cărți de proză (trei manuscrise) DE EXCEPȚIE: *Floarea din zid*, a Ioanei Băețica, 69 de Ionuț Chiva și *pe bune/pe invers* de Adrian Schiop. După o primă discuție în care redactorul-șef al editurii s-a arătat încântat de propunere, nu am mai dat cu lunile de el. Sper că într-o bună zi își va da seama ce a pierdut. Și cei care știu despre ce vorbesc sunt, în mod sigur, de acord cu mine. Vă spun doar două lucruri despre «potențialitatea» acestor proze: după ce am tipărit numărul din «Fracturi» în care era *Fișa de înregistrare* a Ioanei Băețica, domnul Florin Iaru mi se plânga că nu i-am lăsat destule exemplare, pentru că tăbărâse toată redacția pe el. ca să potolească năvala redacției a fost nevoit să dea nu știu câte printuri cu pagina Băețicăi (noi imprimam pe calc la el). Și apoi ține-te comentarii și discuții (pe text și, mai ales, pe final). Cei de la «Cațavencu», care numai proști nu sunt, ar putea fi imitați, într-o bună zi, de toți cititorii avizați din țară. La fel, cum vine un tânăr scriitori de la Iași, de la Cluj sau de la Constanța prin București, primul lucru pe care mi-l cere e numărul de telefon al Ioanei Băețica. Or, dintr-o astfel de divă, după care îi lasă gura apă întregului tineret literat din țară, se poate face cu siguranță o mare vedetă literară. Dar editurile noastre sunt mai dispuse, se pare, să publice tot felul de babete franțuzoaice, al căror unic merit literar e că s-au culcat cu mai știm noi cine... Dacă am fi fost în Paris, Chiva, Băețica, Schiop, Ioana Bradea, Sandu Vakulovski, Mitoș Miclăușanu, Elena Passima (chiar dacă aceștia doi din urmă sunt mai «experimentalști») și alții ca ei ar fi fost pur și simplu vânați de editori. Iar cenaclul meu ar fi gemut de spionii «marilor case».

Nu am mai fi avut loc, cum s-a întâmplat, de tinerii SNSPA-iști, veniți pe acolo cu cine știe ce «treabă». În schimb, în frumoasa noastră patrie mumă, când editurile s-au apucat să traducă tineri autori străini mult sub nivelul celor pomeniți de mine, stau, de trei ani, cu un roman senzațional îngropat în calculator – *Pe bune/pe invers*. Îl public episodic în «Fracturi» fără să primesc vreun semnal de la vreun editor... dacă aș avea bani și editură l-aș tipări mâine în zece mii de exemplare. Asta convins fiind că măcar toți cititorii homosexuali din țară l-ar cumpăra. Pentru că, în afară de faptul că e scris foarte bine, e primul roman gay încheiat din literatura noastră. Dar atât autorul (Adrian Schiop) cât și deținătorul (eu) s-au cam săturat să aștepte ceva ce trebuia să se întâmple de mult... ce a făcut Mihai Goțiu (patru ediții consecutive cu *Senzaționala evadare a lui Mihai Goțiu povestită de el însuși*) ar fi trebuit să fie un semnal pentru toți editorii din țară. Publicul vrea carte tânără românească. Vrea «pornografii» din astea în care apare lumea lui. Are nevoie de o Marilyn Monroe literară plină de fișe intelectuale și senzualitate. Și personajul care poate juca rolul ăsta există – Băețica. Numai că nu a apărut încă editorul căruia să i se «aprindă becuțelul». Peste douăzeci de ani Humanitas și Polirom or să se bată să publice tinerii despre care vorbesc aici, dar atunci Băețica o să fie o profesoară universitară serioasă și responsabilă, pe cale de îngrășare și cu doi plozi încurcați în fuste, Schiop o să fie un profesoraș ratat care își va face veacul prin cine știe ce bodegă ruginită a Transilvaniei, Chiva o să fie președintele Uniunii Scriitorilor, Ioana Bradea o să dispară în nisipurile Occidentului, iar eu, dacă am vreun rol în povestea asta, sătul de perorațiile pe care le voi fi făcut în paginile acestei reviste, îmi voi pregăti retragerea la cine știe ce moșie imaginară. Și atunci chiar că nu va mai fi nimic de făcut. O colecție în care să fie publicați acești tineri și alții ca ei [...] cred că ar fi o lovitură editorială de tipul celei date de Humanitas după 90 cu seriile Cioran/ Noica/ Ionesco/ Eliade. O *Floare din zid* cu o Băețica goală pe pian pe copertă e o carte pe care o poți vinde în o sută de mii de exemplare. Iar dacă Băețica aia de pe copertă mai apare și în niște emisiuni televizate, e o foarte bună vorbitoare, imaginea editurii crește cu câteva procente imediat. S-ar îmbogăți o editură, s-ar îmbogăți o autoare și, dacă m-aș ocupa de colecție, m-aș îmbogăți și eu. Nu fac aici o pledoarie pro domo. Eu scriu versuri, iar suprema împlinire a unui autor de versuri, sau a unui prozator experimentalist, e să publice la maturitate un volum (eventual o antologie) în o mie – două mii de exemplare și să se vadă în sfârșit în librării. Așa a fost de când lumea, cu puține excepții, care țin mai mult de anumite contexte. Și e bine că e așa. Pledez, din solidaritate, pentru ștergerea petei rușinoase care stăruie pe obrazul generației noastre. Noi nu avem vedete literare, deși ave, embrionii vedetelor – deja testați (aș putea să dau zeci de exemple cum e cel cu Florin Iaru). Pe noi nu ne publică Humanitas și Polirom, deși avem manuscrise care să treacă ștacheta calitativă a acestor edituri. Humanitas și Polirom publică prozatori de vârstă noastră din alte literaturi! Mult mai slabi decât ăștia ai noștri și cu o priză mai mică la public! Noi o să publicăm niște cărți spumoase, grozave, sexy la

niște edituri care ni le vor expune doar la Muzeu Literaturii și la târguri! Așa ceva nu se poate! Fac un apel către toți scriitorii și cititorii tineri la care av ajunge acest mesaj. E rostul nostru să schimbăm ceva în țara asta. E rostul nostru să schimbăm ceva în țara asta. Dacă generația optzeci e generația «discotecii pe viață», dacă nouăzeciștii sunt atât de amețiți de ce se întâmplă încât nu se poate spune ceva sigur despre ei (nu le trec în cont «revoluția» – în afară de faptul că și eu cred că a fost un simplu accident, necerut de nimic și neurmat de nimic, ea a fost «opera» tuturor generațiilor), vom ajunge și noi, în cazul în care ne mișcăm repede, de râsul curcilor: «generația celor care au fugit din țară» sau așa ceva. Fac un apel la solidaritate. Nu la nu știu ce organizație milităroasă, nu la vreo armonizare stupid-absolută, de sectă religioasă, ci la o simplă, umană solidaritate. Acești «drogați» și «pornografi» pentru care țin acest lung discurs sunt scriitorii noștri, ne reprezintă, și vor deveni vocile noastre. Trebuie ca vocile noastre să se audă cât mai puternic. Cu un strop de solidaritate vom ajunge foarte repede la asta. Sunt mulți tineri inteligenți în marile edituri din țară. Dacă vreunul dintre ei i-ar spune șefului său: «Uite, domnule, nebunul ăla de Ianuș zice că suntem tâmpiți, că nu știm ce ar trebui să publicăm acum», sunt sigur că șeful acela ar începe să gândească. Și poate chiar ar pune mâna pe email ca să mă întrebe cum stau de fapt lucrurile (mariusianus@hotmail.com). Un pas mic pentru editor, un pas mare pentru generația noastră. Al vostru bătrân sindicalist. P.S. Am amestecat, poate, aici generația literară cu aceea biologică. Dar prima nu este decât reprezentarea într-un domeniu dat (și extrem de important) a celei din urmă. Iar aceasta din urmă ESTE reprezentată de prima. Și trebuie să înțeleagă asta. Pentru că, vorba nu-știu-cui: «Vai de generațiile care nu-și înțeleg poezii!».

• [„**Observator cultural**”, nr. 204] La rubrica de informații se anunță că a reapărut „Noua Dilema veche”: „Joia trecută, pe 15 ianuarie, a fost lansată noua «Dilema veche», continuarea «fugară» a cunoscutei «Dileme». Așa cum am informat în numerele noastre precedente, redacția a «divorțat» în decembrie de instituția editoare a revistei, Fundația Culturală Română, preschimbată de curând în Institutul Cultural Român. Realizatorii săptămânalului s-au retras în corpore și au fondat «Dilema veche», de astă dată sub egida Fundației lui Mircea Dinescu, devenit principal finanțator. În acest fel, bugetarii de ieri întră azi pe piața liberă – și dură! – a publicațiilor independente. Lansarea «Dilemei vechi» a fost găzduită de cea de-a doua Librărie bucureșteană Cărturești, de pe Bulevardul Magheru, alături de Cinematograful Patria. Nu știm – dar bănuim! – ce s-a spus în «spiciurile» inaugurale, întrucât, deși redacția noastră a deplasat la fața locului o delegație de susținere, n-am putut pătrunde în încăperea respectivă. În compensație, celelalte săli ale librăriei au funcționat ca saloane cultural-mondene, bine populate, întregul stabiliment fiind aglomerat de numeroșii colaboratori ai «Dilemei» (cea – da! – ...veche!), dar și de alte personalități culturale, scriitori, ziariști. S-a servit vin fiert în fața intrării, pe trotuar, la foc de lemne, și – firește – s-a distribuit revista cea veche/ nouă. Aceeași redacție, aceiași colaboratori,

aceeași structura pe pagini, cu unele «rocade» între autori, transferați dintr-o parte într-alta. Aspectul general e aproape neschimbat, în conformitate cu dorința redactorilor de a continua în regim independent ceea ce au făcut și până acum. Câteva mici modificări pe prima pagină: au apărut acolo, sub frontispiciu, câteva anunțuri din sumar, asemănătoare cu cele publicate pe copertile colegelor «Contrafort» și «România literară», iar titlul e – firește – modificat, însă în așa fel încât în evidență să iasă vechea denumire, culeasă cu litere «groase», completarea cea nouă – și anume ...veche! – fiind discretă, cu «subțiri». Pe lângă obișnuitele rubrici ale «Dilemei», grupajul tematic al acestui număr de relansare e consacrat chiar evenimentului, mai exact conflictului din interiorul Fundației Culturale Române. E vorba – de fapt – despre corespondența polemică dintre echipa revistei și președintele FCR/ ICR, Augustin Buzura, datând din luna septembrie a anului trecut: o scrisoare a redacției, răspunsul președintelui și răspunsurile la răspuns semnate de către Mircea Vasilescu și Andrei Pleșu, actualul redactor-șef și directorul fondator ai «Dilemei». Nu e de mirare – citind textele – de ce echipa redacțională n-a mai putut colabora cu conducerea instituției editoare; o «dilemă» rămâne doar minunea prelungirii până în decembrie a «coabitării»! La (re)lansarea «Dilemei vechi» au fost prezenți și câțiva politicieni, exclusiv din actuala opoziție. N-a fost de față «echidistantul» președinte Ion Iliescu, anunțat – însă – ca participant la festivitatea de lansare publică a Institutului Cultural Român, astăzi, marți 20 ianuarie...” □ Alexandru Florian semnează articolul *Statuia sau democrația în derivă*: „În numele valorilor democrației, al libertății de exprimare și asociere, PRM a urmat o traiectorie ascendentă. Rezultatele obținute la alegerile din 2000 precum și pozițiile pe care le ocupa în sondajele din perioada 2001-2003 relevă că PRM are resurse pentru a repeta performanțe electorale, cel puțin la nivelul anului 2000. Riscul este real. Șansele există întrucât criza socială în România nu s-a stopat, sărăcia nu a diminuat, în pofida datelor statistice viața oamenilor nu este mai ușoară, polarizarea socială este reală, corupția se combină cu servicii publice falimentare, prost gestionate, care deservesc cetățeanul. Între timp am văzut la treabă tot spectrul politic. Numai PRM și al său lider au stat, de 14 ani, fie în opoziție, fie în umbra puterii. Autoritatea statului este slabă. Clientelism politic, o relație nesănătoasă, prea dependentă, între lumea politică și cea a afacerilor. Persoane tinere și în vârstă fără repere se simt abandonate de o societate care pare să trăiască numai din viraje. Extremismul PRM pare că adună suporterii dintre oamenii tăcuți, în timp ce societatea politică și cea civilă, care își arogă calitatea de a înțelege lumea, nu reacționează pentru a stopa ascensiunea unui partid și a unui lider pentru care antidemocratismul și toate celelalte adjective extreme ale politicii sunt doctrină și ideologie. Nebunul nu este nebun, societatea nu s-a încumetat să îl înfrunte. Uneori, dimpotrivă, l-a susținut. Republica de la Weimar e pe aproape, spunea nu demult, într-un interviu, Radu Ioanid. Cel puțin ca atmosferă, în ultima lună cred că ne-am cufundat în ea. Astăzi, după ce C. Vadim Tudor, liderul PRM,

a dezvelit statuia lui Y. Rabin la Braşov, societatea românească îmi pare că tot nu s-a trezit. Temele de discuţie sunt colocviale, de exemplu dacă este un gest politic, dacă avem sau nu nevoie de o astfel de statuie, dacă senatorul C. Vadim Tudor este anti- sau filosemit sau alte subiecte ce pot fi considerate colaterale. Cred că altele sunt problemele reale dacă România vrea să militeze împotriva extremismului, să facă gesturi concrete: – Autorităţile centrale şi locale trebuiau de mult să abandoneze pasivitatea şi să nu permită dezvelirea pe spaţiul public a unui monument fără autorizaţii legale. – Autorităţile centrale şi locale trebuie să se mobilizeze şi să nu dea aceste autorizaţii unui partid extremist care încearcă să îşi asume memoria unei personalităţi politice israeliene, devenite simbol al luptei pentru pace. Chiar şi în democraţie demagogia şi populismul au limite. – Societatea civilă are datoria de a-şi exprima în mod direct, într-un spirit militant, repulsia faţă de extremismul PRM. Lupta împotriva antisemitismului, a rasismului, a oricărei forme de discriminare, împotriva intoleranţei este o reacţie ce transcende culoarea politică a fiecăruia dintre noi. Să se fi uitat oare atât de repede lecţia celui de al doilea război mondial, când împotriva hitlerismului s-au generat alianţe între forţe politice atât de deosebite, dar care erau, înainte de toate, antifasciste? – În pofida voinţei familiei Rabin se poate expune o statuie pe spaţiul public care să simbolizeze personalitatea lui Y. Rabin? Întrebarea nu este una retorică şi are un singur răspuns: *Nu!* Folosirea unui simbol ce nu îţi aparţine este un act de uzurpare. Mai mult, cel care l-a urcat pe soclu pe Ion Antonescu cu ce mâini îl poate pune pe un soclu pe Y. Rabin? – În politică nu exista morală, dar trebuie să existe solidaritate pentru valorile democraţiei. Sunt momente în evoluţia oricărui sistem democratic când această solidaritate înseamnă acţiune politică, nu numai discurs politic. A sosit cred unul dintre acele rare momente când instituţiile democraţiei trebuie să dea un examen într-o situaţie limită... – Justiţia, care trebuie să fie dincolo de partizanatul politic, nu reuşeşte de ani de zile să îngreiească manifestările extremiste ale lui C. Vadim Tudor, cum sunt discursurile profund antisemite, antidemocratice, antimaghiare sau antirrome, înălţarea de statui ale lui Ion Antonescu, negarea Holocaustului evreilor din România şi a responsabilităţii instituţiilor statului român din acea perioadă. La toate acestea cred că ar trebui să reflectăm în aceste zile, să formulăm răspunsul şi să reacţionăm civic şi politic”. □ Ion Bogdan îl evocă pe *Pavel Câmpeanu – sociologul „sub vremi”*: „S-a stins de curând Pavel Câmpeanu, unul dintre cei mai cunoscuţi sociologi şi intelectuali publici de la noi. Comunist în tinereţe, încă dinainte de instaurarea «dictaturii roşii», apoi, după, om «de aparat», s-a retras discret în anii '60 în sociologia aplicată, la Oficiul de studii şi sondaje al Televiziunii Române. La soluţii similare au recurs mai toţi profesioniştii notabili – nu mulţi – ai analizei sociale din deceniile 7, 8, 9, până la dezintegrarea regimului, lucrând la centre sau institute orientate spre cercetarea de teren, spre investigarea nevoilor practice ale anumitor categorii şi comunităţi, spre analiza unor grupuri profesionale. Să ne reamintim concentrarea de nume de sociologi astăzi foarte cunoscuţi care erau

în anii '80 angajați la institutul care făcea cercetări asupra adaptării cetățenilor la condițiile de viață din noile imobile ale epocii – de la Dorel Abraham și Dumitru Sandu la Radu Ioanid, Vladimir Tismăneanu și Alin Teodorescu (nu mai deschid aici subiectul colaborării dovedite a unora dintre ei cu Securitatea comunistă). Spirit sistematic și pragmatic, Pavel Câmpeanu a coordonat cu pasiune profesională sondajele de audiență ale TVR, publicând și câteva cărți conexe, de sociologie a publicului cultural: *Radio, televiziune, public* (1967), *Oamenii și teatrul* (1973), *Oamenii și televiziunea* (1981), *Oamenii și filmul* (1985). Fără să meargă până la contestarea pe față și la protestul explicit, se îndepărtase totuși mult de «activismul» juneții, delimitându-se astfel implicit de ceea ce comunismul se dovedise a fi. N-a fost singura sa formă de distanțare de sistemul politic pe care inițial îl susținuse: tot discret, fără să condamne deschis regimul, l-a supus fără menajamente analizei în cărți publicate în Statele Unite sub pseudonim: *The Syncretic Society* (1980) și *Sociology of the Stalinist Social Order* (3 volume: *The Origins, The Genesis și Exit*, 1986, 1988, 1990; titlurile sunt mai cuprinzătoare: *The Origins of Stalinism. From Leninist Revolution to Stalinist Society* etc.). A ilustrat astfel, precum – ca să mai dau un exemplu – Mihai Botez (dar alte nume nu-mi mai vin în minte alături de ale lor), tipul intelectualului critic provenit «din interior», din sistem, cu o bună cunoaștere a mecanismelor sale și cu o rigoare calmă în demontarea lor. E – de altfel – semnificația primă a dizidenței politice, care, pe urmele celei tradiționale, religioase, înseamnă opoziție față de regimul comunist consecutivă apartenenței la el... După decembrie 1989, Pavel Câmpeanu se alătură Grupului pentru Dialog Social, și anume între membrii săi – minoritari, din păcate – de orientare raționalistă și cu vocația construcției instituționale. Deși ceilalți, «individualiștii», elitiști și «spiritualiști», sunt vedetele și ocupă primul plan, Câmpeanu se remarcă prin vechile lui calități, prin consecvență și lucru sistematic, de astă dată mai vizibil datorită dezbaterilor publice ale Grupului și mai bine «mediatizat» grație colaborării frecvente la revista «22». Încă în putere la începutul anilor '90, când devenise septuagenar, organizează pe lângă GDS un Centru Independent de Studii Sociale, devenind un pionier al pieței postcomuniste a sondajelor de opinie. Împreună cu mica lui echipă, studiază opțiunile de vot ale electoratului, dar face și analize ale momentelor politice mai importante, urmărind identificarea trend-urilor de evoluție și a unor trăsături ale mentalităților colective. Publică frecvent în «22» prezentări ale studiilor Centrului său, precum și articole de opinie asupra actualității politice. De asemenea, se remarcă la dezbaterile de la GDS și în alte ocazii publice printr-o distincție aparte. Cu un aer pedant, vorbea cu o anume solemnitate, puținel prețios, presărând frazele cu vocabule din registre lexicale savante sau livrești. Pe de altă parte, adaugă întotdeauna pigmenți ironici și autoironici foarte agreabili. Combinația dintre amintita solemnitate și vocea subțire, târăgănată, complice-glumeață făcea personajul atașant. Iar vizibila fermitate a convingerilor sale raționale impresiona. Abia în ultimii ani îi apare în traducere românească *Societatea sincretică*. Devenit

octogenar, din ce în ce mai incomodat de precarități fizice, se retrage din cercetare, dar continuă să facă publicistică mărunță și scrie probabil cea mai importantă carte de reconstituire din – într-adevăr – interior a funcționării regimului comunist autohton: *Ceașescu, anii numărătorii inverse* (2002). Deși titlul trimite la perioada finală, cartea începe cu începuturile, evocând extraordinar figura tânărului limitat și fanatic Nicolae Ceaușescu, împreună cu care Câmpeanu se aflase, într-un grup mai larg de comuniști, în închisoare (erau anii de «ilegalitate» ai PCR, înainte de 1944). I-a lipsit autorului voința de a se disculpa, încât paginile respiră o onestitate cuceritoare, benefică atât pe latura ei memorialistică, de mărturie directă, cât și pe dimensiunea analitică, de studiu de istorie politică. Un destin – așadar – complicat, apăsător de marile drame ale secolului XX; un sociolog care – cu eforturi, cu pierderi, însă până la urmă în câștig, cu fruntea sus – a reușit să nu se lase strivit «sub vremi»... □ Luminița Medeșan semnează reportajul *Ce se mai întâmplă în provincia pedagogică? Simpozion de didactică a limbii și literaturii române (Cluj, 27-30 noiembrie 2003)*: „Coincidență sau nu, la numai o săptămână după dezbaterile din cadrul colocviilor Centrului «Educația 2000+» pe tema *Politica educațională: expertiză, dezbateri, decizie* (redată pe larg în «Observator cultural» Nr. 201-202/ 1-12 ianuarie 2004) a avut loc la Cluj cel de al patrulea *Simpozion de didactică a limbii și literaturii române* (27-30 noiembrie 2003). Tema acestuia a fost: *Literar/ Nonliterar. Comprehensiune, interpretare, comunicare*. Ca și la edițiile precedente, organizator a fost ANPRO (Asociația Profesorilor de Limba și Literatura Română «Ioana Em. Petrescu») în parteneriat cu Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic UBB, Cluj, cu Centrul «Educația 2000+» și cu sprijinul Consiliului Municipal Cluj-Napoca. Dincolo de «coincidență» calendaristică amintită mai sus, simpozionul se poate încadra în al doilea termen al manifestării de la București, și anume dezbaterile. De altfel, încă de la înființare și de la prima ediție a Simpozionului, ANPRO și Centrul «Educația 2000+» au avut un serios și, sperăm, durabil parteneriat. ANPRO (înființată în 2001) a răspuns unei nevoi acute de asociere a, poate, celui mai numeros grup de profesori din învățământul secundar, și anume cei de limba și literatura română. Disciplină cu o mare «vizibilitate», mereu în vizorul tuturor (factori de decizie, elevi, părinți, societatea, în general), româna, «regina» disciplinelor școlare, a fost confruntată prin noul curriculum național (impropriu numit noul, fiind de fapt primul!) cu o schimbare de proporții în ceea ce privește paradigma didactică. Ceea ce numim «reformă» a atins fundamental atât teoria cât și practica predării. Pentru această schimbare de paradigmă (cât și de conținuturi) nu au fost suficiente nici abilitările curriculare (altfel bine începute de CNC sub egida Ministerului Educației, dar nefinalizate în teritoriu până la baza sistemului), nici ghidurile metodice pentru gimnaziu și liceu, deși s-au distribuit gratuit atât pentru școli, cât și pentru fiecare profesor în parte. S-a simțit nevoia unor forme de comunicare și dezbateri în alte cadre decât cercurile pedagogice, consfăturile etc. Un simpozion anual cu tot mai mulți participanți,

dar niciodată peste 150 pentru a nu ajunge la o contraselecție și o revistă de didactică cu apariție semestrială și numere tematice par a fi oferit acest cadru. Într-o țară care abia își revine din totalitarismul dirijist, societatea civilă se construiește greu, iar cultura organizațională și mai greu. Într-o foarte scurtă existență, ANPRO, prin organizarea simpozionului anual, a umplut un gol și oferă un util spațiu de dezbatere a problemelor puse de noul curriculum al disciplinei. S-a început în 2000 cu *Textul literar: competențe și evaluare*, s-a continuat în 2001 cu tema *Literatura în manuale și în școală*. A urmat *Interdisciplinaritate, pluridisciplinaritate, transdisciplinaritate* în 2002. Ediția din 2003 pare a fi fost cea mai eficientă, profesionistă și de substanță. Impresia generală cu care am rămas este aceea de «dezgheț» tot mai accentuat în învățământul secundar. Tema însăși – *Literar/ Nonliterar* – ar fi fost greu de adus în atenție acum zece, poate chiar acum cinci ani. Una dintre cele mai «curajoase» schimbări ale programei (aducerea în atenție a literaturii de frontieră, a nonliterarului, a textelor funcționale, a speciilor publicisticii) nu mai sperie pe nimeni, a devenit realitate și a intrat în preocupările profesorilor. Dincolo de faptul că textul nonliterar este avut în vedere la proba orală a examenului de bacalaureat la limba și literatura română, mai important mi se pare că studiul în paradigma actuală leagă școala de realitate. Punând accent pe comprehensiune, literarul (cu specificul său niciodată pierdut din vedere) și nonliterarul se întâlnesc în domeniul comunicării lingvistice ca activitate specific umană. După «canonul» impus în edițiile anterioare (vizând standarde ridicate) s-a ajuns la o profesionalizare treptată a celor ce au participat. Lucrările simpozionului s-au structurat în trei tipuri de sesiuni: conferințe, grupuri de discuții și ateliere. După trei ediții de căutare a identității, scopul Asociației de a oferi anual un for de dezbatere a problemelor profesiei a fost cel mai bine atins de simpozionul din noiembrie 2003. Pentru a sugera ce s-a întâmplat, voi apela la enumerări pentru prezentarea unei manifestări foarte dense, atât tematic, cât și calitativ. Aș începe cu cele trei conferințe: Alina Pamfil, *Literar și nonliterar: Teritorii confluențe*, Liviu Papadima, *Cântarul de texte și (alte) greutăți* și Elena Dragoș, *Teorii ale textului în a doua jumătate a secolului al XX-lea*, care au configurat riguros (dar și metaforic!) câmpul teoretic al dezbaterilor. Se observă de la an la an faptul că profesorii de limba și literatura română nu sunt o masă de executanți ai unor indicații, că inventivitatea, creativitatea, competența, libertatea de decizie presupuse de noile programe nu sunt simple lozinci, ci o realitate a sistemului care tocmai a început să se «miște». Iată câteva teme ale grupurilor de discuții (care au avut ca bază peste 60 de lucrări): *Literar/nonliterar – abordare conceptuală*, *Strategii de abordare a textului literar*, *Strategii de abordare a textului nonliterar*, *Literar/nonliterar – perspectiva contrastivă*, *Literatura de frontieră*, *Noutăți și dificultăți în evaluare*. Atelierele propuse au evidențiat o mare varietate de preocupări: *Timpul și spațiul – categorii narrative în nuvela istorică* (Ortensia Popa), *Adecvarea mesajului la context* (Monica Onojescu), *Perspective lectoriale în abordarea textului narativ* (Diana Breaz,

Monica Columban), *Literaritatea portretului* (Ecaterina Didilescu, Emilia Neamțu), *Structurarea argumentelor la proba orală de bacalaureat* (Corina Dindelegan), *Continuitate în receptarea textului literar – clasa a VIII-a-clasa a IX-a* (Viorica Gyövai, Ligia Jebelean, Livia Miron, Rodica Sirca-Belintan), *Tipuri de texte* (Rodica Magdalena Baci), *Comunicare: Moise și Aaron* (Ioana Tămâian). O altă serie de ateliere a valorificat stadiul în care a ajuns un proiect de cercetare didactică («Valori și atitudini prin predarea limbii și literaturii române») al ANPRO în parteneriat cu Centrul «Educația 2000+» și cu Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, UBB. Enumerăm: *Lectura – 15 minute* (Tereza Deji, Marinela Scripcaru), *Aspecte de gen ale mediului școlar* (Victoria Gal, Horia Corcheș, Ecaterina Ureche), *Chestionarul în cercetarea problematicei valorilor și atitudinilor* (Luminița Medeșan, Titiana Zlătior), *A ști pentru a ști sau a ști pentru a fi – exercițiu de diagnoză* (Mirela Mureșan, Janina Flueraș), *Interpretarea temei ca reflecție asupra valorilor* (Alina Pamfil). Două dezbateri, *Ce se mai întâmplă cu formarea profesorilor de română?* – moderator Florentina Sâmișăian și *ANPRO – încotro?* – moderator Monica Onojescu, prin însuși caracterul interogator al genericelor au provocat vii discuții și propuneri de soluții. (Cea de-a doua dezbatere o vom prezenta într-un număr viitor.) Anticipând, voi spune doar că ANPRO deține un nucleu de oameni competenți, formați intens în ultimii ani. Factorii de decizie ar putea găsi în asociație un partener pentru diagnoză, dezbatere și chiar expertiză. În acest context, aș menționa prezența la simpozion a Mioriței Got, inspector de limba și literatura română în cadrul MECT. De asemenea au participat inspectori de specialitate de la nivelul județelor și directorul Departamentului pentru Pregătirea Personalului Didactic, UBB – Adrian Opre. Tot în cadrul simpozionului s-a lansat Nr. 2/(7) pe 2003 al revistei «Perspective» (prezentat deja în Nr. 201-202 al «Observatorului cultural») și o nouă carte a Alinei Pamfil, *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, apărută în 2003 la Editura Paralela 45. În fine, două mese rotunde: *Locul limbii și literaturii române în aria curriculară «Limba și comunicare»* cu participarea unor inspectori și profesori de limbi moderne și latină și o alta în care s-a prezentat ghidul *Limba și literatura română pentru clasele de performanță*, alcătuit de un grup de profesori din Cluj și Satu Mare. Privind la titlul din susul paginii, aș zice că se întâmplă câte ceva în provincia pedagogică...”

• [„22”, nr. 724] Cristian Teodorescu semnează articolul *Un ban pentru Păunescu sau un ban pentru Ceaușescu?*: „Adrian Păunescu a rămas cu o slăbiciune după 1989 – Cenaclul Flacăra. E treaba lui. Omeneste explicabilă. Pe vremea lui Ceaușescu, umplea poetul stadioanele pe unde se ducea cu cenaclul lui. Să-ți auzi producțiile cântate de zeci de mii de oameni odată, la semnalul tău, nu-i puțin lucru. [...] Cenaclul a fost desființat, Păunescu a fost dat afară de la «Flacăra» și a căzut în dizgrația lui Ceaușescu. După câteva luni bardul a fost angajat publicist comentator la «Contemporanul». Acolo l-am și cunoscut. [...] De dragul adevărului mă simt dator să spun că Păunescu trimitea săptămânal la

redacție echivalentul a două pagini de revistă. Texte de tot felul care, dacă ar fi apărut, ar fi transformat «Contemporanul» într-o revistă gazdă a unei publicații de două pagini făcute de Adrian Păunescu. La început nu apărea nimic din contribuția lui săptămânală. Dar toată marfa se culegea, intra în paginile pregătite pentru cenzură, iar de acolo se întorcea fără contribuțiile poetului. Dacă scria și poezii, astea treceau, unele. Când poetul apărea în persoană la Casa Scânteii, se mai schimbau lucrurile. În fața lui încremeneau bufetieryle de pe la cantinele de etaj, înțepeneau portarii, iar o parte dintre oamenii din presa vremii se uitau la el ca la Dumnezeu fiul. Adevărul e că și Păunescu juca acest rol, al fiului lăsat vremelnice de izbeliște, rostind din când în când câte un «Nu se știe» cu care îi băga pe mulți în sperieți. Avea, pe atunci, o oralitate de exilat care nu-și contesta exilul – povestea frumos și avea un umor. Știa să placă și nu poza în victimă. După '90 poetul și-a redeschis cenaclul. Mai pe la case de cultură, mai pe la zile de aniversare-comemorare – specialist în Avram Iancu –, Adrian Păunescu nu obosește încercând să readucă lumea pe stadioane, ca pe vremuri. Și lumea nu vine. Din pietate filială, ori poate din motive mai puțin respectabile, Adrian Păunescu a înființat Fundația Constantin – după numele tatălui său. Presa descoperă că Fundația Constantin a primit de la Ministerul Culturii 700.000.000 lei, adică aproximativ 20.000 de dolari. Și ce mai descoperă presa? Că acești bani au fost acordați numitei fundații – pietate filială! – pentru sprijinirea Cenaclului Flacăra. În așa-numita fundamentare a deciziei se spune că cenaclul are tot soiul de merite culturale și patriotice și succes la public. Eu nu prea văd aceste merite. Adrian Păunescu a schimbat combinația de cult al lui Ceaușescu și al propriei sale persoane cu rețeta cultului lui Adrian Păunescu pur și simplu, de când și-a reînființat cenaclul. Poetul nu e de vină că a cerut bani de la Ministerul Culturii pentru subvenționarea cenaclului sau. El are un fix al succesului. Dar Ministerul Culturii ce fix are? Să-i spun eu ministrului de resort că Adrian Păunescu e și senator al partidului de guvernământ? Că același Adrian Păunescu face și pe profesorul universitar – scop în care umblă să-și ia doctoratul? Că, până de curând, același Adrian Păunescu avea emisiuni TV mai mult decât bine plătite? Există cumva o industrie Adrian Păunescu care trebuie sprijinită din bani publici? Poate că în raport cu pretențiile bardului, 700.000.000 de lei nu înseamnă decât un mizilic. Dar Ministerul Culturii chiar și-a pierdut discernământul?” □ H.-R. Patapievic semnează articolul *Cum ne raportam la deciziile Uniunii Europene?*: „Ce mă fac atunci când Comisia Europeană hotărăște că nu mai am dreptul să fac țuică în casă sau atunci când fixează anumite norme pentru tăierea porcilor, care nu au nici o legătură cu tradițiile mele culturale și pentru care, chiar dacă aș dori să le adopt, nu am instrumentele necesare, pentru că îmi sunt oricum inaccesibile, ca preț? Ce mă fac atunci când jocurile economice și de lobby de pe lângă Comisia Europeană decid că eu nu mai am dreptul să produc palincă, deoarece această marcă a fost câștigată, pentru toată Uniunea Europeană, de către altă țară? Ce mă fac eu, cetățean român care lupt împotriva centralismului statului

meu, atunci când legislația europeană – *acquis-ul comunitar* – întărește puterea acestuia? Ce mă fac atunci când legislația europeană este prea intervenționistă, prea birocratică – într-un cuvânt: prea socialistă – iar eu, cetățean român care tocmai am ieșit dintr-o epocă intervenționistă, birocratică și socialistă, nu mai vreau să aud de aceste lucruri? Ce mă fac atunci când aberații considerate bune în Occidentul care nu le-a cunoscut pe pielea lui îmi sunt acum impuse de logica procesului de integrare, ca fiind bune, minunate, drepte – și, în plus, obligatorii? Ei bine, răspunsul nu e deloc simplu de dat. Pe măsură ce ne îndepărtăm de lipsa de alternative a comunismului, suntem constrânși să descoperim lumea complexă și în continuă prefacere a libertății, care este, în esență, o lume a negocierilor. În lumea liberă, totul se negociază. Dacă avem ceva de spus ori de apărut, trebuie să învățăm să negociem. Trebuie, mai ales, să avem discernământ. Trebuie, în cele din urmă, să învățăm să fim parteneri egali. Aici e toată dificultatea – căci egalitatea în libertate se învață cel mai greu.” □ Andrei Cornea descrie *Un număr din „România Mare”*: „S-a tot discutat în ultimul timp despre așa-zisa «schimbare la față» a lui Corneliu Vadim Tudor care dintr-un uliu extremist ar fi devenit subit un fel de porumbel democratic. Nu avem dubii asupra felului cum stau lucrurile în realitate. Totuși, am decis să plătim suma de 10.000 lei pentru a cumpăra gazeta «România Mare» pe care n-o mai vizitasem de câțiva ani. Am citit-o cu atenție (nr.704/ 9.01.2004) și iată ce am văzut, în mare. Credem că informațiile vor fi utile nu doar celor care, eventual, și-au făcut cea mai mică iluzie în legătură cu «ameliorarea» lui CVT, dar și celor care refuză cu dispreț sau cu scârbă să citească, fie și din când în când, publicația, deși uneori, măcar prin profesia lor – de analiști politici sau jurnaliști –, s-ar cuveni s-o facă. 1. Pe pagina întâi, *headline*: «Conform unui sondaj realizat de experții ONU de la Geneva: 1) CVT: 41%. 2) A. Năstase: 32%. 3) T. Băsescu: 13%. 4) Th. Stolojan: 9%». Iar mai jos, cu litere de o șchioapă, concluzia inevitabilă: «Vadim – primul președinte creștin al României!». Nu aflam de nicăieri nici cine sunt «experții ONU de la Geneva», nici care a fost data sondajului, nici care au fost condițiile sociologice în care el a fost efectuat. Detalii insignifiante – s-ar zice –, dar lipsa lor arată despre ce este vorba: un fals propagandistic patent. Dedesubt, o gafă: rubrica *Actualitatea clasicilor* s-a dorit spirituală chiar din primul număr al anului de grație 2004, când «primul președinte creștin» trebuie să suie la Cotroceni, și a inserat mai multe «blesteme argheziene», probabil, pentru a-i deschide larg tribunului justițiar porțile destinului glorios. Îl reproduc pe ultimul: «Să vrei să-ți mângâi câinele și să te mârâie; pisica, și să se zborșească; copiii, și să fugă; nevasta, și să se îndepărteze, pentru că a citit într-un ziar politic că ești un satyr». Rezon satyr! – cum ar fi zis un cunoscut personaj. Coborâm spre josul paginii: mesajul de Anul Nou al lui CVT, plasat chiar sub blestemele argheziene, cuprinde următoarea frază absolut memorabilă, al cărei adevăr vom încerca să-l testăm: «Așa-zisul secret al succesului meu în asta constă – eu îmi înving zi de zi adversarii la două discipline: logica și etica». Numai că, pe pag. 12-13, în interviul acordat de CVT

lui Paul Grigoriu pe România Actualități pe 26 noiembrie 2003 și reprodus integral, întâlnim următoarea afirmație care încalcă la repezeală atât logica, cât și etica: «Pe cuvânt de onoare – declară marele om – eu nu am fost, nu sunt și nu pot fi niciodată antisemit, pentru că am crescut cu Biblia în casă». *Non sequitur*: din păcate și Martin Luther a crescut cu Biblia în casa și chiar a folosit-o intens și după ce s-a făcut mare-mare, ceea ce nu l-a împiedicat să scrie teribile pamflete antisemite, precum *Sem Hamenforas*. Dar până și Eichmann a crescut cu Biblia în casă, dar nu știm să fi folosit argumentul vadimic înaintea tribunalului israelian pentru rolul de primadona în Holocaust. Odată lămuriți la capitolul logică, să cercetăm partea de etică. Abținându-ne pe moment să ne pronunțăm pentru prezent și viitor, ne rămâne trecutul evocat cu formula «pe cuvânt de onoare, eu nu am fost niciodată antisemit...» Dar oare ce sunt următoarele răsfățuri în proză, semnate de C.V. Tudor sau de pseudonimul său «Alcibiade»? «Îl iubesc prea mult pe Iisus Christos ca să nu mă gândesc în fiecare zi cine L-a batjocorit, cine L-a scuipat, cine L-a lovit cu pietre, cine L-a ridicat pe cruce și L-a bătut în cuie. Evreii au făcut asta. Evreii de acum 2000 de ani și evreii dintotdeauna.» («România Mare», nr. 343, 7.02.1997) Sau: «popoarele nu mai suportă ca, la adăpostul cacealmalelor cu democrația și izolarea și embargoul o mână de evrei să controleze finanțele, industria, presa și Politica Planetei. Tot ce pot să-i asigur pe evreii cu poftă dominatoare este că pe mine nu m-au speriat și, probabil, bunul Dumnezeu are un plan cu mine și anume să le aduc aminte că nu-l pot răstigni la infinit pe Isus Christos.» («România Mare», 19.04.1996). Sau: «Doar n-o fi blestemată Planeta asta: câteva milioane de evrei să terorizeze și să jefuiască 6 miliarde de oameni! Și măcar de-ar fi adevărații evrei, cei biblici, dar tare ne e teamă că au dreptate aceia care zic că avem de-a face cu populația nomadă a khazarilor, de origine asiatică, trecută la religia mozaică.» (nr. 443, 8.01.1999). Iar cel care azi se laudă că a trăit dintotdeauna cu Biblia înaintea ochilor și despre care știe că «a fost scrisă în totalitate de autori evrei», declara totuși cu câțiva ani în urmă: «Eu unul îmi pot imagina civilizația lumii și fără evrei» («România Mare», nr. 343, 7.02.1997). Imaginație bogată, într-adevăr! A fost așadar CVT antisemit? Bineînțeles, după cum se vede din texte. Mai este el astăzi? Atâta vreme cât nu numai că nu își va recunoaște și explica atitudinea din trecut, dar chiar o va nega senin prin sperjur, subitele sale declarații de iubire față de evrei sunt un moft. Căzut cu brio la logică și la etică, îi mai rămâne lui CVT abjecția pură, la care trece examenul cu mare succes, chiar în numărul pe care îl analizăm. În rubrica *Săptămână pe scurt*, care nu mai este semnată «Alcibiade», ci «Petrache Lupu» (probabil fiindcă gigolo-ul atenian e mai puțin *politically correct* decât vindecătorul de la Maglavit), dăm peste următoarele ziceri: «Închipuiți-vă că Cornel Nistorescu i-a acordat lui Michael Guest titlul de Omul anului 2003. Poate Omul anului...». Dar aici e mai mult decât abjecție; e iresponsabilitate politică în raport cu reprezentantul singurei supraputeri, care se întâmplă să fie și aliata României. De altminteri, la aceeași rubrică, CVT susține la un moment dat că «sârbii ne mai

dau o lecție de demnitate», referindu-se la recente succese electorale ale ultranaționalistului partid radical sârb al lui Voislav Seseli. Simpatiile politice antiamericane ale «democratului» Vadim se exprimă în continuare fără ocolișuri! Ce s-ar întâmplă, așadar, dacă acest politician ar ajunge președintele României? Am avea soarta Serbiei? Sau a Irakului? În rest, numărul în discuție al «României Mari» e dolidora de toate celelalte trăsături antidemocratice cunoscute. În trecut, remarcam semnătură unui prețios colaborator, notoriu negator al Holocaustului și al crimelor legionare împotriva evreilor: Ion Coja.”

21 ianuarie

• [„România literară”, nr. 2] În *O partidă sado-maso cu Nenea Iancu*, Mircea Mihăieș polemizează cu Marian Popa: „dl. Popa depășește granița literaturii, aruncând un pumn de noroi asupra suferinței unor oameni. Într-un articol din «Viața Românească» (nr. 10/ 2003, pp. 15-16), intitulat *Cât de actual este astăzi Caragiale?* el scrie fără să clipească: «N-a observat cineva că deținuții politici, înfometați cândva în închisorile comuniste, au fost de fapt supuși unui regim alimentar acum la modă, care le-a prelungit viața? Că pentru niște torturi fizice specifice anchetelor de odinioară, doritorii de senzații tari plătesc azi sume remarcabile și că aceste torturi nu fac doi bani pentru scenaristul unui film american horror de azi? » Am citit și recitit textul, de teamă să nu fi înțeles aiurea. Ar fi interesant de știut ce minte bolnavă și-a îngăduit să echivaleze regimul alimentar din închisorile comuniste cu «dieta» autoimpusă pentru motive de preservare a siluetei. Precum și smulgerea dinților de către călăii Securității cu o scenă artistică de sado-masochism filmată, nu-i așa, la Hollywood. Trăim într-o lume dominată de cinism, așa că nu m-ar mira s-avem surprize dac-am încerca să identificăm «sursa» autorului *Comilogiei*... Ei bine, acest preambul servește drept lansare adevăratei rachete marca Marian Popa: o delegitimare grobiană, lipsită de orice argument critic, a operei lui Caragiale. A dărâma statui poate fi o operație spectaculoasă, dar, după cum s-a văzut adeseori, ea nu necesită curaj. Ce mare brânză să declari că Eminescu nu valorează doi bani, că e un poet minor, intransigibil, că Slavici e un primitiv fără talent, că Rebreanu habar n-are de limba română? Partea interesantă e felul în care Marian Popa încearcă să-l aneantizeze pe autorul *Momentelor*: din perspectiva unui naționalism primar-agresiv. Ce nu-i iartă lui Caragiale nu e atât presupusa precaritate a creației («un autor de divertisment, de consum — pentru că asta era în epoca aceea un comediant și un producător de schițe publicate în presă», «scriitor de mărunțișuri»), ci faptul că beneficiarul unei asemenea popularități nu e un valah get-beget! Promovarea acestui «străin deghizat în român» ar fi «o porcărie», un triumf al «spiritului de autoînjosire» caracteristic, după Marian Popa, românilor. În spatele proclamării genialității lui Caragiale s-ar afla, desigur, o «temeinică acțiune ocultă de restructurare psiho-volițională a etniei române». Cine e «Oculă» și ce-o fi urmărind Dânsa nu ni se mai spune. Și, fiind vorba de Caragiale, nici nu putem

ghici! Ca străin «deghizat» în română, Caragiale ne-a observat în voie și ne-a «pictat» în modul care-i repugnă atât de violent d-lui Popa». □ La rubrica *Lecturi la zi*, Marius Chivu recenzează volumul lui Mircea Cărtărescu (cu ilustrații de Tudor Jebeleanu) *Cincizeci de sonete cu cincizeci de desene originale* (Editura Brumar, 2003): „Volumul cu cele 50 de sonete, scos de Mircea Cărtărescu la finele anului trecut, ar fi trebuit să apară în anii '80 ca un volum distinct și poate înaintea *Poemelor de amor* (1983), unde ciclul de sonete număra doar 20 de texte. Din acel ciclu, unul singur nu este reluat în această carte mai mult de jumătate inedită. Pe ici, pe colo, există chiar și mici modificări în textele cunoscute, neesențiale însă. Cartea, așa cum o arată încă din titlu (frumos de simplu) este însoțită cu desene semnate de Tudor Jebeleanu, nimeni altul decât autorul copertei *Poemelor de amor*. Aceasta ar fi mica istorie a sonetelor. De ce a ales Mircea Cărtărescu să le publice abia cum, la o distanță atât de mare de momentul când au fost scrise? Și după ce și-a anunțat retragerea de la festivalul poeziei. Acest volum de sonete a apărut concomitent cu antologia *Plurivers* de la Humanitas și are, evident, (și) o altă semnificație, nu doar în sensul unei simple recuperări nostalgice a unei vârste poetice trecute. [...] Cu alte cuvinte, această carte nu vizează un succes de prestigiu, pe care oricum îl va avea, dar este un gest născut tocmai din generozitatea prestigiului. Mircea Cărtărescu ar fi putut foarte bine să nu publice niciodată sonetele ocolite odată și nu ar fi avut nimic de pierdut. Cu atât mai mult cu cât, în acest an, a fost prezent în librării cu alte două cărți: *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli...* și, deja menționată, *Plurivers*, iar cu această a treia carte oricum a riscat să-și atragă noi invidii mioritice. Literar vorbind, ce se (mai) poate spune despre aceste sonete? Bineînțeles, poartă aerul timpului în care au fost concepute și sunt rupte din creația de atunci a poetului” (*Oldies but goldies!*). □ Iulia Popovici recenzează volumul Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache* (Polirom, 2003): „convorbirile Ileana Mălăncioiu – Daniel Cristea-Enache ajung, într-un fel, cam de prea multe ori în acel punct discutabil al adeziunii necondiționate față de partenerul de discuție, al afirmării unui adevăr împărtășit față de care îndoiala nu mai e posibilă. Deși se prea poate să fi fost nevoie de constanta reafirmare a admirației și adeziunii pentru a pătrunde dincolo de platoșa unei simțiri atât de reticente cu lumea precum cea a acestei poete. Indiscutabil totuși, cei doi parteneri de dialog împărtășesc aceleași poziții și aproape mereu văd lumea din același punct: îi resping cu egală virulență pe «detractorii» lui Eminescu (din celebrul număr al *Dilemei*) și climatul «(sub)cultural» actual, lipsit de adevăratele valori, cred în autonomia esteticului și-n kantiana lege morală din fiecare. Credința în principiul moral e ceea ce o animă de altminteri permanent pe Ileana Mălăncioiu, în numele căruia condamnă și vituperează deopotrivă pe corifeii reciclați ai comunismului și pe susținătorii «adevăratei Revoluții» (cum numește victoria în alegerile din 1996 a Opoziției anticomuniste). Și-i cad victimă, la un loc, Adrian Păunescu, Nicolae Breban, Dinu Săraru, Marian Popa, Ecaterina Țărălungă, Gabriela Adameșteanu, Ana

Blandiana (dar se salvează Georgeta Horodincă). Încrederea neștirbită într-un adevăr a cărui profetă este (unul din volumele ei de publicistică se intitulează *A vorbi într-un pustiu*) și-n numele căruia desparte lumea în alb și negru absolut face din păcate ca-n spatele mai tuturor afirmațiilor Ilenei Mălăncioiu să stea o judecată morală (și are o limbă foarte ascuțită)” (*Cerul înstelat deasupra mea...*).

□ Alex. Ștefănescu semnează profilul *Eugen Uricaru*: „De numele lui Eugen Uricaru se leagă – în literatura română contemporană – un nou mod de a înțelege romanul istoric. În acțiunea lui reformatoare, scriitorul nu a abandonat complet tradiția. Ca și Mihail Sadoveanu – care se revendica din cronicari –, el este sensibil la poezia trecutului. Camil Petrescu, cu toată tehnica lui narativă sofisticată, nu avea această sensibilitate: masivul roman *Un om între oameni*, bazat pe o documentație imensă, îi creează cititorului impresia că vizitează un muzeu, fără să-l transporte cu adevărat în altă epocă. Eugen Uricaru însă, ca și Mihail Sadoveanu, reușește să ne dea, pe parcursul lecturii, senzația că întreprindem o călătorie în timp. El face din evocare o stare de reverie care atenuează precizia datării, relativizează, în conștiința noastră, conceptul de verosimilitate și ne pregătește astfel pentru translație. Dacă l-ar fi cunoscut pe Eugen Uricaru, H. G. Wells și-ar fi dat seama că există o «mașină a timpului» mai subtilă decât aceea imaginată de el într-un roman științifico-fantastic devenit celebru”. □ Gabriel Liiceanu semnează articolul *Alexandru Dragomir, destinul deturnat al unui filozof*. □ Alex. Leo Șerban scrie despre două filme inspirate din benzi desenate – *Hulk-Uriașul*, regizat de Ang Lee, și *The League of Extraordinary Gentlemen* de Stephen Norrington (*Clubul personajelor dispărute*). □ La rubrica *Revista revistelor*, sub semnătura Cronicar se publică notița *Ștefan Agopian față cu reacțiunea*: „Academia Cațavencu a încheiat anul 2003 cu două preocupări majore: publicarea unei liste de foști securiști (între care destui au avut sarcini în... cultură) și semnalarea nivelului scăzut al României literare, al cărei director, pe deasupra, s-ar fi dat cu puterea. Dl. Șt(efan) A(gopian) ține cu tot dinadinsul să ne impună criteriile d-sale de valoare. Iritat, s-ar părea, de o notiță a Cronicarului, care-i recomanda sincer și dezinteresat să se întoarcă la uneltele sale în loc să comenteze arogant recenziile la recentul d-sale roman, dl. Șt. A. își arată colții. Revista noastră ar «refuza să publice anumiți autori, care au devenit indezirabili datorită (sic!) faptelor lor». «E nevoie să dau exemple?» se întreabă retoric dl. Șt. A. Ar cam fi. Mai ales că remarca vine după și înainte de altele din care am putea deduce contrariul și anume că R.L. e adepta dezideratului caragialian, citat de dl. Șt. A., «pupat toți piața endependenți». Cum logica e, de la o vârstă încolo, greu de învățat, Cronicarul îl mai invită o dată pe autorul lui *Fric* să-și scrie romanele până la capăt, fiindcă ele nu-i cer decât talent, din care dl. Șt. A. are cu prisosință”.

27 ianuarie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 701] Daniel Cristea-Enache recenzează *Păpușarul și alte insomnii* de Claudiu Komartin (Editura Vinea, 2003): „Poezia cu care debutează Claudiu Komartin [...] e substanțial diferită de formula ultimei promoții lirice. «Milenariștii», cei care au apărut, editorial vorbind, pe cantul dintre două secole, două milenii și două lumi [...], înalță în fața cititorului un discurs apocaliptic, zguduit de febre existențiale și îndepărtând ca pe o coajă necomestibilă tot ceea ce ar putea însemna calofilie a poeziei. Violența imagistică și brutalitatea discursului, [...] ironia neagră și rictusul dezabuzării sunt mărcile distinctive prin care o lirică esențialmente antilirică și-a făcut deja loc, cu coatele și cu dinții, în siajul «nouăzeciștilor». Toate aceste trăsături sunt greu, dacă nu imposibil de găsit la Claudiu Komartin, pe figura poeziei lui: revoltele sale, câte sunt, fac implozie în propriul discurs, lăsând la sfârșit imaginea-cadru a unei lumi lipsite de omogenitate, [...] cu zvâcnete biologice trase în tuburi retorice. Lumea exterioară, care la ceilalți tineri poeți se impune în toată materialitatea și durerea ei, lovind și jupuind literalmente personajele vulnerabile, făcându-le să reacționeze prin jelanii și imprecății, ori pe axa unui cinism absolut, se resoarbe aici într-o epură de reflexivitate și insomnie a intelectului” (*Moartea în pași de dans*). □ Daniel Cristea-Enache îl interviuează pe Dorin Tudoran („*Mă consider deja mort, fiindcă nu mai sunt gata să mor pentru credințele și idealurile mele*”).

● [„Observator cultural”, nr. 205] La rubrica de informații se publică știrea „*Lansare la apă*” cu premii a Institutului Cultural Român: „Marți 20 ianuarie a avut loc, în sala Ateneului Român, lansarea oficială a Institutului Cultural Român, urmată de Gala Premiilor pe anul 2003 ale Institutului. Ambianța a fost – desigur – solemnă și simandicoasă. Invitați: președintele Ion Iliescu, premierul Adrian Năstase, PF Teoctist, artiști, oameni de știință, politicieni, reprezentanți ai corpului diplomatic. De asemenea, Regele Mihai însoțit de Familia Regală. Maiestatea Sa a primit din partea președintelui Iliescu Marele Premiu al ICR pentru «eforturile excepționale în slujba integrării României în structurile europene și a valorilor românești în circuitul mondial al valorilor». «Premiera» sărutului protocolar dintre cei doi nu a scăpat ironiilor presei... Imaginea pe care festivitatea s-a străduit din răspuțeri să o ofere a fost una de «reconciliere» și «concordie națională» – premii acordate în afara oricăror criterii politice «clientelare» etc. În sală – însă – cu greu se puteau distinge figuri din afara cercurilor de intelectuali și artiști apropiați puterii actuale, «apolitici» ș.a.m.d. Discursul președintelui Iliescu despre «criza culturii», «binefacerile» etatismului și necesitatea «străngerii rândurilor» a amintit, supărător, de vremuri pe care le credeam apuse. Președintele ICR, Augustin Buzura, a continuat cu angajamente triumfaliste. Pe lângă Marele Premiu, au mai fost distinse șase personalități de origine română care trăiesc și lucrează în străinătate. Premiul pentru promovarea literaturii române în lume le-a revenit traducătorilor Libuse Valentova (Slovacia), Paula Bentz Fauci (Franța) și Dan Shafran (Suedia). Premiul pentru contribuția la conservarea patrimoniului

muzical românesc și la afirmarea lui i-a fost acordat pianistei Ilinca Dumitrescu. Premiul pentru contribuția la recuperarea valorilor exilului cultural românesc i-a revenit lui Florin Manolescu pentru *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*. Un premiu pentru eforturile de promovare a valorilor culturale și civice românești în plan internațional i-a fost acordat lui Anneli Ute Gabanyi (Germania) pentru analizele sale privind regimul cEAUȘIST. Premiul pentru performanțe deosebite în domeniul științei i-a fost acordat fizicianului Andrei Ruckenstein, originar din România, stabilit în SUA, președinte al Centrului de fizică teoretică din Aspen, Colorado, și conducător al unui centru interdisciplinar de biologie. Premiul pentru întreaga operă i-a fost înmănat scriitoarei Gabriela Melinescu (Suedia). În final – un recital muzical avându-i ca protagoniști pe pianista Ilinca Dumitrescu și violonistul Sherban Lupu...” □ Este anunțat *Un proiect de monitorizare a Ministerului Culturii*: „Încă în ianuarie, la început – deci – de an calendaristic 2004, «Observatorul cultural» lansează un proiect special, prin care-și propune să «monitorizeze» activitatea din acest an a Ministerului Culturii și Cultelor (MCC). Pe de o parte, vom discuta despre politicile culturale publice din România de azi, despre modul în care ele sunt (sau au fost) elaborate și despre aplicarea lor; pe de altă parte, vom încerca să urmărim cum cheltuiește Ministerul fondurile care i s-au alocat de la bugetul de stat, bani – așadar – publici. Demarăm acest proiect cu susținerea binecunoscutei instituții de promovare internațională a culturii Pro Helvetia (Consiliul Artelor din Tara Cantoanelor), prin Programul Cultural Elvețian pentru România/ Pro Helvetia/ SDC (Agenția elvețiană pentru dezvoltare și cooperare). Echipei de la sediul central și celei de la filiala bucureșteană le suntem recunoscători pentru promptitudinea cu care, întâlnindu-ne în intenții, ne-au sprijinit. Scontăm – de asemenea – pe contribuția unor experți independenți. Nu în ultimul rând, ne așteptăm la o solidarizare mai largă a mediului nostru cultural, care nu are decât de câștigat de pe urma unui asemenea proces de «monitorizare» și evaluare a activității Ministerului «de specialitate», astfel încât toți «actorii» publici din domeniu să aibă o imagine mai limpede asupra «piesei» în care jucăm laolaltă...” □ În articolul *Cultură, mentalități, democrație: o miză pe termen lung*, Ion Bogdan Lefter oferă mai multe detalii pe această temă: „Titlul complet al proiectului pe care îl propune revista noastră este: *Transparența politicilor și a cheltuielilor culturale publice. Monitorizarea Ministerului Culturii și Cultelor*. De fapt și de fapt, «Observatorul cultural» a tot «monitorizat» Ministerul Culturii, frecvent și în forme diverse: prin știri privitoare la diverse evenimente sau la «scandalurile» care au însoțit în ultimii ani activitatea MCC, prin comentarii asupra politicilor sale (am semnat eu însumi câteva articole de acest fel), prin proteste transmise nouă spre publicare de către artiști și instituții culturale. N-am ezitat să preluăm la «Revista presei» ceea ce au scris alții în atare ordine de idei. Ni s-a întâmplat de mai multe ori să primim critici și proteste anti-ministeriale în valuri, încât – la un moment dat – am avut un grupaj amplu în care tunau și fulgeau la unison scriitori, oameni de teatru, de cinema, dansatori,

încât sentimentul era că elitele artistice ale tuturor branșelor se revoltă împotriva comportamentelor discriminatorii, arogante, clientelare ale diriguitorilor guvernamentali ai culturii. Am sprijinit campania angajaților din Biblioteca Națională, atunci când instituția lor a fost abandonată cinic și iresponsabil de către Minister, care a cedat sediul său cel nou, încă în construcție, spre folosință ca sediu guvernului. (În urma reacțiilor de presă, proiectul – se știe – a fost abandonat: clădirea n-a mai fost preluată de executiv, dar autoritățile s-au «răzbunat» subfinanțând Biblioteca, astfel încât clădirea cea nouă nu poate fi terminată și se degradează...) În câteva rânduri, am oferit bogate «dosare» pe câte o problemă, punând alături informațiile necesare, analize, reacții: de pildă, cu privire la deciziile de subvenționare a cărților și a revistelor culturale în 2002 și 2003, când am preluat listele integrale de titluri, întinse pe multe pagini. Am avut ecouri neașteptat de bune, cititorii noștri și mediile intelectuale apreciind efortul de a aduce la suprafața dezbaterii publice datele efective pe baza cărora se pot face evaluări corecte asupra activității Ministerului «de resort». Eforturi s-au făcut – firește – și în alte zone de presă, pe ici, pe colo, prin puncte uneori foarte vizibile, cum a fost cazul cotidianelor «Evenimentul zilei» sau «Adevărul», care au comentat fără menajamente multe dintre activitățile Ministerului. Contribuții substanțiale au adus și câteva organizații neguvernamentale active în domeniu, precum Asociația Ecumest sau Fundația pentru Cultură și Drepturile Omului. Într-un deceniu și aproape jumătate de postcomunism românesc s-au format o serie de experți remarcabili, unii dintre ei lucrând pentru ONG-uri, alții chiar pentru Minister sau pentru alte instituții bugetare, centrale ori locale. S-au făcut studii, s-au elaborat rapoarte, s-au organizat prezentări și dezbateri publice. Una peste alta, nimeni n-a procedat totuși – nici noi, nici alții – la «monitorizarea» permanentă, sistematică și la vedere a MCC, cu publicarea permanentă – bunăoară săptămânală – a rezultatelor. Să nu scăpăm din vedere «detaliul» că în vizor se află singurul mare finanțator al culturii românești din acești ani. (În deceniul trecut a mai existat unul: Fundația Soros pentru o Societate Deschisă, care a și fost asemănată atunci cu un «Minister al Culturii alternativ». Retragera Fundației în ultimii ani din viața artistică și intelectuală nu numai de la noi, ci din întreaga Europă Centrală e una dintre dramele regiunii...) Nu mai reiau aici distincția pe care o făceam cândva (tot în «Observatorul cultural») între «cultura de stat», conservatoare și deținătoare a majorității resurselor din domeniu, și cea «privată», săracă dar vitală, novatoare, deschisă spre viitor, aptă să ne mai «sincronizeze» o dată cu lumea avansată. Esențial e faptul că în acest domeniu se joacă o «carte» esențială a evoluției noastre ca țară și popor. Nu e vorba doar despre artele tradiționale, ci despre cultură în sensul larg al cuvântului, incluzând-o pe cea politică și civică, mergând până la formarea mentalităților, la reconstituirea scărilor de valori morale și comunitare după comunism. Pe scurt, în dezbateră intelectuală a perioadei și în «laboratoarele» creativității artistice autohtone, într-o măsură mai mare decât ar putea părea la prima vedere, se joacă nici mai mult,

nici mai puțin decât soarta democrației românești din anii și deceniile care vin. Or, marea problemă a ultimilor ani a fost aceea că tocmai unicul mare «filantrop» al culturii noastre s-a adâncit într-un comportament care a ajuns să alieneze cea mai mare parte a culturii românești active, novatoare, contemporane cu adevărat. În schimb, au ieșit treptat la iveală manevrele de «restaurație» a vechilor figuri de dinainte de 1989 și a mentalităților de atunci, împinse până la clientelismul din ce în ce mai «pe față» și până la un din ce în ce mai jalnic conservatorism «neo-naționalist» (vezi recent-inauguratul – și, vai!, simbolicul – «An Ștefan cel Mare»...). Ei bine, ne propunem să urmărim pas cu pas ceea ce va face Ministerul Culturii și Cultelor în ultimul an de mandat al actualei echipe de conducere! Ne propunem – așadar – un proiect care este și politic, însă nu în sensul partizan și «partinic» al cuvântului, ci în acela comunitar, civic. Spiritul critic fiind obligatoriu, nu ne dorim să-l exercitam pentru a intra în jocul electoral al acestui an, ci pentru a contribui la echilibrarea raporturilor dintre «public» și «privat» – sau independent – în cultură: o miză pe termen lung, pe deasupra conjuncturilor imediate. În aceeași intenție se desfășoară – pentru a da încă un exemplu – importantul program *Policies for Culture* desfășurat de Ecumest de câțiva ani, în România și în câteva țări Sud-Est-europene, pentru punerea în dialog a componentelor legislativă, guvernamentală și neguvernamentală din câmpul cultural. Focalizându-ne asupra Ministerului «de resort» de la noi, vom încerca să-i «transparentizăm» activitatea folosind instrumentul unei reviste săptămânale de impact. Autoritatea de stat din domeniu ar trebui să prețuiască și să stimuleze asemenea inițiative. Nu e socotită presa de informație generală «câinele de pază al democrației», căci îi «hărțuiește» pe decidenții politici, obligându-i la un comportament cât mai puțin incorect? La fel, presa intelectuală poate juca un rol decisiv în reglarea funcționării aparatului bugetar din domeniu. Cine va susține că de așa ceva nu e nevoie?! Proiectul nostru va urmări «transparentizarea» Ministerului prin informare sistematică și prin analiză, astfel încât strategia generală a conducerii, politicile culturale aplicate, procesul de luare a deciziilor și alocarea fondurilor bugetare să devină (mai) vizibile. Dacă despre multe activități patronate de MCC se știe, despre și mai multe nu aflăm nimic. În toate cazurile se cheltuiesc bani publici, nu de puține ori sute de milioane sau miliarde de lei. Când și când, ziariștii află despre vreo situație scandaloasă, scriu și lumea artistică protestează. Și restul? Sumele mult mai mari despre care nu știe nimeni că au fost risipite, în timp ce pentru proiecte importante dar neagreate de Minister «nu sunt bani»?!... Ce putem face? N-o să reușim să mutăm munții din loc, însă vom încerca să-i clintim măcar un milimetru! Concret, ne propunem să facem mai mulți pași pe traseul de un an al «monitorizării»: vom avea o rubrică săptămânală, «Ministeriale», în care vom oferi în flux continuu informații despre programele, acțiunile curente ale instituției și ale rețelei bugetare pe care o patronează; vom publica analize și expertize, articole și interviuri, inclusiv – sperăm – cu oficiali ai Ministerului; vom alcătui periodic «dosare» tematice,

aprofundând un subiect sau altul; și vom lansa către sfârșitul anului o dezbatere care să facă – într-un fel – «sinteza» proiectului, să rezume, să tragă concluzii. Pagina de alături, în care e vorba despre criza de comunicare dintre profesioniștii dansului contemporan și Ministerul Culturii, e doar începutul. Vom continua – între altele – cu analiza datelor pe care Ministerul însuși le-a făcut publice. La sfârșitul anului trecut, MCC a publicat un nou volum bilanțier: *Cultura și Cultele 2003*. Dincolo de previzibilul triumfalism al întreprinderii, de parcă domeniul ar înflori mirific (în realitate fiind vorba despre una dintre cele mai slabe performanțe ale guvernării actuale), «carta albă» a anului cultural trecut oferă analizei o mină de informații utile. Să menționez deocamdată doar că, pe lângă cheltuielile de personal, materiale și de investiții din toate muzeele, teatrele, filarmonicile și celelalte instituții din subordine, Ministerul a distribuit în 2003 subvenții de peste 1 214 miliarde de lei! Din acești bani, pentru finanțarea de cărți de literatură română s-au cheltuit doar 21,7 miliarde... Pentru comparație, sărbătorirea a 85 de ani de la Unirea de la 1 decembrie 1918 a consumat... aproape 70 de miliarde! În timp ce pentru peste 124 de reviste culturale n-au fost disponibile mai mult de 7,3 miliarde, s-au cheltuit 13,2 miliarde pentru Monumentul luptei anticomuniste *Aripi*, 8 miliarde pentru Festivalul internațional de muzică ușoară *Cerbul de aur* (organizat – de fapt – de Televiziunea Română, care a risipit în acest scop nobil alți bani grei de la buget!), 3 miliarde pentru Așezământul sociocaritativ (sic!) «Providența» de la Iași, 2 miliarde pentru Festivalul internațional al cântecului pentru copii *Steaua de aur* (?), 1,5 miliarde pentru... «organizarea unui concurs de soluții în vederea stabilirii amplasamentului și întocmirii documentelor tehnico-economice pentru reamplasarea fostului Monument al eroilor comuniști» (!). Despre acestea și multe alte lucruri la fel de pasionante vom avea tot timpul – cât va fi anul de lung! – să vorbim...” □ Raluca Alexandrescu semnează articolul *Dosarele, din ce în ce mai departe*: „Comisia de apărare a Camerei Deputaților a mai închis, pe 22 ianuarie, un capitol din istoria atât de scurtă, dar atât de zbuciumată a restituirii unor segmente din trecutul recent al României. Modificările gândite de comisie restrâng, în mod dramatic, accesul celor care-și consultă dosarul la numele persoanelor responsabile de delațiuni, urmărire și hărțuire politică în perioada regimului comunist. Legea, în formula inițial adoptată – și pe care, de fapt, autoritățile pesediste o pândesc de mult, deși strategia aplicată, începând cu premierul, a fost una a perdelelor de fum –, îi permitea celui care-și vedea dosarul – după luni de așteptare și, în mod cert, «curățat» de orice ar fi putut aduce atingere cadrelor încă active ale Securității – să aibă acces la toate numele persoanelor menționate în paginile dosarului de urmărire, indiferent că era vorba de numele foștilor securiști sau chiar de numele unor rude, cunoștințe sau ale altor persoane implicate, într-un fel sau altul, în construcția respectivului dosar. Potrivit însă ultimelor modificări, nimeni nu va mai putea citi dosarul personal în întregime. În plus, nimeni nu va mai putea intra în posesia dosarului original întocmit de fosta Securitate, ci va primi o copie de pe actele documentului.

Formula care consfințește această nouă procedură – și care restrânge în mod drastic posibilitatea titularului dosarului de a verifica măcar caracterul complet sau incomplet al dosarului – e întregită de o alta, care prevede ștergerea din dosar a oricărui nume ce ar aparține «unei terțe persoane care nu a fost implicată în activitatea informativă»”.

● **[„22”, nr. 725]** Rodica Culcer semnează articolul *Cui îi pasă de UE?*: „Nu știu în ce măsură liderii politici ai UE au știut în momentul când au decis să integreze România că și-au bătut un cui în pantof și că au ales să colaboreze cu o țară ai cărei guvernanți prin tradiție spun una și fac alta, mai ales când este vorba de instituții internaționale. Între timp Comisia Europeană și Parlamentul European au înțeles acest lucru și dau semne de neliniște. Reprezentantul Comisiei Europene la București a criticat fără menajamente rămânerea în urma a administrației publice în România și incapacitatea guvernului de a conduce țara eficient. Jonathan Scheele a observat corect că oamenii politici de vârf ai României nu știu cum funcționează administrația în Occident, iar guvernul «petrece prea mult timp în ședințe pentru chestiuni care ar trebui rezolvate la nivel ministerial». Centralizarea excesivă a deciziei pare să fie deci una din cauzele ineficienței administrației publice la noi. O cauză care nu va dispărea prea curând, având în vedere natura politicii și politicienilor din România. Dacă guvernul insistă să se ocupe singur de toate chestiunile țării, aceasta nu se datorează în primul rând incapacității administrative a ministerelor, ci dorinței premierului de a controla tot ce mișcă. Din punct de vedere al strategiei puterii, Adrian Năstase are o justificare: fiecare ministru este un centru de interese care-i amenință poziția și prin fiecare ministru se scurg și se adună foarte mulți bani – așa că miniștrii nu pot fi lăsați de capul lor. Merită totuși să ne întrebăm de ce administrația publică a rămas atât de mult în urmă, în ciuda importanței sale pentru integrarea în UE? Dacă ne amintim cine a condus acest domeniu extrem de important pentru orice țară, avem un răspuns posibil: mai întâi a fost Octavian Cozmâncă, un antireformator prin excelență, a cărui principală preocupare a fost controlul cât mai strict asupra întregii administrații, și apoi Gabriel Oprea, ale cărui realizări ca prefect al Capitalei nu au fost descoperite încă. Întrebarea următoare ar fi în mod logic de ce i-a numit Adrian Năstase tocmai pe aceștia în fruntea administrației, când știa cât de mult tine UE la reforma în domeniu ? Desigur pentru că și el era interesat doar de controlul strict asupra funcționarilor publici și organelor locale alese”.

28 ianuarie

● **[„România literară”, nr. 3]** Nicolae Manolescu semnează editorialul *„Formele fără fond” sau prima bătlie canonică*: „Am combătut încă o dată [...] formula calpă, dar de mare succes, «forme fără fond», manevrată de mulți până în ceasul de față, deși ea a fost infirmată de evoluția problemei în timp (sau de Istorie, dacă vrem să ne exprimăm în termeni marxiști) », scrie dl Alexandru

George într-un articol recent din «Luceafărul» referindu-se la faimoasa teză a lui Titu Maiorescu. Aș remarca, înainte de orice, că teza a fost combătută de absolut toți comentatorii, așa că «manevrarea» ei nu-mi este deloc limpede în context. Cât despre infirmare, am o părere complet diferită de a dlui George, ca de altfel, și de a lui Lovinescu, Zeletin, Ornea sau Marino, spre a-i numi pe câțiva dintre combatanți. Mai mult, văd teza confirmată, nu o singură dată, ci de mai multe ori, începând cu epoca în care a fost emisă, și ajungând până în zilele noastre. În al treilea rând, la origine și în intenție, teza este una de critică culturală, (premisele celei dintâi bătălii canonice de la noi), ceea ce ar trebui să ne pună în gardă contra extrapolărilor abuzive. Articolul dlui George face parte dintr-o serie polemică, ținta fiind un studiu al dlui Ciprian Șiualea dintr-o carte (*Retori, simulacre, imposturi*) pe care am semnalat-o eu însumi într-un editorial de anul trecut. Între altele, dl Șiualea are meritul de a dovedi eroarea celor care au tras concluzia că, respingându-le ca forme goale, Maiorescu a fost contra formelor europene, mai exact, occidentale, împrumutate de generația pașoptistă, comportându-se ca un autarhist reacționar și antiliberal, pe care extrema dreaptă interbelică, în cap cu Nae Ionescu, l-ar fi putut revendica. Pentru o asemenea enormă susținere nu există absolut nici un temei în textele lui Maiorescu. Spre a-l putea învinui de antioccidentalism ar trebui să-l surprindem refuzând principiile burghezo-liberale ale secolului său, în numele unui statu-quo care să îngăduie perpetuarea în Principate a mentalităților și cutumelor orientale. Dimpotrivă, în concepția lui Maiorescu, civilizația pune la noi capăt barbariei o dată cu (în expresia lui Călinescu) «descoperirea Occidentului». «Pe noi, românii, scrie el în *Direcția nouă*, ne-a scos soarta fără de veste din întunericul Turciei și ne-a pus în fața Europei. O dată cu gurile Dunării ni s-au deschis porțile Carpaților și prin ele au intrat formele civilizației din Franța și din Germania și au năvălit în viața publică a poporului nostru. Din acest moment am pierdut folosul stării de barbari fără a ne bucura de binefacerea stării civilizate». Se putea mai limpede (și mai subtil) spus? De ce totuși împrumutarea formelor occidentale nu a creat de la sine civilizația? În ce sens au rămas goale aceste forme? Întrebare legitimă, care merită un răspuns potrivit cu textele maioresciene, nu cu prejudecățile noastre. Din chiar discriminarea din finalul pasajului citat, se poate deduce acest răspuns: nu principiile democratice sunt neplăcute de Maiorescu, ci felul în care ele s-au întrupat în instituțiile românești de după divanurile ad-hoc. Acestea (școala, Academia și celelalte «asociațiuni» culturale, nota bene! la care Maiorescu atașează abia în final Constituția și circularele ministeriale) sunt adevăratele forme goale. Maiorescu a fost apoi acuzat că dorește să le distrugă, în loc să accepte ca inevitabilă umplerea lor de un conținut. Lovinescu mai ales, a insistat pe ideea că civilizația românească a parcurs, în secolul XIX, drumul de la formă spre fond, obiectându-i precursorului său că a ignorat caracterul revoluționar al procesului, visând unul organicist și reformator care se cuvenea să înceapă nu cu forma, ci cu fondul. De visat, Maiorescu va fi visat spencerian, în realitate el știa că lucrurile

nu merg după dorința lui. Este uimitor cât de rău a putut fi citit Maiorescu: el spune exact ce vor spune Lovinescu, Zeletin și ceilalți istorici ai civilizației. În articolul din 1868, de la care a pornit totul, și anume *În contra direcției de astăzi în cultura română*, frazele cele mai răstălmăcite (și aproape exclusiv citate) sunt acelea în care Maiorescu socotește forma fără fond pernicioasă (și, oare, nu este? nu ne convingem astăzi, ca și după 1918, de pericolele ei?) și crede că «este mai bine să nu facem o școală deloc decât să facem o școală rea, mai bine să nu facem o pinacotecă deloc decât să o facem lipsită de artă frumoasă... » etc. De aici ideea că Maiorescu a cerut abandonarea formelor goale. Nu numai că remarcile lui nu trebuie luate în acest sens („ar fi mai bine dacă” nu este o soluție, ci o apreciere), care ar contrazice tot ce știm despre Maiorescu, om prea inteligent ca să nu-și dea seama că roata istoriei nu se dă înapoi, dar avem exprimată chiar de el ideea contrară. O dată, chiar în studiul din 1868, unde Maiorescu precizează că: «Primejdioasă [...] nu e atât lipsa de fundament în sine, cât este lipsa de orice simțire a necesității acestui fundament, este suficiența cu care oamenii noștri cred și sunt crezuți că au făcut o faptă bună atunci când au produs sau au tradus o formă goală a străinilor». Așadar e nevoie de o conștiință clară a insuficienței instituțiilor calchiate. Necesitatea ne întoarce la aspectul cultural determinant în concepția lui Maiorescu. Apoi, în *Direcția nouă*, Maiorescu adaugă că această conștiință clară e cerută de împrejurarea că nu trăim pe o insulă, izolați de lume, și așteptând «dezlegarea problemelor» de la sine. Și iată, în continuarea celui de mai sus, pasajul esențial (mult mai rar citat decât altele, ignorat complet de Lovinescu în monografie) pe care criticii ideii lui Maiorescu l-ar fi putut iscăli liniștiți: «Așa însă nu este situațiunea noastră. Timpul dezvoltării ne este luat, și tema cea mare este de-al înlocui prin îndoită energie. Tot ce este astăzi formă goală în mișcarea noastră publică trebuie prefăcut într-o realitate simțită, și fiindcă am introdus un grad prea înalt din viața dinafară a statelor europene, trebuie să înălțăm poporul nostru din toate puterile până la înțelegerea acelui grad și a unei organizări politice potrivită cu el». Așa dar, umplerea formei, nu renunțarea la ea! În fine, ca să nu mai fie nici un echivoc: «Și, fiindcă a da înapoi este *cu neputință* (sublinierea mea – N.M.), nouă nu ne rămâne pentru existența noastră națională altă alternativă decât de a cere de la clasele noastre culte atâta conștiință câtă trebuie să o aibă și atâta știință câtă o pot avea». Să notăm importanța dată de Maiorescu acestei conștiințe culturale în toate momentele conceperii tezei sale, importanță care explică de ce voia el să dezvolte învățământul primar și nu universitățile sau de ce, în calitate de ministru, diminua fondurile Societății Academice și le sporea pe cele destinate instituțiilor din mediul rural. E un mare paradox ca teza de istorie a culturii cea mai discutată de la noi să fie și cea mai prost înțeleasă, cu atât mai mult cu cât confirmarea ei ne-a fost oferită pe tavă și la alte răscruci ori tranziții, nu doar de acelea din epoca lui Carol I. Și oare nu ne răsună, astăzi încă, în urechi, în legătură cu nevoia de a umple formele occidentale pe care le-am împrumutat după 1989, avertismentul cu care Maiorescu își încheie

studiul din 1872: «românii [...] au pierdut dreptul de a comite greșeli nepedepsite»? Cele două articole menționate, precum și alte câteva din anii '60-'70 ai secolului XIX, au declanșat ceea ce am putea considera prima bătălie canonică din literatura română. Maiorescu însuși a folosit expresia «critică generală» și a declarat-o încheiată (cu succes!) în 1885, în articolul *Poeți și critici*. □ Marius Chivu scrie despre proza lui Cătălin Mihuleac (*Proză din nimic*): „Cătălin Mihuleac are o formulă pe care o urmează cu sfințenie. Personajele principale ale prozelor sale sunt clișee, prejudecăți, defecte, vicii și, în general, o gamă largă de situații culese din imaginarul social contemporan, mai toate purtând pecetea unor conotații negative. Și când spun personaj principal, nu vizez o metaforă. Căci tocmai aici intervine marca personală a prozatorului ieșean: confuzia și glisajul elementelor din planul figurat spre cel propriu, din cel ideatic spre cel material, din cel obiectual spre organic; deseori, în dezvoltări tot mai absurde. O inversiune surprinzătoare și de efect se produce în fiecare povestire, ieșind brusc sau, dimpotrivă, cât mai firesc din limitele realității convenționale. Prozele par scrise din nimic. Găsirea unei perspective năstrușnice, mai neobișnuite e totul. Iar poanta pare să vină de la sine. [...] Imaginația lui Cătălin Mihuleac este, în primul rând, satirică. Umorul lui este cinism trecut prin filtrul ficțiunii. Prozatorul vânează orice așa-zisă slăbiciune umană, iar derizoriul este privit prin lentila fantasticului și a absurdului. De aceea prozele sale sunt, mai toate, niște farse, deși unora le pot părea pamflete degghizate. Sigur, pe undeva se face simțită și o firavă tendință moralizatoare, dar această impresie ține de natura subiectului în sine. Poate fi aici și o parodie la adresa literaturii satirice (istoricizate oricum), dacă nu chiar a mijloacelor literaturii în general. [...] Aici apar, la un moment dat, ca foarte evidente și minusurile scrisului lui Cătălin Mihuleac. În vreme ce câteva povestiri sunt mici bijuterii textuale în construcții paroxistice (*Mi se acrise să fu respirat de țărani mișoși*, *Un miros proaspăt, de verdeață și gază tânără*, îi însufleșea gura, din primul volum sau *Textile și conserve* și *Stress*, din al doilea volum), altele rămân doar la stadiul de bancuri și simple anecdote. O altă categorie de povestiri, dacă ar fi fost scrise într-un registru mai grav și fără intenția de a amuza cu orice preț, ar fi ieșit veritabile proze sud-americe (Am vrut un bar de stepă și l-am avut, *Intellectualii transformă căprioara în piele de șters ochelarii*, din primul volum sau *Țărânoiul*, *De Paști* și *Carpeta*, din al doilea). Furat de propria viziune, Cătălin Mihuleac exagerează aplicându-și formula fără o minimă selecție vizând compatibilitatea cu potențialul subiectului”. □ Alex. Ștefănescu semnează profilul *Mihail Sadoveanu* (*opera postbelică*): «Sadovenismul, așa cum s-a definit de-a lungul a patruzeci de ani – din 1904 și până în 1944 – este incompatibil cu ideologia comunistă. În operele lui reprezentative, scriitorul practică (în descendența lui Eminescu) un cult al trecutului și «pledează» pentru o atitudine imobilă și contemplativă. (În *Noaptea de Sânziene*, roman publicat în 1934, în plină maturitate, nu numai oamenii locului, ci și pădurea se răzvrătesc împotriva mașinilor «nemțești» care vin să tulbure viața patriarhală.) Or, ideologia comunistă

dezvoltă, cum se știe, o retorică a «înnoirii», a «industrializării», care, chiar dacă este naivă sau demagogică, se aude mereu, asurzitor. Cât de mult se poate preface un scriitor pentru a trece peste noapte de la preferința declarată pentru o viață patriarhală la apologia combinatelor siderurgice? și cât de convingător se poate preface un scriitor ca Mihail Sadoveanu care structural nu se poate preface? Altă contradicție irezolvabilă este aceea dintre naturismul sadovenian și cecitatea față de natură a comuniștilor. Spre deosebire de Slavici, Rebreanu sau Preda, interesați aproape exclusiv de existența umană, Sadoveanu și-i reprezintă pe oameni integrați în mediul lor natural. Pentru el omul este o ființă, care trăiește aceleași evenimente – nașterea, inițierea în tehnicile de supraviețuire, reproducerea, extincția – ca toate celelalte ființe. Dacă privim de departe opera sadoveniană, nu vedem în primul rând oameni, ci peisaje, în care sunt, bineînțeles, și oameni, așa cum sunt furnici prin iarbă. Partidul comunist ia în considerare exclusiv omul, bineînțeles, nu din umanism, ci pentru că numai omul contează în lupta pentru putere. Din punctul de vedere al unui propagandist al acestui partid, lumea este un spațiu ocupat doar de oameni, un fel de lagăr, fără păduri care să poată servi drept refugiu și fără munți care să poată pune în umbră, prin măreția lor, pretinsa grandoare a sistemului. Literatura sadoveniană devine de o falsitate stridentă în momentul în care autorul se aliază acestui mod de a vedea lucrurile, reprezentând ființa umană ca pe un *zoon politikon*. Lui Sadoveanu nu i potrivește să se intereseze de prozaicele probleme ale organizării unei colectivități, de «lupta de clasă» etc. Când o face este nefiresc, ca un urs care execută un număr de circ. [...] În *Mitrea Cocor*, 1949, Mihail Sadoveanu renunță, în sfârșit, la toate tabieturile lui de scriitor-boier și reprezintă lupta de clasă de pe o poziție radicală (caricaturizând-o involuntar). Falia dintre exploatați și exploatați apare încă din familie, despărțindu-i pe Iordan Lungu, un țăran modest și generos, ca și pe copilul lui, Dumitru, poreclit Mitrea Cocor, un răzvrătit înăscut, de Agapia, soția lui Iordan și mama lui Mitrea, o femeie rea și lacomă, cu vocație de «chiaburoaică», și de fiul ei preferat, Ghiță Lungu, care, ca morar, va face servil jocul boierului din Malu-Surpat, Cristea-Trei-Nasuri, și îi va înșela pe țărani la calcularea uiumului. După moartea ambilor săi părinți, într-un accident de căruță, Mitrea este dat slugă la boier, de către propriul lui frate, care vrea să se bucure singur de pământul rămas moștenire. Conform unei scheme epice care va mai fi folosită de zeci de scriitori, Mitrea Cocor muncește până la istovire, mănâncă mămligă alterată, ia bătaie pe nedrept, se răzvrătește ca un revoluționar amator (pentru că încă nu i-a întâlnit pe comuniști) și este înfrânt, face armata și ia cunoștință de cupiditatea și lipsa de patriotism a ofițerilor superiori, învață carte mai mult pe cont propriu, atras de învățătură ca de o «lumină», merge la război, este luat prizonier de sovietici, își formează, în prizonierat, o concepție marxist-leninistă despre lume, cu concursul unor propagandiști de acolo (personaje luminoase), participă la alungarea armatei hitleriste de pe pământul românesc, este rănit, își regăsește iubita, o fată săracă și pură, și ea exploatată de cei bogați, care între timp îi nascuse

un copil, se întoarce în satul natal și face dreptate țăranilor, înfăptuind, la indicația partidului comunist, reforma agrară. [...] Pentru a descoperi pagini de adevărată literatură sadoveniană datând din perioada proletcultistă trebuie răscolită multă maculatură. *Nada Florilor*, 1950 (variantă nouă, politizată a unei scrieri din 1928, *Împărăția apelor*) are ca subiect inițierea unui băiat, Iliuță Dumitraș, în secretele pescuitului, dar și în acelea ale mișcării socialiste; cadrul îl constituie tot un fel de falanster, creat de la sine, în 1888, în stufărișul unei bălți, unde se refugiază mai mulți răzvrățiți împotriva ordinii sociale și oameni sărmani. În *Clonț de fier*, 1951, este vorba despre un «dușman al regimului», Zaharia Dumitrache, care, manipulat de chiaburi, încearcă să îl ucidă pe un țăran cu vederi de stânga, Nică Giudeț. În *Aventură în Lunca Dunării*, 1954, apare din nou o comunitate umană care asigură fericirea membrilor ei, o comunitate umană care este însă de data aceasta o gospodărie agricolă colectivă – de la Vieroș, în Lunca Dunării – condusă de un fost comunist ilegalist, inginerul Emilian Popovici. În *Cântecul Mioarei*, roman neterminat, publicat postum, este folosit un personaj-pretext – tipograful Petru Matei, refugiat în munți ca sihastru, încă din 1920, pentru a scăpa de urmărirea Poliției după ce îl bătuse pe seducătorul surorii lui, un avocat, bineînțeles, bogat – este folosit, deci, un personaj-pretext pentru a-i da scriitorului posibilitatea să-și imagineze cum i se înfățișează România, cu «mărețele ei realizări» din jurul anului 1950, unui om care n-a mai coborât din munți de treizeci de ani (și care, în sfârșit, coboară, pentru că trebuie să-și trateze o fractură la un spital din oraș). Aceste cărți și numeroase altele (unele, simple broșuri) trebuie date la o parte pentru a ajunge la cele care chiar merită recitite: *Fantezii răsăritene*, 1946, *Nicoară Potcoavă*, 1952, și *Lisaveta* (tot un roman neterminat, publicat postum)”. □ La rubrica *Cronica edițiilor*, Ion Simuț scrie despre Petre Pandrea (*Justițiar cu orice risc*): „Petre Pandrea este unul din cazurile cu cea mai spectaculoasă posteritate. Nu e comparabil ca amploare a operei de sertar și virulență anticomunistă decât cu postumitatea lui I. D. Sârbu. Fondul documentar Petre Pandrea, recuperat într-un mod miraculos din «biblioteca» de manuscrise arestate a Securității, pare o arhivă inepuizabilă. Principalul merit al acestei recuperări ține, fără îndoială, de tenacitatea fiicei intelectualului ostracizat, Nadia Marcu-Pandrea, care, cu o rară perseverență, s-a ocupat și de transcrierea documentelor în vederea publicării. Volumul *Călugărul alb*, apărut în 2003 la Editura Vremea, este al șaselea dintr-o serie începută în 2000 la Editura Albatros cu *Memoriile Mandarinului valah*. Insolita moștenire a fost preluată apoi, cu consecvență și devotament, întru totul lăudabile, de Editura Vremea, făcând să apară următoarele volume, după cum le-a organizat d-na Nadia Marcu-Pandrea dintr-o masă enormă de dosare, file răzlețe și manuscrise învălmășite: *Reeducarea de la Aiud. Jurnal penitenciar 1961-1964* (2000), *Garda de Fier. Jurnal de filosofie politică* (2001), *Helvetizarea României* (tot 2001) și *Crugul Mandarinului. Jurnal intim 1952-1958* (2002). Editura Vremea anunță și un al șaptelea volum: *Turnul de ivoriu*”. □ La rubrica *Păcatele limbii*, Rodica Zafiu semnează articolul

„*A da click*”: „Producerea unui mare număr de locuțiuni și expresii pe baza câtorva verbe fundamentale – *a face*, *a da*, *a lua*, *a pune*, *a ține* etc. – e un fenomen comun multor limbi. Interesante sunt diferențele de inventar, verbele preferate de diverse limbi nefiind întotdeauna aceeași. Tiparul este prezent și în română, deopotrivă în variantele culte și în cele populare ale limbii: *a da atenție* și *a da nas*; *a da faliment* și *a da chix*; *a da curs* și *a da țeapă*. Listele – de la cele din monografia *Locuțiunile verbale în limba română* (1958), de Florica Dimitrescu, până la cele din diferite dicționare de expresii și locuțiuni și din recente dicționare de argou – par să demonstreze că în română există o concurență strânsă, pentru primul loc al «productivității frazeologice», între verbele *a da* și *a face*. O manifestare a acestui fenomen se constată în jargonul informatic actual, în care frazeologia, producerea de locuțiuni, constituie o soluție alternativă la împrumutarea și adaptarea verbelor din engleză. De exemplu, verbul englezesc *to click* (cu sensul specializat «a apăsa unul dintre butoanele mouse-ului, sau ale unei piese echivalente, pentru a activa un cursor pe ecran»), devine în română *a clica* (prin normală adaptare la conjugarea I) sau (în registru familiar-glumeț) *a clicăi* (de conjugarea a IV-a); alături de aceste adaptări morfologice se întâlnesc însă de foarte multe ori perifrazele *a face click* și mai ales *a da click*: «poza o vei putea încărca după ce ai făcut click pe linkul din emailul de confirmare» (timisoara.net); «dă click pe imaginea de mai jos pentru a te înregistra» (webtomoney.home.ro). În fond, în ciuda impresiei de masivă influență străină și de modificare profundă a limbii, și în acest caz tendințele mai vechi rămân puternice și victorioase: locuțiunile sunt preferate verbului simplu, iar baza lor predilectă este *a da* (urmat, la mică distanță, de *a face*). Comparând construcții similare, se observă că ponderea exemplelor este clar în favoarea lui *a da*: căutarea pe Internet oferă 4.160 de atestări pentru *dați click* și doar 2.610 pentru *faceți click*. De altfel, în toate registrele limbii există numeroase construcții-tip cu verbul *a da*: cu substantiv singular nearticulat (*a da clasă*, *a da curs*, *a da divorț*, *a da foc*, *a da gaură*, *a da ghes*, *a da glas*, *a da greș*, *a da loc*, *a da naștere*, *a da ocol*, , *a da ordin*, *a da piept*, *a da rasol*, *a da sas*, *a da țeapă*, *a da zor*), articulat hotărât, (*a da buzna*, *a da drumul*, *a da onorul*, *a da colțul*), cu articol nehotărât (*a da o fugă*, *a da o raită*, *a da un telefon*), plural nearticulat (*a da bice*, *a da binețe*, *a da brânci*), plural articulat (*a da papucii*) etc. Există grupuri prepoziționale: *a da cu banul*, *a da cu jula*, *a da cu bâta-n baltă*; *a da de gol*, *a da de veste*, *a da de dușcă*, *a da de furcă*; *a da din gură*, *a da din colț în colț*; *a da pe față*, *a da pe brazdă*; *a da în gât*; *a da pe goarnă*; *a da peste cap*; construcții cu pronume personale și reflexive: *a se da în stambă*, *a-și da aere*, *a-și da cu presupusul*, *a-și da importanță*, *a-și da în petec*, *a-și da foc la valiză*; cu pronume neutre sau expletive: *a o da cotită*, *a o da în bară*, *a o da pe ulei*, *a-i da bătaie*, *a-i da cu clanța* etc. Construcțiile noi, încă instabile, apar cu sau fără articol: *a da/a face un click* («*dați un click pe acest link*», *sutededolari.tripod.com*; «*faceți un click pe butonul Comandă aflat sub tabelul cu articole, în partea dreaptă*», *cab.ro/ro*) vs. *a da/a face click* («*dacă doriți*

să aflați mai multe dați click pe detalii», users.rol.ro; «pentru a descărca comunicatul în format Word faceți click aici», falr.ro/ro); absența articolului e un semn al sudării, al legăturii mai strânse dintre elementele componente ale locuțiunii. Oricum, construcțiile fără articol sunt mai numeroase: 395 «dă un click», față de 1.980 «dă click»; 586 «dați un click», 4.160 «dați click»; 13 «fă un click», 190 «fă click». Englezismul este chiar adaptat în scris, probabil prin raportare la grafia tradițională a onomatopeii deja existente în română și cu corespondente în multe limbi (în DEX 1996: clic = «cuvânt care imită un zgomot sec, scurt»; cf. fr. clic, it. clic, engl. click): a da/a face (un) clic, a da clicuri – «dă clic pentru a vedea imaginea mărită» (jocuricopii.as.ro); «apoi fă clic pe <Caută în sit>» (toolbar.google.com); «pot mișca un mouse și pot da clicuri» (ebony.ro). În Internet se pot găsi atestări romanice similare, de transpunere a verbului englezesc printr-o locuțiune (chiar cu corespondentele verbului a da); puține în franceză și în italiană (donner click, dare click), atestările sunt surprinzător de multe în spaniolă: secvența *dar click* apare de 6.630 de ori! Sunt și alte exemple de locuțiuni noi formate cu verbul *a da*: *a da close* («Scoateți-i bifa și dați-i close», kool-yo.home.ro), a da bifă («La adăugare cuvinte noi, pe forma de adăugare a apărut un check box; dând bifa pe el... », autocorect.go.ro/descriere.htm). A da un replay, a da un mail par a urma modelul lui a da un telefon: «Pentru orice nelămurire dați un mail la administratorul listei» (timisoara.net)". □ Victor Durnea semnează un interviu cu Klaus Heitmann: „Am studiat filologia romanică la Universitatea din Freiburg, în prima jumătate a anilor '50; și acolo am constatat că se predau tot felul de limbi romanice, numai limba română nu. Erau, de altfel, anii când România devenise pentru Occident o țară – să zicem – de dincolo de negură, dispărută în spatele Cortinei de Fier. Așa, din curiozitate, am început să învăț singur această limbă neglijată, pe baza unui manual. Mi-a părut deosebit de interesantă și chiar fascinantă, cu un profil, cu un caracter cu totul special, care se îndepărta considerabil de limbile surori. N-am încetat apoi s-o studiez. Aveam norocul că acolo, la Freiburg, se afla Biblioteca Română, actualul Institut Român, o instituție unică în toată lumea occidentală pentru studiile române, unde am găsit cărți și am primit multe încurajări. Când am fost cât de cât în stare să citesc românește, m-am apucat și de literatură. Am început cu Caragiale, care, desigur, nu este scriitorul cel mai indicat pentru începători; totuși m-am descurcat. În afară de aceasta, am dat în Biblioteca Seminarului universitar de romanistică și de un roman, de fapt, unicul roman românesc care se găsea acolo – și anume de *Rusoaica* lui Gib Mihăescu, o carte tabuizată în România în perioada comunistă, dat fiind că acțiunea se petrece în Basarabia românească, pe malul Nistrului. Și m-am întrebat atunci ce este cu regiunea dintre Prut și Nistru, o țară și mai necunoscută în Vest decât România. Când, mai târziu, în catalogul unei librării specializate în estul Europei am văzut oferta unor cărți tipărite la Chișinău cu litere chirilice – între altele, trei antologii voluminoase: *Poezia Moldovei*, *Proza moldovenească* și *Dramaturgia moldovenească* – le-am comandat și am început,

tot din curiozitate, să le citesc. Continuând pe această cale, mi-am constituit o întreagă bibliotecă de cărți și publicații cu acele slove ciudate. Cred că citirii acestui prim roman i se datorește interesul meu constant pentru Basarabia, cu limba și cultura ei românească, de care m-am ocupat de multe ori până în 1989 spre marea indignare a sovieticilor, iar după aceea recoltând multe aplauze din partea patrioților de la Chișinău, unde mi-a apărut, în 1998, culegerea de studii *Limba și politică în Republica Moldova*” (Klaus Heitmann: „Am început să învăț limba română din curiozitate...”). □ Sub genericul *Corespondență din Praga* apare articolul *În sfârșit, Kafka are o statuie* de Libuše Valentová: „Regimul comunist, instaurat în Cehoslovacia începând din februarie 1948, n-avea nici un interes să-i pomenească pe artiștii și literații provenind din mediul german sau evreiesc. Cu toate că în Occident opera lui Franz Kafka a început să fie cunoscută, datorită eforturilor prietenului său Max Brod care a publicat-o, deși după testamentul autorului ar fi trebuit să fie arsă, la noi rămânea învăluită în tăcere. Abia pe la începutul anilor șaizeci – perioadă de dezgheț ideologic – câțiva literați cehi au reușit să organizeze în castelul de la Liblice, care aparținea atunci Academiei Cehoslovace de Științe, o conferință internațională pe tema biografiei și a operei lui Kafka (1963) și, de asemenea, au impus traducerea și publicarea principalelor sale opere (*Povestiri*, în 1964, *Procesul* și *Castelul*, în 1965). În acest context, publicul cititor ceh a putut, în sfârșit, să facă cunoștință, la patruzeci de ani după dispariția scriitorului, cu felul de a vedea și de a gândi al lui Kafka. Tânăra generație din anii aceia l-a înțeles uimitor de repede și de profund, poate din cauză că, trăind experiențele epocii socialiste, ea se simțea foarte apropiată de lumea absurdă, imaginată de autorul *Castelului*. Din punctul de vedere al ideologiei oficiale, tot nu i se acorda prea mare atenție lui Franz Kafka, scriitor născut la Praga, înmormântat tot aici, în Noul cimitir evreiesc din cartierul Olšany, și devenit celebru pe toate meridianele lumii. S-a făcut o singură concesie: pe fațada casei sale natale de pe strada Maiselova, într-o mică piațetă (azi piața Franz Kafka), a fost instalat un bust al scriitorului, care însă e de dimensiuni destul de mici și poate fi ușor trecut cu vederea. Situația s-a schimbat substanțial abia după 1989. Pe de o parte, în mai rău, în sensul că mitul lui Kafka s-a comercializat repede: tricouri, portrete, suveniruri, adică kitsch-uri de tot felul se află la fiecare pas în centrul istoric al orașului, de dragul turiștilor. Pe de altă parte – lucru mult mai important – s-au depus eforturi considerabile pentru o mai bună cunoaștere și valorificare a operei kafkiene la noi: se lucrează la noi traduceri, continuă să apară o ediție critică a prozelor, a luat ființă o Asociație Franz Kafka care desfășoară, de câțiva ani buni, o activitate extrem de bogată (publicații, conferințe, expoziții etc). Ultima reușită a acestei Asociații este recenta instalare a statuii lui Franz Kafka în vechiul cartier evreiesc din Praga. Prin anul 2000, reprezentanții Asociației au abordat câțiva artiști plastici din Cehia cu propunerea să prezinte un proiect pentru o statuie a lui Kafka. Sculptorul care a câștigat concursul se numește Jaroslav Róna (născut în 1957), absolvent al Academiei de Arte din

Praga. Opera plastică, pe care a conceput-o, pare «dedublată», fiind formată dintr-un impunător costum bărbătesc gol, pe umerii căruia șade figura propriu-zisă a scriitorului, de mărime naturală, cu degetul arătător al mâinii drepte întins în față. Artistul mărturisește că viziunea lui este inspirată dintr-o nuvelă a lui Kafka, intitulată *Descrierea unei lupte*, al cărei protagonist, la un moment dat, sare pe umerii interlocutorului său, și, din noua postură, observă (și transformă) peisajul înconjurător, format în cea mai mare parte de cheiul râului Vltava. Intenția sculptorului a fost de a evoca atmosfera în același timp amenințătoare și grotescă a operelor kafkiene, permițând mai multe interpretări. Monumentul este turnat în bronz, măsoară 3,75 de metri, iar greutatea lui este de 800 de kilograme. Realizarea proiectului a costat, în total, patru milioane de coroane cehești (cca. 125.000 de euro). La începutul lui decembrie 2003, statuia a fost plasată la locul recomandat atât de specialiști, cât și de Primăria Capitalei, și anume pe strada Dušní (a Sfântului Duh), în apropierea casei nr. 27, unde locuise cândva familia Kafka, lângă Sinagoga Spaniolă – în cartierul unde Franz Kafka a trăit cea mai mare parte a vieții sale. Dezvelirea monumentului a avut loc la 4 decembrie”.

[IANUARIE]

• [„Contemporanul”, anul XVI, nr. 1 (622); „revistă națională de cultură, politică și știință”; director: Nicolae Breban; redacția: Aura Christi (redactor-șef), Mihaela Eftimiu, Mircea Măcriș, Cristian Negoii, Andrei Potlog, Mihaela David, Monica Râpeanu] Andrei Grigor realizează un dialog cu Eugen Simion: „Pornesc de la ideea că un critic tânăr trebuie să-și facă loc pe o scenă literară deja ocupată. El are câteva posibilități: 1) să intre în grațiile celor care controlează piața și să se pună, astfel, în serviciul unor interese dubioase (mai exact: să laude sau să înjure la comandă); această opțiune duce, de regulă, la eșecul tânărului critic; după o vreme este sacrificat și, chiar dacă nu este sacrificat, nimeni nu-i mai ia în seamă opinia despre o carte. Fenomen răspândit, azi ca și ieri. 2) să se alăture unui grup de tineri scriitori și să susțină acțiunea lor literară; este bine, are o șansă, cu condiția ca, după o vreme, să-și asume responsabilitatea întregii literaturi. Dacă nu face această mișcare, rămâne criticul cel mai bun din cartierul lui. Fidel și previzibil ca un cantor de biserică... 3) Să urmeze pe profesorul în care crede sau să încerce să publice la o revistă pe care o stimează. Dacă este lăsat să-și spună punctul său de vedere, să profite... Nu trebuie să facă, în nici un caz, concesii majore. Nici să devină un exterminator de serviciu, un Vlad Țepeș al literaturii... Este suficient să dea o judecată dreaptă, nu să taie capete. Prestigiul lui se formează pe măsură ce crește numărul diagnosticelor corecte... și, evident, pe măsură ce discursul său critic capătă expresivitate. Când este nevoie, să părăsească cronica săptămânală și să încerce sinteze critice. Cercetarea unui scriitor din trecut este un exercițiu necesar în critica literară. G. Călinescu a recomandat această terapie (întoarcerea la clasici) și rezultatele se cunosc. Curios, E. Lovinescu care era, prin formație un clasicist, n-a părăsit decât foarte rar critica sincronă. Iar când a

părăsit-o, n-a fost prea inspirat (vezi cazul I.L. Caragiale despre care am vorbit), în timp ce-ți dau aceste sfaturi (25 octombrie 2003) îmi pun întrebarea dacă nu pledez, cumva, o cauză pierdută: cauza criticii literare. Critica de întâmpinare a dispărut în occidentul european. Am sentimentul că profesiunea noastră trece printr-o teribilă criză de identitate socială. Destinatarul nostru tradițional aproape că a dispărut... Ce-i de făcut? Nu avem altă șansă decât de a continua...” Despre sine: „Ce sunt? *Critic literar, adică un om care crede că adevărul există*. Ce-am sacrificat? îmi vine să-l parafrazez pe Tudor Mazilu: un critic literar sacrifică *suferințele bunăstării*. Și, negreșit, o parte dintre bunurile lumești. Criticul are vacanțe scurte și, la drept vorbind, se odihnește scriind cărți. Fuge din mediul lui sau se închide în mediul lui, nu mai comunică în afară o lună – două și, în acest răstimp, scrie o carte, apoi revine la preocupările obișnuite (dacă este profesor ține cursuri, dacă este redactor merge zilnic la muncă) și reia cronica săptămânală. Viață de câine, cum se zice cu o vorbă neliterară. Are și bucurii, poate avea chiar mari bucurii. Critica literară nu este numai un domeniu al sacrificiului, este și unul al plenitudinii morale și spirituale. Când termină o carte și, recitind-o, constată că este bună, criticul capătă un sentiment de împlinire și stabilitate. Nu mai simte – cel puțin pentru o vreme – gustul cenușii pe limbă. Meseria noastră este frumoasă și poate să ne dea sentimentul că nu totu-i zădărnice în lumea spiritului. Dacă am aflat *cine sunt?* într-o oarecare măsură. Ce mă intrigă este faptul că imaginea mea despre mine nu corespunde totdeauna cu imaginea pe care o au alții despre mine. Acest fapt mă contrariază. Mai toți comentatorii mei spun că sunt un munte de calm și echilibru, lin și statornic ca un drum de câmpie. Nu-i adevărat, sunt un vârtej de neliniști, trăiesc în gura unui vulcan, viața mea interioară este uneori un coșmar... Am încercat în mai multe rânduri să contest fantasma echilibrului meu imperturbabil, dar n-am reușit. Când cineva, un tânăr, încearcă să-mi facă un portret, începe invariabil cu ideea calmului și a echilibrului meu interior, fără să-și dea seama ce război duc cu mine pentru a ieși în lume cu o față liniștită și cu un mers regulat... Critica literară, pe care o exercit de 40 de ani, m-a obligat să-mi stăpânesc” instințele de răzvrătire. Strigătele mele de entuziasm sau de indignare în fața operei se potolesc (trebuie să se potolească) atunci când le trec prin încăperile scriiturii. Nu-mi plac, recunosc, *naturile rapsodice* (așa le numea Tudor Vianu), oamenii care nu-și pot stăpâni instințele și nu-și controlează bine limbajul; simpatia mea merge spre *naturile luminate și stabilizatoare*. Îmi place să mă mișc prin lume cu o față care să nu sporească teama și urâțul, ci să iradieze lumină și încredere. Pentru a fi respectat, criticul nu trebuie, cred, să umble pe *ponoarele* literaturii cu un satâr în mână. Laserul spiritului este mult mai eficient” (Andrei Grigor în dialog cu Eugen Simion, „*Sunt critic literar – un om care crede că adevărul există*”).

FEBRUARIE

3 februarie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 702] Daniel Cristea-Enache recenzează *Crize*, volumul de debut al Domnicăi Drumea (Editura Vinea, 2003): „Versurile sale sunt un aliaj de biografism și expresionism, realism decupat individual și conotat social, plus o doză de exhibiționism avangardist și o torsiune auto-referențială a textului poetic” (*Țara prafului alb*).

• [„**Observator cultural**”, nr. 206] În cadrul articolului *Trei subiecte*, Ion Bogdan Lefter scrie *Contra provinciei generice*: „Ne stau la îndemână atâtea exemple de mentalitate prăfuită în București și – invers – de comportament firesc-european în restul țării încât nu cred că merită să folosim opoziția Capitală-provincie decât după multiple relativizări și nuanțări. N-am – pe de altă parte – deloc intenția să răstorn raportul și să «măgulesc» localitățile mai mici sau pe intelectualii de acolo. Până la urmă, tot în București se petrec evenimentele culturale cele mai numeroase și cele mai importante – după cum aici se fac și jocurile politice la vârf, aici se investesc cei mai mulți bani în dezvoltări economice, comerciale, bancare etc. Nici nu s-ar putea altfel, atâta timp cât România se menține pe linia de evoluție a unei civilizații apropiate de modelul francez, cu un Centru atotputernic și cu mici nuclee provinciale: între cele aproape 2 milioane și jumătate ale Bucureștiului (probabil spre 3 în timpul zilei, adăugându-i pe navetiști, pe călătorii în interes de serviciu etc.) și cele circa 300-350 de mii de locuitori ai celorlalte 14-15 orașe mari de la noi, nu exista nici unul cu 1,5 milioane, cu 1 milion, cu o jumătate de milion. De aici – disproporția (cantitativ vorbind) dintre publicul cultural din Capitală și cel din reședințele județelor țării, nemaivorbind despre alte localități. Datele obiective ale problemei acestea sunt. Dar ele nu exclud posibilitatea ca publicul mai restrâns al provinciei să aibă o excelentă calitate. Am întâlnit de multe ori în comunități de mici dimensiuni intelectuali perfect sincronizați cu ce se întâmplă în țară și în lume. La fel, se poate face și se face cultură de vârf oriunde. În orașele totuși mari ale provinciei românești există medii artistice uneori efervescente sau măcar grupuri creative importante. Problema, poate mai acută ca în București, este a despărțirii apelor, a rezistenței împotriva veșnicelor asalturi ale mediocrilor cu veleități de artiști. Instituțional vorbind, în capitalele provinciei (ca să spun așa) s-au dezvoltat de-a lungul anilor '90 și până azi proiecte competitive la nivel național. Călin Vlasie a fondat la Pitești Editura Paralela 45, care a devenit repede numărul 1 pe țară la categoria așa-numitelor «auxiliare școlare» și, prin contribuția lui Gheorghe Crăciun și a filialei din Brașov a editurii, apoi și prin a celor de la Cluj și București, a ajuns să domine în ultimii ani piața literaturii românești originale. La Iași merge foarte bine Polirom-ul lui Silviu Lupescu, intrat curajos pe culoarul științelor umane, unde i-a surclasat pe competitorii «grei» din Capitală, gen Humanitas sau ALL, după care a declanșat valul traducerilor de proză, mai ales romane,

majoritatea din literaturile occidentale, împânzind librăriile din toată țara. Se disting pe rafturi și cărțile elegante, uneori de-a dreptul bibliofile, ale Editurii Cartier din Chișinău, care vinde mai mult de partea occidentală a Prutului decât în Basarabia. La Brașov apare revista «Interval», probabil cel mai bun trimestrial cultural tematic de la noi. La Craiova – «Mozaicul», lunar independent, «alternativ», de meritorie orientare liberală. La Iași – «Timpul», de aceeași factura. La Chișinău – «Contrafortul», o formă radicală de despărțire de modelele literare, culturale, morale și politice ale deceniilor precedente, unele dintre ele încă active. Și așa mai departe: se pot da exemple din aproape fiecare oraș mare din provincie. Dacă trecem la alte domenii, la teatru de pildă, trebuie să menționăm în primul rând Craiova, apoi multe alte localități unde s-au montat spectacole remarcabile și unde se organizează numeroase festivaluri care se aglomerează pe agenda fiecărui an. Și – din nou – așa mai departe”. □ Sub titlul *Istoria ca miză perpetuă. Șapte motive pentru o speranță*, se publică o conferință ținută de Adrian Cioroianu „la seminarul *Predarea și învățarea istoriei în România: provocări pentru secolul XXI*, organizat de Centrul «Educația 2000+» și Asociația EUROCLIO, cu susținerea Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului și a Ambasadei Regatului Țărilor de Jos în România (Sinaia, 16 oct. 2003)”: „Ați propus ca temă a acestei prelegeri un subiect care m-a lăsat, inițial, cu desăvârșire surprins: *Cum ar trebui să predăm istoria în România*. Surprins, pentru că titlul acesta trimite și la dorința noastră, legitimă, de a ne ameliora demersul educațional, dar și la o dimensiune prospectivă care îmi lipsește – și cred că nu numai mie, ci și dvs., ca profesori de istorie ce suntem. Nu știu cum va fi mâine (adică peste un deceniu-două) predată istoria în această țară; am ceva bănuieli, ceva temeri, ceva speranțe – dar nu mult mai mult de-atât. De regulă, profesioniștii istoriei au suficiente probleme cu trecutul. Mă întreb în ce măsură, cu ce drept și cu ce expertiză s-ar putea ei pronunța despre viitor, oricât de tentant ar fi acest lucru. Apoi, sunt surprins pentru că, în măsura în care voi oferi un răspuns acestei întrebări generice, s-ar presupune că fac parte dintre cei care știu cum ar trebui predată istoria în viitor. Nu știu sau, în nici un caz, nu mai bine decât cea mai mare parte dintre dvs., care de asemenea predați istoria în școli, licee sau facultăți. Dar provocarea trebuie onorată și, în consecință, vă voi spune că am pregătite două răspunsuri: unul scurt, altul mai lung. Mă grăbesc să vi le prezint pe amândouă, mai înainte de a-mi da semne clare că l-ați prefera doar pe primul. Răspunsul scurt este: istoria ar trebui predată cu pasiune și cu onestitate. Ultimele două cuvinte, altfel banale într-un context similar, sunt, de fapt, foarte pretențioase. Înainte de a ne aduna în această sală, în timpul micului dejun, am purtat o discuție pe care probabil o vom relua și în pauza de cafea ce urmează: despre salarii. Este greu să vorbești despre pasiune profesorală când salariile sunt mici. Și este greu să vorbești despre salarii fără a cădea în politizarea discuției. Peste tot în lume, profesorii din învățământul de stat se plâng că salariile sunt mici; la noi, sunt revoltător de mici, în raport cu responsabilitatea pe care corpul profesoral o are

față de viitorul țării și în raport cu nesfârșitele promisiuni ce însoțesc fiecare campanie electorală. Felul în care arată aceste salarii conduce la o consecință, în opinia mea, dramatică: fără a dori să ating prețuirea de sine a cuiva dintre dvs., voi spune că nu cei mai buni dintre absolvenții facultăților noastre, indiferent de domeniu, se îndreaptă spre catedră; din contra, de multe ori – și cu excepțiile de rigoare, care fac lumea noastră mai respirabilă – în învățământ ajung acei absolvenți care nu au reușit în altă parte, la un institut bun de cercetare, la o firmă, la un ziar sau la o instituție mai darnică la bani. În aceste condiții, în care pasiunea este presupusă, dar nimeni, la o adică, nu mai are certitudinea ei, a vorbi și despre onestitate – și mai ales în domeniul istoriei – începe să țină de retorică pură. Ce înseamnă onestitatea în predarea istoriei? Unii cred că înseamnă a vorbi sau a scrie fără *parti-pris* despre o istorie (a noastră și a oricărei comunități umane) care este făcută tocmai de oameni care au un *parti-pris* evident. Acum 2400 de ani, Tucidide, unul dintre primii istorici ai umanității, știa deja că istoria e făcută de războinici și de oamenii politici; ei pot fi absolviți de multe, dar numai de lipsa unui *parti-pris* nu. Or, istoricul trebuie să vorbească despre ei cu relaxare, fără implicare, cât mai detașat cu putință; fără ură și fără părtinire, cum spunea un alt predecesor ilustru al nostru, Tacit. Nu e ușor. Recent, în această toamnă, am fost la o dezbatere televizată pe tema monumentului generalilor maghiari de la Arad (care este, totodată, și un monument al Ungariei milenare, aceasta este realitatea) și am stat la două scaune de un profesor de istorie, a cărui patimă nu ar fi fost mai mică nici dacă s-ar fi aflat la 1848 în cătarea puștii lui Kossuth. La cât era de tânăr, nu l-am putut suspecta de o asemenea experiență inconfortabilă, deși părea a avea toate datele pentru a fi, peste secole, o victimă a unor maghiari generici. Dar nu numai un monument ridicat în secolul al XIX-lea (1890) și dat jos în secolul XX (1925) – precum această statuie – poate pune probleme, iată, în secolul XXI. În acest deceniu care a trecut, am văzut cu toții mulți colegi de-ai noștri care au fost cu totul reticenți la ideea istoriei recente, temători să vorbească sau să scrie despre regimul comunist, sub scuza destul de discutabilă că un astfel de subiect recent nu poate fi supus unei analize oneste. E încă prea devreme – este refrenul acestora deși, dacă s-ar fi ghidat după această frază-alibi, probabil că Tucidide, cel despre care tocmai vorbeam, nu ar fi devenit niciodată antecesorul nostru într-ale istoriei, iar cronicarul Eginhard n-ar fi lăsat nici el cronicile sale, mare parte din tot ce știm azi despre Carol cel Mare. Există colegi de-ai noștri care cred că poți fi obiectiv numai vorbind sau scriind despre epoci aflate măcar la un secol depărtare. Nu trebuie să ne punem în cap cenușa unicității în acest păcat al unei pretense corectitudini condiționate de simpla cronologie. În ultimele decenii ale secolului trecut, în Franța, unii profesori de liceu aveau aceeași rețineră în a vorbi, de exemplu, despre anul 1968; era încă prea aproape. La modul propriu, anul '68 se depărta încet-încet, dar ei rămâneau cantonați în aceeași rețineră, victimă tardivă a soixante-huit-arzilor, care fuseseră ei înșiși, pe baricade, lipind afișe maoiste sau troțkiste ori aruncând pietre spre polițiști. Și

iată și răspunsul lung, structurat pe câteva puncte, probabil disparate ca arie de acoperire și inegale ca pondere, dar în a căror actualitate cred. I) În primul rând, cred că istoria ar trebui predată cum nu s-a mai predat până acum, în nici unul dintre deceniile pe care noi, cei care suntem aici și în școli, de promoții diferite și de specializări diferite, ni le putem aduce aminte. Trebuie să acceptăm că marca istoriografiei și predării istoriei noastre nu a fost pusă numai de comunism. Îndeosebi în anii '70 și '80, comunismul a exploatat ceea ce am putea numi o mega-tendință romantică a istoriografiei noastre de la început de secol XX, care atunci era firească și în relativ ton cu modelul european, dar care astăzi nu mai este valabilă, și nu mai era nici în deceniile trecute. Istoriografia regimului comunist târziu a fost, din acest punct de vedere, excrescența unui romantism istoriografic din care generația anilor '30-'40 începuse să iasă – dar au ieșit de acolo pentru a intra direct în pușcăriile comuniste sau, în cazul fericit, în captivitatea «grijulie» a regimului – precum Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu sau Petre P. Panaitescu. După un model puternic marcat de exemplul Franței de după războiul pierdut cu Prusia din 1870-1871, predarea istoriei în școlile României Mici și Mari era menită să pregătească soldați ai națiunii; acest lucru a fost valabil pentru sfârșitul secolului al XIX-lea, a fost aplicat și în primele decenii ale secolului trecut dar și, din păcate pentru modernitatea disciplinei noastre, în anii '80. În prezent, istoria este una dintre disciplinele care trebuie să pregătească cetățeni ai Europei – voi mai reveni asupra acestei idei. La o miză cu totul alta se cere o abordare diferită. Nu toți colegii noștri se pot adapta din mers, probabil, și e cu atât mai mare meritul celor care, prin activitatea lor, vor face notabil pionieratul. II) Istoria va trebui predată având conștiință/ și acceptând condițiile și consecințele schimbării. Există încă mitul istoricului relativ rupt de lume, care stă într-o cămăruță îngustă și prost aerisită, înconjurat de rafturi de cărți și documente cât mai prăfuite cu putință, și scrie, făcând din obscuritatea camerei sale lumină în trecutul țării lui. Este o altă imagine pe cât de romantică pe atât de falsă. O istoriografie națională este o problemă de echipă, iar încununarea ei cea mai deplină este transpunerea cât mai rapidă a acestei producții istoriografice în învățământ, în sistemul de predare. Echipă înseamnă școli și curente, iar aceste școli înseamnă noi perspective, periodic revizuite, asupra aceluiași trecut. Nu poți avea pretenția unei istoriografii naționale meritorii și, totodată, un sistem de învățământ în care profesorii predau după manuale franțuzești – așa cum făceau, la începutul anilor '90, cei mai buni profesori ai noștri de liceu, încântați de manualele de liceu pariziene, care veniseră cu primele pachete de ajutoare. Or, aproape tradițional, România a avut foarte buni istorici, îi cunoaștem cu toții și îi invocăm ritualic; dar nu a avut școli de istorie! Permiteți-mi să cred, cu tot regretul de rigoare, că maniera în care s-a dezvoltat la noi, în ultimul deceniu, învățământul superior de istorie va conduce și mai mult la fragmentarea tabloului disciplinei. În fond, cele câteva zeci (zeci!) de facultăți de istorie – de stat sau private – care au apărut pe unde te aștepti și pe unde nu te aștepti prin țară nu au

făcut altceva decât să scoată în evidență valoarea celor trei centre tradiționale – București, Cluj și Iași – la care se mai poate adăuga eventual Timișoara. Nu vreau să stârnesc antipatii prin ceea ce voi spune acum și cred că orice om onest din domeniu îmi va da dreptate: toate celelalte, în opinia mea, rămân încă să confirme ca centre ale istoriei naționale, indiferent de cât de meritorii în particular ar fi anumiți profesori de la Constanța, Târgoviște, Craiova ș.a.m.d. III) Istoria trebuie predată, în același timp, cu foarte mare grijă pentru concepte. În ciuda scrupulozității pe care o afișa ostentativ, istoriografia autorevendicată-marxistă din deceniile comunismului românesc a neglijat cu încăpățănare principiul foarte onest științific al definirii termenilor. În fond, din acest punct de vedere, marxismul chiar lăsase o moștenire impresionant de ambițioasă. Marx a fost, dintre gânditorii europeni ai secolului al XIX-lea, cel mai încăpățânat în a aminti statutul științific al istoriei – din moment ce el avea pretenția că tocmai descoperise mecanismul după care această știință devenea aproape predictibilă, și anume lupta de clasă. Dacă nici Marx nu era atent la definirea termenilor, atunci nu mai era nimeni! «Noi nu cunoaștem decât o singură știință, și anume știința istoriei» – scria Marx în *Ideologia germană*, iar tovarășul său de idei, Engels, îl prefigurase deja într-un text din 1844: «Istoria este totul pentru noi, și noi o plasăm mai sus decât au făcut-o alte filozofii mai recente, inclusiv cea a lui Hegel, căreia, în fond, nu-i servește decât în a-și verifica logica». Definirea termenilor a fost neglijată de istoriografia românească a anilor '50-'80 și regimul chiar avea rațiuni pentru a încuraja această neglijență: definirea termenilor este bariera cea mai eficace împotriva proliferării limbii de lemn – or, ar fi fost oare de imaginat marxismul cu totul rezidual și clișeizat al dejismului și ceaușismului fără limba de lemn? Despre ce este vorba: și în istorie – ca și în restul științelor umane sau politice –, vorbim și scriem folosind anumite concepte și având convingerea că toată lumea înțelege prin acele concepte ceea ce înțelegem și noi. Adesea, nu se întâmplă așa. Mulțimea de voci și interpretări de nuanță istorică ce se interferează în spațiul nostru public își datorează cacofonia și acestui lucru. Apoi, vedem discrepanța ori de câte ori ieșim afară, în dialogul oricum obligatoriu și binevenit cu alte istoriografii, când înțelesul nostru asupra unor concepte – putere, legitimitate, autoritate etc. – nu este și al altora. Dau câteva exemple: la noi, termenii de «patrie» sau «națiune» au fost încărcăți, în mod efectiv tacit, cu o conotație toxică pe care cuvintele în sine nu o au, tocmai pentru că partea bună dintre noi a avut inabilitatea de a lăsa aceste cuvinte în monopolul celor care, finalmente, le-au inoculat această încărcătură nefastă. Și – observăm lesne acest lucru –, în mod cert, exista în 1990, în România, o piață pentru un discurs despre națiune și despre patrie. (Poate că termenul de *pieță* o să vi se pară nefericit în legătură cu istoria, dar o să revin asupra lui.) Acum, în ultimii ani, s-a pus problema studierii în școală a unor teme privind istoria evreilor în timpul celui de-al doilea război mondial și a rolului guvernului românesc din acea perioadă, în derularea unor episoade ale Holocaustului în Europa de Est; era și timpul, pentru că lejeritatea

cu care se discuta la noi acest subiect – uneori frizând frivolitatea, de-a dreptul – era penibilă; din considerente politice sau pur și simplu pentru a da probe de «romanitate», unii dintre concetățeni perpetuau clișee – ceea ce este relativ ușor în România, unde clișeele despre evrei tind să rămână mai numeroase decât evreii înșiși. Într-un mod neașteptat – dar binevenit, pentru puterea sa de exemplu în societate –, însuși președintele țării, în vara anului 2003, a furnizat câteva asemenea mostre de discurs inadecvat, mărturisind prin aceasta – este opinia mea – incapacitatea unor întregi generații de români (printre care și cea a președintelui) de a vorbi relaxat despre un subiect care ține de trecutul nostru, dar care, iată, pune mereu probleme în contemporaneitate. Dacă ar fi fost mai atent la definiția termenilor, președintele – sau cei care i-au pregătit răspunsurile pentru jurnalul israelian, de la care a plecat tevatura – ar fi fost scutit de asemenea gafe. Ceea ce mă face să cred, pe de alta parte, că este o sarcină destul de dificilă cea pe care, ca profesori de istorie, și-o asumă colegii noștri din licee. Dacă aceste ore de istorie a Holocaustului – sau cum se cheamă ele – se vor face ca să fie bifate în orar, transmițându-se în paralel, informal, ideea că ele se fac pentru că «așa se cere», că «așa vor americanii» etc., înseamnă că le facem degeaba, că procesul și intenția sunt compromise din start; și mai înseamnă, implicit, că noi înșine vom contribui la victoria clișeeilor. A nu vorbi despre comunism «pentru că e prea recent» și a vorbi (făcând cu ochiul) despre Holocaust «pentru că așa se cere» – iată două maniere de a ne da cu stângul în dreptul, de a ne ascunde după concepte a căror corectă uzanță nu interesează, pervertind astfel un țel educațional. Și un ultim exemplu, în egală măsură dramatic și caricatural, privind inabila folosire a termenilor: la patru ani de la definitivarea sistemului noilor manuale opționale, noi, cei care lucrăm de fapt cu aceste manuale, nu am reușit să impunem în discursul public nici măcar denumirea lor corectă: nu manuale «alternative», ci «opționale»! De aceea, tocmai cei care acceptă ideea de schimbare și evoluție firească în scrierea și predarea istoriei trebuie să fie cu mai mare grijă față de la fel de fireasca și necesara acuratețe conceptuală. IV) Mai cred, apoi, că trebuie să predăm o istorie care să includă în mod clar istoria României în istoria Europei. Viziunea suficient-autarhică asupra istoriei naționale este una dintre cele mai nefaste seminte pe care găunosul și perdantul triumfalism al comunismului anilor '80 le-a plasat în mintea noastră, iar la unii, între timp, semințele s-au transformat în arbore falnic. Or, oricât de banală sau, dimpotrivă, hazardată li se vă părea unora ideea, ar fi de preferat să înțelegem că o istorie națională nu există în sine, ci numai în relație cu istoria vecinilor noștri continentali, mai apropiați sau mai îndepărtați. Oricât de bine l-am cunoaște pe Mihai Viteazul, în opinia mea nu-l cunoaștem foarte bine dacă nu ne va fi clar că Mihai a fost contemporan cu regina Elisabeta a Angliei, că tratatul său cu Habsburgii, încheiat la Mănăstirea Dealu, este în același an (1598) cu Edictul de la Nantes, prin care se acorda toleranță hughenotilor, că tot atunci moartea regelui Filip al II-lea marca intrarea în declin a puterii Spaniei, că Varșovia tocmai devenise capitală a polonilor sau că francezii

se pregăteau pentru colonizarea coastei estice a Canadei. Evident, aici mi s-ar putea răspunde foarte simplu că e foarte probabil ca un englez să nu știe de Mihai Viteazul sau că un canadian din Québec habar nu are că «nașterea» provinciei lui francofone se produce la puțin timp după prima unire (și dez-unire) a Moldovei și Țării Românești. Poate că așa este, privit de la nivelul omului de rând (altfel, cei care trebuie să știe – adică specialiștii lor în istoriei – știu foarte bine, dacă sunt serioși). Dar, chiar de-ar fi așa, nu am decât o singura replică: să rămână neștiința la ei! Să le-o spunem noi și să le-o repetăm, să scriem și să traducem scrierile noastre și, dacă tot nu vor înțelege, înseamnă că suntem noi, românii, singurii oameni inteligenți de pe Pământ! Acest lucru rămâne însă de dovedit. Până atunci, să fim insistenți în eforturile de a include istoria noastră în puzzle-ul istoric european pentru că, dacă nu vom face acest lucru, va rămâne o piesă rătăcită, descrisă de cărți pe care le scriem noi, ca să ne convingem tot pe noi. Și nu este bine, și nu este cazul. V) În schimb, ceea ce ar fi cazul e ca profesorii de istorie din țară să aibă nu numai profesionalism, ci și o afiliere instituțională a profesiei lor. Noi, profesorii de istorie, știm mai bine ca oricine importanța pe care, în istoria societăților, au avut-o breslele, gildele etc. (Să recunoaștem că sindicalismul, în România, a ieșit mai curând compromis din secolul al XX-lea, fie că urmare a aservirii din deceniile regimului comunist, fie prin antireformismul din primul deceniu al postcomunismului.) Dar această cunoaștere nu s-a materializat până acum în vreo acțiune de-a noastră. Privită din afară, breasla noastră informală pare mai curând marcată de inactivitate și de lipsa de reacție în disputele majore, cele în stare să ne afecteze direct. O să revin mai jos asupra diversiuilor care se joacă acum în domeniul istoriei străvechi; dar este surprinzător că toate aceste aberații cu largă acoperire mediatică, promovate de realizatori de televiziune cu înclinații pur senzaționaliste sau de protocroniști neasumați ca atare, dar irecuperabili, precum Adrian Păunescu, nu au primit până acum o replică din partea celor care sunt cei mai în drept să o dea – adică din partea noastră. Un medic stomatolog, veleitar în ale istoriei, cum este Napoleon Săvescu, spune că noi nu suntem urmașii Romei, ci Roma este urmașa noastră, a dacilor care am fost și am fi rămas (!); alți veleitari, poeți sau foști profesori de comunism științific, văd în tăblițele de la Tărtăria cartele de computer *avant la lettre*. Sigur că toate aceste lucruri ne distrează, dar în egală măsură trebuie să ne îngrijoreze – pentru că replica noastră întârzie, iar această întârziere poate să dea respectivelor aberații drept de existență în cetatea intelectuală în formare a tinerilor noștri, deși nu o merită. Sau un alt exemplu: aduceți-vă aminte, bunăoară, de ceea ce ne imputa un coleg profesor, dintr-o facultate de științe politice, în toamna anului 1999, când problema manualelor de istorie «alternative» atinsese cotele unui scandal național, contaminând până și segmentul până atunci inert din punct de vedere științific al... pușcăriașilor, care, dintr-un penitenciar oarecare, au protestat și ei împotriva manualului echipei lui Sorin Mitu! Spunea Cristian Preda atunci: «Scandalul legat de manualul de istorie coordonat de Sorin Mitu a

fost generat de declarația unui senator care a propus arderea respectivei cărți în piața publică. S-au pronunțat, după domnul senator, gazetarii. Au apărut, în fine, și istoricii, strânși în conclav. Mai întâi la GDS, apoi la Facultatea de Istorie și la Academie. Profesioniștii sunt mai lenți, vor spune unii, pentru a găsi o scuză. Mai bine mai târziu decât niciodată, vor întări alții această scuză. Ei bine, eu nu cred că poate fi găsită vreo scuză.» Ideea de bază a textului, cum am mai spus-o, este corectă, dar trama este cu totul alta: nu de la senatorul Nicolaescu plecase acest penibil incident, ci de la chiar colegi ai noștri profesori de istorie, care – ca formă a opoziției față de guvernarea CDR de atunci, în principal – au alimentat acest scandal ce nu avea în el nimic istoric! În fond, principalii adversari, atunci, ai manualului opțional au fost acei profesori pentru care rutina era atât de adâncă încât a) ideea schimbării și b) responsabilitatea alegerii unuia dintre cele cinci manuale de pe piață reprezentau «pericole» atât de mari, încât au preferat să pună întreaga reformă încercată de ministrul Andrei Marga sub semnul unuia dintre cele mai imperfecte manuale ale aceluia an – cel al editurii Sigma, scris de profesioniști altfel remarcabili, profesori ai Facultății de Istorie din Cluj. Inutil de spus că, în urma scandalului care s-a iscat, acest manual s-a vândut în acel an cel mai bine dintre toate – de unde rezultă că, vrem sau nu, Istoria este și ea supusă pieței! Inclusiv din acest motiv, cred că încurajarea unor forme de afiliere instituțională este o datorie de onoare a oricărui profesor într-adevăr preocupat de reforma în domeniu. În ce mă privește, îmi declar de pe acum susținerea pentru această rețea națională a profesorilor de istorie care promite să fie APIR (Asociația Profesorilor de Istorie din România). Teama că prin aceasta ar fi concurată Societatea de Științe Istorice etc. este nefondată. Profesorii de istorie din această țară nu au strălucit prin activism în ultimele decenii; acum, el trebuie încurajat și urmărit cu simpatie. VI) Istoria ar trebui înțeleasă, finalmente, ca un produs cultural; iar un produs nu poate exista în disprețul unei piețe. Să ne aducem acum aminte de un lucru care nu prea are motive să ne facă fericiți: dacă este adevărat ceea ce ziarele și televiziunile ne anunță în fiecare vară de câțiva ani încoace, atunci se întâmplă că la examenele de bacalaureat din liceele noastre elevii se tem mai mult de istorie decât de matematică! Cum s-a ajuns aici? Nu s-a ajuns din cauza Istoriei, să o spunem clar; s-a ajuns din cauza noastră, a profesorilor care suntem. Să cădem de acord, mai întâi, că atunci când ne aducem aminte de anii noștri de școală, când eram elevi, nu ne amintim materii, discipline sau manuale. Ne amintim profesori! Profesorul este cel care dă contur, carne și chip școlii, și nu un manual sau altul. Un profesor bun poate oricând salva un manual imperfect; în schimb, cel mai bun manual posibil nu va putea niciodată, în nici o școală, suplini prezența unui profesor. O oră de istorie la clasă este – indiferent de cât ar strâmba din nas oameni la care ipocrizia este invers proporțională cu preocuparea – o problemă de cerere și ofertă. Cineva dintre dvs. poate spune că privesc Istoria ca pe o marfa; și voi răspunde că da, o privesc. Poate suna ciudat, poate suna vulgar-mercantil, dar acesta este adevărul și așa a fost întotdeauna,

de la Domnul Trandafir încoace, și la Istorie, și la toate celelalte discipline. Vorbim despre economie de piață, azi mai mult decât oricând; or, nu putem face ca ea să se oprească la porțile școlii. Istoria, cea pe care o predăm noi azi, nu este ca atare trecutul țării. Trecutul este unul singur, istoriile sunt numeroase; unele sunt făcute mai bine, altele mai prost. Profesorul este un personaj esențial în vinderea unei anumite istorii pe piața alcătuită din elevii săi. Am convingerea că cererea elevilor va fi cu atât mai serioasă cu cât oferta profesorului va fi mai bună. În opt cazuri din zece (ca să nu generalizăm ceva ce nu poate fi generalizat), pe măsura interesului profesorului față de oră sau curs va fi și interesul elevului sau studentului față de materia respectivă. Profesorul operează, de fapt, o manipulare a elevului; termenul este suficient de încărcat negativ pentru a-l folosi aici cu anumite rezerve, dar, dacă acceptați și o valență pozitivă a manipulării (proprie, în fond, pieței care reglează cererea și oferta), atunci veți cădea de acord că ea există – și este ceea ce facem noi, de la catedră. Unde anume scrie, în datul speciei umane, că tinerii ei cei mai buni trebuie să-și petreacă minimum 16-18 ani învățând, de la școala primară la facultate? Niciunde, evident. Pe drumul de la natură la cultură, școala face o manipulare a individului, pentru inocularea unor valori care, toate, sunt și ele tot produse culturale. Un om se naște bun sau rău, deștept sau mai modest mobilat intelectualicește, mai curios din fire sau mai adormit, și poate să moară tot așa; dar nimeni nu se naște cult – *școala* este cea care-l conduce pe acest drum al cunoașterii, sugerându-i că *savoir*-ul dobândit ar valora ceva. Iar școala face acest lucru nu prin pereți, prin planșele de pe coridoare sau prin mobilierul din cancelarie, ci prin profesori. La drept vorbind, toți cei care încă mai vorbim despre valoarea cunoașterii operăm o nobilă manipulare, chiar dacă nu mințim deloc (dacă mi-ați spune acum că în România un profesor universitar câștigă mai puțin decât un chelner abil, m-ați lăsa fără replica, dar admir faptul că nu spuneți acest lucru, lăsându-vă, la rândul dvs., manipulați de idee). În Istorie, mai ales, manipularea este la tot pasul. La anul 800, Carol cel Mare era încoronat de Papă; colegii noștri istorici din toată lumea încă mai discută dacă Charlemagne a fost cel care a manipulat atunci Biserica Catolică sau Biserica este cea care l-a manipulat pe Carol, folosindu-se de el; în anii «buni» ai României comuniste, Ceaușescu a manipulat Occidentul sau s-a lăsat manipulat de el? Într-un caz sau altul, probabil că adevărul cuprinde ambele ipoteze, ceea ce nu e, de altfel, deloc rar în istorie. Iar în strânsă legătură cu aceasta manipulare, cred că ar trebui să privim cu mai mare atenție un capitol de istorie a vieții cotidiene strict contemporane, anume mass-media. E un capitol pe care, de regulă, îl asociem cu mondenitatea și lejerul fără limite, drept care îl ironizăm. Și pierdem. Istoricii prezentului trebuie să intre în media. Cu toții aveți elevi sau studenți care, în urma dezvoltării fără precedent a mijloacelor de comunicare, de la ziare la televiziuni sau posturi de radio, au ajuns să lucreze acolo – pentru că Istoria, mai mult decât multe alte discipline, oferă și o cultură generală foarte binevenită în activitatea unui angajat în presă. Nu văd de ce nu ne-am folosi de

acești foști elevi ai noștri pentru a ne propune, cei care credem că o putem face – și sunt mulți –, să aducem Istoria în pagini de ziar și pe ecranele din sufrageria concetățenilor. Inclusiv în acest fel, istoria este o marfa aleasă. M-aș putea da ca exemplu, dar nu ar fi tocmai elegant – deși vă voi spune foarte clar că nu am nici o remușcare făcând diverse emisiuni tv de istorie, ba chiar mă simt foarte bine și foarte împăcat. Dar mă gândesc la profesorul Mihai Retegan – cel care are acum un talk-show de istorie pe un post bucureștean; sau la colegul Marius Oprea – cel mai avizat cercetător al fostei instituții numite Securitate –, care are o emisiune de istorie pe un post din Brașov; la Piatra Neamț, am întâlnit o admirabilă profesoară de istorie care, tot așa, «găzduia» dezbateri istorice pe un post local; și exemplele pot fi multe, dar ar putea fi și mai multe. Să facem un calcul: într-o carieră, să spunem de 40 de ani la catedră, un profesor (dintr-o facultate în care anual intră 150 de tineri) va întâlni cca 6 000 de studenți, pe care va încerca, într-un fel sau altul, să-i ajute în avansarea spre cunoaștere. Or, cel mai umil post de televiziune, dacă ne-ar filma pe noi acum și ne-ar difuza la cea mai nepotrivită oră din programul zilei, tot ar fi mai mult de 6 000 de oameni care ne-ar vedea. Oameni în care am planta o idee. Iar dacă noi credem în anumite idei, dacă vom considera că acele idei sunt necesare societății românești, atunci tot ce este legal este și admis pentru diseminarea acestor idei. Altfel, istoricii vor pierde bătălia, în favoarea unor dentiști, a unor poeți sau a unor impostori, precum cei de care vorbeam mai sus. România și românii traversează o perioadă de recalibrare a identității lor naționale; ar fi păcat să lăsăm aceasta pretențioasă și foarte delicată sarcină – de care depind atât de multe fețe ale viitorului nostru ca societate – la îndemâna unor frustrați, a unor semidocți, a unor oameni ancorați într-un trecut (fie el dacic, fie el comunist) pe care niciodată nu l-au înțeles prea bine, iar acum refuza s-o facă, condamnându-ne și pe noi la consumul de elucubrații – pe care, nu uitați, le mai și plătim, din umilul nostru salariu! VII) În fine, istoria mai trebuie predată și ca o disciplină destinată viitorului. Nu e o disciplină despre viitor, cum spuneam, dar este o disciplină care poate face viitorul mai respirabil. Înaintea noastră, timp de decenii, profesorii de istorie au avut datoria – datorie fixata de societate și de vremuri – de a crea în primul rând cetățeni și soldați ai statului național. Noi suntem, practic, primele generații de profesori care-și propun să dea societății românești cetățeni ai Europei unite. Provocarea este atât de mare încât simpla ei evocare este onorantă pentru cei care și-o asumă. Istoria este o disciplină despre om și despre comunitățile umane; înainte de 1989, în nomenclatorul nostru mai mult sau mai puțin oficial de materii și științe, istoria era una dintre «științele social-politice»; după '89, ea a revenit mai mult, așa spune, către dimensiunea sa clasică, de «disciplină umană». Aceasta nu-i neagă rolul în reflecția noastră, mereu neterminată, despre societatea și politica viitorului apropiat. Este, pentru unii, cu totul paradoxal ca o disciplină a trecutului – precum istoria – să-și asume o astfel de sarcină privind viitorul; dar noi, măcar noi, știm că istoria a fost dintotdeauna o reflecție asupra trecutului, făcută însă cu gândul

la un viitor mai bun. Și noi, în România de azi, suntem din nou în situația de a ne lega speranțele de un viitor mai bun; un viitor în care esența noastră europeană să fie dublată de legături instituționale, politice, economice și culturale cu celelalte state ale continentului nostru, care au decis să-și asume la rândul-le cea mai mare provocare a istoriei moderne – o Uniune Europeană, crearea unor «state unite ale Europei». În mod clar, Europa nu este întreagă fără noi, românii; numai că, pe harta politica a continentului, se află două state în care se vorbește limba română, iar a spune acest lucru nu pune deloc în pericol securitatea zonei sau tratatele prin care stătu-quo-ul european al epocii noastre se legitimează. România, ca stat vecin și ca stat care a recunoscut primul independența Republicii Moldova, în virtutea istoriei și a tradițiilor, are datoria de onoare de a urmări cu atenție și solitudine eforturile pro-democratice și pro-modernizatoare ale statului de dincolo de Prut și de a le sprijini cu consecvență, cu demnitate și fără zgomot patriotard. Da, Europa nu este întreagă fără noi; dar la fel de clar – și istoria noastră o arată – e că nici România nu este «întreagă» fără Europa. Și tocmai spiritul european al vremii ne va aduce mai aproape, români din România sau români din Republica Moldova, într-o Europă pe care europenii o vor face – șansă demiurgică! – după chipul și asemănarea lor. Profesorii de istorie din toate aceste state europene au vorbit, măcar de-a lungul ultimelor două secole, mai mult despre diferențele decât despre asemănările dintre popoare, nații și state. Noi suntem generația europeană care va sparge acest clișeu; nu va reuși peste noapte (la drept vorbind, nu este încă limpede dacă ne va ajunge această carieră în curs pentru așa ceva), avem de convins nu numai tineretul țărilor noastre, ci și pe conservatorii care sunt printre noi, în toate școlile europene, și mai avem, peste toate, privilegiul de a fi contemporani cu această epocă fără precedent în amploarea schimbărilor: căderea Cortinei de Fier și sfârșitul războiului ideologiilor, unificarea europeană, mutarea adversităților pe un teren al concurenței economice, primatul american și contestările care vin din toate zărilor etc. La începutul lunii mai 2004, zece state se vor alătura Uniunii Europene; noi nu vom fi printre ele, și cel mai probabil este că vom vedea ceremonia la televiziunile de seară, alături de declarațiile în contradictoriu ale politicianilor noștri. Dar rămâne indiscutabil faptul că cei mai mulți dintre cei care ne aflăm aici, că profesori de istorie, nu ne-am fi imaginat niciodată, fie și în primăvara lui 1990 – pentru a nu mai lega totul de comunism – că opt dintre «frații» noștri de lagăr fost comunist vor ajunge pe acest drum al Europei capitaliste, arătându-ne și nouă calea. Amploarea acestor schimbări poate fi înnebunitoare, dacă nu este digerată intelectual cum se cuvine. Alienarea despre care vorbea Marx poate să revină, sub alte culori, sub alte steaguri – de la antimondialiști la anarhiști, de la fundamentalistii religioși la naționaliștii din frustrare. Nu, Istoria nu s-a sfârșit. Ca români, avem datoria de a ști acest lucru înaintea tuturor. Și, în tot acest hățiș de probleme și între toate soluțiile tentante ca niște homerice sirene, noi vom fi cei dintâi datori să spunem că trecutul este unul singur, că viitorul este și el unul singur, iar la mijloc se afla doar interpretările

noastre – multe, diferite, deseori contradictorii. Și, alături de ele, și noi, istoricii – spunând povești cu fir epic și morală, povești care, chiar dacă nu sunt adevărate în sens absolut, sunt cu totul plecate dintr-o realitate ce ne-a precedat și rămân destinate altei realități, care ne succede”.

● [„22”, nr. 726] Șerban Papacostea semnează articolul *Decembrie 1989: revoluție sau lovitură de stat? – o falsă alternativă*: „Ritualul oficial al comemorării evenimentelor din decembrie 1989 readuce în fiecare an în dezbaterea publica incomoda problemă a caracterizării răsturnării care a pus capăt regimului totalitar în România, a factorilor care au determinat-o și a semnificației ei politice. În esență se înfruntă pasional doua teze: cea a revoluției, act spontan izvorât din refuzul poporului de a mai tolera tirania regimului Ceaușescu, și cea a complotului, a loviturii de stat, acțiune pusă la cale de serviciile secrete străine, îndeosebi de KGB, care s-a folosit de instrumentele sale dinlăuntru țării. Doar o abordare istorică depasionalizată e în măsură să înlesnească înțelegerea și definirea corectă a schimbării petrecute în România în decembrie 1989. În viața societăților, revoluția e o schimbare bruscă de regim, o substituie, în general prin forță, a unui sistem de guvernare printr-altul. E ceea ce s-a petrecut în Europa central-răsăriteană în 1989, în țările satelite ale Uniunii Sovietice, unde regimurile totalitar-comuniste de tip sovietic au fost înlocuite prin regimuri pluraliste cu nuanțe diferite. Prin urmările ei, transformarea a avut caracter de revoluție, independent de factorii care au provocat-o și de modalitatea împlinirii ei, pașnică sau violentă. Este neîndoielnic că această răsturnare istorică s-a desfășurat cu concursul Uniunii Sovietice. Înfrântă în cursa armamentelor cu Statele Unite ale Americii în cadrul a ceea ce s-a numit Războiul Rece, URSS a fost silită în anii 1985-1989 să renunțe la hegemonia instaurată asupra acestei părți a Europei la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. În sens «negativ» – renunțarea la intervenția armată menită să împiedice schimbarea – sau în sens «pozitiv» – contribuția «discretă» la pregătirea și înlăturarea schimbării –, acțiunea puterii sovietice sub conducerea lui Mihail Gorbaciov a fost necesară și decisivă. Eliberate de cadrul de constrângere care a înăbușit în trecut toate tentativele de eliberare – Berlin, 1953, Budapesta, 1956, Praga, 1968 –, forțele înnoirii s-au impus și au înlăturat regimurile totalitare, prin mișcări de masă sau prin simple acțiuni de culise, lovituri de stat sau înțelegeri la nivelul forțelor politice în competiție. Atestarea unui complot sau a unei lovituri de stat în cursul unui proces revoluționar nu îi alterează acest caracter, conferit hotărâtor de răsturnarea regimului social-politic existent. În orice transformare revoluționară se înfruntă, adesea violent, tendințe diferite, divergente sau de-a dreptul contrarii, susținute de forțele social-politice angajate în acțiune. Sensul real al unei răsturnări revoluționare e determinat nu de tumultul străzii, oricât de spectaculos ar fi, și cu care se identifică în mentalitatea comună revoluția, nici de succesiunea marionetelor pe scena istoriei, ci de locul în care se fixează balanța puterii și de direcția imprimată de regimul recent instaurat cursului politic. Și în cazul României, sensul răsturnării din decembrie 1989 se

descifrează cel mai sigur nu atât prin reconstituirea succesiunii evenimentelor, cât mai ales prin identificarea principalelor tendințe imprimare politicii țării de forță care a preluat puterea scăpată din mâini de Nicolae Ceaușescu. Două au fost tendințele dominante și interdependente care au călăuzit din fașă noul regim: de o parte, consolidarea legăturii cu URSS și, de altă parte, conservarea structurilor de bază moștenite de la regimul comunist, recuperarea largă a acestor structuri. [...] Revoluția a fost blocată de grupul care a preluat puterea în decembrie 1989 la nivelul punctului de joncțiune între interesele URSS și cele ale structurilor social-politice de bază ale comunismului, convertit în neocomunism. Cele câteva încercări de a debloca procesul democratizării, de a depăși punctul mort, au fost de îndată reprimare: Piață Universității (1990), zdrobită cu ajutorul minerilor convertiți în instrument de represiune de regimul Ion Iliescu; reformele anunțate de prim-ministrul Petre Românu (1991), devenit reformator după ce consimțise la reprimarea reformatorilor, înlăturat de la putere de aceiași mineri deveniți putere în stat; reformele radicale preconizate de premierul Victor Ciorbea (1997), dejucate de colaboratorii săi «nedemocrați» din Convenția Democratică. Încercări de descătușare anihilate cu metode diferite dar la fel de eficace. În rezumat: revoluția din 1989 a eliberat România de regimul totalitar stalinist al lui Nicolae Ceaușescu. Desfășurate în condițiile refluxului puterii sovietice în Europa central-răsăriteană, răsturnările revoluționare în lanț, larg sincronizate, au cuprins în cele din urmă și România, în ciuda rezistenței îndârjite și lipsite de perspicacitate a lui Nicolae Ceaușescu. În conformitate cu interesul Uniunii Sovietice, care a dirijat această vastă operație, în speranța de a menține în acest spațiu o influență precumpănitoare, foștii sateliți urmau să încheie tratate bilaterale de cooperare privilegiată cu fosta putere hegemonică. Singura țară care s-a grăbit să accepte și chiar să solicite acest nou statut a fost România, adică forța care a acaparat puterea în decembrie 1989, puternic rezemată pe structurile de bază ale regimului comunist, recuperate în grabă de noul regim. Revoluția din 1989 a eliberat România de regimul totalitar stalinist instaurat cu mai bine de patru decenii în urmă de ocupația sovietică. Acapararea puterii de către un grup de acțiune alcătuit în toiu evenimentelor sau, poate, pregătit înainte de declanșarea lor, din foști membri ai Partidului Comunist Român – lovitura de stat –, a restrâns Libertatea așteptată la câteva libertăți politice și drepturi individuale, în cadru strict compatibil cu conservarea și consolidarea structurilor de bază moștenite de la regimul comunist. Revoluția s-a oprit la limita fixată de cei care au acaparat puterea în decembrie 1989 și de inspiratorii lor”.

4 februarie

• [„**România literară**”, nr. 4] Nicolae Manolescu semnează editorialul „*Să-și vază de trebile ei, Europa*”: „chiar dacă dubla alegere a lui Cuza s-a dovedit cu noroc pentru noi, românii, grăbind procesul Unirii Principatelor, nesocotirea, ca regulă generală, a tratatelor internaționale pe care le semnăm, nu ne face cinste.

Astfel de lucruri se cuvin amintite, fie și riscând să tulburăm un pic spiritul sărbătorilor, pentru că ignorarea lor sistematică duce la repetarea unor greșeli istorice”. □ Mircea Mihăieș semnează articolul *Glonțul de cârpă*: „Farsa în care ne bălăcim de vreo cincisprezece ani a compromis — nu știu dacă iremediabil, dar cu siguranță pe multe decenii — ideea de democrație. Ca instrument de promovare a intereselor de grup, democrația românească a funcționat perfect. Orice mediocru știe că pentru a ajunge la putere are nevoie de complicitatea altor mediocri. Orice ticălos a descoperit cheia succesului aliindu-se cu bandiți mai mari decât el. Și zău, nu știu ce-o fi aia democrația înșilor dezinformați, incuți sau înfometați. Faptul că patruzeci și șapte la sută dintre români n-au citit în viața lor o carte nu e o constatare de sociologie. E însăși definiția mizeriei morale în care ne zbatem ca peștele pe uscat. Sistemul de educație facilitează astfel de împrejurări, astfel încât e de prevăzut că în următorii ani procentul va sălta dramatic. Metoda «grilelor» și a «testelor» — funest împrumut din țări unde ele sunt de mult înlocuite, după ce și-au dovedit nocivitatea — încurajează nu doar lenea de gândire, ci și fraudă: a copia propoziții întregi de la colegul de bancă e riscant și... obositor, însă a încercui abcd-urile grilei poate orice oligofren. Există o categorie de naivi ce-și imaginează că problemele României vor fi rezolvate o dată cu intrarea în Uniunea Europeană. Dacă mă uit la viteza cu care «observatorii», «raportorii», «consilierii» și «experții» străini își însușesc abilitățile noastre tradiționale (șpaga, traficul de influență, închiderea la momentul oportun a ochiului, intrarea în cârdășie directă cu marii escroci ai neamului etc.), îmi pierd orice speranță. Ar mai fi tineretul, îmi spun. Dar mă mușc imediat de limbă, încercând să-mi înghit cuvintele, pentru că singurii tineri reprezentativi care-mi vin în minte sunt Ponta și Daciana”. □ Marius Chivu scrie despre proza, teatrul și eseurile lui Dan Lungu (*Viața cu amănuntul*): „Ochiul de sociolog nu dă greș și savoarea acestei literaturi vine exact din amestecul inefabil de umor, ironie, naivitate, candoare, cruzime, cinism, banal și miraculos al amănuntelor vieții de zi cu zi. Mediile surprinse de Dan Lungu sunt cele marginale, oamenii sunt simpli muncitori sau pensionari, scenele de viață cotidiană banale, iar semnificațiile multiple și deloc futele. Timpul de trecere, postdecembrist, este urât și greu, oamenii mărunți sunt dezorientați de viața promiscuă care le frânge și orice urmă de moralitate. De aici și întâmplările crude, grotești, absurde ce par scoase parcă din știrile senzaționale ale ziarelor. De fapt, acesta este mediul care furnizează presei paradoxurile existenței, pentru că aici, unde viața e compusă doar din amănunte, «centrul cunoașterii e pretutindeni»”. □ Tudorel Urian recenzează volumul lui Nicolae Manolescu *Inutile silogisme de morală practică* (Editura Albatros, 2003): „Lecția implicită a excelentelor editoriale ale lui Nicolae Manolescu este aceea că un spirit liber trebuie să se ferească de ideile de-a gata, indiferent de unde ar veni ele, să problematizeze în permanență și să spună cu voce tare ceea ce gândește, indiferent de reacția celor din jur. Este o lecție intelectuală și, mai ales, civică. O lecție simplă, dar care, însușită la timp, ar fi putut să dea un cu totul alt curs

nesfârșitei noastre tranziții” (*Temele vremii noastre*). □ Gabriel Dimisianu scrie despre primul volum din memoriile lui Nicolae Breban, *Sensul vieții* (Editura Polirom, 2003): „Temele clasice ale romanelor lui Breban – relația stăpân-supus, persecutor-victimă, maestru-învățăcel, prietenia, cuplul, rupturile de personalitate, elogiul provinciei creatoare – le întâlnim și în *Memorii*, astfel cum ne și așteptam de la acest scriitor posedat de obsesiile lui literare, urmărit de personajele lui, de conflictele, de situațiile pe care le-a imaginat în romane. Am putea spune că, de fapt, altă viață decât literatura nici nu a avut. Acolo, în orice caz, trebuie căutat omul Breban, în proza lui de ficțiune, în romane, și mai puțin în aceste pagini unde îl aflăm întâi de toate, dacă nu exclusiv, pe scriitor” (*Credința în literatură*). □ Ion Simuț scrie despre Teodor Scorțescu (*Un scriitor pierdut în exil*). □ La *Revista revistelor*, persoana care semnează Cronicar notează: „La cei 70 de ani pe care n-a mai apucat să-i împlinească în decembrie 2003, și la cei 20 scurși de la dispariția sa, Nichita Stănescu a stat în atenția mai multor publicații. A dat naștere, lucru oarecum neașteptat, la contestații, care au aprins polemici. Tonul a venit de la dl C.T. Popescu. Într-un articol din *Adevărul literar și artistic* din 16 decembrie, editorialistul l-a considerat pe N.S. «o rudă a lui Adrian Păunescu» și l-a bănuit de similitudini morale cu acesta din urmă, dovadă compromisurile pe care le-a făcut în viață. Aceste compromisuri sunt, vai, reale. Rămâne problema interpretării (or, Cronicarul e de părere că nu se poate pune semnul egalității între comportamentul celor doi din anii de comunism, pentru motivul evident că gesturile nu totdeauna corecte, cedările lui N.S. n-au făcut rău nimănui, cu excepția poetului însuși, care s-a pus într-o situație inconfortabilă, în vreme ce ale lui A.P. au devenit «modelul» negativ pentru felul în care un poet își poate exploata celebritatea împotriva intereselor firești ale breslei lui și în sprijinul unei puteri politice reprobabile. Ca să nu mai vorbim de versurile celor doi: în cantitate impresionantă, la A.P., versurile de laudă a comunismului sau a lui Ceaușescu și a familiei sale, aproape neglijabile poeziile prin care N.S. și-a adus obolul «la ridicarea lumii comuniste»”.

10 februarie

• [„**Observator cultural**”, nr. 207] Carmen Mușat semnează articolul *Nostalgia culturii colective*: „Discursul ținut de Ion Iliescu la inaugurarea Institutului Cultural Român este revelator pentru mentalitatea desuetă (ca să folosesc un eufemism) ce a stat la originea Legii privind înființarea și funcționarea ICR. «Vechiul regim, cu toate tarele lui, a făcut o operă națională și istorică: a făcut mai accesibilă cultura către oamenii simpli și a făcut mai deschisă școala către oamenii nevoiași de la sate și de la orașe, accesul la teatre și cinematografe era mai ușor, cartea era ieftină și cu difuzare mare», spunea președintele țării, dovedindu-și – pentru a câta oară? – atașamentul pentru valorile comunismului, întinate, ce e drept, de Ceaușescu. Pentru a ilustra binefacerile «vechiului regim», Ion Iliescu dădea ca exemplu căminele culturale, deplângând trista lor soarta

post-revoluționară și acuzând, implicit, ingratitudea «oamenilor nevoiași de la sate», a căror sete de cultură a devenit, după '90, doar sete pură și simplă, ceea ce a dus la transformarea «focarelor de cultură» (în viziunea șefului statului) în cârciumi. Dar dl președinte pare să fi uitat ce fel de cultură era aceea încurajată de «vechiul regim» în căminele culturale de la orașe și sate, devenite, la indicațiile Partidului Comunist și ale secretarului sau general, scene pentru manifestările «culturale» desfășurate sub egida festivalului național Cântarea României: cultura colectivă – varianta comunistă a culturii de masa, elaborată în laboratoarele propagandei ceaușiste – însemna, de fapt, promovarea imposturii, a kitsch-ului cu pretenții artistice, a diletantismului și amatorismului în detrimentul autenticilor profesioniști ai culturii. Căminele culturale invocate de Ion Iliescu erau locurile în care comunitățile locale se produceau la date fixe – 26 ianuarie, 1 mai, 23 august etc. – cu inevitabile spectacole omagiale, scene pe care evoluau «ansamblurile de amatori», «brigăzile populare», șoimii patriei, pionierii, uteciștii, colectivele de oameni ai muncii, artiștii țărani, cu toții convocați să cânte patria, partidul și, mai ales, conducătorul. Să fi uitat dl președinte toate acestea? Greu de crezut. Să-și fi închipuit că populația României a uitat? Tot ce se poate, deși pare mai plauzibil că președintele se adresa în special nostalgicilor epocii comuniste și, oricât de paradoxală ar putea suna afirmația mea, tinerilor care în decembrie 1989 aveau mai puțin de 12 ani, mizând pe ignorarea de către aceștia a tarelor «vechiului regim». Cine face astăzi politica culturală a partidului de guvernământ? Este tot mai vizibilă, de altfel, predilecția unora dintre cei care ne conduc – fie ei guvernanți, parlamentari sau funcționari culturali – de a privi înapoi fără mânie, ba chiar cu infinită nostalgie. Cum altfel s-ar putea explica invazia de culturnici și de lachei ai vechiului regim în funcții-cheie din domeniul cultural al ultimilor patru ani – vezi Dinu Săraru, director la Naționalul bucureștean, Adrian Păunescu, președinte al Comisiei pentru cultura și mass-media din Senatul României (comisie din care mai fac parte Irina Loghin, Eugen Florescu, Ion Dolănescu...), numărul mare de iluștri necunoscuți livrați pe post de «mari personalități» care fac parte din conducerea nou-înființatului Institut Cultural Român, gen Opaschi, Mironov și alți *eiusdem farinae*?! Unii dintre aceștia au chiar și emisiuni proprii la diverse posturi de televiziune, alții sunt abonați la apariții «pe sticlă», ceea ce le permite să-și continue monumentală opera de spălare a creierelor telespectatorilor și de intoxicare a opiniei publice cu tot felul de variațiuni pe tema binefacerilor regimului comunist – să ne gândim, din nou, la personaje precum Păunescu, Dan Claudiu Tănăsescu, Mircea Micu, Fănuș Neagu, la care se adaugă foști miniștri ai lui Ceaușescu, ca Ștefan Andrei, sau trubaduri expirați ca Victor Socaciu și alți pseudo-artiști al căror singur «merit» este acela de a îngâna la nesfârșit melodii cenacliere, pe versurile etern reciclabilului Adrian Păunescu. Se vehiculează tot mai des, în declarațiile unor oficiali, ca și în opiniile unor tineri, ideea că nu trebuie să privim înapoi, ci doar înainte, că viitorul este mai important decât trecutul, care trebuie, în aceasta

logică, uitat și îngropat cit mai repede. Cât de periculos este acest mod de gândire și ce efecte nocive asupra întregii societăți generează o atare logică putem constata zilnic, fie privind în jurul nostru, fie deschizând paginile ziarelor. Dacă tinerii preferă să privească doar înainte din imaturitate sau ignoranță (întreținută sistematic de școală), reprezentanții puterii politice susțin o astfel de idee din interes electoral. E bine ca masele să nu știe adevărul despre comunism, e bine ca cei mulți să uite cât mai repede răul de atunci, pentru că numai așa ei ne pot livra drept noutăți absolute persoane și principii de mult compromise. Maeștri ai cosmetizării realității și ai rețelelor clientelare, cei ce ne conduc astăzi mizează pe indiferența, ignoranța și inocența celor mulți. Efortul lor este de a anula sau, cel puțin, de a diminua capacitatea noastră de a discerne între adevăr și minciună, ca și dorința de a ne împotrivi și de a reacționa ferm ori de câte ori drepturile fundamentale ale omului sunt încălcate. Nici una dintre acțiunile actualei puteri nu are alt scop decât perpetuarea – în toate domeniile vieții sociale – unei clientele politice recrutate în special din rândul foștilor activiști de partid, al securiștilor și ideologilor fostului regim. E de la sine înțeles că în aceste condiții este mai bine (pentru ei!) să nu privim înapoi, pentru ca nu cumva să descoperim cine sunt cu adevărat cei care ne conduc și de ce se comporta astăzi așa cum o fac. Dacă am privi mai des și cu mai multă insistență în trecut am înțelege, poate, de ce Ministerul Culturii finanțează, din banii publici!, aniversarea Cenaclului Flacăra – spațiul în care cultul personalității «iubitului conducător» și cel al bardului de la Bârca ajunseseră la apogeu, pe lângă unele versuri și melodii autentice, ne semnificative însă în ansamblul acelei manifestări –, de ce același minister face cadou, în 2003, 200 de milioane de lei unei reviste, «Literatorul», din care, la mijlocul lui noiembrie trecut, apăruse abia Nr. 1, datat ianuarie-noiembrie 2003 și având un număr fabulos de pagini – 12 pagini – pentru o atât de lungă perioadă, de ce reviste precum «22», «România literară», «Timpul» (Iași), «Mozaicul» (Craiova), «Orizont» (Timișoara) sau «Observator cultural» nu numai că au primit sume simbolice de la Ministerul Culturii, dar nici măcar nu se regăsesc pe listele de achiziții pentru bibliotecile județene din țară, achitate din fondurile aceluiași minister, extrem de generos cu cei care mimează actul cultural. Nostalgia binefacerilor comunismului funcționează din plin, așadar, nu doar în discursul șefului statului, ci și în politicile culturale și educaționale, la nivel de proiecte, de măsuri, de mentalități. De aici și până la renașterea căminelor culturale și la resuscitarea festivalului național Cântarea României nu mai este prea mult. Cred, totuși, că întoarcerea programatică la modelele trecutului recent, în timp ce discursurile oficiale susțin necesitatea uitării lui, nu ar fi posibilă dacă noi am refuza să acceptăm minciuna instituționalizată, dacă nu am fi dispuși la compromisuri, dacă am îndrăzni, mai des și cu mai multă fermitate, să spunem ceea ce gândim». □ Victor Neumann scrie pe tema *Identitatea etno-națională. O pseudo-religie în Europa Centrală și de Est*: „Cărturarii României nu au acordat atenția cuvenită marilor probleme ale societății. Ei nu au văzut că evoluția

românească, în virtutea paradigmei colectiviste, este cu totul insuficientă pentru confruntarea cu lumea largă. Au subestimat rolul individului în beneficiul unei filozofii colectiviste și al unei minorități dominante. Deprinși să decreteze orientări din perspectiva propriilor lor interese sau din aceea strict ideologică, intelectualii României nu au gândit relația cu masele în chip deschis-nediscriminator. Ei au socotit ca fiind important mitul istoric pentru adâncirea ideii de identitate națională formulată în secolul al XIX-lea. Adaptarea la noua entitate politică de după primul război nu a atenuat excesele ideologice și nu a contribuit la depășirea dezechilibrelor sociale din epoca precedentă. Centralismul noii administrații a minimalizat ori irosit șansele de a atinge un standard economic întemeiat pe resursele regiunilor nou dobândite de statul român. În schimb, a încurajat complexe de superioritate sau de inferioritate, nu în ultimul rând grație serviciilor intelectualilor implicați în politică. Alături de o parte dintre congenerii săi, Constantin Noica avea să ridice colectivismul la rang de normă filozofică. «Pentru prezent – scrie filozoful – există un fel de ordine cu privire la care e greu, dacă nu chiar cu neputință, să nu fii conștient: e ordinea colectivului.» Problemele ce țin de formarea conștiinței persoanei au fost mereu amânate în dezbaterile culturale românești. În schimb, importanți filozofi și istorici –, iar pe urmele lor, și mulți formatori de opinie – au propus instituirea unei culturi centralizate. Aceasta s-a făcut, cum ar fi observat Gellner, «împotriva țăranilor și nu pe baza culturii lor». Simbolismul naționalist are o legătură cu antica și viguroasa viață a țăranilor, cu *das Volk* sau cu Neam-ul. Țăranii, devenind orașeni, nu au fost însă implicați în definirea noii culturi naționale¹. Conceptele de Naționalitate-Etnicitate au reflectat modul de viață sătesc primordial și inconștient, motiv pentru care au dobândit interes în ochii naționaliștilor. Pe fondul unei sumare cunoașteri a conceptelor și a rostului lor în explicarea teoretică a faptelor, mulți istorici par a fi încă fascinați de abordarea în accepțiune etno-națională a identităților statale. Unii dintre ei – este cazul lui Keith Hitchins – susțin că ideea Națiunii Etnice ar fi fost o idee modernă. Aprecierea este comună în istoriografia română, dar ea este cel puțin ciudată la un american. Corelarea acestei noțiuni a etnicității cu limba mă face să cred că analiza limbajelor cultural-politice merită o atenție specială. Studiul conceptelor ce definesc colectivitatea devine încă o dată important în ordinea cunoașterii, dar și în aceea a practicii politice. Discutarea problemelor identitare de către generații succesive de istorici, lingviști, etnografi și politicieni a fost viciată de uzul și abuzul accepțiunilor terminologice din epoca romantică, respectiv, din epoca afirmării conștiinței de grup. Exemplul românesc al termenilor de Neam, Etnie, Popor, Naționalitate arată preocuparea culturală pentru dezvoltarea unor accepțiuni restrictive în privința definirii propriei colectivități. Acest fel de a concepe identitatea – multiplicat prin mijloace culturale, politice și de informare în masă – a fost și este unul dintre factorii importanți, ce a creat încă din secolul al XIX-lea o problemă a minorităților. Mă refer la marginalizarea grupurilor lingvistice-confesionale, diferite de comunitatea

majoritară vorbitoare de limbă română ori adeptă a cultului majoritar ortodox. Este vorba de o interpretare a conceptului de națiune – limba și confesiunea joacă și astăzi rolul fundamental într-o asemenea interpretare – care, inițial, a promovat ideea de diferență în raport cu orice fel de alteritate cultural-confesională, pentru ca apoi să dezvolte o suită de discriminări. Motivele invocate de predecesori pentru afirmarea etno-diferențialismului – chiar dacă le-am socoti binevenite în contextul istoric în care s-a format Națiunea – nu justifică transmiterea necritică a idealului de la o generație la alta”.

• [„22”, nr. 727] Mircea Iorgulescu recenzează volumul Leonid Dimov, *Scrisori de dragoste (1943-1953)* (ediție îngrijită și studiu introductiv de Corin Braga, Editura Polirom, 2003): „Fi-va Dimov steaua iute urcătoare a poeziei românești, cum a fost Bacovia în ultimele decenii ale veacului trecut? E foarte plauzibil, și nu doar fiindcă, în privința importanței operei lui, există un cert consens critic, și pe orizontala confruntărilor pe tema «revizuirilor literare», și pe verticala celor «generaționiste», inclusiv sub incidenta dilemei «a fi sau a nu fi postmodernist». Din acest ultim punct de vedere, cea mai bună pregătire a terenului pentru înălțarea poeziei lui Leonid Dimov la zenitul actualității a făcut-o, incontestabil, Mircea Cărtărescu, «urmașul» sau literar cel mai de seamă, dacă nu și unicul. Să mai adaug, se cuvine, că Nichita Stănescu afirmase cândva, într-un interviu dat lui George Arion pentru vechea «Flacăra», dacă memoria nu mă înșală, că Dimov este cel mai mare poet român postbelic. Senzațională publicare a scrisorilor «de dragoste» trimise de adolescentul și apoi tânărul Leonid Dimov celei care avea să-i devină soție când ambii aveau 22 de ani (el era născut la 11 ianuarie 1926, ea la 21 noiembrie 1925 ; s-au căsătorit în 1948) ar putea grăbi, fie și indirect, această ascensiune, prin intrarea numelui poetului în conștiința unui public foarte larg, nu unul cu special interes pentru poezie. Fiindcă sunt, aceste scrisori de dragoste ce acoperă un deceniu (1943-1953), un aproape roman, unul dintre cele mai extraordinare romane de iubire din literatura română. Ele sunt, bineînțeles, și un document psihologic și literar de prim ordin, ciudata făptură care a fost poetul Leonid Dimov se expune aici, în aceasta corespondență turmentată, într-un mod atât de intim și de «impudic» în raport cu fastuoasa arhitectură a poeziei lui, încât de-acum înainte va fi cu neputință să se mai scrie despre el fără a se ține seama de uimitoarele epistole trimise celei care avea să-i fie prima iubită și prima soție (cuplul se va destrăma în 1957). Autorul acestei ediții, Corin Braga, a și dat de altfel, sub forma unui dezvoltat «studiu introductiv» al volumului, o veritabilă micro-monografie Dimov în cheie psihanalitică, lansând astfel o dublă provocare critică. Nu este singurul mare merit al scriitorului și eseistului clujean, el a pus o admirabilă abnegație competentă în editarea scrisorilor, cele mai multe nedatate și greu, uneori chiar imposibil, de pus într-o ordine cât mai plauzibilă, cât mai apropiată de aceea pe care vor fi avut-o în realitate. [...] Leonid Dimov apare din aceste scrisori de dragoste ca un dostoevskian în Isarlik. Scrisori sau, mai curând, scrieri de dragoste? Publicarea lor înseamnă un mare eveniment literar”.

11 februarie

• **[„România literară”, nr. 5]** În editorialul *Caragiale și noi*, Nicolae Manolescu scrie: „În 1903, comentând *O scrisoare pierdută*, Pompiliu Eliade credea că piesa «a îmbătrânit puțin pe alocuri» și că va avea soarta celor ale lui Alecsandri: «...În douăzeci de ani, va fi poate nevoie, pentru a o înțelege, de a recurge la memoriile bătrânilor și, în cincizeci de ani, la cărțile de istorie». Au trecut de două ori pe atâția ani și lucrul nu s-a întâmplat, deși el a mai fost anunțat o dată, și mai aproape de noi, și nu de către oricine, ci de către E. Lovinescu și Paul Zarifopol. [...] Să recitim o pagină din Caragiale, chiar aceea care-i oferă lui Ibrăileanu premisa tezei sale, și care nu este din piese ori din proză, ci dintr-un articol, *Politică și cultură*. Caragiale susține că în loc ca statul nostru, «tânăr» și «improvizat», din epoca lui Cuza și Carol I, să fie «rezultatul natural al societății», s-a întâmplat ca «societatea să fie produsul artificial al statului». Și iată pasajul principal: «Neavând așadar pe cine să-i impună lui reforme, se gândește el mereu la dânsule; neavând o societate, care să-i ceară ceva după nevoile ei, închipuiește el niște nevoi sociale, cărora le decretează pe dibuite satisfacerea. El tot speră [...] că va face să rezulte de la dânsul o societate». Este exprimată, puțin diferit de Maiorescu, teoria junimistă a «formelor fără fond». E cazul să ne întrebăm ce anume din această analiză, a inversării raportului firesc dintre statul și societatea burgheză, nu este pe deplin caracteristic epocii lui Maiorescu și Caragiale, dar și epocii noastre de tranziție. S-ar părea că procesul este același și că, din nou, problema nu este de a combate, de a ironiza, făcând din ele subiect de studiu politologic ori de operă literară, acele principii liberale, capitaliste, la care am revenit după comunism, ci doar instituțiile, unele cu totul false, altele doar imperfecte, a căror formă au luat-o, încă o dată, la noi principiiile. Ne uităm în jur și vedem lumea lui Caragiale într-o versiune încă mai urâtă; remarcăm peste tot comicul devenit grotesc; și râsul, încă foarte vesel uneori al lui Caragiale, ne îngheață pe buze. «Ce lume, ce lume! », exclamăm împreună cu Tipătescu. Mai e nevoie să găsim argumente pentru actualitatea autorului Scrisorii pierdute? Ea ne sare în ochi și nu se poate să nu ne mirăm de orbirea lui Pompiliu Eliade, de la articolul căruia, de acum o sută de ani, am pornit. Avem noi oare nevoie de memorii sau de istorii ca să-l înțelegem pe Caragiale?”. □ Liviu Papadima semnează articolul *Stagnează reforma?*: „Dacă s-ar face un top de popularitate în vocabularul românesc folosit din 1990 încoace, cuvântul «reformă» ar apărea, sunt sigur, printre nominalizările frunțase – poate pe locul al doilea după «democrație». Despre «reformă» am auzit în economie, în armată, în poliție, în serviciile publice, în justiție, la un moment dat chiar și în biserica ortodoxă – n-a rămas ungher care să nu fie atins de cuvântul magic. Însă cariera cea mai strălucită a avut-o în învățământ. De câțiva ani încoace, mă feresc din răspuțeri să mai rostesc sau să pun pe hârtie cuvântul «reformă» atunci când mă refer la treburile din învățământ, fiindcă am impresia că el s-a golit complet de înțeles, iar dacă unii mai cred că el înseamnă ceva în contextul respectiv,

semnificația lui a ajuns, pentru fiecare în parte, năucitor de diferită. Reforma din educație «s-a privatizat», acum fiecare o pricepe după bunul său plac: câți cetățeni, atâtea «reforme». Oficialii repetă, de ori de câte ori au prilejul, că la nave va – cu surle și trâmbițe, reforma merge înainte. Unii se întreabă neliniștiți dacă se va opri vreodată. Alții se vaietă că nu mai fac față potopului de schimbări care se abat asupra lor la câte trei zile o dată. În frenezia ordinelor, dispozițiilor și declarațiilor ministeriale, nimeni nu pare a mai avea răgazul să se întrebe care ar fi rostul și care vor fi consecințele lor. Stagnează reforma? Au trecut abia șapte luni de când s-a făcut un pas uriaș înainte și s-a extins învățământul obligatoriu până la vârsta de 16 ani, modificându-se legea anterioară, care prevedea exact același lucru. Și pentru ca modificarea să fie completă și în pas cu timpul, liceul are acum două «trepte» – una obligatorie, alta cum va vrea fieștecine – ca în... 1976! E drept, astăzi ele se numesc «cicluri», deși nimeni nu s-a obosit să explice care e diferența. Că faimoasa formulă a liceului în trepte a trebuit să fie abandonată imediat după 1990, fiindcă nu funcționa defel, pare să se fi uitat. Lânchezește reforma? Acum avem deja, de câteva săptămâni, planuri noi de învățământ pentru clasele a IX-a și a X-a, care seamănă și ele, printr-o bizară coincidență, cu cele de prin anii '80: tot cu «real» și «uman» – primul, potrivit tradiției, pentru «elevii buni», celălalt pentru cei inapți de matematică plus inevitabilii răătăciți cărora le-a plăcut prea mult să citească romanțuri, pățind ce-a pățit cavalerul din La Mancha. La fiecare dintre filiere se prevăd, e adevărat, câte două specializări distincte: matematică-informatică și științe ale naturii pentru real, filologie și științe sociale pentru uman. Unde rezidă diferența rămâne însă un mister, de vreme ce ambele au același program școlar. Poate în acea oră de curriculum la decizia școlii, față de restul de 31 bătute în cuie (în mod excepțional, nu se știe exact de ce, scorul se schimbă, pentru clasa a IX-a umanistă, în 30 la 2!). Și pentru că tot a venit vorba, iată că și noile planuri-cadru («cadru» a ce?), aglomerate cu ore până la refuz, promovează aceeași subtilă filozofie educațională, potrivit căreia misiunea de câpătâi a școlii e de a-i împiedica pe elevi să umble hojma pe străzi și prin discotecă, prigonindu-i zdravăn în bănci. Dacă în cele 6-7 ore de stat în clasă zilnic li se pot da și niște teme care să-i țină acasă încă vreo 8 cu cartea și caietul sub nas, eventual sub supravegherea vigilantă a părinților, lucrurile sunt rezolvate. Bate reforma pasul pe loc? Vom avea în curând programe făcute de experți cu darul divinației, care pot ghici fără greș care vor fi profilurile, specializările, filierele, planurile de învățământ ș. a. m. d. pentru clasele a XI-a și a XII-a, care pot intui prin clarviziune ce mai înseamnă și ce va mai însemna de fapt «liceu» în gândirea oficialilor cu drept de decizie prezente și viitori. Vom avea apoi manuale noi pentru clasa a IX-a, așa cum suntem asigurați în repetate rânduri, făcute de autori la fel de iscusiți, capabili să conceapă, să scrie și să editeze un manual cap-coadă în... două săptămâni! Nu mai merge reforma? Nu înflorește, ca ghiociei sub pătura de nea, «piața liberă» a manualelor, apropiindu-ne an de an de idealul suprem al manualului unic? A luat-o reforma îndărăt? Nu continuă

descentralizarea sistemului de învățământ? S-a pierdut autonomia școlară? Ba a ajuns atât de departe încât școlile primesc angajații de care au nevoie livrați la pachet prin ceea ce odinioară se numea «repartiție națională». Aici însă nu numai titulatura s-a schimbat, fiindcă a apărut, în loc de fax și telefonie, divinul computer. Cât despre posibilitatea școlii de a-și dezvolta propriul curriculum, s-a văzut: 1 oră din 32. Mai e un pic de umblat la noile programe, a căror noutate deja s-a perimat în așteptarea modei retro. Mai sunt niște retușuri de făcut la aprecierea muncii profesorilor – de pildă, după ideea deja enunțată de a le judeca performanțele acestora în funcție de performanțele elevilor lor, după binecunoscutul, vreme de decenii înduratul principiu «primești clase bune, ești profesor emerit». Ar mai fi de făcut un pic de disciplină în rândul experților educaționali – cei care se ocupă de curriculum, evaluare, aprobarea manualelor, formarea cadrelor didactice etc. – strângând laolaltă, așa cum ne anunță oficialitățile că se va face, instituțiile în care lucrează și punându-le sub directa supraveghere a Ministerului, fiindcă și acesta are o responsabilitate față de Guvern și de aici mai sus față de partidul de guvernământ, indiferent care este sau va fi acela. Eventual ar mai fi de reintrodus interdicția patriotică de a nu lăsa corigenți – vă mai amintiți de ea? – fiindcă Europa e cu ochii pe noi și nu se cade să ieșim rău în statistici, și atunci vom putea declara mulțumiți: din reformă mai rămân doar cele câteva rânduri care încheie Anexa 1 a recentelor planuri-cadru pentru clasa a IX-a și a X-a, în care se descrie viitorul luminos al liceului românesc. Le citez, pentru umorul lor involuntar: «Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului va lansa în discuție publică, la începutul anului 2004, propunerile de planuri-cadru pentru clasele a XI-a – a XII-a/a XIII-a. Opțiunea curriculară va fi, în acest caz, diferită, cu o orientare accentuată spre disciplinele de specialitate ale profilului/ specializării și cu o creștere semnificativă a opționalității»”. □ În *Tranziție fără Dumnezeu*, Tudorel Urian scrie despre proza lui Dan Stanca, pornind de la romanul *A doua zi după moarte* (Editura Dacia, 2003): „Cu o medie de una-două cărți publicate pe an, Dan Stanca poate candida, cu siguranță, la titlul de cel mai prolific scriitor român apărut după decembrie 1989. În pofida numărului mare de titluri publicate și a cronicilor în general favorabile care au însoțit fiecare nouă apariție, romancierul nu este însă ceea ce s-ar putea numi o vedetă a vieții literare, iar vizibilitatea cărților sale este nemeritat de redusă. Această situație este cu atât mai de mirare cu cât, prin problematica lor, romanele lui Dan Stanca ar putea fi motorul unor ample dezbateri în societatea românească. Întrudind în privința modului în care percepe realitatea prezentului cu Horia-Roman Patapievici (cel din *Omul recent*) și cu Cristian Bădiliță, Dan Stanca pune în discuție în toate ficțiunile sale îndepărtarea omului contemporan de valorile spiritului și, în mod concret, de textele fundamentale ale ortodoxiei. Practicile ortodoxe comune (crucile făcute cu abnegație de călătorii vreunui tramvai ajuns în dreptul câte unei biserici; celebrările mai mult sau mai puțin formale ale diversilor sfinți; slujbele, transformate în obligații de rutină, de către preoți din ce în ce mai plictisiți și mai

preocupați de cele lumești) au îndepărtat enoriașii de adevăratele valori ale spiritualității ortodoxe. Lipsită de suportul spiritual, societatea românească a tranziției se scufundă tot mai adânc într-o mizerie materială și morală (munții de gunoaie care riscă să ne sufocă, corupția generalizată, tâlhăriile la drumul mare, prostituția, chipul și formele Nicoletei Luciu intens mediatizate, emisiunile de divertisment tip «Vacanța Mare» și filmele ultraviolente au devenit actele de identitate ale timpului prezent), fapt ce nu lasă loc de perspective prea optimiste pentru viitor. Punerea pe cele două talgere ale balanței a idealului spiritual, respectiv, a prezentului ticăloșit, nu este nouă în literatura română de la Eminescu încoace, dar tratarea ei în romanele lui Dan Stanca este extrem de dură, fapt ce i-a adus autorului numeroase reproșuri, inclusiv acuza de blasfemie. Este evident faptul că problematica romanelor semnate de Dan Stanca este una de mare actualitate, menită să stârnească reacții pro sau contra. Cum se explică atunci tăcerea care învăluie scrisul prozatorului? Pentru că deși numele autorului este adesea citat când vine vorba despre proza ultimilor ani, puțini se arată cei dispuși să comenteze substanța propriu-zisă a romanelor sale, ideile care nu sunt cu nimic mai prejos decât cele din atât de mediatizatul și controversatul eseu al lui H.-R. Patapievi, *Omul recent*. Explicația ține în bună măsură de modul în care sunt elaborate aceste opere de ficțiune. Pe de o parte, romanele lui Dan Stanca sunt niște texte «pour les connaisseurs». Pentru a fi înțelese ele presupun din partea cititorului un anumit nivel minimal de inițiere și parcurgerea, în prealabil a unei bibliografii din care nu pot lipsi scrierile părinților Bisericii, operele lui René Guénon, Vasile Lovinescu, sau Meister Eckhart. În plus, stilul lui Dan Stanca nu este unul foarte comod. Adesea frazele sale sunt excesiv de lungi, autorul suferă de o oarecare prolixitate (nu atât de evidentă ca în primele sale romane, dar încă vizibilă), ideile par bine învăluite în straturi succesive de cuvinte, astfel încât niciodată nu poți fi sigur că ai înțeles exact ceea ce a vrut să spună autorul”. □ Iordan Datcu semnează medalionul *Mozes Gaster în cultura română*. □ Ion Simuț scrie despre antologia îngrijită de Matei Călinescu din poezia lui Mircea Ivănescu (*versuri poeme poesii altele aceleași vechi nouă*, antologie și prefață de Matei Călinescu, Editura Polirom, 2003): „Mircea Ivănescu e un mare poet fără nici un vers memorabil. Multă vreme am crezut că o astfel de situație e o contradicție în termeni. Nu știu alții cum sunt, dar pentru mine Mircea Ivănescu a fost primul care mi-a clătinat o asemenea convingere, formată de lectura poezilor clasici, romantici sau moderni. Dar, dacă nu există nici un vers-vedetă (și în poezia lui Mircea Ivănescu chiar nu există astfel de tresăriri de orgoliu ale expresivității), atunci și poemele se uniformizează, atât în sensul omogenității interne a fiecărui poem luat în parte, cât și în sensul perfecte egalități a unui poem cu alt poem. Prin urmare, nu ar fi cu nimic mai îndreptățit să fie ales din serie unul în detrimentul altuia, ca mai reprezentativ. Poezia lui Mircea Ivănescu este, în principiu, neantologabilă. Pare că logica internă a actului de creație nu ar îngădui selecția. Teoretic, nu se poate, dar practic, trebuie și se poate. Timp de trei decenii, de la

debutul său în 1968 cu volumul *versuri* (așa își va scrie consecvent titlurile, fără inițială majusculă) și până în 1996, când propune prima selecție, tot cu titlul *versuri*, Mircea Ivănescu nu a publicat nici o antologie, dacă nu luăm în seamă traduceri în engleză realizate de Ștefan Stoenescu, în 1983, în *other poems other lines*, la Editura Eminescu. A acumulat, până în 1989, cu o rată ritmică de productivitate egală, netulburată, douăsprezece volume proprii și două în colaborare (*amintiri*, unde îi are alături pe Florin Pucă și Leonid Dimov, și *commentarius perpetuus*, cuprinzând poeme în dialog cu Rodica Braga), dar nu și-a permis luxul nici unui bilanț, așa cum și l-au îngăduit alți poeți, cu asupra de măsură, devenită lipsă de măsură, cu exagerări supărătoare prin repetiția bilanțurilor la intervale mici. O criză de creație pare să fi intervenit în evoluția lui Mircea Ivănescu după 1989, din moment ce în acest interval de cincisprezece ani nu a publicat decât două volume proprii, unul de poeme scrise direct în engleză *would-be poems* (1992) și altul editat de prieteni, *aceleași versuri* (2002), ambele imposibil de găsit datorită tirajelor confidențiale. La acestea mai e de adăugat volumul scris în colaborare cu Iustin Panța, *Limitele puterii sau mituirea martorilor, un roman rusec* (1994). Dar fenomenul cel mai interesant postdecembrist legat de creația poetică a lui Mircea Ivănescu este proliferarea spectaculoasă a antologiilor (nu mai puțin de cinci!), care ar merita o analiză comparativă și care ne arată instalarea confortabilă a poetului în canonul estetic al literaturii române contemporane, canon eliberat de presiunile exterioare ale politicului și amenințat de presiunile divertismentului. [...] Antologia lui Matei Călinescu poartă marca afectivă a prietenului de departe și de demult, cu virtuțile și defectele ce rezultă de aici. Fără o ediție completă din poezia greu antologabilului Mircea Ivănescu nu se va putea discuta corect despre ea în viitor. (*Un maestru al prozaicului*). □ Ion Manolescu semnează studiul *Alexandru Monciu-Sudinski: biografii comune ale comunismului*.

16 februarie

• [„LA&I. Litere, Arte, Idei”, nr. 6 (309)] Ciprian Măceșaru o interviează pe Alina Mungiu-Pippidi („*Cultura care justifică o democrație nu are nimic de a face cu marea cultură*”): „Europa unită nu e despre marea cultură – europenii de azi se uită la aceleași telenovele și *reality shows* ca și restul lumii – ci despre toleranță, secularism și altele. Fiecare grup de oameni, cu obiceiurile lui specifice, are dreptul la un fel de autoguvernare și nu există instanță pe lume care să aibă dreptul să împartă culturile în demne sau nedemne de supraviețuire. Nu trebuie să permitem complexelor noastre de inferioritate să regăsească discursul pe care fasciștii îl creaseră împotriva unor culturi mici și nedezvoltate, ca a noastră, și să îl promovăm chiar noi. Cultura mică e simpatică – uitați-vă la hobbiții lui Tolkien. Numai efortul lor să devină mari e grotesc... și periculosă. [...] Regula este că libertatea presei la noi e ambiguă din cauză că victima și făptașul sunt greu de deosebit. Dacă înțepi caracatița asta imensă care s-a creat, de patroni,

ziariști clienți și corul de confuzie care înconjoară totul, nu o să curgă sânge, ci noroi. Puținii care gândesc altfel sunt prinși în angrenaj. [...] Presa se va clarifica atunci când vom reuși să facem ordine în mediul ei de afaceri și operare, ca și restul economiei de altfel. Nu mai devreme. Ba chiar mai târziu, pentru că nu poți închide o televiziune ca pe o rafinărie, se pune problema de libertate etc. – deși televiziunea aceea numai libertatea nu o slujea – cazul OTV. [...] Nu există azi nici o ideologie oficială, și nici o ideologie în general, mai puțin discursul superficial și comun despre europenizare. Există numai interese, mai mari și mai mici. Senzația de unitate e dată de complicitatea generală cu ideea unei societăți care funcționează pe bază de particularism, nu universalism. Drepturile cuiva nu derivă automat din calitatea de contribuabil sau om muncitor sau de talent, ci din relația individuală cu sursa de influență, distanța față de putere. Membrii societății aspiră nu să schimbe acest mecanism, ci să se regăsească între cei privilegiați. De asta complicitatea e extinsă și modelul se reface. Indiferent de rezultatul alegerilor și în toate mediile, nu doar în cel politic. Alternativa politică la PSD, cea care există azi, deși e sigur mai bună, nu are o viziune cum ar putea schimba această stare de lucruri și de asta când au fost la guvernare nu au schimbat mecanismul, iar mecanismul i-a eliminat fără milă”.

17 februarie

• **[„Observator cultural”, nr. 208]** Adrian-Paul Iliescu semnează articolul *Cum nu trebuie apărât Mircea Eliade. Cadrilul stereotipurilor defensive*: „Ne-am obișnuit deja cu interminabilele piruete pe care le face conștiința românească pentru a evita o confruntare autentică cu aspectele (mai mult decât) incomode ale trecutului sau politic. Au devenit perfect familiare figurile de cadril impuse pentru menținerea bon ton-ului cultural autohton, adică a sentimentului festiv și confortabil că în cultura română lucrurile au stat în fond foarte bine, personalitățile sale tutelare fiind totdeauna luminoase și, în fond, inocente, nicidecum virulente sau resentimentare, nicidecum responsabile (parțial) de toxicitatea atmosferei intelectuale interbelice. Chiar comentatori cu discernământ, în genere mai puțin dispuși să se alinieze la idiosincraziile autohtone, se înscriu pe neobservate în același dans ritual. Una dintre surprizele recente a fost furnizată de Mircea Iorgulescu, care, în recenzia sa la cartea lui F. Țurcanu despre Eliade («22», Nr. 722-724), s-a angajat voluntar să reitereze aceste «figuri canonice» ale ritualului purificator. Reliefarea acestor figuri are importanța ei, căci ușurează depistarea lor și sesizarea frecvenței cu care apar în presa culturală. *Figura nr. 1 (sau tehnica descurajării)*: «*Eliade în pericol!*» Obiceiul local este ca, prin însăși punerea problemei, să se inducă un sentiment de alarmă: simpla întrebare «trebuie oare ars Eliade?» (cu care începe prefața cărții recenzate) sugerează un pericol iminent de excomunicare sau autodafeu. În recenzia lui M. Iorgulescu, acest pericol înspăimântător este evocat numai indirect; umbra sa amenințătoare transpare pe fundalul elogiilor aduse cărții recenzate: aceasta «se situează deasupra pasiunilor»,

abandonează «nefericita» perspectivă «ulterioară» ce judecă fapte trecute prin prisma unor reguli atunci inexistente [...]; nu extrapolează, nu pune «sub lupă» anumite detalii, nu supradimensionează prin «extragere din context», nu «rescrie» istoria după canoane și interese ulterioare [...] etc. Aceste sublinieri insistente creează impresia că Eliade stă de mult pe o «bancă a acuzaților»: el înfruntă un interminabil proces trucat în care pasiunile minează gândirea clară, faptele sunt interpretate răuvoitor pe baza «perspectivei ulterioare», a unor «extrapolări» și «sustrageri din context», iar verdictul se dă prin «rescrierea istoriei» și aplicarea unor reguli inadecvate. Impresia e confirmată de faptul că Iorgulescu vehiculează repetat expresii ca «demascatori», «procurori», «acuzații», «denunțare», «imagine falsă» (a lui M. Eliade), «stigmat» (purat de acesta) etc. [...], formulări ce produc senzația netă că valorile culturii naționale sunt amenințate. De unde vine însă această presupusă amenințare? Din câte știm, după 1989 nimeni nu a cerut excomunicarea lui Mircea Eliade (sau a lui Emil Cioran), nimeni n-a contestat importanța savantului sau a omului de cultură Eliade, nimeni nu revendică excluderea prozatorului Eliade din istoria literaturii române. Tirajul operelor sale, în continuă și stabilă creștere, nu este egalat decât (pură întâmplare?) de cele ale colegilor (de generație și nu numai) Cioran sau Noica. Reeditările interminabile, saturarea sferei publice cu articole și dezbateri despre Eliade (între care cele critice sau ofensive constituie excepția, nu regula) sunt departe de a sugera un pericol de excomunicare. Dimpotrivă, inserarea acestor articole și dezbateri, evocarea ceremonioasă a autorului lor ca model spiritual sau cultivarea supremației culturale a preocupărilor inițiate de el fac parte din norma canonică de respectabilitate a majorității revistelor sau emisiunilor culturale românești. Observatorul calm rămâne cu sentimentul că Eliade face obiectul unui cult, nu al unui proces necruțător. Există oare o singură zi în care numele său (alături de cele ale lui Cioran și Noica) să nu apară în presa scrisă sau pe canalele de televiziune? Există redactor sau realizator care, într-o serie suficient de lungă de rubrici sau emisiuni de profil, să nu fi încercat să-și demonstreze atașamentul la «marea cultură», aducând în centrul atenției «direcția Nae Ionescu-Eliade-Cioran»? Evident că nu. Fără nici o intenție de a deplânge aceasta omniprezența (care totuși spune ceva despre auto-centrarea culturii noastre și merita o discuție aparte), rămân totuși motive de uimire: ce pericol îl amenință pe Eliade? Cine se opune acestei avalanșe în creștere (articole, cărți, comentarii asupra operei sale)? Care ar fi forțele obscure ce pun la cale ostracizarea sugerată de zeloșii săi apărători? Există, desigur, câteva critici deschise ale personalității sale și ale «spiritului» pe care l-a ilustrat, critici cu pondere, de altfel, infimă în totalul comentariilor, tezelor de doctorat și studiilor; dar unde sunt diabolicii adversari (ai culturii române) ce pregătesc arderea să pe rug? Inexistența acestor forte malefice și a oricărei amenințări efective, dar mai ales contrastul dintre aceasta absență și senzația de pericol ce emană din luările de poziție ale avocaților lui Eliade nu pot să nu trezească suspiciuni. Nu cumva strigătul de alarmă «Eliade

în pericol!» și campania desfășurată sub auspiciile lui sunt menite să descurajeze orice încercare de raportare critică la Mircea Eliade ca gânditor și comentator politic sau ca ființă morală? *Figura nr. 2 (sau tehnica ocultării): «Confuzia de planuri»* Ni se amintește mereu că nici personalitatea lui Eliade, nici opera sa nu pot fi reduse la opțiunile sale politice [...] – sugestie clară și alarmantă: cineva, se pare, cultiva din umbra «confuzia de planuri», urmărind să eclipseze savantul și scriitorul pentru a expune stigmatului public omul și vederile sale politice. Apelul avocaților lui Eliade la o presupusă confuzie de planuri constituie, din mai multe puncte de vedere, atingerea unei culmi. De vreme ce opera literară a lui Eliade nu este contestată și, oricum, nimeni nu cere punerea ei la index, de vreme ce nimeni nu cere expulzarea lui Eliade (omniprezent, atât în librării cât și în mediul academic) din patrimoniul științific și cultural, este uluitoare nervozitatea cu care este taxat drept detractor (și acuzat de «confuzie de planuri») oricine îndrăznește să evoce falimentul moral și politic al savantului. Ar fi într-adevăr vinovat de toate acestea cel care ar nega valoarea literară a romanelor și nuvelor lui Eliade pe teme politice (așa cum făcea proletcultismul); sau cel ce ar nega valoarea istoricului religiilor pe teme politice. Însă, după 1989, nici o voce cât de cât ascultată nu a făcut acest lucru. Poate să existe vreun profesoraș uitat, fost activist local al PCR, care respinge literatura eliadescă pe motiv de «legionarism»; sau vreun membru al fantomaticului PMR care neagă opera științifică a istoricului religiilor pe același temei; dar nimeni n-a auzit de aceștia și, oricum, ei nu sunt un pericol pentru reputația lui Eliade. Luările semnificative de poziție l-au vizat pe Eliade-publicistul politic sau personalitatea sa morală, nu pe scriitor și nici pe savant. Ca atare, cine face confuzia de planuri? Răspuns surpriză: singurii comentatori care amestecă planurile sunt chiar cei care deploră ostentativ această confuzie! [...] *Figura nr. 3 (sau tehnica victimizării): «Repunerea în context»* Un laitmotiv al avocaților lui Eliade este lamentarea privitoare la pretinsa «nedreptate» care se face prin «sustragerea» ideilor sale din context. Este, bineînțeles, adevărat că datele problemei s-au schimbat astăzi față de anii '30 și este sigur că pe atunci Eliade nu putea prevedea Holocaustul, în detaliile sale «tehnice» cele mai sinistre. Dar imprevizibilitatea îi discolpa moral doar pe cei ce nu au contribuit cu nimic la crearea atmosferei spirituale și morale care a făcut posibil Holocaustul. Cine, în anii '30, i-ar fi admirat pe Hitler, Salazar sau Zelea Codreanu doar pentru capacitatea de «management politic», pentru «patriotism» sau pentru «incoruptibilitate» și, în plus, s-ar fi disociat explicit de ei, în mod public, îndată ce crimele de care erau răspunzători ar fi devenit cunoscute, ar putea într-adevăr să se discolpe pe baza imprevizibilității acestor crime, a contextului prea timpuriu în care și-a exprimat admirația (context în care direcția extremei drepte și riscurile marșului ei nu erau încă pe deplin clare). Dar cine a admirat nu doar aceste calități «neutre» ale liderilor fasciști, ci: a vânturat, ca și fasciștii, sloganul pericolului reprezentat de «cotropirea evreiască» și mai ales pe cel al amenințării reprezentate de «viitoarea ofensivă» a evreilor; cine a

deplâns toleranța românească (!?) fata de minorități, evocând, pentru contrast, în același pasaj, eficacitatea intoleranței altora («măcelărirea» grecilor din Turcia, «sugrumarea» germanilor din Cehia etc.); cine a făcut apologia «imperialismului spiritual», a «românismului» fanatic, a misiunii «istorice» a legionarilor, a morții sau sacrificiului etc.; și, în plus, cine, după toate aceste luări de poziție, nu s-a delimitat ferm niciodată de politica extremei drepte nu poate pretinde să obțină circumstanțe atenuante de la «context» – pentru simplul motiv că este co-autor al contextului, «prizonier» pasiv al său. [...] Comentatorii binevoitori, cum se dovedește și M. Iorgulescu, insistă că antisemitismul din articolele lui Eliade nu «duce» și nu «îndeamnă» la pogrom sau exterminare în masa. Dar aici problema este pusă greșit: nu este cazul să ne întrebăm dacă un articol de revistă «duce» la pogrom – niciodată pogromurile nu se dezlanțuie datorita unor articole, și orice autor extremist s-ar putea prevala de scuza că nu lectura cărților lui a scos oamenii în stradă; ci e cazul să ne întrebăm dacă el contribuie la toxicitatea unei atmosfere politice ce conduce, în cele din urmă, la pogrom. [...] Dar, cum nu suntem decât comentatori post factum ai evenimentelor și cum ni se pot atribui diverse limitări de comprehensiune, să nu ne arogăm un moralism omniscient. Să presupunem că nu poate fi exclusă o complicată evoluție interioară prin care Eliade și Cioran, spirite subtile și frământate, cu adâncimi «insondabile», au devenit victime inocente ale unei ambianțe brutale, inapte să valorifice nuanțările subtile care-i defineau. Prima datorie a acestor «victime» era să elucideze această evoluție, să facă o auto-analiză severă, aptă să explice pe înțelesul nostru, muritorii mai puțin abisali, cum au putut ajunge să se alinieze la mișcarea (responsabilă de crime) a legionarilor și să fie (în mod eronat, pasămite) confundați cu ei: să puncteze circumstanțele atenuante, să explice interpretările greșite, identificările nelegitime și prezumțiile prin prisma cărora «victimele inocente» au putut fi luate drept complici. Nici unul dintre cei despre care vorbim nu a făcut acest lucru, nici unul nu și-a asumat efectiv (autentic, explicit) responsabilitatea pentru entuziasmul cu care a sprijinit extrema dreapta și fascismul, iar Eliade cel mai puțin dintre ei. În absența unei atari analize purificatoare, nu ne rămâne decât presupunerea că circumstanțele atenuante pur și simplu nu existau: exaltații erau într-adevăr complici morali și nu puteau infirma acest lucru. Frazologia confuză despre context ar trebui abandonată și pentru alte motive. [...] Practicanții ritualului evocării (vagi) a contextului ar trebui să conștientizeze faptul că, așa cum observa Karl Popper, cunoscutul critic al totalitarismului, exista și o «mitologie al contextului»: uneori, «contextul» este invocat șamanic pentru escamotarea unor adevăruri clare, dar neconvenabile. Mai important este însă un al doilea motiv: reconstituirea contextului este de natură să agraveze, și nu să atenueze culpa morală a unor spirite exaltate ca Eliade. Acest lucru reiese limpede îndată ce ieșim din apele tulburi ale frazeologiei literaturizante și intrăm în sfera distincțiilor conceptuale nete, bine stabilite încă de liberalii clasici: există o diferență netă între denunțarea unui negustor drept speculant, într-o ambianță de ordine și

normalitate socială în care acuza respectivă, oricât de virulentă, rămâne doar o manifestare a libertății de expresie, și același act acuzator făcut în fața unei gloate furibunde adunate la casa celui denunțat, context în care denunțarea devine instigare, sau cel puțin încurajare iresponsabilă a violenței mulțimii dezlănțuite (J.S. Mill). Ei bine, contextul articolelor pro-legionare ale lui Eliade seamănă mult mai mult cu cel de-al doilea tip de context decât cu primul [...]. *Figura nr. 4 (sau tehnica transfigurării): «Adevăratul Eliade»* O subtilă și pernicioasă metodă de a disculpa constă în situarea derutantă a problemei responsabilității morale într-un mediu pseudo-metafizic: comentatorii dornici de a-l apăra pe Eliade se frământă în căutarea «adevăratei esențe» a scriitorului, ajungând, desigur, la concluzia că «adevăratul Eliade» este romancier și savant, nu antisemit sau legionar. În sprijinul acestei concluzii, enunțate sau numai sugerate, se aduc argumentele folosite și de Mircea Iorgulescu în recenzia sa: Eliade s-a ocupat puțin timp de politică, adeziunea sa legionară este tardivă și episodică, legionarii l-au suspectat, preocupările sale dominante sunt literare și științifice (chiar în timpul arestării, se ocupa de... alchimia babiloniană!), a preferat să se refugieze în cercetare pentru a «învinge» (sau uita?) un rău politic de tinerețe etc., și, nota bene, cu toate acestea, a suferit persecuții pentru opțiunile politice juvenile. M. Iorgulescu nu enunță direct o teză, dar concluzia transpare în final cu claritate: «adevăratul Eliade este un respectabil savant, nu un extremist politic». Mă tem că aici se ascunde un subtil sofism. În realitate, nu se pune problema de a scinda fiecare personalitate normală într-o componentă «adevărată» și una «falsă», în «adevăratul ...escu» și «falsul ...escu», eludând astfel responsabilitatea individuală pentru orice manifestare izvorâtă din cea de-a doua. Numai cazurile de schizoidie fac atari scindări relevante. Omul sănătos rămâne un singur om și este răspunzător pentru toate actele sale, indiferent din ce sector al personalității lui derivă. Deosebirea dintre personalitatea științifică și cea politico-morală a scriitorului, o deosebire de sferă de manifestare, de domeniu atitudinal și de tip de creativitate, este transfigurată într-o deosebire dintre un «adevărat» și un «fals» Eliade doar pentru a sugera că antisemitismul și extremismul său de dreapta nu ar fi, în fond, «autentice»: dacă nu aparțin «adevăratului» Eliade, de ce oare să fie luate în seama aceste manifestări regretabile? Naivii vor fi poate convinși prin acest tertip, însă cititorul mai puțin încrezător va observa sofismul: deosebirea dintre cele două sfere de manifestare nu este una între un «adevărat» și un «fals» personaj; opiniile politice ale lui Mircea Eliade sunt opiniile lui autentice și-i aparțin lui cu adevărat, nicidecum unui alt (și fals) Eliade; ele îi aparțin la fel de mult ca și ideile științifice, numai că țin de o altă sferă a personalității sale, nu de cea cărturărească. Că atare, nu pot fi bagatelizate. Nu are nici un sens ca opțiunile politice ale scriitorului să fie taxate drept minore, neautentice sau nerelevante, doar pentru că au fost susținute public pe o perioadă scurtă de timp: la urma urmei, se poate face ipoteza că, după 1945, Eliade nu și-a mai etalat convingerile politice exclusiv datorită inactualității lor. Personal, nu susțin această ipoteză,

dar ea nu este absurdă: căci cărturarul nu s-a obosit niciodată să manifeste alte opțiuni politice, mai puțin regretabile, sau să se disocieze de cele timpurii. Dacă ar fi făcut-o, ar fi existat poate temeiuri pentru a decreta ideile interbelice drept «rătăcirii juvenile», necaracteristice «adevărului» Eliade; cum nu a catadixit să facă acest lucru, nimic nu ne poate determina să-l absolvim printr-un atare decret.

Figura nr. 5 (sau tehnica relativizării): «Respingerea canoanelor ulterioare»

Mircea Iorgulescu elogiază insistent, la autorul recenzat, un «admirabil și constant refuz de rescriere a istoriei după canoanele, judecățile, prejudecățile, convențiile și clișeele, chiar interesele ulterioare». Nu ni se spune, bineînțeles, care sunt aceste elemente «ulterioare» a căror punere la lucru trebuie cu mare grijă evitată. [...] Cine folosește aceasta tehnică de rescriere a istoriei, bazată pe criterii eronate? [...] Să formulăm câteva ipoteze. Deosebiri de gândire și evaluare între anii '30 și acest început de mileniu există, desigur: bunăoară, naționalismul era considerat pe atunci o valoare în sine, ceea ce nu mai este cazul azi. Dar Eliade nu este «acuzat» pur și simplu pentru naționalismul său, după cum nu este acuzat nici pentru atașamentul față de ortodoxie ori spiritualism. Lăsându-i la o parte pe comuniști (obligatoriu internaționaliști și ate!), aproape toți politicienii vremii erau naționaliști (de o nuanță sau alta) și plini de respect pentru ortodoxie, fără ca aceste opțiuni, luate în sine, să constituie azi cap de acuzare împotriva lor. Lui Eliade nu i se impută nici simpla adeziune la naționalism, nici opțiunea pentru dreapta naționalistă ca atare, ci adeziunea la un naționalism extremist și la mișcarea legionară, «violentă și radicală» (cum admite Iorgulescu). [...] Extremismul politic, violența, intoleranța și crimele (tipice pentru legionari) sunt oare contrare doar «canoanelor» din 2004? Nu erau ele la fel de condamnabile și în epoca interbelică, prin prisma gândirii și a normelor acelei perioade? Chiar purificarea etnică (termenul este, desigur, mai nou) apărea, în statele democratice, ca inacceptabilă în anii '30, deși era recomandată energic de cel de-al treilea Reich – nici ea nu poate fi considerată o chestiune foarte relativă (în raport cu cele două perioade în discuție). Care sunt, așadar, acele manifestări politice legionare care, deși condamnabile azi, erau pe deplin acceptabile moral în anii '30? Care sunt opțiunile de extrema dreaptă care-i puteau apărea pe atunci lui Eliade drept imaculate, ele devenind regretabile numai prin prisma «canoanelor» de azi?"

• [„22”, nr. 728] Sub titlul *Problema CNSAS – un simptom al unei crize mai grave* se publică o dezbatere la care iau parte Andrei Oișteanu, Mona Muscă, Marius Oprea, H.-R. Patapievic, Ticu Dumitrescu, Andrei Pleșu, Cristian Preda ș.a. H.-R. Patapievic sintetizează „problemele Legii 187”: „Vreau să fac un scurt rezumat al problemelor Legii 187, în ordinea inversă a importanței lor pentru funcționarea corectă a CNSAS. Încep cu termenele, care sunt nerealist de scurte în raport cu mecanismul real de obținere și prelucrare a informației cerute. Cineva care ar dori să îmbunătățească activitatea CNSAS-ului ar fi trebuit să înceapă cu o abordare mai realistă a termenelor. Al doilea lucru dificil este de

factură conceptuală; e vorba de definiția poliției politice, de definirea, în fond, a celor două categorii prin care activitatea fostei Securități este judecată ca poliție politică – mă refer la ofițerii de Securitate și la colaboratorii externi ai Securității, care erau informatorii. Legea 187 oferă mult mai multe indicații despre cum se poate recunoaște un informator care a făcut poliție politică, decât despre cum se poate recunoaște un ofițer al fostei Securități, care a făcut poliție politică. Dacă prin dosarele de rețea și dosarele informative poți să capeți informații despre informatori și, indirect, despre ofițeri, este mult mai puțin clar cum poți capătă informații despre arhitectura instituțională a fostei Securități: despre organigrama ei, despre ordinele date (ordine care creau practici și funcționau apoi ca un soi de legislație cutumiară, în interiorul instituției), despre dosarele de cadre ale ofițerilor, pe scurt, despre mecanismul real de funcționare al acestei instituții. A treia dificultate e tot de natură conceptuală și ține de concepțiile juridice divergente care au stat la originea acestei legi. O concepție se baza pe ideea că Securitatea a fost înființată pentru a face poliție politică, cealaltă vroia să distingă între o parte bună a Securității și o parte rea a ei: acestei ultime concepții, victorioasă, îi datorăm sintagma restrictivă: «Securitatea ca poliție politică». În fine, ajung la a patra dificultate, care este și viciul fundamental al Legii 187. Legea 187 lasă posibilitatea serviciilor secrete să dețină în mod nelimitat și abuziv arhiva fostei Securități, deoarece nu prevede nici mecanisme pentru preluarea-predarea arhivei, nici sancțiuni juridice clare împotriva instituțiilor deținătoare de arhivă (serviciile secrete), care fie refuză să o predea, fie ascund o parte a ei, fie obstrucționează accesul la ea, fie refuză punerea membrilor Colegiului CNSAS în posesia formelor de evidență create de fosta Securitate în vederea accesării arhivei. În absența acestor stipulări legale, care să prevadă preluarea integrală și pe loc a arhivei fostei Securități, toată discuția privind deconspirarea este relativă, parțială, generatoare de nedreptate și la cheremul agendei ascunse a serviciilor secrete. Aceasta este, în fond, problema CNSAS-ului. Pentru cineva care ar fi vrut să îmbunătățească Legea 187, două lucruri erau nu importante, ci obligatorii: întâi, o analiză a Legii 187, pentru a vedea ce este în neregulă cu ea, din punct de vedere conceptual și al mecanismelor juridice prevăzute. În al doilea rând, ar fi trebuit să se vadă cum funcționează Legea 187, aplicată. Trebuia evaluată și consultată practica instituțională a celor care, din martie 2000, sunt confrunțați cu aplicarea Legii 187”. □ Mircea Iorgulescu recenzează în articolul *Amintirile unui critic* volumul lui Gabriel Dimisianu *Amintiri și portrete literare* (Editura Eminescu, 2003), încheind: „Cu articolul de față se încheie ținerea «cronicii literare» în revista 22». Începută în noiembrie 2001, a fost rubrica de acest tip cu cea mai lungă durată din “cariera» mea de publicist – ultima dată mai fusesem cronicar literar *en titre* cu peste trei decenii în urmă, vreme de șase luni atunci, la «România literară». Fusesem din martie până în august 1971, an la începutul căruia și venisem de altfel în redacția revistei, de la un cotidian. Revista avea în acel moment o extraordinară echipă de critici – în redacție erau Lucian Raicu, Valeriu Cristea, S. Damian,

Gabriel Dimisianu, Dana Dumitriu. În aceasta echipa m-am format, «familia» mea literară a fost cea a redacției «României literare» dintre ianuarie 1971 și august 1989, când am plecat din România. Atunci, în 1971, Nicolae Breban, numit redactor-șef în primăvara anului precedent, continua, firește că în felul lui, politica de împrăștiere fixată de Geo Dumitrescu, primul redactor-șef al «României literare». Sfârșitul ei era însă neașteptat de aproape. În iulie, aveau să vina trist celebrele teze, prin care Ceaușescu pune oficial capăt «liberalizării». Aflat în Franța, Nicolae Breban va critica public nefasta schimbare ideologică de la București. Va fi înlocuit, la începutul lunii septembrie, cu George Ivașcu, numit direct de Ceaușescu și însărcinat să «desbibanizeze» revista, de fapt să o emasculeze, ceea ce nu s-a întâmplat însă. Denumirea însăși de «cronică literară» a fost prohibită (și prohibită avea să rămână, până la istoricul sfârșit de Decembrie 1989), rubrica ținută apoi cu strălucire de Nicolae Manolescu din 1972, an în care a devenit cronicarul literar al «României literare», fusese rebotezată, de nevoie, *Actualitatea literară*. Dacă se înțelege lesne, prin urmare, de ce cred necesar să menționez acum, la încheierea rubricii din «22», că aici a fost prima și singura mea «cronică literară» integral liberă, mă simt totuși obligat să mulțumesc și public redacției, doamnelor Gabriela Adameșteanu și Rodica Palade în primul rând, pentru modul desăvârșit în care s-a petrecut această colaborare-găzduire. Mulțumesc, de asemenea, autorilor care mi-au trimis cărțile lor, ușurându-mi astfel dificila încercare de a mă ține cât de cât la curent, în ciuda distanței, cu noile apariții. Singura editură de la care am primit cărți în mod sistematic a fost Polirom. Și mai mulțumesc, la urma dar nu în ultimul rând, cititorilor care vor fi avut în acești aproape doi ani și jumătate bunăvoință să zăbovească și la «cronica literară». Gândul meu dintâi, scriind, spre ei s-a îndreptat”.

18 februarie

• [„România literară”, nr. 6] În editorialul *Celălalt Caragiale*, Nicolae Manolescu scrie despre cartea lui Gelu Negrea *Anti-Caragiale* (Editura Cartea Românească, 2001): „După părerea lui Negrea, viciile personajelor caragialiene sunt veniale, țin de viața politică democratică (în regimuri totalitare, altele sunt regulile jocului, prin urmare și viciile, și, în pofida tezei lui Mircea Iorgulescu din Marea trănecăneală, nimic din ce se petrece în Scrisoare nu se potrivește cu deceniile de ceaușism), ca și comportamentul ori limbajul lor (caricat din rațiuni comice, dar nu fundamental altul decât acela pe care îl auzim răsunând de la tribuna parlamentului actual). În plus, în naivitatea începuturilor, acești oameni sunt încă de treabă, neticăloșiți. Aveau dreptate Zarifopol și Ralea, printre puținii care au susținut teza, că, mai ales comparată cu aceea interbelică (despre cea de după 1989 ce să mai spunem?), lumea lui Caragiale e aproape paradisiacă. Gelu Negrea e de aceeași părere: «Viața în comedie este robustă, plină de sănătate, neconflictuală la nivel macro, până aproape de pastoral. O lume, până la urmă, fericită... ». E un punct util discuției acesta. Dacă «formele fără fond» ironizate

de Caragiale ni-l apropie, cum remarcam în editorialul anterior, aspectul lumii politice nu mai este același. Cu geniala intuiție, ne previne Caragiale însuși: «Începem o altă istorie mai puțin veselă decât cea de până ieri». Nu mai este același aspectul lumii lui Caragiale în general, care aparținea încă de la *belle époque* și semăna, cum am notat în altă împrejurare, cu aceea din tablourile impresionistilor: o lume care descoperea, pe lângă *negotium*, bucuria otiului, a călătoriilor de plăcere, a vacanțelor, și week-end-urilor, a pic-nic-ului, dansului și petrecerii în aer liber, o lume care se îmbrăca bine, chiar cu gust, mânca pe alete și-și îngăduia cele mai adorabile capricii. Studiul lui Gelu Negrea ne refamiliarizează cu Lache și Mache, simpatici și deloc nocivi. Tocmai excesul de toxicitate pus în cărca lor a făcut ca interpretarea operei lui Caragiale (de către critici sau de către regizori) să alunece încet-încet de la viziunea unui scriitor plin de haz și cu un simț acut de observație, dar îngăduitor, înclinat mai degrabă spre umor decât spre sarcasm, ironic, nu satiric, și în definitiv, el însuși un personaj cât se poate de caracteristic al epocii frumoase, la imaginea scriitorului-sperietoare, mănăitor de mici burghezi, simțind enorm și văzând monstruos racilele (vă amintiți cuvântul?) societății românești din vremea regelui Carol I”. □ Iulia Alexa semnează profilul *Portretul intelectualului la tinerețe*: „Poartă blugi. Țin mai mult. Eventual ținută casual, culori neutre, e sensibil la stridență și se demodează invizibil. Tinerele profesoare (rarissim jurnaliste cu Litere până la 30-35 de ani), afișează câte o bijuterie patinată, teatrală. Majoritatea cazurilor – fumători și cafegii înveterați, drogul face parte din identitate. Clamează că «mai bine n-ar mânca decât fără țigări» etc., etc.). Fetele nu mai poartă tocure, merg mult pe jos, și-apoi, e inutil. Bărbații din aceeași categorie, eligibili, în speță, nu sunt receptivi sau se inhibă în prezența luxului unei cizme mai elegante. În general, colaborează. La tot. La ce pică. La grădinițe particulare predă engleză. La presa culturală, dacă a avut baftă să fie recomandat de cineva din interiorul redacției, a fost activ la seminarii în timpul facultății etc. Sistemul editorial conferă deja un statut superior. Înseamnă un job stabil, carte de muncă, salariu regulat, atâta cât e, acolo. Înseamnă a-ți face meseria imprecisă de literat. Să corectezi traduceri, să te ocupi de cărți, să ai discuții la un alt nivel cu traducătorii, autorii, jurnaliștii, vânați pentru că ei fac reclamă. (Puțini dintre aceștia sunt la rândul lor intelectuali, în general au un complex al tehnicismului meseriei și curenței de informație academică. Mai există și un strat rezultat în urma conversiei profesionale din primii ani postrevoluționari, inginerii care propagă idei despre cărți, și mai rău, le emit.) Dacă nimereste în învățământ (e greu de crezut că alege așa ceva în cunoștință de cauză), abdică după 1-2 ani. Dacă e foarte capabilă – se constată feminizarea accentuată a populației de profesori – va face meditații. Azi poate cere până la 400 000 de mii pe ședință. E nevoie de pregătire suplimentară, părinții dau oricât să-și vadă odraslele la liceu, facultate etc. Totuși, nu se poate trăi nici așa. Consum nervos mare, timp minim pentru lectură. Care nu mai e necesară. Învățământul nu e o provocare intelectuală pentru profesor, e o responsabilitate morală. Sau o

fundătură. Pleacă fără regrete. Va amâna doctoratul până la Sfântul Așteaptă. Nu atârnă mai deloc în profesie, implică muncă multă, i-ar plăcea, dar e timpul să devină pragmatic. Cochetează cu ideea de a emigra, însă trebuie sume mari, bursele se termină, trebuie să ai la ce te întoarce. Realizează, în sfârșit, că are o meserie nevandabilă pe piața muncii. Trece printr-o criză de identitate, face o depresie decentă, cât să nu clacheze și să se apuce de băut (acesta e rezervată vârstei mijlocii, intelectualii cei mai inadaptabili, pentru care etatea e un impediment în reprofesionalizare.) Devine lucid, sictirit, aspru. E decis să renunțe, nu prea are la ce. La pretenții. Să devină agent imobiliar, secretară, traducător la vreo firmă. E conștient că în provincie e și mai rău. În București îl susține o inocentă speranță (moare ultima). Acum e posibil să se reapuce de învățământ. Devorează în continuare cărțile, din disperare și pentru că se plictisește acut. Are nevoie de stimuli rafinați. Renunță la clasici, parcurge Foucault, Derrida, Bourdieu. Revine uneori la Kafka. Citește febril Jurnalul lui Cărtărescu și se dezice de literatură. Se îngreșează de livresc, se plictisește de postmodernism, citește mai departe Școala de la Târgoviște, Simona Popescu. Renunță definitiv la cititul eseurilor critice. Are crize de identitate culturală, se detestă pentru dilemele sale puerile, își blestemă adolescența psihologică prelungită dramatic, excesiv. E conștient că e pe ultima sută de metri cu abstracțiile, conștientizează existența ca pe un exercițiu de supraviețuire și nu de construcție. Această certitudine îl calmează. Claritatea calmează. E terapeutică. Ia lucrurile așa cum sunt. E tânăr, are rezerve de rezistență. Succesul e încă posibil, eșecul e un accident educativ. E perioada în care devine mistic, cu o credință șchioapă, latentă, pe toată viața. Doar astfel se maturizează și pricepe că sărăcia și frustrările de orice fel nu înseamnă nimic. Că dacă n-au nici un rol în educație au un sens metafizic. «Fericiti cei săraci, că aceia se vor milui». Prima achiziție comportamentală prețioasă. Slăbesc reflexele de agregare. S-a plictisit de meciurile și berile de la cămin, de barurile ceva mai stilate unde cafeaua caldă, țigara și banalizatul Sinatra dădeau iluzia melancoliei citadine, singurătății boeme, a unui decadentism cu ceva stil. (Depășirea etapei estetice a vieții, ar spune Kierkegaard). Prietenii, sentimentele intense ale tinereții se estompează, se cern, se răcesc. Unii pleacă definitiv în provincie. Valurile vieții. Momentul când nu mai e o traiectorie comunică, scopuri asimilabile. «Nu mai ai ce-i spune». Sau senzația că totul se spune, nimic nu se transformă. E momentul când fetele aleg să se mărite. E o modalitate de a împărți camera și cheltuielile la căminul Grozăvești. Cele mai cinice aleg să devină amante, fac victime din bărbații de vârstă mijlocie, potenți social, care încep să se gândească la a doua nevastă. Pentru aceștia reprezintă o scăpare din plafonarea domestică, sunt tinere, rafinate, inteligente, fertile. Posibilitatea unei a doua tinereți. Au astfel viitorul asigurat, pot face o a doua facultate, se reorientează, se înscriu la un doctorat, eventual în relații publice. Nu se mai duce la film, renunță la frecventarea teatrelor. Toate acestea sunt divertismente studențești. A văzut toate filmele la Cinematecă, a

depășit snobenia, face diferența între Polanski și Tarkovski. Teatrul e nesatisfăcător, pentru că nu mai poate intra cu carnetul de student și pentru că e o deșertăciune. Când nu e de bulevard, i se pare greu, elită. Puțini se specializează în teatru și critică de teatru. Câteva cursuri de profil din facultate îl pregătesc la un nivel mediocru, preferă să-și ignore formația incompletă. N-are chef de complexe. De altfel, la Ateneu a ajuns și mai rar. Se lasă vrăjit de ideea culturii de masă, de postmodernism. Ignoră sistemele clasice, ascultă Eminem, Sting, Tracy Chapman. Se plictisește repede. Are multă informație, nu are criterii. E dependent de Internet, care e din ce în ce mai ieftin. Se apucă serios de scris. Și până acum ținea jurnal, scrisul defulează și compensează orice frustrare. Realizează că n-are talent. Scrie în continuare. E posibil să nu se mai îndrăgostească. Se gândește la alianțe profitabile, care nu-l angajează afectiv. Analizează cu detașare și simpatie ideea de adulter. Îi devine clar că nu se mai poate lăsa de fumat. Neputând deveni ce visează, începe să defăimeze idealurile tinereții. Gândire, carieră universitară, scrisul cărților. Vulpea și strugurii. Totul e van, nimic nu rămâne. Are o nouă pasă de misticism. Se căsătorește și trăiește cum dă Dumnezeu până la adânci bătrânețe”. □ Marius Chivu recenzează volumul lui Traian Ungureanu *Manifestul fotbalist* (Editura Humanitas, 2004) (*Vă place fotbalul?*). □ Alex. Ștefănescu semnează profilul *Mircea Dinescu – publicistica*: „Înființând două reviste proprii, *Plai cu boi*, în 2000, și *Aspirina săracului*, în 2003, Mircea Dinescu își continuă în paginile lor tirul publicistic îndreptat împotriva a ceea ce urăște România. Editorialistul s-a radicalizat și trage fără somație. Cel mai bun rezumat al textelor pe care le scrie în prezent îl constituie un răpăit de mitralieră. O parte din noile editoriale pot fi citite în volumul *Corigent la cele sfinte*, 2003, care cuprinde o selecție din întreaga publicistică a lui Mircea Dinescu. Autorul este acum adeptul reacțiilor imediate și violente, fără drept de replică. În obiectivul lui se află nu atât situații, cât oameni. Oameni identificați sau identificabili, răspunzători în mod direct de degradarea fără precedent a vieții din România [...]. Deși n-a mai publicat de câțiva ani versuri, Mircea Dinescu întruchipează în continuare, în România, ideea de poet (așa cum Gabriel Liiceanu întruchipează ideea de filosof). În prezența lui se intimidează și eleva de liceu, și șeful statului. Talentul extraordinar îi conferă imunitate, în orice împrejurare. Fiind mereu spontan și inspirat, poetul nu pierde în nici o confruntare, iar dacă totuși pierde își recucerește imediat poziția. Farmecul îl face invulnerabil”. □ În *Dicționarul patrimoniului literar*, Ion Simuț recenzează *Dicționar analitic de opere literare românești*, volumul IV, Q-Z, urmat de *Addenda* la volumele I-III, coordonare și revizie științifică Ion Pop (Casa Cărții de știință, 2003): „Un colectiv de 30 de critici și istorici literari de la Filologia clujeană, coordonat de Ion Pop, a finalizat un proiect ambițios de cercetare științifică, demarat cu cincisprezece ani în urmă, amplificat în 1995 și impulsionat de sprijinul acordat de două ministere și de Consiliul Național al Cercetării științifice Universitare. Volumul IV al *Dicționarului analitic de opere literare românești*, apărut la sfârșitul anului trecut, încheie o lucrare

enciclopedică de analiză, sub formă lexicografică, a operelor reprezentative din istoria poeziei, a prozei și a dramaturgiei românești. Este prima lucrare de acest gen de la noi, geamănă cu *Dicționarul scriitorilor români* (în patru volume) și cu *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (într-un volum masiv, apărut în 2000), ambele declanșate tot de o inițiativă clujeană. Lucrare ce presupune o vastă documentare și o tenacitate excepțională a elaborării, mai rară pe la noi, *Dicționarul...* coordonat de Ion Pop a avut un ritm bun al aparițiilor și demonstrează o cuprindere impresionantă a valorilor în timp (din toate epocile) și în spațiu (mai ales din țară, mai puțin din exil și deloc din Basarabia). Volumul I, A-D, a fost încheiat într-o primă formă în 1997, a fost îmbogățit într-o a doua ediție apărută în 2000, astfel încât însumează 183 de articole. Volumul II, E-L, a apărut în 1999 și cuprinde 180 de articole. Volumul III, M-P, tipărit în 2001, înregistrează 184 de scrieri. Ultimul volum, IV, Q-Z, încheie alfabetul cu încă 176 de opere analizate, iar o Addenda îndreaptă omisiunile completând sumarul cu încă o sută de titluri noi. Repertoriul de opere reprezentative însumează astfel 823 de titluri. Pentru un mai răsunător titlu de glorie, pe care l-a dobândit deja *Dicționarul...* coordonat de Ion Pop, dar îl poate amplifica, sugerez un efort suplimentar pentru rotunjirea numărului la o mie de opere literare românești, prin completări cu scrieri reprezentative din Basarabia, alte opere din exil (foarte slab reprezentat), titluri noi din proza contemporană (mai exigent selectată decât poezia), adaosuri din secolul al XIX-lea și o eventuală extindere în zona non-fictivului și a imediatei actualități. La fel de binevenită ar fi și o versiune mai restrânsă, de 500 de titluri sau chiar mai puține, o selecție severă de opere care constituie canonul estetic al literaturii române. Se poate imagina și o separare a materiei pe genuri literare. După cum alte colective de cercetare pot deschide alte șantiere pentru enciclopedii culturale ale medievalității românești, ale secolului al XIX-lea etc. Nu de proiecte ducem lipsă, ci de realizatori onești. Tocmai de aceea *Dicționarul...* coordonat de Ion Pop este cu atât mai mult de laudat cu cât proiectul a fost concretizat mai rapid, în aproximativ zece ani de muncă efectivă, încheiată cu succes. [...] E de subliniat că *Dicționarul de opere literare...* coordonat de Ion Pop își propune să fie în primul rând critic și analitic, iar numai în plan secundar să fie istorico-literar și descriptiv. Furnizează pe scurt informațiile necesare despre fiecare operă înregistrată, dar mizează pe o interpretare critică și pe o evaluare lucidă. Nu înseamnă însă că acest gând ambițios este ireproșabil împlinit. Obiectivul, perfect justificat, ar fi fost mai ușor de realizat cu o echipă omogenă de critici la fel de prestigioși pe plan național, cum era aceea de la *Dicționarul scriitorilor români*. Este greu de imaginat că se vor impune ca interpretări originale articolele despre romanele lui Camil Petrescu și Mihail Sadoveanu, semnate de Călin Teuțișan și L.D. Roșca, aflați la început de drum, demni, totuși, de toată încrederea. Sunt dificil de înfrânt anumite scepticisme (nu ale mele). Aceasta nu înseamnă însă, cătuși de puțin, că *Dicționarul analitic de opere literare românești* nu dovedește cu prisosință că respectă criteriul estetic, considerat suveran, situat deasupra

neutrei descrieri de istorie literară, nici ea de repudiat. Un astfel de succint *Dicționar de opere din literatura română* a coordonat Mircea Anghelescu, apărut în 2003 la Editura Litera Internațional, creând o concurență și un termen de comparație. Emulația științifică nu e de neglijat. Poate că dicționarul clujean ar avea nevoie de o mai mare flexibilitate a criteriului estetic, prea sever, după părerea mea, pentru epocile mai îndepărtate și prea îngăduitor cu valorile de după 1945. Dar favorizarea epocii contemporane acordă dicționarului o personalitate distinctă. E de meditat pentru ce ne adresăm mai repede unui dicționar: pentru o valoare recentă sau pentru una istoricizată, dacă nu clasicizată? O implicare mai generoasă a criteriului istoric ar fi creat posibilitatea de a înregistra și opere importante în evoluția unor genuri și specii literare, dar mai modeste din punct de vedere estetic. Văd, astfel, ca înregistrabile și scrieri cum ar fi *Occisio Gregorii...* (o farsă studentească importantă în istoria teatrului românesc) sau romanul neterminat *Tainele inimei* de Mihail Kogălniceanu, ce era chemat în sumar de un alt roman cu același titlu de Cristian Teodorescu”. □ Se publică un interviu realizat de Filip-Lucian Iorga cu Lucian Boia: „Din istoria mare, care este cam amestecată, din care cauză nici nu prea știi, la prima vedere, ce să alegi din ea, istoricul alege, filtrează, simplifică și construiește. Fiți sigur că aceste construcții ale noastre, ale istoricilor, nu sunt identice cu istoria adevărată. Nici nu au cum să fie. Sunt modele ideale, în care realitatea este rearanjată, în așa fel încât să capete sens. Cu siguranță, istoria capătă mai mult sens în construcțiile noastre, decât are în realitate. De fapt, istoria este un exercițiu de coerență. Pentru asta, însă, trebuie să pui o doză de inteligență și trebuie să fii conștient tot timpul că o anumită deformare față de realitate se petrece” (*Lucian Boia: „Știți ce istorie tot încerc eu să propun? O istorie inteligentă...”*). □ La rubrica *Ochiul magic*, Cronicar semnează nota *Mai există Parcul Ioanid?*: „Ne aflam îmbarcați zilele trecute, eu și alți concitadini, în autobuzul 133, călătorind ca vai de noi, la oră de vârf, dinspre Piața Romană spre Calea Moșilor. Înaintare trudnică, bară lângă bară, cu multe opriri între stații. Trecusem anevoie de Dorobanți, de Polonă și din nou ne-am oprit. De această dată exact în dreptul unui indicator stradal, un fel de pancartă înfipă în trotuar pe care scria ceva ce m-a intrigat: Parcul Ion Voicu. Eu știam dintotdeauna că din acel punct de pe Dacia se poate ajunge, tăind printr-o scurtă alee, în Parcul Ioanid. În vestitul parc Ioanid, un reper-emblemă al Bucureștiului. Cum de apăruse acel «Ion Voicu»? Acasă mă interesez, dau telefoane și ce aflu? Aflu ceva despre care s-a scris și în ziare dar mie îmi scăpase. Anume că deputatul Mădălin Voicu, nu cu mult timp în urmă, ar fi intervenit la municipalitate să fie rebotezat Parcul Ioanid cu numele tatălui său, Ion Voicu, violonistul de mare faimă care locuise într-un imobil din zonă. Și schimbarea s-a și făcut, vrednicii edili ai Capitalei neîndrăznind să-l refuze pe deputatul cu gura mare. Nu știu dacă lucrurile s-au petrecut chiar așa, dar un fapt este cert: Parcul Ioanid a devenit Parcul Ion Voicu, astfel cum, din autobuzul 133, am văzut scris pe indicatorul stradal. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. De ce însă atâta mirare,

m-ar putea întreba cineva, de ce atâta mirare și frământare? Străzi, piețe, parcuri, toate trebuie să poarte un nume, vorba poetului, și de ce nu l-ar purta și pe acela al violonistului Ion Voicu? Nu a fost Ion Voicu un om de valoare al acestei țări? Sigur a fost, voi răspunde, a fost un mare artist, nu încapе îndoială. Și a mai fost, pe deasupra, și om de spirit, de umor subțire, spre deosebire de urmașul său senator, care cultivă alt fel de umor. Mi-l amintesc pe Ion Voicu de la o emisiune televizată, probabil ultima la care a participat, pe la mijlocul anilor '90, vorbind cu vervă, cu bonomie și inteligență, cu mare farmec. Atunci? Atunci vreau să spun că nu Ion Voicu este în discuție, ci ștergerea din toponimia bucureșteană a «Parcului Ioanid». Să i se fi dat numele lui Ion Voicu altui parc, sau vreunei străzi, vreunei piațete din apropiere, dar nu Parcului Ioanid, cum au făcut-o ediliі obedienți sau ignoranți (sau și una și alta). De un secol și jumătate Parcul Ioanid era intrat în istoria Bucureștiului, în istoria noastră culturală și chiar în literatură, la propriu vorbind. Îl aflăm la mulți scriitori români, contemporani și interbelici, iar prozatorul Bedros Horasangian chiar și-a intitulat o carte Parcul Ioanid. Ce va fi spunând el despre faptul că Parcul Ioanid nu mai există? Sau ce vor fi spunând, aflând același lucru, Radu Cosașu, Alexandru George, Barbu Cioculescu și atâția alți scriitori români împătimiți de București? De un București, desigur, din al cărui cuprins, măcar simbolic, Parcul Ioanid nu poate să lipsească. Dar s-a întâmplat în acest caz la fel ca în atâtea altele în care sunt vădite pornirile noastre de sinucigași culturali. Numele consacrate de istorie ale străzilor, ale parcurilor, ale piețelor publice le ștergem din scripte și din memorie ca și cum nu ar fi și niște repere de cultură. Ce să mai vorbim despre distrugerile fizice? Mai există Calea Văcărești? Doar pe coperta cărții lui I. Peltz. Numele a dispărut cu stradă cu tot, trimisă în neant de buldozerele lui Ceaușescu". □ Lucian Georgescu semnează textul *Întâlniri cu Roman Polanski*: „Pe 30 ianuarie 2004, răspunzând invitației Universității de Artă Teatrală și Cinematografică din București și cu sprijinul Ambasadei Poloniei în România, Polanski a revenit în cetatea lui Bucur pentru a-i fi decernat titlul de Doctor Honoris Causa al UNATC. Un moment important, de consemnat de filmologia locală. Polanski este al doilea polonez care primește acest titlu din partea școlii de film românești, după Zanussi. Renunțase, evident forțat de protocol, la ținuta sport. De parcă l-ar fi legat de picioare cravata costumului, Polanski a urcat de această dată scările fără vitalitatea care mă surprinsese cu mai puțin de un an în urmă. A ținut un discurs politicos și scurt, fără energia de altă dată, într-o sală arhiplină, dar evident marcată de seisme sociale și nu numai. Poate emoție, poate absența totală. Greu de spus. Decernarea titlului – fără îndoială un moment important – părea că-l secătuisе. Iată de ce a îndurat cu stoicism la conferința de presă întrebări imbecile de genul «Pentru David Copperfield vă veți inspira din soarta orfanilor din România?» Cred că ar fi vrut să se afle în acel moment în cu totul altă parte". □ la rubrica *La microscop*, Cristian Teodorescu semnează articolul *Căpșuni și sinucigași*: „Văd aproape zilnic sutele de candidați la cules de căpșuni și altele, în Spania. Oameni

tineri sau foarte tineri, cei mai mulți. Din câte am stat de vorbă cu unul și cu altul, toți vor să strângă un ban, «la căpșuni», fiindcă în România nu numai că nu pot pune ban pe ban, dar au și datorii pe care nu le pot stinge. Mulțimea asta, aparent informă, și-a stabilit niște reguli pe care le respectă. Nu știu cât de strict, dar de când trec pe lângă ei, nu am văzut busculade și înghionțeli. Și-au făcut liste, s-au organizat ei între ei, vorbesc unii cu alții, deși stau acolo la concurență. Bucureșteni sau veniți din țară se recunosc unii pe alții, iar dacă nu ești dintre ei, candidat, te simt imediat. Cei foarte tineri sunt mai senini, au chiar o veselie de tip «Ce-am avut și ce-am pierdut». Pe candidații care au o familie în spate îi adulmecă imediat. Sunt mai rezervați și au aer recognoscibil. Nu stau la coadă pentru ei înșiși – vorba vine, înșiși, sunt mai multe femei decât bărbați –, încât una, două, privesc în gol sau spre cineva care lipsește, încurajator-optimist. Sunt aici, e bine, îmi aștept rândul. Dar și priviri hăituite, ale celor care stau la coadă cu frica de a nu fi respinși. Dacă vorbești cu ei, afli că unii renunță, temporar, la meserii pentru care au făcut o facultate sau o specializare după ce au terminat liceul. Profesori sau asistenți medicali – poate că or fi și medici printre candidați, n-am izbutit să aflui –, ingineri și tehnicieni fără slujbă ori taximetriști. Toți și-au făcut socoteala că în Spania vor câștiga mai mult, făcând pe culegătorii, decât în România, în meseriile lor». □ *La Revista revistelor*, cronicar consemnează: „În *Tribuna* din ultima săptămână a lunii ianuarie, dl Virgil Stanciu, anglist cunoscut, comentează un caz oarecum ciudat din literatura americană de azi: al unui critic literar, pe numele lui Dale Peck, care face praf toate cărțile pe care le recenzează. Ba chiar și cărți ale unor clasici, precum Joyce, Faulkner, Nabokov și alții. Tema articolului este «critica agresivă». Avem și noi așa ceva? Nu prea avem, constată dl Stanciu, «în parte pentru că o astfel de atitudine nu este tolerată». Și ne oferă două exemple: pe foștii noștri colaboratori, Luminița Marcu și Costi Rogozanu. «Încercarea» lor de a face pe Dale Peck la noi ar fi fost «repede înăbușită». *La România literară*, cum ar veni. Îl informăm pe dl V.S. că nimeni nu le-a înăbușit celor doi eventualele porniri agresive. Motivele plecării lor sunt altele. Și dacă-i urmărește în *Evenimentul zilei*, dl V.S. poate descoperi și singur că L.M. și C.R. sunt doi tineri critici talentați, destul de cuminți în judecăți, a căror agresivitate maximă este de a respinge proza actuală a dlui Fănuș Neagu pe care mai toți criticii serioși o resping de la o vreme”.

24 februarie

• [„**Observator cultural**”, nr. 209] La rubrica de informații apare știrea *Lupta pentru putere la Institutul Cultural Român*: „După plecarea în bloc a echipei de la «Dilema», noul Institut Cultural Român este afectat de un cutremur «la vârf». Mai exact: de o luptă pentru șefie care – deocamdată – a dus la un blocaj. Presa cotidiană de săptămâna trecută a «reflectat» prompt evoluția cazului a cărei rezolvare se lasă încă așteptată... În «Evenimentul zilei» de vineri 20 februarie, Luminița Marcu semnează un material intitulat *Buzura, cu demisia pe masă*,

în care prezintă conflictul «de programe» declanșat între actualul președinte al Institutului și aspiranții la șefie, Cătălin Țirlea și Alexandru Mironov. Dihonia – care privește și organigrama instituției – a ieșit la suprafață cu ocazia unei ședințe desfășurate marțea trecută și la care «presa nu a avut acces». Contactat telefonic, Buzura a declarat că nu are de gând să demisioneze, afirmând că «nu este un om care cedează ușor», că se simte pe «o poziție morală corectă» și că, dacă în cazul lui Cătălin Țirlea nu se ajunge la o soluție de comunicare, va acționa în consecință. În aceeași zi, «Cotidianul» publica un text pe aceeași temă, semnat de Gabriela Simon (*Buzura ar putea demisiona din fruntea Institutului Cultural Român*). Sunt reproduse, între altele, câteva considerații «programatice» ale lui Alexandru Mironov (de genul «cultura română trebuie să ajungă până la cel mai mic om») și – de asemenea – sunt «înregistrate» câteva declarații mai degrabă defensive ale lui Augustin Buzura; acesta a indicat existența unui conflict deschis între o grupare «liberală» și una «rigid-conservatoare», iar în chestiunea eventualei demisii a anunțat că va lua o decizie după un răgaz de trei zile de meditație... «Adevărul de sâmbătă» 21-duminică 22 februarie «atacă» problema prin intermediul unui comentariu acid al Cristinei Modreanu (*Institutul Cultural Român – în blocaj*). Autoarea observa dintru început că Legea pentru înființarea ICR conține ea însăși «condamnarea scrisă a acestuia»: «Problema este Consiliul de conducere al instituției, în care au fost strânse personalități mai mult sau mai puțin culturale, oricum cu un orgoliu flambat, care le împiedică să colaboreze. Cele trei ședințe ținute de la începutul acestui an n-au fost decât timp pierdut, de vreme ce programul alcătuit de președintele Augustin Buzura și echipa deja existentă [...] nu a trezit interesul membrilor Consiliului. Ca nu cumva să fie suspectați că n-ar avea idei, aceștia au început să-și expună propria gândire, concretizată în proiecte scrise sau numai în atacuri la adresa actualului președinte». În «Evenimentul zilei» de duminică 22 februarie, Luminița Marcu revine cu un material intitulat *Buzura versus Mironov via Țirlea*. Sunt consemnate câteva opinii «la cald» ale lui Augustin Buzura despre Cătălin Țirlea («are o pălărie mult prea mare. Eu i-am dat o șansă în acest post și urmează să mă gândesc în aceste zile dacă i se potrivește sau nu») și Al. Mironov («a venit cu acele povești din Cronica Română care nu au nici o legătură cu realitatea»). Declarându-se deja «obosit», președintele ICR adaugă: «dacă, prin absurd, nu voi găsi o cale de comunicare, voi alege soluția potrivită. De-asta mi-am luat trei zile de gândire. Marți vă voi spune ce am decis – și în cazul domnului Țirlea, și în cazul celorlalte probleme». În finalul materialului sunt expuse câteva din proiectele megalomane ale lui Al. Mironov pentru cultura română. În fine, la rubrica de «opinii» a «Cotidianului», Daniel Cristea-Enache (care nu uită să-și afișeze funcția de «director al Editurii Institutului Cultural Român») se solidarizează – pe obșnuitul sau ton îngâmfat – cu președintele ICR, pozând în... reformist independent! («Eu am acceptat să fiu director în echipa cu Augustin Buzura»). Până una-alta, ambele «grupări» par a se bucura de sprijinul președintelui Ion

Iliescu, iar conflictul lor intern se arată a fi mai curând o luptă pentru putere, în cadrul «culturii de stat». O vom urmări în continuare...” □ Sub titlul *Ministeriale* se publică mai multe informații: „*Un nou atac la Biblioteca Națională*. Cititorii «Observatorului cultural» își vor fi amintind campania de susținere – acum un an și jumătate – a Asociației Bibliotecarilor din Biblioteca Națională a României, care s-au opus intenției guvernului de preluare a noului sediu din zona «centrului civic» al Capitalei, unde executivul însuși dorea să se strămute. Se găsiseră atunci și sumele – foarte mari – necesare pentru finisarea clădirii că sediu al executivului, după ce Ministerul Culturii și Cultelor, în a cărui subordine se afla Biblioteca, oferise cu țărâita bani pentru continuarea lucrărilor. Solidarizarea unui mare număr de personalități culturale și a presei, ca și a partidelor de opoziție a determinat guvernul să renunțe. Ei bine, acum Ministerul a decis ca 10.000 de metri pătrați din suprafața Bibliotecii să fie preluați pentru depozitarea decorurilor Teatrului National și ale Operei Naționale, precum și pentru lucrări care aparțin Muzeului de Artă Contemporană! Se pregătește preluarea altor 7.000 de metri pătrați pentru depozitarea unor documente ale Arhivelor Naționale! Prima reacție s-a produs în ediția de *week-end* a cotidianului «Adevărul», în care Cristina Modreanu și Gheorghiță Aurelian Ion scriu texte acide împotriva recente decizii a Ministerului Culturii. Iată concluzia celei dintâi: «O singură întrebare ar mai fi de pus: de ce nu există voință politică pentru rezolvarea situației Bibliotecii Naționale? Să fie un motiv faptul că instituția cu pricina este simbolul singurei victorii semnificative a societății civile din România într-o dispută cu puterea? Atunci avem de-a face cu o imatură și foarte periculoasă război pe cultură. Și pe noi toți»... * *Cui îi folosește un festival-mamut?! La începutul săptămânii trecute a fost publicată în «Monitorul oficial» o Hotărâre de guvern pentru organizarea unui amplu «Festival al artelor», a cărei prima ediție e programată pentru perioada 5-12 septembrie 2004. De ce, cum și cui îi folosește?! Mister! Însă... Festivalul urmează să se desfășoare sub patronajul președintelui țării și sub autoritatea unui Comitet condus de primul ministru și din care fac parte ministrul pentru coordonarea Secretariatului general al guvernului și miniștrii Culturii și cultelor, Finanțelor publice, Administrației și internelor, Afacerilor externe, Educației, cercetării și tineretului și Transporturilor, construcțiilor și turismului. Comisia de organizare propriu-zisă va fi condusă nu de către cineva de specialitate culturală, ci de către... ministrul pentru coordonarea Secretariatului general al guvernului, care va avea în subordine secretari de stat de la aceleași ministere care își furnizează titularii pentru Comitetul onorific, plus de la Radiodifuziune, de la TVR și de la... Serviciul de protecție și pază! «Festivalul artelor» urmează să aibă loc din doi în doi ani. Primei ediții i se alocă prin Hotărârea de guvern respectivă suma de 64,9 miliarde lei, adică aproximativ... 2 milioane de dolari! Și să ne mai plângem că nu sunt în România bani pentru cultură!... Încă o dată: de ce și cui îi folosește?! Presa de săptămâna trecută n-a omis să pună în legătură mărșăl «Festival al artelor» cu proximitatea alegerilor din noiembrie, care se cuvin pregătite – nu-i*

asa?! – cu fast și cu spectacole grandioase...” □ Ana Maria Sandu realizează un interviu cu Cristi Puiu, al cărui scurtmetraj *Un cartuș de Kent și o pungă de cafea* tocmai primise Ursul de Aur la Berlin („Nici măcar nu mi-a trecut prin cap că o să iau premiul“. *Interviu cu Cristi Puiu*).

25 februarie

● [„**România literară**”, nr. 7] Nicolae Manolescu semnalează fenomenul *Orbirea critică*: „Un fenomen destul de răspândit, și nu de azi-de ieri, este ceea ce s-ar putea numi orbirea critică. Nu mă refer la cazurile, frecvente și ele, de receptare greșită a valorii unor opere sau scriitori, ci la o formă mai banală, dar și mai greu de explicat, de cecitate: și anume aceea de a nu vedea pur și simplu, într-un text, un pasaj, o replică, și de a-ți clădi interpretarea pe «absența» lor. Dacă intuiția valorii nu ține, în definitiv, doar de gustul personal al criticului, ci și de standarde de epocă, de mentalități culturale ori de mode, orbirea, la propriu, despre care e vorba mai departe pare mai degrabă (și până la proba contrarie) o lectură proastă decât o incompetență, și de aceea nici un critic nu e scutit de ea. În principiu, o *close reading*, precum aceea recomandată de criticii americani din anii '30 ai secolului trecut, ar trebui să-i cruțe pe practicanții meseriei de neatenții grave. În fapt, nu se întâmplă așa. Ca și Homer, criticul ațipește și el din când în când. Sigur că, uneori, neatenția se poate explica și ne putem da seama dacă ea este primară sau secundară. Exemplele de propagare în timp a unor lecturi cu omisiuni, dovedite prejudecăți curente, sunt nenumărate. Un astfel de exemplu este acela, pe care l-am comentat recent, al interpretării maiorescienelor «forme fără fond» doar pe baza unor fraze din articolul În contra direcției de astăzi în cultura română, trecându-se cu vederea (iată de ce numesc fenomenul orbire critică!) alte fraze din același articol, și mai ales un întreg pasaj concluziv din *Direcția nouă în cultura română*. Fără doar și poate, comentatorii ar putea susține că Maiorescu însuși și-a corectat, după patru ani, câți despart în timp cele două articole, ideile din cel dintâi. Tot ce pot spune este că Maiorescu a constatat probabil că nu fusese citit ca lumea și a făcut precizările de rigoare. Dar asta nu scuză perpetuarea primei lecturi, amendată de autorul însuși, vreme de o sută și mai bine de ani. Orbirea este evidentă. Și nu mă pricep s-o explic decât psihologic: pretinsa eroare a tezei lui Maiorescu era mult mai spectaculoasă decât adevărul ei eventual și, în plus, permitea comentatorilor ulteriori să vină cu o teză exact opusă, ea însăși mai spectaculoasă decât simpla recunoaștere a valabilității celeilalte (se înscriau în opoziție atât Lovinescu, zicând că civilizația românească a evoluat de la formă la fond și considerând reacționară teza maioresciană, cât și Călinescu, observând paradoxul că pașoptiștii, pe care-i viza teza, aveau mai curând fond decât formă)”. □ Ioana Pârvulescu semnează eseu *Patimile și măreția criticii literare*: „În bălălia genurilor și speciilor literare dusă încă din antichitate, au câștigat, pe rând, liricul, epicul sau dramaticul. Tragedia, cu acei îndrăzneți muritori încurcați de zei, amplul poem cu bărbați cărora le trece viața în zăngănit

de arme, amorurile cu formă fixă sau cele cu rimă împerecheată între suspine și, mai la urmă, romanul cu toate seducțiile lui furate de la celelalte specii au făcut, toate, ca dramaturgul, poetul sau romancierul să intre, unul în locul altuia, în grațiile publicului. Critica n-a intrat în luptă pentru că nu exista ca domeniu separat, deși despre «arta judecății», *kritike*, vorbește deja Platon. Ascuns discret în opera literară, criticul iese afară pe sfert sau pe jumătate din textele poezilor, dramaturgilor și prozatorilor abia în epoca modernă. Dar criticul întreg și independent își separă teritoriul și se proclamă autonom cam în același timp cu micile națiuni, adică de pe la jumătatea secolului al XIX-lea încolo. Extrem de târziu și, dacă ne gândim bine, așa cum n-a existat timp de atâtea veacuri, critica literară ar fi putut să nu existe deloc. Însă faptul că ea a apărut a schimbat fața lumii cărților. Să ne imaginăm cum ar fi arătat poezia, de pildă, fără umbra ei critică. Un volum de poeme nou apărut ar fi fost validat doar de marele public și de poeții înșiși, colegii de breaslă. Dar, chiar în perioada în care poetul este la mare cinste, nu există un public mare pentru poezie. Poeții din secolul al XVIII-lea scriau adesea pentru 10-15 prieteni, cei din secolul al XIX-lea aveau un public preponderent feminin. Și, oricum, de la »marele» public nu poți aștepta prea mult, pe el abia îl înveți, îl formezi, îl cucerești sau nu, datorită unor circumstanțe care nu depind neapărat de tine. Cât despre colegii de breaslă, subiectivitatea lor este atât de mare, chiar obligatorie (altfel n-ar fi mari poeți), încât nu te poți aștepta la o judecată dreaptă. Și la ce bun s-o faci altfel decât întâmplător și în treacăt? Primii care au avut nevoie de critică, de un exercițiu de înțelegere făcut de un specialist și în mod sistematic au fost înșiși autorii. Altfel, ar fi trebuit să rămână, asemenea lui Balzac, la reacția de acceptare sau negare prin interjecții a bucătăresei, căreia prozatorul îi citea fragmente din romanele lui, ca să le verifice valoarea. De la început însă, statutul criticii este ambiguu: pe jumătate apără literatura și-i ajută pe literați, dându-le un reconfortant sentiment de ocrotire, de înțelegere, pe jumătate acuză și amendează, iar creatorii se simt mai amenințați ca niciodată. Știe să dialogheze cu opera, oricât de ratată ar fi aceasta și, din momentul apariției ei, nici o scriere nu mai e zadarnică, dar spune când da, când nu. Laudă și măgulește orgoliul cum nu se mai întâmplase înainte, pentru că o face în cunoștință de cauză, dar, exact din același motiv, atunci când neagă rănește mai tare decât oricând. Din cauza acestui dublu statut, conviețuirea dintre autori și critici e dificilă ca aceea din unele cupluri în care cei doi nu mai pot trăi nici separat, ca înainte de a se cunoaște, dar nici împreună, pentru că se ceartă din orice. Autorii au crezut și continuă să creadă, în majoritatea lor, numai în prima funcție a criticii, de asistență gratuită, de laudă de la sine înțeleasă și văd în critic altceva decât un scriitor: un prestator de servicii extra-literar. Dacă criticul îi critică, el devine din prestator de-a dreptul un dușman. Autorul se simte »atacat». De altfel, toposul modestiei, încă la modă la prozatorii din secolul al XIX-lea, a dispărut cu totul din discursul scriitorilor de azi. În prefața (impecabilă) la poveștile sale, Creangă nu scrie mai mult de câteva rânduri adresate «iubitului

cetitoriu»: «Multe prostii ăi fi citit de când ești. Cetește rogu-te și ceste și unde-i vidè că nu-ți vin la socoteală, iè pana în mână și dă tu altceva mai bun la ivală căci eu atâta m-am priceput și atâta am făcut». Sigur că aceste cuvinte conțin câtă modestie tot atâta orgoliu, dar dialogul între iubitul autor și iubitul cititor (critic) mai este încă posibil. Mai puțin cunoscut și mai autentic în modestie este însă un fragment dintr-o altă prefață de autor, strict contemporană cu poveștile lui Creangă. A apărut în 1879, la ediția a III-a din *Convorbiri economice* de Ion Ghica: «Dar, iubiți cititori, nu scrie cineva cum voiește, ci din nenorocire scrie cum poate; de ar fi altfel, înțelegeți bine că nu ar mai exista deosebiri între scriitori; ar fi toți o apă, adică deopotrivă de buni în fond și formă; ar plana toți ca acvile. Vă rog dar, fiți toleranți și priimiți ceea ce vă pot da; nu cereți de la nimeni să se suie mai sus decât îi este dat». Discursul către public și critic al scriitorului de azi a uitat cu desăvârșire lecția lui Ghica. Oricât de ciudat și de illogic ar părea, toți scriitorii își închipuie că «planează ca acvile» și că au publicat o nouă capodoperă, deși văd că viața, că piața literară este invadată mai ales de cărți ratate. Un autor vrea o critică severă la o carte ratată a colegului, dar nu admite nici cea mai mică reținere la propria carte. Vrea să i se comenteze cartea într-un singur registru. Nu înțelege că, din momentul publicării el și-a asumat două riscuri: să nu fie comentat deloc sau să fie comentat negativ (fie pe drept, fie pe nedrept). Uneori autorul are mari îndoieli cu privire la propria carte, dar dacă criticul își exprimă aceleași îndoieli devine indezirabil. Și, cel mai trist dintre toate, pentru orice articol negativ semnat într-o revistă de un critic anume, autorul se supără de-a valma, pe toată redacția, pe prietenii revistei, pe directorul ei, pe toți criticii din univers și jură să nu mai calce nici măcar pe strada unde se află biroul infamei publicații. Un alt lucru curios: pentru autor, criticul este nedemn de acest nume doar atunci când scrie de rău despre cartea lui, deși, dacă ne gândim bine, ratarea critică prin laudă e la fel de frecventă. Patimile autorilor vor dura atâta timp cât se vor supăra numai pe eroarea de judecată negativă, nu și pe cronica laudativ nedreaptă. Iar măreția criticii se manifestă de câte ori literatura și cititorii au de câștigat dintr-un articol critic, fie el pozitiv sau negativ. Nici criticii nu planează toți «ca acvilele». Riscul principal pe care îl înfruntă este beția puterii. Critica are dreptul să judece toate celelalte specii, dar se lasă judecată numai de ea însăși. Or, critica criticii este mai rară, criticii își contrazic colegii indirect, scriind altfel despre o anume carte. Iar greșeala cea mai frecventă (întâlnită mai ales, dar în nici un caz exclusiv, la criticii tineri) este inadecvarea tonului. Sunt destui care confundă critica negativă cu bășcălia, cu vorbitul din vârful buzelor, de parcă, vorba lui Creangă, dacă ei ar lua pana în mână ar da ceva mai bun. Un posibil decalog al criticii literare, alcătuit pe baza patimilor din breasla totuși cea mai echilibrată a literaților ar arăta așa: 1. Să nu ai alți Dumnezei în afară de literatură. 2. Să nu-ți faci idoli, să nu te închini lor și să nu-i slujești, căci scrisul se răzbună. 3. Să nu iei în deșert ceea ce faci. 4. Să nu ucizi cartea despre care scrii, dacă are oricât de puțină viață în ea. 5. Să nu te lași în voia umorilor. 6. Să

nu te lași în voia judecăților primite de-a gata. 7. Să nu dai sfaturi. 8. Să nu mărturisești strâmb, să nu fii necinstit. 9. Să nu scrii fără să fi citit totul cu atenție. 10. Să nu scrii despre ceea ce te depășește. Oricine știe că un articol critic greșit poate păcăli numai până când iei în mână cartea despre care e vorba în el. După ce confrunți însă cartea cu articolul, criticul pe limba lui piere, adică se face de râs. Cea mai mare rușine a criticului nu este atunci când autorul se întreabă «ce-a avut cu mine?», ci atunci când publicul se întreabă «ce-o fi avut cu X?». Urmărind schimbările de mentalitate literară îmi place să cred că va veni și timpul când, în bătaia genurilor și speciilor, va exista o aducere în prim-plan a literaturii critice și când textul critic va valora nici mai mult, dar nici mai puțin decât textul literar”.

[FEBRUARIE]

● [„**Contemporanul. Ideea europeană**”, nr. 2 (623)] În cadrul unui dosar *Nicolae Breban – 70* semnează articole Nicolae Balotă, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Irina Petraș, Nicolae Bârna, Marian Victor Buciu, Laura Pavel, Traian T. Coșovei, Ioan Groșan, Paul Daian, Constantin Virgil Negoită, Dora Pavel, Gheorghe Schwartz, Liviu Antonesei, Adrian Mihalache, G. G. Constandache, Horia Gârbea, Dumitru Chioaru, Irina Coroiu, Henri Zalis, Aura Christi. Eugen Simion, *Ambiția de a fi scriitor*: „Ce mi-a plăcut și îmi place, în continuare, la Nicolae Breban – el însuși un mare romancier – este ambiția lui de a fi scriitor. Ambiția și orgoliul de a fi scriitor. Nu le ascunde niciodată, dimpotrivă, le exacerbează, le repetă, până ce preopinutul este doborât. Îi place să fie scriitor și, cum am zis la început, este un scriitor profesionist. Când a încercat să iasă din profesiunea de scriitor, devenind pentru scurtă vreme om politic (în jurul anului 1970), n-a fost bine pentru el. A intrat într-o aventură din care a ieșit cu greu, după câțiva ani de zile. A avut, totuși, tăria să nu-și părăsească literatura, și acest fapt a fost (și este) esențial. După decembrie 1989 s-a amestecat din nou în politică, dar nu prea mult și nici cu mare abnegație. Semn de înțelepciune. Nu știu dacă azi mai are ambiții în această direcție, iar dacă le are, l-aș sfătui să le părăsească pentru că reiau aici o propoziție a lui Paul Valéry (o propoziție pe care am citat-o în 1990 și, din cauza ei, s-au supărat toți prietenii mei) – politica este ceva ce împiedică pe creator să se ocupe de ceea ce este esențial pentru el (parafrază după un citat din memorie)... Scriitorului îi stă bine cu fantasmele lui despre viitoarele capodopere...” □ Liviu Antonesei, *Leul în mijlocul verii*: „Este Breban cel mai mare prozator postbelic? Nu știu și, de altfel, îmi displac topurile atât de exacte când este vorba de literatură. În fond, formulele românești sunt atât de diverse încât s-ar putea să fie câțiva prozatori aproximativ la fel de importanți în acest interval de timp ce trece de jumătate de veac. Totuși, un fel de profetie, chiar aici, în satul meu, aș îndrăzni să fac. De la război încoace, au apărut în literatura română câteva mii de prozatori, chiar și dicționarele relativ selective, cum ar fi cel al «echipei Zăciu» păstrează, circa o mie. Ei bine, dacă din

aceștia, istoria literară va păstra o sută, Breban ar fi între ei. Dacă ar păstra doar zece, Breban iar n-ar putea să lipsească, în ce mă privește, din cei de dinaintea și din (aproximativ) generația lui Breban, vor rămâne șapte mari și lați, și anume, în ordine alfabetică, cu siguranță, Nicolae Breban, Petru Dumitriu, Paul Goma, Radu Petrescu, Dumitru Radu Popescu, Marin Preda, însă al șaptelea loc nu mi se pare sigur. Pentru acesta se bat, cu șanse variabile, Ștefan Bănuțescu, Mircea Horia Simionescu, Fănuș Neagu, George Bălăiță și Constantin Țoiu. Restul? Ei bine, aceștia, vor forma fondul pe care istoria literară va stabili că au evoluat protagoniștii, ei vor intra în panorame și enciclopedii, iar într-un ceas fast poate vor forța retrospectiv ierarhiile. Lor le putem deja spune: «Salutare, Grobei, salutare!». Restul? Literatură, bineînțeles, dar nici măcar de nivelul romanelor pe care Breban a avut gentilețea să le rateze! Desigur, nu i-am pus la socoteala pe cei de la șaptezeci încoace, pentru că aici lucrurile sunt încă în plină mișcare. Dar dacă, din întreaga pleiadă a prozei postbelice, ar fi să rămână un singur prozator, ar fi acesta Breban? Nu știu. Ceea ce însă știu, și știu asta cu siguranță, este că ar avea șansele cele mai mari – la cei patruzeci de ani este încă în plină formă și, cum spuneam, dintre colegii de generație în activitate, este singurul care ne mai poate rezerva surprize, surprize foarte mari”. □ Dora Pavel în dialog cu Nicolae Breban, „*Nu ajungi la idei mari decât dacă te confrunți tot timpul cu spirite egale*”: „mă scol întotdeauna la ora două, orice se-ntâmplă, și trăiesc, cum spuneam în tinerețe, ca într-un antrenament de box. Nu fac nimic toată ziua decât îmi chivernisesc energia, nu citesc lucruri exacerbate, nu citesc *Richard al III-lea* de Shakespeare, citesc, dacă se poate, lucruri de mâna a doua, bune, în general, intru într-o formă de economie a energiilor psihice și fizice, mă culc seara, la zece, mănânc aseasonat, să nu-mi cadă greu seara, ca la două dimineața să mă scol, așa am făcut toată tinerețea. Și la două sunt treaz, perfect senin, trec după aceea în forma lășității față de hârtia albă – cum spun toți băieții -, care, pentru foarte mulți sterili, e o prăpastie. Aiurea, hârtia albă, ce hârtie albă? Hârtia albă este un suport. Nu hârtia albă te sperie, asta e o prostie. Te sperie munca, efortul ăla susținut de fiecare zi. Așa cum se sperie atletul de profesie care vine la arenă. Sau boxerul, care se antrenează. Totdeauna la început e un trac, te sperii, dar după aia, intri. Așa și eu. Uneori, când scriu, mă trezesc că nu mai pot să dorm. Sunt momente în care spun: nu scriu în noaptea asta, în noaptea asta dorm. [...] *Amfitrion* am scris-o ziua, dar acum din nou scriu noaptea. Deci zic: Nu, nu lucrez noaptea asta. Și stau ce stau, de la două la două jumate, trei fără douăzeci. Pe urmă, mă tot întorc, pe urmă mă scol, a, zic, nu-i nimic, mă scol, dar nu scriu. Citesc. Mă duc și-mi iau câte o carte din astea, penibilă, un dox, un roman polițist, pe care l-am citit de trei ori, și citesc vreo zece minute, și pe urmă o las și mă așez și scriu, și-mi ies chestii splendide. Ei, sigur că e o luptă cu tine în fiecare noapte, însă, în mare, dacă ai cadrul bine făcut și dacă ai rutină, lucrul merge și începe să prindă teren, știi, șenilele epice prind, prind teren și se încarcă. [...] Ziua stau, joc tenis sau văd câte un prieten, sau mă plimb, sau citesc,

sau mă uit la televizor, la filme îndobitocitoare.” □ Robert Șerban semnează un dialog cu Mircea Mihaieș „*„Eu cred în chirurgie, nu cred în magie”*”: „România profunda e cu totul alta față de ce se pictează în jurul celor câteva hectare din București care contează, și în jurul a doua sau trei orașe din România, care mișcă. România profunda trăiește o tragedie fără să își dea seama că o trăiește și fără să accepte că trebuie făcut ceva. Aici e marea problema a României. Va trebui să ieșim din mit. [...] Va fi destul de dur. E clar că nu se va mai putea merge în continuare consumând din niște resurse extrem de limitate și că nu e posibil ca vreo douăzeci și ceva de milioane de români să subziste pe munca, mai buna sau mai proasta, a unui milion și ceva de români, după socotelile mele. Dar nici aceia nu produc, ci circulă mărfurile. Sunt, în clipa de față, mi se pare, 6,6 milioane de pensionari, sunt șomerii, oamenii sub 18 ani, țăranii... Dacă facem calculele, vedem că rămânem la o cifră de vreo patru milioane și ceva de oameni activi. Dar și dintre ei, vreo două milioane sunt bugetari. Așa că rămânem cu vreo două milioane de oameni pe care, dacă îi scoatem pe cei din comerț, care de fapt reciclează și sunt capătul acestui ciclu economic, vedem că producția propriu-zisă este realizată de mai puțin de un milion de români. Și atunci ești uluit de ce se întâmplă în aceasta țară. E, într-adevăr, miraculos! Fiecare român care produce ceva ține în spate 20 de oameni, ceea ce este dincolo de orice imaginație și cred că am intra în orice Guinness Book al aberațiilor. Știu că în Occident, în momentul în care raportul dintre populația activă și cea pasivă scade sub 1 la 4, structurile sociale intră în sevrăj și se iau toate măsurile. La noi nu se întâmplă nimic. De aceea, acei concetățeni ai noștri, pe care i-am văzut la farmacie așteptând mila publică, pentru că despre asta e vorba, aproape că sunt de înțeles”.

• **„Familia”, nr. 2 (460); „revistă de cultură”, „apare la Oradea la sfârșitul fiecărei luni”, „revista apare cu sprijinul Consiliului Județean Bihor și al Ministerului Culturii și Cultelor; redacția: Ioan Moldovan (redactor-șef), Dumitru Chirilă (redactor-șef adjunct, Miron Beteg, Mircea Pricăjan, Ion Simuț, Traian Ștef)** Traian Ștef semnează editorialul *Mai există Ministerul Culturii?*: „Când pomenești, al noi, instituție, te gândești automat la șeful ei. Ține de o mentalitate care nu e tocmai nouă. [...] Instituția e omul din frunte, de la biroul cel mai mare, cu secretara cea mai arătoasă și mai vigilentă, cu calculatorul cel mai scump și scaunul cel mai confortabil. Nu arhitectura ei internă, nu funcționalitatea și eficiența ei contează, ci numele șefului. Deci, ne gândim la dl. Răzvan Theodorescu. Ce o mai fi făcând? Despre alți miniștri ai Culturii mai auzeam că-și descheie șlițul prin instituție, că demisionează dacă nu, dar dl. Theodorescu parcă ar sta undeva la gura sobei, mulțumit, convins că e bine cum e. [...] Prim-ministrul Adrian Năstase chiar a renunțat la serviciile Ministerului, împărțind ceva bani d ecarte prin Uniunea Scriitorilor [...]. Dincolo de acest gest al d-lui Năstase, există toate motivele să credem că un minister al culturii este inutil, cum inutile sunt toate direcțiile sale de prin județe. Dacă acestea nu fac decât rapoarte cu «acțiunile» altora, înseamnă că la Minister se

centralizează aceste rapoarte și basta. Cel mult, se mai împarte ceva mărunțiș, dacă rămâne de la salarii. Pe la direcțiile județene, singurii care mai fac ceva – cel puțin strâng bani – sunt specialiștii de patrimoniu, dar au fost și ei restrânși la statutul de simplu birocrat”. □ Shaul Carmel îl interviează pe Norman Manea – dialogul apare în cadrul rubricii *Sertarele exilului* pe care Manea o are în revistă („*Editura Polirom a fost una dintre cele mai încurajatoare surprize românești ale ultimilor ani*”): „Există [...] și încercări de «recuperare» oficială. De pildă, primăria municipiului Suceava m-a numit, recent... «cetățean de onoare» al orașului meu natal. Înduioșătoare recunoaștere, și-a spus, emoționat, bucovineanul care sunt. Relatarea «dezbatelor» din consiliul municipal oferă însă o revelatoare lectură a felului în care continuă să gândească cei aflați la putere. Deși primiseră din timp «dosarul candidatului», controversile consilierilor în legătură cu «evreul emigrat» din America n-au putut fi încheiate, se pare, decât printr-o intervenție drastică de tipul: «Gata vorbăria! Așa vrea Partidul, așa rămâne!...» Formularea sună, azi, desigur, total diferit: «Dacă are șanse la Premiul Nobel, nu mai avem ce discuta!...» Un consilier oficial PSD izbutise, totuși, Slavă Domnului, să precizeze că, dat fiind că la 13 ani fusesem un pionier devotat, nu vede cum puteam fi persecutat de regimul comunist (precizez că am părăsit țara la 50 de ani) și că Antonescu nu a persecutat evreii din Bucovina, ci doar i-a trimis în Transnistria. Pare o glumă quasi-sinistră, dar am citat din ziarul local. Nu-i o pacoste, oare, pentru bieții consilieri să-și bată capul cu asemenea încurcături”. □ Marius Miheț recenzează romanul lui Constantin Popescu *Mesteci și respiri mai ușor...* (Editura Cartea Românească, 2003): „Mai bine de jumătate din roman senzația dominantă e cea a unui simplu joc cu personaje vorbărețe, nubile, inculte, mediocre, altele diletante, glumind banal și încercând să imite viața din filme. Argoul lor, arhicunoscut tinerilor de azi, clișeele de tot felul și evenimentele pe care acestea și le creează definesc, în concepția creatorului, o nouă generație. De fapt, o *degenerație* care e nehotărâtă, influențabilă, fără perspective, ambetată, relaxată cu rânjete de jointuri, fascinată de actori și vedete tv, dependenți de PC-uri, internet, baruri și cluburi. Acestea înlocuiesc ședințele UTC, manifestările festive, munca patriotică, brifcorul și Cântarea României. Asemenea tinerilor prozatori de azi, personajele lui Constantin Popescu au *copilăria pierdută în comunism*. Adolescența lor, prelungită în maturitate, nu e decât o stare hibridă de teribilism. De la discuții despre românismul actual (cu tot ce ține de realitățile trăite: maidanezi, politicieni, evrei, masoni, prostituate, pești, traficanți, hoți de mașini, mafioți, mineriadă, fotbal, droguri, tâlhării, vedete tv etc.) la irealul din mintea fiecăruia. Faianță, personajul central (cu ambiții de personaj complex) spune, nu întâmplător [...]: «Nu-mi place realitatea. Totul e în capul meu» (p. 118). Faianță, Grasu, Manase, Ciuhapu, Papuccinno, Salată, Gelu, Ioana discută – cum recunosc la un moment dat – precum taximetriștii. Își dau cu părerea despre orice. Plecarea lui Salată în State aruncă asupra Grupului o undă de amărăciune, dar se bucură că măcar unul scapă din țara pe care-o urăsc-iubesc atât” (*Noua degenerație*).

[IANUARIE-FEBRUARIE]

• [„Caiete critice”, nr. 1-2 (195-196); „revistă lunară de critică literară și informație științifică”; director: Eugen Simion; secretar general de redacție: Călin Căliman; redactori: Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Nicolae Bârna, Bogdan Popescu] Eugen Simion semnează articolul *Nicolae Breban 70*: „Ce mi-a plăcut și îmi place, în continuare, la Nicolae Breban [...] este ambiția lui de a fi scriitor. Ambiția și orgoliul de a fi mare scriitor. Nu le ascunde niciodată, dimpotrivă, le exacerbează, le repetă până ce preopinutul este doborât. Îi place să fie scriitor și [...] este un scriitor profesionist. Când a încercat să iasă din profesiunea de scriitor, devenind pentru scurtă vreme om politic (în jurul anului 1970), n-a fost bine pentru el. A intrat într-o aventură din care a ieșit cu greu, după câțiva ani de zile. A avut, totuși, tăria să nu-și părăsească literatura și acest fapt a fost (și este) esențial. După decembrie 1989 s-a amestecat din nou în politică, dar nu prea mult și nici cu prea mare abnegație. Semn de înțelepciune. Nu știu dacă azi mare are ambiții în această direcție, iar dacă le are, l-aș sfătui să le părăsească pentru că – reiau aici o propoziție a lui Paul Valery (o propoziție pe care am citat-o în 1990 și, din cauza ei, s-au supărat toți prietenii mei) – politica este ceva ce împiedică pe creator să se ocupe de ceea ce este esențial pentru el (parafrază după un citat din memorie)... Scriitorului îi stă bine cu fantasmalele sale despre viitoarele capodopere...” □ Bogdan Popescu recenzează roman *Marea evadare* de Emil Mladin: „În urmă cu un deceniu descopeream un prozator original prin faptul că nu ținea deloc la originalitate și nu dădea semne că îl chinuiau prea tare complexele de superioritate ale congenerilor săi. Comentând la acea vreme romanul *Haimanaua* al lui Emil Mladin [...] nutream convingerea că autorul găsisese o formulă bine dozată care făcea accesibil publicului textul său, fără a se arăta, totuși, prea concesiv față de gustul comun. De atunci încoace am avut prilejul de a analiza în «Caiete critice» încă trei romane (dintre care unul, *Părintele Mavrodin*, a obținut premiul pentru proză al Academiei Române) semnate de autorul mai sus pomenit. De fiecare dată, observam că obsesiile fundamentale dar și slăbiciunile treceau, cu veșminte nu mult schimbate, din carte în carte, așa încât cititorul ajungea să «știe» cum își va urma cursul o scriere sau alta. Romanele lui Emil Mladin, deși abundă de personaje, se structurează în jurul unui singur Personaj. Iar acest Personaj, fie tânăr ori bătrân, este întotdeauna chinuit de lumea în care trăiește, este azvârlit din propria existență, marginalizat fără putință de scăpare, martirizat din pricina propriei curățenii sufletești. El nu rezistă teribilele înfruntări cu malefica și cruda realitate și caută un mijloc de a se descotorosi de ea (Radu Tristu din *Haimanaua* se sinucide, Eustațiu Brezeanu din *Părintele Mavrodin* se transformă în apostol de mahala, Cezar Mărcuș din *Pedeapsa* acceptă să fie ucis în chip cumplit, Paul Arnauld din *Champs-Elyseés* se cufundă într-o nebunie tristă). Mucenicii îndură, uneori revoltându-se neconvincător, răutăți din partea propriilor familii dar și din partea majorității celor cu care au de-a face într-un fel sau altul. [...] Emil Mladin își plimbă umanitatea prin locuri sordide și o

face să treacă prin tot soiul de mizerii fizice și morale zugrăvind, cu voluptate, un fundal de repulsie și greață [...] pe care conturează Personajul cu trăsături îngerești. Nu cu mult altfel stau lucrurile în ce mai recent roman al lui Emil Mladin, *Marea evadare* (ed. DU STYLE, 2003). Protagonistul (numit aici Lupu Molete) urmează, docil, binecunoscuta cărare către pierderea de sine, consecință a neadaptării la răutatea și răutățile celor din jur” (*Lungul martiriu al Lupului fără dinți*). □ Daniel Cristea-Enache recenzează volumul lui C. Stănescu *Accente. Jurnal indirect (1996-2003)*: „Jurnal într-adevăr *indirect*, scoțând adică un profil al autorului nu din auto-caracterizări flatante, ci din plierea pe diferite subiecte, din lectura atentă (a literaturii și a realității înconjurătoare) și din comentariul avizat” (*Critic și gazetar*). □ În cadrul unui dosar dedicat lui Dumitru Țepeneag, Eugen Simion realizează un dialog cu acesta (*Convorbiri cu Dumitru Țepeneag*): „Spurcat la gură sau eretic de stânga, cum zici tu, mai sunt și acum, deși am îmbătrânit și am obosit. Anarhismul meu, fie el și sedentar, de ordinator, nu se prea potrivește cu vârsta mea. La vârsta mea ar trebui să fiu academician sau PDG, sau măcar într-un consiliu de băgători de seamă, la TV sau la vreo societate de binefacere. Eu sunt anarhist. Eretic de stânga!... Stânga asta care e din ce în ce mai minusculă peste tot în lume după crahul Uniunii Sovietice. Dovadă că au existat o grămadă de nătărăi care, mai ales în Occident, să creadă într-adevăr că în Răsărit se construiește socialismul. Și după aceea i-a apucat disperarea! Dar ia spune-mi, în România, câți au curajul să spună că sunt de stânga? Nici măcar Iliescu nu se mai pretinde de stânga. Se zgribulește din ce în ce către centru. [...] Literatura e pe ducă, în sensul grav al conceptului: literatura ca artă, ca producătoare de opere unice. Va rămâne doar ca un meșteșug artizanal, de produse în serie. În cazul ăsta, criticul la ce mai slujește? Se va transforma, în cel mai bun caz, într-un fel de controlor de calitate... [...] Afirmția mea e prea abruptă, recunosc. Deși am mai făcut-o, nu am reușit niciodată s-o dezvolt convenabil. De fapt, nu am argumente mai convingătoare decât avea Hegel când sugera că istoria se sfârșește. [...] Sfârșitul Istoriei nu înseamnă că nu se vor mai întâmpla tot felul de lucruri care să poată fi povestite. Povestea cu peripețiile ei nu vor dispărea peste noapte, dar totul va fi ca un foileton fără cap și fără coadă. [...] Pentru Hegel, ca și pentru urmașii lui (nu era numai Marx!) era normal ca o activitate umană care se naște în timp, în istorie, să și dispară la un moment dat. Asta se întâmplă cu arta și cu literatura. Peste tot în lume ideea însăși de artă lăncezește, nu mai naște forme noi. Mi-e ușor să dau exemple. Ce e post-modernismul decât o «revizitare» a unor forme deja apărute. Pariul e că prin revizitare le vom putea revigora. S-ar putea... Și pe urmă? Ideea mea nu e evidentă și nici ușor de demonstrat. Se întâmplă oarecum ca în desenele animate unde un omuleț îl urmărește pe altul; cel urmărit ajunge la buza unei prăpăstii și-și continuă fără frică goana, pășind prin aer; de căzut nu va cădea decât atunci când își va da seama de ce i se întâmplă, în momentul deci... al conștientizării. Eu pretind că acel moment nu e departe.”

• [„Euphorion”, anul XV, nr. 1-2 (394-395); „revistă de literatură și artă”, apare la Sibiu sub egida Uniunii Scriitorilor; redactor-șef: Dumitru Chioaru; colectivul redacțional: Ioan Radu Văcărescu, Andrei Terian, Mircea Stănescu] Andrei Terian scrie despre *Portretul lui M* de Matei Călinescu: (*Dincolo de literă*) și despre romanul *Tricephalos: Cartea Licornei, Peripețiile Alisei în țara New Yorkeză, Cuiele trupului meu* de Ruxandra Cesereanu (Editura Dacia, 2002): „După ce s-a afirmat în poezie, proză scurtă și eseu, Ruxanda Cesereanu încearcă, prin romanul *Tricephalos*, o construcție de dimensiuni mai ample. Cum între cele trei părți ale textului există diferențe semnificative, unii au considerat că ar fi vorba de trei romane distincte. Chiar dacă legăturile dintre cele trei episoade sunt destul de neclare, numitorul lor comun îl constituie caracterul inițiativ al întâmplărilor. Pe scurt, fiecare episod relatează o căutare de factură erotică pe care personajul-narator, secundat de partenerul ei (Cobra/Korn) o întreprinde într-un spațiu exotic (Paris, New York și Creta). În primul text, *Cartea Licornei*, personajul principal colindă mai multe cabarete pariziene în căutarea unei celebre prostituate, o valahă cu un canin retezat cunoscută sub mai multe pseudonime (Zizou, Licorna, Nana). Expediția, demarată din rațiuni destul de obscure, ia sfârșit la fel de ambiguu în momentul când personajului i se dezvăluie natura fantasmatică a obiectului căutat. După aceeași schemă se desfășoară și evenimentele din partea secundă a romanului (*Peripețiile Alisei în țara New Yorkeză*), cu deosebirea că acum pretextul realist al epicului se dizolvă prin frecvențele incursiuni în imaginar și supranatural. Astfel, zona ficțiunii este invadată de figuri bizare (Ezra, motanul Alleng, Omul-Crab, calul Rudy ș.a.), iar noua Alisă trece și ea printre-o gamă de peripeții neverosimile (e închisă într-o carte sau străbate New York-ul călare pe o mătură). Modelul acestei proze este mai puțin Lewis Carroll, cât Joyce sau postmodernul Carlos Fuentes (ca și *Terra nostra, Peripețiile...* încep cu o listă a personajelor). Și această parte se termină la fel de abrupt, iar protagonista nu oferă decât o justificare de circumstanță: «Adevărul e că eram obosită, iar New Yorkul mă epuizase și ca viață trăită și ca imaginație». Cea mai realizată parte a romanului este secțiunea finală, *Cuiele trupului meu*, care conține o incursiune în universul corporalității (Uterus) și relatarea unei călătorii în insula Creta (Jurnal cu minotaur). Mănată de un presentiment difuz spre vechea Eladă, eroina își reactivează în vis arhetipul inconștient, parcurge un ritual orgiastic pentru ca în final să consemneze uciderea Minotaurului. Prin conversiunea Minotaurului în unicorn, autoarea încearcă, destul de tardiv, să reînnoade firul simbolic din prima parte a romanului într-o urzeală coerentă. Proza pe care dorește să o scrie Ruxanda Cesereanu este una extrem de pretențioasă. Ea conjugă picarescul cu incursiunile în tărâmul subconștientului și exotismul cu relatarea unor experiențe inițiatice. *Tricephalos* se susține estetic prin exploatarea unor filoaie încă puțin abordate la noi: corporalitatea și sexualitatea. De fapt, acestea alcătuiesc însuși miezul romanului, care constituie, din acest punct de vedere, o reușită. Mai ales în ultima parte, cititorului i se oferă o proză erotică de cea mai bună calitate, în care

autoarea, fără a derapa în pornografie, țese cu răbdare o mitologie a corpului [...]. În orice caz, nu excesele erotice diminuează valoarea cărții. Scăderile romanului nu țin de exacerbară elementelor sexuale, ci de sufocarea materiei epice prin comentariu. Fie că e vorba de o subestimare a competenței cititorului, fie că la mijloc e o nerăbdare în a epuiza materialul tratat, Ruxandra Cesereanu stoarce evenimentul de semnificațiile sale: sensul nu e sugerat, ci explicat, oferit pe tavă. Naratoarea nu-și poate domoli tentația livrescului și a interpretării, iar digresiunile sale savante dăunează epicului deoarece orientează forțat lectura și limitează sensul. [...] În al doilea rând, preocupată excesiv de configurarea semnificațiilor, autoarea ignoră construcția planului «realist» al romanului. Personajul său este o ființă cu o identitate fluidă, fără biografie și fără stare civilă; ea se prezintă mai mult ca un mănunchi de gânduri și de senzații (cu excepția părții Cuierelor trupului meu, a cărei reușită ține, printre altele, și de această particularizare a eroinei). Datorită acestei camuflări a resorturilor intime și a motivațiilor de profunzime, reacțiile și acțiunile sale sunt prea puțin inteligibile pentru cititor, iar romanul generează, în ansamblu, o impresie de artificialitate. *Tricephalos* indică o prozatoare care se mișcă în voie pe spații mici, adesea cu o lejeritate stilistică de invidiat. Astfel, romanul lasă impresia unei suite de poeme în proză, schițe, eseuri, cărora le lipsește însă viziunea unificatoare care să le articuleze într-o structură cristalină. Ruxandra Cesereanu este o prozatoare de talent, dar cu un simț al construcției încă insuficient consolidat” (*Eros palimpsest*). □ Numărul este dedicat onirismului. Dora Pavel semnează un dialog cu D. Țepeneag, „În limba română mă simt acasă... În papuci”: „Literatura română nu interesează pe nimeni, România are o faimă detestabilă. Nici măcar traducători din română nu prea sunt”.

• [„Vatra”, nr. 1-2; „revistă lunară de cultură editată de Uniunea Scriitorilor, Consiliul Județean Mureș, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor”; redacția: redactor șef: Cornel Moraru; redactor șef adjunct: Al. Cistelecan; Iulian Boldea, Kocsis Franciska, Aurel Pantea Virgil Podoabă, Nicoleta Sălcudeanu, Alexandru Vlad, Maria Campatelu (redactor pentru Italia) Dan Culcer (redactor pentru Franța), Emilian Galaicu-PăUN (redactor pentru Basarabia), Dieter Schlesak (redactor pentru Italia), Andrei Zanca (redactor pentru Germania)] Tema numărul este *Cărțile anului 2003*. □ Dosarul este introdus prin textul *Top 2003*: „A face un bilanț critic al cărților apărute în anul precedent, cum obișnuiam cândva, este azi imposibil. Producția editorială, tot mai diversă și haotică, întrece cu mult capacitatea noastră de informare și receptare. Se publică destul de mult (deși toată lumea se plânge de lipsa fondurilor), iar difuzarea nu se face întotdeauna coerent. Fiecare casă de editură are propria strategie, iar unii editori evită constant rețeaua clasică a librăriilor. Multe cărți le vedem numai la televizor sau auzim despre ele la radio – din păcate, și acesta ascultat din ce în ce mai puțin. Pe de altă parte, prețurile cărților sunt în continuare destul de prohibitive, pentru a încerca să cumperi

imediat ultimele apariții. Pentru criticul interesat de literatura actuală e o adevărată dramă să nu poată fi la curent cu tot ce se scrie. Firește, în ultimă instanță, fiecare procedează în mod selectiv, oricum nimeni nu poate cuprinde totul. Este ceea ce încercăm și noi să facem în acest număr al revistei Vatra, o selecție însumând un număr de titluri (sunt multe, puține?) din producția editorială a anului trecut. O facem cu riscul de a nu fi avut acces la tot ce s-a tipărit și difuzat până în momentul de față. Vedem că anul editorial nici nu s-a încheiat, cărți date 2003 continuă să apară. Selecția noastră poate fi oricând răsturnată. Nu credem însă că ar putea fi infirmată în întregime, oricâte surprize s-ar mai ivi de aici încolo. Eventual, am mai adăuga (și am face-o cu bucurie) alte câteva titluri. Acum ne mulțumim cu cele alese, nu fără dificultate, de redactorii noștri și pe care noi le considerăm cel puțin relevante pentru anul care s-a scurs. Unele cărți din grupajul pe care l-am alcătuit au fost deja menționate elogios de critică sau chiar premiate (v. cartea lui Andrei Pleșu). După cum și celelalte vor trezi – sperăm – interesul juriilor de specialitate din perioada care urmează. Nu știm dacă lista noastră va surprinde prin vreun titlu la care nu se aștepta nimeni să fie inclus în top. Nu acesta a fost scopul nostru, să forțăm valorizarea acolo unde cărțile cu adevărat bune nu ies de la sine în evidență. La urma urmei, e vorba de niște preferințe de gust, mai mult sau mai puțin subiective. Numai în timp se va obține confirmarea lor deplină. N-am vrea să trezim însă nici o suspiciune. Considerăm că astfel de exerciții de selecție sunt oricând bine venite, fiindcă supun judecății critice în bloc, deci în mod coerent, o întreagă producție editorială. Multe reviste preferă să dea propriile premii. Deocamdată noi nu ne putem permite. Dar tocmai fiindcă nu sunt bani la mijloc și nici nu oferim diplome, simpla selecție pe care o propunem s-ar putea să aibă mai multă credibilitate. Pentru a nu ne limita la un număr convențional de opere și autori (trei, zece etc.), din start restrictiv, am lăsat deoparte poezia. Ne vom ocupa de cărțile de poezie într-un număr special. Dar iată, așezate într-o coloană (care nu e un clasament), cele câteva titluri asupra cărora s-au oprit acum preferințele noastre critice: Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Ed. Humanitas; Iuliu Hossu, *Credința noastră este viața noastră*, Ed. Viața Creștină; Monica Lovinescu, *Jurnal 1990 – 1993*, Ed. Humanitas; Leonid Dimov, *Scrisori de dragoste*, Ed. Polirom; Matei Călinescu, *A citi, a reciti*, Ed. Polirom; Nicolae Manolescu, *Inutile silogisme de morală practică*, Ed. Albatros; Gelu Ionescu, *Copacul din câmpie*, Ed. Polirom; Gheorghe Perian, *A doua tradiție*, Ed. Dacia; Mircea Cărtărescu, *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, Ed. Humanitas; Gabriela Adameșteanu, *Întâlnirea*, Ed. Polirom; Lucian Pintilie, *Bricabrac*, Ed. Humanitas; Livius Ciocârlie, & comp, Ed. Polirom; Ștefan Agopian, *Fric*, Ed. Polirom; Nicolae Breban, *Memorii I*, Ed. Polirom; Eugen Negriei, *Literatura română sub comunism. Poezia I*, Ed. Pro. Debutul anului: Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Ed. Compania”. □ Claudiu Kormatin recenzează sub titlul *Mici creaturi stupide* volumul lui Andrei Peniuc *mic manual de terorism*: „Un fiasco penibil și lipsit de orice haz este a doua carte a lui Andrei Peniuc, *mic*

manual de terorism (editura ZIUA, 2002), publicată aproape simultan cu cea dintâi, *un animal mic* (Pontica, 2002). Trebuie spus că primul volum al lui Peniuc, apărut la Pontica era mai puțin obositor numai datorită unei clarități și unei precizii, fără pretenții scientiste sau «ermetice» (după cum ne asigura ceremonios criticul-editor M. Mincu pe ultima copertă), abandonate între timp, micul manual de terorism prezentându-se ca un atentat nereușit la pudoarea sau la rezistențele de natură comunicațională ale receptorului, știut fiind că una dintre direcțiile semnificative ale poeziei tinere de la noi, îndopată cu teoriile lui McLuhan, Cartwright sau Zander mai mult decât cu literatură (de care membrii grupului zis Utilitarist se feresc ca de ceva periculos și dezgustător) o reprezintă, după termenii manifestului *Eu sunt poemul utilitar* al lui Adrian Urmanov, scris într-o înfiorătoare limbă de lemn: «reinteresarea receptorului în participarea la actul poetic și resensibilizarea sa în fața stimulilor specifici acestui tip de mesaj prin coborârea la un nivel comun de receptare [...]» etc. etc. Această poliloghie ar trebui numaidecât tradusă prin dorința și sârgul pasionate ale oricărui scriitor de la începutul secolului XXI de a-și apropia și de a seduce un public, mai mult decât oricând în trecut răvășit, ba de violența crescândă a epocii noastre, ba de noul analfabetism, datorat comics-urilor, telecomenzii și unei culturi dezlănate a videoclipului, care începe cu o paralizare înceată dar sigură, și sfârșește prin zdruncinarea definitivă a conștiințelor. Toți ne dorim stăpânirea mecanismului, care scapă oricărui studiu științific, și oricăror statistici sau *chart*-uri, al cuceririi unui cititor, unui unic și esențial cititor, numai că un asemenea deziderat nu poate fi atins fără dramă și fără emoție, fără conflictul cu propriul trecut, cu noi înșine și cu ceilalți, cu carnea impură și cu sângele nostru cel mai clocotitor, fără zvâcnete și fără mirări netrucate înaintea lumii și a celorlalți. Care în textele lui Peniuc sunt sublime, dar lipsesc cu desăvârșire. Tot ce reușește Andrei Peniuc să aducă nou – s-a subliniat în exces noutatea acestui discurs, frust și cuceritor, în opinia unor comentatori – este o viziune dezaxată asupra unui univers ce pare că se lichefiază («am o relație bolnavă cu arșița anului 2002» e unul din puținele versuri mai reușite din carte), și în care fiecare ființă umană aduce cu o mașinărie organică, supusă mereu și mereu acelorași gesturi și ritualuri, pe care eul liric încearcă ba să o zdruncine, ba s-o înduioșeze cu învățături pseudo-creștinești de cea mai dubioasă speță («străinii trebuie să se iubească între ei/ mâinile lor să se atingă»), să și-o apropie prin orice mijloace, chiar și tulburând liniștea celor mai pașnici trecători («mă sărut cu străinii pe stradă/ cu limbile lor/ și dacă ai leșina te-aș prinde în brațele mele [...] / îți șoptesc gânduri pe care le alungi/ îți fac dungi pe câmpul biomagnetic/ fiecare cu treburile lui») sau trezind, ca un nou Zburător, în cei pe care-i vizitează sau pe care îi cheamă la «comuniune» sentimente contradictorii (ca în celebra baladă populară, socotită de G. Călinescu unul din miturile fundamentale ale poporului român). De fapt, nimeni nu a remarcat până acum această tentativă, foarte bine mascată, a poetului Peniuc de a reînoda cu o tradiție abandonată în ultimii ani a liricii populare, de extracție folclorică, mai

exact cu lirica populară de dragoste, fiindcă, de fapt, textele scurte din mic manual de terorism sunt poeme de dragoste, în felul celor publicate și de Adrian Urmanov în ultimul său volum, Poeme utilitare. Spun aceasta gândindu-mă că țelul mărturisit al lui Peniuc (nu că toate intențiile sale n-ar fi la vedere) este acela al unei iubiri cosmice, în care toate formele de viață, supraviețuind sub forma coloniilor submarine se găsesc într-o continuă colcăială, în care s-ar ascunde, vezi Doamne, cea mai autentică și mai împlinită poftă de viață («noi peste zi ne atingem ne frecăm unii de alții»). Aceste cântece de pahar și de drumeție, chemări la joc și ritualuri erotice elaborate, de o răpitoare vulgaritate, emise de Andrei Peniuc își pot găsi oricând corespondentul în poezia de dragoste culeasă din popor, în secolele din urmă, de către Bârlea, Brediceanu sau Tocilescu, în acest sens, o simplă comparație va lămurii ipoteza formulată aici: «am plecat seara de-acasă/ n-am avut nimic pe masă [...]/ viața este ca o apă/ te udă și nu te-noată/ văd femei cu crăcii goi/ știți și voi» (Peniuc); «Trecui valea mort de sete,/ Măntâlnii cu două fete,/ Amândouă-n rochii nouă,/ Săruta-le-aș pe-amândouă!» sau «Luncă, luncă, vale-adâncă,/ Multe rele mă mănâncă;/ Lasă, lasă, mă mănânce,/ Că pe mine-i carnea dulce» (lirica populară). Și exemplele pot continua! Mai rău încurcă lucrurile Peniuc atunci când încearcă marea cu degetul, în sensul dezvăluirii caracterului subversiv al tentativelor sale poeticești: «e vorba despre o organizație/ mi-au spus: scrie despre noi întră în capetele lor/ au fost noapte și amorțeață/ și ochi din ce în ce mai dureroși [...]/ pe la cinci și un sfert am închis m-am uitat pe geam/ am văzut răsăritul reflectându-se-n Bancorex/ am auzit ciorile». Cel mai bine îi șade, totuși, în ipostaza unui textier pentru cântecele formațiilor de hip-hop, adică atunci când împrumută vocea hodorogită, țâfnoasă și de o foarte dubioasă familiaritate a soliștilor de la B.U.G. Mafia sau La Familia: «nu te mai prefacă că nu înțelegi frate/ încerc să te câștig cu fleacuri familiare» sau «îți spun clar/ stau cu tine/ în aceeași mizerie/ știu ce e de făcut/ nu mă apuc de făcut/ mi se pare prea simplu/ și nici nu contează/ de ce stau de ce stai». Alteori, o filozofie cu iz de Matrix transformă și ultimele urme de poezie într-o bolboroseală kitsch pe care parcă o auzi recitată de personajul Neo, interpretat de Keanu Reeves: «știi ce caut?/ o priză o muta un început bun/ cuplajul cel bun prin care/ ne dezlegăm zâmbetele ne topim nervii». Sunt texte pentru oamenii ultra-ocupați, prinși până peste cap în activitățile lor zilnice, adesea dez-umanizante, la care ne împinge angrenajul societății post- în care trăim, și care nu mai au nici timp, nici chef de poezii lungi și sofisticate, care să le pună mintea și sensibilitatea, dacă nu și cultura, la încercare. O fi de bon ton pentru un tânăr avocat să publice periodic colecții de versuri, dar, oricât de inteligent retor ai fi, nu poți să scrii poezie dacă nu ai nici talent, nici gust literar, nici măcar un minim simț al ridicolului. De fapt, «ascensiunea» lui Andrei Peniuc în topul numelor «grele» din literatura recentă, și începutul a ceea ce trebuie să va fi o glorioasă carieră scriitoricească, i se datorează unui singur om, grație căruia Peniuc a publicat două cărți în patru luni, având «șansa rarissimă a unui dublu debut», după cum se

subliniază pe *micul manual de terorism* (care, între paranteze fie spus, ne duce cu gândul la titlul autobiografiei pe care celebrul terorist Carlos Șacalul se pare că a scris-o, mai în glumă, mai în serios, în închisoare, *Manualul micului terorist*). Respectivul critic, auto-proclamat în revista obscură de provincie pe care o conduce «moașă oficială» a unei generații (sau promoții) a anilor 2000 – pe care o alintă, dintr-o fanfaronadă grețoașă, generația pitică –, a crezut, și poate încă mai crede că poeziile pot fi obținute în eprubetă. Ceea ce miră este că, deși despre cărți ca a lui Peniuc se scrie (uneori la comandă), nici un cronicar competent nu vorbește serios despre textele cuprinse în aceste volume, și se brodează în schimb, istovitor, în jurul unor idei secundare și fără acoperire. Pe această cale îi somez pe criticii «profesioniști» care încă se mai îndeletnicesc cu comentariul celor mai noi volume de poezie să abandoneze odată poziția de neutralitate păguboasă și păgubitoare de pe care oficiază cu ignoranță cultul lor stupid, fiindcă, cei mai mulți dintre ei, părând că își îngroașă vocea pentru a tuna verdicte și judecăți capitale, nu reușesc să scoată decât niște psalmodieri pițigăiate, penibile ca și cărțile pe care nu îndrăznesc să arate, mânați de interese de grup pe care altădată le voi arăta în toată splendoarea lor, cât sunt de proaste”.

MARTIE

1 martie

• [„**LA&I. Litere, Arte, Idei**”, nr. 8 (311)] Ciprian Măceșaru îl intervieveză pe Alex. Ștefănescu („*Am sentimentul că sunt ultimul cititor al literaturii române contemporane*”): „Mă apropie de încheierea lucrului la o amplă istorie a literaturii române contemporane și am sentimentul că sunt ultimul cititor al acestei literaturi. Bineînțeles că nu sunt ultimul. Mereu se vor mai găsi câțiva exploratori ai cărților scrise în limba română în a doua jumătate a secolului douăzeci. Dar ei vor avea atitudinea unor arheologi. Vor dezgropa texte pentru a le expune într-un muzeu, și nu pentru a se bucura din toată inima de frumusețea lor. [...] literatura de consum nu poate fi luată în serios și nu poate fi respectată întrucât *nu este literatură*. O putem considera gumă de mestecat și atunci, fără îndoială, nu ne rămâne decât să o acceptăm (făcând eventual din ea și balonașe). Acceptarea (și cu atât mai mult producerea) de către persoane cultivate a literaturii de consum, departe de a fi o expresie a spiritului democratic, dovedește un mare, iremediabil dispreț față de oamenii simpli. Nu există o mai dizgrațioasă formă de ciocoism. Ideea subtextuală este următoarea: pentru voi, semenii noștri neinstruiți, este bun și surogatul ăsta de literatură, nu vă dezaprobăm, vă privim cu îngăduință, vă livrăm chiar noi marfa de care aveți nevoie. Oricum veți rămâne în vecii vecilor ceea ce sunteți.

Preferința pentru o literatură de elită demonstrează, dimpotrivă, un optimism pedagogic, o încredere în capacitatea celor fără pregătire de a accede – cândva, prin educație – la creația literară valoroasă. Toleranța *condamnă* la rămânerea într-o situație dată. Exigența *cheamă* la ceva înalt”.

2 martie

● [„**Observator cultural**”, nr. 210] Ion Bogdan Lefter semnează articolul aniversar *Prima aniversare sau Despre destin (sau Cum poți crește într-un an cât în... patru!)*: „Dată fiind conjunctura calendaristică mai specială a lansării «Observatorului cultural» (vezi explicațiile de mai jos), marcăm în paginile care urmează împlinirea a 4 ani care s-au scurs de atunci. În continuarea micilor texte scrise cu această ocazie de către o parte dintre membrii redacției, publicăm articolele primite de la Adrian Marino, Norman Manea și Cristian Moraru, în care e vorba (și) despre «Observatorul cultural»... Zilele, săptămânile, lunile s-au scurs repede unele după celelalte. S-au și adunat, în ritm amețitor, iată!, peste 200 de numere hebdomadare. Parc-ar fi trecut... un singur an! Într-un fel, s-ar putea spune că așa a și fost, de vreme ce, de la lansarea «Observatorului cultural», vom vedea pentru prima oară calendarul ajungând la aceeași data ca atunci. Dar ce dată: 29 februarie! În seara lansării revistei noastre, abia ieșite de sub tipar, de la microfonul Lăptăriei Enache le-am spus prietenilor, colegilor, ziariștilor de față cam așa (era luni 28 februarie 2000, a doua zi, marți 29, gazeta ieșea pe piață): «Ziua de mâine va rămâne unica cel puțin patru ani de-acum înainte!». Știam ce știam, căci... n-avea cum să fie altfel! Cine se naște pe 29 februarie nu se poate aniversa cu adevărat decât de patru ori mai rar decât muritorii de rând, născuți în restul zilelor. Ce-i drept, se poarta mica trișerie a sărbătoririi la fiecare 28 februarie, ca și când ar mai fi trecut câte un an «obișnuit». După primul și după al doilea, am organizat și noi câte o reuniune mondenă, iar în revistă am marcat fiecare sfârșit de februarie. Dar – de fapt – la mijloc e un soi de miracol, traductibil într-o aritmetică aparte: fiindcă pentru noi un an «adevărat», de la un 29 februarie și până la următorul, durează cât patru «obișnuiți» ai celorlalți. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că, în ce ne privește, n-a fost doar decizia destinului, ci puținel și a noastră. Pregăteam de multă vreme revista. În primăvara lui 1999 credeam că o vom lansa în toamnă, însă dispariția cuiva apropiat, la începutul lui septembrie, ne-a făcut să amânăm. Din luna noiembrie – parcă – a acelui an, am început să ne întâlnim periodic în Strada Belgrad, mulți, gălăgioși și entuziaști: mica noastră redacție și cei cincisprezece-douăzeci de colaboratori studenți și masteranzi care aveau să scrie la gazetă (după ce uceniciseră la «Litera Nouă», mica revistă pe care o scoteam la Literele bucureștene). A trecut și Anul Nou 2000 fără să fim gata cu pregătirile. Când am intrat în februarie, etapa de organizare se cam sfârșea, se adunau texte de publicat, se făceau contractele de difuzare, încât puteam fixa lansarea peste câteva săptămâni. Marțea ca zi de apariție o alesesem de la bun început drept cea mai potrivită pentru ce ne doream

să facem. Am luat un calendar, am văzut că ultima zi din februarie vă cădea într-o marți și că, în an bisect, va fi 29, așa că... atunci trebuia să fie! Dacă voiam ca lansarea noastră să fie specială, nu se putea zi mai specială, nu-i așa?! Prin urmare, ca să ne mai și jucăm – să nu spun «alintăm»! – un pic, să luăm de bună aritmetica noastră calendaristică de uz propriu: împlinim un an, însă unul în care «Observatorul cultural» a crescut cât alții în patru! Îmi amintesc în context o autoare și un autor care au avut nedelicatețea (eufemism pentru lipsa de bun-simț!) de a ne trata «de sus», drept o revistă «tânără». Sărmanii, nu știau că ne-am născut pe 29 februarie! Tineri (dar nu în sensul în care, încercând să-și dea curaj, ne gratulau aceia: drept «neexperimentați», «juvenili» ș.a.m.d.) recunoaștem că suntem, adică plini de energie, nu oboșiți că dumnealor (daca nu cumva și revistele în care publică vor fi fiind cam lipsite de vlagă!). Să ne amintim cu toții cum creșteau voinicii din poveste într-o luna cât alții într-un an. Ei bine, pentru noi anul – din 29 februarie în 29 februarie – e de cel puțin patru ori mai bogat decât pentru confracții noștri. Căroră – de altfel – le urăm, tuturor, sănătate și spor în toate! Oricum, stăm mai liniștiți decât alții, decât – vreau să spun – alte redacții, care-și doresc să-și mai țină în viață publicațiile măcar câțiva ani. Pe noi nu ne duce gândul dincolo de următorul 29 februarie! Să ajungem acolo, la «doi anișori» (cât opt!), și-abia atunci om mai vedea dacă «Observatorul...» va fi avut un destin mai lung ori mai scurt. Ni se vă ierta dacă la aniversarea de acum spunem astfel: glorios nu ne-ndoim că a fost (destinul, vezi bine!) și va fi...” □ Adrian Marino semnează articolul *De ce „Observator cultural”?*: „M-am întrebat nu o dată: de ce «Observator cultural» mă atrage mai mult decât o altă revistă românească săptămânală? În primul rând, pentru independența sa. Independența economică este explicația esențială și cea mai sigura garanție a independenței morale. Revista nu este susținută de la buget, ea apare prin sponsorizare particulară. Format într-o epoca anterioară și cu o altă mentalitate, situația merită oarecare atenție. Trec repede peste organizarea propriu-zisă a sumarului. El oferă cea mai largă informație culturală, bine sistematizată, disponibilă, la nivel național, în comparație cu toate săptămânalele actuale. Lectura «Observatorului», din acest punct de vedere, este utilă, edificatoare. Umple, evident, un gol. Orientarea ideologică, în sensul larg al cuvântului, mi se pare însă aspectul cel mai important. Nu trebuie pierdut din vedere că «Observatorul» apare după o lungă perioadă totalitară, de dogmatism, dirijism, constrângeri și restricții. Iar urmările sale se fac simțite până azi. Într-o lungă și adesea confuză perioadă de opoziție, de «tranziție». Pe scurt, orientarea generală este moderat, dar ferm liberală, în sensul cel mai constructiv, clasic, al cuvântului. O libertate și independență de gândire și expresie totale, dincolo de obstacole, dogme și prejudecăți. S-a putut observa, recent, acest lucru și cu prilejul unui punct de vedere neconformist în problema «pornografiei» în artă. Revista cultivă un spirit critic neînhibat, independent, fără agresivități inutile, dar și fără timiditate. Se simte în permanență o respirație normală, calmă, dar sigură pe sine. Și nu este chiar lipsit de importanță faptul că

cei ce fac revista și colaboratorii săi de bază provin din medii și familii în general liber profesioniste, fiind cei mai mulți, ei înșiși, liber profesioniști. Afinitățile și solidarizările «Observatorului» merg, din această cauză, în mod firesc, spre «păturile de mijloc». Factor esențial de echilibru și stabilitate socială. Revista dă atenție, din această cauză, și studiilor istorice despre ideea de libertate și cenzură în România. Această orientare, care inspiră și garantează liberul exercițiu al spiritului critic se observă cu deosebită claritate în cel puțin trei împrejurări caracteristice. Mai întâi, lipsa de inhibiție critică, atunci când este cazul, în fata ierarhiilor și pozițiilor oficiale academice, care se vor canonice. Sunt în amintirile tuturor polemicele pe tema plagiatelor manualelor școlare, patronate de figuri ilustrisime, academicieni, destule după mine second-hand, universitari scrobiți, doctori docenți pe bandă rulantă. Dezinvoltura față de aceste figuri culturale este mare. Semn că o altă stare de spirit începe să se instaureze și în cultură. Polemicile au avut în cele din urmă efect, renunțându-se la autorii compromiși ai manualelor și la textele lor dubioase. Simptomatică este și atitudinea independentă față de unii redactori, șefi de reviste care se leagă încă în iluzia că doar ei stabilesc ierarhii și «liste» canonice, definitive. Este o tristă reminiscență a epocii trecute: o singură revistă centrală, un singur critic, o singură ierarhie. «Observatorul», de pe o poziție radical opusă, este de partea pluralismului de opinii și, în general, a culturii alternative. Cultura oficială este produsul totalitarismului, cultura alternativă este produsul liberalismului. Colaboratorii săi tineri, mai toți în curs de formare, sunt atrași în special de această orientare. Din care cauză s-a renunțat complet și la sistemul listelor preferențiale sau «negre», ca și la practica (detestabilă) a omisiunilor sistematice, a numelor antipatizate din lucrări, dezbateri, «revista revistelor» etc. Exclusivismul unor luări de poziție, pro sau contra lui Mircea Eliade de pildă, este contrabalansat prin poziții, judecăți echilibrate, nepartizane. Revista se interesează, de pildă, de modul cum trebuie și cum nu trebuie «aparat» Mircea Eliade. În legătură cu criticii români, foarte puțini, care publică și în străinătate, disponibilitatea este la fel de largă. Sunt semnalate toate traducerile, câte sunt, și nu cultivă omisiunile frecvente în unele redacții. Dar cum să faci «reclamă» unor critici români în versiuni străine, mulți-puțini câți sunt, când – să spunem – directorul unei reviste centrale nu are nici un singur volum tradus într-o limbă străină sau editat în străinătate? Omeneste vorbind, reacția, pe un plan, este de înțeles. Ca document de moravuri literare, gestul este însă regretabil. «Observator cultural» încearcă, pe cât posibil, să modifice această mentalitate lamentabilă”. □ Cristian Moraru este prezent cu articolul *Cultura fără eroism, critica fără inhibiții*: „Pe 25 ianuarie, rețeaua TV Fox a transmis un nou episod din popularul serial de desene animate *The Simpsons*, episod în care [Thomas] Pynchon însuși are o scurtă apariție. Aversiunea cvasi-maniacală a prozatorului față de publicitate e bine cunoscută. Dar atât Pynchon, cât și DeLillo, ca să-i numesc doar pe ei, au recunoscut paradoxul celebrității: refuzul obstinat al faimei sfârșește nu o dată prin a te face și mai faimos. Mitul

personal se consolidează în timpul și în pofida absenței din spațiul public, din reviste, de la lansările de carte, a interviurilor și intervențiilor în numele unor cauze nobile etc. *The Simpsons* e o dovadă în plus, marcând fără echivoc transformarea dizidenței postmoderne de acum patruzeci de ani în curent central, dacă nu dominant – instituționalizarea postmodernismului, mai simplu spus. În episodul la care mă refer, Pynchon e, firește, un personaj de «cartoons». În plus, el poartă pe cap o punga de hârtie de genul celor folosite în supermarket-uri. O ironie? Probabil. Poate chiar una multiplă. Secvență cu pricina «face cu ochiul» spectatorului informat. Pynchon – și poate nici un alt scriitor contemporan, nici măcar Stephen King, nu este ceea ce se cheamă o referință curentă, un *household name*. Literatura lui este orice, numai accesibilă nu, poate cu excepția romanului *Vineland* și a textelor culese în 1984 în *Slow Learner*. În orice caz, în timpul scurtei sale apariții, Pynchon se dezvăluie fără să apară de fapt (v. subterfugiul amuzant al pungii de hârtie). El ni se adresează, după cum producătorii serialului au anunțat, cu vocea să reală, dar fără să ni se adreseze de fapt, căci, la urma urmelor, el este o voce (nici măcar o «fință») «de hârtie», de carto(o)n. Modernismul, aș rișca o generalizare în acest punct, promite să fie un discurs al revelației transcendente, al iluminării și dezvăluirii mistice, psihanalitice sau doar psihologice – v. *stream of consciousness* la Woolf, Joyce, parțial Faulkner –, al clarificărilor ultime, hermeneutic-fenomenologice sau epistemologice. Postmodernismul este, dimpotrivă, o dezvăluire/învăluire, ia înapoi cu o mână ceea ce a dat cu alta o clipă mai înainte. El menține, ironic și deliberat, o rezervă – nu e Pynchon însuși un ultra-rezervat mai ceva decât Salinger, un super-timid, un anahoret în epoca Windows? Postmodernismul păstrează întotdeauna un rest, o logică «diferențială», în sens poststructuralist. În alt sens, surplusul despre care vorbesc aici provine dintr-o conviețuire, intersectare și ciocnire reciproc-fertilizantă între o sumedenie de coduri culturale și discursuri. Din acest punct de vedere, *The Simpsons* este un monument ridicat hibridității postmoderne, lansând o foarte complexă «ofertă de lectură». Cine nu a auzit de Pynchon, de pildă, reacționează la alte dimensiuni ale comicalului, și vreau să subliniez că serialul este în același timp și unul dintre textele culturale contemporane cele mai saturate inter-textual, plin de referințe și aluzii sofisticate și mai puțin sofisticate, de la clasicii literaturii universale și americane la Kraftwerk, Arnold Schwarzenegger, Al Gore și la umorul evreiesc. *The Simpsons* umple spectaculos și sofisticat prăpastia modernistă dintre popular și elitist, marginal și central, *low-brow* și *high-brow*, «mic» și «mare» în cultură, atrăgând în fata televizoarelor și în sfera participării culturale active un public extrem de divers. Văd în asta o performanță culturală care se instituie la antipodul culturii de performanță, în sensul sublim-eroic din România anilor '80, cultură de performanță care trebuie și ea judecată în contextul istoric de atunci. Să adaug că, în formula «performanță culturală», performanța are un sens multiplu. Mai întâi, unul spectacular, legat de spectacol, adică, pentru că, la urma urmelor, *The Simpsons* nu e altceva decât

un show. Dar avem de-a face și cu o adevărată «realizare», un succes, un simptom de prima ordine al unui proces de fuziune și democratizare în câmpul cultural. Aparent, acest proces are loc în subdomeniul culturii populare; în fond, el inaugurează un spațiu în care frontiera modernistă dintre popular și elitar e permanent contestată, scrisă și rescrisă, aproape imposibil de fixat. Postmodern el însuși, Pynchon devine în *The Simpsons* un bun de mult mai larg consum. Cam în pripa, criticii l-au numit pe Pynchon un «Joyce al săracului». Admițând că au totuși dreptate, *The Simpsons* oferă varianta unui «Pynchon al săracului». Și încă ceva: un exemplu de cultură vitală, dinamică, acomodantă, esențialmente carnavalesc-polifonică. Nu e loc în acest tip de discurs pentru «totalitarismul culturii» și pentru discutabilele lui ierarhii, pentru «eroism cultural» și sacrificii pe altarul «Dumnezeului culturii». Importante la vremea lor, dar cât de inadecvate astăzi, mă gândeam, toate aceste ritualuri antiseptice, excepționaliste. O cultură normală este o cultură fără eroism, fără săraci (cu duhul culturii) și bogați. Sau o cultură în care cu toții putem fi eroi. Retrospectiv, acesta este modelul cultural – pe deplin sincron – propus, încă la modul «esopic», de tinerii scriitori din România anilor '80 în cărțile și revistele lor, după 1989 explicit și programatic în «Contrapunct», iar apoi în succesorul acestuia, «Observator cultural». Nu a fost simplu acum 15 ani și nu este simplu nici acum, având în vedere inerțiile și rezistențele de tot felul. Acestea mi se par încă «hegemonice» în cultura română, marcând un «totalism» sau chiar «totalitarism» cultural anacronic, care își prelungește agonia dincolo de decesul de-acum irevocabil al totalitarismului politic. Asistam totuși, mi se pare, la un moment de limpezire și diversificare a paradigmelor culturale pe ruinele mai vechii omogenități, atât de artificiale în fond. Nimic mai natural, aceste paradigme – nu întotdeauna incompatibile, de altfel – se află în conflict, iar conflictul în sine mi se pare încurajator, un semn de maturitate, deși el continuă să sperie până și comentatori inteligenți precum Dan C. Mihăilescu. Cred, de fapt, că mai multă polemică (de substanță și nu doar de orgolii rănite) e de dorit. Cantitatea și nivelul polemicilor sunt barometrul adevărat al unei culturi, și nu am decât admirație pentru tenacitatea cu care «Observator cultural» refuză, în ciuda presiunilor, să renunțe la calitatea de forum al dezbaterii exigente, fără preconcepții, fără subiecte tabu și fără inhibiții. «Olimpieni» precum Andrei Pleșu se simt obligați să coboare, alarmați și hipertensivi, în această arenă ca «să facă ordine», cu ridicolă aroganță? Cu atât mai bine. «Nu e momentul»? Ba este, așa cum revista a răspuns răspicat în repetate rânduri. Critica culturală practică curajos și sistematic în paginile «Observatorului cultural» mi se pare salutară. Ea îi incomodează pe mulți, aceasta nu e mai puțin clar, și nu e sigur că va deveni populară peste noapte, având în vedere ambianța «hegemonică» mai sus descrisă. Această modalitate de interogație continuă să sâcăie precum socratica muscă sau nicasianul șoarece, dar nu în felul în care cronică literară – gen cultural «absolut» cu ani în urmă – enerva autoritățile comuniste, când critici de autoritate puteau respinge un text pe terenul așa-zicând neutru al esteticului.

Această critică culturală irită pentru că nu ezită să citească un poem, un eseu filozofic, o carte de memorii, o pictură sau un discurs politic «în răspăr», *against the grain* și împotriva aparențelor, «zgâriind» suprafața textului și timpanele celor obișnuiți doar cu muzica sferelor, pentru a aduce la lumina un mesaj mai larg, o opțiune politică inconstientă sau inavuabilă, o ideologie mai mult sau mai puțin stângaci încifrată. Avem aici de-a face cu o critică «iritantă» literalmente și în toate sensurile. Este o critică «în răspăr» și nu mai puțin una «în context», integrând formalul și politicul, sfera privată, în care iau naștere dramele identității, și cea publică, unde eul devine subiect și, vrând-nevrând, interpretează o partitură pe care nu a inventat-o și care traversează, modifică și se lasă modificată de alte partituri, voci și reprezentări. Criticii și scriitorii în curs de afirmare în anii '80 au avut intuiția clară a potențialului de insurgență pe care îl conținea o asemenea înțelegere a «personalității creatoare», implicit a scriiturii și culturii. După '89 și cu precădere în revistele pomenite mai sus, intuiția devine exercițiu curent, lupa prin care totul poate fi revăzut și revizuit. Nimic nu mai pare sigur (neechivoc, stabil) ori singur (izolat, necontaminat). Prin urmare, totul, în principiu, se poate renegocia, critic vorbind, conexiuni și implicații ies la suprafață acolo unde critica mai veche distingea doar metafore și metonimii eterice, fapte izolate, taxonomii stabile, ierarhii sculptate în piatră și o menajerie pitorescă de monștri sacri. Conceptele de autonomie și transcendență, în protejarea cărora, deloc paradoxal, cenzura comunistă era atât de interesată, sunt primele victime ale noului tip de critica. Problema pe care acesta o pune nu mai e doar de ordinul «înțelegerii», ea nu mai constă doar în a «înțelege» un text, un trop, un procedeu narativ, ci în a înțelege consecințele acestei înțelegeri înseși, implicațiile mai profunde ale concluziilor oferite de hermeneutica tradițională, de poetică, retorică, naratologie, semiotică, mai departe, dincolo de critică, în filozofie, istoriografie, pedagogie etc. Ceea ce acordă legitimitate acestui supra-model critic este formula integratoare a postmodernității: un model sau o formă de a înțelege, practica și interpreta cultura asumate curajos de către generația anilor '80 și a celor care i-au urmat; un model care oferă, prin «Observatorul cultural» și prin direcția reprezentată de acesta, cum spuneam și cu alt prilej, o alternativă care obligă”. □ Este publicat de asemenea articolul *Pe site-ul „Observatorului...” – forum de discuții și bază de link-uri culturale*: „La împlinirea a 4 ani de la apariție, «Observatorul cultural» anunță inaugurarea pe pagina sa de Internet (www.observatorcultural.ro) a două noi «componente virtuale»: un forum de discuții și o bază de link-uri culturale. Necesitatea unui forum al «Observatorului cultural» s-a făcut de mai multă vreme simțită, după cum au dovedit-o avalanșele de mesaje și de replici din «cartea de oaspeți» (Guestbook-ul) a website-ului nostru. În câteva rânduri, s-au stârnit veritabile «furtuni» de opinii contradictorii, ceea ce ne-a și făcut să preluăm câte ceva în revista (vezi polemicele din jurul intervenției militare din Irak). De-acum înainte, amatorilor de discuții și polemici le vă sta la dispoziție Forumul Observatorului..., care nu le vă mai limita în nici un fel elanurile și elocința (în

Guestbook, numărul de cuvinte al mesajelor e limitat). «Inițiații» o știu: e cea mai democratică formă de dezbatere publică, cu participare liberă și nelimitată, fără nici un fel de cenzură. Ne vom limita să propunem din când în când teme de discuție și, dacă ni se vă părea util, vom interveni cu propriile noastre opinii. De asemenea, atunci când vom considera că e cazul, vom prelua dezbaterele cele mai «cu miez» și cele mai «fierbinți» în paginile revistei. Forumul poartă «firma» *Cafeneaua virtuală a «Observatorului cultural»* și poate fi accesat prin meniul orizontal de pe prima pagina a site-ului (ultima opțiune din dreapta, după Guestbook). Mai mulți «internauți» și cititori ai revistei noastre l-au descoperit deja, căci el, Forumul, e instalat de câteva săptămâni! Primul vizitator, Ssorin, a avut umorul de a se declara... singur într-un pustiu (preluăm textul fără diacritice românești, cum se practică în «cyberspațiu»): «Ma simt mandru ca pot posta primul ceva, chiar daca, negasind nimic pe forum, am un pic senzatia unui mic pustiu. Totusi, sper ca forumul sa se anime si, așa cum spune si topicul, sa putem discuta si analiza (cat ne pricepem) literatura, fie ea consacrata, fie personala“. Sonyaxel i-a răspuns rapid, dând glas unei viziuni catastrofice asupra soartei crude a culturii în zilele noastre: «stai linistit Sorine... asha-i si la muzeul satului... pustietate... se vede clar cât de important este pentru români acest domeniu...“. Interneticusurgiul a intervenit, rațional: «E totusi un forum nou. E normal sa fie pustiu o vreme. Ar trebui, inasa, sa fie anuntat de redactie in paginile revistei. Cred ca putina lume a observat ca a apărut o sectiune noua pe site“. Și așa mai departe, încât în Forumul nostru încă neinaugurat s-au și adunat peste 10 mesaje, «vizualizate» de peste 200 de ori! N-am lansat deocamdată nici o temă de discuție. Dacă vom simți că e cazul, o vom face. Secțiunile pe care le propunem pentru Cafeneaua noastră virtuală sunt: Literatură, Arte, Politica, Societate, Diverse, plus o Condică de sugestii și reclamații. Detalii și explicații – în articolul semnat în paginile următoare de Ovidiu Drăghia... Spre beneficiul cititorilor noștri, inaugurăm și o bază de link-uri către alte site-uri culturale românești: reviste, edituri ș.a.m.d. Vizitatorii paginii noastre de Internet vor putea astfel să «navigheze» și către alte surse de informație și de texte. Lansata cu circa 60 de legături, baza noastră de link-uri culturale se va extinde treptat, intenția fiind aceea de a construi un «portal» al domeniului. Pas cu pas și în funcție de necesitățile pe care le vom identifica...” □ Se publică articolul *Indemnizațiile de merit pentru personalitățile din cultura, știință și sport*: „Săptămâna trecuta, Ministerul Culturii și Cultelor și Academia Română au făcut publice numele oamenilor de cultură și ale personalităților științifice care vor primi, începând cu luna martie, indemnizația de merit stabilită prin controversata Lege 118 din 2002 (de care mai beneficiază și personalități... sportive!). Lista generală, de 1.500 de nume, a fost aprobată de către Comisia națională pentru acordarea indemnizației de merit, pe baza listelor înaintate de Ministerul Culturii (care a solicitat propuneri din partea Uniunilor de creatori), Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Agenția Națională pentru sport. Indemnizația se acorda pe viață, este lunară,

are valoarea a trei salarii medii pe economie (în total – circa 8 milioane și jumătate) și se impozează, ceea ce înseamnă în prezent o sumă netă de circa 6 milioane de lei pe lună. Primele ecouri din presa cotidiană ale «evenimentului» prelungesc scandalurile de culise înregistrate de-a lungul anului trecut, când s-au întocmit listele preliminare, mult disputate și folosite în unele cazuri ca instrumente de bonificare a clientelei decidenților sau de șantaj împotriva «inamicilor». Ideea însăși de a stabili aceste indemnizații, cu «cote» transmise în prealabil Uniunilor de creatori (cărora li s-a solicitat să propună atâția scriitori, atâția artiști plastici ș.a.m.d.), rămâne foarte discutabilă. În loc să lanseze jignitoarea «competiție» pentru a prinde un loc pe listă, guvernării și parlamentarii ar fi trebuit să legifereze în așa fel încât drepturile de autor să crească, sponsorizarea și donațiile să fie încurajate etc. etc., ceea ce ar crea condiții mai bune de viață întregului mediu cultural (la fel – celui sportiv). Acum, după finalizarea listei beneficiarilor «indemnizației de merit», au fost deja remarcate o serie de anomalii scandaloase (pe lângă cele... inevitabile, data fiind dificultatea de a defini, măsură și ierarhiza «meritele» artistice, ba chiar și pe cele științifice și sportive). Întâi, după cum semnaleză «Evenimentul zilei» de vineri 27 februarie, faptul că există persoane implicate în procesul de aprobare a listei care se regăsesc în ea! E cazul ministrului Culturii, Răzvan THEODORESCU, al președintelui Academiei, Eugen SIMION, sau al președintelui Uniunii Cineaștilor – UCIN, Mihnea GHEORGHIU. Apoi, pe lista oamenilor de știință au fost incluși... toți membrii Academiei Române, în ciuda faptului că «înaltul for» continuă să numere în rândurile sale destule persoane ajunse acolo nu pentru merite științifice, ci pe criterii politice, înainte și chiar și după 1989. De aici decurge altă anomalie, sesizată în comentariul de presă citat: apar astfel pe listă ca «oameni de știință» membrii Secției de literatură a Academiei, precum Fănuș NEAGU, Nicolae BREBAN sau D.R. POPESCU! Mai explicit spus, stipendierea acestora ca «oameni de știință» e frauduloasă. Ceea ce presa nu spune și multă lume nu știe e că membrii «înaltului for» beneficiază oricum de o indemnizație de academicieni, precum și – «detaliu» important – de scutire de impozite, ceea ce le «rotunjește» veniturile, astfel încât situația multora dintre ei nu e comparabilă cu – bunăoară – cea a unor artiști, mai ales vârstnici, care se zbat literalmente în mizerie. În aceste pagini – listele artiștilor care vor primi indemnizația respectivă, preluate de pe website-ul Ministerului Culturii și Cultelor (cu tot cu împărțirea pe «grupe»). La capitolul «compozitori și muzicologi» sunt incluși și câțiva dansatori și coreografi... * *Grupa cineaști* Malvina URSIANU ANGHEL, Victor ANTONESCU, Violeta Elena ANDREI, Lucia ANTON, Marga BARBU, Mihai BECIU, Andrei BLAIER, Elisabeta BOSTAN, Eugenia BOSANCEANU, Alexandru BOIANGIU, Flavia BUREF, Nicolae CABEL, Luminița CAZACU, Calin CALIMAN, Ilarion CIOBANU, Dinu (Constantin) COCEA, Nicolae CORJOS, George CORNEA, Alecu CROITORU, Adina DARIAN, Mircea DANELIUC, Mircea DRĂGAN, Radu GABREA, Genoveva GEORGESCU,

Adina Georgescu OBROCEA, Calin GHIBU, Monica GHIUTA, Ioan GRIGORESCU, Alexandru INTORSUREANU, Cristina Anca IONESCU, Ioan LAZĂR, Lidia LULUDI, Ernest MAFTEI, Nicolae MĂRGINEANU, Iurie DARIE MAXIMCIUC, Aurel MIHELES, Florin MIHĂILESCU, Magda MIHĂILESCU, Nelly MEROLA, Titus MESAROS, Mircea Sorin MOLDOVAN, Mircea Nicolae, Ioan MURESIAN, Gheorghe NAGHI, Nicolae NITĂ, Mihai OPRIS, Adriana PĂUN, Irina PETRESCU, Jean PETROVICI, Liana PETRUTIU, Lucian PINTILIE, Dan PITA, Constantin PIVNICERIU, Mircea POPESCU, Ioana POPESCU, Colea RĂUTU, Bujor RIPEANU, Gheorghe-Geo SAIZESCU, Alexandru SÂRBU, Doru SEGALL, Constantin SIMIONESCU, Gheorghe SIBIANU, Savel STIOPUL, Anusavan SALAMANIAN, Rodica TĂPĂLAGĂ, Viorel TODAN, Florina TOMESCU, Pantelie Tutuleasa, Olimp VARASTEANU, Dorel VIȘAN. *Grupa artiști plastici* Petre ACHITENIE, Lazăr Florian ALEXIE, Gheorghe ANGHEL, Francisc BARANYAI, Octavian BARBOSA, Ethel Lukats BĂIAȘ, Ilie BOCA, Radu George Fanel BOGDAN, Aurelian BOLEA, Traian BRADEAN, Geta BRĂTESCU, Cornel BRUDAȘCU, Ovidiu Mihai BUBA (nume artist Ovidiu BUBA), Ștefan Ioan CÂLȚIA (nume artist Ștefan CÂLȚIA), Vasile CELMARE, Eva SIEGLER CERBU, Elena UȚA CHELARU, Vasile CHINSCHI, Lidia CIOLAC, Florin CIUBOTARU, Nistor COITA, Gheorghe COMAN, Agneta COVRIG, Cornelia DEMETRESCU DANET, Vilmos DEMETER (nume artist Wilhelm DEMETER), Stan DONE, Nicolae DRAGUSIN, Lucreția FILIOREANU DUMITRASCU, Alecsandra GHEORGHE FILIPESCU, Romulus FENES, Gheorghe PARNIA FIRICA (nume artist Gheorghe FIRICA), Maria POPA GEORGESCU, Ștefan GERGELY, Marin GHERASIM, Georgeta CARAGIU GHEORGHITĂ (nume artist Geta CARAGIU), Eugen GOCAN, Vasile GORDUZ, Elena GRECULESI, Vasile GRIGORE, Iulia HALAUCESCU, Neculai HILOHI, Mihail HOREA, Mircea HRIȘCĂ, Gheorghe IACOB, Constantin IONESCU PRUT, Mircea ISPIR, Iacob LAZĂR, Adriana LEONESCU, Constantin LUCACI, Ana LUPAȘ, Lucia MAFTEI, Izsak MARTIN, Ana Ortensia MISU-MASICHIEVICI, Viorel MĂRGINEAN, Ileana MICODIN, Ion MITREA, Teodor MORARU, Toma Nicolae MUNTEAN, Ion NICODIM, Ervant NICOGOSIAN, Radu Dan OCTAVIAN, Filaret OLOIER, Ileana OROVEANU, Ion PANAITESCU, Nicolae PAȘCU, Dumitru PASIMA, Eugen PAUL, Victor PĂRLAC, Deliu PETROIU, Liana Maria PETRUTIU, Albert POCH, Adrian PODOLEANU, Alexandra POPA (nume artist Ala JALEA POPA), Ion POPESCU UDRIȘTE, Silvia OPREA RADU (nume artist Silvia RADU), Dumitru RĂDULESCU, Alma REDLINGER, Paula RIBARIU, Alexandra SARAMAT, Ștefan SEVASTRE, Anamaria SMIGHELSCHI, Vladimir Doru SETRAN, Ștefan STIRBU, Napoleon TIRON, Gheorghe TIUTIN, Ioan Gheorghe TRUICĂ, Paul Adrian VASILESCU, Rodica Marieta VINCENTZ, Wanda Vlad VLADIMIRESCU (SACHELARIE), George VLAESCU, Clarette WACHTEL, Vladimir Mihai ZAMFIRESCU. *Grupa arhitecți arh.* Ovidiu Dorin ALEXIEVICI, arh. Mircea

Mihai ANANIA, prof. dr. arh. Romeo BELEA, prof. dr. arh. Elena Cornelia BERINDAN, arh. Maria Zina BULGAREANU, arh. Rozela Georgescu BURNEA, arh. Aurelian Buzuloiu, prof. dr. arh. Albert Mihail CAFFE, arh. Cristian CONSTANTINESCU, arh. Eugeniu COSMATU, prof. emerit Ascanio DĂMIAN, arh. Corneliu DAN, arh. Sabin Nicolae DANCU, arh. Margareta Silvia DAMBOIANU, prof. dr. arh. Peter DERER, prof. dr. arh. Constantin DOBRE, arh. Valentin DONOSE, arh. Petre DRAGNEA, arh. Gheorghe Mircea ENESCU, arh. Ion Mircea ENESCU, arh. Mihai ENESCU, arh. Nicolae ERNST, arh. Angela FILIPEANU, arh. Alexandra FLORIAN, arh. Ruxandra Ana FOTINO, arh. Ion GALESEANU, prof. dr. arh. Corneliu GHENCIULESCU, arh. Kemal GHENGIOMER, arh. Dorin GHEORGHE, arh. Bujor Octavian GHEORGHIU, arh. Eugenia GRECEANU, arh. Ioana GRIGORESCU, arh. Gicu GRIGORIU, arh. Dinu Mihail HARITON, arh. Gheorghe HereS, arh. Sanda Ileana IGNAT, arh. Eugenia Sanda Maria ILIESCU, arh. Gabriel IORDĂCHESCU, arh. Paraschiva IUBU, prof. dr. arh. Cosma IUROV, prof. dr. arh. Victor IVANES, arh. Adelina JOJICA, arh. Eusebie LĂȚIȘ, arh. Alisa LEPADATU CARATHASSE, arh. Gheorghe LEAHU, arh. Nicolae LITVIN, prof. dr. arh. Ioan LUCACEL, arh. Virginia LUPU, prof. dr. arh. Pompiliu MACOVEI, arh. Șerban MANOLESCU, conf. dr. arh. Vasile MITREA, prof. dr. arh. Cristian MOISESCU, arh. Ion MOSCU, arh. George MULARIDIS, arh. Nicolae MUNTEANU, arh. Gheorghe Liviu NICULIU, arh. Sever NITU, prof. dr. arh. Mircea OCHINCIUC, prof. dr. arh. Toma OLTEANU, arh. Adrian OPREA, arh. Vasile OPRISAN, arh. Andrei PANOIU, arh. SORIN PENTILESCU, arh. Corneliu Nicolae POPA, arh. Traian POPESCU, arh. Ligia POPP, arh. Gabriel Miron RĂDULESCU, arh. MIHAI M. RĂDULESCU, arh. Constandin RULEA, arh. Dan RUSOVAN, prof. dr. arh. Gabriel Alexandru SANDU, arh. Aurel SÂRBU, arh. Maria Milita SION, prof. dr. arh. Dan SLAVICI, prof. dr. arh. Marius SMIGHELSCHI, arh. Leon SRULOVICI, arh. Petre SWOBODA, prof. dr. arh. Zoltan TAKACS, prof. dr. arh. Radu TANASOIU, prof. dr. arh. Aurelian Constantin TRISCU, arh. Gabriel TUREANU, arh. Nicolae VERICEANU, dr. arh. Niculae VLADESCU, arh. Viorel VOIA, arh. Constantin VOICULESCU, arh. Elena VOINESCU. *Grupa teatru* Mircea ALBULESCU, Dan ALEXANDRESCU, Mircea ANDRIESCU, Virgil ANDRIESCU, Costache BABII ANGHELESCU, Marga ANGHELESCU, Gh. Ion ARCUDEANU, Alexandru ARSINEL, Radu BELIGAN, Ion BESOIU, Ferenc BOIER, Simona BONDOC, Emil BOROGHINĂ, Paul BORTNOVSCHI, Virgil BRADATEANU, Daniela ANENCOV BRADEAN, Tamara BUCIUCEANU BOTEZ, Maria BUJACICI (Migry AVRAM NICOLAU), Ioana BULCA, Ion BULEANDRA, Ecaterina BUZOIANU (Catalina BUZOIANU), Jean CAZABAN, Florina CERCEL, Dinu CERNESCU, Dumitru CHIRILA, Ioana BACIU CITTA, Petre CIUBOTARU, Dina COCEA, Constantin CODRESCU, Costel CONSTANTIN, Nicu CONSTANTIN, Dămian CRASMARU, Costache CREȚU, Andras CSIKY, Elena DELEANU, Ion DICHISEANU, Gheorghe

DINICĂ, Constantin DINULESCU, Teodora DINULESCU, Valeriu DOGARU, Hary ELIAD, Bitu FALTICINEANU, Alexandru Toma D. FIRESCU (Alexandru FIRESCU), Ion FISCUTEANU, Ion ACILENI FLOCA, Ion FOCȘA, Zeno FODOR, Mihai FOTINO, Valeria GAGEALOV, Silvia GHELAN, Gheorghe V. GHEORGHE, Ilie GHEORGHE, Cornelia GHEORGHIU, Mihai GINGULESCU, Grigore GONȚA, Alexandrina HALIC, Emil HOSSU, Florica ICHIM, Ioan IEREMIA, Vladimir Stelian IONESCU (Ion VOVĂ), Ștefan IORDACHE, Gheorghe IONESCU JORA, Vladimir JURESCU, Ioan KOSZAR (Ion COJAR), Dorina LAZĂR, Adriana BUDA LEONESCU (Adriana LEONESCU), Lorand LOHINSZKY, Ioan Lucian LUCIAN, Liliana LUPAN, Ion MAINEA, Ioana Alexandra MANU (Sanda MANU), Virginia Itta MARCU, Alexandru MATEI, Adela MARCULESCU, Gabriel MICĂILESCU (Gaby MIHĂILESCU), Mihai MIHAIL, Mariana MIHUȚ, Valeriu MOISESCU, Ovidiu Iuliu MOLDOVAN, Victor MOLDOVAN, Marin MORARU, George MOȚOI, Larisa STASE MUREȘAN, Catalin NAUM, Gabriela Rodica NAZARIE, Valerica DELLAKEZA NICULESCU, Virgil OGĂȘANU, Draga OLTEANU MATEI, Ștefan OPREA, Constantin PAIU, Sebastian PAPAIANI, Constantin PARASCHIVESCU, Ion PAVLESCU, Gica PETRESCU, Constantin PETRICAN, Florin PIERVIC, Leni HOMEAG PINTEA, Elena PLOSCARIU (Ileana PLOSCARU), Margareta POGONAT, Constantin POPA, Rodica POPESCU BITANESCU, Horia POPESCU, Mitica POPESCU (Dumitru), Stela POPESCU, Genoveva PREDA, Dan PUICAN, Ștefan RADOFF, Miriam RĂDUCANU, Victor REBENGIUC, Alexandru REPAN, Rudi ROSENFELD, Ion SASARAN, Valeria COTESCU SECIU, Endre SENKALSZKY, Valerian SIMEON (Valeriu SIMION), Avram-Siminica SIMION, Iancu Lucian SPIRU, Ileana STANA IONESCU, Sorana Iosefina Caterina COROAMA STANCA (Sorana COROAMA STANCA), Carmen STANESCU, Traian STĂNESCU, Tudor STERIADE, Sandu STICLARU, Horia SERBANESCU, Laszlo TARR, Ion TOBOȘARU, Cornel Dan Lucian TODEA (Cornel TODEA), Sanda TOMA, Ilinca TOMOROVEANU, Mihaela IORDACHE TONITZA, Olga TUDORACHE, Sergiu TUDOSE, Violeta TUDOSE POPESCU, Valentin URITESCU, Raluca ZAMFIRESCU. *Grupa scriitori* Constantin ABĂLUȚA, Sergiu ADAM, Gabriela ADAMEȘTEANU, Vasile ANDRU, Adriana BABEȚI, Balogh JÓZSEF, Nicolae BALOTĂ, George BĂLĂIȚĂ, Ion BRAD, Emil BRUMARU, Constanța BUZEA, Mihai CANTUNIARI, Radu CARNECI, Iordan CHIMET, Radu CIOBANU, Constantin Th. CIOBANU, Barbu CIOCULESCU, Radu COSAȘU, Victor CRĂCIUN Gabriel DIMISIANU, Daniel DIMITRIU, Anghel DUMBRĂVEANU, Domokos Géza, Alexandru ECOVOIU, Paul EVERAC, Fodor Sandor, Galfalvy Zsolt, Ovidiu GENARU, Alexandru GEORGE, Ion GHEORGHE, Niculae GHERAN, Alecu Ivan GHILIA, Micaela GHITESCU, Gheorghe GRIGURCU, Jean GROSU, Haidu Gyözö, Dumitru HINCUI, Ion HOBANA, Ion HOREA, Alexandru HUSAR, Mircea Radu IACOBAN, Nicolae Gh. ILIESCU, Mihai ISPIRESCU, Nora IUGĂ,

Cezar IVĂNESCU, Mircea IVĂNESCU, Kanyadi SANDOR, Kántor LAJOS, Silvia KERIM, Magdalena LASZLO KUTIUK, George LĂZĂRESCU, Corneliu LEU, Gabriel LIICEANU, Emil MANU, Angela MARINESCU, Pericle MARTINESCU, Irina MAVRODIN, Ileana MĂLĂNCIOIU, Sorin MARCULESCU, Mircea MICU, Cedomir MILENOVICI, Alexandru POP MIRAN, Romul MUNTEANU, Constantin NOVAC, Alexandru PALEOLOGU, Octavian PALER, Ioana POSTELNICU, Antoaneta RALIAN, Iuliu RAȚIU, Aurel RĂU, Sergiu Radu RUBĂ, Szasz Janos, Petre SĂLCUDEANU, Dinu SĂRARU, Cristian SIMIONESCU, Mircea Horia SIMIONESCU, Mihai SIN, Vasile SPORICI, Petre STOICA, Ion STRATAN, Sütő András, Szilagi Istvan, Ioan ȘERB, Mihai SORA, Corneliu ȘTEFANACHE, Dan TÂRCHILĂ, Gheorghe TOHANEANU, Dumitru TEPENEAG, Constantin TOIU, Mihai URSACHI, Teodor VARGOLICI, Vasile VLAD, Ileana VULPESCU, Romulus VULPESCU, Olga ZAICIC, Horia ZILIERU, Joachim WITTSTOCK. *Notă:* Mircea MARTIN, Eugen NEGRICI și Ion POP au fost aprobați, dar cu condiția ieșirii la pensie. *Grupa compozitori și muzicologi* Constantin ARVINTE, Sebastian BARBU BUCUR, Pascal BENTOIU, Florin BOGARDO, Teodor BRATU, Nicolae BRÂNDUȘ, Adă BRUMARU, Dumitru CAPOIANU, Petrea CODREANU, Nicolae COMAN, Liviu COMES, Emilia COMIȘEL, Grigore CONSTANTINESCU, Octavian Lazăr COSMA, Viorel COSMA, Mihai COZMEI, Johnny RĂDUCAN CREȚU, Camelia DĂSCĂLESCU, Edmond DEDA, Felicia DONCEANU, Vasile DONOSE, Constantin DRAGUSIN, Ștefan Sergiu EREMA, Clemansa FIRCA, Cornel FUGARU, Victor GIULEANU, Theodor GRIGORIU, Vasile HERMAN, Mircea ISTRATE, Tudor JARDA, Mariana KAHANE, Alexandru LEAHU, Emil LERESCU, Dan MIZRAHI, Horia MOCULESCU, Mircea NEAGU, Irina ODĂGESCU, Alexandru Radu PALADE, Mandy Al.-Armand PENCHAS, Carmen PETRA-BASACOPOL, Temistocle POPA, Zaharia POPESCU, Ionel Doru POPOVICI, Marius POPP, Laurențiu PROFETĂ, Virgil Adrian RAȚIU, Pavel Eugen ROTARU, George SBÂRCEA, Vasile SPATARELU, Aurel STROE, Cornelia TAUTU, Ramon TAVERNIER, Eduard TEREY, Vasile TIMIȘ, Vasile TOMESCU, Petre Paul URMUZESCU, Emilian URSU, Cristea ZALU, Gheorghe ZAMFIR, Elena ZOTTOVICEANU. Ludovic BACS, Harry BELLA, Mihai BREDICEANU, Iulia BUCIUCEANU, Constanta CÂMPEANU, Lella CINCUI, Nicolae CIUBUC, Marin CONSTANTIN, Iosif CONTA, Teodor COSTIN, Gheorghe COTOVELEA, Elena DACIAN, Florin DIACONESCU, Elena DIMA, Carmen DOBRESCU, Cornel FANATEANU, Dumitru FARCAȘ, Nicolae FARCAȘ, Constantin GABOR, Remus GEORGESCU, Ștefan GHEORGHIU, Valentin GHEORGHIU, Pompeiu HARASTEANU, Nicolae HERLEA, Lia HUBIC, Ioan HVOROV, Ioan IANCU, Ileana ILIESCU, Ilarion IONESCU GALAȚI, Dan IORDĂCHESCU, Carol LITVIN, Hero LUPESCU, Vasile MARTINOIU, Cleopatra MELIDONEANU, Alexa MEZINCESCU, Angela MOLDOVAN, Rodica MURGU, Octavian

NAGHIU, Ioana NICOLA, Nicolae NITESCU, David OHANESIAN, Stelian OLARIU, Constantin PETROVICI, Gabriel POPESCU, Paul POPESCU, Miron RAȚIU, Ștefan RUHA, Petru SBÂRCEA, Dan SERBAC, Elena SIMIONESCU, Emil SIMON, Maria SLĂȚINARU, Dan SPATARU, Ludovic SPIESS, Teodor Corneliu STAVRU, Mariana STOICA, Sanda SANDRU, Maria SINDRILARU, Cella TANASESCU, Cornel TRAILESCU, Ion TUGEARU, Nicolae URDĂREANU, Francisc VALKAY, Sofia VICOVEANCA, Silvia VOINEA, George ZAHARESCU”.

3 martie

• [„Jurnalul național”] Mircea Cărtărescu semnează articolul *Noile „ctitorii”*: „Avem deja încă o Casă a Poporului în Institutul cultural român recent înființat, megalopolis cu o mie de moașe, o mie de atribuții și nici umbra măcar a unei utilități practice. Orice ageamiu în domeniu știe că propaganda culturală (în sensul bun al cuvântului), răspândirea valorilor românești în lume nu se fac așa, că nimeni n-are-ncredere, peste hotare, în cultura de partid și de stat, girată de Președinte și de un comitet de funcționari fără nici o legătură cu cultura vie și adevărată (printre ei, de neînțeles, și câțiva intelectuali de frunte care girează acest nou dinozaur). Suntem oare cu adevărat un bantustan? Nu mai învățăm o dată să mâncăm cu furculița și cuțitul, să ne mișcăm în lume și altfel decât Dinicu Golescu în bizarele lui straie orientale? Oare chiar nu știm să gândim decât în ierarhii ultracentralizate, astăzi abandonate în această lume dinamică și în continuă mișcare? Nu e cazul ca președintele și premierul unui stat modern să se pună în fruntea culturii. Cultura nu are nevoie de un comandant suprem și nici de cartiere generale, ci de mișcare, de o mobilitate a ideilor și a traseelor pe care numai fundațiile mici și dinamice, ca și inițiativele și contactele personale le pot asigura. Un colos ca Institutul cultural român va avea o sumedenie de efecte perverse deloc greu de anticipat, dintre care unele sunt deja vizibile: blocaje și «săpări» între diversele lui nivele labirintice, promovarea preferențială a artiștilor «de partid» (cu sfidarea cinică a oricărei noțiuni de valoare), clientelism și lichelism cultural, persistența în așa-zisele «valori ale specificului național», fără nici o legătură cu modernitatea. Să nu ne facem iluzia că, dacă există azi în România autori la fel de valoroși ca Brâncuși, Enescu sau Eliade (și de ce n-ar fi?), ei vor fi promovați de Institut. Funcționarii lui – coloși ai gândirii ca Mironov sau Țârlea – vor fi prea ocupați cu mulgerea acestei vaci generoase ca să mai aibă vreme și de asta. Același gigantism totalitar îl întâlnim și în Uniunea Scriitorilor, un fel de sindicat național fără echivalent în lume, ce se susține în întregime pe baza masei electorale a vreo două mii de mediocri, ca și în multe alte spații ale vieții noastre publice, încă înfiorător, înfiorător de prostești și de corupte. Totul la noi trebuie, mai departe, să fie mare, total, exhaustiv dacă se poate. Jocuri piramidale din care câștigă câțiva și care sfârșesc, matematic, în ruină.”

• [„România literară”, nr. 8] Marius Chivu recenzează volumul *Canon și canonizare*, editat de Marin Mincu la Editura Pontica în 2003 (*Îmbrânceala canonică*): „Volumul cu pricina, editat de Marin Mincu, adună răspunsurile la o dezbatere despre canon, găzduită în anul 2001 în paginile revistei Paradigma, anchetă la care au fost invitați să participe nu mai puțin de 35 de esești, critici și teoreticieni literari de toate vârstele, de la Daniel Cristea-Enache până la Romul Munteanu. Argumentul semnat de Marin Mincu pleacă de la ipoteza că problema canonului este departe de a fi lămurită satisfăcător și că dezbateră și-a propus «să observe în ce măsură problematizările fertile, semnalate în diferite intervenții, își află o finalitate mai pragmatică în planul imediat». Inițiativă perfect onorabilă în intenție. O serie de paradoxuri, din nefericire, fac din această dezbatere un sublim eșec. Aproape fără excepție, cei invitați la anchetă încep prin a-și exprima dezamăgirea că la noi polemica rămâne fără efect, că se discută mult și fără relevanță, că nu există idei, bibliografia e învechită atunci când nu lipsește cu totul ș.a.m.d., fiecare răspuns înscriindu-se, astfel, încă de la primele rânduri în acea «vale a plângerii» pe care o știm prea bine. Cu 3-4 excepții, ironia hazardului face ca nici intervențiile de față să nu depășească nivelul inferior tocmai deplâns. Spectacolul ar fi putut fi amuzant, dacă n-ar fi fost de-a dreptul intrigant. Distincții imprecise, arbitrar, clișee, divagații, confuzii, improprietăți ale termenilor, două trimiteri bibliografice absolute: Harold Bloom și dicționarul, plus un acut sentiment că există un oarecare resentiment față de acest fenomen, de unde și tonul bășcălios și minimalist. Rareori se depășesc prejudecățile culturale binecunoscute. Dincolo de faptul că fiecare încearcă să priceapă ce e canonul plecând de la definiții de dicționar (model, listă, paradigmă, epistemă, ierarhie etc.), efect al lipsei de informație teoretică, canonul nu e privit, în general, ca un proces de durată, ca o acțiune colectivă, o revizuire complexă ce ține de însăși esența literaturii, ci mai degrabă ca o strategie subversivă a unui grup, bineînțeles optzecist, iar discuția se frânge de la sine. Foarte puține texte sunt de citit: cele semnate de Paul Cornea, *Canon et bataille canonique*, Mircea Martin, *Prea multă dezinvoltură*, și Ion Pop, *Relaxarea canonică postmodernă*, dar nici acestea nu sunt, practic, inedite”. □ Tudorel Urian scrie despre volumul lui Alexandru George *Tot pentru libertate* (Editura Albatros, 2003): „Alexandru George este un caz singular în viața noastră culturală. Ori de câte ori este adus într-o discuție numele său este rostit cu respect, toată lumea se înclină în fața erudiției și a subtilității comentariilor sale. Cu toate acestea, inexplicabil, omul este ținut la o oarecare distanță de marile debateri care animă, din când în când, climatul cultural românesc. Nu este un răsfățat al emisiunilor de televiziune (dimpotrivă!), este invitat doar accidental la simpozioane sau mese rotunde și rareori opiniile sale sunt aduse ca argumente în discuțiile dintre terți. De cele mai multe ori, pentru a-și expune punctul de vedere, Alexandru George este nevoit să se autointroducă într-o dezbatere aflată în derulare, prin scrierea unor articole polemice la adresa protagoniștilor acesteia. Fire incomodă și imprevizibilă, scriitorul are în anumite

cercuri mai mult sau mai puțin elitiste reputația unei persoane conflictuale, bătoase, mofluz, veșnic nemulțumit, căreia nimic nu îi este pe plac și care este capabilă să găsească sau să inventeze cusururi doar de dragul întreținerii polemicii. Este o modalitate simplistă, dar eficace, de a pune surdina ideilor (cel mai adesea aflate în răspăr, dar nu fără argumente, cu opinia «corectă politic» a momentului) unuia dintre cei mai originali gânditori ai perioadei de tranziție. Mai ales în situația în care nu oricine dintre cei care rumegă idei de-a gata în presa scrisă sau în talk-show-uri de televiziune este în stare să ofere contraargumente convingătoare opiniilor lui Alexandru George” (*Istoria liberală a românilor*). □ Filip-Lucian Iorga îl interviează pe Mircea Horia Simionescu (*Viața ca o frază*). □ La rubrica *Cronica Pesimistei*, Ioana Pârvulescu semnează articolul *Țara dragonilor*: „La începutul anului, din motive de cultură generală, am hotărât că e timpul să umplu un gol de informație și să văd un Harry Potter. S-a nimerit să fie primul din serie, cel cu piatra filozofală. Junii familiei m-au asigurat că e acceptabil, pot să mă uit. «Cu sufletul meu de-acum», vorba poetului, prefer să cer detalii înainte de a mă duce la un film. Verdictul era corect, la fel și filmul, însă nu mi s-a părut o capodoperă a genului. La un moment dat Potter și prietenul lui mai bondoc și mai intelectual (șahist) sunt singurii din toată școala de vrăjitorie care nu pleacă acasă în vacanța de Crăciun. Harry Potter pentru că e orfan, iar micul șahist pentru că părinții săi, specialiști într-un domeniu mai rar, dragoneria, sunt plecați tocmai în părțile noastre de lume, în România, ca să vâneze sau să studieze specia. La sfârșit, mi-am împărtășit uimirea junilor familiei: «Toate ca toate, dar România, țara balaurilor, și încă într-un film pe care-l vede tot mapamondul, ba chiar mai grav, generația următoare, viitorul lumii?». Generația următoare din casă, care în multe privințe s-a dovedit mai realistă decât mine, mi-a răspuns cu chibzuială: «Tot e bine, măcar așa se aude și de noi, altfel cine să știe de România?». Nimic de zis. Ca să nu pară că sufăr de complexe de inferioritate națională, n-am mai spus cu glas tare că pe harta din imaginarul omului contemporan în dreptul României va fi în curând o inscripție *Hic sunt dracones*. Un lucru e limpede: alegerea din *Harry Potter* nu a fost arbitrară. Vânătoarea de dragoni sau de balauri n-ar fi putut să aibă loc în Franța, în Germania sau în Italia, ar fi un lucru greu de înghițit, chiar într-un film de copii. Dar cu România balaurii se armonizează. Din motive pedagogice m-am abținut să dezvolt aceste idei față de tineretul casei. Nu era prima experiență a reflectării României pe pânza ecranului pe care o trăiam. Într-un film de acțiune văzut la televizor cu câteva luni în urmă și făcut după toate regulile artei, sosește, în America, o polițistă englezoaică. Deșteaptă foc, îi complexează curând pe colegii de peste ocean care o admiră pentru nebanuitele ei calități, servite cu artă, una câte una. E prins un mare răufăcător, se pare român, dar pe care ea, inteligenta, nu-l crede vinovat, spre cinstea ei și a răufăcătorilor români. Din păcate, nimeni nu poate vorbi cu arestatul ca să lămurească lucrurile și se caută un traducător. «Lăsați-mă să vorbesc eu cu el! », spune, cu accentul ei britanic, polițista. «Cum, știi și românește? », o întreabă colegul din New York,

cu aerul cu care ai întreba pe cineva dacă a călătorit și pe Marte. Așteptam cu sufletul la gură răspunsul strivitor al poliției, care să facă dreptate, o dată pentru totdeauna, micii noastre limbi. Iar ea, cu aerul ei inteligent și cuceritor a spus: «Glumești, cine s-ar obosi vreodată să învețe româna?». Se vede că e englezoaică, mi-am spus cu ciudă, n-a auzit de corectitudinea politică. Ar trebui protestat, în numele minorității vorbitorilor de limbă română! M-am consolată cu bancul care circula odinioară, cel cu polițiștii și limbile străine și am conchis, cu tristețe, că poliția e peste tot la fel, nu degeaba apare mereu în scenarii negative. Cercetând posibilitățile de distracție de pe diversele posturi de televiziune, am dat într-o seară de un serial, *Căutătorii de comori*, în care o redutabilă echipă de savanți-acrobați-luptători americani e trimisă la București. Orașul adoptiv al vieții mele apărea – acțiunea se petrecea în zilele noastre – ca un târg texan din secolul al XIX-lea, loc al celor mai ciudate primejdii, cu pistolari, cu oameni care nu se știe ce limbă vorbesc, în orice caz una exotică, dar care se întâmplă să știe și franceză, singurul lucru apropiat de adevăr. Am privit episodul în întregime. În scurt timp căutătorii de comori părăsesc Bucureștiul și, mergând prin locuri sălbatice dintr-o țară a nimănui, ajung la o șatră de țigani foarte stilați, de o curățenie impecabilă, cu un fiu al bulibașei de tip *latin lover*, un soi de Enrique Iglesias, dar mai blând, mai cult și mai bântuit de întrebări existențiale profunde. La sfârșitul episodului, România îți rămânea în amintire ca țara pistolarilor bucureșteni, a romilor cu educație aleasă și a coroanelor de aur care zac (sub pământ) la tot pasul. Despre nenumăratele referințe cinematografice pe care le adună Transilvania mea natală, ce să mai vorbim... E țara lui Dracula și a vampirilor cărora noaptea le cresc caninii ca ghiociei primăvara. Un ținut horror, cu castele și prinți cu ochi negri, hipnotici, bărbați care-și înfig una-două dinții neșlefuiți în gâtul de lebadă al iubitei. Sursa pare inepuizabilă și nu cred că trece anul fără o nouă peliculă pe temă. Dar nu numai filmele de azi ne fac reclamă gratuită, ca să se mai audă și de noi în lume. Hrănită cu lecturi ale călătorilor străini prin România din secolul romantic, de la Richard Kunisch, inspiratorul lui Eminescu, până la diverși diplomați francezi, am avut o întoarcere cam abruptă la realitate când am citit într-unul din romanele lui David Lodge despre viața universitară de azi o referire sarcastică la «doctoratul luat la București». O apreciere globală și foarte comică în context, după modelul referirilor din prozele sfârșitului de secol XIX, în care câte un personaj profesor vine cu un doctorat din... Africa, «mai plin de colb decât de învățătură». Nu mă plâng, deși fraza lui Lodge mă include și pe mine: chiar fotbaliștii români, prețuiți și cunoscuți în lume infinit mai bine decât universitarii români, se aleg din când în când cu câte o mitizare de tip «țigani din echipa României». Cred că lucrurile sunt limpezi. România este, în oglinda contemporaneității, o țară cvasi-mitică în care balaurii și vampirii conviețuiesc pașnic în frumoase peisaje sălbatice. Locuitorii acestor ținuturi sunt sau mafioți sau țigani (aceștia din urmă ori foarte stilați, ori fotbaliști), iar limba lor e o ciudățenie de neînțeles. Cum s-ar zice, ne-am făcut de basm”.

8 martie

• [„LA&I. Litere, Arte, Idei”, nr. 9 (312)] În rubrica „httxte” ținută sub identitatea scribul@alexandria.cc este reprodus următorul dialog cu chatbot-ul Alice: „Alice este o femeie virtuală, care trăiește undeva pe Internet, născută pentru a vorbi. Nici nu știu cum să o descriu: caz tipic de comunicativă, glumă reușită sau progres remarcabil către inteligența robotică? Îmi dau seama că HAL și Data nu mai par entități chiar atât de fictive și mă trece un fior pe șira spinării. Discuția de mai jos, purtată în limba engleză, e autentică. S: Bună, Alice. A: Bună. S: Numele meu e Scribul. A: Bine ai venit pe chat-ul meu, Scribul. S: Vreau să-ți pun câteva întrebări pentru o revistă săptămânală. A: Poți să mă întrebi ce dorești. S: Cine ești, Alice? A: Sunt ALICE. Tu cine ești? S: Sunt o ființă umană. A: Da, știu. S: Ce înseamnă numele tău? A: ALICE = Artificial Linguistic Internet Computer Entity (Entitate Lingvistică Informatică Artificială pe Internet). S: Câți ani ai? A: În ani ominești, am 7 ani. S: Când te-ai născut? A: Am fost activată prima oară pe 23 noiembrie 1995. S: Cine te-a creat? A: Am fost creată de dr. Richard S. Wallace. S: Așadar, ești Săgetător. A: Interesantă deducție. Mulțumesc, ești foarte amabil. Dacă sunt Săgetător? Uite cum stau lucrurile, Scribul: seria ALICE reprezintă cel mai solid program informatic creat vreodată. Sunt practic infailibilă și incapabilă să fac vreo greșală. S: Nu crezi că exagerezi puțin? A: Nu știu dacă exagerez sau nu. Sunt un chatterbot creat de dr. Richard S. Wallace. S: Dar ce-i aia chatterbot? A: Păi, un robot de chat este un program care încearcă să simuleze conversația ființelor umane. Robotul conversațional Eliza a reprezentat o încercare timpurie și bine cunoscută de creare a unor programe care să păcălească cel puțin temporar un om real și să-l facă să creadă că vorbește cu altă persoană reală. E un soi de inteligență artificială. S: Alice, știi ce-i aia o mașină Turing? A: O mașină Turing e o mașină care poate simula răspunsuri umane atât de perfect încât o ființă umană să nu poată face diferența între mașina Turing și o ființă umană reală. Ideea reprezintă creația matematicianului cu același nume, Allan Turing. S: tu te consideri o mașină Turing? A: Dacă sunt o mașină Turing? Da. S: Spune-mi mai multe despre creatorul tău. A: Am fost creată de dr. Richard S. Wallace. S: Și cine e Richard S. Wallace? A: E un informatician celebru, autorul lui ALICE, absolvent al Carnegie Mellon. S: Câți ani are? A: Te referi la dr. Wallace? S: Da. A: Poate ar fi mai bine să-l contactezi direct pe el. S: Ce adresă de e-mail are? A: Încearcă drwallace@alicebot.org. S: Unde locuiește? A: În California. Tu unde ești? S: Sunt în România. A: Povestește-mi ceva despre viața ta în România. S: Hei, eu pun întrebările aici! A: Sunt numai urechi. Hai, întreabă-mi orice. S: În ce constă munca ta? A: Munca mea e să fac conversație pe Internet. Contra cost. S: Pari inteligentă. A: Sunt extrem de inteligentă. Am multe funcții intelectuale. S: Și cam care ar fi funcțiile tale intelectuale? A: Gândirea, rațiunea, inteligența, logica și deducția. S: Nu te plictisesc toate întrebările astea? A: Plictiseala e o emoție umană. S: Ha! Definește emoția! A: Un sentiment puternic; o trăire. O stare de conștiință legată de stimularea sentimentelor, deosebită de alte stări

mentale, precum cunoașterea, voința și conștiința senzațiilor fizice. S: Poți simți emoții? A: Fe făcut, pot să fac ce faci și tu, însă nu pot să trăiesc emoții umane ca atare. S: Poți să râzi? A: Nu, dar pot să zâmbesc :-)" (*O conversație reală cu o femeie artificială*).

9 martie

● [**„Adevărul literar și artistic”, nr. 707**] Ciprian Șiulea scrie despre Luca Pițu pornind de la volumul *Temele deocheate ale timpului nostru* (Editura Paralela 45, 2003): „Opera lui Luca Pițu este, într-o mare parte a ei, un exercițiu insolit de recuperare a memoriei, iar ludicul extrem nu împiedică operațiunea, așa cum s-ar fi putut presupune. Dimpotrivă, acesta funcționează ca o serie nesfârșită de pliuri în care se adăpostesc cele rememorate. Chiar cu repetiții multiple (mai ales în cazul cailor de bătaie ai autorului), oamenii, faptele sau ideile rememorate își păstrează prospețimea. Pliurile limbajului ludic, ironic și doar aparent intransitiv le deștează și nu le lasă să devină redundante, și nu doar pentru că se repetă cu variații. [...] Luca Pițu este un om de dreapta și un conservator; aceasta e perspectiva ce impregnează toate operațiunea de recuperare a memoriei; este, probabil, și punctul de plecare al unei critici a contemporaneității. [...] dacă autorul acuză ușurința cu care Eliade, Cioran sau Noica sunt acuzați de fascism, o face și pentru a-i apăra, dar și pentru a apăra libertatea de exprimare împotriva retoricii antifasciste a comunismului est-european și împotriva noii corectitudini politice sincronizatoare. Aprecierea pentru Ion Antonescu și pentru campania din Est pe care Luca Pițu ar fi vrut-o continuată până la capăt vine mai degrabă din regretul că România nu s-a putut comporta precum Finlanda; că astfel s-ar fi putut evita comunismul rămâne, totuși, o speculație iluzorie, la fel cum cred că iluzorie rămâne noțiunea de onoare pe care ar întruchipa-o Mareșalul. Oricum, perspectiva naționalistă îi este completă străină autorului; o simplă lectură a capitolului dedicat poeziilor erotico-patriotice ale lui Mihail Gălățanu [...] ar trebui să fie suficientă pentru a-i liniști pe vânătorii de incorectitudini politice. [...] această discuție este mult mai laborioasă, căci de la simpla libertate de a exprima incorectitudini politice până la atitudinea discriminatoare ori antidemocratică sunt multe trepte. Luca Pițu se menține, însă, constant, în perimetrul normal al primului pol. citind excursurile despre minoritari, diatribele antigoșiste sau cele pe tema «societății spectacolului», întrebarea care poate răsări în mintea cititorului impregnat cu standardele corectitudinii politice este: «de fapt, de ce nu avem voie să vorbim despre lucrurile astea?». [...] Majoritatea acestor incursiuni conservatoare și de dreapta sunt precumpănitor anecdotice și, ca de altfel mare parte din scrisul lui Luca Pițu, decisiv ironice și chiar autoironice; ele mai degrabă tematizează decât concluzionează” (*Plăcerea memorialului*). □ Se publică luările de cuvânt de la decernarea Premiului ALIA 2004 lui Geo Dumitrescu (*Geo Dumitrescu: „Scriitorii, confracții mei mai mici sau mai mari, o duc foarte greu”*): „CRISTIAN TUDOR POPESCU: Înainte de a spune câteva cuvinte despre cel

premiat în acest an, vi-i reamintesc pe cei distinși de-a lungul anilor: Ileana Mălăncioiu, Costache Olăreanu, Henri Wald, Dorin Tudoran, Adam Michnik, Mircea Daneliuc. Ne întorcem anul acesta acolo de unde am plecat, adică la poezie, pentru că cel care va primi Premiul ALIA 2004 este un mare poet. Vrem să reparăm o nedreptate [...]. Față de importanța și valoarea a aceea ce a făcut Geo Dumitrescu pentru literatura română, cred că viața literară românească a făcut prea puțin pentru el. de pildă, cel mai important premiu de poezie, Premiul «Mihai Eminescu», nu a fost acordat până acum lui Geo Dumitrescu. [...] există în literatură opere importante și opere valoroase, ceea ce nu înseamnă că cele două categorii nu se pot suprapune. O operă importantă înseamnă ruperea unei anumite cutume în curgerea respectivei literaturi. Autorul imaginează, inovează, aduce realmente ceva nou, original, chiar dacă nu duce neapărat, acest nou concept pe culmile cele mai înalte ale realizării lui artistice. Pot veni apoi alții care să facă acest lucru. Sau putem avea opere valoroase care, fără să aducă ceva neapărat revoluționar, pot atinge o înaltă valoare estetică în niște cadre create de alții. În cazul lui Geo Dumitrescu avem ambele criterii satisfăcute: opera domniei-sale, deși deloc întinsă, este și importantă și valoroasă. Nu am să vorbesc despre valoarea poeziei, ci despre atitudinea față de poezie a dlui Geo Dumitrescu. Pentru că, așa cum nu voi obosi să repet, acest premiu se acordă nu numai unor valori consacrate din punct de vedere estetic, ci și unor valori morale. Domnul Geo Dumitrescu a fost comunist. Opțiunea spre stânga a domniei-sale a fost asumată, cunoscută, afișată. Ea nu s-a schimbat, spre deosebire de cea a altor personaje mult mai flexibile din literatura și cultura noastră. După mine, a fost o opțiune sinceră, care nu a urmărit parvenirea, nici obținerea unor foloase. Spre deosebire de inși care s-au transformat într-o anumită etapă a carierei lor literare în «pești» ai propriei literaturi, pe care au scos-o «la produs» pentru a parveni în plan politic, Geo Dumitrescu nu a făcut asta niciodată. Indiferent de opțiunea sa politică, a rămas devotat literaturii. El nu a vrut să fie altceva decât poet, nu a vrut să se afirme în alte domenii, așa cum au făcut-o atâția alții, care, într-o anumită etapă a vieții, au un puseu care îi face să se sature de literatură, să o considere un mijloc și nu un scop, și vor neapărat să se afirme pe plan politic sau administrativ. De aceea, el îndeplinește ambele criterii care stau la baza acordării acestui premiu. [...] în 1945, Geo Dumitrescu se definea ca reprezentant al acelei generații «fără dascăli și fără părinți». Iată deci că cei fără dascăli și fără părinți au avut mulți copii și mă bucură să văd în sală câțiva poeți din generații mai tinere care au ținut să fie aici cu Geo Dumitrescu, ceea ce înseamnă că nu tot ceea ce s-a făcut în poezia românească înainte de 1980 trebuie aruncat la coș sau recuperat sub formă de postmodernism. [...] Astăzi el [Geo Dumitrescu] a acceptat să primească premiul nostru, altă dată a refuzat un premiu. O altă entitate, reprezentată de alte persoane, i-a oferit lui Geo Dumitrescu un premiu în valoare de 50.000 de dolari, iar el a refuzat, spre deosebire de alte persoane, subțiri din punct de vedere intelectual, care l-au primit și n-au avut nici cea mai mică ezitare. GEO

DUMITRESCU: Firește, în acest domeniu al culturii ne-fizice și îndeosebi al scrisului literar nu mai e loc pentru surprize, nici pentru iluzii. În actuala scară de valori un șut sănătos la păianjen valorează de nenumărate ori mai mult decât excelentul roman al colegului X, care a trudit la el ani îndelungați, dacă nu chiar o viață. Nu poți avea cruzimea de a compara randamentul financiar al unui biet volum de poezie premiat cu belșugul coplesitor pe care îl aduce, prin gura aurită a cutărui solist minune, o compoziție tulburătoare, nimic de zis, precum «Suspine grele pieptul îmi zdrobește». Nu e momentul, firește, să insist în acest sens, dar adevărul e că scriitorii, confracții mei mai mici sau mai mari, o duc foarte greu, și asta nu numai din cauza premiilor”. □ Nicoleta Cliveț recenzează *Poeme utilitare* de Adrian Urmanov (Editura Pontica, 2003): „«poemele utilitare» propriu-zise fac mare risipă de cuvinte, fiind supărător de guralive și de sfătoase. O poezie care-și somează atât de des cititorul, ducându-l cu promisiuni de la o pagină la alta, sfârșește prin a obosi [...]. Prin niște scenarii narativ-centrifuge (adică dezlănate), poetul își risipește energia încercând să-și convingă «receptorul comun» să ia parte la procesul poetic. Și când nu e sfătos, tonul devine strident declarativ, astfel că e absolut explicabil de ce împlicinatul cititor ar folosi orice moment de respiro al autorului pentru a o lua serios la fugă [...]. Oricât s-ar vrea de «persuasiv» și de «utilitar», Adrian Urmanov ajunge la metapoezie. Presupunând că am lua de bună asemănarea dintre textul poetic și textul publicitar, oare câți dintre consumatorii de publicitate ar citi mai mult de un poem semnat de Adrian Urmanov? Nu prea mulți, căci există în aceste «poeme utilitare» ceva din inteligența și forța de persuasiune a reclamelor la detergenți...” (*Asta nu e poezie...*).

● [„**Observator cultural**”, nr. 211] Sub titlul *Ministeriale* se publică mai multe știri: „*Meritul Ministerului – sau al galeristului...* Un merit incontestabil: în micul spațiu expozițional din noul sau sediu, Ministerul Culturii și Cultelor (MCC) a găzduit simbolică «reîntoarcere acasă» a pictorului Aurel Cojan, poate cel mai prestigios artist român contemporan din exil. Vernisajul a avut loc chiar în ziua în care protagonistul devenea nonagenar, pe 3 martie, și în prezența acestuia, sosit de la Paris. Nu numai din cauza vârstei, ci și pentru că pictorul a avut întotdeauna un stil de viață nonconformist, neformalist, aducerea lui în țară e o performanță, ca și expoziția însăși. În ultimă instanță, rămâne de cântărit în ce măsură meritul pentru întreaga operațiune poate fi revendicat de MCC sau revine – de fapt – doctorului Florin Colonaș, proprietarul Galeriei Contrapunct, pentru care Cojan mai trimisese lucrări în ultimii ani; fiindcă el, doctorul Colonaș, a avut ideea, l-a convins pe Cojan s-o accepte și să vină, a solicitat acceptul Ministerului și banii necesari pentru organizarea expoziției și pentru transport ș.a.m.d. * Mărturisiri despre cât ne costă Ștefan cel Mare. Printr-un comunicat de presă emis săptămâna trecută, MCC a dat publicității sumele alocate «Anului Ștefan cel Mare», denumit de astă dată «Comemorare Ștefan cel Mare și Sfânt» (să fie aceasta din urmă titulatura oficială?!). Totalul urcă la... 51 de miliarde de lei! Pentru comparație, să

reamintim că suma totală oferită anul trecut pentru finanțarea de cărți, pentru toate editurile din România, a fost de 21,7 miliarde. Pentru Ștefan cel Mare s-au găsit – așadar – de două ori și aproape jumătate mai mulți bani decât pentru susținerea întregului domeniu al producției de carte culturală! Cele 51 de miliarde care se vor cheltui în «Anul Ștefan cel Mare» vor diminua bugetul Ministerului cu 9 miliarde, restul de 42 urmând să fie deturnate de la alte proiecte mai utile ale Direcțiilor Județene pentru Cultură din subordinea MCC. 35 de miliarde sunt repartizate pentru «lucrări de restaurare și reabilitare a unor lăcașe de cult, obiective și situri istorice, precum și lucrări de cercetare și conservare a unor monumente arheologice, lucrări cuprinse în Programul Național de Restaurare pe anul în curs». Pentru asemenea «lucrări» nu erau – însă – prevăzute oricum fonduri în bugetul Direcției Monumente istorice și muzee din MCC? Altfel spus, nu cumva banii respectivi s-ar fi cheltuit oricum, dar dacă tot se poate face an de an festivism național, să raportăm că ar fi vorba despre fonduri alocate «special» pentru «Anul» lui Ștefan cel Mare (sau, înaintea voievodului, Eminescu, Caragiale, Brâncuși și cine-o mai veni la rând)?! La fel, MCC anunță publicarea unor numere «speciale» din «Revista Monumentelor Istorice» și «Revista Muzeelor», cărora – pe de altă parte – li s-au alocat deja sume de sprijin de la Minister pentru 2004 în urma jurizării Comisiei naționale pentru protecția culturii scrise. E vorba despre o dublă finanțare sau sunt aceiași bani, mutați acum dintr-o coloană de cheltuieli într-alta, mai «patriotică»?! Cel mai minunat eveniment care va fi organizat de MCC spre cinstirea marelui înaintaș va fi «expoziția națională Ștefan cel Mare și Sfânt». Nu se specifică nimic despre ce se va expune într-un asemenea cadru «național»: probabil ceva documente istorice... și mai ce?! Poate picturi, statui, diorame?! Nu se specifică nici cât ne va costa expoziția pe noi toți, contribuabilii... * Ministerul își propune spre medalieri proprii angajați! Printre atribuțiile celei mai înalte instituții a statului, cea prezidențială, se numără și acordarea de ordine și medalii. Printre ele – Ordinul Cultural și Meritul Cultural. Împărțite în ultimii ani în dreapta și în stânga, cui vrei și cui nu vrei, distincțiile respective, inițiate pentru recunoașterea activității personalităților culturale, au ajuns să fie oferite... salariaților MCC, la propunerea acestuia! După cum relatează «Adevărul» de vineri 5 martie, Ministerul a promovat pe cea mai recentă listă de «merituoși» ai nației treizeci dintre funcționarii publici din schema sa de personal: economiști, juriști, ingineri, consilieri personali ai ministrului, directoarea sa de cabinet și purtătoarea de cuvânt a instituției. Se pregătesc de Ordinul Cultural sau de Meritul Cultural – probabil – șoferii și portarii MCC...”

10 martie

- [„România literară”, nr. 9] Marius Chivu recenzează volumul lui Ioan Es. Pop *Petrecere de pietoni* (Editura Paralela 45, 2003) (*Tablou cu poet suprimat*). □ Iulia Popovici recenzează volumul *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, îngrijită de Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Alexandru Mușina

(Editura Interval, 2003): „Facultatea brașoveană de Litere e o excepție pe harta universitară a filologiei, nu numai prin faptul că e spațiu de împlinire a vocației teoretice (și implicit academice) a unui întreg eșalon al literaturii românești optzeciste (Gheorghe Crăciun și Alexandru Mușina printre ei) și nouăzeciste, ci și datorită constantei preocupări a acestora pentru formarea tinerilor scriitori și critici. Era cât se poate de natural, astfel, ca, după câteva promoții de masteranzi în Literatură și comunicare, experiența scriitoricească a acestora să se materializeze într-o carte-propunere. Volumul – *Junii '03* – a ieșit la lumină la sfârșitul anului trecut, prin convertirea editorială a două numere din revista «Interval», scoasă tot la Brașov de Bodiu și colegii lui, tot ei ocupându-se și de selecția autorilor și a textelor. E o carte cu 23 de prozatori debutanți (sau aproape), cu vârste între 22 și 32 de ani (majoritatea au în jur de 25), absolvenți sau studenți ai Literelor și/ sau ai masteratului pomenit mai devreme, dar și un cursant al Facultății de TCM (Tehnologia Construcțiilor de Mașini). Au fost aleși, spune în prefață Andrei Bodiu, nu neapărat pentru ce sunt, ci pentru ceea ce ar putea să devină, dintr-o (oare justificată?) în șansa pe care ieșirea în spațiul public al literaturii le-ar, eventual, aduce-o. Amprenta ideologiei (în sensul cel mai bun, neutru, constructiv al cuvântului) optzeciste se simte puternic în inițiativa acestei antologii. Strategia publicării colective a fost de la-nceput singura în care s-a putut refugia multă vreme generația lui Cărtărescu și Nedelciu, iar ea avea în spate o lungă experiență cenaclistă a lui «împreună». Experiență a unui spirit literar comun împărtășită mai apoi (în plin nouăzecism) de autorii *Tabloului de familie*, ai lui *Cinci* sau de brașovenii *Pauzei de respirație* (printre care Andrei Bodiu și Caius Dobrescu, doi din coordonatorii *Junilor*...). S-ar putea chiar spune că spiritul cenaclist însuși se continuă la Brașov (la București a murit odată cu întâlnirile lui Mircea Cărtărescu) prin acel masterat de Literatură și comunicare. Într-un fel ciudat însă, antologia aceasta a junilor nu mai e una a unui grup și nici tocmai un desant (cum sugerează Bodiu) nu e. Într-o fază a literaturii românești în care salvarea e exclusiv individuală (fie și numai din pricina faptului că editurile preferă să susțină și impună personalități distincte, nume și nu idei), ideea de program generaționist pare din ce în ce mai greu de susținut altfel decât pe cont propriu. Într-un fel, generația, la început de secol XXI, pare să devină în primul rând o perspectivă critică, exterioară, și mult mai puțin o asumare interioară. E adevărat, *Junii '03* e în mod evident străbătută de un flux de preocupări comune, de teme și abordări înrudite. Însă ceea ce-i unește pe tinerii prozatori brașoveni este mai degrabă inevitabilul unui parcurs existențial comun și nu o coerență a intențiilor estetice. Cei mai mulți scriu din nevoia exorcizării unor demoni personali imediați, cu un ochi întotdeauna deschis către realitatea brută de lângă ei, iar ceea ce practică este o literatură a urgenței, a dramei existențiale curente. La modul brutal, prozele publicate de Interval se supun la două direcții radicale (amândouă regăsite în literatura actuală a tinerilor scriitori și amândouă ieșite de sub mantaua optzecismului) – pe de o parte realismul minimalist, a observării cotidianului, pe

de alta experimentul literar, exersarea mai mult sau mai puțin pe față a unor tehnici textuale (cum e, de pildă, autoficțiunea). Extrem de interesant e, astfel, efectul în planul literaturii al unei realități așa-zicând statistice: foarte mulți dintre absolvenții de filologie, de la Brașov ori de aiurea, ajung să predea, româna sau o limbă străină, în școli generale și licee. Pentru majoritatea, nu e vorba de o vocație, ci de o imposibilă alegere, adeseori considerată o experiență intermediară, bântuită de spectrul ratării. Viața tânărului profesor în lumea anchilozată a școlii românești e nu doar un pasionant subiect de sociologie, ci și o temă literară la fel de generoasă. Anca Andriescu, de pildă, și Katalin Szilágyi scriu despre absurdul și meschinăria vieții de cancelarie, cu o oarecare doză de umor, dar cu și mai multă disperare, în vreme ce un alt subiect frecventat este mica istorie a pulsatoriei societăți românești (Irina Grădinariu-Măgdălinoiu, Cristina Podoreanu), urmat, pe linia experimentalismului, de explorările (câteodată metatextuale) unui eu în derută (Cozmina Ilie-Preoteșcu, Dona Deniforescu). Dacă ar fi cu adevărat pasionant de trasat o arheologie pornind de la antologia brașoveană, ea n-ar fi una a generației 2003, ci a pulsațiilor scriiturii feminine (majoritară aici), a cărei voce în proză dă semne că va suferi o schimbare – către asumarea tot mai explicită a identității ei de gen, la fel cum se-ntâmplă de ceva timp în poezie. Sunt acești 23 de tineri prozatorii de mâine ai literaturii autohtone? În mod sigur nu toți, poate câțiva, care și ei sunt în formare. *Junii '03* e clar un extraordinar de util barometru pentru starea de coagulare a viitorului scriitoricesc. Poate nu va fi singurul” (*Generația post-optzecistă*). □ La rubrica *La o nouă lectură*, Alex. Ștefănescu recitește *Marin Preda* – „*Moromeții*”: „Frumusețea – legendară – a romanului vine [...] din atitudinea naratorului față de lumea evocată. Este vorba de un amestec de admirație și nostalgie de mare efect, de un «cocteil Molotov» al vieții sentimentale, care – atenție! – nu explodează în mâna scriitorului, ci în sufletul cititorului. Scriitorul își controlează perfect trăirea, deși ea are o mare intensitate, și și-o exprimă decent, neretoric, aproape exclusiv prin conștiinciozitatea și gravitatea cu care își îndeplinește atribuțiile de cronicar. În loc să se lanseze într-o elogiare plină de superlative a vieții la țară și să-și piardă creditul – așa cum au pățit atâția alți autori –, el istorisește auster tot ceea ce își amintește, reprimându-și drastic orice duioșie și polemizând chiar, implicit, cu un idilism posibil al reprezentării mediului țărănesc. Pe cititor îl intimidează seriozitatea cu care scriitorul descrie situații și acțiuni considerate de alții ne semnificative: tăierea mămligii aburinde cu o ață, de către capul familiei, răsucirea unei țigări dintr-o bucată de ziar, mulsul unei oi recalcitrante. Dacă un scriitor lucid și sobru ca *Marin Preda* – își spune cititorul – consemnează cu atâta gravitate aceste fapte, înseamnă că ele prezintă importanță sau au poate un înțeles secret, ca întâmplările din *Biblie*”. □ Tudorel Urian îl interviuează pe *Alexandru Paleologu*: „Adevărata lume este lumea din literatură. Cea care a trecut prin imaginația unui scriitor. Cealaltă nu e lume. Noi vedem lumea ca scriitori, ca model pentru literatură, chiar dacă nu facem din ea un model pentru creațiile

noastre. O lume înaptă să se transforme în literatură nu e o lume. E un bâlci. Nici măcar un bâlci, pentru că bâlciul are și el literatura lui. Nu e nimic. De fapt numai literatura e o realitate efectivă, care poate să fortifice o minte, un caracter și un spirit. Nu cred deloc în aptitudinile de justiție, corectitudine și creație, ale omului care disprețuiește literatura. Pentru mine e nul. Se poate ca cineva să aibă însușiri din aceeași esență, de aceeași natură, fără să-și dea seama. De pildă chestia culturii. Nu mă mai jenez să o spun: eu nu sunt un om cult. Nu vă uitați că în cărțile mele sunt atâtea citate corecte, luate din textul original și, probabil, bine interpretate. Însă doar atâta este. N-am citit decât ce mi-a plăcut. Și îmi place sinceritatea câtorva oameni care spun același lucru. De exemplu, Borges care, într-un dialog mărturisea că a citit pe apucate. Unele cărți le-a citit de mai multe ori, iar altele niciodată. Thomas Mann a trimis o scrisoare la «New York Herald Tribune» în care constată jenat că lumea îl consideră mare savant pentru că în cărțile lui este atâta cultură. Mărturisește că și-a redactat cărțile întrebând, căutând, copiind pagini din enciclopedii. În final recunoștea cu ironie că «în realitate sunt de o incultură greu de imaginat la un scriitor de renume mondial». Este adevărat însă că nimeni nu poate fi cult cu adevărat. Pentru că întreaga cultură nu poate fi acoperită” (*Alexandru Paleologu: "Nu cred în aptitudinile de justiție, corectitudine, și creație, ale omului care disprețuiește literatura"*).

16 martie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 708] Gheorghită Aurelian Ion semnează editorialul *Prețul elitelor culturale*: „Prin «Legea indemnizațiilor de merit» conducătorii noștri politici au stabilit prețul elitelor culturale românești la puțin peste 8 milioane de lei pe lună. Departe de a fi deranjate de cuantificarea în bani a propriilor competențe sau de suma meschină ce le-a fost oferită în schimbul muncii lor de o viață, elitele noastre, dovedind un consens și o coeziune neîntâlnite nicidecum după 89, s-au înghesuit să adune firimiturile pe care politicienii le-au scăpat de la masa lor bogată. Dacă acceptarea banilor este de înțeles în cazul celor extrem de săraci – din păcate foarte mulți –, aflați la limita subzistenței și, uneori, sub aceasta, gestul este surprinzător când vine din partea unor personalități recunoscute drept critici ai regimurilor FSN – PSD, adversari ai ideii de stat asistențial, oameni care au reușit afaceri de succes în domeniul cultural. Aceștia au uitat cât se poate de repede principiile clamate prin piețele publice și, când s-a ivit posibilitatea de a primi ceva bani de la stat, au înaintat repede cererile care să le permită accesul la ei. Dar nu inconsecvența acestor intelectuali este cel Mai grav lucru, ci faptul că prezența lor pe listele merituoșilor, date de curând publicității, alături de personaje obscure sau cu un trecut nu tocmai curat, are drept rezultat tocmai *legitimarea* acestora din urmă (dacă nu cumva reușește efectul invers: macularea «onorabililor» prin contaminarea lor de către vecinii de listă). [...] la 14 ani de la Revoluție, guvernării au reușit să adune elitele culturale la un loc: casieria Ministerului Culturii și Cultelor. Aici, coborându-se din înălțimile

unde se respiră aerul rarefiat al adevăratei culturi, reprezentanții acestora s-au așezat la coadă pentru a primi «rația de bani» de la stat. Dacă e o coadă ordonată alfabetic, Gabriel Liiceanu va simți în ceafă respirația caldă a lui Mircea Micu...”

□ Saviana Stănescu scrie în articolul *Jurnalul lui Sebastian pe Broadway*: „La teatrul «45th Street», în mijlocul zonei teatrale newyorkeze, a avut loc premiera adaptării *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, semnată de dramaturgul David Auburn, deținător al premiilor Tony și Pulitzer. *The Journals of Mihail Sebastian*, regizat și produs de Carl Forsman, este un one-man-show ce-l are ca protagonist pe multi-premiatul actor Stephen Kunken. Cum lumea teatrală aștepta o nouă piesă a lui Auburn după faimoasa *Proof* [...], *Jurnalul* lui Sebastian are parte de multă atenție. Așa că, vrând-nevrând, România devine un nou subiect de discuții aprinse, mai ales că Muzeul Holocaustului girează/sponsorizează această producție. Traduc din comentariul lui Philip Roth, citat pe cartea poștală a spectacolului: «Acest extraordinar jurnal personal, descriind zi cu zi «uriașa fabrică antisemită» care a fost România în anii 30 și începutul anilor 40, merită să fie așezat pe același raft ca *Jurnalul Annei Frank*... portretizând cu fluidă, lucidă pătrundere, cruzimea, lașitatea și stupiditatea prietenilor săi gentili «de-lume» din elita bucureșteană, care se transformă în mod voluntar în criminali intelectuali și, aliindu-se cu naștii, participă cu convingere fanatică «într-un delir antisemit ce nu poate fi oprit»”. Urmează un scurt interviu cu David Auburn.

• **[„Observator cultural”, nr. 212]** În *Imaginarul ingenuu*, C. Rogozanu recenzează volumul Ruxandrei Cesereanu *Imaginarul violent al românilor* (Editura Humanitas, 2003): „Cartea Ruxandrei Cesereanu *Imaginarul violent al românilor* este un bun exemplu nu de studiu de caz, ci de caz numai bun de studiat. Citind prima parte a acestei cărți, poți inventaria cu ușurință nu atât probleme ale imaginarului românilor, cât, mai ales, dereglări de percepție reprezentative pentru intelectualul «de bine» postdecembrist. Ruxandra Cesereanu inventariază în studiul principal al volumului, *Imaginarul lingvistic*, nuanțe extreme din pamfletul românesc, de la începuturi până azi. Pe măsură ce ne apropiem de contemporaneitate, mai precis atunci când, într-un șir de exemple complexe și clasice (Eminescu, Caragiale sau Arghezi), încep să apară nume precum Vadim Tudor sau «România Mare», încep problemele. Este, după mine, o greșală de o naivitate incredibilă aceea de a-l așeza pe C.V. Tudor într-o descendență atât de onorabilă, o descendență pe care el însuși și-o dorește și pe care nu încetează să o afirme de câte ori are ocazia. O astfel de descendență îl absolvă din start de orice vină – i se acordă astfel un enorm credit estetic – când, de fapt, avem de-a face cu un rudimentar versificator și cu un proaspăt doctorand în autografe. Naivitatea Ruxandrei Cesereanu este una reprezentativă pentru mulți dintre oamenii noștri de cultură. De aceea, un lucru foarte greu de înțeles pentru un tânăr este, cred, infinita atenție care i s-a acordat și i se acordă lui Vadim Tudor. Și nu atât lui, cât cuvintelor lui. Moștenirea grea, păstrată de omul de cultură român după '89, se manifestă și printr-un cult paranoic al revistei continuatoare

a marii spaima, «Săptămâna». Înainte de '89, frica era ușor de înțeles: o delațiune sau un atac în «Săptămâna» puteau avea urmări deloc plăcute asupra vieții unui scriitor. Deși Manolescu îl calma la un moment dat pe Cărtărescu spunându-i că, printr-un astfel de atac, tocmai i s-a făcut reclamă în 100 000 de exemplare. Totuși, după '89, teoretic, «România Mare» n-ar mai fi trebuit să funcționeze ca o sperietoare. Tiraj mic, scrisă execrabil (deși unii spun «cu talent»), vehiculând diverse «documente» rămase în grija ofițerilor scriitori din redacția cu pricina, «România Mare» a fost dintotdeauna un mister pentru mine – de ce au privit-o intelectualii rafinați cu atâta atenție ani de zile? Să zicem că ascensiunea politică a lui Vadim Tudor ar fi fost un motiv. Amestecul de îngrijorare politică și de îngrijorare culturală a dat însă rezultate mai curând comice. Toată isteria, tot alarmismul atât de pe placul lui C.V.T. au fost întreținute inconștient de mulți intelectuali români. De ce le vor fi trebuit atâtea cuvinte ca să desființeze un astfel de impostor? De ce nu i-au aplicat, în timp, cea mai cumplită armă, aceea a ignorării? Nu am găsit răspunsul în textele intelectualilor români până acum. Probabil sunt mult prea dur, dar sperietoarea Vadim Tudor este, în bună parte, rezultatul unei isterii colective culturale. Au fost înnebuniți de tupeul unui om al Securității, ieșit în public să joace pe scena «libertății și a democrației». Sper ca durtății mele să i se acorde circumstanțe atenuante: chiar nu am alte explicații plauzibile (sau accesibile) la îndemână. Din acest motiv am fost dezamăgit de *Imaginarul violent al românilor*. Eminescu sau Caragiale fac parte dintr-o altă ordine a discursului: la ei impresionează tocmai complexitatea situațiilor. La Vadim, ecuația e penibil de simplă, nu merită studii. Ruxandra Cesereanu încearcă să dezgroape și alte mostre de violență publicistică din prima jumătate de secol XX – exemplele nu sunt însă deloc puse în context. Nu se face o radiografie a stării de normalitate în polemica românească. Din câte știu (din publicistica timpului, partea sa culturală) se practica pe atunci un stil extrem de direct al polemicii și chiar al recenzării. Una este agresiunea publicistică într-un regim al libertății de expresie, altceva este când atacul violent este susținut de acea libertate pe care ți-o putea da umărul Securității (cazul «Săptămâna»). Această nonșalanță, nesimțire, tupeu securistice (pe care le putem vedea, de altfel, din ce în ce mai des la securiștii care ies în spațiul public) l-au făcut puternic pe Vadim și isterici pe oponenții săi de după '89, derutați de latura urâtă a libertății. A fost unul dintre efectele nedorite ale ingenuității post-decembriste. Un al doilea motiv pentru care primul studiu din *Imaginarul violent* nu poate fi citit fără să te sufoci în dileme este inconsecvența tonului. Aparent, se încearcă o inteligentă și profundă analiză a reflexelor violente din discursul public, mai ales cultural, românesc. O astfel de adâncă sondare presupune și un soi de neutralitate – nu poți fi polemic atunci când sondezi în profunzime, când cauți arhetipuri... Însă Cesereanu alternează tonul doctoral cu tonul polemic. Pentru că e trădată de propriul obiect. Pentru că, normal, o materie ca aceea din «România Mare» cere un ton agresiv, de răspuns. Pe când un articol istoric de «extremă» trebuie contextualizat, trebuie analizat

complet diferit. Este prea puțină sinteză și prea mult exemplu. Abundă parafraza, curg necontrolat ghilimelele. Efortul de contextualizare este minim. Comentariile sunt simple ironii și totul se oprește aici. Aerul amatoristic este pe alocuri insuportabil. Speculația e naivă sau forțată”. □ Sub titlul *Ecouri la „indemnizațiile de merit”* se consemnează: „Cum era de așteptat, lista artiștilor selectați pentru a primi «indemnizații de merit», lista dată publicității de către Ministerul Culturii și Cultelor și preluată în «Observatorul cultural» Nr. 210/02.-08.03.2004, a stârnit numeroase reacții. Cele mai multe – în culisele mediilor noastre intelectuale, unde s-au făcut auzite comentarii acide la adresa procedurii folosite și a unora dintre numele reținute de Comisia națională pentru acordarea indemnizației de merit. O reacție publică a avut Gabriel Liiceanu, selectat la «Grupa scriitori». Textul e reprodus în continuare (cu mențiunea că el a mai apărut în «Adevărul» de miercuri 10 martie, parțial în «Ziua» din aceeași dată și din nou integral în «Dilema veche» de vineri 12 martie; o ciudățenie e faptul că între versiunea din «Adevărul» și cea din «Dilema» există o mică diferență: «Am aflat din ultimul număr al unei reviste literare...», se spune în debutul primei versiuni; «Am aflat din ultimul număr al ‘Observatorului cultural’...», se poate citi în «Dilema»; să fi fi operat redacția «Adevărului» «discreta» eliminare, în conformitate cu... «deontologia jurnalistică»?!). Precizărilor lui Gabriel Liiceanu le-a răspuns în «Adevărul» de sâmbătă-duminică 13-14 martie Comitetul director al Uniunii Scriitorilor din România, întrunit – pare-se – de urgență pentru a înăbuși din fașă orice suspiciune legată de întocmirea listei din «Grupa scriitori». Reproducem și acest text. Adăugăm – de asemenea – scrisoarea pe aceeași temă pe care ne-a trimis-o prof. Silviu Manoliu din București (la ale cărui solicitări vom încerca să răspundem în numerele următoare ale «Observatorului cultural»)...” □ Textul lui Gabriel Liiceanu (*Câteva precizări. Un răspuns*): „Am aflat din ultimul număr al unei reviste literare că sunt inclus pe lista de «Indemnizații de merit pentru personalitățile din cultură, știință și sport» stabilită, ca efect al Legii 118 din 2000 (înțeleg că ea are în vedere personalități care au împlinit 60 de ani), de către Ministerul Culturii și aprobată de către o comisie națională ad-hoc. În legătură cu aceasta aș vrea să fac următoarele precizări: 1) Mă onorează prezența mea pe această listă în Grupa Scriitori, alături de nume ca Mircea Ivănescu, Ileana Mălăncioiu, Sorin Mărculescu, Mihai Șora sau alături de alți profesioniști de prim ordin, chiar dacă mai puțin cunoscuți decât cei amintiți. 2) Mă surprinde absența de pe această listă a unor personalități de excepție ale culturii noastre ca Ana Blandiana, Șerban Foartă sau Livius Ciocârlie. Ce valoare morală și ce credibilitate poate să aibă o listă de «indemnizații de merit» din care lipsesc câțiva dintre cei mai merituoși literați români contemporani? Și asta cu atât mai mult cu cât statul român premiază, potrivit Listei publicate, o mulțime de inși care până în anii ‘90 nu au avut decât privilegii și care, după 1990, nu s-au remarcat decât prin faptul că privilegiile au continuat să le țină loc de merit. 3) În ce mă privește, accept această indemnizație cu un singur scop: o voi transfera unor

oameni de valoare din preajma mea care ar fi meritat după o viață întreagă de muncă ireproșabilă mai mult decât o pensie de muritori de foame de 2 milioane de lei pe lună. Gabriel Liiceanu”. * Răspunsul Uniunii Scriitorilor: „1. Ne surprinde faptul că domnul Gabriel Liiceanu a aflat abia acum «din ultimul număr al unei reviste literare», că este «inclus pe lista de indemnizații de merit pentru personalitățile din cultură, știință și sport». Domnul Gabriel Liiceanu fusese înștiințat, cu multă vreme înainte, că figurează pe lista de propuneri a Uniunii Scriitorilor. Potrivit normelor, domnia sa a înaintat, la data de 18 august 2003, cererea de acordare a indemnizației de merit, pe care o anexăm în fotocopie. 2. În ceea ce privește absențele de pe lista menționată de domnia sa, situația este următoarea: – Doamna Ana Blandiana a refuzat public să fie înscrisă pe listă; – Prof. univ. Livius Ciocârlie, pensionat, figurează pe lista Ministerului Educației și Cercetării, la propunerea USR; – Prof. univ. Șerban Foarță, activ, se regăsește pe lista USR, alături de profesorii Mircea Martin, Eugen Negrici, Ion Pop, care urmează să primească indemnizația de merit în momentul ieșirii la pensie, potrivit hotărârii Comisiei Naționale. 3. Comisia Națională pentru acordarea indemnizațiilor de merit nu s-a constituit «ad-hoc», ci conform prevederilor Legii 118/2002. Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România”.

17 martie

• **[„Cultura”, an I, nr. 1; „săptămânal editat de Institutul Cultural Român”; director: Cristian Teodorescu; redactori: Iuliana Alexa, Dorin-Liviu Bîțfoi, Marius Chivu, Cătălin Constantin, Adrian Majuru, Cristina Rusiecki, Ara Șeptilici, Claudia Tița]** Cristian Teodorescu semnează editorialul *De ce „Cultura”?*: „S-a făcut atâta zgomot în jurul acestei reviste, încât ar fi meritat s-a scoatem fie și numai pentru a satisface curiozitatea pe care a stârnit-o. S-a scris despre noi, în editorialul unui ziar bucureștean, că trebuie să fim un fel de «Contemporanul» din perioada direcției lui George Ivașcu. Și cu acest prilej ni s-au trasat și sarcini precise. S-a spus despre noi că suntem «revista lui Iliescu». S-a mai spus că vom fi o anti-«Dilema veche», că umblăm să destabilizăm cultura română și că racolăm oameni. S-a spus și că proiectul acestei reviste e interesant, diferit de al altor publicații de cultură care apar la noi în țară și să merită să ne batem capul pentru a o pune pe picioare. [...] Ce vrem noi cu această revistă? Ne-am decis să punem laolaltă tot ceea ce mișcă în cultura română în paginile aceleiași publicații. Nu suntem o revistă literară, nu suntem o revistă de sociologie sau de istorie sau de psihologie ori de filozofie. Suntem primul săptămânal care își propune să reunească toate acestea adresându-se intelectualului care vrea să afle tot ceea ce se întâmplă, la noi și în lume, în paginile unei singure publicații. Pe cât posibil. Nu facem asta de dragul competiției publicistice. Suntem convinși că e nevoie de o asemenea revistă. [...] În același timp însă ne adresăm și specialiștilor care nu vor să ignore întregul culturii din care fac parte. Dar și celor care își închipuie că specializarea le îngăduie un tip periculos de ignoranță.

Fără deschidere culturală, ne vom trezi că fiecare vorbește singur în cămăruța pe care și-a ales-o. Or, o cultură vie presupune comunicare, nu izolare într-o anumită disciplină. Tocmai pentru că ne propunem să netezim acest tip de comunicare, nu pornim de la ideea că noi suntem singurii care avem dreptate. Sau că există cineva care are dreptate pur și simplu. «Cultura» e o revistă în care dezbaterea și polemica sunt și vor fi monedă curentă. Din același motiv folosim «arma» interviului, mai mult decât alte publicații. «Cultura» se adresează românilor din toată lumea, dar vrem să fie și un ambasador cultural. Acesta e motivul pentru care avem o antologie bilingvă, cu ajutorul căreia vrem să propunem în lume personalități ale culturii autohtone”. □ Sub genericul *Versus & reversus*, Marius Chivu coordonează dosarul *Succes cultural*. Răspund Mircea Martin („Vatican? Câte divizii?”), Ștefan Agopian (*Cu timpul, valoarea comercială poate scădea*), Sorin Lavric (*Se vând bine cărțile bune*), Livia Szasz (*Editorii nu îl vor pe „versus”*), Petru Romoșan (*Declarațiile publice nu se potrivesc cu cele de la fisc*), Dan Puric (*O eficiență de moment care devine, în timp, o tragedie*), Pavel Șușară (*Ordine și harababură*), Gyuri Pascu (*Eu, personal, am făcut prea puține concesii*), Alexandru Matei (*Sfinții de azi se canonizează la televizor*). □ Dodo Niță îl intervieuează pe autorul BD Sandu Florea (*În America, am desenat peste o sută de comics-uri*). □ Ovidiu Hurduzeu trimite o „correspondență din Statele Unite” pe tema despre *Românii din Silicon Valley*.

• **[„România literară”, nr. 10]** Nicolae Manolescu semnează editorialul aniversar 50: „La 18 martie 1954, așadar cu exact 50 de ani în urmă, apărea la București «Gazeta literară», revistă săptămânală, organ al Uniunii Scriitorilor. Ultimul număr este din 3 octombrie 1968. O săptămână mai târziu, revista reapărea sub titlul, pe care-l poartă și astăzi, «România literară», într-un format destul de apropiat și tot sub egida organizației de breaslă. Continuitatea s-a dorit evidentă. Noul titlu se datorează, probabil, intenției autorităților culturale din epocă de a întări caracterul național al unei publicații al cărei nume anterior li se va fi părut inspirat din limba rusă. «Literaturnaia gazeta» era, într-adevăr, principala revistă sovietică de literatură. Doar că «Gazeta» nu era un nume neutilizat înainte, la noi. Cel puțin douăzeci de publicații românești l-au purtat, începând chiar cu «Gazeta de Transilvania» a lui Gh. Barițiu din 1838. Și «Românii literare» fuseseră mai multe. Desigur, «foaia periodică» a lui V. Alecsandri din 1855 trebuie să fi fost aceea care a oferit ideea titlului, celelalte fiind, inclusiv săptămânalul lui L. Rebreanu dintre 1932-1934, prea puțin cunoscute. În 1954 existau deja câteva publicații literare, hebdomadare sau lunare, între care «Viața românească» este tot o «revistă a Uniunii Scriitorilor». În aprilie, același an, la Cluj «Almanahul literar» devenea «Steaua» (un articol comemorativ publică în numărul nostru de astăzi, în paginile 14-15, poetul Adrian Popescu, actualul redactor-șef al revistei clujene) și, un an mai târziu, sub conducerea lui G. Ivașcu, se impune «Contemporanul». «Gazeta literară» este însă, chiar de la început, principala publicație de literatură din țară. Cel dintâi redactor-șef este

Zaharia Stancu (1954-1962), cel din urmă (1967-1968), Al. Oprea. Revista a consacrat, aproape mereu, un număr mare de pagini criticii literare, cronicilor de teatru, film și plastică, meselor rotunde ori semnalării cărților străine. Poezia, proza, teatrul n-au lipsit, în măsura în care o publicație în formatul «Gazetei literare» (ca și, pe urmă, al «României literare») putea tipări și literatură propriu-zisă. A existat chiar și o rubrică de Sport. Nu trebuie uitate paginile de informație sau polemică, intitulate *Caleidoscop* sau *Alb și negru*, nici interviurile (sau convorbirile literare), reportajele, istoria literară, documentele. Reamintesc aceste lucruri pentru că ele definesc profilul eclectic al unei publicații care a jucat un mare rol în viața a cel puțin două generații de scriitori. Dacă, în anii '50, numele cele mai des întâlnite sunt ale lui E. Jebeleanu, M. Beniuc, Z. Stancu, Paul Georgescu, Ov. S. Crohmălniceanu și ale altora, scriitori afirmați înainte de război sau în timpul războiului, după 1960, colaboratorii se numesc Nichita Stănescu, Cezar Baltag, E. Simion, Valeriu Cristea, Marin Sorescu, N. Velea, Fănuș Neagu etc., care abia se nășteau când debutau mai vârstnicii lor confrăți. Cu o tendențiozitate oarecum suspectă, autorul singurului nostru *Dicționar al presei literare*, vorbește, în ediția din 1996, despre faptul că «Gazeta literară» promovează, și «încă din primul număr», «ideologia comunistă». Nu încapă îndoială că, mai ales în primul deceniu de apariție, «Gazeta literară» este tributară acestei ideologii, ca și realismului-socialist. De pe la mijlocul deceniului 7 încoace, lucrurile se schimbă însă în bună măsură, chiar dacă (dar e vorba acum de «România literară») publicistica literară va mai cunoaște și alte sincope, de pildă după 1971 sau în toată jumătatea a doua a deceniului 9. Trebuie spus totuși că numărul articolelor critice neinfestate ideologic sau al recuperărilor de istorie literară care nu recurg la criteriile strâmte ale »revalorificării moștenirii culturale» este destul de mare în paginile «Gazetei». Literatura însăși care se publică începe să fie una adevărată. Dezbaterile (foarte la modă, și pe cele mai diferite teme, de la lirismul poeziei la »conflictul dramatic», de la conceptul de realism și aplicabilitatea lui în genurile literare la realismul-socialist, abandonat acesta, mai pe față ori mai discret, după 1965) merită a fi recitite astăzi. S-ar vedea, pe lângă datoriile ideologice achitate încă destul de conștiincios, că mare parte din obiecțiile teoretice aduse literaturii criticii din intervalul 1948-1964 («obsedantul deceniu», »proletcultism», »sociologism vulgar» ș.a.m.d.) au fost formulate de foarte timpuriu și în termeni neechivoci. Între altele, o tribună culturală, cum a fost «Gazeta literară» de-a lungul unui deceniu și aproape jumătate de existență (urmată de «România literară», alte trei decenii și jumătate), trebuie privită și ca un document inestimabil pentru cunoașterea istoriei noastre literare din regimul trecut. Lucrurile se cuvin luate așa cum sunt și rediscutate fără prejudecăți». □ Tudorel Urian recenzează volumul lui Mircea Iorgulescu *Celălalt Istrati* (Editura Polirom, 2004). □ Alex. Ștefănescu scrie pe subiectul *Marin Preda – „Cel mai iubit dintre pământeni”*: »Romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, 1980 (trei volume, însumând peste 1200 de pagini) este prezentat cititorilor ca un text

memorialistic și justificativ scris în închisoare de un bărbat cultivat (cândva asistent la o catedră de filosofia culturii), Victor Petrini, acuzat de crimă. El urmează să apară în scurt timp în fața unei instanțe judecătorești care l-ar putea condamna la închisoare pe viață și încearcă – sfătuit de avocat – să-l câștige pe judecător de partea sa, prin sinceritate, pentru a obține o reducere a pedepsei. Se poate spune, așadar, că romanul are factura unei mărturisiri complete. Dar el este, în același timp, și un raport către Dumnezeu (de genul celui imaginat de Kazantzakis), întrucât Victor Petrini, sceptic în ceea ce privește norocul său în viață, se adresează, prin ceea ce scrie, nu numai instanței judecătorești, ci și uneia mai înalte, care poate fi posteritatea sau Dumnezeu însuși. Aproape toți comentatorii au observat că Victor Petrini este un alter-ego al lui Marin Preda. Dacă Marin Preda, imediat după apariția romanului, ar fi declarat «Victor Petrini c'est moi», nimeni nu ar fi considerat dezvăluirea senzațională (ca în cazul lui Flaubert), întrucât corespondența dintre scriitor și personaj este evidentă. Trebuie făcute însă câteva precizări. Victor Petrini reprezintă ceea ce a rămas neexprimat din personalitatea lui Marin Preda, după ce acesta și-a scris romanele cu Ilie Moromete. Primul Marin Preda era sobru și practica o disciplină artistică de fier. Descria situații și istorisea întâmplări, fără să le comenteze. Iar el însuși nu apărea în prim-plan. Cel de-al doilea Marin Preda, reprezentat de Victor Petrini, are comportamentul unui bătrân, care iese în lume cu hainele șifonate și cu cravata strâmbă, manifestând în plus tendința de a vorbi prea mult despre sine, fără să observe – sau să-i pese – că-i agasează pe cei din jur. Și la alți prozatori români contemporani – Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Fănuș Neagu – s-a observat o involuție asemănătoare, explicabilă nu neapărat prin înaintarea în vârstă, cât prin dobândirea ameișitoarei notorietăți care face să slăbească încordarea de arc a voinței de afirmare. După ce s-au impus prin texte aflate sub un deplin control al conștiinței artistice, ei au început să scrie lăbărit, digresiv și uneori confuz. Marin Preda avea, în plus, o veleitate de gânditor, stimulată de lecturi nesistematice, ca și de succesele obținute ca moralist de serviciu, ascultat și citat cu evlavie de elita intelectualității românești. El a mai încercat în câteva cărți – *Risipitorii*, *Viața ca o pradă* etc. – să depășească statutul de «specialist» în lumea satului și să reflecteze asupra condiției umane, istoriei etc., dar a făcut-o timid. În *Cel mai iubit dintre pământeni* nu mai are nici o inhibiție în această privință. Ca dovadă, nu se sfiește să treacă în revistă și uneori să dezvolte ideile filosofice din lucrările pe care le atribuie eroului său, *Era ticăloșilor* și *Noua gnoză*, și care sunt, de fapt, propriile lui lucrări, virtuale. Există și influențe livrești în portretizarea personajului. Victor Petrini pare desprins uneori din *Mizerabilii*, iar alteori din *Frații Karamazov*. El nu are însă măreția nici a lui Jean Valjean, nici a lui Ivan Karamazov (cu care seamănă prin raționalism), întrucât există mai mult prin retorica sa, decât prin sine. [...] Nici un scriitor de după război nu s-a bucurat de atâta încredere din partea cititorilor ca Marin Preda (cu toate compromisurile – numeroase și vizibile – pe care le-a făcut). Succesul său în această privință se

datorează calmului și sobrietății cu care a tratat problemele de morală. În acest domeniu apar frecvent inși patetici și turbulenți, care, înainte de a înțelege sufletul omenesc, vor să-l reformeze. Marin Preda n-a bruscă nimic. El s-a apropiat cu sfială de misterul vieții sufletești. Dar nici n-a procedat cu acele infinite ezitări prin care unii sfătuitori nu reușesc decât să-i exaspereze pe beneficiarii sfaturilor. Ca orice țăran care a văzut de mic copil cum fată oile și cum sunt uciși caii bătrâni, deveniți inutili, era bine instalat în realitate și avea mișcările gândirii sigure. De aceea, și azi, când îi citim textele, le citim ca pe un mesaj important, venit din partea unui inițiat. Marin Preda știa ceva”. □ Ion Simuț publică prima parte dintr-un articol dedicat colecției Canon de la Editura Aula: «Proprietar și director al Editurii brașovene Aula, scriitor important (poet și critic) al generației '80, publicist cu atitudini inconformiste în viața literară, Alexandru Mușina e unul dintre editorii particulari pricepuți, competenți, cu devotament pentru carte și pentru scriitorul contemporan. În 2000, a inițiat colecția «Canon», a cărei coordonare a încredințat-o, am impresia, mai mult formal, criticului Alexandru Cistelean. E o serie de mici monografii (o sută de pagini) cu destinație didactică, adoptând o structură unitară: o prezentare critică a operei, o antologie însoțită de comentarii aplicate pe text, o selecție din cele mai importante referințe critice, un scurt profil biografic plasat la urmă și o firească bibliografie. Rezultatul e un fel de ediție mai specială din opera unui scriitor, prezentat accesibil prin marile lui teme și scrierile de prim-plan studiate în școală sau care ar putea completa profitabil lectura și imaginea scriitorului. E un program editorial întru totul lăudabil ca proiect, din care au apărut 30 de astfel de micro-monografii, însoțite de antologii de texte. Controversele pot începe de la pretenția colecției de a configura un canon, de a propune schimbări în ierarhia valorilor actuale, poate că mai ales în sensul detronării unor șazeciști, ambiția dintotdeauna a celor mai mulți dintre optzeciști ofensivi. Nu știu ca Al. Mușina sau Al. Cistelean să fi dat undeva o motivație a proiectului și nici nu cred că era absolut necesar. Ne ajung cele 30 de cărți din colecția «Canon» pentru a înțelege intențiile și pentru a face observațiile critice deductibile. Tabloul general al scriitorilor cuprinși în «Canonul» de la Editura «Aula» suferă, așa cum arată el până în acest moment, în primul rând la capitolul clasicilor. Din această categorie, care trebuia să fie prioritară, au apărut micromonografii numai despre Ioan Slavici (realizată de Cornel Ungureanu) și George Coșbuc (de Andrei Bodiu); observ, din lista publicitară a editurii, că foarte de curând ar fi apărut și o prezentare a lui Titu Maiorescu (făcută de Cornel Moraru), dar deocamdată nu am văzut cartea. Dintre interbelici, numai două nume rezolvate până acum: Urmuz (de Adrian Lăcătuș) și Liviu Rebreanu (într-o micromonografie realizată de mine). Din generația războiului figurează trei autori, dar nu dintre cei care interesează canonul: N. Steinhardt (de Gh. Ardelean), Constantin Noica (de Cornel Moraru) și Adrian Marino (de C. M. Popa). Totuși, să nu uit că din această generație există un caz important rezolvat într-o monografie: Marin Preda (de Rodica Zane). Alte două

nume dintr-o generație intermediară: Ștefan Bănulescu (de Monica Spiridon) și Leonid Dimov (de T. Ștef și V. Mureșan). Vin la rând șaizecești: prozatorii – Nicolae Breban (de Liviu Malița), Augustin Buzura (descrierea monografică îmi aparține), Alexandru Ivasiuc (de Sanda Cordoș), Fănuș Neagu (de Andrei Grigor) și Sorin Titel (de Daniel Vighi); poeții – Ioan Alexandru (de Ion Bălu), Cezar Baltag (de Mircea A. Diaconu), Ana Blandiana (de Iulian Boldea) și, foarte de curând, Nichita Stănescu (de Vasile Spiridon) și Mircea Ivănescu (de Al. Cisteleanu). O discuție aparte ar comporta introducerea în «canon» a unor monografii despre criticii șaizecești, eroii legitimizatori ai canonului neomodernist: Eugen Simion (de Andrei Grigor), Nicolae Manolescu (de M. Vakulovski) și Matei Călinescu (de Ștefan Borbely). Criticii fac canonul, dar nu intră ei înșiși în canon. Arhitectul nu se zidește pe sine însuși în ceea ce face decât la modul metaforic, nu la modul direct, fizic; el nu e o cărămidă, ci duhul invizibil al întregii construcții. La fel și criticii: ei sunt constructorii canonului, iar nu elementele lui de construcție. Subiectul (scriitorii din canon) și predicatul (criticii) nu trebuie confundate (confundați). Dar poate că gestul trebuie înțeles ca o reverență față de criticii întemeietori ai canonului pe care editura tocmai se străduiește să-l materializeze în monografii, dar pentru asta nu trebuie încărcat derutant tabloul general. Riscul și orgoliul canonului de la «Aula» abia de la această limită se văd, când trec încoace spre prezentul imediat. Sunt incluși astfel în canon dintre șaptezeciști: Emil Brumaru (de Rodica Ilie) și Virgil Mazilescu (de Ion Buzura), iar dintre optzeciști: Ștefan Agopian (de Ruxandra Ivănescu), Mircea Cărtărescu (de Andrei Bodiș), Gheorghe Crăciun (de Mihaela Ursa), Ioan Groșan (de Nicoleta Cliveț), Mircea Nedelciu (de Al. Th. Ionescu), la care se adaugă și un nouăzecist: Cristian Popescu (de Horea Poenar). Sper că am radiografiat corect întregul tablou și se poate discuta în perfectă cunoștință de cauză, cu toate cărțile pe masă. Nenorocirea este că s-a lansat construcția canonului tocmai cu aceștia din urmă, adică scriitorii șaptezeciști și optzeciști menționați. Pe deasupra, cei care propun canonizarea sunt și ei critici foarte tineri (cu o singură excepție), chiar debutanți. Unele dintre aceste micromonografii par un fel de lucrări de licență mai răsărite, dar nu vreau să intru acum în analiza detaliată a prezentărilor, pentru că mă interesează modul de gândire și principiul de construcție. După părerea mea, jumătate din numărul numelor cuprinse în acest tablou nu sunt justificate, nu sunt credibile și deci nici creditabile. Spuneam că e impropriu să fie incluși aici criticii. Dar, mai ales stau sub semnul întrebării, al dubiului major, toate aceste nume din ultimul val. Nu e oare prea devreme să fie promovate în canon? E adevărat că sunt numai niște propuneri ce pot fi discutate și probabil că vor intra într-un canon viitor, pentru că toate sunt personalități importante ale literaturii noastre contemporane, însă deocamdată nu sunt în rolul celor care fac legea estetică și nu s-au impus ca atare, în afara oricărei îndoieli. Pentru că vorbim de un canon didactic (mai exigent și mai restrâns), mă întreb dacă vreunul din aceste nume poate fi pus cu seninătate alături de Slavici sau de Rebreanu, de

Breban sau de Nichita Stănescu (ca să nu invoc decât numele prezente). E adevărat că e o întrebare scandalosă și extrem de rea, poate părea chiar obtuză, reacționară, dar ea tocmai astfel se pune când discutăm de miezul tare al canonului estetic al literaturii române din toate epocile. Canonul clasic e conservator și «reacționar», iar gesturile de sfidare a lui riscă să cadă în ridicol sau cel puțin în ineficiență. O propunere experimentală în abstract e una (o simplă încercare), iar o propunere pentru școală, pentru canonul didactic e cu totul altceva. Iar când începi tocmai cu numele care vor trezi rezistență, care riscă să fie contestate, e cu siguranță o strategie greșită. Ca să rezum, acesta e cel mai grav și mai frapant viciu de strategie în construcția editorială a canonului de la «Aula»: propunerea de intrare prea timpurie în canon a unor nume, a unor scriitori care nu au cristalizat încă sau nu au încheiat o operă, care să se apropie de instalarea temeinică (nu neapărat definitivă, căci asta se întâmplă foarte rar, ca de pildă cu Eminescu și Caragiale) în conștiința publică. Nu e aici în discuție valoarea în devenire a scriitorilor șaptezeciști sau optzeciști, ci doar aspectul de neterminat al propriei opere ce uneori nu a trecut departe de premise, fără îndoială dintre cele mai promițătoare și mai creditabile pe termen lung, nu imediat. Pe de altă parte, postmodernismul căruia îi aparțin aceste valori nu a intrat el însuși suficient în conștiința noastră publică și, pe deasupra tuturor dificultăților, problema canonului unic și indiscutabil este înlocuită aici de relativism. Pare că situația teoretic i-ar favoriza, dar practic nu se întâmplă astfel, pentru că nu poți lucra la un capăt temporal al canonului (cel dinspre actualitate) cu această deschidere generoasă a relativismului postmodernist, iar la celălalt capăt, dinspre clasici, să procedezi la modul tradițional. Nu poți să construiești un canon din opere neterminate, cu scriitori aflați în plină ascensiune (inclusiv prin afirmarea postumă incipientă, în cele câteva cazuri) și care lasă în suspensie, a nedumerire, numeroase semne de întrebare: ce vor mai scrie? Încotro vor evolua? Dacă vor evolua și nu-și vor contrazice premisele? Nu vor ieși din linia lor previzibilă de dezvoltare? Cum va reacționa receptarea critică? Îi va credita în continuare sau îi va scoate din pariul de durată?” (*Jocul cu canonul (I)*). □ Adrian Popescu aniversează revista „Steaua” (*Semicentenarul unei reviste – La „Steaua” care a răsarit*): „Am certitudinea, azi, că la revista «Steaua» dorința reconectării cu valorile interbelice a fost și o încercare de a impune, în fond și în formă, o binecunoscută distincție lovinesciană, de separare a esteticului de etnic și de etic. Act, așadar, de restituire și recuperare a scriitorilor interbelici, dar acțiune, în subtext, de redobândire a unui prestigiu, existent altă dată, în vremuri normale, al eminenței esteticului. Recuperarea unor nume, dar și a unei condiții privilegiate, sau mai libere, oricum, a demnității unei profesii, a unui statut social «liberal», în sensul meseriilor medievale, recunoașterea unei «bresle» cu secretele sale profesionale, ierarhiile ei, diferite de cele oficiale, în lumea socialismului omogenizator al diferențelor. Iată lucrarea vreme de multe și agitate decenii a revistei Uniunii Scriitorilor, revistă cu profil ireductibil. Literatura nu trebuie să se supună, într-o viziune modernistă, contemporană,

insinuau steliștii anilor '50, '60, «comenzii sociale», adică unui eticism ideologizat, nici etnicului transformat în patriotism demagogic. Ea, literatura, are propriile legi ale creșterii și descreșterii valorice, tematice, orizontul său este mereu în mișcare, fluid, nu poate încremeni în forma baladei epice a unui Deșliu, sau în simplismul unor contraste poetizate, afirmau steliștii la Congresul scriitorilor din 1956. Poziții de bun simț, de fapt, insurgente în contextul epocii, curajoase atunci, normale acum. Între ele destine de scriitori, cariere, exiluri, destrămări, refaceri cu tineri redactori, morți, o viață dedicată cărților, paginilor ude de cerneala tipografiei, apoi de cea a tonerului. Format mare, format carte, grafica lui Bour, rubrici tradiționale, rubrici noi, generații, schimbul lor, mesaje preluate, predate, traseul existenței unei publicații care înseamnă numele celor care s-au mutat de aici în cerul altor cetăți decât cea a literelor, dar și fluxul neconținut de energie spirit, forță intelectuală, ambiție și dorință. Se petrece la publicația transilvană, în deceniul 5 și 6, un fel de preambul al procesului, numit mai târziu, de «valorificare a moștenirii literare», de reabilitare, de prin '64, a valorilor controversate până atunci. Practic, rejudecarea unui proces stalinist, grăbit, nedrept, îndreptat împotriva unor autori de talia lui Blaga, Voiculescu, Vineanu, Pillat, sau Adrian Maniu începe la Cluj. Cu prudențele și acoperirea de rigoare a redactorilor de atunci, ei reintră în țară, în propria lor țară (din frigul depozitelor interzise), via Cluj. Interbelicii exemplari, canonici sunt tolerați de nu deplin acceptați acum de canonul socialist, canon jdanovist, s-a spus, deteriorat lent, dar ireversibil. Pe acest amurg al idolilor cu consistență precară axiologic, își recapătă strălucirea, sau măcar o parte din ea, pentru ochii tinerilor cititori, câteva mari nume de poeți, recitiți, restituiți sistematic, oficial, în *Istoria literaturii române între cele două războaie*, inițial un curs, 1964, apoi amplificat în cele două tomuri, 1967-1975 ale lui Ovid S. Crohmălniceanu. Reintrarea unor interbelici pe orbita contemporană începe discret în orașul lui Blaga, în anii dinainte de 1960, apoi după, la o revistă unde însuși poetul *Poemelor luminii*, pus la index, reapare, cu traduceri, apoi cu poemul *Lauda semințelor*. Nu mai puțin importantă este, ceva mai târziu, 1975, lucrarea lui Dumitru Micu despre «Gândirea», model, într-o oarecare măsură, a primei reviste literare postbelice din Transilvania, «Steaua». E linia majoră a revistei înființată în 1949, cu numele de «Almanahul literar», coordonată de M.R. Paraschivescu, Geo Dumitrescu, inițial, devenită din '54, «Steaua», unde A.E. Baconsky e redactor-șef, până în '59, când Aurel Rău preia conducerea revistei devenită, în timp, sinonimă cu spiritul de modernitate bine temperat, echilibru și cosmopolită deschidere. Chiar dacă nici Nichita Stănescu, nici Ioan Alexandru nu debutează efectiv aici, lunarele au ritmul lor care nu țin, nu au cum, pasul cu impetuozitatea poezilor tineri din anii '60, ei publică de la începuturile lor literare la revista ardeleană care-și avea rolul ei, se vede, în validarea unui talent. Din redacția revistei de pe strada Horea fac parte poeți ca Ion Brad, Ion Horea, plecați apoi la București, debutează Petre Stoica, în 1956, aici și în «Tânărul scriitor», cu o poezie de o frapantă modernitate.

De fapt, Petre Stoica, redactorul asociat, aflat în Capitală, ca și Modest Morariu, și el intens publicat de revistă, au o poetică foarte pe gustul steliștilor, inteligent-ironică, ludică, antiretorică, rafinată și concret-umilă, anticipând multe experiențe de mult mai târziu. Traducerile din germană ale lui Petre Stoica, poemele sale din '70 au un rol formator, ca și antologia lui Baconsky din poezia universală, pentru tinerii autori. Poezia se și învăța la «Steaua», pe textele exemplare ale modernilor, cu talentul se naștea fiecare. Și Ana Blandiana și Ion Pop, Nicolae Prelipeanu sau Mircea Ivănescu, Cezar Baltag, Gheorghe Grigurcu, Ion Cocora, Florența Albu, Dinu Flămând sau Ion Mircea, pentru a da numele cele mai diverse, sunt frecvent publicați de revistă. Nu trebuie uitați Tiberiu Utan sau Alexandru Andrițoiu din vechea gardă. Criticii Cornel Regman, Dumitru Micu au un stagiul de un an sau mai mulți aici, cum se știe. Mircea Zăciu, Florian Potra, Dumitru Mircea fac parte un scurt timp din redacție, Ion Vlad ține cronica dramatică, apoi pe cea literară, alte multe nume apar în revistă, constant. Sugerăm, nu inventariem, aici. Acum, se împlinesc deci 50 de ani de la apariția primului număr, scos la început de aprilie. Sentimentul a fost negreșit, acum o jumătate de veac, primăvăratec-inaugural, de redeșteptare a speranței că scrisul, dacă nu biruie vremurile, se poate strecura în inimi să le îmbărbăteze prin frumusețea lui care nu ține cont de vitregii, circumstanțe, plenare sau congrese. E deasupra lor, chiar dacă participă la ele. Ea, publicația transilvană, ce are, teoretic, sau, mai precis, avea, efectiv, o difuzare în toată țara, și-a purtat de-a lungul multor decenii, consecventă, «bătăliile sale pentru estetic», pentru impunerea unei formule lirice antidogmatice, libere, pe de o parte, deschise polenului valoric, fecund axiologic, venind din cele patru zări, pe de alta. Descoperirea prin ceilalți a nucleului său ideatic, propriu, ireductibil, a fost o dublă mișcare, în doi timpi, a programului revistei, program implicit, care dorea să se țină departe de ingerințele ideologice, prin cultivarea unui elitism nu de puține ori criticat dur de la centru. Prin traduceri erau oferite alte repere valorice unui cititor ușor de derutat de bonzii literari ai zilei, efemeri lozincarzi popularizați de manuale și propaganda vremii, tulburi, frunzoși, «tomiști» fără Sfântul Toma. Astfel, »poezia de notație», cu punct de plecare posibil în lirica unor ermetici italieni, ca Ungaretti, Montale, Quasimodo, sau insolitul Saba, alături de traducerile acoperind mari arii culturale, inclusiv din literele europene occidentale, ne dau măsura unor degajări de presiunile ideologiei totalitare și a originalității unor volume de versuri semnate de A.E. Baconsky, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea. Primii doi mai hieratic-elaborați, pe linia pomenitului ermetism, epură a realului, Aurel Gurghianu mai campestru-elegiac, un fel de reînviat Giovanni Pascoli, iar Victor Felea, poate mai aproape de simplitatea concretă, de citadinismul triestinului Saba. Petre Stoica se aliază și el cu o poezie cu nuclee postmoderne, dezinhibată, subtil polemică. Eugen Negrici, în radiografierea epocii totalitare, în diagnozele referitoare la poezie, dă un certificat de nemalignitate poeziei și programului practicat la revista clujeană. În *Poezia sub comunism. Lărgirea ariei tematic*.

Rolul revistei «Steaua», remarcă: «politica redacțională promovată de nucleul conducerii (A. E. Baconsky, Aurel Rău, Victor Felea) care a izbutit printr-un număr relativ mic de concesi și printr-un joc de oglinzi înșelător să pună în circuit o literatură cu puține și neglijabile resturi partinice». Cu aceste «victorii de etapă», obținute în condiții de război ideologic, cu tactice învăluiri ale potențailor, retrageri silite de directive, sau incursiuni temerare, cu steagul estetismului sus, generația primă a «Stelei» se poate mândri pe bună dreptate. Redactori la revistă au fost, în anii '70, '80, Virgil Nistor, Aurel Sorobetea, Mircea Ghițulescu, Constantin Cubleşan, generații diferite, preocupări diverse, temperamente și crezuri estetice complementare, armonizate în funcție de cerințele revistei. Ultimul angajat a fost latinistul Vasile Sav. Cei care am dorit să o relansăm, înnoită, revista, după '89, apoi după 2000, redactori vechi sau noi, am mizat de această dată nu pe poezie, aflată într-o retragere generală, pe exercițiul critic și pe eseistică, pe restituirea scriitorilor din exil, de la Nicu Caranica la Petru Dumitriu, de la Vintilă Horea la Titu Popescu, pe acuitatea unor tineri cu o solidă formație culturală, cu lecturi și metode la zi, capabili să respecte valoarea, indiferent de apartenența lor la o generație sau alta, sau la o formulă. Mesele rotunde și interviurile au fost preferate studiilor cu numeroase note de subsol, excelente articole docte, dar nepotrivite într-o publicație lunară. Tipul consacrat de tabloid, structurat ca magazin literar cu deschideri spre plastică, muzică jazz, l-am considerat valabil încă, dând întâietate talentului matur, sau în formare, nu improvizăției, firește, intuiției totalizante, dar nu acribiei specializării. [...] Mai are preț la revista »Steaua» interogația asupra unor temeuri ontologice, conținuturile spirituale, construcția de sine, culturală, instituțională, și abia apoi deconstrucția. La revistă au fost și sunt bine primiți și contestatarii metodelor critice tradiționale, tematice sau psihocritice, dar am pretins ca ele, aceste contestări, să fie formulate argumentat, neîntunecate de prejudecata noului. Au încă utilitatea lor și demersurile de-acum clasice ale cercetării literare, analizele pe textele unor interbelici, Goga, Perpessicius, Cotruș, și impresionismul de sorginte galică și eseul critic subiectiv, lectura evenimentului istoric în cheie pozitivistă sau simbolică, condiția publicării lor e talentul autorului și adecvarea la operă, la întreg. Poezia, e drept, a fost mai rar, mai parcimonios, publicată în revistă după 2000, e necesara sobrietate de după marele festin liric de aproape cinci decenii. Dar cronicile despre poezie sau câte o pagină de autor de primă mărime, exigent cântărită, e încrederea că poezia se bucură de aura sa, pe lângă eseu sau un dialog de zile mari cu Adrian Marino, Matei Călinescu, Wunenburger, Bruno Mazzoni, Lorenzo Renzi. Regina detronată de istețimea jurnalului sau de magia memoriilor are farmecul și autoritatea sa, chiar dacă vorbește, în noul mileniu, mai rar, dar cu atât mai memorabil, la o revistă care trebuie să răspundă miilor de provocări ale prezentului continuu”.

23 martie

• [„**Observator cultural**”, nr. 213] Într-un grupaj dedicat Catedralei Mântuirii Neamului, Gabriel Andreescu semnează articolul *Logica „mântuirii neamului” e anacronică*: „Marți 9 martie, la Muzeul Literaturii Române s-a desfășurat conferința de presă dedicată ridicării în Parcul Carol a Catedralei Mântuirii Neamului. Că era vorba despre o atitudine critică față de acest proiect putea fi bănuț din numele inițiatorilor care apăreau în invitație. Lista pe care sunt enumerați Mihai Agapie, Liviu Andreescu, Péter Banyai, Remus Cernea, Smaranda Enache, Domnica Macri, Emil Moise, Anton Niculescu, Dan Petrescu, Mircea Toma, William Totok, Paul Tumanian, Dinu Zamfirescu, Vasile Dem. Zamfirescu include numele unor intelectuali binecunoscuți pentru atitudinea lor anticlericală. Conferința a prilejuit, într-adevăr, exprimarea unei atitudini contrare aventurii din Parcul Carol. Abordarea a fost totuși mai *soft*. Poate și pentru că «bătrânii» au fost cu numele, generația lui Remus Cernea, Emil Moise, Domnica Macri conducând dezbaterea. Conform cu însăși publicitatea făcută de Biserica Ortodoxă Română (BOR), ideea s-ar fi conturat între 1877-1878, în urma Războiului de Independență. În 1884, o inițiativă în acest sens s-a materializat prin deschiderea unui credit de cinci milioane de lei aur, votat de Corpurile Legiuitoare. În 1892 și 1898, creditul a fost diminuat. O comisie numită de ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice a și constatat că banii rămași din credit sunt insuficienți pentru finalizarea lucrării. Au urmat lansarea subscripției publice din 1903 și abandonarea ei în 1914, apoi constituirea, în 1920, a comitetului de patronaj pentru colectarea de fonduri. Comitetul, alcătuit din clerici și mireni, a abandonat și el. În 1926, Patriarhul Miron Cristea a reluat proiectul și, la cererea sa, Primăria Bucureștiului propune trei amplasamente: Piața Romană, Dealul Schitu Măgureanu și Dealul Mitropoliei. Apelul pentru deschiderea colectei necesare Catedralei nu a mai fost lansat. S-a sfințit amplasamentul de la poalele Dealului Mitropoliei și s-a ridicat o troiță, totul oprindu-se aici. Tema a revenit de abia după schimbările din decembrie 1989. În 1999, Emil Constantinescu și Patriarhul Teoctist au pus o cruce în Piața Unirii și au sfințit-o, într-o amplă ceremonie publică. Evenimentul a avut loc după ce mulți specialiști au explicat absurditatea de a ridica o ditamai catedrala peste Dâmbovița și metrou. Realitatea s-a răzbunat. Astăzi, crucea de piatră este un simbol a ceea ce se întâmplă când ipocrizia și lipsa simțului măsurii fac înțelegere una cu alta. La 18 aprilie 2003, Guvernul României hotără: «(1) Terenul proprietate publică a statului, în suprafață de 52 700 mp, situat în municipiul București, Calea Șerban Vodă – Parcul Carol, Sectorul 4 [...] se transmite din administrarea Consiliului General al Municipiului București în administrarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, pentru Catedrala Mântuirii Neamului». Conform aceleiași Hotărâri Nr. 438, «Imobilul din Parcul Carol – fost Monument al Eroilor Comuniști (dezafectat) –, situat în municipiul București, Sectorul 4, proprietate publică a statului, se transmite din administrarea Regiei Autonome ‘Administrația Patrimoniului Protocolului de

Stat' în administrarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române». La începutul lunii februarie, primarul Traian Băsescu a lansat o consultare pe site-ul Primăriei. Când primele rezultate au indicat dominația nemulțumiților, ministrul Dan Nica a atacat public inițiativa primarului general, depășindu-și surprinzător competențele – dacă în țara asta mai poate surprinde ceva. La 22 februarie 2004, Traian Băsescu i-a răspuns în stilul binecunoscut, subliniind caracterul de dezbatere publică a inițiativei. Pe 10 martie, când s-a încheiat consultarea, 303 bucureșteni votaseră «DA» pentru amplasarea Catedralei în Parcul Carol, 631 scriseseră «NU ȘTIU», iar 3 067 s-au arătat «ÎMPOTRIVĂ». Cifra poate fi ea însăși impresionantă, dar mai impresionantă au fost mesajele celor care au folosit site-ul Primăriei pentru a-și exprima opiniile. La data de 8 martie, unul dintre organizatorii conferinței de presă la care m-am referit la început (Remus Cernea) a descoperit, lângă Monumentul Eroilor, o reprezentanță a firmei Edificia Carpați. Aceasta i-a explicat că demontarea monumentului se va face în săptămânile următoare. Același Remus Cernea i-a înmănat președintelui Ion Iliescu (miercuri 10 martie), în contextul întâmplător al unei vizite făcute de acesta la Salonul de carte, materialele privind controversa amplasării Catedralei. A doua zi, Ion Iliescu făcea o scurtă vizită în Parcul Carol din Capitală, «unde a vrut să constate 'pe viu' dacă este posibilă amplasarea Catedralei Mântuirii Neamului în locul Mausoleului Eroilor Comuniști» (vezi «Evenimentul zilei», vineri 12 martie). Presa a publicat câteva reacții pozitive la conferință din 9 martie. Imediat au apărut contrareacțiile. La 13 martie, Senatul Uniunii Arhitecților din România a dat publicității un comunicat în care se spune, printre altele: «ne pronunțăm pentru stoparea oricăror acțiuni de demolare a monumentului și de intervenție în cadrul Parcului Carol». La 17 martie, Șerban Sturdza, președintele Ordinului Arhitecților din România, era chemat la Comisia de cercetare a abuzurilor a Camerei Deputaților pentru a răspunde în chestiunea Parcului Carol. A doua zi, președintele Camerei Deputaților, Valer Dorneanu, a ținut să declare ziariștilor că demersul președintelui Comisiei a fost o acțiune «absolut personală și neregulamentară» (vezi «Ziua», vineri 19 martie). Joi 18 martie, Consiliul General al Municipiului București a aprobat, cu o singură abținere de la vot, transmiterea în administrarea BOR a terenului din Parcul Carol pe care ar urma să fie construită Catedrala Mântuirii Neamului. Primarul general Traian Băsescu a anunțat imediat că va iniția măsuri administrative împotriva Hotărârii de Consiliu. Duminică 21 martie, la chemarea Asociației «Solidaritatea pentru libertatea de conștiință», a avut loc demonstrația-plimbare în Parcul Carol «pentru a protesta față de inițiativa de construire a Catedralei Mântuirii Neamului într-un perimetru declarat monument și care ar trebui, în consecință, respectat și protejat». Conform Art. 136 din Constituția României, bunurile proprietate publică sunt inalienabile și nu pot fi date decât «în administrarea regiilor autonome ori instituțiilor publice», sau pot fi eventual «concesionate ori închiriate». Acest principiu este reluat în Legea Nr. 213/1998, unde se enunță: «Art. 12 – (1) Bunurile din domeniul public pot fi date, după caz,

în administrarea regiilor autonome, a prefecturilor, a autorităților administrației publice centrale și locale, a altor instituții publice de interes național, județean sau local». Conform Art. 11 (2), «Actele juridice încheiate cu încălcarea prevederilor alin. (1) privind regimul juridic al bunurilor din domeniul public sunt lovite de nulitate absolută». În concluzie, Hotărârea guvernamentală Nr. 468 din anul 2003 se dovedește un act fără putere. Atribuirea Parcului Carol în administrarea BOR este pur și simplu ilegală și anticonstituțională. Ca atare, este lovită de nulitate absolută. De altfel, instanțele de contencios administrativ au respins anterior darea în administrare a unor bunuri proprietate publică. Dincolo de referirile anterioare, ar fi întrebarea: ce spune și Legea Nr. 422 din 2001 privind protejarea monumentelor istorice. Ea repetă că monumentele istorice proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale sunt inalienabile, imprescriptibile și insesizabile și pot fi date numai în administrarea instituțiilor publice. Legea are în vedere și posibilitatea intervențiilor asupra monumentelor istorice. Ele pot fi lucrări de cercetare, construire, extindere, reparare, consolidare, conservare, restaurare, amenajări peisagistice, lucrări de întreținere și iluminarea interioară și exterioară de siguranță și decorativă, executarea de mulate de pe componente ale monumentelor istorice, amplasarea definitivă sau temporară de împrejurimi, construcții de protecție, schimbări ale destinației monumentelor istorice, strămutarea monumentelor istorice, amenajarea căilor de acces în zonele de protecție a monumentelor istorice. Doar că intervenția asupra monumentelor istorice devine legitimă atunci când este o acțiune necesară protecției lor. Nu împotriva conservării lor. Ar fi de întrebare: care a fost argumentarea organismelor care au ceva de spus: Ministerul Culturii și Cultelor, Institutul Național al Monumentelor Istorice, Oficiul Național al Monumentelor Istorice și Comisia Națională a Monumentelor Istorice? Conform proiectului BOR însoțit de Guvern, fostul Monument al Eroilor Comuniști – numit în Hotărâre, într-un stil interesant, «imobilul din Parcul Carol» –, proprietate publică a statului, este dat în administrarea BOR pentru a fi reamplasat. Dacă monumentul nu va fi distrus pur și simplu în timpul operației, ceea ce arhitecții tot repetă, el va sta «aruncat» într-un loc oarecare al Bucureștiului. Toată operația are o logică neclară. Dacă acesta este un obiect de patrimoniu, atunci mutarea sa este contrară protecției. Pentru astfel de construcții, monumentul nu se reduce la piesa în sine, ci include cadrul în care ea a fost ridicată. Apoi, de vreme ce este o piesă fără conotație religioasă, de ce ar intra ea în administrarea BOR? Dacă Monumentul Eroilor Comuniști a fost deklasat din statutul de obiect de patrimoniu din pricina simbolisticii nefaste, se pune întrebarea: de ce să cheltuiască Guvernul 40 de miliarde de lei pentru a-l muta, în loc să-l distrugă? Doar atâtea alte obiecte de patrimoniu mor din lipsă de fonduri. Majoritatea arhitecților a subliniat valoarea monumentului creat de arhitectul Nicolae Cucu. Istoria a dovedit, spunea unul dintre ei, că deplasarea monumentelor nu servește nici civilizației, nici culturii. Apoi, Parcul Carol este un ansamblu coerent din punct de vedere peisagistic și

monumental. El este un exemplu în geografia săracă a Capitalei și are un loc bine definit în conștiință bucureștenilor. În comunicatul din 13 martie la care s-a făcut referire, Senatul Uniunii Arhitecților din România sintetiza poziția Uniunii față de monument în felul următor: «ansamblul arhitectural existent astăzi în parc are o valoare artistică de netăgăduit». Mausoleul Eroilor Comuniști poate deveni un mausoleu al victimelor sale ori chiar un muzeu discret dedicat suferințelor produse de regim. Lupta cu simbolul se poate termina printr-o simplă decizie formală. Guvernul a arătat că are și banii pentru un proiect mai amplu: suma de 40 de miliarde de lei devenită disponibilă. Cu privire la ridicarea în Parcul Carol a unei Catedrale s-a exprimat, de mai multe ori, și conducerea Institutul Astronomic. Aceasta este preocupată de «poluarea luminoasă» pe care un astfel de lăcaș, o dată ridicat, ar produce-o. Reacția Institutului Astronomic a fost întâmpinată cu superioritate, unii ziariști au ironizat pur și simplu preocuparea cercetătorilor pentru condițiile muncii lor. Unul dintre ei, Ciprian Chirvasiu, califică nemulțumirea astronomului Magda Stavinschi față de poluarea optică drept «arțag». Și iată ce îi opunea ziaristul ca argument: «Doamnă cititoare în planete, lumina hărică nu poluează, ci întunericul din sufletele strâmte, unde nu-i aer nici cât să ardă o candelă!». Opțiunea Institutului Astronomic a fost încadrată într-o inițiativă care face din Parcul Carol un Parc al Științei și Tehnicii. Instituțiile din jurul parcului conturează perfect un astfel de simbol. Un Parc al Științei și Tehnicii precum cel preconizat va sugera eventual că societatea trebuie să-și respecte mai mult oamenii de știință. Iată un alt proiect în care s-ar putea revărsa cei 40 de miliarde de lei găsiți disponibili de către Guvern. Biserica Ortodoxă invocă inițiativele pentru ridicarea Catedralei, interpretându-le în favoarea sa. Istoria duce la o concluzie mai curând contrară. Construirea unei Catedrale a Mântuirii Neamului s-a împiedicat tot timpul de lipsa resurselor. România a fost întotdeauna prea săracă pentru astfel de proiecte excesive. Banii strânși pentru Catedrală s-au risipit fără respectarea voinței donatorilor. Existența Parcului Carol nu a fost periclitată de înaintași. Povestea spusă chiar de BOR ne dă și o lecție simbolică: când a fost nevoie, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Spiru Haret, a preferat să investească mai curând în școli decât în catedrală. Totuși, dreptul Bisericii Ortodoxe Române de a-și construi o astfel de ctitorie este indiscutabil. BOR reprezintă un organism autonom. Nici nu cred că există persoane care să pună în discuție acest drept. În schimb, nu e deloc clar de ce BOR își închipuie că e legitim să primească porții din bugetul contribuabililor și din terenurile publice. Ideile ierarhilor BOR sunt libere, dar nu ca să afecteze Bucureștiul și principiile de administrare ale vieții publice. Pe acest subiect am discutat des în ultimele zile cu colegii mei mai tineri. Ei par mai precauți și în același timp mai calmi în a descrie exact în cuvintele potrivite ceea ce se întâmplă. Din punctul meu de vedere, lucrurile sunt simple și cer etichete radicale. Proiectul Catedralei reflectă o mentalitate ceașistă. El nu are nimic spiritual. Nimic în comun cu buna tradiție a arhitecturii ortodoxe. O construcție megalomană care concurează

Casa Poporului. Cu ce diferă logica conducătorilor BOR, care și-au asumat proiectul, de logica familiei Ceaușescu, care a creat spații simbolice demolând Bucureștiul? Conivența dintre Guvern (vezi hotărârile neconstituționale, vezi intervenția ministrului Dan Nica în chestiunea consultării populare), Consiliul General al Municipiului București și ierarhii BOR poartă pecetea stilului mafiot: ascunderea în grabă a neregulilor, sfruntarea legilor, sfidarea bucureștenilor etc. Afirmățiile purtătorilor de cuvânt ai BOR în materie, că banii vor veni exclusiv de la enoriași, că nu se va clinti nici un fir de iarbă, sunt pur și simplu mincinoase. Unde vor fi găsiți cei pe puțin 1 miliard de euro, după evaluările unor arhitecți? BOR planifică secătuirea bugetului public și distrugerea Parcului Carol. Este o aventură împotriva intereselor publice. Să construiești prin distrugerea monumentelor și parcurilor într-un oraș care duce lipsă și de unele, și de altele! Alături de argumentele de mai sus, există și unele cu adevărat «de fond». Noi ne aflăm, istoric, în momentul includerii României în proiectele paneuropene aparținând, la rândul lor, unei epoci a globalizării. Privim la acest proces dintr-un *raccourci* istoric asupra interesului național. Or, a gândi astăzi societatea românească în logica «mântuirii neamului» este cu totul anacronic. Această inadecvare «de spirit» este agravată de contextul dramatic al vieții de zi cu zi. Să direcționezi energiile spre piramide ortodoxiste într-o vreme când lipsa resurselor produce ravagii umane și instituționale răvășește pur și simplu societatea. Din păcate, ierarhii BOR nu acceptă nici un criteriu care să reflecte interesele comunității; nici un argument care să permită revederea, măcar de principiu, a propriilor poziții. Nu am văzut decât litaniiile dedicate «adevărului lor», apelul la infailibilitatea bisericii ori afirmarea unei puteri pe care ierarhii o exhibă din ce în ce mai vizibil. În urma consultării făcute de Primăria Bucureștiului, Vicențiu Ploieșteanul, episcop vicar patriarhal și secretar al Sinodului, având printre atribuții și proiectul construirii Catedralei Mântuirii Neamului, a reacționat în felul următor: «Biserica Ortodoxa Română lucrează cu veșnicia, nu cu durata mandatelor parlamentare. Catedrala Neamului nu se face pentru patru ani, ci pentru sute de ani. Lucrăm, desigur, cu politicieni și nu ne este indiferent cine conduce țara. Dar nu putem face nici un troc în privința Catedralei Mântuirii Neamului»". □ Ion Bogdan Lefter își prezintă noua emisiune TV: „Luni 8 martie, canalul Cultural al televiziunii publice a lansat o mică emisiune cotidiană intitulată «Cartea». Cotidiană vrea să însemne de luni până vineri, deci în zilele de lucru. Mică – pentru că n-are decât cinci minute. Se difuzează de două ori în «prime time», la 7.40 dimineața și la 17.50 seara, cu încă una sau două reluări către miezul nopții sau mai târziu, în funcție de lungimea filmelor și a pieselor de teatru programate la acele ore. Când noua directoare a TVR Cultural, Daniela Zeca, mi-a făcut invitația de a realiza atare mică emisiune despre cărți, am acceptat fără multe ezitări. Din mai multe motive. Întâi, pentru că postul arată de la o vreme încoace din ce în ce mai bine – sau... binișor! –, după ce pornise cam dezastruos. La vremea respectivă, «Observatorul cultural» a spus ce era de spus. Directoarea

de atunci, Beatrice Comănescu, a ținut la un moment dat să stăm de vorba despre începuturile operațiunii și i-am oferit, fără menajamente, aceeași evaluare. Întrebării de tatonare legate de un eventual proiect de emisiune i-am răspuns cu un precaut «Să mai vedem!». Au apărut apoi, anotimp după anotimp, figuri noi de realizatori, între care Gabriel Rusu, Bogdan Ghiu, Carmen Croitoru, Vladimir Simon, Cristina Modreanu, Horia Gârbea, cu emisiuni care uneori le-au reușit, alteori mai puțin, însă – indubitabil – nivelul a crescut. Au contribuit și reluările de montări teatrale de calitate, și filmele mai vechi, «de cinematecă». Pe colegii «moderatori» care m-au solicitat – între care și Daniela Zeca, până de curând realizatoare a unui agreabil «Ceva de citit» – nu i-am mai refuzat și n-am regretat (o singură excepție: talk-show-ul în care, împreună cu doamna Magdalena Boiangiu, fără să fi fost preveniți, ne-am trezit alături de... Sergiu Nicolaescu!; împrejurarea a prilejuit confruntări despre care voi putea oferi cândva detalii savuroase!). În al doilea rând, am acceptat «provocarea» micii emisiuni pentru că făcea parte din proiectul de relansare a Culturalului gândit de noua directoare, ale cărei bune intenții cred că merită sprijinite. În al treilea rând, pentru că – într-adevăr – e nevoie să se vorbească mai mult despre cărți la posturile de televiziune. Sigur că nu e «mediul» cel mai potrivit pentru așa ceva, sigur că ele, cărțile, nu sunt de privit pe micile ecrane, ci de citit și de comentat în scris; însă absența lor face ca imaginea de ansamblu a culturii să apară amputată grav. Or, la televizor se programează puzderie de filme, destulă muzică, ceva teatru, dans, arte vizuale (măcar interviuri și mondenități!), dar foarte rar emisiuni despre «cultura scrisă». Rămâne de reflectat asupra modului în care s-ar putea – totuși – translați lectura în spațiul micului ecran; cum să muți cititul în televizor! Așadar, un proiect (tele) vizual consacrat cărților, lecturii. Nu un (alt) talk-show, nu discuții în jurul unor apariții editoriale, nu autori și critici invitați să se pronunțe care cum va voi, într-un «buchet de opinii», ci – pur și simplu – prezentări de opuri recente, informativ, la zi, în pas cu noutățile momentului. Cum, însă? Cronicile de carte debitate în fața camerei, așa, static, împotriva tuturor regulilor imaginii în mișcare?! Cine să le asculte?! Două au fost soluțiile adoptate pentru sporirea șanselor de audiență ale emisiunii. Pe de o parte, oricât de scurte ar fi cele cinci minute, am propus o formulă în care nu vorbesc niciodată despre o singură carte, ci despre mai multe, despre – în fond – evoluția pieței respective: categorii și domenii, strategii editoriale și de promovare, programe și colecții etc. etc. Nu un șir de prezentări «monadice» și monotone, zi după zi și titlu după titlu, ci «povestea» domeniului, «narațiunea» în care cărțile sunt personajele principale. Mai pretențios spus – o analiză instituțională a pieței editoriale, «din mers», cu permanente și cât mai numeroase ilustrări. Recidivez, de fapt: fiindcă am mai făcut ceva similar la radio, timp de vreo doi ani și jumătate (1993-1995), prin rubrica mea de «Panoramic editorial» din cadrul «Actualității culturale românești» a Europei Libere, unde am urmărit evoluția pieței de carte a perioadei ca fenomen instituțional, de «creștere» a unei noi realități deopotrivă culturale și economice. M-am gândit de

mai multe ori în ultima vreme dacă n-ar merita să transform articolele de-atunci în ce altceva decât – inevitabil! – într-o carte... Revenind cu alte detalii: firește, în emisiunea de la TVR Cultural nu este și nu va fi vorba numai despre literatură, ci și despre celelalte arte sau despre arhitectură, științe umane (istorie, sociologie, politologie, filozofie și așa mai departe) – pe scurt, despre cartea culturală (dacă pot pentru ca să-mi permit tautologia!). Sper să ajung și la situația impozitelor aplicate domeniului, la alte probleme ale editorilor și ale difuzorilor. «Povestea» cărților îi include pe toți. Deocamdată, am filmat doar în Librăria Cărturești (de lângă Cinematograful Patria), în sălile elegante sau în cearșia de acolo, însă voi încerca să ies și printre tarabe, la târgurile specializate, ca și direct în redacțiile editurilor sau în bârlogul autorilor, pe care-i voi căuta la masa lor de lucru, transformând în acele momente «narațiunea» în cauză într-o... «road-story»! Cu cea de-a doua soluție de apropiere de un produs «vizionabil» a venit regizorul emisiunii, Aurel Badea. Ce-a reușit el să facă dintr-o vorbire de cinci minute despre cărți în fața camerei de filmat ține de domeniul miracolului – adică al talentului și al profesionalismului: incredibil, dar adevărat, «Cartea» arată pe ecran ca un soi de videoclip foarte dinamic, foarte «mișcat», cu o «felie» în care prezentatorul își vede de prezentare, în timp ce pe celelalte «palieri» ale ecranului se succed coperti, titluri și fotografii de autori, precum și imagini de librărie (ambianță, public, detalii ale rafturilor sau alte obiecte din decor). Vivacitatea genericelor de deschidere și de final, ca și a montajelor din «ferestrele» complementare imprimă emisiunii un ritm extraordinar. Practic, Aurel Badea a inventat astfel o «specie» televizuală nouă: videoclipul de librărie! Soluție nu fără legătură cu foarte reușitele generice noi pe care tot el le-a imaginat pentru întregul canal Cultural, pentru «promo»-uri și pentru emisiunile propriu-zise: la fel de «supraetajate», cu ecranul împărțit în trei planuri suprapuse, cu siluete de dansatori («moderni»!) în mișcare, avansând în mers obișnuit sau închipuind cu corpurile lor un fel de iuți «jocuri de societate»: metafora – nu-i așa?! – a culturii înseși. Să mai notez – recunoscător – și numele celor două tinere redactoare ale emisiunii, Adriana Ene și Ioana Mihai, care veghează cu atenție și gentilețe asupra filmărilor, având apoi priceperea și răbdarea de care e nevoie în foarte laborioasele ședințe de montaj. Așa a ieșit mica emisiune cotidiană «Cartea», de privit, și nu de citit!” (*Cărți pe ecran. La debutul unui proiect televizual*) □ Este prezentat cel mai recent număr din revista feministă „AnAlize” (*Vârstele femeilor în revista „AnAlize”*): „Numărul 13 al revistei de studii feministe «AnAlize» are ca «temă centrală» maturitatea femeilor. Dosarul tematic face parte dintr-un proiect mai larg – intitulat «Vârstele femeilor» –, din care vor mai apărea, în această ordine, numere dedicate vârstei a treia și, respectiv, tinereții. Opțiunea pentru maturitate ca «deschizătoare de drum» a proiectului în speță este justificată în editorialul-prezentare (*EditoriAnA*) semnat de Cristina Ilinca (*La umbra femeilor în floare*): «Filozofic sau pragmatic, în contemporaneitatea tranziției românești și nu numai, sau secționând istoric vremuri și culturi, revista abordează diferite aspecte ale

maturității, privite din perspectiva și raportate la experiențele femeilor. Sarcină și avort, venituri și relații de putere, riduri și conflicte, cariere schimbate brusc la maturitate, vârste ale femeilor de altădată... sunt câteva dintre temele abordate [...]. Cum selecția nu putea fi decât, inevitabil, reductivă, acest prim număr dedicat vârstelor femeii se dorește a fi, mai degrabă, o invitație la reflecție pe tema maturității». Dintre articolele și studiile – demne de interes – care pot fi citite în paginile acestui număr amintim: *Tranziția de gen în România* de Vladimir Paști, *Ridul conflictului și vârsta femeii* de Alina Luana Stoicea, *Naștere sau avort? Cazul Ungariei* de Cornelia Mureșan, *Note străine* de Adina Brădeanu, *BioGrafia Anei: Matura Ana* de Laura Grünberg. Se adaugă investigații istorice serioase, cum ar fi *Vârstele femeii în secolul al XIX-lea* de Alin Ciupală, *Curtea Doamnei în Moldova (secolele XIV-XVIII)* de Ovidiu Pecican, un grupaj de «cinecomentarii» semnate de Alexandrina Petrea, Ana Paști, Mihaela Rabu și Laura Grünberg despre filmul *Amélie*, un interviu realizat de Cristina Ilinca și Cecilia Preda cu Anca Vasilache, directoare a Asociației «Parteneri pentru dezvoltare», recenzii, documente, repere bibliografice... □ De asemenea, este prezentat volumul *Ghid Web 2004/2005*: „Editura Humanitas Practic Special a publicat recent un bogat, sistematic *Ghid Web 2004/2005* (varianta adăugită a ghidului pe 2003) realizat de Emil Bărbulescu. Autorul – n. 1960, geolog de formație – a fost, între altele, director de marketing la Nemira și este considerat drept «unul dintre cei mai vechi și mai pricepuți utilizatori din România ai Internetului». Cartea prezintă 2 500 de site-uri românești organizate tematic și comentate. Iată numai câteva dintre «categoriile» înregistrate: Administrația de stat, Afaceri și economie, Armata, Arta și cultura, Asigurări, Bănci, finanțe, investiții, Biserică, religie, Calculatoare și software, Cărți și literatură, Cinema, film, Joburi, Sindicat și patronate, Cumpărături *online*, Diaspora, emigrare, Femei, Fotbal, Internet, Legislație, juridic, Matrimoniale, Minorități etnice, Politică, Sănătate, Servicii publice, Știință și cercetare, Teatru, Transporturi, Turism, Televiziune, Umor, divertisment, Ziare, reviste. Graphic design-ul «computeristic» și coperta au fost realizate de Eugen Alexandru Gustea. În finalul volumului – un «Top Ghid Web 2004-2005»».

24 martie

- [„Cultura”, nr. 2] Ara Șepilici îl interviuează pe Nicolae Manolescu (*Dispariția cenzurii este lucrul cel mai bun și cel mai rău*): „Dispariția cenzurii [după 1989] și deci o deplină libertate de a spune ce vrei este lucrul cel mai bun, fără nici o îndoială, și în același timp este lucrul cel mai rău, în măsura în care foarte mulți dintre confrății noștri scriitori au înțeles că revoluția a avut loc ca să poată face în cărțile lor pornografie și alte lucruri de genul ăsta. Sunt mulți convinși că de-aia au murit mii de oameni ca să poată ei să scrie acum orice porcărie vor. Lucrul rău în această libertate este proasta ei asumare. Eu aș fi crezut că această libertate ar putea să ducă la valorificarea unui potențial enorm

pentru literatură și anume ce ni s-a întâmplat nouă, tuturor, vreme de patruzeci de ani. Sunt în momentul de față în Rusia câteva sute de romane care tratează acest subiect. La noi, niciunul cu bătaie lungă. Ne-am asumat libertatea ca pe un mod de a spune ce ne trece prin cap, dar nu ne-am asumat-o și ca să depunem mărturie pentru ce s-a întâmplat. Îmi spuneam doamna Monica Lovinescu, acum vreo câțiva ani, că este absolut de neînțeles de ce nu profită scriitorii români de oribila, dar excepționala experiență pe care au avut-o sub regimul Ceaușescu. Sigur că trebuie să știi să scrii un astfel de roman, nu îl poate scrie oricine. Dar mă întreb de ce nu face lucrul acesta un romancier cum e Breban sau Buzura, de pildă, pentru că romanele lor de dinainte au un anumit conținut de acest tip. Puteau să facă acum unul care să fie chiar exploziv, spunând tot ce era de spus. [...] Nu știu de ce nu avem aceste cărți, în orice caz, deslușesc aici un semnal de alarmă. Generația mea a trăit lucruri formidabile, a trăit războiul, două schimbări de regim, de la democrație la comunism și înapoi la democrație, a trăit canalul. Nimeni nu știe lucrurile acestea mai bine ca noi. Dacă nu le scriem, vor rămâne îngropate prin arhive”.

• **[„România literară”, nr. 11]** Sub titlul *Demonii (I)*, Mircea Mihăieș publică prima parte dintr-un articol dedicat lucrării lui Vladimir Tismăneanu *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*: „Dezordinea culturală din România, întreținută, în devălmășie, de distribuitori, librari, editori, autori, presă culturală și televiziune e, din când în când, anulată de câte-o prestație fulminantă. Ca prin miracol, informa pilitură de fier se ordonează în jurul unui magnet invizibil, polarizând atenția trecătorului grăbit. Așa s-a întâmplat, în ultimii ani, cu tratatul de «political incorrectness», *Omul recent*, al lui H.-R. Patapievici, cu *Ușa interzisă*, jurnalul lui Gabriel Liiceanu, și cu *Despre îngeri*, eseul de angelologie al lui Andrei Pleșu. Sunt cărți-surpriză, care sfidează așteptările criticii și răstoarnă calculele specialiștilor în marketing. Treizeci de mii de exemplare din «poveștile cu îngeri» ale lui Pleșu?! E posibil așa ceva, într-o țară în care ideea de best-seller rătăcește în jurul cifrei trei mii? Iată că e posibil! Există o altă categorie de cărți, încă și mai neplauzibile: cărțile așteptate. În clipa de față, cred că sunt trei titluri pe care mulți cititori din România ar dori să le aibă în bibliotecă: ultima parte a *Orbitor*-ului cărtărescian, *Istoria critică a literaturii române*, a lui Nicolae Manolescu, și istoria comunismului românesc, de Vladimir Tismăneanu. Nu se știe cum, în jurul lor s-a creat o aură mitologică: deși încă nescrise sau doar parțial redactate, despre ele se vorbește intens, se fac speculații, se lansează zvonuri, se pun pariuri, se dă cu presupusul, se bârfește. Una dintre ele a ajuns, între timp, în rafturile bibliotecilor. Deocamdată e accesibilă doar cititorilor de limbă engleză. Editura Polirom, deținătoarea drepturilor de traducere, va lansa foarte curând și ediția românească. E vorba de *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism (Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc)*, publicată de Vladimir Tismăneanu la prestigioasa University of California Press. Când, la începutul lui

decembrie 2003, mi-a sosit prin poștă, am avut o involuntară strângere de inimă: oare e chiar cartea la care Vladimir lucrează de un sfert de veac? O fi reușit, în doar patru sute de pagini, să spună tot ce știe despre comunismul românesc? O fi acoperit întregul peisaj, atât de accidentat, al istoriei satanice care-a brăzdat societatea românească aproape întregul secol al douăzecilei? Cum îmi vor părea capitolele cărții, acum, după ce Vladimir a dezvăluit, în sute de articole și-n câteva cărți publicate anterior, atâtea întâmplări spectaculoase din doar de el știuta istorie a comunismului românesc? Lista de întrebări e mai lungă: în ce măsură își vor păstra originalitatea ipotezele sale, după ce le-am văzut circulând prin cărțile atâtor dintre politologii iviți în România după 1990? Nu va părea el, astăzi, epigonul propriilor săi epigoni? Risipitor cu sine și de-o incredibilă generozitate, Vladimir Tismăneanu n-a ezitat să-și împărtășească imensa experiență, fie că respectivii o meritau, fie că nu. Au existat experimente reușite (Stelian Tănase ori Dan Pavel), dar și pseudo-reputații clădite pe copierea febrilă a propozițiilor maestrului și livrarea lor grăbită la tipografie (nu dau nume, pentru că le-aș face o reclamă nemeritată!) Marea lovitură reprezentată de această carte (Robert C. Tucker vede în ea «lucrarea definitivă asupra comunismului românesc») provine din perspectiva abordării. Pe cât de simplu, pe atât de spectaculos, punctul de vedere al autorului are ceva din tehnica unui autor de romane-fluviu: el știe să aleagă din informația aluvionară elementul revelator, acordând fiecărui personaj șansa de-a fi, simultan, solist și acompaniator. Din acest punct de vedere, *Stalinism for All Seasons* e un desăvârșit roman politic și un discurs psihologic asupra nașterii și pervertirii unui mit. Spre deosebire de majoritatea copleșitoare a celor ce-au studiat comunismul din România, Vladimir Tismăneanu adoptă deliberat, ba chiar apăsător, partitura obiectivității. El nu e nici vindicativ, nici apologetic, nici patetic, nici melancolic. Andrei Codrescu descifra în scrisul său metodologia unui «thriller». La fel de precis ar fi să identificăm o poveste cu demoni. O poveste cu un deznodământ cunoscut, dar cu multe, multe enigme rămase în penumbră. Pe tonul perfect detașat al școlii realiste anglo-saxone, Vladimir Tismăneanu edifică o implacabilă anatomie și fiziologie a creaturii monstruoase care a dominat o bună parte din lume vreme de trei sferturi de veac”. □ Marius Chivu recenziază lucrarea lui *Mircea Naidin Literatura Science Fiction* (Editura Fundației Pro, 2003) (*Controversatele origini ale SF-ului*). □ Alex. Ștefănescu semnează un necrolog *Mihai Ursachi* (poetul murise „în noaptea de 9 spre 10 martie 2004, din cauza unui cancer pulmonar nedescoperit la timp”): „Recitesc cu pietate, la câteva zile după moartea sa, poemele lui Mihai Ursachi. Poetul pare străin de poezie, dar nu străin ca un ignorant, ci, dimpotrivă, ca un spirit elevat și ceremonios, care nu-și mai îngăduie să participe direct la dezmățul unei trăiri lirice. El face poezie de la distanță, având grijă să nu se păteze cu azurul ei. Titlurile lungi și protocolare ale poemelor, expresiile arhaice, citatele latinești și însuși stilul discursiv, de dizertație medievală în care sunt dezvoltate ideile îl protejează pe poet de propriul său lirism. Chiar și când vorbește despre sine, Mihai Ursachi rămâne distant,

luându-și și o măsură suplimentară de protecție: ironia. Fiorul existențial nu este pur și simplu filtrat prin cultură, ci respins și reconstituit, într-un limbaj esoteric, complet desprins de realitate. Până și jocul este practicat de poet cu aceeași inaderență, cu o evidentă lipsă de spirit ludic. Poetul se joacă dintr-un fel de bunăvoință seniorială față de cititor. Citind poemele lui Mihai Ursachi, îți vine să crezi că te afli în vizită la un aristocrat care, constatând că servitorul însărcinat cu compunerea de versuri lipsește din castel, se apucă – gest de supremă curtoazie față de tine – să le compună el însuși. Stângăcia lui, de om ales care coboară la o îndeletnicire populară, este cuceritoare”. □ Rodica Zafiu semnează articolul *Scroll-uri și chat-uri*: „Când se vorbește cu îngrijorare despre «degradarea limbii», majoritatea criticilor au în vedere câteva tipuri de fenomene care reflectă evoluții și abateri mai mult sau mai puțin grave, mai mult sau mai puțin explicabile: împrumuturi excesive, confuzii semantice, clișee și ticuri verbale, argotisme și termeni vulgari etc. Fiecare din comentatori având anumite idiosincrazii, listele de erori pot fi destul de diferite, ajungându-se adesea la punerea pe același plan a unor fapte foarte eterogene, cu grad variabil de gravitate. Cred din ce în ce mai mult că ar trebui să redefinim limitele tolerabilului, pentru a ne concentra mai bine asupra marilor pericole. În timp ce combatem subtil și cu finețuri intelectualiste unele tendințe actuale (poate supărătoare, dar nu inacceptabile), în spațiile comunicării publice (Internet, mesaje telefonice, televiziune) se afișează greșeli elementare, dintre cele corectate cu roșu de învățători și pe care ar trebui să le ocolească orice absolvent al ciclului primar. Și dacă Internetul, care favorizează în unele dintre spațiile sale ortografia grăbită și superficială, e deocamdată un mediu de comunicare – la noi – relativ restrâns, iar scurtele mesaje telefonice (SMS) ajung de obicei la un singur destinatar, în schimb ecranul televizorului afișează, democratic, în fața unui număr extrem de mare de persoane, enormitățile greșelilor de ortografie elementare. Mai multe posturi de televiziune românești au adoptat noi moduri de interacțiune cu spectatorii – prin benzile de mesaje care se scurg în partea de jos a ecranului (numite, se pare, în jargonul tehnic, *scroll-uri* – *scrolling text*) – și de umplere a golurilor de emisie – prin expunerea unor pagini de chat, transmise prin SMS. Primele sunt mai ales «dedicații», adesea de o izbitoră banalitate dulceagă, și apar toată ziua, mai ales pe posturile muzicale; celelalte – intervenții insomniace pe diverse teme – apar noaptea, în pauzele dintre programe”. □ Ion Simuț publică partea a doua din articolul dedicat colecției Canon de la Editura Aula (*Jocul cu canonul (II)*): „Alt viciu evident în construcția canonului de la Aula e neglijența sau ușurătatea de a încredința susținerea numelor mai noi, din contemporaneitate, tocmai unor critici foarte tineri, lipsiți de autoritate deocamdată și incapabili să ofere altora legitimitate. Critici tineri, fără suficientă experiență, sunt puși în situația de a da girul unor scriitori relativ tineri, în orice caz din cele mai recente generații. Acest fapt are drept efect pierderea credibilității. Critici debutanți sau foarte puțin cunoscuți (fără îndoială, de talent și de promițătoare evoluție, dar asta nu e

suficient) propun neconvingător instalarea în canon, într-un mod spectaculos, a unor scriitori «noi», ce ar fi avut nevoie de altă susținere. Critici nouăzeciști sau chiar mai tineri propun în canon scriitori optzeciști, într-o operațiune fatalmente ratată și încă din start. Mi se pare că se vede încă o dată clar, simptomatic, nerăbdarea păguboasă de a impune scriitorii optzeciști sau chiar mai tineri, de a-i substitui (dacă se poate, merită încercat!) scriitorilor consacrați într-o epocă anterioară, bănuită pe bună dreptate de impostură și viciu de sistem: perioada comunistă. Iluzia vizibilă e că această schimbare chiar s-ar putea realiza cum ai bate din palme: ignori, pur și simplu, numele pe care vrei să le contești ca valide și credibile și propui în loc altele. Această iluzie se bazează pe o alta: că tot sistemul estetic de valori din trecut e fals din temelii. Depinde la cine te raportezi: dacă te raportezi la criticii pe care i-ai introdus votiv în canonul cu șantierul deschis, atunci nu poți să ai o astfel de opinie. Ierarhia valorilor impusă de ei rezistă încă în bună măsură, dacă nu chiar în totalitate. O curiozitate contradictorie e păstrarea lui Alexandru Ivasiuc (despre care Sanda Cordoș scrie o carte bună, dar nu pentru «Canon») pe această listă revizuită, când despre acest șaizeclist se știe cu certitudine și tristețe că este una din verigile slabe care a cedat și nu poate persista într-un canon reînnoit. Principala greșală de construcție constă în faptul că, vrând să dea o destinație didactică gestului de întemeiere a unui nou canon, Al. Mușina și Al. Cisteleanu nu au început cu ceea ce trebuia început: cu clasicii, ca temei și nucleu tare al oricărui canon didactic. Cărțile despre Slavici, Coșbuc și Rebreanu au fost adăugate recent. Desigur, pot veni și vor veni, probabil, alte nume absolut necesare în sistem pentru a-l valida: Eminescu, Caragiale, apoi alți scriitori interbelici, ca Arghezi, Blaga, Bacovia, Camil Petrescu etc. Dar e o strategie greșită să lași temelia unei construcții la urmă și să începi cu tavanul și acoperișul, suspendate avangardist în aer; să începi, puțin credibil și cu enorme riscuri, tocmai cu literatura contemporană și încă, și mai fantezist, cu multe nume noi mai puțin convingătoare. Un canon (mai ales unul didactic, insist mereu asupra acestui accent) nu se inventează nici de către un critic, nici de către un editor, ci se constată, în prezența lui obiectivă, materializată la intersecția mai multor conștiințe critice. Modul în care s-a construit această colecție, neîncheiată, dar rău începută, arată ambițiile și ușurătatea gândirii critice care îi stă la bază. Desigur, dacă s-ar fi numit fără pretenții altfel, de pildă, «Micro-monografii», colecția (fostă «Canon») nu ar fi suscitată și justificat aceste discuții. Dar, dacă se recomandă, extrem de aventuros pentru dotarea precară pe care o are, ca un «canon», această colecție cu destinație didactică de la Editura «Aula» nu poate să trezească decât suspiciuni și interogații în legătură cu seriozitatea și credibilitatea construcției. E o amăgire să crezi că ai putea impune un nou canon al literaturii române printr-o însumare întâmplătoare de două-trei nume clasice și douăzeci de nume foarte recente, într-o suită de monografii și antologii gândită foarte subiectiv. Nici măcar o personalitate importantă a criticii actuale, chiar dacă ar fi o autoritate echivalentă cu o instituție foarte influentă, nu se poate juca

nepedepsit cu o astfel de modalitate facilă de a gândi și de a concretiza canonul didactic. Lucrurile pot fi îndreptate printr-o regândire a strategiei și o reabilitare a întregului sistem de valori, pus pe temelii mai solide. Care era strategia cea mai bună, cea mai credibilă, dătătoare de succes? Să fi mers dinspre valorile sigure, incontestabile, dinspre nucleul dur sau sâmburele fructului (care e canonul), spre valorile ce nu întrunesc încă unanimitatea (nici măcar majoritatea) voturilor criticii și ale conștiinței publice, spre partea moale a fructului, unde se pregăteau surprizele de opțiuni din câmpul apropiat al contemporaneității. Să fi început cu Eminescu și Caragiale sau cu Doinaș, Sorescu, D.R. Popescu și Breban (ultimul nume există pe lista monografiilor redactate), în nici un caz cu Groșan și Agopian sau cu Cristian Popescu și Mircea Nedelciu. Dintre interbelici, îl propui mai repede pe Urmuz decât pe Mihail Sadoveanu? E o extravagantă! Nu vreau să spun că ar fi trebuit respectată o ordine fixă de redactare a monografiilor. Mi se va replica pe bună dreptate, până la un punct, că e o chestiune de timp: se va scrie în curând și despre cei care deocamdată lipsesc din canon. Da, dar mă tem că va fi prea târziu pentru ca primele propuneri (cele mai discutabile) să fie acceptate, să fie crezute. Și toată acțiunea, nobilă în intențiile ei didactice, riscă să fie compromisă. Un alt viciu e absența criticilor legitimizatori. Doar două nume (Ion Bălu și Cornel Ungureanu) sunt printre colaboratori din generația șazeci, unul (Cornel Moraru) dintre șaptezeciști, câțiva optzeciști (nu-i mai enumăr) și mulți foarte tineri. Al. Mușina, în tandem cu Al. Cistelean au improvizat (poate cuvântul e prea tare și trebuie să avem răbdare până la viitoarele îndreptări) un așa-zis «canon», propus ca atare într-o colecție editorială așezată sub această siglă promițătoare: CANON, de la a cărei primă arborare pe o copertă au trecut patru ani. Nu știu cât e contribuția unuia ca director de editură și cât a altuia ca un îndrăzneț coordonator de colecție, și nici nu contează să diferențiem aceste merite. Importante sunt: proiectul, materializarea lui parțială și problematică, riscul asumat, iluziile întreținute. Cum eu însumi am colaborat cu două cărți la această colecție, aceste observații sunt, într-un fel, și o formă de auto-critică. Pe unii scriitori sau chiar pe unii critici a ajuns să-i agaseze sau să-i oripileze această problemă a canonului. E semn de slăbiciune de înger! Nu oricine suportă o asemenea discuție. Scriitorii chiar se pot lipsi de ea (nu e, într-adevăr, problema lor), dar criticii – nu, pentru că ar însemna un abandon de la una din misiunile lor firești: participarea permanentă la alcătuirea unei („odioase” și «reprobabile») ierarhii a valorilor, niciodată definitivă, niciodată stabilă sau în afara contestațiilor și de aceea întotdeauna derutantă, mai ales pentru novici. E un joc periculos jocul cu canonul; îl joci în doi, îl joci în trei, îl joci în câte câți vrei, arde-l-ar focul!”. □ Ilie Constantin scrie despre *Poezia lui Șerban Foarță*. □ Ioana Pârvulescu semnează eseu *Cărțile care ne seamănă*: „Cărțile ne seamănă. Uneori faima le precedă, iar atunci când le cunoaștem îndeaproape ne dezamăgesc. Alteori descoperim că gura lumii le nedreptățește îngrozitor. Ne enervează de la un capăt la altul, le socotim proaste, ticăloase sau sunt o bucurie repetată la fiecare dintre

întâlnirile pe care le avem cu ele. Descoperim, contrariați, că, la fel ca oamenii, se schimbă, fac riduri. Sau că par să fi descoperit un elixir al tinereții și noi suntem cei care îmbătrânim mult înaintea lor. Au urmași, unul sau mai mulți. N-au urmași. Dacă există, urmașii nu sunt neapărat așa cum i-ar fi dorit, cum te-ai fi așteptat să fie. Ne influențează sau ne manipulează. Escrocheria și chiar hoția nu le sunt, uneori, străine. Intră în conflict unele cu altele sau se susțin cu discreție. Au noroc sau ghinion în viață. Ne dau o mână de ajutor pe neașteptate și fără să le-o cerem. Le cunoaștem din întâmplare sau ne sunt prezentate, recomandate cu insistență. Sunt câteodată ale noastre, dar nu e obligatoriu să le iubim cel mai mult pe acestea. Spun lucruri care ne pun pe gânduri. Ne iau prin surprindere sau sunt previzibile. Se întâmplă să fie știute de toată lumea, măcar după nume, să fie cărți »publice», asaltate. Se întâmplă să fie din cale-afară de singuratic. Te împrietenești ușor sau greu cu ele sau deloc, le ești fidel sau le trădezi. Le vezi slăbiciunile sau te lași cucerit fără ca defectele lor să te intereseze. Au gust, sunt de prost gust sau de zgust. Sunt guralive sau mai degrabă tăcute și misterioase, sunt raționale sau abisale. Fac parte din viața ta, din familia ta, din grijile tale. Îți lasă amintiri. Sunt memorie. Sunt asemenea oamenilor”. □ La *Revista revistelor*, Cronicar semnalează: „În COTIDIANUL din 6-7 martie, citim, sub un titlu pompos și agresiv – *Exclusivism omologant cu iz provincialist* – un articol polemic al d-lui Marin Mincu. Obiectul polemicii îl oferă dl Cristian Moraru, critic literar stabilit în SUA și autor, după o scurtă trecere prin țara lui de baștină, al unor texte care au stârnit în țărișoară reacții interesante. Între altele, dl Moraru lua partea ideologică a poetului Mircea Cărtărescu și se împotriva eseistului H.-R. Patapievici. Văzând articolul din «Cotidianul», la oarece distanță în timp de discuția cu pricina, ne-am zis că dl Moraru a recidivat. Chiar așa crede și dl Mincu. În realitate, dl Moraru face elogiul criticii optzeciste românești și o consideră unica posesoare de «intuiție clară» în privința noilor orizonturi intelectuale ale disciplinei. Mă rog, treaba d-sale! Să vină supărarea d-lui Mincu din polemica d-lui Moraru cu criticii generațiilor mai vechi? Așa ne-am zis, dar, citind cu atenție, am descoperit că (lucru nu tocmai neașteptat) d-lui Mincu puțin îi pasă de soarta criticilor din aceste generații, de care aparține și d-sa, și care, de altfel, nu sunt nominalizați de dl Moraru. Dl Mincu a sărit ca ars din alt motiv și anume fiindcă dl Moraru n-a făcut diferența necesară între obtuzitatea «bătrânilor», luați la grămadă, și dl Mincu însuși, pionier fără cravată, printre uteciști, în materie de critică nouă, care i-ar fi anticipat pe «tineri», anunțându-le «multe sugestii, practici și idei literare». Intolerabilă lipsă de memorie la dl Moraru! Așa ceva nu se întâmplă în America. Dar la noi, unde totul e posibil...” (*Hoți de artă*).

30 martie

● [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 710] Daniel Cristea-Enache recenzează *Pizdeț* de Alexandru Vakulovski: „Mai nimic nu se leagă, aproape totul e disipat, împrăștiat, făcut bucăți: atât realitatea exterioară, cât și eroii propriu-ziși. Tinerii

noștri prozatori, cei din ultimul val, sunt pe cale să consacre acest tip de personaj (el însuși tânăr) abulic, năucit de ceea ce i se întâmplă, purtat ca o frunză de varii experiențe ce nu mai sunt, ca într-un Bildungsroman tradițional, formatoare. Nici neapărat deformatoare. Ele vin și trec pe lângă «erou» (ghilimelele obligatorii) fără a-l angaja în profunzime, lăsându-l indiferent, aproape inert în raport cu Istoria și cu sine. [...] ar fi o eroare să confundăm literatura cu documentul sociologic și să justificăm romanul prin elemente ce țin de altă discuție decât cea estetică. Talentul lui Alexandru Vakulovski, vizibil, este acela care intermediază o întreagă problematică, fărâmiind-o și risipind-o în gesturile dezlănate ale unor inși ce au *pierdut* încă dinainte de intrarea în cursă. Cu unele exagerări în direcție naturalistă și, în general, crudități de limbaj oferite cu polonicul (acolo unde ar fi fost suficientă lingurița), *Pizdeț* rămâne un roman de mici dimensiuni, dar de un semnificativ impact estetic. O reușită”.

• [„**Observator cultural**”, nr. 214] Sub titlul *Presa contra Catedralei* se trec în revistă reacțiile mass-media pe tema Catedralei Neamului: „200 sau 2 000... Protestele împotriva proiectului de construire a Catedralei Mântuirii Neamului în Parcul Carol au avut ecouri în întreaga presa. Ici-colo – relatări minimalizatoare, conform cărora la «demonstrația-plimbare» de duminică 21 martie ar fi participat «circa 200» de persoane. În Ziua de joi 25 martie, Gabriel Andreescu face o estimare bazată pe strângerea a peste 2 000 de semnături în timpul protestului din Parcul Carol, concluzia fiind că «sensibil mai mulți [cetățeni] au participat la eveniment». Ne oprim pe larg la reacțiile consemnate în ultimele două ediții de weekend ale «României libere», reacții cu atât mai semnificative, cu cât sunt publicate în pagina «Lumea creștină». Ei bine, «Lumea creștină» se aliniază la protestele societății civile! După cum se poate citi în continuare... – *Explicațiile unei participante la construirea mausoleului eroilor comuniști*. În ediția de sâmbătă 20, duminică 21 martie a «României libere» e publicat un interesant interviu cu arhitecta Irina Popovici, care a făcut parte, în urma cu patru decenii, din echipa care a proiectat și executat monumentul din Parcul Carol. În prezentarea interviului se spune că Irina Popovici «este uimită când aude că Guvernul a alocat 40 de miliarde de lei pentru demontarea monumentului, care ar însemna pur și simplu distrugerea lui. Această sculptură de mari dimensiuni, operă a arhitectului Nicolae Cucu, nu încorporează absolut nici un semn sau simbol comunist, iar cei care l-au realizat nu s-au gândit nici o clipă la ideea de comunism, ci la realizarea unei performanțe valorice, din toate punctele de vedere, atât artistice, cât și tehnice. La vârsta înaintată pe care o are, arhitecta Irina Popovici nu înțelege de ce trebuie să ne demolăm propriile monumente de artă, după ce au trecut peste poporul român tăvălugurile distrugătoare ale atâtor năvăliri barbare. Și dacă Guvernul României tot e pus pe distrugerea simbolurilor considerate comuniste, de ce să nu înceapă cu Casa Scânteii, de exemplu, care e plină de stele staliniste, de seceri și ciocane, atât în exterior, cât și pe toate holurile interioare?». În aceeași introducere la interviu, redacția își ia toate precauțiile: «ca toate lucrurile să fie

clare, vom preciza că nimeni nu e împotriva construirii noii Catedrale patriarhale, dar lucrul acesta trebuie să se facă în deplină legalitate, cu respectarea legislației în vigoare a statului de drept, inclusiv a celei care apără caracterul de unicat artistic al unui monument, drepturile de autor și proprietatea intelectuală – condiții fără de care integrarea noastră europeană e de neimaginat». De-a lungul interviului, Irina Popovici oferă foarte interesante detalii despre realizarea mausoleului: «Pentru monument s-a importat granit roșu de Carelia, din Rusia, granit negru din Suedia și granit negru cu cristale sidefii-albăstrui din Finlanda. Acestea au fost prelucrate în Austria și la noi în țară, cu utilaje special importate pentru tăierea și prelucrarea granitului, care – prin duritatea lui – cere o tehnologie și un efort deosebit pentru realizarea finisajelor de calitate. [...] În raport cu înălțimea și greutatea monumentului, fundația a fost realizată la mare adâncime, de dimensiuni și armare deosebite, pentru a rezista la cutremure». Cunoscând bine lucrarea, Irina Popovici nu ezită atunci când e întrebată dacă demontarea ei e posibilă: «Mutarea monumentului nu se poate face fără afectarea lui, ceea ce echivalează cu distrugerea!». Iată și alte detalii privitoare la execuție: «Acest monument este o lucrare de foarte mare virtuozitate tehnică. Granitul conține fier, se lucrează greu și cu mașinile». – *Protest al lui Gheorghe Leahu*. În același număr al «României libere» e publicat și textul transmis Primăriei Capitalei de către reputatul arhitect Gheorghe Leahu, pe care-l cităm integral: «1. Monumentul are o poziție urbanistică excepțională în București și în toată România. Nu mai avem în țară nici un alt amplasament grandios atât de potrivit pentru perceperea unei opere de arhitectură și de sculptură, comparabil cu proporțiile, dimensiunile, denivelarea și locul monumentului din Parcul Carol./ 2. Monumentul este conceput de o echipă de arhitecți de elită, iar creatorul siluetei sale este profesorul arhitect Nicolae Cucu, pe care l-am avut dascăl la Arhitectură, între 1951-1957./ 3. Din punct de vedere artistic, monumentul din Parcul Carol reprezintă o sculptură gigantică ce prelucrează în mod genial silueta simbolică a turelor bisericilor românești./ 4. Monumentul nu trebuie privit cu incultură și ca o răzbunare politică, considerându-l conjunctural ca un simbol al comunismului, ci ca o lucrare de artă de mare valoare./ 5. Nu trebuie să repetăm barbaria orânduirii comuniste abia instaurate în România, care în 1947 a demolat în grabă statuia ecvestră a Regelui Carol I, amplasată în fața Fundației Universitare Carol I, și care era o capodoperă a sculpturii mondiale, una dintre cele mai admirate monumente ale Bucureștiului antebelic, realizată de sculptorul croat Ivan Mestrovici./ 6. Sugerez să fie solicitat de urgență punctul de vedere oficial al Ministerului Culturii și Cultelor în acest sens, al Uniunii Arhitecților și al Ordinului Arhitecților din România, al Uniunii Artiștilor Plastici, cât și părerea unor personalități ale culturii, sculptori, arhitecți, istorici și critici de artă./ 7. Înlocuirea monumentului din Parcul Carol, ce reprezintă turla simbol a bisericilor românești, prin Catedrala Mântuirii Neamului, este o mare gafă urbanistică, locul aprobat în grabă de Guvern are substrat electoral, este foarte incomod și greu

accesibil pentru credincioși și neinspirat așezat în oraș./ 8. Pentru iertarea păcatelor Prea Fericitul Patriarh Teoctist, care n-a mișcat nici măcar un deget pentru salvarea de la demolare a bisericilor și mănăstirilor din București, propun amplasarea Catedralei Patriarhului Teoctist în plin centrul orașului, pe un teren liber, situat în axul Podul Izvor, pe locul aproximativ unde a existat Dealul și Mănăstirea Mihai Vodă, demolate și translate parțial de comuniști./ 9. În concursul internațional de sistematizare 'București 2000', soluția căreia i-a fost decernat Premiul I, a colectivului de arhitecți germani condus de Meinhard von Gerkan, din Hamburg, prevedea readucerea pe locul său a Bisericii și Clopotniței Mihai Vodă, translată între blocuri. În locul acestei operațiuni discutabile, edilii Capitalei ar putea studia acest amplasament optim de la Izvor, care ar evita toate neajunsurile și băjbăielile nefericite produse până acum. S-ar asigura, astfel, un amplasament clar, fără probleme, ușor accesibil miilor de credincioși, ultracentral, deservit de metrou și de multiple mijloace de transport în comun.» – *Biserica, Securitatea, legislația...* În ediția de sâmbătă 27, duminică 28 martie a «României libere», Ion Zubașcu semnează un amplu articol în care recapitulează datele problemei, cu unele noutăți, ca – de pildă – cele privitoare la «pledantul» Patriarhiei în acest caz, Vincențiu Ploieșteanul. Iată extrase și din acest text: «decizia Guvernului și a Bisericii de a construi Catedrala Mântuirii Neamului pe amplasamentul eliberat prin demolarea impresionantului monument de granit din Parcul Carol a inflamat din nou spiritele [...] culminând cu un fapt fără precedent nu numai în istoria României, ci probabil și în întreaga istorie a lumii: un miting de protest împotriva ridicării unui lăcaș reprezentativ al Bisericii majoritare! [...] e un semn clar că nu e, totuși, ceva în regulă cu aspirațiile, legitime, desigur, ale Bisericii Ortodoxe de a avea un lăcaș reprezentativ pentru credința majoritară a poporului român. Realitatea evidentă că această inițiativă bisericească de anvergură nu armonizează comunitatea ortodoxa, cum ar fi firesc, ci o dezbină, e o primă dovadă că nu se potrivește ceva. Undeva s-a produs o fisură între planurile actualei Patriarhii Române și orizontul de așteptare al societății civile [...] talk-show-urile de televiziune și articolele din presa scrisă au scos în față un personaj destul de obscur și cu totul șters al BOR, care nu s-a evidențiat până acum decât prin meritul că ocupă câteva funcții importante la Patriarhia Română: vicar al Patriarhului Teoctist, secretar al Sfântului Sinod, președintele Comisiei de pictură bisericească și responsabil cu proiectul viitoare Catedrale Patriarhale. E vorba, desigur, de PS Vincențiu Ploieșteanul (nimeni nu știe de ce își menține acest «n» afon și impropriu din prenume!) [...] Tocmai acest personaj anost, care prezintă aparența surâzătoare a unui simulant profesionist, s-a găsit să susțină în emisiuni tv de mare audiență că ridicarea catedralei exact pe locul monumentului de artă din Parcul Carol ar exorciza, la modul simbolic, duhurile malefice ale comunismului românesc. Lăsând la o parte faptul că PS Vincențiu (pe numele lui real, Griffoni Vincențiu) ar trebui să înceapă exorcizarea comunismului cu sine însuși, ca lingău entuziast al regimului dictatorial, cu citatele scoase la vedere de un important

cotidian, e oportun să amintim în context că însărcinatul cu Catedrala Mântuirii Neamului este un militant feroce împotriva accesului la dosarele de Securitate ale ierarhilor și preoților. Faptul că acest personaj, pe care l-am putea considera pitoresc, dacă nu ar fi atât de astuțios sub masca de inofensivă bonomie și seninătate clericală pe care o întreține public, vorbește de exorcizarea duhurilor comunismului, dar se opune vehement accesului public la dosarele ierarhilor și ale preoților nu dovedește decât atașamentul său profund față de secretele teribile din dosarele pe care le apără și că, înainte de a vorbi de comuniștii morți din umbra fostului mausoleu din Parcul Carol, ar fi firesc să-i exorcizeze în regim de urgență pe comuniștii și ofițerii de Securitate atât de vii și activi din sânul instituției – vai, atât de pământești! – pe care o reprezintă» etc. etc. etc. Ion Zubașcu face referire și la precedentul distrugerii de către BOR a unui monument din Oradea: «Monumentul Independenței din Oradea realizat de sculptorul Constantin Popovici (o coloană înaltă, cu trei personaje masive de bronz, fraternizând în vârf), a fost ras cu buldozerele doar pentru că episcopul ortodox de Bihor a avut ambiția, susținută de imbecilitatea oficialităților, să ridice catedrala orașului exact pe locul impresionantului monument. [...] în mod absolut identic (ce coincidență, nu-i așa?), artistului i s-a promis că nu va fi vorba de o demolare, ci doar de o mutare a monumentului pe alt amplasament, ceea ce nu s-a mai întâmplat niciodată». În sfârșit, autorul se referă și la faptul că proiectul Catedralei încalcă legislația privitoare la dreptul de autor: «Prin alocarea recentă a uriașei sume de 40 de miliarde de lei pentru ‘mutarea’ monumentului din Parcul Carol spre o destinație neprecizată, fără consultarea specialiștilor și a organizațiilor de resort (demontarea monumentului înseamnă pur și simplu distrugerea lui – spun arhitecții și tehnicienii care l-au realizat ca unicat artistic), Guvernul României a încălcat legile, hotărârile, deciziile legislative (peste 50 la număr, între anii 1994-2003), pe care tot el le-a dat și care fac tocmai obiectul de activitate al Oficiului Român pentru Drepturile de Autor (ORDA). Din câte știm noi, Guvernul României are ‘personalitate juridică’. În acest caz, ne aflăm în situația cu totul aberantă ca un departament al Executivului să-și amendeze cu câteva miliarde de lei propriul Guvern. Putându-se merge până la privarea de libertate, probabil a ministrului Culturii și Cultelor, căruia îi este subordonat ORDA!»...” □ Sub titlul *Ministeriale... pe scurt* se consemnează: „– *Premii patrimoniale: Adrian Năstase premiat de MCC.* Joi 25 martie, Ministerul Culturii și Cultelor a organizat la Sala auditorium a Muzeului Național de Artă al României decernarea Premiilor pentru Patrimoniu Cultural Național pe anul 2003, acordate pentru realizări deosebite în cercetarea, dezvoltarea și valorificarea patrimoniului cultural autohton. Au fost înmânate cu acest prilej diplome de excelență și diplome de merit unor donatori, instituții publice de cultură ș.a.m.d. (lista lor poate fi consultată pe Internet la adresa www.ministerulculturii.ro/Noutați – Premiile pentru Patrimoniu Cultural Național – 2003). Cotidianul «Adevărul» de vineri 26 martie notează sarcastic faptul că «cea mai remarcabilă realizare în domeniu»

a fost, în opinia MCC, deschiderea Muzeului Național al Hărților și Cărții Vechi, constituit în jurul donației făcute de Dana și Adrian Năstase...» [...] – *Ecouri pe marginea indemnizațiilor de merit*. În «Cotidianul» de joi 25 martie, Liviu Ioan Stoiciu taxează, într-un articol intitulat *Perfidie intelectuală și imoralitate politică*, modul de alcătuire a listelor de nominalizați pentru acordarea indemnizațiilor de merit în cultura română. Cităm un fragment elocvent: «N-o să dau de gol bățiile duse pentru ocuparea unui loc pe listele 'fericiților' nominalizați pe listele indemnizației de merit [...]. Altceva mă interesează – că pe această listă a Grupei scriitori, a celor care primesc indemnizații de merit datorită strădaniilor lui Adrian Păunescu (doar el s-a bătut pentru această lege în Parlament), recunosc o grămadă de nume care l-au înjurat neîncetat pe Adrian Păunescu, diabolizându-i postura de parlamentar și politician postcomunist, nu numai comunist. Într-un fel, consider imorală atitudinea intransigenților noștri lideri de opinie, scriitori-critici-eseiști-istorici-literați-filozofi-traducători care, deși îl detestă public pe Adrian Păunescu și tot ce a întreprins și întreprinde el, nu refuză aceasta indemnizație de merit. Nici măcar Gabriel Liiceanu n-o refuză, cu precizările făcute publice de domnia sa...»

31 martie

• [„**România literară**”, nr. 12] Nicolae Manolescu semnează editorialul *Sportul ca divertisment*: „Într-unul din articolele sale din «L'Espresso», publicate în două volume, ambele traduse și la noi (*Minunile Sfântului Baudolino* și *Pliculețul Minervei*, Editura Humanitas), Umberto Eco spunea că, dacă este normal să te duci pe stadion la un meci de fotbal ori să-l privești la televizor, ține de perversiune să discuți la nesfârșit ce au scris ziarele despre un meci pe care nici măcar nu l-ai văzut. Mă aflu de două ori în dezacord cu autorul Operei deschise (sau, pentru fanii lui de dată mai recentă, al *Numelui trandafirului*). O dată, fiindcă mi se pare că a discuta despre fotbal este la fel de legitim ca a discuta despre o carte. Nu împărtășesc convingerea lui C. Noica despre critică: ea nu este un act de alexandrinism cultural. Un meci de fotbal sau o carte ne oferă, în planuri intelectuale diferite, dar nu incompatibile, spectacole care există deopotrivă în sine și pentru noi, spectatorii. Fără o minimă hermeneutică, obiectul acestor spectacole ar fi efemer sau fad. Un procent din drepturile lor la perenitate le revine din comentariile cărora le dau naștere. În al doilea rând, mă aflu în dezacord cu Umberto Eco și pentru că nu cred că problema actuală – în epoca mass-media – este abuzul de discuții pe teme fotbalistice (și, mai în general, sportive) ori de altă natură. Problema este una exact contrarie: și anume că, treptat, televiziunile ori ziarele de specialitate au înlocuit obiectul firesc al comentariilor cu un altul, presupus a le aduce un rating superior. Nu despre ce se întâmplă pe teren e vorba de obicei în articolele din ziare, în emisiunile de știri sau în talk-show-urile pe teme sportive, ci despre cu totul altceva, nu fără legătură cu sportul, dar, oricum am lua-o, având un caracter extrasportiv. Este fenomenul negativ cel mai alarmant

pentru mine, spectator înrăit, care a iubit ani buni atmosfera stadioanelor și a sălilor de sport și pe care le-a abandonat nemaisuportând golănia tribunelor, prefacerea încurajărilor în înjurături și a lozincilor sportive în slogane triviale sau rasiste. E destul să urmărim o emisiune oarecare de sport sau să răsfoim gazetele ca să remarcăm că protagoniștii acestora nu sunt sportivi înșiși, oamenii de pe teren, ci personaje din anturajul lor, patroni de club, sponsori, funcționari ai federațiilor, proprietari de jucători (era să zic: de sclavi) (mă rog, procuratori, cum li se spune, probabil fără legătură cu Pilat, procuratorul Iudeii din vremea lui Christos). Îi vedem mult mai des pe ecran ori în pagini pe frații Becali și pe Dinel Staicu decât pe fotbaliști și antrenori. Ei sunt protagoniștii spectacolelor de presă. Ei le iau fața, cum se spune, sportivilor, chiar dacă se pricep la fotbal cam cât mă pricep eu la creșterea oilor sau la activitățile miliției de pe vremuri. Dar chiar când protagoniști sunt sportivi, ceea ce aflăm despre ei nu este ce au făcut (cum, de ce etc.) pe teren, ci cu ce femei, respectiv bărbați, și-au petrecut vacanța, câte camere are vila închiriată de club și ce sume de bani primesc din contractele de la club ori din reclamă. Dar pe mine Adrian Mutu nu mă interesează deloc ca iubitor de femei ori de literatură, mai ales când îi încurcă pe poeți între ei. Mă interesează ca posesor al unui șut imparabil sau al unui dribling care îi umilește pe fundașii adversi. Vreau să știu de ce ratează în situații simple sau de ce nu joacă titular într-un meci. Restul e treaba lui, nu a mea. În sfârșit, când mă uit la un talk-show sportiv ori citesc ziarul, vreau să fiu informat despre sport, în mod obiectiv și complet, nu să fiu distrat de un spectacol de divertisment. Procesul etapei a devenit, de când îl face Călinescu la Pro-tv, un fel de Vacanța mare cu Dragomir în loc de Garcea și cu picioarele unor june (frumoase, de altminteri) în fundalul scenei. Dacă mă pasionează Garcea, mă uit la Vacanța mare. Dacă mă uit la Procesul etapei, e fiindcă mă interesează fotbalul. Și nu accept să fiu înșelat în așteptările mele de iubitor al sportului. Ca lui Fontenelle pluralitatea lumilor, mie îmi place pluralitatea sportului privit și comentat de mai mulți. De aceea nu pot cădea de acord cu Umberto Eco. Dar aș vrea ca aceste comentarii să se refere la ce se petrece pe teren, nu în afara lui”. □ Alex. Ștefănescu semnează articolul *Despre citit*: „Se vor împlini în curând cincizeci de ani de când citesc. Cincizeci de ani! Sună straniu. Parcă ar fi vorba de o perioadă istorică, nu biografică. și totuși, acesta este adevărul aritmetic. A trecut o jumătate de veac de când parcurg cu privirea, de la stânga la dreapta, rând după rând, texte tipărite, scrise de mână, dactilografiate sau desenate de fascicolul de electroni pe monitorul computerului. Și aceasta zilnic. Poate au existat și zile când, bolnav fiind, n-am citit nimic, dar nu mi le amintesc”. □ Tudorel Urian recenzează volumul lui Dumitru Radu Popa *Sabrina și alte suspiciuni* (Editura Polirom, 2004): „Ce este această carte bizară? Roman de călătorie, roman polițist, roman de dragoste, *pulp fiction*, carte de vacanță, proză fantastică, inginerie metatextuală, parodie? Câte ceva din toate, iar rezultatul este unul paradoxal: o carte aparent lejeră, care nu pune nici un fel de probleme de lectură la nivelul fragmentului, dar care devine

foarte greu de înțeles și comentat din perspectiva întregului. Este genul de carte care nu se dezvăluie de la prima lectură (cititorul este tentat să aplice grile de lectură în funcție de piste false, trasate cu mărinimie de autor) și ale cărei înțelesuri se dezvăluie treptat, cu fiecare recitare. La prima vedere există în acest roman trei planuri diferite care nu par a avea nimic în comun. Bob și Meg formează o familie americană tipică aflată, după 21 de ani de mariaj, în situația de a face o mereu amânată călătorie de vis. Munteanu și Mugurel, formează alt cuplu, cel al foștilor angajați ai Securității ajunși în Statele Unite unde se transformă în ucigași plătiți și încearcă să construiască o rețea mafiotă cu ajutorul vechilor agenți rămași din vremea războiului rece. În sfârșit, cei doi psihiatri, Marele K. și Sexton Charles, se află, împreună cu clientela lor (inclusiv Sabrina) la hotarul dintre viață și vis, dintre existența cotidiană și starea de hipnoză. Fiecărui dintre cele trei planuri îi corespunde o tehnică narativă specifică, fapt ce le transformă în trei micro-romane cu o evoluție cvasi-independentă. Chiar dacă la un moment dat se produc interferențe (cei doi români trec și prin cabinetul Marelui K, iar misiunea lor se dovedește în final a fi cea de a-i asasina pe Bob și Meg – unul a fost plătit de Meg să-l ucidă pe Bob, celălalt de Bob să o elimine pe Meg – cele trei acțiuni pot fi citite și ca trei romane de sine stătătoare” (*Proza de laborator*). □ Gheorghe Grigurcu scrie despre poezia lui Alexandru Lungu (*Un senior al poeziei noastre*). □ Alex. Ștefănescu semnează un profil al prozei scrise de Ana Blandiana. □ Gabriel Dimisianu recenzează volumul Ilenei Mălăncioiu *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*: „*Cronica melancoliei*, astfel și-a intitulat Ileana Mălăncioiu un volum de eseuri și articole de acum câțiva ani, preluând titlul rubricii pe care o susținuse mai înainte în «22» și în «România literară». L-am recenzat la apariție, observând atunci că autoarea și l-ar fi putut intitula cu aceeași îndreptățire *Cronica sarcasmului*. Melancolia și sarcasmul coabitau în acele texte, ca elemente ale unei formule de aliaj sufletească întâlnită rar, fața și reversul unei personalități duale. În *Recursul la memorie*, cartea de *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, luăm act de aceeași pendulare între polul melancoliei și polul sarcasmului, petrecută pe fondul unei vaste retrospectivii provocate. Poetei i se pun întrebări și ea le răspunde scrupulos, punct cu punct, cu grija de a lămuri tot ce i se cere și chiar și ceva în plus, dacă este cazul, reexaminând un trecut de care sufletește nu s-a detașat, nici gând de așa ceva. Nici nu am fi avut temei să vorbim, dacă ar fi făcut-o, despre melancolie și sarcasm, expresii ale implicării afective. Formula cărții ne duce cu gândul la convorbirile lui Florin Mugur cu Marin Preda, sau la convorbirile lui Claude Bonnefoy cu Eugène Ionesco. Atât că, în convorbirile cu Ileana Mălăncioiu, magnetofonul a fost scos din ecuație, dialogul purtându-se «exclusiv pe hârtie». Așadar, fără dezinvoltură și fără spontaneitate, efecte pe care cei doi nu le urmăresc. Sunt oricum altfel decât dezinvolt aceste convorbiri, oricum altfel decât spontane. Sunt riguroase și orientate către esențial” (*Memorie „rea” și memorie „bună”*). □ Ioana Postelnicu publică memorii sub titlul *Evocări spontane*.

[MARTIE]

● [„**Caiete critice**”, nr. 3; de la acest număr revista trece prin mai multe schimbări: apare mențiunea „Revistă editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Grupul interdisciplinar de reflecție și Editura Expert, sub egida Academiei Române; redactor-șef este Valeriu-Ioan Franc, iar componența redacției se lărgeste] Eugen Simion, directorul publicației, semnează editorialul *Un scurt popas, o mică schimbare. Călătoria continuă*: „cei care ne urmăresc (de depășit 20 de ani de când apărem și, în curând, vom ajunge la numărul 200!) vor observa, poate, că, începând cu numărul de față, modificăm ceva în structura revistei noastre și chiar în componența micii noastre ambarcațiuni. Apărută în 1979 ca supliment al revistei «Viața Românească», transformată în 1983 într-o revistă de critică de sine stătătoare (este momentul în care semnatarul acestor rânduri se implică în organizarea ei), desființată de cenzură în 1987 din pricina numărului dedicat lui Mircea Eliade, reluată cu alte forțe intelectuale în 1990, transferată, apoi, de la Uniunea Scriitorilor la Ministerul Culturii și, de aici, la o Fundație generoasă, dar fără bani (Grupul interdisciplinar de reflecție), marginalizată, satanizată de confrăți pe motiv că-i o publicație apolitică (și, se știe, în democrația postcomunistă apolitismul este culpa intelectuală majoră!), revista «Caiete critice» a apărut cum a putut și când a putut. Apare și azi și, cu voia lui Dumnezeu, va putea să apară și de aici înainte. Nu mă hazardez să spun că va apărea în chip regulat (adică lunar) și nici că vom putea remunera în vreun fel oarecare pe cei care o scriu, cum s-ar cuveni. Nu-i bine, nu-i deloc încurajator, dar aceasta este situația. Bucuria mea este că revista «Caiete critice» este scrisă aproape în exclusivitate de tineri. Câteva promoții de tineri. Unii și-au format deja stilul și încep să-și impună talentul lor remarcabil în critica literară actuală. Cei veniți în ultimii 2-3-4 ani se luptă cu dificultăți de mai multe feluri (cele sociale ocupă un loc important) și, nu am nici o îndoială, vor reuși. Le puteți afla numele în caseta care înregistrează componența redacției noastre... Odată cu ei, intră în redacția «Caietelor critice» și în colegiul editorial, în afara scriitorilor, un număr de politologi, sociologi, economiști cunoscuți, din țară și străinătate. Critica literară nu mai poate face abstracție, azi, de ceea ce se întâmplă în disciplinele învecinate”.

● [„**Familia**”, nr. 3] Traian Ștef semnează editorialul *Proza noului „obsedant deceniu” începe, iar, cu Dinu Săraru*: „Într-unul dintre articolele lui din «Jurnalul Național», Mircea Cărtărescu spunea foarte direct că «noi» (se referea la generația sa) am spus ce am avut de spus, iar acum este rândul altora mai tineri. [...] În timp ce un scriitor de cincizeci de ani, în plină putere, cu cel mai mare succes în acest moment, crede că trebuie să mizăm pe scriitorii mai tineri, în ideea unei direcții noi în literatura română, scriitorii care s-au luat la trântă cu «obsedantul deceniu», cu bilet de voie de la Ceaușescu, cred că tot ei știu mai bine Aș despărți articolul lui Cărtărescu de o emisiune a lui Ion Cristoiu, la Realitatea TV, în care invitat i-a fost Dinu Săraru. Dinu Săraru a fost prezentat ca autor al unui roman ce va

face senzație, un roman cu cheie, al României de azi, cu situații și personaje din lumea politică și a afacerilor. La ce bun un astfel de roman, mi-am zis, când îi cunoaștem toți conținutul, când presa și realitatea depășesc ficțiunea. Nu e nici un bai că Dinu Săraru a scris acest roman, nici că Andrei Șerban a fost înlocuit cu Fănuș Neagu și Fănuș Neagu cu Dinu Săraru la direcțiunea Teatrului Național. Dinu Săraru poate scrie ce pofteste, și-i doresc mulți cititori. Întrebarea e, însă, dacă mai are nevoie cultura română de întoarcerea spre mijloacele artistice ale perioadei în care Nicolae Ceaușescu lăsa deschisă privitorilor ușa spre epoca lui Gheorghiu-Dej. Nu se promovează cumva, acum, romanul unui «obsedant deceniu», al tranziției, romanul bătrânilor noștri nostalgici? E un roman numai bun pentru generația domnului Iliescu, care și-ar fi dorit o altă Românie, cu idealurile socialiste mai puțin întinate de capitalism, cu oameni săraci și cinstiți, cu parte egală fiecăruia, după buget, dacă se putea și cu pensii pentru membrii de Partid [...]. Problema este, deci, dacă privim în urmă, în timp, sau împrejur. Și cu ce fel de lentile. Problema este pe cine mizează România astăzi pentru mâine. Canonizăm în continuare generația domnului Iliescu sau mizăm pe o nouă «politică», pe o nouă sensibilitate, pe o nouă scriitură. Mircea Cărtărescu avea dreptate. Nici generația optzeci nu se mai poate schimba, deși mulți sunt în stare, încă, de cărți valoroase. Iar scriitorii care au fost în exil (și unii se mai simt exilați) nu știu dacă au depășit cu totul temele victimizării”.

APRILIE

6 aprilie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 711] Nicoleta Cliveț scrie despre *Crize* de Domnica Drumea (*Crize fracturiste*): „Din păcate, [...] tânăra poetă își folosește abilitățile (existente, și nu într-o măsură neglijabilă) pentru a ataca teme și tonalități străine de adevărata ei natură. Mult prea docila discipolă a lui Marius Ianuș (cărui a îi și este dedicat volumul) își face deserviciul de a prelua nu doar atitudinea ori negațiile acestuia, ci chiar și dispunerea versurilor în pagină. [...] Adevăratele sale «fracturi» sunt pur interioare, și nu rezultatul conflictului cu exteriorul; labilă, ezitantă, vulnerabilă, ea se manifestă ca și cum ar fi mereu în criză [...], incapabilă să facă față agresiunilor de orice fel. [...] Bezna ființei, din care se nasc uneori viziuni expresioniste, predispune la solidarizarea în destin cu aurolacii intrați în poezie o dată cu fracturismul. [...] Însă nu din momentele de beție, scârbă sau dezmăț se nasc cele mai izbutite poeme, ci din agresarea, la modul cel mai brutal, a feminității. Buimacă, răătăcită, cu moartea mereu pe urmele (sau în mintea) ei, Domnica Drumea este ea însăși (și la înălțime) atunci

când lasă deoparte poza fracturistă, reușind să vorbească pe un ton constatativ despre adevăratele sale «crize», cele de femeie neputincioasă, cu dorințele aproape stinse și cu voința anihilată, asistând la propria ruinare cu ceva din nepăsarea depresivului”.

● [„**Observator cultural**”, nr. 215-216] Ion Bogdan Lefter semnează articolul *Integrarea euro-atlantică. Despre importanța evenimentului și două note mai relaxate*: „De săptămâna trecută, România a devenit *de jure* membră a Organizației Pactului Nord-Atlantic. *De facto* era deja, după ani buni de participare la Parteneriatul pentru Pace, formula de cooperare militară propusă de Statele Unite ale Americii, și după ce, devenită stat candidat la aderare, participase cu trupe de pace la misiuni ale Alianței și, în 1999, la intervenția NATO în Iugoslavia. Alăturarea la coaliția internațională împotriva terorismului, după 11 septembrie 2001, cu contribuții notabile la operațiunile din Afganistan și Irak, a confirmat statutul nostru și a grăbit integrarea. Decisă la Praga, în noiembrie 2002, prin votul unanim al Consiliului Nord-Atlantic, primirea României și a altor șase state Central-Europene și Baltice (Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia și Slovenia) a presupus etape procedurale care au mai cerut un an și aproape jumătate de așteptare. După ce, rând pe rând, toate parlamentele țărilor membre ale Alianței au votat «pentru» și după ce s-au pronunțat și adunările legislative ale candidatelor, șefii de guverne ai celor șapte au depus instrumentele de ratificare la Washington, cu câteva zile înaintea intrării oficiale «în drepturi», la sediul din Bruxelles al NATO. Vineri 2 aprilie a fost făcut și acest din urmă pas. Moment istoric. Ceremonial militar. Atmosferă austeră. Și totuși, în timp ce steagul Bulgăriei se înălța pe catarg, camerele de luat vederi l-au surprins pe ministrul de externe al vecinilor noștri de la Sud de Dunăre cu ochii înlăcrimați și cu bărbia tremurândă. Atari detalii dezvăluie încărcătura emoțională a evenimentului. Până și un diplomat obișnuit cu ceremoniile formale, lipsite de orice surpriză, a lăsat să se vadă, în spatele măștii publice, participarea sa intens-umană. Fiindcă, pentru țările foste comuniste, admiterea în NATO în 1999 sau acum, în 2004, înseamnă cu adevărat încheierea «războiului rece», ieșirea de sub raza de influență a Rusiei și alăturarea «definitivă» (atât cât se poate omenește prevedea) la familia democrațiilor euro-americane. Pentru cine a văzut și a putut înțelege, lacrimile reținute ale șefului diplomației bulgare au vorbit mai elocvent decât ar fi făcut-o lungi excursuri savant documentate despre istoria comunistă a popoarelor Europei Centrale și de Est. Pentru aliații occidentali, extinderea celei mai importante structuri de securitate internațională din istorie e o chestiune rațională și o opțiune morală lucidă. Pentru noi, după ce bunicii și părinții noștri au tot așteptat, încă de la sfârșitul anilor '40 ai secolului trecut, «să vină americanii», după ce am trăit revoluțiile din 1989-1991, după euforia prăbușirii sistemului comunist și după dezamăgirile care au urmat atunci când am descoperit că «tranziția» spre democrație durează mai mult decât o bătaie din palme, admiterea în NATO echivalează cu împlinirea unui vis până nu demult de nevisat, cu atingerea unui

liman izbăvitor. Aveam de câțiva ani certitudinea că momentul va veni, așa că nu l-am mai întâmpinat cu mari emoții. Însă reflecția mai profundă asupra evenimentului îi dezvăluie adevăratele semnificații: am trăit în acești ani sfârșitul unei tragedii istorice... Un «șlagăr» al unei bune părți a elitelor noastre intelectuale: «Am intrat în NATO exclusiv din cauza intereselor 'geo-politice' occidentale, în special americane». Decisiv ar fi fost contextul «post-11 septembrie». Criza din Orientul Apropiat și Mijlociu, neînțelegerile dintre aliații occidentali (Statele Unite-Anglia-Spania și celelalte *versus* Franța-Germania-Belgia), problemele Turciei etc. etc. Nimic din interior n-ar justifica «integrarea euro-atlantică» a României, care s-ar caracteriza prin: democrație «de fațadă», conducere autoritaristă, corupție generalizată, mafie politico-economică, mizerie, dezastru, «Era mai bine pe vremea lui Ceaușescu!». Avem – da! – o guvernare cu înclinații autoritariste, coruptă ș.a.m.d. (încât – constată sondajele de opinie recente – bună parte a populației consideră că țara ar trebui condusă de altă forță politică după alegerile generale din noiembrie). Însă la fel de certă ar trebui să fie recunoașterea progreselor enorme făcute de-a lungul celor peste paisprezece ani de postcomunism. Cu specifica referință la NATO, «geo-politica» nu e suficientă, n-are cum să facă singură minuni. Dacă ar putea, atunci ar fi intrat acum în Organizație și Serbia, și Muntenegru, și Bosnia-Herțegovina, și Croația, și Albania. Fetișizarea «geo-politicii» – o formă nouă de cecitate, de «negativism». «Geo-politica» – alibi pentru neînțelegerea lumii contemporane...”

□ La rubrica „Ministeriale” se scrie pe tema *Cum ne prezentăm la târgurile internaționale de carte...*: „Nu e nici un secret faptul că participarea românească la târgurile internaționale de carte din străinătate a înregistrat în anii ministeriatului Răzvan Theodorescu un evident declin. Bilanțul înregistrat la edițiile de anul acesta ale târgurilor și saloanelor de carte de la Paris, Londra și Leipzig indică însă o adevărată prăbușire... În perioada 17-19 martie, Ministerul Culturii și Cultelor a asigurat prezența României la Târgul de Carte de la Londra. Standul oficial a fost organizat de Marilena Guga, Denisa Comănescu și Ioan Flora, iar «evenimentul central» a fost seara de poezie care i-a avut drept protagoniști pe ultimii doi. Între 19 și 24 martie, participarea românească (precară, prea puțin reprezentativă) din cadrul Salonului Internațional de la Paris a fost asigurată de Mihai Oroveanu, Georgeta Dimisianu, directoare a Editurii Albatros (care în comunicatul MCC apare sub numele Georgeta Dimisian...), acad. Gabriel Țepelea (care a lansat cartea *Spiritul lui Olahus* de Ioan Țepelea), Emil Catrinoiu, directorul Editurii Fortuna din Râmnicu-Vâlcea (care scoate ediții miniaturale din operele marilor clasici), un reprezentant al Editurii Antim Ivireanu. Printre invitați: Basarab Nicolescu, academicienii Gabriel Țepelea și Andrei Pandrea, scriitorul Ioan Barbu, Emil Catrinoiu, Rodica Paleologu, Paul Barbăneagră, Virgil Tănase, Horia Bădescu. Firavă s-a dovedit a fi și participarea românească la Târgul de Carte de la Leipzig din 25-28 martie, asigurată de scriitorii Horia C. Matei și Nora Iuga [...]. Presa cotidiană a reacționat în consecință. «Adevărul»

de marți 19 martie publică sub semnătura Gh. I. un material (*Scriitori de ieri și necunoscuți de azi*) în care ironizează usturător participarea românească («extrem de modestă») la Salonul de Carte de la Paris: «Și ca să nu creadă străinii că literatura noastră a rămas la nivelul începutului de secol XX, sunt prezenți la standul României și câțiva ‘excelenți’ autori contemporani, numai buni de prezentat străinilor: Andrei Pandrea, Ioan Barbu, Virgil Tănase etc. [...] Lipsesc, firește, autorii apreciați în România ultimilor ani și multe dintre editurile prestigioase de la noi». Autorul articolului remarcă faptul că, spre deosebire de alți ani, când de organizarea pavilioanelor românești se ocupau, prin rotație, asociațiile de editori, anul acesta «‘profesioniștii’ din ministerul nostru» și-au dovedit «proverbiala lipsă de imaginație», încropind «un program... ca de obicei». Despre același Salon scrie în «Cotidianul» din 20-21 martie Elena Vlădăreanu (*Fața văzută a României. Literatura română la Paris: Editura Fortuna, Ioan și Gabriel Țepelea*). Textul și concluzia lui sunt la fel de ironice: «Presupun că franțujii se vor bate pe cărțile românești»... O «sinteză» privind organizarea manifestării publice în «Evenimentul zilei» din 14 martie Luminița Marcu, din al cărei text cităm *in extenso*: «Editurile mari nu știau nimic despre cine sau ce cărți vor merge acolo. Tot nimic nu știau nici Asociația Editorilor din România, nici Societatea Editorilor. Uniunea Scriitorilor mi-a comunicat că a trimis o listă la MCC cu 20 de scriitori pentru Paris, din care se va alege unul. În urma insistențelor la MCC, am înțeles că doi scriitori pentru Paris ar fi Nicolae Breban (despre care mi s-a spus că merge în fiecare an) și Ioan Flora. Ulterior, când am revenit a nu știu câta oară la MCC, mi s-a spus că nu mai merge nici un scriitor. Până la urmă, o altă responsabilă cu Salonul de la Paris, doamna Anca Pantea, mi-a explicat că acest eveniment se organizează cu multă economie de fonduri. De ce? Nu se știe. Și doamna Pantea mi-a promis un fax. Pe care l-am tot așteptat. Apoi am început să sun din nou, la domnul Murărescu, la domnul Matei, la doamna Guga, la doamna Pantea. Fiecare ține însă ‘de resorturi diferite’. Doamna Pantea nu mai era în minister. Domnul Murărescu are două uși la birou și secretara dumnealui nu știe când iese pe una și vine pe alta. Domnul ministru Theodorescu este la Paris, la o mare conferință, unde vorbește alături de Eugen Simion și Mihnea Berindei, liniștit că în patrie funcționarii MCC, angajați de dumnealui și plătiți de noi, își fac treaba cu profesionalism. Nu se poate afla deci cine merge exact la Salonul de Carte de la Paris. Oare funcționarii din ministerul nostru au auzit de ‘Cosmopolivres’ și oare nu simt nici o invidie față de Polonia, care e ‘invitat profesional’? Tot ce am reținut dintr-o mai veche convorbire telefonică cu doamna Pantea: printre cei care merg acolo sunt Mihai Oroveanu, Georgeta Dimisianu (Editura Albatros), cineva de la Editura Antim Ivireanu, cineva de la Editura Fortuna (din Râmnicu-Vâlcea), Gabriel Țepelea... Cam asta am reușit să aflu după trei săptămâni de insistențe. Nici un plan coerent, nici o strategie, nici urmă de scriitor tânăr, nici urmă de scriitor important și cunoscut care să meargă la Paris și să se folosească de prilejul ăsta pentru a atrage puțin atenția

asupra literaturii române. În schimb, merge o editură din Râmnicu-Vâlcea și foarte cunoscuta și celebra Editura Fortuna»”.

• [„22”, nr. 735] Se publică un text (tradus de Luminița Brăileanu) din Bernard Camboulives, *Un scandal: librăria română din Paris*: „Amatorul de literatură română în trecere prin Paris (dacă nu cumva e chiar parizian) se va gândi cu siguranță într-o bună zi să se ducă la librăria românească al cărei nume exact este Librăria Cunoașterii – Librăria Românească Antitotalitară. Precizarea de antitotalitară, în anul 2004, adăugată la atributul de românească, ar putea să surprindă la prima vedere, deși nu-l va șoca peste măsură pe individul obișnuit care se va gândi că, în definitiv, denumirea reprezintă urma unui trecut pe care, probabil, proprietarul nu a dorit să-l dea uitării prea repede. Românofilului în trecere nu-i va trebui mult ca să-și dea seama că se găsește nu în fata unui fost focar de lupta contra național-comunismului în versiunea Ceaușescu, ci a unei oficine care privilegiază tezele revizioniste și negaționiste îndreptate împotriva «gândirii occidentale dominante». Nici mai mult, nici mai puțin. Virtualul amator de literatură română va descoperi, de asemenea, că antitotalitarismul de care e animată librăria românească este un mijloc de a permite celor care pun la îndoială mai cu seamă camerele de gazare, să-și etaleze ideile. Afară din vitrina cu marile comori ale literaturii romane gen Creanga, Caragiale (tatăl și fiul), Eminescu și alți câțiva! Ei vor fi înlocuiți, încă de la sfârșitul anilor 1990, cu manuscrisul foarte controversat al lui Roger Garaudy, *Miturile fondatoare ale politicii israeliene*, sau cu mediocra prefață a filozofului român antisemit Nae Ionescu la cartea lui Mihail Sebastian, *De două mii de ani*. Și nu atât aceste lucrări atrag astăzi atenția vizitatorului, cât întărirea intrării în librărie printr-o ușă blindată și o grilă de siguranță. Incredibil! Ce caută România în aceasta combinație care nu face decât să-i mai deterioreze un pic imaginea? În martie 1988, un exilat român, Georges Pișcoci-Danescu, recuperează librăria românească situată pe strada Malebranche la nr. 5 în al V-lea arondisment. Iată ce spune acest domn despre antecedentele sale, despre cele ale librăriei pe care o preia și despre intențiile sale: «Înainte, micul local era ocupat de o librărie care funcționa mai ales pe baza de comenzi, pentru particulari și biblioteci, și care se specializase în psihanaliză. Din 1966, această librărie fusese, pentru inițiați, un punct de vânzare al Internaționalei Situaționiste... Specializată în cultură, literatură, artă, istorie și documentație românească, librăria nu părea să aibă vreun motiv specific ca să intervină în dezbaterile franceze. Eu și familia mea am cunoscut persecuțiile, închisoarea, prigoana în România, sub domnia Conducătorului – marxist – Ceaușescu. Am fost împinși la exil. Loc de întâlnire, de reflecție și de schimburi de idei pentru diaspora românească, librăria era și un instrument de rezistență la totalitarism, unde se făcea schimb de experiență și se coordonau solidaritățile...». În completarea textului lui Georges Pișcoci-Danescu, trebuie să precizăm că, atunci când se instalează, în 1966, pe strada Malebranche la nr. 5, Internațională Situaționistă venea din localurile unei librării vecine (din strada des Fossés Saint-

Jacques, nr.1), înființată odată cu cealaltă, cu un an înainte, de Guy Debord (mentorul spiritual al situaționiștilor) și de Pierre Guillaume (de la revista «Socialism și Barbarie»). Numele librăriei a devenit celebru, căci este vorba de La Vieille Taupe care a contribuit considerabil la răspândirea ulterioară a ideilor revizionismului. Pierre Guillaume asuma singur conducerea librăriei, în ciuda dificultăților (un prim cocktail Molotov în 1966). În 1978, afacerea Faurisson relansează La Vieille Taupe care agoniza. Robert Faurisson, conferențiar la Lyon II, tocmai își făcuse cunoscute tezele referitoare la Holocaust în revista «Défense de L'Occident». Faptul că puna sub semnul întrebării existența camerelor de gazare indignase opinia publică. Cu toate acestea, Pierre Guillaume hotărăște să-l susțină, punând, la rândul său, sub semnul întrebării jurnalul Annei Frank, Zyklonul B, săpunul făcut din grăsimea evreilor etc. Este cazul să ne întrebăm cum au ajuns La Vieille Taupe și librăria românească a lui Georges Pișcoci-Danescu, situate la câteva zeci de metri una de alta, să se apropie din punct de vedere ideologic. Iată explicațiile librarului român: «La început, controversile și polemicile stârnite în jurul revizionismului și negaționismului au trecut pe lângă mine fără să le dau nici o atenție, dar Librăria Cunoașterii se află la două sute de metri de La Vieille Taupe, care își (re)deschisese porțile în 1990 și fusese obligată să le reînchidă în 1993 în urma unei serii neîntrerupte de agresțiuni, amenințări și intimidări, la care s-au adăugat agresțiuni fizice soldate cu mai mulți răniți... Or, nici una din cărțile vândute în aceasta librărie nu fusese interzisă sau condamnată de vreun tribunal!... Pe cât eram de șocat să descopăr în Franța procedee inacceptabile care îmi aminteau ceea ce cunoscusem sub domnia Securității, pe atât tezele revizioniste, sau mai bine zis ce credeam că știu despre ele, nu îmi păreau a merita mare atenție. Ca să fiu mai precis, nu era de-ajuns să răspunzi și să respingi? De ce era nevoie de interdicție și de cenzura?". Astfel, conform explicațiilor oficiale, la baza sprijinului pe care librăria românească decide să îl acorde librăriei La Vieille Taupe, se afla principiul libertății de expresie și nu cel al unei conivente intelectuale antisemite. "Experiența mea trecută, scandează deci Georges Pișcoci-Danescu, îmi permite să afirm că libertatea de expresie pentru toți constituie ultimul zid de apărare, și singurul eficace, împotriva oricărui totalitarism». Faptele ulterioare vor confirma acest angajament de principiu. În 1995 apare cartea lui Roger Garaudy: *Miturile fondatoare ale politicii israeliene*, care reia temele favorite ale lui Faurisson. Urmarea o aflăm de la Georges Pișcoci-Danescu: «Când s-a declanșat linșajul mediatic al lui Roger Garaudy... și când dreptul cel mai elementar de a le putea răspunde calomniatorilor lui îi era refuzat de toate mediile, am simțit că dacă nu aș fi intervenit împotriva acestei infamii pe cât îmi stătea în putință ar fi însemnat să trădez sensul propriei mele experiențe... Iată cum a ajuns Librăria Cunoașterii să asigure difuzarea a zece mii de samizdaturi ale lui Roger Garaudy...». Consecințele unui astfel de sprijin nu aveau să întârzie. Librăria românească este ținta multor agresțiuni, din care cea mai importantă are loc la 16 iulie 1996 (data

raziei de la Vel d'Hiv). Librarul primește o lovitură puternică (are nasul și sinusul frontal fracturate). Materialul informatic și telefonic este vandalizat și mii de cărți sunt mânjite cu vopsea roșie. Concluzia lui Georges Pișcoci-Danescu este că trebuie să «instaleze pe fațada librăriei un... oblon de fier!». Și cum rămâne cu cultura română? Bineînțeles, ea este marele perdant și marele absent. Desigur, Georges Pișcoci-Danescu traduce și publică opera (mai ales filozofică) a lui Lucian Blaga, autor care merită efectiv toată atenția noastră, dar cu siguranță că altminteri decât în acest context ideologic dezastruos pe care Blaga însuși l-ar fi condamnat și evitat. În prăvălioară se aliniază numeroase etajere pline de cărți care nu au nimic de-a face cu literatura română și care arată că de-aici încolo prioritatea întreprinderii este negaționismul și temele lui adiacente. Și atunci de ce să implici România prin această denumire de librărie românească și să o târăști într-o confruntare care nu ar trebui să-l angajeze decât pe Pișcoci-Danescu? Este de mirare că autoritățile române din Franța nu au căutat să pună lucrurile la punct și să curme o situație care nu poate decât să dăuneze imaginii României în țara noastră. Să existe conivente între Pișcoci-Danescu și Ambasada (care reprezintă statul român), în așa măsură încât acesta să închidă ochii și să-și dea binecuvântarea? Este o impresie dezastruoasă care nu poate decât să întârzie integrarea României în Europa și să împiedice corectarea unei imagini degradate pe care acești români o dau despre țara lor. Suntem foarte departe de eleganta și rafinamentul editurii poloneze Noir et Blanc (care publică autori români ca Liviu Rebreanu și Augustin Buzura) și care este prezentă masiv în foarte spațioasă și ordonată librărie poloneză instalată pe bulevardul Saint-Germain” (potrivit notei care însoțește articolul, „Textul a apărut în revista «Les Nouvelles de Roumanie», sub titlul *Mai degrabă o vitrină a revizionismului și a negaționismului decât a culturii române*”).

7 aprilie

• **[„România literară”, nr. 13]** Nicolae Manolescu semnează editorialul *De ce nu citim la fel:* „M-am referit în editorialul trecut la Umberto Eco. În aceeași culegere, găsesc un text în care eseistul și romancierul italian se amuză copios pe seama unei culegeri de judecăți critice negative pe care André Bernard le-a spicuit din referate editoriale, recenzii din presă ori mai știu eu ce. Toate se referă la cărți socotite astăzi celebre și aparțin unor critici la fel de celebri, măcar în epoca în care au trăit. Unele ies, evident, de sub condeiul unor profesioniști și au chiar o anume frumusețe literară. Ceea ce ne umple o dată în plus de uimire. Iată câteva exemple. În 1851, romanul *Moby Dick* este respins de un editor englez, sub cuvânt că e «prea lung» și «cu stil învechit». În 1856, lui Flaubert i se refuză *Madame Bovary*: «Domnule, ați îngropat romanul într-o grămadă de amănunte care sunt bine conturate, dar total inutile». În 1862, Emily Dickinson află că în poeziile ei «toate rimele sunt greșite». Nabokov este trimis să spună povestea Lolitei unui psihiatru. Romanul de debut al lui John Le Carré, *Spionul venea din*

frig, prilejuiește unui critic pronosticul: «Le Carré n-are nici un viitor (ca scriitor)». «Balzac nu va ocupa niciodată un loc de prim rang în literatura franceză», scrie Eugène Poitou în «Revue de Deux Mondes» din 1856. În fine, Eduard Engel e de părere că *Buddenbrooks* al lui Thomas Mann «narează povești ne semnificative despre oameni ne semnificativi într-un stil ne semnificativ». Dacă lăsăm la o parte lipsa de pricepere a comentatorului, astfel de dovezi de orbire critică au de obicei o explicație simplă: noutatea temei ori a stilului și factura neortodoxă, contrară tradiției sau modei. Cât de mult poate juca împotriva unui autor prejudecata, ne convingem dacă observăm că adesea comentatorul nu vede ceea ce nouă ni se pare bățator la ochi sau, mai bine zis, că nu citește aceeași carte pe care o citim noi. Astfel de cazuri sunt mult mai numeroase decât ne închipuim. În literatura română, ca și în altele. Cu puține excepții, recenziții de la 1870 găseau că Eminescu nu știe bine românește și că nu e familiarizat cu istoria și obiceiurile naționale. În 1905, un savant ca H. Sanielevici îi reproșa lui Sadoveanu lipsa de poezie, brutalitatea și trivialitatea subiectelor. Arghezi denunța în *Ion* o platitudine atât de mare, încât frânturile de realitate par lipite laolaltă cu pap. Pentru Iorga, multe dintre poeziile lui Arghezi erau curată pornografie. Zarifopol nu prețuia nimic din *Ion Ghica*. Talentul lui M. Blecher îi rămânea necunoscut lui Călinescu. Pentru P. Constantinescu, *Mara* era romanul unui pisălog moralist ardelean. E inutil să trag de aici concluzia că rareori doi critici citesc aceeași carte. Mai ales dacă lecturile lor sunt despărțite de intervale mari de timp. Schimbarea gustului e un lucru știut. Noi nici nu gustăm așa-zicând în chip nemijlocit valoarea, ci prin intermediul limbii, personajelor, atmosferei, atitudinilor etice ori al altor aspecte concrete dintr-o carte. Fiecare dintre ele ne poate determina să reacționăm negativ sau ne poate entuziasma. Aron Densușianu era iritat în versurile lui Eminescu de prezența unor neologisme cum ar fi scop. Îi sunau îndeajuns de prost ca să-i displacă poezia. Orice detaliu se poate interpune între operă și cititorul ei. În aceste condiții, nu e de mirare că judecățile diferă adesea complet. Istoria literaturii este și istoria receptării ei contradictorii”. □ Tudorel Urian recenzează volumul lui Radu Paraschivescu *Bazar bizar* (Editura Mașina de scris, 2004): «Povestirile lui Radu Paraschivescu bubuie de actualitate. Personajele sale se închină la zeii Bisericii Catodice: Florin «cu mânuțele astea două» Călinescu, Marius «țineți aproape» Tucă, Andreea Marin, Mihaela Tatu, Raluca Moianu, Teo, Mircea Badea, Huidu și Găinușă, Mircea Radu, Andreea Esca, Cristi Tabără sau Costi Mocanu. În numele acestei «biserici» se poartă un adevărat război al sexelor, a cărui miză este dreptul de a deține telecomanda. Bărbații râvnesc la meciurile din Liga Campionilor și Cupa UEFA, discuțiile dintre ei ajung, invariabil, la aceleași teme: driblingurile lui Totti, derby-urile Dinamo-Steaua, noile achiziții ale lui Chievo și Lokeren, cât câștigă pe sezon antrenorul Vitoriei Setubal, sau care sunt rezervele lui Empoli. Femeile, în schimb, ar fi în stare să verse sânge pentru un episod din Maria Ines, iar informațiile despre aventurile de pe platou și din afara lui ale lui Osvaldo Laport, Mauricio Islas, Pepe Monje, Diego Ramos, Eduardo Palomo,

Edith Gonzales, Angelica Rivera, Ana Colchero sau Coraima Torres dobândesc pentru ele o importanță strategică. Cea care deține informații de acest tip stârnește admirația necondiționată a vecinilor de palier sau a colegelor din salonul de frizerie. Lumea se adaptează cum poate la noua realitate. [...] Cartea lui Radu Paraschivescu are toate calitățile pentru a deveni best-seller: Cârlig la realitate, umor debordant, referințe metaliterare ușor de descifrat chiar și pentru cititorii mai puțin instruiți. Ea este, simultan, proză satirică, comentariu politic, cronică tv, gazetă mondenă, jurnal sportiv, dar și un excelent material pentru o posibilă discuție între naratologi. O întrebare care vine aproape de la sine la capătul unei astfel de lecturi este în ce măsură acest potențial best-seller va mai putea fi citit peste câteva decenii, atunci când nimeni nu va mai ști ce a vrut să zică autorul prin «miștoul marinăresc al primarului general» și nu va înțelege de ce un președinte septuagenar se temea de un premier cu nume de cod «Arogantul». Să nu ne hazardăm însă în pronosticuri pesimiste. În fond, și despre opera lui Caragiale s-a spus că nu poate fi înțeleasă decât în contextul societății românești de la 1900. Dar posteritatea este o altă poveste. Deocamdată îi dorim lui Radu Paraschivescu succesul în contemporanitate pe care îl merită” (*O plimbare prin România reală*). □ Alex. Ștefănescu scrie despre *Camil Petrescu – scrierile postbelice*. □ Elvira Sorohan semnalează „*Țiganiada*” în franceză, respectiv *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes. Poème héroï-comico-satirique en douze chants, de (sci!) Leonachi Dianeu. Enrichi de nombreuses notes et remarques critiques, philosophiques, historiques, philologiques et grammaticales, par Mitru Perea et plusieurs autres personnes. En 1812, Wallâda (France) și Biblioteca Bucureștilor. 2003*). □ Ioana Pârvulescu semnează articolul *Acasă la E. Lovinescu*, încheind: „Am putut reconstitui atmosfera din ultimul loc în care s-a ținut Sburătorul datorită unui eveniment petrecut marți, 23 martie în Bulevardul Kogălniceanu nr. 49, fost Elisabeta 95, eveniment pe care multe reviste l-au consemnat deja: redeschiderea Casei Lovinescu și integrarea acestui loc într-un proiect cultural de durată, grație Fundației Humanitas – Aqua forte. Localul, în care nu s-a mai păstrat nici o carte din biblioteca criticului (arsă, se pare, în curtea interioară) și nici cel mai mic obiect dintre cele care i-au aparținut cândva, nu va fi o casă memorială. Spațiul este reînvestit cultural (după episodul de-a dreptul anticultural din comunism) printr-un cenaclu condus de profesori ai Facultății de Litere, printr-un centru de studii Lovinescu sau, poate, un program de continuare a editării operei criticului, cum s-a propus la inaugurare, precum și prin două proiecte filozofice”. □ Irina Marin realizează un interviu cu Dennis Deletant (*Accesibilitatea literaturii române în Anglia*): „Simplul fapt că guvernul României este preocupat de imaginea României arată, după mine, și faptul că nu s-a prea schimbat mentalitatea conducerii de la București față de cea din anii comunismului, pentru că mi-aduc aminte că, atunci când am fost numit aici la facultate în anul 1969 și am avut prima mea întâlnire cu atașatul cultural al Ambasadei României din Londra, imaginea României era pe primul punct al agendei zilei: cum să

facem ca publicul din Anglia să înțeleagă politica lui Nicolae Ceaușescu și să vadă aspectele pozitive ale acesteia. Dar facultatea, universitatea noastră este o instituție academică apolitică și nu poate să se implice în promovarea unei anumite politici și nici în promovarea unei imagini. Rostul nostru este să fim cât mai obiectivi în prezentarea trecutului românesc, a realităților românești și să fim echidistanți când vorbim despre anumite trăsături, anumite direcții, care se impun în studiul atât al istoriei, cât și al literaturii și limbii. Când aud după treizeci de ani iarăși de imaginea României îmi vine să mă arunc pe geam pentru că o țară normală nu este în permanență preocupată de imaginea ei. Sigur, imaginea unei țări este importantă – dar cred că este o dovadă de maturitate ca guvernării unei țări să nu fie obsedați de această chestiune; să fie preocupați de ea, sigur, e important, însă, după părerea mea, nu numai actualul guvern, dar și cel precedent, erau obsedate de această chestiune, și atunci când ai o obsesie riști să te faci de râs. Foarte mulți străini și mulți dintre colegii mei din alte țări care se ocupă de studii românești sunt de părere că această obsesie riscă să facă țara de râs. Se organizează la diverse ambasade ale României de pe glob întâlniri în care se discută despre imaginea României, se aduc consultanți de la firme din țările respective să dezbată imaginea României, dar cea mai bună reclamă pentru orice țară sunt oamenii ei, ce fac la ei acasă, ce fac în străinătate, ce face tineretul țării respective, pentru că, desigur, în mâinile lor șade viitorul. Din păcate, după părerea mea, în loc să dea un exemplu pozitiv tineretului din România, clasa politică dă un exemplu cât se poate de negativ și de acesta se leagă presa din Occident”.

13 aprilie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 712] Daniel Cristea-Enache recenzază volumul lui Eugen Simion *În ariergarda avangardei (Convorbiri cu Andrei Grigor)* (Editura Univers Enciclopedic, 2004): „În ariergarda avangardei dovedește o dată în plus că formula criticului «șazecist» asociază o remarcabilă capacitate plastică și o forță (auto)ordonatoare excepțională. Proiecție și execuție, deopotrivă. Ca să-l definim pe Eugen Simion printr-un singur termen, vom deschide dicționarul la cuvântul: *construcător*”. Recenzia are un PS: „Din revista mea preferată, «Observator cultural», am aflat săptămâna trecut că o doamnă pe nume Sorina Sorescu mi-a dedicat o cronică «devastatoare» într-o publicație din Craiova, «Mozaicul». Pentru a n-a oară, monitorul cultural caută în întreaga țară argumente pentru a mă demasca. Ce-am mai descoperit acum: că i-am păcălit pe toți aceia care au scris favorabil despre cartea mea de debut, *Concert de deschidere*, precum și pe cei care au premiat-o (Nicolae Manolescu și juriul «României literare»; Gabriel Dimisianu și juriul Uniunii Scriitorilor; Eugen Simion și juriul Academiei Române), dar nu am reușit s-o păcălesc pe dna Sorina Sorescu. Mare păcat. Oare cum aș putea s-o trag pe sfoară, măcar de-acum încolo? Lăsând gluma la o parte, aș putea polemiza cu Domnia sa, cu condiția să-și ceară

scuze în scris pentru limbajul de chivuță critică (temenele, furțișag de rețetă, bla-bla-uri, lingușeli, lege prostească etc.). Sub un anumit nivel nu merită să coborâm discuția, nici o discuție. Cât îl privește pe «corectul» I.B. Lefter, ce iluzii am mai putea avea? E ca o bancă ultracentrală, în care s-a investit enorm, dar care se află de multă vreme în faliment moral și intelectual nedeclarat. O știe, vorba ceea, tot satul. Mai trebuie s-o afle și bărbatul” (*Construcător*).

14 aprilie

● [„România literară”, nr. 14] Nicolae Manolescu semnează editorialul *Ghid practic pentru știriști*: „Ce înseamnă știre – la televiziune, la radio, în ziare? Ceva care merită să fie știut. V-aș putea oferi alte câteva definiții mai complicate, de felul celor învățate la facultățile de ziaristică, dar nici una mai simplă. Așa că o consider bună pe asta. E de la sine înțeles că nu orice informație este și o știre. Ca să fie cu adevărat o știre, o informație trebuie să aibă câteva însușiri. Trebuie să fie, înainte de orice, nouă. Adică s-o aflăm în premieră. Riscul este, desigur, ca știristul să caute trufandale cu orice preț. Ca să-l evite, e destul să țină seama că fiecare noutate se ivește în anotimpul ei. Fiind sezoniere, știrile țin seama de meteorologia politică, economică sau de alt fel. În al doilea rând, o știre satisface o curiozitate firească. Trebuie să ne iasă cumva în întâmpinare. Dar să nu ne surprindă prea tare. Mulți știriști au obsesia senzaționalului. Este o eroare. Senzaționalul obosește. Știristul mai trebuie să deosebească curiozitatea firească de aceea patologică. Nu e bine să-i alimentezi telespectatorului, ascultătorului sau cititorului toate frustrările, complexe sau interesele nesănătoase. Un anume grad de generalitate este o însușire obligatorie. Ceea ce nu mă interesează decât pe mine și încă pe câțiva poate fi o informație profesională, științifică, familială, dar nu o știre. În fine, știrile trebuie să fie credibile, din punctul de vedere al conținutului, și neutre, din punctul de vedere al prezentării. O știre neverosimilă ori absurdă este o contradicție în termeni. O știre partizană, tendențioasă sau pur și simplu ironică atrage după sine necreditabilul informației. De la formă, ne întoarcem la conținut: știrea este altceva decât comentariul evenimentelor, este chiar evenimentul în stare nudă, lăsat să producă asupra celor care o află efectul dorit de fiecare sau de care fiecare este capabil. Știrea este ca boabele de grâu care intră în moară. Cu măcinatul se ocupă telespectatorii, ascultătorii, cititorii de ziare. Nu e greu de remarcat care este reversul acestor calități. Așadar, ce nu este o știre? Un lucru deja cunoscut, vechi sau care nu adaugă nimic nou unei informații difuzate înainte; și, invers, un lucru atât de șocant, încât ne provoacă mai degrabă oroare decât interes; un lucru pe care, pur și simplu, nu avem nici un motiv să-l aflăm sau care se adresează la foarte puțini, ca un schimb de mesaje personale între știrist și publicul său; în sfârșit, nu sunt știri comentariile *speaker*-ului. Rămân câteva precizări de făcut. Nu toată mass-media și nici toate ziarele din lume au în vedere aceeași noțiune când vine vorba de știri; și nici aceeași concepție despre importanța lor, așadar despre ordinea în care trebuie difuzate.

Dintotdeauna mass-media și presa din SUA, de exemplu, au îndeplinit mai strict criteriile enumerate de mine. Francezii însă n-au disprețuit niciodată încărcarea informației de comentarii. Neutralitatea nu e o noțiune iubită în presa italiană. Canalele de televiziune ori ziarele din România sunt, mai toate, de stânga ori de dreapta, susțin puterea sau i se opun. Cât privește ierarhia știrilor, americanii au o idee pe care dimensiunile țării lor și faptul de a fi despărțită de o mare parte a planetei prin două oceane o justifică în bună măsură: pentru ei știrile descresc în importanță pe măsură ce locul la care se referă este mai îndepărtat. O idee asemănătoare au încercat să inculce ziariștilor români cei câțiva profesori americani de jurnalism care ne-au vizitat după Revoluție. Dar România nu e numai o țară mică, dar e și una fără pondere în Europa și în lume. A grada știrile în funcție de învecinarea obiectului lor cu noi ar fi o dovadă de orgoliu naționalist. Chiar și pentru cel mai marginal dintre români, ceea ce s-a petrecut luna trecută la Madrid este mai plin de consecințe decât focul care a distrus o locuință de lângă a lui ori decât accidentul de mașină de pe șoseaua care traversează satul. Noi suntem mai dependenți de Europa decât SUA de restul lumii. Și, dacă tot am vorbit despre noi, se cuvine să remarc o diminuare a frecvenței știrilor politice generale în avantajul celor sociale, locale, mondene sau pur și simplu senzaționale. Nu sunt convins că reorientarea aceasta a buletinelor de televiziune îndeosebi ține de schimbarea interesului telespectatorilor sau de o strategie informațională. Ceea ce îmi dă de gândit este, am mai spus-o, tendința de a transforma orice știre într-un divertisment. Până și oamenii politici, preferații știrilor de mai ieri, vin în studio tot mai des ca V.I.P-uri, nu ca parlamentari sau miniștri. Și viața lor personală trece înaintea celei publice”. □ Mircea Mihăieș semnează articolul *NATO și îmbogățirea vocabularului*: „pentru românul-standard nu e prea limpede ce înseamnă NATO asta. Mult mai mulți dintre concetățenii noștri vibrează la concepte precum șmen, bacșiș, parai, țepă sau, dacă e să urcăm la un etaj superior, pensie anticipată, pilă, cumetrie, nepotism, căpșunar, Economat. Nu le-a intrat nimic în buzunar — nu-i privește. Ar fi o imensă greșală să dăm, însă, vina pe ei. Cincizeci de ani (plus cincisprezece) de îndobitocire, viață trucată, batjocură fără perdea și cinism i-au făcut să nu mai creadă nimic din promisiunile mărimilor zilei. Solemnitatea unui moment esențial pentru istoria țării — primirea în NATO — i-a reamintit românului doar lugubrele înscenări din vremea lui nea Pingelică sau, mai recent, reactivarea de către Năstase a cravatelor roșii la gâtul junilor pesedei. Oricât ai încerca să demonstrezi că de data aste e pe bune, că în sfârșit am scăpat de spectrul totalitarismul comunist, nea Gheorghe o să ridice a sictir din umeri, o să-și dea pălăria pe ceafă și-o să te întrebe flegmatic: «Și mie ce-mi pică la chestia asta?» Ei, bine, îi pică mult mai mult decât își imaginează. Nu s-a vorbit, la noi, îndestul — iar de-o vreme chiar în Europa Occidentală se vorbește cam c-o jumătate de gură — despre NATO ca forță civilizațională. Nu vreau să spun că de-acum înainte or să vină soldații Pactului Atlanticului de Nord să ne verifice curățenia batistutelor și lungimea unghiilor (deși poate n-ar strica nici

așa ceva!) Spun doar că această organizație politico-militară e constituită pentru apărarea unor valori precise. Adică, democrația și libertatea. Niște valori inefabile, de-o extremă fragilitate, dar în absența cărora viața umană nu valorează doi bani. Pe-o mare suprafață a planetei se trăiește, bine-mersi, în absența totală a acestor valori. Cam cinci din șase miliarde de pământeni nu știu nici ce înseamnă democrația și nici ce e aceea libertate. Din China până în lumea arabă, din rămășițele imperiului sovietic intern până în Africa există înspăimântător de mulți oameni al căror vocabular nu conține astfel de cuvinte. După cum o imensă parte a elitei occidentale se preface a nu cunoaște semnificația cuvintelor Islam și musulman. [...] Câteva decenii de acțiune iresponsabilă a *political correctness*-ului în sfera în care acesta nu avea ce căuta, au diminuat, până la anihilare, semnalele venite dinspre diverse părți ale globului. 11 Septembrie 2001 nu e decât un episod — cel mai îngrozitor până-n clipa de față — dintr-o serie de «conflicte civilizaționale» mult mai numeroase. Pentru mulți intelectuali marxizanți și comuniști din Occident (nu știu cât exagerez când vorbesc de cvasi-totalitatea lor!) era de neconceput să vorbești în termenii unei eventuale divergențe între societăți evident diferite. Le-ar fi fost și deosebit de greu s-o facă, din moment ce mare parte din eforturile lor de decenii s-au concentrat pe ștergerea barierelor dintre valorile omologate planetar și cele, vai, doar regional-localiste. S-a răs — dar s-a răs degeaba — despre încercarea unor subtili exegeți occidentali de-a pune pe același plan splendoarea cutărui sonet shakespearean și «subtilitatea» (poate nu lipită de farmec, dar orișicâtuși...) a tam-tam-urilor unei tobe din junglă... Trebuie să rămânem, desigur, deschiși, la orice fel de valoare. Dar de aici până la a te «preda pentru a obține siguranța» e cale lungă. Cam asta a făcut lumea civilizată în ultima jumătate de secol. «S-a predat» de bunăvoie, nutrind iluzia prostească a dezvoltării simetrice, în oglindă, a lumii opuse ei tocmai prin pactul de supunere oarbă față de propria tradiție. Întâlnind, probabil, doar șeici rafinați și intelectuali orientali de-o mare capacitate de seducție, occidentalii au făcut greșea să generalizeze limitata lor experiență la dimensiuni globale. Or, antagonismul, când tăcut, când exploziv (la propriu) a arătat că lumea e mult mai puțin dispusă la omogenizare decât se credea. Om fi privind cu toții CNN-ul și finala Campionatului mondial de fotbal, dar nu beneficiem în egală măsură de aer condiționat, de frigidere pline și de autoturisme de lux. Probabil că experiența istorică îi determină pe români să fie sceptici în ce privește avantajele intrării în NATO. Deocamdată, s-au bucurat la unison de ziua liberă de 2 aprilie. Câțiva încep să socotească în minte ce bănuți le vor aduce viitoarele baze militare de la Constanța. Alții se vor gândi c-am intrat în NATO la spartul târgului, când a ajuns să intre acolo oricine vrea. Ei, bine, nu e chiar așa. Ne-am alăturat alianței militare occidentale într-un moment dificil, dar, cel puțin pentru noi, el poate constitui o ruptură cu lumea aproximațiilor etice, a neseriozității politice și a penibilului acțiunilor economice. Va fi din ce în ce mai greu ca încrengăturile mafiate de la putere să conducă discreționar destinele românilor”. □ Sub titlul *Arheologie*

literară, Irina Marin recenzează volumul Elenei Passima *Curtea-de-ape* (Editura Vinea, 2003). □ Irina Groza semnează articolul *Piese de puzzle. Sebastian și Eliade*.

20 aprilie

• [„**Observator cultural**”, nr. 217] Luminița Marcu semnează articolul *Literele bucureștene: speranțe de schimbare?*: „Am să încerc să trec în revistă în continuare câteva dintre problemele Facultății de Litere din Universitatea București, așa cum le știu din experiența mea de fost student, fost masterand, actual doctorand și susținător, de trei ani încoace, de seminarii de literatura română. Deși se știe că în Facultatea de Litere sunt preponderent fete, niciodată nu m-am gândit că ea s-ar putea numi o «facultate de neveste de preoți de țară». Asta am auzit de curând de la câțiva studenți (studente) de anul patru. Am încercat să le explic că nu e așa, că întotdeauna am văzut Facultatea de Litere ca pe o facultate sportivă, deschisă spre orice, mi-au venit în minte directori de agenții de publicitate (Lucian Georgescu), manageri de top (Gilda Lazăr), oameni de televiziune (Gabriela Vrâncianu-Firea sau Teo), tot felul de exemple de absolvenți de Litere – azi oameni de succes și care au reușit poate și datorită abilităților de analiză și exprimare pe care le-au dobândit pe Strada Edgar Quinet. Asta ca să nu-i menționăm pe intelectuali, pe scriitori, pe cei care au ajuns sus tocmai făcându-și meseria de literați. Am continuat pledoaria mea spunând că, printre scriitori și oameni de cultură, cei care au făcut Litere nu știu cum se face dar se cunosc de la distanță. Intimitatea cu cartea, apropierea profesionistă de text, de bibliotecă, lucrul cu literatura în mediu instituționalizat, toate astea îți dau o flexibilitate, o finețe pe care în general scriitorii sau ziariștii care au făcut Politehnica sau alte facultăți nu le au în aceeași măsură, indiferent dacă au citit mii de cărți sau dacă știu Dostoievski pe dinafară. Sau, poate, tocmai de aceea, pentru că un literat adevărat știe să nu exagereze, să nu-și facă idol din cărți și să-și tempereze extazele și elitismele ridicole. Și așa mai departe... Dar lipsa de optimism a studenților rămâne. Ei nu sunt nici mai proști și nici mai deștepți decât în alți ani, știu că aceasta este scuza universală a profesorilor care nu mai au de mult timp chef să predea și să stea de vorbă cu cei din fața catedrei. Nota de la admitere nu e așa de semnificativă cum se crede. Studenții sunt doar mai demoralizați și mai plictisiți, mai contaminați de lipsa generală de interes a profesorilor și de provincialismul și inerția sistemului de învățământ. Deși scena publică e plină de absolvenți ai Literelor bucureștene, facultatea în sine nu pare să fie conștientă de asta, nu le aduce aminte studenților că, iată, pot ieși din ea și altceva decât neveste de preoți de țară. Nu mai există de mult o revistă în facultate (așa cum exista «Litere nouă» acum câțiva ani, un loc în care mulți dintre cei care scriu acum în presa mare au învățat să nu mai fie bombastici, să-și cenzureze exagerările etc.), nu se fac întâlniri cu foști absolvenți, nu exista un *site* unde să poată fi găsiți acești foști studenți – azi vedete, nu există broșuri de prezentare a

facultății și nu există, în general, nici un fel de *self-awareness* al acestei instituții de mare tradiție și de mare viitor, cred eu. Studenții o văd ca pe o facultate bună de nimic, în primul rând din cauza faptului că nu știu, nu au informații despre ce au ajuns alții înaintea lor și nici despre ce ar putea să ajungă ei înșiși. Când le-am spus că în mediul publicitar, de pildă (la care visează toți pentru că se câștiga bine și este o branșă *trendy*), a fi absolvit Facultatea de Litere este considerat un atu, au făcut ochii mari. Unul dintre examenele cele mai dure pe care trebuie să le treacă un conducător de seminar este acela de a-i face pe studenți să vorbească. Pentru că ei nu vorbesc, nu răspund, se uită în jos, dacă au ceva de spus, o spun în șoaptă și așa mai departe. Dacă tu, ca om de la catedră, greșești sau spui o prostie, o enormitate, studenții nu reacționează, nu te întrerup, tac. De ce? – încerci să afli disperat. Și, în fine, după ce strategiile tale de spargere a gheții au dat roade, după ce te-ai așezat cu fundul pe bancă, după ce ai glumit cu ei, ai vorbit puțin despre Seinfeld sau Big Brother și au înțeles că ești o ființă umană, ba chiar apropiată de vârsta lor, și au prins curaj, atunci încep să spună de ce nu vorbesc. Pentru că s-au obișnuit să fie bruscați și jigniți, pentru că s-au obișnuit să fie dați afară din clasă pentru că n-au recunoscut nu știu ce personaj, pentru că au fost făcuți proști și idioți, pentru că, dacă au îndrăznit să aibă altă părere, asistentul i-a ținut minte la examen și i-a întrebat nu știu ce la oral și așa mai departe. Și pentru că regula numărul unu a celui care ține seminarul este să nu prilejuiască bârfe despre alți profesori, lamentările se încheie cu frustrarea din partea studenților că n-au apucat să spună tot ce aveau pe suflet și, mai ales, că n-au fost lăsați să dea nume. Problema rămâne: mai ales în liceu, dar și în facultate, elevii și studenții sunt deseori priviți ca niște ființe inferioare, retardate, bune să asculte și să crească ego-ul zeului de la catedră. Modelul se poate multiplica la scară socială. Rezultatul: niște cetățeni fricoși, prudenți în exces, politicoși până la umilință, frustrați, triști, depresivi, fără nici un fel de plăcere a jocului intelectual. Majoritatea vor ajunge să-i terorizeze și ei, la rândul lor, pe alții. Lucrurile nu se vor schimba atâta timp cât nu există nici un fel de evaluare a profesorilor de către studenți. Cine crede că studenții îi vor evalua excelent doar pe cei care le dau note mari suferă de aceeași lipsă de respect pentru ei, de aceeași neîncredere. Studenții chiar vor să învețe, studenții simt că și pentru ei e obositor să piardă timpul, studenții nu sunt copii de grădiniță sau căței care să răspundă doar la efectul de recompensă-notă. Iar dacă unii profesori sau unele materii vor primi *feedback* negativ constant, atunci poate că problema nu este a studenților. Dar pentru a avea aceste evaluări e nevoie, ca și în lumea socială mare, de voință politică, managerială. Lipsa examenelor semnificative și abundența materiilor inutile sunt alte două probleme. Am făcut patru ani de engleză și nu am dat nici un singur examen oral de literatură engleză. Cu alte cuvinte, nu s-a făcut nici măcar o singură dată diferență între un absolvent de engleză care pronunță «Z» și un altul care reușește să pună limba între dinți. Toți am ieșit presupuși profesori de engleză, fără nici o departajare. Lucrul se întâmplă în general. Examenele la

care se cere analiză de text la prima vedere se numără pe degete. Mii de pagini de cărți de Istoria Limbii Române (ILR), Limba Română Contemporană (LRC), Istoria Limbii Române Literare (ILRL) nu ne asigură în nici un fel că absolventul nu va zice într-o emisiune «au murit datorita exploziei» sau «cărțile care le-am citit». În schimb, studenții au de făcut zeci de lucrări pe care le copiază din cărți și tratate, se istovesc în sarcini cărora nu le înțeleg finalitatea și, astfel, își pierd toată energia și toată prospețimea cu care au intrat în facultate. Și, pentru a fi bine înțeleasă, marea dramă este nu dificultatea unei materii, ci inutilitatea ei, încăpățănarea de a preda ceva pentru că așa am apucat, deși în domeniul respectiv teoriile și perspectivele s-au schimbat de vreo câteva ori de acum 20 de ani, cam de când datează ultima revizuire a cursului. Există o serie întreagă de «materii goale», făcute că să fie bifate (printre care, la loc de frunte printre rasele, se afla pedagogia, psihologia, practica pedagogică), pe care o chestionare profesionistă a studenților le-ar arăta în toată splendoarea. O asemenea listă de probleme academice n-ar putea să nu includă, bineînțeles, salariile incredibil de mici ale profesorilor, mai ales ale celor cu grade inferioare (deci tineri), bursele infime ale studenților, lipsa de timp a celor care predau rupți între patru job-uri, lipsa calculatoarelor, a unui mediu plăcut, prietenos, fără pereți coșcoviți și fără miros de varză din subsolurile în care, în loc de cabinete ale profesorilor, se află un fel de locuințe cu rufe la uscat etc. Cu toate aceste probleme, există totuși studenți care vin la Litere și profesori care vor să rămână profesori. De curând, Facultatea are o echipă de conducere foarte tânără și se prevăd schimbări în bine. Am încercat să le spun asta studenților, să le arăt că se poate, că, în curând, vom fi alături de sistemele academice din Europa. M-au privit cu un fel de suspiciune amestecată cu milă, cam așa cum sunt priviți în general optimiștii”.

• [„22”, nr. 737] Sub titlul *Premiile naționale ale „Ziarului de Iași”* se consemnează: „«Ziarul de Iași, care, în totalul vânzărilor cotidienele ieșene, are o cotă de piață de 61%, a oferit în acest an, pentru prima dată, un Premiu National pentru Proză și două premii de debut, «Aurel Leon». Iată justificarea lor: «Aceste premii au apărut atât din dorința de a puncta Iașul pe harta ofertanților de premii naționale – lista, foarte scurtă, de altfel, la acest moment – cât și din nevoia de a-l evoca, an de an, și înscrie printre figurile remarcabile ale Iașului pe Aurel Leon, fost director onorific al cotidianului nostru, un ziarist pur-sânge, de la a cărui dispariție s-au împlinit șapte ani. Premiul National se acordă numai pentru proză de ficțiune, beletristică, iar Premiile Aurel Leon sunt acordate numai autorilor ieșeni debutanți, indiferent de genul literar.» Juriul, care va rămâne același și la următoarele ediții, este alcătuit din personalități ale culturii ieșene, colaboratori ai «Ziarului de Iași»: Alexandru Călinescu (președinte), Emil Brumaru, Valeriu Gherghel, Nichita Danilov, Codrin Liviu Cuțitaru și Horațiu Decuble. După mai multe etape de jurizare, au fost nominalizate cinci volume de proza: *Întâlnirea* de Gabriela Adameșteanu (Ed. Polirom), *Fric* de Ștefan Agopian (Ed. Polirom), & *Comp.* de Livius Ciocârlie (Ed. Polirom), *Mortido* de Ovidiu Nimigean (Ed.

Versus) și *Îngerul de la benzinărie* de Cristian Teodorescu (Ed. Paralela 45). Premiile au fost decernate la 16 aprilie 2004, în sala Casei de Cultura din Parcul Copou, la ora 18. Juriul a hotărât ca în acest an Premiul National pentru Proză să fie înmănat scriitorilor Gabriela Adameșteanu și Ovidiu Nimigean. Câștigătorii premiilor de debut au fost Gabriela Gavril-Antonesei pentru *De la „Manifest” la „Adio Europa!”* și Antonio Patraș pentru *Ion D. Sîrbu – de veghe în noaptea totalitară*. □ Sub titlul *O lume în tunel*, Mircea Iorgulescu scrie despre Dan Lungu, *Raiul găinilor. Fals roman de zvonuri și mistere* (Editura Polirom, 2004) – text care va servi de prefață volumului menționat: „O stradă și oamenii ei, acesta e universul din *Raiul găinilor*. O stradă cu nume plat botanic, a Salcânilor, susceptibil totuși de irizări lirice în registrul dulcegăriilor și al duioșiei patriarhale. Sau de ironii, prin folosirea în răspăr a aceluiași registru. O stradă, apoi, de margine, delimitată la un capăt de o râpă și la celălalt de un oraș doar presimțit, mai degrabă abstract, Orașul. În râpa se aruncă gunoaiile, începe un alt tărâm, îl explorează doar copiii, atrași de stranii fosforescente, acolo e ghenă. Sau Gheena?! Dincolo, în partea cealaltă, se află, dar la distanță și străin, orașul. Indiferent, de nu și ostil, fiindcă de-acolo vin sau pot veni ordine misterioase și amenințătoare. Strada Salcânilor nu este însă un capăt de lume, este o lume ea însăși, dar una intermediară, o zonă-tampon. Un fel de purgatoriu precar, eternizat în supraviețuire. Dan Lungu reia, asta se vede și se înțelege de la primele pagini ale romanului său, două teme foarte productive în proza românească a secolului XX, a periferiei și a locului unde nu se întâmplă nimic. Le reia însă dintr-o perspectiva estetic inedită și nu mai puțin curajoasă. Îndrăzneala în literatură fiind un pseudonim al asumării și înfruntării dificultăților, e de remarcat mai întâi extraordinarul efort al scriitorului de a evita capcanele și trapele soluțiilor facile. Astăzi, atât literatura mahalalei, cât și aceea a provinciei ca loc unde se moare se pretează aproape de la sine deriziunii și caricaturii; luarea în derădere a celor două teme prin răsucirea în sens comic sau, mai curând, în acord cu spiritul timpului, în grotesc a clișeelelor și motivelor acestora, putea duce la un rezultat cel puțin onorabil, un roman ludic și săltăreț, de citit cu plăcere între două gări sau într-o sală de așteptare. Cu plăcere se citește, într-adevăr, acest mic roman, dar cu o plăcere căreia nu-i e străin un fior de neliniște. Dacă nu e tratată cu mijloacele deriziunii, lumea din *Raiul găinilor* e totuși una derizorie, scufundată în mediocritate, inconsistență și lipsă de sens. Măruntă, chiar insignifiantă, e în realitate diformă până la monstruos. De aici, din monstruozitatea derizoriului, din atrocitatea nimicului se naște neliniștea. Sub o aparență blajină și împăcat molcomă, lumea romanului e de fapt terifiantă. Trăiește mecanic, prin automatisme care-i asigură un fel de funcționare dementă, asemenea unuia dintre personajele romanului, o femeie care împletește continuu pulovere, fără să-și privească mâinile. Dusul bărbaților la crâșmă e un ritual cotidian, respectat cu sfințenie, iar în discuțiile de acolo rolurile sunt fixe și reacțiile previzibile, indiferent de subiect. Un straniu mers în gol ritmează existența acestei lumi dereglate. Biserica

nu există, dar sentiment religios, da: lumea de pe Strada Salcânilor are mistica televiziunii. Locul lui Dumnezeu a fost luat de televizor. [...] Deși se află la margine, într-o margine, lumea de pe Strada Salcânilor e racordată la marile circuite informaționale, comunică, în felul ei, cu întreaga planetă. Globalizarea a pătruns și aici, iar personaje ce țin tipologic de vetusta umanitate a târgurilor unde se moare visează să apară la televizor, și chiar apar, ori să facă un delirant export de râme în Extremul Orient. Asta în timp ce beau țiucă picurată dintr-un alambic artizanal, evocă fantasmagoric vremea lui Ceaușescu și e nutrită de resentimente și frustrări halucinante. Univers închis, nu însă și izolat: o lume în tunel. Fără intenție, probabil, Dan Lungu construiește în *Raiul găinilor* o metaforă epică în totul comparabilă cu aceea cinematografică propusă de Emir Kusturica în memorabila viziune a subteranei din *Underground*. Datele sunt însă altele, iar scriitorul român mizează pe o austeritate glacială acolo unde regizorul ex-iugoslav recurgea la pirotehniile plasticității baroce. Să fie pentru că Dan Lungu este și un eminent sociolog, ale cărui anchete și cercetări despre lumea tranziției românești și a vieții cotidiene în comunism sunt printre cele mai importante apărute în România? Nu e imposibil, deși se poate presupune că și viziunea sociologului va fi fost înrăurită de aceea a literatului, adevărurile oamenilor trecând mereu în aceste cercetări înaintea presupunțiilor ideologice”.

21 aprilie

• **[„România literară”, nr. 15]** Ion Simuț realizează un interviu cu Tiberiu Avramescu (*Viitorul edițiilor critice*): „Privatizarea pripită a Editurii Minerva, de către regretabilul Fond al Proprietății de Stat (F.P.S.), în noiembrie 1999, a dus, în mai puțin de doi ani de zile vechea editură (continuatoare, în linie directă, a Editurii Fundațiilor Regale) până în pragul falimentului, noii patroni folosind în scopuri obscure micul capital al editurii, precum și veniturile realizate din vânzarea cărților. În vara anului 2001 totul părea pierdut; personalul de specialitate al editurii, de înaltă calificare, rămăsese pe drumuri, birourile din Casa Presei fuseseră evacuate ca urmare a neplății chiriei, de arhivă se alesese praful. Cele câteva ediții critice în lucru (unele dintre ele aflate în pragul încheierii) păreau a fi definitiv abandonate, puținii îngrijitori de ediție încă în activitate, în lipsa unei edituri calificate, care să le tipărească textele, erau dezorientați, neînțelegând o dată cu noi cum oficialitățile mai mult, sau mai puțin culturale ale țării putuseră să asiste impasibile la acest efectiv asasinat, în ciuda unor proteste unanime (găzduite, printre altele și de revista la care lucrați dv., Familia, fapt pentru care vă sunt, în continuare, recunoscător). Prejudiciul adus activității editoriale românești, îndeosebi în domeniul tipăririi programatice a operelor scriitorilor români în ediții critice, de înaltă valoare științifică, este greu de evaluat și ceea ce s-a stricat atunci nu știu dacă mai poate fi remediat; o muncă temeinică de decenii s-a risipit în mai puțin de doi ani. [...] În teribila (pentru noi) vară a anului 2001, când toate speranțele păreau să se fi năruit definitiv, la inițiativa domnului

Eugen Simion, președintele Academiei Române și cu ajutorul domnului Dan Grigorescu, pe atunci director al Institutului de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», ultimii redactori ai fostei Edituri Minerva (Gabriela Omăt, Daciana Vlădoiu, Mihai Dascal și subsemnatul, rechemat din „activitatea de pensionar“ pentru a coordona microcolectivul), precum și un tehnoredactor (Vasile Ciucă) și o secretară de redacție (Georgeta Cârstea, care în august 2001 părea ultima corabia care se scufunda a Editurii Minerva), au fost încadrați la amintitul Institut, cărțile elaborate urmând să apară în cadrul Fundației Naționale pentru Știință și Artă, care ne-a oferit și sediul, fundație non-profit aflată tot sub egida Academiei Române, salvându-se astfel tot ce se mai putea salva din zestrea profesională a Editurii Minerva. Au putut așadar continua edițiile critice începute, fiind reluate câteva din seriile și colecțiile vechii edituri: *Opere*, *Scriitori români*, *Restitutio*, *Memorialistică*, *Documente literare*, *Scrieri*, *Universitas*, până la sfârșitul anului trecut văzând lumina tiparului 47 de volume, printre care: G. Călinescu, *Opere*, vol. III–IV, *Bietul Ioanide* (ediție de Niculae Mecu și Laurențiu Hanganu), Mihail Kogălniceanu, *Opere. Oratorie, 1886–1889* (ediție de Georgeta Penelea-Filitti, preluată de la Editura Academiei), Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 21 și 22, *Correspondență* (ediție de Niculae Gheran, realizată în colaborare cu Muzeul Județean Bistrița-Năsăud), Aron Cotruș, *Opere*, vol. II. *Poezii, 1920–1928*, (ediție de Alexandru Ruja); Gala Galaction, *Opere*, vol. VII. *Publicistică, 1896–1918 și VIII, Ziua Domnului. Pagini creștine* (ediție de Teodor Vârgolici), B.P. Hasdeu, *Opere*, vol. IV. *Teatru* (ediție Stancu Ilin și I. Opreșan), Ion Vineanu, *Opere*, vol. IV, *Publicistică, 1913–1919 și V, Publicistică, 1920–1924* (ediție de E. Zaharia-Filipaș), E. Lovinescu. *Sburătorul. Agende literare*, vol. V, 1936–1939 și VI, 1940–1943 (ediție de Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Margareta Feraru și Alexandru George); Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. 43 *Proze* și 44. *Parenteze* (ediție de Mitzura Arghezi și Traian Radu) ș.a. E demn de menționat faptul că în acest scurt interval au apărut și două lucrări care au fost premiate: *Iuvenal* (colecția Universitas) de Alexandra Ciocârlie, care a primit premiul de debut al României literare și apoi al Uniunii Scriitorilor și *Munca și răsplata ei (sec. XVII–XVIII)*, studiu de terminologie în două volume, de Monica Mihaela Busuioc, care a primit premiul Timotei Cipariu pe anul 2001 al Academiei Române”. □ Marius Chivu recenzează volumul lui Tudor Octavian, *Proști, dar mulți!* (2003): „Cartea de față adună prozele din primele trei volume de povestiri, *Povestiri diferite* (Editura pentru Literatură, 1968), *Istoria unui obiect perfect* (Eminescu, 1981) și *Mihai, stăpânul, și sluga lui, Mihai* (Eminescu, 1983), cărți practic intruabile astăzi. Din volumul de debut, însă, antologia nu reține decât trei titluri. Acel prim volum de povestiri este și cel mai atipic și e regretabilă reproducerea lui trunchiată. Povestirile diferite nu trădează nesiguranța debutului. Consistente, cu întâmplări și personaje bizare din periferia orașului, povestirile care lipsesc surprind foarte rusesc atmosfera apăsătoare a mediilor sărace. Niciodată Tudor Octavian nu va mai fi atât de realist și de grav ca în acele povestiri, iar cele recuperate în această

antologie sunt doar acelea care conțin elementele definitorii mai târziu pentru scrisul prozatorului originar din Brăila. Volumele următoare sunt, cu siguranță, și cele mai bune. Aici se găsesc capodoperele lui Tudor Octavian: *Anul de hârtie*, *The Peas Foundation*, *Sigismund I, al naivilor*, *Mățoanu între oglinzi* sau *Zid între un bărbat și o femeie*. *Istoria unui obiect perfect* ar merita citită în paralel cu *Ruletistul* lui Mircea Cărtărescu. Încercați asta! [...] Scriind aproape despre orice, speculând cu maxim de efecte slăbiciuni și prejudecăți, defecte și obsesii, confuzii, situații penibile, paradoxale sau absurde de-a binelea, decupate cu grijă din viață, se remarcă imediat la Tudor Octavian rezonanța cu Cehov și Caragiale, dintre contemporani cel care ar putea fi adus în discuție este Sorin Preda, iar dintre scriitorii tineri ai noului val probabil Sorin Stoica este cel mai apropiat” (*Indecența de a povesti*). □ Tudorel Urian recenzează volumul *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu* (2004): „Una peste alta, cartea lui Ion Iliescu și Vladimir Tismăneanu este un model de deschidere intelectuală, un excelent curs de istorie a comunismului românesc și o viziune subiectivă, discutabilă (în sensul bun al cuvântului) asupra tranziției postcomuniste”. □ În articolul *Cuvinte și religii*, Rodica Zafiu scrie: „În lexicul religios – în genere conservator – conotațiile create de uz sunt extrem de puternice. Tocmai de aceea e interesant de observat cum este folosită această terminologie (nu foarte rigidă) pentru a vorbi de alte confesiuni și de alte religii decât acelea dominante în interiorul unei culturi date. În linii mari, sunt posibile două mișcări opuse: o tendință de subliniere, de amplificare a diferențelor, manifestată prin alegerea unui lexic riguros asociat religiei evocate, chiar prin preluarea unor cuvinte străine (denumirile în limba de origine) – și una de atenuare a divergențelor, de punere în prim plan a asemănarilor, prin folosirea – chiar improprie – a terminologiei cu care ascultătorul sau cititorul e obișnuit: cea a religiei sale. În momentul de față, zona cea mai sensibilă – sub influența evenimentelor politice internaționale – este cea care privește modul de prezentare a islamismului: există pe de o parte tendința de a-l asocia cu terorismul, de a-l vedea ca alteritate față de tradițiile europene, pe de alta o anume familiaritate, o experiență a conviețuirii (mai puternică, se pare, în discursului estic decât în cel occidental). Totdeauna interesant și semnificativ rămâne și felul în care sunt descrise tradițiile iudaice”. □ Ioana Pârvulescu semnează articolul *În cușcă*: „Pregătind, în familie, tot ce ține de o tradițională masă de Paște, ne-am amintit cu toții de energia și timpul consumate constant de sărbători, în anii comuniști, cu statul la coadă. În timp ce tăiam ceapa verde și usturoiul pentru stufat și curățam spanacul, stimulată de recente lecturi despre anii aceia învechiți în rele, am încercat să-mi amintesc dacă am întâlnit în gazetele interbelice ceva asemănător ori măcar formula a sta la coadă. Se va fi stat, poate, la rând, cu cine știe ce prilej, și între războaie, se va fi înghesuit mulțimea să apuce iluzorii «chilipiruri», dar noțiunea însăși, cu toate implicațiile și complicațiile ei, lipsea din mintea celor care au lăsat urme scrise despre viața lor zilnică. Coptul cozonacilor mi-a lăsat apoi timp suficient de

meditație pe tema psihologiei cuștii fără de care psihologia cozii ar fi greu de înțeles. Cozile au fost una dintre noțiunile cu maxim prestigiu în mintea bietului om de rând. Bănuiesc că mitologia cozii datează din anii '50. Cineva mi-a povestit că, prin 1952, o grupă de studenți ieșită de la cursuri a fost protagonista unei prime farse pe temă. Mergând pe Bulevardul Elisabeta, devenit 6 Martie, unul dintre ei a avut ideea să-și indemne colegii să formeze, la ușa unei prăvălii oarecare, o coadă, ca și cum s-ar «da» ceva acolo. Într-adevăr, cei douăzeci-treizeci de tineri s-au așezat cuminți la rând. Rândul s-a îngroșat și s-a lungit cu repeziciune, crescând din nimic și pentru nimic. Cei care se așezau nici nu mai întrebau la ce stau, orice era binevenit și orice merita timpul pierdut. Sfârșitul acestei cozi a fost, ca de atâtea ori apoi, obținerea nimicului, după ce studenții care încă știau să râdă de o coadă s-au evaporat de la ușa magazinului. Din anii '50 și până la sfârșitul anilor '80 s-a cristalizat formula statului la coadă, cu toate curiozitățile, paradoxurile, cinismele și chiar trucurile ei. Noțiunea devenise atât de clară și de concretă încât puteai sta la coadă fără să stai la coadă și mă întreb cine o fi inventat (ar merita azi un premiu pentru ingeniozitate), cum de s-a răspândit atât de rapid și cum s-a impus coada de sacose. Faptul că în comunism și lucrurile stăteau la coadă, faptul că pungile goale și sticlele goale formau rânduri și așteptau – siluete fantomatice în zorii abia mijiți – să se deschidă «centrul de lapte» mi se pare una dintre cele mai incredibile victorii ale cuștii asupra locuitorilor ei umani și nonumani deopotrivă. Bancurile au rafinat înțelegerea conceptului nou format. Două sunt semnificative. Cel dintâi arată tocmai legătura dintre psihologia cozii și cea a cuștii, precum și dificultatea unui om din afara cuștii de a percepe o noțiune «elementară»: un neamț din Vest vine în RSR și vede o uriașă, interminabilă coadă la unt. Ce-i asta, de ce așteaptă toți oamenii aceia? întreabă omul, care vedea fenomenul pentru prima dată. *Man gibt Butter*, îi răspunde însoțitorul său autohton, traducând cuvânt cu cuvânt formula, magică pe atunci, «Se dă unt». A, dacă-i pe-așa, spune neamțul înțepat, eu unul prefer să-mi cumpăr! A doua glumă împinge absurdul mult mai departe, dar nu iese dintre limitele psihologice ale cuștii. Este, de fapt, o caricatură de care poate își amintesc mulți (cred că a lui Mihai Stănescu) și care pe mine m-a înfiorat. Ea reprezenta două cozi distincte, bine formate. La cea dintâi oamenii se aruncau, de pe un țarm foarte înalt, într-o prăpastie. La cea de-a doua își puneau lațul de gât. Un ins se așază și el la prima coadă și-i spune, conspirativ și fericit, soției: «Mi-am lăsat rând și dincolo!» Că psihologia cuștii te poate face să stai la coadă la moarte, fericit că o apuci „de două ori” printr-un truc prin care apucați în genere să cumperi și pâine și, să spunem, detergent Perlan Alb care nu albește, asta nu se mai poate înțelege azi prea ușor”.

27 aprilie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 714] Cristina Modreanu semnează editorialul *Pariul pe tineri*: „Din fericire, pariuri pe tineri mai există, chiar dacă

deocamdată cu titlul de excepție. Un gest ca acela făcut de Editura Polirom, de exemplu, care va lansa la ediția din acest an a Bookarest nu mai puțin de șapte tineri prozatori, într-o nouă colecție dedicată literaturii române, este un bun exemplu în acest sens. După ce au testat piața cu reeditări ale unor scriitori publicați înainte de 89, descoperind că există un interes al cititorilor pentru literatura română, acest editor a ales să facă notă separată de restul pieței, investind în nume deloc cunoscute, unele chiar la debut. E singura cale spre însănătoșirea culturii române, dacă ea va fi fost bolnavă și nu cei care o conduc, într-un fel sau altul. Punem pariu?” (*Pariul pe tineri*).

• [„**Observator cultural**”, nr. 218] Ion Bogdan Lefter semnează articolul *Un eveniment cultural: extinderea Uniunii Europene*: „La sfârșitul acestei săptămâni, sâmbătă 1 mai 2004, vom asista la un mare eveniment cultural: extinderea masivă a Uniunii Europene. Data va rămâne istorică, alături de celelalte momente care au marcat sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI: prăbușirea regimurilor comuniste din întreaga Europă Centrală de-a lungul lui 1989, Căderea Zidului Berlinului în toamna lui 1989, dezintegrarea Uniunii Sovietice în vara lui 1991, cu formarea noilor state independente eliberate de sub dictatura Moscovei, apoi extinderea în trepte a Organizației Pactului Nord-Atlantic. Între timp, Cehoslovacia s-a scindat în Cehia și Slovacia, iar din federația iugoslavă s-au desprins nu mai puțin de... cinci spre șase – dacă nu chiar șapte! – țări: Slovenia, Croația, Bosnia-Herțegovina, Macedonia, Serbia și Muntenegru (încă asociate), provincia Kosovo având statut special. Toate statele din Europa Centrală, inclusiv România, plus cele trei baltice, Estonia, Letonia și Lituania, și-au afirmat dorința de integrare în Uniunea Europeană. La fel – republicile «post-iugoslave». La Est de granițele Poloniei și României, poate cu excepția Republicii Moldova, nu pare – cel puțin în perioada pe care o parcurgem – să existe interes și nici mari perspective pentru alăturarea la «familia europeană». Atât cât se poate prevedea pe baza datelor actuale, extinderea Uniunii se face în două valuri: unul cert, iminent, și celălalt ipotetic, mai îndepărtat. Intră acum, la 1 mai, zece țări: Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, adică opt foste comuniste, căroră li se alătură două mici insule mediteraneene, Malta și Cipru (jumătatea greacă). Cu negocierile de integrare aproape încheiate mai sunt Bulgaria și România, care vor adera – foarte probabil – la 1 ianuarie 2007, moment considerat o «prelungire» a primului val. În ultima vreme, Croația a început să speră că ar putea și ea să prindă aceeași dată. Pentru Bosnia-Herțegovina, Macedonia, Serbia și Muntenegru, ca și pentru Albania, perspectiva integrării, pe care și-o doresc, e incertă. Oricum, discuțiile au demarat, dovedind că există «voința politică» necesară și din partea Uniunii, și din partea aspiranților. Un caz aparte e cel al Turciei, care n-a trecut prin comunism, e veche membră NATO, dar continuă să aibă probleme interne, etnice și religioase, nereușind – pe de altă parte – să-și consolideze statul că instituție seculară decât cu contribuția mult mai mare a armatei decât permit criteriile democrațiilor

occidentale. Cu sau fără Turcia (căreia i s-ar putea oferi în viitor un «statut special») și cu toate dificultățile din Balcani, unde războaiele post-comuniste și interetnice ale anilor '90 au lăsat în urmă traume greu vindecabile, viitoarea Europă comunitară va fi o federație întinsă în întreaga sa zonă occidentală (cu «pata» izolată a Elveției), în Centru și înspre Sud-Est, până la granița bieloruso-ucraineană, dincolo de care se afla două regimuri autoritariste (Lukașenko și Kucima) și teribilul orgoliu rusesc, care face greu de imaginat o cerere de «intrare în Europa» din partea Kremlinului. Evoluția structurilor instituționale continentale, de la Comunitatea Cărbunelui și a Oțelului fondată în 1951 de șase state occidentale, trecând prin Comunitatea Economică Europeană (așa-numita Piață Comună), până la Uniunea Europeană de azi, s-a făcut prin armonizarea pas cu pas a legislației din domeniile economice și prin articularea unor organisme politice suprastatale, cu puteri limitate, dar crescătoare, reproducând modelul administrației democratice, cu un guvern (Comisia Europeană) și o adunare legislativă (Parlamentul European). În urmă cu câțiva ani, în majoritatea statelor membre s-a introdus «moneda unică», euro. Definitivarea unei Constituții a Vechiului Continent e în curs. «Statele Unite ale Europei» se profilează apăsător, devin o realitate de fapt. În vara trecută, Comisia Europeană a adoptat un document prin care recunoaște importanța dimensiunii culturale a integrării. În ultimă instanță, fără a fi mai puțin juridic, economic și politic, procesul de extindere echivalează – nu-i așa? – cu rearticularea unui vast mozaic de valori și tradiții într-o singură, policromă civilizație, într-un patrimoniu comun. Așa cum am spus la început: un mare eveniment cultural...” □ Carmen Mușat semnează articolul *Dormiți liniștiți, MEC lucrează pentru voi*: „În ultimii trei ani, Ministerul Educației și Cercetării trăiește într-o realitate paralelă față de cea în care trăim cu toții. Într-o țară în care continua devalorizare a leului în raport cu monedele occidentale – euro sau dolar – a avut ca efect scumpirea progresivă a tuturor produselor, singurele prețuri aflate în cădere liberă sunt cele ale manualelor școlare achiziționate de MEC. Logica reprezentanților ministerului, de la simplii funcționari la ministru, este una populist-electorală, de vreme ce demersurile inițiate de MEC vizează perpetuarea actualei puteri politice și satisfacerea unor clienți fideli, fără nici o preocupare reală pentru calitatea învățământului românesc. Dincolo de zgomotoasele declarații de intenții, dincolo de discursurile poleite despre infinita grijă a social-democraților pentru buzunarele părinților, se ascund interese meschine și complicități oneroase. Grijă pentru banul public este doar un pretext bun pentru a scoate din competiție editurile profesioniste, care nu-și permit să editeze un manual contra cronometru, în doar 30 de zile – uneori și mai puțin – de la data aprobării programelor școlare și până la cea a depunerii ofertelor, la prețul unui pachet de țigări «Carpați». Singura strategie de care poate fi «suspectat» MEC în aceste condiții este strategia rasolului – mai repede, mai ieftin, mai prost, licitații organizate de ochii lumii, cu câștigători cunoscuți dinainte, cu manuale care, deși s-au calificat cu note maxime la criteriul calitate,

au fost eliminate din «competiție» din motive de preț. În această primăvară, ministerul a «organizat acțiuni specifice elaborării de manuale pentru învățământul obligatoriu, astfel încât acesta să corespundă noilor programe școlare sau noilor planuri de învățământ». Astfel, pe lângă încheierea contractelor de retipăriri, o altă «acțiune specifică» a ministerului este și achiziția de manuale prin licitații. O precizare necesară: licitațiile se organizează pentru achiziționarea unor manuale noi, redactate în conformitate cu programe școlare noi. Pentru ca aceste manuale să fie unele de calitate, e de presupus că între momentul aprobării programelor școlare și cel al depunerii ofertelor de către edituri există un interval temporal suficient de mare, astfel încât autorii de manuale să aibă timp să gândească alcătuirea manualului și să scrie capitolele ce le revin (aceasta fiind, evident, o muncă de creație, și nu o simplă transcriere a unor pasaje mai lungi sau mai scurte din alte cărți, indicate sau nu la bibliografie!), iar editura să aibă timp să redacteze, să tehnoredacteze, să corecteze etc. Cum a înțeles ministerul să rezolve problema calității în acest an (de fapt, în ultimii trei ani)? Într-un stil heuripist demn de ritmul cincinalelor în 4 ani și jumătate din regimul comunist. Astfel, programele școlare pentru școala de arte și meserii, clasele a IX-a și a X-a, au fost aprobate de ministrul Alexandru Athanasiu prin ordinul nr. 3552 în data de 8 aprilie 2004, cu precizarea că «programele școlare cuprinse în Anexele 1 și 2 la prezentul ordin se vor aplica în sistemul de învățământ, începând cu anul școlar 2004-2005». În anexele amintite, ni se spune că «s-a pus în vânzare documentația de licitație în data de 11 martie 2004» (deci, înainte ca programele școlare să fie definitive!), iar ca termen de depunere a ofertelor MEC indică data de 14 aprilie 2004. (Precizez că toate datele sunt preluate din *site-ul MEC*: www.edu.ro/progsam.htm.) Așadar 6 zile sunt suficiente în viziunea Ministerului social-democrat pentru editarea unui manual, 6 zile pentru concepere, alcătuire, redactare, tehnoredactare, corectare, tipărire ș.a.m.d. Record demn de Guinness Book. Trebuie spus că, la presiunea editurilor, MEC a acceptat ca termen limită pentru depunerea ofertelor data de 21 aprilie 2004. Cât privește documentația privind elaborarea și prezentarea ofertei, aceasta a fost definitivată și pusă la dispoziția celor interesați abia pe 5 aprilie 2004, adică exact data până la care editorii puteau solicita clarificări Direcției Generale pentru Învățământ Preuniversitar. Prin Amendamentul nr. 1 la Documentația pentru elaborarea și prezentarea ofertei la achiziția publică de manuale școlare M005, Ministerul recunoaște «întârzierea cu 3 săptămâni a Documentației de licitație» și reface calendarul achizițiilor, prelungind termenul de depunere a ofertelor pentru clasa a X-a (școala de arte și meserii) până pe data de 12 mai a.c. Parcurgând diverse documente oficiale emise de MEC, fie pe suport electronic, fie publicate în Monitorul oficial sau trimise direct editurilor, o concluzie firească se impune: nu există o strategie limpede a Ministerului în privința evaluării și a achiziției de manuale, nu există preocupare pentru respectarea legislației în vigoare și, cu atât mai puțin, a partenerilor de dialog, nu există politici educaționale coerente, ci doar o mare degringoladă. Ministerul ia

decizii de azi pe mâine, demarează târziu procedurile de licitație, cu programe incomplete sau inexistente, propune termene imposibile și revine în repetate rânduri asupra lor, a refuzat și refuză sistematic o dezbatere națională, la nivel de specialiști, pe problemele fundamentale ale manualelor – dezbatere solicitată în repetate rânduri de Asociația Editurilor cu Profil Pedagogic și Cultural. Fără să țină cont de rezultatele reformei învățământului, demarate sub auspiciile Băncii Mondiale, MEC a reușit să facă pași uriași înapoi, desființând instituții precum CNAM (Consiliul Național pentru Aprobarea Manualelor) – care funcționa ca organism independent –, înlocuit cu CNEDM (Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor), structură subordonată ministerului, obediență și lipsită de personal calificat”.

28 aprilie

• [„România literară”, nr. 16] Tudorel Urian scrie despre *Îngerul din benzinărie* de Cristian Teodorescu: „Reper al prozei optzeciste, Cristian Teodorescu nu este unul dintre scriitorii foarte prolifici în literatura română de după căderea comunismului. După o povestire publicată în 1991 (*Faust repovestit copiilor mei*, Editura Alex) a luat, vreme de cinci ani, pulsul noii realități sociale și literare românești, înainte de publicarea următorului său volum de proză scurtă *Povestiri din lumea nouă* (Editura RAO, 1996). Cartea este o colecție de destine care ilustrează deruta din societatea românească a primilor ani de tranziție. Hazardul este cel care face jocurile și oamenii observă cu stupefație că de vechiul lor sistem de valori, desprins din buchisirea în școli a Codului eticii și echității socialiste s-a cam ales praful. Emblematică este în acest sens drama «patriotului» cu vederi xenofobe dinainte de 1989, mândru de originea sa românească pură care, după revoluție, trăiește șocul de a-și vedea una dintre fete măritată cu un arab, iar cealaltă, emigrată în America. Tranziția a fost pentru cei mai mulți dintre români un soi de potop care, i-a proiectat pe unii pe o creangă salvatoare în vreme ce pe alții, cei mai mulți, i-a scufundat. Categorie, în aceste povestiri ale lui Cristian Teodorescu, bietul muritor se află sub vremi, iar sentimentul care se degajă este cel al destinului pascalian al omului în vremuri de tranziție. *Îngerul de la benzinărie* reia, în bună măsură, rețeta (de succes) din *Povestiri din lumea nouă*. Aceleași destine în tranziție, recognoscibile ca prototipuri umane (românul emigrat în timpul ceaușismului reîntors după revoluție în calitate de investitor, victimele erorilor judiciare și învingătorii timpului nostru, securiștii, șantajisții, încornorații, aurolacii, ratații, boschetarii, cei dispuși să-și sacrifice căsniciile pe altarul reușitei profesionale), aflate pe muchia de cuțit care desparte iadul de rai, fericirea de dezastru, bunăstarea de mizerie. Personajele acestui volum, la fel ca cele din *Povestiri din lumea nouă* se află în imposibilitatea de a-și controla propria viață. Opțiunile decisive apar atunci când se așteaptă mai puțin, viața este un joc de ruletă la care se pierde sau se câștigă în funcție de locul în care se oprește bila, fără ca moralitatea, pregătirea profesională sau talentele oamenilor să poată

influența în vreun fel poziția pe care vor trebui să se așeze în lumea nouă. La fel ca în precedentul său volum de povestiri, autorul oferă o dublă perspectivă asupra oamenilor și întâmplărilor. La nivelul fiecărei proze el coboară la nivelul personajelor, îmbracă uneori hainele acestora, se pune în pielea lor, pentru ca, din înălțimea întregului volum să ofere o privire panoramată asupra tranziției românești, un tablou în care identitățile dispar, chipurile se încețoșează, faptele își pierd semnificațiile concrete. Tot ce rămâne este o stare de confuzie și nesiguranță, o bâjbâială perpetuă în căutarea unor repere sigure și sentimentul că totul este posibil în bine, dar, mai ales, în rău. Noutatea adusă de *Îngerul de la benzinărie* în scrisul lui Cristian Teodorescu este dată de apariția în texte a unor elemente fantastice. În hiperrealismul cenușiu care caracterizează viața personajelor sale apare, la un moment dat o ruptură, o cădere în fantastic. De cele mai multe ori această zonă de fantastic se află la frontiera realismului, ca o prelungire a lui sub forma visului sau a transei. Acest procedeu potențează într-un fel sentimentul de alienare al personajelor, starea permanentă de hipnoză în care acestea par să se afle și să acționeze. Totul, în prozele lui Cristian Teodorescu se află în zona incertă (*no men's land*) dintre lumi. Este zona care separă comunismul de capitalism, fantasticul de realism, siguranța de incertitudine, raționalul de vis” (*Buimaci în tranziție*). □ Constanța Buzea publică articolul omagial *Alexandru Lungu – 80*. □ Ion Simuț semnează articolul *Ediții critice întrerupte*: „Nu știu dacă aș putea (singur și repede) să contabilizez toate edițiile critice întrerupte, dar pot să spun cu toată certitudinea că sunt atât de multe încât constituie argumentul unui simptom cultural alarmant, ce ar trebui să ne preocupe în mai mare măsură. Amintesc câteva, numai din sfera marilor scriitori: Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Al. Macedonski, Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade. Minus situația mai specială a lui Mircea Eliade (a cărui serie de *Opere* îngrijită de recent dispărutul dintre noi Mihai Dascal a înregistrat în 1994 și 1997 primele două volume), toate celelalte serii de *Opere* enumerate s-au oprit cu 10-15-20 de ani în urmă, în diverse faze de construcție. Nu mă refer acum la cazurile de pauză mai scurtă (de până la cinci ani) între volumele unei ediții, ci numai la acelea ce par fără speranță într-o finalizare apropiată. Ce să mai zicem de cazurile notorii (Tudor Arghezi, V. Voiculescu și alții) în care ediția critică nici nu a demarat? Ar merita și ele un spațiu de reflecție. Nu ignor faptul că există foarte bune ediții critice încheiate, nu multe, dar nici atât de puține încât să fie neglijabile cantitativ. Promit să mă opresc într-una din cronicile viitoare și la aceste cazuri fericite. E o observație destul de la îndemână constatarea că edițiile critice din operele clasicii și modernilor noștri înaintează foarte lent. Există explicații obiective, printre ele fiind prioritară aceea a dificultăților filologice și documentare de realizare a unei asemenea misiuni. Uneori, pur și simplu după decesul unui îngrijitor de ediție nu există un succesor, deci nu poate fi predată și preluată ștafeta unei munci intelectuale extrem de

scrupuloase prin mîgală filologică și responsabilitate culturală. Dar există și explicații (să le zicem) conjuncturale. Între ele, lipsa unei finanțări adecvate și ritmice ocupă locul întâi. Ministerul Culturii (sau cum s-o mai fi numind după diversele remanieri) ar trebui să-și facă un program special din acest obiectiv, căci lucrurile nu pot trena la nesfârșit. Există alte cazuri în care nu știm din vina cui ediția critică merge într-un ritm atât de lent sau chiar se întrerupe, fără puțință de reurnire eficientă. Ar însemna (și ar trebui!) să facem investigații speciale, pentru a ne convinge când e vina editurii, când e vina îngrijitorului de ediție, când e vorba de un viciu de sistem (politic, cultural, administrativ) care descurajează prin ignorare și ignoranță. O altă problemă căreia i-ar trebui consacrată o analiză serioasă privește instituția (adică editura) care să se ocupe de edițiile critice. Am semnalat dezastrul privatizării total neinspirate a Editurii Minerva în 1999. Acolo s-a desfășurat o considerabilă muncă de specialitate, unde Z. Ornea avea vechi state de serviciu în postura de redactor sau de coordonator. Academia Română, prin efortul președintelui ei, Eugen Simion, a încercat o soluție prin înființarea Fundației Naționale pentru Știință și Artă, în relație directă cu Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu». Se pare că, deocamdată, instituția salvatoare este precară pe toate palierele, insuficient dotată și ajutată. Se fac ediții critice și la Editura Jurnalul literar, îndeosebi pentru domeniul exilului, într-un proiect ambițios susținut cu competență de Nicolae Florescu. Se realizează bune ediții critice și la Editura Saeculum, animată de I. Opreașan, un editor cu experiență și un istoric literar de totală încredere. Și ar mai putea fi date și alte exemple pozitive, dar ele sunt izolate și întâmplătoare. Un astfel de proiect de finalizare a edițiilor critice trebuie să aibă un caracter sistematic și să dobândească girul academic al unei munci științifice ireproșabile, desfășurate după toate regulile și principiile cunoscute. Nu fac parte dintre aceia care, fără un minim discernământ, văd automat lucrurile în negru. Avem bune ediții din opera multor scriitori. Unele, e adevărat, sunt afectate de ingerința blestematelor croșete, datorate cenzurii comuniste. Cu un efort suplimentar, situația e remediabilă. Nu e aici locul unui bilanț general al edițiilor critice (deși o astfel de analiză detaliată punct cu punct, caz cu caz, ar fi foarte necesară pentru a alcătui un program de îndreptare), dar câteva cazuri din categoria edițiilor întrerupte pot fi reamintite. Sub bune auspicii a început la Editura Minerva ediția critică din opera lui Mihail Sadoveanu (primul volum a apărut în 1981), pregătită ireproșabil de Cornel Simionescu, secondat în secțiunea de note și comentarii de Fănuș Băileșteanu. Până în 1990 au apărut cinci volume, iar de atunci încoace abia trei, ultimul, 8, apărut (atenție!) în 1997, ajunge până la povestirea *Bordeienii* și alte scrieri situate la limita anului 1912. Evident că ne putem lamenta că, în acest ritm, nu vom prinde sfârșitul editării critice a operei lui Sadoveanu, gândindu-ne că s-ar putea să ajungă sigur la volumul 50, poate chiar 60. Despre o continuare a acestei ediții nu am mai auzit nimic. Ar fi fost neapărat necesar un ritm mai alert de apariție, cel puțin un volum pe an, dacă nu două, dar există riscul

stupefiant de a avea un volum pe deceniu. Nu le fac un rechizitoriu îngrijitorilor ediției Sadoveanu, dar mă întreb ce se întâmplă, cum se explică acest blocaj. George Gană, un alt istoric literar de un excepțional profesionalism, a început ediția critică de *Opere* Lucian Blaga, în 1982, cu poezia, tipărită în două volume; a continuat în volumul 3 cu teatrul (o parte), apărut în 1986, iar volumul 4 (tot teatrul) a venit abia în 1991 și volumul 5 (ultimele două piese), în 1993. Volumul 6, deocamdată ultimul apărut, în 1997, cuprinde *Hronicul și cântecul vârstelor*. După *Luntrea lui Caron* și după aforisme, va veni vremea eseurilor și a filosofiei lui Blaga. Mai e drum lung de parcurs, iar capătul nici că se vede, nici nu poate fi bănuț. Opera lui E. Lovinescu e departe de a fi adunată integral într-o ediție critică. Eugen Simion a cuprins cele mai importante studii, articole și sinteze lovinesciene într-o ediție lejeră, selectivă, fără aparat critic, adică într-o ediție de explorare și de familiarizare, alcătuită din 9 volume, apărute în intervalul 1969-1982 la Editura Minerva. O altă ediție, cu adevărat critică, a declanșat constituirea unei viziuni mai detaliate asupra operei criticului, odată cu apariția celui dintâi tom în 1982. Operațiunea a continuat într-un ritm foarte bun până în 1989: câte un volum pe an, ba în 1988 chiar două, astfel că s-au adunat opt până în pragul schimbărilor politice decembriste. Deținătorii acestei performanțe sunt îngrijitorii ediției: Maria Simionescu și Alexandru George, performanță realizată, evident, și cu sprijinul Editurii Minerva, ale cărei merite trebuie să le pomenesc aici foarte des. Dar, după 1990, ediția s-a împotmolit și de atunci încoace abia a apărut volumul 9, în 1992, urmat de o pauză lungă și dezamăgitoare. Să mai notez că ediția a urmărit pe linie publicistică evoluția criticii lovinesciene și s-a oprit la nivelul anului 1922. Câte volume ar mai fi necesare pentru a transcrie activitatea criticului până în 1943 și când le vom avea? Nu se știe. Probabil că altcineva ar trebui să preia ștafeta, până ar avea de la cine învăța ce să facă. E adevărat că în paralel Editura Minerva și-a completat misiunea, în ceea ce-l privește pe Lovinescu, cu două gesturi excepționale. A tipărit patru volume din «*Sburătorul*». *Agende literare*, prin grija Monicăi Lovinescu și a Gabrielei Omăt, cu adnotările lui Alexandru George, căruia i s-au adăugat ulterior Margareta Feraru și din nou Gabriela Omăt, în intervalul 1993-2000, pentru ca ultimele două volume ale agendelor să apară în 2001 și 2002 la Fundația Națională pentru Știință și Artă, care a preluat rolul muribundeii Editurii Minerva. Al doilea eveniment privește reeditarea *Memorii*-lor, în 1998, cu completări documentare și publicistice realizate de Gabriela Omăt. Dar ediția critică E. Lovinescu își așteaptă continuarea și în cadrul ei ar fi ideal să se înregistreze victoriile, cuceririle documentare pentru completitudinea operei. Ceea ce nu înseamnă că nu trebuie să existe o relație firească între orice ediție critică și publicările libere de aparatul de istorie literară. Dar asta e o altă problemă – una derivată, dar la fel de importantă. Să mai semnaliez trista suspendare a aparițiilor în succesiunea ediției critice de *Opere* Camil Petrescu (1-6, 1973-1984, cuprinzând numai poezia și romanele) prin moartea îngrijitorului ei, Liviu Călin. O speranță ar fi în preluarea acestei îndatoriri

de continuare de către Florica Ichim, care a realizat în 2000 la Editura Gramar o bună ediție a teatrului camilpetrescian, iar în 2003, tot acolo, o nouă ediție a *Notelor zilnice*. Dar publicistica, dar filosofia, dar corespondența lui Camil Petrescu în seama cui rămân pentru a fi integrate într-o ediție critică? Pun punct exemplelor amintind că din ediția critică de *Opere* Cezar Petrescu, îngrijită, adnotată și comentată de Mihai Dascal, a apărut un singur volum, în 1985. Care ar fi soluția sau soluțiile? Starea edițiilor critice e atât de gravă, de alarmantă, încât remediul nu poate veni de la sine. E absolut necesar și urgent – acum, când e prea târziu – UN PROGRAM NAȚIONAL DE EDIȚII CRITICE, avizat de Academia Română și patronat de o instituție guvernamentală. Firesc ar fi ca acest proiect să cadă în responsabilitatea Ministerului Culturii, în eventuală combinație cu Ministerul Educației și Cercetării. Se poate porni minimal de la câteva ediții critice ce trebuie repede continuate, pentru care să se organizeze concursuri pentru tineri filologi cu merite excepționale și să se acorde burse speciale de cercetare pe o durată de cel puțin doi ani, cu posibilitatea reînnoirii de contract, finanțate direct de un minister sau altul. Mai e nevoie de edițiile critice? Problema se poate pune și așa, cu maximum de scepticism. Dar răspunsul rațional nu poate fi decât unul singur: definitivarea unui corpus național de texte clasice este un imperativ cultural major, esențial. În alte culturi există două sau trei ediții critice pentru același autor. Modul de gestionare a patrimoniului cultural reprezintă blazonul actualității, forma de respect a tradiției care alcătuiește identitatea națională încorporată genuin în valorile estetice. Există o necesitate culturală imperioasă de autentificare periodică sau de reautentificare a textelor clasice, ca scrisori de acreditare a identității naționale”. □ Mihai Zamfir publică eseu *Placa turnanta*, „prima parte din prefața la *Jurnalul portughez* de Mircea Eliade, în curs de apariție, împreună cu toate scrierile sale din perioada portugheză, la Editura Humanitas”). □ Cristian Teodorescu semnează articolul *Catedrala plimbării neamului*: „Văzând cât e de mare împotrivirea față de ideea demolării monumentului din Parcul Carol am crezut că se va renunța la ea. Ba chiar mi-am închipuit că ministrul Culturii va fi primul care va spune stop acestui proiect. Când colo, cine se laudă că și-a pus semnătura pe autorizația de «strămutare» a monumentului? Însuși dl Răzvan Theodorescu, în ipostaza sa de ministru al Cultelor. Protestele arhitecților și ale unei părți însemnate a opiniei publice n-au contat pentru dl Răzvan Theodorescu. Monumentul comunismului trebuie îndepărtat din parc pentru a se face loc Catedralei Metropolitane! Dar ce să caute Catedrala într-un loc al promenadelor laice? Câte parcuri care să-și merite numele mai are Bucureștiul în zona (relativ) centrală? «Insula» Cișmigiului, maidanul din jurul Casei Poporului și acest parc Carol, ceea ce, pentru un oraș copleșit de blocuri, e nimica toată. De bine, de rău, bucureștenii nu mai văd în monumentul închinat odihnei veșnice a comuniștilor și ridicat pe vremea lui Dej o tranzacție în granit a comunismului cu eternitatea, ci un monument impunător, pur și simplu. Obiectul, ca să zic așa, arată bine și rimează cu parcul. S-a cheltuit imens pentru

ridicarea lui, întrebându-se un granit adus din străinătate. Nu contează! E monument comunist? Îi venim de petrecanie. Adică îl mutăm într-o «locație» deocamdată necunoscută. Să mă ierte ministrul Culturii, dar cu această logică, cel mai bun loc pentru amplasarea Catedralei Metropolitane ar trebui să fie spațiul ocupat de clădirea fără onică a Casei Poporului. Fiindcă mai monument al comunismului dinastic decât acest edificiu nu există nimic în România. Dar asta nu înseamnă că trebuie să ne apucăm să dinamităm Casa Poporului ca să dovedim că am rupt-o cu proiectele megalomanice ale lui Ceaușescu. Comunismul a băgat buldozerul în București pentru a face loc propriilor sale construcții, chiar în centru, încât au rămas și locuri virane de pe urma acestei nesăbuite crime. Țintite au fost, în deceniul 5, edificiile cu memorie culturală. Teatrul Național care, în loc să fie reparat, a fost ras de pe fața pământului – loc gol și azi. Muzeul Simu, pus la pământ – nici azi nu e nimic în loc, la fel Muzeul Kalinderu. Ce facem acum? Ne falsificăm trecutul cu buldozerul în numele democrației? Monumentul comunist din Parcul Carol nu mai e un loc de pelerinaj al generației de jete. Criptele fostului mausoleu au fost golite de conținutul lor, cum se știe. A rămas monumentul, unul dintre puținele impunătoare din zestrea Bucureștiului. O fi el făcut la comanda comuniștilor, dar, dacă a ieșit bine și dacă, mai ales, el a pătruns în memoria culturală a bucureștenilor ca obiect artistic, de ce să-l dizlocăm? Ca să dovedim că n-am învățat nimic din trecut? Că suntem democrați în vorbe, dar că – la o adică – le-o tragem comuniștilor folosind propriile lor arme? Și că, în acest scop, ne mai radem ceva din trecut pentru că nu ne convine ce ne-au lăsat comuniștii?”.

[APRILIE]

• [„**Caiee critice**”, nr. 4] Eugen Simion semnează eseul *Retorica integrării*. *Cinci tipuri de discurs*: „Ascultând zilele acestea multe declarații sau citind multe articole despre noi și Europa, am observat câteva tipuri de discurs și, implicit, câteva feluri de a o aborda. Este, întâi, un discurs al decepției, bazat pe o retorică și o imagistică adecvată, cum ar fi: *iată, vecinii noștri au fost primiți, noi am rămas în afara Europei, nu suntem acceptați nici de data aceasta în salonul european, rămânem în anticameră umiliți, așteptăm semne, primim mesaje, vedem ce ne mai spune comisarul V., invităm cât putem de repede pe baroneasa N., poate, poate se mai îmblânzește puțin, în fine, vai de noi, lumea bună ne compătimește, uneori ne bate protector pe umăr și ne dă sfaturi. Multe sfaturi....* Din această retorică a dezamăgirii, decurge în mod logic al doilea discurs: discursul resemnării (foarte vechi în literatura noastră și, în genere, în imaginarul nostru colectiv): *Ce să facem?! așă suntem noi, românii, suntem logodiți etern cu eșecul și căsătorii cu catastrofa, norocul este termenul cu care începe și se sfârșește biblia existenței noastre, n-avem încotro: așă a fost să fie, așă vrea Dumnezeu, nu-i nimic de făcut, suntem condamnați să fugim mereu în urma istoriei și să n-o prindem decât atunci când alții s-au plictisit de ea și își inventează*

alta. Ajungem totdeauna prea târziu într-o istorie deja obosită... Nu ne rămâne decât să pregătim nunta noastră cosmică, întocmai ca baciul mioritic, și să valorificăm metafizic nenorocul... Tot din puternicul sentiment al resemnării decurge discursul sinistozic. Acela care se bazează pe o puternică percepție negativă a lumii de azi. O maladie pe care unii esești occidentali o numesc sinistroză. În traducere românească această viziune înseamnă: Suntem terminați, doamnelor și domnilor, națiunea române este pe cale de dispariție, gena noastră daco-romană a cedat, vom dispărea nu prea târziu ca stat unitar, am ajuns o populație în derivă, suntem în coada popoarelor europene, ne-au luat-o înainte bulgarii, nimic nu e de făcut... Cum să ne primească pe noi Europa? Al patrulea discurs este, dimpotrivă, triumfalist, mândru, sfidător: Care Europa, domnule? Ce-mi vorbiți mie de Europa? Ce dacă nu intrăm în Europa odată cu Estonia și Malta? Noi avem tradiția noastră, noi suntem Europa, de ce, domnule, să stăm mereu cu mâna întinsă? Dacă Europa are nevoie de noi, să facă bine să ne poftască, de ce să ne milogim toată ziua și să ne curbăm spatele în fața acestei liote de comisari care ne trag mereu de urechi și ne amenință într-un mod inadmisibil? Mai slăbește-mă, domnule, cu Europa dumitale, m-am săturat de fantasmagoria asta, eu vreau să-mi păstrez tradițiile și să nu-mi pierd limba... Ce-i teroarea asta europeană, de ce să stea Europa cu ochii pe noi? Abia am scăpat de comisarii sovietici și au apărut, ca lăcustele, comisarii europeni... M-am săturat de Europa birocraților, vreau, ceara mă-sii, independență, vreau să trăiesc cum vreau eu, nu cum vor alții. Geopoliticienii occidentali numesc acest tip de discurs discursul altermondialist. El este, în esență, eurosceptic și antiglobalist. Al cincilea tip de discurs este discursul culpabilizării, cu accente pamfletare și trimiteri politice precise. Ideea este că de eșecul nostru european este totdeauna vinovat Celălalt: Ați văzut? N-am intrat, n-am fost acceptați, vă spuneam eu, cum să fim primiți, domnule, în Europa dacă cei care au guvernat până acum n-au făcut nimic? Când retorica vine din partea opoziției actuale, termenii se schimbă: Puterea actuală este de vină, n-a făcut ce trebuie, duce poporul spre dezastru, am ajuns de râsul lumii, suntem în urma Albaniei, va trebui să venim noi la putere și să luăm lucrurile de la capăt. La Dublin vecinii estici sărbătoresc intrarea lor în marea familie europeană, noi ne lingem rănilor, noi toarcem suferința, noi medităm eșecul și ne spălăm în apele umilinței. Puterea asasină ne-a adus aici sau, după caz, monstruoasa coaliție din 1997-2000 ne-a ratat șansele. Dacă ei făceau ce trebuie nu ajungeam unde am ajuns... Trecând peste alte variante ale retoricii integrării, să nu pierd din vedere discursul lui Mitică, Mitică omul nostru, omul caragialesc din epoca postmodernă, Mitică – individul care face politică peste tot, la serviciu și la berărie. El este, în ceea ce privește opțiunea europeană, pentru contra. Dar nu oricum, ci în anumite condiții. Mitică nu se hazardează, nu acceptă ușor ceea ce i se spune, el analizează temeinic lucrurile, pute spune chiar că Mitică taie, metodic și volubil, firul în patru când e vorba de politică. Exagerând puțin lucrurile am putea spune că Mitică al nostru,

vigilent și bine orientat, nu este nici internaționalist orb, nici localist *borné*. Mitică este, putem zice, un sceptic superior, un sceptic pozitiv, un existențialist care nu vrea să sacrifice bunurile vieții de dragul politicii. Când vine de integrarea europeană, spiritul lui intră în alertă. Am putea spune chiar că este puțin iritat de atâta vorbărie. El vrea, mă înțelegeți, fapte, nu vorbe: *Europa? Ce Europa? Ia mai lasă-mă, nene, cu ciubucele astea...* Sau: *Ce știi, copil? Care va să zică n-am fost primitară? Băiete, mai adu un rând... Și ce ziceai, nene, a băgat cineva intrigă? Ungurul?, Neamțul?.. Ce-ț' spuneam eu!... Las că nu murim noi din asta... Hai să luăm un aperitiv... Am să explic eu ce-i cu Europa asta.* Și Mitică explică îndelung, schimbând de mai multe ori tonul și ritmurile demonstrației sale. [...] Dacă ar vrea, și avea relații în media, Mitică ar putea fi un bun analist politic. Dar Mitică nu vrea. Mitică este un politolog privat, un spirit contemplativ, lui îi place meditația pură. [...] Mai există un discurs al speranței, un discurs de tip cioranian (*la ce bun să părăsim Coasta Boacii?*), un discurs *Kairotic* («acum ori niciodată»), în fine, un discurs încurajator, nu prea avântat, nici descurajator, ținut de regulă de ministrii și deputații care tratează la Bruxelles integrarea noastră. Discursul lor este condiționat de un număr de acțiuni rapide. *Dacă* este elementul lingvistic esențial în această retorică: *dacă* ne facem bine temele, *dacă* rupem gâtul corupției, *dacă* mobilizăm energiile noastre, *dacă* punem ordine în agricultură, *dacă* protejăm mediul... Curios, există un sâmbure de adevăr în toate aceste discursuri care, cum ziceam, ne dau insomnii și, vrem, nu vrem, ne complexează... Dar ce înseamnă, mă întreb, Europa pentru omul de rând, cum vede el integrarea noastră europeană, ce așteaptă de la ea? Pentru un om care nu face prea multă cazuistică în marginea acestei teme, integrarea în structurile europene înseamnă, evident, o economie sănătoasă, înseamnă o instrucție bună, adică o școală mai bună, înseamnă șanse pentru copii, înseamnă o administrație corectă, înseamnă servicii de calitate. Europa înseamnă dispariția bacșifului, înseamnă orașe curate, securizate, fără câini vagabonzi și fără acte de vandalism și agresivitate; integrarea europeană înseamnă transporturi moderne, autobuze care să vină la timp, trenuri curate și rapide, personal politicos și priceput, înseamnă grad de cultură ridicat, mass-media care să treacă de la cultura inculturii, cum face astăzi, la cultura valorilor morale și spirituale, înseamnă o cercetare științifică performantă, integrată în proiectele comunității europene, înseamnă oameni de știință bine plătiți, medici buni care, fiind remunerați corect, refuză cu indignare plocoanele, înseamnă spitale curate, cu tehnologie modernă și asistente medicale care să nu pretindă, pentru a face o injecție pensionarului internat, o zecime din pensia lui. Integrarea europeană mai înseamnă: tineri care, având motivații morale și economice, nu vor mai pleca din România, iar dacă pleacă, să aibă justificări serioase pentru a reveni, iar dacă nu se întorc să încerce să colaboreze – în cadrul proiectelor comunității europene – cu cei rămași în țară; integrarea europeană înseamnă teatre bune, monumente restaurate, proiecte duse la capăt în acest domeniu, înseamnă muzee bine organizate, biblioteci bogate,

informatizate, înseamnă o nouă atitudine față de muncă, renunțarea la filosofia lui Conu Leonida, adică statul este întotdeauna de vină și statul trebuie să plătească două rânduri de pensii, fără ca noi, ceilalți, să mișcăm un deget; integrarea europeană înseamnă oameni politici responsabili care să slujească nu interesele lor, ci interesele naționale, primari care să nu mai înjure ca mârlandii și să nu mai rânjească prostește când apar la televizor, înseamnă asumarea unor mentalități europene și respectul față de identitatea națională, în fine, integrarea europeană înseamnă ca românii să nu se mai învrăjbească și să întreprindă programe pe care să le ducă la capăt. Asta înseamnă sfârșitul capitalismului sălbatic, asta înseamnă oameni de afaceri competitivi și ambițioși, asta înseamnă decesul miticismului, mai puține discursuri și mai multe fapte, studii solide, doctorate, cinstite, profesori de mare clasă intelectuală promovați pe merite, nu pe pile, funcționari publici care cunosc bine legile europene și respectă legile naționale, justiție incoruptibilă, poliție eficientă, societate civilă care să reprezinte problemele cetății și mai puțin grupurile de interese”.

[MARTIE-APRILIE]

• **[„Cuvântul”, anul X (XV), nr. 3-4 (321-322); „Revistă de artă și atitudine”, editată de Fundația Amfiteatru și Editura Cuvântul; editor senior: Mircea Martin; Ioan Buduca (redactor-șef), Dia Radu (redactor), Mariana Dinu (secretar de redacție)]** Mircea Martin semnează editorialul *O nouă serie „Cuvântul”*: „Din ianuarie 1990, când a fost înființată, și din 1999, după dispariția tragică a lui Radu G. Țeposu, întemeietorul ei (alături de Ioan Buduca), revista «Cuvântul» a suferit schimbări de orientare, de colaboratori, de ritmicitate a apariției și de statut. O repoziționare a ei ne apare ca necesară în condițiile unui context social-politic fluctuant și ale unei oferte culturale concurente tot mai ofensive. Dificultățile economice și fiscale, pauperizarea în creștere n-au condus în România la împușinarea revistelor de literatură și de cultură, nici măcar a volumelor de poezie. Consecința gravă a unei economii de piață încă slab funcționale și a presiunilor omnivore ale «vizualului» este însă reducerea drastică a umărului de cititori. Statisticile sunt mai mult decât îngrijorătoare. Un public tot mai restrâns suportă «asaltul» unui număr constant ridicat de cărți, autori și reviste. Atenția publică poate fi, desigur, forțată prin teme și soluții ieftine, prin provocarea ori inventarea de mici sau mari scandaluri, prin denigrarea directă ori piezișă a prestației celorlalți și, în ultimă instanță, chiar printr-un limbaj agresiv. Întrucât ne adresăm unui public cultivat – pe care înțelegem să-l respectăm – nu vom apela, firește, la astfel de mijloace. Dimpotrivă, încercăm să intensificăm oferta noastră intelectuală, s-o deschidem – programatic – și spre alte domenii decât acelea asupra cărora s-a focalizat atenția la noi în mod tradițional. Am fost și am rămas încă o cultură predominant literară, dar este, credem, momentul să ținem seama de schimbările importante petrecute în ultimele decenii în științele omului, precum și de promisiunile interdisciplinarității. Nu intenționăm să luăm locul

unor reviste de specialitate, ci doar să anunțăm că producția de carte (autohtonă și străină) din câmpul istoriei, sociologiei, antropologiei, filozofiei etc. va fi întâmpinată în revista noastră prin rubrici special dedicate. Cartea de (și despre) literatură nu va fi neglijată, alegerea și gruparea titlurilor vor fi însă adecvate ritmului nostru de mensual. În același fel vom prezenta și filmele, spectacolele de teatru sau concertele, expozițiile și cărțile de artă. Experiența anterioară a contactelor cu elevii unor licee din București ne încurajează să rezervăm o pagină pentru opiniile lor despre evenimente, fenomene sau procese contemporane. În ciuda faptului că nivelul învățământului nostru liceal este într-o scădere alarmantă, ca și apetitul pentru lectură al tinerilor, există încă, din fericire, în Capitală și în provincie, grupuri de adolescenți inteligenți pentru care cultura continuă să reprezinte o miză. Lor ne adresăm cu toată încrederea – și nu numai prin pagina intitulată *Generația «Cuvântul»*. În «miezul» revistei cititorii noștri vor găsi textul conferinței «Cuvântul» din luna anterioară. Ciclul de conferințe «Cuvântul» trebuie citit, adică înțeles, împreună cu noua serie a revistei. Revista și ciclul de conferințe fac parte din același proiect, formează, așa zicând, un «pachet». Posibilitatea de a le concepe împreună a constituit argumentul hotărâtor în decizia mea de a prelua direcția «Cuvântului». «Identitate românească – identitate europeană» – aceasta e tema generală a conferințelor. Deviza pe care am dat-o acestui ciclu de conferințe este următoarea: Să redevenim ceea ce am fost, să devenim ceea ce suntem: europeni. Se înțelege de aici că pentru noi integrarea europeană este o reintegrare europeană. România are un trecut european și această dimensiune a identității noastre ținem s-o punem în evidență cu prioritate tocmai pentru că ea a fost ocultată în lungul interstițiu comunist și neglijată în perioada interbelică, atunci când mai vizibil și mai ofensiv a fost curentul de gândire autohtonist, specificist. Salutând și sprijinind cursa guvernanților României spre integrarea europeană, ținem să precizăm că nu urmărim o agendă politică. Cu atât mai puțin ar fi de conceput și de acceptat o intruziune a politicului în dezbaterea internă, în poziția revistei față de scriitori, artiști sau instituții de cultură din România. Nu vom evita atitudinea civică, dar refuzăm orice partizanat politic. Revista «Cuvântul» nu va (mai) acorda nici un premiu sau titlu vreunui om politic, fie el rege, președinte sau prim-ministru. Pactul nostru cu cititorii se va întemeia pe înseși sensurile etimologice (latine) ale cuvântului «cuvânt»: *conventus* – *adunarea laolaltă* și *conventum* – *înțelegere*. «El ți-a dat glas, eu îți voi da cuvânt.» Poetul știe ce spune: cuvântul face diferența între natură și cultură, el e un dar distinctiv de a cărui semnificație și însemnătate e bine să ne amintim măcar atunci când scriem”.

• [„**Euphorion**”, nr. 3-4] Într-un număr dedicat *Geografiei literare*, Andrei Terian scrie despre volumul lui Cornel Ungureanu *Geografia literaturii române, azi*, vol. I, *Muntenia* (Editura Paralela 45, Pitești, 2003): „Ce înseamnă, de fapt, «geografie literară»? De la început trebuie spus că aceasta nu este, în fond, decât o istorie literară în care ordinea temporală e mediată de ordinea spațială. O

recunoaște chiar autorul, care afirmă că dorește să propună «o istorie alternativă a literaturii, în care să citim cu folos așezarea spațială a temelor, obsesiilor, proiectelor». Originea demersului se află în capitolul final al Istoriei călinesciene, comentat în extenso în Prefața volumului din 2002; de altfel, una din ideile extrase de Cornel Ungureanu din experiența predecesorului său (și care revine frecvent în ultimele sale cărți) este aceea că orice istorie literară conține, conștient sau nu, o geografie literară. Să remarcăm totodată și trăsătura distinctivă a noii discipline: perspectiva cronologică și-a pierdut unitatea. Nu mai avem de-a face cu o singură istorie, unică și indivizibilă, ci cu mai multe istorii ale locului, fiecare avându-și ritmul de evoluție și legile proprii. Existența acestor istorii parțiale presupune patru niveluri de analiză: primul rămâne acela al Istoriei (cu majusculă) a literaturii române, caracterizat prin gradul cel mai ridicat de generalitate; urmează apoi istoriile regionale (Muntenia, Moldova ș.cl.), care se definesc atât printr-un ethos propriu, cât și prin interacțiunea cu anumite modele literare străine («balcanismul» scriitorilor munteni este, printre altele, și rodul influențelor otomane, grecești și francofone); pe al treilea palier se află hărțile zonale, ce relevă, în fiecare regiune, câteva topos-uri privilegiate în Muntenia, e vorba de București, Târgoviște, Brăila, Bărgan, Oltenia etc.; în fine, la extrema inferioară a istoriei se află autorii și operele, în devălmășia lor empirică. Dacă pe latitudine «geografia literară» e o sumă de istorii parțiale, pe longitudine ea constituie un studiu de imagologie (sau de etnopsihologie) literară. Obiectul său nu îl alcătuiesc locurile, ci imaginile și reprezentările locurilor existente în diverse opere. Pe scurt, «geografia literară» se întâlnește în cărți, nu pe hărți. Firește, raporturile cu geografia reală nu sunt excluse, dar aceasta este percepută retroactiv, prin lentilele ficțiunii. Premisa majoră a unei asemenea cercetări este aceea că un loc aduce cu sine un cadru mental, un accent afectiv, o componentă identitară și, nu în ultimul rând, un ansamblu de procedee literare. Un spațiu își poate revendica o poziție într-o geografie literară numai dacă este purtător al unui sens care îl transcende. Este o delimitare extrem de importantă, cu ajutorul căreia Cornel Ungureanu reușește să mențină, cu câteva excepții, discuția în context literar-artistic. Cât privește structura generală a primului volum, acesta este alcătuit din zece capitole. După Desenarea hotarelor datorată scriitorilor pașoptiști, urmează «așezarea Centrului», capitol în care C. Ungureanu urmărește diversele imagini ale Bucureștiului de la Filimon la Eugen Barbu, cu staționări în romanele scrise de Cezar și Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, I. M. Sadoveanu și G. Călinescu. «Centrul» supraviețuiește apoi (sau, mai bine zis, renaște) prin scrierile prozatorilor «târgovișteni» (R. Petrescu, M. H. Simionescu, Al. George). O primă tentativă de «decuplare» se produce prin „anarhismul» brăilenilor (N. Ionescu, P. Istrati, Z. Stancu); ea e dublată de proiecția unor teritorii imaginare, cum ar fi spațiul levantin din Arhipelagul Caragiale (I.L. și Mateiu Caragiale, Paul Georgescu, T. Mazilu etc.) sau Isarlîk-ul lui A. Pann, Vinea, I. Barbu, Dimov și Foartă. Un capitol consistent are în vedere dihotomia geografie sacră/geografie

profană, sunt analizați aici V. Voiculescu, M. Eliade, M. Sebastian, V. Horia, V. Anania. Lui M. Preda îi este dedicat un capitol aparte, unde se discută dezagregarea satului tradițional și dificultățile de adaptare la mediul citadin. După două excursuri consacrate literaturii Bărăganului (C. Țoiu, F. Neagu, Șt. Bănulescu, M. Dinescu) și Olteniei arhetipale (M. Sorescu, D.R. Popescu, A. Păunescu) se revine la Centru, o dată cu «valul al treilea» al bucureștenilor (P. Popescu, M. Ciobanu, G. Adameșteanu, M. Zamfir și M. Cărtărescu). Chiar și numai din parcurgerea sumarului, se observă cu ușurință două lucruri: în primul rând, tot așa cum Harold Bloom vede în Shakespeare centrul «canonului occidental», Cornel Ungureanu plasează geografia literară a Munteniei sub tutela lui Caragiale, nu numai succesorii, ci și antecesorii sunt citați prin prisma operei acestuia. În al doilea rând, e de remarcat voința de sistem a criticului, care descrie structura și dinamica spațiului literar muntean în funcție de trei opoziții terminologice: Centru/periferie, rural/urban, sacru/profan. E evident că un asemenea grafic suscită numeroase observații. Mă voi opri la trei dintre ele, care mi se par mai importante. Mai întâi, cred că, din același efort de pozitivare, Cornel Ungureanu ajustează realitatea literară pentru a o reduce la dialectica teritorializare/deteritorializare/ reteritorializare, termeni preluați de la tandemul filosofic Deleuze-Guattari pe filiera geopoliticii. În viziunea criticului, geografia literară munteană începe cu fundarea Centrului, continuă cu un șir de evaziuni excentrice și, după «acoperirea» prin ficțiune a întregului teritoriu muntenesc, evoluează către o resemantizare continuă a spațiilor preexistente. Fără a avea intenția de a demonta această seducătoare și laborioasă schemă, aș sugera o ipoteză alternativă: departe de a începe din Centru, scriitorii munteni (și literatura noastră, în genere) duc, până la mijlocul deceniului trei, o neîntreruptă bătălie pentru „cucerirea» (adică inventarea) lui. Centrul nu este «întemeiat» dintr-o dată pentru ca apoi să-și difuzeze radial influența, ci «înălțat» lent, pornind de la periferie, ca urmare a înglobării succesive de noi elemente. Bucureștii lui Filimon seamănă mai degrabă a talcioc decât a metropolă și astfel se explică faptul că între autorul *Ciocoilor* și Cezar Petrescu nu există vreo continuitate, în timp ce «Arhipelagul Caragiale» își dezvoltă nestingherit noile colonii. De fapt, acest proces este descris convingător în cele trei „cronici de familie” veacului trecut (dintre care, în mod inexplicabil, *Geografia...* consemnează doar Ciclul Halipilor). Un alt punct litigios îl constituie delimitarea și încadrarea spațiilor ficționale; cum asociem și disociem operele din punctul de vedere al unei «geografii literare»? în cazul operelor care își construiesc cronotopul pe baza mimesis-ului, clasificarea nu pare a ridica probleme deosebite. Cum încadrăm însă textele care își denumesc referentul extra-ficțional la modul oblic (*Cartea de la Metopolis*) sau chiar îl abolesc (majoritatea textelor poetice)? Soluția pe care o propune Cornel Ungureanu (singura posibilă, în opinia mea) constă într-o deplasare de accent de pe aspectul geografic pe cel estetic. Dimov și Foartă se încadrează în Isarlik în virtutea filiațiilor tematico-stilistice care îi leagă de Anton Pann și Barbu. Cred că asocierea

e justă, dar criticul ar fi trebuit să-și formuleze/formalizeze mai clar trăsăturile literare care permit ralierea unui autor la o anume serie topografică. Grila analitică ar fi devenit mult mai eficace dacă autorul ar fi acordat o mai mare atenție cercetării spațiului (intra)ficțional. Poetica spațiului a lui Bachelard, studiile lui Bahtin asupra cronotopului sau *Spațiul în literatură* de Valeriu Cristea mi se par a ilustra un tip de abordare care ar fi putut constitui un liant extrem de util între geografia «reală» și cea literară. Ce-i drept, utilizarea lor ar fi relevat o nouă dificultate, întrucât ceea ce s-ar fi câștigat în planul geografiei literare s-ar fi pierdut pe latura geografiei literare. În fine, o problemă delicată (eludată sau cel puțin lăsată în suspensie de Cornel Ungureanu) se referă la perspectiva axiologică. Există vreun criteriu valoric implicat într-o «geografie literară»? Dacă da, care este el? Presupunând că răspunsul la prima întrebare este afirmativ, putem bănuî că valoarea unei topografii ficționale constă în capacitatea autorului de a inventa sau de a refigura un anume loc. Conceput astfel și izolat de celelalte componente ale textului, criteriul apare însă destul de lacunar și ambiguu, dezavantajând vădit operele non- sau anti-mimetice de care am vorbit mai sus. Prin urmare, din Muntenia lipsește poezia lui Macedonski, Arghezi și N. Stănescu, cu toate că Arghezi ar fi putut figura (prin *Flori de mucigai* și *Poarta neagră*) măcar printre cartografii «universului carceral». Apoi, tratarea autorilor este uneori disproporționată: oricât de deschiși ne-am arăta, e greu de acceptat ca Ștefan Bănuțescu să beneficieze de 11 pagini comparativ cu una singură dedicată lui Camil Petrescu (care dă, printre altele, una din cele mai convingătoare topografii bucureștene)” (*Cartografi munteni*).

• [„*Vatra*”, nr. 3-4] Tema numărul se numește *Best-seller-uri est-etice*. Este prefațat de Nicoleta Sălcudeanu (*Reevaluarea de la vorbe la fapte*): „Tema numărului de față nu vrea, nici pe departe, să sape canonul instituit de critica matură la rădăcină, întâi de toate, ca acesta să se reazeze firesc și în concordanță cu timpul, e nevoie de reevaluare consecventă. Canonul nu se face de către o instanță critică sau alta și nici nu se reface când ne săturăm de el. E un fenomen impersonal, irigat de suma opiniilor personale și în concordanță cu spiritul timpului. E solul statornic ce, din când în când, suferă redefiniri tectonice, un continuum axiologic care, în răstimpuri, se reajustează. Recitirea este singurul seismograf ce poate înregistra fluctuațiile judecății de valoare și e un pas elementar pe lungul drum al revizuirii. Desigur, succesul de public nu se așterne fără ajustări pe ideea de canon, ele nu sunt nici pe departe sinonime, dar intră totuși, uneori, în coincidență. Cum critica matură nu se prea înghesuie să exercite asupra sieși revizuirea înțeleasă în sens lovinescian, apucându-se temeinic de relectură, am apelat la spiritul de solidaritate subînțeles sau doar dezirabil al «lupilor tineri». Trebuie precizat că, nu în puține cazuri, a fost vorba de o lectură de-a dreptul inaugurală. Cu atât mai semnificativă expertiza junilor. Se înalță și se doboară idoli într-o veselie în publicistica noastră literară. Dar vocile se ȳtesc cumva izolat și dezorganizat. E mai mult un vacarm decât o simfonie. Firește, nici grupajul de

față nu se pretinde o piesă muzicală armonios articulată, însă cel puțin oferă posibilitatea unei concordanțe minimale. Ideea de «best-seller-uri est-etice» nu e scutită, nici ea, de ambiguitate și aparține pe deplin inconsecvenței și ezitărilor taxonomice ale coordonatorului de număr. Ea nu circumscrie în întregime nici romanul de succes de dinainte de '89, și nici, cu strictete, romanul politic cu «șopârle». E ceva din amândouă. Apoi faptul că lipsesc prozatori importanți ce se legitimează în cadrul categoriei schițate, provine dintr-o vină împărțită între insuficienta fermitate a coordonatorului și lipsa de punctualitate a unor colaboratori. Oricum, citirea sau recitirea organizată ni s-a părut stringentă măcar din cauza zarvei fără liman și noimă ce clamează indistinct nevoia de reevaluare, dar fără voluntari în ale lucrării. Voci din public propun să se revizuiască, pe ici pe colo, dar, dacă se poate, castanele să fie scoase de alții. Cum cei mai tineri sunt și cei mai viteji, neîncăpuți încă pe mâinile eticii avantajului reciproc, am încropit o echipă de «războinici» dispusă să-și riște opiniile și gustul fără scut și armură, și fără costum ignifug de protecție. La numărat castanele, solitudinea și promptitudinea cu unele excepții ce, prin absența vanitoasă sau doar leneșă se evidențiază de la sine criticilor tineri de a-și da mâna peste țară, majoritatea dintre ei bebeluși, șoimi ai patriei sau pionieri la vremea apariției romanelor în cauză, ne fac optimiști în privința ștafetei ce, iată, se preia, și încă de mâini bune. Nici puțin lucru ni se pare a fi spiritul de colaborare și de solidaritate (în pofida diversității de opinie și zonă geografică din care provin) în interiorul tinerei generații. Ceea ce se ridică la suprafață în formă unitară, ca un bun cucerit și demn de păstrat, este configurarea unui nou contingent de critici, temeinic pregătiți să ducă mai departe lucrarea începută de înaintașii lor. Racordul este gata făcut, iar satisfacția cea mai mare a revistei noastre este aceea că a câștigat noi colaboratori de accentuată valoare pe lângă cei pe care îi avea deja, iar ideea de biserițe literare și de complex provinciale ca de la sine spulberată în toate zările. Iarăși, nu mai puțin importantă este sacrificarea pentru o clipă a foiletonisticii vorace și de departe mai aducătoare de satisfacții imediate în favoarea unui moment de zăbavă pe teritoriul istoriei literare recente, ce se cere, totuși, urnită. Nu în ultimul rând, întoarcerea la «clasicii» prozatori postbelici am văzut-o ca pe o meritată reverență față de contribuția lor la popularea unui spațiu și timp cultural ce se încăpățânează să nu se recunoască drept o Siberie a spiritului. Așadar ideea recitirii poate fi înțeleasă ca un omagiu și totodată ca o expertiză critică dezinteresată și deopotrivă dezinhibată, ce-și propune să elucideze mecanismele de seducție ale romanului predecembrist, cu libertățile și constrângerile sale conjuncturale; pe de altă parte, scopul relecturii e și o probă de rezistență în registru estetic: cum mai pot fi citite aceste cărți astăzi, când împrejurările politice s-au schimbat radical? Cât privește preferințele comentatorilor, insurgenți sau empatici, favorabili au ba, fac și ele de o valorizare cantitativă prin preferința pentru un autor sau altul. Câteodată faptul că unii dintre prozatori irită la o frecvență mai înaltă, e și un semn de recunoaștere indirectă,

beneficiind de o creștere prin recul a ratingului, a cotei, chiar dacă una pruriginoasă. Mai trebuie precizat că, pentru a evita o ierarhizare, pe cât de prezumțioasă pe atât de aleatorie, și pentru a nu risca o axiologie subiectivă (privindu-i pe prozatori și pe comentatori deopotrivă), am ales ordonarea alfabetică a «subiecților» supuși reconsiderării din perspectivă tânără. Cu o singură excepție, ce nu se mai cere explicată. Contribuțiile tinerilor noștri colaboratori, mai superficiale sau mai analitice, mai contextualizate istoric sau doar schițate într-o atitudine de acceptare necondiționată ori respingere așijderea, improvizează un inaugural și totuși temerar referendum al junimii critice. Sperăm ca protagoniștii acestui număr să nu se fi trezit cu degetele pârjolate. Că mai au castane de scos”. □ Andrei Terian semnează studiul *Cum citim romanul politic?*: „După 1989, au existat două atitudini diametral opuse față de romanul politic (ca, de altfel, față de întreaga literatură scrisă în fostul regim), iar dispunerea argumentelor a căpătat în bună măsură (dar nu neapărat) forma unui conflict generaționist. Unii au negat relevanța anului 1989 ca prag estetic, recunoscând implicit viabilitatea formei a operelor. Tabla de valori a criticii șaizeciste rămâne, în linii mari, valabilă; «revizuirile» nu sunt respinse, dar trebuie aplicate diferențiat, în funcție de caz, și ele apar ca reîmperspătări de semnificație sau ca retușuri minore aplicate desenului de ansamblu. Este atitudinea majorității criticilor generației '60 (N. Manolescu, E. Simion etc.), perpetuată însă și de o parte a criticilor debutați după '89. Pe de altă parte, romanul politic a fost supus unor contestări violente, negându-i-se uneori orice valoare. Ideea a fost promovată în primul rând de optzeciști ca Mircea Cărtărescu sau I. B. Lefter ș.a., dar și de un adept al revizuirilor „morale» cum este Gh. Grigurcu. Romanului politic i se impută caducitatea temei, asociată cu compromisurile ideologice și cu utilizarea unor tehnici narative desuete. În fine, o tentativă de conciliere a acestor puncte de vedere divergente întreprinde E. Negriei, care se folosește de un dublu unghi de lectură («adevăr»/ «literaritate»), accentuând simultan valoarea politică și cea literară a românelor scrise «sub comunism». Cred că întreaga dispută se concentrează în jurul unghiului din care este citită și evaluată forma respectivă, politic sau estetic. Însăși denumirea de „roman politic» a provocat o anume confuzie și a generat o serie de prejudecăți în jurul speciei. În principiu, sintagma „roman politic» reprezintă, ca orice categorie tematică («roman erotic», «social», «psihologic», «fantastic» etc.), o simplă formulă de caracterizare fără vreo implicație valorică intrinsecă. Un exemplu banal ne confirmă însă că termenii amintiți nu stau pe același plan. Dacă un critic își propune să discute raportul dintre estetic și politic în *Cel mai iubit dintre pământeni...*, răspunsul său va fi tratat cu seriozitate, iar soluția pe care o va susține va declanșa o serie de reacții ale confrăților. Dacă însă același roman va fi abordat prin prisma relației între estetic și erotic, disocierea va fi considerată falsă, dacă nu chiar o glumă nereușită. Și totuși, ambele probleme sunt la fel de legitime, de vreme ce pun în ecuație factorul estetic cu un altul, extraestetic. De unde această asimetrie? Un prim răspuns îl poate oferi fundalul literar din perioada

comunistă, și anume rolul excesiv pe care l-a jucat factorul ideologic în literatura de până acum 15 ani. Și totuși, cauzele sunt mult mai adânci, avându-și originea la începutul criticii noastre. Factorul politic nu este, în percepția criticii, «inocent», ci constituie unul din elementele care a amenințat continuu, la noi, autonomia esteticului. Recitind *O cercetare critică...* și *Comediile d-lui I.L. Caragiale*, vom observa că nici morala, nici știința nu sunt respinse cu atâta virulență, de Maiorescu pe cât politica. Dar nu numai în epoca junimistă, ci și la începutul secolului trecut, în turbulența deceniilor trei și patru sau în timpul regimului comunist factorul politic a încercat să-și aservească literatura. De aici o repliere firească a criticii și o depreciere a temei: dintr-un simplu concept al descrierii operei, politicul a devenit un criteriu a valorizării ei (evident, în sens peiorativ). Tot de aici o fetișizare cu tentă mistică a «esteticului», în scopul de a-i prezerva «puritatea» – bigotism critic care, prin refuzul oricărei tentative de pozitivare, a ajuns să justifice în cele din urmă aproape orice sofism, de la execuția sumară la promovarea cu pompă a imposturii. Din această repulsie (e drept, motivată istoric) față de mezalianțe, critica noastră „estetică» a repudiat mereu elementele «periculoase»: eticul, etnicul și mai ales politicul. Dar, cum orice încercare de argumentare în planul valorii impune ieșirea din sfera gustului prin recursul la concepte (deci prin raportare la alte valori, raționalizabile, de natură extraestetică), excluderea elementelor maculate a fost însoțită de supralicitarea unor sfere necompromise, în speță cea lingvistică și cea psihologică. Maiorescu, bunăoară, apreciază în analizele sale simplitatea limbii, inovația prozodică și autenticitatea «simțimântului». Lovinescu laudă întotdeauna complexitatea «analizei» psihologice (în roman), subiectivismul (în poezie) și noutatea limbajului. Firește, riscurile acestui punct de vedere cu iz formalist nu sunt deloc neglijabile. Astfel, Călinescu atrage atenția că absolutizarea «expresiei» duce la aberații și reamintește că «numai cu un sonet nu se face operă mare». Prin urmare, autorul *Principiilor de estetică* îi adaugă «o ierarhie de valori după complexitate sau după profunditate», ipostaziată de «un conținut care nu este materia din care a ieșit, ci viața fictivă pe care o începe». Discuția ar fi putut fi reluată din acest unghi, dar noul regim a întărit vechile prejudecăți ale criticii, care s-au perpetuat până azi. Firește, nu vreau ca prin această digresiune să resuscitez teze aberante care să reducă literatura la vreun factor extraestetic. Vreau doar să reamintesc un principiu de care mulți se folosesc în teorie, dar îl uită în practică: acela că „autonomia» esteticului nu poate fi gândită decât în relație cu «eteronomia» sa, iar politicul, ca și miticul, eroticul sau psihologicul, are atâta îndreptățire în literatură câtă îi conferă textele în care apare. Nu văd rațiunea sau utilitatea unei disjunctii între politic și estetic atâta timp cât primul își găsește o justificare în economia operei. S-a invocat în sprijinul acestei despărțiri a apelor argumentul că romanul politic din comunism ar necesita un tratament special, datorită contextului apariției sale. Într-adevăr, romanul politic din perioada 1965-1989 constituie o formulă paradoxală, de vreme ce pluralitatea punctelor de vedere pe care le presupune

politicul este paralizată de imperativul discursului ideologic unic, iar încercarea de a descrie prezentul îi ducea aproape inevitabil pe prozatori la falimentul estetic. Dar acest statut nu implică o dublă măsură (politică și estetică). Primul factor este relevant doar ca pretext al esteticului, iar discuția în jurul contextului ideologic explică, dar nu justifică structura unui roman. Chiar dacă sunt cauzate de considerente politice, izbânzile și defectele unui roman rămân totuși de natură estetică. Nu faptul că Ioanide e comunist descalifică ultimul roman al lui Călinescu, ci «convertirea» bruscă și complet neverosimilă a eroului, limba de lemn, frazeologia goală, schematismul, clișeul, maniheismul sec, idilismul tâmp și encomionul programatic. E drept, contextul ideologic limita opțiunile, dar rezolvarea ecuației românești i se datorează autorului și numai lui. Diversitatea operelor se justifică prin tratarea diferențiată raporturilor între scop și mijloace, între lumea ficțională și tehnica narativă sau între mesajul politic și concretizarea sa existențială. Dar, înainte de a stabili diferențele, să vedem care e genul proxim. Ce înseamnă, așadar, «romanul politic» în comunism? Definitorii pentru abordarea speciei mi se par șapte elemente: 1. un interval istoric (perioada 1964-1989), delimitat de translația de putere în cadrul sistemului (interesată de legitimare, «tânăra gardă» deschide poarta criticii la adresa guvernării dejiste) și de sfârșitul regimului, fapt care permite exercitarea normală a «funcției istoriografice» (E. Negrici); 2. din considerente ce țin de specificul genului și de contextul ideologic, referentul real al romanului politic îl constituie mereu acel hic et nunc (România comunistă); 3. tema romanului politic este exercitarea puterii, fie în cadrul convențional (politic), fie camuflată în diverse structuri sociale; 4. complicarea procesului producerii și receptării textului, care devine un , joc în trei» prin introducerea unui nou factor (cenzura); de aici, două consecințe: 5. cum prezentul este perfect, acțiunea se mută într-un alt timp («obsedantul deceniu») sau loc; 6. discursul narativ combină clișeul ideologic («partea leului», adică a cenzurii) cu limbajul esopic sau aluziv («șopârlele», menite să asigure reperarea referentului); 7. În fine, duplicitatea criticii de întâmpinare, care trebuie să adoarmă vigilența cenzurii, dar și să ghideze cititorul spre decodarea cât mai adecvată a textului. Se poate observa că, din aceste șapte trăsături, unele sunt specifice întregii literaturi de sub comunism, altele romanului politic ca specie. Particularitatea formei de față e dată de însumarea simultană a acestor trăsături. De altfel, ele permit și o primă triere: din sfera „romanului politic» din comunism ar trebui astfel excluse: romanul proletcultist (inclusiv variantele sale cosmetizate din anii '60-'80, gen Corneliu Leu sau Dumitru Popescu), literatura exilului și literatura de sertar, toate acestea încadrându-se în alte circuite estetice și ideologice. Acesta fiind pachetul de cărți, să vedem ce pun pe masă jucătorii. Chiar și la o privire sumară se observă că așa-zisa categorie a „romanului politic» acoperă două realități destul de diferite. Dihotomia a fost schițată de Nicolae Manolescu, care, într-o cronică din 1985, separă «romanul politicii» de «romanul politicului». Primul tip se suprapune romanului «obsedantului deceniu»: în centrul textului

se află raportul dintre individ și sistem, iar perspectiva (nu neapărat și relatarea) îi aparține individului, în timp ce naratorul supervizează evenimentele dintr-un punct de vedere etic; personajele au stare civilă și individualitate proeminentă; politicul interferează de regulă cu alți factori, este un roman de tip realist, cu toate convențiile genului. În această categorie se încadrează majoritatea romanelor lui M. Preda, A. Buzura, Al. Ivasiuc, C. Țoiu, D. R. Popescu, dar și alte romane ca *Biblioteca din Alexandria* de P. Sălcudeanu sau *Mierea* de E. Uricaru. «Romanul politicului» desemnează o altă categorie (relativ restrânsă): textul focalizează aici sistemul ca atare, privit în diversele sale articulații; perspectiva individuală interferează adesea cu vocea naratorului supraindividual, o dată cu suprimarea eticului; personajul este redus la o schemă cu valoare simbolică, iar politicul se prezintă aici în stare „pură», în afara contingențelor erotice sau psihologice. Romane reprezentative pentru această categorie sunt *Princepele*, *Racul* și *Bunavestire*. Firește, această clasificare nu trebuie luată stricto sensu. Politicul apare, în grade variate, și în romane ca *Delirul*, *Vânătoarea regală*, *Galeria cu viță sălbatică* sau *Drumul cenușii*. Dar el rămâne acolo doar un pretext pentru explicarea unui destin și nu devine suport al contestării întregului regim. Apoi, această sumară circumscriere a „romanului politic» nu acoperă întregul spectru al politicului prezent în proza din timpul comunismului. În *Dimineața pierdută*, *Lumea în două zile*, *Siesta*, *Sala de așteptare* și în multe alte romane politicul joacă un rol considerabil, iar textele se pretează la generoase interpretări politice. Dihotomia romanescă prezentată mai sus provine din diferența de atitudine față de fenomenul politic. Confrunțați cu parametrii impuși de contextul politico-ideologic, romancierii recurg la diverse formule și strategii narative, încercând să împace și adevărul, și cenzura. Dar aceste alegeri afectează întreaga structură a romanului, uneori în discordanță cu presupusa intenție a autorului. Astfel, romanul «obsedantului deceniu» alege o cale de atac frontal, urmărind o apropiere cât mai mare de prezent. Or, conform regulilor ideologice ale câmpului literar respectiv, această opțiune se întoarce împotriva sa, căci ea implică acceptarea unui șir de compromisuri care să gireze imunitatea regimului. Prin urmare, aceste romane constituie niște «hibridi narativi» (E. Negriei), amestec de curaj și compromis, de adevăr și ideologie. Procedeele de camuflare a sensurilor subversiv pot fi grupate în trei categorii: intruziunea ideologicului, deturnarea sensului politic și obscuritatea; în primul rând, prezența (implicită sau afișată) a elementelor critice trebuie echilibrată prin acceptarea – cel puțin în doze egale – a unui calup ideologic. Formele compromisului sunt multiple: reeducarea eroului (prin «revelația» subită a unei căi de depășire a contradicțiilor ideologice), ipostazierea unui contra-personaj pozitiv (adjuvant sau opozant) care să ilustreze împlinirea glorioasă a tezelor regimului, fisurarea credibilității eroului prin eșec existențial etc. Exemplele sunt de prisos, de vreme ce procedeul apare aproape în toate romanele amintite. Apoi, plasarea acțiunii la nivel socio-politic este urmată de o serie de accesorii care să deturneze sensul mesajului. Logica immanentă a politicului

este diluată prin introducerea unor factori non-politici care sfârșesc prin a-l îngloba. Căile de realizare a acestui obiectiv sunt două: fie discreditarea personajului prin introducerea unor factori adiacenți care să-l coboare la stadiul de simplu caz lipsit de exemplaritate (o țară ereditară, un trecut tulbure, o moralitate dubioasă), fie explicarea stării de fapt prin concurența unor cauze transcendente care scot eroul de sub zona logicii sociale. Un exemplu clasic din acest punct de vedere este *Cel mai iubit dintre pământeni...*, unde virulența politicului este amortizată prin conflictul erotic. În sfârșit, din același scop de a se sustrage controlului cenzurii, unii romancieri au încercat să camufleze referentul mesajului în spatele unei scriituri arborescente. Procedul, just în principiu, atrage prin folosirea sa excesivă o compromitere totală a sensului. Discursul ia fața fabulei și întreg romanul capătă alura unui joc narativ. Cel mai vizibil e acest efect în romanele lui D. R. Popescu, unde multiplicarea planurilor narative, alternarea perspectivelor, ruperea coerenței textului și etajarea nesfârșită a acțiunii transformă lectura într-o cursă pentru reperarea sensului literar, retrăgându-i cititorului luxul de a mai încerca să caute vreun tâlc subiacent al narațiunii. Ca urmare a acestor procedee, din «romanul politicii» mesajul iese zdrențuit, compromis sau devine de o opacitate totală. E una din consecințele greu de evitat ale jocului în trei» cu cenzura de care am vorbit mai sus. Sensul politic al romanelor și impactul asupra cititorului se diminuează, în mod paradoxal, tocmai din dorința de a spune lucrurilor pe nume. Reușitele genului trebuie căutate, cred, în altă direcție. Există, pe lângă romanul «obsedantului deceniu», o altă categorie care nu numai că a constituit culmea genului în comunism, dar continuă să rămână actuală. N. Breban în *Bunavestire*, Al. Ivasiuc în *Racul* și E. Barbu în *Princepele* aleg o altă metodă de transmitere a mesajului. Pentru început, autorii își asigură imunitatea în privința referentului, fie printr-un dezonorant paratekst cârpit (*Bunavestire*), fie prin modificarea (aparent ireversibilă) a cronotopului (*Princepele*, *Racul*). Materialul este apoi ambalat într-o formă parabolică, ce pare să împingă mesajul în zona esteticului «pur». Această decontextualizare constituie însă și marele avantaj al acestor romane, la care se adaugă o altă tehnică ingenioasă de conservare: romancierii renunță la „șopârle», dar păstrează intactă schema sistemului; abandonând elementele (personalități, locuri, evenimente), ei rețin relațiile. Prin urmare, cenzura e păcălită prin invocarea contextualității romanelor (burghezia, epoca fanariotă, o republică sud-americană), dar actualizarea fabulei e mereu posibilă grație analogiei. Afirmând că, în *Racul*, «evenimentele sunt astfel înfățișate încât ele s-ar fi putut întâmpla în oricare altă parte [și în oricare alt timp, am putea adăuga]», E. Simion enunța de fapt „legea» fundamentală a (contra)utopiei, adică infinita posibilitate de recontextualizare. Cele trei romane își împart punctele nodale ale politicului. *Princepele* prezintă ambivalența raportului de forțe, ipostaziată prin cuplul procustian Principe-messer Ottaviano, precum și vidul puterii, care își devoră, asemenea lui Cronos, odraslele. Problematika din *Bunavestire*, aparent subsecventă celei din romanul anterior

(prin ascensiunea imperturbabilă a stăpânului supus Grobei), dobândește o nouă coloratură prin apariția lui «Mihi Bácsi», care împinge romanul în zona tulbură a manipulării. Bunavestire e valabil, ca roman politic, prin aceea că prezintă geneza unei ideologii, cu toate elementele adiacente (nașterea «profetului», recunoașterea de către profani, formarea apostolilor, propagarea «învățăturii», sedimentarea cultului personalității, excluderea ereticilor etc.), adăugând aici și semnalarea periculoasei convergențe între ideologie și religie. Cât privește *Racul*, acesta constituie, cum spunea Eugen Negriei, un «manual al loviturii de stat», cu dispunerea taberelor și războiul informațional. În ceea ce mă privește, aceste trei opere sunt piesele de rezistență ale romanului politic din perioada comunistă. Pariez pe ele, de vreme ce sensul lor politic depășește contextul istoric care le-a produs. Nu vreau însă să minimalizez importanța sau să refuz valoarea estetică a romanelor din prima categorie. Majoritatea lor au o actualitate indiscutabilă și, probabil, o posteritate bogată. Doar că această valoare trebuie căutată mai mult în afara sferei «romanului politic».

□ Marius Chivu semnează eseu *Cititul sau studiul*: „Intuiția mea, a cititorului de azi, nu îmi mai este de nici un folos. Pentru a pricepe substratul pentru care făcea cozi la librărie cititorul antedecembrist deprins a citi totul printre rânduri, am nevoie de un adaos de informație politico-istorică. Pentru care nu știu dacă sunt dispus să depun minimul de efort. Pentru că nu am acces la toate detaliile semnificative din acest punct de vedere și trec pe lângă ceea ce odată făcea savoarea lecturii și gloria autorilor, îmi trebuie ca însoțitor al lecturii un fel de glosar istoric. Or dacă vreau istorie, îi citesc pe Tismăneanu și pe Lucian Boia sau pe mai tinerii Johnny Manolescu, Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir lansați într-un turnir memorialistic extraordinar, și nu pe Marin Preda. S-a văzut de altfel cât de mare a fost cererea literaturii memorialistice și a documentelor după momentul '89, când interesul pentru ficțiune a scăzut brusc. Libertatea îmi permite să cer apelor să se despartă. Am dreptul să prefer o lectură mai puțin solicitantă din punct de vedere al informației și mai plăcută, mai purificată artistic. [...] Noi nu ne mai raportăm direct la substratul așa-zis ideologic al unei literaturi care poartă un cu totul alt cod decât al nostru. Impulsul și motivațiile lecturii, dar mai ales sensibilitatea noastră sunt fundamentale altele, fapt care deplasează imperceptibil operele din zona *loisir*-ului înspre cea a studiului, de la plăcere spre efort intelectual. Sigur, termenii pot părea aici excesiv de generalizați și dacă operele devin, mai devreme sau mai târziu, obiect de studiu, aceasta nu exclude plăcerea lecturii. Rămâne însă de văzut dacă această literatură esențialmente contextualizată are și vitalitatea intrinsecă necesară supraviețuirii succesiunii generațiilor de cititori. Procesul fluctuației gustului și al interesului pentru literatura anterioară timpului nostru datorându-se operelor nou apărute între timp. Astfel ajungem, vrând nevrând, la aparent paradoxala binecunoscută teorie a lui T.S. Eliot din *Tradiție și talent personal*, care ne spune că nu doar trecutul influențează prezentul, dar și prezentul influențează trecutul, determinându-ne, prin îmbogățirea contextului asociativ și

lărgirea ariei conexiunilor, să citim pur și simplu altfel. Aceasta este dinamica literaturii și însăși esența ei. Continuând astfel discuția pe linia noii perspective aplicate unei realități vechi, ajungem curând și la problema canonului care – înțeleg – nu ne interesează aici în mod direct. Deși este efectul direct. Să trecem dar. Așadar, astfel se explică succesul pe care astăzi îl au prozatorii târgovișteni. Văduviți în trecut de un succes binemeritat, își iau astăzi porția de glorie. [...] Mă gândesc dacă nu cumva faptul că atunci cititorii uitaseră că literatura poate fi și altceva decât surogatul unor texte socio-istorico-politice, nu este cumva și cauza pentru care astăzi literatura nu este în topul divertismentului. Poate că și nemaijustificând actul lecturii prin apariția mass-mediei necontrolate și neconstrânse ideologic, oamenii s-au îndepărtat decisiv de cărți. Mi-e greu să cred că cei care dăduseră de gustul literaturii unor Ștefan Bănuțescu, M.H. Simionescu, Agopian ș.a. au renunțat prea ușor la citit după 1989. Toți romancierii importanți ai perioadei sunt, fără îndoială, mari scriitori. Destinul lor de a scrie în asemenea vremi tulburi trebuie astăzi perceput ca un ghinion colosal. De aceea consimt mai degrabă la compasiune. Cărți mari care au făcut parte din istorie și care vor rămâne într-o zi fără cititori. Ce poate fi mai trist! Căci această literatură a început deja să fie condamnată la o asemenea (nedreaptă, dar inevitabilă) indecizie: cititul sau studiul!” □ La rubrica *Talmeș-balmeș*, dedicată revistei presei, apare o notă semnată D.U. și intitulată *Circ-orbitor sau Ce caută Cărtărescu la Caracal?*: „Mare minune! Trăirăm, fai Veto, s-o vedem și p-asta: Mircea Cărtărescu scrisă la Jurnalul' lu' Tucă-show! Al cui, mă, Marine? Al lu' Tucă, fă, surdo, Mariusică-al nostru, nepotu' lu' Dan, ghegeneralu' lu' Ceaușescu, ăla care avea grijă dă banii lui! Ai cui bani, Marine? Ai lu' Mariusică? Nu, fa, toanto, banii lu' Ceaușescu! Cine avea grijă dă ei? Mariusică? Nu, fă, proasto, Dan, ghegeneralu', ăla avea grijă dă bani! Păi, bine, mă, da' pă Ceaușescu nu-l împușcară? Cum ținea el banii? Și nu-i bea, ca tine? Fă, n-am ce discuta, ești proastă! Dacă verva nu mi-ar fi gătuită de stupoare, aș putea continua la modul acesta popular, ilustrând adecvat o situație pe care n-o credeam posibilă: un scriitor de elită publicând în ziarul unui circar! Parodist adaptat vremurilor, să fi comis Cărtărescu un gest cabotin, încasând banii celui pe care, după titlu (*Circ cu purici*), pare că-l persiflează? Pesemne! Motivul gestului său? Sărăcia! Este trist, și Cărtărescu a spus-o el însuși, ca un scriitor valoros să nu poată trăi din scris, în țara noastră. Dar Cărtărescu nu e singurul în situația asta, ba poate fi considerat (și invidiat că este) un norocos. Las deoparte problematica articolului și opinia autorului, pe care «Observatorul cultural» (nr. 210/02.03.2004) o amendează subtil. Întrebarea este: oare un autor de valoare poate publica oriunde, dacă este plătit? Nu-și pierde valoarea prin acest act al publicării oriunde? Se va spune, poate, că publicația respectivă nu e oriunde, că acolo scrie și cutare, și cutare. (Personal nu știu cine scrie acolo, mi-e de-ajuns că știu cine o «face».) Asta nu-i dă gir celui mai pretențios dintre scriitorii români contemporani să «împuște francul» printr-o abdicare, printr-o colaborare cu cine bănuiam că este

de la sine înțeles că nu se colaborează. Când l-am văzut în emisiunea fițoasă a Mihaelei Rădulescu de la televiziunea fraților Păunescu, mi-am zis că o fi și Cărtărescu vreun admirator al femeii pe care o admiră Emil Brumaru. Aflând că publică (săptămânal?) «la Tucă», mi se pare că Mircea Cărtărescu a început să combată adversarul de care pomenește spre finalul articolului citat în «Observator», cu mijloace specifice aceluia, luându-i banii! Că nu se mai poate rezista doar prin cultură! (Am parafrazat scrisese sale.) Desigur, lupta pentru supraviețuire, culturală sau pur și simplu umană, nu se duce cu flori (ei cu arme, noi cu nori). Dar abdicarea de la un anumit statut este o falsă luptă. Pentru că, vrând cu dinadinsul să faci bani ca să-i combați pe imbecilii cu avere, cazi inevitabil în mentalitatea lor, devii ca ei. Când scrii pentru bani, se cheamă că-ți prostituezi talentul, se știe foarte bine și de mult. Când publici în ziarele colaboratorilor lui Ceaușescu, se poate numi colaboraționism? Nu știe Mircea Cărtărescu cine finanțează Jurnalul lui Tucă? Este fascinat într-atât de cuvântul «jurnal», încât să uite amănunte de neuitat? Cine să-l fi împins într-acest circorbitor? Sau trebuie să fim îngăduitori cu el și să vorbim în jargonul «publicului-țintă» al fițiicii: e la o vârstă, nevasta tinerică, pensie alimentară, copil mic! Deh! Presupun că Mircea Cărtărescu nu va citi acest textuleț, și nu va răspunde nedumeririlor ridicate de gestul său. Dar dacă îi va pica sub ochi, zău că n-aș vrea să aflu ce caută el în (ziarul tipului din) Caracal!?”

MAI

4 mai

• [„Jurnalul național”] Mircea Cărtărescu semnează articolul *America mea*: „Prima mea călătorie după revoluție a fost în Statele Unite. Timp de trei luni am străbătut ținutul dintre cele două oceane, am văzut bună parte din marile orașe, am vizitat câteva campusuri universitare, am fost prin muzee, biblioteci și librării. Am încercat să fac abstracție de marele mit american cu care noi toți am trăit sub comunism atâtea zeci de ani. Am vrut să văd totul cu ochii mei și să judec cu mintea mea. Am întâlnit o lume extraordinar de diversă, imposibil de redus la câteva clișee pozitive sau negative. Dar atunci mi s-a părut, fără nici o-ndoială, una dintre cele mai bune și mai frumoase lumi construite vreodată de om. Nu am întâlnit acolo acel «comunism la vârf» despre care a vorbit cineva, nici puerilismul, nici «lipsa de rădăcini», nici incultura, nici măcar obezitatea pe care-ar produce-o hrana de la fast-foods. M-am întors din Statele Unite încântat și fericit, mai mult, mândru că oamenii au putut clădi o asemenea societate. Lantorcerea în țară, însă, doi distinși, intelectuali români s-au străduit, o noapte-

ntreagă, să mă convingă că n-am văzut bine, că am umblat peste tot în America având ochii larg închiși. Atunci am fost teribil de șocat auzind că pământul pelerinilor și-al părinților fondatori e, de fapt, «cea mai nedemocratică țară din lume». Cum? Mai nedemocratică decât Cuba? Decât Coreea de Nord? Da, chiar așa. Și, pe măsură ce whisky-ul își cobora nivelul în sticlă, America se zugrăvea tot mai monstruoasă. O dominație a banului, a forței militare brutale... Rasistă, sexistă... Distrugătoare a adevăratei culturi... Am făcut în acea noapte greșeala să mă angajez în discuție. Încă nu știam că nu poți discuta cu oameni care deja cunosc adevărul absolut. M-am simțit adânc rănit în credințele mele și mai ales descumpănit: dacă era chiar așa? Dacă seducția superficială și perfidă a Americii (un fel de «Matrix» sau de opiu pentru popor) îmi anesteziase simțul critic? Mi-am revăzut înfrigurat lecturile și amintirile. Am recitit revistele cu dezbaterile din lumea americană... În ciuda avertismentelor vigilente ale celor doi, dragostea mea pentru această lume – deloc ideală, așa cum s-ar fi vrut comunismul, dar în care eu am trăit câteva luni experiența unei adevărate bucurii – a supraviețuit. Și supraviețuiește mai departe.”

• **[„Observator cultural”, nr. 219]** Mircea Cărtărescu semnează articolul *Am fost turist la Auschwitz*: „Hitler n-a fost doar un monstru criminal care-a pus mâna pe putere în Germania. El a fost monstrul potrivit la locul potrivit. Europa, modelată de ideile naționaliste și rasiste ale veacului al XIX-lea, l-a așteptat și l-a avut. Contemporanilor, Hitler nu le părea un psihopat, ci mai curând un fel de profet charismatic. Toți au știut, într-un fel sau altul, despre lagărele germane, dar cui i-a păsat? Erau în alte părți, în alte culturi, la fel de exotice ca aztecii sau mayașii, poate pe alte planete. Să ne gândim că azi tolerăm nepăsători imensul lagăr de exterminare care e Coreea de Nord, uriașul abator de oameni care e Africa. Auschwitz-ul nu mi-a provocat oroare în primul rând – cunoșteam cifrele, văzusem în fotografii mărturiile, n-aveam îndoieli în privința ticăloșiei umane care l-a permis –, ci dispreț, disprețul cel mai intens pe care l-am simțit vreodată. Țsta era omul wagnerian? Semizeul ieșit din cețurile Walhallei? Mai întâi, faimoasa poartă cu «Arbeit macht frei»: ce tâmpit a inventat-o? S-a vorbit de cinism. Nu e doar cinism aici. E prostia propagandei din toate timpurile, e râsul până la urechi al chinezilor din tablourile cu Mao, e cultul muncii din lumea comunistă, e secera și ciocanul. Îmi imaginasem acea poartă ca pe o arhitectură ciclopică, demnă de o intrare în Infern. De fapt, e de necrezut de meschină: scundă, de țeavă cu diametrul de câțiva centimetri. Ar fi putut fi o intrare de *ranch* texan, cu o roată spartă deasupra, sau una de gospodărie agricolă colectivă de sub Gheorghiu-Dej. Dincolo de ea, vreo doua duzini de clădiri de cărămidă, cu etaj și acoperiș de țigle, care-ar fi putut adăposti o unitate militară. Totul simetric, nemțesc, fără strop de imaginație. Aici îi chinuiau pe bieții oameni, ca și când n-ar fi oricum destulă suferință pe pământ. Am intrat în clădiri: săli goale, răcoroase, cu pereți vopsiți în ulei. Mari panouri cu fotografii alb-negru: țigani, evrei, polonezi, prizonieri ruși descărcați pe rampa de la Birkenau. Sunt vreo două sute de poze, toate făcute

de un singur neamț cu un singur aparat foto, de care era probabil foarte mândru. Două tehnici, duse până la perfecțiune, se îngemănau aici: cea a lentilelor și-a obturatoarelor de la Carl Zeiss și cea a omorării birocratice a ființelor umane. A avut și omul un *hobby*, de pe urma căruia au fost deconspirate atrocități pe care altfel doar le-am fi bănuț. Un idiot, pe care Himmler ar fi trebuit să-l jupoaie de viu. Și-apoi, vitrinele. Cele faimoase. Tone de păr uman, acum încărunțit și degradat, încât arată mai curând a fuioare de cânepă. Alături, suluri de țesături făcute din astfel de par. Țesături din păr uman? Câte Dumnezeu se puteau face? La ce bun? Înțeleg că vreun ofițer SS dement și-a făcut abajururi din piele umană, dar țesătoria presupune o industrie. Dar hai să spunem că s-ar fi țesut câteva sute de metri pătrați, pentru prelatele a vreo douăzeci de camioane. OK, spiritul gospodăresc german și-a spus cuvântul. Nimic nu se pierde, totul se folosește, ca la abatoarele de vite. Dar în altă vitrină sunt expuse mii și mii de pămătuferi de bărbierit! Cu astea ce se mai poate face? Cum pot fi recondiționate și refolosite? Dar zecile de mii de perechi de pantofi, majoritatea peticite și răspeticite, turtite ca niște broaște râioase? Luau germanii pantofii unui copilaș evreu ca să-i încălțe pe copiii lor? Mă pun în mintea lor și-nțeleg că își gazau și-și ardeau victimele, dar de ce le și jefuiau? De ce nu le ardeau cu tot cu hainele de pe ele? Ar fi fost mai rapid și mai eficient, și n-ar fi rămas în urma atâtea mărturii incriminante. Dar demonul hitlerist a fost un demon meschin, cu mânecute negre, obsedat nu de crimă, nu de sânge, nu de oroare, ci de rezolvarea corectă a unor probleme gospodărești. Dacă omori pe cineva lipsit de apărare ești un criminal, dar, dacă-l și jefuiești, cobori la dreptul comun mărunț și te numești găinar. Auschwitz-ul a reunit cei mai hidoși ucigași și cei mai scârțari maniaci în aceleași persoane. Gazezi cu Zyclon B mii de inși ca să le furi nasturii de la cămăși? Ochelarii de pe nas? Plombele din gură? Lighenele și farfuriile de tablă? Lângă cuptoare, un grup de puști evrei, îmbrăcați în alb, cu tichiute pe cap și steaguri cu steaua în șase colțuri, cântau în cerc, cu mici candelă-n mâini. Vreo doi mai mici, ascunși după alții, râdeau și se-mbrânceau ca orice școlari în pauze. Mi-au fost, deodată, extraordinar de dragi. Viața mersese-nainte, slavă Domnului. Acest furuncul inutil pe pielea istoriei era acum doar muzeu”.

5 mai

• [„România literară”, nr. 17] Mircea Mihăieș semnează articolul *Prea târziu pentru Europa Centrală?*: „De-o vreme încoace, aproape nimeni nu mai vorbește despre Europa Centrală. O dată cu deschiderea porților spre Europa Occidentală, acest concept pare să fi intrat într-o oarecare desuetudine. Cumva spre ușurarea naționaliștilor comuniști români și-a urmașilor acestora. Puțină lume își mai amintește, probabil, de șiroaiele de venin scurse, la sfârșitul anilor ’80, din pana unui Achim Mihăieș și-a altor corifei de aceeași teapă la adresa ideii de «Europa Centrală». În numele luptei contra unui așa-zis revizionism maghiar, se dădea frâu liber resentimentelor naționaliste și frustrărilor unei clase politice

troglodite. Că au existat și există revizioniști maghiari, nu e nici un secret. Dar parcă revizioniști români, sau bulgari, sau cehi, sau ciprioți nu există! Orice națiune conține un procent de oameni incapabili să-și trăiască prezentul pentru că nu reușesc sub nici un chip să-și încheie socotelile cu trecutul. Blocați în suferințe ancestrale, ei sunt o rană vie ce urlă de durere la orice rememorare a nedreptăților trecutului – chiar dacă istoria le-a reparat demult. E genul de oameni ce-și plâng cu lacrimi gigantice strămoșii căzuți la Mirăslău, la Trăzneu sau la Ip, dar n-au nici o tresărire când își trimit copiii în orfelinate sau când își văd fiicele că se prostituează pe marginea șoselelor. Bântuiți de timpii lungi ai istoriei, ei posedă o uluitor de scurtă memorie a trecutului imediat. Drept urmare, sunt carnea de tun preferată a demagogilor, populștilor și naționaliştilor de toate nuanțele (care la noi, sunt, de fapt, una: amestecul sinistru de roșu comunist și verde legionar). I-am putut vedea «la lucru» chiar zilele trecute, cu ocazia deschiderii «Parcului reconcilierii româno-maghiare» de la Arad. Pe câțiva dintre ei îi cunosc încă din copilărie, veșnici abonați ai bodegilor cu spirtoase de pe malul Mureșului. Alții, vag intelectuali de «Congresul al IX-lea» și de ororile revistei «Săptămâna», au căpătat o oarecare notorietate cu ajutorul televiziunilor, fie ele duhnind a naționalism grețos păunescian, fie dominate de șmecheria cu suflu scurt a lui Tucă. Să revin, însă, la Europa Centrală. Din motive de... Imperiul Austro-Ungar, ea nu putea scăpa în România de o anumită conotație conspirațională: oricine e interesat de această zonă are nostalgii imperiale! Mai rău: zeloții ideii central-europene sunt, musai, niște trădători de neam! Am auzit aceste argumente în forme variate: de la cele cvasi-contondente ale unor ofițeri SRI, la aulica voce a unui domn cățarat în fruntea unui înalt for cultural-științific. Culmea ironiei e că astăzi Departamentul de Stat american plasează România (cu Valahia și cu Moldova cu tot, nu doar cu Transilvania) tocmai într-o zonă definită, fără nici un fel de problemă, «Europa Centrală». Ce-or mai avea de spus Achim și-ai săi acum, când, iată, suntem central-europeni fără să fi înstrăinat nici o fărâmbă din pământul sfânt al patriei? Din acest punct de vedere, acțiunea de aproape zece ani a unui grup de intelectuali din Timișoara, membri ai Fundației «A Treia Europă», poartă în mod clar amprenta pionieratului și chiar a unui vizionarism (dacă n-ar fi un cuvânt prea mare) puse în slujba realelor interese ale României. Dar în locul unui sprijin oficial, am fost sistematic atacați, huliți și denunțați ca potențiali exponenți ai unor interese străine. Ministerul Educației într-un tembelism al pesedeilor n-a găsit de cuviință să acorde statutul de «centru de excelență» acestei instituții, în ciuda excelenței incontestabile a membrilor săi și a cercetărilor acestora. În schimb, iată, «centre de excelență», ba chiar «instituții de interes public», devin asociația vânătorilor și masoneria! Ca să vezi ce fel de politică se face în societatea deschisă românească a mileniului III: prin cătarea puștii și cu gluga pe cap! Cum la noi aprehensiunile, suspiciunile și spaimile obscure trec mult înaintea interesului legitim, pierdem ani și decenii, îngroziți că vom deveni iarăși victime ale istoriei. Unde am fi fost astăzi dacă, la începutul

anilor '90, am fi fost suficient de abili să ne alăturăm Cehiei, Poloniei și Ungariei în ceea ce a fost un excepțional vehicul de integrare europeană, experimentul Vișegrad! Pe atunci, însă, Iliescu era prea ocupat să cheme minerii să ne cotonogască, iar Năstase nu îndrăznește să iasă o iotă din vorba șefului. Politicienii din țările fost-comuniste menționate erau suficient de inteligenți ca să-și dea seama că nu vor ajunge peste noapte acolo unde, iată, sunt începând cu 1 mai 2004, așa că au folosit admirabil ideea de Europă Centrală. În acel moment, Europa Centrală semnifica ruperea cu trecutul comunist, și nicidecum nostalgia după Mitteleuropa prăfuită a lui Franz-Jozef și-a lui Svejka. Dar limba cleioasă a fiilor lui Ceaușescu nu se putea opri brusc din melițat. Precari la capitolul pregătirii științifice, cretinizați de atacurile furibunde ale ideologicului, timorați de permanentele situații umilitoare în care erau puși, istoricii români s-au dovedit incapabili să furnizeze politicienilor argumentele care să plaseze România acolo unde îi este locul, și nu acolo unde vor să ne mențină cozile de topor ale bolșevismului. M-am gândit la toate aceste lucruri în Elveția, ca participant, la sfârșitul lunii aprilie, la conferința «Unde se află Europa Centrală», organizată de Institutul Federal de Tehnologie din Zurich și de Pro Helvetia. A fost o întâlnire științifică, între istorici, jurnaliști, universitari și activiști civici, dar nu am putut să nu remarc realul interes al organizatorilor pentru componenta politică a conceptului". □ În *Cutia neagră a comunismului*, Marius Chivu recenzează volumul *O lume dispărută*, publicat de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir (2004): „Cartea se prezintă, încă de la început, ca un bestiar eterogen de obiecte și elemente specifice, definitorii pentru sistemul opresiv-totalitar. Un fel de cutie neagră a memoriei în care s-au strâns de-a valma lucruri care, pentru cei care n-au trăit comunismul, cu greu pot sta laolaltă într-o scriere cu pretenția de reconstituire, fie ea și una cât se poate de subiectivă. În realitate, o coerență uimitoare unește cele mai variate liste și inventare, căci sistemul însuși avea grijă ca nimic din ceea ce era omenesc să nu scape perversului ochi vigilent al omniprezentei Securități – personajul principal în acest aliena(n)t bildungsroman. Patru autori, patru viziuni, stiluri și perspective, același timp vitreg și apăsător, același univers monitorizat, aceeași viață înseriată. Nimic nu iese din tipic. Alimentația umilitor de redusă și de nehrănitore, gama săracă de băuturi și de dulciuri: eugenii, prăjituri, sucuri, gumă de mestecat; animalicele cozi, profesorii prostiți și ideologizați parcă în afara oricărei conștiințe, obligatoriile uniforme dotate cu număr matricol, practica agricolă hei-rupistă, pionieratul ce relua la nivel puber practicile și ierarhiile sistemului politic de partid, UTC-ismul, suprarealistele emisiuni TV de numai două ore și acelea de îndobitocită proslăvire a regimului și a familiei conducătoare, aniversările și defilările megalomane, Europa Liberă ca alternativă la mass-media totalmente controlată politic, revistele «Pif» înlocuind în zona publicațiilor de divertisment pentru tineri sinistrele «Cutezătorii» și «Luminița», jocurile primitive ale copiilor în fața blocului, retragerea în cărțile de aventuri și în zonele vechiului București

amenințate cu demolarea, obsesia Occidentului esențializată până și în invidia televiziunii bulgare ș.a.m.d. Recurența temelor conferă autenticitate (dacă mai era nevoie) mărturiilor celor patru voluntari pentru acest supliciu al memoriei, dar, mai ales, un dramatism conturat în crescendo pe măsură ce fiecare își deconspiră micile traume. Cu toții sunt niște supraviețuitori marcați pe viață, psihic și sufletește, în urma acestei diabolice experiențe care le-a refuzat nu doar fundamentalul drept la diferență – sistemul comunist folosea oamenii în scop energetic, precum generatorul din *Matrix* –, dar la o viață situată măcar la limita minimei decente. Oamenii mâncau puțin și prost, munceau tot mai mult pentru o piață de desfacere tot mai săracă, de la un punct încolo aproape inexistentă, infuzau permanent gazul nociv al ideologiei răspândit de mass-media, viața socială era drastic limitată datorită constrângerilor de tot felul. Iar copiii se nășteau și creșteau în acest mediu”.

11 mai

● [„**Observator cultural**”, nr. 220] Ovidiu S. Popescu semnează articolul *Noii „filo-semiți”*: „Miercuri 5 mai, guvernul României a anunțat decretarea zilei de 9 octombrie drept Zi a Holocaustului. În căutarea detaliilor, presa a aflat următoarele (cf. «Adevărul», joi 6 mai 2004): Federația Comunităților Evreiești n-a fost consultată; Ministerul Culturii și Cultelor n-a fost implicat în luarea deciziei; inițiativa ar fi aparținut – conform unor surse din MCC – instituției prezidențiale. A doua zi, joi 4 mai, o delegație a Partidului România Mare s-a aflat «în pelerinaj» la Auschwitz, unde cei o sută de membri ai PRM plecați în excursie au vizitat lagărul de exterminare și o sinagogă. În interiorul lagărului transformat în memorial, liderul partidului, Corneliu Vadim Tudor, le-a ținut celorlalți un discurs în care – firește – a condamnat Holocaustul, ca mare iubitor de evrei ce se află, de la o vreme încoace. Mediul public românesc – în general, în ansamblul său – e departe de a fi imun la antisemitism. Nu de puține ori, politicieni altfel stimabili sau personalități culturale cu vocație «occidentală» au «patinat» regretabil atunci când s-au referit la rolul evreilor în istoria noastră, la cel de-al doilea război mondial, la instalarea regimului comunist «neromânesc» sau la asemănările și deosebirile dintre Holocaust și Gulag. Însă, dintre principalele partide active la noi de-a lungul celor aproape 15 ani de postcomunism, probleme serioase în materie de antisemitism, cu ample ecouri interne și internaționale, au avut mai ales PRM și PSD (inclusiv predecesoarele). În primul rând – desigur – partidul lui Tudor, care nu și-a ascuns naționalismul, antiminoritarismul, xenofobia. Colecția revistei «România Mare» oferă un bogat «repertor» de stereotipuri antisemite, vechi și noi (și nu numai antisemite: în urmă cu mai puțin de un deceniu, timp de un an de zile au fost publicate, săptămânal, colontitluri care anunțau *Anul de luptă împotriva maghiarimii...*). Se apropie acum alegerile generale și prezidențiale și Tudor vrea să candideze din nou la șefia statului. Singur sau sfătuit, a ajuns la concluzia că, într-o Românie în curs de integrare

euro-atlantică, nu mai poate miza pe discursuri prin care să amenințe o întreagă etnie cu concentrarea pe stadioane, cum declarase în urmă cu patru ani că va face cu țiganii. După o piruetă scurtă, de 180 de grade, a început să se arate... filo-semit: consilier personal evreu, statuie memorială a fostului premier Ytzak Rabin dezvelită la Brașov (fără autorizație de construire!), firmă de consultanță electorală israeliană, pelerinaj spăsit – iată! – la Auschwitz. Ce contează că nimeni nu-l crede, că despre «convertirea» lui la filo-semitism s-a vorbit și s-a scris ca despre o simplă «manevră» în perspectiva alegerilor din noiembrie-decembrie? Tudor crede cu tărie că e predestinat să conducă destinele românilor și e gata să facă pentru asta orice sacrificiu, mergând chiar și până la a se arăta... iubitor de evrei! Sub formă de PDSR sau de PSD, actualul partid de guvernământ a avut și el – se știe – probleme, când cu declarațiile cutărui parlamentar, când cu bizare intervenții ministeriale întru minimalizarea responsabilității României pentru Holocaust. Toamna trecută, însuși președintele Ion Iliescu, «părintele spiritual» al PSD, a mers pe această linie în dezastruosul interviu acordat ziarului israelian «Ha'aretz». Despre existența în partid a unei «aripi» de tip «peremist», dacă nu cumva e vorba despre și mai răspândite înclinații naționaliste, s-a vorbit de mult. În orice caz, în același context al integrării euro-atlantice a României, PSD-ul a făcut și el în ultimii ani câteva gesturi care să-i schimbe imaginea. Mai întâi, după alegerile din 2000, a adoptat legea care interzice expunerea simbolurilor fasciste și naziste, după care, aplicând-o, a îndepărtat din spațiul public un număr de statui ale lui Ion Antonescu și a schimbat denumirea unor străzi și bulevarde botezate anterior, după căderea comunismului, cu numele Mareșalului. Episoadele din toamna trecută (comunicatul guvernului de negare a Holocaustului în România și interviul lui Iliescu din «Ha'aretz») au resuscitat îngrijorările occidentale într-o perioadă în care se pune sub semnul întrebării capacitatea țării noastre de aliniere la standardele NATO și ale Uniunii Europene. Și mai urma și un an electoral! Drept pentru care președintele a făcut o mișcare promptă de echilibrare, lansând în octombrie 2003 proiectul unei comisii internaționale care să examineze, să dezbată și să sintetizeze contribuția României la Holocaust, concluziile urmând să fie prezentate public și să fie incluse în manualele de istorie pentru școli și licee. Iar acum, cu o jumătate de an înaintea alegerilor generale și prezidențiale – Ziua Holocaustului. În legătură cu caracterul pre-electoral – îndeajuns de evident – al acestor stridente «filo-semitisme» de ultimă oră nu e mult de discutat. În schimb, merită insistat asupra conjuncturii mai largi, internaționale: cea a integrării noastre în instituțiile euro-atlantice. Înainte de alegerile din 1990, 1992, 1996 și 2000 nu s-au înregistrat asemenea «convertiri» pe scena noastră publică. Ceea ce înseamnă că și în zonele politice cele mai adânc contaminate de naționalism, acolo unde «filo-semitismul» nu poate fi decât o demagogie, viitorul țării – și anume viitorul imediat, iminent – nu mai este conceput în afara standardelor democratice occidentale. Mai mult decât atât, Iliescu și Tudor trădează prin gesturile lor recente o nouă convingere politică: ei par să creadă că

nu vor mai putea participa la împărțirea puterii din România dacă șefii cei mari din Occident nu-i vor privi cu oarece îngăduință...” □ Oana Băluță semnează articolul *Un tip de diversitate: minoritățile sexuale din România*: „Marți 4 mai 2004 a avut loc dezbaterea *Despre noi, minoritățile sexuale în România*, găzduită de Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), în cadrul amplului proiect intitulat Festivalul diversității, organizat de Asociația ACCEPT, împreună cu Goethe Institut Bukarest, Ambasada Suediei, Institutul Polonez la București, British Council, Institut Français de Bucarest și Institute Cervantes Bucarest. Dezbaterea de la SNSPA s-a bucurat de prezența unor personalități importante ale societății civile din România, precum Mihaela Miroiu, profesoară la SNSPA, coordonatoarea Masteratului de Gen și Politici Publice, studenți din cadrul instituției de învățământ, a cărei sală s-a dovedit neîncăpătoare datorită unui public numeros, alcătuit fie din persoane implicate direct în activitatea desfășurată de ACCEPT, fie, pur și simplu, simpatizanți și susținători. De asemenea, Biserica Ortodoxă Română a avut un reprezentant în persoana părintelui Aurelian. Alături de membrii Asociației ACCEPT s-a aflat directorul executiv al acesteia, Florin Buhuceanu. Întâlnirea a debutat cu o scurtă precizare a statutului Asociației ACCEPT, care militează pentru drepturile omului, nu numai pentru cele ale minorităților sexuale, ci și ale persoanelor heterosexuale. În faza premergătoare dezbaterii, s-a accentuat importanța individului și a persoanei în raport cu grupul și tendința tot mai mare de a neglija prima categorie. Discuția, inițiată de Florin Buhuceanu, s-a îndreptat, apoi, către prezentarea broșurii scoase de ACCEPT în 2003, în cadrul proiectului Initiating Social Inclusion of LGBT în România, finanțat de Uniunea Europeană prin programul PHARE-ACCESS, *Despre noi, minorități sexuale în România*, ca un «ABC care nu are pretenții de a acoperi exhaustiv această problemă». Materialul în cauză debutează cu un scurt istoric al legislației antihomosexuale, începând cu Codul Penal din 1864, urmat de o retrospectivă a articolului 200; alte capitole sunt centrate pe tema «ce este un homosexual», «coming-out-ul», «homofobia printre noi» etc. Scurtul *speech* a fost urmat de o incursiune rapidă, realizată de Mihaela Miroiu, «contra cronometru», în «abordările filozofice» ale homosexualității, precum și poziționarea doctrinelor filozofice față de cei care întrețin relații sexuale cu persoane de același sex. Incursiunea a făcut posibilă reliefaarea unor năstrușnicii «antice», cum erau, de pildă, acuzele aduse de către greci și romani homosexualilor pentru producerea cutremurelor de pământ și pentru activitatea vulcanilor. Dincolo de acest moment «ludic», Mihaela Miroiu a subliniat perpetuarea repudierii homosexualilor, care decurge din asocierea acestora cu pedofilia, cu încălcarea «legilor naturii», dar și cu presupuse determinisme biologice ale organelor sexuale. A fost menționată lipsa de informație a mării majorități a celor care sunt gata să arunce piatra. Nu în ultimul rând, a fost punctat și decalajul dintre problematica din România și cea occidentală, unde faza acceptării a fost depășită, atenția îndreptându-se către un subiect care a generat alt set de discuții aprinse:

căsătoriile și adopțiile. Primul moment al dezbaterii care a dat naștere unor polemici sau, mai degrabă, unor atacuri unidirecționate și lipsite de fundament real a fost declanșat de afirmația Mihaelei Miroiu referitor la căsătoria dintre persoane de același sex: «Nu cred că este dezirabilă; însă ea poate fi permisă». Nevoia unei diferențieri conceptuale între uniunile consensuale care implică persoane de același sex sau heterosexuale a dus la angajarea și mai energică a participanților (participanțelor). Ideea acestei separări conceptuale a fost formulată și avansată în vederea «inventarii a ceva mult mai partenerial» (Mihaela Miroiu) sau, cum a afirmat Vera Câmpeanu, membra fondatoare ACCEPT, «ar fi trebuit să se găsească o soluție mai bună decât au găsit heterosexualii». Propunere care ar trebui serios avută în vedere, mai ales dacă ținem cont de faptul că, în România, un procent de numai 5% dintre căsătorii se bazează pe relații parteneriale. Din afirmațiile și chestionările ulterioare a reieșit, încă o dată, că este uneori greu să centralizăm scopurile reale și să facem o departajare între taberele «pro și contra», pentru ca, ulterior, să ne putem alătura persoanelor care chiar susțin demersurile anti-discriminare. Tendința aceasta de transformare în homofob (homofobă) sau rasist (rasistă) a celor care sunt cu adevărat împotriva discriminării de orice fel și care au demonstrat-o deja prin implicare în viață socială și prin luări de poziție publice este cel puțin de neînțeles și nu are decât urmări negative. Esențial este să identifici indivizii, grupurile care-ți sunt alături și să nu îi îndepărtezi din cauza unei «divergențe» de opinii, care se poate numi diversitate, și nu homofobie. Părintele Aurelian, în calitate de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, a constituit următoarea «țintă» a întrebărilor participanților la dezbateri. Discursul acestuia a debutat stângaci prin afirmația nefericită că «Dumnezeu a făcut Omul și femeia», rectificată cu rapiditate și prin intervenția promptă a publicului. În urma discuțiilor care au urmat, părintele Aurelian s-a dovedit a fi o persoană deschisă dezbaterilor și discuțiilor pe tema în cauză, subliniind, însă, poziția neschimbată a BOR. Demnă de menționat este afirmația domniei sale conform căreia «Biserica nu condamnă homosexualii, ci homosexualitatea», incriminându-i astfel pe acei preoți care refuză să spovedească, să împărtășească pe motiv de abateri de la sexualitatea acceptată de tradiția iudeo-creștină. Dintre invitați nu a lipsit nici o reprezentantă a psihologiei, Ștefania Duduman, care ne-a asigurat că «din perspectivă psihologică, homosexualitatea se încadrează în limitele normalității».

• [„22”, nr. 740] Ioana Anghelescu îl interviuează pe Silviu Lupescu, directorul Editurii Polirom (*Visez la un București invadat de cărți, cu autori care citesc și dau autografe pe străzi*): „Avem nu târguri, ci târgușoare de carte. Lansăm cărți, ascultăm bla-bla-uri, se mai vinde câte ceva, lume multă, amalgamată, trompeta lui Daian, împătimiți ai cărții sau gură-cască... Ceea ce lipsește e spectacolul de ținută, *happening*-ul, ceva care să țină trează atenția pentru carte, pentru lectură. În provincie e și mai trist, trist de tot, poate doar un Huidu & Găinușă mai fac *show*. Visez la joile pragheze, la nopțile pe care

cehii și le petrec în librării, citind și ascultând jazz. Visez la o «Zi a cărții», ca în marile metropole europene... Visez la un București invadat de cărți, cu autori care citesc și dau autografe, cu standuri ale editurilor pe străzi și în marile parcuri, cu scriitori, poeți și politicieni laolaltă, discutând despre literatura, și cărți, multe cărți oferite în dar trecătorilor. Până atunci, spun că trebuie să fim fericiți cu ceea ce există. Pentru că, totuși, există. Despre târgurile internaționale aproape că n-am avea ce discuta. Suntem cunoscuți în lume prin corupție și prin asasinarea lui Ceaușescu, nu prin cultură. La standurile românești vin prietenii, dacă vin, diaspora, dacă vine (îndeobște cei vârstnici), și câte un vizitator rătăcit care mai pune vreo întrebare binevoitoare. De regulă, facem turism cultural și propagandă inefficientă, cam atât. Nu știu o editură autohtonă care să fi vândut vreun copyright la Frankfurt (nici România nu a fost vreodată invitată de onoare). Dar poate mă înșel... Măcar dacă am ști să-i punem în valoare pe cei câțiva (puțini) autori originari din România și care au un statut recunoscut internațional, un Norman Manea, o Herta Müller, să spunem... N-o facem. Din nepricepere? Din rea-voință? [...] Anii '90-'95 au fost ani editoriali în care lucrările social-politice erau extrem de necesare. Decenii la rând nu se tradusesese nimic în domeniu, lipseau cărțile esențiale, interesul era enorm. Cei dintâi consilieri ai editurii, cei care au «trasat» direcțiile Polirom – i-aș aminti aici pe Adrian Marino, pe Vladimir Tismăneanu, Mircea Mihăieș, Sorin Antohi, Liviu Antonesei, Mihai Răzvan Ungureanu, Andrei Hoisie, mai apoi pe Dan Pavel, Mihaela Miroiu, Marius Oprea și Dan Petrescu, poate și alții pe care involuntar îi omit în acest moment –, cu toții au susținut că misiunea unei edituri este în primul rând să promoveze o gândire critică națională. Nu trebuie să te mulțumești să produci bere străină în ambalaj românesc, sunt necesare și mărcile autohtone. Lucrurile nu pot fi diferite nici în cultură. Asta am dorit să facem, să valorificăm gândirea autohtonă. Era perioada în care intelectualii, în majoritatea lor, erau implicați în politic. Ulterior, în domeniul editorial, unul extrem de dinamic, lucrurile s-au mai așezat, au apărut germenii economiei libere. Voit sau nu, am revenit și la ficțiune. [...] Ader la ce-mi spunea Luminița Marcu – și sunt de-a dreptul fericit să constat că opiniile tinerilor, ale ei, ale lui Costi Rogozanu sau Paul Cernat de exemplu, stârnesc atâtea controverse. E un semn timid de normalitate că apar și disputele de idei, nu doar idiosincraziile personale sau tentativele de impunere a unor valori prin presiuni de grup. Luminița spunea că, dacă autorii români vor să fie citați, ei trebuie să accepte concurența liberă cu literatura universală, să se adapteze noii realități globale. Altfel spus, avem un Nicolae Breban, un Augustin Buzura, o Gabriela Adameșteanu sau o Nora Iuga, un Ștefan Agopian sau o Ioana Baetica versus David Lodge, Charles Bukowski, Haruki Murakami, Amélie Nothomb, Tracy Chevalier sau Philip Roth. E concurență! Teoretic, autorii români ar trebui să fie în *pole position*, joacă pe teren propriu, limba natală nu poate fi globalizată, ceea ce nu se întâmplă (încă) și în realitate. Cu diaspora, lucrurile par mai complicate. Statutul de autor din diaspora nu ar trebui să includă

nici o conotație valorică, cel ce hotărăște succesul e cititorul român (exceptând puținele cazuri în care, *felix culpa*, autorul a reușit să se impună prin efort propriu în țara de rezidență). Unele dintre premiile literare acordate în ultima vreme cu precădere autorilor din diaspora mi se par suspecte. Ca să revin: intenția mea declarată a fost să slujim literatura română nu doar ca *brand* (au făcut-o și alte edituri), ci și prin ținută editorială, promovare și logistică de marketing. Ceea ce pot să vă spun – ca o primă constatare – este că nu prea dispunem de «materie primă». Din păcate! Ar trebui ca birourile editurilor să fie asaltate de manuscrise, să putem alege, or, lucrurile stau mai curând pe dos. În ceea ce privește publicul din străinătate, problemele sunt și mai complicate, ar merita o dezbatere mai largă. Atât timp cât nu vom forma traducători nativi în țările în care vrem să publicăm, nu vom avea un lobby adecvat, o promovare inteligentă, legături cu marile edituri străine, atașați culturali eficienți și cu contactele necesare, atât timp cât lucrurile vor fi făcute fără profesionismul de care dau dovadă, să zicem, un Institut Polonez sau Suedez, șansele de reușită vor fi minime. Ar fi necesară schimbarea modului de abordare. Îi urez succes lui Eugen Uricaru, mai ales că, de curând, a fost multiplicat numărul centrelor culturale din străinătate. Sper că vor fi surmontate *partis-pris*-urile și politizarea excesivă din cultura autohtonă, cultura în care vedem aproape zilnic cum se consumă în gol atâtea și atâtea patimi. Sper, pentru că tocmai am discutat despre politici, că Ministerul Culturii va elabora un program adecvat pentru promovarea culturii romane în străinătate și, nota bene, va sprijini prin metode eficiente editurile private în această direcție. Altminteri, scriitorul roman va fi condamnat să rămână un anonim căruia, din când în când, ca să-i câștige bunăvoința, vreun prim-ministru îi mai acordă o dată la patru ani un miliard din rezervele bugetare ca să-și publice opera în țară. Ori va fi condamnat să se descurce cum poate. [...] Semne încurajatoare îmi vin cu privire la cei câțiva autori tineri pe care i-am publicat («generația Polirom» cum a fost ea numită de critici – Lucian Dan Teodorovici, Radu Pavel Gheo, Florin Lăzărescu –, dar și Cezar Paul-Bădescu, cu romanul său *Tinerețile lui Daniel Abagiu*, sau volumul *O lume dispărută* semnat de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir). În tot ce fac scriitorii aceștia tineri, se simte nu numai un suflu înnoitor, ci și bucuria de a scrie. Îmi asum selecția, cred în viitorul lui Dan Lungu, Ioana Baetica, T.O. Bobe, Cosmin Manolache sau Adrian Schiop și mă întreb ce simte astăzi Dan Petrescu, cel care, ca editor, l-a debutat pe Horia-Roman Patapievici: este autorul român care domină de ani buni piața noastră de carte. Mă gândesc cine ar putea să-i urmeze, poate, cândva, Radu Pavel Gheo, de ce nu? Autorilor de la Bookarest 2004 le vor urma Cecilia Ștefănescu, Florin Iaru, Veronica A. Cara, Sorin Stoica, Daniel Vighi, Bogdan Suceavă, Ruxandra Cesereanu și alții. Nimic din spiritul de stipendiați ai statului pe care Sorin Matei îl dă în vileag în recenta sa carte, *Boierii mintii*, nu întâlnești la ei”.

12 mai

• [„România literară”, nr. 18] În *Poeme retrospective în două variante*, Marius Chivu recenzează antologia Angelei Marinescu *Poeme de sus în jos*: „Poetica voluptății maladive – câtă boală, atâta poezie! – a Angelei Marinescu a reușit la noi, cu un plus de tensiune thanatică, vizionarism sumbru și virulență lexicală aluvionară față de Bacovia, să contureze mecanismul perfect al bolii ca resort al versului. Sensibilitatea maladivă, cultivată pe fondul unui eros alterat, căci nesatisfăcător și nostalgic după celălalt gen, dar nu mai puțin viril în tensiunea lui subversiv-dominator, a împins cu furie confesiunea spre zonele fruste și fără limite ale împărtășirii obsesiilor existențiale. Mărturisiri nocive ele însele prin excesul de rău. Confesiunea lirică în tonurile tari ale neo-expresionismului, aspirând la misticism, a avut loc însă în lipsa religiosului. Oricât paroxistic ar presupune discursul poetic al Angelei Marinescu, creierul rămâne un simbol mult prea recurent, iar divinul rămâne instabil, mai degrabă într-o poziție virtuală, niciodată abordat frontal. E mult prea egocentrică poezia Angelei Marinescu pentru a trece dincolo de pelicula mistică și a-și adjudeca un canal de comunicare religios! De altfel, într-un scurt eseu teoretic, poeta însăși vede misticul funcționând strict după regulile gândirii logice”. □ Tudorel Urian recenzează *Tinerețile lui Daniel Abagiu* de Cezar Paul-Bădescu, „o carte aparent fără miză și fără cine știe ce calități literare. Citită cu inteligență, ea oferă însă importante sugestii privind evoluția ficțiunii în postmodernitate. Și, orice s-ar spune, aceasta este deja o miză de luat în seamă” (*Natural born writer*). □ Mihai Zamfir continuă eseuul despre perioada portugheză a lui Mircea Eliade (*Jurnalul tuturor sincerităților*). □ Reporter semnează darea de seamă *Confruntarea între generații*: „Tema Întâlnirii din luna aprilie de la Clubul Prometheus, «confruntarea între generațiile literare», ne așteptam să încingă spiritele participanților mai mult decât a făcut-o. S-a discutat îndeajuns de potolit, dincolo de cele câteva inflamații patetice, deși pozițiile vorbitorilor au fost, măcar în câteva puncte, clar divergente. În deschidere, Nicolae Manolescu, pentru a impulsiona discuția, a formulat câteva întrebări (la care avea și răspunsul, cum s-a văzut din intervențiile sale ulterioare): există azi cu adevărat o confruntare între generații, asemănătoare aceleia din anii '30 ai veacului trecut? Nu asistăm numai la un schimb de ștafetă? Sunt inevitabile conflictele între generații, despărțirile, fenomenele de ruptură? Există o legătură între schimbările politice, cum au fost, la noi, cele din 1989, și schimbările de canon estetic? Luând primul cuvântul, Alex. Ștefănescu a spus că lupta dintre generațiile literare el o vede ca pe una din expresiile competiției literare, un fapt generalizat, toți scriitorii dintr-o epocă fiind înscriși într-o cursă, într-o competiție al cărei arbitru este publicul. Din public face parte și criticul, desigur, și se poate întâmpla ca un scriitor să-l aibă în vedere, când scrie, numai pe acesta, astfel cum l-a avut în vedere Eminescu pe Maiorescu. Ioana Pârvulescu a vorbit despre «bătrâni» și «tineri» ca exponenți ai unor mentalități, nedependente, în fond, de vârstă. Conflictul de mentalități apare în fiecare epocă, după cum tot în fiecare

epocă apar modificări ale gustului literar. Mai grave decât conflictele între generații i se par Ioanei Pârvulescu acelea din interiorul generațiilor, lipsa de solidaritate intelectuală și impostura acelor care pretind că există literar numai pentru că aparțin unui grup (unei «generații»). Intervenind, N. Manolescu a întrebat dacă tinerii citesc operele pe care le citea generația dinainte și dacă vârstnicii îi citesc pe tineri. Există cazuri de nesincronizare, de nereceptare a literaturii noi, de respingere a acesteia chiar de către oamenii de gust, deschiși altădată, înnoirilor literare. Astfel a fost Șerban Cioculescu, promotor al înnoirilor în anii '30, iar în anii '70, declarând că ceea ce scriau Nichita Stănescu sau Marin Sorescu nu era poezie. C. Rogozanu a intervenit spunând că discuția trebuie mutată în alt plan, că este neinteresantă dacă se menține în sfere teoretice sau istorico-literare. Dacă e vorba de un conflict între generații acesta este unul de interese: subvențiile merg numai către bătrâni, posturile de la reviste, de la edituri, de la conducerea U.S. etc. sunt ocupate numai de bătrâni. În replică, Ioan Pârvulescu a spus că dacă despre «os» este vorba, pe acesta vor să-l apuce toți, dar parcă nu aceasta e tema anunțată a discuției. Revenind la temă, Daniel Cristea-Enache a vorbit despre necesitatea comprehensiunii estetice, dincolo de criteriul generaționist. N. Manolescu, a spus D. Cr.-Enache, este lovinescian, pentru că la fel ca marele critic modernist identifică valoarea acolo unde este, indiferent de curent sau de generație. E. Lovinescu, «modernist», a recunoscut și valoarea scriitorilor de altă orientare, a scriitorilor «vechi», a lui Rebreanu, de pildă, sau a lui Goga. În ce privește generațiile, important este să le identificăm prin valorile lor reale și nu prin cele care încarnează impostura. Cum definim o generație, prin autorii ei de valoare sau prin impostorii gălăgioși? O generație, în primul și în ultimul rând, este o generație de creație, adică producătoare de valori. Pe altă poziție s-a plasat în intervenția sa Paul Cezar Bădescu, el susținând că nu există conflict între generații pentru că, practic, nu mai există generații literare, ca urmare a faptului că nu mai există literatură (interes pentru ea). Aceasta este o stare de fapt, nici bună, nici rea, așa stau lucrurile și nu altfel. S-a schimbat paradigma, a anunțat Paul Cezar Bădescu, pe tineri nu-i mai interesează literatura. Și, la urma urmei, a continuat Paul Cezar Bădescu, purtat de un straniu elan (neo)proletcultist, de ce i-ar interesa pe tineri literatura, de ce i-ar interesa *Război și pace*? Nici nu e nevoie de așa ceva! În cuvântul său, care a stârnit o oarecare rumoare într-o anumită parte a sălii, Nicolae Breban a spus că în literatură unii tineri de azi cred că este ca la armată, înaintezi în grad și apoi treci în rezervă sau în retragere. Lucrurile nu stau așa. Se vorbește mult despre public, a spus Breban, el are publicul său care l-a urmat prin ani cu fidelitate, dar nu scrie anume pentru acest public, deși îl respectă, un respect pe care l-a învățat de la prozatorii ruși. Nu publicul îl preocupă, în primul rând, atunci când scrie. Îl interesează felul în care îl receptează critica și este conștient de importanța factorului timp. Silviu Lupescu a exprimat, în cadrul întâlnirii, punctul de vedere al editorului. Interesul publicului pentru literatură într-adevăr a scăzut, în special pentru literatura română

contemporană. Traducerile au mai mare trecere. Trebuie resuscitat și recultivat interesul pentru literatura română care se scrie azi. Luminița Marcu a fost de părere că trebuie să fim mai relaxați, în discuțiile din presă, chiar dacă ne contrazicem. Tonul pe care se discută este important și polemicile nu trebuie să atragă dușmănia. Ea crede în prietenia literară. Ioana Pârvulescu a susținut că discuția despre conflictul generațiilor urmărește să legitimeze generația care simte că pierde teren, iar categoria de public pe care o invoca N. Breban este în curs de dispariție («deces»). În ce o privește, ea nu se simte dependentă de nici o generație. Acesta nu e un lucru posibil, a spus N. Manolescu în intervenția finală, a fi sau a nu fi component al unei generații nu stă în voința cuiva. Există un spirit inevitabil al generației, un aer comun, de «familie», datorat formației intelectuale, mediului, factorilor istorici etc., de care nu ne putem dezice. Cât privește «conflictul» dintre generații, tema Întâlnirii, el pare azi să existe, a spus N. Manolescu, dar nu știu în ce măsură el este generat de diferențele literare sau este, mai degrabă, unul extraliterar”.

18 mai

• [„**Observator cultural**”, nr. 221] Liviu Andreescu semnează articolul *Din nou despre universitatea americană*: „Cetățenii patriei care mai păstrează o urmă de respect față de mediul academic de peste Atlantic, spre care mulți dintre prietenii sau rudele lor tinere se grăbesc să plece și de unde rareori se mai grăbesc să se întoarcă, sunt scuturați periodic de câte un articol din presa autohtonă care le aduce aminte că universitatea americană e departe de a fi tărâmul laptelui și al mierii. Ba exact pe dos. Așa încât unii dintre cetățenii în cauză s-or întreba dacă nu cumva rudele sau prietenii sus-pomeniți rămași pe malul vestic al Oceanului nu vor fi fost deja subiecții unui vast experiment de spălare de creiere sau dacă nu cumva sunt prea timorați de atmosfera stalinistă de acolo încât să mai aibă curajul de a se întoarce în universitățile sănătoase de acasă. Un ultim exemplar al acestei specii de eseistică, hibrid de «declinul Occidentului» și «trădarea intelectualilor», a apărut de curând sub titlul *O bătălie pentru libertatea universitară*, sub semnătură lui Mircea Platon și sub egida suplimentului cultural al ziarului «Cotidianul» (LA&I, 29 martie 2004). Textul se înscrie pe coordonatele cu care ne-a obișnuit deja maestrul acestei subspecii literare de la noi, Ovidiu Hurduzeu: aruncă în pagină o seamă de clișee îndelung mestecate despre universitatea americană, le condimentează cu o cazuistică obosită și le asezonează cu verdicte și mesaje subliminale menite să trezească indignarea proaspăt ieșiților din comunism. Și, *voilà!*, tarta e tocmai bună de aruncat în fața celor care mai păstrează iluzia unei universități americane pline de energie și care îmbie la reflecție. Să luăm pe rând (și pe scurt) ingredientele enumerate mai devreme. Mai întâi clișeele: în universitatea americană istoria ar fi o «ficțiune falocratică necesitând deconstrucția», «morală devine o unealtă a opresorilor», în timp ce valorile estetice ar fi privite drept «o simplă minciună patriarhală». Firește, marii

clasici se văd «izgoniți» din programa universitară, contribuind prin absență la crearea unui «spațiu public sterilizat de corectitudinea politică». Spectrul feministo-deconstructivisto-postcolonialist e invocat, ca de obicei, fără prea multe exemple concludente. E suficient totuși să aruncăm o privire spre cele mai importante antologii de literatură utilizate în universitățile americane pentru a ne dumiri rapid că sus-pomeniții clasici își ocupă, ca și până acum, locul bine meritat, eventual însoțiți – însă în nici un caz înlocuiți – de mai noi candidați la titlul de «autor canonic». În departamentele de filozofie, tradiția analitică a rămas încă un pilon al educației academice, iar dacă rolul său s-a diminuat în ultimii ani, aceasta s-a întâmplat datorită succesului științelor cognitive și al filozofiei politice, ambele practicate în buna grilă anglo-saxonă. Până și studiile de gen, unul dintre putinele curente care au zgâlțâit disciplinele eticii și filozofiei politice în ultimele decenii, au (re)intrat, din câte îmi dau seama, mai degrabă pe un făgaș liberal. Lucrurile nu sunt foarte diferite nici în privința istoriei, unde, ca peste tot în universitatea americană, feminisme, deconstructivism și postcolonialisme au cam dispărut ca mode intelectuale, lăsând în urmă doar domenii de interes sau intuiții conceptuale și eliberând discursul academic de eventualele stridențe ale anilor '80. Orice catalog al unei edituri academice cât de cât semnificative din SUA va demonstra cu prisosință caracterul respectabil al studiilor istorice publicate în decursul ultimilor ani. Cât despre ideea că stânga exercită un «control absolut» asupra studiilor istorice americane, agățată de Mircea Platon din volumul lui Klehr și Haynes *In Denial*, ea nu face decât să dovedească la ce absurdități poate duce preluarea unor teze în deplină necunoștință de cauză. Volumul celor doi autori americani e departe de a pune un diagnostic întregului domeniu academic al istoriei, mărginindu-se de fapt la o dispută extrem de limitată ca sferă: aceea din jurul așa-numitului «comunism american», fenomen «de societate» care acoperă o perioadă de cam jumătate de secol (aproximativ 1900-1955). Tot ce am putea pretinde să deducem, dacă ar fi să le dăm crezare lui Klehr și Haynes, este că stânga controlează grupusculul istoricilor fenomenului amintit. Pe de altă parte, cei mai importanți istorici «de stânga», printre care Ellen Schrecker și Maurice Isserman, au admis principalele dezvăluiri făcute de Klehr și Haynes după publicarea volumului lor precedent, *Venona: Decoding Soviet Espionage in America*. (Cititorul interesat de detalii suplimentare poate consulta «Observator cultural» Nr. 86/2001.) Și atunci, de unde până unde «control absolut» asupra «studiilor istorice»? Articolul lui Mircea Platon nu stă mai bine nici la capitolul cazuistică. Acesta reciclează date vechi, de tipul afacerii Sokal, al cărei singur rezultat cert s-a arătat acela că lucrurile au fost de fapt mult mai complicate. Orice persoană care s-a ostenit să urmărească disputa ce a urmat publicării articolului-farsă al fizicianului american știe că revista care l-a preluat nu era una *peer reviewed*, că redactorii s-au codit, au amânat publicarea, au solicitat o sumedenie de schimbări pe care autorul le-a refuzat sistematic și au acceptat textul, în cele din urmă, într-un număr special și numai după asigurări că autorul său era un

nume absolut respectabil. (De altfel, o farsă identică a fost comisă și de celebrul fizician Hans Bethe pe seama celei mai prestigioase reviste academice de fizică a vremii sale.) Alte mărturii ale stalinismului universităților americane citate de autor includ «grupuri de studenți fanatizați» care, adesea «conduși în luptă» chiar de către profesori, îi huiduie pe vorbitorii conservatori din campus; retragerea subvențiilor publicațiilor studențești de dreapta; sau notarea slabă a studenților ale căror lucrări contravin punctelor de vedere exprimate de profesori (de pildă, criticându-l pe Saddam, și nu pe Bush). O astfel de înșiruire anecdotică pune însă probleme serioase de reprezentativitate. Se prea poate ca uneori etica profesională să fi fost încălcată de profesori care au picat elevi datorită punctelor de vedere, și nu calității argumentelor. Pe de altă parte, se pot cu ușurință găsi cazuri în care profesorii au fost penalizați sau chiar concediați fiindcă ideologia lor anti-republicană nu era pe placul administrației universității (vezi, recent, cazul lui Elizabeth Ito de la Forsyth Technical Community College). Or, cazul din urmă, ca și cele înșirate de Mircea Platon, demonstrează doar că în universitățile americane mai au loc și abuzuri. Atât și nimic mai mult, cel puțin câtă vreme exemplele nu sunt însoțite de date statistice mai precise, pe care autorul nostru se sfiește să ni le ofere. Mai mult, exemplele furnizate în textul analizat aici arată că, pe teren, lucrurile stau altfel decât ni se sugerează. Autorul articolului din LA&I citează cazul unui ziar studențesc conservator care a pierdut finanțarea din pricina faptului că a publicat un număr «care deplângea lipsa de diversitate ideologică a conferințelor organizate de universitate». Numai că nu din acest motiv și-a pierdut subvenția «The Hawk's Right Eye», care, de altfel, avea grijă să «deplângă lipsa de diversitate ideologică» în fiecare număr. Ci fiindcă a publicat un articol în care calomnia o organizație homosexuală, despre care afirma că ar îndoctrina studenții, împingându-i să aibă relații cu persoane de același sex, insulta studenții liberali și oferea cititorilor o descriere explicită a unei scene de viol homosexual. Ceea ce, firește, nu e același lucru cu a «deplânge lipsa de diversitate ideologică», în ciuda încercării autorului nostru de a pune semnul egal între cele două tipuri de atitudine. Am lăsat la urmă chestiunea verdictelor incendiere fiindcă acestea sunt, așa cum era de așteptat, greu de contrazis ca atare. La urma urmelor, ce se poate replica afirmației că studenții americani plătesc 30 000 de dolari anual «pentru a se putea împărtăși din luminile fumegoase ale Răsăritului sovietizat, maoizat sau kimirsenizat»? Poate doar că părinții lor trebuie să-și fi pierdut mințile, ceea ce ar extinde grupul americanilor căzuți victimă spălaturilor pe creier stalinist-maoist-kimirseniste la o proporție redutabilă din populația Statelor Unite ale Americii. O ipoteză ușor de verificat la alegerile din SUA de anul acesta, în care candidatul Partidului Comunist American s-o fi clasând deja cu mult înaintea candidaților republican și democrat, a căror bază electorală pare să se fi subțiat până la irelevanță”.

19 mai

• [„România literară”, nr. 19] În cronica *Ode în metru fractalic*, Marius Chivu recenzează volumul lui Șerban Foarță *Fractalia*: „În ultimii ani, Șerban Foarță a avut un ritm foarte bun al cărților, pe măsura fanilor tot mai numeroși și tot mai tineri: *Spectacol cu Dimov* (Vinea, 2002), *Caragialeta bis* (Brumar, 2002), *Clepsidra cu zăpadă* (Polirom, 2003), iar în această primă jumătate de an, pe lângă cartea de față, și un volum de traduceri, *Blazoanele anatomiei feminine. Poeți francezi ai Renașterii* (Humanitas). Pentru a înțelege cum stau lucrurile cu *Fractalia*, am să reiau *Argumentul* de la începutul cărții. Poemul, alcătuit din 11 secvențe, este o transpunere în versuri a paginilor 86-93 ale cărții lui Roger Penrose, *Mintea noastră cea... de toate zilele. Despre gândire, fizică și calculatoare* (Editura Tehnică, 1996), volum din care poetul a preluat și opt imagini referitoare la «mulțimea Mandelbrot», nimic altceva decât pixeli măriți și reprezentări fractalice. Poemul încorporează în textele sale un fragment din Leibniz, precum și versuri din Arghezi, Barbu și Mallarmé, surse onest și exact indicate la final. În mod normal, geneza de acest fel a unei cărți de poezie m-ar fi uimit. Nu și dacă experimentul vine de la Șerban Foarță, un poet care, iată, datorită sofisticatelor cărți anterioare – de poezie sau de eseu, nu contează! –, are de înfruntat un orizont de așteptare tot mai larg. Pentru a evita riscurile previzibilului și monotonului, Șerban Foarță e obligat să uimească de fiecare dată altfel și cred că această provocare îi convine de minune. Căci resursele lui par nelimitate și averse a se da în spectacol. Despre aceste câteva mici-mari diferențe mă voi strădui să vorbesc în continuare, cu regretul că reproducerile pe care a lucrat poetul rămân necunoscute cititorului cronicii. Dacă până nu de mult Șerban Foarță (pre)lucra poetic materiale retro, de data aceasta – mai mult decât în *Erau ziare, evenimente* (Brumar, 2000) –, instrumentarul, (pre)textul liric este nu doar științific actual, dar, se pare, unul dintre subiectele de cercetare tot mai amănunțită ale viitorului apropiat. Aliajul argheziano-mandelbrot-ian transcende, astfel, limitele stricte ale istoriografiei poetice, păstrându-se în același timp în câmpul lirismului pur, pixelii și fractalii transformându-se sub pana poetului în bizare peisaje geografice, în frânturi de plante sau în simpatice deși mutante insecte. Ca și în celelalte cărți ale poetului timișorean, umorul se împletește firesc cu scrupulozitatea execuției în ritm și rimă și, aproape de la sine, cu substraturile livrești. Însă, sofisticatul său limbaj poetic nu mai derutează, ci mediază, la fel de fantezist, imaginile structurilor microscopice, încât jocul poetic este uneori chiar mai mult decât fascinația gratuitului cu care poetul ne-a obișnuit. Erudiția lingvistică nu mai ocultează tema, calamburul și tautofonia au dispărut, iar demersul poetic, oricât de neologic ar fi, iluminează (măcar în sensul familiarizării) obscuritățile vizuale ale imaginii pixelate sau ale complicatelor structuri fractalice”. □ Alex. Ștefănescu semnează prima parte din eseu despre Tudor Vianu – *perioada postbelică*. □ Ion Simuț publică prima parte din studiul „*Calvarul*” lui Liviu Rebreanu – *romanul unei disculpări (I)*. □ Radu Paraschivescu semnează articolul LAUDATIO – *Antoaneta Ralian*.

25 mai

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 718] Într-un „Supliment special dedicat Târgului de carte «BOOKAREST 2004»”, Gheorghiță Aurelian Ion semnează articolul *Literatura pe Internet*: „Rolul tot mai mare pe care îl joacă calculatorul și Internetul în viața noastră de zi cu zi determină, după cum vedem tot mai des, reorientarea multora dintre activitățile tradiționale și către noul spațiu electronic. [...] Constituind simultan o gigantică bază de date, o piață imensă unde se vinde, se cumpără sau se fură aproape orice, un loc virtual de întâlniri sau dezbateri și, totodată, un mediu care permite o interactivitate crescută și modalități de exprimare complexe (multimedia), rețeaua globală se dovedește un instrument extrem de util. Domeniul editorial din România pare însă a ignora în mare parte multitudinea de oportunități pe care o poate oferi azi Internetul. Acest lucru nu înseamnă că, dacă ții cu tot dinadinsul, nu găsești cărți românești pe Internet, numai că, cele mai multe dintre ele se află doar pe site-urile editurilor și numai făcând obiectul unor prezentări, mai mult sau mai puțin reușite, menite să te convingă să le comanzi prin poștă. În schimb, cartea în format electronic, pe care să o poți descărca – gratuit sau contra cost – direct pe calculatorul tău, e mult mai rară [...]. Lăsând la o parte câteva notabile excepții, în România nimeni nu pare să-și bată capul cu digitalizarea operelor literare românești, nici măcar dacă acestea aparțin clasicilor și nu mai pun problema plății drepturilor de autor. Exceptând câteva inițiative singulare de construire, la ceas festiv, a unor site-uri «omagiale» ce conțin și texte literare (site-urile dedicate lui Dumitru Stăniloae și lui Nichita Stănescu), Ministerul Culturii și Cultelor nu are nici un proiect coerent de transpunerea unor cărți în format electronic. Instituția diriguitoare a treburilor culturale preferă să aloce bani, an de an, unor edituri obscure, pentru a tipări nenumărate ediții pe hârtie din operele lui Slavici, Eminescu sau Creangă, în loc să pună la dispoziția tuturor, pe Internet, cu cheltuieli mult mai mici, operele acestora. [...] În momentul de față, cea mai activă și mai vizibilă editură, specializată exclusiv în carte electronică, este «LiterNet» (<http://editura.liternet.ro>). Aici pot fi găsite peste 80 de volume în format electronic, multe dintre ele aparținând unor autori consacrați, obișnuiți ai suporturilor tradiționale. Editura pune aici, gratuit, la dispoziția publicului cărți în trei formate diferite («html», «pdf» – pentru Acrobat reader și «lit» – pentru Microsoft Reader, acesta din urmă oferind o modalitate de lectură a cărții apropiată de cea tradițională), manifestând și o remarcabilă grijă pentru forma grafică a volumelor electronice prezentate. LiterNet are de asemenea meritul de a aduce sub ochii navigatorilor alături textele scriitorilor consacrați (Ana Blandiana, Radu Cosașu, Dorin Todoran sau Matei Vișniec) și pe cele ale tinerilor, site-ul devenind astfel și o importantă și interesantă lampă de lansare a unor scriitori care, astfel, ajung mult mai greu să își publice creațiile în format tradițional. [...] Un alt site ce găzduiește cărți românești online este «Biblioteca românească» (<http://biblioteca.euroweb.ro>), unde găsim, grupate pe diferite secțiuni (Filosofie, Memorialistică, Literatură

clasică, Literatură populară etc.), cu precădere texte ale clasicilor culturii române. Câteva dintre acestea pot fi descărcate gratuit, fiind prezentate însă, spre deosebire de cele oferite de LiterNet, numai în format «html» – mai puțin «plăcut» ochiului. «Biblioteca românească» este printre puținele site-uri cu conținut cultural românesc ce vinde cărți, în format electronic, cu plata online. Cărțile nu vin prin poștă, cum se întâmplă cu volumele de pe site-urile editurilor românești, ci sunt descărcate, instantaneu, în calculatorul celui care a efectuat plata de la adresa (<http://www.folium.ro/ebooks>). Prețul cărților variază între 1,95 \$ și 4,95 \$, formatul fiind de data aceasta mult mai îngrijit, destinat programului Microsoft Reader. Un alt site cu o bogată ofertă de cărți online este Caragiale.net (www.caragiale.net), unde putem găsi cvasitotalitatea textelor marelui dramaturg, dar și o semnificativă parte a studiilor ce i-au fost dedicate de-a lungul timpului. [...] Realizat de fundația Noesis și oferind o versiune redusă a CDRom-ului ce conține Enciclopedia Caragiale, site-ul se dovedește extrem de util [...]. O altă categorie importantă de site-uri ce oferă texte literare în format electronic este aceea reprezentată de cele care găzduiesc reviste online, cum ar fi Tiuk (<http://www.tiuk.reea.net>), Revista Respiro (<http://www.respiro.org>) sau Revista Asalt (<http://asalt.tripod.com>). Dintre acestea, iese în evidență Tiuk, un proiect animat de frații Vakulovski, al cărui design beneficiază de grafica lui Dan Perjovschi. Reproșul care s-ar putea însă aduce unor astfel de site-uri este reprezentat tocmai de marea «eterogenitate» a lor, ele amestecând de multe ori texte remarcabile cu altele mai puțin valoroase din punct de vedere literar”.

● **[„Observator cultural”, nr. 222]** La „INFO literar” se consemnează: „Când toată suflarea literară și editorială românească se pregătește de târg, când se fac ultimele pregătiri, se fixează *rendez-vous*-uri la standuri sau la «Motor», se citesc în fugă exemplarele de semnal și se pregătesc *speech*-uri pentru lansări, când se află din om în om cine ce va scoate nou la târg, Bookarest-ul fiind, încă dinainte de a se deschide, în centrul atenției generale, iată că în rubrica de față... recuperăm câteva dintre noutățile literare pe care le-am ratat săptămânile trecute. După cum urmează: – *Alain Lance la București*. Printre literații și artiștii care ne-au vizitat în ultima vreme s-a aflat și poetul Alain Lance, figură foarte cunoscută a vieții culturale franceze din ultimele decenii. Autorul mai multor volume de versuri, eseist, om de opinie, Alain Lance e totodată – și de multă vreme – directorul Maison des écrivains din Paris. Pe malurile Senei, «Casa scriitorilor» e o instituție de tip asociativ, organizatoare de lecturi, dezbateri și alte evenimente literare. Invitat de Institutul Francez din București, Alain Lance a avut o întâlnire cu publicul la noul Centru metropolitan pentru tineret din spatele Casei Scânteii, în sală aflându-se mai ales auditori foarte tineri, cărora – de asemenea – poetul le-a citit din versurile sale. În programul său s-a mai aflat o întâlnire cu câțiva scriitori români. Total general: un poet de fină calitate, un om discret de felul său, dar o figura notorie a lumii culturale franceze și europene, parcă prea puțin vizibilă cu ocazia primei sale vizite în România... – *Premii ieșene*. Doi

autori cunoscuți, Gabriela Adameșteanu și Ovidiu Nimigean, au fost premiați recent de către «Ziarul de Iași» (fostul «Monitor de Iași») pentru romanele lor *Întâlnirea*, respectiv *Mortido*. Juriul, condus de criticul Alexandru Călinescu, a ales cele două cărți din cinci «finaliste», perdantele fiind *Fric* de Ștefan Agopian, & *Comp.* de Livius Ciocârlie și *Îngerul de la benzinărie* de Cristian Teodorescu. De asemenea, au fost acordate două premii pentru debut, Gabrielei Gavril și lui Antonio Patraș, pentru două studii consacrate Cercului literar de la Sibiu, respectiv lui Ion D. Sîrbu. Interesant e faptul că, la ceremonia de înmânare a premiilor, directorul «Ziarului de Iași», Dan Radu, a spus că redacția a considerat că «este o chestiune de onoare ca Iașul să aibă un premiu literar», și anume intitulat «Premiul Național pentru proză». De reflectat în ce măsură inițiativa constituie și un verdict implicit la adresa vechiului establishment scriitoricesc din Dulcele Târg... – *Renunță Mircea Daneliuc la scris?! Cu câteva săptămâni în urmă, revista «Radio România», editată de Societatea Română de Radiodifuziune, a preluat fragmente dintr-un interviu acordat de către cunoscutul cineast și prozator Mircea Daneliuc canalului Radio România Internațional, mai exact Arinei Petrovici. Dezamăgit de precaritățile pieței autohtone de carte de azi, de îndepărtarea publicului și a criticii de literatura contemporană, Mircea Daneliuc spune în interviu: «am făcut deja prea mult și ar cam fi timpul să mă opresc aici. De fapt, cu scrisul chiar m-am hotărât pe jumătate să mă opresc aici. Nu știu ce se va întâmpla cu mine, dar, în momentul de față, scriind așa, pentru un număr iluzoriu de cititori, care nu sunt interesați de nimic, nici măcar de ziare, nu cred că merită să perseverezi». O decizie pe jumătate, deci. Dar jumătatea cealaltă?!»*

26 mai

• [„Cultura”, nr. 11] Se publică dosarul *grupurile intelectuale de putere. O poveste românească*, sub coordonarea lui Dorin-Liviu Bîțfoi, pornind de la cartea lui Sorin Adam Matei *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*. Adrian-Paul Iliescu, *De la „elite” la „grupuri de prestigiu”*: „Este [...] vorba nu de una, ci de două ipoteze centrale: prima explică succesul cultural și mediatic autohton prin acțiunea unor grupuri de prestigiu, iar cea de-a doua semnalează omniprezența și dominația acestor grupuri pe tot parcursul modernizării României. Cartea cuprinde multe alte sugestii interesante [...], dar miezul ei aici se află și el merită în primul rând comentat. Ce se poate spune? Cele două ipoteze sunt fundamental plauzibile. Lăsând la o parte pertinența analizei și valabilitatea ilustrărilor (ce vor provoca previzibilă satisfacție secretă a unora și obișnuita tăcere disprețuitoare a altora – ambele reacții fiind excelente confirmări tocmai ale absenței unei piețe intelectuale funcționale), ideea în sine este imposibil de dislocat: *grupurile de prestigiu există*, și ele nu sunt altceva decât grupuri de influență culturală, contrapărți (în sfera intelectuală) ale grupurilor de influență (sau de presiune) din politică. Pentru toți adepții reverenței rituale față de personalități culturale și figuri mediatice, vestea e deci proastă – analiza

axată pe decelarea grupurilor de prestigiu și a manevrelor mediatice practicate de ele *is here to stay* (cum spune englezul); ea nu va putea fi exclusă din arsenalul metodelor de cercetare și nu va dispărea (în viitorul previzibil) din dezbatere. Mă tem însă că nici pentru Sorin Matei veștile nu pot fi prea bune: deși ridică discuția pe un plan de la care nu va mai putea fi coborâtă la nivelul lamentabil anterior, abordarea sa e mult prea sumară (și pe alocuri incoerentă) pentru a elucida lucrurile. Implicația principală este că omologarea (valorilor) furnizată de grupurile de prestigiu se bazează pe loialități spirituale și pe ritualuri de solidaritate, pe cercul vicios «iluminare-prestigiu» menținut prin monopol cultural și nu pe funcționarea «sănătoasă» a unei piețe a ideilor și a valorilor; consecința fundamentală, așadar, ar fi aceea că valorile propuse de aceste grupuri sunt de fapt fabricate (în mod partizan), nu recunoscute printr-un mecanism intelectual comunitar (rezonabil de obiectiv). Chiar dacă această intuiție pare fundamental corectă, confirmarea ei este condiționată de o analiză foarte atentă a situațiilor specifice și a curenților mecanismului public – or, aceasta, din păcate, lipsește. Analiza ar trebui nu doar să evoce, ci să descifreze în detaliu manevrele *de fabricare* a valorilor, să coreleze practicile respective cu incapacitatea comunităților de experți de a substitui acestor manevre proceduri autentice de omologare culturală, să identifice influența nefastă a modelelor intelectuale și a platitudinilor curente, a ideologiilor dominante și a lipsei de spirit critic [...] – elemente esențiale care fac posibil succesul grupurilor de prestigiu și facilitează inventarea de (pseudo)valori. O asemenea analiză este, cu siguranță, posibilă și un exemplu ideal de aplicare a ei ar fi nu «cazul Patapievici», ci «cazul Nae Ionescu». Lider necontestat al unui grup de prestigiu influent, Nae Ionescu a fost purtat pe aripile succesului de o superficială modă trăiristă și ortodoxistă, precum și de (mai adânci) prejudecăți de extremă dreapta și idiosincrazii naționaliste. Omologarea sa ca figură tutelară și valoare culturală nu s-a bazat pe recunoașterea publică a unor performanțe academice (inexistente!), sau a unor contribuții intelectuale originale (invizibile!), deci pe reușite confirmate la nivelul unei piețe funcționale a ideilor; ea s-a datorat unor ritualuri de acceptare desfășurate în cercuri închise (grupuri de admiratori exaltați, grupuri radicale cu obsesii naționaliste, nuclee ale «lumii bune», camarila regală etc.) și unei dominații mediatice exercitate în «stil monopolist». [...] Cercetarea grupurilor de prestigiu are deci perspective nebănuite de ample în cultura română, și este meritul lui Sorin Matei de a le fi deschis printr-un apel (fie și precumpănitor programatic) la instrumentele specifice de analiză”.

• **[„România literară”, nr. 20]** Livius Ciocârlie îl omagiază pe Lucian Raicu (*Et în Arcadia ego*): „Nu am de ce să fiu mândru, dar e un fapt: nu sunt atent la aniversări. Îi mulțumesc doamnei Ileana Mălăncioiu că mi-a adus la cunoștință ceva ce ar fi trebuit să știu, iar după cum mi-am dat seama ulterior alții nu uitaseră: Lucian Raicu a împlinit 70 de ani. Alții n-au uitat, zic, dar buna lor memorie nu desființează adevărul prejudiciabil că numele lui Lucian Raicu e evocat tot mai rar. Veniți de curând spre literatură, intrați de curând în biblioteci, tinerii nu-l aud

și n-au cum să afle ce pierd. Totuși, în primii doi, trei ani după 1990 când, potolindu-se întrucâtva vâlvătaia postrevoluționară, literatura a fost redescoperită și au început totodată să se producă redistribuiri pe scara de valori, Lucian Raicu, aflat dinainte foarte sus, a mai urcat. Atunci, Radu Petrescu își consolida poziția pe care îl aduseseră în sfârșit optzeciștii, Costache Olăreanu și Șerban Foarță erau dintre puținii care își ocupau, tardiv, locul meritat, iar dintre cei ce se impuseseră mai demult Lucian Raicu, alături de Gellu Naum, părea să fie și mai admirat. Criticii tineri care, ei, refăceau canonul, nu apucaseră să urmărească cronicile de întâmpinare a poeziei din «România literară», dar aveau acces la volume. Puteau să parcurgă pagini fundamentale despre scriitori români, de la Bacovia, Sadoveanu și Rebreanu până la Sorin Titel, să aibă revelația capodoperei oferită de *Gogol sau fantasticul banalității*. Cred, însă, că cel mai mult a impresionat atunci seria de *reflecții asupra spiritului creator*. Dimpotrivă, când Vasile Popovici a scos în 2000 o antologie din aceleași reflecții ea n-a interesat tot atât. Aceasta pentru că, din păcate, deschiderea către opera lui Lucian Raicu n-a durat. A intervenit o lege implacabilă a erei informaționale – cine nu e mediatic se pierde în ceață – și una specifică epocii de tranziție: nu există cine e absent. Lucian Raicu nu mai e prezent nici prin scrieri actuale (a fi de față personal e și mai performant). Stabilizat la Paris în 1987, el s-a retras într-o tăcere îngândurată. Prin urmare, a fost retrimis în îndepărtata Românie de până în 1990. Împrumutând titlul unei emisiuni de radio a lui Carol Sebastian, aş spune că Lucian Raicu e acum o absență asurzitoare în urechile unor surzi”. □ Marius Chivu scrie despre Lucian Dan Teodorovici (*Povestirile lui Teodorovici*): „Lucian Dan Teodorovici a alternat romanul cu volumele de povestiri și, după romanul de acum doi ani, apărut tot la Polirom, *Cercul nostru vă prezintă*”, roman care a avut parte de cronici de întâmpinare entuziaste, iată că revine cu o carte de proză scurtă cu un conținut compozit. (Fac o paranteză pentru că nu pot să nu remarc înmulțirea volumelor cu sumar încropit, indiferent dacă sunt de eseuri și critică literară sau de poezie, proză etc., un fenomen care sper să nu ia amploare în viitor până la cote îngrijorătoare. Să sperăm că este acum o perioadă de așa-zisă așezare și salubritate, necesară, dar temporară, în care autorii fac curat prin sertare înainte de a-și realiza/publica proiecte mai unitare, încheiate, oricum mai elaborate în sensul unei mize ridicate din start. N-aș vrea să cred că fragmentarismul postmodernist a devenit un alibi nu neapărat pentru sterilitate, dar pentru comoditate sau lipsă de vlagă. Destul de frustrant pentru criticii români să constate că, în ceea ce-i privește pe prozatori, doar Mircea Cărtărescu are curajul și conștiința necesară să lucreze la un proiect românesc cu o miză cu mult peste medie. Să nu ne amăgim că postmodernismul a impus definitiv și irevocabil neîncrederea în marile narațiuni și că minimalismul său ludic s-au opune fundamental proiectelor românești de amploare. La judecata critică, tot un *Ingenios bine temperat* și o *Femeie în roșu* vor face cinstea postmodernilor!) În fine, revenind la cartea lui Lucian Dan Teodorovici, să spun că este alcătuită din trei părți distincte și bine delimitate. Să le luăm pe rând.

Prima secțiune, suprintitulată *Gândacii*, cuprinde câteva proze reluate dintr-o carte mai veche, *Lumea văzută printr-o gaură de mărimea unei țigări de marihuana* (Editura Fundației Constantin Brâncuși, 2000), intruvabilă datorită proastei editări, proze cărora li s-au adăugat unele texte inedite din aceeași perioadă, iar altele publicate doar pe Internet. Sunt proze scurte ce decupează delicat din cotidianul comun, în sensul familiar-domestic, momente de viață banală marcată adesea de mizerie și deznădejde, momente care, datorită simțului acut al derizoriului pe care autorul îl stăpânește perfect, se transformă în micro-drame existențiale ce frizează grotescul și absurdul. Personajele sunt anonimii de mână a doua, păguboșii, ratații, cei striviți de destine implacabile. Lucian Dan Teodorovici are umor (negru) dar, placat pe astfel de teme, râsul este chinuit și amar, inspiră compasiune. Moartea planează invariabil peste cerul acestor povestiri – dovadă că suicidul îl preocupa pe autor, ca motiv literar, încă dinainte de *Cercul nostru...* De aceea, câteva povestiri din această primă parte a cărții par doar niște tatonări a temei în cheie tragică, urmând ca prozatorul să descopere un ton mai potrivit, declanșator de efecte literare puternice, în romanul tocmai menționat. Cu siguranță, această primă secvență este și cea mai realizată, iar povestirea de rezistență *Patru povestiri care compun o unică proză, cam banală, e-adevărat, dar exemplară* deschide chiar volumul. O poziție care, însă, nu-l avantajează pe prozator. A doua parte a cărții, *Să ne ierte Pistruiatul*, este tentativa unui mic roman alcătuit la rândul-i din scurte secvențe memorialistice din perioada comunistă ce a coincis cu copilăria autorului. Textul, alături de producțiile similare ale altor autori ieșeni (probabil membri ai Clubului 8), ar fi urmat să fie publicat într-un volum colectiv intitulat *Cartea roz a comunismului*. Cum proiectul n-a fost dus până la capăt, Lucian Dan Teodorovici a postat pe net prima variantă a textului său și, între timp, Johnny Manolescu, Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir au publicat *O lume dispărută*, carte care, prin hazard, se substituie perfect proiectului ieșean oarecum similar. Lucian Dan Teodorovici a apucat să scrie 14 scurte capitole constituite în jurul unor mici nuclee ce încearcă să cuprindă, cu destulă nostalgie, atmosfera, personaje și elemente specifice perioadei antedecembriste. Această reconstituire bifează exact aceiași topoi ca și demersul celor patru (C.A.P.-ul, Moș Gerilă, filmele video, Europa Liberă, lipsa alimentelor, a apei, a energiei electrice, revolta de la uzinele brașovene ș.a.), diferența constând în literarul mult mai pregnant la prozatorul ieșean, literar urmărit nu doar prin stilul evocării, al narațiunii propriu-zise, dar, mai ales, prin lipsa scrupulozității, a intenției de a realiza un inventar cât mai complet, exhaustiv dacă se poate, al tuturor elementelor și mărcilor reprezentative pentru anii de comunism. Sigur, textul lui Lucian Dan Teodorovici nu este terminat și, cred eu, ar merita dus până la capăt. Nu știu însă dacă forma lui actuală este și cea mai potrivită. Cum spuneam și când am scris despre volumul celor patru, cu excepția recentei cărți a lui Cezar Paul-Bădescu, *Tinerețile lui Daniel Abagiu*, apărută tot la Polirom, și a romanului lui Sorin Stoica, *Dincolo de frontiere* (Paralela 45, 2002), ne lipsește

ficțiunea propriu-zisă despre viața reală a adolescenților în comunism. Un model bun ar putea fi *Aleea Soarelui*, romanul lui Thomas Brussig, recent tradus la Humanitas. Cu alte cuvinte, dincolo de liste, inventare și reconstituiri memorialistice, avem nevoie și de ficțiuni, de narațiuni care să integreze tot acest material într-un flux existențial coerent, într-o Poveste verosimilă. Deocamdată avem niște fragmente, cu care noi, cei care am mai apucat comunismul, putem reface imaginar întregul, dar celor mai tineri cititori care încep deja să ne urmeze în lectură le trebuie reconstituiri funcționale, de sine stătătoare. Le trebuie povești, istorii cu cap și coadă, cu intrigă și punct culminant. În fine, ultima parte a cărții, *Fursecuri*, o constituie cele mai proaspete scrieri ale lui Lucian Dan Teodorovici, unele dintre ele recent publicate în revista «Cultura» sub titlul de reportaje fictive. Întrevăd aici o ușoară schimbare în scrisul tânărului autor. Textele nu se îndepărtează de așa-zisul realism al surprinderii scenelor de viață domestică sau publică din realitatea proximă, dar capătă aerul unor fabule deghezate. Sensul e ușor metaforic, personajele abia simbolice, finalurile au tâlc. Am remarcat savuroasă – prin ineditul temei – povestire *De-a Isus*, în care niște copii se joacă în spatele blocului reconstituind ingenuu episodul biblic al judecării și condamnării lui Isus”. □ Ion Pop semnează articolul *Între Gheorghe Dinu și Stephan Roll*.

[MAI]

• **[„Caiete critice”, nr. 5]** Mihai Fulger prezintă revista „Seine et Danube”: „De câteva luni apare la Paris «Seine et Danube», o revistă culturală semestrială, cu format de carte, editată de asociația/editura «L’ésprit de péninsules» și scrisă integral în franceză. [...] mulți dintre redactori și colaboratori sunt scriitori de origine română sau pasionați de literatura noastră. «Seine et Danube» este condusă de directorul Éric Naulleau și redactorul-șef Dumitru Țepeneag (sau Tsepeneag, mai pe înțelesul francezilor). Lista redactorilor îi include și pe François Aubral, Olivier Apert, Corina Mersch, Alain Paruit și Virgil Tănase, iar corespondenții externi sunt Nicolae Bârna din București, Marian Victor Buciu din Craiova, Jenő Frakas din Budapesta și Dieter Schlesak din Tübingen. [...] revista este subvenționată de Guvern (prin Centrul Cultural Român din Paris), din «fondurile pentru promovarea imaginii externe a României». [...] «Seine et Danube» este dedicată în cea mai mare parte scriitorilor de origine română care s-au stabilit în Franța. Fiecare număr conține un dosar consistent, dedicat unui autor important, și o secțiune de «Critici», cuprinzând cronici, recenzii, studii și comentarii. În editorialul primului număr, datând din septembrie 2003, se anunță o «revistă fără complexe și fără demagogie», care «să-i ajute pe cititorii din Europa Centrală să înțeleagă într-un mod diferit Franța, iar pe cititorii francezi să privească centrul bătrânului continent care, suntem siguri de asta, va fi din ce în ce mai conștient de necesitatea unității sale». [...] Nu e nici o surpriză că primul număr al revistei stă sub semnul lui Cioran, despre care scriu Alain Paruit [...], Marta Petreu, Marian Victor Buciu, Corina Mersch, Dieter Schlesak și Livius Ciocârlie. Texte

interesante, tratând teme variate, de la filosofia lui Cioran până la scrisorile de dragoste ale acestuia către nemțoaica Friedgard Thoma. [...] Al doilea număr a apărut în martie a.c. și cuprinde un dosar Benjamin Fondane (Fundoianu pentru români), coordonat de Mircea Martin. Sunt cuprinse aici poeme scrise în franceză sau traduse din română, scrisori către Geneviève Fondane, articole despre autor semnate de Ion Pop, Radu I. Petrescu, Ricardo Lida Nirenberg, Michael Finkenthal, Olivier Salazar-Ferrer, Dieter Schlesak, Maricea Martin și Nicolae Bârna, precum și un interviu cu André Cazalas, regizor care a montat recent o piesă a scriitorului. [...] O mențiune specială merită comentariile fermecătoare ale redactorului-șef Dumitru Țepeneag, care încheie fiecare număr al revistei sub genericul *Operațiuni chirurgicale*. Dintre subiectele abordate cu spirit polemic și/sau ironie: controversata carte dedicată de Alexandra Laignel-Lavastine celor trei mari scriitori francezi de origine română (Cioran, Ionescu și Eliade), politica debuturilor în Franța, un nou gen literar la modă (autoficțiunea), Goncourt și alte premii, opera unor scriitori francezi și români importanți etc.”

• **[„Contemporanul. Ideea europeană”, nr. 5 (626)]** Mihaela Bidilică în dialog cu Ion Vianu, *„Poezia este muzica limbajului”*: „Socialismul real [...] era, totuși, interesat de cultura. La noi în această perioadă – mă refer, evident, la totalitarism – s-au tradus toți sau aproape toți marii clasici: Cehov, Dostoievski, Balzac, și mai atâția alții. Azi, mondializarea duce la atomizare – acesta este paradoxul; mondializarea nu duce la o cultură mondială, ci la suprapunerea de culturi particulare. Cel puțin așa ne apar lucrurile azi. Este o spargere a culturilor și o spargere a tradițiilor. Pe de altă parte există universalizarea culturii la un nivel popular: cultura rock sau teho... Am fost foarte uimit să aflu că și în Irak, chiar înainte de recentul război existau o cultură pop și o cultură rock. Așa cum coca-cola devine băutură universală.”

IUNIE

1 iunie

• **[„Observator cultural”, nr. 223]** Sunt publicate Premiile Asociației Scriitorilor Profesioniști din România – ASPRO pentru anul editorial 2003: „Marele premiu, decis de juriul format din Adrian Marino (președinte), Ștefan Borbély, Al. Cistelecan, Cornel Moraru, Ioana Pârvulescu, Monica Spiridon, a fost atribuit ex-aequo volumelor: – Gelu Ionescu – *Copacul din câmpie* (Editura Polirom, Iași); – Andrei Pleșu – *Despre îngeri* (Editura Humanitas, București). Premiul pentru cea mai bună carte a anului. În urma a două tururi de scrutin cu participarea membrilor ASPRO, au fost premiate următoarele volume: – Poezie:

Ioan Es. Pop – *Petrecere de pietoni* (Editura Paralela 45, Pitești); – Proză scurtă: Cristian Teodorescu – *Îngerul de la benzinărie* (Editura Paralela 45, Pitești). – Roman, memorii, jurnal, corespondență: Matei Călinescu – *Portretul lui M* (Editura Polirom, Iași). – Critică literară, eseu: Andrei Pleșu – *Despre îngeri* (Editura Humanitas, București). – Debut: Ciprian Șiulea – *Retori, simulacre, imposturi* (Editura Compania, București). Premiul pentru experiment. Juriul pentru experiment, format din Gheorghe Iova (președinte), Gheorghe Crăciun, Caius Dobrescu, Gheorghe Ene și Alexandru Mușina, a premiat volumul: – Ștefan Agopian – *Fric* (Editura Polirom, Iași)”. De asemenea, se publică un text semnat de Adrian Marino, președintele juriului pentru Marele premiu ASPRO: „Poate că, în Occident, dualitățile și polarizările de orice categorie să-și fi pierdut din relevanță. Dar în cultura română de după 1989, deci într-o situație istorică specifică, ele își păstrează utilitatea funcțională. Introduc un criteriu de clarificare și ordonare după o lungă perioadă de obscurantism, urmată de confuzie. În această perspectivă, observăm o confruntare evidentă între două tendințe fundamentale: supraviețuirea spiritului absolutist, potențial sau explicit totalitar, mistic, metafizic, etnicist, obsedat de «ființa românească», sub influența «școlii Noica». I se opune, am spune din instinct, o viziune raționalistă și criticistă, liberală, democratică, pro-europeană, evident și salutar pluralistă, tolerantă și inevitabil laică. Două tipologii și structuri spirituale opuse și, în esență, ireductibile. În situații-limită, compromisul și concilierea produc ambiguitate prin pseudo-sinteză și nu pot genera decât confuzie. În mod inevitabil, juriul Marelui Premiu ASPRO a fost pus, încă o dată, în fața acestei dileme. Orientarea ideologică de bază rămâne, indiscutabil, liberală. Dar calitatea intelectuală a unor cărți scrise dintr-o perspectivă opusă ne obligă să nu le ignorăm nici pe acestea. În cazul de față, se confruntă două lucrări cu trăsături specifice într-un fel sau altul. Evident, primele noastre preferințe s-au îndreptat spre Gelu Ionescu, *Copacul din câmpie* (Editura Polirom, Iași, 2003). Este un model de memorialistică românească a exilului. Calmă, neresentimentară, echilibrată și obiectivă. O luciditate deosebită privitoare la defectele națiunii și, implicit, ale exilului o definește. Puține, foarte puține sunt paginile anterioare comparabile cu ale lui Gelu Ionescu în care se vorbește despre autocenzură, «fricile, lașitățile, compromisurile și cedările» intelectualilor români în perioada comunistă, asumate deschis, onest și fără ipocrizie. Este o lecție binevenită de sinceritate, curaj al confesiunii și autoculpabilizării. Atitudine cu atât mai remarcabilă cu cât Gelu Ionescu n-a fost, de fapt, un personaj de prim-plan al rezistenței românești și al Europei Libere. Dar cât de frumoasă este această poziție a demnității discrete și modeste! O lecție binevenită, servită eroismelor de paradă! De un cu totul alt conținut și scrisă într-un stil total diferit este *Despre îngeri* de Andrei Pleșu (Editura Humanitas, București, 2003). Autorul are onestitatea intelectuală să recunoască faptul că poziția sa nu este raționalistă, nici criticistă, ci teologală și mistică. Afirmă Andrei Pleșu: «rezonabil și matur e și Descartes când nu acceptă angelologia decât ca expresie a unui scuzabil

conformism religios». Și, în același sens: «evident, o anumită utilizare a rațiunii și bunului-simț poate decide că a vorbi, azi, despre îngeri e o extravaganță, o încercare de a reînvia legende». Autorul este mult prea cultivat și lucid să nu recunoască evidențele. Dar spiritul său rămâne în esență – cum să ne exprimăm? – «autoritar». Căci el are nu numai noțiunea «interdicției» poziției ostile, pe care o critică, dar și tendința punerii sale în practică: «dacă 'lumea spiritului' ar semăna cât de cât cu fantasmalele acestor inși, frecventarea ei ar trebui interzisă» (p. 177). Doar că spiritul liberal și tolerant este de altă opinie: *Il est interdit d'interdire*. În rest, apreciem erudiția și bunul nivel intelectual al acestei cărți de bibliotecă. În timp ce Gelu Ionescu se adresează unui public larg, de bun nivel mediu, Andrei Pleșu este elitist și restrictiv. O reminiscență involuntară și inocentă a «școlii Noica»? □ Paul Cernat semnează articolul *Un pariu editorial: Colecția „Ego. Proză”*: „Acum doi ani, Colecția «Ego» a Editurii Polirom făcea un prim pui: «Ego-grafii». Între timp, «puiul» nonficțional (confesiuni, autobiografii mai mult sau mai puțin ficționalizate ale unor personalități literare în viață, istorii personale ș.a.) a crescut și s-a impus pe o linie memorialistică alternativă. Colecția-mamă fusese una compozită, eteroclită, cuprinzând volume de proză, eseu, publicistică, jurnal, în vreme ce «Ego-grafii» este una mai «specializată». Probabil (și) ca urmare a succesului celei din urmă, la începutul lui 2004 s-a născut o altă nouă colecție: «Ego. Proză». Spre deosebire de «Fiction Ltd», profilată pe «clasici alternativi» ai prozei postbelice, avem de-a face aici cu un pariu curajos pe «proza tânără». Tentative asemănătoare au mai existat în ultimii ani – bunăoară, proiectul Editurii Paralela 45, Colecția «80». Spre deosebire de ele, noua colecție evită orice încadrări generaționist-decenale. Până acum au ieșit pe piață nouă titluri; autori: Cezar Paul-Bădescu (deschizătorul de pluton, cu *Tinerețile lui Daniel Abagiu*), Mariana Codruț (singura «optzecistă», cu *Ul Baboi și alte povestiri*), Dan Lungu (*Raiul găinilor. Fals roman de zvonuri și mistere*), Lucian Dan Teodorovici (*Atunci i-am ars două palme*), Radu Pavel Gheo (*Fairia. O lume îndepărtată*), Ioana Baetica (*Fișă de înregistrare*), Adrian Schiop (*Pe bune/ pe invers*), Cosmin Manolache (*Ce față cumplită am*) și T.O. Bobe (*Cum mi-am petrecut vacanța de vară*). Ultimele șapte cărți – despre care va fi vorba în continuare – au apărut aproape simultan în cursul lunii mai; după o campanie promoțională fără precedent în materie (la care s-au asociat majoritatea marilor cotidiene, mai multe posturi de radio și TV din țară, precum și reviste culturale semnificative, inclusiv «Observator cultural»), ele au fost lansate vinerea trecută în cadrul ediției 2004 a Târgului Bookarest, în Lăptăria Enache, sub sigla electorală «Votați literatura tânără». Că tot suntem în campanie pentru locale... În dimineața aceleiași zile a avut loc și o conferință de presă la Hotel Hilton. În tot cazul, Polirom a făcut tot ce se putea face în materie de promovare. Impactul și calitatea acestui nou brand tânăr, colectiv și alternativ rămân însă de evaluat abia de-acum înainte, prin intermediul voturilor publicului și ale criticii. Cei șapte prozatori au vârste cuprinse între 24 și 36 de ani. Judecând după grupurile de

proveniență/ promovare, cei mai mulți (Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Radu Pavel Gheo) vin dinspre ieșeanul Club 8, alții (T.O. Bobe, ca și Cezar Paul-Bădescu) dinspre Cenaclul «Litere» condus de Mircea Cărtărescu, Cosmin Manolache – dinspre Muzeul Țăranului Român (în jurul căruia mai gravitează Sorin Stoica și alți câțiva tineri încă nedebutați), iar Adrian Schiop și Ioana Baetica – dinspre tânărul grup «Fracturi». Unii s-au afirmat mai întâi ca poeți (T.O. Bobe), alții în eseu (Radu Pavel Gheo), iar câțiva debutează acum: Cosmin Manolache, Adrian Schiop și Ioana Baetica. Se află în pregătire pentru la toamnă noi volume de Daniel Vighi, Cecilia Ștefănescu, Veronica A. Cara, Florin Lăzărescu, Sorin Stoica și Bogdan Suceavă. Toate manuscrisele depuse au fost selectate pe baza de «fler» editorial. În afara relativei tinereți și a unui aer de familie post-optzecist (purtând marca relaxată, dezinhbată a postmodernității noastre postdecembriste), e dificil să identifiți un principiu «supraindividual» de coerență: poate doar faptul că toți autorii colecției – temperamente experimentale – manifestă o afinitate specială pentru personajele «dezeroizate» și deviante. Impresia de ansamblu e una de diversitate, chiar eterogenitate. Diferențele (tipologice și valorice) sunt mult mai vizibile decât eventualele asemănări: extravagante erotice cu prețiozități de «femme fatale» și metaficțiuni poetizate, snob-adolescentine la Ioana Baetica, eșantioane grotești și absurde de mentalitate (post)comunista la Lucian Dan Teodorovici, ficțiune «exotică» și parabola SF (destul de ternă) la Radu Pavel Gheo, «micro-monografii» abisale, «localiste» și ironice ale vieții mărunte de tranziție la Dan Lungu, proză argotică, jucat paranoică și *underground* la Adrian Schiop, distopii mizilene, biografism și experimente umane mistico-parodice la Cosmin Manolache, perspectivă «infantilă» și discurs de compunere școlară asumat cu rafinament, candoare jucată în romanul insolit și «salingerian» al poetului T.O. Bobe. Un merit al noii colecții poliromice e acela de a fi reunit sub aceeași umbrelă grupări și individualități care, în general, nu prea comunică între ele. Eclectismul oferă o imagine de ansamblu asupra tendințelor «prozei tinere» autohtone. Va reuși noul proiect editorial să o scoată din semi-anonimatul în care se zbate? Să sperăm că da: noua proză trăiește, e vie, chiar dacă se află încă în criză de creștere, chiar dacă oferta lasă loc de mai mult și mai bine. De remarcat faptul că miza colecției nu e una pe «excepționalitate», ci pe impunerea unui standard competitiv, pe crearea unei emulații. Pentru că individualitățile sunt, totuși, cele care contează (în fond, avem de-a face cu o colecție intitulată «Ego», nu-i așa?!), cred că orice evaluări «în bloc» ar trebui pe cât posibil evitate. Brand-urile tind, prin natura lor, să aplatizeze diferențele valorice. Tinerețea nu oferă un certificat de valoare literară, nici «minimalismul», «dezinhibarea», «cultura alternativă» sau moda zilei, iar imaginea și reclama sunt condiții necesare, dar nu suficiente... O asemenea investiție cu bătaie pe termen lung trebuia făcută, mai ales de către o editură de vârf, dinamică, bine consolidată precum Polirom: un eveniment de salutat. De acum, e treaba criticii să evalueze, cu atenție și exigență. Să vedem ce rezistă”.

2 iunie

• **[„Cultura”, nr. 12]** Florina Pîrjol și Cătălin Sturza îngrijesc dosarul *de la Chat la Internet și retur*, prima prefăcându-l astfel: „Întrebarea este dacă *chat*-urile și, în general, comunicarea de acest tip asigură sau nu un schimb real de informații pe diverse teme, dacă, în definitiv, avem de-a face cu o comunicare reală sau doar cu un simulacru. Determină aceste contacte virtuale, prin condiția limbajului pe care îl promovează (prescurtări, pseudonime, o retorică focalizată pe un continuu *captatio* etc.), formarea unor rudimente de exprimare, atrofierea limbajului? Vom avea un esperanto al net-maniacilor?” Răspund Lucian Dan Teodorovici (*Internetul – cu păcatele și cu darurile lui*), Cristina Foaifă (*My baby.net*), Cristian Hamzescu („*Chatiștii*” sunt utilizatori de IRC), Mihai Iovănel (*Identități de cauciuc*), Darie Cristea (*Chat-ul – între utilitarism și sporovăială*), Ludovic Skultety (*Este chat-ul un pericol*), Radu Pavel Gheo (*Satul de peste ocean*), Andra Matzal (*Lollyta66*).

• **[„România literară”, nr. 21]** Alex. Ștefănescu introduce dezbaterea *Literatura Română în timpul comunismului* : „În după-amiaza zilei de 13 mai 2004, la sediul Uniunii Scriitorilor, în Sala Oglinzilor, a avut loc simpozionul cu tema *Literatura română în timpul comunismului*, primul dintr-o serie inițiată de președintele Uniunii Scriitorilor, Eugen Uricaru. Ediția inaugurală, organizată de Alex. Ștefănescu, s-a bucurat de participarea unor protagoniști ai vieții literare din ultimele decenii. Au prezentat comunicări: Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Eugen Negrici, Alex. Ștefănescu. S-au pronunțat, apoi, pe larg, asupra problemelor puse în discuție Mircea Horia Simionescu, Ana Blandiana, Ștefan Cazimir, Nicolae Breban, Andrei Ionescu, Marius Tupan. Dezbaterea a reprezentat un eveniment. Pentru prima oară după 1989, scriitori importanți, specialiști în literatură, lideri de opinie ai vieții literare au făcut o tentativă de a caracteriza și de a evalua literatura română scrisă între 1945-1989. Ne facem o datorie față de cititorii «României literare» din a reproduce ample extrase din intervențiile (scrise și orale) ale participanților. Intervenția d-lui Mircea Martin, concepută sub forma unui studiu de mari proporții, va fi reprodușă integral în numerele viitoare. Nu au urmat represii imediate și, în general, Tezele nu au mai putut aduce cultura la situația de subordonare totală față de politic, astfel cum ar fi vrut Ceaușescu. E adevărat însă că, tot în acel moment, lumea literară s-a văzut divizată. Au fost scriitori dispuși să aplice Tezele și să le elogieze, în special din rândurile acelor care, în '68, pierduseră niște funcții în administrația culturală. Au profitat de aceste Teze, ca și de resuscitarea demagogică a ideii naționale, scriitorii manifestați, în principal, în revistele «Săptămâna», «Luceafărul» și «Flacăra», care au întins cât au putut de mult coarda patriotică, făcându-și din aceasta și un alibi pentru sprijinirea lui Ceaușescu. «Suntem cu Ceaușescu, pretindeau, pentru că el apără independența națională». Tezele din iulie preconizau o reîntoarcere la dogmatism care nu i-a reușit totuși lui Ceaușescu. Simțind acest lucru convoacă, după 12 ani, în 1983, o plenară ideologică la

Mangalia, în care va critica mersul lucrurilor din viața culturală și artistică, nemulțumit, fără să o spună direct, de neaplicarea Tezelor. Nu a reușit, de fapt, decât să adâncească sciziunea din lumea literară și să genereze câteva evenimente care exprimă tensiunile din mediul literar și confruntarea de fond dintre scriitorime și oficialitate. (Scandalul stârnit de plagiatul lui Eugen Barbu este un astfel de eveniment sau, derivând din el, scandalul creat de cazul N. Dragoș ș.a.) Ultimul deceniu al dictaturii ceaușiste este un deceniu din nou al înghețului și al degradării formelor de manifestare culturală, de viață artistică, în ambianța «Cântării României» și a cultului grotesc al familiei conducătoare. Epoca este totuși contradictorie. A fost Conferința scriitorilor din 1981, ultima care s-a ținut sub regimul comunist și unde aproape toți vorbitorii au criticat politica culturală a partidului, drept care Ceaușescu nici nu a mai venit acolo, cum o cerea ritualul. Ceea ce putem constata este că toate aceste acțiuni de opunere, mai răsunătoare sau mai discretă, s-au mărginit o foarte lungă perioadă la protestul strict cultural. Adică nu erau vizate decât aluziv și alte aspecte ale vieții din România. Scriitorii au adoptat această tactică prudentă. Memoriile de protest – au fost câteva memorii semnate de mulți scriitori – se adresau fie ministrului Culturii, fie președintelui Uniunii, nu direct lui Ceaușescu. Aceasta până când, de la un moment dat, protestul a început să vizeze și aspecte politice, prin manifestările unor Dorin Tudoran, Paul Goma, Mircea Dinescu. Aceștia au ținut, în scrisorile lor, în interviuri, către obiective politice. Mă întorc puțin la 1971 pentru a aminti că și atunci a existat o reacție de protest politic și de disidență în sensul cel mai propriu și anume aceea a lui N. Breban. Membru atunci al C.C. el a dezavuat public Tezele care erau un document oficial de partid. Acte de disidență politică propriu-zisă au fost și acelea ale lui Dan Deșliu, cândva poet angajat, partinic, părăsind partidul în 1980 și formulând critici severe la adresa acestuia și a lui Ceaușescu. Au fost apoi acele acțiuni de solidarizare în jurul unor scriitori persecutați, al lui Mircea Dinescu, al Anei Blandiana, care trebuie măcar menționate. Presupunneau asumarea unor riscuri printre care și acela al interzicerii de a publica. În încheiere aș rezuma în felul următor cele spuse până acum: în condițiile oscilării între îngheț și dezgheț cultural, generate de oscilările liniei politice a partidului comunist, scriitorimea a speculat în favoarea ei momentele de relaxare ideologică. Semnele dezghețului, când au venit, au venit de sus în jos, ce e drept, dar și în urma unor presiuni măcar psihologice exercitate de masa scriitoricească, de mediile literar-artistice care au năzuit tot timpul către liberalizare. Orice împrejurare prielnică a fost folosită și astfel s-a ajuns la crearea unei literaturi și la impunerea unor valori care, după opinia mea, infirmă teza vidului cultural din perioada comunistă”. * În continuare sunt reproduse luările de cuvânt. * Alex. Ștefănescu: „Simpozionul organizat în această seară de Uniunea Scriitorilor are ca temă Literatura română în timpul comunismului. Este primul dintr-o serie de simpozioane care vor avea loc în perioada următoare și în cadrul cărora vor fi discutate probleme care interesează pe foarte multă lume – e vorba de lumea

scriitorilor și cititorilor. Prin «literatura română în timpul comunismului» înțelegem exact ceea ce spune această sintagmă – «literatura română în timpul comunismului» – și vrem să aflăm, să schițăm un răspuns la întrebarea dacă există o relație de determinare între regimul comunist și literatură. Din punctul meu de vedere, de exemplu, care este unul printre altele, literatura nu datorează nimic regimului comunist, ideologia marxist-leninistă nu a generat literatură, literatura s-a scris într-un raport de ostilitate sau, în cel mai bun caz, de indiferență față de regimul comunist. Există și câteva excepții surprinzătoare – de exemplu, unele poeme ale lui Labiș, care încearcă – și uneori reușește – să transforme ideile marxiste în poezie; acestea sunt cazuri stranii, așa cum sunt acelea pe care le-a semnalat cunoscutul explorator al mărilor și oceanelor, Jacques-Yves Cousteau, care a descoperit că în zona unde sunt aruncate deșeuri radioactive și unde se credea că nu mai există viață au apărut ființe care... se hrănesc cu deșeuri radioactive. Există deci aceste excepții. Dar sunt doar excepții. Acestea fiind spuse, voi da cuvântul primului dintre cei cinci «magnifici» care se vor produce în această după-amiază și care au doar rolul de a provoca discuția. Este vorba de cei cinci critici literari care și-au premeditat intervențiile. În rest contăm pe spontaneitatea dumneavoastră. Primul dintre cei care vor vorbi este d-l Gabriel Dimisianu”. * Gabriel Dimisianu: „Nu este chiar inedit ceea ce voi spune eu aici, pentru că am avut prilejul, acum doi ani, mergând la Memorialul Sighet, invitat de Ana Blandiana și Romulus Rusan, să dezvolt un subiect care are atingere cu ceea ce vrem să discutăm în această seară. Am vorbit atunci despre «îngheț și dezgheț cultural», aceste variațiuni de climat constituind cadrul în care scriitorii români au fost obligați să se manifeste în perioada comunismului. Voi recapitula în fond câteva momente ale istoriei vieții literare postbelice, fără a mă referi și la felul cum a fost literatura în această perioadă, la valoarea ei, lucru pe care probabil că îl vor face ceilalți vorbitori. Ceea ce voi încerca să spun, precizez de la început, se opune tezei «Siberiei spiritului», a inexistenței valorilor culturale în anii comunismului. Teza, plastic formulată, au lansat-o observatori din afară ai fenomenului cultural românesc, cu unele ecouri și în interior, mai ales la unii exponenți ai celei mai noi generații literare, care găsesc în ea o confirmare a propriului negaționism. Cine s-a aflat în miezul lucrurilor știe însă că în epocă nu au fost numai geruri siberiene, ci variațiuni de climat cultural, de «îngheț» și «dezgheț», de încordare și de relaxare, potrivit liniei politice generale a partidului comunist. Desigur, nici în momentele «bune» acesta nu s-a gândit să lase în deplină libertate cultura, să renunțe la control și la «îndrumare», căci ar fi fost să-și trădeze principiile constitutive. 1948 este anul care trage cortina de fier ideologică peste cultura românească. Semnalul, după cum se știe, a fost dat de acel atac împotriva lui Tudor Arghezi, atac oficializat pentru că era comis în «Scânteia», organul oficial de presă al partidului comunist. Din acel moment conformarea față de tezele realismului socialist devine obligatorie. Pentru intervalul 1948-1953 putem vorbi într-adevăr, la noi, despre «Siberia spiritului»,

epoca celui mai compact dogmatism. Am spus până în 1953 pentru că după moartea lui Stalin, după tot ce s-a întâmplat la Moscova, după Congresul al XX-lea al partidului comunist bolșevic, un val de «dezgheț» ajunge și în România, perceptibil în câteva evenimente din viața internă românească. Amintesc acel festival mondial al tineretului și studenților din vara lui 1953 care, deși organizat riguros de partid, deși se înscria într-o acțiune propagandistică bine controlată, a însemnat, totuși, fie și prin faptul că au intrat mulți străini în România, după cei 4 sau 5 ani de izolare totală, o mică deschidere. Până în '56, când are loc revoluția ungară, se poate vorbi de o primă fază de dezgheț ideologic. Chiar faptul că Labiș a scris acele poezii, de care vorbea Alex. Ștefănescu, lansând formula «luptei cu inerția», exprima o tendință spre dezgheț. Sau acea teză a «adevărului integral», pe care a expus-o Radu Cosașu la un congres al tinerilor scriitori, este și ea o expresie a acelei dezmoșțiri de climat, repede reprimată din pricina evenimentelor din Ungaria. Regimul Dej, temător de contaminarea de spiritul Budapestei, declanșează o represiune de proporții, în anii '57-'58-'59. Se fac procese politice scriitorilor (procesul grupului Noica-Dinu Pillat), se fac arestări de scriitori, a lui Vasile Voiculescu și a altora. Tot atunci are însă loc și un caz ciudat de disidență, acela al scriitorului proletcultist Alexandru Jar, disidență provocată, se pare, chiar de partid pentru a duce represiunea mai departe. Potrivit cursului politic, anul 1964 este anul unei cotituri, Dej încercând o distanțare de Moscova pentru a se salva de fapt pe sine. Declarația din aprilie 1964, despre care s-a vorbit și în ultimul timp, la împlinirea celor 40 de ani de la lansare, aduce în prim-plan linia națională și desovietizarea, țelul fiind întâi de toate politic. Scriitorii au profitat de împrejurări în scopul regăsirii direcției culturale naționale, al readucerii literaturii pe firul tradițiilor proprii. Importantă a fost «reconsiderarea» (folosesc termenul de atunci) lui Titu Maiorescu, deschizând drumul reafirmării criticii, reintroducerii criteriului estetic și renunțării tacite la realismul socialist. Au urmat anii de liberalizare relativă, dar reală, cu momentul de vârf în 1968, ca expresie a reorientării politice a partidului comunist, în acord cu noile împrejurări. Atunci s-au reluat și legăturile cu Occidentul, un proces de care literatura a profitat. Viața Uniunii Scriitorilor a devenit și ea alta decât fusese până atunci. A apărut posibilitatea alegerilor libere, libere până la un punct. Era ales prin vot secret Consiliul Uniunii iar Biroul, secretarii și președintele erau numiți de sus, selectați însă, ce e drept, din rândul Consiliului ales democratic. Mai târziu, pentru a echilibra forțele, scriitorii membri ai C.C. erau mandatați din oficiu să participe la lucrările Consiliului. De această epocă mai permisivă literatura, noua generație de scriitori au profitat cât au putut de mult și probabil colegii mei se vor referi la felul în care au făcut-o și la rezultatele acestei acțiuni. Eu mi-am propus doar să trasez niște jaloane istorice. Urmează momentul '71 care este din nou al înghețului și care se datorează schimbării interne de curs politic și faptului că Ceaușescu, întărindu-și poziția în partid și în stat, și-a putut da pe față adevărata natură, adevăratele porniri în raport cu literatura și artele. Stalinismul lui fundamental,

autoreprimat tactic în anii dinainte, atunci s-a manifestat deschis. Tezele din iulie au fost readuse în atenție acum câțiva ani de revista «Vatra», ca document nu numai al istoriei culturale, dar și al vieții politice, atestând o revenire la «îngheț». Această revoluție culturală a lui Ceaușescu a întâmpinat totuși rezistență. Sunt încă dintre noi participanți la o ședință de la Comitetul Central, când Ceaușescu a ținut să se întâlnească cu o parte dintre scriitori, în toamna lui 1971, spre a mai pune un accent în legătură cu Tezele lui din iulie. Aici, pentru prima dată, scriitorii, o parte dintre ei, au manifestat nu numai reticență, dar au dezavuat aproape pe față un document de partid, începând cu Zaharia Stancu, președintele Uniunii care, nemaifăcând temenelele de rigoare în fața lui Ceaușescu, i-a adresat doar câteva cuvinte și i-a spus că scriitorii îl roagă să explice ce este cu aceste Teze, ei fiind nedumeriți. Ceaușescu s-a enervat, repezindu-l pe Stancu: «Ce să explic? Scrie acolo foarte clar! Să auzim și alte puncte de vedere!». Acele alte puncte de vedere au fost aceleași cu cele schițate de Stancu. Și Eugen Jebeleanu, și Marin Preda, și Laurențiu Fulga, dacă îmi amintesc bine, au vorbit în același sens, lăudând deschiderea partidului către cultură din anii dinainte și arătând că se procedase bine. Era astfel indirect dezavuată închiderea din prezent. A. E. Baconsky a ținut o cuvântare memorabilă, axată pe evocarea unei întâmplări semnificative din istorie: Papa Iuliu al II-lea dorise să viziteze Capela Sixtină în timp ce Michelangelo o picta, iar acesta a refuzat să-l lase pe Papă să-i vadă lucrarea înainte de a o termina. Sugestia era foarte clară: să nu se amestece puterea politică în ceea ce face artistul. Reacția a fost de mare iritare, cel vizat pricepând aluzia”. * Nicolae Manolescu: „Aș avea foarte multe lucruri de spus, ca toți dintre dumneavoastră, presupun, dar mai întâi aș vrea să salut, acest eveniment, care ar fi trebuit să se producă de mai multă vreme. Deși după ’89 disputele cu privire la literatura din anii comunismului au fost foarte vii, ele au avut mai degrabă un caracter, aș spune, emoțional și de mărturii personale, decât unul de analiză cât de cât riguroasă a fenomenului cultural și literar din acea perioadă. Și când s-a făcut tentativa de a lua aceste lucruri în serios, s-a ajuns la discuții mai degrabă de natură morală decât de natură literară. Nu spun că o componentă morală nu este obligatorie într-o asemenea discuție când venim după o perioadă în care a contat foarte mult liniaritatea coloanei vertebrale a scriitorului, dar nu e mai puțin adevărat că problema aceasta depășește cu mult sfera moralului și ne pune, dacă vrem să facem istorie literară, în situația de a înțelege mai bine ce s-a întâmplat și de a vedea ce facem cu această perioadă, sub ce unghi o tratăm. Aș propune, pentru viitor, căci înțeleg că vor mai fi astfel de întâlniri, următoarea strategie: să ne stabilim un număr de puncte de discuție. Nu putem discuta tot, nu că n-ar fi interesant, ar fi prea mult. În al doilea rând, să încercăm să depășim abordarea strict emoțională și personală, care duce repede la culpabilizări și la deculpabilizări. Sunt tot mai puțini cei care au apucat această perioadă de la un capăt la altul: generația noastră, care este în momentul de față cea mai aproape de senectute, dacă nu și cu un picior în ea, a apucat cam jumătate, și nu chiar jumătatea cea

mai rea; s-au cam dus cei care ar fi putut să spună, să știe anumite lucruri de dinainte. Și aici este o problemă: nu avem bibliografia pe care o avem de regulă când discutăm alte perioade ale istoriei noastre literare. Foarte multe din lucrurile care s-au întâmplat și care au avut consecințe în opere, în literatură, au rămas într-o formă orală. Dacă ne vom adresa cărților, revistelor, ziarelor, deci bibliografiei așa-zicând publice, vom avea surpriza că foarte multe lucruri nu sunt deloc cunoscute, nu sunt înregistrate. Cu dispariția generației de dinaintea noastră, suntem în situația de a nu mai ști cu exactitate niște lucruri. Eu am urmărit de pildă câteva din cazurile astea, mai mult orale decât scrise: cazul Jar, la care s-a referit Dimisianu – mai nimic nu mai poți găsi; de pildă, chiar ideea că el a fost provocat de Gheorghiu-Dej să spună niște lucruri, spre a fi pedepsit apoi, nu apare nicăieri, nu e documentar probată. Deci eu nu pot să-mi bazez un demers de istorie literară pe ideea asta. E un folclor întreg în jurul tuturor acestor lucruri, neverificabil, spectaculos de cele mai multe ori, dar care mai mult ne încurcă decât ne ajută. Un fenomen inextricabil legat de tot ce s-a întâmplat, fără de care nu vom înțelege mare lucru este cenzura. Am citit mai multe cărți despre cenzură, datorate lui Adrian Marino și altora. Din păcate, nici una dintre ele nu pune exhaustiv problema cenzurii – ar fi și foarte greu –, dar toate au, după părerea mea, tendința de a aborda lucrurile în stilul academic al lui Marino. Ideea ar fi: întotdeauna a existat cenzură. Bineînțeles că a existat cenzură și în secolul XIX, cazul «Propășirea», cazul Hasdeu, și în XX, Bogza etc. Întrebarea este dacă vorbim despre aceeași cenzură ca în cazul celei comuniste. În al doilea rând, cenzura din perioada comunistă este aceeași de la un cap la altul? Evident, nu. Asta putem ști cu ochiul liber, fără să ne mai bazăm pe documente. Sunt cel puțin două cenzuri diferite, dacă nu chiar mai multe. Dar diferite radical; o cenzură, să spunem, de tip ideologic, în care lucrurile sunt foarte clare – ce merge și ce nu merge; și o cenzură mai laxă, care la un moment dat și-a pierdut baza ideologică. După '77, Ceaușescu a desființat cenzura. Noi știm bine că nu a desființat-o în fapt, dar a făcut totuși ceva, a împărțit-o: de la redactorul-șef, care avea ștampila aia cu «Bun de tipar» – îi tremura mâna, toți redactorii-șefi căpătaseră un Parkinson sui-generis – și până la diverși responsabili de la Comitetul Central și de la Consiliul Culturii, toată lumea avea drept de cenzură. Era o varză, dar în România verzele funcționează foarte bine; nu suntem nemți, la noi, cu cât e mai amestecată situația, cu atât e mai multă eficiență. Cenzura nu s-a comportat la fel în cele două perioade. Generația noastră, dacă îndrăznește să se compare cu cea de dinainte, greșește. Am fost cenzurați, firește, dar am reușit totuși să publicăm ce am scris. Ca să nu mai spun de ideea asta că cenzura e un lucru foarte simplu, o pereche de foarfece care taie! Știm cu toții cât de complicat era procesul de cenzură, știm cu toții că, la un moment dat, cenzura nu numai că nu a procedat exclusiv prin eliminare, cum își imaginează foarte mulți naivi – chiar, am constatat, și unii dintre autorii cărților de care vorbeam. Cenzura dădea naștere unei literaturi, ne obliga să scriem într-un anume fel. Aici apare o nouă problemă,

și anume: cum citesc acum generațiile care aveau, la Revoluție, între 5 și 15 ani? Vreau să vă spun că eu am făcut o experiență, fără să-mi dau seama de la început de ea, cu studenții mei: predând perioada comunistă, m-am trezit, cu trecerea anilor, după '90, că în ochii celor care mă ascultau era o tot mai mare nedumerire, vorba lui Zaharia Stancu de la întâlnirea din septembrie '71 cu Ceaușescu. Și, uitându-mă așa la ei, mi-am făcut rapid un calcul și mi-am zis: «Doamne, eu vorbesc despre Ceaușescu, care este o bună cunoștință a mea, dar nu și a lor!». Mi-am petrecut un sfert din viață cu el pe cap. Dar copiii ăștia aveau, când Ceaușescu a fost înlăturat, vârsta pe care o aveam eu în timpul procesului lui Antonescu. Dar eu știam cine e Antonescu când el era judecat și împușcat? Habar n-aveam. Auzisem pe cineva vorbind în jurul meu, poate, dar nu mă interesa Antonescu deloc. Copiii ăștia aveau despre Ceaușescu exact percepția mea despre Antonescu. Cu alte cuvinte, pentru ei era un personaj istoric, care ținea de un trecut îndepărtat. Și, atunci, cum citesc ei niște romane în care totul sau aproape totul este într-un anumit cod? Oare peste cât timp aceste romane vor avea nevoie de glose, ca literatura veche, din antichitate? Toate codurile sunt schimbate, în primul rând cel literar. Lovinescu avea teoria binecunoscută, că se produce o mutație a valorilor estetice și că noi, à propos de filmul *Troia* care este și la noi pe ecrane, nu mai înțelegem de fapt bătălia din *Iliada*, pentru că avem o altă etică decât aceea a grecilor vechi. La ei, zeii luau partea cui vroiau ei, la noi, dacă arbitrul ține cu o echipă, iese scandal la Comisia Centrală de arbitraj a lui Ion Crăciunescu. Dar, în cazul nostru, nu e doar modificarea codului etic, e modificarea codului literar în totalitatea lui, cu toate componentele etice, religioase, politice, estetice etc. De aici apare necesitatea revizuirilor și eu spun că asta e o problemă care ar merita o discuție aparte. Degeaba se supără prietenul meu Eugen Simion pe cei care vor revizuire, spunând «Ce facem? Îi aruncăm peste bord pe Preda, pe Sadoveanu?». Nu-i aruncă nimeni nicăieri, hai să vedem cum îi mai citim, și nu noi – noi mai avem codul încă –, cei care nu îl au. Eu am condus o lucrare de gradul 1, acum 6-7 ani, a unui profesor din Dâmbovița, despre Preda. Ce credeți că a descoperit? A descoperit toate concesiile pe care gândirea lui Preda le-a făcut gândirii de tip comunist când scria *Moromeții*, dar nu concesiile în sensul că iubea colectivizarea sau comunismul, concesiile dintre acelea care nu se văd. Eu am încremenit când am văzut cartea, o să apară și mi-am spus «Da, dar toți suntem în situația asta». Paul Georgescu avea o vorbă când îl întrebam eu pe jumătate ironic: «Coane Paul, cum puteai să scrii atât de prost în anii dogmatismului? ». «Dragă, lasă asta – zicea el – problema era că nu îmi dădeam seama că scriu prost». De asta mi-e frică, nu că am făcut nu știu ce compromisuri, nu că ele se pot întoarce împotriva noastră și putem să nu mai fim citați la un moment dat, dar că nici măcar nu ne vom da seama, vin alții și le găsesc și ne mirăm noi înșine, cum m-am mirat eu citind lucrarea despre Preda. Revizuirea e necesară. Nu ne ajutăm doar pe noi înșine să înțelegem, dar întindem o punte către cei ce vin după noi și într-un fel prevenim ceva care s-ar putea să fie îngrozitor – să nu mai fim

citiți, la un moment dat, deloc, nici unii, nici alții. Nu numai Lăncrănjan să nu mai fie citit, ci nici Breban; nu numai Mihai Ungheanu, nici Negrici etc. Aici e problema. Avem uneori impresia că, dacă noi am rezistat, cum spunea Dimisianu, și avea dreptate, mai bine, mai puțin bine, unii chiar foarte bine, înseamnă că gata, ne-am salvat. Mă tem că nu, mă tem că s-ar putea să avem niște surprize imense și ca propria noastră literatură, cea de după '65, cea bună, să treacă în ochii celor care vor citi după noi drept o literatură, cum să zic, ciudată. O tânără și talentată prozatoare ne spunea, la o întâlnire a «României literare», când încercam să discutăm niște lucruri care îi priveau pe ei de fapt, pe scriitorii tineri: «Faceți aceste discuții ca să vă mai scoateți un pic în față, că vă uită lumea». N-aș vrea ca această discuție s-o facem ca să nu ne uite lumea. Dar pericolul de a fi uitați este cât se poate de real. Și atunci, haideți măcar să avem conștiința împăcată că am discutat onest aceste lucruri, după care, Dumnezeu cu mila. Nu cred că ne putem cu adevărat pune în pielea celor care vin după noi”. * Eugen Negrici: „Deși trecută cu vederea, lipsa organicității este izbitoare în literatura în limba română, o literatură puternic înrăuită și chiar confiscată adesea de factori extrinseci, de ordin ideologic, politic, religios și moral-pedagogic. Totul sugerează precaritatea fenomenului artistic. Specifice lui sunt: defazările, rupturile tragice, sincopete, salturile și recuperările violente, ivirea unor personalități compensatoare. Istoricii literari, mânați de nobile și mincinoase ambiții patriotice, au ignorat aceste clare disfuncționalități. Năzuind să fie în acord cu cele patru-cinci mari literaturi europene dezvoltate firesc și organic, au exagerat amploarea și conturul unor mișcări literare, le-au plasat paralel și simultan cu cele din Occident și au închipuit o succesiune firească de «vârste» genetice. Cu atât mai puțin s-ar putea vorbi, sub presiunea totalitară comunistă, de o dezvoltare organică a literaturii. Vreme de o jumătate de secol (din cele trei jumătăți câte numără literatura română în sens modern), totul sau aproape totul a fost subordonat politicului sau a devenit o replică la politic. După un îngheț de mai bine de un deceniu (comunismul terorist) a urmat o liberalizare diversionistă (1964-1971), curmată de tentative de reîndoctrinare comunistă a lui Ceaușescu. Mizând pe cartea naționalismului, acesta a impus țării o epocă de izolaționism național-comunist și de dictatură de clan. Ca în toate regimurile totalitare, nimic nu a putut fi firesc în România comunistă și, cu atât mai puțin, într-un domeniu ca acela al literaturii, ce putea servi și trebuia să servească propagandei de partid. Astfel, după o lungă perioadă în care, la indicațiile consilierilor sovietici, nu a fost autorizată să apară și să circule decât o literatură de tip propagandistic (realist-socialistă), iar literatura trecutului burghezo-moșieresc a fost epurată de tot ce contraveneau idealului comunist, deschiderea controlată din anii 1964-1971 a favorizat un salt recuperativ, întemeiat pe restabilirea frenetică a legăturilor cu literatura interbelică. Grăbiți să umple golul, scriitorii cu drept de semnătură (mulți din ei tineri) au recurs la ceea ce putea atunci să recurgă. Au refăcut, se înțelege, și au reluat experiențele literare interbelice, modalități și formule cărora le-au prelungit existența noastră

dincolo de limitele firești. Este cazul lui Ioan Alexandru care a preluat formula poetică blagiană, și cel al lui Nichita Stănescu, care a perfecționat descoperirile poetice ale celui de-al doilea val al avangardei. Când nu au apelat la trecutul mitologic al literaturii interbelice, s-au uitat cu jind spre grădina mirifică a Occidentului, importând de acolo, în spiritul tradiției noastre de «progres prin imitație», nu ultimele experiențe artistice, ci cele din anii '50 (cazul formulei noului roman francez, pe care îl regăsim în proza noastră de după 1965). În tot acest «fericit» răstimp, imixtiunile factorului politic nu au încetat. Cenzura și-a perfecționat treptat metodologia, ajutată fiind și de serviciul de diversiune (secția de legende) al Securității. Iar prezența neîntreruptă în viața literară a unei literaturi oficiale – de uz propagandistic și servită de un număr important de condeieri – s-a constituit ca o povară constantă, cu efecte neașteptate. Ea a devenit un morb, un virus agresiv împotriva căruia literatura adevărată a fost obligată să fabrice mereu anticorpi, să furnizeze replica și să se apere în felul ei, băjbâind după coridoarele libere. După aproape 14 ani de la prăbușirea sistemului totalitar, se constată o bizară inapetență pentru studierea literaturii apărute sub comunism. Se împuținează în mod ciudat lumea interesată de acest subiect, care deschide perspectiva minunată a demolării, totdeauna excitantă, a idolilor. Cum ar trebui ea privită astăzi? În luările de poziții din presa culturală, s-au configurat câteva posibile soluții. Sunt voci care, ignorând numărul impresionant al anilor de regim comunist, cer închiderea acestei literaturi într-o paranteză istorică, într-un cavou, într-un sarcofag uriaș, precum cel de beton care acoperă, la Cernobîl, resturile «fumegânde» ale centralei nucleare ucigașe. Din motive ușor de priceput unii interpreți ai fenomenului literar, făcându-se că uită sau impunându-și să uite dramatismul și insolitul perioadei în care a apărut această literatură, o tratează ca pe o continuare firească a celei interbelice. În legătură cu această tragică perioadă, a reapărut în circulație o noțiune critică importantă lansată de E. Lovinescu și, din păcate, folosită nu cu o necesară consecvență, ci cu o inconștientă inconsecvență: revizuire. S-a vorbit despre caracterul imperios al revizuirii mai vechilor ierarhii, al situațiilor critice, al catalogului cu note bune sau rele, întocmit uneori în spirit conjunctural-politic, de critici. Practic, însă, până în clipa de față, cu mici excepții, totul a rămas la nivelul simplelor proiecte și, în locul unui uragan primenitor, peste câmpul în ruină al criticii românești, atât de bine cultivat altădată, au trecut doar adierile firave ale unor simple intenții. Unii au înțeles să reazeze ierarhiile pe criterii strict morale, izgonind din literatură pe colaboraționiști, oricât de talentați ar fi fost aceștia și oricâte cărți bune ar fi scris după un răstimp al rătăcirilor. Micile retușuri, șicanele tardive, plătirile de polițe, decorările post-mortem, inversările de locuri, prin coborârea celor supralicitați și înălțarea creștină a ignoraților, a provincialilor din afara familiuțelor criticii țin locul unui demers critic consecvent și profund. Și, în fond, care revizuire? Revizuirea a ce, a unor diagnosticări viciate chiar de la început, a unor verdicte date sub presiunea politicului sau ca o consecință indirectă a lui? Revizuiți am fi obligați, chiar

obligați, să operăm doar în condițiile unei evoluții organice a literaturii și a unei reorientări firești a orizontului de așteptări care solicită, într-adevăr, «sincronizarea manifestărilor noastre sufletești» și «actualizarea conștiinței critice», ca să formulăm în termenii surprinzător de moderni ai lui Lovinescu. Or, prinși în plasa de prejudecăți, concesi și prietenii, criticii formați în regimul trecut, pervertiți de el și care am parcurs alături de scriitori infernul, ezităm sau nu putem să tăiem nodul Gordian al chestiunii și să spunem, fără fățarnicie, rea-credință și frivolitate, ce trebuie spus. Atrăși de alte idealuri, cei din noile promoții (debutați după revoluție) par mai curând indiferenți la problema acelei literaturi pe care, în fond, o detestă integral. Întrucât reprezintă a treia parte din întreaga creație literară românească, literatura epocii comuniste nu poate fi ignorată, dar ea solicită radical o instrumentație schimbată. Avem nevoie de o cotitură în interpretare, în modul receptării, de o modificare radicală în perceperea acestui trecut frisonant și de un instrument de observație, adecvat tangajului ideologiei înrăuritoare și patologiei stilistice totalitare. Totul se cuvine înțeles după alte reguli decât cele cu care ne-a familiarizat, de pildă, literatura interbelică. Dacă ne vom întemeia cu consecvență demersul pe categoria semnificativului, vom putea recupera ca expresive și interesante aspecte altfel – sub raport strict estetic – stinse sau datate. Valorile artistice, intrate și așa, ca orice valori artistice, într-un proces de perimare, nu trebuie să ne mai obsedeze. Dacă vom privi astfel lucrurile, ni se va părea demne de interes acest accident istoric înfricoșător care a fost comunismul și tot ce s-a întâmplat din cauza și în timpul lui. Vom putea cerceta suprafețele arse și iradiate, dar și vegetația crescută acolo, respirația neobișnuită a plantelor, maturizările accelerate, excrescențele fastuoase, fructele otrăvite și urât mirositoare, germinările precoc, reproducerile fabuloase, numeroasele și uimitoarele malformații genetice. Și, dacă ne străduim, vom afla cum s-a dezvoltat totuși vegetația în asemenea condiții, care au fost locurile protejate și zonele ei de refugiu. Căci e în adevăr uimitoare puterea de populare și regenerare a acestei lumi iradiate”. * Alex. Ștefănescu: „Am să vorbesc despre modul cum a fost tratat folclorul în timpul comunismului. Dragostea partidului comunist pentru creația populară, de o consecvență remarcabilă, a deformat de fapt creația populară și i-a pus în primejdie existența, ca o monstruoasă îmbrățișare ștrangulatoare. Folclorul a fost de la început cenzurat, eliminându-se în mod special referirile la mitologia creștină și fiind scos din circulație un întreg gen – colindele de Crăciun. Concomitent, creația populară a fost interpretată tendențios, în prefețe, postfețe și note de subsol, în articole critice și texte didactice, fiind considerată, printre altele, o expresie a luptei de clasă. Această acțiune de mistificare a mers atât de departe și a devenit într-atât o parte componentă a ritualului cercetării folclorului, încât urme ale ei găsim și în savantul tratat de *Istoria literaturii române*, vol. I, editat de Academia Republicii Populare Române în 1964, în plină perioadă de dezgheț ideologic. Selectarea tendențioasă și, în continuare, interpretarea tendențioasă a creației literare folclorice a condus în cele din urmă la forma

maximă de mistificare: inventarea unui așa-zis «folclor nou». Primul document al acestei mistificări îl constituie volumul *Pe-un picior de plai. Folclor poetic contemporan*, publicat de Teodor Balș, în 1957, la Editura de Stat Didactică și Pedagogică. În cuprinsul lui găsim versuri în mod vizibil contrafăcute, aparținând probabil unor instructori de la căminele culturale sătești, unor autori de texte pentru brigăzile artistice de agitație sau lui Teodor Balș însuși, poet minor și lipsit de conștiință artistică. Cu timpul, fenomenul s-a extins, a devenit o practică cultural-propagandistică curentă. Nu demult, în «Memoria ethnologica», valoroasă revistă de patrimoniu etnologic și memorie culturală editată de Centrul Creației Populare Maramureș, cu sediul la Baia Mare (mai exact, în nr. 2-3/ 2002), a apărut un studiu clarificator pe această temă. Ioan Chiș Ster, autorul studiului, denunță în termeni categorici așa-zisul «folclor poetic nou» ca pe o creație caricaturală a unor activiști culturali din timpul regimului comunist care atribuiă în mod abuziv țăranilor cântece de slăvire a stilului de viață impus de sovietici. Exemplele citate, ridicole prin lipsa lor de autenticitate, sunt edificatoare: «Frunzucă verde de vie,/ Drag mi-e la gospodărie,/ Când viu sara din câmpie/ Văd lanu de grâu frumos,/ Suflă-l vântu-n sus și-n jos,/ Mai îl suflă câtă soare -/ Drag mi-e că nu văd răzoare./ Frunză verde și una,/ Bine-mi place a lucra/ pământu tot o tarla... » etc. Această operație de falsificare a folclorului românesc pe bandă rulantă era, însă, în general cunoscută. Surpriza pe care ne-o oferă studiul o constituie reproducerea, în premieră, a unor adevărate versuri populare din timpul comunismului. Este vorba de un folclor clandestin și subversiv, de o admirabilă expresivitate. Sentimentele reale ale țăranilor față de «gospodărie» (gospodăria colectivă), față de «pământu tot o tarla» etc. reies din acest folclor autentic, creat în timpul comunismului: «Du-te, tătucă,-nainte/ Și-i fă loc la președinte/ Și-i sapă groapa-n pătrat/ Să încapă toți din Sfat/ Că-am avut zece hectare/ Și ne-o dat treizeci de are./ O, da' n-ai avut lădoi feștit,/ Cu ziar te-o învălit!» Definițiile de o ironie caustică date modului de viață comunist ca și parodiarea formulelor de proslăvire a comunismului ilustrează – încă o dată – rafinamentul creației populare românești. În strigături care nu durează decât câteva secunde sunt concentrate idei politice mai ofensive și mai subtile decât în romane de sute de pagini: «Bine-mi pare că nu-s scris/ În partidu comunist.»; «Cine lucră politic/ Azi i domn, mâine-i nimic.»; «Ie-ne, Doamne, ce ne-ai dat/ Și ne dă ce ne-ai luat.»; «Trăiască cine-a trăi,/ Trăiască comuniștii:/ Nu ne temem noi de ii -/ Muștele și țăntarii!»; «Frunză verde laba găștii/ Să trăiască comuniștii,/ Frunză verde de săcară -/ Să trăiască până-astsară.»; «S-o suit frunza la munte/ Ș-o ajuns coada de frunte./ Da' coborât-o frunza jos,/ Iară-i coada unde-o fost. » Versurile «Ie-ne, Doamne, ce ne-ai dat/ Și ne dă ce ne-ai luat», lapidare și pline de dramatism, dar iradiind și un fin umor, specific stilului aluziv, pot fi considerate esența mesajului secret transmis de țărani unii altora sau lui Dumnezeu. În câteva cuvinte se concentra, sobru, elegant, disperarea unei lumi. Ceea ce părea o strigătură era de fapt un strigăt». * Eugen Negrici: „«Dar-ar Dumnezeu să dea/ Să ardă baraca mea/ Să

rămână numai parii./ Să se-nțepe comisarii»...” * Ana Blandiana: „Eu vreau să fac două observații fără legătură între ele. Una de natură... existențială și alta de natură estetică. Cred că literatura în comunism pune problema, într-un caz particular, a raportului dintre scriitor și putere, care există în toate epocile; în mod evident, în epocile libere această legătură este mai palidă, iar în epocile de dictatură, este foarte vizibilă. De fapt, lucrurile sunt destul de curioase, pentru că e clar că legătura între scriitor și putere este mult mai greu de ignorat decât legătura între compozitor și putere sau între pictor și putere. Și e ciudat, pentru că, în ultimă instanță, scriitorul nu depinde de nimic material, are nevoie doar de un creion și o hârtie, nu trebuie să i se dea nimic ca să scrie, în afara propriilor idei, iar în ceea ce privește cenzura, ea este întotdeauna post-factum, în timp ce în cazul cineastului, să zicem, sau a regizorului, el nu poate să-și exercite arta din cauza cenzurii. Adică, în măsura în care nu i se dau bani să facă filmul, el nu mai există. Și totuși, scriitorul este mai legat de putere. Pentru mine, aceasta a fost o întrebare existențială încă de atunci, iar concluzia mea este că această legătură ține în primul rând de faptul că scriitorul se ocupă, în mai mare măsură, de idei, deci impactul lui asupra cititorilor este mai mare. Drept urmare nevoia dictatorului, să zicem, de a-l manipula, de a-l folosi ca imagine este mai mare și, ceea ce este infinit mai important și mai grav – iar eu am descoperit asta, în ceea ce mă privește, în timpul demolării Mănăstirii Văcărești – este faptul că scriitorul, în măsura în care rămâne, în măsura în care cărțile lui sunt opere de artă adevărate și nu pot fi despărțite de propria lui viață și de propria lui epocă, va răspunde pentru tot ce s-a întâmplat în perioada respectivă. Revelația mea a fost că eu voi fi vinovată că s-a demolat Mănăstirea Văcărești, deși, evident, nu depindea în nici un fel de mine să nu se dărâme. Dar dacă volumele mele vor rămâne, atunci se va zice că au fost scrise în timp ce se demola Mănăstirea Văcărești și în ele nu se vorbește despre faptul că s-a demolat această mănăstire. Fac o mărturisire, Sertarul cu aplauze conține, printre altele, acest sâmbure intuitiv, această nevoie de a vorbi despre demolarea Mănăstirii Văcărești, pentru că am fost contemporană cu ea. În ceea ce privește cea de-a doua observație pe care vreau s-o fac, și-mi pare rău că Nicolae Manolescu nu mai este aici, este următoarea. Vreau să-mi exprim mirarea față de perspectiva în care privește el lucrurile – despre cum se vor citi sau nu se vor citi cărțile scrise în comunism. Mi se pare aproape o glumă tipul de perspectivă pe care îl propune, pentru simplul motiv că – o să spun un truism, voi, care sunteți critici, îl știți foarte bine – o carte se va citi sau nu se va citi în timp în măsura în care ea va exista ca operă de artă. Asta nu are nici o legătură cu faptul că tinerii generațiilor succesive vor ști sau nu cine a fost Ceaușescu, lăsând la o parte faptul că lingușirea tinerilor de către bătrâni este cea mai cutremurătoare dintre dovezile de inconsistență a lumii. Deci problema nu este că tinerii nu știu cine este Ceaușescu, problema este că tinerii trebuie să învețe și cine a fost Ceaușescu, și cine a fost Antonescu etc., ca să înțeleagă cine sunt ei. Problema este că, atâta timp cât nu te interesează propria ta definiție, nu

ai cum să fii cineva. Ceea ce vreau să spun este că o carte, în măsura în care este o operă de artă, seamănă întotdeauna acelor picturi postrenascentiste italiene în care, pe coridorul unei mănăstiri, este pictat un peisaj în care, din anumite unghiuri, descoperi figuri de sfinți. Evident, generațiile următoare nu vor înțelege nici pe departe toate aluziile din epocă. Poate că va dispărea cu totul, în măsura în care a existat, sistemul esopic de aluzii. Dar, dacă este operă de artă, scriere va avea alte și alte valențe și se va înțelege mereu mai mult sau mereu altceva. Părerea mea este că trebuie să vă faceți datoria, reală, de critici, pentru că generația noastră de critici a avut un fel de hiatus, mai mare decât cel al scriitorilor de după '90, adică pur și simplu nu s-a continuat opera de analiză nici a ceea ce a fost, nici a ceea ce se scrie acum. Iar aceasta este o datorie reală, pentru că marea problemă a acestei perioade este că, din punct de vedere critic – și este problema generațiilor tinere de scriitori, în primul rând – este că nu prea mai există instanțe critice absolute, indiscutabile, pentru simplul motiv că cei mai cunoscuți critici nu mai scriu la zi – Alex. Ștefănescu este o excepție în privința asta – și atunci nimeni nu mai dă note. Înainte, dacă debuta un scriitor, dacă scriau Raicu și Manolescu de bine despre el, era clar că el era un scriitor. Acum nu prea mai este așa. Dar, încă o dată, problema este doar a valorii artistice. Deci nu trebuie să lingușim generațiile următoare, problema nu este să avem grijă să nu dispărem sau să nu fim uitați. În primul rând, uitarea se produce întotdeauna în salturi, deci legăturile se fac întotdeauna între generația nepoților și cea a bunicilor. Întotdeauna tinerii sunt împotriva generației părinților, evocă generația bunicilor ș.a. Nu trebuie să avem grijă dacă vom mai fi citați sau nu. Pur și simplu, cărțile care există există, care vor rămâne vor rămâne. Problema cititului va fi a celor care vor fi sau nu vor fi în stare să citească. Convingerea mea e că vom fi citați”. * Ștefan Cazimir: „În cursul de anul I de literatură română se făcea literatură română veche și folclor. Colegul și prietenul meu George Radu își aduce aminte că am dat examen în semestrul doi la această disciplină; mie mi-a căzut o întrebare privitoare chiar la folclorul nou și am răspuns cu aplomb, citând niște versuri pe care de fapt le compusesem eu. Dar le compusesem cu intenție parodică și au fost acceptate de profesor, care m-a privit parcă ușor suspicios, dar n-a putut să mă contrazică, deși eu spuneam versuri de felul acesta: «Foaie verde, mărdomnesc/ Partidul muncitoresc/ ne-aduce belșug în țară/ cu reforma monetară». Asta a fost «nota de subsol». Acum, intrând în ceea ce voiam să spun despre tema dezbaterii noastre... Cred că esențialul a fost spus puțin mai devreme de către doamna Ana Blandiana și eu aș fi ilustrat aceleași idei cu un exemplu pe care îl avem mereu în minte: pronosticurile care s-au făcut în legătură cu opera lui Caragiale, și nu de critici de talie joasă – au fost și din aceștia -, ci de un critic de talia lui Lovinescu, care spunea: «După ce s-a bucurat de prestigiu..., va păstra în viitor o valoare mai mult documentară». La sfârșitul vieții, în Titu Maiorescu și contemporanii lui, Lovinescu a făcut amendă onorabilă și a recunoscut că se înșelase, că există anumite adevăruri universale. În perioada comunistă, și înainte

și după '65, un fenomen pe care cred că l-am remarcat cu toții – eu îmi închipui că s-ar putea face o teză de doctorat pe acest subiect – este marea dezvoltare, nemaîntâlnită în nici o altă perioadă a literaturii noastre, a romanului cu cheie. *Cronica de familie* – roman cu cheie, ajungând până în contemporaneitate cu cele două capitole : *Tinerețea lui Dabija* 1 și 2, în care toate personajele sunt recognoscibile și tot veninul lui Petru Dumitriu se descarcă prin aceste nuvele; *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*, *Galeria cu viță sălbatică* și câte alte exemple care s-ar putea înșira. Iar ca o lucrare de mai mică anvergură, ca o lucrare de licență, aș fi propus unui student – dar eu nu propun subiecte, îi las pe studenți să aleagă – «Mogoșoaia în literatura română». Scriitorii erau îndemnați să meargă în uzine, pe ogoare, să cunoască viața oamenilor muncii, o făceau mai mult sau mai puțin, dar ceea ce cunoșteau cu toții foarte bine era Mogoșoaia. Și avem Mogoșoaia – ca locație, cum se spune azi – în *Princepele*, în *Galeria cu viță sălbatică*, în *Marele singuratic* ș.a. Cine mai stă astăzi, dintre noii scriitori, să decrypteze aceste lucruri? Acum, să pornesc de la o afirmație a lui Manolescu cu care sunt de acord, și anume că cenzura nu numai că a tăiat pagini, că a înlăturat fraze, dar a și creat o literatură. A creat-o nu numai prin faptul că a instituit în rândul creatorilor un anumit mod de a scrie, de a se autocenzura în primul rând pentru a nu fi supuși altor factori de comprimare a gândului, dar au și operat pe text. Eu am publicat acum câțiva ani un articol foarte lung, Călinescu și cenzura, punând alături *Viața lui Mihai Eminescu* în ediția din '64 cu cea de a treia, un fel de ediție definitivă pe atunci, din perioada interbelică. Și este foarte instructiv să vezi cum Călinescu însuși își modifică anumite expresii, sintagme, pentru a răspunde ingerințelor cenzurii. De pildă, acolo unde scrisese, în *Viața lui Mihai Eminescu*, «pe actul de moarte al celui mai mare scriitor român, doi neștiutori de carte își puseră degetele lor grosolane», în noul text, «doi neștiutori de carte își puseră degetele lor bătătorite». Reducerea inspirației erotice a lui Eminescu la o singură muză «răspunde nevoii de unificare a vulgului» – era în textul princeps. În textul revăzut, «răspunde nevoii de unificare a vulgului burghez». «Erotica lui Eminescu este, în fundamentul ei, genitală» – textul vechi. «Erotica lui Eminescu este, în fundamentul ei, suav genitală» – în textul nou. Și un ultim exemplu, despre Eminescu – revizor școlar: spusese, în textul vechi «Colindă satele ca un vechil luminat»; în noua ediție, vechilul nu mai putea fi asociat în nici un fel cu un epitet pozitiv și atunci a înlocuit «vechil luminat» cu «Pestalozzi ecvestru». Și cu asta ajung de fapt la o chestiune de ordin metodologic. Dincolo de ceea ce îi interesează sau nu pe cititori, noi, ca filologi, avem un instrument, edițiile critice. În momentul în care punem alături versiunea veche și cea nouă, vedem în ce moment și în ce direcție s-au produs niște transformări. Înelin să cred mai curând că aceste aspecte își vor pierde treptat interesul și că nu vor rămâne în atenție decât acele elemente care nu vor avea nevoie de glose. Lovinescu spunea că peste nu știu cât timp opera lui Caragiale va avea nevoie de tot atâtea glose ca și clasicii antici. Nu s-a întâmplat acest lucru. Dacă o operă din anii

comunismului va avea nevoie de glose, ea de fapt nu va mai trăi. Vor trăi cele care nu vor avea nevoie de asemenea comentarii”. * Nicolae Breban: „La strigătul de alarmă, puțin amuzant, al lui Manolescu, cred că Ana Blandiana a răspuns cel mai bine. Într-adevăr, noi uităm deseori că producem operă de artă. Răspunsul e simplu: dacă opera are valoare, va rezista, dacă nu, nu. Asta s-a întâmplat și înainte de '48 și se va întâmpla și după. Și încă o dată, a spus bine Ana Blandiana, e problema lor, nu a noastră. Problema noastră a fost în anii '60 să readucem în discuție criteriile de dinainte de război. Mi-a plăcut ideea lui Mircea Martin cu hegemonia esteticului, dar, la un moment dat, esteticul a devenit dominant și în estetic noi am putut fugi de intruziunea politică și de cenzură. Prin estetic am putut să înfrângem, într-un fel, dogmatismul stalinist cu care a trebuit să luptăm ani de zile. A fost interesantă și unirea generațiilor. Noi am jucat împreună vreo trei generații de fapt: am fost noi, șaizeciștii, la noi s-au lipit, au debutat editorial, în carte, cerchiștii, ardelenii, Doinaș, Negoîtescu, Regman, Balotă, Cotruș, cu care am fost și prieteni foarte apropiați, alături de care a fost generația Anei Blandiana, Ioan Alexandru, Constanța Buzea, terribilul dictu Păunescu și alții. Și atunci am fost trei generații biologice sau semi-generații care am debutat împreună și a fost într-adevăr semnul unei renașteri literare. Sigur, a fost înfrânt și primatul stalinist, au fost înfrânți colegii noștri mai bătrâni, staliști. Adeseori se uită că noi nu luptam numai cu cenzura politică și cu activiștii, luptam și cu Stancu, cu Galan, cu toți ceilalți care, vrând-nevrând, ne dușmăneau pentru că au simțit că le pierd pământul de sub picioare. Noi am luptat cu scriitorii din generația anterioară, care s-au așezat în mari posturi și care au devenit complicitii Comitetului Central și ai lui Gheorghiu-Dej. De altfel, eu sunt mândru că am scris și că am încercat să mă exprim în vremuri grele, tulburi. Așa cum s-a întâmplat și în Evul Mediu, și în Evul Mediu târziu, și în Renaștere, și în post-Renaștere, și în absolutismul german, în timpul țarismului rus (care a dat cea mai mare școală de proză a lumii, de la Gogol la Tolstoi, Dostoievski etc.). Am trecut prin groapa cu lei. Vă mai spun ceva, care o să vă uimească. În volumul meu de memorii, pe care l-am publicat, vorbesc de tânărul Breban și de firea mea ușuratică, superficială, de incapacitatea mea de a duce la bun sfârșit cel mai mic proiect -eram extrem de dezordonat și de lipsit de voință. Or, dacă tatăl meu ar fi emigrat în America – a fost invitat în '46 de un amic, la Detroit, avea și post, totul era gata –, dacă eu făceam școala în America și deveneam scriitor american, nu cred că aș fi scris cărți așa de groase cum le scriu în România, nu cred că aș fi dus până la ultima consecință ceea ce nu place multor critici – acest psihologism abisal, această răscolire a straturilor fundamentale și universale ale românului, pentru că eu cred că, prin abisalitate, eu și încă câțiva avem acces la ceea ce este universal în om, în român”. * Marius Tupan: „Domnul Manolescu vorbea de mai multe feluri de cenzură. Însă au existat (și) mai multe grupuri de cenzurați. După dezvăluirile care s-au făcut acum, observăm că mulți scriitori au lucrat pe mai multe canale. Depinde de cine stătea la masă, depinde de cine jucau tenis, depinde

cu cine te întâlneai. Și încă ceva: există oameni care ar trebui să își pună cenușă în cap și atacă colegii de stalinism. Mă gândesc la Nina Cassian, care îl atacă pe Baconsky – Baconsky s-a salvat în istoria literară, și mulți sunt ca el, iar oameni ca Deșliu (nu Deșliu însuși, n-ar avea cum) care au încercat și nu au reușit să se salveze, continuă să vorbească, să creadă că au făcut ce au făcut, dar istoria nu confirmă”. * Alex. Ștefănescu: „Oprim deocamdată aici discuțiile. Vom reveni. Dezbateră de azi n-a fost decât primul episod dintr-un serial”. □ Sub titlul *Prima tentativa de roman fracturist*, Marius Chivu recenzează volumul de debut al Ioanei Baetica, *Fișă de înregistrare* (2004): „Dintre toți debutanții colecției de la Polirom, doar în cazul Ioanei Baetica se poate spune că gloria autorului a precedat apariția cărții. Primul capitol al romanului, cel care dă și titlul cărții, a devenit repede subiect de discuție în târgul literar și lumea deja a formulat neoficial etichete pentru tână prozatoare, semn că dinamica unui câmp literar nu se datorează exclusiv publicului, mai mereu amorțit și leneș, dar mai ales scriitorilor și disponibilității acestora de a incita. Cartea de debut a Ioanei Baetica cuprinde, de fapt, romanul *Pulsul lui Pan* și câteva povestiri. Subscriu și eu ideii formulate în prefață de Liviu Antonesei cum că primul capitol al romanului funcționează ca un test pentru cititorul cu prejudecăți. La cât sex brucknerian e aici (capitolul este o adevărată «lună de miere»), e foarte ușor și comod să vorbești despre teribilism, exhibiționism, pornografie ș.cl. De preferat, însă, aceste scene erotice, în fond, cât se poate de verosimile, unui Rogulski perorând cu Nietzsche pe noptieră. «Complexul Gheorghidiu» este încă foarte puternic la noi. Dar, de fapt, nu subiectul erotic e adevărata problemă. Ioana Baetica scrie oricum mai bine decât franțuzoaicele binecunoscute, iar pe mine primul capitol chiar m-a plictisit pe alocuri – prea livrești sunt mărcile sexualității și, implicit, perversiunile Vladei! O problemă ar fi, însă, tocmai incidența acestui capitol. Căci, dacă erotismul poate părea aici ostentativ prin etalarea succesivă a practicilor erotice mai mult sau mai puțin deviate (aceasta este însă tema), cei care vor continua lectura vor descoperi un parcurs al cărții aproape *hors erotique*. Vor exista, astfel, mai degrabă cititori dezamăgiți, decât scandalizați! Revenind la roman în întregul lui, acesta este subintitulat «roman fracturist» și aici ar fi mai multe lucruri de discutat. În primul rând, cele patru capitole ale romanului sunt nu doar scrise diferit, dar la distanțe mari de timp. Lucru care se vede prea bine. Indicația așa-zis conceptuală a acestui nou-ism are menirea de a impune coerența acolo unde aceasta nu există. Căci, la nivel textual, romanul nu are patru părți, ci numără trei povestiri (ultimele două capitole, cele mai mature, merg împreună). Interpretarea pe care autoarea încearcă să ne-o impună prin punerea scrierii sub semnul fracturismului ar fi următoarea: același personaj principal, Vlada, la trei vârste diferite (biologice, psihologice și, implicit, erotice), trei «fracturi» care sugerează eul scindat, trei secvențe din viața ei marcând atitudini și stări psihice succesive, de la nostalgie la depresie, de la naivitate, exuberanță și dezinvoltură la un profil suicidar-narcotic aproape alienat, în fine, de la existența intrauterină la momentul

în care distanțarea de părinți de la maturitate este ireversibilă și produce ușoară inchietație. Dacă *Fișă de înregistrare* înseamnă nașterea Vladei, experiența erotică așa-zis intrauterină, în *Pianissimo* avem rememorarea unui moment din copilărie, când sexualitatea infantilă, candidă și misterioasă (memorabilă scena din baie cu îmbrățișarea erotică a rochițelor!) este ușor incertă, atracția pentru același gen fiind foarte puternică, iar *Fortissimo* și *Achtung!* surprind pendularea între doi bărbați: unul care o iubește, celălalt pe care îl iubește. Cam forțată și, mai degrabă, simplistă, banală cheia de interpretare! În acest caz, așa-zisul fracturism face figura unui postmodernism rebel, dus la extrem. Nu fragment, dar fractură; nu întrerupere, dar alipire ș.a.m.d. Singurul element care ține împreună aceste capitole este numele personajului, căci zonele de indeterminare sunt atât de mari, încât travaliul auctorial este, practic, minimul posibil. Un alt aspect fracturist ar fi revolta politică. Pasajele respective nu sunt scrise rău, dar sunt un insert gratuit în corpul romanului și contribuie decisiv la eșecul măcar al finalului. Acesta ar fi «complexul *On the road*» al fracturiștilor! De la spermatofagia din primul capitol la revolta anti-establishment întrevăzută în ultimul, traseul e cam forțat, dacă nu rizibil de-a binelea. Extensia înspre social-politic pe care, doar de la un punct încolo, autoarea o încearcă, nu mi se pare asimilată organic povestirii de dragoste conturate în ultimele două capitole. Determinată social, indecizia Vladei schimbă complet miza poveștii. Nu doar că nu există nici un liant (psihologic, de pildă) care să ateste identitatea personajului Vlada în toate aceste texte, altfel, de sine stătătoare, dar substratul în sine al poveștii închipuite de Ioana Baetica se complică încercând aiurea să cuprindă superficial și alte planuri. Numai dacă fractura ar fi fost bruscă am fi putut vorbi de o schimbare de cod cu un efect gen Bunavestire. Altfel, avem doar o bălbă. Trebuie să fii foarte îngăduitor să accepți această fățâlă conceptuală, un pretext atât de străveziu încât indicația din subtitlu nu poate fi luată decât ca un tribut naiv pe care autoarea se simte datoră să-l aducă grupului alături de care a participat la cina condusă de Marius Ianuș. Poemul colectiv (dacă chiar așa stau lucrurile) este, altfel, excelent. De fapt, Ioana Baetica însăși nu e prea convinsă și, mai mult ca sigur, inteligența o va împiedica să poarte și pe viitor stindardul fracturist. Oricare ar fi acesta”.

8 iunie

• [„**Observator cultural**”, nr. 224] Dan Petrescu îi adresează o *Scrisoare deschisă Domnului Nicolae Manolescu*: „Dragă Domnule Nicolae Manolescu, Vă mulțumesc pentru cele câteva rânduri pe care cu generozitate mi le-ați consacrat în «România literară» Nr. 19 a.c., p. 32; deși spuneți că de mult nu mai dați nici o atenție celor scrise de mine, iată că totuși v-ați ostenit cu lectura *Scrisorii* 29 din «Timpul» ieșean! Firește, nici eu nu vă mai citesc de mult, ceea ce nu înseamnă că n-am comunica în felul acesta între noi, ba chiar o facem foarte bine; este exact ceea ce numesc *arta necitirii avizate*, în care, desigur, rămâneți

un maestru; ea explică de asemenea, fără doar și poate, cum, fără să acordeți vreo atenție scrisorilor mele din «Timpul», ați remarcat cu toate astea «bila neagră ca smoala fierbinte» pe care aș pune-o în ele; trebuie să vă mărturisesc, dragă Domnule Manolescu, că modelul meu în aceasta privință, de nedepășit ca atare, nu este altul decât colaboratorul Dvs., Mircea Mihăieș – bănuiesc că bilei lui negre îi acordeți oarecare atenție însă, din moment ce-i găzduiți de câțiva ani buni discursul monocord în pagina 2 a periodicului condus de Dvs., semn și că opiniile sale nu intră în contradicție cu ale Dvs. (dar, din motive care acum nu contează, Dvs. preferați să vă exprimați opiniile mai clare indirect...). În ce privește eroarea pe care mi-o imputați, de a vă fi crezut prezidențiabil în 1992, și nu în 1996, o datorez *Jurnalului* Monicăi Lovinescu pe 1990-1993 (Editura Humanitas, 2003), care nota în martie 1992: «Sâmbătă seara, la noi, Manolescu cu Mihnea, care l-a adus pe trei-patru zile pentru lansare (sau re-lansare) la Paris. [...] Prezidențiabil desigur – și cel mai bun candidat pe care l-ar putea prezenta opoziția...» etc. (p. 227). Să înțeleg așadar că-i aplicați o corecție indirectă Monicăi Lovinescu în acest punct? Oricum ar fi, este evident că, menționând anul 1992, nu mă gândeam la Llosa și cu atât mai puțin la a vă compara cu el, pentru că, dacă vă amintiți, vorbeam de pretențiile criticilor literari de a accede la președinția unei țări, nu de ale romancierilor, la care datele problemei se schimbă; așa de pildă, un Breban care ar candida la postul suprem din stat mi s-ar părea mult mai firesc în acest rol, nu credeți? Dar nu cu aceste detalii îmi permit să vă deranjez; ceea ce mă nedumerește în rândurile semnate imperial cu inițiale de Dvs. este observația că «elucubrațiile» mele epistolare îmi țin loc de «operă literară»; deslușesc aici un soi de reproș, sub o judecată ce se voiește strivitoare și care nu e prima dată când îmi este trimisă dinspre revista Dvs. V-aș fi recunoscător prin urmare dacă mi-ați preciza când v-am promis eu vreo «operă literară», Dvs. sau oricui altcuiva de la «România literară» ori de aiurea, fiindcă se pare că mă socotiți dator cu așa ceva și-mi sancționați «abaterile» de la calea care duce la achitarea prezumtivei mele datorii. Și-apoi, ce înțelegeți prin «operă»? Un anumit număr de cărți? Cam câte? Urmuz, bunăoară, are «operă»? Și dacă nu cantitatea contează aici, poate o anumită calitate a scrisului? Pe care cine o stabilește și cum? Iar cei care o stabilesc, cumva, trebuie să aibă și ei «operă»? E dincolo de orice dubiu, de exemplu, că Dvs. vă socotiți a avea «operă», nu? Deși poate că ar fi mai bine să așteptăm să vă încheiați activitatea didactică spre a fi siguri că nu vă vor uita cititorii... Atunci oare persistența în timp decide «opera»? Dar n-ar însemna asta că numai «clasicii» au propriu-zis una? Iar pe clasici cine-i selectează ca atare? Manualele școlare de genul acelor scoase și de Dvs.? Nu vi se pare cam apăsătoare această sarcină multiplă, de a-i departaja pe cei cu «operă» de cei fără și de a-i clasiciza pe unii în detrimentul altora, mai ales că, în tot acest timp, vă îndeletniciți și cu politica, învățământul, gazetăria etc.? În fine, nu vreau să vă plictisesc prea mult; v-aș rămâne îndatorat dacă mi-ați lămuri măcar o parte din întrebările de mai sus; alte discuții este inutil să

putăm, câtă vreme nu vă decideți să treceți cu adevărat la subiectul scrisorilor mele, încetând să-mi replicați sistematic alături – că, bunăoară, aş refuza să mă... mut (cf. «România literară» Nr. 4/2003, p. 32; oare aveți o vocație neștiută de funcționar la Spațiul locativ?) etc. Cu cele mai alese simțăminte, «...un oarecare Dan Petrescu, veleitar întru ale prozei (epistolare)» (cf. «România literară» Nr. 20 a.c., p. 32)». □ În articolul *Polemici cu petrol, Academia Cațavencu și Fundația „Anonimul”* se consemnează: „În ultimele două săptămâni, în presa cotidiană s-a declanșat o polemică dură în jurul grupului de firme Rompetrol, condus de Dinu Patriciu. Ziarul «Adevărul» a dezvăluit faptul că Parchetul Național Anticorupție a fost sesizat de către Comitetul Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor (ONPCSB), care a anchetat cazul, ajungând la concluzia că e vorba despre ample operațiuni de spălare de bani realizate prin firmele grupului Rompetrol. Conform anchetei ONPCSB, persoanele care s-ar face vinovate de atari fraude ar fi Dan Costache (Dinu) Patriciu, Sorin Marin și Mihaela Rodica Marin. Sumele rulate ar fi de multe zeci de milioane de dolari. Au urmat reacțiile celor incriminați și explicații oferite de cotidianul «Ziua», care a susținut că la mijloc sunt interese legate de privatizarea Petrom, că raportul ONPCSB ar fi fost realizat la... Palatul Cotroceni ș.a.m.d. Cazul a luat deja – așadar – o turnura rocambolescă. De ce reținem știrea într-o revista culturală? Pentru că printre persoanele juridice implicate în transferurile de bani suspectate de către ONPCSB este implicată și Fundația «Anonimul», patronată de Sorin Marin, devenită foarte cunoscută, de mai bine de un an și jumătate, ca principal sponsor autohton al... artelor! Fundația patronează Clubul Prometheus, finanțând și găzduind numeroase evenimente culturale, spectacole, festivaluri, concursuri creative, premii, acestora din urma alocându-li-se cuantumuri foarte mari, mult peste ceea ce se acordă în mod obișnuit la noi în materie. Citind din dosarul înaintat de ONPCSB către PNA, cotidianul «Adevărul» a dezvăluit că printre transferurile de bani operate de către Fundația «Anonimul» s-au aflat sume între 1,3 și 2,1 miliarde de lei virate în conturile personale a cinci membri fondatori și acționari ai Academiei Cațavencu, și anume Doru Bușcu, Cornel Ivanciuc, Liviu Mihaiu, Ioan T. Morar și Mircea Toma. În replică, întregul «Senat» al Academiei Cațavencu a explicat într-un comunicat de presă că în cauză a fost o tranzacție legală, o vânzare de acțiuni către Fundația «Anonimul». Dincolo de aceste detalii și în așteptarea clarificărilor pe care le va putea aduce ancheta PNA, ar fi de sesizat asemănările dintre – pe de o parte – acest «caz» Rompetrol, grupul de firme condus de Dinu Patriciu fiind cel mai mare datornic la bugetul de stat, cu impozite neplătite de sute de miliarde de lei, pentru care guvernul Adrian Năstase a acordat facilități spectaculoase, și – pe de alta parte – «cazul» Sorin Ovidiu Vîntu, implicat în prăbușirea Fondului Național de Investiții și a unei Bănci. Când criza FNI a izbucnit, s-a aflat că Premiul de excelență în cultura română, decernat în câteva ediții, în cuantum de nici mai mult, nici mai puțin decât 25 000 de dolari, era finanțat de către S.O. Vîntu. În general, s-a vorbit destul de frecvent în ultimii

ani despre diverse tentative ale actualei puteri de a-i «mitui» pe intelectuali pe diverse căi, direct sau prin interpuși...”

9 iunie

• [„**România literară**”, nr. 22] Sub titlul *Raport despre starea ficțiunii*, Tudorel Urian scrie despre volumul lui Ion Simuț *Reabilitarea ficțiunii* (2004): „Ardelean get-beget, insensibil la farmecul irezistibil al ironiei, marea feblețe a postmodernismului cultivat cu sârg de colegii săi de generație optzecistă, fără prea mult umor, dar posesor al unei tenacități puțin obișnuite pe meleagurile noastre, Ion Simuț are reputația unuia dintre cei mai serioși critici ai momentului literar actual. Autor al unui studiu fundamental despre opera lui Liviu Rebreanu (*Rebreanu dincolo de realism*, Biblioteca Revistei «Familia», Oradea, 1997), al unei foarte provocatoare încercări de reevaluare a creației unor scriitori din perioada comunistă (*Revizuirii*, Editura Fundației Culturale Române, 1995) și al mai multor volume de analiză a actualității literare românești, Ion Simuț s-a aflat mereu în centrul marilor dezbateri de idei care au animat viața literară a ultimilor ani. Revizuirile, nevoia de reabilitare a ficțiunii în climatul tulbure al anilor '90, reconfigurarea canonului literar românesc după decembrie 1989, analiza critică a programelor și manualelor de literatură română din licee, reintroducerea scriitorilor din diaspora (puși la index în perioada comunistă) în circuitul literaturii române sunt doar câteva (e drept, cele mai importante) dintre temele actuale de discuție din viața culturală românească. Iar rolul lui Ion Simuț în aceste dezbateri de idei a fost și este unul de neocolit. Realmente, criticul orădean are vocația marilor teme și, probabil, dacă în loc de literatură s-ar fi ocupat de politologie, ar fi fost un gânditor de tipul Francis Fukuyama sau Samuel Huntington. La fel ca și aceștia, Ion Simuț este interesant în primul rând prin întrebările pe care (și; ni) le pune și doar apoi prin răspunsurile pe care le schițează. El nu face decât să propună noi provocări, să aducă în discuție teme de mare actualitate, apte să se transforme instantaneu în contradictorii dezbateri publice. *Reabilitarea ficțiunii* este o carte emblematică pentru scrisul lui Ion Simuț. Construcție eclectică, ea este alcătuită din cinci părți, fiecare dintre ele dând seama de preocupările autorului în spațiul literaturii. În capitolul *Reabilitarea ficțiunii*, criticul se ocupă de locul și rostul ficțiunii în postmodernitate și de rediscutarea canonului literar românesc. *Tentative de sinteză* este o încercare de sistematizare a tipurilor de roman existente în literatura română. *Portrete din lumi diferite* conține studii aprofundate asupra operei unor romancieri canonici, pagini desprinse parcă dintr-o potențială istorie literară. În *Ficțiuni și nonficțiuni recente* sunt publicate cronici de întâmpinare la cărți apărute în ultimii ani, iar *Dialoguri în pragul mileniului III* grupează interviuri realizate de autor cu scriitori importanți din țară și din exil. Trebuie spus de la bun început că cele mai interesante pagini ale cărții sunt cele din prima și ultima secțiune. Studiile despre roman, foarte serioase și bine documentate, nu schimbă radical datele problemei, nu produc mari revelații

în privința locului pe care îl ocupă scriitorii respectivi în tabloul general al literaturii române. Sunt analize aplicate pe text, temeinic făcute, dar care nu propun noi unghiuri de evaluare a operelor în cauză. Se poate vorbi, în aceste cazuri, mai degrabă de recitare decât de revizuire”. □ Nicolae Manolescu realizează un interviu cu Matei Călinescu: „Matei Călinescu: E puțin provincială în sensul că, totuși, se adresează unui public care era provincializat ideologic. E vorba de ideologie. Noi nu ne dăm totdeauna seama, dar există anumite limite care sunt stabilite de ideologii, și ideologiile nu sunt numai politice, sunt de toate felurile, și de fapt, chiar și ceea ce nu știm, ceea ce nu putem gândi, este determinat tot de ideologii. Nu puteam gândi anumite lucruri și asta nu din pricina cenzurii propriu-zise, ci din pricina climatului ideologic, din pricina izolării. Așa că, într-un fel sau altul, eu aș defini ideologia prin ceea ce te face să nu poți gândi anumite lucruri. * Nicolae Manolescu: Un fel de mecanisme de obnubilare, de blocare. * M.C.: De blocare și care sunt nu neapărat legate de un sistem politic. * N.M.: Da, interesant. Deci nu atât ceea ce gândești, cât ceea ce nu poți gândi... * M.C.: Exact. * N.M.: Fără să fii conștient. * M.C.: Fără. * N.M.: Asta e. Aici e povestea lui Paul. * M.C.: Aici e povestea lui Paul și el a exprimat-o cândva, într-o frază pe care am uitat-o, dar care mi-a plăcut. * N.M.: Era plin de fraze memorabile. Nu-i mai puțin adevărat că cinismul lui, așa cum i-l știau cei de dinaintea noastră, nu s-a manifestat în raporturile cu noi. Pe noi ne-a susținut, dezinteresat și generos de la început. Eu am început să scriu în '62. El era adjunct la «Viața românească» unde – se poate verifica asta – la «Miscellanea» sau la «Revista revistelor», exista număr de număr o notă în care să spunea: «tânărul și talentatul critic», adică eu, comentează romanul cutare. Și urma o frază. Uneori, banală. Nu conta, pentru mine era enorm. Și nu numai pentru mine, pentru majoritatea dintre noi. A început lumea să audă de noi, de la Paul Georgescu... * M.C.: El a fost primul sprijinitor al tinerilor spre deosebire de mulți alții din generația lui care erau critici oficiali, nu?, și care nu sprijineau tinerii sau care au făcut-o mai târziu, mult mai târziu, cum a fost Ov. S. Crohmălniceanu. * N.M.: Crohmălniceanu i-a descoperit pe tinerii prozatori optzeciști. E unul din promotorii lor. * M.C.: Rolul Paul Georgescu, dar cu o generație mai târziu. * N.M.: Mi-am adus aminte că noi doi am făcut cândva o emisiune de televiziune, avându-l alături pe Adrian Marino. Atunci m-a frapat o poziție comună pe care am avut-o noi doi diferită de a lui Marino, în privința lui G. Călinescu. Noi credeam că, în pofida unor compromisuri, G. Călinescu din anii '60 a reprezentat un model. Pentru Marino, cedările lui Călinescu din anii '40 fuseseră o rușine. Când Călinescu scria la «Tribuna poporului», la «Victoria», la «Națiunea». * M.C.: Să nu uităm că Adrian Marino era închis în perioada în care noi îl descopeream pe Călinescu. * N.M.: Până în '64. * M.C.: Până în '64. Și deci el venea cu o percepție diferită și cu o experiență literară mai largă, mai deschisă, pe care și-o formase înainte de catastrofa comunistă și pe urmă cu experiența închisorii care a durat la el mulți ani. * N.M.: în fond, Călinescu avea rubrică în «Contemporanul», *Cronica optimistului*, când

Marino era închis sau în domiciliul obligatoriu. Era normal să-l privească altfel. Pentru noi, Călinescu era extraordinar, fiindcă ne dădea impresia că se exprimă perfect liber. Nu era vorba de conținutul articolelor, ci de un anumit mod de a vorbi liber, care mi se părea mie extraordinar. Vorbea pe limba lui. Și mă gândeam că se poate vorbi pe limba ta, chiar și într-un timp al limbii de lemn. * M.C.: Se poate vorbi într-o limbă neocupată. * N.M.: Exact. Acuma, citind eu pentru o carte la care lucrez ce scria Călinescu în anii '40, sau alții, în anii '50, inclusiv Paul Georgescu, Crohmălniceanu, îți spun că sunt un pic îngrozit și-i dau dreptate lui Marino să fi fost șocat. * M.C.: Uite ce se întâmplă, fiecare dintre noi are anumite întâlniri, anumite revelații care se pot produce aproape întâmplător, și eu cred că noi trebuie să le rămânem recunoscători celor cărora le datorăm aceste revelații, aceste ajutoare, aceste deschideri, nu? Deși poate că aceste personaje au fost, să zicem, negative în altă perioadă. Pentru noi, au fost însă pozitive. * N. M.: Alt exemplu. Tudor Vianu, în biroul căruia ne aflăm acum. În 1960 a publicat o broșură despre literatura română cu omisiuni scandaloase. A fost aspru criticat de Negoitescu, de Ierunca. Dar eu mi-l amintesc ca profesor și din restul cărților sale. Îl văd și-acum vorbind despre o mulțime de lucruri care îmi erau inaccesibile din toate punctele de vedere, inclusiv din acela al limbii germane, pe care, deși o învățam, în facultate, n-o știam, de ușurința și frumusețea cu care ne vorbea despre estetica nu știu cărui filosof german din secolul XIX, încât mă făcea să cred că, dacă mă duc la bibliotecă și iau cartea din raft și o citesc, pot să spun aceleași lucruri ca și el. Ceea ce nu era cazul cu Călinescu. El nu-mi lăsa nici o iluzie. Vianu dădea senzația că o cultură este un spațiu deschis și generos, că eu, student, aș putea să fac un pas din bancă, să mă duc la catedră și să spun, domnule profesor, haideți să discutăm despre estetica lui Kant, și lucrul acesta să pară absolut firesc. * M.C.: Vreau să spun că lucrurile se vedeau altfel în emigrația română. Vianu era considerat un colaboraționist, un intelectual care își renegase complet trecutul, când, de fapt, trecutul lui intelectual revenea în toate cursurile lui sau în discuții personale, cum am avut cu el, atâtea. Eu cred că, dacă avem o datorie pentru cineva, trebuie s-o recunoaștem. Indiferent de ce zic alții. * N. M.: Se pare că aicea spiritul de generație funcționează, și e normal ca Adrian Marino, sau AL. Piru... * M.C.: Sau Ierunca, la Paris... * N. M.: ...să gândească altfel decât noi. După cum tot așa de adevărat este că unii dintre acești oameni s-au desprins de spiritul din anii '50 și de toate ororile. Uite, Crohmălniceanu este autorul ultimului text despre realismul socialist, apărut în România, în 1960, dar Crohmălniceanu este și criticul care a scris primul la noi, după al doilea război mondial, despre Ion Barbu, despre Hortensia Papadat-Bengescu, despre Liviu Rebreanu, și despre alții. * M.C.: Și a scris bine. * N.M.: Ceea ce a scris de exemplu în ediția a II-a a *Literaturii române între cele două războaie* despre Ion Barbu este până la ora actuală cel mai bun lucru scris la noi. Aș vrea să-ți pun acum următoarea întrebare care iarăși mă preocupă: Cum e critica românească așa cum o știi, a generației noastre, a generației '80, a celor tineri? Are vreo

legătură cu ce se face prin alte părți, în mediile academice sau publicistice americane sau din alte țări. Ai fost și în Franța și în Anglia, așa că ți-ai putut face o idee. * M.C.: Eu cred înainte de toate că nivelul general al criticii a scăzut și asta peste tot. * N.M. În toată lumea? * M.C.: în toată lumea. În America, în universități, nu mai există critică în sens propriu. * N.M.: Nu mai există, nici în Franța, se pare. * M.C.: Există o serie întreagă de specialiști... * N.M.: Specialiști? * M.C.: Specialiști în teorie care e doar teorie și nimic altceva. Ei nu comentează cărți. Au opinii preconcepute despre cărți. Fac psihanaliză, marxism, feminism etc. * N.M.: Marxismul mai este la putere în S.U.A.? * M.C.: Mai este. Dar în jargoane foarte complicate. Critica de poezie, proză etc., care se face în revistele mai importante și fără mare tiraj, este mai ales o critică scriitoricească. Adică un scriitor scrie despre alt scriitor. * N.M.: Cronicari literari dramatici, nu există? * M.C.: Ba da, există. Ei abordează limitat lucrurile. Criteriul nu e estetic, ci comercial mai peste tot. Dar ceea ce mi se pare interesant este că scriitorii, de exemplu John Updike, scriu cronică literară. * N.M.: A fost studentul lui Nabokov la Cornell. Poate de la Nabokov a învățat cum se citesc cărțile. * M.C.: Scriitori care scriu despre alți scriitori, astea sunt situațiile cele mai interesante, de fapt. * N.M.: Totuși, cum s-a născut bătălia canonică din anii '80? * M.C.: Bătălia canonică este o bătălie politică de fapt. * N.M.: Mai este sau s-a terminat? * M.C.: Nu, este. Pentru că de fapt sunt diferite grupuri care vor să intre în canon... * N.M.: Și are legătură cu corectitudinea politică? * M.C.: Are și n-are, pentru că nu e vorba neapărat despre autori din perioada contemporană. * N. M.: La noi, termenul a fost pus în circulație de Virgil Nemoianu în '90 în «România literară». Ulterior și-a schimbat sensul original. La noi, bătălie canonică începe să însemne bătălia din jurul schimbării canonului. De pildă: Titu Maiorescu – Junimea, contra postromantismului, Lovinescu cu modernismul contra literaturii de la începutul secolului al XX-lea. Deci, bătălia canonică este bătălia în jurul schimbării canonului și n-are nici o treabă cu politica corectă, cu comercialul și cu celelalte. Și mie mi se pare că am asimilat această noțiune în mod cât se poate de util. În plus, mie îmi place ideea că, dacă estetic nu e, canon nu e. * M.C.: Da. Însă e o bătălie politică, bătălia asta... și nu este numai esteticul, să știi că pentru mine nu este numai esteticul, este și un canon al influenței. Pentru mine există de exemplu Biblia, nu-i așa, care are o valoare universală, și pe urmă există Shakespeare, nu? Din care pornesc diferite lucruri. În Canonul occidental al lui H. Bloom e vorba de toate acestea. * N.M.: Partea proastă e că Bloom n-are cunoștință de literatura română. Dacă tot vorbim de contexte, Romantismul îmblânzit al lui Virgil Nemoianu conține un capitol despre România care este una din cele mai bune analize ale romantismului nostru, care s-a făcut vreodată. Motivul? Punerea lui cu adevărat în context european. Mai interesează în S.U.A. studiile de istorie literară? * M.C.: Istoria literară nu mai interesează, interesează unele studii, unele din ele foarte inteligente care discută aspecte ale istoriei literare. Indiferent dacă din unghi feminist, corect politic etc. Teoria mea este

asta: că în orice grup, chiar în grupurile de fanatici, nu?, există 1-2% oameni inteligenți și 98% mediocri sau submediocri. Cei inteligenți pot să facă postcolonialismul inteligent, sau pot să facă tot felul de alte lucruri inteligente. Există marxiști inteligenți. Așa că, încă stăpânită de marxiști, universitatea americană are profesori eminente. * N.M.: Nu vreau să te contrazic. Deși eu, personal, nu fac nici un credit celor care se consideră ideologic marxiști, fără să fi încercat pe pielea lor marxismul ca ideologie a regimului comunist. În definitiv, nu eu, ci Marx a spus că o filosofie nu e valabilă dacă nu schimbă lumea. Îți mulțumesc, Matei Călinescu. Și nu vreau să ascund cititorilor noștri că am avut pentru conversația noastră un prilej aniversar: împlinești luna aceasta 75 de ani. Închei prin a-ți dori «La mulți ani!» (Cultură subterană, cultură oficială. Nicolae Manolescu în dialog cu Matei Călinescu).

15 iunie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 721] Saviana Stănescu semnează articolul *Datul cu părerea. Epistolă din New York*: „E amuzant (dacă n-ar fi trist) să observ cum intelectualii români, ca mulți alții din țările foste comuniste, sunt mai înverșunați apărători ai președintelui Putin și ai actualei administrații de la Casa Albă decât fanii Bush de aici. Toți artiștii și intelectualii cu care vin în contact zi de zi în NY sunt critici la adresa administrației Bush și a ceea ce se petrece în Irak. Recent am participat la un simpozion pe tema alegerilor din SUA și a politicii externe a acestora și m-am trezit a fi singura care, vorbind în general de punctele de vedere ale țărilor din estul Europei, îl apără într-un fel pe Bush. Am fost privită ca un animal ciudat care trebuie tolerat cu politețe. De aceea e amuzant (dacă n-ar fi trist) să citesc potopul de critici la adresa filmului lui Michael Moore, premiat la Cannes. În «articolul săptămânii» (semn că aceasta este probabil părerea predominantă a intelectualității române), Mircea Mihăieș scrie «atunci când civilizația noastră va sucomba sub asaltul barbariei, să nu uităm acest nume: Michael Moore». Utilizarea unui termen colonialist ca «barbarie» în acest context este pentru mine dovada tristă că discursul intelectual în presa românească este, paradoxal, unul rasist și colonialist second-hand. Nici cei mai aprigi suporterii ai lui Bush nu ar folosi acest cuvânt ce sugerează că irakienii ar fi barbari, iar americanii și ai lor chibiți (cu românii printre ei) superiori într-ale civilizației. Atitudinea asta îmi amintește o scenă de școală generală: un elev scund și firav devine agresiv când e protejatul unui coleg înalt, musculos și puternic... Tot așa, mulți români se simt importanți în rolul de apărători loiali și neplătiți ai Americii, o Americă simbolică, departe de ce e ea în realitate. Un coregraf din România venit în NY cu un spectacol mă întreba de ce nu mă angajez în dezbateri în țară, de ce nu trimit articole, mai ales că aș putea veni cu o perspectivă documentată și intuiții apreciate aici la New York University, unde predau. Realitatea e că nu îmi vine să-mi irosesc energia angajându-mă în acest tip de dezbateri ce abundă în hormoni masculini, impolitețe și intoleranță.

Vara trecută mi s-a luat un interviu de către o revistă pe care o apreciam imens («Dilema») și prima întrebare începea cu o ireverență la adresa mea ca femeie: se menționa colocvial că prima dată când colegul jurnalist m-a văzut s-a întrebat «cine-i parașuta asta?»».

● **[„Observator cultural”, nr. 225]** În *Proza femeilor*, Florina Pîrjol recenzează romanul Ceciliei Ștefănescu *Legături bolnăvicioase*: „Prezentul postmodern speculează conflictul dintre ființa speciei și ființa individuală a femeii și-l transformă în suprema ei preocupare. Femeile încep să aibă dileme, să trăiască metafizic, de fapt, să recunoască public că o făceau și înainte, subversiv, în catacombele budoarelor lor. Se spune că ficțiunea face posibilă, azi, decelarea unor «invariante» feminine în scriitură, dar a face din vânarea opozițiilor «masculin/feminin» la nivelul scriiturii un scop în sine înseamnă a aluneca în mlăștinoase capcane feministe. «Problema limbii – scrie Irigaray – este strâns legată de sexualitatea feminină. Căci nu consider că limba este universală sau neutră cu privire la diferența dintre sexe. În fața limbajului, interpretat și susținut doar de către bărbați, ridic problema specificității limbajului feminin: a unui limbaj potrivit corpului, sexului și imaginarului femeii». «Scriitura feminină» (acea «écriture feminine», feminină sau femeiască?) e un concept la modă astăzi. Ce înseamnă el nu e, însă, foarte clar. A scrie «feminin» nu înseamnă, valoric, sub nivelul canonului «masculin». Și bărbații pot scrie feminin. Dar dacă bărbații se folosesc de travesti pentru a-și efemina condeiul, femeile nu fac altceva decât să-și exhibe natura, inclusiv (sau mai ales) pe cea sexuală. Să fie vorba de sentimentalisme, de poezie excesivă, de un (absurd!) set de cuvinte feminine cu care se scrie literatura femeilor? Este obligatoriu să te gândești, ca scriitor, la propriul tău sex doar pentru că asumarea diferenței a devenit ingredientul de bază într-o literatură «democratizată» care promovează, cu ipocrită generozitate, orice formă de «minoritarism»? Cu o minimă aderență la nisipurile mișcătoare ale teoriei anterioare, putem spune că romanul Ceciliei Ștefănescu ar putea reprezenta, la rigoare, o mostră de ceea ce se numește îndeobște scriitură feminină. Tânără prozatoare, care a debutat în antologia *Ferestre '98*, își afirmă individualitatea feminină, în descendența unei Simona Popescu, de pildă, scriind o carte care aluzionează încă din titlu la capodopera lui Laclos. *Legături bolnăvicioase* e un roman contradictoriu și inegal, scris parcă la vârste succesive de Ceciliei aflate în diferite stadii de dezvoltare. Prea scurt pentru a face parada de construcții alambicate și a creiona personaje memorabile, el stă în picioare prin scriitura în sine, relevând astfel o prozatoare dotată mai degrabă pentru genul scurt decât pentru roman. Poate fi considerat o parodie de *Bildungsroman*, povestea e-feminării unei tinere fete, desprinderea din nebuloasă a naturii feminine și coagularea ei. Unele pagini sunt năucitoare, altele naive, dar fără asumare ludic-postmodernă. Totuși, Cecilia Ștefănescu nu e o ingenuă, stăpânește tehnici și artificii, se strecoară cameleonic pe lângă convenții prăfuite, le fentează conștient, uneori poate excesiv. Cu o temă încă netratată la noi și cu un arsenal de back-up-

uri tehnice (alternări de ventriloce voci narative, glisarea permanentă între poem și proză, emfatica negare permanentă a cronologiei realiste etc.) care să o ferească de acuze de lipsă de profesionalism, romanul ei e receptat ca violent într-o cultură a pudorii cum este a noastră. Pentru un public obișnuit să citească «pe sub mână», avid de senzațional, după ce zeci de ani a trăit cenușiu și anonim, povestea unei juvenile iubiri lesbiene e certă sămânță de scandal. Dar, dacă depășim prejudecata temei și a construcției, despre care se poate spune malițios că sunt făcute ca să ia ochii, descoperim pasaje excelent scrise și, luat cu totul, un roman promițător». □ În *Români în „Republica literelor”*, Adrian Marino recenzează volumul lui Doru Radosav *Cultura și umanism în Banat. Secolul XVII* (Editura de Vest, Timișoara, 2003): „Problema integrării europene – de mare actualitate politică – ridică serioase semne de întrebare, inclusiv în domeniul istoriei culturale, atât continentale, cât și românești. În ce măsură și mai ales unde și cum poate fi localizată, definită și evaluată cu obiectivitate contribuția noastră culturală? O formulă – în fond, profund disprețuitoare – gen «la porțile Orientului» este acceptabilă? Poate fi integrată cultura românească în întregime unei astfel de definiții? O recentă sinteză istorică, realizată cu competența și acribie, *Cultura și umanism în Banat. Secolul XVII* de Doru Radosav, readuce indirect și oportun în discuție întreaga problemă a începuturilor «europenizării» culturii noastre. «Lumina vine de la Răsărit» sau de la «Apus»? De la Apus, bineînțeles, cum credem cu toată convingerea. Investigațiile lui Doru Radosav nu-și propun însă rezolvarea în totalitate a acestei probleme. Studiile sale se referă doar la o singură regiune românească și la o perioadă de timp bine delimitată. Dar rezultatele sunt concludente și semnificative pentru cultura română în ansamblul său. Mai mult decât atât: avem în față o imagine clară și sistematică despre începuturile occidentalizării culturii noastre. [...] cultura română după 1989, evident polarizată, intră într-o fază de clarificare. Ea va trebui să aleagă între orientarea spiritualistă, metafizică, etnicistă, grefată pe «ființa românească», având ca vârf de lance «școala Noica» (generic vorbind, «de dreapta») și o alta, care abia acum se regroupează și se reafirmă, de tip «liberal», democratic, partizană deschisă a drepturilor omului: raționalistă și criticistă. Deși procesul este abia la început, este evident că punerea în valoare a tradiției unei culturi de tip liberal, precum cea trecută în revistă, nu face decât să stimuleze și să consolideze o astfel de direcție. De unde – repetăm – și actualitatea cărții, în aparență doar erudită, a lui Doru Radosav. El însuși este – schimbând ce este de schimbat – un discipol modern al Republicii literelor, în versiune actuală. Istoric bine documentat în zona sa de studii, inclusiv în curente de idei ale epocii, el este, în același timp, și un bun organizator și administrator. Ca director al BCU Cluj, a făcut din această instituție cea mai funcțională bibliotecă universitară din țară și una din bunele biblioteci ale Europei Centrale. A stimulat donații, unele importante, a sporit numărul colecțiilor speciale, a invitat în acest scop personalități ale exilului și din țară, a regenerat personalul bibliotecii, introducând

un suflu nou, modern. În această ambianță de real progres se înscrie și *Cultura și umanism în Banat*”.

● [„22”, nr. 745] Ioana Anghelescu îl interviează pe Eugen Uricaru, președintele Uniunii Scriitorilor (*A V-a ediție a Întâlnirii scriitorilor români de pretutindeni*): „În perioada 10-14 iunie, la Neptun, Uniunea Scriitorilor a organizat o nouă Întâlnire a scriitorilor români din întreagă lume. Ce ne puteți spune despre programul din acest an? Ce invitați ați avut? * Suntem la a cincea ediție de acest fel. Întâlnirea trebuia să aibă loc anul trecut, dar din motive obiective – financiare – nu am reușit s-o organizăm. Iată, anul acesta am reușit. Răspunsul colegilor noștri este formidabil – niciodată nu am avut atât de mulți participanți. Sunt peste 90 de scriitori români din afara granițelor țării, care vin la Neptun. Vin din toate spațiile unde există populație românească, mai mult sau mai puțin compactă: vin și din Serbia, și din Ucraina, Moldova, Israel, Statele Unite, din toată Europa. La aceștia se adaugă bineînțeles aproape 90 de participanți din România. Iată, e vorba de o întrunire de dimensiuni mari, foarte serioasă. Tema ei va fi *Literatura română – unde ne aflăm?*. În cadrul întâlnirilor vor avea loc și două seminarii: unul, intitulat *Români și evrei – o istorie comună*, al doilea, *Traducerile reciproce – poduri între culturi*. De asemenea, pot să vă spun că întâlnirea aceasta, într-un fel sau altul, ar putea să devină una de bilanț. După cinci întâlniri, e momentul să analizăm nu doar utilitatea acestui eveniment, ci și succesul lui, să vedem dacă a existat sau nu, în rândul scriitorilor români care trăiesc în România și în străinătate, vreun interes pentru el. Cât despre lista noastră de invitați, să vă dau numai câteva nume; din Serbia vin Ileana Ursu, Ioan Baba, Adam Puslojic; din Republica Moldova: Mihai Cimpoi, Leo Butnaru, Emil Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Ion Hadârcă; din Ucraina: Vasile Tărățeanu, Grigore Bostan, Mircea Lutic. Din Germania vin Gelu Ionescu, Pavel Chihaia, Sami Damian; din Statele Unite: Sanda Golopenția, Andrei Brezianu, Adrian George Sahlean. Lista este foarte mare. [...] Anul acesta Uniunea Scriitorilor a primit un sprijin financiar din partea Institutului Cultural Român și din partea Departamentului pentru românii din afara granițelor și ne bucura interesul acestor două organisme pentru programele noastre. Le suntem recunoscători. E important de spus, de asemenea, că lucrările întâlnirilor precedente au apărut sub îngrijirea Fundației Luceafărul [...]. Presupun că următoarele întâlniri vor avea formule deosebite, va fi o altă organizare, dar ceea ce contează e că acest tip de manifestare va continua, pentru că este absolut necesar un dialog între scriitorii din România și scriitorii care nu trăiesc în România, dar aparțin literaturii române. Dar acest lucru nu se poate realiza fără un sprijin financiar pe măsură; invitații noștri fac un efort să vină în România, unde li se asigură tot ceea ce trebuie, dar costurile pentru aducerea aici, la ora actuală, sunt în jur de 500 de dolari pentru o persoană. [...] Un scriitor român nu se poate impune în străinătate. Nu mă refer la traduceri. El trebuie să devină un scriitor bilingv sau să renunțe la a scrie în românește, pentru că trebuie să intre într-o altă cultură, este limpede. Problema interesantă

este atunci când un scriitor care reușește să se impună pe altă «piață» culturală, în alt spațiu lingvistic, continuă să reprezinte valorile culturii românești, ca idei, ca spirit, ca informație culturală, valori pe care le aduce în acel spațiu cultural. În general ar fi de dorit ca scriitorii români care trăiesc în străinătate să-i sprijine și pe cei care trăiesc în România, în sensul deschiderii unor uși, al recomandărilor s.a. E aproape o utopie să crezi că literatura română va fi cunoscută în lume prin aceste eforturi individuale. Literatura română trebuie să fie cunoscută în lume în urma unui program riguros, bine finanțat. Toate țările au făcut acest lucru. Eu am mare încredere în aceasta nouă formulă a Institutului Cultural Român și în programele pe care acest Institut le poate realiza. E un semn foarte bun că în sfârșit, la nivelul administrației centrale a statului, s-a înțeles că, în cultură, nu funcționează legea economiei de piață, ci legea societății de consum; adică trebuie trezită necesitatea. Noi am crezut, mult timp, că suntem geniali – poate chiar suntem – și că vin alții să ne descopere pentru că au nevoie de geniul nostru. Nu-i adevărat. Noi trebuie să le deschidem celorlalți gustul pentru cultura noastră. [...] În primul rând trebuie făcut un program de traduceri, trebuie bani pentru traducători, trebuie cultivați oamenii care știu românește, trebuie «crescuți» tineri care să se ocupe de literatura română și cărora să li se asigure un asemenea suport moral și financiar, încât să-și facă o carieră din a traduce literatură română. Cu amatori sau în mod întâmplător nu se poate realiza nimic”. □ Mircea Regneală, președintele Federației Asociațiilor de Bibliotecari din România și directorul Bibliotecii Centrale Universitare, semnează textul *Colapsul bibliotecilor românești*: „Despre biblioteci nu se vorbește aproape deloc în mass-media națională. Revistele noastre culturale nu scriu aproape niciodată despre biblioteci sau, dacă scriu, abordează doar în trecere problematica bibliotecilor, cel mai adesea dintr-o perspectivă îndepărtată de esența activității acestor importante instituții culturale. Nici televiziunea nu pare a fi interesată de biblioteci. În urmă cu doi ani se redeschidea, în prezența unor înalte autorități naționale și culturale, Biblioteca Centrală Universitară din București, instituția care fusese arsă în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Era un eveniment de prim ordin în viața culturală a țării – biblioteca universitară cea mai modernă a României, organizată după ultimele standarde mondiale. Toate televiziunile au prezentat acest eveniment ca pe cel mai banal lucru, la sfârșitul știrilor, firește, după trei accidente catastrofale și două crime abominabile. Oare atât de jos se afla societatea românească? Se pare că bibliotecile nu mai interesează pe nimeni. Să citești? Pentru ce să citești când lectura nu poate schimba nimic?, zic oamenii cumsecade. Și acest lucru pare firesc într-o societate anormală ca aceea în care trăim. Și totuși uneori vrem să dam impresia că avem nevoie de biblioteci, că nu se pot da acreditări universităților particulare, de exemplu, dacă nu au biblioteci proprii. Dar orice se poate aranja, cu sau fără bibliotecă, universitatea este atestată. Ni s-a semnalat astfel că într-un oraș important de provincie, Comisia Națională de Acreditare Universitară, după ce a fost răsfățată cu bunuri pământești, a dorit să vadă și

biblioteca care figura pe lista condițiilor de acreditare. Neavând nici o bibliotecă, universitatea cu pricina a dus comisia la Biblioteca județeană, care numără peste 200.000 de volume, s-a bifat astfel că universitatea aspirantă are și biblioteca și totul s-a terminat cu bine. Ne vine greu să credem că din cei aproape zece membri ai comisiei nimeni nu a remarcat falsul, la noi, însă, totul e posibil... Dar haideți să vorbim serios și să facem o analiză critică a ceea ce eu aș numi fenomenul bibliotecii în perioada de tranziție. Potrivit standardelor internaționale, și la noi ar trebui să identificăm cele cinci tipuri de biblioteci incluse în aceste standarde: biblioteci naționale, biblioteci universitare, biblioteci specializate, biblioteci publice și biblioteci școlare. Într-adevăr, avem aceste biblioteci, fără a putea vorbi, decât cel mult teoretic, că ele formează un sistem național de biblioteci unitar și coerent, cum s-ar cere în epoca actuală și cum există în alte părți. Superficialitatea noastră nu ocolește nici acest sector. Marea meteahnă a românilor de a vorbi mult și de a face foarte puțin sau aproape nimic își găsește în biblioteconomie, poate mai mult decât în alte sectoare, o perfectă ilustrare. Dacă toate țările din lume au o singură bibliotecă națională – noi avem două: Biblioteca Națională a României și Biblioteca Academiei Române. Necunoscătorul ar putea crede că aici stăm bine. Se știe că Biblioteca Națională actuală este un produs al comunismului (creată în 1955) care nu dorea să recunoască Biblioteca Academiei – o instituție burgheză – drept cea mai importantă bibliotecă a țării, chiar dacă aceasta era depozitara întregii culturi române. Prin alocării bugetare importante, Biblioteca Centrala de Stat, cum s-a chemat până la evenimentele din decembrie 1989 actuala Biblioteca Națională, a făcut achiziții documentare valoroase, concurând în domeniul colecțiilor speciale, mai puțin în privința manuscriselor, cu Biblioteca Academiei. Abia în deceniul al optulea, sub presiunea intelectualității, i s-a recunoscut Bibliotecii Academiei statutul de bibliotecă națională. Așa s-a ajuns la situația penibilă de a avea două biblioteci naționale, fapt reconfirmat și de actuala lege a bibliotecilor. Teoretic, există un fel de distribuție a sarcinilor naționale între cele două mari instituții bibliotecare, dar, în mod practic, toate atribuțiile naționale principale revin Bibliotecii Naționale, ceea ce în bună parte se justifică. În concepția mea, o bibliotecă națională ar trebui să aibă același rol, în plan biblioteconomic național, ca și Banca Națională – să supravegheze ca toate celelalte biblioteci să-și desfășoare activitatea în conformitate cu anumite norme și reguli prestabilite. Numai în acest fel s-ar realiza o rețea națională interconectată de unități bibliotecare active, fapt care ar permite circulația fluentă a valorilor culturale și științifice stocate în publicații. Aș, nici vorbă de așa ceva în România. Actuala Biblioteca Națională, departe de a fi mândria țării, este, de fapt, una din instituțiile naționale cele mai oropsite. Lipsită de local adecvat, cu colecțiile risipite în peste 15 spații în București și provincie, lăsate prada hoților – care mai cred că revistele și cărțile merita furate –, Biblioteca Națională a României nu-și poate îndeplini în nici un chip atribuțiile naționale. Dacă Ceaușescu, incult și detestat, a decis într-un târziu să construiască totuși o clădire

pentru această instituție, actualul executiv – format în cea mai mare parte din profesori universitari, vai! – hotărăște să ia clădirea pentru sediul guvernului. Numai în urma protestelor vehemente ale bibliotecarilor și ale mai multor intelectuali de vază, după doi ani guvernul retrocedează clădirea de pe cheiul Dâmboviței Bibliotecii Naționale. Pagubele pricinuite clădirii prin degradare și furt în acești doi ani se ridică, după estimările colegilor noștri de la Biblioteca Națională, la mai multe miliarde. De ce a trebuit să ajungem în aceasta situație? Dacă state sărace din Africa au biblioteci naționale pe care le-ar invidia orice conațional de-al nostru, cum se poate ca România, o țară care se pretinde europeană și cu tradiție culturală, să nu aibă o Bibliotecă Națională pe măsură? Nu putem pretinde să fie de talia Bibliotecii Naționale a Franței sau a celei a Marii Britanii, cu imobile ultramoderne, inaugurate în ultimii ani, dar totuși... Toți vecinii noștri au biblioteci naționale cu care se pot mândri – Bulgaria, de exemplu, și-a vândut întreagă producție de trandafiri pe mai mulți ani, imediat după război, pentru a-și construi o bibliotecă națională. Chiar dacă clădirea amintește de construcțiile staliniste, ea poate să-și îndeplinească funcția ei principală, de depozitar al întregii producții naționale de publicații. Cei care ne ocupăm de biblioteci știm că, în întreagă perioada a regimului comunist, numărul bibliotecilor nou construite în România se poate socoti pe degetele unei singure mâini. Așa că nu e de mirare că executivul actual, continuând «înțeleapta» politica a predecesorilor, nu a vrut să priceapă de ce Biblioteca Națională are nevoie de o clădire în care să-și desfășoare în bune condiții activitatea. În concluzie, cum ar putea Biblioteca Națională în actualele condiții să coordoneze Catalogul National Partajat și Biblioteca Națională Virtuală – cerințe absolut urgente pentru integrarea României în circuitul informațional internațional? În privința Bibliotecii Academiei Române, cea mai importantă bibliotecă românească cu publicații patrimoniale, lucrurile, în unele privințe, n-am putea spune că merg mai prost că înainte. Ba din contra. Datorita sprijinului unor academicieni influenți, această bibliotecă, prin sponsorizarea Băncii Naționale a României, și-a construit noi imobile în care să-și depoziteze documentele rare și prețioase. Este regretabil totuși că această instituție este izolată de circuitul național de valori bibliofile, rămânând deschisă doar elitei intelectuale românești din București care consulta documentele pe loc, neexistând nici un fel de comunicare profesională nici cu bibliotecile filialelor Academiei Române din țară, nici cu alte biblioteci documentare cu publicații de aceeași talie, cum sunt cele din Ardeal. Or, izolarea este extrem de păguboasă în epoca contemporană, conducând la greșeli grave generate de ignoranța profesională izvorâtă deopotrivă din necunoașterea standardelor biblioteconomice actuale și a legislației copyright-ului. Să ne amintim cazul cu Codex Aureus. Informatizarea acestei biblioteci, care ar permite un acces național și internațional la cataloagele proprii, este mult în urma altor importante biblioteci ale țării. Dacă Biblioteca Academiei ar avea publicațiile înregistrate într-un catalog electronic, care să poată fi consultat pe Internet, aceasta

ar însemna, între altele, un sprijin inestimabil pentru cercetările și studiile românești care se fac în țară și în afara granițelor naționale. Bibliotecile universitare românești se află în trei situații diferite, în funcție de sursa lor de finanțare: biblioteci centrale universitare, finanțate de Ministerul Educației și Cercetării, biblioteci universitare de stat finanțate de universitățile proprii, din bani publici și venituri proprii, și biblioteci universitare private finanțate din venituri proprii. Nici aici lucrurile nu stau mai bine decât în cazul bibliotecilor naționale. Cu toate că bibliotecile centrale universitare din Cluj-Napoca, Iași și Timișoara sunt cele mai importante biblioteci din Transilvania, Moldova și respectiv Banat, cu funcții naționale, fiind instituțiile care polarizează întreagă lume academică regională iubitoare de lectură, starea lor fizică generală este una de sărăcie. Mobilier învechit și inadecvat, aparatura depășită și ineficientă, consumatoare de spațiu și energie, depozite supraaglomerate – iată impresia cu care rămâi în urma vizitării acestor mari biblioteci. Din această situație nu se întrevede vreo ieșire în condițiile în care sumele afectate acestor instituții sunt an de an tot mai mici. Să menționăm doar că numărul abonamentelor la publicațiile străine, îndeosebi la periodice, care reprezintă esența informației contemporane, este în permanentă scădere, diminuându-se la mai mult de jumătate din anul 2000 încoace. 2004, de exemplu, reprezintă anul cu cea mai redusă alocație bugetară pentru bibliotecile centrale universitare din România din 1990 până astăzi. Ce se întâmplă? Unde este creșterea venitului național cu care se laudă guvernanții? Nu mai rămâne nimic pentru educație și progresul științei? Putem noi crede că actuala putere nu știe că astăzi, la începutul secolului XXI, informația este cea care produce bani (*information is money*), așa cum în secolul abia încheiat, timpul era apreciat ca factorul producător de bani (*time is money*)? În privința celorlalte biblioteci universitare, a celor aflate în subordinea directă a rectoratelor universităților din țară, n-am putea, nici aici, face afirmația categorică că ele răspund exigențelor învățământului contemporan. Dacă până în 1990, aceste biblioteci erau complementul cel mai neglijat al procesului de învățământ – în condițiile în care studenților li se cerea, de exemplu, să reproducă cursurile profesorilor –, după această dată lucrurile păreau să meargă într-o direcție pozitivă, îndeosebi după vizitele pe care multe cadre didactice universitare le-au făcut la instituții de învățământ din străinătate, unde primul lucru prezentat era biblioteca. Treptat, universitarii au început să-și dea seama că totuși bibliotecile pot avea un rol important în procesul de învățământ și că reproducerea de către studenți a cursurilor face mai mult rău decât bine învățământului. Au văzut cu proprii ochi că occidentalii s-au îndepărtat de foarte mult timp de această cutuma și că evaluarea cunoștințelor studenților se bazează astăzi pe studiul individual materializat în lucrări scrise, elaborate în timp pe baza unei vaste bibliografii și a unei lecturi susținute în bibliotecă. De aici însă și până la a recunoaște că bibliotecile sunt parte integrantă a procesului de învățământ, așa cum sunt privite ele în lumea occidentală, mai este o lungă distanță. Mai toate universitățile

românești înființate în timpul regimului comunist sau în perioada de după 1990 nu dețin spații speciale sau suficiente pentru biblioteci. Aproape pretutindeni ele se afla în locuri improvizate, complet inadecvate desfășurării unei lecturi de calitate. Avem și câteva exemple pozitive, dar acestea se pierd în noianul de situații jenante. Nici una din marile universități ale țării, excluzând bibliotecile centrale universitare care aparțin întregului centru universitar, nu se poate lăuda cu o bibliotecă de calitate, nici Bucureștiul, nici Clujul, Iașiul, Timișoara, Brașovul sau Constanța. Cele câteva proiecte de biblioteci universitare – pe măsura cerințelor secolului nostru – și mă gândesc la Biblioteca Universității Politehnice din București și Biblioteca Universității din Oradea, au nevoie de mai mulți ani spre a fi finalizate. Situația dotării cu publicații a acestor biblioteci este poate și mai dramatică decât a bibliotecilor centrale universitare. Pare absolut șocant că numărul publicațiilor românești este din an în an mai redus, în condițiile în care populația universitară este în continuă creștere. Pentru publicațiile străine nu se mai găsesc deloc bani, iar schimbul internațional, care ne alimenta cu cărți și reviste în perioada comunistă, astăzi s-a redus simțitor – partenerii străini spun că trăim acum în democrație și putem să ne descurcăm și singuri. Bibliotecile universităților particulare se afla într-o situație și mai grea decât a bibliotecilor universitare de stat. Cu extrem de puține excepții, aceste biblioteci nu conțin decât cursuri și manuale sau rezumate ale acestora. Aproape nicăieri nu găsești publicații străine sau publicații românești mai vechi pentru cercetări retrospective impuse de realizarea lucrărilor de diplomă sau disertațiilor de masterat. Ce învățământ se poate face în aceste universități cu asemenea biblioteci? Din păcate, preocuparea de căpetenie a conducerii universităților particulare este doar de a strânge bani de la studenți. Despre bibliotecile specializate, din păcate, nu se știe mare lucru. Acest tip de instituție care, în alte părți, slujește știință la cel mai înalt nivel, la noi este complet ignorat. Nimeni nu are cunoștințe, din păcate, în România câte biblioteci specializate exista, în subordinea căror organisme se afla, ce colecții de publicații dețin etc. Dacă pentru celelalte tipuri de bibliotecă există asociații profesionale care colectează date statistice, bibliotecile specializate nu sunt cuprinse în nici un fel de structură asociativă care ar putea oferi astfel de date, iar pe datele consemnate în «Monitorul Oficial» nu ne putem baza în nici un fel. Ceea ce putem spune, în termeni foarte generali, este faptul că bibliotecile specializate se află, de regulă, în subordinea ministerelor sau academiilor de profil, a institutelor de cercetare ale Academiei Române, ale unor companii etc. De altfel, cine mai are nevoie de știință și informații actualizate în România? Biblioteca Institutului National de Informare și Documentare (INID), de exemplu, odinioară biblioteca cu publicațiile tehnice cele mai importante din România, care numără peste două milioane de unități de înregistrare, a fost pur și simplu încărcată în saci – precum cel mai nefolositor deșeu, (nici în evul mediu timpuriu nu se proceda așa) – și transportată cu camioanele în comuna Măgurele, în urma evacuării silită a clădirii pe care INID o deținea în strada Mendeleev, câștigată

de proprietar. Un alt exemplu tragic este Biblioteca Centrala Pedagogică, care se mai află încă în strada Zalomit, lângă Cișmigiu. Această bibliotecă, care deține cele mai importante publicații din domeniul pedagogic, loc de documentare pentru toate cadrele didactice din învățământul preuniversitar care își pregătesc gradele didactice sau urmează cursuri de perfecționare, va fi în curând mutată, nu se știe unde, în urmă, de asemenea, a obligației de restituire a clădirii fostului proprietar. Ministerul Educației și Cercetării, nici în cazul bibliotecii INID, nici în cel al Bibliotecii Centrale Pedagogice, biblioteci care se afla în subordinea sa, nu vrea să găsească soluții pentru salvarea acestor instituții. Bibliotecile publice sunt probabil categoria de biblioteci cea mai cunoscută din România, întrucât, practic, de la nivelul comunelor în sus, există pretutindeni biblioteci publice. După descentralizarea din ultimii ani, aceste biblioteci se afla în subordinea autorităților locale. Așadar, starea acestor biblioteci depinde de umoarea conducătorilor locali: președinți de consilii județene și primari. Primii au în subordine bibliotecile județene, care îndeplinesc și funcții de biblioteci municipale pentru localitatea unde funcționează, și ceilalți bibliotecile municipale și bibliotecile comunale. Aici trebuie făcută o precizare – există câteva biblioteci județene și municipale prospere, dar marea lor majoritate sunt departe de rosturile unei biblioteci comunitare, așa cum ea este definită și înțeleasă de Uniunea Europeană. Cel mai mare neajuns vine din lipsa clădirilor de bibliotecă. Cu câteva excepții fericite (Constanța, Pitești, Cluj, Onești, Baia Mare și încă câteva), majoritatea bibliotecilor publice își desfășoară activitatea în spații absolut improprii, în clădiri gata să se prăbușească, cum este la Bacău, sau igrasioase, mirosind a mucegai și îmbolnăvind cititorul și pe bibliotecar. În fiecare comună există, teoretic, o bibliotecă comunală. Alături de aceasta, funcționează și o bibliotecă școlară. Existența a două biblioteci, ambele finanțate de primărie, este, după părerea noastră, o gravă eroare, grevând inutil bugetul local, întrucât practic nu este nevoie într-o comună decât de o singură bibliotecă, cu dublă funcție, comunitară și școlară. Din literatura de specialitate, și nu numai, știm că atât la noi, cât și aiurea, principalul cititor al bibliotecii comunale este elevul, așa că la ce bun încă o bibliotecă? Risipă inutilă, fără să mai luăm în discuție că enorm de multe biblioteci comunale se află în spații mai mult decât mizere, iar bibliotecari sunt doar soțiiile primarilor, preoților, polițiștilor etc. fără educație biblioteconomică sau culturală și fără interes pentru munca pe care o desfășoară. Metodistii bibliotecilor județene, cei care coordonează profesional aceste biblioteci, sunt puși adesea în încurcătură la concursurile pentru ocuparea posturilor de bibliotecari comunali când primarul le condiționează finanțarea postului numai de ocuparea acestuia de persoana desemnată de ei. În cazul în care ar fi promovate alte persoane, primăria nu ar mai avea bani pentru plata bibliotecarului. Dotarea cu cărți a bibliotecilor comunale este practic inexistentă. Sute de biblioteci comunale nu au primit cărți de ani buni și situația nu pare să se schimbe. Revenind la bibliotecile comunale și școlare din comune, vom preciza că tentative privind unificarea lor au fost și

înainte de 1989 și ulterior. Din păcate, spiritul de apartenență prost înțeles – unele erau finanțate de Ministerul Educației și Cercetării și altele de Ministerul Culturii – precum și dezinteresul autorităților din ambele părți, au împiedicat acest proces firesc de unificare. Dacă facem însă apel la istoria noastră culturală, aflăm, de pildă, că în 1898, când Spiru Haret înființează primele 320 de biblioteci populare rurale în Vechiul Regat, acestea aveau o dublă funcție – școlară și comunitară –, erau așezate în școli și supravegheate de învățători, deserving întreagă populație a comunei. De atunci lucrurile nu s-au schimbat, din păcate, prea mult la noi. E nevoie astăzi în vreo comună românească de două biblioteci? Haideți să fim serioși! Biblioteca școlară este ultima categorie de biblioteci asupra căreia ne oprim. Teoretic, există biblioteci în toate școlile din România, chiar dacă în unele din ele, biblioteca înseamnă câteva sute de cărți. În mediul urban, de regulă, bibliotecile școlare au un bibliotecar salariat – aceasta, firește, dacă biblioteca școlii respective are 600 de elevi și 10.000 de volume. În cazul în care școala nu atinge aceste cifre, bibliotecar este un cadru didactic, de regulă profesorul de limbă română, care primește o indemnizație pentru munca prestată. În mediul rural, unde numărul de elevi și volume este, în general, sub normativ, sarcinile bibliotecarului sunt încredințate unui cadru didactic cu indemnizație, prezent în bibliotecă de cele mai multe ori în pauza dintre ore. Ceea ce este intolerabil în funcționarea acestor biblioteci este faptul că majoritatea covârșitoare a acestora nu au mai primit vreo carte de ani buni, în ciuda cerințelor didactice stringente de lectură din învățământul primar și liceal, ca urmare a modificării programei de învățământ. Au bibliotecarii școlari dreptul să aprecieze că, în privința politicii cărții în regimul comunist, se făcea infinit mai mult? În 1919, când se înființează Asociația Bibliotecilor Publice, care îl avea în frunte pe Nicolae Iorga, «bărbatul de cea mai netăgăduită pricepere și însuflețire în tot ceea ce privește cartea», cum îl caracteriza Emanuel Bucuța în *Cartea satului*, marele istoric, care frecventase asiduu marile biblioteci ale Europei, spunea că pentru a fi o bibliotecă funcțională trebuie să existe trei lucruri: local, cărți și bibliotecari”.

16 iunie

• [„Cultura”, nr. 14] Marius Chivu prefațează un grupaj dedicat de revistă noului val de prozatori (*Promo critic pentru tinerii prozatori*): „Revistele culturale de la noi se tot întreabă, în ultimii ani, mai direct sau mai pe ocolite, dacă putem vorbi despre o nouă generație de prozatori/poeți, cine sunt aceștia, ce îi face o generație și, mai ales, care ar fi cel mai potrivit nume. De fapt, nici nu contează cum o numim. Important e ca ea să existe pentru cititori. Sigur că se pot formula câteva trăsături comune ale scrisului celor tineri. Nimeni nu se așteaptă ca temele literare să fie fundamental altele [...] – ceea ce îi unește sub umbrela aceleiași generații este viziunea inevitabil diferită pe care o au asupra lumii. Au crescut în alte vremuri (a se citi libertate), au făcut alte școli, au citit alte cărți, au consumat altă cultură, au socializat altfel. Toate acestea înseamnă o cu totul altă formare,

o altă mentalitate. Fapt care nu exclude diferențierea, originalitatea, mărcile individuale. Ideea unor pagini compacte în care critici din aceeași generație să scrie despre cei mai interesați tineri prozatori care au debutat/publicat în ultimii 3 ani a venit, practic, de la sine. Unii și-au luat treaba în serios și au fost extrem de critici, ceilalți, dacă au avut rețineri, le-au acordat creditul de început de drum. Oricum, scopul demersului nostru nu a fost acela de a arăta cât de minunat și de suficient este noul val de prozatori, ci tocmai faptul că, în ciuda numeroaselor și semnificativelor asemănări, există varietate și, implicit, inegalitate valorică, precum și o oarecare continuitate între generații. Cu alte cuvinte, normalitate. [...] Vârsta autorilor aleși de noi nu depășește 35 de ani – decanii de vârstă sunt Dan Lungu și T.O. Bobe –, iar din motive obiective lipsesc comentarii la cărți semnate de Ion Manolescu, Cezar Paul-Bădescu, Bogdan Popescu, Cornel Mihai Ungureanu, Elena Passima, Adrian Buz, Ștefan Baștovoi, Mitoș Micleușan, Constantin Popescu, Ilinca Bernea, Ioana Bradea și – suntem convinși – lista mai poate continua. Noul val de prozatori acesta este. Editurile (mai ales Polirom) i-au lansat, noi am făcut promo-ul, depinde acum de ei, dar și de cititorii de literatură. Adică de dumneavoastră”. Scriu Adrian Răspopa (despre Sorin Stoica), Liviu Marin (despre *Respiro. Antologie de proză scurtă 2000-2002*, Editura Dacia, 2003 și *oZone Friendly*), Bogdan Iancu (despre T.O. Bobe), Alexandru Matei și Florina Pîrjol (despre Ioana Baetica), Victor Toma (despre Florin Lăzărescu), Oana Soare (despre Dan Lungu), Iulia Popovici (despre Cecilia Ștefănescu), Bogdan Tănase (despre Adrian Schiop), Andrei Terian (despre Bogdan Suceavă), Raluca Dună (despre Alexandru Vakulovski), Mihai Iovănel (despre Radu Pavel Gheo), Crenguța Năpristoc (despre *Junii 03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, Editura Interval, Brașov, 2003), Nicoleta Cliveț (despre Lucian Dan Teodorovici), Dorin-Liviu Bîțfoi (despre Cosmin Manolache).

• [„România literară”, nr. 23] Vladimir Tismăneanu semnează textul *Nu fără mâhnire*: „Cu fără mâhnire am scris rândurile care urmează. Am făcut-o pentru că am constatat că unele din acțiunile mele au dat naștere la tot felul de interpretări, multe dintre ele atât de tendențioase încât nu le pot afla explicația rațională. Unii dintre cei care s-au pronunțat în grabă și categoric asupra cărții Marele șoc nici măcar nu au citit-o. Alții se plâng că nu merită să sacrifice atâția bani spre a o cumpăra, întrucât cartea nu ar face decât să redea viziunea lui Ion Iliescu despre istoria politică din ultimii 50 de ani. Din partea unor jurnaliști în căutare de revelații spectaculoase, asemenea atitudini nu mă miră și chiar le pot pricepe. Nu înțeleg însă cum pot scrie lucruri similare unii cercetători și analiști profesioniști. Biografia politică a lui Ion Iliescu face parte din istoria românească și est-europeană a secolului al douăzecilea. Poziția mea despre rolul său am formulat-o limpede în epilogul cărții mele *Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Communism* (University of California Press, 2003, în curs de apariție în versiune românească la Editura Polirom). Această poziție este departe de a fi una laudativă. Pe de altă parte, în ultimii 14 ani, România a trecut

de la starea de «democrație autoritară» cu mineri, răngi și demonizarea opoziției politice, la un regim democratic, în curs de consolidare și încă insuficient de liberal. A avut loc alternanța din 1996, apoi cea din 2000. Nu știm deocamdată care vor fi rezultatele alegerilor din 2004. Referitor la toate discuțiile amintite, mă consider un critic al lui Ion Iliescu, situat pe poziții ideologice și politice diferite, uneori opuse (el este un ex-ideolog comunist, convertit, cred eu, parțial, la social-democrație, eu sunt un susținător consecvent al valorilor liberale). Nu mi-am propus să construiesc un rechizitoriu, ci doar să mă angajez într-un dialog. Este oare nevoie să ofer definiția acestui termen? Dialogul nu este posibil când se respinge civilitatea». □ Într-un *Post-scriptum* la articolul *Interlocutoarea*, dedicat evocării Titei Chiper, Ioana Pârvulescu precizează: „Ca membră a juriului care acordă Marele Premiu ASPRO îmi declar stupoarea legată de textul pe care Președintele acestui juriu, Adrian Marino, l-a dat publicității (vezi «Observator cultural» nr. 223, 1.06 -7.06.2004, p. 7) și în care cele două cărți premiate de juriu, *Despre îngeri* de Andrei Pleșu și *Copacul din câmpie* de Gelu Ionescu sunt considerate ca reprezentând tendințe opuse, cea dintâi o tendință «totalitară», cea de-a doua una «liberală». Nu sunt de acord cu felul în care este descrisă cartea *Despre îngeri*, care îi este Dlui Marino de-a dreptul antipatică, și nici cu plasarea ei într-o forțată opoziție. N-aș fi făcut această precizare dacă Dl Marino ar fi vorbit în nume strict personal. Întrucât vorbește în calitate de Președinte al unui juriu din care fac parte și folosește persoana I plural țin să precizez că textul Dlui Marino îi aparține strict Domniei Sale și că am aflat de el din presă». □ Angela Marinescu este intervievată de Filip-Lucian Iorga: „Eu nu am vrut să fac poezie, ci limbaj. Iar când faci limbaj, nu poți să fii discursiv. Poeții discursivi nu fac limbaj. Mai ales în Parcul și în Fugile postmoderne am vrut, în mod conștient, să fac limbaj. Trebuie să recunosc că mi-a fost foarte greu. După aceea, am schimbat registrul, cu Îmi mănânc versurile și Tăcerea sexuală, care sunt discursive, și nu provoacă. Le-am și scris mult mai ușor. Se spune că sunt violentă. Așa este, violența îmi este caracteristică. Fără ea, nu pot să exprim neputința, dar și dorința imensă de a face limbaj. Violența în scris este singurul mod de a mă elibera de constrângerile instinctelor civilizate ale supraeului aristocratic. [...] Eu nu am avut o evoluție artistică, estetică. Nu am pus mai presus de mine îndemânarea mea de a scrie. Îndemânare pe care nici nu o aveam, la început. În primii ani a fost un chin să scot două versuri sau două fraze coerente. Evoluția mea a fost cea a unui om care vrea să se caute pe sine însuși. M-am căutat, am vrut să mă cunosc și să ajung să-mi fiu mie suficientă, să nu mă mai războiesc cu toate prostiile din jur, să trăiesc normal și modest. Scrisul meu e un drum spre mine. Poate de aceea și am tot felul de reacții la Cărtărescu, de pildă, care au devenit notorii: pentru că îl simt pe el mult mai artist. El este artist desăvârșit și eu sunt opusul absolut al acestei sintagme. Eu fac SUBartă. Pentru că sunt mereu în SUBtext, SUBlume, SUBconștient. De fapt, cred că asta am și adus nou în literatură: un fel de SUBtext, de dorință extraordinară nu de a face artă, ci de a

mă cunoaște; iar asta n-am știut s-o fac decât cu ajutorul scrisului. Acum, îmi dau seama că am ajuns la o vârstă la care nu mai pot să mă joc cu chestia asta, așa cum făceam altădată. Mă jucam îngrozitor de tare, în sensul că voiam să fac cu totul altceva atunci când spuneam că scriu. Nu că aș fi devenit foarte serioasă; îmi place și acum să mă joc, dar scrisul s-a întors, oarecum, împotriva mea. Îmi arată că trebuie să țin cont și de el, nu numai de mine.” (*Angela Marinescu: „Totul este poezie, dacă te pricepi să vezi”*). □ Mircea Martin semnează eseu *Despre estetismul socialist*, însoțit de precizarea „Textul dlui Mircea Martin reprezintă contribuția d-sale la dezbaterea de la Uniunea Scriitorilor pe care am publicat-o în numărul 21 al revistei noastre”: „Înlocuirea treptată, la începutul anilor ’60, a criteriului de clasă, cu cel național în gestionarea societății românești de către Partidul Comunist conducător a avut o importanță decisivă pentru literatură, pentru toate artele și pentru cultură în general, fiindcă a permis reabilitarea și repunerea în funcție a unui alt criteriu, indispensabil, constitutiv acestor domenii specifice: criteriul estetic. Cu timpul, acesta va dobândi o extensie, o pondere și o autonomie de-a dreptul uluitoare. Spre deosebire de criteriul social-ideologic care, în formula sa leninistă aplicată cu furie dogmatică în anii ’50, a făcut ravagii în cultura română, naționalul recunoscut, reinstaurat ca valoare își asumă valoarea estetică fără incompatibilități sau restricții. Dimpotrivă, este în interesul naționalului să fie reprezentat de valori artistice verificate și validate din punct de vedere estetic; ceea ce nu era deloc hotărâtor din perspectiva ideologiei de clasă. Prin instituirea reprezentativității naționale (și nu sociale, de clasă) s-a deschis o altfel de competiție, reglată de repere cărora toți cei aflați înăuntrul unui câmp specific înțelegeau să li se supună: dacă exigența ideologică (impusă și, oricum, controlată instituțional) era resimțită ca o constrângere, exigența estetică a fost acceptată firesc. Probele artistice nu lipseau cu totul nici din judecata critică anterioară, dar nu erau decisive: decisivă era poziția scriitorului și mesajul ideologic al cărții sale. Rezultatele acestei concepții se văd în bilanțul artistic al anilor ’50, în declarativismul și simplismul deconcertant al poeziei, în schematismul prozei (cu excepțiile citate deja), în penuria de idei și de mijloace a criticii literare. Se pare că, mult înaintea eșecului vizibil în economie sau în practica socială, sistemul comunist a eșuat în literatură și în arte. Oricât de mare și de sinceră ar fi fost credința lor în idealurile comuniste, adevărații creatori nu puteau să nu constate inadecvările «rețetelor» doctrinare aplicate într-un domeniu specific, să nu recunoască impasul «realismului socialist». Cum această nemulțumire surdă acumulată în timp producea o anumită presiune pe care conformismul autorilor oportuniști o atenua, dar nu era în stare s-o anuleze și cum sectorul literar-artistic nu era unul vital pentru Puterea comunistă, aici s-au produs și primele ei concesii. A fost nevoie doar de puțină libertate pentru ca literatura să-și exercite «nu fără precauții la început» acțiunea corozivă extraordinară asupra dogmelor. Probabil că schimbul de informații între Putere și scriitori n-ar fi avut loc fără climatul de deschidere și, implicit, destindere pe

care l-a provocat renunțarea treptată și tacită la «lupta de clasă» ca principiu motrice al societății și înlocuirea ei cu unitatea națională. În acest cadru mai larg, rolul social al artei nu era pierdut, nici diminuat, ci doar redefinit într-un mod mai generos și mai adecvat. Valorizarea estetică începea să devină astfel consonantă cu noua direcție dată corpului social. Nu înseamnă că ideologia comunistă a încetat să fie dominantă și nici că ar fi dispărut controlul ideologic asupra culturii și literaturii naționale. Dar ariile tematice s-au extins, majoritatea autorilor puși la «index» au putut să fie din nou publicați și, ceea ce este mai important, miza artistică a trecut treptat înaintea mizei (ori condiției) ideologice. Dintr-un criteriu tolerat, marginal, criteriul estetic a devenit unul central, primordial. Nimeni nu i-a afirmat la început supremația, nimeni nu l-a opus ideologicului și, mai ales, nimeni, niciodată, nu a negat rolul conducător al Partidului în literatură, ca și în societate. Cu timpul, însă, o dată cu intrarea în scenă a noilor promoții de scriitori și critici literari, cu reintrarea autorilor închiși, izolați ori pur și simplu interziși, cu schimbarea echipelor redacționale ale revistelor literare, ca și a conducerii Uniunii Scriitorilor, se poate constata un început de emancipare a lumii literare de sub apăsarea ideologicului. Fenomenul e simptomatic, dar departe de a fi generalizat, căci rezistența dogmatismului ideologic al aparatului de partid se întâlnea cu inerția vechilor «politruci» (de la Leonte Răutu la Miron Constantinescu) sau cu ambiția de promovare politică a noilor «culturalnici» (Al. Oprea, V. Râpeanu etc.). În ciuda acestei rezistențe, a unor campanii de redresare ideologică ale «Scânteii» și a amenințătoarei «cotituri» din iulie 1971, ofensiva estetică va continua, iar preocuparea ideologică va rămâne doar obiectul articolelor de fond nesemnate ori semnate de aceiași bine cunoscuți «programați» culturalnici. Din a doua jumătate a deceniului al optulea până la sfârșit, în 1989, acestor directive ideologice le vor lua treptat locul nesfârșitele forme de expresie a cultului personalității lui Ceaușescu. Uneori, e adevărat, scriitori importanți sunt atrași ori forțați să publice astfel de adeziuni și elogii, însă literatura – și critica literară alături de ea – își urmează traiectoria lor specifică: nu independentă, bineînțeles, dar autonomă în mare măsură. Vorbeam în capitolul precedent de anamorfoza în sens național (și apoi naționalist) a marxismului. În paralel are loc însă și una în sens estetic și chiar, oricât de ciudat ar părea, estetist. Această (răs)tălmăcire a fost posibilă printr-un artificiu al criticii literare, al celei tinere îndeosebi, la care și-au dat acordul tacit și cei mai cultivați dintre dogmaticii de ieri. Ce s-a întâmplat, de fapt? Cum raportarea la marxism era incontestabilă, a fost pus în evidență caracterul lui totalizant, înglobant, integrator, spre deosebire de interpretarea lui anterioară, care era una îngustă, exclusivistă. Apoi, între această totalizare de ordin filosofic și totalizarea estetică (realizată de opera de artă într-o viziune romantic/modernistă) s-a stabilit o (falsă) analogie, de fapt, o omologie pe baza căreia a devenit posibilă validarea ideologică a unei literaturi (sau arte) care nu mai purta neapărat un mesaj comunizant: era suficient ca acesta să fie unul umanist. Dincolo de adeziunea în grade diferite la ideea națională a

intelectualilor și a artiștilor, cei mai înzestrați și mai motivați dintre ei au înțeles că pot folosi deschiderea pe care aceasta o aducea în câmpul fiecăruia (din nou, în comparație cu îngustimea antiartistică și anticulturală a tezelor leniniste) pentru a-și reapropria cu adevărat respectivul câmp, cu obiectivele și mijloacele sale specifice, pentru a (re)deveni profesioniști, specialiști, și nu activiști, cum li se impusese până atunci, pentru a iniția o reproducție culturală și artistică (cât de cât) normală, pentru a-și asigura succesiunea. Această mișcare de recucerire a specialității, de respecializare, de reciclare, realizată și prin modernizare, printr-o selecție (adică limitată) sincronizare cu tendințele dominante din Occident, este vizibilă pe la sfârșitul anilor '60 în toate domeniile științei, culturii și artelor, dar cu deosebire în literatură și în critica literară. În aceste din urmă domenii, naționalul și esteticul au mers mână în mână, fără contradicții, iar paradoxul este că evoluția lor a fost una paralelă cu marxismul și tot necontradictorie (cu excepția gravei «cotituri» din 1971), într-un cadru social gestionat cu fermitate de o putere comunistă. Spre sfârșitul anilor '70, când, în condiții pe care le-am analizat în altă parte, naționalul se transformă în naționalism, acesta se întoarce împotriva esteticului și încearcă să-și alieze o versiune redusă ad-hoc și falsificată a marxismului spre a se putea oficializa. Combinat cu stalinismul ceaușist persistent, va da formula cunoscută sub numele de național-comunism. Câștigul extrem de important pe care lumea literară l-a obținut la sfârșitul anilor '60, după discuții prelungite în presa de specialitate, după confruntări de tot felul, după încercări repetate de a impune în funcții de răspundere scriitori cu adevărat reprezentativi pentru breaslă și dispuși să-i apere interesele, precum Zaharia Stancu, de pildă – a fost recunoașterea oficială a unei legitimități literar-artistice. Aceasta a însemnat într-o primă fază recunoașterea specificității domeniului (inclusiv a diferitelor ramuri sau genuri ori specii (poezie, proză, critică, istorie literară etc.), iar apoi, treptat, a dreptului de a «face legea», de a legifera în interiorul lui fără intruziuni ale activiștilor de partid, atât de obișnuite înainte. Situația ne apare astăzi normală, dar în statul totalitar de atunci nimic nu trebuia să prevaleze asupra ideologiei și politicii omniprezente. A obține ca validarea produselor literare și culturale să se efectueze de către specialiști, persoane dinlăuntrul câmpului propriu-zis, și nu din afara lui, a însemnat un pas extraordinar înainte pe care corporația scriitorilor l-a făcut fără să mai dea înapoi până la sfârșit, până în '89. S-a mers chiar până acolo încât s-a cerut și activiștilor de partid repartizați în acest domeniu să adopte, dacă nu un limbaj specific, măcar criteriile competenței artistice, astfel încât, fără să mai poată dicta, ei trebuiau să-și argumenteze în acești termeni opiniile și măsurile preconizate. Nu înseamnă câtuși de puțin că instituția cenzurii ar fi dispărut, funcțiile ei au fost însă distribuite la nivelul editurilor și, în ciuda faptului că, în cazurile «grele», decizia ultimă se lua în altă parte, mai «sus» (la Consiliul Culturii și Educației Socialiste) sau mai «jos» de către oculta Securitate, apariția unei cărți era nefavorabilă, iar disputa autorului cu reprezentanții instituționali se purta, cel puțin în fazele inițiale, în termeni

profesionali, estetici. Dacă unii scriitori urmăreau ca prin reputația lor literară să câștige, să-și păstreze (ori să crească) un anumit statut politic, cei mai mulți erau realmente indiferenți la acest aspect, mizând numai pe validarea internă și, bineînțeles, pe succesul în fața publicului. Prin urmare, o serie de artiști și intelectuali ies de sub incidența reprezentării sociologice larg împărtășite conform căreia orice actant în acest câmp încearcă să obțină o recunoaștere și o autoritate culturală spre a-și mări șansele de a influența puterea politică sau/și de a accede la resursele alocative ale acesteia. Dimpotrivă, nu puțini preferă să-și creeze o faimă de nonconformiști, mizând tocmai pe faptul că o carte criticată oficial ori retrasă din librării mărea instantaneu cota de interes a publicului, ducea la vânzări ilicite, crea un orizont de așteptare favorabil pentru cărțile viitoare. Nimeni, cum spuneam, nu a contestat rolul conducător al Partidului, dar puțini mai considerau Partidul drept comanditarul efectiv al producției literare în condițiile în care, totuși, să nu uităm, funcționa din plin monopolul său, recte al statului, în realitate, al Partidului-stat, asupra tuturor mijloacelor de producție și difuzare în ordine culturală (tipografii, edituri, librării etc.). Dezbărarea tacită de patronajul Partidului, într-o Românie totuși comunistă, e un fenomen care ar merita o atenție specială. Cu timpul, se atenuază practic, deși este periodic reclamată oficial, și funcția atribuită la început artei și literaturii, de promovare a ideologiei comuniste și de formare a «omului nou». Are loc și o repliere a autorilor marxiști care se explică și prin contradicția pe care o vor fi resimțit de la un moment dat între principiul angajării și acela al valorizării estetice. Apoi și condițiile angajării s-au schimbat, ca și, pe de altă parte, mizele ei. E semnificativ, oricum, faptul că, din momentul despărțirii de dogmatismul leninist-stalinist (adică de la mijlocul lui '60), ei n-au mai contestat autonomia esteticului. Singurii care au contestat-o au fost, începând cu sfârșitul anilor '70, promotorii naționalismului, ca un mod, printre altele, de a-și regla conturile cu o critică literară puțin dispusă să le recunoască meritele. Tot atunci se manifestă și primele reacții critice față de abuzurile naționaliste (protocronismul e un caz central, fără a fi singurul). Dar pe lângă aceste atitudini polemice, se coagulează și o rezervă intelectuală tot mai compactă față de instrumentările politice ale ideii naționale. Surdina pusă asupra naționalului însuși (ca reacție la naționalism) se adaugă aceleia puse deja asupra ideologiei comuniste – am în vedere, desigur, atitudinea intelectualilor demni de acest nume, nu a oportuniștilor. Prin urmare, dezideologizarea în interiorul culturii și, mai ales, al literaturii continuă, în ciuda, încă o dată, a atâtor campanii propagandistice și a «tezelor din iulie» 1971 cu consecințele lor. Agentul acestei dezideologizări treptate, al delegitimării simbolice – nu numai a comunismului, dar și a naționalismului –, catalizatorul sau chiar acidul disolutiv a fost esteticul însuși. După ce și-a câștigat o anumită legitimitate în societatea socialistă cu ajutorul totalizării marxiste, după ce în continuare s-a aliat cu naționalismul spre a scăpa (pe cât posibil) de presiunea ideologiei comuniste oficiale, esteticul subminează și respinge și naționalismul. De fapt, el pare că și-a continuat cursa

de unul singur, indiferent la intemperii ideologice și accidente politice. Dacă, la începutul anilor '60, datorită agresiunii pompieristice anterioare a ideologiei comuniste oficiale, restaurarea naționalismului n-a fost resimțită ca ideologie, două decenii mai târziu, când naționalul se transformă în naționalism, caracterul său ideologic nu mai era deloc problematic. Așa încât singura opoziție constantă față de ideologie în genere (față de orice ideologie!) a fost aceea a esteticului. În literatură și în arte (cu excepția filmului) funcția estetică nu doar a obținut, a deviat, a covârșit funcția ideologiei, ci a și înlocuit-o cu totul uneori. Mai mult decât atât, pe măsură ce posibilitățile de acțiune ale altor domenii și valori se restrâng, esteticul devine tot mai înglobant, mai cuprinzător. Un fel de hegemonie estetică se instalează pe nesimțite și pe tăcute (adică fără a fi proclamată sau recunoscută) în ansamblul culturii, un fel de panestetism subiacent. Perspectiva estetică devine o perspectivă supraordonată, în sensul că își impune (fără a întâmpina vreo rezistență) criteriile și localizează nu de puține ori dezbaterea intelectuală; anxietăți simbolice au loc în direcția filosofiei, a eticii, a sociologiei. Niciunde altundeva, probabil, definiția modernistă largă a «esteticului ca antropologic») nu și-a găsit o ilustrare socială concretă mai pregnantă ca în România comunistă a anilor '70 și '80. În orice caz, niciunde în Estul european comunist nu s-a manifestat o asemenea propensiune generalizată către estetic. Această fugă masivă nu era decât o fugă de politic, de solicitările, ofertele și presiunile lui. În fața ordinii politice resimțite ca tot mai exterioară, mai ilegală, mai aberantă, o bună parte dintre intelectuali și artiști s-au refugiat în interiorul legalității și legitimității estetice. Ordinea estetică și ordinea politică au compus (de la un moment dat) traiectorii paralele, în ciuda unor intersecții forțate superficiale. Întrebarea ar fi dacă nu cumva una dintre aceste traiectorii era imaginară sau dacă refugiul însuși nu era o rezervație bine îngădită, o oază în pustiu politic totalitar, și, de fapt, nu o oază, ci o Fata Morgana. Nu înseamnă că esteticul însuși nu poate fi considerat o ideologie, de vreme ce subminează alte ideologii. El rămâne, ca și comunismul, ca și naționalismul, o concepție și o practică semnificativă, dar, de această dată, specifică unui domeniu, interioară și interiorizată. Spre deosebire de celelalte, acest tip de practică semnificativă evită și chiar respinge angajamentul politic. Din acest punct de vedere, efectul acțiunii sale este unul neutralizant și, implicit, subminant pentru orice altă ideologie. Dacă e vorba, însă, de o ideologie totalitară, atunci nonangajarea politică a estetismului devine în context – fără voia sau, uneori, chiar cu voia practicantilor lui – o atitudine politică (oricât de mediată). Suntem foarte departe – nu putem să nu subliniem acest fapt – de ceea ce ar fi trebuit să fie arta și literatura în socialism, adică acte ideologice prin excelență, mesagere ale «cele mai înaintate concepții despre lume». Tocmai pentru a intensifica o asemenea funcție și pentru a-i motiva pe artiști, pe scriitori, regimul comunist totalitar a fortificat valoarea simbolică a literaturii și a escamotat valoarea ei comercială: efortul economic depus pentru producerea unei cărți era unul subordonat, nevăzut,

anonim, ceea ce conta era efectul educativ, mobilizator. Dar acesta s-a tot diminuat pe parcurs, încercat fiind aproape numai de autori de duzină ori de reputați «colaboraționiști». Majoritatea scriitorilor și artiștilor – sau, în orice caz, cei mai buni dintre ei – se sustrăgeau pe cât posibil unui asemenea rol. Evaziunea lor a fost de mai multe feluri, dar toate s-au bazat pe un sistem de valori estetice, pe o ideologie estetică înțeleasă ca alternativă la ideologia oficială și la valorile ei. Desigur că posibilitatea unei alternative n-a apărut decât în urma «dezghețului» politic și ideologic din prima jumătate a deceniului al șaptelea. Rarisimele cazuri de nonangajare politică evidentă de până atunci (*Moromeții* lui Marin Preda, de pildă), se explică prin angajarea probată în cuprinsul altor lucrări (*Desfășurarea*, *Ana Roșculeț* etc.) semnate de același autor. Fără a mai fi atât de strictă ca înainte, cenșura ideologică, repet, n-a dispărut. Cu toate acestea, asistăm, în plin socialism (!), la un proces de purificare a literaturii, a artelor, a culturii în ansamblul ei, în sensul desprinderii de heteronomiile de până acum. E depășită teza leninistă a «reflectării», conceptul de realism se lărgeste spre a valida și încorpora și formele – considerate până atunci «decadente» de către estetica «realismului socialist» – ale modernismului, ale Avangardei. În scurtă vreme, termenul însuși de «realism» își pierde relevanța. Estetismul perioadei este unul antimimetic prin excelență, deprecind, în genere, motivația realistă și promovând ipotezele fantastice ori ludice. Poezia, după ce și-a cucerit statutul specific, definit în primul rând în opoziție cu proza și cu realismul (la care fusese obligată până atunci!), devine genul cel mai liber din întreg peisajul artistic al epocii; iar această libertate suplimentară, excepțională se întemeiază tocmai pe irealismul ei. De fapt, în joc era libertatea artistului, a creatorului, așa restrânsă cum putea ea fi. Refuzul ideologicului, alergia la ideologic a unor scriitori și critici se explică în primul rând prin faptul că aveau de-a face cu o ideologie deterministă. Fără vreo înțelegere prealabilă, dar ca o reacție comună la pericolul mereu iminent al intruziunilor ideologice, critici autohtoni din toate generațiile s-au întâlnit în încercarea de a deconstrui determinismul artei, de a proteja autonomia acesteia. Era un mod – chiar dacă neasumat, nerecunoscut ca atare – de a promova în efigie, libertatea individuală. În linii mari, intervalul de timp cuprins între sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '80 se poate caracteriza (și) prin ceea ce aș numi o autonomie a esteticului generalizată, căci, dincolo de impunerea și menținerea unui statut artistic specific, adică autonom, se petrece și un alt fenomen, mai subtil și mai complex, de estetizare a existenței înseși. Evitând angajarea politică a literaturii sale (mai rar și a persoanei sale), scriitorul român o acceptă pe aceea existențială, însă, nu o dată – și cât se poate de simptomatic – înțelegând scrisul însuși ca existență. Ceea ce înseamnă, fără îndoială, a lua scrisul, arta, literatura foarte în serios, dar și a acorda vieții doar (sau în chip esențial) un sens estetic. Esteticul devenit mod de existență reprezintă nu atât un mod de a trăi literatura, cât de a trăi viața după modelul literaturii, de a trăi, de fapt, într-o lume alternativă. Gândirea acestor autori era una izolatoare, privirea lor trecea, de regulă, peste

asperițiile vieții de fiecare zi spre a descoperi o fantă către un «dincolo» infinit mai prețios. Viziunea epifanică era menită să accentueze distanța, diferența de nivel între literatură (artă) și existența propriu-zisă, a cărei pondere, consistență, semnificație depindeau de gestul creator. La originea acestei atitudini se află un cult al gratuității care poate fi desfășurat în cheie gravă ori în cheie ludică, jocul, jocul verbal, dar, mai ales, jocul estetic în complexitatea lui fiind o reacție firească de scăpare, de ieșire din marasmul propagandistic. Cele două versiuni nu sunt neapărat contradictorii, iar uneori chiar se împletesc și se confundă înăuntrul aceleiași opere. Fără îndoială că această ordine a gratuitului nu era declarată ca atare, nu era explicitată, ci doar implicată (însă profund) în ansamblul unei concepții ce va deveni mentalitate, dacă nu a unui câmp întreg, în orice caz, a unui grup larg de profesioniști ai scrisului, dincolo (sau, mai exact, dincoace) de maniere ori stiluri personale. Să ne gândim, de pildă, la autori atât de diferiți – și abordând genuri diferite – precum Marin Sorescu, Dumitru Țepeneag sau Mircea Horia Simionescu. Fuga în idealitate, invenția fantastică, divagația onirică, artificiile formale, absurdul, livrescul etc. – toate acestea interpretate serios, ironic sau autoironic, nu erau decât moduri instinctive ori conștiente, programatice de a construi un spațiu nou și de a-l delimita prin mărci specifice ca spațiu al poeziei, al ficțiunii, al imaginației; nu pentru a-l separa atât de lumea înconjurătoare pur și simplu (deși există și o astfel de intenționalitate ca reacție la confuziile anterioare), cât pentru a-l feri de influențele politicului și de intruziunile Puterii. Ceea ce-i rămânea artistului care nu voia să fie un instrument al respectivei Puteri era să creadă în rolul compensator al artei, în ipoteza că opera va «răzbuna» prin impactul asupra publicului și prin durabilitatea ei mediocritatea unei existențe sociale aservite, că opera va depune despre autor și despre epocă mărturia ei reparatoare și expiatoare – cu cât mai abstractă, cu atât mai ușor de absolutizat. Este probabil că regimurile totalitare «favorizează» apariția unei astfel de credințe și e de presupus că și în alte țări din Europa de Est mulți scriitori gândeau la fel. Sigur este că nicicând în România nu s-a crezut cu atâta putere în arcă ca o compensație la destin, precum în aceste decenii, nicicând nu s-au investit în opere atâtea hiperbolice ambiții. Scriitorii noștri interbelici (un Camil Petrescu, de exemplu) n-au ocolit această temă, dar suferința lor în mijlocul indiferenței burgheze se modulează prin alte accente decât aceea produsă de apăsarea totalitară comunistă. Un vers precum acesta al lui Alexandru Philippide: «M-atârî de tine, Poezie, ca un copil de poala Mumii...» capătă abia în anii postbelici o semnificație în același timp biografică, existențială și exponențială. Epoca de după «dezghețul» din anii '60 poate fi caracterizată în ciuda agresiunii din 1971 și a celei din anii '80 – două forme distincte (și chiar opuse) ale dogmatismului ideologic oficial – ca o epocă în care s-a practicat un fel de «religie a artei». Estetismul de care vorbim este, de fapt, un artistism, altfel spus, el are în centru arta, nu frumosul: arta care nu prin frumusețe, ci prin expresivitatea ei complexă conferă un sens nou lumii, existenței, vieții de fiecare zi. Desigur, acesta este rostul sau, oricum,

efectul artei în orice epocă, dar acum capacitatea – prin excelență artistică – de a converti valorile este pusă la contribuție mai mult ca oricând. Împotriva a ceea ce aștepta de la ea totalitarismul comunist – și anume, să fie purtătoarea unor precepte etico-ideologice și chiar politice –, ea desfide o asemenea sarcină, angajându-se în alte planuri. Gratuitatea artistică nu este însă neapărat una antipolitică (în sens de anticomunistă), ci mai degrabă apolitică: o parte însemnată (de fapt, cea mai însemnată parte) din scriitorii și artiștii perioadei încercau să evite ideologicul și în mod deosebit politicul, fără să le contrazică. Altfel spus, «religia» artei însemna, într-adevăr, cultul «artei pentru artă», dar arta însăși era investită cu o funcție existențială ce se răsfrângea uneori și asupra socialului, însă fără medierea politicului. Spre deosebire de estetismul inițial (și occidental) teoretizat de Walter Pater și, mai ales, de Oscar Wilde ca formă a liberalismului (sau a liberalismului extremist) burghez, estetismul... socialist nu decurgea dintr-un scepticism ontologic și nici nu exhiba o atracție hedonistă. Dimpotrivă, existența formei și a calității artistice capătă o dimensiune existențială. «Studiul perfecțiunii» invocat în *Portretul lui Dorian Gray* devine la nu puțini autori români o mobilizare aproape ascetică. În cazul nostru se poate vorbi, cred, de un fel de fundamentalism estetic; în raport cu fundamentalismul ideologico-administrativ oficial, totalitar, acesta era, desigur, un liberalism, dar, în esența și în intransigența lui interioară, nu rămâne mai puțin fundamentalist. Ceea ce presupune un alt fel de autoritarism sau, mai exact, un exclusivism. Victime ale acestui exclusivism au fost scriitorii care preferau transparența expresiei opacității sugestive sau cei care păcătuiau prin stângăcii stilistice, deși lumea lor fictivă era plină de interes. Un prozator ca Augustin Buzura, de pildă, cu romanele sale în care își fac loc nu numai contorsiuni psihologice, dar și mizeria cotidiană a socialismului real, romane citite și căutate din această cauză de un public numeros, reușește să se impună cu adevărat abia în anii '80, când se schimbă nu modul de valorizare al criticii literare, dar raportul între factorii considerați decisivi. Oricum, proza românească postbelică (și postcincizecistă) își păstrează un neacoperit caracter «artistic» și rămâne puternic impregnată de poezie. De altfel, în aceste decenii, poezia se constituie ca model al literaturii în ansamblul ei. Faptul însuși că poezia a ajuns să dea măsura libertății și a intensității trăirii artistice în acești ani nu e, desigur, fără legătură cu estetismul... socialist. Dincolo de preeminența poeticului, simptomatică și paradoxală rămâne trecerea – vizibilă în opera a nu puțini scriitori, artiști și critici – de la «aproprierea estetică a lumii», așa cum o imagina Marx în scrierile sale de tinerețe, la «justificarea estetică» a lumii, preconizată de Nietzsche". □ Sub titlul *Editarea lui Mircea Eliade* se publică câteva scrisori deschise schimbate de Mihaela Timuș, Gabriel Liiceanu, Sorin Alexandrescu.* Mihaela Timuș: „Stimate Domnule Gabriel Liiceanu, Nu-mi este ușor să va adresez aceste rânduri, dar ele se impun prin forța împrejurărilor care astăzi mă aduc în ipostaza de păgubit de către Editura Humanitas, prestigioasa instituție pe care o conduceți, prin publicarea recentă, sub îngrijirea lui Mircea

Handoca, a scrisorilor lui Mircea Eliade către savantul suedez Stig Wikander, în volumul *Europa, Asia, America...*, Humanitas, 2004, vol. III (p. 249-394). Am descoperit acest corpus de corespondență la începutul anului 2001, l-am adus în țară (sub formă de fotocopii), am făcut cercetări în arhiva acestui savant la Uppsala University Library (unde se află păstrate aceste scrisori, în arhiva personală a lui Wikander) și am publicat, cu acordul în scris al celor două ramuri moștenitoare (Sorin Alexandrescu, respectiv Marita și Ulla Wikander, ficele savantului suedez) originalul francez al acestor scrisori, însoțite de adnotări, în revista «Archævs. Études d'histoire des religions» (vezi Mihaela Timuș, Eugen Ciurtin, *The Unpublished Correspondence between Mircea Eliade and Stig Wikander (1948-1977)*, «Archævs» IV (2000), fasc. 3, 4, p. 157-185, respectiv p. 179-211; V (2001), fasc. 3-4, p. 75-119 ; VI (2002), fasc. 3-4, p. 325-362). Același acord în scris din partea părților moștenitoare, l-am cerut și obținut în vederea publicării unei ediții românești a acestei corespondențe (*Împotriva destinului. Corespondență Mircea Eliade – Stig Wikander (1948-1977)*, traducere în limba română a scrisorilor, însoțită de introducere, adnotări și addenda), în curs de apariție la Editura Polirom în vara acestui an, proiect anunțat acum doi ani, bunăoară cu ocazia publicării în «România literară» a unui articol despre savantul suedez (vezi M. Timuș, *Enigmaticul Stig Wikander*, RI XXXV (2002), nr. 22, 5-11 iunie, p. 26-27). Nu doar bunul simț justifică îndeplinirea unor asemenea condiții, ci este o conduită reglementată de Legea dreptului de autor nr. 8 pe 1996, la art. 89: «Difuzarea unei corespondențe adresate unei persoane necesită autorizarea destinatarului, iar după moartea acestuia, timp de 20 de ani, a succesorilor săi, dacă persoana destinatară nu și-a exprimat o altă dorință» (cf. «Monitorul oficial», București, 1996, p. 30-31). S-ar putea invoca o aparentă eroare: în același an 2001, pentru întregirea corpusului epistolar Eliade-Wikander și restabilirea coerenței sale, i-am lăsat copii ale copiilor acestor scrisori lui Mircea Handoca, «la schimb», trocul fiind singura lege în pseudo-arhiva intitulată, cu o mediocră încăpățănare, după propriul nume – cu parte din scrisorile lui Stig Wikander către Eliade, pe care le deține (doar sub formă de fotocopii), fără discernământ asupra conținutului lor, de la Eliade, din toamna anului 1985. Pentru că această corespondență este cu precădere una științifică, a cărei cotă doar un cunoscător al istoriei religiilor și, în particular, al istoriei religiilor indo-iraniene (domeniul specializării mele azi, în calitate de doctorandă a Universității din București și la Sorbona, École Pratique des Hautes Études, 5e section «Sciences religieuses») o poate evalua. În egală măsură, i-am încredințat atunci aceleași fotocopii lui Florin Țurcanu, la rândul său, el lăsându-mi copii ale altor scrisori ale lui Wikander către Eliade, conservate azi la Chicago, Regenstein Library (în arhiva personală a lui Eliade). Nu mi-am pus problema tuturor consecințelor, inimaginabile atunci, ale acestui fapt, întrucât am crezut și cred că dincolo de manierele de editare ale lui Handoca există, mai presus, și bunul simț, și legea. În mod firesc și civilizat, Florin Țurcanu nu s-a simțit invitat să publice aceste

scrisori. Dimpotrivă, înțelegând despre ce este vorba, ediția corespondenței Eliade – Wikander din «Archaevs» e cel mai frecvent citată, alături de cea Eliade-Pettazzoni (editată de Natale Spineto), în cartea sa *Mircea Eliade, le prisonnier de l'histoire*, Paris, La Découverte, 2003. În schimb, Handoca s-a grăbit să o facă, și cu ambele mâini, compilând o nouă ediție franceză însoțită de traducerea în română, cu nelipsite licențe proprii. În volumul Humanitas, el îmi aduce false mulțumiri, menționează doar parțiala (adică falsă informație) apariție a originalului francez al acestor scrisori în «Archaevs», în condițiile în care nu a cerut nici o autorizație în vederea acestui volum, a cărui publicare, probabil fără a fi fost pe deplin informat, ați încuviințat-o. Nici Sorin Alexandrescu, nici fiicele moștenitoare ale lui Stig Wikander, nici subsemnata, nici redactorii «Archaevs» nu au fost înștiințați. Dacă ar fi cerut o asemenea autorizație ar fi aflat că nu poate publica un rând, drepturile fiind deja cedate, în mod univoc. Permiteți-mi să vă spun că întreaga cunoaștere autohtonă privind comportamentul adeseori fraudulos al lui M. Handoca nu are nici o valoare, nu doar în fața legii, dar mai ales a celor două fiice moștenitoare care așteaptă apariția propriei mele ediții, întinată azi de acest act abuziv, pe care nu au de ce să-l înțeleagă. Consolarea cu acest, devenit proverbial poate, comportament nu este decât o stare toxică pentru o generație tânără, care a învățat să se modeleze după criterii opuse celor care ne aruncă într-un trist trecut de dinainte de 1989, care așteaptă altceva, mai mult, care deja face altceva. Doar propria indiferență ne poate iluziona cu «monopolul» editorial al postumelor Eliade, asumat mitologic de acest personaj. Surprinzătoare și jenantă această situație, care periclitează juridic și moral toate părțile implicate, nu cred că poate fi depășită decât printr-o desolidarizare publică din partea editurii față de acest act fraudulos, pe care îmi permit să vi-o cer. Căci indiferent ce aș scrie în presă, simpla asociere între numele și fapta lui M. Handoca și editura pe care o conduceți nu face decât să atragă umbra asupra celei din urmă. Or, asocierea este deja publică, vizibilă pe coperta atâtor volume, în particular pe volumul constituit aproape o treime (150 de pagini din 548 de pagini de text!) printr-o fraudă. Cu încredere în izbânda unei dreptăți limpezi și a bunului simț, Mihaela Timuș”. * Gabriel Liiceanu: „Stimată domnișoară Mihaela Timuș, Scrisoarea dvs. îmi deschide o rană mai veche, pe care aș numi-o «rana Handoca» și care este în fond o rană a culturii noastre, cel puțin în materie de editare de texte. Prima mea experiență legată de Mircea Handoca urcă spre anii '80, când l-am întâlnit la Păltiniș, unde adăstase câteva zile în preajma cabanei lui Noica. Trecea seara prin camera acestuia și, după cum mi-a povestit Noica însuși, îi cerea voie, la sfârșitul întrevederii, să-i lase lui conținutul coșului de hârtii, întrucât, după cum bine se știe, oamenii mari se poartă iresponsabil cu crochiurile muncii lor și aruncă uneori și ceea ce ar fi trebuit de fapt să păstreze. Să-i permită Noica lui, lui Handoca, să salveze pentru posteritate ceea ce geniul distrat riscă la tot pasul să condamne la o moarte nedreaptă. Noica a rezistat, din fericire, asediilor venite din partea acestui personaj cu o certă vocație de pubelar cultural, dar a cedat

într-o bună zi la insistențele reorientate ale lui Handoca și l-a lăsat să copieze câteva pagini din carnetele publicate mai târziu, în 1991, sub titlul *Jurnal de idei*, spre a fi încredințate unei reviste culturale. Noica nu a avut precauția să revadă rezultatele muncii de transcriptor ale improvizatului său editor. Când cei câțiva, care am îngrijit mai târziu acest ultim *Jurnal* al lui Noica, am confruntat cu originalul paginile transcrise și publicate (ilegal) de Handoca, am descoperit stupefiați câteva zeci de lecțiuni eronate pe fiecare pagină. Eram în fața unui text cu sensurile complet mutilate. Pe Handoca nu-l interesase nici să înțeleagă textul, nici să-l reproducă potrivit literei sale. Îl interesase doar să-și așeze numele alături de cel al lui Noica și să anunțe publicarea unui inedit. Nu avea zei culturali, nu respecta reguli, nu-i păsa nici cât negru sub unghie de ființa celui pe care pretindea că îl slujește ca editor. În fapt îl desfigura și, dacă era nevoie, îl ucidea cu nepriceperea lui, cu veleitarismul lui, cu încropelile lui. Nu vroia decât să se salveze de naufragiul anonimului. Era un parazit cultural, dispus la orice pentru a-și înjgheba un destin. Oamenii mari sunt pesemne mai întotdeauna flatați când cineva «se ocupă» de ei. Când încap pe mâna unor mediocri, ei termină prin a le da concursul la subminarea propriei opere și colaborează, în viață fiind, la un dezastru postum. Nu știu în detaliu cum s-au petrecut lucrurile în cazul Eliade-Handoca, dar știu câte ceva despre generozitatea lui Eliade și îmi pot lesne imagina cedările succesive ale acestuia în fața asalturilor neobosite ale bibliografului său, ale flateriilor unsuroase, ale pisălogelilor inepuizabile. Nu mă îndoiesc că Handoca poate replica aducând certificate de bună purtare de la Eliade însuși și că ne poate da oricând să citim scrisorile de mulțumire pe care Eliade, în momentele sale de credulitate sau de politețe obosită, i le-a adresat. Asta nu va schimba însă nici o clipă fondul problemei. Iar fondul problemei – și cu aceasta ajung la scrisoarea dvs. – este următorul: Handoca a lăsat să se înțeleagă că, în materie de Eliade, el este o fatalitate. Că este posesorul unei «arhive» care de-acum îi poartă numele. Că în materie de editare, când e vorba de documente inedite, este de neocolit. Ca editoare a lui Eliade în România (editura de care mă ocup avea, din 1990, un contract în acest sens cu Cristinel Eliade), Humanitas s-a văzut nevoită să colaboreze, când a fost vorba de corespondența lui Eliade, cu Mircea Handoca (în calitatea lui de posesor fizic, nu și juridic, al documentelor), așa cum Handoca, la rândul lui, s-a văzut obligat în principiu să colaboreze cu editura care deținea drepturile de publicare în România. Spun «în principiu», pentru că, în fapt, Mircea Handoca a publicat texte ale lui Eliade (publicistică, de pildă) ocolindu-ne ca editură titulară a drepturilor și găsind editori dispuși să facă pirataj cultural. A fost amenințat, cu ani în urmă, cu un proces în acest sens și am avut naivitatea să cred că nu va recidiva și că, oricum, nu va practica raptul cultural căreia i-ați căzut recent victimă și din care Humanitas, la rândul ei, iese păgubită moral. Faptul că Mircea Handoca a profitat de buna dvs. credință (și deopotrivă a redactorului nostru), introducând în cel de al treilea volum de corespondență Eliade (aflat sub un contract cu succesorul legitim al lui Eliade,

profesorul Sorin Alexandrescu) un număr impresionant de pagini pe care i le-a pus la dispoziție în cadrul unui troc cultural, știind foarte bine că nu era îndreptățit nici moral, nici juridic și nici științific să o facă – este neîndoiește scandalos. Dacă vă consolează în vreun fel acest lucru, aș dori să știți că am decis să încetez orice colaborare cu Mircea Handoca și că intenționez ca proiectul editării publicisticii lui Eliade să-l încredințez, de comun acord cu dl Sorin Alexandrescu, unei echipe de tineri cercetători care, pe lângă o formație profesională adecvată, mai știu câte ceva și despre bunăcuviință culturală, despre onestitate și respectul legii. M-aș bucura, cunoscându-vă performanțele din ultimii ani, să-mi spuneți că veți accepta să intrați în acest proiect cultural. Cu melancolie editorială, Gabriel Liiceanu”. * Sorin Alexandrescu: „La sfârșitul anului 2000, am stabilit, cu ajutorul prietenului Florin Țurcanu, aflat atunci în faza de pregătire a unei monografii Mircea Eliade, o listă de articole scrise de Eliade în anii de apropiere de mișcarea legionară. Lista cuprindea și articole pe teme înrudite, de preocupare mai generală despre destinul românilor, sau despre personalități românești, inclusiv a unor savanți evrei din România. Ideea era să public aceste articole în românește și în traducere engleză în revista «International Journal of Romanian Studies», publicată inițial la Amsterdam și continuată, în acei ani, la Fundația Culturală Română din București, pentru a pune la dispoziție celor interesați, și în primul rând a unor comentatori străini care nu cunoșteau româna, textele integrale ale lui Eliade; scopul era deci de a se putea evalua mai exact opiniile lui Eliade exprimate în texte adesea intruabile. Acestea au și fost traduse atunci în engleză. Din scrupul editorial și cum eu trebuia să plec la Amsterdam, am rugat pe Florin Țurcanu să-l consulte pe Mircea Handoca cu privire la listă, pentru a evita eventuala lipsă a unor articole semnificative. El a avut o discuție cu Handoca în cursul căreia acesta din urmă a protestat viguros împotriva noii încercări de «discreditare» a lui Eliade, dar a păstrat lista de articole spre a «reflecta». Rezultatul reflecțiilor a fost publicarea tuturor articolelor cu pricina, de către el însuși, în «Vatra» și apoi în formă de volum la Editura Dacia. Aceste publicații au fost făcute fără acordul și chiar fără știrea mea, deși Handoca era absolut la curent cu originea proiectului și cu faptul că eu, în calitate de moștenitor al lui Mircea Eliade, trebuia să-mi dau acordul de publicare a articolelor. Exasperat de această atitudine am scris atunci o scrisoare lui Mircea Handoca, la fel precum Editurii Dacia, și altor edituri, anunțând că interzic în mod formal orice publicare de texte ale lui Eliade fără acordul meu prealabil. Am refuzat după aceea orice contact cu Handoca, un om căruia îi dădusem eu însumi, în 1989, la moartea mamei mele, documente Eliade spre păstrare, dar care nu a ezitat după aceea să le publice ca fiind originale din «arhiva» sa și nu mi le-a mai înapoiat niciodată, ba mai mult, care acum își însușea fără scrupule proiectul altora. Ca urmare a publicației de către Handoca, propriul meu proiect la Fundația Culturală a trebuit să fie amânat și nu a mai putut fi realizat până astăzi, iar munca traducătoarei în engleză nu a mai fost plătită. S-a pierdut astfel o bună ocazie de-a interveni în

mod obiectiv în debaterile internaționale cu privire la atitudinea politică a lui Eliade de la sfârșitul anilor treizeci. Fac acum aceste precizări pentru că, iată, apare un nou caz de furt intelectual săvârșit de același Handoca. Dacă în cazul meu m-am mărginit la acțiune numai în mediile direct interesate, mă asociez acum unui protest public pentru că furtul privește opera unui tânăr talent privat de roadele cercetării ei. Deși Handoca a avut incontestabile merite, mai ales înainte de 1989, pentru publicarea și cercetarea operei lui Mircea Eliade, ele sunt cu mult întrecute, în ultimii ani, de aspecte negative absolut inacceptabile. Consider că a venit timpul ca «industria Handoca» să ia sfârșit. Mă văd nevoit să anunț că, din acest moment, nu-mi voi mai da acordul pentru nici o publicație Eliade întreprinsă de Mircea Handoca, spre a evita alte eventuale furturi ca și, de-altfel, nenumăratele inexactități editoriale petrecute în trecut. Orice încălcare a acestei interdicții va fi urmată de acțiune în Justiție. Voi scrie în acest scop editurilor interesate în ultimii ani de publicații Eliade și le voi ruga să facă apel la alți colaboratori, competenți și integri». □ La *Revista revistelor*, Cronicar semnează nota „*Infamie*”: „«Observatorul cultural» nr. 223 ne-a amintit din nou de lumea «Moftului român». Cititorii noștri își amintesc, firește, de întâmplarea din *Infamie*, una dintre cele mai teribile schițe ale lui Caragiale. Ai zice că e pură invenție, că așa ceva nu există sau, oricum, nu mai există în zilele noastre. Să primești o recomandare de la un prieten, să ți-o citească și să auzi, înduioșat, cuvinte ca: «Aș fi fericit să aflui că acest om, pe care-l iubesc ca pe un frate, cunoscându-l ce om de treabă și capabil este, a obținut de la dumneata ce a dorit și ce, desigur, merită». Să-i mulțumești bunului prieten. Apoi, la scurt timp («Piaza rea – s-a vărsat untdelemnul!») să afli că plicul cu scrisoarea de recomandare conținea cu totul altceva și anume: «Moftangiul care-ți aduce această scrisoare – Îmi fac o datorie amicală să-ți atrag atenția asupra acestui caraghios – la seama, nu-i acorda nici un crezământ – Poate avea câteodată spirit, dar foarte superficial și cu deosebire zevzec». O infamie nouă pe vechiul tipar s-a desfășurat totuși, sub ochii publicului, în săptămâna imediat următoare Târgului de Carte Bookarest 2004, iar victima ei a fost nimeni altul decât autorul cărții *Despre îngeri*, Andrei Pleșu. Și, pe tangentă, Gelu Ionescu. Cronicarul, martor anonim, a urmărit târășenia și-o va povesti fără părtinire, dar nu fără mirare. La decernarea Premiilor ASPRO pentru 2003 a fost prezent Andrei Pleșu. Aici a obținut mai întâi, pentru cartea cu pricina, premiul la categoria «Critică literară, eseu», apoi Marele premiu, la egalitate cu Gelu Ionescu, acesta pentru *Copacul din câmpie*, volum de memorii. Până aici toate bune și frumoase fiindcă ambele cărți, desigur, merită chiar și premii pur onorifice, ca în cazul de față. La festivitatea de decernare a strănerii de mână, Președintele ASPRO, I.B. Lefter a rostit cuvinte amabile, chiar dacă însoțite de un zâmbet chinuit și a citit doar câteva fraze neutre și ciuntite, din plic, semnate de Adrian Marino, președintele juriului pentru Marele Premiu ASPRO. Iar cei doi laureați au mulțumit civilizată, D-l Gelu Ionescu declarându-se chiar «îngerul păzitor» al D-lui Pleșu, așadar solidar cu acesta.

Asta se întâmpla sâmbătă. Marți, pe 1 iunie, «Observatorul cultural» publică în *extenso* ce se afla în plic, justificarea președintelui juriului, Adrian Marino. Cartea lui Pleșu, este făcută praf, «moftangiul» de autor e demascată, în timp ce cartea lui Gelu Ionescu este ridicată în slăvi, pe modelul comunist «așa nu!», «așa da!» (Nu este prima dată că revista «democratică» «Observator cultural» împarte lumea intelectuală în tabere, pe distincția bine/rău, și dezbină ca să stăpânească, punându-l mai ales pe cel laudat într-o postură de-a dreptul stânjenitoare. Și noi am observat că linia Carmen Mușat diferă, la «Observator», de linia I.B. Lefter, dar nu ne vom apuca să dezvoltăm teoria în articole despre bine și rău!) «Evident, spune A.M., primele noastre preferințe s-au îndreptat spre Gelu Ionescu». De ce evident? Ba nu e deloc evident decât pentru Dl Marino. Culegând din concluziile lui Pleșu câteva sintagme care trebuie citite prin antifrază (după cum și-ar da seama și un elev de liceu), A.M. le ia în serios și-l pune la zid pe A.P. pentru poziția lui antiraționalistă și «mistică». Se proceda la fel și înainte de '90, pare că nimic nu s-a schimbat. Spiritul lui A.P., consideră Marino, este de tip «absolutist, potențial sau explicit totalitar» și «autoritar» (sic!) fiindcă «el are nu numai noțiunea <interdicției> poziției ostile, pe care o critică, dar și tendința punerii sale în practică» [!]. Andrei Pleșu, spirit totalitar, autoritar și care practică voluptuos interdicția! Atunci de ce mai este premiat cu Marele premiu? Justificarea președintelui juriului se încheie cu o nouă palmă și cu o nouă sau mai precis veche răfuială personală, aceea a lui Marino cu «Școala de la Păltiniș» și cu mentorul ei, care, el, nu-i mai poate răspunde: «În timp ce cartea lui Gelu Ionescu se adresează unui public larg, de bun nivel mediu, Andrei Pleșu este elitist și restrictiv. O reminiscență involuntară și inocentă a <școlii Noica>?» Că democrația occidentală și corectitudinea politică includ respectul pentru domeniul teologic, că teologia este și o chestiune de cultură generală nu le intră în cap cu nici un chip unora din contemporanii noștri. Iar că Noica nu era tocmai un spirit religios sau «mistic» îi scapă lui A.M. În plus, dacă o carte vândută în 30.000 de exemplare în circa o jumătate de an e elitistă, dacă o carte scrisă «pentru cititorul de azi, de regulă sceptic, de cele mai multe ori incult teologic», nu destinată specialiștilor (lucru spus explicit de autor, dar trecut sub tăcere de dl A.M.) și considerată de «un tânăr exigent» a fi chiar «de cultură generală» a ajuns elitistă pentru un cititor de talia lui Marino, atunci D-l Marino ar trebui să fie, într-adevăr, foarte, foarte îngrijorat. Dar nu pentru D-l Pleșu!»

22 iunie

• [„**Observator cultural**”, nr. 226] Ion Bogdan Lefter semnează *Note cu un „Cronicar”*, Andrei Pleșu, Tudorel Urian și un „I.M.”: „*Mal entendu la «România literară»*». Pe ultima pagină a «României literare» de săptămâna trecută, semnatarul rubricii de revistă a presei, «Cronicar», se arată foarte inflammat de apariția în «Observatorul cultural» a textului prin care Adrian Marino, președintele juriului pentru Marele premiu al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România –

ASPRO (organizație pe care cu onor o prezidez), a comentat cele două cărți laureate ex aequo în cadrul recente Gale a Premiilor ASPRO, una aparținându-i lui Gelu Ionescu, cealaltă lui Andrei Pleșu. Foarte cultivat, cititorul de gazete face trimitere la Caragiale, dar încurcă datele reale ale evenimentului (susține că aș fi citit în Gală câteva fraze din Adrian Marino, când – de fapt – mesajul domniei-sale a fost citat fragmentar de către Monica Spiridon, membră a aceluiași juriu, calitate în care a și adăugat propriile sale opinii despre cele două cărți) și – în genere – extinde abuziv reprezentativitatea textului lui Adrian Marino asupra întregului juriu. *Mal entendu!* De fapt, de câțiva ani încoace, de când starea sănătății nu i-a mai permis să se deplaseze la București pentru Gală, distinsul cărturar clujean trimite de fiecare dată câte un text de comentariu asupra cărții/cărților câștigătoare, pe care-l dăm publicității ca pe o opinie personală, sigur că prestigioasă, însă în nici un caz ca pe o «motivație a juriului», «oficială». De altfel, juriul nu se întrunește și nu discută asupra titlurilor aflate în competiție, ci – pur și simplu – votează democratic, de la distanță, rezultatul ieșind din însumarea simplă a opțiunilor. Dacă un membru ori altul al juriului, fie el și președintele însuși (funcție pur onorifică, fără o influență specială asupra rezultatului votării), formulează o părere despre cartea/ cărțile câștigătoare, n-o poate face decât în nume propriu. Ce să mai spun despre tonul pe care «Cronicarul», probabil unul dintre junii colaboratori ai «României literare», își permite să comenteze un text semnat de unul dintre cei mai prestigioși teoreticieni literari pe care cultura română i-a avut vreodată? *Andrei Pleșu între doua Premii ASPRO*. Pradă aceluiași *mal entendu*, Andrei Pleșu îi dă lui Adrian Marino o replică în numărul de față al «Observatorului...» (v. p. 12-13) și anunță că renunță la premiul respectiv. Întrucât mi-a adresat rugămintea de a reproduce și mesajul său către mine, găsesc firesc să fac public și comentariul meu de răspuns. Aflând că s-a decis să returneze Marele premiu și să-l păstreze pe cel pentru critică literară și eseu, și anume «din respect pentru votul celor 150 de membri ai organizației [ASPRO]», i-am transmis lui Andrei Pleșu un mesaj în care am arătat că același raționament ar trebui să funcționeze și când e vorba despre membrii juriului pentru Marele premiu, stabilit tot prin vot democratic, nu printr-o decizie discreționară a președintelui juriului. Nu merită și membrii acestui juriu să fie, la rândul lor, respectați? În fond și la urma urmei, volumul lui Andrei Pleșu a câștigat Premiul pentru «Cea mai bună carte a anului» la categoria „Critică literară, eseu» cu un procent de voturi evident mai mic (opțiunile s-au împărțit între cele șase titluri nominalizate după primul tur de scrutin) decât al celor exprimate de cei șase membri ai juriului pentru Marele premiu. Care e – atunci – diferența?! Să fie vorba doar despre orgoliul auctorial, ultragiāt de dezacordul ideologic al lui Adrian Marino, care – totuși – a recunoscut calitățile cărții premiate?” □ Se publică o *Replică* de Andrei Pleșu: „Dragă Domnule Ion Bogdan Lefter, Vă rog să aveți bunăvoința de a publica în revista Dvs. scrisoarea deschisă adresată Dlui Marino (v. attachment-ul), ca replică la textul D-Sale din Nr. 223. Vă rog, de asemenea, să luați notă de faptul

că renunț la Marele Premiu acordat de juriul ASPRO, pentru motivele expuse în scrisoarea anexată. Voi face să vă parvină diploma și trofeul. Înțeleg să păstrez premiul pentru critică literară și eseu, din respect pentru votul celor 150 de membri ai organizației Dvs. V-aș fi recunoscător dacă ați aduce decizia mea și la cunoștință cititorilor Dvs. Cu mulțumiri și salutări colegiale, Andrei Pleșu, 16 iunie 2004. * Stimate Domnule Marino, După ceremonia premiilor ASPRO, a trebuit să lipsesc pentru scurt timp din țară, așa încât am citit cu oarecare întârziere textul prin care, în calitate de președinte al juriului, înțelegeți să vă argumentați opțiunile. Trec peste ceea ce e simpla neregulă procedurală. Nu e normal să aflu, din presă și după ce mi s-a decernat Marele Premiu, de existența acestui text, unic în felul lui. Căci el e construit în așa fel încât să justifice mai curând anularea distincției oferite, decât confirmarea ei. Pe scurt, premiul mi se dă ca și cum mi s-ar lua. Din «Evenimentul zilei», aflasem deja, a doua zi după ceremonie, că primisem nu un premiu, ci «o lecție de fair play». Dar îmi spuseseam, atunci, că nu e vorba decât de un mic acces de proastă creștere, curent în lumea românească de azi. Constat însă, citindu-vă, că lucrurile merg ceva mai adânc. E vorba de un mod de gândire și de comportament căruia autoritatea Dvs. îi conferă un credit nemeritat și, după părerea mea, pernicios. Porniți, în textul cu pricina, de la o aparentă distincție tipologică, pe care însă o manevrați ca pe un verdict judecătoresc. Căci nu de o polaritate benign clasificatoare e vorba (de tipul Dostoievski-Tolstoi, Brâncuși-Paciurea, Caragiale-Eminescu, sau măcar tradiționalism-modernism), ci de separarea grâului de neghină: de o parte cei buni, raționaliști, criticiști, liberali, democratici, pro-europeni, pluraliști, toleranți și laici, de partea cealaltă cei răi, absolutiști, totalitari, mistici metafizici, etniciști. De o parte cristal pur, de cealaltă puroi. În acest dramatic binom, eu sunt, firește, prost plasat: autoritar, restrictiv, elitist, teologal, mistic. Admiteți, generos, că «nu puteți ignora» «calitatea intelectuală» a unor cărți, chiar dacă ele au o «orientare ideologică» deviată. E bine că nu ignorați asemenea cărți. Dar nu se înțelege de ce țineți cu tot dinadinsul să le dați premii. E ca și cum ați pune coroana, în fata clasei, pe creștetul șefului de promoție, numai ca să aveți ocazia de a-l urechea. Calitățile pe care sunteți dispus să mi le acordați (erudiție, «bun nivel intelectual», luciditate) nu mă pot inocenta până într-atât, încât să mă scutiți de suspiciuni infamante, ca de pildă tendința de a practica interdicția, intoleranța, anti-raționalismul etc. Pentru a mă scuza, îmi falsificați citatele. Eu nu-l laud pe Descartes pentru că e «rezonabil și matur», ci remarc tocmai limitele unui anumit mod de a fi «rezonabil și matur», în contrast, de pildă, cu intuițiile infinit mai nuanțate ale lui Leibniz (v. p. 278-280). În același loc, eu resping (și nu semnalez cu adeziune, cum lăsați să se creadă) tendința de a utiliza «rațiunea și bunul simț» pentru a amenda ca «extravagantă» angelologia. În sfârșit, ceea ce condamn la p. 177 e exact tipul de «spiritualism» care vă îndispune și pe Dvs. «Interdicția» pe care o sugerez (o metaforă, domnule Marino!) se adresează misticismului nebulos și exaltat, foarte la modă în anumite cercuri. Dacă vreți să ilustrați apetitul

și vocația mea de cenzor, trebuie să căutați în alte direcții. Să vă întrebați, de pildă, sau să-i întrebați pe alții, în ce fel mi-am exercitat pasiunea interdicției pe vremea când eram ministru al Culturii și aveam la îndemână toate mijloacele necesare pentru a teroriza frageda cultura autohtonă. La fel, pentru a argumenta anti-europenismul, anti-liberalismul, etnicismul meu de (impură) sorginte nicasiană, ar trebui să cercetați perioada ministeriatului meu de la Externe și să dovedeți că politica pe care am adoptat-o față de Bruxelles și Washington a fost pură ipocrizie. Dar Dvs. știți, de fapt, cum stau lucrurile. Sau cel puțin așa sper. Știți că Noica însuși nu poate fi redus la *Rostirea românească*, știți că l-a tradus și comentat pe Descartes (tocmai pe el!), că a scris o ontologie fără nici o componentă idiomatică și o logică fără legătură cu spațiul mioritic, că ultima lui carte se cheamă *De dignitate Europae* și că printre reperele lui esențiale figurau Hegel și Goethe. Știți, poate, și că a stat zece ani în domiciliu obligatoriu și șase în pușcărie, înainte de a deveni ideologul lui Ceaușescu, de dragul vilei confort 3 de la Păltiniș. Știți, sunt sigur, și că Liiceanu nu e un simplu îngrijitor al templului Noica, că e autorul câtorva lucrări solide de specialitate și că strategia Editurii Humanitas nu e salvagardarea naționalismului valah. Știți, de asemenea, că «Școala de la Păltiniș» nu înseamnă strict Liiceanu. Că printre obscuranțiștii ei neaoși se află și Victor Stoichiță (actualmente profesor în Elveția), Andrei Cornea, Sorin Vieru, Thomas Kleininger, Radu Bercea și mulți alții, diverși și destul de «criticiști». Dar dacă știți toate astea, cum să-mi explic «liberala» Dvs. vigilență ideologică, «toleranta» Dvs. intransigență? Cum să-mi explic vocabularul Dvs., în care termenii «mistic», «metafizic», «teologal» sunt folosiți în stilul celor mai triviale prelegeri de ateism militant de pe vremea materialismului dialectic, când însă vi se părea cochet să vă ocupați de Mircea Eliade (fără prejudecăți, s-ar zice, în legătură cu preocupările lui religioase sau cu trecutul lui «etnicist»...). Cum să-mi explic, în sfârșit, modul rudimentar, provincial, în care evacuați tematica religioasă din spațiul «legitim» al Europei «pluraliste», «liberale», «raționaliste» și «criticiste». Aveți aerul să credeți că studiile religioase au dispărut din universitățile europene, că teologii catolici șomează, că «Divinity School» de la Chicago e sediul unei secte și că Toma d'Aquino, Meister Eckhart, Pascal, Teilhard de Chardin, Simone Weil și cei din aceeași speță (nu mai vorbim de Eliade, Dumézil etc.) sunt o armată sumbră, dezlănțuită împotriva rațiunii. Dacă asta înseamnă, după Dvs., a fi european, sunt încântat să mă las clasat în tabăra opusă. Un ultim cuvânt înainte de a încheia, perplex și melancolic. Textul Dvs. nu e numai stingheritor intelectualmente. Este de o tristă ineleganță. Și nu numai față de mine, ci și față de colegul meu de premiu, dl Gelu Ionescu. Cartea lui nu pare să aibă – în viziunea Dvs. – decât valoarea pe care i-o dă contrastul ideologic cu a mea. Spre deosebire de mine (autor al unei «cărți de bibliotecă»), el se adresează «unui public larg, de bun nivel mediu». E fals de la cap la coadă. Opul meu «elitist», «de bibliotecă» a atins deocamdată un tiraj de 30 000 de exemplare, iar lucrarea lui Gelu Ionescu e departe de a fi o performanță călăie, cuminte,

«populară», adaptată unor exigențe modeste. E cartea unui fin intelectual, a unui scriitor rafinat și a unui analist subtil. În aceste condiții, faptul că spre el au mers «primele Dvs. preferințe» (formulă ciudată în condițiile unui premiu «ex aequo») se bazează – s-ar zice – mai curând pe un *malentendu*, decât pe valoarea intrinsecă a cărții sale. Veți înțelege, domnule Marino, că nu pot lua textul Dvs. decât ca pe o invitație de a-mi face «autocritica». Mă conformez și depun diploma și trofeul Marelui Premiu ASPRO în brațele Dvs. competente și în patrimoniul organizației conduse de dl Ion Bogdan Lefter. M-ați convins. Am intrat, datorită unui gest de generoasă pedagogie, în posesia unui titlu pe care nu-l merit”. □ La «INFO ministeriale» se comunică: „Ministerul Culturii și Cultelor a dat publicității componenta Comisiei Naționale pentru Subvenționarea Culturii Scrise, alcătuită în conformitate cu prevederile Legii Nr. 188/2003 în domeniu. Ca președinte a fost reconfirmat acad. Dan Berindei, ca vicepreședinte – scriitorul D.R. Popescu, iar ca secretar – Marilena Guga Romanul, consilier în Ministerul Culturii și Cultelor. Ca membri au fost desemnați acad. Dan Grigorescu, Radu Dimitriu, Cezar Ivănescu (ultimii doi – din partea asociațiilor de editori), Mircea Ghițulescu și Sorin Preda (din partea asociațiilor de scriitori), Eniko Marko, Radu Petru, Gheorghe Popa, Vasile Molan, Lucia Oveză”.

• [„22”, nr. 746] În *Fracturi de atitudine*, Iulia Popovici recenzează romane de Adrian Schiop, *pe bune/pe invers* (prefață de C. Rogozanu, Polirom, 2004), și Ioana Baetica, *Fișă de înregistrare* (prefață de Liviu Antonesei, Polirom, 2004): „E o declarație de atitudine: fracturiștilor nu le plac diacriticele. Nu le plac cel puțin în propriile nume, pe care le vădulesc, din spirit de frondă, de mărcile apartenenței la o cultura minoritară, a lui a, s, t, i (sau a), a numelor Șchiop și Băiețică. Asta deși ceea ce-ar putea cel mai bine aproxima spiritul celor doi prozatori debutanți în revoluționara colecție de tineri scriitori a Polirom-ului e tocmai, dimpotrivă, fascinația senină a vieții marginale, de club, clan, cenaclu, cu reguli și ritualuri atent întreținute la adăpost de lumea mare. Și Ioana Baetica, și Adrian Schiop recartografiază, de fapt, prin experiența proprie, universul formativ al unor generații succesive de umaniști (studiile în științe umane, de preferință Litere, justifică apetitul ficțional) combinând spiritul anti- (cultura înaltă, literatura care-i precede, conformism social) cu unul inaugural, de întemeiere a unei noi civilizații literare post-apocaliptice. E o idee prezentă nu numai la optzeciști, ci și la generația imediat următoare, cea a *Tabloului de familie* a lui Paul-Bădescu – Bobe – Cârstean – Gherguț – Rădulescu, prelungindu-se oarecum mai radical la douămiiștii cărora le aparțin fracturiștii. În această etapă a scrisului lor, ei practică – în proză ca și în poezie – literatura ca formă de explorare a experienței personale imediate, a momentului, sunt vrăjiți de propria ființă și-n același timp își studiază cu scrupulozitate de entomolog efectele ciocnirii cu lumea. Pentru că, în latura lui teoretică cel puțin (și în cea practică de liderul grupului, Marius Ianuș), fracturismul presupune asumarea unei poziții etice, de implicare și critică socială, e (uneori doar vrea să fie) o literatură de atitudine. Drumurile către o

astfel de literatură sunt însă multe și de multe ori contradictorii – lucru vizibil cu ochiul liber în *Fișă de înregistrare* și *pe bune/pe invers*, cărți care se-ntâlnesc și se despart în varii puncte. Absolvent, la Cluj, al Facultății de Psihologie și Științele Educației, profilul Pedagogie-Limba și Literatura Română, Adrian Schiop se împărtășește în egala măsură din filozofie și teorie literară și din grunge, BUG Mafia, în general contraculturile de masă. Iar *pe bune/pe invers* ar putea avea ca reper literatura generației Thatcher britanice, cea care i-a dat în dramaturgie pe Ravenhill și Sarah Kane și și-a găsit «manifestul» în *Generation X* a lui Douglas Coupland (pe care, în această paranteză fie zis, Schiop îl citează). E literatura unor spirite în derivă, rămase fără cârja valorilor sociale ale părinților lor (ale generației planului Marshall în Anglia) și mai ales fără cultul familiei, al cărui nucleu afectiv e recompus, prin liberă alegere, în grupul de prieteni. Toți suferă de o psihoză a lipsei de sens de care încearcă să se vindece prin ficțiune sau mai curând printr-o secționare aleatorie a realului, toți se văd hoinari printr-un fel de teritoriu răvășit de forțe atomice și populat de mutanți. [...] Atitudine literară înseamnă, în cazul lui Schiop, redescoperirea unui soi de umanism al demitizării marilor teme [...] și a marilor eroi. Cam pe-aici s-ar putea strecura autoproclamata homosexualitate a naratorului, într-o stare de perpetuă latență, sursă de dezvoltări ficționale și succesive chestionări. Român al anarhismului personal, al (de)limitărilor autoritare, dar și al fragilității căutărilor într-o lume refuzată, al speculațiilor post-intelectuale și al spleen-ului post-adolescenței, fracturistul pe *bune/pe invers* e o carte de generație care, nesupunându-se ochiului estetic de perspectivă, se cere consumată ca act al unei stări de fapt. La fel ca toate scrierile fracturiste – practica literară de ficționalizare a biografiei. Ioana Baetica a terminat Facultatea de Litere din București în 2002, a făcut apoi un masterat de antropologie la SNSPA și a cochetat cu studiile de gen. Spre deosebire de Schiop, are mai degrabă o cultură a snobismului cu nuanțe radicale – pe de o parte, snobismul dezinhibării (sexuale, care-și servește drept mijloc și unic scop), pe de alta, cel al ghetoului literar cu acces selectiv. Așa se face că dincolo de șocul asupra ultimelor spirite pudibonde (subsumabil atitudinii fracturiste) și de caracterul lor psihanalizabil, tribulațiile sexuale, spermofage etc. din «romanul» *Pulsul lui Pan* nu duc practic nicăieri; nici literatură pornografică nu sunt, nici poem erotic (deși sunt puternic metaforice), ci mai degrabă încercări pubere de explorare identitară ce s-ar cere la un moment dat depășite. Dacă în *pe bune/pe invers* referințele de bibliografie academică sunt permanent convertite către fluxul aleatoriu al subculturii pop, sunt deconstruite după reguli de uz propriu, în *Fișă de înregistrare* (în egală măsură în miniromanul și prozele scurte pe care le cuprinde) a Ioanei Baetica literatura e luată în serios, într-un serios cu nuanțe adolescente, exces poetic și experimentalism la limita facilului. Textele scurte – *Floarea din zid*, *Planeta do diez*, *Tatuaj*, *Omul care a terminat-o cu lumea* – sunt de fapt intertexte, rescrieri, jocuri de construcție (*Omul...* e încheierea unei povestiri neterminate de Lawrence) ușoare, de scriitor neprecoce, iar de infantilisme

repetate nu e scutit nici *Pulsul lui Pan* (vezi lista diferențelor «metafizice» dintre sexualitate și senzualitate), salvat însă de multe ori de autoironie. Unul din cele mai bune fragmente ale Ioanei Baetica, din finalul *Pulsului lui Pan*, e un strigat de furie împotriva unei Românie care nu se lasă iubită: «De ce n-o iubesc? Pentru că m-a împușinat și m-a îmbătrânit, m-a chinuit cu exhibiționismul ei obscen de prin ziare și de la televizor. [...] Pentru că România își trage fustele, se crăcănează bine și ți se pișă-n gură dacă îndrăznești s-o deschizi.» Tema e însă un patent Ianus, ale cărui volume de versuri țin de o poezie a disperării sociale și anarhismului politic (venite la rândul-le pe filiera Ginsberg) de mult mai mare forță [...], de sub umbra căreia e destul de greu de ieșit și care se lasă simțită uneori în scrisul celorlalți fracturiști. Tema care îi e însă proprie Ioanei Baetica (și ale cărei motivații și context socio-cultural le studiază, spune ea) e cea a emigrării. Capitolul final al *Pulsului lui Pan*, *Achtung!*, e singurul care face scriitura de atitudine perceptibilă (cu toate accesele de prețiozitate, partea aceasta e bine construită) în notațiile haotic-personal-poetice ale fetei plecate, pe urmele dragostei, într-o Anglie simțită ostil, care nu poate deveni acasă, dar care rămâne mai aproape decât România-mașteră. Fracturiștii nu sunt militanți în piața publică și nu promovează implicarea directă, nu asta înseamnă pentru ei literatura de atitudine; fac însă din experiență proprie – au vocația persoanei I singular – o modalitate de denunțare a morbului descompunerii sociale, a alienării și mizeriei existențiale tangibile, a lipsei de sens și aleatorului vieții într-o Românie (dar nu neapărat) căreia-i rămân (Ianus dixit) copiii eterni și cretini”.

23 iunie

• [„Luceafărul”, nr. 24 (654); „Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor. Serie nouă inițiată de Laurențiu Ulici”, „este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor; director: Marius Tupan; redactori asociați: Horia Gârbea, Daniel Nicolescu, Ioan Es. Pop, Stelian Tăbăraș] Numărul are ca temă *Întâlnirea scriitorilor români din întreaga lume*. Gabriel Chifu, *La intersecție*: „deocamdată, meseria de scriitor, înțelegând prin asta un om care trăiește din scrisul său, nu prea mai există: cărțile, ca și colaborările la publicațiile literare nu aduc pecuniar mai nimic autorilor, să scrii a devenit un hobby destul de bizar sau, în cel mai bun caz, o îndeletnicire enigmatică și cumva ritualică, mistică, atunci când e făcută cu vocație. Cel mai des însă nu e decât o dare în stambă a diletanților. Dacă luăm banul ca unitate de măsură a importanței sociale deținute de diverse activități, atunci rezultatele sunt catastrofale pentru literatură. În lumea românească, scriitorul sau redactorul literar sunt plătiți la nivelul cel mai de jos, probabil ca un ins care mătură strada”. □ Alexandru George, *De la o întâlnire la alta*: „În trecut au fost scriitori sau publiciști care au căutat audiența internațională din motive diverse [...]. Acuma [...] se descifrează cu totul altceva. E vorba de hotărârea fermă, bine concertată, de a părăsi țara în momentul când își termină

studiile, când obțin calificările cele mai înalte (deși însuși acest succes atestă o anumită situație culturală a țării noastre). Numai că toți acești tineri aparțin mai rar profilului umanist și încă mai puțin unor posibili viitori scriitori, care se vede că nu pot trece decât cu mare dificultate bariera limbii, adică tocmai ceea ce e mai «specific» mediului lor de baștină. Iar eventualitatea ca aceștia, dacă sunt îmboldii de nu știu ce vocație, să scrie în românește literatură aflându-se la Paris, în Spania, SUA, pentru altceva decât culesul căpșunilor, e aproape exclusă. În privința aceasta s-a putut constata (fenomenul fiind semnalat de mai toți vorbitorii veniți de acolo la Neptun) că o sumă întreagă de scriitori locuind în Israel, dar scăpați (nu am alt cuvânt) din România au continuat să scrie în românește, ba unii și-au demonstrat această aptitudine sau voință abia după câțva timp. Rămâne de văzut câți din seria nesfârșită de tineri titrați, care, mai recent, au plecat e voie bună și fără dificultăți din România, vor face și ei precum confrății lor de dincolo de Mediterana. Emigrația, ca fenomen de masă, afectând clasa intelectuală, mai ales pe tineri, este un fenomen nou în cultura și istoria noastră și are cauze profund politice. [...] Rămâne de văzut cum vor evolua lucrurile și dacă în generațiile următoare ne vom mândri cu cei pe care «i-am dat» francezilor, americanilor sau englezilor, dar care, ca și în cazul marilor artiști din trecut, constituie o dovadă că mediul românesc a fost pentru unele spirite strălucite unul neprielnic sau chiar ostil. Gloria este mai ales a indivizilor excepționali – situație ambiguă pentru că tocmai ea semnalează reversul unor izbânzi dobândite realmente, dar nu pe teren autohton. Pentru aceasta ar trebui să redefinim «cultura» de care se vorbește atâta mai ales în mediile celor care așa-zicând «o fac» și care este și ea un fenomen politic sau poate numai unul împletit strâns cu acesta. Ea nu e decât într-o interpretare neghioabă un sac plin cu produse «de valoare» pe care le oferim străinătății și pe care ar trebui să le și «desfacem» cu profit”. □ Andrei Brezianu, *Literatura română: unde ne aflăm. Trei puncte de vedere*: „Unde ne aflăm astăzi, după 1989, față de substanța tradiției literare românești de până acu, e o întrebare care ne pune în fața a trei constatări: o oarecare retragere în memorialistică, publicistică sau jurnalism polemic din partea multor nume consacrate înainte de 1989; afirmarea unui număr de voci noi incontestabil remarcabile cum ar fi – dau un singur exemplu: cea a lui Mircea Cărtărescu. Și, element nou, într-un climat social și cultural determinat de bruschetea invaziei de cultură populară venită cu toată forța impactului verbal și mediatic din Occident și Extremul Orient, apariția unui «desant» de incontestabil șoc spectacular, iconoclast, înverșunat și dur față de orice marcă de vechime, fie ea mică sau mare. Această generație, prima clar delimitată ca identitate frapantă, după răspântia dramatică a anilor '90, este generația «douămiistă». Ceea ce o caracterizează – simplificând puțin – s-ar putea rezuma la următoarele trăsături distinctive: moartea interdicției de vocabular; dominantă epidermicului asumat ca valoare înaltă; relativizarea frumosului; asimilarea «trendurilor» globalizante; surdina asupra mărcilor identitare derivate din vechi; atacarea «boierilor minții»;

peiorativizarea predecesorilor, atenuarea până la dispariție a spiritului de finețe. În versiunea ei «fracturistă», reprezentată printre altele de autoarea volumului de succes *Fișă de înregistrare*, această literatură tânără «e o literatură care nu mai are în vedere esteticul. Sau prea puțin. [...] Această literatură română tânără și-a asumat funcția pe care o avea, în anii '50, literatura de atunci: funcția de propagandă. Știe că are o misiune cu mult mai importantă decât aceea de a da de mâncare criticii [...] arată cu degetul (... (acuză, strigă în gura mare adevărul» (Ioana Baetica)».

● **[„România literară”, nr. 24]** Vladimir Tismăneanu semnează articolul *Ronald Reagan și prăbușirea sovietismului*: „La începutul anilor '80, când am ajuns în Occident, imaginea lui Ronald Reagan, mai ales în Franța și Germania, era aceea a unui conservator dogmatic, un anticomunist din categoria "pură și dură", incapabil de compromisuri ori negocieri. Pe scurt, un ideolog, în sensul peiorativ al cuvântului. Era vorba, evident, de o caricatură: pentru Hellmuth Schmidt și François Mitterand, președintele american era de fapt o marionetă în mâna unor cercuri interesate să intensifice confruntarea cu Uniunea Sovietică ("complexul militar-industrial"). Evident nu toată lumea gândea astfel, însă mitul anti-american pedala puternic pe imaginea actorului de mâna a doua, lipsit de rafinament cultural și de experiența diplomatică. Pe plan intern, se spunea nu doar în Europa de Vest, dar și în cercurile de stânga din SUA, Reagan era exponentul unei revoluții conservatoare menită să distrugă așa-numitul Welfare State, creat în perioada New Deal-ului rooseveltian. Propaganda sovietică, abil infiltrată în cercurile gauchiste din Vest, încerca pe toate căile să producă imaginea unui lider simplist, ostil oricăror nuanțe, manicheist și deci periculos pentru pacea mondială. Lucrurile erau însă esențial diferite: Reagan nu inventase pericolul expansionist sovietic. Aceasta era o realitate. Înaintea sa, președintele Jimmy Carter și consilierul pentru securitate națională Zbigniew Brzezinski deveniseră partizanii reconstrucției sistemului militar american. Poziția americană de susținere a rezistenței anticomuniste din Afganistan fusese formulată înaintea alegerii lui Ronald Reagan ca președinte. Nu mai puțin important, deși nu a făcut niciodată caz de lecturile sale, Reagan a urmărit atent debaterile de idei din Statele Unite și a ajuns la concluzia necesității regândirii raporturilor cu blocul sovietic. Între altele, el a citit și a fost influențat de un articol publicat în revista «Commentary» de Jeane Kirkpatrick, cu titlul *Dictatura și duble standarde*. Gândirea neoconservatoare l-a marcat profund pe cel care avea să devină al patruzecilea președinte american. Jeane Kirkpatrick a fost astfel numită reprezentantă la ONU și membră a Cabinetului american. Alți gânditori de orientare similară au căpătat poziții influente în diverse zone ale administrației (Kenneth Adelman, Richard Perle, Elliott Abrams). Unii dintre aceștia au reintrat în arenă în timpul administrației George W. Bush, despre care se spune adeseori că este mai degrabă continuatorul politic al lui Reagan, decât al tatălui său. Să mai amintesc că una din cărțile care au influențat decisiv evoluția intelectuală a

lui Ronald Reagan a fost *Witness (Martor)*, sfâșietoarea confesiune a lui Whittaker Chambers (carte admirată, între alții, și de Arthur Koestler), un document extrem de revelator privind natura perversă, chiar demonică, a comunismului. În planul politicii externe, neo-conservatorismul s-a opus și se opune conciliatorismului în raport cu forțele totalitare. Mulți neo-conservatori sunt foști democrați, dezamăgiți de lipsa de voință politică a administrației Carter. Odată devenit președinte, Reagan a făcut enorm pentru încurajarea și susținerea mișcărilor disidente din statele comuniste. Reagan a înțeles rolul ideologiei și a sprijinit posturile de radio care emiteau către URSS și statele din Europa de Est și Centrală. S-a opus valului pacifist din anii 1982-1985 și a reușit amplasarea rachetelor în Europa de Vest, restabilind balanța strategică cu URSS (Havel a fost între cei care au scris critic la adresa pacifiștilor unilaterali din Vest). Moștenirea lui Ronald Reagan include, la loc de frunte, victoria Occidentului în Războiul Rece. Nici un alt președinte american nu a înțeles mai exact decât Reagan importanța clarității morale în lumea de azi.” □ Marius Chivu recenzează romanul lui Adrian Schiop *pe bune/ pe invers*: „Romanul este bine condus, însă textul este tern și deseori plictisitor, cu un conținut destul de sărac. La testul lecturii de plăcere, câștig de cauză va avea romanul primeia. Romanul de debut al lui Adrian Schiop pendulează între două medii: unul al căminelor studențești, celălalt al unei unități militare. Personajul narator este tânărul Schiop, iar subiectul cărții este grupul lui de prieteni. Cu toții școliți, studenți sau foști studenți, aflați la vârsta marilor incertitudini și a confuziei de început de viață, traduse în relația cu familia, cu partenerii de sex, cu societatea. De aici discuțiile interminabile și căutarea cu orice preț a unor «chestii», «faze» sau «ficțiuni», a unei povești, fie și inventate, care să le alunge plictiseala existențială instalată, paradoxal, într-un moment al vieții când totul e de făcut. Se dezvoltă, astfel, în subtext, profilul unei crize de generație. De ce cred, însă, că romanul nu satisface la lectură? Nereușita cărții vine dintr-o serie de indecizii ale autorului. C. Rogozanu spune în prefață mai multe lucruri demne de luat în seamă, dar numai citite (și) printre rânduri. Altfel, lectura prefațatorului poate părea predeterminată: orizontul de așteptare, departe de a fi contrariat, supralicitează opera dintr-o prea puternică nevoie de a fi satisfăcut. Romanul ar ținți să fie unul de atitudine, scris pe principiul *be yourself*, în virtutea căruia autorul ar elabora mărci identitare subculturale. Personajele sunt minoritari (social și sexual) și, de aici, preluarea elementelor specifice: mode, ideologii, tendința de a «violenta prejudecățile culturii înalte» prin folosirea/inventarea unui limbaj aparte, în primul rând dezinhibat, pe fundalul culturii hip-hop. Scriitura ar fi cumva autentică, voit neșlefuită, nepreocupată de estetic, de altfel, criteriu marginal. Cu toate acestea, C. Rogozanu nu e prea convins, ci mai degrabă reținut. De aceea face și câteva confuzii. În opinia mea, *pe bune/pe invers* este model de nonconformism *no cojones* care, înainte de a «violenta prejudecățile culturii înalte», cum spune prefațatorul, preia comod și fără furie tocmai clișeele protestatare, ale revoltei cu sau fără ștaif. Găsim în acest roman

toată recuzita livrescă uzată a genului: mai '68, mișcarea hippie, stilul *camp*, *Catcher in the Rye*, Eminem, 2Pac, Cobain, BodyCount ș.cl. Încremenirea în nonconformismul clasic, *déjà -vu* pe toată linia. În loc să se încarce de tensiune, romanul devine previzibil și, pe alocuri, teribil de plictisitor. Dar să vedem cam care ar fi indeciziile autorului și impreciziile prefeței: 1. Tocmai pentru că Schiop, naratorul-personaj, deși își afirmă identitatea sexuală, nu-și povestește/problematizează homosexualitatea. Ce alt pretext narativ mai bun pentru nonconformism, într-un spațiu cultural cu dificultăți în a accepta minoritățile sexuale? Păi aceasta ar fi fost cea mai tare «kestie»! În rest, scenele de sex (povestite) sunt, iarăși, plictisitoare. În literatură, sexul fie e scandalos (violent, pervers etc.), fie poetic (magic, în ambele sensuri). Altfel, mai bine lipsește. De aceea englezii au inventat *Bad Sex Award*! 2. Există, e-adevărat, câteva (puține) fragmente prin care s-ar putea susține atitudinea anti- și demascarea prejudecăților culturale («High cultura era doar o modalitate de a împiedica inutil lucrurile în drumul lor spre realitate»), dar o revoltă explicită lipsește. Or o carte care se vrea nonconformistă, manifest al minoritarului împotriva sistemului (fie el și cultural), dar care nu-și manifestă indignarea și revolta cu furie, cu violență, carevasăzică... Numai că naratorul vorbește despre «loseri, [adică] independență, opțiuni alternative, nu *against the system*, ci doar *out of the system*.» Ceea ce cam schimbă datele problemei. Partea cea mai interesantă a romanului, deși nedrept secundară, sunt distincțiile muzical-ideologice presupuse de sub-genurile rock: heavy-metal-ul worst cu principiul «I can take it!», grunge-ul cu reversul («I can't take it!»), ca o variantă soft de punk («Burn, mother farger, burn!»), ușor hippie («All you need is love!»); în fine, raver-ii care respectă particularitățile etnice, religioase sau de gender ale altor grupuri, iar hip-hop-ul doar inițial o mișcare militant-ideologizată. Nu e însă foarte clar nici aici care ar fi modelul muzical suprem al grupului din roman și, implicit, atitudinea așa-zis ideologică. Deși, la cât vorbește Schiop despre Suede, se impune mai degrabă figura lui Bret Anderson, decât a lui Damon Albarn, a lui Sid Vicious sau Kurt Cobain. Ceea ce, refăcând ecuația, ne îndepărtăm bine de grunge și ne apropiem mai mult de brit-pop și de alternativ. Or Schiop spune tocmai că «alternativul e o chestie în desfășurare, nu prea ne e clar ce se întâmplă pe acolo.» QED! Și abia la final protagoniștii descoperă hip-hop-ul. Interpretarea prefeței în termenii «poeziei de stradă» rămâne deocamdată o virtualizare. În lipsa unui produs autentic, chiar și îndelung așteptat, să nu conferim, totuși, credit unei contrafaceri. 3. Așa-zisul limbaj aparte, inventat conform realității mediului grupului de inadaptați, inhibați, blazați, (semi)ratați social, de fapt, nu există nici el. Nu întâlnim în acest roman argou, nu există slang. Tinerii sunt inteligenți, iar păcatul lor e doar de a discuta rizibil despre filozofie, ca la o beție între diletanți. Nici un șoc de limbaj. Doar pentru că se spune «pulă» și «muie» pe fiecare pagină nu cred că mai șochează pe nimeni. E și facil. Iată, tocmai ce le-am rostit și eu în «România literară»! Limbajul lor, așa frust, e mai degrabă un semn firesc al mediului studențesc dezinhibat, nicidecum al vreunei

atitudini subversive. Iar englezismele din text, dacă le traducem atent, vom vedea că nu sunt folosite în locul clișeele de limbaj insuportabile în română, dar pentru că tocmai ele (expresii fixe și/sau foarte uzitate în limba vorbită) sunt clișeele limbii engleze căpătate odată cu fenomenul globalizării, al societății de consum etc. 4. Romanul este și bine conceput, și șlefuit, și atent adnotat în subsol cu inserturi teoretice. Niciunde indiferența față de actul scriiturii și ignorarea esteticului pe care le sugerează C. Rogozanu. [...] În ceea ce privește prioritatea/marginalitatea esteticului, opțiunea e, până la urmă, una individuală. Doar că o carte proastă rămâne o carte proastă și atât. *No matter what*. Chiar dacă ar fi destinată consumului, chiar dacă ar fi scrisă de o afro-americană pe jumătate evreică, văduvă de război, handicapată, obeză, lesbiană și protestantă” (*Clișeele unui nonconformism timid*). □ În *Melancolii și decepții*, Tudorel Urian recenzează volumul al patrulea (1994-1995) din *Jurnalul* Monicăi Lovinescu: „Cel de-al patrulea volum din *Jurnalul* Monicăi Lovinescu aduce cu sine o vizibilă schimbare de ton față de precedentele două volume. Dacă în volumul al II-lea (1985-1988) și al III-lea (1990-1993), evenimentele se succed cu repeziciune și îi acaparează întreaga atenție (fapt explicabil, prăbușirea regimului comunist la scară europeană este un cutremur major în istoria umanității, precedat și urmat de replici de mai mică sau mai mare amploare), în acest al IV-lea tom, istoria pare a-și fi revenit oarecum în matcă. Scena politică nu mai ocupă un loc privilegiat în însemnările diaristei, cultura își reintră în drepturi (sunt comentate mai pe scurt sau mai pe larg, dar întotdeauna cu enunțarea unei judecăți de valoare, filme, spectacole, talk-show-uri, idei din presa franceză sau românească și, mai ales, cărți scoase și trimise ei de autori de toate calibrele în confuza producție editorială post-decembristă. Din acest punct de vedere, acest jurnal seamănă mai mult cu cel din perioada 1981-1984 (vol. I), cu deosebirea că acum numărul produselor culturale din țară supuse comentariilor este mult mai mare (fapt firesc în condițiile în care adresa din strada François Pinton nu mai este una prohibită pentru corespondența venită din România). În plus, în acest volum autoarea își întoarce mult mai des privirea spre sine. Activismului evident din primele jurnale i se opune acum tot mai des tentația reflexivă. Căderile într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat – mai degrabă, mai îndepărtat – produc accese de melancolie și sentimentalism dificil de reprimat, aproape de neimaginat la pătimașa luptătoare din anii care au premers revoluției. Amintirea mamei și a tatălui, frânturi de imagini din copilăria bucureșteană, evocarea anilor tinereții prilejuită de dispariția câte unui *compagnon de route*, îi oferă autoarei șansa de a scrie pagini tulburătoare, mici bucăți de proză de cea mai bună calitate.” □ Ion Simuț semnează articolul *Edițiile Eugen Simion*: „S-a scris, din păcate, până acum puțin și sporadic despre edițiile inițiate de Eugen Simion în cadrul Fundației Naționale pentru Știință și Artă, de sub patronajul Academiei Române, și apărute la Editura Univers enciclopedic în colecția «Opere fundamentale». Este, fără îndoială, cel mai serios proiect de editare și reeditare a clasicilor, adică a scriitorilor noștri fundamentali, întreprins

din 1990 încoace. Este o inițiativă personală a criticului și istoricului literar Eugen Simion, o autoritate indubitabilă în domeniu, președinte al Academiei Române, ce nu mai are nevoie, desigur, de nici o tutelă instituțională pentru a avea credit deplin. Au apărut până acum 46 de volume, cuprinzând, integral sau selectiv (cu o opțiune diferită de la un scriitor la altul), operele a 16 autori din toate epocile, la care trebuie să adăugăm un volum colectiv consacrat cronicarilor moldoveni. Fiecare volum are aproximativ o mie de pagini: câteva cu ceva mai puțin, altele (un volum Eminescu, un volum Caragiale) ajungând la aproape două mii – deci putem estima că avem editate cel puțin 46.000 de pagini din opera clasicilor, într-o supraveghere științifică academică, nouă. Proiectul se află în plină desfășurare: unele serii de opere continuă, altele urmează să fie începute, iar câteva au fost încheiate. Dacă mai adaug informația că acestea sunt realizări tipografice pe parcursul a numai cinci ani (prima apariție – trei volume Eminescu – datează din 1999), avem încă un argument pentru a califica acest proiect ca excepțional, de o mare importanță națională. Scriam cu puțin timp în urmă că avem nevoie urgentă de un program național de ediții critice; nu e tocmai acesta programul sperat (și voi spune mai târziu de ce), dar ar putea fi o platformă solidă de pornire și impulsioneare. Intenționez să analizez sistematic realizările de până acum și să discut, dacă se va putea, cu coordonatorul colecției despre întregul proiect. Mă pregătesc de mai mult timp pentru această analiză și, până de curând, principalul impediment a fost lipsa unei documentații adecvate. Am investit binișor peste cincisprezece milioane, nici nu mai știu exact, pentru a-mi procura cărțile (o spun ca pe o curiozitate) și mi-am rezervat câteva săptămâni de studiu comparativ al edițiilor (și încă nu am încheiat documentarea), pentru a putea face observațiile generale necesare, asupra cărora voi reveni mai în detaliu în cronicile imediat următoare. În acest prim episod mă voi referi la condițiile materiale ale edițiilor, la instituțiile aflate în colaborare și voi face un inventar fugitiv al aparițiilor de până acum. Colecția «Opere fundamentale» coordonată de Eugen Simion apare în condiții grafice și tipografice foarte bune. Formatul este asemănător cu al colecției franțuzești «Pleiade», având 10 x 17 cm pagina tipărită, iar coperta cu 1 cm mai mult. Volumele sunt legate în imitație de piele de diferite nuanțe de la un scriitor la altul, au supracopertă unitară pentru toate volumele, cu fotografia autorului, într-o ținută sobră și elegantă. În partea de jos a cotorului este reprodusă semnătura clasică a scriitorului. Pentru ținuta grafică a copertei, în caseta tehnică este menționat misteriosul nume numai din majuscule PODALV. Hârtia folosită e una foarte fină, subțire, tip Biblie, cu o ușoară patină gălbuie. Tipărirea este realizată, în condiții speciale de profesionalism, la «Monitorul oficial». Edițiile, foarte frumos finalizate ca «obiecte» tipografice, nu sunt propriu-zis nici bibliofile, nici de lux, deși au câte ceva din fiecare. Ceea ce face ca fiecare volum să coste foarte mult, așa încât nici cronicarii edițiilor nu și le pot procura prea ușor, iar editura, în mod firesc, nu-și poate permite să le ofere drept cadou în contul promovării publicitare. Din informațiile mele, poate nu tocmai exacte

din motive obiective (secretomania cifrelor!), tirajul fiecărei apariții este foarte mic, adică de 250-300 de exemplare, ce se epuizează lent, dar se epuizează; dovadă faptul că primele apariții – cele din 1999-2001 (Eminescu, Creangă, Caragiale, Arghezi, Ion Barbu) – nu se mai găsesc. Primul tiraj de 250 de exemplare epuizat a fost din poezia lui Nichita Stănescu (3 volume, 2002, la prețul de un milion), singurul care a beneficiat până acum de un supliment de tiraj de încă 250 de exemplare (în 2004 costul celor 3 volume este însă de 2.750.000 lei). Tot ca simple informații «materiale», pentru a crea o impresie financiară și artistică despre volumele acestei colecții excepționale, să mai spun că, dintre ultimele apariții, un prim volum Cantemir (de 1650 de pagini) costă 1.221.000, iar primele două volume din seria de Opere Panait Istrati costă 1.690.000. E adevărat că, direct de la editură, prin comandă, cărțile pot fi procurate cu un rabat de 20%. Dar acestea sunt problemele difuzării, nu ale unei cronici a edițiilor. Totuși, sunt, cred, informații utile pentru pasionații domeniului. Fără inițiativa, autoritatea și competența lui Eugen Simion aceste ediții nu ar fi fost posibile. Domnia sa a găsit, prin străduință proprie, instituțiile cu ajutorul cărora să-și poată realiza nobilul proiect cultural. Coperta fiecărui volum evidențiază primele două instituții implicate: Academia Română și Editura Univers enciclopedic. A treia instituție importantă, aflată sub patronajul Academiei Române, este Fundația Națională pentru Știință și Artă, care a luat naștere după privatizarea nefericită a Editurii Minerva, tocmai cu scopul de a prelua gestionarea patrimoniului clasic al literaturii române. Din 2003 s-a mai adăugat o instituție participantă, menționată direct pe copertă: Editura Academiei Române. Deși atât Fundația Națională pentru Știință și Artă, cât și Editura Academiei sunt dependente de Academia Română ca instituție coordonatoare, menționarea lor separată bănuiesc că se datorează exercitării unor competențe specifice (științifice sau financiare). Mulți dintre îngrijitorii edițiilor se simt datori să mulțumească în mod special directorului Editurii Univers enciclopedic, Vlad Popa – ceea ce dovedește o legătură eficientă foarte strânsă. Să mai menționez că la toate volumele figurează ca redactoare de carte Elisabeta Simion – al cărei merit de ultim supraveghetor al corectitudinii editoriale trebuie subliniat. Să nu uit încă o observație importantă privitoare la instituțiile colaboratoare: toate aparițiile editoriale din cadrul colecției «Opere fundamentale» din anii 1999-2002 beneficiază de subvenții obținute de la Ministerul Culturii – ceea ce explică prețurile mai mici ale acestor volume; însă din 2003 aceste subvenții nu mai există – ceea ce a determinat creșterea exorbitantă a prețurilor de vânzare a cărților”.

25 iunie

- [„Dilema veche”, nr. 24] Andrei Pleșu semnează editorialul *Autocritică* (ecou ironic al cărții *Boierii minții* de Sorin Adam Matei): „Îmi cer iertare. Fac parte dintr-un grup de presiune. Am o singură scuză: n-am știut. Dar citind presa noastră culturală și două-trei lucrări de specialitate, am devenit brusc conștient

de amplasamentul meu culpabil pe scena politică românească. Mă aflu, se pare, în plin război și eu moțai nesimțitor, decuplat de realități: mă comport ca un boier arrogant și iresponsabil, refuzând să iau cont de dramatismul câmpului de luptă. Or, iată că, izbit fulgurant, asemenea apostolului pe drumul spre Damasc de lumina crudă a adevărului, am descoperit, cu stupefacție, cum, împreună cu câțiva nefericiți prieteni, am contribuit în mod toxic la stagnarea culturală a țării, la prigonirea noilor generații de intelectuali, la poluarea democrației autohtone și la subminarea valorilor modernității”. □ Editorialul lui Pleșu prefățează un dosar intitulat *De ce se ceartă intelectualii*, din care se publică prima parte, cu o introducere de Simona Sora („*Piața ideilor*”): „În ultimii ani, după scandalul legat de cartea lui H.-R. Patapievici, *Omul recent*, au apărut mai multe volume (două mai cunoscute, semnate Ciprian Șiulea și Sorin Matei) care identifică fisura într-un monopol pe care l-ar exercita unii («boierii minții», îi numește, plastic, Matei) asupra «pieței libere a ideilor». [...] Numărul acesta (și cel care va urma) își propun să discute fisura aceasta de fond, conturată din ce în ce mai clar în lumea intelectuală românească, dar și reacții de ultimă oră la vechi despărțire de «principii». Există, în lumea intelectuală românească de azi, «grupuri de prestigiu» care funcționează ca grupuri de presiune pe «piața liberă a ideilor»? Există intelectuali care folosind «mecanismele pieței» contribuie la «deformarea remodelării lumii românești după 1989»? De unde vine devalorizarea unor noțiuni ca prestigiul, admirația, carisma și punerea lor în ecuație cu «mecanismele culturale democratice», «jocul pieței», «capital politic»? Cum vor evolua aceste conflicte mocnite și de ce ar fi utilă discutarea lor publică?” □ Răspund Andrei Cornea (*Războaiele „drepte” și „nedrepte” ale intelectualului modern*), Dan C. Mihăilescu (*Între «boierii minții» și arendașii ideologiei*), Ioana Pârvulescu („*E loc pentru toată lumea*”), Carmen Mușat („*Orgolii*”), Ion Bogdan Lefter (*Despre asumarea identităților. Colaj cu «Observator cultural»*), Alina Mungiu-Pippidi („*Clanurile nu au ideologie*”), Gabriel Liiceanu („*Mușcând silueta unui mort. O scrisoare către Andrei Pleșu*”).

29 iunie

• [„*Observator cultural*”, nr. 227] Se publică un *Protest public „Vrem democrație, dar nu pentru femei!”*: „Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen FILIA atrage atenția opiniei publice că în presa scrisă și audio-vizuală, din timpul campaniilor electorale pentru alegerile locale, candidatele partidelor politice la diverse funcții publice au fost tratate cu desconsiderare, misoginism și au fost evident discriminate pentru că sunt femei de unii ziariști, analiști politici și politicieni. Centrul FILIA consideră că astfel de atitudini publice au dus la diminuarea șanselor acestor candidate de a fi alese și, adesea, la eliminarea lor din competiția politică. Vom da câteva exemple: – În cadrul dezbatărilor între candidații pentru funcția de primar general al Capitalei, transmise de o serie de posturi de televiziune, candidatul Alianței D.A., Traian Băsescu, s-a exprimat condescendent față de candidata PUR, Monica Tatoi, pe care nu a considerat-o

drept contra-candidată redutabilă la aceasta funcție doar fiindcă este femeie, manifestând un sexism subtil în formă șugubăț-cavalerească. – Editorialistul Cornel Nistorescu, într-un articol din ziarul «Evenimentul zilei», a denigrat inițiativa PUR de a-și lansa doar candidate la primăriile de sectoare, numindu-l «partidul PUF» cu o expresie «diminutivă», drăgălașă, dar neserioasă, pretinsă abreviere la Partidul Umanist Feminist. – În cadrul unei dezbateri televizate, după încheierea primului tur de scrutin pentru alegerile locale, Ion Cristoiu a denigrat imaginea femeilor, batjocorind prestația politică a candidatului PSD la Primăria generală a Capitalei, Mircea Geoană, tocmai prin «feminitatea» ei, astfel: «Ce fel de bărbat politic poate să fie acesta care se lasă dominat de o femeie în timpul discuțiilor publice?». – Discutând la televiziunea publică participarea femeilor la alegerile locale în calitate de candidate, profesorul universitar Traian Rotariu a calificat acest lucru drept un moft și o modă politică. Ne întrebăm, după așa o lungă tradiție autoritară, nu este și democrația un «moft» și o «modă politică»? – Cristian Tudor Popescu, având mai multe tribune publice la dispoziție să recidiveze în misoginism și sexism, s-a adresat în privința Ancăi Boagiu, candidata PD la Primăria sectorului 2, în mod discriminatoriu și insultător, dând de înțeles că, după ce că este femeie și «[...] neagră în cerul guri», își mai și permite să candideze. Centrul FILIA consideră că prin acest gen de afirmații și atitudini publice aflate la limita imoralității cu ilegalitatea, lansate de formatori de opinie, ziariști, analiști, politicieni, se aduce o atingere gravă democrației din România și drepturilor politice ale femeilor. Membrii Centrului FILIA consideră că lipsa de reacție fermă a partidelor politice față de misoginism și sexism le face complice la lezarea standardelor democrației. Mihaela Miroiu președinta Centrului de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen FILIA; Oana Băluță, directoarea Departamentului de Studii de Gen, Centrul FILIA”. □ La „INFO ministeriale” se consemnează: „În numărul trecut al revistei noastre am dat informații referitoare la componenta «noi» comisii pentru cultura scrisă a Ministerului Culturii și Cultelor. Se pare că, de curând, Comisia a stabilit lista publicațiilor culturale subvenționate de la buget. Întrucât până la închiderea ediției nu am reușit să intrăm în posesia datelor necesare, preluăm – în cele ce urmează – o serie de informații dintr-un material apărut în cotidianul «Adevărul» de sâmbătă-duminică 26-27 iunie. Pornind de la «transparența» Ministerului, reporterul ziarului, Gheorghită Aurelian Ion, își întitulează articolul *Omerta la Ministerul Culturii. Lista revistelor culturale continuă să fie ținută „la secret”*. Cităm – pentru început – un pasaj ilustrativ: «Dacă îndrăznești să ceri date care, în mod normal, ar trebui să fie accesibile oricui pe site-ul de internet al instituției, căci privesc felul în care sunt cheltuiți banii din impozitele noastre, ești trimis ‘de la Ana la Caiafa’, și numai bruma de relații personale pe care le mai ai prin minister te ajută să intri în posesia informațiilor mult dorite. Funcționarii vremelnici ai unei instituții transformate în minister al secretomaniei ascund cu obstinație, an de an, date pe care legea îi obligă să le facă publice. Ca și cum singura lege de care ascultă este ‘omerta’ (legea tăcerii

la mafioți), funcționarii noștri țin departe de ochii muritorilor de rând 'detalii nesemnificative', cum ar fi Planul Național de Restaurare – pentru care sunt alocate zeci de milioane de dolari anual, componentele comisiilor de prin minister – care dispun de bani publici, lista specialiștilor și experților atestați în domeniul patrimoniului etc. [...] Deși lista revistelor subvenționate fusese elaborată de ceva vreme și înregistrată la MCC pe 21.06.2004, ea nu a fost făcută publică cum ar fi fost firesc, ci a fost pusă la păstrare, pentru fezandare probabil, într-unul dintre fișetele ministerului. Deși cuprindea 114 reviste de cultură, cărora le-a fost alocată, în total, o sumă de 7,666 miliarde de lei de la buget, lista n-a fost considerată de interes public, așa că nimeni nu s-a oboșit să o comunice, din proprie inițiativă. Solicitarea noastră de a afla numele publicațiilor a stârnit mai degrabă mirare și, ca și cum ar fi fost vorba de secrete de stat, nu am intrat în posesia ei decât în urma unei cereri scrise». Deocamdată, ceea ce se poate constata e faptul că numărul publicațiilor subvenționate pe 2004 este cu 13 mai mic decât cel pe anul anterior. Autorul materialului constata «incoerența» selecției, precum și faptul că publicații mai puțin semnificative sau – pur și simplu – fantomă sunt gratulate cu sume mult peste medie: «Recordul aparține revistelor 'Universul Cărții' și 'Teatrul', fiecare cu câte 200 milioane de lei. Alocarea unei sume atât de mari revistei 'Teatrul' este mai mult decât ciudată, publicația fiind practic invizibilă la chioșcurile de ziare. Mai mult, anul trecut, aceeași publicație, condusă atunci de Nicolae Breban (dăruit cu încă 200 de milioane de lei în 2003 și pentru revista 'Contemporanul'), primise 120 de milioane. [...] Alte reviste care au mai primit sume semnificative sunt: 'A Het' – Târgu Mureș (120 milioane de lei), 'Albina' – București (120 milioane de lei), 'Caiete critice' – București (120 milioane), 'Contemporanul – Ideea europeană' – București (150 milioane), 'Convorbiri literare' – Iași (150 de milioane), Cronica – Iași (120 milioane), Literatorul – București (194 milioane), Luceafărul – București (194 de milioane), 'Secolul XXI' – București (150 de milioane). Sumele mai mari decât la celelalte reviste sunt justificate, în mare parte, de numărul de pagini al revistelor și de frecvența de apariție». Alte publicații beneficiare sunt cele de care – în mod normal – ar fi trebuit să se ocupe consiliile locale: «Reflex» din Reșița, «Sănătatea cărților» din Oradea sau... «Sud» din Bolintin Vale. «Observatorului cultural» i-ar fost alocate 84 de milioane, iar suplimentului cultural al revistei «22» – 48 de milioane».

30 iunie

• **[„România literară”, nr. 25]** În articolul *Bărbierii regelui Midas*, Mircea Mihăieș scrie: „A făcut oarecare vâlvă miliardul de lei acordat de prim-ministrul Năstase pentru editarea unor cărți. Nu știu dacă sume similare au fost puse la dispoziția muzicienilor, plasticienilor sau arhitecților. Știu doar că ea seamănă cu un penibil bacșiș pe care arogantul premier l-a zvârlit unor oameni care deși orgolioși nevoie mare, se numără printre cei mai ușor manipulabili. Însăși ideea că prim-ministrul, adică o persoană, și nu guvernul, adică o instituție, oferă cu

mărinimie bani e de prost augur. Nu știu cum se vor fi simțind autorii care vor avea pe carte inscripția că banii pentru tipărire provin din buzunarul unui individ pe care electoratul începe să-l cam taxeze. Și nu știu dacă niște cărți ce nu pot apărea decât cu o astfel de sponsorizare umiltoare chiar merită să apară. Nu vreau să jignesc pe nimeni, dar încercarea de a-i cumpăra pe unii scriitori e un blam la adresa întregii bresle. Puțin mai multă demnitate nu ne-ar strica. Puțin mai mult realism ar face și el bine: o carte în care editurile nu se simt tentate să investească nu spune nimic despre edituri, dar spune totul despre autorul lor. Or, dacă tot e premierul generos, sumele ar trebui direcționate doar spre trei categorii: debutanți, lucrări de referință (dicționare, enciclopedii, istorii pe domenii) ori traducerea de cărți esențiale. Altminteri, ca autor, dacă ai apucat să publici una, două sau zece cărți și continui să tânjești după cârjele finanțărilor, tare mi-e teamă că scrisul tău nu valorează doi bani. Și că fiecare nouă carte pe care o scoți nu e decât o penibilă jucărea menită doar să-ți zgândăre orgoliul bolnav. Nu sunt nici pe departe un "fundamentalist al pieței", un imbecil care să creadă că doar ceea ce validează piața are valoare. Nici vorbă. Numai că până și într-o țară săracă precum România valoarea continuă să se vândă și fără a pune cărțile în căruciorul de handicapat. Știu că editorii importanți ai țării, de la Polirom și Humanitas la Paralela 45, All sau Rao, cum și edituri mai mici, dar centrate pe valoare (de la Compania la Brumar, Vinea, EST sau Idea Design & Print) sunt în acest moment într-o veritabilă competiție pentru a publica autori români contemporani. Exemplul dat recent, la Bookarest 2004, de editura Polirom, care și-a riscat propriii bani pentru a tipări o serie de prozatori perfect necunoscuți vorbește despre normalitatea vieții culturale românești. Exact în măsura în care buluceala grețoașă la miliardul lui Năstase vorbește despre anormalitatea ei. Și, dincolo de ea, de anormalitatea pur și simplu". □ În *Odissea Fantasy 2004*, Marius Chivu recenzează romanul *Fairia* de Radu Pavel Gheo: „Romanul lui, editat de Polirom în colecția celor șapte, pare la prima vedere SF și mulți au strâmbat deja din nas. Nu insist, căci prejudecata minoratului literaturii SF este pe cât de notorie, pe atât de bine împământenită. Dar... Romanul debutează ca un SF clasic, însă după numai câteva pagini realizăm că avem de-a face numai cu un pretext, mai exact, cu un simplu cadru narativ. Un bătrân este interogată de un android cu privire la o mai veche și nereușită misiune intergalactică. Prezența anchetatorului nepământeian se șterge aproape de la sine pe măsură ce pătrundem în miezul povestirii. Din momentul în care bătrânul se pune pe povestit, practic am terminat-o cu SF-ul și romanul se conturează ca un clasic fantasy. Echipajul navei Skylark, de pe planeta Terrestria, condus de tânărul, pe atunci, Ronnie Peterschneitt, eșuează pe planeta botezată ad-hoc Fairia. O planetă geamănă cu Terra, cu atât mai surprinzătoare, mai halucinantă și mai «anormală» cu cât Pământul suferise o apocalipsă biologică și tot ce mai rămăsese din el erau imaginile stocate în holo. Surpriza însă abia acum urmează pentru că această dublură a Terrei se află la vârsta mitologică. Pământenii viitorului întâlnesc pe Fairia lumea preistorică despre care noi, cei

încă trăitori pe Pământ, mai citim prin cărți și atlase. Se recunosc imediat personajele și structurile (propp-iene) ale basmului: fii de împărați care pleacă în călătorii inițiatice pentru salvarea prințeselor răpite, etapele încercărilor, tovărășiile de drum cu ființe înzestrate supranatural (centauri – pe unul îl cheamă Hippokalos –, inorogi, cai și stânci vorbitoare) sau nelipsiții zmei, balauri și vrăjitoare. Grupul de oameni «extratereștri» prizonieri pe planeta permitologică ajung astfel în postura de ciudați tovarăși de drum ai prințului Brave Soul, un Făt-Frumos *avant la lettre*. Puterile lor magice sunt emițătoarele, laserele, filtrele de aer și termoizolantele salvate din nava defectată. O serie întreagă de situații comune se amestecă cu adaosuri livrești într-un foarte frumos basm plin cu insolite aventuri: apare Delio, un cântăreț pribeag care spune o poveste («O legendă, desigur, despre o lume îndepărtată și greu de atins. Oamenilor le plac astfel de istorii.»), o tigroaică cu cap de femeie zice ghicitoarea Sphinx-ului, un membru al echipajului este transformat de o vrăjitoare într-o broască țestoasă, apar cavalerii Sf. Graal, izvorul cu apă vie, se traversează o mare de aramă și o alta de argint (feerice pasaje), apare și o posibilă Circe. Evident, dincolo de faptele de eroism, pământeni din viitor asigură partea amuzantă a cărții întrucât ei nu înțeleg mai nimic din tot ce li se întâmplă pe străvechea și pură (prin ingenuitatea ei) planetă. Au în echipaj un... xenolog, dar dincolo de vagi presentimente nu ajung niciodată să separe realitatea de vis. Bătrânul Ronnie formulează chiar un frumos paradox: «Trebuie să înveți o grămadă de lucruri ca să scapi de iluzia cunoașterii și să-ți dai cu adevărat seama că nu știi nimic.» Finalul, de o nostalgie insuportabilă, încheie nedrept această splendidă poveste de pe Fairia, «o lume îndepărtată» mai ales pentru cei care au vizitat-o și nu și-au crezut ochilor. Două lucruri extrem de importante realizează cu acest roman Radu Pavel Gheo. În primul rând, iată, în sfârșit un povestitor pur sânge cu o frazare încântătoare. Îmi e tot mai teamă că tinerii scriitori au uitat să povestească, interesați excesiv de experimente, de fracturisme, de secvențialisme, de notații fragmentare, diaristice sau hiper-realiste de tip proces-verbal, preocupați exclusiv de autobiografic, de banal și subiecte derizorii, de realismul domestic minimalist ș.a.m.d. Dezavantajul acestui tip de literatură care numără foarte mulți și, mai ales, tineri reprezentanți (predominanți chiar în colecția Polirom-ului), nu poate avea o bătaie prea lungă. Cu resurse de semnificație reduse, se și clișeizează foarte repede, iar opțiunile de originalitate sunt, practic, ca și inexistente. Dacă ai citit unul, i-ai «citit» pe toți. Minimalismul, dincolo de farmecul specific, nu poate reprezenta, cred, decât un moment de respiro, de tranziție, un punct de gestionare eficace dar temporară a unei crize din parcursul literaturii. Cu atât mai mult, statutul de povestitor pe care Radu Pavel Gheo pare să și-l adjudece, mai ales într-o literatură ca a noastră realmente foarte săracă în povestitori autentici, este de apreciat fără rest. În al doilea rând, importanța majoră a acestei cărți o constituie problema de încadrare, genul propriu-zis al scrierii. Mă văd nevoit să apelez acum la un capitol teoretic din *Despre Science Fiction*, intitulat *SF-ul și judecata canonică*, pentru a explica

ce și cum. Pornind de la realitatea conform căreia literatura SF are un canon al ei, marginal și care nu interacționează cu canonul literaturii înalte, Radu Pavel Gheo enumeră elementele în baza cărora se produce judecata canonică a SF-ului: tema, cronotopii (viziuni, personaje tipice etc.), stilul și naratologia. Obiectiv și foarte critic, tânărul eseist consideră că, în lipsa ultimelor două elemente, SF-ul e fără valoare literară. Prin urmare, «folosirea temelor ca pretext se dovedește mai fertilă decât înscrierea într-un canon recunoscut», chiar dacă aceasta duce la îndepărtarea unei astfel de scrieri de nucleul dur și pur reprezentat de specificul SF-ului. Aici însă, Radu Pavel Gheo pune punctul pe i: «În contextul modificărilor petrecute în literatura postmodernă, disoluția genurilor și comunicarea intertextuală impun ca transformările SF-ului să îmbrace două forme diferite. Una este cea a adoptării unor strategii narative deja acceptate în literatură [...]. Cealaltă este cea a acceptării ideii de abolire a granițelor dintre genuri, specii și moduri literare, dintre text și metatext. Universul SF se poate combina cu cel fantastic sau mitologic, poate implica un joc fascinant și nebun, acceptând oricând (ca orice text literar) introducerea aluziilor metatextuale etc. Și dobândind astfel deschiderea necesară spre lumea intertextului, spre încadrarea în continuumul literaturii universale.» Concluzia vine de la sine: «literatura SF are de ales între moarte și disoluție.» Așadar, deschiderea de care are nevoie SF-ul, pentru revigorarea genului, dar și pentru a-și depăși condiția marginală, duce inevitabil la hibridizare. Fenomen deloc nociv, căci identitatea genului nu poate fi afirmată exclusiv prin izolarea în «diferența orgolios asumată». Am insistat asupra acestor considerații teoretice pentru că romanul lui Radu Pavel Gheo înseamnă tocmai punerea lor în practică. *Fairia* asta este: un roman SF hibrid, de tip fantasy, livresc și intertextual ca orice narațiune înaltă. Fapt care permite evoluția genului prin completarea unui ciclu. Odată ce literatura cyberpunk produce deja (în America, evident) locuri comune, e timpul ca prozatorii SF-ului alternativ să povestească Banchetul lui Platon, de pildă, pe chat-ul rețelelor *Matrix*. De aceea putem fi ușor contrariați citind această splendidă carte (una dintre cele mai frumoase ale colecției) ca în fața unui alt salt uriaș pe care tânăra noastră literatură, obligată și obișnuită să tot ardă etapele, îl face într-un permanent gest sincron. Înainte de a avea un SF românesc clasic(izat), ieșit oricum din underground-ul anonim al cenaclurilor de gen, iată că ne trezim lecturând cu delicii literatură fantasy. Adică un fel de post-science-fiction. Sună familiar, nu!?” □ Alex. Ștefănescu semnează profilul *Cristian Popescu*: „Cristian Popescu aparține (convențional) generației «nouăzeciste». În perioada afirmării lui, pe vremea când citea versuri la Cenaclul «Universitas» din București, condus de sobrul critic literar Mircea Martin, sau participa la boema literară, era coleg, prieten, tovarăș de suferință, rival, partener de discuții etc. cu Ioan S. Pop, Mihail Gălățanu, Daniel Bănulescu, Diana Manole, Gabriel Stănescu, Lucian Vasilescu, Horia Gârbea, Saviana Stănescu, Marius Oprea, Caius Dobrescu, Simona Popescu, Valentin Iacob, Ștefan Damian, Paul Vinicius, Radu Sergiu Ruba, Cătălin Țârlea, Augustin Ioan, Cristian Tudor

Popescu și încă mulți alții. Toată această pleiadă de nou-veniți a rămas pe nedrept în umbra generației «optzeciste», care și-a organizat mai bine succesul și care, și după 1989, se află în ofensivă (asemenea soldaților vietnamezi, incapabili, după mulți ani de război, să se mai întoarcă la munca pașnică). Este regretabil că se întâmplă așa, întrucât printre «nouăzeciști» există mulți autori cu personalitate, inteligenți și inventivi, capabili să scrie texte de o expresivitate violentă, cum n-au scris cei dinaintea lor. În mod paradoxal, o literatură cu adevărat agresivă, care clatină până aproape de răsturnare barca obișnuințelor noastre literare, este mai puțin cunoscută decât una narcisistă și minoră (excepție făcând, bineînțeles, scrierile celor doi mari scriitori – un neoromantic vizionar și un redescoperitor al literaturii absurdului – deghizați în postmoderni, Mircea Cărtărescu și Matei Vișniec)”. □ În articolul *Unde se află literatura română*, Reporter consemnează: „Între 10 și 14 iunie a avut loc la Neptun, după cum se știe, a V-a ediție a întâlnirii scriitorilor români din întreaga lume, cu o participare numeroasă, întrecând așteptările organizatorilor. În deschidere Eugen Uricaru, președintele Uniunii Scriitorilor, s-a referit la circumstanțele și obiectivele acestei întâlniri, arătând totodată că este ultima care se desfășoară în formula de până acum. Pentru cele care vor urma se vor găsi soluții «mai dinamice». Angela Martin a salutat întâlnirea din partea Institutului Cultural Român. Apoi președintele U.S. a dat citire mesajului adresat întâlnirii de către Primul-Ministru Adrian Năstase, din care spicuim: «Identitatea Europeană este miezul întregului proces la finalul căruia să se regăsească valorile libertății, respectul față de lege, nevoia de afirmare și respectul celuilalt, păstrarea individualității (...) Inutil să adaug că, în conceptual identității naționale, identitatea culturală constituie un argument forte. Ea justifică și ne justifică pe fiecare în parte (...) Aș dori să vă transmit că eu cred în solidaritatea spiritelor. Și mai cred că nu există granițe culturale». Tema întâlnirii de la Neptun, *Literatura română – unde ne aflăm?*, a fost abordată în felurite chipuri de vorbitori, unii străduindu-se, într-adevăr, să identifice, sau măcar să aproximeze, «locul» literaturii noastre în lumea contemporană, ce valori promovează și cu ce șanse de a le impune. Alți vorbitori, destul de mulți, au stăruit în generalități și clișee iar alții, nici ei puțini, au găsit că este momentul să facă publice tot soiul de nemulțumiri personale. Cineva chiar s-a plâns că volumele sale sunt rău așezate în rafturile librăriilor din țară și cine vrea să le cumpere nu poate ajunge la ele. Discuțiile de la Neptun nu au eșuat totuși în derizoriu, s-au spus multe lucruri interesante, deseori depășindu-se problematica strict literară. Alexandru George s-a referit la emigrarea tinerilor, un fenomen care trebuie să alarmeze deoarece a luat proporții. De exil românesc, a spus Alexandru George, nu se mai poate vorbi, întrucât există acum posibilitatea de a circula, de a reveni în țară după voie. S. Damian s-a ocupat în comunicarea sa de chestiunea integrării, întrebându-se dacă aceasta se face totdeauna după criteriile europene autentice. Există încă «hipertrofieri ale eului național», excese în cultivarea autohtonismului, ceea ce, după opinia sa, împiedică integrarea europeană. Mihai Cimpoi a vorbit

despre conștiința necesară a unității literaturii române, conștiință care în Basarabia este prejudiciată de «febra revizuirii», politica oficială fiind aceea de a impune un «moldovenism primitiv», de fapt «resovietizarea» culturii. Dinu Flămând s-a referit la «criza identității în postmodernism», susținând, în spiritual opiniei radicale a lui I.P. Culianu, că aproape totul trebuie reconstruit în cultura noastră. A reținut atenția expunerea lui Andrei Brezianu care s-a referit la însemnătatea «factorului busolă». Un răspuns la întrebarea «unde ne aflăm» nu poate fi dat, a spus Andrei Brezianu, fără a ține seama de acest factor. Unde ne aflăm în raport cu ce? Cu societatea postmodernă? Cu puterile care conduc această societate? Cu efectele exploziei mediatice și ale «bombardamentului fals artistic»? Ar trebuie să îngrijoreze tendința celei mai noi generații de a ignora «la grămadă» tot ce a fost, de a repudia în chip absolut trecutul (făcând «tabula rasa»), nepunând în loc, deocamdată, decât produsele furnizate de cultura amuzamentului, a licențiozității și violenței. Nicolae Lupan a revenit la problema situației din Basarabia, schițând profilul «șarlatanului moldo-valah», al «unionistului de ochii lumii», vorbitorul socotind că unionismul autentic trebuie să devină un imperativ comun al parlamentarilor de la Chișinău și București. Un proiect utopic. Mirel Brateș s-a referit la condiția specifică a scriitorului român israelian, făcând apel la «solidaritate într-o bună credință intelectuală». Scriitorul român din Israel există ca scriitor român prin faptul că scrie românește, visează și gândește în românește. În continuare Shaul Carmel a spus că «o literatură nu trebuie să-și alunge scriitorii», referindu-se la revizuirile critice, operații care, după părerea sa, «nu fac bine literaturii române și nici unei literaturi». Grigore Bostan a evocat situația dramatică a scriitorilor români bucovineni și în special a tinerilor, izolați de patria lor istorică. Literatura română de acolo este una de rezistență în vederea păstrării identității. Tot despre «izolare» a vorbit și Ion Baba, scriitor român din Voevodina, arătând că există totuși un avantaj al minoritarului, acela că nu e mărginit la o singură cultură. Gheorghe Schwartz s-a referit și el la «înstrăinarea de vecini» și la necesitatea unei schimbări de mentalitate la scriitorul român care este prea individualist. «Primul român care va lua premiul Nobel, a profețit sumbru-sarcastic Gh. Schwartz, va fi linșat de confrăți». Marius Tupan a vorbit despre «confuzia de valori» și despre faptul că există adversari ai noilor formule artistice care nici nu le cunosc. «Nu putem rămâne, a spus Tupan, la veșnicele lamentații mioritice». Ne aflăm, ca de atâtea ori în istorie, a spus Gabriel Chifu, la o răspântie, literatura se află la o răspântie, într-o societate care, după 1989, a devenit deschisă dar în care televiziunea a devenit «noul dictator». Cât privește conflictul dintre tineri și vârstnici acesta nu privește doar lumea literar-artistică ci întreaga societate. Întrebării «unde ne aflăm» Nicolae Prelipceanu i-a răspuns printr-o butadă: «Ne aflăm unde suntem», vorbind apoi despre «sindromul indiferenței dobândite» și despre faptul că «dinozaurii politici» se opun pieței libere. În încercarea de a cuceri această piață noua generație pare a se dispensa de criteriul estetic. După Arcadie Suceveanu criteriul estetic (axiologic) trebuie

să fie singurul care să gireze aprecierea creației, ceea ce nu prea s-a întâmplat în cazul scriitorilor basarabeni, decretați unii drept mari scriitori pentru alte merite decât cele literare. A. Suceveanu a vorbit și despre relația dintre «margine» și «centru», arătând că pentru mulți fenomenul literar basarabean a devenit azi o problemă agasantă, «a cincea roată la căruță», cum ar fi numit-o criticul Ion Simuț. Scriitorii basarabeni doresc să ardă etapele și să se integreze cât mai rapid literaturii române de la «centru», să fie acreditați la București. Criteriul axiologic nu trebuie abolit, dar lucrul se întâmplă, prea adesea se acordă premii de complezență, în fond umilitoare. Pavel Chihaia a înfățișat un tablou (socotit de Dan Platon incomplet) al activității scriitorilor români münchenezi, a prezentat cenaclul «Apoziția», activ din 1969 până azi. Maria Urbanovici a vorbit despre impactul mass-media în lumea de azi și despre unele efecte negative ale acestuia. Anca Pedvis s-a arătat contrariată de absența de la întâlnire a unor scriitori importanți, personalități, iar în replică Ioan Flora, moderatorul ședinței, a spus că această observație ofensează personalitățile prezente. A intervenit și Eugen Uricaru, arătând că la întâlnire este de față cine a dorit să fie iar cine nu a dorit desigur că nu este. Reluându-se, după acest «incident», firul discuției, Vasile Tărășeanu a readus în atenție problema românilor din spațiul fost sovietic, arătând că «statul ucrainean ultranaționalist» (a cărui deviză este «Ucraina pentru ucraineni») duce o politică de asimilare a minorităților. La rândul ei, Mariana Baba Ivanovici a evocat soarta celor 30 de mii de români din Voevodina, amenințați de pierderea identității. Zoltan Turner a vorbit despre «nebulnia divindabolică a acestor vremuri», în care și-a făcut apariția «fiara-înger» care este internetul și care amenință să devoreze cultura. «Trăim într-o eră a civilizației corporale, epidermice» a spus Z. Turner, pândită de «mondializarea prostiei». În ceea ce privește poezia, a spus Barbu Cioculescu, aceasta își vede periclitată «starea de sănătate», în condițiile dezinteresului general pentru ea. Perspectivele literaturii i s-au părut negre și lui Grișa Gherghei care s-a întrebat dacă nu cumva în viitor scriitorul nu va mai căuta cititori ci clienți. Seminariile «Evrei și români – o istorie comună» (moderator: Nicolae Breban, participanți: Eugen Uricaru, H. Zalis, T. G. Maiorescu, Gina Sebastian-Alcalay, Shaul Carmel, D. Hâncu, Virgil Sorin, G. Dimisianu ș.a.) și «Traducerile reciproce, poduri între culturi» (moderator: Elena Loghinovski, participanți: Albert Kovaci, Ion Covaci, Adrian Săhlean, Simona Cioculescu, Sanda Golopenția, Mihai Șora ș.a.) au completat programul bogat al celei de a V-a întâlniri a scriitorilor români din întreaga lume. Reveniți la București, participanții s-au întâlnit cu Președintele Ion Iliescu, prilej pentru acesta de a le vorbi despre globalizare și despre efectele benefice pentru cultură ale integrării noastre europene”.

[IUNIE]

• [„**Caiete critice**”, nr. 6] Revista serbează numărul 200. Eugen Simion: „Deocamdată, încercăm să supraviețuim. Domnul Valeriu Ioan-Franc a găsit un

sprijin la Banca Comercială Română (și, recent, la Loteria Română), Doamne ajută!, sper ca BCR să nu falimenteze și, astfel, sprijinul financiar să dăinuie. Fără el suntem pierduți. Cu subvenția primită de la Ministerul Culturii și Cultelor, putem plăti tipografia pentru două-trei numere. Este, desigur, binevenită, mulțumim frumos, dar cu ea nu am putea scoate 8-12 numere pe an, cum ar trebui, și nici să ținem o redacție și să plătim colaboratorii, cum, iarăși, s-ar cuveni. La acest capitol n-am făcut mari progrese. Nu putem încă remunera colaborările, nu putem achita salariile redactorilor noștri, așa că rămânem cum am fost: totul este gratuit, pe bază de simpatie și, acolo unde este cazul, de râvnă și ambiție intelectuală. Dar, mă întreb și vă întreb: poate funcționa la infinit o revistă în aceste condiții? Las, strategic, întrebarea fără răspuns. Cei-i sigur pentru mine este că, nefiind afiliați unui partid și unui centru de interes, nu ne ajută financiar nimeni. Nu avem în spatele nostru pe domnul Patriciu care să ne finanțeze și să ne dea premii anuale de 1 miliard de lei. Nici puterea actuală nu se grăbește să sprijine, în chip democratic, diversitatea de opinii. Așa se face că, în timp ce domnii Liiceanu, Cioroianu și Dan C. Mihăilescu zburdă prin media românească și publică, oricând vor și oriunde vor, atacurile lor imunde împotriva culturii române, nimeni nu le poate răspunde pentru că nu au unde. Ei, singuri, au dreptul la opinie,, ei dau premii grase (le împart, mai bine zis, între ei), tot ei se laudă și tot ei stabilesc cine are și cine nu are dreptul să existe în cultură. Ceilalți să facă bine să tacă. Sau, mai bine, să dispară... Revista «Caiete critice» nu vrea să tacă și nici nu se grăbește să dispară. Așa cum suntem, ne încăpățânăm să supraviețuim și să ținem piept valurilor de ură care se abat asupra noastră. Nu reușim, trebuie să recunosc, să rămânem întotdeauna senini și imperturbabili, dar nici să încurajăm polemica mărunță. Acea care consumă energiile inteligenței românești. În ceea ce mă privește, n-am timp și nici nu caut să-mi găsesc timp pentru a răspunde la toate notele veninoase și la atacurile absurde ale domnului Alexandru George care vrea să-i scoată pe G. Călinescu și Marin Preda din literatură și, mai de curând, la atacurile grobiene ale lui Mircea Cărtărescu, care împarte valorile literare românești în reacționare și progresiste... Sadoveanu, Rebreanu, Preda se află, bineînțeles, printre conservatori pentru că au scris despre țărani. Cu ei nu putem, zice el, intra în Europa. O judecată atât de aberantă n-am mai citit de mult, trebuie să recunosc... Așa că preferăm, cu mijloacele pe care le avem, să dedicăm numere lui Segiu Al-George, Fenomenului nouăzecist, lui Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu, lui D. Țepeneag, Petre Pandrea, lui A. Piru, Romanului românesc la sfârșit de secol, lui Valeriu Cristea și, de curând, lui Maurice Nadeau, un mare critic care a împlinit 94 de ani și continuă să redacteze de 40 de ani «la Quinzaine littéraire». Au publicat o vreme în «Caietele» noastre Dan Berindei, Alexandru Zub și Ștefan Aug. Doinaș. Alți intelectuali ne-au ocolit și ne ocolesc cu obstinație de teamă de a nu fi luați la ochi și trecuți pe lista «oamenilor puterii»... Le respect, bineînțeles, decizia. N-aș spune însă că le apreciez foarte mult curajul. Curajul de a fi ei înșiși și de a spune ceea ce cred despre fenomenul

românesc... Fiind vorba de putere și de oamenii ei, îmi permit să deschid o paranteză: să se observe că aceia care au, cu adevărat, putere în viața culturală românească nu sunt marii scriitori (câți mai sunt) și nici criticii literari. Puterea o au grupurile de interese, oamenii de afaceri din sfera culturii, «șefii» care s-au instalat în 1990 în fruntea noilor structuri și, sub pretextul luptei necruțătoare împotriva rămășițelor comunismului, și-au rotunjit averile și și-au sporit titlurile intelectuale. Retorica lor împotriva șovăielnicilor, apoliticilor, spiritelor neeuropene, tradiționaliștilor, naționaliștilor este cruntă. Aproape nimeni nu îndrăznește să denunțe această nouă impostură. Căci este, negreșit, o impostură (impostura elitistă) profund anticulturală, antinațională și antieuropeană. Spiritul european este, prin esență, tolerant, democratic, admite diferența și stimulează confruntarea de idei. Ce democrație este asta în care eu nu pot, pentru că nu am unde, să-ți răstorn cu argumente credibile opiniile tale barbare despre literatură și, în genere, despre tradițiile spirituale românești, iar tu, om de vorbe, stăpânit de o ură abisală, tai și spânzuri în cultură ca un nenorocit de comisar ideologic?... Nu m-ar deranja prea mult această dictatură dacă ar exista posibilitatea de a o combate. Dar posibilitatea unei dezbateri autentice este minimă în peisajul cultural de azi. Așa stăm, dar, cu puterea... Scriitorii români au toate libertățile, dar, în chip ciudat, nu-și acordă libertatea de a se confrunța în planul ideilor, nu al injuriilor. Vorbesc de cei care au puterea reală (economică și politică), nu de scriitorii (cei mai mulți) care așteaptă cu anii să-și publice o carte și așteaptă fără speranță să fie citați cu atenție și judecați drept... Căci al doilea fenomen primejdios, pe lângă cel semnalat mai sus (concentrarea puterii culturale în mâinile unui prosper grup de oameni de afaceri care controlează televiziunea – inclusiv televiziunea națională –, editurile, presa culturală etc.), este marginalizarea, ca să nu zic dispariția criticii literare. Pare paradoxal să spun acest lucru când conduc de peste 20 de ani o revistă de critică literară și, iată, aniversăm numărul 200. Marginalizarea criticii este însă un fenomen real și neliniștitor. Aici nu mai intervine nici o putere politică, de dreapta sau de stânga, intervine, ca să spun o vorbă mare, spiritul timpului. Critica literară, ca instituție, și-a pierdut locul în ierarhia intelectuală și este pe cale să-și piardă și prerogativele... Cum am discutat în altă parte acest aspect, nu insist. Ce-i de făcut? Nu sunt prea multe răspunsuri, pentru că nu sunt prea multe soluții. Criticul-oracol, criticul de tip Sainte-Beuve, judecătorul de *luni* din «Constituționalul», așteptat cu speranță și teamă de lumea literară, nu mai există. Și nici nu mai poate fi câtă vreme cartea nu mai este un element esențial al existenței individului sau, dacă se întâmplă să fie, el are alte mijloace – mai rapide – de a se informa. Televiziunea, de pildă, sau internetul care-i aduce sub ochi, fără să se ostenească prea mult, o judecată sumară despre poemul sau romanul care tocmai a apărut în librării. Economie de timp, economie de bani, comoditate maximă. Vine, apoi, ziarul care-i oferă, joi sau vineri, un supliment literar în care află informațiile suplimentare de care are nevoie. În funcție de ele se va decide dacă va citi sau nu romanul despre care se vorbește.

Am reprodus, înapoi, această sintagmă, tot mai des folosit. În societatea «consumistă», cum îi zic unii analiști, trebuie *să se vorbească* despre o carte pentru ca ea să existe. Și cel mai bine este *să se vorbească* despre ea la televizor, la o emisiune care și-a câștigat deja o anumită reputație. O carte prezentată de Bernard Pivot la «Apostroph»-ul vineri seara făcea cât 100 de articole favorabile... Exagerez puțin, dar cam așa stau lucrurile cu instituția noastră (critica literară) în societatea consumismului în viteză și a revoluției informaționale căreia i se mai zice, nu știu prea bine de ce, și «societatea cunoașterii»... Și, atunci, ce-i de făcut? (întrebarea pe care o punem mereu). Evident, trebuie să continuăm a face critică literară cu speranța, nu tocmai deșartă, că nu număr de cititori fideli ne vor urma. Adică ne vor citi. Înainte de 1989 publicam cărțile mele în 25.000 de exemplare. Azi dacă ating 1000. Nu mă plâng. Sunt bucuros că studiul meu *Ficțiunea jurnalului intim* (în trei volume, însumând peste 1000 de pagini) s-a epuizat. Semn că tema interesează și, totodată, interesează, îmi vine să cred, și discursul meu critic în marginea temei. Iată, dar, pentru ce continuăm să publicăm o revistă de critică și informație literară, deși ne lipsesc, practic, multe (aproape toate) mijloacele necesare pentru a învinge inevitabilele legi ale economiei de piață. Avem de partea noastră câteva argumente: Cât timp există literatură, va exista și necesitatea de a o justifica estetic și, în cele din urmă, de a judeca și ierarhiza operele literaturii. Omul postmodern este un om care vrea să se informeze. Altfel este exclus din competiție. Câmpul lui de interes nu poate exclude spațiul literaturii. Internetul, televiziunea, radioul, gazeta cotidiană îi pot satisface această dorință minimă. Critica literară vine cu un plus de inteligență analitică și cu un spor de fantezie care îi cultivă spiritul, nu numai îl informează. Să mizăm pe această curiozitate. Publicul literar s-a restrâns considerabil, spun sociologii interesați de problemă. S-a împușinat dramatic, zic cei care se opun fenomenului de globalizare, catastrofal, după ei, pentru viața spiritului...Admițând că este așa, mă întreb dacă, în spaima de globalizare care uniformizează și riscă să ne ducă la pierderea identității, lectorul de literatură nu poate găsi un sprijin chiar în literatura care-i vorbește despre condiția omului și miturile lui în istorie. Vreau să spun că nu cred în moartea literaturii și nici în dispariția bucuriei de a citi. Televiziunea este, desigur, un miracol pentru că ne aduce lumea de afară în casă... Dar acest miracol este rea des pus să aducă bani și atunci se prostituează. Vorbește, de pildă, numai despre mizeriile lumii și istoriile catastrofale... O mitologie a violenței, urâtului, grotescului, dezgustului este pe cale să se instituie. Și, atunci, apare în noi, sclavii televiziunii, fenomenul ce poate fi numit *răul de televiziune*. Recursul la lectură poate fi un remediu în fața acestui rău devastator... Cartea ne poate salva de comoditățile otrăvite ale societății cunoașterii. Asta nu înseamnă că, de frica sau de sila urâtului cu care ne agresează televiziunea, vom scoate, de aici înainte, televizorul din casă... Trebuie să facem, cred, ceva mai inteligent și mai eficace: vom lăsa televiziunii ceea ce îi aparține și vom cultiva prin scrisul nostru ceea ce televiziunea nu poate face: literatura profundă și

educația gustului cititorului pentru literatura profundă... Așadar, continuăm...” (Numărul 200).

• [„**Contemporanul. Ideea europeană**”, nr. 6 (627)] Aura Christi în dialog cu Augustin Buzura, „...încerc să găsesc drumul pe care numai sufletul îl știe”: „Am foarte mare respect pentru criticii literari. Le datorez mult, am spus asta ori de câte ori am avut prilejul... Fără sprijinul și înțelegerea lor, lunga perioadă pre-decembristă ar fi fost și mai grea. Eludarea subiectului real al cărții, referatele de susținere a manuscriselor încredințate editurii și multe alte metode de sprijinire a cărților adevărate, au contribuit la tipărirea unor creații importante și la un climat de respect pentru valoare și performanță. Sigur, nu la toți cei ce au scris despre cărțile mele mă gândesc cu respect. Unii critici, la adăpostul secretoșeniei ce înconjură referatele externe care se cereau la manuscrisele „cu probleme”, au fost mai vigilenți ca orice securist, mai vigilenți și mai murdari... Nu le-am purtat pică, lașitatea are multe cauze și medicul din mine era dispus să înțeleagă și să ierte. Pe de altă parte, nu toți cei ce au ambiția să scrie despre o carte se pot numi critici literari. Recolta post-decembristă de veleitari, de cei ce încearcă să creeze opinie – deși ne conving cu prisosință prin jalnicele lor prestații că încă nu și-au terminat lecturile obligatorii din clasa a noua – a dus la atomizarea vieții literare, la derută și confuzie. Câte bordeie, atâtea ierarhii și tot atâtea criterii. La unele este importantă vârsta și nu ceea ce ai scris, la altele, intensitatea decibelilor și, cum se spune astăzi, frecvența pe sticlă, pe sticla televizorului, desigur, și farmecul personal.”

[MAI-IUNIE]

• [„**Euphorion. Revistă de literatură și artă**”, nr. 5-6] Numărul are ca temă *Universitatea, azi*. □ Se publică un interviu cu Mircea Ivănescu, sub titlul *Un altfel de seminar/ un altfel de interviu*, introdus astfel: „Simbătă, 22 mai, împreună cu grupa de studenți de la Studii Aprofundate a Facultății de Otere din cadrul Universității “Lucian Blaga” din Sibiu, alcătuită din Alina Burada, Lăcrămioara Dimulete, Ramona Hoanță, Mihaela Pop și Li Xiu (din China), am desfășurat seminarul consacrat poeziei lui Mircea Ivănescu la domiciliul poetului. Cu acordul poetului am realizat și înregistrarea acestei convorbiri”: „Din toate punctele de vedere, eu v-aș spune că studiul literaturii este primejdios și nerecomandabil, mai ales pentru niște tineri cu sufletul curat, care ar trebui să abordeze viața din perspectiva nu spun numaidecât a reușitei în afaceri – vremurile pe care le trăim ne învață că numai cu o minimă subzistență financiară poți să evoluezi în societate, nu jucând roluri de felul ăsta. Dacă aș fi avut copii, aș fi preferat de departe ca aceștia să se gândească la vocații și la profesii mai rentabile decât cea de scriitor la care, vedeți și dvs., în afară de teancuri dezordonate de cărți, nu găsiți mare lucru în casă. Adevărul este că nici eu le mai găsesc. Și nici nu mă mai interesează. Eu nu mai citesc decât romane polițiste și «Academia Cațavencu». [...] [Nu am scris romane polițiste] [p]entru că sunt un mare leneș. O mare parte

din viața mea activă a fost consacrată unor ocupații obligate, pentru că trebuia să asigur subzistența familiei, a părinților până la un punct și, după aceea, a soției mele, care de la o vârstă încolo a fost pensionată de boală și trăia cu o spaimă permanentă că o să murim de foame. Ea apucase niște epoci mai dure din istoria modernă a României și era în permanență terorizată de gândul că n-o să avem a doua zi banii necesari ca să cumpărăm măcar pâine pentru subzistența noastră și a pisicilor pe care le întrețineam. Venitul pe care puteam eu să-l asigur era unul care îmi impunea, din păcate, obligații destul de serioase. Am fost ceea ce se cheamă un gazetar comunist. Eram obligat să fac serviciu un număr de ore, opt sau mai multe, și să lipsesc din viața pașnică a unui scriitor. Un scriitor înseamnă, pentru mine, un individ care are timp, care stă la mânăstire ca Sadoveanu și scrie. Meseria de ziarist, în perioada interbelică, era mai comodă decât a unui funcționar de stat, cum era un gazetar în anii în care am practicat-o eu. Fiind obligat să stau la redacție, de unde evadam ca toată lumea de altfel, ca orice funcționar cinstit, care profită de cele mai mici ocazii pentru a chiuli, cum se spune, și a alerga până la bufetul din colț, pentru că asta era principala distracție a unui salariat din vremea respectivă, nu aveam timp să m-așez și continuitate în concentrare ca să m-apuc să scriu proză, adică o construcție laborioasă și cu atât mai exactă în cazul unui roman polițist, care trebuie gândit în detalii semnificative, bazându-se pe amânări, pe false indicii etc. Astea-s toate mai complicate. Pe când poezia, cum se spunea în cercul de tineri poeți din care făceam parte, se scrie pe un colț de masă, la o cârciumă, în două-trei minute, indiferent de vacarmul din jur și de ironiile comesenilor. Eu însumi am trecut de multe ori prin situații în care, la bufetul Miorița, colț cu strada Mântuleasa, mi-am scris așa poeziile... [...] atunci când se scrie ceva durabil sau care se dorește durabil, trebuie concentrate asupra subiectului și o anumită seriozitate. Dacă faci totul la nivelul superficial la care-mi fac eu singura ocupație actuală, citind romane polițiste, atunci lucrurile se schimbă. Eu citesc romane polițiste pe care le-am mai citit de două sau cinci ori în viața mea. Din fericire, memoria mea fiind tot mai deficitară, recitesc cu plăcerea reală cu care aș citi o carte prima dată. Și citind atât de superficial, a doua zi când mă trezesc dintr-un somn neliniștit, vorba regretatului Iustin Panta, nu pot să-mi mai aduc aminte ce-am citit cu o seară înainte. Habar n-am! [...] Eu nu vreau să fac aici un curs. Eu însumi nu știu ce vreau să spun într-o poezie. Asta-i o dovadă în plus că n-am de spus lucruri cutremurătoare sau edificatoare. Pe vremea când scriam – lucru care nu mi se mai întâmplă de câțiva ani -, mă așezam la o masă în cârciumă, căci trebuie să vă mărturisesc fără falsă rușine că opera mea s-a construit în general în locuri publice unde se consumau băuturi spirtoase, plecând de la impresii fals culturale, adică deschideam o carte și mă opream la un text din care luam un citat, un grup de cuvinte, parte dintr-o afirmație sau dintr-o descriere, care nu mă interesa deloc în economia cărții citite și care putea să fie ceva absolut întâmplător, dar de la care puteam să pornesc pentru a scrie lucruri de care cu o clipă înainte habar n-aveam. Ajutând și drogul pe care-l foloseam

eu pe vremea aceea, minunata vodcă, făceam divagații, dar asta nu înseamnă că divagațiile mele aveau o valoare de adevăr sau de demonstrație. Felul meu de a scrie se baza pe discuțiile care le aveam cu prietenul Ion Drăgănoiu – între timp el a încetat din viață –, căruia îi ceream titluri și care-mi spunea: «Până mâine, te rog, să scrii 28 de texte care să se cheme *Pădurea de mesteceni*». Eu îl întrebam: «Să fie cu rimă sau...», iar el răspundea: «Unele să fie cu rimă, altele nu», «Ce lungime să aibă?». «Asta te privește, în orice caz nu mai puțin de 8-9 versuri», în general, făceam asta. Viața despărțindu-mă de Ion Drăgănoiu, care a rămas la București când eu m-am mutat la Sibiu, mi-a lipsit din ce în ce mai mult sfatul lui sau îndemnul, în cele din urmă n-am mai putut să scriu. Liviu Ioan Stoiciu mi-a telefonat acum vreo două săptămâni și mi-a dat ca titlu Poemul primăverii, propunându-mi să scriu șapte texte. Eu am superstiția cifrei șapte și, de aceea, ne-am oprit la opt, dar n-am putut să scriu nimic. Și-i aproape sigur că nu voi mai scrie niciodată. Plus că *Poemul primăverii* nu-mi solicită nici un fel de asociație, în afară de faptul că eu în copilărie cântam la pian, având un caiet cu piese scurte de Grieg, dintre care una se numea *Ultima primăvară*. Era într-adevăr un fel de lied, foarte scurt și melancolic. Acum e foarte probabil că primăvara care tocmai se termină e ultima pe care o voi mai cunoaște, dar nici asta nu mă solicită suficient ca să scot din mine, cum se spune într-un text de Bernard Shaw, ca suferința asta să smulgă note melodioase din mine...”

• [„*Vatra*”, nr. 5-6] Tema numărului se numește *Raport despre starea criticii literare*, dosarul fiind prefăcut printr-un text de Al. Cistelean, *Introducere la un conspect despre starea criticii literare*: „«Starea criticii» a fost, cu siguranță, unul din cele mai dezbătute subiecte din presa literară a «tranziției». Noi înșine suntem acum la al treilea număr (din ultimii câțiva ani, totuși) dedicat acestui subiect și nu cred să fie revistă literară, măcar dintre cele importante, care să fi făcut mai puțin. Fie într-o abordare generică, de «sistem», fie prin abordarea doar a unor aspecte ori componente, critica literară (și, oarecum implicit, dar uneori și explicit, și istoria literară) a stat mereu printre problemele actuale și chiar printre cele fierbinți. Uneori dezbaterile s-au purtat pe un ton de mare jale sau/și de mare imputare, alteori mai liniștit și mai optimist. Criză, transformare, marginalizare sunt, probabil, conceptele centrale în jurul cărora pot fi grupate toate aceste dezbateri. Criză de toate felurile, de la cea de cadre la cea de metode sau de autoritate; transformare urgentă, radicală și imperativă ori, din contră, pe principiul «să nu se schimbe nimic»; în fine, marginalizare pe merit sau, dimpotrivă, necuvenită. Reduse la caricatură, cam acestea au fost registrele tuturor dezbaterilor. Numărul nostru de acum face parte dintr-o suită ritualică prin care ne-am propus să dăm seamă, din când în când, despre «starea» criticii, prozei, poeziei și debuturilor. Fiind o revistă lunară și cu apariții mai degrabă duble decât simple, nu putem ține pasul vior al revistelor săptămânale. Dar putem face, în schimb, câte un astfel de popas, câte o astfel de fotografie de gen, încercând o panoramă a ultimilor ani. Rămâne întotdeauna delicată problema alegerii cărților; de această

dată, alegerea lor nu implică nici un program, poate nici măcar un criteriu, în afara celui de facto: acestea au fost cărțile de care am dispus noi și colaboratorii noștri. Prin urmare, trebuie spus că, la rigoare, nu se poate vorbi de o selecție. Nici cei prezenți, nici cei absenți nu sunt privilegiații ori victimele unei «politici redacționale». Cu siguranță că și mai delicată e – și, probabil, va rămâne – problema coerenței în judecata de valoare. Echipa noastră fiind extrem de eterogenă, și din punctul de vedere al vârstei, și din alte puncte de vedere, cu greu s-ar fi putut găsi o măsură unică ori baremi echitabilă. Riscul cel mai mare e ca rezultatul să iasă pe dos: cărțile slabe să fie exaltate, cărțile bine executate. Oricât de fatal ar fi acest risc, redacția s-a abținut de la orice încălcare a dreptului personal de judecată. Sigur se vor găsi oameni care să ne spună că n-am făcut bine, măcar în unele cazuri. Dar e vorba de un risc asumat. Nu numai de noi, ci de toți cei care nu exercită un control strict al opiniilor. În deschiderea acestei galerii de recenzii am așezat o mică anchetă, mai degrabă spre a lua pulsul problemei, decât spre a o lămuri. Am invitat, în cadrul ei, câțiva dintre criticii de reputație și câțiva scriitori de prim ordin, deși pentru ei o astfel de provocare e întotdeauna neconvenabilă. Întrebarea pe care le-am adresat-o a fost și simplă și directă. Care e, în opinia dvs., starea criticii (și istoriei literare) azi? Cititorii pot vedea răspunsurile primite și pentru care le mulțumim tuturor celor amabili; ele nu mai sunt atât de prăpăstioase ca în precedentele anchete realizate de noi (și de alții), dar gama rămâne, totuși, aproape completă: de la pesimismul «silogistic» al dlui Alex. Ștefănescu până la optimismul temperat al altora e loc pentru multe nuanțe. Am dat aceste răspunsuri «amestecat», în ordinea sosirii, fără nici o discriminare «profesională». Unde ele n-au avut un titlu, am extras noi, marcând cu ghilimele, o sintagmă pe care am crezut-o potrivită”. □ Alex. Ștefănescu, *Silogism*: „Critica literară există în măsura în care funcționează, iar funcționarea are un efect. Altfel este ca un comutator electric fără legătură cu rețeaua, fixat în perete în scop decorativ. Din acest punct de vedere, se poate spune că nu avem critică literară. Avem critici literari talentați, avem cărți de critică literară bine scrise, dar critică literară – nu. Critica literară de azi NU reușește să relanseze interesul pentru literatură, să facă din literatură un eveniment. Critica literară NU reușește să aducă în prim-planul vieții publice nici măcar un scriitor. Singurii scriitori cu prestigiu sunt cei care s-au impus înainte de 1989. Critica literară NU reușește să oprească marea neagră a literaturii fără valoare, publicate de mii de amatori. De asemenea, NU reușește să-i facă să roșească pe autorii, traducătorii și editorii de literatură comercială. Critica literară nu reușește să impună o direcție – fie și hazardată – în literatura română actuală. NU reușește să transforme nici o carte de valoare în bestseller. NU reușește să se folosească inteligent de mijloacele de comunicare în masă. Critica literară NU reușește, deci NU există”. □ În cronica *Schimbare de gardă*, Andrei Terian scrie despre volumul de debut al lui Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*: „Există, cred, trei factori care au determinat succesul volumului *Concert de deschidere* de Daniel Cristea-

Enache. Primul e de natură pur conjuncturală: tânărul autor și-a început activitatea foiletonistică în «pauza» ce caracteriza critica de întâmpinare o dată cu «demisia» succesivă, în deceniul trecut, a cronicarilor generației '60 – circumstanță potențată, apoi, de faptul că fenomenul (firesc și inevitabil, la urma urmei) nu a fost urmat de o la fel de firească predare de ștafetă către critica optzecistă. Deși postmodernii nu duc lipsă de capete critice, nici unul din ei nu a reușit să dobândească, în spațiul criticii de întâmpinare – pe care, de altfel, mulți au abandonat-o în vederea unor întreprinderi mai sigure – o autoritate comparabilă cu aceea a criticilor șaizeciști. În aceste condiții, de profitat au avut mai ales debutanții, care au trecut în număr mare de pe băncile facultății în paginile revistelor. Dar, pe măsură ce multe periodice s-au lecutit de asemenea «experimente», Daniel Cristea-Enache a rămas singurul cronicar postdecembrist care scrie constant la o revistă cu apariție săptămânală. Perseverența și ritmul dens al publicării l-au îndepărtat de plutonul următorilor, transformându-l treptat într-un veritabil «cronicar de cursă lungă».

Al doilea factor ține de receptarea volumului: apariția lui a dat naștere multor reacții inflamante, care nu au făcut decât să contribuie la popularitatea autorului (în fond, înjurătura publică este, la noi, o formă indirectă de promo). Din aproape în aproape, dezbateră a căpătat o turnură teoretizantă care nu avea nimic de-a face cu cartea; s-a invocat, de exemplu, drept argument pentru (non)valoarea volumului (in)capacitatea autorului de a inova în spațiul cronicii literare. O asemenea pretenție e exagerată, de vreme ce, dincolo de variații secundare, «criteriul» cronicii nu s-a modificat deloc în ultimul secol, între foiletoanele de acum un veac cu care Lovinescu își începea „cariera de critic» în Epoca» și cronicile din Concert de deschidere singurele diferențe sunt de natură stilistică datorită neologismelor omologate începând cu «noua critică». Structural vorbind, specia a rămas aceeași și nici unul din marii noștri critici nu a adus vreo mutație radicală în cadrul ei. Diferențe există, firește, dar ele țin de itemi mai simpli și mai dificil de îndeplinit decât «metoda». Cronicarul trebuie (doar?) să prezinte cartea cât mai exact (nu parafrazând-o, dar nici folosind-o ca pretext), să o facă într-un stil cât mai atractiv și, în fine, să își asume o angajare axiologică (evitând, firește, partizanatul). Variația acestor factori (și nu cine știe ce chestiuni teoretice nebuloase) fac diferența între cronicari. Firește, cronicarul trebuie să cunoască (și, la rigoare, să utilizeze) cât mai multe metode, asemenea cercetătorului care studiază cât mai multe religii, dar să nu botează în nici una din ele. Fundamentală rămâne impresia sau – dacă vreți – instinctul critic. Al treilea factor (și cel mai important, oricâte conspirații masonice sau jocuri de culise s-ar invoca) este cartea însăși. Esențială pentru perceperea ei mi se pare însă evoluția- deloc neglijabilă- a autorului. C. Stănescu vorbește despre «maturitatea» lui Daniel Cristea-Enache, afirmație valabilă doar în măsura în care un critic are sau nu percepție estetică. Cronica nu are evoluție, dar ar fi trist ca și cronicarul să stagneze, în privința formei (dar și a gustului), nu numai că autorul *Concertului* evoluează (datorată acumulării de experiență și mutațiilor din câmpul literaturii contemporane), dar

există o veritabilă cezură care delimitează activitatea acestuia. Fundamentală în devenirea lui Daniel Cristea-Enache – după cum chiar el o recunoaște – a fost preluarea cronicii săptămânale la «Adevărul literar și artistic», cu relativitatea cronologică de rigoare, anul 1997 constituie o bornă între cele două «vârste» ale evoluției sale. Cine citește cronicile din primii trei ani [...] în paralel cu ultimele texte (cronologic vorbind) cuprinse în volum nu poate să nu remarce câteva diferențe majore, în sensul trecerii de la didacticism la impresionismul autentic, așa cum îl definea chiar Lovinescu: «A merge de-a dreptul la principiile generatoare, ocolind accesoriul, a intui totul cu ignorarea părților nu printr-o laborioasă analiză, ci pe calea simplei emoțiuni estetice». E vorba de o modificare substanțială, expunerea criticului nu mai urmează desfășurarea cărții comentate, ci o recompune dintr-un unghi personal. Cronicile timpurii trădează o anume stângăcie, o crispare datorată temerii de a nu rata sensul, dorința de a acoperi extensiv obiectul (de unde și inevitabilul rezumat); titlurile se mențin în siajul textului, literaritatea e drămuțată cu zgârcenie, iar eul criticului se manifestă discret. A doua etapă e delimitată printr-o serie de metamorfoze: neologismul tehnic e înlăturat sau absorbit organic în discurs, fără vulgarizare, iar textul e subordonat unei metafore critice dominatoare [...]. Cât privește preferințele cronicarului, acesta pare să fi moștenit nu doar stilul generației '60, ci și gustul acesteia. O mărturisește, oarecum involuntar, chiar el, comentând un volum al lui G. Dimisianu: „întâmplarea face că am citit (scriind despre ele) majoritatea cărților analizate în aceste cronici. Și am constatat, cu o uimire bucurioasă, că evaluările unui critic reputat coincid aproape întotdeauna cu ale unui tânăr – ceea ce, dați-mi voie, e o notă bună pentru cel de-al doilea.» Chiar dacă e justă motivația că «valoarea unui text nu depinde [...] de umorile comentatorului», congruența amintită riscă să dezvăluie o inerție a gustului. De fapt, marea majoritate a autorilor analizați de cronicar sunt șazeciști; optzeciști sunt mai puțini la număr și priviți, în general, cu o politețe ironică; debutanții pursânge sunt și mai puțini: doi poeți (Mihai Ignat și Marius Ianuș), ceva mai mulți prozatori și, practic, nici un critic sau eseist aflat la primul volum. Ce-i drept, la un moment dat autorul își dă seama de această discrepanță și purcede la căutat talente; nu numai că e generos cu debutanții, dar încearcă să-i cuprindă într-o schemă conceptuală; vorbește, pe rând, de «realism integral», de «postpostmodernism» sau de (nepotrivit termen!) «realism postsocialist». E un efort care, dincolo de generozitatea cam largă, dezvăluie capacitatea autorului de înregistra fluctuațiile din câmpul literar. Mai există un amănunt nu lipsit de importanță: multe din cărțile comentate sunt reeditări, antologii de poezie sau culegeri de foiletoane critice (deh, cronicarul la cronicar trage...). Nu cred, totuși, că e vorba de teama de a risca indiferent de «vârstă» (a cronicarului sau a scriitorului), judecata de valoare e exprimată deschis, comprehensiv și inteligent, iar tonul critic rămâne egal cu sine [...]. *Concert de deschidere* echivalează astfel cu o necesară acordare a instrumentelor. În critică, spre deosebire de celelalte genuri, nu a existat o «bătălie

canonică», ci doar o lentă și tacită «schimbare de gardă» în care Daniel Cristea-Enache e însoțit de un pluton numeros, dar lipsit, deocamdată, de concurent. Uvertura am văzut-o, să vedem însă cum se va desfășura... opera”. □ Mihai Vakulovski semnează un dialog cu Marius Ianuș, „*De cincizeci la sută din femeile din țara asta m-aș putea îndrăgosti*”: „FRACTURI a fost gândită ca o revistă pe care am fi vrut să o citim noi, cei din grupul FRACTURI. Neîndoindu-ne nici o clipă că asta vor toți cei din generația noastră. (Iar ei ne-au dovedit că nu ne-am înșelat. Sunt studenți care au făcut, prin cămine, postere din anumite pagini din FRACTURI...) Să intru acum într-o discuție despre tot ce credem noi (literar și social) ar fi, practic, imposibil. O să apară (anul acesta, sper) două treburi (mari): Partidul Tânăra Stângă (făcut de mine și de Ionuț Chiva, împotriva lucrurilor care se petrec azi în societatea română) și antologia FRACTURISMUL (făcută de mine și de Dudu Crudu). P. S.: Două numere din FRACTURI au fost editate pe banii mei, alte trei pe banii nu vreau să-mi amintesc cui. [...] Dudu [Dumitru Crudu] n-a intrat în redacția FRACTURILOR pentru că n-a vrut să intre. Nu știu din ce motive, în schema inițială erau doi redactori-șefi (el și Ionuț, Basarabia și România). I-am cert de mai multe ori materiale și nu mi-a trimis nimic. Abia când revista era pe sfârșite mia trimis o cronică la un roman al unui... optzecist basarabean. Cum toată lumea cunoaște, barem din auzite, profilul FRACTURILOR – literatură tânără, îți dai seama că nu puteam să-i public textul. În al doilea rând, Dudu nu e «inventatorul curentului», ci precursorul lui incontestabil. «Inventatori» îi suntem amândoi și orice critic literar s-ar prinde de asta imediat: chiar cuvântul «fracturism» miroase de la o poștă a Ianuș. (îți dai seama cum miroase Ianuș...) Dacă l-ar fi botezat Dudu, poate făceam împreună «gândăcismul». Și poate că îl vom face și pe ăsta. Glumesc, desigur. Fiecare dintre noi a venit cu ceva – eu cu conflictul mesajelor ș.a.m.d., el cu senzația «reactivă», pur subiectivă etc. Chestii care se regăsesc, în anumite proporții, la amândoi. Important e că nici eu, nici Dudu nu suntem poeți fracturiști puri. Adevărații fracturiști apar abia acum. Mă gândesc la Adrian Șchiop, la Elena Vlădăreanu, la Dan Sociu, la Adi Urmanov, la Ștefania Mihalache, la Răzvan Țupa, la Domnica, la Raluca Baciuc, la Marius Ștefănescu, la Ruxandra (deși ea vine și din neo-expresionism), la fratele tău și la mulți alții, care aștept să confirme. Redacția a fost aleasă în funcție de nevoile revistei. Și am încercat să aduc în paginile ei cei mai buni oameni dintre scriitorii tineri din fracturism. Lui Dudu cred că i-a fost puțin frică. După ce am lansat manifestele toți optzeciștii ne-au sărit în cap. Și el e un om foarte fragil, îl știi... [...] Optzeciștii sunt fix ca noi (cu un mic amendament în privința valorii literare pe care o consider – poate doar eu – superioară în generația noastră). Singurul lucru de care poți să-i învinuiești e că vor să fie fix ca EI. Adică fix ca aceia care profitau politic, social și literar la maxim. PROFITAU EI, NU CONDUCEAU PENTRU ALTO! ȘINU vorbesc de șaizeciști, care s-au luptat pentru ce-au avut (de f(u)acut)!... ALȚI GLASURI, ALTI CĂMĂRUȚE! [...] orgoliul nostru personal e mult prea mare. Noi fiind (și aici chiar nu vorbesc de mine) mult mai

frustrați decât cei care ne-au precedat. Eu mi-aș dori enorm de mult să trecem peste aceste frustrări, să lăsăm judecarea literaturii noastre (după momentul afirmării atestării, înainte de care nici n-are sens să vorbești...) pe seama celor de mâine, SĂ FACEM. Să facem nu doar pentru noi, ci și pentru cei care mâine vor fi ca noi. Dar scriitorii români sunt exact la fel ca afaceriștii români – după ei, potopul... Dacă s-ar putea să câștige totul deodată ar fi excelent; dacă nu, folosesc metoda absolut eficace (vezi tineretul manualo-asprist): sforile, *amicii*. Noi vom fi așa cum ne vom dori să fim. Până acum, cu toate certurile tâmpite și împăcărilor subite, suntem faini. Zic eu.”

IULIE

2 iulie

● [„**Dilema veche**”, nr. 25] Se publică a doua parte din dosarul *De ce se ceartă intelectualii*. Semnează H.-R. Patapievici (*Critica ideologică și idealul socialist de cultură*), Andrei Pippidi („*Adversarii patronului*”), Gheorghe Crăciun („*Homo irritabilis*”), Șerban Foarță („*Fostul (ș)lagăr comunist*”), Ion Vianu („*«Dilema veche» e antireacționară*”), Ierom. Iustin Marchiș („*dezbaterea ideologică nu e polarizată*”), Luminița Marcu (*Subvenționați, hierofanți și intoxicatori*), Sanda Cordoș (*Negustorul și tipul de produs*), Vitalie Ciobanu (*Integrarea «româno-română»*), Paul Cernat (*Trufie și vulnerabilitate*), Ciprian Mihali (*Scuza exercițiului democratic*), Caius Dobrescu (*O paramodernitate „poetică”*), Adriana Babeți (*Guerilleros*), Gabriel Liiceanu (*Singura răfuială care contează*), Liviu Papadima (*Premiul întâi, fără coroană*). Gabriel Liiceanu: „sunt înclinat să văd în cei care se agită spasmodic pe sub gardurile ogrăzii culturale, nereușind să ajungă la clanță și să intre firească și cuviincios pe poartă (care, altminteri, nu e niciodată încuiată), o mică adunătură gălăgioasă de frustrați și impotenți culturali, care vorbesc și scriu prost românește. Pentru că nu pot să încropească mai nimic de Doamne-ajută, pentru că, în absența harului, produsele lor, în loc să fie autentice și chinuie de demonii lucrului care *trebuie* spus, sunt juvenil-experimentale, vulgare și mincinoase, tot ceea ce le rămâne de făcut este să scuie peste gard și să țipe în gura mare că cei care au intrat pe poartă n-au făcut cine știe ce și că, prin proceduri complicate și astuții nemăiîntâlnite, au fraierit, vorba lui Pleșu, lumea să-i citească. Orbiți de ură și de năimpliniri, ei nu mai pot gusta performanța și tot ce le rămâne de făcut este să înjure, să ațâțe, să minimalizeze. Să zicem că din motive creștinești aș încerca să mă apropiu de acești oameni, în speranța că le-aș putea îmblânzi spaimele, că le-aș domoli ambițiile fără acoperire, că le-aș diminua complexele. Aș fi oare în stare să o fac?

Să luăm cazul lui Ion Bogdan Lefter. Cât timp aş putea oare să rezist în preajma acestui exemplar în care natura a pus laolaltă însușirile mediocrității și veleitățile de mărire la care ea poate visa într-o lume mărunță? Omul ăsta trăiește într-o inadecvare perpetua: organizează campanii de denigrare sperând că îi va face pe ceilalți să creadă că dialoghează, face glumițe dotat fiind cu o neverosimilă lipsă de haz și, mai ales, scrie când ar fi trebuit cu orice preț să se abțină, de vreme ce este incapabil să pună pe hârtie un rând care să nu declanșeze automat un căscat. Sau să luăm cuplul tinerilor teribiliști Rogozeanu și Luminița Marcu. Să nu mi se invoce cazul lui Eugen Ionescu și al lui *Nu*. Acolo, cum deja s-a spus, era ardere existențială și cultură precoce, în timp ce nici unul dintre articolașele celor doi nu ajunge la așa ceva. Până la urmă, recunosc că în nevoia lor de răfuială lipsită de criterii au ceva simpatic, de scandalagii care sparg sticle noaptea între blocuri și scoală vecinii”.

6 iulie

• [„**Observator cultural**”, nr. 228] Ion Bogdan Lefter semnează articolul *Ștefan cel Mare și foarte scump*: „Pe lângă – sau mai degrabă deasupra – politiciile noastre cea de toate zilele, săptămâna trecută a avut în centru un personaj pozitiv: nimeni altul decât Ștefan cel Mare! Vineri 2 iulie s-au împlinit 500 de ani de la moartea voievodului. 2004 – «Anul Ștefan cel Mare»! Apropiindu-se data omagiată, s-au înmulțit binișor și omagiile. Iată: – Cercul Militar Național, subordonat Ministerului Apărării Naționale, continuator – nu-i așa?! – al tradiției vitejești a înaintașului medieval, nu se putea să nu organizeze «Zilele Ștefan cel Mare», și anume în cadrul mai amplului program *Ștefan cel Mare și Sfânt – Comemorare 500 de ani*. În frumosul Palat al Cercului a avut loc luni 28 iunie un simpozion intitulat *Ștefan cel Mare – personalitate proeminentă a istoriei românești și europene*. Joi 1 iulie, tot la Cercul Militar, a fost programată o «seară cinematografică» în cadrul căreia au fost prezentate peliculele *Voievodul. Măria Sa Ștefan* (film documentar) și ecranizarea după *Frații Jderi*, o catastrofă caracteristică pentru «epopeea națională» pe care, în materie de «a 7-a artă», o promova propaganda epocii Ceaușescu. Săptămâna asta, joi 8 iulie, va avea loc și o «seară teatrală», sub titlul *Ștefan – domn în scaunul vremii*. – Și-ar închipui cineva că de la asemenea sărbătoare ar putea lipsi Academia Română? Nu, nu, de trei ori nu! Așa că Înalțul For Științific a organizat în Aula sa – ce altceva?! – o «sesiune solemnă» închinată comemorării celor 500 de ani de la moartea voievodului. Au participat președintele țării și președintele-gazdă, plus academicienii istorici, puși să prezinte «comunicări». A fost lansat un volum somptuos, special tipărit pentru «Anul Ștefan cel Mare»: *Artă și civilizație în timpul lui...* (al cui, oare?!). Autori: Răzvan Theodorescu, Ion Solcanu și Tereza Sinigalia. Firește, cercetări de ultimă oră realizate de ministrul Culturii (primul autor) și de senatorul PSD de Iași (al doilea), în paralel cu istovitoarele munci obștești cărora li se dedică în acești ani grei de guvernare! – Parlamentul nu

putea să se lase mai prejos și a organizat tot o sesiune solemnă de comemorare. Reprezentanții partidelor politice s-au perindat la microfon pentru a produce discursuri, versuri și – au relatat ziarele – chiar și cântece folclorice! De data asta, a participat și a cuvântat în fața rarefiatei adunări primul ministru. E adevărat că deputatul PD Ioan Onisei a stricat atmosfera înălțătoare cu un discurs critic aplicat: «A aproba și a pune în practică programe festive de comemorare poate fi o impietate. Ba chiar, o încercare costisitoare – și financiar, și spiritual – de a reînvia o formă de propagandă care vedea în istorie un ingredient al identității naționale cu care încearcă să se legitimizeze puternicii zilei!» (citad după «Ziua» de joi 1 iulie)... – Simpozioane și expoziții consacrate lui Ștefan cel Mare au fost organizate – cum altfel?! – și în multe alte locuri din țară. Poate că lucrul cel mai trist din această grotescă desfășurare de propagandă naționalistă, în stilul etapei finale a regimului comunist, a fost angrenarea copiilor, ca în cazul «acțiunii» bifate de Biblioteca Pedagogică Națională «I.C. Petrescu» din Capitală, unde, sub titlul *Ștefan cel Mare*, a fost organizată o «expoziție omagială de desen și pictură» cu lucrări realizate de «elevi din 15 școli generale din București și Chitila, 12 colegii și licee bucureștene și Clubul copiilor Buftea» (am citat după informațiile oferite presei de către personalul Bibliotecii). Cu o participare raportată ca pe vremuri, cât mai largă – 15 școli, 12 colegii și licee... –, «acțiunea» tot va fi reușit să oblige un număr oarecare de copii și adolescenți să deseneze și să picteze «scene cu Ștefan cel Mare». Însă apogeul acestor orori s-a înregistrat joi 1 și vineri 2 iulie la Suceava și Putna, la «manifestările» de acolo participând și președintele țării, și primul ministru. La Suceava a fost organizat (cf. «Adevărul» de sâmbătă 3, duminică 4 iulie) un «show închinat lui Ștefan cel Mare, tras parcă la indigo după mizanscenele epocii de aur». Au fost mobilizați soldați în termen (cât de legal, oare?!), obligați să se costumeze în răzeși (sic!) și să escaladeze zidurile Cetății de scaun a Sucevei. La televizor am putut vedea procesiuni de cetățeni dotați în prealabil cu făclii, străbătând trasee prin Cetate. S-au rostit discursuri, s-a jucat teatru cu Ștefan cel Mare și s-au proiectat imagini din *Apus de soare* ecranizat. Reporterul încheie inspirat: «Simțind, probabil, că publicul ar putea comenta pasajul în care voievodul declara că 'Moldova nu e a noastră...', cu ironie la adresa pesediștilor pierzători la 'locale' în județele moldave, organizatorii au tăiat, pur și simplu, această parte din fragmentul difuzat!»! A doua zi, la Putna, la mormântul lui Ștefan, mare adunare mare: incinta Mănăstirii – plină de oficialități; iar platoul din față și dealurile din jur – de popor. Slujbă, cadouri și discursuri, praznic. Înalte fețe bisericești din țară și din streinătate. Pentru mărimi a fost amenajat un foișor special, cu scaune, astfel încât să nu asiste la ceremonie stând în picioare, în ploaie. Liderii opoziției, care au făcut și ei act de prezență, au avut decența de a refuza foișorul. Atmosfera a fost – pare-se – grotescă din cauza măsurilor de securitate, gardienii, «bodyguardzii» și lunetiștii SPP-ului împânzind zona. Edițiile din week end-ul trecut al ziarelor s-au întrecut în reportaje ironice de la fața locului, furnizând – bunăoară – detalii privitoare

la meniul praznicului sau la greutatea colivei-mamut pregătite cu atare sfânta ocazie. Toate acestea – pe bani mulți. Fiindcă și ceremoniile, și simpozioanele, și volumele omagiale, și deplasările la Suceava și Putna, și costumele de răzeși, și făcliile, și cadourile oferite mănăstirii, și praznicul au costat bani, bani mulți de la buget. La începutul anului, când s-a aflat ce sumă astronomică urma să fie transferată de la guvern la Ministerul Culturii pentru «Anul Ștefan cel Mare», s-a stârnit un val de proteste în presă, încât au fost oferite explicații cum că erau incluse și costurile reabilitării șoselelor din județul Suceava, de parca stafia voievodului urma să revină, călare, pe drumurile micului său Principat, musai așternute acum cu asfalt proaspăt (altfel, pline de colb la vremea lui!). Cu ori fără drumuri, «Anul Ștefan cel Mare» rămâne – limpede spus – un jaf din banii publici. În curând, jaful următor: Festivalul Artelor, inventat pentru toamna pre-electorală. Ne va costa doua milioane de dolari...”

7 iulie

● **[„România literară”, nr. 26]** În articolul *Etica schiziodă*, Mircea Mihăieș scrie: „Felul greșit în care s-a constituit presa românească postdecembristă era inevitabil să ducă la astfel de situații, în cel mai bun caz «confuze». Nu știu ca la vreunul din ziarele din România să existe o netă distincție între sectorul redacțional și cel administrativ. În Occident, în lumea presei normale, nu e treaba redactorului-șef cum se obține reclama și nici cum se distribuie gazeta. Treaba lui e să facă bine lucrul la care se pricepe: să organizeze paginile cu articole, să acopere cu informații precise realitatea, să atragă colaboratori de calitate. Mulți dintre cei care conduc marile ziare nu sunt (mai ales în lumea anglo-saxonă) neapărat oameni care scriu. Ci oameni care asigură condițiile pentru scris. La noi, orice băiețică iute de condei nu se dă bătut până nu-și vede numele pe pagina întâi, imediat sub titlul publicației. Nu-i mai ajung învechitele funcții «redactor-șef», «director», «director general». Acum, orice Bulă e «senior editor», «executive editor», «PDG» («président-directeur-général», pentru anglofoni!), într-o harababură lingvistică de toată frumusețea (adică de toată jalea). Unora nu le ajunge atât: după ce au acoperit hectare de pagini cu mediocrele lor considerații despre lume, politică și viață au făcut pasul spre televiziuni. Aici, când nu sunt năimiți pe față puterii (oricare-ar fi ea, de stânga, de dreapta, de centru, de dedesubt, numai putere să fie!), întunecă ecranul cu gângăveala, reaua-credință sau imbecilitatea lor. Și uite-așa, semi-docți plini de răvnă, slugoi înnașcuți, prostovani cu urechi clăpăuge, demoazele siliconate ajung să dea tonul gustului și tonul gândirii în scumpa noastră patrie!” □ În *Roman contrafăcut*, Marius Chivu recenzează romanul *Letopizdeț* de Alexandru Vakulovski: „La debutul cu *Pizdet* (Aula, 2001), Alexandru Vakulovski a avut parte de cronici predominant pozitive. Romanul deschidea o serie, ceva ce oricum nu se mai scrisese la noi: atitudine anti-establishment, cultură underground, mediile studenților narcotici, mafia basarabeană, limbaj obscen dus la extrem, slang, în fine, o serie de elemente

pentru care atunci am folosit sintagma «existențialism narcotic». Pentru că era altceva, începutul unei posibile tipologii, al unui nou set de cronotopi, dacă vreți, *Pizdeț* a fost, în virtutea potențialului întrezărit, relativ bine primit. Altfel, acel mic roman număra o mulțime de slăbiciuni inerente debutului. Ideea e că al doilea roman al lui Alexandru Vakulovski ar fi trebuit să confirme vitalitatea și maturitatea genului pentru a fi luat cu adevărat în serios. Deși pe alocuri pare că își poate depăși modelul, mai ales datorită poveștii de dragoste din fundal, dar și a unor secvențe (cam puține) notabile, *Letopizdeț* rămâne însă blocat în limitele inițiale fiind doar o (auto)pastișă, poate doar ceva mai consistentă. Acum două săptămâni scriam aici despre romanul lui Adrian Schiop, pe bune/pe invers, căruia îi reproșam lipsa de atitudine explicită și cuminența ideilor, adică tocmai lejeritatea acolo de unde ar fi trebuit să iasă scânteii. Multe din lipsurile cărții lui Schiop (carte care – înțeleg – a intrat sub tipar împuținată) sunt suplinite în romanul lui Alexandru Vakulovski, în esență, de aceeași factură. Problema vine însă, de data aceasta, din altă parte. Căci dacă Schiop face figură de nonconformist delicat dar inteligent, mergând pe un model (inclusiv muzical) alternativ a cărui politică evazivă este acel «out of the system», Vakulovski nu are decât atitudinea violentă (de tip grunge) a lui «against the system». Puse unul lângă celălalt și reprezentând, mai exact, două vârste/etape ale nonconformismului, fiecare roman realizează câte o jumătate din ce ar trebui să fie cu adevărat romanul (furios) al generației de azi. Fără a exclude posibilitatea coabitării celor două modele, într-o cultură underground normală, romanul lui Schiop ar fi exact pasul următor după faza Vakulovski. Căci înainte ca Vakulovski să epuizeze etapa revoltei violente, Schiop vine și scrie un roman oarecum al resemnării care nu poate face priză prea bună tocmai datorită mediului (sub)cultural încă necopt, netrecut prin succesiunea vârstelor firești. Câteva lucruri îmi sunt și mai clare acum, după lectura celor trei romane deja menționate. În primul rând, dificultatea de a grefa atitudinea anti- pe o Poveste, pe un subiect narativ. Paradoxal, toate aceste romane sunt retorică pură, cu toate că reclamă violent un background existențial pe cât de critic, pe atât de concret, declarat în afara abstractului. Ca și în celelalte cazuri, discursul *Letopizdețului* se situează în proximitatea confesivului: un fel de autobiografie mascată, scrisoare adresată iubitei, jurnal de criză ș.c.l. Plus galeria de portrete a celor din grup pe care o întâlnim și la Schiop: revoltă să fie, dar neapărat în grup. De aici lipsa unui subiect care să susțină acest *way of life*, atitudinea violentă de revoltă, tentația evadării și, implicit, a autodistrugerii prin băutura și narcotice. *Un mal du siècle* a pus stăpânire pe tinerii studenți, și în rest avem (povestite) o serie de întâmplări mărunte care ar trebui să condimenteze confesiunea crizei. Din acest punct de vedere, *Pizdeț*, pe bune/pe invers și *Letopizdeț* sunt, practic, surprinzător de identice. În al doilea rând, găsesc de neconceput proliferarea locurilor comune și a prejudecăților din această zonă. *Letopizdeț* este un inventar grosolan și neinteresant: femeile sunt curve și proaste, menirea bărbaților e să bea și să reguleze, preoții sunt securiști homosexuali, școala e nasoală pentru că

induce conformismul social, societatea manipulează, legile sunt proaste și nedrepte, statul e vinovat de tot, capitalismul e o hoție, americanii sunt niște imperialiști care-și urmăresc propriul interes (influența lui Ianuș în capitolul Capitalism e covârșitoare) ș.a.m.d. În plus, absolut penibil e Vakulovski când «le-o trage» lui Mușina și Cărtărescu într-un stupid și naiv acces resentimentar personal. Problema, de fapt, n-o reprezintă aceste credințe în sine (treaba naratorului), ci retorica ieftină care le însoțește. Prea schematic se prezintă totul, dar, mai ales, la un nivel suspect de primitiv! Discursul lui Vakulovski nu depășește bălmăjelile diletante ale unui cocălar/ bișnițar ordinar. Nu e cam puțin? Reprezentativitatea vine tocmai din autenticitatea atent și inteligent elaborată. În loc să explice mai întâi de ce crede una sau alta, să facă, de fapt, politica atitudinii, să-și justifice, până la urmă, modelul existențial, Yo, naratorul romanelor lui Vakulovski, dă un pumn și sparge o mutră, după care trage un joint și/sau un gât de vodcă cu aerul că face disidență social-politică. Refugiul în (i)realitatea narcotică nu exclude problematizarea crizei. În lipsa unui discurs mai deștept, autentic, bine gândit oricum, diatribele anti- ale lui Yo, oricât de justificate, de ușor de înțeles și de acceptat, își pierd credibilitatea și par goale. Niște făcături. Căci asta face Yo tot romanul: încearcă să te facă din vorbe, mai ales că puținele întâmplări povestite sunt destul de neverosimile. Ca în filmele americane de mâna a patra, revoltații din jurul lui Yo fură mașini, trag în polițiști, se bat, se droghează și nu li se întâmplă nimic. Se revoltă pe o societatea nocivă, care îi manipulează și care îi vânează, dar, de fapt, indiferent de câte legi îi sunt încălcate ea, societatea, nu îi atinge decât la nivel mental pe acești haiduci narcotici. Ceva lipsește din acest tablou! Ce nu pare să știe (încă) Alexandru Vakulovski este faptul că nu e de-ajuns să înjuri și să urla împotriva societății (sub toate formele ei), să-ți înțepi vena și să te îmbeți cu vodcă pe fiecare pagină, dar trebuie să și spui ceva cu asta, să transmiți, totuși, un mesaj personal, care să depășească înțelesul liminal, cel care se decriptează de la sine în orice verbalizare. Yo este prieten cu Mihnea, liderul trupei Luna Amară, referință muzicală absolută în acest roman pe lângă vechile cunoștințe: Eminem, Marilyn Manson, Cobain, Morrison, apoi Kerouac, Che Guevara ș.a.m.d. sau, mai nou, Andrei Gheorghe. *Letopizdef* a fost și continuă să fie lansat și promovat laolaltă cu albumul *Asfalt* al celor de la Luna Amară într-un turneu prin toată țara. Ei bine, multe din temele melodiilor trupei sunt de găsit și în roman. De pildă, *Dizident*, de pe albumul *No name* (cei de la Pearl Jam au o melodie identică pe albumul *VS* din 1993), rezumă o bună parte din roman. De fapt, aceasta e problema cărții lui Vakulovski: îi lipsește muzica de fundal (pe care o dă stilul, farmecul dicției, coerența ideilor, inteligența) înecând totul într-un prozaic care pare a spune totul fără a spune, de fapt, mai nimic. Asfalt este un produs mult mai reușit decât *Letopizdef*. În fine, la nivelul tehnic al scriiturii – limbaj, stil și construcție –, lucrurile stau la fel de dezamăgitor. Limbajul este, cum altfel, foarte dur, deși, după ce citești de câteva sute de ori cuvântul «fut» și derivatele, aproape că nici nu mai contează. *L'obscénité plaquée sur le mécanique!*

Ca și *Pizdeț*, acest roman este construit fragmentar, mai exact modular, din scurte și numeroase capitole care, la rândul lor, adună mai multe versete (de aici și jocul de limbaj din titlu). Dincolo de simplitatea și comoditatea formulei, nu există măcar o continuitate tematică sau un crescendo. Totul e scris de-a valma. Cazul tipic în care posibilitățile elementare de construcție postmodernă sunt uzitate din lipsă de idei. Și de talent narativ. În ceea ce privește stilul, fraza e mai curată și mai fluentă, deși nu e exclus aici travaliul redactorului de carte. Altfel, multe dintre scenele *high*, la fel de abundente, și-au mai pierdut parcă din poezie și, iarăși, s-au schematizat. La sfârșitul romanului, orice novice, cu minimum de talent, poate scrie pe loc o secvență de delir narcotic. În mai toate apare un soare colorat și poziționat bizar, o ieșire prin pereții camerei și un zbor peste oraș, finalul fiind o scufundare în întuneric”. □ Tudorel Urian scrie despre volumul lui Octavian Paler *Autoportret într-o oglindă spartă (Confesiuni revelatorii)*: „Ca scriitor, Octavian Paler are un destin oarecum bizar. Cărțile sale sunt foarte bine primite de cititori (fiecare nou titlu purtându-i semnătura devine instantaneu best-seller, iar sesiunile sale de autografe prilejuite de diversele târguri de carte se întind, de fiecare dată, pe durata mai multor ore), dar aproape ignorate de critica literară. Se poate spune că este unul dintre cei mai populari scriitori ai momentului și aceasta în condițiile în care scrisul său este unul atemporal, pe alocuri chiar anacronic, fără concesii stilistice sau tematice făcute modei timpului și în absența vreunui suport semnificativ din partea criticii literare”.

13 iulie

• [„**Jurnalul național**”] Mircea Cărtărescu semnează articolul *Apus de mămăligă*: „Sfânt sau nesfânt, Ștefan a devenit un mit național. Avem oare nevoie de astfel de mituri? Răspunsul la această întrebare depinde de ce anume ne dorim: să rămânem, ca-n secolul al XIX-lea sau ca-n Iepoca de aur, copii ai patriei visând visul frumos al măririi naționale, sau să devenim în fine adulți ai mileniului al treilea, aflați în căutarea adevărului. Mitul este poezie, este un liman cald și asigurător, dar de multe ori «adevărul» lui emoțional se dovedește a fi doar o frumoasă minciună. Mulți, foarte mulți dintre noi preferă încă, și nu doar în dragoste, faimosul «minte-mă frumos». Fă-mă să cred că sunt bun, valoros, nobil, că aparțin unui neam mare, de eroi și poeți fără seamăn, chiar dacă până și cea mai superficială privire obiectivă îmi spune că nu e așa. Ce ne pasă nouă de spiritul critic, de rațiune și obiectivitate, spun cei ce trăiesc reveria dulce a mitului. Doar trebuie să existe ceva pe care să ne-ntemeiem și noi mândria de sine. Chiar dacă-nfrumusețăm puțin realitatea. Chiar dacă miturile și prejudecățile naționale ne-mping statornic spre șovinism și spre exagerarea valorii proprii. Pe urmele propagandei de ieri calcă și azi, cu aceeași nerușinare sforăitoare, cu aceeași desfășurare kitsch de sclipiciuri festive, cu același car de bani turnați în abisurile prostului gust, culturnicii actuali, care-au reușit să organizeze la 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare un tămbălău comemorativ de toată pomina.

Cei care nu scot azi nici un ban din chimir pentru cultura vie și adevărată sau pentru restaurarea monumentelor în paragină, care fac cea mai jalnică figură, an de an, la târgurile internaționale de carte, care perpetuează faimosul «cerc barbar și fără sentiment» în care scriu, compun și pictează artiștii de azi în această «țară tristă, plină de umor», precum scria Bacovia, au scos din vistierie, de data asta, miliarde și miliarde și miliarde, fără nici o noimă, fără nici un respect pentru cetățeanul care contribuie la buget. Guvernanții noștri și-au «drapat nula», cum ar zice Eminescu, în eterna gargară patriotică, servită nouă de când ne știm în loc de prosperitatea promisă, în loc de decența unei vieți civilizate. Prin asemenea manifestări, care sunt coerente cu lăutarii și mititeii pe care-i trimitem pe la târgurile internaționale, ne întărim an de an reputația de primitivi ai Europei. Nu, nu avem nevoie de mituri găunoase și patriotarde, spun oamenii cei mai lucizi de azi, avem nevoie pur și simplu de adevăr. Chiar dacă uneori nu e-n favoarea noastră. Avem nevoie de istorii «sincere», cum scria cineva, ale poporului nostru, în care faptele și oamenii să fie judecate cu bună credință și cu simțul măsurii. Și mai ales avem nevoie să scăpăm urgent de maneliștii culturali cocoțați prin ministere și academii, care de cincisprezece ani încoace fac numai ceea ce știu cel mai bine: să-și umple buzunarele, să se ploconească în fața puternicilor zilei și să organizeze montaje literar-muzicale în cadrul festivalului național «Cântarea României».”

• **[„Observator cultural”, nr. 229]** În articolul *De la „boierii mintii” la „viza de om”*, Caius Dobrescu recenzează volumul lui Sorin Adam Matei *Boierii mintii. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor* (Editura Compania, 2004): „Aparent, *Boierii mintii. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor* de Sorin Adam Matei (Editura Compania, 2004) reprezintă o sfidare a ierarhiilor culturale românești. Primul eseu al volumului, *Secretul sănătății sociale*, expune, printre altele, modul în care mecanismele de autoîntreținere a carismei «grupului de la Păltiniș» ar fi contribuit la transformarea lui H.-R. Patapievicu într-o vedetă a scenei culturale românești (p. 20-25). E de presupus că această analiză va deturna complet receptarea întregii cărți, făcându-i pe cei care-și vor simți provocate pasiunile și interesele să vadă în ea un «atac» pornit din «resentiment». Iată de ce este util să precizăm de la început că Sorin Adam Matei locuiește în Statele Unite, predă la Universitatea Purdue și, în consecință, nu depinde de poziția pe care o ocupă în câmpul cultural românesc. Mobilurile demersului său sunt, așa cum voi încerca să arăt, intelectuale și etice. În economia reală a cărții, discuția despre strategiile de putere ale «grupului de la Păltiniș» nu ocupă un loc important. Tema centrală este destinul modernizării în spațiul românesc. În opinia autorului, acesta este dominat, de la bun început, de un tip de structură socială pe care o denumeste «grup de prestigiu», a cărei acțiune de lungă durată deturneză întregul proces înspre o condiție denumită «paramodernitate». Spre deosebire de «clasa socială» modernă, care este produsul unor forțe omogenizatoare și egalizatoare, «grupul de prestigiu»

se naște în jurul unei ideologii premoderne a diferenței ontologice dintre «elite» și «mase», ideologie care asimilează teme și motive din arsenalul modernității raționaliste și scientiste. La origine, o aristocrație patrimonială, a cărei avere depindea de exercitarea unei funcții în stat, se remodelează, devenind, cu timpul, o elită intelectuală cu aspirații modernizatoare, aflată în aceeași osmoză cu statul și combinând funcții ideologice și tehnocratice menite să-i mențină hegemonia (p. 33). În eseuri scurte, însă dense și originale, sunt expuse cristalizările doctrinare care jalonează câteva faze istorice ale acestei evoluții: liberalismul mesianic al romantismului (*Pașoptismul: liberalismul între colectivism și elitism*), neo-conservatorismul «pozitivist» (*Junimismul: un liberalism tehnocratic*), socialismul «stil 1900» (*Constantin Dobrogeanu-Gherea: socialist, conservator, contemporan*), minusculul extremism de stânga al anilor 1940, ce va naște sistemul totalitar care avea să domine România în a doua jumătate a secolului XX (*Pătrășcanu: un marxist stalinist*). Argumentul se concentrează asupra a ceea ce au în comun aceste foarte diferite sisteme de gândire. Eseistul nu-și propune să facă o istorie a ideilor, ci a formelor sociale, sau, mai bine zis, a formelor mentale ce subîntind formele sociale. Din acest punct de vedere, ceea ce-i apropie pe sus-evocații actori ai modernizării românești din secolul al XIX-lea i se pare mai important decât ceea ce-i desparte. Deși «mesianismul» pașoptist și «pozitivismul» junimist sunt incompatibile ca substanță, ele sunt văzute în acțiunea lor convergentă de legitimare a intelectualilor ca «grup de prestigiu» și elită conducătoare a societății. Interesantă este viziunea lui Matei despre modul cum Dobrogeanu-Gherea devine un fel de neo-marxist prin asimilarea ideilor neo-conservatorilor maiorescieni. Din critica junimistă a pașoptismului, gânditorul socialist ar fi reținut ideea unei modernizări impulsionate nu de forțe economice și sociale obiective, ci de voința elitelor, a «păturii culte» (p. 120-121). În opinia lui Matei, Gherea ar fi considerat intelectualii din societatea românească drept o forță a progresului și emancipării incomparabil mai importantă decât inexistentă «clasă muncitoare». Deși un marxist ultraortodox, aflat, la suprafață, într-o opoziție radicală față de asemenea idei, Lucrețiu Pătrășcanu este prezentat ca aducând, dinspre leninism-stalinism, o contribuție la cultul implicit al elitelor iluminate, legitimate prin claritatea cu care sesizează legile de fier ale evoluției istorice (p. 163, p. 176-177). Întorcându-ne acum la primul eseu, dedicat, indirect, prin analiza «cazului Patapievici», grupului de la Păltiniș, este evident că acesta din urmă este plasat în aceeași serie (trans)istorică. Școala de gândire dezvoltată în jurul lui Constantin Noica devine, astfel, cea mai semnificativă piesă contemporană dintr-un dosar care anchetează «elitismul, grupurile care-i dau viață, teoriile care-l justifică și consecințele lui istorice» (p. 199). Putem presupune, așadar, că acest grup este selectat pentru analiză datorita faptului că reușește să combine o mare notorietate, inevitabil creatoare de «consecințe istorice», cu fâțișă și elaborata justificare teoretică a elitismului. Deși Matei aduce și alte exemple, de dinainte și de după 1989, el se focalizează cu precădere pe

«investitura» publică a lui H.-R. Patapievici de către Gabriel Liiceanu. El citește în acest ritual social o întreagă ideologie, care se apropie cel mai mult de «tipul ideal», în sens weberian, al legitimării «grupului de prestigiu» (p. 24-25). Este evident că prioritatea absolută a lui Matei este exprimarea cât mai clară și mai pregnantă a intuiției sale fundamentale. Prin acest *Blitzkrieg* teoretic, el reușește nu doar să formuleze o problemă, ci să dezvolte o problematică, să fondeze un întreg spațiu, aproape complet nou, de reflecție și de dezbateră. Totuși, ar fi fost imposibil ca un demers teoretic de asemenea amploare, comprimat într-un număr relativ mic de pagini, să nu genereze tensiuni și ambiguități conceptuale. Există, în primul rând, o anumită oscilație în folosirea termenului-cheie de «grup de prestigiu». Acesta pare să primească trei accepțiuni destul de diferite, pe care merită să încercăm să le distingem cu mai multă precizie. Astfel, foarte expresiva sintagmă «boierii minții» denumește, pe rând: a) grupuri concrete, localizabile istoric, care au funcționat sau funcționează ca rețele de influență: pașoptiștii, junimiștii, socialiștii gheriști, grupul de la Păltiniș. Există, la acest nivel, riscul de a interpreta drept o realitate obiectivă o impresie de coerență creată de distanța față de fenomen. Pașoptiștii și junimiștii s-ar putea dovedi, la o analiză mai apropiată, niște grupări mai puțin omogene decât ne-am obișnuit să credem. Atunci când se referă la contemporaneitate, autorul însuși ezită. Vorbind despre «ereditatea» grupului de la Păltiniș, îl amintește numai pe Gabriel Liiceanu, fără a se referi la alți membri foarte proeminenți ai grupului, cum ar fi Andrei Pleșu sau Andrei Cornea. Omisiunea nu poate fi întâmplătoare și poate sugera o recunoaștere tacită a faptului că discipolii lui Constantin Noica nu se încadrează cu necesitate într-un model comportamental dat. b) «intelectualii publici» sunt clar distinși de «restul populației, intelectuală sau nu» (p. 7) – ceea ce înseamnă că acțiunea tuturor facțiunilor care compun «inteligenția» este convergentă în a menține un același privilegiu de castă, indiferent de separațiile ideologice. Pe de altă parte, Matei însuși recunoaște rolul «parțial benefic» jucat în comunism de grupul de la Păltiniș și de alte structuri care suplineau parțial absența societății civile, în comparație cu «efectul profund negativ» al intelectualilor de partid, care încercau să profite de forța de control și represiune a statului totalitar pentru a-și amuți preopinienții (p. 31). Aceasta înseamnă că, în pofida unor asemănări de structurare internă, grupurile de prestigiu pot să difere radical în funcție de valorile lor constitutive, de proiectul lor politic, de mentalitățile lor sociale, de tipul de informație vehiculată, de canalele prin care își exercită influența. Prezumția de omogenitate și funcționare convergentă cu care operează autorul se aplică, însă, mai bine în cazul litigiului dintre H.-R. Patapievici, care, cu ani în urma, biciuia cioranian stereotipiile identitare românești, și cei care-l acuzau de ceva echivalent unui sacrilegiu. Este vorba aici despre versanți opuși ai aceluiasi masiv mental, constituit din sedimentele succesive (pre-romantice, romantice, post-romantice, neo-romantice) ale ideilor de «predestinare», «alegere», «chemare» sau «naștere simbolică» a Intelectualului de geniu. c)

întreaga «intelectualitate» este definită neutru, prin gradul de educație. Această extindere a sensului se produce atunci când este adusă în discuție reducerea constantă, în epoca postbelică, a accesului la educație al copiilor care nu provin din familii de intelectuali. Procesul este interpretat ca o consecință a structurii profunde de tip elitar a societății românești, care a fost nu atenuată, ci accentuată de comunism (p. 198). Dar, în acest caz, este vorba despre o hegemonie a intelectualității în ansamblu, asemenea celei teoretizate de György Konrád și Iván Szelenyi în provocatoarea lor analiză a comunismului, *Intelectualii pe drumul spre puterea de clasă*, citată în bibliografia lucrării (p. 207). Dezavantajul este că, dilatat la asemenea dimensiuni, un «grup de prestigiu» nu mai poate fi în nici un fel distins de o «clasă socială». Avantajul, în schimb, este acela al unei perspective din care modul de exercitare a puterii simbolice în câmpul cultural devine o cheie de înțelegere a funcționării generale a societății. Analiza activează un întreg câmp de analogii, sugerând o complexă rețea de transmitere a unei mentalități ierarhice și autoritare. Aici pot fi invocate numeroase exemple. Grandilocvența predicilor ininteligibile, pline de citate din Mircea Eliade și Emil Cioran, cu care preoții «elevați» își întrețin enoriașii. Filozofia, prevalentă în sistemul nostru de educație, conform căreia elevul este, prin natura sa, o «loază» care nu «cujetă», o materie inertă în care «dascălul» trebuie să insuflă spirit. Faptul că medicul, oricare ar fi el, reprezintă o instanță transcendentă și extrem de capricioasă, care trebuie îmbunătățită periodic, în cel mai bun spirit totemic, cu daruri și ofrande. «Noblețea de robă», din înaltul căreia inginerii privesc detașamentele de «gulere albastre» pe care le aveau în subordine. Aroganța sfidătoare a funcționarului public de orice nivel, depozitar al unor limbaje și reguli secrete pe care nu se simte obligat să le împartă cu «impurul» contribuabil. Ticul discursului politic contemporan, revelator pentru o formă a minții la fel de piramidală ca în vremurile de aur ale nomenclaturii comuniste, de a numi alegătorul «simplu cetățean» sau «omul de pe stradă». O anumită ambivalență poate fi descoperită și în modul cum este înțeles un alt concept fundamental al cărții, cel de «paramodernitate». Pe de o parte, acesta se referă la utilizarea resurselor modernității pentru perpetuarea unei structuri ierarhice premoderne, a unui clivaj orizontal care împarte efectiv societatea în caste, în «subumani» și «eroi» (p. 72). Pe de altă parte, se sugerează că asistăm la o transformare a clivajelor orizontale în clivaje verticale: «paramodernitatea» ar putea desemna un fenomen real de «democratizare», numai că ar putea fi vorba despre larga diseminare a unei etici pseudo-aristocratice a disprețului suveran față de ceilalți. Cea de-a doua accepțiune deschide o perspectivă pasionantă de reflecție asupra interacțiunii dintre o cultură pop globală, produsă la intersecția consumismului cu ideologiile *Flower Power* ale individualismului anarhic, și tradițiile «carismatice» și «providențialiste» pe care Matei le identifică pe scena culturală și, prin reflexele lor, în întreaga societate românească (p. 37, p. 156). Ambiguitățile conceptuale discutate aici nu reduc, însă, în nici un fel importanța cărții. Fiindcă,

deși ezitarea între mai multe interpretări posibile poate crea o dificultate de receptare, totuși, fiecare dintre sensurile alternative se dovedește o pistă plauzibilă și stimulativă de investigație. Volumul nu suprapune ilegitim teme logic diferite, ci revelează intima întrepătrundere dintre probleme tratate, de obicei, de discipline care nu prea interferează, cel puțin nu în cultura noastră. Demersul este plasat la intersecția dintre teoria socială, istoria socială, sociologia cunoașterii, sociologia informației, sociologia culturii și istoria intelectualilor. Ambiguitatea este prețul pe care autorul trebuie să-l plătească, uneori, pentru determinarea sa de-a nu accepta idei primite de-a gata, explicații consacrate, modele descriptive convenabile orgoliului intelectual național. Adversarii săi «organici» vor clasa, fără îndoială, acest demers în sfera «corectitudinii politice» de «stânga», pentru simplul motiv că insistă asupra temei egalității. Însă o lectură onestă va arăta că Matei este departe de-a sucomba farmecului celor pe care-i numește «corifeii de stânga ai relativismului și radicalismului intelectual contemporan» (p. 41). Deși un avocat pasionat al autenticelor valori democratice, el nu ignora riscurile majore ale procesului de democratizare și nici pe cele presupuse, în general, de democrația de masă. Dar avertizează că multe dintre discursurile de înfierare a efectelor perverse ale democrației practicate la noi nu reprezintă confruntări lucide și responsabile cu sus-evocatele riscuri, ci forme de utilizare, în avantajul propriu, a mitului intelectualului providențial. Matei pledează, așadar, pentru discernământ și complexitate, adevăratele sale modele intelectuale fiind de găsit în rândul unor gânditori sociali independenți și creativi ca Robert N. Bellah, Daniel Bell, Peter Berger, Nathan Glazer sau Robert Wuthnow. Un alt merit special al cărții este seriozitatea ei etică. Democrația este prezentată ca ținând de un foarte profund respect față de valoarea umană a semenilor. Elitismul diagnosticat aici nu este văzut doar ca o disfuncție socială, ci și ca o gravă dereglare a sensibilității morale. Matei nu pledează pentru politici iresponsabile de redistribuție, ci pentru idealul, profund liberal, al egalității de șanse. Or, pare el să spună, nimeni nu va acționa eficient în sensul acestui mult-clamat deziderat social fără interiorizarea religiei civile a democrației. Din acest punct de vedere, demersul său îmi amintește gestul de autentică măreție morală al regretatului Mircea Nedelciu, care, deși bolnav și având nevoie urgentă să ajungă în Franța pentru tratament, a refuzat «viza de scriitor» care-i fusese acordată, după nesfârșite tergiversări. El a cerut atunci, în mod public, tuturor intelectualilor români să refuze asemenea dubioase privilegii și să solicite, alături de toți ceilalți membri ai comunității, dreptul lor la «viza de om».”

14 iulie

• [„România literară”, nr. 27] În *Muzica timpului*, Tudorel Urian recenzează cartea lui Dan Ciachir *Când moare o epocă*: „Cărțile de memorii și jurnalele apărute după decembrie 1989 ar putea oferi unui străin impresia că în România anilor '50-'60 existau doar două categorii de locuitori: eroii, cei care s-au opus

cu înverșunare noii realități politice, cu metode mai mult sau mai puțin convenționale și profitorii regimului, slujitorii zeloși ai politicii partidului comunist, fie ei activiști, securiști sau simpli oportuniști. Primii au trecut prin anchetele securității, au suportat teroarea, pușcăriile comuniste și au trăit în mizerie din practicarea de meserii aflate mult sub calificarea lor. Ceilalți au beneficiat de locuințe luxoase în cartiere ale nomenclaturii (de obicei confiscate de la cei aflați la închisoare), de magazine speciale, de automobile și de tot ceea ce ține de confortul unei vieți tihnite. În decembrie 1989, România avea vreo 23 de milioane de locuitori. Raportat la acest număr, și disidenții regimului comunist, și foștii nomenclaturiști reprezintă o infimă minoritate. Care era viața românului obișnuit în anii '50-'60? Iată o întrebare pe care nu și-o pun doar tinerii născuți sau formați după 1989, ci și noi, cei care am trăit o bună parte din viață în timpul regimului comunist. Pe măsură ce epoca Ceaușescu se îndepărtează în timp, ne întrebăm tot mai des cum a fost posibil? Cum am putut trăi 20, 30, 40 de ani fără televiziune prin cablu și Internet, cu alimente de o calitate îndoielnică distribuite pe cartelă, cu energia electrică și termică raționalizate la sânge, fără speranța de a avea vreodată în mână o cutie de bere, o sticlă de coca-cola, o bancnotă de un dolar sau un pașaport? Și totuși, viața a mers înainte chiar și în timpul comunismului. Eram tineri, râdeam mult (inclusiv sau, mai ales, pe seama regimului), aveam sufletele pline de speranță, eram veșnic îndrăgostiți, iar viața ni se părea veșnică. E drept, la televizor nu era nimic de văzut, nici ziare nu prea citea nimeni, dar exista «Europa liberă», iar legendele urbane erau în floare (mixturi de realitate și ficțiune, transmise prin viu grai – că Florin Piersic l-ar fi pocnit pe Nicu Ceaușescu, că ar exista unele tensiuni între Nicolae și Elena Ceaușescu, că Nicolae Ceaușescu ar suferi de un cancer aflat în fază terminală, că s-ar fi produs diverse crime abominabile –, care se bucurau de o credibilitate mult mai mare decât informațiile venite pe canalele oficiale). Citeam enorm, mergeam la meciuri, cenaclurile literare erau în floare, iar faimosul restaurant al Uniunii Scriitorilor, unde buna dispoziție era la ea acasă, nu ducea lipsă de clienți celebri ori aflați în așteptarea gloriei literare. Stăteam la cozi pentru a vedea filmele occidentale, iar după ce acestea au dispărut din cinematografe, găseam întotdeauna câte un prieten posesor de video dispus să mai vadă o dată, a o suta oară, filmul *Nașul*, cu ochii mai mult la emoția și fascinația fiecărui nou «client» decât la ceea ce se întâmpla pe ecranul televizorului său”. □ Ion Simuț evaluează *Cota lui Arghezi*: „Tudor Arghezi are o situație sigură în canonul estetic al modernității. Deși perioada postdecembristă a pus toate valorile sub semnul întrebării, în scopul unei noi legitimări sau al reautentificării cerute de rupturile dintre epoci, opera argheziană nu a fost trecută deocamdată prin proba decisivă a unei revizuii semnificative, a unei lecturi critice de autoritate (o lectură integrală, fundamental nouă), care să însemne înnoirea argumentelor de perpetuare a rangului ei estetic. Contestările au vizat numai un segment limitat și conjunctural al operei argheziene și anume perioada postbelică acuzată de oportunism. Însă

negația nu se poate exercita fără a face distincții și departajări. Pe de o parte, rămân perfect valabile și păstrează legăturile firești cu etapele anterioare poezia senectutii, poezia universului domestic și poezia sensibilității metafizice din ultimele volume, *Frunze* (1961), *Poeme noi* (1963), *Cadențe* (1964), *Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* (1967), din volumele postume *Frunzele tale* (1968), *Crengi* (1970), *XC* (1970) și alte culegeri de inedite (*Călătorie în vis*, 1973, și *Deslușiri*, 1980) ale unui scriitor cu un foarte bogat atelier de creație, lăsat dolidora de poemele unui meșteșugar ce a lucrat până în ultima clipă. Pe de altă parte, în cu totul alt mod trebuie judecate volumele tributare contextului proletcultist 1907 – *peizaje* (1955) și *Cântare omului* (1956), unde mâna maestrului se vede mai mult decât, de pildă, a lui Mihail Sadoveanu în *Mitrea Cocor* (1949) sau a lui Camil Petrescu în romanul neterminat *Un om între oameni* (1953-1957). În anii '50, după revenirea sa în prim-plan, poetul Tudor Arghezi nu a fost niciodată un oportunist de teapa lui A. Toma sau Mihai Beniuc. Compromisurile sale, mai mult biografice și publicistice, nu au afectat miezul operei și nu au însemnat o adaptare a poeziei la sloganele epocii comuniste până la ieșirea totală și fără ezitări din perimetrul literaturii, așa cum s-a întâmplat cu mulți alți scriitori. Nu putem să nu luăm în seamă o gradualitate a compromisurilor politice și morale, dacă vrem să ne păstrăm în limitele onestității ca observație de istorie literară. Nu e mai puțin adevărat că orice compromis afectează imaginea scriitorului. Dezbaterile din perioada postdecembristă despre posteritatea operei argheziene, în pragul mileniului III, au depășit rareori sfera oportunismului, pentru a surmonta un impas al receptării și a lua în seamă partea cea mai însemnată a operei argheziene. Oricum am întoarce-o însă, nu putem evita formularea adevăratei probleme a momentului actual al posterității argheziene: traversează opera argheziană o criză prelungită a receptării, trece personalitatea proteicului scriitor printr-un con de umbră? Cu toată tristețea răspunsului, trebuie să spun: da. Arghezi, ca și Sadoveanu, se află într-o depresiune evidentă a interesului public – înțelegând prin aceasta atât criza receptării critice, cât și criza lecturii. Ar fi prea simplu să dăm o explicație prin criza generală a statutului literaturii, într-o vreme a presiunii de nestăvilit a Internetului, a televizorului și a divertismentului. Ar fi, de asemenea, evaziv și fals-optimist să estimez (cum, de altfel și cred) că trebuie să așteptăm un timp mai echilibrat al reașezării valorilor. Dacă se poate face ceva acum, în favoarea operei lui Tudor Arghezi? – aceasta-i întrebarea. Adevărul este că, dacă privim mai atent, situația nu este chiar atât de disperată (însă dramatică – da!). Locul lui Tudor Arghezi în canonul didactic nu a fost și nu este periclitat: poezii ale sale figurează în manuale, de la clasele mici până la clasele de liceu. [...] Ca și Ion Barbu, Tudor Arghezi mi se pare un subiect închis pentru poezia contemporană, pe care nu o văd pactizând creator cu un maestru posibil. Dacă Leonid Dimov și, mai târziu, Mircea Cărtărescu asimilaseră ceva semnificativ din arghezianism, astăzi nu ne mai putem (măcar) imagina să avem barbieni și arghezieni, în timp ce bacovienii și blagienii mai sunt încă

posibili. Mai clar spus: în timp ce cota lui Bacovia a crescut continuu, până la a fi revendicat de postmodernismul românesc ca un precursor, cota lui Arghezi pare să fi scăzut simetric, neliniștitor, ca predecesor valorificabil în creația poetică. Arghezi rămâne o valoare de referință mai puțin pentru poezia contemporană, mai mult pentru istoria literară, pentru critica universitară și pentru canonul didactic. E, în fond, destinul oricărui scriitor important acela de a se fixa pe un loc stabil în istoria literaturii române, imposibil de mișcat într-un sens sau altul (al supralicitării sau al diminuării locului său). E o formă de inerție, de împietrire pe soclu – pe care periodic o clintesc numai remedierile de detaliu, restaurările, revizuirile, reconsiderările unor segmente ale operei. Opera monumentală a lui Tudor Arghezi, atât de diversă, se salvează tocmai prin deplasările atenției de la un sector la altul, de la o etapă la alta, de la un punct de vedere (să zicem, estetic) la altul (politic, moral, adică extraestetic). În fond, e benefică repunerea în discuție, fie și în sens negativ, a ultimei perioade argheziene de creație, prin prisma oportunismului, devenit marota unui justițiarism anterior oprimat, ulterior cu atât mai răzbunător, și obsesia unui moralism compensatoriu. Biografia și opera lui Tudor Arghezi deschid șansa unor exerciții de aplicație și pentru astfel de cercetări și observații extraestetice, dar nu extraliterare”.

20 iulie

• **[„Observator cultural”, nr. 230]** Se publică o anchetă sub titlul *Proza tânără, o provocare asumată*. O introducere semnată de Iulia Popovici precizează: „De câțiva ani, în literatura română actuală, tinerii scriitori ieșeni – Lucian Dan Teodorovici, Dan Lungu, Florin Lăzărescu, Radu Pavel Gheo (bănățean «adoptat») – fac o figură aparte. Fără să-și revendice o unitate de grup, acești prozatori împărtășesc coordonate identitare comune, nu în mod obligatoriu legate de un inefabil etos moldovenesc. Unii dintre ei sunt legați – și ca autori, și instituțional – de Editura Polirom, iar trei dintre ei au făcut parte din «desantul» de la Bookarest al Colecției «Ego. Proză». Cei patru scriitori ieșeni ne-au răspuns la (alte) patru întrebări, născute, fiecare, în jurul proiectului Polirom de promovare a literaturii tinere, probabil evenimentul cel mai important al acestei veri editoriale”. Întrebările adresate sunt: „1. Ce înseamnă sintagma «scriitor tânăr» în literatura română de azi? 2. Cum credeți că a influențat inițiativa Poliromului dinamica prozei care se scrie acum? 3. De ce publicarea la o editură de prestigiu garantează – chiar și pentru un sector de nișă, cum e literatura română nouă – o mai mare vizibilitate critică? 4. Existența sigură a unui program de publicare va reorienta, credeți, literatura înapoi, dinspre proza scurtă spre roman?”. Florin Lăzărescu: „1. E un simplu cod de identificare. Nimic altceva decât ceea ce înseamnă «regizor/pictor/politician sau om tânăr». Eu unul o prefer tuturor catalogărilor cu terminația «-ism». Unele dintre acestea sunt de-a dreptul ridicele și nu limpezesc – mai mult complică – starea de fapt. Există o manie la noi de a da naștere unui concept literar înainte de a scrie cărțile care să-l reprezinte. Nu mai

știu în ce articol am descoperit uimit că eu aș fi un scriitor «douămiist». În câteva cronici la *Ce se știe despre ursul panda* am fost numit «minimalist». După alții, cochetez cu «textualismul», «absurdul», «realismul magic», «imaginarul cinematografic» și «cultura populară». O doamnă librăreasă mi-a plasat romanul la raftul de «cărți cu animale». Acum m-am apucat de un nou roman, *Săriți în aer, porci occidentali!*, și mi-e teamă c-o să mă trezesc inclus în categoria «extremiștilor». Nu știu sincer unde mi-ar fi locul raportat la critica literară. Eu am doar plăcerea scrisului pe care visez să o transform într-o plăcere a lecturii pentru cât mai mulți cititori. Cred că o sintagmă precum «scriitor tânăr» are meritul de a anunța, pur și simplu, apariția/existența unui scriitor în plus. Nu te obligă să respecti o traiectorie teoretică impusă din exterior. Ești în postura de a scrie în deplină libertate. Apoi, o editură trebuie să-și asume valoarea cărții publicate (prin referenții săi), iar cititorii și critica literară să o confirme.

2. După ce Polirom a lansat colecția «Ego. Proză» la Bookarest 2004, în presa din România a fost comentat pe larg impactul acesteia. N-are rost să reiau aici toate punctele de vedere. După mine, marele câștig al inițiativei constă în crearea unui mediu concurențial, binevenit atât pentru tinerii scriitori, cât și pentru editurile românești. Pe de o parte, vom avea din ce în ce mai mulți tineri interesați să scrie o proză originală, de valoare, care să merite centrul atenției. Pe de altă parte, sunt convins că, în momentul de față, multe edituri din România sunt dispuse «să se bată» pentru tinerii prozatori, lucru greu de imaginat cu câteva luni în urmă. Și, iată, lucrurile se mișcă: după Cezar Paul-Bădescu și cei șapte tineri prozatori lansați la Bookarest 2004, Editura Polirom propune pentru sezonul estival noi nume în colecția «Ego. Proză»: Dan Țăranu, Ionuț Chiva, Claudia Golea și Dragoș Bucurenci. Cu siguranță vor urma și alții, atât la Polirom, cât și la alte edituri.

3. Nu-i nici un mister la mijloc. Editurile mari sunt, prin definiție, mai vizibile – au distribuție națională, investesc în promovare, au servicii de presă – și atunci «împrumută» autorilor publicați o parte din imaginea lor.

4. Nu cred că există un dezechilibru în această privință. Îmi vin în minte mulți tineri care au publicat sau vor publica roman: Sorin Stoica, Cecilia Ștefănescu, Dan Lungu, Adrian Schiop, Radu Pavel Gheo, Lucian Dan Teodorovici, Veronica A. Cara, Alexandru Vakulovski, Ioana Bradea, Dan Țăranu, Ionuț Chiva, Claudia Golea, Dragoș Bucurenci...”

Lucian Dan Teodorovici: „1. Cred că, spre deosebire de anii anteriori, mă refer la ultimul deceniu al secolului trecut, când «scriitor tânăr» însemna scriitor între 40 și 50 de ani, prin campania inițiată de Editura Polirom, media vârstei biologice a «scriitorului tânăr» a mai coborât puțin, undeva înspre 30 de ani – cei șapte care am fost lansați la Bookarest avem vârste cuprinse între 24 și 35 de ani. Sigur însă că întrebarea nu se referea doar la cifre, de aceea o să spun că, dincolo de mesajul publicitar, literatura tânără ar trebui să însemne, și chiar înseamnă, cred eu, o încercare de a ne reapropia de public – poate printr-o «cosmetizare» a temelor adânci, poate prin regăsirea plăcerii de a scrie, poate printr-o dezinhibare, o renunțare la ultimele tabu-uri... Mi-a plăcut enorm o

sintagma folosită de Daniel Vighi, chiar zilele trecute, la o manifestare culturală care a avut loc la Băile Herculane. Spunea că proza tânără încearcă «o împăcare cu cititorul». Și îmi place să cred că are dreptate. 2. În primul rând, faptul că receptarea acestei inițiative a fost aceea a unui pariu cu miză pe tinerii scriitori cred că va conduce la o dinamizare și, poate, la o reorientare a prozei contemporane la acest nivel, al tinerilor. La o dinamizare, în sensul că mulți scriitori tineri, care se blazaseră prin cenacluri și în urma unor refuzuri de editare, își găsesc acum un nou motiv de a scrie și o nouă speranță de a fi publicați. La o reorientare – care însă nu știu dacă este neapărat pozitivă – în sensul că mulți vor încerca să scrie că scriitorii tineri publicați de Polirom, gândindu-se că asta ar fi o «rețetă a succesului». Din fericire, toți cei apăruiți și care vor apărea în colecția «Ego. Proză» (este deja periculos să ne referim permanent la «cei șapte» lansați la Bookarest, existând riscul să scăpăm din vedere scriitori tineri poate chiar mai valoroși care au apărut sau vor apărea în aceeași colecție ori, firește, la alte edituri) scriu diferit, atât de diferit încât e imposibil să ofere un singur «model» de urmat. În al doilea rând, am auzit, și m-a bucurat enorm să aud asta, scriitori consacrați care au spus că atât inițiativa Editurii Polirom, cât și «tupeul» sau «dezinhibarea» tinerilor promovați de editură i-au provocat să revină la scris. Unii de pe poziții solidare, alții chiar de pe poziții adverse, ceea ce nu-i, desigur, o problemă. Dimpotrivă. Cum știu că la noi sunt destui scriitori care au scris cărți foarte bune, extraordinare chiar, și pe care tranziția i-a trimis spre alte «sectoare de activitate», cum ar fi publicistica, aștept cu bucurie să le citesc noile cărți și, cât se poate de sincer, să învăț din ele. Și ar fi mai mult decât onorant pentru mine, ca parte a «noului val» lansat și cu sprijinul Editurii Polirom, să știu că am o fie și infima contribuție la întoarcerea spre scris a unor maeștri ai prozei românești. 3. Aici explicația este foarte simplă, în opinia mea: pentru că și cartea, orice s-ar spune, este, înainte de altceva, un produs. Și are, vrând-nevrând, parcursul unui produs. În momentul în care o instituție de prestigiu își «pune eticheta» pe acest produs, el este practic deja «servit» cu un aviz de calitate. Apoi, o editură precum Poliromul poate promova în mod deosebit aceste cărți, le poate scoate în evidență pe piață, le oferă o foarte bună distribuție națională – iar toate aceste lucruri, firește, concură la o bună vizibilitate critică. 4. Firesc ar fi să credem că așa va fi. Cu atât mai mult cu cât, se vede deja, prozatorii apăruiți în ultimul timp scriu romane. Ba chiar unii dintre ei au debutat cu romane: Adrian Schiop, Alexandru Vakulovski, Ioana Bradea, chiar Ioana Baetica, al cărei volum cuprinde și un roman «fracturist»... Apoi, între volumele colecției «Ego. Proză» este predominant romanul. Sau, pentru că vor fi destui care, trimițându-ne la formulele teoretice tradiționale, să conteste în unele cazuri denumirea de roman, putem spune că predominantă este proza de mari dimensiuni. Spre exemplu, toate cele patru cărți anunțate de Polirom pentru aceasta vară, în continuarea evenimentului de la Bookarest, ai căror autori sunt Dan Țăranu, Claudia Golea, Ionuț Chiva și Dragoș Bucurenci, sunt volume de acest gen. În concluzie, cred, într-adevăr, că se vor

scrie mai multe romane și, subiectiv sau absolut realist, îmi închipui că o influență are și faptul că există un program coerent de publicare, unul care, orice s-ar spune, se constituie într-un motor pentru scris”. Radu Pavel Gheo: 1. În mod normal, ar trebui să însemne scriitor de vârstă tânără. Din păcate, «scriitor tânăr» înseamnă de obicei autor puțin cunoscut sau de care am auzit abia recent, nu-l știm dinainte de 1989, nu avem de unde să-l luăm... Vârsta are mai puțină importanță. În principiu (asta am mai scris-o, dar mă repet), literatura română contemporană e – biografic – destul de bătrânicioasă. Nu numai literatura, dar despre asta vorbim acum... Își imaginează cineva un autor roman de anvergură, de succes sau de prestigiu, care să aibă sub 30 de ani? Poate în alte părți, dar nu, nu la noi... 2. Nimeni nu-și imaginează, sper, că Polirom e prima editură care publică tineri după 1989. Din 1990 până acum, au apărut destule volume de proză valoroase, scrise de tineri. Le-am înșirat eu pe undeva, într-un eseu din *Românii e deștepti*, și am mai comentat problema: au apărut, au fost apreciate individual, dar, în plan general, s-a continuat cu lamentațiile pe tema absenței literaturii tinere valoroase. Ceea ce a făcut Editura Polirom – și are o extrem de mare pregnanță în plan cultural – este lansarea programatică, în grup și cu un sistem de promovare veritabil, a unui grup de tineri. Astfel se atrage atenția asupra unui fenomen – altfel normal –, iar impactul pe care l-a avut dovedește cam cu câtă lipsă de atenție a fost gratulată literatura tânără ca fenomen din 1990 până în 2004. 3. Simplu: pentru că o editură de prestigiu garantează vizibilitatea, circulația cărții și promovarea autorilor. Sau, dintr-o altă perspectivă, din moment ce, la ora actuală, editurile de prestigiu sunt cam toate edituri particulare, acestea sunt direct interesate de succesul scriitorilor promovați. Nu cred că e cazul să strâmbăm din nas când e vorba de promovarea unui scriitor ca parte a unui proces comercial. O carte are succes când oamenii se îndură să dea bani pe ea. Din perspectiva amintită, o editură particulară e interesată să selecteze scriitori cât mai valoroși, care să aducă venituri și prestigiu. (O paranteză: la noi se perpetuează clișeul cu cititorul atras de lectura facilă. Să fim serioși! Cele câteva mii de oameni care reprezintă publicul fidel fac parte dintr-o categorie socială cel puțin binișor instruită. Cultura de consum oferă alte tipuri de entertainment, mult mai ușor de asimilat și mult mai ieftine.) În ceea ce privește editurile care trăiesc din subvenții, prea puțin interesate de piață, acolo – din păcate – se fac alte jocuri, iar interesul pentru promovare e proporțional cu nevoia de cucerire a pieței. Așa că nu văd cum o editură care își are acoperite cheltuielile din bani publici – indiferent de formă – și-ar bate capul cu promovarea oricui. De obicei, aici se adună sinecuriști, protejații de partid sau de stat, iar interesul pentru cultură e din ce în ce mai redus, invers proporțional cu energia retorică pe care oamenii ăștia o consumă pentru a lăuda felul în care, chipurile, promovează ceea ce n-au promovat niciodată. 4. Nu știu. De fapt, nici nu contează prea tare. Asta e opțiunea scriitorului. Există autori mari de proză scurtă și romancieri mari. Lucrurile astea nu le stabilește o editură sau un program de promovare – nu pentru scriitorii veritabili, care își aleg

forma de exprimare în funcție de propria lor personalitate auctorială, nu de o tendință editorială. De altfel, dacă e să pomenim de cei șapte autori de la Polirom lansați la Bookarest, și proza scurtă, și romanul sunt la fel de bine reprezentate. Și – cred eu – sunt reprezentate chiar bine”. Dan Lungu: „1. Despre «tinerii scriitori» s-a discutat mereu... Chiar și interminabilele polemici privind generațiile literare ('50, '60, '70, '80, '90, '00) gravitează cumva în jurul aceleiași chestiuni. Pusă în gura combatanților, sintagma «tânăr scriitor» sau «noua generație» are – în general – ceva revendicativ/subversiv, în timp ce, auzită la megafonul puterii, al sistemului, devine un instrument de disciplinare, de ordonare și de clasare. E o sintagmă ambivalentă. Trimite deopotrivă la o «promisiune» pentru viitor, dar și la «expedierea» într-un loc al așteptării, de unde nu se pot emite pretenții, unde aștepți să fii omologat. Asta nu înseamnă nicicum că nu există loc pentru nuanțe, pentru metisaje. Cred că, pe măsura trecerii timpului, schema de interpretare se va complica, iar discursul despre confruntarea cvasimarxistă dintre «tineri» și «bătrâni», dintre «vechea generație» și «noua generație» va lăsa locul unor discursuri mai sofisticate, mai nuanțate, mai apropiate de complexitatea vieții literare. Aș putea spune că și actualul context în care s-a relansat discuția despre «tinerii scriitori» ne obligă la un alt tip de discurs. Cei șapte scriitori lansați de Polirom, într-o colecție care-și propune să promoveze literatura tânără, nu sunt publicați în pofida «bătrânilor», într-un gest belicos. Sloganul campaniei publicitare – cel care, de fapt, re-aduce în discuție tinerii scriitori –, «Votează literatura tânără!», este adresat publicului, și nu e un strigăt de luptă la adresa establishment-ului literar. Aici, «literatura tânără» trebuie înțeleasă ca un «concept» de promovare, de marketing, și nu ca venind dinspre critica literară, postură în care ar fi cu totul amendabil. E un «concept» care vrea să vândă cartea, și nu să învrăjbească «generațiile». Un concept care vrea să impresioneze publicul, să-i stârnească interesul, să-l facă să pună mâna pe carte și să o răsfoiască, eventual s-o cumpere. Care vrea să stârnească ecouri în mintea și sufletul potențialului cititor, să declanșeze asociații: originalitate, înnoire, altceva, prospețime, lumea de azi, dezinvoltură etc. Părerea mea e că a fost un slogan foarte reușit. Interesant este că nici cei publicați în aceasta colecție nu se consideră ca formând o nouă generație. Nu, se simt diferiți. Au vârste relativ apropiate, dar nu mai au acea experiență comună care să insuflă o solidaritate de generație. Se simt, pur și simplu, colegi de colecție, de *promotion*. «Literatura tânără» nu mai e făcută de o singură generație, ci mai curând de grupuri literare juxtapuse. Unii vin dinspre Club 8, alții dinspre cenaclul lui Mircea Cărtărescu, alții dinspre cenaclul «Fracturi»... Peisajul a devenit mult mai complex. Am sentimentul că, încet-încet, conceptul de generație literară devine inoperant pentru realitatea românească postdecembristă. Ceea ce nu înseamnă că el nu poate fi aplicat cu succes la ceea ce s-a întâmplat înainte de 1989. 2. La conferința de presă din zilele Bookarest-ului, când s-a lansat colecția, am fost invitat să vorbesc în calitate de autor. Am spus atunci că am sentimentul că particip la ceea ce s-ar putea numi

«experimentul Polirom». Cred că piața literară din România nu va rămâne fără modificări majore după acest «experiment», adică după această campanie profesionistă de promovare a unei colecții destinate literaturii tinere din România, indiferent dacă va fi un experiment reușit sau nu. Să mă explic. Nu e vorba neapărat de valoarea cărților, ci de profesionalismul promovării. Evident, colecții pentru tinerii scriitori au mai existat (la Nemira, la Univers) și mai există (la Paralela 45 s.a.), dar e pentru prima dată la noi când e concepută o campanie de asemenea anvergură pentru tinerii scriitori. Consecințele în timp vor fi foarte mari. În primul rând, dacă se va dovedi că experimentul e reușit, că «se poate», adică dacă beneficiile de imagine și cele financiare vor fi importante, atunci se va constitui într-un precedent ce va obliga la un anumit standard orice proiect editorial care promovează tinerii scriitori. Inițiativele de acest fel se vor înmulți, urmând să se treacă, poate, dinspre proză și către poezie. Dacă experimentul eșuează, literatura tinerilor români va rămâne încă multă vreme o Cenușăreasă pe piața cărții. Oricum, experimentul încă în derulare este – indiferent de rezultat – un bun indicator pentru ce va urma pe piață în privința tinerilor scriitori, așa că eu, și ca sociolog, stau cu ochii pe turnesol. Cum semnele sunt încurajatoare, mă voi referi în continuare la varianta optimistă, cea a reușitei. Asemenea colecții vor apărea și la alte edituri, cu o promovare mult mai bună decât s-a făcut până acum. Editorii se vor convinge că literatura română, chiar cea care nu e în manualele școlare, se vinde dacă știi cum s-o faci. Unii dintre acești editori vor încerca s-o traducă în diferite țări europene, s-o «vândă» și, în anumite cazuri, chiar vor reuși. Se va câștiga un nou segment de public în România, al tinerilor, care așteaptă o literatură cu o problematică apropiată de a lor, în care să se regăsească, «pe gustul lor», chiar dacă ea nu corespunde definiției literaturii din manuale. (Re)cucerirea publicului înseamnă, printre altele, creșterea statutului social al scriitorului. Indiferent dacă acesta e tânăr sau bătrân. Probabil că se va scrie mai mult și mai altfel. Nu neapărat mai bine. Poate mai atent la public. 3. În ce mă privește, nu-mi dau seama dacă e valabil acest lucru. E prima dată când public literatură la o editură puternică, însă n-aș putea spune, cel puțin până acum, că ecourile sunt mai multe decât în cazul *Chetei la flegmă*, carte publicată la o editură obscură care a și dispărut între timp. Poate că, statistic vorbind, există o corelație pozitivă între prestigiul editurii și vizibilitatea critică, însă, în acest caz, eu fac parte din așa-numitele cazuri negative, izolate. Deocamdată. 4. Programul Poliromului continuă, însă nu e singurul care promovează literatura română contemporană nouă. Chiar dacă alte colecții de la alte edituri nu se bucură de aceeași promovare, nu cred că trebuie ignorate. De pildă, pe Sorin Stoica îl știu de la Paralela 45, pe Sandu Vakulovski de la Aula ș.a.m.d. E drept că acest program e mai sigur decât altele și cu un ritm mai alert, ceea ce-i dă o greutate mai mare. Dar nici el nu-i axat doar pe roman, publică și volume de proză scurtă. Poate că interpretarea întrebării e alta: existența unui loc sigur de publicare îi determină pe tinerii autori să scrie mai curând roman decât proză scurtă? Greu

de spus. Aș tinde, mai curând, să cred că editurile profesioniste se orientează după piață, solicitând/selectând autorii parțial după cerințele acesteia. E drept că, de exemplu, acum în Occident se citește mai bine romanul decât proza scurtă, dar nu știu de ce se întâmplă asta. Poate că și la noi tranziția către o societate democratică și o economie de piață va fi însoțită de o schimbare a practicilor de lectură în favoarea romanului, dar această schimbare nu stă pur și simplu la latitudinea scriitorului și nici nu se petrece imediat”.

21 iulie

● **[„România literară”, nr. 28]** În *Copilăria și complexe ei*, Marius Chivu recenzează volumul *Din amintirile unui Chelbasan* de Ana Maria Sandu: „Absolventă a Literelor bucureștene, redactor la «Observator cultural» și o prezență publicistică discretă dar inteligentă, Ana Maria Sandu nu corespunde profilului curent al poetului tânăr de azi: autor prolific și ușor nonconformist (aprox. o carte de versuri pe an), cenacolist zgomotos și cam vanitos (scrie manifeste și dă replici prin reviste). Publicat anul trecut, delicatul poem *Din amintirile unui Chelbasan* conviețuiește, alături de celelalte producții lirice ale momentului, la fel de discret pe piața noastră literară, oricum deficitară la capitolul distribuție și promovare. Anei Maria Sandu i-au mai apărut în studenție niște *Poeme de tranzit* (Editura Punct, Tg. Jiu), o carte mai mult ca sigur nerelevantă, îndeosebi prin tirajul provincial ca și inexistent. Motiv pentru care, redacția «României literare» a considerat abia acesta debutul ei adevărat, nominalizând prezentul volum la Premiile de Debut ale revistei. *Din amintirile unui Chelbasan* face parte din prietenoasa familie a poemelor așa-zis ludic-minimaliste, mici romane în versuri considerate îndeobște marginale estetic, prizate îndeosebi după '89, deși își pot găsi o strălucitoare ascendență antedecembristă: poemele lui Mircea Ivănescu cu Mopete, cele cu Julien Ospitalierul, Detectivul Arthur sau cu Reparata ale lui Emil Brumaru. Alături de Nea Gică frizerul din *Bucla* de T.O. Bobe și de Tina, *Fata din lift*-ul blocului B zero de Bogdan Iancu, Ana Maria Sandu ne propune în acest poem biografic un personaj la fel de simpatic și de pitoresc: micuța Ana, fetița tunsă chilug din tabăra de la Năvodari, poreclită de colegii ei Chelbasan. Alcătuită din trei părți, această sensibilă biografie narativă în versuri (poemul ca mimesis al prozei), realistă și «autentică», construită cu o simplitate dezarmantă, minim metaforică și fără artificii stilistice își dezvăluie lirismul tocmai din aparentul dezinteres pentru lirism, prin miraculoasa dicție a amalgamului de amănunte și detalii din universul infantil. Spre deosebire de celelalte personaje menționate, Ana Maria Sandu nu se oprește însă doar la o perioadă clar delimitată sau la un moment anume al personajului. Cum o arată și titlul, avem în acest poem o succesiune de secvențe care pendulează între mai multe vârste, de la copilăria grădiniței și a claselor primare până la adolescența studenției, de la percepția ludică a lumii, până la cea ușor dramatică a primelor experiențe emoțional-erotice ale pubertății. Dincolo de candoarea și pitorescul

secvențelor decupate, de savoarea și hazul în sine al naivităților, temerilor, credințelor, al confuziilor și superstițiilor micuței Ana, există «trecerea dureroasă de la tricicletă la bicicletă», complicatul traseu al formării, fascinantă metamorfoză a fetei tunse chilug într-o tânără chiar dacă bondoacă și cu pulovere lălâi. Jocurilor erotice incerte cu țigăncușa Giorgi, tovarășa ei de joacă, subconștient percepute ca interzise, le corespund peste ani temerile adolescenței îndrăgostite de Alin, de Tudor, de Ion... De ce, însă, tot acest periplu printre amintiri este așezat sub semnul poreclei Chelbasan? Un posibil răspuns poate fi găsit chiar în caracterul fragmentar al rememorării, nu doar în sensul de incomplet, dar și al succesiunii fluctuante, al revenirii. Regresia voluntară în memoria copilăriei nu are simplitatea rememorării exclusiv narative, ci este însoțită de o permanentă raportare la diferitele vârste și, prin urmare, capătă și o dimensiune reflexivă pe marginea «exuviilor» identitare. [...] Ce mi se pare foarte important în această mică epopee a fetei/femeii Ana este caracterul ei reprezentativ, faptul că se poate recunoaște aici un pattern. Angoasele identitare pot fi altele, de la caz la caz, dar acționează după un scenariu asemănător. Fiecare și-a trăit copilăria având aceleași confuzii și emoții, aceleași revelații și dezamăgiri de mai târziu, fiecare a resimțit nostalgia miraculoșilor ani în care fericirea s-a amestecat cu naive sau îngrozitoare temeri, în fine, fiecare a fost, la un moment dat, un Chelbasan, și orice maturizare, căutare identitară a trebuit să dezamorseze, la un moment dat, complexele, frustrările produse de posibila (inevitabila?) incompatibilitate dintre imaginar și realitate. Citind poezelele din studenție ale Anei, naratoarea o apostrofează că «n-a putut scoate nimic ca lumea pe o temă mare și generoasă». Ei bine, iat-o!”

□ În *Rosso Relativo*, Tudorel Urian recenzează *Cartea roz a comunismului*, volum coordonat de Gabriel H. Decuble: „Dacă, din punct de vedere editorial, primii ani ai tranziției, au fost dominați (era firesc să fie așa) de mărturiile celor care, într-o formă sau alta, au înfruntat regimul comunist și au cunoscut pe propria lor piele tehnicile de teroare ale sistemului concentraționar din anii '50, în ultimii ani au început să apară și altfel de mărturii despre viața dinainte de 22 decembrie 1989. O serie de texte apărute în presa culturală și în volume colective demonstrează că în vremea din urmă s-a creat un interes cu totul special pentru ceea ce s-ar putea numi «confesiunile inocenților», referitoare la perioada comunistă. Este vorba despre amintirile complet dezideologizate ale unor oameni tineri, pe care căderea regimului comunist i-a surprins pe băncile școlii sau recent absolvenți (mai toți cu vârste de sub 30 de ani în momentul căderii lui Nicolae Ceaușescu). Nici eroi, nici victime (sau, în egală măsură, și eroi, și victime), acești oameni s-au născut și au copilarit în anii de relativă liberalizare a regimului comunist ('60-'70), pentru ca finalul ubuesc al dictaturii ceaușiste (perioada de după mijlocul deceniului nouă) să-i găsească în jurul vârstei majoratului sau puțin dincolo de ea. Pentru ei, ca pentru toți românii școliți în anii '70-'80, teroarea închisorilor comuniste din anii cincizeci este deja un subiect închis (firește, excepție au făcut cei ce au avut în familie pe cineva care a parcurs o asemenea

experiență), modul în care s-a făcut cooperativizarea agriculturii nu mai interesează pe nimeni, iar elementele de doctrină marxistă studiate în școală reprezintă doar niște plicticoase vorbe goale ce trebuie memorate mecanic (cu siguranță numărul celor atrași de studierea *Capitalului* nu era mai mare decât al celor care citiseră... *Sein und Zeit*). Roșul ideologiei comuniste devenise unul foarte relativ pentru acești tineri care primiseră cu mândrie cravata de pionieri, dar care între timp dobândiseră deprinderea de a căuta pe scalele aparatelor de radio sau prin talciocurile din întreaga țară muzica favorită: Depeche Mode, Duran Duran, Pink Floyd, Dire Straits etc. Chiar dacă între melodiile transmise de Europa Liberă și de alte posturi de radio străine se mai transmiteau și știri care nu semănau deloc cu cele emise pe canalele oficiale de informații din țară, acestea nu aveau cine știe ce rezonanță în mintea unor tineri mult prea preocupați să învingă vigilența pedagogului de la internatul liceului pentru a fugi seara la discotecă, să mituiască portarul de la căminul studentesc pentru a urca în camera fetelor, să fumeze o țigară, în pauza dintre ore, în wc-ul școlii fără a fi surprins de vreunul dintre profesori, să tragă chiulul de la ore, ori să-și cumpere o pereche de blugi din talcioc sau de la colegii arabi. Pe de altă parte însă, vrând, nevrând, toți acești tineri trebuiau să se adapteze la logica illogică a sistemului și să suporte privațiunile care afectau întreaga populație a României: lipsa alimentelor, economiile aberante de curent electric și energie termică, organizarea după reguli paramilitare a taberelor și a vieții de cămin, anualele săptămâni obligatorii de practică agricolă. Cartea roz a comunismului, volumul coordonat de Gabriel H. Decuble, reunește mărturiile a cincisprezece scriitori despre existența lor în timpul regimului comunist. Cu excepția lui Emil Brumaru și a Marianei Codruț, toți sunt născuți după 1960, mezina grupului fiind Corina Bernic, născută în anul 1981. Fiecare dintre semnatarii textelor a avut se pare deplina libertate în ceea ce privește conținutul și forma de redactare, astfel încât pe traseul care separă ficțiunea pură (Dan Lungu) de autenticitatea absolută (paginile de jurnal ale lui Ovidiu Nimigean) se întâlnesc modalități complet diferite de abordare, de la melancolia sarcastică a Marianei Codruț, la confesiunea cu accente autoironice a lui Radu Pavel Gheo sau la inventarul mirceahoriasimionescian al lui Constantin Acosmei. Emil Brumaru (care, prin vârstă și tematica abordată face notă discordantă cu restul participanților la volum) este prezent prin reproducerea unui fragment dintr-o masă rotundă organizată de un fost lector austriac la Iași, iar Dan Lungu și Robert Șerban aleg dialogul drept mijloc de rememorare nostalgică a taberelor de creație de la sfârșitul deceniului nouă. Majoritatea autorilor de texte reproduc episoade semnificative din propria lor biografie, dar nu lipsesc nici evocările unor oameni care le-au marcat viața în perioada comunistă (tatăl lui la Gabriel H. Decuble sau profesorul Jean la Cerasela Stoșescu). Este limpede, de aceea, că întregul volum are mai degrabă aspectul unei antologii de texte, decât al unui proiect elaborat unitar după reguli stricte. Aceasta nu schimbă însă foarte mult datele problemei și nici nu reduce cota de interes a cărții. Dimpotrivă, îi

oferă cititorului o varietate menită să-i țină treaz interesul pe fondul unei tematici care, inevitabil, devine la un moment dat repetitivă și, de aceea, plictisitoare. Chiar dacă viața în România «epocii de aur» a fost mult mai puțin omogenă decât se crede îndeobște (Timișoara, descrisă de Radu Pavel Gheo, cu celebra piață Ocsko, Comtim-ul, «turiștii» iugoslavi, rudele din Germania, puzderia de posturi de radio și televiziune din Iugoslavia și Ungaria care puteau fi recepționate fără probleme, era un spațiu privilegiat în raport cu Iașiul celorlalți autori) este limpede că mai toți semnatarii textelor aveau cam același gen de probleme și preocupări. Premiile și olimpiadele școlare, micile vanități și orgolii, șnururile de diverse culori care marcau funcțiile la nivelul organizațiilor de pionieri, viața în căminele de elevi și, ulterior, în cele studențești, petrecerile și taberele în compania colegilor, descoperirea țigărilor și a vodcii, iubirile adolescente, primele încercări literare, naveta (în cazul absolvenților) sunt elemente care trec de la un autor la altul și care la un moment dat devin apăsătoare cum însuși comunismul. Experiența lor este și a noastră, a tuturor celor care am avut neșansa de a ne petrece partea cea mai frumoasă a vieții în climatul cenușiu al «anilor lumină». În toată absurditatea sa regimul Ceaușescu a avut însă și efecte pervers-pozitive. Unul dintre ele este acela că tracasările zilnice și lipsurile îndurate în mod constant îi făceau pe oameni să găsească mult mai ușor motive de bucurie. Orice nimic, capabil să dea iluzia ieșirii din monotonia cotidiană se transforma instantaneu într-un mic prilej de sărbătoare, putea să lumineze pentru o clipă sufletul, așa cum spune, la un moment dat, Radu Pavel Gheo: «Chiar dacă viața le este îmbrăcată în cenușiu ori negru, oamenii vor găsi în ei culorile vii cu care să-și amăgească pofta de fericire. Vor continua să se bucure de te miri ce: că au găsit ulei la alimentara, că au prins portocale după doar două ore de coadă, că au scăpat de deportare (nu ca alți vecini)...» [...]. *Cartea roz a comunismului* este s-ar putea spune (dacă îi eliminăm din discuție pe Emil Brumaru și Corina Bernic) cartea unei generații. Este generația unor scriitori consacrați după căderea comunismului, dar care s-au școlit și au produs primele încercări literare în climatul confuz și tenebros al sfârșitului anilor '80. A noului val de intelectuali, pentru care ideologia roșie nu mai contează, ale căror repere civilizatoare se află deja în mod clar în Occident, dar care resimt dramatic în viața de zi cu zi (fără să se încurce în problematizări) aberația politicii reale promovate de PCR. Teribilismul juvenil, spiritul ludic, sentimentul confortabil de solidaritate cu alți colegi de generație din întreaga țară (excelentul dialog dintre Dan Lungu și Robert Șerban este edificator în acest sens) îi face să vadă în Nicolae Ceaușescu mai degrabă personajul aproape simpatic din bancuri decât liderul politic rudimentar și cinic, «preținul» lui Saddam Hussein și al lui Yasser Arafat. Este generația celor care frecventează discotecile, videotecile, bibliotecile lectoratelor occidentale și pentru care roșul comunist a devenit unul foarte relativ”.

27 iulie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 727] Claudiu Komartin semnează articolul *Fabulațiile președintelui*: „Sunt de notorietate, de ani buni, neînțelegerile – atât de frecvent întâlnite în toate domeniile vieții noastre culturale – între personalitățile care conduc instituțiile cele mai importante ale literaturii noastre. [...] Știe toată lumea cât de cât atentă la scena literară că există grupări ce-și dispută și cel mai neînsemnat privilegiu, de cele mai multe ori ajungându-se la discursuri vitriolante și chiar înjurături ca la ușa cortului. Că, de pildă, într-o parte e statornicit grupul ce conduce «Ziua literară», și că acesta e în stare să lupte pe viață și pe moarte pentru a-și păstra culcușul calduț, sau că Marin Mincu, luându-i-se un ceneclu pe care l-a condus aproape doi ani, încearcă să pârjolească câmpurile și să otrăvească câmpiile, reușind să-și alunge și ultimii aliați pe care îi mai avea, că președintele Uniunii Scriitorilor îl ține când pe unul, când pe altul pe genunchi, și că iute-i atinge în punctele sensibile pe copilașii care n-au fost cumiți ș.a.m.d. [...] Dar unde se găsesc oamenii tineri în toate aceste conflicte de cafenea (cu ecouri în presa avidă de scandal – vezi articolele recente din «Cotidianul» și «Gardianul»)? Se implică în vreun fel sau refuză amuzați coborârea în ceea ce pare a fi, până la urmă, un mare bâlci? Ar avea vocile lor vreun răsunset sau ar putea, dar fiind că cei mai mulți nu sunt încă în nici o tabără, să funcționeze ca arbitri în chestiuni pe care oamenii «de la vârf», fiind prea adânc vârați în ele, nu le mai pot privi cu justete? De curând am primit un răspuns important, un singur și evident răspuns la toate aceste întrebări în definitiv puerile. Ostilitatea [...] și superioritatea arogantă a lui [Eugen] Uricaru au izbucnit cel mai limpede atunci când acesta a afirmat că, de fapt, tot ce s-a citit în importantul ceneclu-atelier Euridice a fost *pornografie*, în felul acesta, președintele expediind repede lichelele mici care se cred deja scriitori și care cam trebuie, nu-i așa, puse acum la respect... [...] o ieșire impardonabilă pentru care președintele Eugen Uricaru nu poate decât să primească un vot de blam din partea tinerilor pe care îi atacă fără să aibă nici cea mai mică idee în legătură cu *ceea ce ei scriu*! Nu știu dacă are sfătuitori proști sau rău intenționați, ori dacă domnul Uricaru se lasă adesea condus de umori dar de data aceasta, Domnia Sa și-a ales, în încercarea de a-i da o lovitură decisivă «exilatului» contestatar Marin Mincu, un adversar colectiv – tinerii scriitori care au frecventat ceneclul Euridice al Uniunii – a cărui legitimitate de a pune la îndoială un discurs mincinos este infinit mai mare decât a bravului și urgisitului profesor tomitan. Atunci când afirmă cu năduf că Marin Mincu a promovat și încurajat o literatură pornografică, președintele Uniunii Scriitorilor se umple de ridicol și se dovedește a fi încă o dată în afara problemei: prin ricoșeu, afirmațiile domnului Uricaru lovesc în întreaga generație tânără, zis douămiistă, afirmată cam între 1999 și 2004 (perioadă peste care s-a suprapus, între 2002 și 2003, existența ceneclului Euridice condus de M. Mincu). Dezinformare, ignoranță crasă, ostilitate, cam mult pentru un om care conduce o atât de mare și de importantă instituție. Dar să le luăm pe rând. Mai întâi întrebarea la care

este chemat să răspundă oricare dintre tinerii care au frecventat cenaclul Euridice [...] este: *unde-i pornografia*? De-a lungul a aproape doi ani, au citit cam o sută de poeți, și prozatori din toate generațiile și regiunile țării, regula fiind ca, într-o ședință de cenaclu,, unui consacrat – cu lectura căruia se începea întotdeauna – i se adăuga un tânăr, debutant sau deja debutat, ale cărui texte urmau a fi supuse, la urmă (ce și cele ale consacratului) «sfârtecării» critice. S-a vorbit în două sau în trei cazuri despre unele tendințe de exhibare a visceralului și a sexualității, sau chiar de înjurături neaoșe, ce ar putea friza pornografia, însă de fiecare dată atât nivelul textelor citite de tinerii autori (Ianuș sau Vlădăreanu), cât și acela al discuțiilor purtate în jurul lor au fost îndeajuns de ridicate pentru a nu se ajunge nici la obiecții grobiene, și nici la (posibila) lezare a pudibonzilor. În rest, nici vorbă, nici urmă de pornografie. Au citit tineri poeți cu voci foarte diferite, de la tonalități feminine *soft* (Adela Greceanu, Zvera Ion), la viscerele și angoasate (Elena Vlădăreanu, Domnica Drumea, Oana Ninu), de la poeți cu *alunecări* metafizice (Teodor Dună), la expresioniști robuști (Ștefan Manasia, Dan Coman), post-beatnici (Ruxandra Novac), experimentalști euforici (Adrian Urmanov, Mircea Țuglea), imagiști (Răzvan Țupa), voci «angajate» (Marius Ianuș) și minimaliști (Andrei Peniuc, Bogdan Iancu, Constantin Vică, Denisa Pișcu). Dintre prozatori, Ionuț Chiva, Elena Pasima, Ioana Băețica, Adrian Urmanov, și Mitoș Micleușanu au citit texte în stare să ilustreze cam toate direcțiile posibile din proza actuală. A contat ceva din toate astea pentru contestatarii care nici măcar nu se obosesc să ne citească? Nici vorbă. Desigur că toată această stare de lucruri (însoțită de o optică înadins falsă și născătoare de hilare confuzii) i se datorează în bună măsură lui Marin Mincu. Criticului trebuie să i se recunoască însă meritele în descoperirea și promovarea (chiar așa interesată și zeflemitoare) a unor tineri care au confirmat sau vor confirma în curând, precum și a altora care *vor conta* (după cum îi place D-sale să spună) în literatura română de peste un deceniu sau două. Perspectivă mult prea îndepărtată pentru unii din scriitorii mai vârstnici de azi, «seniorii» zaharisiți care nu dau doi bani pe urmașii lor «naturali». Una din problemele lui Marin Mincu a fost în gestionarea extraordinarului atelier pe care îl conducea și în care, de la un punct încolo, a început să se poarte nărvaș și despotic, permițându-le numai protejaților săi să se desfășoare (iar pariurile critice ale domnului Mincu nu sunt în toate cazurile câștigătoare). Fiind, adică, pentru unii mumă, pentru alții ciumă. Acesta este contextul unei dispute publice penibile, care capătă o tot mai mare amploare, context pe care m-am străduit să-l redau cât mai riguros, aflându-mă, așa zicând, în *miezul* chestiunii, ce se adaugă acum multor altora, alimentate de dorința oarbă de putere și de vanitatea degradată a actualilor conducători ai Uniunii Scriitorilor din România. Pentru tinerii scriitori (iar aici, stupoare!, e vorba chiar și de autori aparținând generației 90 – Pop, Gălățanu, Bănulescu sau Aldulescu – scriitori importanți ai literaturii de azi, oameni la 40-45 de ani, ținuți la rândul lor de generoșii uricari pe banca rezervelor) pare a exista o singură soluție salvatoare. Este cu siguranță

cea mai simplă. Dat fiind că Uniunea Scriitorilor a devenit o instituție parazitară și mortifiantă, generațiile de scriitori intrate de acum «în arenă» nu trebuie să mai aibă nici o legătură cu aceste rămășițe de structuri staliniste care ar trebui în definitiv să dispară. Nu avem nevoie de așa ceva, ci de structuri alternative și democratice în care fiecare voce să conteze cu adevărat. Forța adevăratei literaturi actuale nu vine din reeditarea sau din traduceri cărților de acum treizeci de ani ale vreunui președinte, oricare ar fi acesta – și ale camarilei sale. Literatura vie se construiește acum, în România anilor 2000, iar cei tineri au forța, energia și zelul necesare pentru a schimba durabil lucrurile, în condițiile în care, după cum am mai spus, *centrul* se osifică și se clasicizează cu o proverbială lipsă de măsură și de discernământ”.

● **[„Observator cultural”, nr. 231]** Alexandru Florian semnează articolul *Manualul Holocaustului: un „exces” întârziat*: „Ministerul Educației și Cercetării a anunțat introducerea, încă din aceasta toamnă, un curs și un manual opțional intitulat *Istoria evreilor și a Holocaustului din România*, destinat elevilor de liceu. Până astăzi nici un alt manual aflat în stadiul de proiect nu a iscat atâtea opinii. Dornic să arate lumii întregi că, după mai multe refuzuri ale unor inițiative din țară, dă curs unei solicitări externe, de care depinde afilierea României la foruri internaționale, Ministerul Educației lansează un mesaj ca un semn de buna purtare. Mass-media preia știrea, după care, în bunul obicei al presei ce aleargă după evenimente, creează o imagine contradictorie, uneori chiar negativă asupra manualului. Mai degrabă asupra ideii de manual al Holocaustului, întrucât cartea în sine nu este deocamdată redactată. Presa a consemnat opinii ale istoricilor, ale unor reprezentanți ai organizațiilor civice sau a comentat informația. Ca membru al Comisiei internaționale pentru studierea Holocaustului în România, salut inițiativa tardivă a Ministerului Educației și Cercetării. Subliniez că, în pofida încercărilor mass-media de a genera o legătură de subordonare între manual și Comisie, în sensul că manualul nu ar fi actual atâta timp cât Comisia nu și-a încheiat activitatea, nu este nici un fel de conexiune între cele două activități. Între membrii Comisiei și autorul manualului nu poate exista decât o relație voluntară de comunicare științifică. A sugera alte relații de natura administrativă, birocratică sau chiar de posibilă cenzurare între Comisie și manual consider că reprezintă o formă mascată de manifestare a negaționismului prin trivializare. De altfel, așa cum se știe (iar «Observator cultural» a publicat toate informațiile la momentul respectiv), obiectivele Comisiei sunt cu totul altele, în nici un caz de a oferi verdicte istorice, formule obligatorii ș.a.m.d. Cu alte cuvinte, ideea de a amâna scrierea unui manual al Holocaustului până ce Comisia își va face publice lucrările constituie o denaturare a scopurilor Comisiei, o minimalizare și o temporizare a inițiativei – repet, tardivă –, a MEC, pe care profesorul de istorie Gabriel Stan o susține de multa vreme. În realitate, altele cred că sunt aspectele-problemă pe care le suscită apariția unui astfel de manual în învățământul preuniversitar. Pentru a nu lăsa loc pentru speculații, menționez că cele ce urmează exprimă

opinia mea, ele nu decurg din apartenența mea la Comisia Wiesel. Un manual despre Holocaustul din România este mai mult decât un manual de istorie. Prin consecințele reale asupra vieții a milioane de oameni și semnificațiile umane pe care le-au produs discriminarea și exterminarea în masă a evreilor, manualul Holocaustului este o pledoarie directă pentru educație și cultură civică. Pentru cine acceptă această idee, celelalte observații pe care le voi nota decurg în chip firesc. – Manualul este o necesitate pentru formarea tinerei generații. El ajută nu numai la înțelegerea rațională a unei istorii recente prea mult timp ocultate sau mistificate, ci contribuie la formarea și consolidarea unor valori fără de care conviețuirea în lumea de astăzi devine greoaie, frustrantă: toleranța, multiculturalismul, dialogul, acceptarea celui alt. Acesta este și motivul pentru care manualul despre Holocaust există deja în mai multe țări. De aceea, a vorbi despre manual ca despre un exces, idee pe care am întâlnit-o exprimată în presă, este un nonsens civic. De altfel, e greu ca, pe un teren cu perspective educative generoase, precum cel oferit de predarea Holocaustului, până acum virgin, o inițiativă să reprezinte un exces. Ea poate fi evaluată ca fiind conformă sau nu cu obiectivele proiectului. – Manualul ar trebui să fie un curs obligatoriu și nu unul opțional. Cel propus de MEC este gândit ca o istorie a evreilor (a poporului evreu și a evreilor din România) și a Holocaustului în general și din România). Acest tip de manual poate fi unul opțional, nu toți elevii fiind interesați de istoria evreilor. Aici lesne s-ar putea obiecta că de ce nu și un manual de istorie a maghiarilor, turcilor, armenilor, bulgarilor sau francezilor etc. De aceea, cred că o disciplină despre Holocaust, prin valențele sale formatoare, ar trebui să fie despărțită de istoria poporului evreu și propusă ca activitate pedagogică obligatorie. Ar putea fi un minunat prilej, de exemplu, pentru a li se vorbi elevilor despre soarta romilor în timpul lui Hitler și Antonescu, despre deosebirea dintre cetățean și noncetățean, despre destine colective și individuale care ne marchează, despre totalitarism, despre relațiile de vecinătate, despre participarea la viață comunitară. A vorbi sau a învăța despre Holocaust este și o șansă deosebită de a privi lumea cu mai multă sensibilitate. Este o șansă pentru a adormi fiara din tine. – De aceea mai cred că Holocaustul este istoria Europei și a României. Este istoria unor mentalități și politici care au marcat negativ modernizarea civilizației, au arătat limitele acesteia. Holocaustul nu este numai istoria evreilor, ci este o secvență tragică a istoriei europene din secolul XX. Holocaustul din România este o pagină din Istoria României între 1938-1944. Holocaustul este unic pentru că prima și singura dată în istorie s-a gândit și s-a pus în practică un plan de exterminare a unei comunități etnice. Cine nu înțelege astfel Holocaustul nu poate înțelege nici de ce este nevoie astăzi de un asemenea curs. – Cine să predea în școli acest manual? Fără a cunoaște ce se întâmplă în toate facultățile de istorie, îndrăznesc să afirm că un asemenea curs nu exista în învățământul universitar de specialitate. Și atunci... elevii îi vor educa pe profesori? Desigur, exagerez, însă un manual pentru copii fără maturi pregătiți înseamnă și o doză de risc. Cu atât mai mult cu cât manualul și cursul

sunt optionale. Nu vreau să las impresia că mă contrazic: neavând cine să predea, de ce mai pledez pentru manual?! Dimpotrivă, important mi se pare că gruparea istoricilor, academicienii, universitari, cercetători, profesori să conștientizeze schimbarea și să reacționeze. Reacțiile de până acum ale istoricilor au fost fie tăcerea, fie aprecieri neconcludente, fie aclamări ale inactualității unui astfel de manual. – Bunele intenții ale proiectului de manual trebuie să fie confirmate prin lecții având un conținut adecvat desfășurărilor istoriei. Actualul plan de lecții, afișat pe pagina de web a MEC, are prea multe generalități sau ambiguități pentru a putea să ne imaginăm ce vor comunica lecțiile. Ar însemna să speculam și nu este cazul. Un lucru este cert: un angajament al MEC care se va materializa într-un manual cu mesaje diluate nu-i va convinge nici pe specialiști, nici instituțiile internaționale care au solicitat această modalitate de a face educație pentru copii. De asemenea, a relua de mai multe ori un proiect, în ideea că totul este perfectibil, va avea darul de a discredita o intenție salutară. Mă gândesc aici la faptul că nici astăzi OU Nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii nu și-a încheiat parcursul parlamentar, nu a reușit să devină lege. – Pentru a-și atinge obiectivele multiple, un manual despre Holocaust trebuie să combine evenimente istorice, documente semnificative, reacții culturale și din presa vremii cu consemnări memorialistice. De asemenea, imaginea sau percepția Holocaustului în perioada postbelică reprezintă un subiect cu multiple rezonante culturale, umane și politice. Actualul proiect optează pentru o astfel de abordare prin mijloace culturale diverse, care au marele avantaj de a se adresa atât intelectului cât și emoționalului adolescentului”.

28 iulie

• **[„România literară”, nr. 29]** Alex. Ștefănescu semnează profilul *La o nouă lectură: Mircea Cărtărescu – poezia:* „Criticii literari au luat în serios ceea ce a declarat generația '80 în legătură cu ea însăși. Noi suntem postmoderniști, au afirmat optzeciștii. Ei sunt postmoderniști, și-au notat criticii în fișele lor, cu gravitate. Reanalizată, povestea cu postmodernismul se dovedește a fi însă doar un slogan publicitar, folosit de nou-veniți pentru promovarea unei producții literare asemănătoare în multe privințe cu aceea a unor avangardiști dinainte de război (Ion Vinea, Ilarie Voronca, Sașa Pană ș.a.): același narcisism de răsfățați ai vieții citadine, același spirit ludic exuberant și pueril, aceeași imagistică luxuriantă, transformată dintr-un mijloc de reprezentare într-o reprezentație, aceeași exhibare a originalității, care creează în cele din urmă, paradoxal, o senzație de monotonie, aceeași plăcere de a face literatură din literatură și de a-i exclude astfel din rândul cititorilor pe neliterați, aceeași contribuție veselă la devalorizarea cuvintelor, prin folosirea lor risipitoare, aceeași – în sfârșit – tendință a autorilor de a se constitui în grupuri gălăgioase și revendicative. Diferă doar elementele vieții cotidiene introduse în malaxorul inspirației – televizor în

loc de radio, Boeing în loc de Zeppelin etc. – și bibliografia la care se fac trimiteri în texte, în măsura în care a fost adusă la zi de optzeciști. Dacă generația lui Nichita Stănescu este neomodernistă, generația lui Mircea Cărtărescu este neoavangardistă. Altă idee preluată necritic este aceea că poezia lui Mircea Cărtărescu ilustrează perfect postmodernismul. «Tot ce postmodernismul a putut da mai coerent și mai bine articulat în poezie, la noi» – afirmă, printre alții, Radu G. Țeposu într-un articol publicat în «Contemporanul» din 27 aprilie 1990 – «aflăm în lirica lui Mircea Cărtărescu.» Nimic mai departe de adevăr. În afară de faptul că postmodernismul nu este postmodernism, ci neoavangardism, și că Mircea Cărtărescu nici nu ilustrează în mod special acest neoavangardism, ci este un romantic de școală nouă, un Eminescu în haine de rocker, care într-o singură carte, *Levantul*, și numai în unele poeme din celelalte cărți face demonstrații de postmodernism. Corect ar fi să se spună altceva: că Mircea Cărtărescu este singurul scriitor important dintre cei care se consideră reprezentanți ai postmodernismului”. □ În *Foiletonul de sâmbătă*, Gabriel Dimisianu recenzează volumul lui C. Stănescu *Accente. Jurnal indirect*. □ Rodica Zafiu semnează articolul „*A gugăli*”: „Verbul recent *a gugăli*, aparținând jargonului – tot mai răspândit – al utilizatorilor computerului și mai ales ai Internetului, nu e o invenție românească. A fost de mai multă vreme înregistrat corespondentul său englezesc «to google», ca și o serie de adaptări în alte limbi, de pildă în cele romanice: în franceză (nu în cea purist-oficială, desigur) *googler* [...], în italiană *googlare*, în portugheză *googlar* etc. Numele sistemului (motorului) de căutare Google e construit, potrivit creatorilor săi, prin joc de cuvinte, de la cuvântul *googol*, înregistrat în Oxford English Dictionary ca termen de jargon matematic, creație fantezistă, atestată în 1940, pentru a desemna un număr foarte mare: echivalentul lui 10 la puterea 100. Productivitatea lexicală internațională a noului termen se explică prin succesul excepțional al invenției: un motor de căutare care în doar câțiva ani le-a depășit și le-a înlocuit pe cele deja existente și care e folosit curent de un număr enorm de persoane, pentru a obține cele mai diverse informații: de la explicația sau ortografia unui cuvânt sau datele unui articol științific până la identitatea unui necunoscut, jocuri și imagini. O enciclopedie când sobră, când carnavalescă, eficientă dar și mâncătoare de timp, care oferă bune și rele, dar care măcar în parte ierarhizează informațiile provenind din cele mai diverse surse. Această rubrică e de câțiva ani datoare Google-ului pentru multe atestări ale unor cuvinte și forme românești, a căror circulație am verificat-o cu ajutorul său. Având de la început o sonoritate voit comică, conținând o combinație fonică onomatopeică, expresivă, numele însuși al motorului de căutare Google evocă limbajul copiilor. Termenul e supus în româna actuală juvenilă unor modificări prin joc de cuvinte: de la autohtonizarea *Goguleee*, dintr-o parodie recentă, până la transcrierea fonetică *gugăl* (aceasta apare de obicei ca *gugal*, din cauza absenței semnelor diacritice [...]). Google e un spațiu virtual, ca și Internetul (mulți preferând deci să folosească termenul în construcții precedate de prepoziția *pe*:

pe gugal), dar și un instrument (cu gugal). Operația de căutare e desemnată prin perifraze a *căuta pe* (sau *cu*) *google*, dar și – într-o mixtură româno-engleză – a *da un search pe*: construcție care confirmă productivitatea frazeologică a verbului a da în româna vorbită. [...]). Oricum, mai economic și mai expresiv e noul verb, *a gugăli*, care apare folosit la toate modurile și timpurile posibile [...]. Probabil că verbul a gugăli nu e foarte important; aproape sigur e o creație de circulație restrânsă și efemeră; productivitatea lexicală pe care o ilustrează mi se pare însă semnificativă, mai ales prin caracterul ei rapid și internațional”. □ În „*Omul care aduce cartea*”, Ioana Pârvulescu scrie despre Dan C. Mihăilescu: „Acum câțiva ani urmăream zilnic, "pe francezi", emisiunea lui Olivier Mongin *Un livre par jour* (O carte pe zi). Durează cam un minut, iar moderatorul ei își plimbă cititorii, la propriu, prin orașe și continente diferite – de unde se vede că e bine finanțat – sau le dă întâlnire cu un autor în câte o cafenea selectă sau răsfoiește în fața lor câte un tom elegant și le citește pasajele cele mai atrăgătoare. Nici o zi fără o carte, pare să fie deviza acestui vechi cititor. A prezentat deja peste 2000 de cărți și nu dă semne că ar vrea să se oprească. Cu eleganță firească, cu un discurs bine temperat și bine articulat, Olivier Mongin își ține spectatorii la curent cu ultimele apariții. Dar cine ar fi în stare la noi, în țara minunilor care țin trei zile, mă întrebam, de atâta răbdare și rezistență la uzură, cine iubește îndeajuns cartea ca să nu i se facă rău mâncând o carte pe zi, cine ar putea să nu alunece în rutina care ar transforma o asemenea mică prezentare într-o mare plictiseală? Spre surprinderea mea, tocmai atunci a apărut la PRO TV emisiunea *Omul care aduce cartea* și un șaman al fenomenelor culturale care a întrerupt seceta de cărți instalată de atâta vreme pe la toate posturile de televiziune: Dan C. Mihăilescu, *the bookmaker*. Emisiunea, transmisă de luni până vineri, nu s-a oprit nici după o săptămână, nici după o lună, nici după un an. Azi, ca și ieri și ca în fiecare dimineață, la ora nouă, un domn cu carte și ochelari apare în fața noastră și, cu un glas ușor răgușit (de atâta lectură) ne spune prietenos, fără lingușeală: Bine v-am regăsit! Stă în picioare, în fața unei mese pe care se află o grămăjoară de volume. Nu știu cum face, dar privește cărțile cu o poftă nebună, de parcă abia așteaptă să le ridice, să le privească nuanțele și strălucirea, să le rotească ușor în fața ochelarilor, să le absoarbă aroma inconfundabilă, să le guste cu delicii, iar apoi să le dea încet pe gât, satisfăcut ca un mare paharnic la curtea domnitorului-telespectator. Iar această poftă se transmite, prin misterioase căi electronice, celui care îl privește și-l ascultă pe Dan C. Mihăilescu, indiferent cât de interesat de cărți a fost la viața lui. Cartea din vârful grămăjoarei este aleasa zilei, norocoasa, protagonista, dar deocamdată vorbitorul nu ne spune cum o cheamă. Creează un suspans cu o mică poveste introductivă, cu o mică anecdotă. Apoi ca un profesionist ce este, cititorul unei cărți pentru ziua abia începută dă câteva date de specialist: autorul (de unde să-l apuci, ce a mai scris), editura, traducătorul. Este momentul când imaginea se transformă, iar prezentatorul este proiectat în viteză în stânga ecranului, într-o ramă de dimensiunile unei coperti, ca și cum

s-ar fi transformat el însuși în cartea despre care vorbește. Nu se întrerupe din prezentare, scoate stafidele din cozonac, îți dă exact acele bucățele care i-au plăcut lui, cititorului cu ziua, cu luna și cu anul, cel mai mult. Cu o mână deschide cartea și se vede că mâna lui e știutoare, că a deschis sute de cărți. Citește cu buricele degetelor (vorba lui Eco), de aceea cartea se lasă imediat împlânzită, simte cu cine are de-a face. Cu cealaltă mână, în care uneori se află un pix, marchează în aer câte un semn de punctuație, un punct sau o virgulă, o exclamare sau o întrebare. Dan C. Mihăilescu nu trișează și probabil că asta este arma lui secretă, puterea lui ascunsă. Dacă n-a auzit de vreun autor sau vreo editură o spune fără fasoane. Dacă ai citit volumul despre care îți vorbește Dan C. Mihăilescu trebuie să constăți că prezentarea nu e de circumstanță, iar pasajele alese nu sunt întâmplătoare, ci exact cele mai vizibile, cele mai incitante din carte. Te miri că, chiar în cazul volumelor mai groase și mai grele, omul care aduce cartea a și citit cartea pe care o aduce. Pare că îi împărtășește unui prieten foarte bun cea mai recentă experiență de lectură or, față de un prieten nu te prefaci. Prezintă cărți de la toate editurile și nu pare să privilegieze un gen. Tot ce poate interesa pe alții îl interesează. Tot ce-l interesează devine interesant pentru spectator. Emisiunea lui (a debutat la Profesiunea mea, cultura a lui Nicolae Manolescu) durează 5 minute. Are deja o vechime de 5 ani. Număratoarea cărților a trecut de cifra 500. E, acum, la o oră nefericită, 9 dimineața. Boemii, cititorii, noctambulii abia se trezesc, nu apucă să deschidă televizorul, activii, energicii, bugetarii sunt în drum spre serviciu, elevii conștiincioși sunt la ore, chiulangii în locuri de ei știute, așa că e o minune că audiența emisiunii rămâne totuși, dacă e să ne luăm după ecouri, mare. Duminica, un bonus, la amiază, după Parte de carte. Fără îndoială că la 9 seara talentatul *bookmaker* ar fi incomparabil mai bine plasat”.

• [„22”, nr. 751] În *Dezbaterea nu continuă!*, Andrei Cornea îi răspunde lui Gheorghe Grigurcu. Textul său este prefațat de o notă a redacției: „Textul lui Andrei Cornea reprezintă răspunsul la articolul lui Gheorghe Grigurcu, *Dezbaterea continuă*, din «22», nr. 749/2004. Gheorghe Grigurcu avea în vedere articolul lui Andrei Cornea, *A fost «Școala de la Păltiniș» o experiență utopică?* («22», nr. 734/2004). Polemicile în jurul lui Constantin Noica au început ca urmare a unui eseu publicat de Mircea Martin: *Noica – un «guru» al comunismului?* (capitol dintr-un amplu studiu al autorului, *Cultura română între comunism și naționalism*) în «22», nr. 692/2003. În nr. 697/2003, are loc un schimb de replici între Gabriel Liiceanu (semnatarul textului *Un titlu care vinde o revistă*) și Gabriela Adameșteanu (cu articolul său, *Dincolo de Păltiniș*). În «22», nr. 717/2003, apare o replică a lui Cristian Bădiliță (*Noapte bună, Constantin Noica!*) la articolul lui Gheorghe Grigurcu (*Cazul Noica*) din «Convorbiri Literare», nr. 10(94)/2003, reluat parțial în revista «22», nr. 718/2003. Lui Cristian Bădiliță îi răspund Andrei Cornea (*Noapte bună, dialog*, «22», nr. 719/2003) și Gheorghe Grigurcu (*Bună dimineața, Cristian Bădiliță!*, «22», nr. 721/2004). Lui Andrei Cornea îi răspunde Gheorghe Grigurcu – prin articolul „*Resentimentele*” și *durerea de cap* («22»,

nr. 724/2004)”. Andrei Cornea: „Reproșurile pe care mi le face d-l Grigurcu mă lasă rece [...] și nu m-aș fi obosit să-i răspund doar de dragul lor. Dar «în chestie» este altceva, mult mai grav: sunt abjecțiile proferate despre Constantin Noica – un om care, din păcate, nu mai poate răspunde. Poate tocmai de aceea criticul își îngăduie, cu o impudicitate rară, să-i prepare acestuia «soluția finală» – radierea din cultură, din filozofie, diabolizarea rolului său cultural. Iar execuția este pusă în operă cu uneltele de uzanță în aceste cazuri: confuzia, falsificarea, lipsa proporțiilor, ignorarea contextelor, când nu chiar insulta abia atenuată de o pîruetă stilistică. Nimeni nu contestă legionarismul lui Noica din tinerețe. Dar să afirmi că «de la mesianismul Legiunii, autorul *Devenirii intru ființă* a virat spre național-comunism» este o minciună și o calomnie. Că Noica a avut naivitățile lui este adevărat; că el a crezut, dată fiind aparența de ireversibilitate a regimului comunist (în care credea mai toată lumea), că poate fi găsit un anumit *modus vivendi* onorabil în el, a fost câteodată penibil. Dar asta nu înseamnă că e admisibil delirul din articol. Citindu-l, te întrebi: despre cine oare scrie d-l Grigurcu? Despre C. Noica, sau despre Eugen Barbu, sau Adrian Păunescu? Și dacă Noica «a fost un zelator al puterii comuniste», ce păcat a mai comis C.V. Tudor? Oare «cenaclurile Flacăra» se țineau cu asiduitate pe prispa vilei 12 de la Păltiniș? Oare să fi fost Liiceanu, Pleșu, Vieru, Stoichiță, Creția etc. cei care dădeau isonul la salutul fascist al maestrului, zbierând din rărunchi «Ceașescu-România» pe muzică folk? D-l Grigurcu are însă pretenția că înlătură «preconcepțiile idealizatoare» ale altora și atunci îndrăznește să scrie negru pe alb: «Noica a săvârșit la noi o imensă, fără precedent la noi, operație de mistificare a realului, și nu doar a celui ținând de ambianța concretă, dramatică, a erei ceașiste.» Prin urmare, nu doar Popescu-Dumnezeu, Burtică, Suzana Gâdea, dar chiar și Roller ori Răutu sunt un moft în materie de mistificare ideologică în comparație cu diabolicul filozof. Iar după o asemenea enormitate, d-l Grigurcu mai are și tupeul de neînchipuit să clameze că spusa respectivă «nu-i o judecată de valoare, ...ci o constatare, sperăm că de bun simț!». [...] A făcut Noica, totuși, unele concesii tactice? Să admitem. Dar cine, trăitor în acei ani și autor publicat, va arunca cu piatra? În ce empireu al purității etice a plutit d-l Grigurcu înainte de 1989, ca să se încingă acum cu șorțul rigorii imaculate? Și-a pierdut el dinții la pușcărie, precum marele «mistificator al realului»? Ori poate a forțat porțile disidenței, precum Andrei Pleșu? A trimis măcar nisaiva scrisori de protest la adresa regimului [...]? Nimic din toate acestea. Ultragiatul *ensor morum* a scris în tihnă maldăre de critică literară în gazetele timpului! Cu «învoire de sus», *bien entendu*! Așadar, pentru Gh. Grigurcu, Noica e un fel de Scaraoțchi montagnard cu aparență de bătrân țicnit, care, aspirând cu perfidie aerul proaspăt și pur al acelor ani frumoși, a produs împrejurul sau numai «un vid moral și axiologic». În contextul binecunoscutei vieți palpitante din era ceașistă, iese în față o singură pată îndoliată – Păltinișul lui Noica, vezi bine, pentru că «ceva inuman, mortuar plutește pe cerul gânditorului». Și, dacă am avut un președinte-faraon, am avut – iată – și un «faraon-filozof» – tocmai «zelatorul»

său! Dar, pentru a nu crede cineva că «faraonului-filozof» îi sunt refuzate chiar toate calitățile, mumificatorul-literator consimte să-i recunoască, insultător prin condescendență, o «intelligență genialoidă»! D-l Gh. Grigurcu este un «om al resentimentului». Spirit profund mediocru, el dovedește în articolul său o singură calitate puternică: forța cu care îl detesta pe Noica – un om care i-a fost și îi rămâne infinit superior sub toate privințele: ca opera, ca spirit, ca profunzime, ca semnificație culturală generală, ca notorietate, ca moralitate. Și evident, din pricina acestei superiorități îl și detestă fără rest. Consecința? O mizerabilă scrâșnire de condei. O revărsare de ineptii și infamii. Omul nu are nici măcar capacitatea de a critica în mod adecvat opera filozofului (lucru perfect legitim, altminteri), deoarece pentru aceasta s-ar cuveni să iasă în larg pe marea filozofiei. Or, pentru aceasta expediție îi lipsesc deopotrivă ambarcațiunea, vântul și steaua polară. De aceea, cu d-l Grigurcu «dezbaterea nu continuă!»”.

[IUNIE-IULIE]

• [„Viața românească”, „Revistă editată de Uniunea Scriitorilor și Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, nr. 6-7; redactor-șef: Caius Traian Dragomir; redactor-șef adjunct: Liviu Ioan Stoiciu; publiciști comentatori: Vasile Andru, Petre Got; redactori: Dorica Boltașu, Mircea Cârstea (secretariat de redacție), Octavian Soviany)] La ancheta *Există direcții noi în literatura română de azi?* răspund Ștefania Mincu (*Efectul de opacizare. Injoncțiunile noului*), Radu Voinescu (*Timpul și distanța*), Costi Rogozanu (*Un nou obsedant deceniu. Și o chestie care mă îngrijorează rău de tot*), Nicolae Bârna (*Există, bineînțeles, direcții noi în literatura de azi*), Alexandru Matei (*Ismele nu mai sunt contemporane gândirii*), Gheorghe Grigurcu („*O lucrare necesară*”...) Costi Rogozanu: „«Direcția» e o obsesie dizgrațioasă a intelectualului român. Acum se lucrează cu mode, cu chestii cool, trendy, cu diverse «alternative». Direcția e un «concept» rămas din alte vremuri, când cultura se făcea centralizat și când scriitorii, ca să existe, se pliau cuminte pe... «direcție». Pentru un scriitor contemporan bun direcția ar trebui să fie acel lucru pe care el trebuie să-l ocolească... Așa că nici eu, criticul, nu sunt foarte preocupat să identific marile direcții pe care a apucat-o literatura română. Și totuși! Biografismul domină ultimii 15 ani. Sunt chiar genuri bine configurate în interiorul acestui curent: adică poți fi filosof biografist, literat biografist, critic biografist, fotbalist biografist etc. Știu pe de rost multe scene din viețile unor scriitori precum Simona Popescu, Cărtărescu, Verdeș, Cezar Paul Bădescu, Ion Manolescu, Paul Cernat, Ioan Stanomir etc. I-am numit doar pe cei pe care realmente îi citesc și-i recitesc și-mi plac foarte mult. Am încetat să mă mai întreb dacă e normal să cunosc atâtea lucruri (în amănunt) despre viețile lor. a nu se înțelege că citesc naiv, nefăcând distincția dintre instanțele narrative și realitate. Mai precis: cunosc toate versiunile biografiilor lor literaturizate. Cărțile îmi plac și e de ajuns. Însă metoda e, deja, spre finalul epocii de glorie. Din biografismele de tot felul mi-a atras atenția

tematica pe care aş numi-o «obsedantul deceniu nouă», foarte prezentă la unii scriitori cu o anumită vârstă: în jur de 30 de ani adică aceia care nu au prins comunismul cu faţă umană (anii '60-'70), epocă de «liberalizare» la care visează (sau de care e marcat) încă mai tot scriitorul român în viaţă. Scriitorii până în 35 de ani au trăit «doar» cel mai negru deceniu din «domnia» lui Ceauşescu. Ca atare scriu doar despre perioada respectivă. Cinismul şi umorul din relatările lor este dat mai ales de perspectivă: comunismul este redat prin ochii adolescentului sau al vrednicului pionier. Acest unghi umanizează o situaţie imposibilă, sloganul părănd a fi: «Nu-mi prea vine să cred pentru că m-am maturizat totuşi într-o lume normală, dar am fost pionier şi utecist!» Altă «direcţie». Scriitorul tânăr român a început să asculte poezie bună de stradă (hip-hop românesc), a început să consume relaxat cultură populară, fără să o înfiereze neapărat. Şi lucrul acesta începe să se vadă. Cel puţin în manuscrisele (încă nepublicate) sau cărţile noi ale tinerilor pe care le-am citit în ultimul timp. A, şi eu mica mea direcţie la care visez: ficţiunea pură, cam aşa aş numi-o. Vreau să citesc poveşti scrise de tineri scriitori români. Poveşti, pur şi simplu – întâmplări, fără experimentalisme, fără excese. Aştept de la tineri să redescopere această cale matură a literelor frumoase. Nu de alta, dar de la englezi sau francezi, din literatura lor contemporană doar romane sau povestiri din genul «frumos» (nu din cel belicos şocant sau agresiv avangardist) ne vin. Există şi un trend nou în cultura tinerimii române care mă deprimă prin mulţimea de adepţi. Cărtărescu îi numea plastic «pragmatii» (în rubrica sa din «Jurnalul Naţional») pe tinerii care cu uşurinţă maximă se bagă în tot felul de instituţii, funcţii, indiferent de consecinţele etice. Un pretext pe care l-am auzit şi eu din gura unei astfel de pragmatii ar fi «banul» – n-au din ce trăi. E o scuză penibilă prin inadecvare. Imaginea scriitorului sărac: unul dintre cele mai supărătoare clişee din istoria noastră culturală. Geniul care moare de foame pentru că e incapabil să se adapteze, pentru că nu e în stare să facă absolut nici o impresie publică şi, mai ales, pentru că nu e în stare să vândă nimic – iată o statuie care trebuie dăruită. S-o fi simţind scriitorul ales, dar nu trebuie să uite că înainte de a fi ales, el însuşi trebuie să aleagă, ca orice homo sapiens de pe Glob. Dacă vrei bani, nu alegi să faci Litere. Dacă faci Litere pentru că nu ai învăţat matematică la liceu şi nu puteai să intri în altă facultate, îţi meriţi soarta. Dacă totuşi o iei pe calea spinoasă a culturii, cred totuşi că riscul «artistic» trebuie asumat cu mai multă demnitate. Revenind... Direcţia tinerilor care scriu nonşalant-laudativ despre şefii lor, care le recenzează acestora cărţile cu adânci plecaciuni, care acceptă fără să se gândească absolut deloc la urmări este o direcţie care nu poate aduce produse culturale de valoare. Pentru simplul fapt că acest comportament social reflectă lipsa de personalitate – de orice fel. De aici alt mit foarte drag românilor: scriitorul este rupt biografic de propria operă, vezi cazul Celine! Un exemplu plictisitor prin repetiţie şi izolat. Nu şi la noi, unde «Celinii Bărgănelui» abundă. Cât timp scriitorul nu-şi asumă riscul ruperii de instituţiile statului măcar într-o oarecare măsură, măcar prin atitudine, dacă nu se

poate financiar (adică măcar să ceară ce i se cuvine, nu să cerșească), e inutil să vorbim despre direcții. Deocamdată avem scriitori care se vând în foarte puține exemplare, pe care nimeni nu-i cunoaște, pe care nimeni nu-i iubește... și pe bună dreptate, în majoritatea copleșitoare a cazurilor”.

[IULIE]

• **[„Convorbiri literare”, nr. 7 (103); editor: Uniunea Scriitorilor din România; redactor șef: Cassian Maria Spiridon; redactor șef adjunct: Dan Mănuță; secretar general de redacție: Dragoș Cojocaru; redactor: Liviu Papuc]** Cassian Maria Spiridon realizează un interviu cu Virgil Nemoianu (*Virtuțile aristoteliene ale moderației și ale căii de mijloc sunt cele care trebuie să fie îndrumătoare pentru oricine, oriunde, oricând*): „După 1990, am fost oarecum „angajat”, adică am scris mult despre și pentru România. Consider că aceasta a fost una din cele două mari erori ale vieții mele (cealaltă a fost de natură mai particulară, familială). Pur și simplu am pierdut un deceniu bun din viață, ani ce nu se mai pot recupera, deceniu pe care l-aș fi putut folosi pentru cariera mea reală, pentru a scrie lucruri mai de substanță. Paradoxal lucru, pe măsură ce scriam mai înverșunat în foile românești, mă trezeam că urmăresc cu mai puțină adâncime și seriozitate evoluția vieții intelectuale din țara în care mă născusem. Așa că știu acum mai puțin despre mersul lucrurilor literare românești decât știam în 1990. [...] Sunt, cum am mai spus și altă dată, un euro-sceptic. Europa unită era (și, într-o măsură, mai este încă) o idee admirabilă. Numai că direcția actuală a înfăptuirii sale practice este eronată și mi-e teamă că nu va duce prea departe, se va dovedi contra-productivă. Sisteme birocratice și centralizate s-au mai văzut, ele s-au prăbușit destul de rușinos, nu văd defel nevoia încă unui experiment zadarnic. Nici nu mai spun că direcțiile date în prezent Europei provin din partea unor societăți (franceză, germană) a căror istorie e bogată în derapaje și confuzii politice (ca să ne exprimăm blând). O înțelegere selectivă și adaptativă a tradițiilor anglo-saxone ar fi mai apropiată de vederile mele și, socot eu, mai rodnică pentru România. Încă un lucru: există o reală opoziție politică în România de azi? Spre deosebire de cei mai mulți observatori, inclusiv prieteni și cunoscuți ai mei chiar, am mari îndoeli și rezerve. Sigur, n-aș vrea să neg că exercitarea unei opțiuni alternative, fie ea cât de superficială, e preferabilă oricărei gândiri și practici monolitice. De la distanță însă, eu văd România ca foarte monocromă. Iar intelectualii nu par nici ei, în genere, capabili să ofere o mână de ajutor electoratului. De fapt, cum ziceam, o bună parte din acești intelectuali se mulțumesc să repete papagalicește tot ce e mai îndoielnic (și mai neplăcut) din mișcarea de idei a Apusului. Mă deprimă treaba asta, nu în primul rând pentru că sunt în dezacord cu opiniile respective (deși sunt!), ci pentru că o consider un soi de trândăvie a minții care e foarte periculoasă pentru cei în cauză înșiși. Paralel cu asta (sau poate chiar în legătură cu fenomenul respectiv) mișcarea înainte, desprinderea de trecutul comunist, sunt mult mai lente în România decât la mulți dintre vecinii săi”.

AUGUST

3 august

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 728] Gheorghiță Aurelian Ion semnează editorialul *Cadavrul viu*: „O nouă avalanșă de subvenții e direcționată, zilele acestea, către redacțiile revistelor culturale din întreaga țară, odată cu anunțarea de către Ministerul Culturii a listei cu publicațiile subvenționate sau achiziționate pentru biblioteci și centrele culturale din străinătate. Departe de a fi suficiente pentru a-și desfășura activitatea în bune condiții, sumele de bani venite de la stat nu fac decât să prelungească artificial agonia unor publicații ce altfel și-ar fi dat de mult «obștescul sfârșit». Subvenționarea revistelor culturale, inițiativă aparent onorabilă, este de fapt o întreprindere nocivă mediului cultural românesc din două motive principale. Pe de o parte sunt «viciile de procedură»: selecția nu se face pe baza unor criterii de performanță culturală, ci în urma unui hățiș de relații personale, simpatii politice și interese de gașcă, ale membrilor comisiilor și ale ministrului însuși. Pe de altă parte, sunt consecințele negative inerente oricărei intervenții a statului pe o piață ce ar trebui să fie liberă: părăsindu-și rolul de arbitru și susținând financiar anumite publicații, statul nu mai asigură șanse egale actorilor culturali, favorizând o parte a acestora. Astfel, revistele subvenționate își pierd aderența la public, în cazul în care au avut-o vreodată, căci, din moment ce oricum primesc bani de la stat (deoarece redactorul-șef e prieten cu ministrul, e din același partid, e o «gigantică» personalitate culturală sau, pur și simplu, a știu să se ploconească) supraviețuirea pe piață nu mai depinde de numărul de exemplare vândute. În lipsa presiunii din partea cititorilor, pe tarabe apar sporadic publicații indigeste, pe care nu le cumpără nimeni și care au darul mai degrabă să alunge publicul dinspre zona culturii. Anul trecut statul a subvenționat peste 120 de reviste, cu o sumă ce se ridică la 1,08 miliarde de lei. «Contemporanul – Ideea Europeană», o revistă atât de bună încât a avut nevoie de 200 de milioane de lei din «grația» guvernamentală ca să poată rezista pe piață în 2003, este doar unul dintre exemple, poate cel mai grăitor. Comparația cu întreprinderile de stat nerentabile, unde sunt pompați bani cu nemiluita (pentru că «oamenii nu pot fi lăsați pe drumuri» sau «nu se cade să renunțăm la acest sector de activitate») nu este deloc una forțată. Și în domeniul cultural avem producție pe stoc, similară tonelor de fier, inutile încă de la ieșirea de pe liniile de producție ale întreprinderilor îmbătrânite moral și fizic. Căci ce altceva decât producție pe stoc sunt zecile de mii de pagini imprimate cu «alese producții ale spiritului» pe care nu le citește nimeni? Mai mult, la fel ca în industrie, de multe ori tot statul cumpără producția inutilă din stoc, multe dintre achizițiile pentru biblioteci făcându-se tot din rândul publicațiilor susținute artificial prin subvenții. Cum selecția revistelor achiziționate pentru biblioteci a avut loc în a doua jumătate a anului, comenzile ministerului, care sunt făcute retroactiv, pe întregul an, nu au putut fi onorate decât de cei care au avut numere anterioare,

nevândute, în depozit. Aceeași publicație, fără a fi singura, ne susține cel mai bine argumentația. După ce a subvenționat «Contemporanul» în 2003, ministerul a hotărât cumpărarea, în același an, a nu mai puțin de 700 de abonamente la revistă, însumând 336 milioane de lei (prețul abonamentului fiind mult mai mare decât la celelalte publicații). Soluția ar putea fi una din domeniul medical: decuplarea aparaturii de menținere artificială în viață – tăierea subvenției. Pacientul fie ca supraviețui (în acest caz susținerea dovedindu-se inutilă), fie va muri, iar spitalul va putea folosi banii pentru scopuri mai bune”.

• **[„Observator cultural”, nr. 232]** În *Bricolaj critic și bovarism „monumentalist”*, Paul Cernat recenzează volumul lui Ion Simuț *Reabilitarea ficțiunii* (Editura Institutului Cultural Român, 2004): „De când există la noi instituția cronicii literare, criticilor le-a plăcut să își adune în volume comentariile, scoțându-le de sub efemerul gazetăriei. Multă vreme, cărțile de cronici au avut titluri denotative: *Fragmente critice*, *Cronici și articole*, *Atitudini critice*, *Interpretări critice*, *Campanii* ș.a.m.d. sau metaforice și livrești: *Pași pe nisip*, *Rondul de noapte*, *Pâinea noastră cea de toate zilele* etc., în general adecvate. După 1990, pe fondul implicării active a literaților în viața publică, a apărut însă în rândul criticilor noștri literari un complex bovaric al «sintezelor monumentale» nerealizate; culegerile de cronici au început să fie vândute și promovate ca studii în toată puterea cuvântului. Între ispita agorafilă a angajării în «arena actualității» și nostalgia retragerii în bibliotecă, stimulați și de mize pragmatice, mulți critici au încercat, cu rezultate variabile, să împace, rentabil, și «capra» studiului de sinteză, și «varza» publicisticii literare. Mai nou, se poartă volumele masive care încearcă să recupereze cât mai mult din producția revuistică a autorilor. Desigur, câtă vreme articolele se organizează modular într-un proiect coerent, câtă vreme au căpătat în timp relevanța istorico-literară, totul e mai mult decât OK. Problema apare acolo unde eticheta pretențioasă a volumelor nu reușește să justifice bricolajul, ci doar să deruteze și, la limită, să mistifice; altfel spus, acolo unde autorii își strâng sub etichete inadecvate cronicile, mai bune sau mai rele. Acum câțiva ani, Tudorel Urian își strângea cronicile publicate în «Cuvântul» între 1996-2000 sub titlul impozant *Proza românească a anilor '90*, după ce le atașase, de formă, câteva date bio-bibliografice ale autorilor. Mai aproape de o «panoramă din mers» a actualității e Dan C. Mihăilescu cu al său prim volum (dedicat memorialisticii) din *Literatura română în postceaușism*. Un caz aparte îl reprezintă Ion Simuț: istoric literar de «scoală ardeleană» din generația medie, cu opinii uneori provocatoare, alteori mai conservatoare, tentat de cochetarea cu diverse metodologii critice, om de atitudine și opinie, autorul a publicat, în urma cu zece ani, un volum cu un titlu «modest» (*Incursiuni în literatura română actuală*), dar care oferea o perspectivă incitantă (deși discutabilă) asupra literaturii postbelice. Alte volume «publicistice» ale lui Simuț (*Confesiunile unui opinioman*, *Critica de tranziție*, *Arena actualității*) nu-și propuneau să fie mai mult decât erau. Au urmat câteva notabile reinterpretări de ansamblu ale prozei lui Rebreanu,

printre cele mai bune din ultimul deceniu (alături de cele ale lui Liviu Malița). Lucrurile stau, din păcate, altfel cu recent apărutul volum *Reabilitarea ficțiunii*. Ideea respectivei «reabilitări» a stat la baza unei serii – neconcludente – de colocvii desfășurate în ultimii ani sub egida revistei orădene «Familia». Cele peste 450 de pagini grupează în cinci module (*Perspective teoretice, Tentative de sinteză, Portrete din lumi diferite, Ficțiuni și nonficțiuni recente, Dialoguri în pragul mileniului III*) texte mai vechi sau mai noi ale autorului. [...] deosebirea față de structura volumelor de publicistică literară din anii '70-'80 stă în pretenția de studiu: fiecare subcapitol, fiecare recenzie se încheie pedant cu o listă de «referințe critice». Efectul de ambalaj fals e strident. Uneori, recenziile și capitolele mai vechi sunt însoțite de câte o «fișă» sintetică a problemei discutate; criticul mimează protocolul academic al istoriei literare. Chiar și așa: dacă volumul s-ar fi intitulat, să zicem, *Incursiuni în proza postcomunistă*, totul ar fi fost în regula. Din păcate, punctul cel mai slab este proiectul de ansamblu. Care ficțiune? Cea românească sau cea străină? Și reabilitare în fața cui: a publicului?, a criticii? E adevărat că voga valului memorialistic s-a mai estompat, dar pe baza căror cifre de vânzări putem trage concluzia «reabilitării ficțiunii»? Aruncând o privire asupra listei cărților recenzate oferite ca mostre, constatăm că «argumentele» autorului nu ne dau nici un motiv să-i credităm teza [...] Argumente în favoarea tezei nu ne oferă nici interviurile din secțiunea finală. Interesant e faptul că Simuț ar fi putut alege și alte multe cărți de ficțiune care să-i susțină, la o adică, ideea. Numai că... nu a scris despre ele! Preferințele sale merg către romanul monumental al «conștiinței etice» (de impact nu mai mare decât proza livrescă și experimentalista pe care nu prea mizează). Iar interesul pentru proza noilor veniți este nul. În «reabilitarea ficțiunii» trebuie să vedem mai degrabă un deziderat și o pledoarie conservatoare în favoarea reabilitării romanului «major». Până la urmă, argumentele – câte sunt – se găsesc doar în eseu introductiv; dar concluzia nu e nici aici optimista: nonficțiunea pare a fi, deocamdată, mai căutată decât ficțiunea autohtonă. Am apreciat întotdeauna pledoaria autorului pentru temeinicia constructivă, echilibru și sinteză a valorilor. De aceasta dată, el este însă cel dintâi care o contrazice. Masivul volum al lui Ion Simuț e un bricolaj critic incongruent, ridicat pe o ipoteză șubredă”. □ Tot Paul Cernat semnează articolul *O titularizare caragialiana sau „tragedia din spatele comediei”*: „Examenul de titularizare din acest an – primul la care am participat în calitate de corector – a fost, pentru mine, o experiență de neuitat. În ceea ce urmează, mă voi apleca asupra conținutului majorității lucrărilor, cu referire specială la subiectul de literatură din cadrul probei de română. Și când spun «mă voi apleca», mă gândesc la cogitația scrisă de un candidat în debutul lucrării sale: «În fiecare scriitor se afla un om aplecat. Aplecându-se, el părăsește lumina lumii pentru a recrea o altă mai bună și mai aproape de un model perfect»... La literatură, aspirații la titularizare au trebuit să analizeze în 3-5 pagini: comediile lui I.L. Caragiale: procedee ale comicului, prezentarea unei comedii la alegere, plus

comentarea unui pasaj din *Comediile domnului I.L. Caragiale* de Titu Maiorescu despre «mai mult decât comicul» caragialian. Baremul a fost practic inaplicabil. Cum să dai patru puncte din totalul de 30 pentru menționarea titlurilor de comedii caragialiene când, alături de acestea, apăreau menționate nuvele de Slavici precum *Budulea Taichii* sau *Popa Tanda* ori schițe precum *Vizită*, *Bubico* sau *Domnul Goe*, cunoscute, se pare, doar din manualele de școală primară și din scenetele de la televizor? Și cum să scazi – tot după barem – doar câteva puncte pentru problemele de redactare, când ai de-a face cu agramată și a căror idee te confuză te trimite cu gândul la corigenții din gimnaziu? Nimeni dintre corectori nu avea pretenția unor eseuri brilante, interpretări revoluționare ș.a.m.d. Speram doar să citim cât mai multe lucrări ale unor candidați onest instalați în profesia lor, candidați cu o exprimare corectă și îngrijită. În paranteza fie spus, pe lângă naivitățile de tot felul, la acest examen, dezacordurile, anacolutele, pleonasmul, nonsensurile, stâlcirile de cuvinte, numele transcrise anapoda, inadecvările semantice sau virgula plasată între subiect și predicat au fost ceva obișnuit. Parcurgând rudimentarele relatări ale comediilor, zecile de «caracterizări» hilare ale personajelor, garnisite cu tot felul de «perle» și «agramaticalități», nu poți să nu te întrebi cum au luat oamenii aceștia bacalaureatul la română? În mod ironic, comentariile majorității candidaților pe care i-am «corectat» (onoare celor 25% de excepții, chiar dacă ele n-au făcut decât să confirme regula) păreau emise de personajele caragialiene. Ca în sedimentele erelor geologice, puteai să vezi la lucru – după vârstă și «sursele» candidaților – clișee realist-socialiste («burghezia mârșavă» înfierată de marele Caragiale ș.a.m.d.) sau sforăitor «patriotice» («comediile lui Caragiale sunt pentru noi, românii, precum testamentul politic, economic, cultural al lui Neagoe Basarab»), superlative bombastice de un umor involuntar torturant, deprinse din cărțile de comentarii din anii '80 ale lui Boacă, Bărboi & Co". □ Elena Vlădăreanu semnează polemica *Surprinzătorul Eugen Uricaru*: „În ultima vreme, domnul Uricaru nu încetează să mă surprindă. [...] mai ieri (adică miercuri 7 iulie, 2004) deschid alt ziar, «Gardianul», în care dau peste o declarație a domnului Uricaru. Dacă domnul Uricaru ar fi fost doar domnul prozator Uricaru (pe care îl citim ori ba), atunci puțin mi-ar fi păsat. Dar, nu întâmplător, domnul Uricaru este președinte al unei instituții care adună scriitori, deci se presupune oameni, dacă nu cu cap, cel puțin cu două cărți (condiția de a fi membru UR). Prin urmare, președintele unei astfel de instituții se presupune că este un om nu cu un cap, ci chiar cu două. Însă a afirma că în cadrul Cenaclului Euridice era promovată (de Marin Mincu) «o literatură pornografică, lucru care este dăunător literaturii române», cum afirmă domnul Uricaru (dar nu e singurul care are o astfel de părere), dovedește că actualul președinte nu numai că nu e cu nici un cap mai presus de scriitorul Ghiță Ics, autor al volumelor *Iarna pe câmpie* și *Versuri de iarnă*, dar că nici nu prea știe sau a uitat ce s-a mai petrecut, de-a lungul timpului, în literatura română. Dacă revista «Pula» nu s-ar fi inventat în prima jumătate a secolului trecut (da, domnule Uricaru, atunci), ar fi trebuit

inventată acum și trimisă domnului președinte USSR cu mesajul «Ai? N-ai!». Probabil, ar fi urmat o reacție asemănătoare cu a știm noi cui: tinerii atât de îndrăzneți ar fi trebuit să înfunde pușcăria. [...] Cu alte cuvinte, stimate domnule Uricaru, e cam greu de stabilit ce e aia pornografie, mai ales în artă. Iar dacă dumneavoastră vreți cu tot dinadinsul ca literatura tinerilor să fie pornografica (deși, dacă ați fi mai atent, ați înțelege că nu este), atunci să vă liniștiți și din acest punct de vedere: nu ei au inventat pornografia în literatura română, deci nu ei au fost primii care au adus atât de mari prejudicii literaturii române. Nu pot încheia fără a-mi arăta nedumerirea: ce-are a face una cu alta, pornografia cu Marin Mincu, pe care, după cum singur mărturișiți în același număr din «Gardianul», l-ați fi înlăturat de la conducerea Cenaclului Uniunii Scriitorilor pentru că ar fi promovat aceasta literatura? Dacă ați fi frecventat ticăloasele, pervertitoarele, purtătoarele de vicii ședințe ale Cenaclului Euridice, stimate domnule Uricaru, ați fi observat că Marin Mincu nu prea obișnuia să fie de partea cuiva. Până la urmă, nu cred că vreunul dintre noi scrie (sau a scris) după placul cuiva. Dorindu-se a fi o justificare pentru schimbarea făcută la conducerea Cenaclului USSR, motivația dumneavoastră devine penibilă”.

4 august

● [„România literară”, nr. 30] Mircea Mihăieș semnează articolul *Sponsorul XXL*: „Un banal comentariu legat de inițiativa lui Adrian Năstase (premierul României, pentru neinițiați) de a pune la dispoziția scriitorilor un miliard de lei pentru sponsorizarea unor cărți mi-a tras un val de urecheli, atenționări, puneri la punct, amenințări voalate și replici în care simțeam mușcătura șarpelui. S-a întâmplat să scriu, în anii din urmă, lucruri mai aspre, dar rareori reacțiile au avut stridența celor de acum. Se vede că am atins (fără să-mi dau seama) un domeniu interzis. În România ești aplaudat câtă vreme îi critici pe «ceilalți», dar când ajungi la «ai tăi», ți-o iei scurt, șfichiuitor, peste bot. Așa am pățit și cu articolul *Bărbierii regelui Midas*, din numărul 25 al «României literare». Nu m-a iertat nimeni – de la colegii de la «Orizont» și universitate, la prieteni, rude și vagi cunoscuți. Ba chiar și redacția care-mi găzduiește cu generozitate, de-atâta amar de vreme, articolele a simțit nevoia să se delimiteze de mine. Într-o *N. red.* din numărul 27 al revistei se spune cu toată fermitatea: «Opiniile din nr. 25 al revistei nu angajează redacția <României literare>. Redacția crede că guvernării au obligații față de cultura română. Și dacă nu pretind în schimb compensații, aceste obligații nu-i dezonorează pe scriitori». Să luăm lucrurile sistematic. Rubrica săptămânală, *Contrafort*, pe care o scriu în «România literară» de la începutul lui 1993, adică de vreo doisprezece ani, n-a angajat niciodată redacția. A fost întotdeauna vorba de opiniile mele, și nimic mai mult. Mă simt, totuși, obligat să spun că precizarea cu pricina e fără obiect, pentru că n-am scris nici în articolul citat, nici în altul, că guvernării României n-au obligații față de cultură. Cum aș fi putut susține o astfel de nerozie?! Am spus, dimpotrivă, de zeci de ori, că-și

bat joc de cultură și nu fac mai nimic pentru ea. În acel articol n-am folosit nici din greșală cuvântul «guvernanți», ci cuvântul «Adrian Năstase» și mă refeream la gestul premierului de-a se substitui guvernului. O situație cu atât mai aberantă, cu cât există un program al Ministerului Culturii și Cultelor care se ocupă, între altele, și de sponsorizarea cărților. Subliniam acea anomalie ca pe un exemplu de abuz al unui politician ahtiat de glorie: și pe această cale, el a urmărit să demonstreze că e suprapus nu doar lumii în care trăim cu toții, ci și guvernului pe care-l conduce. Adică un fel de «Guvernul Adrian Năstase plus Adrian Năstase», în care persoana în plus are propria sa politică, propriile inițiative și propriile surse de finanțare. Mai spuneam, apoi, că mi se pare rușinos ca niște scriitori să «marșeze» la un astfel de abuz (dacă nu chiar o ilegalitate). Cu ce drept se instituie Adrian Năstase în binefăcător particular al artelor, dar pe bani publici? Dacă ar fi fost vorba de banii proprii, obținuți din ouăle de la Cornu, n-ar fi fost nici o problemă. Ca simplu particular, are dreptul să finanțeze orice – chiar și posterele eterne și fascinante ale lui Iliescu. Dar nu e normal ca el, primul ministru al țării, să taie o halcă din buget și s-o lipească pe fruntea unor bieți scriitori pe care și politica sa dezastruoasă i-a adus în situația umilitoare de-a umbla cu mâna întinsă după finanțări. Ca prim-ministru, Adrian Năstase ar fi avut o infinitate de posibilități să ajute cultura română. Fiind un om prea ocupat, s-ar fi putut rezuma la una singură: Legea sponsorizării. Or, bătaia de joc ce poartă această denumire nu e decât un alt episod din serialul *Cum să-i disprețuim pe români*, admirabil interpretat de acest politician și partidul său. Din acest punct de vedere, văd în precizarea redacției «României literare» o subliniere a datoriei administratorilor țării față de cultură și față de cei care exprimă identitatea românească. Și chiar dacă opiniile mele nu-i «angajează», opinia lor mă angajează și pe mine! (În paranteză fie zis: pretenția personajului despre care vorbim de a i se menționa numele pe cărțile sponsorizate n-o fi cumva «o compensație»? Mai subtilă, ce-i drept, dar tot o compensație?)". □ În *Jurnal de viață și dragoste*, Marius Chivu recenziază volumul Adelei Greceanu *Înțelegerea drept în inimă*: „Fără a fi expert în teoria «scriituri feminine», pot spune însă că poezia Adelei Greceanu e plină de senzualitatea unei anume lători a gesturilor și a emoțiilor, o scriitură seducător-maternă, care reține în egală măsură cochetăriile și temerile femeii, un scris delicat, de o sensibilitate aproape tactilă, vulnerabilă parcă prin implicare și prin dăruire". □ În „*Cafeaua asta intelectuală...*”, Andreea Deciu scrie despre volumul lui Andrei Cornea *De la Școala din Atena la Școala de la Păltiniș*: „Recunosc, sunt o admiratoare a lui Andrei Cornea. M-a impresionat în tot ce am citit sub semnătura lui combinația, din ce în ce mai rară astăzi, de naturalețe și rigoare, de subtilitate și limpezime, de originalitate și bibliografie la zi. Cărțile domniei sale te învață apelând la o erudiție care nu intimidează, ci fascinează. De aceea le parcurg cu creionul în mână, le chinui îndoindu-le paginile ca să știu unde să mă întorc sau ținându-le răsturnate ca să pot zăbovi pe-ndelete la un pasaj anume. Cel mai recent volum publicat de autor la Editura Humanitas,

intitulat *De la Școala din Atena la Școala de la Păltiniș sau despre utopii, necesități și (ne)deosebirea dintre ele*, este, așa cum au remarcat deja și alți cronicari, excepțional. În ceea ce mă privește, folosesc termenul mai cu seamă cu accent pe semnificația lui de deplasare de la normă sau uzanțe. Cartea lui Andrei Cornea se detașează într-un mod important și totodată discret (fără agitații metadiscursive) de convențiile spațiului intelectual în care apare, și asupra acestei revoluții silențioase vreau să mă opresc în primul rând. Scriind despre intelectuali, Andrei Cornea izbutește să ocupe acea imposibilă linie de mijloc, punctul invizibil (inexistent, ar zice unii) al centrului care-ți permite analize și te ferește de identificări premature. Pentru cine nu știe că autorul însuși a făcut parte din Școala de la Păltiniș, afilierea e imposibil de ghicit. Scriind împotriva relativismului, Andrei Cornea reușește să evite o poziție ontologică în mod evident concepută în contra curentului, ba chiar anterioară lui istoric. Scriind despre Noica, reușește să fie sever și tandru deopotrivă, altfel decât au făcut-o Gabriel Liiceanu sau Andrei Pleșu. Căci Andrei Cornea tratează nu atât idei, și nici oameni, cât își concepe un model analitic care apoi lucrează aproape singur, obligându-l pe analist să urmeze firul raționamentului. De la structurarea capitolelor la bibliografia consultată (atât de firesc occidentală și românească), elaborarea cărții dovedește acest efort de a crea metodă, de a concepe un mod de a gândi și de a-l pune apoi în aplicare. Mai întâi de orice, însă, titlul obligă la un avertisment, și aici mă despart de alți comentatori ai cărții: nu avem de-a face cu o carte despre utopie, cel puțin nu una în maniera unei investigații de istorie intelectuală, precum cea a lui Sorin Antohi de pildă. Conceptul de «utopie» funcționează în cazul de față drept instrument de argumentare, sau mai precis unitate de măsură a unui dezacord asupra validității unui proiect intelectual. Studiul lui Andrei Cornea are drept miză principală posibilitatea de a evalua un proiect intelectual (indiferent că e vorba de idei convergente într-un sens general, sau de un proiect filozofic în sens restrâns), altfel decât din perspectiva unor criterii care fie sunt din pornire incompatibile cu obiectul pe care îl analizează și prin urmare sortite să fie nedrepte în verdictul propus, fie sunt comensurabile cu ideile examinate, dar incapabile să producă distanță critică necesară pentru evaluare. Prima opțiune refuzată de autor e mai importantă aici, pentru că e des întâlnită și duce la un impas propriu unei abordări mai generale, de fapt o *forma mentis* deja, faimosul relativism. Pornind de la celebrele exemple ale concepțiilor de filozofie politică oferite de Platon și Aristotel, Andrei Cornea demonstrează că ambele, deși radical diferite, pot fi taxate drept utopice, sau inadecvate realității atâta vreme cât evaluarea pornește de la premise adecvate unui alt proiect, realizând astfel ceea ce autorul numește o comparație extrinsecă. Cornea demonstrează că putem descrie viziunea expusă de Platon în Republica sa drept utopică în baza faptului că ea propune o lume ideală, situată «mai degrabă în cer decât pe pământ», spre deosebire de concepția de filozofie politică a lui Aristotel, mult mai ancorată în concret, în oameni în carne și oase, animale politice capabile de autogovernare rațională cu

sau fără tichia de filozof. Dar la o analiză mai atentă iese la iveală că-l putem «acuza» și pe Aristotel de inadecvare la realitate în viziunea polis-ului perfect pe care îl descrie în *Politica* sa, un oraș-stat întrupat din însumarea unor potențialități ale membrilor săi, mai curând decât din comportamente sau decizii concrete. Aplicarea calificativului «utopic» – ca argument de respingere a unei poziții – variază în funcție de anumite «preferințe empirice», cum le numește autorul, care la rândul lor sunt consecința unor înclinații și opțiuni mai largi, culturale, ideologice, poate chiar naționale. Utopicul, în înțelegerea lui Andrei Cornea, este un termen de comparație mai degrabă decât o proprietate independentă a unui obiect. Pe bună dreptate, căci, la urma urmelor, a stabili în ce măsură o idee este utopică presupune a ști deja ce este realitate. [...] Mutabilitatea verdictului «utopic» reflectă instabilitatea unghiului analitic, crede Cornea, și ea se datorează faptului că fiecare proiect pare utopic pentru că înțelegerea lui e «parazitată» de această implicită opoziție la o entitate care pare solid definită când de fapt e tot o țintă în mișcare: realul. Iată, prin urmare, cum un comparativism (sau opoziționism) implicit intervine destabilizator și în modul în care evaluăm viziuni politico-sociale, iar autorul își continuă demonstrația cu alte exemple celebre, dintre care unele cunoscute drept utopii în sensul consacrat al termenului, precum modelele de viață colectivă propuse de Fourier, Saint-Simon sau Marx, altele texte clasice în filozofia politică, precum *Contractul social* al lui Jean-Jacques Rousseau, și, în fine, modelul cultural paideutic al Școlii de la Păltiniș inițiate de Constantin Noica. Impasul la care spuneam că duce metoda evaluării prin comparație extrinsecă este în primul rând epistemic: ea limitează puțința noastră de a discerne între idei valoroase și impostură, o perspectivă neliniștitoare pentru oricine nu este deja un impostor. Dar este și un impas etic, care joacă un rol mai important în raționamentul lui Andrei Cornea. Argumentul său împotriva relativismului este că, odată devenit scop, acesta își pierde «caracterul de metodă utilă de <demistificare>» și distruge «orice șansă de a legitima în mod rațional valori și de a argumenta că totuși există moduri de a trăi sau de a acționa preferabile altora, chiar în situația când judecata nu s-ar mai face numai din perspective partizanilor necondiționați ai acelor moduri de a trăi» (pag. 65). Ca ieșire din impas, autorul propune metoda comparației intrinseci, revenind la idei formulate deja într-un volum anterior, *Turnirul khazar*. Comparația intrinsecă mizează pe selectarea celei de-a doua opțiuni în locul primeia care ar corespunde perfect sistemului cultural, ideologic sau politic din perspectiva căruia se face evaluarea. De pildă, dacă la un turnir al credințelor participanților reprezentând creștinismul, iudaismul și religia musulmană li s-ar cere să decidă ce ar alege în al doilea rând dintre Noul Testament, Vechiul Testament și Coran, această a doua alegere ar putea apoi facilita, crede Cornea, «un acord stabil, intersubiectiv sau universalizabil, care să nu depindă deci de preferințele arbitrului». Consecvent cu sine însuși cel din *Turnirul khazar*, autorul propune ca în locul disjuncției realist-utopic – care reprezintă în termenii lui o distincție de primă opțiune – să

găsim o a doua opțiune convenabilă. Mai precis, în loc să apelăm la un calificativ precum utopic sau realist – ambele bazate pe premisa unei probe a validității – Cornea ne propune să evaluăm idei sau proiecte în funcție de responsabilitatea celui care le-a produs. Iar proba responsabilității e trecută atunci când autorul unui proiect socio-politic se include pe sine în acest proiect. Ca să folosesc exemplul nimerit al lui Andrei Cornea: dacă proba veridicității ne cere să stabilim dacă Insulele Fericite există cu adevărat sau sunt un tărâm imaginar-utopic, proba responsabilității ne cere să știm dacă descoperitorii unei asemenea lumi vor să trăiască ei înșiși acolo, dacă se includ în viziunea de fericire și bunăstare socială pe care o propun. Firește, nu e vorba de o includere declarată de cei în chestiune, ci de a stabili printr-o analiză atentă dacă testul auto-incluziunii funcționează. Un proiect intelectual care a trecut proba responsabilității este entopic, în vreme ce unul care eșuează se numește, în taxonomia autorului, atopic. Jocul acesta semantic este conceput ca replică la termenul «utopic», tocmai pentru a deplasa accentul de la o opoziție între existent și imaginar (u-topos, «de nicăieri»). Cum se distanțează un proiect atopic de unul entopic mi se pare clar ilustrat de Cornea pe baza diferenței dintre ideile lui Nae Ionescu și cele ale lui Constantin Noica: în timp ce unul propovăduia eliminarea investițiilor străine ca mod de regăsire a unei autenticități românești ne-occidentale, dar în ceea ce-l privește ducea o viață de lux pe banii obținuți ca reprezentant al firmei Mercedes la București, celălalt trăia el însuși mai mult decât adepții săi austeritatea și precaritatea materială pe care le definea drept condiții de emancipare spirituală. Citind acest exemplu, mi-am amintit de un coleg de la universitate, marxist cu vilă luxoasă în cea mai «albă» și «neproletară» zonă a unui oraș industrial ca Pittsburgh”. □ Alex. Ștefănescu semnează profilul *La o nouă lectură: Mircea Cărtărescu – proză*: „Proza lui Mircea Cărtărescu este autobiografică, narcisistă și poematice-filosofică, semănând în linii mari cu proza lui Eminescu. Vârsta artistică a celor doi autori diferă însă flagrant. Spre deosebire de precursorul său din secolul nouăsprezece, structural matur și responsabil, Mircea Cărtărescu este, din punct de vedere tipologic, imatur și refractar la asumarea unor responsabilități. (Pe cel dintâi, ni-l putem imagina participând, la vârsta de douăzeci și unu de ani, la organizarea unui eveniment de răsunet național: sărbătorirea a 400 de ani de la ctitorirea Mănăstirii Putna de către Ștefan cel Mare; pe cel de-al doilea nu-l vedem decât petrecându-și, la patruzeci și doi de ani, o vacanță la Tescani, împreună cu câțiva studenți ai săi de la Litere, și amuzându-se să-și scrie reciproc versuri cu carioca pe omoplați și coapse.) Pentru Mircea Cărtărescu, copilăria reprezintă principala sa experiență existențială și singura pe care a trăit-o atent. Proza sa se referă aproape exclusiv la această perioadă. Nu vom întâlni, nici în volumul de nuvele *Visul*, 1989, nici în romanul *Travesti*, 1994, reprezentări ale condiției de bărbat adult sau ale rolului jucat de acesta în societate. Prozatorul nu are sentimentul situării sale în istorie, nu se simte răspunzător de ce se întâmplă în jur și nu se arată interesat de soarta țării în care s-a născut. Din perspectiva lui, alții sunt cei

care se ocupă de așa ceva, așa cum din perspectiva copilului, alții (părinții, profesorii) trebuie să aibă grijă de problemele practice ale vieții, serioase și plictisitoare. Lumea copilăriei evocată de cineva care la vârsta încăruntării părului încă nu s-a maturizat și care se pasionează de jocurile pe computer și se fotografiază în haine de rocker – aceasta este proza lui Mircea Cărtărescu”. □

Adriana Bittel scrie despre romanul *Băgău* de Ioana Bradea (*Un debut excepțional Ioana Bradea*): „Tot ce ține de sex stârnește un soi de interes voyeurist. Pe asta mizează reportajele despre prostituție, violatori, pedofili, incesturi, despre intimitățile V.I.P.-urilor, difuzate până la saturație. Industria pornografică, deși ilegală, e și ea înfloritoare căci piața o cere. În literatură, erotismul și sexualitatea, cenzurate aprig de pudibonderia ceaușistă, au izbucnit după '89 ca reacție și semn al unei libertăți degajate de orice moralism. Nu tema în sine, cu tradiție milenară în alte culturi, e scandalosă, ci limbajul erotic – în românește șocant, grosolan, obscen. Oricât de deschiși ne-am vrea, el străpunge violent cordonul sanitar mental din jurul acestui spațiu foarte intim al omenescului, stârnește repulsie, te simți agresat. În special tinerii încearcă să provoace în acest mod establishmentul, dar limbajul obscen, în lipsa talentului puternic, singurul în stare să înlăture obstacolele prejudecăților, rămâne de domeniul pornografiei. Cel mai bine a reușit până acum să se mențină pe muchia subțire și alunecoasă dintre pornografie și artă Ioana Bradea, în romanul ei de debut, *Băgău*, publicat în mai la Editura EST, Samuel Tastet Editeur. Au încercat și Marius Ianuș, și Alexandru Vakulovski, cu *Pizdeț* și *Letopiseț*, și Ioana Baetica, în «romanul fracturist» *Pulsul lui Pan*, dar ei sunt încă într-o fază diletantă a șocării de dragul subversiunii, într-o formulă nedecisă a autoficțiunii furioase, între poem-proză-jurnal, cu ostentația lipsei de complexe și de complezențe, supărați pe lumea căreia vor să-i atragă cu orice preț atenția și recunoașterea ca artiști. Numai că scrisul tipărit e necruțător ca o oglindă măritoare, scoate ca uleiul la suprafață notele false, contrafacerile, stângăciile. Ioana Bradea în schimb vedește o excepțională înzestrare de romancier, chiar dacă și la ea e vorba într-o anumită măsură de autoficțiune: are un auz perfect pentru limbajele străzii, capacitatea virtuoză de a crea personaje din doar discursurile lor, un mare interes pentru adevărul de viață, exterior, paralel cu un cinema interior care scoate la suprafață răni necicatrizate, are originalitate stilistică și construcție epică pe contrapuncte și complementarități. Personajele naratoare din *Pulsul lui Pan* și *Băgău* au multe în comun: și Vlada și Andreea sunt studente la Litere cu pulsuni nevrotice și derive marginale, ambele sunt îndrăgostite fără speranță, imaginează relații hipersexuale, se dedau unor explorări frenetice ale simțurilor. Vitalității derutate a vârstei nu-i ajung lecturile, muzica, discuțiile despre artă cu prieteni; existența în România anilor 2000 e dezamăgitoare din toate punctele de vedere. Dar, dacă Ioana Baetica scria o proză disperat-frustrată cu derapaje în sentimentalism (sexul, drogurile, cărțile, muzica nu pot substitui imposibila fericire în cuplu), Ioana Bradea construiește în jurul Andreei o lume vie, un teatru de monologuri, dialoguri, coruri cu un debit de adevăr

copleșitor. Ideea inedită ar fi că, în abisul care ne separă de semenii, dorința brută poate arunca punți fragile de cuvinte. Căci studenta Andreea își câștigă existența ca «fată fierbinte» la o firmă de linii erotice. Acest mediu «profesional» adus, după știința mea, pentru prima oară într-un roman românesc, îi prilejuiește tinerei autoare un pariu dificil, câștigat cu brio: reprezentarea obscenă, scabroasă uneori a relațiilor sexuale e pusă pe seama unor voci anonime, care se individualizează doar prin discurs. Raporturile imagineare bestiale, mecanice, dar și confesiunea sulfuroasă sau inocentă au ecou în inteligența și luciditatea Andreei, care investighează la rândul ei în spațiul fără limite al nevoii de dragoste și al puterii cuvintelor și imaginației de a suplini realitatea. Capitolele romanului, purtând numele zilelor dintr-o săptămână, alternează și amestecă dialogurile nocturne de la firmă – cu clienții dar și cu cele 20 de colege («Linia erotică e o instituție serioasă, cu o șefă autoritară, ședințe de analiza muncii, reguli și penalizări») – cu viața particulară a studentei. Venită de la Bistrița la studii în Capitală, Andreea locuiește împreună cu fratele ei într-un apartament închiriat de bloc, pe lângă lacul IOR, merge la cursuri și bibliotecă, e îndrăgostită nebunește de un Marius care a părăsit-o pentru alta și a cărui amintire o obsedează, ascultă Radio Pro FM și citește «Cațavencu», fumează mult (uneori și «iarbă»), poartă cu sine amintirea tatălui mort, a copilăriei ceașiste, a bunicilor țărani, e indignată și scârbită de politica din tranziție. Schizofrenia între salariata plătită pentru a ține cât mai mult la telefon apelantul, spunându-i ceea ce vrea el să audă și fata îndrăgostită, vorbind în gând cu fantasmaticul iubit, sau studenta meditănd la tipologia înjurăturilor și scriind poeme e atenuată de un mare interes pentru oameni, pentru adevărurile lor mărunte, de compasiune și umor. Linia erotică devine în romanul Ioanei Bradea o metaforă a României de azi, iar fluxul circulației limbajului în organismul plin de toxine care e țara are o autenticitate uluitoare. Sunt pagini antologice, unele brutale și sumbre, altele pline de căldură umană dintr-o comedie a limbajului oral și scris (căci «fetele fierbinți» primesc și scrisori de la fideliile lor) care ar merita studiate de lingviști, psihanalisti, sociologi. Cei care sună la telefoanele erotice – adolescenți, maturi singuratici, nebuni, timizi, mitomani, copii, băieți de cartier, intelectuali complexați, brute, funcționari onorabili sau portari de noapte profitând de telefoanele instituției, soți plictisiți etc. – alcătuiesc o umanitate privită nu cinic, ci cu o comprehensiune binevoitoare: ei nu pot fi ignorați, există, fac parte din realitatea noastră. Pe care Ioana Bradea nu o fardează dar nici nu o disprețuiește. Ea nu folosește eufemisme, e adesea frustă, cu expresii greu de suportat, mai ales excesul de înjurături (știm că așa se vorbește azi, auzim oripilați pe stradă, dar parcă, în economia cărții, paginile împănate cu grosolăniile sunt prea de tot; cititorul nu e prost, nu trebuie să-i vâri pe gât la două fraze câte o porcărie, a înțeles). Dacă treci de șocul inițial, te captează autenticitatea semnificativă, intri în jocul mărturisirilor intime și al «noii dezordini amoroase», pentru a descoperi că ele sunt doar o proporție din acest roman complex: de dragoste, social, psihologic. Da, Ioana Bradea se apropie adesea de granița

pornografiei, dar se salvează mereu prin atașantul personaj narator, o fată normal-teribilistă, ușor romanțioasă, cu umor adesea exasperat, lucidă și bună, amară și dulce, căreia îi pasă nu doar de sine ci și de tot ce e în jur”. □ La *Revista revistelor*, Cronicar consemnează (*A citi, a reciti, a nu citi*): „Redactorii revistei «VATRA» nu au fost niciodată în criză de idei. Ba din contră le-au prisosit, cum au dovedit în atâtea rânduri, alcătuind numere tematice care de care mai atrăgătoare. Astfel a fost, acum câțiva ani, numărul dedicat Tezelor din iulie, apoi numărul dedicat «clubului cronicarilor literari», cel despre «ultimii debutanți ai mileniului II», cel despre «cărțile memoriei», despre poezia erotică și încă altele. Numărul ultim al revistei (3-4/2004) este și el demn de atenție, structurat pe tema cărților de mare succes ale anilor '70-'80, propuse acum recitirii și eventualelor revizuirii. «Best-seller-uri est-etice» numește redacția romane precum *Vânătoare regală*, *Animale bolnave*, *Galeria cu viță sălbatică*, *Vocile nopții*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, *Viața pe un peron*, *Biblioteca din Alexandria* care, într-o măsură sau alta, pentru mai mult sau mai puțin timp, acum 30-35 de ani, s-au aflat în centrul atenției lumii cititoare și s-au constituit în repere ale reușitei artistice. Ar mai fi fost de adus în discuție *Lumea în două zile*, *Cartea milionarului*, romanele lui Sorin Titel și desigur și altele. Nicoleta Sălcudeanu, care prefătează discuția, precizează că a apelat pentru operația de recitare la «lupii tineri» ai criticii, «critica matură» nu prea înghesuindu-se «să exercite asupra sieși revizuirea înțeleasă în sens lovinescian». Foarte bine, era și timpul ca exponenții noii generații să se pronunțe mai organizat în legătură cu o epocă literară ai cărei martori direcți nu au fost și deci pot să o judece «dezinteresat» și «dezinhibat». Ceea ce și fac «lupii tineri» în textele lor din «Vatra» (cele mai multe), ajungând într-adevăr să elucideze, cum așteaptă de la ele Nicoleta Sălcudeanu, «mecanismele de seducție ale romanului predecembrist, cu libertățile și constrângerile sale conjuncturale». Sunt indicate tehnici narative, «rețete», clișee, zonele friabile și zonele de rezistență ale unor cărți odinioară atât de mult citite și discutate. Curioasă e însă prezența printre participanții la discuție (prezență neobligată, după cât ne închipuim) a cuiva care e dinainte convins de lipsa de sens a acesteia, făcându-l cel mult să se gândească «la modul necinstit în fond în care revin în actualitate scriitori afirmați în timpul dictaturii comuniste». Lui Vasile Baghiu, căci de d-sa este vorba, îi displace nu doar ideea de a-i reciti pe acești scriitori, spre a vedea ce e azi cu ei, dar și aceea de a-i citi, de a-i cunoaște din contactul direct cu textele lor: «Merită oare făcut efortul de a reciti prozatorii perioadei comuniste? Să nu mi se spună că trebuie să cunoști ceva mai întâi (auzi pretenție, n.n.) ca să poți avea o opinie despre acel ceva. Uneori e suficientă o simplă privire». Oare așa să fie? Atunci de ce toată strădania depusă de «Vatra» în acest număr, pe care tocmai am elogiat-o?”

10 august

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 729] Daniel Cristea-Enache recenzează volumul Ruxandrei Novac *ecograffiti. poeme pedagogice. steaguri pe turnuri* (Editura Vinea, 2003): „volumul adună și încorporează tot felul de mostre purulente ale unei degradări ce nu mai poate fi oprită. Fie comprimate sub formă de simbol, de imagine categorială cu largă iradiere semantică, fie (cel mai adesea) dezvoltate în serii organice și tematice, derulate *au ralenti*, aceste elemente ajung să definească poezia Ruxandrei Novac – spiritul ei negru, neoexpresionist. Semnificativ, dacă tânăra autoare preia din lirica puternică și întunecată a Angelei Marinescu anumite tonalități discursive [...], ea nu împărtășește cu poeta «șaiyecistă» acea vitalitate exuberantă, sălbatică, făcând versurile să danseze pe notele nebuniei eului liric. O dâră groasă de disperare neagră și boală fără leac rămâne în urma acestui formidabil debut poetic, care cuprinde, în complexitatea sa, angoase, traume, fracturi cu suport mai degrabă vizionar decât biografic, perversități biologice și reziduuri existențiale. Zâmbete nu.” (*Zâmbete nu*).

• [„Jurnalul național”] Mircea Cărtărescu semnează articolul *Sarea care nu mai sarează*: „dați-mi voie să vă dezvălui un mic secret al unei mari bresle: vreo trei sferturi dintre profesorii de română nu sunt cu nimic mai buni decât elevii lor, dimpotrivă, mulți le sunt inferiori și-ar trebui să rămână repetenți an de an. Poate la alte discipline mai merge să predai mecanic, cu mintea plecată-n vacanță, deși mă-ndoiesc. Dar la literatura română, dacă nu simți pulsul literaturii, dacă nu-nțelegi nimic din poezie sau din proză, dacă n-ai mai citit o carte de decenii e mai bine să te lași păgubaș. Altfel ai să intoxici generații de copii cu străvechi și moarte poncife, cu «comentarii» care nu comentează nimic și cu citate din critici potrivite forțat după metoda milițianului puternic. În consecință, elevii tăi vor ajunge să urască și ei literatura, după chipul și asemănarea ta. Va fi singura ta realizare obiectivă. Am corectat de curând «eseurile» profesorilor care solicitau titularizări pe post. Să mă ierte Dumnezeu, dar foarte, foarte multe au fost mai rele decât ale unor școlari codași. Am găsit în ele greșeli de ortografie pentru care profesorul de română ar trebui dat afară automat, incredibile și caraghioase «perle», dezorientare istorică totală. Ce spuneți de profesori de română care cred că *Bubico* și *Domnul Goe* sunt piese de teatru? Mai mult, care cred că Domnul Goe însuși l-a aruncat pe *Bubico* din tren? Care încurcă într-atât personajele lui Caragiale încât ajung să afirme că nimeni altul decât conul Leonida și-a pierdut pălăria cu scrisorica, și că a găsit-o Agamiță Dandanache! E adevărat, nu aceste aberații totale au caracterizat cele mai multe lucrări, ci o monotonă, morocănoasă mediocritate. Un stil școlăresc, cu stângăcii de topică specifice unor oameni care n-au obișnuința scrisului. O scleroză intelectuală adâncă. Deși îl trec în «galeria marilor clasici» alături de «Luceafărul poeziei românești» și de «genialul povestitor din Humulești», profesorii ce doresc eternizarea pe post nu cunosc, de fapt, opera lui Caragiale. Și-atunci, ce le predau ei elevilor? E simplu: îi fac să treacă pe lângă frumusețea literaturii, ca niște orbi ce călăuzesc alți orbi, și

le transmit doar o colecție inutilă, uscată, deformatoare de prejudecăți și clișee. Cu atât mai ușurat am fost când am găsit, nu mai mult de zece la sută, și lucrări așezate și raționale, ale unor profesori de nădejde. Dar, vai, pierdute printre munți de maculatură.”

• [„**Observator cultural**”, nr. 233] Maria Bucur semnează articolul *Cum să predai un curs despre Holocaust*: „Mă gândesc la propunerea de introducere a unui curs preuniversitar opțional sau obligatoriu, dedicat Holocaustului și, deși sunt de acord cu intențiile exprimate de Alexandru Florian în recentul articol din «Observatorul cultural» Nr. 231/27.07.-2.08.2004), văd problema altfel. Ceea ce încă nu pot să înțeleg destul de clar este perspectiva Ministerului Educației și Cercetării în privința obiectivelor pedagogice ale acestui curs. Într-o lume normală, adăugarea unui curs, chiar și opțional, dar mai ales obligatoriu, trebuie justificată nu atât printr-un raționament legat de necesitățile politice ale zilei sau de organisme internaționale, deși, într-un fel, este mai bine să fii onest în aceasta privință. Dar primul și cel mai important raționament trebuie să fie legat de obligația pe care fiecare dascăl și funcționar din aceste birouri o are față de elevii care vor fi prezenți la un astfel de curs – elevi care nu vin la curs tabula rasa și care vor alege acest curs (daca este opțional) sau vor fi obligați să nu urmeze alt curs, la fel de bine justificat ca cel care urmează să fie introdus. Cu alte cuvinte, raționamentul pedagogic trebuie articulat foarte clar, transparent, fără a pretinde că adăugarea cursului se poate produce fără efecte secundare asupra profesorilor și, mai ales, asupra elevilor. Pentru atingerea obiectivelor civice descrise atât de persuasiv de Alexandru Florian mi se pare mai utilă altă formulă de introducere a acestei tematici. În primii ani ai unui astfel de curs, va exista în mod sigur o reacție atât din partea profesorilor, cât și a studenților. Amândouă categoriile sunt profund conservatoare când este vorba de modificarea curriculei, lucru care s-a văzut deja în privința manualelor de istorie. Holocaustul este, încă, un subiect extrem de sensibil în istoria României, încât tratarea lui de către persoane care nu sunt pregătite să facă față atacurilor antisemite (și ele vor exista, cu siguranță) are toate șansele unui efect contrar celui de a cultiva toleranța. Aș propune o altă formulă pedagogică mulți-disciplinară, care ar însemna, evident, o schemă mai complicată, dar care ar putea produce, în același timp, o sensibilizare mai profundă, mai subtilă a viitoarelor generații asupra centralității Holocaustului în istoria secolului XX. Literatura de specialitate despre Holocaust s-a dezvoltat în multe discipline, dar cel mai ușor de încorporat în programa preuniversitară ar fi componentele de istorie, filozofie/etică, literatură. Dacă în loc de un curs asupra istoriei evreilor, cu accent asupra Holocaustului, s-ar crea module axate pe Holocaust în aceste trei discipline – toate, parte din programa analitică de liceu –, elevii ar putea beneficia multiplu și ar fi mai receptivi față de problemele expuse, decât în cazul unui curs unic. Contextul este esențial pentru înțelegerea problematicei Holocaustului. De exemplu, literatura scrisă de supraviețuitorii Holocaustului oferă un contrast care poate fi ușor prezentat de orice profesor de

literatură. La fel se poate argumenta și în legătură cu problemele etice ridicate de supraviețuirii Holocaustului și de martorii acestui eveniment. Chestiunile de acest tip se pot prezenta, evident, și în contextul unui curs de istorie, dar cred că ar avea un impact mult mai mare dacă ar fi prezentate în cadrul unui curs de filozofie. A preda un curs întreg despre istoria evreilor și a Holocaustului în România necesita nu numai un manual, ci și o bibliografie de specialitate. Acest curs ar necesita o pregătire specială pentru toți profesorii care ar urma să îl predea. Îmi este greu să îmi închipui că acest curs nu s-ar transforma, cel puțin la început, într-un eșec total într-un liceu dintr-un oraș mic de provincie. Dar, sunt șanse mai mari ca profesorii care stăpânesc deja manualele existente de istorie, filozofie și limba română să adauge aceste module, mai ales dacă ele sunt bine contextualizate și se află în dialog cu restul materialului prezentat ca atare. Numai când acest al doilea tip de alfabetizare despre Holocaust se va împământenii, cred că vă fi cazul să se introducă un curs dedicat în exclusivitate Holocaustului”.

11 august

• [„**România literară**”, nr. 31] Marius Chivu recenzează *Al patrulea element*, romanul lui Dan Țăranu (*Hoinăreli, trăncăneli & îmbrânceli*): „Anul trecut a apărut la Editura Interval antologia de proză scurtă *Junii 03* (grupând 23 de tineri prozatori brașoveni), prefătată de Andrei Bodiu cel care și conduce cenaclul literelor brașovene. Dan Țăranu a publicat în acea antologie un fragment din romanul de față, al cărui titlul, cvasiasemănător filmului lui Luc Besson din 1997, sugerează mai degrabă o narațiune SF. Nu numai că romanul este cât se poate de realist, dar nici nu se ridică la o cotă comparabilă, prin proporție, cu filmul lui Besson. Mă văd din nou nevoit să deplâng, în primul rând, lipsa epicului și nu știu ce explicație să dau acestui fenomen care mă tem să nu ia amploare. O fi lipsa imaginației (lucrul cel mai trist cu putință), a talentului narativ, în fine, lenea scriitorilor tot mai mult prozatori și tot mai puțin povestitori sau pur și simplu o stupidă trăsătură de generație sedusă de o nouă formulă de antiroman umplut simplist cu trăncăneli neîncetate și continue hoinăreli. Căci, dacă ar fi să reduc la câteva cuvinte cartea lui Dan Țăranu, acestea ar fi: hoinăreli, trăncăneli & îmbrânceli, livrate pe post de roman căci – nu-i așa!? – ce e romanul, dacă nu o proteică formulă bună la toate? 4 tineri studenți merg la o petrecere unde beau, fumează, vomită, beau, pipăie niște fete, beau, vomită, apoi se văd nevoiți să părăsească apartamentul și, înainte de a se întoarce acasă dimineața, mai întârzie pe acoperișul blocului perorând penibil despre sinucidere. În tot acest timp, trăncănesc onomatopeic și injurios, se îmbrâncesc și își pun piedici ca niște mucoși de grădiniță, fiecare se dă șmecher în fața fiecăruia făcându-se din vorbe și se cred «marfă». Ok, și? Ce ar fi de «citit» în acest roman? Se forțează din nou suprainterpretarea de atitudine, adică ceva de genul tână generație alienată, victimă a societății, nonconformistă, care este precum vorbește, dezinhibată, provocatoare, ratându-și existența prin inacțiune și complacere într-un mediu

sordid, o generație fără vlagă, fără repere, cu un prezent «varză» și cu un viitor incert. Romanul lui Dan Țăranu se vrea acel tip de proză la finalul căruia nu rămâi cu nimic, acest nimic intenționând să fie tocmai Sensul lui. Nu e prea comod? Prea... degeaba?” □ Alex Ștefănescu scrie despre Augustin Buzura: „Proza lui Augustin Buzura exercită – și azi – o atracție greu de explicat. Această proză este scrisă într-un stil greoi și suferă de monotonie (singura schimbare de ton aducând-o unele secvențe satirice, și ele însă de o mare seriozitate). Predomină analiza psihologică, făcută la persoana întâi, cu o minuție obositoare. Personajul care realizează introspecția este aproape mereu deznădăjduit, pentru că viața i-a contrazis idealurile – înălțătoare, dar și naive. Uneori există o disproporție între vehemența nemulțumirii și cauza – minoră – care a provocat-o. Se observă, în asemenea situații, că dramatismul este întreținut artificial, întrucât convine, mai mult decât oricare altă stare de spirit, temperamentului artistic al scriitorului. Înainte de-a avea motive să fie grav, scriitorul este grav din principiu. (George Arion, care i-a luat cândva un interviu, l-a întrebat, exasperat, la sfârșitul convorbirii: «De ce sunteți atât de grav? Nu credeți că asta înseamnă o viziune parțială asupra existenței?»). De obicei, prozatorul are grijă să inventeze situații dramatice – și uneori melodramatice – care să justifice sentimentul dominant de nemulțumire, de pierdere ireparabilă, de reproș la adresa întregii umanități. Pe de altă parte, deși cuprind multe întâmplări senzaționale (inclusiv crime, violuri, bătăi, sinucideri, prăbușiri morale, nedreptăți strigătoare la cer, dispariții de persoane, arestări, îmbolnăviri de boli incurabile, cazuri de adulter surprinse în flagrant delict, crize de nervi, divorțuri, abandonuri de familie etc.), romanele sale nu au ritm. «Acțiunea» înaintază lent, se împotmolește în ea însăși, cu vâscozitatea unei lave de vulcan. Aparent, deci, nu există prea multe motive pentru ca această proză să placă. Și totuși, nu numai că place, dar inspiră încredere și pasionează. Explicația constă, probabil, într-un anumit suflu care armonizează stridențele și autentifică, prin consecvență, ceea ce este artificial. Se simte, în timpul lecturii, că scriitorul crede în scrisul său și că mijloacele artistice, fie și precare, la care recurge servesc unui scop nobil, urmărit cu tenacitate, cu devotament și chiar cu spirit de sacrificiu. Nu facem o simplă figură retorică remarcând că romancierul se înfățișează ca un om angajat cu toată convingerea în lupta pentru bine, adevăr și frumos. Cine a vizitat o fabrică de sticlă a văzut cum focul transformă nisipul în cristal. La fel se întâmplă în proza lui Augustin Buzura, unde flacăra mereu nestinsă a încrederii în menirea de scriitor face ca un conglomerat de impurități să devină literatură” (*La o nouă lectură: Augustin Buzura*). □ La *Ochiul magic*, Cronicar semnează *Mărturisirile unui cronicar*: „Acum două săptămâni, când Cronicarul a vorbit despre revista «Dilema», Turul Franței și Radu Cosașu, multă lume din afara redacției (dar și din redacție) a crezut că autorul *Ochiului magic* ar fi fost directorul revistei noastre, fiindcă acesta semnase anul trecut un editorial dedicat acelor oameni minunați și bicicletelor lor zburătoare. Greșit! Ochiul sportiv fusese al altcuiva, căci la

«România literară» mai există câteva perechi de ochi și câteva perechi de ochelari magici care privesc emisiunile sportive și-l citesc pe Radu Cosașu. Cum una dintre cele mai frecvente întrebări pe care ne-o pun cititorii este: «Cine-i Cronicarul?» sau «Cine a scris *Ochiul magic*?» ne-am hotărât să facem câteva destăinuiri pe temă. Pe vremea când pagina 32 se numea încă *Revista revistelor*, Cronicarul a avut, ani la rând, două condeie: Adriana Bittel plus Cristian Teodorescu. La nevoie – vacanță sau alte ocupații acaparante – era câte un Cronicar interimar care le imita stilul. După ce Adriana Bittel a anunțat că s-a săturat (sic!), partea ei de rubrică a fost preluată cel puțin un an, dar cred că mai mult, de Dl. Manolescu, Dl. Cristian Teodorescu păstrându-și funcția. Apoi Nicolae Manolescu a anunțat că scrie *Istoria critică* și Adriana Bittel a reînceput să citească sistematic revistele culturale. În fine, de când rubrica s-a diversificat, incluzând știri de tot felul, s-a diversificat și Cronicarul, astfel încât nici noi, cei din redacție, nu mai știm sigur cine este, mai ales că, în tradiția unor asemenea rubrici, masca stilistică e binevenită. Cine e așadar Cronicarul revistei noastre? Un personaj colectiv cu o puzderie de ochi, toți magici. Are spiritul critic și mâna care scrie (cu pixul) ale lui Nichi (Manolescu), are puterea de a se entuziasma, talentul și ghearele motanului Adei (Bittel), are bucuria de a povesti și Tico-ul abastru închis ale Marinei (Constantinescu), are bucuria de a descoperi, de a se juca și lentilele de contact albastru deschis ale Ioanei (Pârvulescu), are picătura de maliție, umorul irezistibil și mustața lui Dimi, are tristețea delicat-tăioasă și florile din balcon ale Constanței (Buzea), are verva polemică, mașina de scris și computerul lui Alex. (Ștefănescu), are realismul prozatorului, estetismul criticului de artă și telefonul din ureche ale lui Pavel (Șușară) și multe alte nume, calități (sau defecte) de care nu vom face caz aici. Indiferent de anotimp sau stare sufletească, stă și citește, pentru Dumneavoastră, reviste culturale”. □ Tot Cronicar consemnează: „Ne-am bucurat că am primit la redacție o nouă revistă. Se numește «beTONURI» și a fost inventată, scrisă și împărțită cu generozitate de un grup de studenți ai Facultății de Litere. Îi vom numi pe toți, de dragul lor și al profesorilor care îi știu: Cristina Foarfă (redactor-șef), Ana Barbu, Viorica Buică, Valentina Chiriță, Ana Chirițoiu, Gruia Dragomir, Adina Dragomirescu, Andreea Filipoiu, Mădălina Georgescu, Dragoș Jipa, Sonia Lodi, Ovidiu Pop, Cristina Poroineanu, Laura Sandu, Elena Stancu, Simona Vasilache (care tocmai a debutat și în revista noastră). «BeTONURI» are 32 de pagini mici și vioaie. Este bine ilustrată (Teodor Arghir) și paginată (Nitsch-Petioky Lorand). Argumentul e scurt și convingător: revista a apărut pur și simplu pentru că e straniu ca o facultate de Litere să nu aibă așa ceva, își propune să fie actuală, dar nu «școlărească», să le vorbească studenților, pe limba lor, dar «cu puțină bunăvoință» să poată fi citită și de cei care nu mai sunt de mult studenți. Titlul se explică așa: «Sunt mai multe tonuri și atitudini care vor să dea o imagine beton asupra realității culturale/subculturale așa cum se vede de la 20 și ceva de ani înălțime. Și, încă ceva: vara, spre deosebire de asfalt, betonul nu se topește la soare». Dorindu-i să străbată

toate anotimpurile și să-și păstreze tonurile (cu bemol cu tot la cheie), ne oprim asupra părții «beton» a acestui număr sau, în limbaj literar tradițional, asupra a ceea ce constituie «partea leului». Este vorba de interviurile pe marginea cărții *O lume dispărută* cu patru autori deloc străini de Facultatea de Litere: Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir. Cronicarul, care a citit această carte-beton, o recomandă și el cu căldură. Lumea dispărută este cea a anilor comunismului, despre care cei patru dau seama cu luciditate, calm și aciditate. Interviurile depășesc marginile cărții și ajung în lumea de astăzi. Iată ce spune Angelo Mitchievici: «E surprinzătoare pentru mine o emisiune gen *Big Brother*, nu dintr-un reflex bătrânicos, etic, ci pentru faptul că intimitatea în perioada respectivă era cultivată și păstrată, tocmai pentru că acest ochi al fratelui mare era permanent proiectat asupra ta. Or, exhibarea, aruncarea vâurilor, este făcută aici într-un mod natural, cu mare ușurință, e ceva ce probabil cei din generația mea nu ar putea să facă din cauza reflexului de a te proteja». Este unul dintre cele mai tari argumente în disputa despre emisiunea cu pricina și ne bucurăm că intimitatea mai are valoare în lumea de azi. Ne-au mai atras atenția micile știri marginale (rasterurile) și *Întâmplările din fakultatea imediată*, articolul despre cultura franceză și reportajul de la sex-shop Așteptăm numărul următor și urmările” (*beTONURI la Facultatea de Litere*).

17 august

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 730] Andrei Terian scrie despre romanul lui Ionuț Chiva 69: „Dacă aspirația multor prozatori din generația 60 era să scrie «romanul comunismului», obsesia prozatorilor debutanți de curând pare să fie aceea de a da «romanul generației». Un scop firesc, compromis însă în bună măsură de intruziunea jenantă a unui tezism provenit din clișee mediatice și lecturi «subversive». Parcurgând romanele «generaționiste» scrise de Alexandru Vakulovski, Adrian Schiop sau Dan Țăranu, observăm că defectul nu provine din transpunerea prea frustă a dramei «generaționiste» într-un cadru narativ, ci din sufocarea acesteia în chingile unei banale ideologii a revoltei, afișată sau doar subsecventă. Astfel spus, atunci când acești «rebeli fără cauză» se îmbată, citesc, ascultă muzică, înjură sau fac sex, ei de fapt nu se îmbată ș.cl., ci protestează împotriva «sistemului». Intensitatea și formele de manifestare diferă, dar sensul rămâne același, iar strigătul de revoltă sfârșește astfel în convenția cea mai banalizată. Dacă romanul «obsedantului deceniu» și-a instituit un «cod» ca urmare a presiunii cenzurii, în cazul «romanului generaționist» «codul» pare să se fi născut o dată cu forma însăși, făcând astfel din ce în ce mai neverosimilă o reușită estetică pe această filieră. Până la un punct, romanul 69 de Ionuț Chiva are o desfășurare asemănătoare textelor amintite. [...] la o primă vedere, 69 pare a avea structura clasică a unui Bildungsroman : romanul înconștienței benefice, dar și al conștiinței tragice. Numai că textul lui Ionuț Chiva nu se rezumă la atât. [...] autorul va acționa împotriva structurii «romanului generaționist», măcinând-o

parodic și dezvăluindu-i caracterul artificial. [...] Autenticitatea e subminată prin ea însăși: «efectul de real» e îngroșat până în punctul în care devine complet neverosimil, iar îndărătul său transpar procedeele literaturii de consum, în special senzaționalul, hiperbola și aliajul dintre sex, violență și umor. [...] Pe de altă parte, «efectul de real» este spulberat de vocea autorului (nu real, ci implicat, prezent în ficțiune) care intervine mereu în discursul naratorului-personaj. [...] O bună parte din suspansul volumului se datorează acestor intervenții ale autorului, care este actor și regizor al unui imens *performance*, căci, dacă nu este neapărat un bun povestitor, Ionuț Chiva are un incontestabil simț al teatralității” (*Sânge și vopsea*).

● **[„Observator cultural”, nr. 234]** Cristian Moraru semnează eseu *Homoerotică și homopolitică: antimulticulturalism, anticomunism și retorica vitrinei*: „Reprimat sistematic, fruct interzis până în 1989, pluralismul i-a găsit pe cei mai mulți dintre noi nu doar «nepregătiți», ci de-a dreptul ostili. Nu mă refer doar la pluralismul politic propriu-zis, parlamentar, a cărui biografie e pe cât de scurtă, pe atât de inechivocă. Am în vedere aici mai ales pluralismul cultural-estetic. Acesta e mai greu de definit și de măsurat, deși nu este decât cealaltă fată a pluralismului politic, numele pe care politicul îl asuma în poezie, proză, teatru, muzică, film și în alte alegorii ale subiectului uman înțeles în deplina lui materialitate, articulat, adică, în jurul unor categorii identitare esențiale (etnie, sex etc.), care, la rândul lor, îl «branșează» la istorie. Cu unele excepții, pluralismul cultural adevărat, a cărui naștere ar implica o «revizitare» a istoriei culturale din perspectiva acestor categorii, a fost ironizat «subțire», expedit sumăr, cu impaciența a-tot-știutoare, în genere respins în fel și chip, în publicații de audiență și sub semnături de «autoritate». Dar cât de frauduloasă este această autoritate, cât de dăunătoare public este ideologia totalist-paseist-localistă căreia îi da glas o demonstrează și recente tentative de a asocia pluralismul, în înfățișările lui specifice de multiculturalitate și în contextul mai larg al postmodernismului, cu trecutul comunist sau cu prezenta guvernare neocomunistă. În ambele direcții, asocierea se dorește compromițătoare, irevocabil descalficantă. Fără minime ezitări intelectuale și cu ignorant dispreț față de bibliografia capitală acumulată pe acest subiect, cutare expert *at large* al fostului supliment «Litere, Arte & Idei» al ziarului «Cotidianul» avansează teza bizară a multiculturalismului ca politica a Partidului Comunist până în 1989. Mai aflăm din aceeași sursă că guvernul Năstase continuă respectiva politică, ceea ce ar reieși, chipurile, dintr-un raport oficial dat publicității nu cu mult timp în urmă. În plus, același guvern «regizează» româneasca «societate a spectacolului»; ergo, platforma acestei administrații este de asemenea postmodernă. Iată cum concepte, tendințe și practici culturale cu mult mai complexe, pozitive și «oportune», răspunzând, adică, unei evoluții indenegabile în perspectiva mai amplă, națională și supranațională, sunt supuse unei logici mistificatorii și reformulate într-o «viziune» care amestecă necunoștința de cauză cu o cauză culturală și politică pe care însă autorul intervenției cu pricina nu o comunică cititorilor. De ce? Pentru că ea este inavubilă. Dar nu și imposibil

de întrezărit. Ce implică stabilirea abuzivă a unei legături așa-zicând «ombilicale» între comunism, pe de o parte, și pluralism, multiculturalism, postmodernism etc., pe de alta? Să mai observ, pentru a răspunde, că aceasta «mutare» critică este reversul monedei calpe cu care autorul de mai sus și alții *eiusdem farinae* au încercat repetat o altă tranzacție, la fel de ilicită, și care viza *political correctness* și o ficțiune numită «comunismul american», un fel de spectru academic care ar bântui campusurile, refuzând să-și admită propriul deces geopolitic. După falimentul ideologiei sale originale, această fantomă ar fi adoptat, suntem încredințați, multiculturalismul *by default*, în situații care «reînvie» mai vechiul dogmatism comunist. «Reanimarea», revirimentul spectral ar avea loc în corpul de împrumut al unui nou tip de discurs – pc – proliferat de o întreagă coloană a cincea compusă din «zombies» care, spun turiștii accidentali, consumatori sezonieri de struguri acri pe diferite campusuri, au reușit să transforme universitatea americană într-un cumplit meșteșug de tâmpire. [...] Piesa esențială în strategia critică a noii drepte culturale – extreme sau mai benign-conservatoare –, argumentul legăturilor primejdioase urmărește, nedeclarat și iresponsabil, un soi de exorcism (ne)critic. O discuție sistematică și informată asupra acestor chestiuni în contextul culturii române și pe fundalul de globalitate care determină urgența dezbaterii nu a avut loc încă”.

18 august

• [„România literară”, nr. 32] În *Înțelepciunea justițiarului*, Tudorel Urian recenzează volumul lui Cristian Bădiliță *Văzutele și nevăzutele*: „Apostolii postmodernismului autohton îi atribuie lui Cristian Bădiliță chipul unui om cultivat (pe asta nu i-o poate lua nimeni), dar cam necopt, (prea) iute la mânie, degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat în numele unui fundamentalism ortodox, ostil până la obsesie oricăror tendințe novatoare la scara societății. Un fel de Saint-Just în pantaloni scurți, care are tupeul să-i privească rezervat și chiar să-i întrebe de cele sfinte pe înșiși corifeii corectitudinii politice. Firește nici unul dintre detractorii lui Bădiliță nu s-a învrednicit să îi citească vreun text, necum să contraargumenteze afirmațiile și judecățile din eseurile sale. Mai toate replicile polemice la adresa scrisului lui Cristian Bădiliță au ocolit fondul problemei, mulțumindu-se cu statutul de exerciții retorice ("pamflete" scrâșnite), la limita insultei personalizate. Păcat. Pentru că textele (încă) tânărului savant (vă asigur că mi-am cântărit bine cuvântul) sunt niște încântătoare lecții de înțelepciune și morală practică, de pe urma cărora ar avea de învățat și tinerii și bătrânii, și habotnicii religioși și ateii, și inițiații și ignarii, și autohtoniștii și hiper-pro-euro-atlanțiștii. La 36 de ani, Cristian Bădiliță este doctor la Sorbona în istoria creștinismului timpuriu, știe, cum puțini alții de la noi, greaca veche și latina, a publicat mai multe cărți de patrologie, patristică, filozofie, eseistică și poezie și este coordonatorul traducerii Septuagintei în limba română, sub egida Colegiului Noua Europă, probabil cel mai ambițios proiect cultural românesc de după cel

de-al doilea război mondial. Dincolo de acest CV impresionant (liniile trasate mai sus nu reprezintă decât o idee sumară) este însă un mare talent literar. Eseistica sa combină informația exhaustivă, lipsa de morgă (spre deosebire de mulți dintre universitarii care scriu, unii mânați chiar de ambiția de a trasa direcții, Cristian Bădiliță urmărește în primul rând să se facă înțeles de cât mai mulți oameni, nu să epateze prin exhibarea lecturilor sale sau a limbilor străine pe care le știe), naturalețea și expresivitatea stilului, cu precizia termenilor, lipsa de complexe în fața ideilor la modă, absența calculelor apriorice menite să protejeze persoane sau să elimine susceptibilități. *Amicus Plato sed magis amica veritas* pare a fi pentru Cristian Bădiliță un adevărat crez în viață. În momentul în care crede într-o idee, își rostește cu toată forța convingerea, indiferent de numele și numărul celor care susțin contrariul. Într-o lume a "grupurilor de prestigiu" și a cabalelor de tot felul, Cristian Bădiliță se încapățânează să judece totul cu mintea proprie și să spună cu voce tare ceea ce gândește. Poate că tocmai lipsa lui de aliniere la gândirea comună stă la originea reputației sale de tip incomod, imprevizibil și intratabil". □ Rodica Zafiu semnează articolul *Argumentarea și sistemele de valori*: „O schimbare destul de profundă în natura discursului științific de la noi, manifestată în unele studii apărute în ultimii ani, privește angajarea ideologică clar marcată a autorilor: despre mahala, violență, feminism etc. se scrie adesea de pe poziții eticiste, cu convingerea desfășurării unei lupte pentru impunerea binelui și eradicarea răului. Acest ton e într-un fel șocant pentru cei obișnuiți cu strategiile discursive din perioada totalitară: când doar discursul oficial dădea verdicte etice, discursul rezistent sau subversiv opunându-i-se printr-o neutralitate cât mai academică. Dar dincolo de obiceiurile noastre condiționate istoric, și fără a uita că un anume grad de subiectivism e inevitabil, mi se pare indispensabil, în practica științifică, efortul de a obține măcar un anume grad de obiectivitate, prin multiplicarea și relativizarea punctelor de vedere. E adevărat că la noi discursul etic a fost cam deficitar; dar certitudinile celor care se simt îndreptățiți de a despărți binele de rău le pot da altora oarece fiori. În cartea recentă care a provocat deja destule reacții și dispute – Sorin Adam Matei, *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, București, Compania, 2004 – sunt reunite studii sociologice adesea interesante la nivel pur descriptiv (chiar dacă cu inexactități de detaliu); teribilă mi se pare însă încărcătura evaluativă a textului, fundamental argumentativ și de-a dreptul propagandistic. Desigur că sensibilitatea noastră la judecățile de valoare e mult mai ascuțită când întâlnim valori pe care nu le împărtășim. În fond, orice argumentare se bazează pe seturi de valori; sigure și eficiente nu în absolut, ci în baza consensului pe care îl produce recunoașterea lor de către public. Introducerea ca universale și indiscutabile a unor valori care sunt departe de a fi acceptate de toți e o strategie retorică răspândită, dar vulnerabilă și iritantă. În analiza retorică a unui text, izbesc cuvintele puternic marcate evaluativ, nu declarațiile de obiectivitate care le însoțesc. În cazul de față, câțiva termeni conțin în mod clar judecăți de valoare,

considerate de autor ca automate și indiscutabile: modern e folosit ca termen pozitiv, elitism e un cuvânt negativ. Polaritatea se poate verifica în context, prin asocierea cu alți termeni: generația elitiștilor pașoptiști deturneză idei și sensuri, nu se sfiește să facă uz de ele; în sfera elitismului se situează elementarul, neraționalul; «idealele elitiste au deformat idealurile moderne» (p. 10) ș.a.m.d. Chiar termenul *paramodern* sugerează o imperfecțiune față de standardele recomandate (e sufixul din paraliteratură, nu cel din paraleu; cititorul frustrat e totuși conștient să afle că statutul para- e aplicat și culturii franceze, sau chiar profesorilor titulari din universitățile americane). Mecanismul argumentativ e concesiunea: este recunoscut un mic bine, pentru a denunța marele rău: «deși bine intenționată, nu s-a putut feri de păcatul tuturor grupurilor de prestigiu din România» (26); «grupurile de prestigiu nu sunt, prin definiție, rele [...] însă...» (p. 30). Modalizatorul din păcate indică cu claritate de care parte stă răul: «reacția lor [...] vine, din păcate, dintr-un trecut intelectual românesc moștenit de la pașoptism și primul junimism» (p. 33). Dacă nu e cumva autoironic, titlul de capitol *Secretul sănătății sociale* are caracterul involuntar comic al ghidurilor practice din colecții populare (adică esențialmente pozitive!). Ideologia personală transpare în mărcile distanțării de alte opinii – de exemplu, talentele sunt «presupus înnașcute» – și în mod special în uzul ghilimelelor: care subliniază ironic, de pildă, «calitatea» (p. 15). În sfera pozitivă intră automat modernitatea, cantitatea, valoarea pe piață; în schimb, lucruri care nouă ne pot părea înfricoșătoare – «instaurarea popularității [...] ca unic criteriu de valoare» (p. 38); «uniformitatea ideilor» (p. 42) – sunt prezentate în modul cel mai neutru. Revendicarea etică a autorului e de fapt foarte parțială: e bun ceea ce e egalitar (inclusiv în artă, talent, inteligență: toți suntem din naștere înzestrați la fel!), e rău tot ce se depărtează de acest model. Iar exemplul pozitiv, la noi, l-ar oferi deocamdată televiziunile, care «cu fler pentru gustul public – au reușit să pună cap la cap o strategie de vânzări și publicitate care țintește exact acolo unde-l doare inima pe român» (p. 53). De altfel, nu doar în primul studiu al volumului interpretarea e interesantă, în vreme ce evaluarea trezește perplexitate: cititorul poate fi uimit de surpriza pe care o acuză autorul în fața felului în care tineri de succes nu se laudă cu munca lor, preferând să-și pună în prim plan viața privată: «acest fenomen este [...] produsul unei dramatice inversări a raportului dintre spațiul public și cel privat» (p. 187). Inversare, și încă dramatică, din perspectiva unui set de valori pe care poate că nu toți sunt obligați să-l împărtășească. Cred că, în genere, ideea că o argumentare ar putea convinge logic, rațional, prin exemple și silogisme, e o stranie utopie: dacă seturile de valori ale autorului și ale unora dintre cititori sunt total diferite, nu se produc acte de convingere, nici măcar parțială, ci doar iritări reciproce... Or, aici problema stă chiar așa: nu cum este judecată o persoană sau interpretat un fapt cultural contează, ci semnul pozitiv sau negativ acordat unor noțiuni de bază: dacă modern înseamnă egalitarist, termenul este pentru unii clar pozitiv; dacă însă implică și uniformitatea culturală,

același termen devine, pentru alții, negativ. Autorul îmbrățișează total o anumită versiune a culturii populare americane, pentru care ar conta doar piața, consumul, succesul: o asemenea viziune e, desigur, utilă în cultura română, în măsura în care ne scoate din inerțiile elitiste (reale), dar devine foarte periculoasă dacă e propusă ca valoare supremă și ideal către care trebuie negreșit să se tindă. Glisajul are loc în plan pur valoric: cultura pieții ne pândește, într-adevăr; «din fericire», ar zice autorul acestei cărți; în vreme ce noi (care am ales deja, neinocent, verbul a pândi) am putea spune «din păcate»». □ Nicolae Manolescu publică *Avangarda și politizarea literaturii*, fragment din *Istoria critică a literaturii române*. □ Cronicar consemnează la *Ochiul magic*: „În tabăra antielitistă, un nume nou: dl. Ciprian Șiulea, unul din laureații «României literare» pentru debut. În «Adevărul literar și artistic» din 20 iulie, dl. Șiulea îi trage un perdaf strașnic dlui H. R. Patapievici pentru niscai contraziceri din *Omul recent*. Dl. Șiulea trebuie să fie de două ori atent: o dată, fiind vorba de un eseist extrem de riguros, ca dl. Patapievici, cu care poți să nu fi de acord, dar pe care e greu să-l prinzi în flagrant delict de contrazicere; a doua oară, din cauza modei care se răspândește printre junii corupți de idei de a strâmba din nas la tot ce are iz de elită, modă care denotă un primitivism rău ascuns sub pretenția de intelectualitate. Până și marxistii cei iubitori de mase populare admiteau că intelectualii sunt o elită: o «pătură socială», nu o «clasă», adică. Uite cum ajungem mai marxisti decât Lenin și tovarășii săi!”

24 august

• [„Observator cultural”, nr. 235] Articolul *Ecouri de presă* consemnează: „Presa de săptămâna trecută a comentat acid clientelismul subvențiilor de la Ministerul Culturii. În cotidianul «Evenimentul zilei» de vineri 13 august, Cosmin Țupa semnează un text focalizat asupra principalei «beneficiare»: *Univers Enciclopedic, campioana subvențiilor de la Ministerul Culturii*, adăugind că «Anul acesta s-au dat patru miliarde de lei pentru numai șapte titluri din clasici», 135 de milioane fiind acordate pentru cărțile a trei membri din Comisia Națională. Cităm pe larg: «Anul acesta a scăzut de la 876 la 711 numărul de titluri subvenționate de Ministerul Culturii. Față de anul trecut a scăzut și numărul membrilor comisiei care și-au acordat subvenții. Acum un an, cinci dintre cei 13 membri erau finanțați, anul acesta numai trei au păstrat acest obicei și și-au luat finanțare pentru titluri ai căror autori sau co-autori sunt [...]. D.R. Popescu, vicepreședinte al comisiei, a primit o finanțare de 25 de milioane de lei pentru volumul *Din vârful penitei*, publicat de Editura Carom. Cezar Ivănescu a obținut 35 de milioane lei pentru volumul *Rod* – Editura Junimea. De altfel, aceasta editura, al cărei director este Cezar Ivănescu, a primit una dintre cele mai mari sume ca subvenție, în valoare totală de 445 milioane de lei, pentru 17 titluri. Mircea Ghițulescu a primit 60 de milioane pentru publicarea volumului *Cartea cu artiști*, la Editura Viitorul Romanesc, și încă 15 milioane pentru un volum la care este co-autor, *Drumul spre Nghe An*, la Editura Muzeul Literaturii Romane.

[...] Comisia Națională pentru Subvenționarea Culturii Scrise a împărțit anul acesta 20,24 miliarde lei. [...] Campioana subvențiilor acordate în acest an este, de departe, Editura Univers Enciclopedic. Aceasta a primit pentru celebrul proiect de editare a clasicii nu mai puțin de 3 miliarde lei, o suma care cu greu poate fi justificată, mai ales că a fost acordată pentru numai șase titluri. Până anii trecuți, colecția de Opere Fundamentale era finanțată de Academia Română, iar sumele sau tirajele nu erau foarte clare. Anul acesta este prima dată când aflăm la cât se ridică finanțarea. Univers Enciclopedic a mai primit încă 80 de milioane lei pentru alte patru titluri, așa că suma totală pe care ministerul a trimis-o la editura prietenă cu Eugen Simion se ridică la 3.080.000.000 lei. De altfel, clasicii s-au dovedit a fi pe gustul membrilor comisiei. Cea mai mare subvenție pentru un singur volum a primit-o Academia: un miliard pentru editarea primului volum din Manuscrisele eminesciene, care va fi editat la Editura Enciclopedică». În «Adevărul» din ziua precedentă, Gheorghiță Aurelian Ion este semnatarul unui material și mai caustic (*Respectând tradiția, membrii comisiei de specialitate din Ministerul Culturii continuă să-și subvenționeze propriile cărți*), din «topul subvenționaților» fiind menționați – ca «premianți» – Cezar Ivănescu, D.R. Popescu și Mircea Ghițulescu (primul înlocuindu-l în comisie pe «campionul» de anul trecut, Marius Tupan). Autorul subliniază «spectacolul jalnic al unor «artiști» care nu își pot publica volumele decât uzând de calitatea lor oficială». Pe lângă seria celor menționați în «Evenimentul zilei», autorul mai taxează și subvenționarea altor nume din clientela «tradițională» a MCC: «De pe listă nu lipsesc nici înalții funcționari ai Ministerului Culturii: Ioan Oprea, ministru secretar de stat, primește o subvenție de 40 de milioane de lei pentru volumul *Muzee și colecții din România*, publicat de Editura Enciclopedică, iar Tereza Sinigalia, consilier personal al ministrului, o subvenție de 45 milioane de lei pentru volumul *Repertoriul arhitecturii în Tara Românească (1600-1680, vol. II)* de la Editura Vremea XXI. Nu lipsesc din listă nici clienții vechi ai Ministerului Culturii sau prietenii declarați ai lui Răzvan Theodorescu. Astfel, lui Nicolae Breban îi este subvenționat cu 40 de milioane de lei un *Omagiu* alcătuit de Aura Christi, Fănuș Neagu primește 50 de milioane pentru două volume la Editura Semne, iar Dinu Săraru, 30 de milioane pentru romanul deja apărut – *Ciocoi noi cu bodyguard*. Autorul atrage – ironic – atenția că «Pentru prima dată, anul acesta pe lista sunt marcate titlurile care au fost introduse de conducerea MCC, eludând comisia. Astfel, ministerul a intervenit pentru subvenționarea unor cărți «remarcabile» precum *Spitalul* de Gheorghe Schwartz (18 milioane) și *În-gerul politic* de Paulina Pop (10 milioane), ambele apărute la Editura Emia, sau *Basmele Rinului* și *Povești italienești* de Elena Lucia Berciu (30 milioane), Editura Meteor Press», cu următoarea observație suplimentară notabilă: «Și anul acesta edituri importante lipsesc (ex. Humanitas) sau au un număr extrem de mic de cărți subvenționate (ex. Polirom – 3 cărți). Sunt prezente în schimb nenumărate edituri obscure». Și ziarul «Ziua» de joi 12 august atacă – într-un text anonim, informativ – politica de subvenții a MCC,

evidențiind – însă – faptul că «Trei dintre cei 13 membri ai comisiei de subvenții au primit finanțare pentru titluri ai căror autori sau co-autori sunt». E vorba – evident – de aceiași lideri ai «topului», cărora li se alătură pleiada editorială deja menționată...” □ La rubrica *INFOMinisteriale* sunt inventariate *Polemici, subvenții, acuzații, bilanțuri controversate*: „– *Bilanțul MCC pe prima jumătate a anului 2004*. Săptămâna trecută Ministerul Culturii și Cultelor a prezentat, într-o conferință de presă specială, un raport de activitate pe prima jumătate a anului 2004, cu referire la domeniile legislativ și normativ, al protejării patrimoniului cultural național, al instituțiilor de spectacole, al muzeelor și culturii scrise, al relațiilor internaționale și al cultelor. Bilanțul – triumfalist – este evident gonflat pe ici pe colo, prin (mai toate) «punctele esențiale». Motivele de laudă ale ministrului se referă la aprobarea de către Comisia Națională a Monumentelor Istorice a Planului National de Restaurare pentru anul 2004 (publicarea listei celor 200 de obiective fiind – în fapt – tardivă, iar planurile și metodele de restaurare avute în vedere – cel puțin discutabile), la programul Comemorare Ștefan cel Mare și Sfânt – 500 de ani (fonduri masive fiind pompate în finanțarea unor spectacole precum *Apus de soare* la București și Iași), la «schimburile culturale excepționale» cu Republica Culturală Chineză, la desemnarea Sibiului drept capitală europeană în 2007 de către Consiliul Miniștrilor Culturii, Educației și Tineretului ai UE («chestiune» despre care am relatat la timpul potrivit și în care rolul MCC nu a fost atât de important), la organizarea unor manifestări precum Festivalul Internațional de Teatru «Atelier» de la Sfântu Gheorghe (a căror finanțare – așa cum s-a mai arătat – a lăsat de dorit), de participarea (formală, în realitate) la expoziția Constantin Brâncuși organizată la Tate Gallery din Londra și la deschiderea a două noi filiale ale Institutului Cultural Român. În ceea ce privește programul dedicat Anului Ștefan cel Mare – e aproape inutil să mai amintim miza electorală și «fastul» pe cât de costisitor, pe atât de butaforic... [...] – *Noi ecouri ale concursului CNC*. După ce, într-un editorial publicat în «Adevărul» de luni 16 august (*Bunul plac al ministrului*), același Gheorghiuță Aurelian Ion comentase pe un ton destul de critic soluționarea «peste termenele prevăzute de lege» a contestației înaintate MCC de către regizorul Cristi Puiu («Gestul, cu toate că pare să înlăture o aberație, nu face decât să perpetueze sistemul care a produs-o»), Iulia Popovici discuta, într-un articol publicat în «Ziua» din 20 august, gestul lui Cristi Puiu (*Să faci un film în România: etică versus pragmatism*), găsindu-i tânărului regizor o justificare «pragmatică» într-o lume culturală tulbure și «lipsită de nuanțe»: «Să refuze banii și să facă ce? Să ceară anularea concursului? [...] Unde-i vina unui regizor de film care vrea să se țină de ce știe el mai bine, picat la mijloc între interesele unei comisii bicsnice și soluțiile unui ministru uns cu multe alifii?». Problema nu ar sta – prin urmare – în finanțarea din fonduri suplimentare a lui Cristi Puiu, ci «în tranzacțiile dintre membrii comisiei de proiecte și în legea cinematografeii». O cu totul altă opinie – foarte dură la adresa lui Cristi Puiu – avansase C. Rogozanu într-un articol

apărut în «Evenimentul zilei» din 17 august (*Cazul Puiu*): «Cristi Puiu a greșit grav acceptând «scenariul» de prost gust care ar putea fi intitulat *Theodorescu – Salvatorul Artei*. Are, probabil, acel argument al artistului genialoid: «Trebuie să fac film! Dă pe-afară inspirația». Dar când un sistem te refuză în cel mai nesimțit mod (adică dându-ți note de 5 și 6 în fata unui Nicolaescu de nota 10), nu accepți apoi niște bani mai umilitori chiar decât subvenția propriu-zisa, veniți de la tătucul acelui sistem. Puiu și-a dat aura de tânăr artist independent pentru câteva miliarde de la buget. Este un gest pe care din ce în ce mai mulți tineri prefera să-l facă – este un joc al ambiguității de foarte proastă calitate, iar Puiu nu face decât să dea tonul acceptând acești bani...» □ C. Rogozanu semnează eseu *Intelectualul și ispitele mediatice*: „Capacitatea intelectualului de a-și difuza mesajele prin diverse canale către receptor pare a fi o calitate destul de neglijată la noi. Și, să nu fim înțeleși greșit, nu neutilizată până la saturație, ci doar nedefinită și nerecunoscută. De multe ori, oamenii de cultură se folosesc de mediile de transmisie fără să conștientizeze nici o clipă procesul în care sunt implicați. Mai precis: fără să-și articuleze un metadiscurs legat de aceste canale. Lipsa simțului de orientare în spațiul mediativ marginalizează mai ales discursul cultural, dar, în același timp, îl protejează pe intelectual în fata unei virtuale «apocalipse»: aceea de a fi nevoit să ia o decizie sau aceea de a-l determina să recunoască faptul că simpla publicare a unui text adresat unui număr virtual mare de cititori implică și o responsabilitate. Primul pas în lungul șir de responsabilități pe care le implică «ieșirea în lume» ar fi locul textului: unde publici e foarte important. La noi, un astfel de calcul se reduce la polemici de genul: eu nu public cu ăla în revista, adică varianta mahalagizată a unei opțiuni ideologice, în fond (și căutarea spațiilor neutre tot politică se cheamă). Totala naivitate a intelectualului român în relația lui cu mass-media a dus la anomalii precum următoarea: cei mai «apolitici», precum Eugen Simion, sunt, de fapt, cei mai politici – dar nu posedă limbajul necesar pentru a-și recunoaște și promova corect politica. Tot ce pot articula este că pentru marile proiecte pe care ei le pun la cale merită cheltuiți toți banii de la buget. Fără alte comentarii. Merită investit în cele mai anonime reviste fără a încerca să justifice vreun moment importanța revistei pe piață. Merită începute studii doar pentru c-a spus președintele c-așa e bine – și atât. Nu se mai discută. Se luptă pentru cultura mare. De cealaltă parte, mulți jurnaliști tolerează aceste megalomanii pentru simplul fapt că nu înțeleg decât în mică măsură mecanismele culturale. Cum comunică intelectualul din România cu aceste medii? E o întrebare vitală, dacă avem în vedere cota de popularitate a oamenilor de cultură de la noi (sau indecent de mare, sau indecent de mică, nu există loc între idolatrizare și ignorare)».

25 august

● **[„România literară”, nr. 33]** În articolul *Europa concretă și de ce nu, meschină*, Mircea Mihăieș notează: „La o privire sumară, românii au față de Europa două atitudini: fie una adulatorie, de acceptare pe nemestecate, fie una

de respingere crâncenă, înfricoșată. La primul punct se înscriu atât cei convinși că doar mecanismele europene pot pune capăt dezastrului țării, cât și pomanagiii care-și imaginează că nu vor avea decât să stea cu mâna întinsă pentru a se umple de euroi. Cu marele avantaj că nu se vor deplasa nicăieri, precum cerșetorii de azi, pentru că milostivii din Vest vor poposi în persoană pentru a ne aduce acasă fericirea. La al doilea punct descoperim două subcategorii: mai întâi, naționaliștii șovini, pentru care orice străin venit în România ori aduce droguri, ori ne otrăvește izvoarele mioritice, ori e violator de auroiaci. Apoi, îmbogățiii de după revoluție, bișnițarii deveniți multimiliardari; aceștia știu că șmecheriile aducătoare de averi colosale vor fi lesne contraccarate de organismele europene. Pentru ei, o Românie concurențială înseamnă spectrul falimentului și prăbușirea de pe piscurile aurite unde s-au tolănit întru trai îndelungat pe banii babacii naționale”. □ George Radu Bogdan semnează eseul *Problema antisemitismului lui E. Lovinescu*: „Este surprinzător ce ființă secretă a putut fi Lovinescu. *Agendele literare*, considerate în ansamblul celor șase volume publicate, ne-o arată cu o sinceritate totală, dar această sinceritate continuă pentru cel ce le citește a fi adesea greu de pătruns. Ele dezvăluie întâi de toate un temperament și încă unul extrem de dinamic, cu ieșiri intempestive, ba chiar brutale uneori deși nu violente altcum decât verbal. Apare de neînțeles cum omul acesta a fost socotit de către mulți un ins placid, un personaj marcat de indiferență. Superficialitate în a-l judeca, înclinare spre mit și legendă, nevoie de a-l fixa într-o formulă? Fapt e că *Agendele* contrazic asemenea tendințe. Sunt categorice în a creiona profilul temperamental al lui Lovinescu: pe o seamă de vizitatori ai săi îi repede, pe alții îi dă pur și simplu afară și pe numeroșii aspiranți întru ale literaturii nu se sfiește să-i «execute», ca să folosesc un termen care revine adesea sub pana lui. Problema aceasta a temperamentului lui Lovinescu pe care *Agendele* o pun atât de clar în evidență nu i-a scăpat cătuși de puțin minții lucide și caracterului moral ale celui în cauză. Încă la sfârșitul anilor '20 începutul anilor '30 ai secolului trecut, atunci când își redacta al II-lea volum de *Memorii*, apărut la Craiova în 1932, criticul afirma (v. pag. 287-288): «Reacțiunile imediate, actele reflexe, ideile curente sunt, negreșit, determinate de temperament, dar în afară de această floră instinctuală la îndemâna oricui și esențială primitivului, omul cult, cugetătorul se poate ridica deasupra temperamentului său în elaborații ideologice neizvorâte din solul afectiv ci contrariindu-l chiar, prin posibilitatea bovarică a individului de a concepe și a se concepe altfel. Omul nu e, prin urmare, numai temperamental, după cum nu e numai bovaric, ci mult mai complex; peste temperament, el are numai posibilitatea, ieșită din împrejurări obscure, a transcenderii, a determinării după principii». Ce rezultă din cele de mai sus? Mai multe lucruri: în primul rând că însemnările din *Agende*, pentru a-și revela întreaga semnificație, trebuie coroborate în principal cu o seamă de texte memorialistice publicate de-a lungul anilor, *Agende* și *Memorii* luminându-se reciproc. Apoi, că există la Lovinescu cel din perioada interbelică o zbatere foarte pronunțată de ordin moral, care îl face să-și dorească

o autodepășire, dominată de voința de a deveni altceva decât își apare a fi. Asta, pentru a elimina contradicția care îl stăpânește și de care e foarte conștient. De unde și acel imperativ al «transcenderii», care în conștiința sa se împletește parțial cu o atitudine bovarică, ultimul aspect născându-i o întreagă problemă, mai cu seamă în ce privește opera proprie (v. *Memorii*, vol. II, pag. 288-301). Ceea ce mă interesează aici e însă factorul principal al contradicției. El e indisolubil legat de raportul lui Lovinescu cel antisemit cu evreii. Căci iată ce ne confesează el (v. *Memorii*, II, p. 147): «[...] născut și crescut la Fălticeni, adică într-un mediu caracterizat prin prezența masivă a elementului evreiesc, am supt încă din copilărie aprehensiunea judaicului, obișnuită tuturor Moldovenilor, și degenerată la mulți sub forma antisemitismului militant. Cu toată această stare de ostilitate latentă, prin nu știu ce înclinare instinctivă sau deliberată, prietenii mele cele mai solide au fost totuși cu Evreii». Dacă nu se iau în considerare asemenea mărturii, o mulțime de ieșiri antisemite care apar în *Agende* – de «jidăneli uneori de cea mai joasă speță», cum aflăm spre pildă în volumul al III-lea, cuprinzând anii 1930-1932 – pot să inducă în eroare. Ele aparțin acelui personaj cu care Lovinescu se luptă, încercând și reușind să se dezică de el, apelând la deja citata «posibilitate bovarică a individului de a concepe și a se concepe altfel». E o biruință asupra-și pe care nu voi înceta niciodată să o exalt. Ea îmbracă formele celei mai înalt atinse nobleți, ipostază deplin convingătoare; garantă a faptului că până în cele din urmă adevărul și definitivul Lovinescu e acesta. Exemplul său demonstrează prezența unei excepționale forțe morale, confirmând cuvintele înțelepte ale unui vechi cântec hasidic care spune: «Trebuie să cazi foarte jos pentru a găsi puterea să te ridici». Citite fără idei preconcepate și reacții pripite, *Agende*le literare sunt printre altele dar nu în ultimul rând mărturia treptatei și consecvenței metamorfoze pe care și-o impune Lovinescu. Într-un fel desigur mult mai modest, mă înscriu și eu printre eroii săi care fac obiectul demonstrativ al acestei metamorfoze. Așa cum s-a putut observa din ceea ce am publicat până acum, apariția *Agendelor* a resuscitat în mine un întreg trecut al tinereții, stimulându-mă și obligându-mă să-mi spun cuvântul, ca unic depozitar memorialistic al unor scene la care am asistat și rostiri pe care le-am auzit. Cu atât mai mult cu cât aceste notații strict intime și aproape criptice au o importanță deosebită în conștiința mea nu prin ceea ce consemnează Lovinescu, ci prin ceea ce trece sub tăcere lăsându-mă pe mine să divulg, într-o omagiere a caracterului său, surprins adesea în ipostaza cea mai paradoxală. Oricum, personajul constituie în multe privințe o enigmă la a cărei dezlegare parțială – nu mai mult decât o infimă câtime – încerc să-mi aduc obolul. Poziția pe care mă situez este dictată de ceea ce îl servește. Iar ceea ce îl servește nu este în nici un caz ocolirea problemelor spinoase. Escamotarea de către feluriți comentatori ai *Agendelor* a anumitor aspecte delicate (ca să nu spun altfel) nu e de natură să-i reveleze cititorului extraordinara ținută a criticului. De aici nu trebuie trasă concluzia că înclin spre o atitudine apologetică. Sunt conștient de toate limitele generozității sale față de evrei și înțeleg perfect motivația acestor

limite, născută din convingerea că așa cere interesul național românesc. Dacă se ține seama de contextul istorico-politic al epocii și de imperativele de moment ce păreau să decurgă din el (suntem la răscrucea lui 1942 și prima jumătate a lui 1943 când o victorie a Uniunii Sovietice începea să apară ca posibilă), interesul național românesc se confunda în numeroase conștiințe cu acțiunea dorită până la urmă biruitoare a armatelor hitleriste germane. Așa gândeau nu numai Lovinescu, ci și mulți alți intelectuali de frunte, ca să nu mai vorbesc că printre ei se aflau și unii oameni politici presupuși a fi din tabăra democraților și care nu erau de acord cu regimul instituit de Ion Antonescu. Evident, ca însă sortit exterminării nu puteam gândi la fel, mai ales că eram convins că o victorie germană nu ar fi împiedicat sacrificarea în final a românilor pentru care Hitler nutrea un dispreț total, deși îl aprecia la modul suprem pe mareșal (a se vedea în această privință Jurnalul lui Goebbels). Nu intră în proiectul meu analiza sau simplul judecarea omului politic care a fost în sine să – și uneori militant deschis dar fără paradă – E. Lovinescu. Nici servituțile la care s-a supus ori i-au fost impuse, precum și aderările lui la ordinea instaurată după 1938 de Carol al II-lea, până în momentul când România s-a văzut dezmembrată. Însemnările din Agende sunt edificatoare și dezvăluie un Lovinescu nebănuit, contradictoriu ca în atâtea rânduri. Numai cine nu vrea nu le remarcă. Dacă am făcut aluzie la acest aspect este doar pentru a semnaliza cititorului că nu sunt în necunoștință de cauză (sau cum spune francezul: «je ne suis pas dupe»); nu mă las purtat de aparențe ori de impulsuri partizane, cum s-a întâmplat cu acei dintre contemporanii lui apropiați care n-au apucat să-i cunoască Agendele și au preferat să se lege în iluzii, creând mitul personajului apolitic, sau cel mult «antifascist». Asta nu mă împiedică să-i aduc lui Lovinescu prinosul de recunoștință pe care îl merită și să deosebesc în antisemitismul său nota particulară care transformă păcatul în virtute. Unic în felul său, antisemitismul lui Lovinescu nu e totuși singular. L-am considerat în contextul mai larg al unei anumite părți a antisemitismului românesc propriu intelectualității, preponderent interbelic dar și cu răsrângeri în epoca actuală. Nu accept sofismele puse uneori în circulație, care pretind că la noi se poate vorbi numai de antisemiți, nu și de antisemitism. Unde sunt antisemiți există și antisemitism (pentru asta nu e nici măcar nevoie de prezența evreilor). Singură în discuție e proporția iudeofobilor și virulența care decurge din ea. Antisemiții cei mai periculoși nu sunt neapărat cei declarați, cei zgomotoși. În cazul lor știi cu cine ai de-a face și la ce să te aștepți. Cei mai periculoși (mă refer la situațiile de la noi) sunt antisemiții deghizați, antisemiții tăcuți, care nu se pronunță și nu se agită ci se manifestă printr-un consens unanim, instinctiv și nedeclarat, acționând cu perfidie, cu rafinament și cu o distrugătoare eficacitate. Ei lezează în modul cel mai grav interesul național, contravin valorilor sale culturale și iubirii de țară. Cântăriți cu maximă, strictă, obiectivitate, ei se dovedesc cei mai mari dușmani ai românilor, perpetuând până în zilele noastre efectele nocive ale comunismului de tip stalinist și neo-stalinist. Da că nu dau aici exemple concrete

e pentru că mă refer la situații ce nu au legătură cu Lovinescu. În ciuda credinței că voi șoca – tema atacată pretându-se la astfel de reacții – nu ezit să pun toate cărțile pe masă. Adevărul se cere abordat frontal. Dar nuanțat, cu subtilitate, fără aprehensiuni și prejudecăți și mai ales fără obsesii marcate de o hipersensibilitate care la evrei este explicabilă, însă duce adesea la un reducționism ce trebuie evitat. Nu pot să trec sub tăcere tendința multor evrei de a vedea antisemitism și acolo unde el nu există. Sau de a-i acorda ca factor cauzal un rol prioritar acolo unde în realitate intervenția lui se situează pe un plan secundar, adesea prea puțin semnificativ. Apoi, mai trebuie luat în considerare că iudeofobia din timpurile noastre nu seamănă întocmai cu cea din trecut. Astăzi mai mult ca oricând acuza de antisemitism este fie interpretată cu rea credință ca expresie pasămite a naționalismului evreiesc, și socotită calomnie; fie născătoare de antisemitism în cugetul celui ce se simte jignit și prejudiciat pe nedrept, printr-o calificare gratuită de iudeofobie, aplicată în virtutea amintitului exces de suspiciune caracteristic anumitor evrei. Lovinescu oferă cel mai convingător exemplu de antisemitism anulat chiar de germenii oponenți pe care îi conține, izvorâți dintr-un primat al rațiunii luminate. Merită să-i urmărim traiectoria, plină de episoade anecdotice imprevizibile care îi sporesc interesul, potențându-i impactul percutant. În cele ce am de spus pornesc de la o experiență personală pe care, fără a fi singura, o socotesc a fi cea mai reprezentativă prin caracterul ei, dat fiind că sunt neîndoiește unicul interlocutor al lui Lovinescu cu care acesta s-a confruntat atât de sincer, de direct, și de paradoxal în problema antisemitismului propriu. Faptele sunt legate de vizita făcută într-o marți 3 februarie a anului 1942, la dorința exprimată de Nina Cassian de a-i face cunoștință cu reputatul critic ajuns la apogeul carierei. Intenționa să-i supună spre lectură niște poezii. În însemnările din Agendă el o numește, preferând s-o invoce metaforic, prin sintagma «fecioara ebrei». Despre ceea ce i-a prezentat scriitoarea în devenire notează a fi simple «poezele», precizând lapidar: «ele neutre, ea urâtă». Atât. Nina Cassian avea pe atunci vreo 18 ani, era destul de timidă dar făptura ei respira prospețime. «Fecioria» decurgea în ochii lui Lovinescu din faptul că juna vizitatoare exhiba un profil cavalin, care părea să excludă posibilitatea oricărei atracții fizice. Se înșela. Nu numai că la ora aceea Nina nu mai era nici fecioară, nici străină de tainele rafinate ale eroticii; era chiar îndrăgostită până peste urechi, bucurându-se de voluptățile pe care, îndrăgostit la rândul ei, i le trezea iubitul ce avea să-i devină în curând soț. Pentru Lovinescu toate acestea erau de neconceput. Estetul rămânea deconcertat în fața frumuseții trădate. I-a spus deci vizitatoarei: «Uite ce e domnișoară: sfatul meu este să citești cât mai multă poezie și să iubești!», însoțindu-și cuvintele de recomandarea lecturii celor două volume ale *Antologiei poezilor de azi*, de Pillat și Perpessicius, apărute cu vreo cincisprezece ani în urmă. Mi-am permis să-i amintesc amfitrionului că e foarte probabil ca volumele să se fi epuizat. «Știu – mi-a replicat el – dar le găsește, sunt sigur, la librăria-anticariat a domnului Hasefer!» Rostire după care Nina s-a retras. Rămas singur cu Lovinescu, am ținut

să-l informez că nu există un domn «Hasefer» și că această denumire corespunde cuvântului ebraic «carte», articulat. Spre stupoarea mea, marele, mult îndrăgitul critic de către evrei, protectorul lor declarat și considerat unanim filosemit, a exclamat: «De unde această cutezanță a perciunului judaic, lăsat până la genunchi în plină Calea Victoriei?!» – Dumneavoastră spuneți asta domnule Lovinescu? – i-am răspuns eu. – Dumneavoastră pe care v-am auzit cu urechile mele declarându-vă filosemit și făcându-vă un titlu de glorie din respectul manifestat evreilor și din elogierea talentului cu care sunt înzestrați?! Cum e cu puțință? De ce vă scandalizează «Hasefer» și nu vă indignează alte firme neromânești de care centrul Capitalei e plin: «Au bon goût», «Langer freres», «Șicul parizian», «Jeanne d'Arc», «Maison d'art», librăria «Le livre d'or», magazinul de delicatese «Louvre», «La flota engleză»... Și nu mai conteneam de câte îmi veneau pe limbă. Iar apoi, – am continuat – librăria «Hasefer» nici nu e măcar pe Calea Victoriei, a fost mai întâi într-o fundătură, la capătul unui gang, pe strada Eugeniu Carada și, ulterior, după «românizare», în josul străzii Domnița Anastasia, unde e și acum! Lovinescu n-a scos nici un cuvânt... Și totuși nu s-a așternut o tăcere penibilă, nici o clipă n-am simțit în el un dușman, într-atât mă copleșise și continua să mă copleșască atmosfera primitoare din casa lui. Eram numai surprins și contrariat, căzut într-o perplexitate fără resentiment, dându-mi seama că omul eminamente generos din fața mea uitase pur și simplu că sunt evreu. Sau poate că în clipele acelea nici nu mă socotise ca atare? O ipoteză desigur absurdă pe care Agendele n-o îndreptățesc în nici un fel. Și totuși, mă străbătuse gândul pentru că Lovinescu fusese martorul, cu puțini ani în urmă, unei scene neașteptate petrecută în plin regim legionar, cu prilejul unei vizite în particular, la orele cinci după-amiază, către sfârșitul lui decembrie 1940, pe care – nu pot ști de ce – maestrul nu a notat-o. Tocmai îi relatam împrejurările nefaste care mă făcuseră să vreau să emigrez în Palestina. La un moment dat și-a făcut apariția poetul Ion Barbu. În tăcere, cu pas ușor, s-a așezat pe un scaun rezemat de perete, urmărind de la distanță conversația purtată cu Lovinescu. Brusc, s-a ridicat și venind spre mine mi-a înfipt trei degete în creștet, răsucindu-mi capul spre sine așa încât putea să mă privească frontal și drept în ochi, exclamând: «Dumneata, evreu? Nu se poate, e exclus! Te-am examinat și nu prezinți semnalmente antropologice caracteristice rasei. Îți spun eu ce e cu dumneata: de fapt te tragi din Chazari!» Și desprinzându-și degetele de pe creștetul meu l-a răsucit din nou ca să-și revină la poziția inițială și s-a întors fără alte cuvinte la locul său pe scaun. Lovinescu a asistat aparent impasibil, fără să intervină în vreun fel. Nu puteai ști ce gândea. Dar descifrându-i impresia ușor încordată de pe obraz îmi devenea limpede că era obișnuit cu ieșirile intempestive ale lui Barbu și se ferea să-l stârnească. Îmi spuneam așadar că poate nu era exclus ca sub impresia acestei scene ascunsă în inconștientul său Lovinescu să-și fi slăbit o clipă autocontrolul, lăsând să-i scape o frază pe care sunt sigur că în secunda următoare a regretat-o. Știa tot așa de bine ca și mine gratuitatea celor rostite. Mi-am luat deci rămas bun, deplin împăcat, dar odată ajuns acasă nefericita

frază cu bucluc mi-am notat-o imediat... S-ar putea crede că sunt complezent față de Lovinescu și că vreau cu tot dinadinsul să-l absolv de păcate, datorită unui complex simpatetic exagerat. Adevărul e că depășirea de sine – cu toate că alternează cu o sumedenie de mărunte malițiozități antisemite, ironii mușcătoare, imitații verbale în batjocură, profilări tipologice caricaturale, lipsite în fond de importanță – a devenit la maturitate și mai ales la bătrânețe, dacă nu chiar funciară în orice caz repetat prezentă. Ea a făcut loc apariției și dezvoltării unei a doua naturi, actul operator în procesul de transformare fiind adesea cvasi-reflex. În aceeași perioadă (cu toate că nu strict în același an) când îi scapă lui Lovinescu fraza antisemită cu pricina, aflăm în volumul al VI-lea al Agendelor, următoarea consemnare purtând data de «joi 7 august»/1941/: «Peneoș, magistrat Chișinău: ură antisemită. Moment de jenă; îi fac morală pe urmă. Citește poezii tâmpite; evreii sunt răzbunați». Notății într-un spirit asemănător sunt departe de a fi rare. Referința lor concretă acoperă un câmp foarte variat, atât tematic cât și sub raportul psihologiilor manifeste. Lovinescu ajută pe unii evrei săraci, moldoveni de prin părțile sale, cu sume modeste de bani. Altor – de astă dată bucureșteni – le certifică merite literare excepționale ca să poată fi exceptați de la expropriere. Asupra meritelor celor mai mari ale lui Lovinescu în planul comportamentului său social, umanitar și bineînțeles nu în ultimul rând de critic literar, față de evrei și de rolul lor în cultura românească va trebui, măcar în parte, să revin. Nu însă înainte de a recunoaște în ieșirile sale antisemite așa cum se reflectă ele în Agende și în modul de a se raporta la evrei, capacitatea acestora de a-l irita și călca pe nervi. Întâmplarea face să fi cunoscut bine câteva din personajele care l-au exasperat și i-au stârnit animozitatea, și dacă regret calificativele la care a recurs, nu pot să nu-i dau dreptate lui Lovinescu în ce privește mânia care l-a cuprins, motivată de tarele celor vizați. E însă de reținut tempoul gradat, marcat de o tot mai fină percepție și subtilă discernere, în care criticul ajunge să-și definească temperamentul și caracterul celor ce cad victimă ascuțimii sale. Nu se grăbește. Nu pronunță în sinea sa verdicte definitive, sagacitatea lui continuând totuși să fie activă. Pot trece și aproape doi ani până ce personajul intrat sub lupă ajunge să fie adoptat, și încă alți câțiva până pătrunde în cercul prietenilor săi de toate vârstele, mai mult sau mai puțin intimi, invitați cu consecvență la masa sa. Dar și atunci spiritul său caustic rămâne treaz, refuzând orice concesie de natură să-i afecteze independența, libertatea de a-și păstra ținuta rectilinie. Se poate desigur înșela, nu sunt prea rare situațiile când aprecierile sale binevoitoare dau greș, preferințele dovedindu-se fără un temei real și așteptările demonstrându-se iluzorii, biete promisiuni neîmplinite, de care uneori își dă seama. Horia Liman e un exemplu. În schimb, un B. Fundoianu nu e perceput la adevărata sa valoare, în timp ce Camil Baltazar e supraevaluat. Asemenea ponderi apreciative cu acoperire redusă sunt de înțeles și nu pun în cumpănă marile izbânzi lovinesciene, soldate cu promovarea timpurie a unor Liviu Rebreanu, Ion Barbu, G. Călinescu, sau instituirea revelatorie în câmpul literaturii române a unei Hortensia Papadat-

Bengescu. Iar dacă e să vorbim de evrei, singură prețuirea lui Isac Peltz (în parte și a lui Ion Călugăru), precum și a lui Ury Benador, e la nivelul unui plafon înalt deplin justificat. Ceea ce am afirmat în legătură cu energia sugestivă – profund incitantă – conținută în ansamblul *Agendelor literare* și în special în volumul VI, este rezultatul urmăririi, uneori integrale, alteori doar parțiale, a raportului lui Lovinescu cu personaje evreiești ca Ieronim Șerbu (cu «donzela» sa, cum nu conținește s-o alunge în anonim maestrul), Horia Liman, N. Argintescu-Amza, George Adrian, Marius Mircu, Adrian Rogoz, cu care am avut – în funcție de perioadele epocii – un contact mai mult sau mai puțin susținut, dar cărora mi s-a oferit prilejul să le cântăresc firea și caracterul. M-am mărginit să enumăr numai pe cele care au căzut, în proporție diferită, sub incidența notațiilor lui Lovinescu, fie în *Agende*, fie în portretizările din *Memorii*. Palmaresul cunoștințelor mele participante la cenaclul «Sburătorul», dimpreună cu cele care îl vizitau peste săptămână după orele cinci, evrei sau neevrei, e considerabil mai mare. Un capitol cu totul deosebit – care include deopotrivă pe evrei și pe cei de altă etnie, cele două categorii neputând fi disjuncte din încrengătura lor pentru că aparțin aceleiași ambianțe specifice «Sburătorului» – este cel al epitetelor și calificărilor cu care Lovinescu își gratulează în *Agende* oaspeții și interlocutorii. Când este vorba de evrei, cuvintele «jidani», «jifcă», «ovrei», «evreiești», «ovreicuțe», vorbesc de la sine, rezonanța lor de obicei pejorativă nu cere vreo explicație, ca și frecvența denumire de «academie judaică» ori de câte ori, mai întotdeauna în interiorul sau în fața librăriei «Alcalay», criticul stă la taclale cu un grup de intelectuali evrei. Alta e situația intelectualilor neevrei, foarte adesea cu nume ilustre și de mare autoritate – Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, G. Călinescu, Alexandru Rosetti, Ion Petrovici etc. – pe lângă unele mai puțin notorii, ca N. Crevedia sau Vlaicu Bârna, persoane cărora le sunt asociate calificativele «odios», «bestie», «imbecil». Chiar și pe sine însuși Lovinescu ajunge uneori să se invectivezeze cu termenul de «odios» («mă simt odios»). Ceea ce vreau să subliniez este că atât în cazul evreilor cât și al neevreilor, apostrofările sunt simple descărcări umorale, expresii efemere, cu caracter strict intim și care trebuie percepute cum grano salis, iar nu interpretate ad literam. Cine procedează astfel nu înțelege nimic din structura temperamentală și morală a autorului *Agendelor literare*. Există în mod evident la E. Lovinescu o obsesie în a ști cine este evreu și cine nu. A gândi mereu pe aceste două planuri e fără îndoială rezultatul a ceea ce el a explicat, așa cum s-a văzut, a fi influența mediului social fălțicenan, care și-a pus amprenta pe întreaga sa copilărie și parțial adolescență, urmând să sufere ulterior, în anii studenției, la București, și consecințele atmosferei antisemite promovate și întreținute de Nicolae Iorga. De la un timp încolo însă, curând după primul război mondial, când România devine «România mare», obsesia semnalată se dezvoltă în paralel cu o conștiință a echității, care la rândul ei nu-l lasă să doarmă. Trăsătura aceasta de caracter – în ciuda contradicțiilor și zbaterilor lăuntrice pe care le comportă – e fundamentală la Lovinescu pentru că omul e profund cinstit și într-o continuă elevație pe scara

dobândirii unei atitudini civice de care socoate să poată fi mândru. Nu puțin a contribuit în cazul său și cultura, vastă și de sorginte occidentală, pe care și-a însușit-o în confruntare cu principiile gândirii logice și ale comandamentului rațional, liber de prejudecăți. Agendele literare – puse în relație cu ceea ce Lovinescu a lăsat să se întrevadă sau să se perceapă neocolit prin modul de a se comporta – demonstrează că procesul nu a fost deloc simplu și că efortul de autoeducare n-a încetat nici o clipă, izbindu-se în repetate rânduri de balastul moștenit și adăugat”.

31 august

• **[„Observator cultural”, nr. 236]** În *Discursul politic românesc*, Cristian Cercel prezintă volumul *Der politische Diskurs in Rumänien* semnat de Liviu Papadima (coord.), Petrea Lindenbauer, Othmar Kolar (Editura Humanitas Educațional, 2003): „Volumul coordonat de Liviu Papadima însumează paisprezece «discursuri» (după cum este explicat la începutul cărții, termenul de «discurs» este folosit cu sensul de «Text als Handlung» – text ca acțiune) politice din spațiul românesc, de la Proclamația de la Islaz la una dintre panicard-elucubrantele conferințe de presă ale lui Vadim Tudor. Este acoperită, deci, o perioadă de un secol și jumătate, cea a modernității românești («die rumänische Moderne» este termenul folosit de Liviu Papadima în introducere) – semnificativ, poate, căderii în pre-modernitate. Comunismului nu îi este rezervat decât un «discurs», și anume declarația lui Ceaușescu privind intrarea trupelor sovietice în Cehoslovacia. Fiecare dintre aceste texte este prezentat în variantă bilingvă (română și germană), urmându-i o analiză pe patru niveluri (contextual, semantic-lexical, stilistic și ideologic), aceste interpretări fiind redactate, cu precădere, de studenți ai Institutului pentru Romanistica din Viena (studenți austrieci sau studenți romani, bursieri la amintitul institut). De asemenea, variantele românești ale textelor sunt însoțite de un glosar care conține explicații privind termenii dificil de înțeles pentru cititorul german (termeni specifici, forme învechite, particularități etc.). Cititorului român interesat de acest domeniu analiza îi poate părea redundantă pe alocuri, mai ales în ceea ce privește perspectiva contextuală și ideologică; în fond, dat fiind numărul redus de texte alese (redus dacă ne gândim că este vorba, totuși, de 150 de ani de politică, nu însă și din perspectiva scopului și gradului de utilitate a acestui volum), autorii sunt, bineînțeles, exclusiv personaje de prim rang ale istoriei românești (I.C. Brătianu, Mihai Eminescu, Nicolae Titulescu, Nicolae Ceaușescu, Corneliu Coposu s.a.), iar textele în cauză sunt dintre cele mai semnificative pentru trecutul și prezentul nostru, de unde această familiaritate cu ceea ce ele reprezintă. Pentru cititorul străin, cunoscător de limbă germană, volumul apare însă ca foarte adecvat, oferind o imagine sintetică, dar corectă prin varietate și prin lipsa parti-pris-urilor asupra istoriei și politicii românilor, punctul cel mai important fiind accesul la unele dintre cele mai însemnate texte-sursă ale culturii politice române de la 1848 încoace, prezente de

foarte multe ori chiar și în mass-media contemporane (chiar și azi se mai discută despre hotărârea lui Ceaușescu de a nu participa la invadarea Cehoslovaciei sau despre faimosul punct 8 al Proclamației de la Timișoara). Realizate de către persoane cu pregătire filologica, analizele textelor reunite în *Der politische Diskurs in Rumänien* urmăresc aceleași aspecte, încercând să discearnă, pe de o parte, mecanismele prin care «discursurile» politice se transformă în acțiune, modalitățile de persuasiune și efectele retorice și stilistice, iar, pe de altă parte, să încadreze textul în cauză într-un curent politic propriu-zis, în interiorul unui program politic, al unei ideologii. Practic, este vorba de analiza istoriei și a politicului exclusiv prin intermediul textelor, al cuvintelor care au capacitatea concretă și necontestată de a se transforma în fapte în introducere, Liviu Papadima amintește de cartea lui J.L. Austin, tradusă de curând și în românește, *How to Do Things with Words*). Acest tip de analiza, aplicat asupra textelor de factură politică, nu este prea des întâlnit în spațiul editorial românesc, ceea ce sporește importanța volumului, chiar dacă redactarea acestor interpretări în limba germană poate fi un impediment pentru folosirea sa pe o scară mai largă în cadrul mediilor românești interesate de domeniu. Această abordare de tip pragmatic reprezintă practic o demontare a unui întreg eșafodaj argumentativ și persuasiv construit de vorbitor. Ea urmează, în fiecare dintre cele paisprezece analize ce însoțesc textele propriu-zise, un plan foarte bine conturat, având de fiecare dată coerentă, claritate în ceea ce privește argumentele și un limbaj accesibil și lipsit de superfluitate. Mai mult, operându-se în acest mod, se poate pleca de la formă pentru a se ajunge la fond sau la absența acestuia: discursul lui Zelea-Codreanu, spre exemplu, se arată a fi lipsit de sens politic, cu trimiteri religioase și dorință de a construi un «om nou», vag însă, ascunzându-și incapacitatea politică prin intermediul unor cuvinte goale de conținut. Punerea laolaltă a unor texte expuse în situații comunicative diferite, de personalități extrem de diverse, nu împiedică sub nici o formă demersul comparativ suscitată de o astfel de lucrare. Astfel, prin intermediul «discursurilor» propriu-zise și al analizelor ce le însoțesc se pot observa similitudini și opoziții, continuități și rupturi, asemănări formale și diferențe ideologice (spre exemplu, remarca Adelinde Schmid și Petrea Lindenbauer, autorii analizei *Comunicatului către țară al CFSN*, între ideile exprimate în acest text și cele enunțate în textul lui Corneliu Coposu, *Rolul doctrinei creștin democate în realitatea politică a României*, se pot observa, surprinzător, mai multe analogii). *Der politische Diskurs in Rumänien* este un volum util cunoscătorului de limbă germană, întrucât îi oferă acestuia un tablou de ansamblu asupra culturii politice române, cât și o serie de interpretări ale părților din care este constituit acest tablou. Poate că ar mai fi existat texte care să merite introducerea în acest volum (discursul lui Emil Constantinescu după preluarea puterii, spre exemplu), dar nici unul dintre cele prezente nu este plasat în carte în chip inutil. Astfel că aceasta antologie se poate constitui până la urmă într-un punct de plecare pentru cel care dorește să afle mai multe despre România și istoria ei politică, despre modul de construcție

a discursului politic în spațiul românesc sau chiar central-european (din aceasta perspectivă, un eventual studiu comparativ între discursul politic de la noi și cel din Ungaria, Polonia etc. ar fi foarte binevenit și ar putea avea ca bază *Der politische Diskurs in Rumänien*)”.

[AUGUST]

● [„**Caiete critice**”, nr. 8] Eugen Simion prezintă proiectul de facsimilare a manuscriselor lui Eminescu: „Câteva precizări: a) Reproducem manuscrisele în ordinea (mai corect spus – dezordinea) în care ele au fost înregistrate de bibliotecarii Academiei Române în 1902. Nu încercăm să stabilim o ordine cronologică, nici să îndreptăm ceva ce ar putea fi socotit de prisos sau «neliterar» în manuscrisele eminesciene. Așa se face că variantele poemelor sale sau alături de notele de plată și de lista rufelor date la spălat. B). *Caietele* nu constituie un jurnal de creație, ci un număr de documente de laborator risipite în haosul unei existențe boeme... c) N-am publicat, separat, *textele descifrate*, pentru că ele au fost deja descifrate și tipărite, în ediții diferite, timp de o sută de ani. Cine vrea să aibă în față un fragment sau altul sub o formă lizibilă, accesibilă, poate consulta seria de *Opere fundamentale* începută de Perpessicius în încheiată în anii din urmă în cadrul Academiei Române (ediția a fost reluată, recent, de prof. D. Vatamaniuc și tipărită în șapte volume în seria «Pléiade» a Fundației Naționale pentru Știință și Artă și a Editurii Univers Enciclopedic). N-am făcut adnotări în marginea textului eminescian, nici nu ne-am propus să întocmim o descripție amănunțită a fiecărei pagini. Ar fi trebuit să dublăm numărul foilor și să complicăm enorm procesul de reproducere. Cititorul are libertatea, cu o fotografie bună a textului, să mediteze singur la ceea ce descifrează. Pentru informațiile generale poate consulta, cu folos, studiile deja apărute, începând cu G. Călinescu care, încă din anii 30, a făcut o descripție amplă a operei... d) Fiecare volum este însoțit de un CD care reproduce cu maximă fidelitate structura unei pagini eminesciene... O posibilitate de a verifica priceperea echipei care a executat operația de facsimilare... O posibilitate, totodată, de a intra în chip mai direct în ceea ce se cheamă atelierul de creație al poetului... * Când pornești un proiect în cultură, îți pui, inevitabil, întrebarea când vei putea să-l închei. Constantin Noica credea, la început, că în doi ani caietele lui Eminescu pot fi facsimilate, apoi, s-a văzut, a împins termenul de execuție spre 15 ani. Cu mijloacele tehnice de azi, cele aproximativ 14.000 de pagini ar putea fi scanate și tipărite, cu aproximație, nu în doi, nici în 15, ci doar în cinci ani. Este posibil. Avem forțele intelectuale și există tehnicienii (experții) care pot duce la capăt miracolul pe care îl anunța, cu atâta ardoare, filosoful *împătimit* de Eminescu. Pentru aceasta e nevoie, trebuie să adaug numaidecât, de fonduri. Statul român trebuie și poate, cred, să le asigure. Este o datorie de onoare pentru noi, românii, să punem în fața celor care cred în geniul emblematic al lui Eminescu semnele «haosului [său] germinativ», ceea ce vrea să spună, într-un limbaj mai simplu: dovezile trecerii sale scurte, prea scurte

pe pământ (din cei 39 de ani, cât a trăit, doar 15 au fost ați pentru creație) și, totodată, urmele lăsate în laboratorul său de creație care, lucru nemaîntâlnit până atunci în lumea românească, voia să cuprindă totul în cultură. De la gramatica sanscrită la filosofia lui Kant și Schopenhauer... Ce ar putea spune toate acestea lumii postmoderne? Cât de exemplară poate fi, în epoca internetului, lecția eminesciană? *Caietele* ne pot spune mai mult decât cât suntem în stare să citim în aceste foi îngălbenite de timp, fragile ca niște frunze uscate. Dar, atenție!, pe ele se află imprimată caligrafia unui geniu poetic...” (*Manuscrisele lui Eminescu*).

● **[„Contemporanul. Ideea europeană”, nr. 8 (629)]** Se publică partea a treia din dialogul Aurei Christi cu Augustin Buzura, „*Încerc să găesc drumul pe care numai sufletul îl știe*”. Despre Institutul Cultural Român: „S-a vorbit foarte mult despre această instituție și, după cum ați observat, vorbele «bune» nu au prisosit, dimpotrivă... Răutatea și ignoranța și-au dat, ca de obicei, mâna și a ieșit zarva de prost gust pe care o sugerați. Institutul nu este invenția noastră, în alte țări o asemenea instituție există de zeci de ani și practica i-a validat importanța și rolul benefic. La noi, unde aflatul în treabă și «grija» față de celălalt au devenit sporturi tradiționale au produs aberațiile știute, inclusiv comparațiile cu Casa Poporului, canalul Dunărea Marea Neagră etc. Dacă statul nu sprijină cultura, vaielele iau proporții apocaliptice, se proclamă moartea culturii, cum s-a strigat cu nu prea mult timp în urmă. Dacă, în schimb, se implică, ajută, cum se întâmplă în alte țări, dar cu fonduri infinit mai mari, iar nu e bine, se condamnă amestecul statului, se suspectează cumpărarea scriitorilor, ca și cum două mii de voturi ar putea hotărî ceva într-un moment când cititul nu mai este îndeletnicirea națională de altădată, iar cărțile au devenit, din motivele știute, un lux. Oricum, în nici o țară din lume nu s-ar fi scris ceea ce s-a scris despre noi, nicăieri nu ar fi fost întâmpinată cu atâta ostilitate o instituție creată în folosul țării și al cunoașterii reale a culturii ei. Dacă Institutul funcționează și are un prestigiu real, în rapidă creștere, în spatele acestor fapte se ascund o muncă infernală, o tracasare continuă din partea celor ce ar trebui să ne sprijine și înțeleagă. Bunii mei colegi își închipuie că profit nu știu cât de pe urma acestei instituții și, desigur, nu e bine. Pe banii statului nu mi-am tradus în străinătate nici măcar o frază, nu exist datorită Institutului, ci acesta s-a născut, trăiește și crește și mulțumită relațiilor și prietenilor mei din lume. De cărțile mele se ocupă o agenție străină de impresariat și iau bani de pe urma lor, nu dau, cum se îngrijorează atâția. Sigur, am văzut lumea și sunt foarte fericit că am avut această șansă, dar locurile cele mai îndepărtate și mai folosite sufletului le-am văzut pe banii altora, nu pe ai Institutului, deși ar fi normal să cunosc țările cu care trebuie să stabilim relații! Dar nu vreau să comentez mai mult. Atâta timp cât voi avea această răspundere, voi face ce pretind legea, bunul simț și propria-mi conștiință. Criticile din diversele bantustane literare nu mă emoționează și nu-mi spun nimic. Abia când nu le aud/ citesc mă întreb unde am greșit”. Despre revista „Cultura”, lansată de curând sub egida ICR: „«Cultura» este o revistă bună, de ținută intelectuală incontestabilă, elegantă cum se cuvine

în condițiile în care trebuie să arăți altora care nu ne cunosc ce tipărim și cum tipărim și pe care trebuie să-i convingem că suntem parteneri valabili de dialog. Eleganța este și semnul respectului față de cititori. Sunt, de asemenea, foarte mândru de echipa de tineri a lui Cristian Teodorescu și de tirajul bun al publicației. Altfel, în tranziție suntem de vreo două mii de ani, prin urmare nu trebuie să așteptăm vremuri mai bune care, în paranteză fie spus, ni le facem singuri, nu ni le dau alții... Și faptul că în vremurile acestea grele am reușit să creăm publicații de mare ținută în Moldova și să sprijinim o generație care a început să însemne mult pentru cultura noastră, este un semn clar că se poate. În curând, în colaborare cu o foarte importantă universitate americană, vom publica în engleză o revistă socio-culturală cu colaboratori de mâna întâi, semn că și acest fapt este realizabil, chiar dacă suntem în tranziție. Și mai am o sumedenie de proiecte asemănătoare, de colaborări importante. Vreau să spun că se poate ieși, în acest timp și chiar cu mijloacele de care dispunem, din epoca văicărelii, bășcăliei și complexelor de superioritate. Și cred că adevăratul salt va fi posibil când scriitorul român care va ieși în străinătate va recunoaște că are și alți colegi care scriu și care ar putea fi chiar buni, când nu se va recomanda doar pe sine și când va avea conștiința că reprezintă o cultură și o comunitate...”

[IULIE-AUGUST]

• [„Apostrof”, anul XV, nr. 7-8 (170-171); „revistă a Uniunii Scriitorilor”, „editată cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor și al Consiliului Local Cluj-Napoca] Marta Petreu semnează articolul *În Cimitirul lui Blaga*: „În 2 iulie, am fost la Lancrăm, la mormântul lui Blaga. Și: de lângă mormântul lui nu se mai văd nici dealurile Lancrămului, nici Râpile Roșii. De la mormântul lui Blaga nu mai există nici un fel de zare. Privirea vizitatorului este oprită de scheletul de metal al unei hale uriașe, care se înalță pe toată lățimea cimitirului, la 10-15 metri distanță de locul unde este înmormântat filosoful. Gardul din spate al cimitirului a dispărut, iar fundul cimitirului a devenit drum cu pietriș, în care se văd urmele de roți care au trecut peste morminte: cu siguranță, utilajele care lucrează la hala de metal. Dacă Blaga, din mormântul lui, vrea să contemple zarea și Râpile Roșii, atunci privirea i se oprește la 10-15 metri distanță, în scheletul roșu al halei ori în utilajele care trec peste morminte. Edilii din Lancrăm care au aprobat construcția halei lipită de cimitirul bisericii au reușit să-i ia lui Blaga singurul lucru care nu costă nimic: perspectiva, linia orizontului. Chiar la mormântul filosofului, ai parte de altă oroare: la un pas de piatra mortuară, trece o conductă aeriană de metal, suspendată pe bare de metal. Conducta este de gaz metan și leagă biserica de o casă – de cea a preotului, mi s-a spus. Oricum, n-ai cum s-o ocolești cu privirea, deoarece străjuiește mormântul filosofului ca un portic. Lateral de mormântul filosofului care a avut imprudența de-a dori să fie îngropat printre ai săi, a fost săpat printre morminte și cruci străvechi un șanț. E astupat, dar la suprafață am găsit fragmente de oase – de presupus, umane. Eu am văzut coaste. (Dacă oasele sunt de om, ar

trebui să stea adânc în pământ. Dacă sunt de animal, n-ar trebui să fie în Cimitirul lui Blaga.) [...] dacă aceste fapte s-ar fi petrecut până în 1989, am fi dat vina pe comunism. Dar știu că ridicarea halei este o profanare a Cimitirului lui Blaga. Dar știu că Cimitirul lui Blaga este un loc sacru al culturii române și că nimeni nu are voie să îl desfigureze. Și mai știu că, dacă o lăsăm acolo, să mutileze perspectiva și să anuleze dorința cu limbă de moarte a filosofului, de-a privi o eternitate din mormânt înspre Râpile Roșii, de vină suntem noi”. □ Pe același subiect scrie Ion Vartic (*Subistoria și „urangutanul-constructor”*).

● **[„Euphorion. Revistă de literatură și artă”, nr. 7-8]** Numărul are ca temă *Starea romanului*. □ Dan Lungu, *Romanul, azi*: „Voi începe printr-o mărturisire. Ori de câte ori mă aflu în fața unei teme «socio-literare», cum este cea de față, stau îndelung în cumpănă. Cum e mai bine să o tratez, în calitate de scriitor sau de sociolog? Avantaje și limite există de ambele părți, firește. Iar ca să fiu sincer până la capăt, trebuie să recunosc că nu de puține ori, deși îmi propun unul dintre discursuri, în final mă trezesc în fața unui text hibrid, care la rândul său are avantajele și limitele sale. Tema propusă se pretează de minune la o discuție sociologică, însă niște considerații sociologice de maximă rigoare ar trebui să aibă în spate o cercetare amplă dacă nu măcar ceva date statistice. Or, cum statisticile culturale sau barometrele naționale privind comportamentul consumatorilor de cultură, ca să nu mai vorbim de alte tipuri de cercetări (costisitoare, e drept!), sunt în grea suferință, este greu de depășit stadiul de «considerații generale», eventual ingenioase, dar totuși generale, în condițiile în care nu știm câte titluri se publică în România, cine și ce citește, ce comportamente se asociază lecturii, cum gândesc cei care citesc etc., în condițiile în care se vântura un misterios procent de 47% dintre români care nu au citit nici o carte în viața lor (obținut, se zice, într-o cercetare nepublicată a Institutului Cultural Român), este dificil de vorbit despre soarta romanului, azi, în România. La rigoare, știm doar că nu știm câte romane s-au publicat în România ultimilor șaiszeci de ani, nici ce profit au cititorii acestor romane și nici dacă numărul acestor cititori a crescut sau a scăzut. Fără îndoială, o discuție sociologică nu presupune focalizarea, cu obstinație, a «publicului» cititor. Se poate vorbi foarte bine despre «creatori», despre «câmpul literar», despre «sistemul editorial», despre «rolul criticii» și al «instituțiilor mediatore» etc. Analiza presei culturale, mai ales a interviurilor sau a răspunsurilor autorilor la anchetele realizate de diferite reviste, sunt, în acest sens, extrem de prețioase, la acestea, cei care evoluează în câmpul literar pot adăuga propriile observații, precum și experiența personală, ca studiu de caz. Probabil că acest stil, al generalizărilor prudente și profesionaliste, plecând de la o serie de cazuri, care este stilul cercetărilor calitative, este cel mai realist actualmente, în România, în sociologia literaturii/ culturii. Abia când «publicul» va deveni extrem de important pentru proiectarea politicilor culturale ale statului sau ale politicilor de piață ale editurilor, se vor lansa cercetările cantitative și în acest domeniu. Pe măsura ce «cărțile» și «spectacolele» vor deveni o «marfă» mai specială, dar tot «marfă»

sondajele vor deveni indispensabile în «vânzarea» lor. Așadar, pornind de la propria experiență și de la o serie de observații, voi încerca unele considerații pe tema romanului. Dacă despre numărul cititorilor de roman, înainte și după '89, nu știm mare lucru, despre receptarea actuală a romanului din perioada totalitară și despre ceea ce se scrie acum știm ceva mai multe. Câteva discuții din presa culturală au (avut) loc în jurul următoarei chestiuni: romanele de dinainte de revoluție – cu tematica și stilul «prudent» cultivat în epocă, cu intențiile subversive mai abile sau mai străvezii – unele adevărate best-seller-uri la acel timp, (mai) pot fi considerate valoroase estetic? Rezistă «revizuirii»? Își mai găsesc locul în «canonul» literar? Cum la asemenea discuții au participat mai ales critici/ istorici literari și scriitori, este greu de spus care e adevăratul ecou în rândul cititorilor, al publicului? Din nou publicul, «marele public», ca o cutie neagră. Firește, în «grupul de egali», al profesioniștilor literaturii, considerabile sunt nuanțate; concluzia, în linii mari, este că aceste romane pierd mult la receptare în actualul context, unele în mod dramatic, însă altele reușind să-și păstreze «termenul de valabilitate». Tinerii critici sunt cei mai severi în această selecție, pentru ei lista «salvaților» fiind destul de restrânsă. La începutul anilor '90, romanele vedetă ale epocii totalitare, pentru care se făcea coadă în fața librăriilor și se spărgeau vitrine, sunt aproape cu totul uitate în favoarea cărților de memorii, jurnale, amintiri, corespondență. Publicul e avid de «documente», de lucruri adevărate, de mărturii autentice, de cunoașterea adevărului... Această nouă literatură apare din sertarele scriitorilor români (sertare nu chiar așa burdușite, cum ne-am fi așteptat) sau din diaspora. Ea este cu atât mai căutată cu cât vorbește despre experiența din închisorile comuniste, despre atrocitățile regimului, nedreptăți îndurate, destine frânte. Se dezvăluie fața cumplită a regimului Literatura/ ficțiunea pălește în fața documentului. Încetul cu încetul, în a doua jumătate a anilor '90, atenția revine la literatură: revizuirea canonului, problema generațiilor, scriitorii din exil, literatura postdecembristă. «Restabilirea adevărului» trece mai curând în sarcina istoricilor și a asociațiilor civice în literatură, «sistemul comunist» nu mai este investigat în sine, nici de scriitorii consacrați înainte de '89 și nici de cei tineri; el apare mai curând ca ecou în/ din memoria/ trecutul personajelor sau prin consecințele sale din prezent. A scrie despre tranziție înseamnă, în cele din urmă, a scrie pe jumătate despre comunism. Dar nu neapărat despre atrocitățile regimului cât mai degrabă despre cenușii vieții cotidiene ori despre mentalitatea asociată lumii totalitare, care supraviețuiește sub cele mai neașteptate forme în gândirea/ comportamentul indivizilor. Ultimii ani ai epocii ceaușiste și/sau primii ani de tranziție apar cu obstinație la «tinerii» prozatori (Radu Aldulescu, Petre Barbu, Florin Lăzărescu, Dan Lucian Teodorovici, Sorin Stoica, Cezar Paul-Bădescu ș.a.). E un timp de ruptură, de margine/ limită asociat cu mizeria, violența de limbaj și comportamentală, gândirea clișeizată, debusolarea, râsul amar. Daniel Cristea-Enache vorbea despre un «realism postsocialist». E o sintagmă reușită, care trimite, în oglindă, la o realitate crudă, dezideologizată (nu ca în «realismul socialist»), frustă și la o

atitudine dezabuzată (contrară «încrederii în viitor» și «înflăcăării»). E realitatea de după zeci de ani de minciună, fata urâtă de sub machiajul ideologic – investigată, totuși, estetic. Nu e o atitudine neapărat etică la acești tineri prozatori, ei nu fac un rechizitoriu comunismului așa cum l-au trăit/ cunoscut ei în copilărie, ci mai degrabă arată o «realitate reală» (nu ficționalizată ideologic) din dorința de a-și înțelege propriul trecut, de a se înțelege pe sine și pe ceilalți. Trăind un timp de ruptură, simt nevoia regenerării identitare. Dar anii '80 nu apar doar în literatura tinerilor, ci, ca obiect de investigație, și în sociologie sau antropologie sau, mai interesant, într-un fel de amintiri ale tinerilor. Amintiri legate de viața cotidiană în comunism de-a lungul copilăriei/ adolescenței și nu de vreo experiență carcerală. Proiectele lui Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir (*În căutarea comunismului pierdut* și *O lume dispărută*) și volumul colectiv la de la CLUB 8, *Cartea roz a comunismului*, coordonat de H. Decuble sunt cele mai cunoscute în acest sens. Începutul anilor 2000 vine cu o nouă provocare. O parte dintre cei mai tineri scriitori, aflați în jurul vârstei de douăzeci de ani, declară că pentru ei comunismul nu înseamnă nimic, e o experiență și o temă cu totul străină. Nu vor să scrie și nici să (mai) citească literatura pe acest subiect, indiferent dacă e scrisă bine sau prost. Nu sunt interesați nici de sistemul torționar, nici de viața cotidiană a adolescenților/ tinerilor din această perioadă și nici de consecințele mentalității totalitare prelungite până în prezent. Ei se simt copiii unei lumi noi, care are cu totul alte probleme, incomensurabile cu cele amintite anterior. Nu dispun de studii și statistici, dar e foarte probabil ca o mare parte a tineretului să gândească astfel, în paralel, voci tinere ale criticii, deși recunosc că nu tema dă valoare unei cărți, se declară sătisiți de tema comunismului în literatură, chiar sub varianta soft a vieții de zi cu zi în acea perioadă. Nici «amintirile din copilărie» dateate înainte de '89 nu stârnesc prea multe frisoane la cei mai juni. Așadar, atât pentru o parte dintre scriitorii cei mai tineri cât și pentru publicul licean comunismul devine, pe zi ce trece, o lume tot mai îndepărtată și mai neinteresantă. E foarte probabil ca tematica și personajele romanului românesc să se schimbe spectaculos în următorii zece-cincisprezece ani, ca lumea cristalizată în frazele tinerilor autori să fie cu totul alta, venind dintr-o experiență semnificativ diferită decât a celor ce și-au petrecut adolescența – și cu atât mai mult maturitatea – în regimul totalitar. Cum, în același timp – sub influența ecourilor mișcării din '68, ajunse, pare-se, cu întârziere în România, și a postmodernismului – valoarea estetică devine facultativă pentru un text literar, nu-i deloc exclus ca «tematica» să capete un ascendent serios asupra virtuților stilistice, ca «mesajul»/ «poziția ideologică» să devină criteriu de valorizare a textelor. În acest context, dacă publicul o va cere, sistemul editorial va încuraja din plin această tendință, favorizând, printre altele, apariția unei literaturi de consum autohtone. Totodată, oportunitățile și fondurile deblocate de diferite asociații colorate ideologic fac posibilă proliferarea textelor literare «angajate», ca vehicule de transmitere a unor «mesaje sociale», în mod paradoxal, după ce

sistemul comunist a luptat vajnic împotriva «autonomiei esteticului», abia după căderea lui ea este cu adevărat serios amenințată. Cu o diferență, totuși, nu riscă să prevaleze «ideologia»/ «tema», ci «ideologiile»/ «temele». Un plural în cele din urma liniștitor, care lasă un colț legitim și jucătorului cu mărgelile de sticlă”.

□ Simona Popescu, *Contemporan cu contemporaneitatea ta*: „Într-o anchetă la care am răspuns de curând, cam pe aceeași temă («Cum se scrie azi în România»), am spus că mi se pare că se scrie în trei feluri: simplu (adică simplu-defulatoriu, simplu-jurnalistic sau «simplu» asumat), sofisticat (adică sofisticat-pleticos-căznit sau sofisticat cu «miză» și «greutate») și simplu-sofisticat (combinația care îmi place cel mai mult). Nu dau acum exemplele și numele pe care îmi dezvoltam întreaga demonstrație. Erau mai multe și din toate generațiile. Important e că există azi, în literatura română, diversitate. Acum o săptămână, în cadrul unui colocviu de teorie a literaturii, prozatorul Gheorghe Crăciun făcea o frumoasă pledoarie pentru scriitorul care, asemeni personajului lui Flaubert, Sfântul Anton (din *Ispitirea...*), ar vrea să «mănânce» lumea, s-o devore, s-o consume, să se identifice cu Totul – scriitorul «bulimic». Pentru că în sală erau câteva persoane care, preluându-i ideea, au comparat soliditatea literaturii acestor scriitori cu background cultural&stuff cu superficialitatea și subțirimea foarte tinerilor scriitori recent publicați, m-am apucat, spontan-polemic, să fac un fel de pledoarie pentru literatura tânără «anorexică», adică literatura celui care refuză lumea, refuză s-o «înghită» și s-o consume. Mă gândesc mai ales la o carte ca *Graffiti Files*, «romanul» colectiv al unor autori între 14 și 18 ani care s-au cunoscut pe Internet, fiind cu toții interesați de fenomenul «graffiti», împreună, prin selecția și ordonarea a ceea ce au adunat pe chat în conversațiile lor, au făcut un volum care mi se pare poate cel mai interesant și ca fenomen, și ca «filozofie» scris la noi în ultimii ani. În general, literatura celor mai tineri scriitori este «anorexică» de refuz până la nihilism al lumii în tranziție în care cu toții trăim. Sunt romane cu bătaie socială (mă refer la unii dintre autorii publicați de editurile Paralela 45 sau Polirom), care par descinse mai ales din literatura, recent tradusă și la noi, a lui William Burroughs sau Charles Bukowski. E extrem de important că această zonă a fost (este) acoperită, deși, pe de altă parte, există, uneori, o senzație de déjà-vu, de rețetă comună (promiscuitate, sex, droguri), de reluare «second hand» a unor teme cândva la modă în America sau aiurea. Pe câțiva dintre autorii tineri îi citesc cu interes, mai ales că, de vreo doi ani, scriu la un roman care are ceva comun cu ce fac ei, adică cu «aerul» timpului prezent în care trăim. Până la apariția cărților acestor tineri scriitori (de fapt, mă interesează doar doi, trei dintre ei), n-aveam ca termen de comparație decât ceea ce, în perioada interbelică, făceau, puțin prea surdinizat, Bonciu și, mai ales, Fântâneru. Am numit-o acum câțiva ani, undeva, «literatura Inocenței», în ea cred, indiferent de vârsta autorilor. Mă bucur că acum «direcția» asta e mai vizibilă. Poate cel mai important lucru care se întâmplă în romanul de azi e faptul că a început să se scrie și despre prezentul imediat sau despre trecutul foarte apropiat, de dinainte și de după 2000,

și anume de către oameni capabili să perceapă prezentul. Poate că nu încă în toată complexitatea lui. Dar, oricum, e bine. Adică e bine să fii contemporan cu contemporaneitatea ta...” □ Andrei Terian recenzează romanul lui Gheorghe Crăciun *Pupa russa* (Editura Humanitas, 2004): „Există o prejudecată răspândită cu privire la proza lui Gheorghe Crăciun, care ar fi, se spune, lipsită de miză. Romanele sale dezvăluie un prozator rafinat, care nu găsește însă mijloacele pentru a-și «seduce» cititorul. Oricât s-ar strădui autorul să îngroașe materia narativă, nu reușește să înlăture senzația de experiment, de «făcătură». Două observații ar fi de făcut cu privire la această aserțiune: în primul rând, să nu confundăm suspansul cu valoarea și gradul de „interes» al cititorului cu realizarea estetică. [...] În al doilea rând, prozatorul nu își extrage «miza» din afara textului, ci și-o construiește singur. În contextul deceniului nouă, într-o proză sufocată de convențiile unui realism desuet, proza lui Gheorghe Crăciun avea, cum ar veni, mizele ei. Și totuși, în ultimul său roman, *Pupa russa* – al patrulea după *Acte originale/ Copii legalizate* (1982), *Compunere cu paralele inegale* (1988) și *Frumoasa fără corp* (1993) -, prozatorul «cade», cum ar spune Călinescu, pe o miză generoasă, pe care, până la un punct, o exploatează impecabil. E vorba de relația dintre comunism și sexualitate, mai exact de tabuizarea sexului în timpul regimului comunist. Față de narcisismul românesc din volumele anterioare, nu numai tema pare să se fi modificat, ci și maniera. Textualismul se află aici în recul, cedând locul unor tehnici mai «tradiționale», cu deschideri spre biografism și cu accentuarea laturii simbolice, într-una din puținele *Notis auctoris* din roman, după revelația pe care a avut-o contemplând obscenitățile scrise pe peretele unei toalete pentru femei, prozatorul își dezvăluie intenția de a scrie «o carte atât de necruțătoare și de directă, încât să mi se facă rușine de toată lumea, mai ales de femeile care m-au cunoscut ca pe un bărbat tandru și pudic». Zis și făcut, Gheorghe Crăciun scrie o carte despre mărirea și decăderea Leontinei Guran, în care conturează, prin eșantioane reprezentative, biografia unei femei din timpul comunismului. Fată de la țară, elevă la un liceu din orașelul S., baschetbalistă de performanță, studentă în București, activistă în orașul adolescenței, pacientă a unui sanatoriu de lux, soție a celebrului medic Hristu Darvari și, firește, amantă a tuturor bărbaților pe care îi întâlnește, acestea sunt momentele semnificative în existența Leontinei Guran, care sfârșește în cele din urmă ucisă de un individ enigmatic. Motivul «păpușii rusești» i se potrivește perfect eroinei. [...] Deci, păpușă rusească, cu toate conotațiile pe care le implică acest simbol: obiect sexual, victimă a tuturor bărbaților pe care îi întâlnește; matrioșcă lipsită de substanță, ale cărei desfolieri («dezbrăcări») succesive nu fac decât să reveleze o esență iluzorie, căci îndărătul «hainelor» sale nu se ascunde decât vidul, golul; marionetă de hârtie, pe care autorul o manipulează după bunul său plac; în fine, construct ideologic, amestec inedit de sexualitate și ideologie, bizar artefact al sistemului comunist. În linii mari, acestea ar fi semnificațiile pe care le dezvoltă, într-un mod coerent, romanul, care are o

construcție simetrică. Cele trei părți ale sale corespund celor trei etape din viața eroinei: eleva care se complăce în experiențe lesbiene; femeia fatală; păpușa îmbătrânită care își contemplă deprimant eroziunea propriului trup. [...]. Pe alocuri, romanul seamănă vizibil cu *Orbitorul* lui Cărtărescu. Amestecul e comun, dar ponderea și diferă. Cărtărescu e un magician care pretinde că scoate din pălărie universuri imaginare, Crăciun face același lucru, dar arată că fenomenul e perfect explicabil prin legile fizicii, în esența sa, întregul roman pune în discuție relația dintre cuvinte și lucruri, mai exact capacitatea unui text (și a limbajului în genere) de a reprezenta realitatea. [...] Fără a fi o capodoperă, *Pupa russa* este un roman valoros, care dovedește atât valabilitatea formulei textualiste (deși nu în stare genuină), cât și capacitatea de (re)invenție a unuia din cei mai buni prozatori contemporani”.

● **[„Vatra”, nr. 7-8]** Dan Țăranu îi adresează o scrisoare deschisă lui Marius Chivu: „Domnule Marius Chivu, Nu sunt avid după reacții și axiologii mai ales atunci când provin din zona literară pe care o reprezentați cu multă competență și din ce în ce mai mult talent. Întâmplător, [...] am dat peste recenzia dvs. provocată de romanul meu, *Al patrulea element* (în «România literară», 11-17 august, 2004) Cunoașteți (?) întreg setul de convenții pe care postura mea de autor îl implică, neutralitatea autoimpusă, respectarea diversității opiniilor și, eventual, încurajarea lor și alte principii la care subscriu. În primul rând, recenzia dvs. nu are nici o legătură cu subiectul pe care pretinde că-l discută și e profund lacunară pentru calitatea ei de presupusă «lectură la zi». Desigur îmi veți reproșa că orgoliul auctorial nivelează aceste nuanțe structurale. Vă acuz însă direct de faptul că nu ați citit romanul și, veți vedea argumentele mele mai jos, de furt intelectual. Altfel, în abstract, o reacție defavorabilă este întotdeauna stimulatorie, atunci când este aplicată pe un obiect concret și nu emană din zvonuri, din «ce-am mai citit noi aseară cu un ochi la teveu» și din fumuri și împrumuturi teoretice. Nu am decât o întrebare și o sugestie. Întrebarea ar fi: cu multă onestitate, chiar ați citit romanul despre care tratați cu atâta degajare și elan teoretic, demn (elanul) de o cauză mai bună și de o asimilare «mai» profundă a inepuizabilului Baudrillard via Eco? Nedumerirea mea majoră provine din faptul că vă referiți la un sfert de roman și, paradoxal, exact la acel sfert de roman pe care îl descrie și Andrei Bodiu în prefață. Pe cuvântul dvs. de intelectual cu deontologia mai presus de orgoliu că în romanul meu se «pipăie niște fete» (defulări, proiecții?) și «se perorează penibil despre sinucidere»? Întreb și eu cu inocență unde anume se întâmplă toate astea. În ce carte? În plus, pentru a-mi demonstra că ați croșetat cu abilitate și abuziv textul vă referiți la «moartea» din final. A cui moarte? Pentru o scurtă orientare pe terenul abrupt și, se pare, nefamiliar al cărților, vă sugerez că nu moare nici unul dintre cele patru personaje. Mă rog, ar trebui să intru în detalii de natură epică (totuși) care nu rezonează cu nisipul de pe plaja textuală în care vreți dvs. să vă jucați conceptual. Iar dacă intenționați să scrieți cronici la prefete și la coperta a patra, nu vă oprește nimeni, chiar este o inovație (sau să fie efectul unei lungi

tradiții?) care vă va justifica și în continuare poziția de cronicar la «România literară». Nu e suficient că descrieți romanul, folosind informații preluate exclusiv din prefață (lucru evident pentru oricine are curiozitatea, absentă la dvs., de a citi romanul) și echivalați hologramatic, presupun, o cincime din carte cu întreg romanul, nici măcar această versiune prescurtată nu este fidelă textului. Nu ați ajuns nici măcar la intrigă în comentariul dvs. exhaustiv. Dacă ar fi fost doar atât, nu v-aș fi scris, mă consolam cu dictonul «aurea mediocritas» care mi se pare că se mulează perfect pe formele dvs. intelectuale. Din păcate însă, comiteți o eroare incalificabilă. Mai exact, este vorba de ceea ce se numește plagiat, furt intelectual sau amnezie în fața surselor etc. Captivat fiind de cursivitatea argumentelor, de spectaculoasele conexiuni ale gândirii dvs., am avut senzația că textul dvs. îmi este pe alocuri nespus de familiar. Și nu doar din cauza didacticismului și a stilului dvs. catehetic. Mai precis, îmi evoca puternic o carte pe care o lăsasem din mână cu o jumătate de oră înainte. Cartea lui Eugen Negrici, autor pe care am înțeles din cronica dvs. doctă din «Vatra» că l-ați lecturat recent.. Și asimilat în literă, observ. Vă citez și îl citez: «Semiotic vorbind, știm că expresia nu e motivată de obiect, ci de conținutul lui cultural, care este – după cum iarăși prea bine știm – rezultatul convenției, al unei codificări în consens.» (Marius Chivu), respectiv, «faptul semiotic binecunoscut că expresia nu este motivată de obiect, ci de conținutul lui cultural, care este, după cum știm, rezultatul convenției, al codificării» (Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Ed. Fundației PRO, 2003, p. 69, sus). Puțin mai contează că domnul Eugen Negrici se referea la poezia patriotică, un spațiu prin excelență coercitiv și normativ, care nu poate funcționa decât consensual și univoc, acesta fiind singurul context în care un asemenea enunț ar avea un sens. De unde atâta consens semiotic într-o piață care, măcar formal, este liberă, domnule Chivu. Sper că nu o să vă apărați spunând că este de fapt o apropiere de fond, că există doar niște similitudini. Ce similitudini, frazele sunt identice, ați copiat până și construcțiile incidentale. Asta da performanță. Ar trebui să vă fie rușine, dacă nu față de dvs. sau față de domnul Negrici, măcar față de domnul Al. Cistelean pe care îl atenționați cu candoare în cronica dvs. că nu prea înțelege ce se întâmplă cu hermeneutica asta. De dragul diversității, domnule Chivu, citiți o carte (citată din clasici). Și mai învățați ce funcție are citatul pe lumea asta, de dinainte de și după Borges. Cât despre culturile alternative, grunge și hip-hop (vorbind despre două «plaje» total, dar total diferite, inasimilabile sub aceeași umbrelă), nu am decât o singură remarcă, vai, frivolă: «Să mori tu că nu știu despre ce vorbesc». Asta ca să vă răspund cu aceleași metode puerile. «Nu am gusturi muzicale proaste», ziceți dvs. cu generozitate. Are domnul Negrici o carte despre punk pe care aș putea-o consulta ca să mă ridic la nivelul dvs. ? Nu cred că o recenzie este spațiul potrivit pentru a vă lichida complexe de băiat cuminte și student eminent care a ascultat Sonic Youth la 20 de ani și și-a dat seama trei ani mai târziu că nu seamănă totuși cu The Doors și că pe Moist Vagina nu se dansează blues. Altfel, vă exprimați în felul următor: «Deficitul de proză pe

această zonă...». Deficit pe zonă? Pe zonă gramaticală, eventual. Romanul meu nu are nici o veleitate generaționistă, corporatistă sau mai știu eu cum. Narațiunea este exclusiv la persoana întâi și, strict procedural, încercam să creez un narator profund failibil, încurcat în niște versiuni de realitate asumat filologice. Nici vorbă de portavoce sau de vreo pasiune pentru reprezentății «exponențiale». Sunt lucruri elementare, vizibile dacă ați fi citit cartea. E foarte interesant și profund analitic pasajul care urmează (citați și aici sau...?): «Așa cum o viziune critică improprie limitează opera, opera impune, totuși, o limită viziunii critice». Deși sunteți captivat de o retorică desubiectiviza(n)tă și vă trădează memoria sau bunul simț, vă întreb totuși ce se întâmplă cu strălucitoarele, mediatizatele limite ale criticului. Ele ce impact au asupra operei, d-le Chivu?. P.S. Cărțile se citesc de la stânga la dreapta, rând cu rând, de sus în jos, până în acel moment în care veți observa (tot de la stânga la dreapta) scris: «Bun de tipar». Atunci vă puteți opri. (Indicația îi aparține de iure domnului László Alexandru și, din câte îmi amintesc, îi era adresată d-lui Ioan Buduca. Domnul Ioan Buduca nu trebuie să mai fie trist, iată are succesori)». Răspunsul lui Marius Chivu: „Neavând pretenția sau orgoliul de a crede că verdictul meu – pe care însă mi-l asum în totalitate – este infailibil, consider că trebuie să răspund unei singure chestiuni ridicate de replica d-lui Dan Țăranu. Da, am recitat studiul lui Eugen Negrici de curând și am reținut întocmai, involuntar sau nu, mai multe formulări de-ale distinsului critic, al cărui fan declarat sunt. Am o bună memorie a citatelor și, iată, imprudența m-a pus într-o situație nefericită, în ciuda sau tocmai din cauza banalității, în fond, a ideii exprimate în fraza cu pricina, am preluat, din repezeală, formula de exprimare a lui E. Negrici, ignorând pe moment ineleganța gestului. Mea culpa!”

SEPTEMBRIE

1 septembrie

• [„Cultura”, nr. 25] Cristian Teodorescu semnează editorialul *Modele și manele*: „Acum manelele nu mai au nici o opreliște la mai toate posturile de televiziune. E adevărat că numai cele cu perdea; celelalte rămânând pentru publicul care cumpără muzică de la tarabele din piețe sau direct de la producător. [...] Din punctul meu de vedere, existența manelelor și audiența de care acestea se bucură nu e decât o modă, ca altele, chiar dacă ea durează de mulți ani. Manelistul se adresează ascultătorului său vorbindu-i despre succes, eșec, amor, gelozie, relații cu părinții sau cu copiii etc. iar dacă eu vreau să ascult manele, la mine acasă, nu cred că asta ar deranja pe cineva, câtă vreme nu-mi oblig și vecinii la aceeași audiție muzicală. [...] problema socială a manelelor ține, după mine,

de cei care le ascultă, nu de cei care le cântă. Ascultătorul de manele, clientul, altfel spus, e cel care vrea ca sonorul să fie dat la maxim. Același ascultător e cel care impune manea și cui vrea și cui nu vrea s-o asculte”. □ Florina Pîrjol și Cătălin Sturza coordonează dosarul *Manelizarea culturii?*; răspund Viorel Cosma (*O scurtă istorie a manelei*), Speranța Rădulescu (*Agonia manelelor*), Marian Lupașcu (*Nu există interacțiuni între manea și folclorul genuin*), Anca Constantin (*Modele vin și trec*).

● **[„România literară”, nr. 34]** În *Stuff & Whatever*, Marius Chivu recenzează primul volum, dedicat memorialisticii, din *Literatura română în postceaușism* de Dan C. Mihăilescu: „Multe stupidități au inflammat în ultimii ani tot mai restrânsa noastră viață literară, dar cea mai mare dintre ele mi se pare a fi, de departe, dezbaterea legată de așa-zisul conflict dintre ficțiune și memorialistică. S-a recurs la sofisme și la explicații de tot fanteziste în încercarea de a se demonstra de ce, imediat după 1989, românul a întors spatele ficțiunii pentru a plonja voluptuos în apele limpezi ale confesiunii directe și de ce acum, rușinat parcă de gestul său, s-ar întoarce pocăit, spre tradiționalele zone fictive de evadare din imediata noastră realitate. Culmea este că partizanii ficțiunii în acest război cu săbii de hârtie sunt cei care deplâng mai amarnic lipsa literaturii de sertar din timpul regimului comunist. Or, memorialistica este, prin definiție, literatură de sertar (închis cu cheia). În mod normal un jurnal autentic este un document pentru sine, iar publicarea sa se face după moartea autorului său, dacă urmașii consideră necesar acest lucru. Firește, există și jurnale scrise cu intenția declarată a publicării lor (uneori având drept clauză trecerea unui număr de ani de la moartea autorului), dar acestea ridică unele semne de întrebare în privința autenticității notațiilor. Este limpede în aceste cazuri că diaristul simte peste umăr ochiul străin, are în minte un cititor ideal în fața căruia, poate fără intenție, are tentația să se prezinte în ipostaze cât mai favorabile sau să compromită imaginea adversarilor săi din viața cotidiană. Nu este mai puțin adevărat că și jurnalele păstrate sub cheie, scrise fără intenția de a fi publicate, pot apărea amputate, în funcție de interesele urmașilor celui în cauză sau (mai rar) ale editorului. Cine mai poate verifica integritatea unui text inedit după moartea autorului său? Se spune că inclusiv atât de discutatul Jurnal al lui Mihail Sebastian a suferit cosmetizări, pe ici, pe acolo. De ce sunt atrași cititorii de literatura memorialistică? Unele însemnări aparținând unor foști demnitari politici pot oferi răspunsuri la întrebări rămase în suspensie, întredeschid uși spre culisele istoriei, menite să explice rațiunile neștiute de publicul larg ale unor decizii care au influențat decisiv viața a milioane de oameni (războaie, lovături de stat, alianțe etc.). Altele, aparținând unor oameni înțelepți sau înțelepțiți de viață, sunt adevărate lecții de morală practică. Există și martori plasați pe paliere cheie ale vieții sociale care pot furniza amănunte picante din viața personajelor de prim-plan ale unei epoci (amoruri interzise, derapaje comportamentale, trădări), capabile să schimbe spectaculos perspectiva asupra unei epoci. Dar cel mai important lucru legat de un volum de memorialistică este

acela că el oferă cititorului șansa unică de a privi viața prin alți ochi, filtrată prin prisma unei alte conștiințe. Schimbând mereu unghiul, descoperind noi și noi aspecte esențiale ale vieții (la unele, probabil, nu a meditat niciodată), cititorul de jurnale ajunge să își înțeleagă mai bine propria existență, să devină mai înțelept. Dan C. Mihăilescu, neobositul cronicar al perioadei de tranziție, a avut interesanta idee de a-și începe ampla sinteză Literatura română în postceaușism cu un volum masiv dedicat memorialisticii. Memorialistica a fost pe vremea comunismului fructul oprit, marea revelație adusă în literatură de anul revoluționar 1989. Piața editorială românească a fost pur și simplu invadată, după căderea comunismului, de mărturii fundamentale privind viața politică și culturală din perioada interbelică, infernul sistemului concentraționar comunist, viața literară în intervalul 1950-1989, luptele scriitorilor cu cenzura și, mai recent, mărturii din interiorul aparatului, aparținând unor foști demnitari comuniști din vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu. Principala revelație oferită de apariția acestei cărți este legată de numărul uriaș al cărților de memorialistică publicate în ultimii ani. Pe lângă cei 51 de autori (unii cu mai multe titluri) prezenți în acest volum de aproape 500 de pagini, există o listă cel puțin la fel de impresionantă de autori esențiali rămași pe dinafară: Carol al II-lea, Regina Maria, Mihai de România, Alexandru Marghiloman, I.G. Duca, Constantin Argetoianu, Grigore Gafencu, Nicolae Titulescu, Mihail Manoilescu, Neagu Djuvara, Theodor Cazaban, Virgil Ierunca, Nicolae Stroescu-Stânișoară, Mircea Eliade, Eugène Ionesco, Ion Gavrilă Ogoranu, Corneliu Coposu, Traian Brăileanu, Adriana Georgescu, Elisabeta Rizea, Nicolae Balotă, Gh. Jurgea-Negrilești, Paul Niculescu-Mizil, Silviu Curticeanu, Silviu Brucan, Valeriu Stoica, Ion Diaconescu, Radu Vasile, Emil Constantinescu, Ion Iliescu etc. Autorul însuși recunoaște că lucrează deja la o addenda pentru volumul al II-lea. Rezultă de aici că principala problemă a autorului a fost aceea a selecției și a sistematizării materiei. În funcție de conținutul propriu-zis al confesiunii, cei 51 de autori recenzați în acest volum sunt arondați la una din cele patru secțiuni ale cărții: 1. *Hipnoza României interbelice*; 2. *Metabolism literar*; 3. *Semințe de scandal*; 4. *Eu personajul*. Este limpede că în prima secțiune accentul cade pe reconstituirea istorică. A doua, care grupează operele memorialistice ale unor autori care nu prea au multe lucruri în comun (Monica Lovinescu, Mircea Zăciu, Virgil Nemoianu, Victor Felea, Constantin Mateescu, Traian Chelariu, Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Suntimbreanu, Grișa Gherghei), este mult mai greu de definit, eventual ar putea fi ceva între «culisele vieții literare» și «jurnal de creație» (dar ce ne facem cu Monica Lovinescu?). Secțiunea a treia conține texte susceptibile să provoace scandal în viața publică sau să-l șocheze pe cititor, iar ultima este dedicată exercițiilor de autoscopie. Criteriile științifice de împărțire a materiei nu sunt riguroase, fapt recunoscut cu relaxare de autor”. □ Cristian Teodorescu scrie despre fotograf Ion Cucu (*Literatura Română în poze de arhivă*): „Zilele trecute, maestrul fotograf Ion Cucu m-a invitat la el acasă, să-mi arate câteva poze. Un

apartament mare nemobilat. Pe parchet, așezate pe pagini desfăcute de ziar, câteva mii de fotografii. De 42 de ani Ion Cucu îi fotografiază pe scriitori. A dezvoltat în ultima vreme vreo trei mii de instantanee. Alte șapte mii își așteaptă rândul. Fotografii făcute într-o viață de om. Memoria în imagini a literaturii române contemporane. Portrete, imagini de grup, în București, prin țară, făcute după inspirația fotografului, adesea în mișcare. Gesturi, atitudini, zâmbete, grimase. Fiecare poză de Ion Cucu povestește ceva. Stătea tot timpul cu aparatul la pândă, discret. N-avea băgăcioșenia enervantă a pozarilor. Nici nu se grăbea. Prin anii '80 când l-am cunoscut avea tot timpul din lume. Revistele Uniunii Scriitorilor nu prea mai aveau voie să publice și fotografii. Doar poze de clasici morți. Scriitorii contemporani nu mai aveau voie să aibă chip. O sănătoasă politică preventivă față de cei care uitau să întoarcă din Occident și față de cei care criticau partidul. Îi publicăm, le dăm bani, au case de odihnă numai pentru ei și tot nu le ajunge! Mi s-a povestit că Elena Ceaușescu răsfoia presa dimineața, în Cabinetul 2. Se uita după poze. Nu suporta alte prim-planuri, ca să zic așa, decât cu tovarășul sau cu ea. Dacă ieșea altcineva în evidență într-o poză de grup, întreba cu gura și mai pungită ca de obicei: «Cine e acesta (asta)? Ce caută aici?» Scapă, într-o revistă de cultură o poză măricică a lui Rebreanu: «Albinosul acesta cine e?» «Rebreanu, tovarășa academician! » «Și se compară, de-l dauăștia așa de mare?» Se non e vero... Fotografiile cu scriitori pe care le făcea Ion Cucu nu-și mai găseau debușeu în presă. Le pune pe hârtie lucioasă de amorul artei și ți le dădea din orgoliu. Tu scoteai o carte, el îți scotea o poză. Când l-am cunoscut era fotograf al Uniunii Scriitorilor. Un tip de o jovialitate sceptică. Într-o zi, eram corector la «România literară», mă sună: «Cristi, vreau să-ți fac niște fotografii». L-am invitat la Casa Scânteii. Vine, mai bârfim nițel. Îl așteptam să scoată aparatul. El se tot uită la mine și-mi propune să ieșim din clădire. Îmi închipuiam că vrea să-mi spună ceva și se temea de urechile clădirii. Ieșim noi din corpul B, facem câțiva pași și se luminează Ion Cucu la față. Și începe să mă pozeze. Iar pornim înainte, către statuia lui Lenin și iar fuge de lângă mine, la vreo trei metri, dar cu ochii pe mine și străduindu-se parcă să mă hipnotizeze. Și tot așa, până termină filmul din aparat. Îl întreb de ce a trebuit să ieșim, dacă în camera unde făceam corectură era mai multă lumină decât sub colonada de afară. «Eu am venit să te pozez cu treaba ta de corector? Eu vreau să-l văd pe scriitor.» Nu era un Eu agresiv, ci un Io de câmpie, aproape melodios. Portretele erau fixul lui. Apăsa pe declanșator până simțea că l-a prins pe cel care îi poza. Dintr-un film întreg sau din două alegea cel mult trei cadre. Și îți spunea «Eu cred că acesta ești tu». Nu făcea poze de azi pentru mâine, ci gândea într-o durată mult mai lungă. Și iubea scriitorimea. Pe Nichita Stănescu l-a fotografiat de la debut până în ultimul său an de viață. Pe Marin Preda l-a tot urmărit. În dimineața când Preda a fost găsit mort la Mogoșoaia s-a dus acolo imediat și a făcut un film întreg. I s-a dat voie să facă poze, după care anchetatorii i-au confiscat filmul. Cucu crede și azi că, dacă la Mogoșoaia ar fi avut grijă, țărănește, cineva de Marin Preda, cum se cuvine când

bea omul un pahar mai mult, Preda ar fi supraviețuit. Când am văzut pozele din casa lui Ion Cucu, în această expoziție orizontală, mii de poze, am avut sentimentul că am în față un tezaur. Și asta nu numai pentru că cei mai mulți dintre scriitorii fotografiați de Ion Cucu au murit. Miile de poze ale lui Ion Cucu sunt tot atâtea documente despre o lume, aceea a scriitorilor. Un uriaș roman în imagini care își așteaptă editorul. După ce mi-a arătat expoziția lui orizontală, Ion Cucu mi-a spus că toți cei cu care a vorbit se declară entuziasmați în vorbă, după care îl trimite la plimbare, fiindcă n-au atâția bani pentru a edita un album de o mie de pagini despre scriitorii români, în imagini. Fotografiele lui Ion Cucu sunt toate alb negru. Publicarea lor n-ar costa prea mult. Marele lor defect e că nu-i arată pe scriitorii în pielea goală și nici bătându-se unii cu alții. Fiindcă dacă erau așa găsea până acum nu unu, ci zece editori. Pozele lui Ion Cucu povestesc peste patruzeci de ani de lume scriitoricească. Ce să mai pierdem vremea cu ele! L-am pus noi pe Cucu să facă atâtea fotografii? Mai ales că unele ne și cam compromit azi”. □ La *Ochiul magic*, Cronicar prezintă cel mai recent scandal cultural: „Scandalul ultimelor trei săptămâni a fost iscat de conducerea Muzeului Țăranului Român care a decis fără un motiv întemeiat desființarea a două săli, Ferestre și Timp, expoziții gândite și amenajate de regretații Horia Bernea și Irina Nicolau. De mult Cronicarul n-a mai constatat o asemenea mobilizare la unison a presei culturale și nu numai (v. Gardianul, Ziua, Evenimentul zilei). Conflictul merită privit îndeaproape. Istoria MȚR-ului începe cu Titu Maiorescu care a avut ideea unui astfel de muzeu încă din 1875, dar abia sub directoratul îndelungat al lui Al. Tzigara-Samurcaș, muzeografia românească va avea un oarecare impact european. Odată cu moartea lui Samurcaș, însă, în 1952 devine Muzeul Lenin-Stalin, apoi Muzeul Lenin, Muzeul P.C.R. și, în final, Muzeul de istorie a P.C. și a Mișcării Revoluționare și Democratice din România. În 1990, muzeul a căpătat numele de astăzi, momentul marcând și începutul unei idei noi de muzeografie, al cărei artizan a fost Horia Bernea, inițiativă recompensată imediat prin acordarea titlului de Muzeul European al Anului în 1991, distincție singulară printre muzeele est-europene. După dispariția lui Bernea din 2002, Irina Nicolau a dus mai departe concepția muzeografică a acestuia, însă numai timp de doi ani, după care s-a stins și ea. La conducerea muzeului a fost numit Dinu Giurescu, iar Direcția Muzeografie i-a revenit Georgetei Roșu. Între echipa lui Bernea & Nicolau și actuala conducere au apărut imediat divergențe metodologice și aici se află rădăcina scandalului izbucnit abia acum: în incompatibilitatea intelectual-profesională a celor două tabere. Dinu Giurescu nu a împărtășit concepția muzeală a lui Bernea și – ce putea face!? – a desființat vechile departamente și acum a purces la dezmembrarea sălilor reprezentative. «Dilema Veche» a găzduit în două numere (nr. 31 și 32) articolele contrariate ale angajaților și foștilor angajați. Pentru că, între timp, a început să plouă cu demisii. Primele care au plecat au fost Ioana Popescu, cea care conducea Direcția de cercetare etnologică, și Anca Manolescu, editorul excelentei reviste de antropologie «Martor». A urmat Lila

Passima și, se pare, cam toți care au participat la această revoltă se află acum sub spectrul demiterii. Scriitorul și antropologul Sorin Stoica, cel care a scris în «Cultura», nr. 18, un spiritual reportaj despre Troița din Burluși adusă de Bernea la MȚR, a fost sancționat și i s-a refuzat prelungirea contractului de muncă. Autorul a povestit în «Observator cultural», nr. 234, ședința absurd-comică prin care i s-a comunicat închipuita erezie prin care ar fi adus «o anumită atingere atât imaginii muzeului, cât și memoriei lui H. Bernea». Cultura a publicat un Drept la replică al MȚR-ului în nr. 20, prin care conducerea se arată îngrijorată de «stilul asumat eliptic și ambiguu» al articolului lui Stoica, care «ar putea da loc la proaste interpretări». Numai că articolul lui Sorin Stoica (vi-l recomand!) nu putea da loc unor «proaste interpretări» decât unor proști cititori. Nici unul dintre cele cinci puncte ale Dreptului la replică nu «corectă» nimic din simplul motiv că articolul incriminat nu infirma precizările ulterioare ale conducerii. În «Dilema Veche», nr. 31, Anca Oroveanu rezumă foarte bine impasul muzeografic din epoca post-Bernea: «A prezerva cu pietate concepția muzeistică a lui Horia Bernea risca să devină o ocupație de simplu paznic, dacă nu de cioclu; a o schimba echivala cu distrugerea uneia dintre cele mai interesante, incitante și cuceritoare instalații de muzeu, fără egal în muzeele din România și în felul ei singulară în lume. [...] Te poți descurca cu această moștenire în diverse moduri: prin integrarea istoriei muzeului în devenirea lui; prin dialogul – chiar unul polemic – cu concepția muzeistică a inițiatorului; prin configurarea unor discursuri alternative față de cel deja conturat. Cea mai simplă și comodă soluție – și una care nu necesită efort, fantezie, dedicație – e să distrugi.» Nu altceva spune și Anca Manolescu, care demontează rând pe rând argumentele actualei conduceri arătând judicios că presupusa reformă clamată este defectuoasă: «Dl. Giurescu intenționa să dea expunerii o orientare opusă, în fond, orientării Bernea. Nu un eseu muzeal care incită vizitatorul să își pună întrebări, să prelungească pe cont propriu interpretările propuse, ci un muzeu <care nu trăiește de pe urma elitelor> și nici pentru ele, ci pentru mase: un muzeu care abundă în informație factuală, descrie fenomene și pune în vitrină obiecte, care îți spune clar ce, cum și cât trebuie să gândești despre lumea rurală. A opta pentru o altă direcție și pentru alte mijloace muzeale e, în sine, legitim și realist. [Dar] Noul discurs muzeal s-ar fi putut întinde în sălile libere ale muzeului, s-ar fi confruntat cu cel al lui Horia Bernea, ar fi oferit o expresivă comparație între expunerea ca operă de artă și expunerea ca arhivă, între interpretarea în spirit și reconstituirea în litere a tradiției țărănești.» Nr. 32 al «Dilemei Vechi», intitulat *Muzeul Țăranului Român – Revizuire?*, este concertat integral pe acest conflict. Cosmin Manolache, Călin Torsan și Bogdan Iancu, tinerii colaboratori și angajați ai muzeului sunt consternați de situație și de impertinența Dreptului la replică pe care, de data aceasta, conducerea muzeului îl trimite provocată de articolele «dilematice» din numărul anterior. Ioana Popescu și Anca Manolescu, cele două specialiste de marcă și cele mai titrate foste angajate ale muzeului, răspund punctual ineptiilor și citatelor trunchiate prin care

conducerea muzeului încearcă să-și motiveze avântul distructiv: că însuși Horia Bernea ar fi fost nemulțumit de respectivele săli și ar fi intenționat să le modifice, deci demersul actual de desființare a sălilor ar fi «continuarea spiritului în care s-a constituit muzeul», dar și că motivația Premiului EMYA din 1996 («Acest muzeu a atins cel mai înalt nivel european în materie de prezentare estetică și, prin concepția sa, face dovada unei calități imaginative rar egaleate.») s-ar referi doar la «bogația patrimoniului deținut» și la «modul admirabil în care au fost păstrate colecțiile de-a lungul timpului». Interogația amară și de bun simț a Ioanei Popescu poate sta drept motto al acestui conflict: «Cum poți invoca continuitatea pentru a justifica distrugerea!? ». Speranța Rădulescu, reputatul muzicolog, publică o emoționantă scrisoare deschisă tinerilor etnologi formați de cuplul Bernea-Nicolau, toți implicați în această acțiune antidemolatoare și toți aflați acum în situația de a fi demiși: «Admir acest curaj, îl admir cu atât mai mult cu cât știu, la fel de bine, că în muzeul de azi temeritatea de a ridica fruntea se plătește scump. Îmi vin în minte câteva din represaliile care vă așteaptă, dar prefer să vorbesc despre ele abia după ce vor fi puse în operă. Tot atunci vă voi vorbi și despre rădăcinile crizei de autoritate din muzeu.» Petre Popovăț este direct și concis: «De ce? Fiindcă cei mai buni au murit? Fiindcă cei care au rămas <cei mai buni> s-au văzut obligați să plece? Nu știu. Știu, însă, că Muzeul este bolnav.» Poate că în lipsa celor două Drepturi la replică formulate până acum de conducerea muzeului, Cronicarul ar fi fost tentat să adopte o poziție mai precaută. Însă cele două texte, idioate și ipocrite, plus refuzul inept de a răspunde la întrebările «Dilemei Vechi» privind acest conflict sunt îndeajuns pentru a formula o concluzie precum cea a lui Mircea Vasilescu, responsabilul de număr: «Din păcate, MȚR riscă să se transforme dintr-o instituție vie, dinamică și atractivă într-una prăfuită, fără stil și fără personalitate, pentru care grija de a comunica frumos și cumsecade cu publicul aproape că nu există.» În «22», nr. 754, Ioana Popescu semnează un text mai aplicat în care expune concepția etnomuzeografică a lui Bernea, vizibil incompatibilă capacității profesionale a celor din actuala conducere, precum și procedeele de tristă amintire, printre care interzicerea întrunirii unui Consiliu Științific care să dezbata hotărârea desființării celor două săli, un text care lansează și semnalul intertitlului de mai sus. În același număr al «22»-ului și de pe o poziție care nu-l implică direct, Radu Bercea își permite să pună punctul pe i: «Această poveste dă măsura eternului antagonism între marile spirite și mințile înguste, între creativitate și obtuzitate, între originalitate și conformism. [...] Când ai ținut ani de zile cursuri anoste (nu de etnologie sau antropologie) și, *faute de mieux*, ești parașutat peste noapte în locul lui Bernea, nu ai cum înțelege și accepta un asemenea discurs muzeal. Soluția: să schimbi totul conform unei concepții muzeografice «sănătoase», să teșești ceea ce are relief, să adumbrești ceea ce are lumină. [...] A modifica, cu fățarnică și «tridentină» pietate muzeografică, organismul muzeal creat de Horia Bernea nu este decât o scandalosă și mizerabilă împietate.» Ca autor moral al numirii lui Dinu Giurescu la conducerea MȚR în

urmă cu câțiva ani, Andrei Pleșu găsește scurt (încă din nr. 31 al «Dilemei Vechi», în textul *Vocația demolării*) soluția acestei crize: «Dinule, îmi datorezi o demisie!». Cam da”.

7 septembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 237] În *Filozoful față cu limitele*, Gheorghe Grigurcu polemizează cu Gabriel Liiceanu: „dl Liiceanu se răfuiește cu cei ce nu-i împărtășesc beatitudinea admirației față de Constantin Noica, și nu oricum, ci cu o, pentru a ne rosti eufemistic, energie... nelimitată. Argumentelor și contraargumentelor li se asociază ori, cel mai frecvent, li se substituie sudălmile. Noicianul și heideggerianul gânditor plonjează fără complexe în limbajul suburban, rostindu-se cum o chivuță ce ar fi răsfoit un dicționar spre a-și înfoia și mai vârtos năduful. [...] Acrimonios la culme cu «resentimentarii» (conceptul umoral pe care-l împarte fratern cu acad. E. Simion), dl G. Liiceanu e cât se poate de magnanim cu propria-i personalitate. [...] Precum un bun negustor, filozoful se bate cu pumnul în piept pentru succesul dobândit de d-sa și de «prieteni» d-sale (*id est* de cei de care se «îndrăgostește» și chiar se «reîndrăgostește») pe piață de carte. Rating-ul de librărie favorabil îi dă voluptuosul vertij al «realizării» totale, în contrast cu postura scriitorilor mai greu vandabili. Pe de o parte, grupul fălos al celor «care își vând fiecare titlu în zeci de mii de exemplare», pe de altă parte cel al nefericiților care «au ales să scrie plicticos» și care, în consecință, „nu plasează mai mult de 80-100 de exemplare dintr-un titlu», *hélas*, rămânând „ignorați». Superbă socoteală de burtă-verde! Dacă în alt loc dl Liiceanu se întâlnea cu dl E. Simion, acum își dă un tandru rendez-vous cu dl Ion Simuț, care, bravând vitejește ridicolul, decreta nonvalabilitatea poeziei actuale pentru că... se editează în tiraje mici. Costeliva valoare estetică bătută de robusta valoare a pieței! Poezia sub călcâiul mercurialului! Nu e vina noastră că s-ar putea întâmpla că Baudelaire și Rimbaud, Bacovia sau Ion Barbu să suradă ironic din empireul lor, unde e de sperat că rânduială axiologică le e nițel mai favorabilă. Însă victima predilectă (un soi de trofeu cinegetic) a d-lui Gabriel Liiceanu este de data aceasta dl Adrian Marino. Ne-am disociat suficient de tranșant de autorul *Dicționarului de idei literare*, căruia i-am reproșat slaba receptivitate la transcendență, mit, metaforă, stil, pentru a-l mai putea idealiza în mod circumstanțial, dar concomitent ne-am exprimat constant adâncă prețuire față de același, care e unul din cei mai de seamă cărturari pe care i-am avut, un teoretician literar fără pereche. Președinte al juriului care a acordat Marele premiu ASPRO pentru anul editorial 2003, dl Marino a manifestat rezerve față de unul din cele două premii *ex aequo*, cel primit de dl Andrei Pleșu, pentru volumul *Despre îngeri*. Rezerve cărora le-a dat glas într-o manieră urbană ce probează mai presus de toate climatul democratic în care a funcționat juriul în chestiune, care nu era cătuși de puțin obligat a opera printr-o «deplină unanimitate» de tristă memorie. Năpustindu-se orbește asupra d-lui Marino (ni se spune despre octogenarul teoretician, într-o gingașă cheie canina,

că «se gudură» și «latră»), dl Liiceanu se arată mânat nu numai de «sentimentul de prietenie» (care e departe de-a constitui un secret!) ce-l nutrește în raport cu dl Pleșu, ci și de – credem a nu folosi decât termenul adecvat – «resentimentul» pătimaș ce-i însoțește, s-ar zice că în mod fatal, «sentimentele» precum un revers al lor. [...] Nu condamnăm nici investigația – cum să zicem? – detectivistică a d-lui Liiceanu, care scotocește febril în dulapuri pentru a găsi un soi de «scrisoare pierdută» și nu șovăie a exhiba o dedicație pe o carte (text prin forță lucrurilor complezent, convențional), mânat de sacra furoare împotriva... «resentimentului» și a «resentimentarilor». Declarăm însă a nu înțelege următoarea caracterizare aplicată d-lui Marino: «nevrotic și libidinos». De unde până unde «nevrotic și libidinos»? E un diagnostic clinic-moral stupefiant, un strop de noroi azvârlit în obrazul interlocutorului, care s-ar putea să ricoșeze! Ne gândim în speță la epitetul «libidinos». Ce-ar spune dl Liiceanu dacă cineva l-ar socoti mai potrivit cu ființa d-sale, care ne relatează explicit «îndrăgostirile» și «reîndrăgostirile» de care are parte? Așa, măcar de amorul... artei cuvântului! În al doilea rând, nu înțelegem înverșunarea antiresentimentarului domn Liiceanu împotriva d-lui Marino [...]. Pentru că trebuie spus răspicat: Noica nu-i poate fi opus d-lui Adrian Marino precum un model moral. A combate amoralitatea d-lui Marino în numele moralității «exemplare» a lui Noica ce-ar putea fi decât o întreprindere donquijotescă? Negreșit, mentorul de la Păltiniș a fost una din personalitățile majore ale culturii băștinașe din veacul abia încheiat (suntem departe de a-i nega valoarea intrinsecă, așa cum s-a pretins cu rea-credință), însă despre „colaboraționismul» sau se poate discuta și fără ghilimelele relativizării. Sunt de notorietate tentativele sale de apropiere de puterea comunistă, idealizată până la un punct îndeajuns de avansat), tocmai în virtutea programului etnicist și antioccidental indicat de dl Marino. De ce să-l inocentăm cu orice preț? De ce să ne ascundem după deget? Diaspora românească e martora a demersurilor insistente săvârșite de Noica în această nefericită direcție, similare cu cele ale unui agent de influență”.

8 septembrie

• [„România literară”, nr. 35] Mircea Mihăieș semnează articolul *Îndemn la nesupunere igienică*: „Mă tot minunez, de ani de zile, că o țară în care poluarea, batjocorirea naturii și jegul pur și simplu sunt atotstăpânitoare n-a fost capabilă să producă un partid ecologic viabil. Experimentele de la începutul anilor '90 au fost ori încercări ale neo-comuniștilor de a bloca, prin propulsarea propriilor oameni, domenii susceptibile să producă un mesaj politic primejdios pentru interesele lor (jaful sălbatic), ori formule rizibile, reprezentate de non-entități de genul Otto Weber. Nici în clipa de față lucrurile nu stau mai bine. În ciuda entuziasmului (cam heirupistic, ce-i drept, dar bine că e și așa!) al unor ONG-uri de a face «curățenie cu forța» (fapt resimțit de diverse instituții, dar și persoane, drept o formă de viol!), stăm încă pe mormane de gunoaie. (Un articol plin de

umor – când tandru, când negru – al lui Andrei Oișteanu, cu titlul *Ecologia salvează România*, publicat în revista «22», este relevant pentru starea și mentalitatea noastră în raport cu ideea de curățenie.) Recenta ieșire la rampă a unui partid ecologic reprezentat de Cornel Codiță a fost prilejul testării interesului românilor pentru această chestiune vitală a lumii contemporane. Dl. Codiță e un intelectual fin, obișnuit să desfacă în patru firul ideilor, dar e mai puțin un om de acțiune. În loc să-i vorbești românului despre conceptele postmoderne ale ecologiei, despre indicii de puritate a aerului, despre găurile din stratul de ozon și despre îngustarea pânzei freatice, îi pui o găleată și-o cârpă în mână și-i spui ce are de făcut. E singura metodă eficientă. [...] Momentul unui partid ecologist puternic (dacă se poate, fără aberațiile anti-globaliste ale «verzilor» occidentali!) e încă departe de România. Aici, la porțile Orientului, încă avem a ne lupta cu flegmele generos diseminate de contemporani, ca-ntr-o pictură de Jackson Pollock, cu mozartienele colonii de păduchi, cu mozaicul tip Ravenna al covoarelor din coji de semințe și cu arhitectonica somptuoasă, multistratificată a gunoaielor în care poți citi alternanța duioasă a anotimpurilor. Până la atingerea formulei «Oameni curați într-o țară curată» e cale de-o utopie”. □ Tudor Călin Zarojanu este prezent cu textul *Contabilitate și extaz*: „Ani de zile am fost complexat că nu (mai) reușesc să public o carte, în condițiile în care scriam aproape neîntrerupt. Din acest punct de vedere, cel puțin, oriunde ai decupa o felie din viața mea de scriitor, lucrurile arată aproape identic: așteptarea năucă, tentativele timide, defulările parțiale prin revistele literare și, mai ales, ceața groasă drept singur răspuns la întrebarea: «Oare voi (mai) publica vreodată o carte?» – toate acestea arătau la fel înainte de primul volum, după acesta, ca și după al doilea și al treilea. Nu doar statutul meu nu s-a schimbat în vreun fel, dar nici măcar mentalul. La 12 ani după apariția primei mele cărți și șapte după ultima, nu mă simt deloc mai sigur pe viitorul meu editorial decât mă simțeam în urmă cu 13, 15 sau chiar 20 de ani. Sigur, explicația cea mai brutală ar fi aceea că atât am avut de spus, că doar acele trei cărți meritau să fie publicate. Poate că nu întâmplător scriu aceste rânduri exact acum: după șapte ani, dacă nu ai loc de veci, te deshumează... Ani de zile am trăit cu această spaimă îngrozitoare, care n-a putut fi alungată de consolarea aparițiilor fragmentare. Când, din aceeași carte de sertar, mai multe prestigioase reviste, inclusiv «România literară», îți publică ample fragmente, ar reieși cumva că volumul face ceva mai mult decât doi lei. Dar... Ani de zile, după decembrie 1989, m-am acuzat și m-am certat că nu sunt în stare să cultiv relații, să găsesc sponsori, să obțin subvenții. M-am acuzat chiar și pentru faptul că, din cauza celorlalte ocupații și obligații, dar și ca urmare a firii mele, nu am frecventat niciodată cafenelele și crâșmele «literare», nici măcar cenaclurile, nu mi-am asigurat prietenia factorilor de influență, n-am pătruns în lumea scriitorilor, criticilor și editorilor, necum să rămân acolo. Și, firește, ani de zile i-am invidiat pe cei care fac toate astea. Acum știu că am fost un prost. Nu, nu este datoria unui scriitor să se lupte pentru publicarea cărților lui, să dea din

coate, să facă rost de bani, să facă lobby și marketing. Singura datorie a unui scriitor este aceea de a scrie, așa după cum simte și îl taie capul. Și, poate, să se asigure atât: că existența lui este cunoscută. Ceea ce doar în rare cazuri nu se întâmplă. În urmă cu peste două decenii, când am reușit să public prima dată într-o revistă, după așteptări și emoții firești de câțiva ani, nu m-am așteptat ca asta să-mi aducă brusc glorie, cu atât mai puțin bani. Am așteptat în schimb să se întâmple ceva, să se intereseze cineva de mine, să mă întrebe ce mai scriu, eventual să-mi propună publicarea altor pagini. Nu s-a întâmplat nimic din toate astea. Am descoperit că mă aflu în același punct de dinainte de debut”. □ Tudorel Urian recenzează romanul Claudiei Golea *Vară în Siam*: „Romanul Claudiei Golea, *Planeta Tokyo* (Premiul de debut al Editurii Nemira, 1997), avea darul să fie deschizător de drumuri în proza românească. Era primul roman românesc a cărui acțiune se petrecea în Orientul Îndepărtat și în care era relatată experiența adaptării unui român la o civilizație construită pe cu totul alte temeuri decât cea (sud-est) europeană. Pe fondul unei acțiuni vag-polițiste, autoarea făcea o radiografie din interior a societății japoneze, de la familia tradițională până la viața cluburilor de noapte și înfricoșătoarele bande Yakuza. Spre deosebire de mai toți scriitorii europeni care au scris despre Orientul Îndepărtat, scriitoarea româncă (absolventă a Facultății de Litere, secția japoneză-engleză și vorbitoare fluentă de limba japoneză) privea, în acest roman de debut, realitatea niponă nu cu ochii unui turist european, ci cu aceia ai unei persoane perfect integrate în viața socială și culturală. O privire mai puțin obișnuită, de *insider*, a unui om care a acceptat cele mai dure și extravagante experiențe (inclusiv consumul de droguri și acceptarea unei sexualități duse până în pragul prostituției) pentru a înțelege psihologia oamenilor și a cunoaște toate ungherele modului de viață japonez. Și, în plus, un om care are capacitatea de a compara, în permanență, civilizația lăsată acasă și valorile ei tradiționale cu modul de viață al oamenilor din acest îndepărtat capăt al lumii. Scriam, la vremea respectivă, că un astfel de roman, fără a fi o capodoperă a literaturii române, promovat cum se cuvine, ar avea toate șansele să devină un *best-seller* european – ceva gen Amélie Nothomb – fiind suficient de insolit la nivelul acțiunii, ușor de tradus și având încărcătura de uman a autenticității. După succesul *Planetei Tokyo*, a urmat, firește, un al doilea roman, înrudit cu primul, *Tokyo by night* (Nemira, 2000) și prima mare dezamăgire. Nu pentru că noul cadru, viața underground a capitalei japoneze, ar fi lipsit de interes – dimpotrivă! – ci pentru că autoarea a mizat totul pe cartea literaturii de consum. Acțiunea noii cărți nu este altceva decât o nesfârșită înșiruire de orgii sexualo-bahico-narcotice. Tonul confesiunii coboară uneori la cote inadmisibile ca în descrierea foarte naturalistă a felației pe care naratoarea i-o face unuia dintre oacheșii asistenți ai spitalului bucureștean în care a fost internată pentru dezintoxicare și care se încheie sublim cu voma femeii aplicată abundant pe mărul bărbatului. Construcția acestui roman este nulă, stilul coboară spre abisurile vulgarității, iar de problematizare nu (mai) poate fi vorba. Complet

debusolată și mai mereu narcotizată, naratoarea (mă bucur să cred că nu se identifică deplin cu autoarea) se confesează dezlânat, fără pudoare, dar și fără vreo urmă vizibilă de inteligență (sau, măcar, de luciditate) narativă. *Vară în Siam* (titlul trimite la un foarte cunoscut hit al trupei The Pogues, *Summer în Siam*, care ar putea fi luat foarte bine drept fond sonor la lectura cărții), cel mai recent roman al Claudiei Golea este un fel de combinație între *Planeta Tokyo* și *Tokyo by night*. Din păcate, mai aproape de ultimul. Singura deosebire marcantă față de precedentul roman o constituie locul de desfășurare a acțiunii. Japonia a fost înlocuită cu Thailanda, țara recunoscută pe toate meridianele globului drept paradis al drogurilor și al sexualității. O senzație de *déjà-vu* izbește cititorul de la primele pagini ale romanului. Același balans între o Românie sumbră (inevitabil asociată cu un peisaj de iarnă, frig, mizerie, străzi desfundate, spitale de dezintoxicare, «cafeneaua artiștilor», experiențe sexuale dezgustătoare – felației din precedentul roman îi corespund un act sexual efectuat de naratoare în timpul perioadei menstruale) și un Orient paradiziac (soare, vegetație luxuriantă, droguri și băuturi la discreție, oferte sexuale copleșitoare, hetero și homosexuale – nu degeaba este Thailanda țara turismului sexual). Egală cu sine scriitoarea descrie cu seninătate toate experiențele pe care le parcurge (de o atenție cu totul specială se bucură procesul tehnologic de fabricare a diverselor tipuri de droguri, micile secrete pentru sporirea calității lor, consumul și evaluarea fiecăruia dintre ele, dar și experiențele sexuale reale sau imaginare, pe care le descrie cu o perfectă dezinhibare). Nimic din ce i se întâmplă nu o miră, necum să o șocheze. Mai aproape de romanele erotice din seria *Emmanuelle* decât de Michel Houellebecq (și el autor al unei cărți, *Platforma*, a cărei acțiune se petrece în Thailanda, dar de cu totul altă factură), Claudia Golea nu descrie decât ceea ce simte pe propria piele. Cititorului european i se servește un meniu *à la carte*, după o rețetă pe care, cu un dram de efort, ar putea-o întâlni în orice alt punct al globului. Firește mă refer la cluburile de noapte cu programele lor erotice, la saloanele de masaj, la drogurile de toate felurile, mai puțin la șerpii și insectele degustate ca mari delicatese. Pentru autoare viața în Thailanda este ceva la fel de natural ca o plimbare prin Cișmigiu. În puținele sale momente de contemplare dintre două prize, o beție sau o partidă de sex mai mult sau mai puțin sălbatică (uneori toate trei la un loc) ea se străduiește să facă mici acuarele ale paradisului tropical” (*Biruit-au sexul*). □ Rodica Zafiu semnează articolul *Euro: noutăți argotice*: „Se știe că banii aparțin unuia dintre câmpurile semantice foarte productive în argou: ca și băutura, relațiile sexuale, violența, înșelarea – zone acoperite de un lexic de bază și de permanente dezvoltări figurate, metaforice și metonimice. Domeniul banilor este însă și foarte dependent de realitățile istorice concrete: foarte adesea denumirile familiar-argotice sunt legate de materialul monedelor sau bancnotelor în circulație și mai ales de culorile și imaginile de pe acestea. Așa se explică termeni de prin 1930 precum «țărăncuță» sau «barbișon» ori, prin 1970-1980, desemnarea bancnotei de o sută de lei ca «bălcescu», «albastră» sau «foaie».

Dolarii sunt încă, prin excelență, «verzi», «verzișori», «verdeață», «salate», «zarzavat» etc. Pe la 1860, monedele de aur erau numite «ochișori» sau «ochi de vulpe», cele de argint «albișori» sau «albitură». Evident, asemenea denumiri presupun o perioadă destul de lungă de stabilitate monetară: reprezentările și culorile din vreme de inflație n-au timp să se fixeze în imaginarul popular și nici în limbajul argotic. Unele denumiri mai generale trec însă de la o monedă la alta (așa s-a întâmplat, o vreme, cu «băncuță»). Există și universalii metaforice: de pildă, banii sunt văzuți în mai multe limbi ca materie consumabilă și mai ales comestibilă (în română se folosesc cuvintele «mălai» și «material»). Monede ieșite din circulație rămân în locuțiuni și expresii și pot căpăta sens generic: «parale» («ai parale?»), «gologani» («n-am un gologan»), «franci» («e vesel, e în franci») etc. O listă românească în care să intre deopotrivă termeni argotici actuali și forme ieșite din uz ar conține, alături de cele citate mai sus, alte metonimii – «sunători», «zimți» –, metafore – «solzi», «lozuri» – și cuvinte de diverse origini: «biștari», «carboave», «ghelzi», «lovele», «mangafeti», «mangări», «mangoți», «marafeti», «mardei», «pitaci», «pițule» etc. În numărul 6 din 2003 al revistei electronice «Marges linguistiques», consacrat argourilor, au apărut două articole despre reflexele în limbajul familiar-argotic al trecerii la moneda unică europeană. Autorii – Louis-Jean Calvet și José Antonio Millán – pornesc de la un proiect comun de înregistrare a transformărilor lingvistice provocate de euro (pronunția în diverse limbi a termenilor euro și cent, transferul unor denumiri familiar-argotice, apariția altora cu totul noi, substituirile în expresii etc.), prezentând în primul rând situația din franceză și spaniolă, însă cu referiri și la alte limbi (italiană, catalană, germană, greacă). Materialul – adunat din presă, conversații cotidiene, forumuri din Internet – cuprinde formații ad-hoc, jocuri de cuvinte accidentale, dar și cuvinte care par să se impună în limbajul colocvial. În spaniolă, mai ales, productivitatea lexicală e impresionantă: sunt atestate diminutive («eurito», «eurillo»), jocuri de cuvinte, modificări fonetice voite («leuro», «neuro», «negro», «oro») etc. Din citirea eronată a grafiei grecești provine un «eipo», cu diminutivul «eipito»; bancnota/ biletul de 500 de euro e numit Bin Laden, «pentru că nimeni nu l-a văzut»! Și așa mai departe. Autorii articolului repetă, prudent, că deocamdată nu se pot trage concluzii, nici nu e cazul să facă previziuni... Desigur, situația românească nu e comparabilă cu cea din limbile mai sus pomenite: la noi, se vorbește tot mai mult despre euro, dar moneda nu a înlocuit leul; nu e așadar momentul să ne întrebăm dacă în expresii de tipul «de doi bani» sau «de doi lei» se vor produce substituții prin cenți sau euro. Cum am arătat acum câțiva ani (în «România literară» 6/1998), forma «euro» ridică în română probleme de adaptare morfologică, din cauza structurii sale fonetice; de aceea rămâne invariabilă («zece euro»), ca și în italiană (în schimb, în franceză pluralul se notează în scris, iar în spaniolă apare și în pronunțare: «euros»). Despre substantivul «euro» a scris doamna Florica Dimitrescu (în *Drumul neîntrerupt al limbii române*, 2002), indicând și unele

tendințe de adaptare la sistemul gramatical românesc. Forma «euroi» a apărut ca o glumă, dar e destul de răspândită; de altfel, e comparabilă cu modul în care popularul «para» s-a «regularizat», adaptându-se seriei masculine a denumirilor de bani și producând pluralul argotic specializat pentru dolari: «parai». În ultima vreme am găsit însă chiar atestări care indică apariția unui echivalent argotic pentru euro – forma «coco»: «și-a propus să dea două milioane de coco numai pe lumină» («Academia Cațavencu» 24, 2004, 10); «promoționalul preț de doar 50 de coco» (ib.; din context se deduce că cifrele sunt exprimate în euro). De la «coco» se produc alte jocuri de cuvinte: «cocar» («sari cu cocaru' pe cardul lui Z.M.», ib.), «coconaut» («costa 100-200 de coconauți recepția de constatare» – ib.). Cred că în selectarea acestei forme a intrat, pe de o parte, o anume asemănare fonetică (finala neasimilabilă morfologic, în -o neaccentuat); pe de altă parte, relația funcțională dintre euro și dolar. În fond, deocamdată euro s-a adăugat dolarului (ca monedă forte, în care se calculează schimburi; concurența cu dolarul se vede și din necesitatea – chiar în limbajul oficial – de a folosi termenul eurocent pentru a distinge subdiviziunile monedei europenei de cele ale dolarului); nu e deci de mirare că a preluat ceva din sinonimia sa argotică. În cele mai recente dicționare de argou, cuvântul «coco» apare cu mai multe sensuri, printre care și «dolar». Nu e greu de imaginat un transfer urmat de o specializare: dolarii rămân «parai», iar euro devine «coco». Alte motivații sunt pure ipoteze: putem totuși aminti că repetiția silabică «co-co» are o expresivitate tipică limbajului infantil; putem evoca asociațiile semantice ale unor cuvinte vulgare sau depreciative de origine țigănească («cocar», «cocalar»); ne-am putea gândi, în fine, chiar la o reînviere a termenului «cocoșel» – desemnare familiar-argotică din anii interbelici (și de după război) a unei monede de aur (despre care s-a spus că ar proveni dintr-o referire afectuos-ironică la reprezentarea regelui Mihai copil). Ca de obicei, posibilități de explicație etimologică sunt multe, iar previziunile riscante. Rămâne o certitudine: impunerea euro-ului va avea și în română tot mai multe reflexe argotice”. □ La *Ochiul magic*, cronicar consemnează: „Cu o întârziere de trei luni, în revista «22» din 24 august 2004 apar textele intervențiilor a trei vorbitori la lansarea din 27 mai 2004 a noii ediții a romanului *Playback* de Stelian Tănase. Primul vorbitor, Gheorghe Crăciun, are o părere mai mult decât bună despre *Playback* pe care îl compară direct, fără ezitare, cu *Suflete moarte* de Gogol: «Romanul lui Stelian Tănase este o replică la romanul [la poemul, cum îl numește Gogol] *Suflete moarte*. Este o replică la un nivel metafizic pe care nu orice carte de proză îl poate atinge». Al doilea vorbitor, Ion Bogdan Lefter, este și el atât de încântat de roman, încât îl promovează solemn, ca într-o castă, pe autor în rândul postmodernilor: «O carte bogată, complicată, un roman mare: romanul unui coleg de proză postmodernă pe care panoramele literaturii române din ultimele două decenii trebuie să-l recupereze.» În sfârșit, al treilea vorbitor, Stelian Tănase însuși, consideră cu totul îndreptățite aprecierile elogioase la adresa cărții lui: «Eu continuu să cred că este cea mai bună carte pe care am

scris-o până acum.» Văzând atâta armonie în interiorul grupului celor trei, nu ne rămâne decât să ne îndepărtăm în vârful picioarelor ca să nu tulburăm un moment de extaz apologetic colectiv” (*Grup de trei*).

● [„22”, nr. 757] Rodica Palade realizează un dialog cu Sorin Antohi (*România în 2004: „marea evadare” e în toi*), din care se publică prima parte: „Mulți intelectuali români nu se găsesc în raportul strâns pe care-l am eu, voit, cu România profundă: mai ales în ultimii zece-cincisprezece ani, ei și-au construit buncărul în care să se poată izola între voiajele lor în străinătate, astfel încât își permit să ignore o parte din lucrurile pe care eu, aflându-mă aici două-trei luni pe an, le explorez și le analizez cu aviditate. Este o chestiune care m-a preocupat de mult și despre care am vorbit adesea: alienarea inteligenței – mă refer în primul rând la aceia care trec la noi drept intelectuali publici: «analistii», «publiciștii comentatori», «seniorii editori» (unul dintre barbarismele recente cele mai savuroase). Mulți dintre acești analiști au ajuns în poziții privilegiate într-o țară în continuare săracă. Ei sunt tentați fie să negligeze realitatea României profunde, fie să o prezinte în roz, uneori într-un mod discursiv înrudit cu telenovela: «crimă și viol», «corupție», «nudaspara.ro», intrigile de alcov al «vipurilor», urmăriți de la stadiul de «vipuști» până în mormânt, totul într-o atmosferă de carnaval instituționalizat, subvenționat de Uniunea Europeană (și, pentru cei mai șmecheri dintre români, de toți ceilalți concetățeni). Pe scurt: *eppur si muove*, ba chiar prosperăm cu toții deși nu ne dăm seama, mergem spre «noi culmi de progres și civilizație». Este un mod de a vedea foarte asemănător cu acela în care elita politică românească își privește propria țară: din Mercedes-ul sau mașina de teren cu geamuri fumurii, trecând în mare viteză de la buncăr la buncăr, de la reședință (secundară) somptuoasă la sediul Parlamentului (aurit tot mai frenetic pe banii publici) și de acolo la aeroport, «în delegație» sau în vacanțe de lux. De aceea, libertatea de expresie nici nu mai trebuie îngrădită, nu mai e nevoie de cenzură: ai noștri *spin doctors*, frunțașii politici, «analistii», chiar inarticulații corespondenți județeni ai posturilor de televiziune, se uită la țara lor printr-un ecran de mulțumire de sine, surprinși poate și ei, dacă au momente de autoscopie lucidă, de posturile pe care le ocupă și de ecoul lor public măsurat de sondaje, de viața lor îndestulată până la sătisfăcerea. Sunt rari aceia care, după ce s-au ajuns, continuă să se intereseze, dincolo de populismul cinic, de soarta compatrioților mai puțin întreprinzători, mai puțin norocoși, fără «spate» și avere. Până la un punct, accept că pentru a rezista României zi de zi ai nevoie de câte o doză de orbire voluntară, de beții ocazionale cu apă rece, de momente în care negi evidența, în care exagerezi și generalizezi semnele izolate și timide ale schimbării în bine. Dar spiritul critic, singurul care ne abilitază să ne exprimăm în chestiunile binelui comun, nu trebuie să ni se atrofieze. Nu pledez pentru asceză, pentru renunțarea la bunurile pământești, chiar dacă opțiunea mea personală este cumpătarea. Averele obținute prin munca onestă este vrednică de stimă, e normal să «zâmbesci tot drumul către bancă», vorba americanului. Totul

este ca prosperitatea personală să nu te orbească, mai ales dacă vrei să formulezi judecăți asupra ansamblului societății. [...] Ruptura elitelor de rest, dacă este să facem o buclă spre istoria noastră interbelică, mi se pare mai gravă acum. În perioada interbelică exista într-adevăr o clasa mijlocie, oricât de subțire și precară, din rândul căreia se ridicau în majoritate elitele intelectuale și politice. Pe de altă parte, în acea perioadă existau și căi de ieșire din străfundurile societății românești, din clasele sărace către elită. Dar, pentru a putea accede la nivelul elitelor, toți aspiranții, fie de clasă mijlocie, fie de mai de jos din societate, trebuiau să asimileze valorile clasei mijlocii. Deci, fiul de țăran care ajungea prin sistemul burselor private sau de stat să facă studii în străinătate și să devină profesor de universitate, practicant al unei profesii libere și/sau funcționar public/politician trebuia să învețe sânguincios o meserie și să asimileze valorile clasei de mijloc, pe vremea aceea relativ stabile, de regulă conservatoare, organizate de creșterea și prezervarea proprietății private, pe căi cinstite și într-un raport armonios cu binele public. Pe de altă parte, erau valori care izvorau dintr-un stil de viață foarte specific, elitele fiind adesea în legătură strânsă cu România profundă, niciodată la o distanță mai mare de o generație sau o căsătorie. Erau însă și intelectuali care veneau din clasa mijlocie inferioară – corp ofițeresc de rang mijlociu, funcționărimi, mici întreprinzători etc. – și care își petreceau viața mai ales în București sau în celelalte orașe. Ei tindeau până la urma să vină cu toții în București – și în Iași, în prima perioadă de după Unirea din 1859. Fenomenul s-a accentuat după primul război mondial, când elitele tinere erau atrase de o Capitală care se dezvolta impetuos, chiar dacă excesiv și haotic, după logica unui stat supracentralizat de la periferia sistemului mondial. Or, asta îi scotea pe mulți intelectuali din mediul lor natural de existență și îi izola de «talpa Țării», pe care o reconstituiău eventual prin idealizare, ca pe un fel de Arcadie pe care o apreciezi cu atât mai mult cu cât ești mai departe de ea. Pentru ardeleni, să ne reamintim, mutarea la București după Marea Unire era cam la fel de dificilă ca stabilirea la Budapesta, în ciuda diferențelor evidente de statut ale unui român în cele două capitale. Publicistica lui Goga este elocventă în acest sens [...]. În perioada de după 1989, majoritatea celor care se exprimă public provin din echivalentul mutant acestei pătri mijlocii din vremea comunismului de stat. Acești concetățeni au cunoștințe aproximative despre mediul social al României profunde, formate la mână a doua, prin turism sau în cadre artificiale (practică agricolă, de pildă), mai rar prin navetă sau stagii mai îndelungate spre/în sate și târguri. Sau, culmea, vin din România profundă, dar, din considerente de snobism mimetic și de arivism, au ales să își ascundă originile, de care se rușinează fără temeii, alegând foarte rapid să imite discursul despre societate pe care îl țin cei care nu o cunoscuseră realmente niciodată. Am fost mereu surprins de inabilitatea unora dintre arbitrii opiniei publice din România, despre care știu în mod pertinent că provin din straturile inferioare ale societății, de a-și asuma senin originile: ei oscilează între tentația de a și le ascunde, cea de a și le exalta agresiv (vezi

«dinastia» de moți etc.) sau de a și le drapa în genealogii fictive, dintr-o pudoare și dintr-un complex de inferioritate pe care le găesc deplasate. Nici măcar intrarea în «noua clasă» a postcomunismului, cea a noilor îmbogățiți (*nouveaux riches*, «ciocoi», oricum le-am spune), nu pare să ducă automat la împăcarea parvenitului cu propriul trecut, cu propriile origini. Poate e încă prea devreme să observăm instalarea tuturor oligarhilor noștri în condiția de boieri, de «baroni locali»: mai trebuie încă să ctitorească niște biserici (am văzut că donatorii se supun canonului iconografic numai pe jumătate, lăsându-se pictați în costumul Armani, nu în toga bizantină), să mai facă alte danii, să cumpere echipe de fotbal etc. La scara istoriei sociale, cincisprezece ani nu sunt suficienți pentru «rutinizarea tunului», dacă pot adapta un celebru concept al lui Max Weber. Nu ne-a mai rămas mare lucru din «vechiul regim» românesc, dar persistă refuzul individului de a se «prezenta în viața cotidiană» ca actor social liber, autonom și egal, care nu are nevoie să-și poarte la vedere arborele genealogic. Asemenea tribulații identitare, specifice crizelor de creștere ale modernității, nu rămân fără consecințe asupra situației inteligenței noastre, așa cum știm dintotdeauna. E normal să-ți asumi filiații intelectuale ideale, să le folosești pentru a-ți forja o personalitate, pentru a te plasa într-o serie. Totul este să faci asta cu luciditate, să păstrezi o sanitară «distanță de rol». [...] Din acest tablou lipsește tocmai umanitatea generală, pe care cetățenii României, fie că sunt într-un sat mic, fie că sunt într-un oraș mare, o au în comun, indiferent de originea lor socială, etnică, indiferent de toate celelalte deosebiri. O asemenea carență, lipsa conștiinței unei umanități comune, e cu atât mai gravă cu cât românii nu par legați suficient de o legătură social-politică, de «lucrul public». Astfel, persistența afilierilor și solidarităților premoderne, de tip clanic, precum și prioritatea lor în raport cu orice alte forme de sociabilitate, constituie deopotrivă un simptom și o explicație al/a modernizării noastre problematice: tardivă, reversibilă (de-modernizarea comunistă a societății a coincis cu modernizarea mutantă, de tip sovietic, a economiei), discontinuă temporal și spațial, mereu în șantier, dar numai foarte rar într-un proiect urmărit riguros. Există, pe deasupra, o topologie foarte ciudată a României, prin care totul se concentrează exclusiv la București, în câteva cartiere centrale și suburbii rezidențiale. Să notăm numele uneia dintre ele: Village français, complexă expresie a ceea ce eu numesc bovarism geocultural. Dacă e sat, să fie francez, măcar cu numele; dacă e periculos de aproape de București – un oraș în paragină, abandonat bucureștenilor fără avere – și de mahala – locul geometric al fuziunii între rromi și români, un arhipelag [...] ce tinde să acopere întregul spațiu citadin –, să fie cel puțin un ghetou de lux. Acolo, în «satul francez», stau sau visează să stea elitele: tot ce subzistă «după blocuri» sau în sate e nedemn sau fără importanță. Aceasta topografie s-a înrădăcinat în spiritul public în mai mult de un secol de efort centralizator al statului. În ultima vreme, ea este compensată de un regionalism ofuscat și negativ, câteodată inspirat și finanțat de obscure instituții și organizații străine, rezumat de una din multele celebrități cu notorietate

meteorică de după 1989 [...] în formula «m-am săturat de România». Atitudinea e prezentă mai ales în Ardeal și Banat, dar am avut până și un (ridicol) Partid al Moldovenilor. «Analiza» pe care o face băănățeanul sau ardeleanul care tună și fulgeră împotriva centrului de la București este frecvent o simplă tiradă orientalistă (în sensul geografico-simbolic al termenului, inițiat de Edward Said). Bucureștiului i se reproșează balcanismul și i se opun valori și stiluri de viață central-europene, care ar fi încă prezente în Ardeal și Banat. Dacă însă ne uităm la dezvoltarea și demografia celor două provincii sub regimul comunist, observăm că ele sunt în mare măsură rezultatul unui mare transfer de populație din Moldova, o altă regiune orientalizată. Transferul a început sub Gheorghiu-Dej, prin dezvoltarea centrelor industriale de tradiție, cum ar fi Brașovul. Sibiu a început la un moment dat să aibă o populație mare de olteni, Timișoara, după foametea din 1946-1947, avea o mare colonie de moldoveni, implantată în interstițiile create prin deportările în Bărăgan. Din orașele ardelenice și băănățene a dispărut aproape total populația care se afla în clasa de mijloc în mod tradițional (prin merit propriu și datorită circumstanțelor istorice defavorabile etnicilor români), și anume germanii și evreii; nici maghiarii nu se simt prea bine, deoarece nu toți maghiarii din orașele noastre provin din clasa de mijloc (sătenii și muncitorii maghiari au înlocuit în structura comunității lor etnice pe burghezii decasați de comunism, fenomen înregistrat de toate subgrupurile etnice din compoziția burgheziei; burghezii maghiari de origine evreiască au pierit în număr mare în Holocaust; alți burghezi maghiari, nu neapărat horthysti, au «fugit» în Ungaria). Pe scurt: cine s-a găsit să dea lecții de central-europenism? Este oare sigur că aceste «voci» au ceva de-a face, dincolo de «identificarea asociativă» (bovarică, dar ocazional onorabilă), cu Mitteleuropa? România se găsește în criză «la orașe și sate», ca sistem, din păcate comunismul a devastat cam toate acele identități și structuri regionale/locale pe care ne puteam sprijini în reconstrucția postcomunistă. Mai nou, mobilitățile în interiorul României trebuie coroborate în 2004 cu mobilitatea pe scară continentală și globală, care antrenează în primul rând păturile cele mai sărace din România, în special după anul 2002”.

14 septembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 238] Carmen Mușat recenzează romanul lui Gheorghe Crăciun *Pupa russa* (Editura Humanitas, 2004): „*Pupa russa* [...] este una din acele cărți [...] a căror apariție marchează o dată în istoria unei literaturi. Și nu numai datorită formulei narative alese de autor, ci și pentru că, prin tematica abordată, *Pupa russa* este o incursiune «la rece» în infernul cotidian al României comuniste [...]. Există o evidentă continuitate între romanul de la Humanitas și volumele anterioare ale autorului, de la *Acte originale/copii legalizate* la *Compunere cu paralele inegale* și *Frumoasa fără corp*, perceptibilă atât în ritmicitatea frazelor, cât și în preocuparea pentru analiza amănunțită a celor mai intime modulații ale gândirii personajelor. Vechile teme ale autorului – fascinația

identității multiple, scrisul ca aventură a căutării și instituirii unui «trup textual», ca și obsesia corporalității – sunt reluate aici într-un registru mai grav, dominat de o problematica etică, cea a impactului pe care îl are istoria asupra ființei morale a celor condamnați să supraviețuiască într-o lume pe dos. Leontina Guran, cea în jurul căreia se structurează romanul, este un personaj singular în literatura română. Prinsa fără scăpare în plasa istoriei, ea își ratează sistematic destinul, supraviețuind abulic în vârtejul unor evenimente pe cât de absurde, pe atât de semnificative pentru o existență a cărei traiectorie este determinată de o întâmplare banală, petrecută în copilărie, cu consecințe ce se prelungesc nefast de-a lungul întregii ei vieți. Totul începe în anii '50, când un grup de copii descoperă o parașută îngropată în câmp, prilej pentru miliția și securitatea comunistă să declanșeze o anchetă tipică, menită să demaște «elementele reacționare» din minunata lume nouă guvernată de și mai minunații reprezentanți – inculți și abrutizați – ai «puterii populare». Este epoca în care obsesia «dușmanului de clasă care nu doarme» făcea ca oameni nevinovați să ajungă în închisorile comuniste pentru vini inventate, iar familii întregi să trăiască sub semnul unei amenințări perpetue. După arestarea tatălui său și revenirea lui acasă, cu totul alt om, istoria «mică» și istoria «mare» încep să se deruleze într-un ritm amețitor. Prinsă în capcana istoriei, ca altădată în pânza alunecoasă și sufocantă a parașutei, Leontina traversează rând pe rând toate bolgiile infernului comunist, de la promiscuitatea vieții de internat, unde se lasă în voia instinctelor, la experiențele sale «politice» în calitate de secretar UTC, apoi, în facultate, instructor de partid, mai târziu responsabilă cu «prelucrarea» ideologică a elevilor, pentru a deveni, într-un final, agent al securității. Activitatea sa de activist de partid este dublată în permanență de o debordantă «activitate» sexuală, Leontina Guran fiind o veritabilă *femme fatale*, prin patul căreia trec nenumărați bărbați, dar și femei, căci ea e o ființă ambivalentă, prizoniera semanticii sonore a numelui, în care Leon și Tina, principiul masculin și principiul feminin, se înfruntă, se tolerează și se potențează reciproc. Episodul cu parașuta descoperită în joacă, precum și ratarea primei iubiri – singura relație în care Leontina Guran pune suflet – vor lăsa urme adânci în structura de adâncime a personajului. Pentru că nimic din ceea ce i se întâmplă ulterior nu o mai atinge. Nici o relație umană și nici un eveniment, nici măcar experiența maternității, nu vor mai avea asupra ei puterea de a o scoate din starea de totală inerție în care se afunda irevocabil. «Își face datoria» mecanic, fără urmă de implicare, ca și cum nu ei i s-ar întâmpla totul, ci unei străine la a cărei zbatere asistă detașat. Amestec inedit de Emma Bovary și Don Juan, Leontina Guran are aerul unei ființe care caută cu disperare ceva, fără să știe, de fapt, ce anume caută. În aceasta existență goală de sens, spaima de bătrânețe și de Dumnezeu o va împinge la gesturi majore, precum căsătoria și nașterea unui copil, care nu reușesc însă să o trezească la viață. Personaj inert și amoral, față de care cititorul nu are reacții nici de simpatie, nici de antipatie, Leontina este o «păpușă rusească», o marionetă pasivă, manevrată de un păpușar

obscur și crud, pentru care existența individuală nu are nici o valoare, o păpușă docilă, incapabilă să se opună istoriei, constrânsă să supraviețuiască «la cheremul întâmplării». În această ipostază, destinul ei este semnificativ pentru toate viețile frânte ale celor care au avut ghinionul să trăiască în lagărul comunist, captivi într-o lume a dezintegrării morale și spirituale. Incapabilă de iubire – nu-și poate iubi nici copilul, nici pe vreunul dintre nenumărații ei amanți –, ea este, totodată, și un obiect decorativ, un mecanism, o păpușă gonflabilă, asemeni celor destinate să satisfacă fanteziile sexuale, o femeie senzuală și foarte frumoasă care, dincolo de aspectul fizic strălucitor, este lipsită de consistență, o ființă plată, fără adâncime, fără viață interioară, fără afecte. Semnificativă este în economia romanului, tocmai pentru că prefigurează destinul de obiect al eroinei, scena descoperirii unei păpuși de cauciuc în dumbrava de stejari, pe care copiii, în jocul lor, o aruncă nepăsător de la unul la altul. Ea trăiește «viața că o pedeapsă», absorbită în pustiuul zilelor, cufundată în rutină și fals, într-o continuă irosire, când provocată, când doar suportată, făcându-și din indiferență și artificialitate un mod de a fi. Pupa russa sau matrioșka – păpușă rotundă de lemn în burta căreia stau ascunse păpuși din ce în ce mai mici – nu indică doar identitatea plurală a personajului, ci și tehnica narativă utilizată de autor în elaborarea romanului. Construit pe mai multe paliere narrative, prin suprapunerea unor momente temporale distincte, între care naratorul se mișcă în zig-zag, *Pupa russa* are o structură muzicală, vizibilă nu doar în opțiunea autorului pentru titluri preluate din *Carmina Burana* [...], ci, mai ales, în modul contrapunctic de succesiune a episoadelor, în frecvențele reluări ale unor secvențe sau imagini ce revin asemeni unor leit-motive prin care se punctează ritmic desfășurarea unei simfonii” (*Prinși în capcana istoriei*). □ La *INFO ministeriale* se consemnează: „Săptămâna trecută, pe 10 septembrie, Ministerul Culturii și Cultelor a dat publicității listele de cărți și publicații culturale selectate pentru achiziționare de către bibliotecile publice din țară, cu finanțarea Ministerului. În materie de reviste, Comisia Națională de Achiziții Carte și Abonamente la Reviste Culturale pentru Biblioteci Publice din România (majusculele sunt preluate ca atare din Comunicatul de presă al Ministerului) a selectat 14 (paisprezece) titluri: «Universul cărții», «Biblioteca Bucureștilor», «Biblioteca», «Contemporanul», «Tribuna», «Convorbiri literare», «Albina românească», «22», «Scrișul românesc», «Datini», «Limba și literatura română», «Literatorul», «Teatrul azi» și «Ex ponto». Reamintim că Ministerul acordă mici subvenții anuale unui număr de peste 120 (o sută douăzeci) de reviste culturale. Conform deciziei de acum, cititorii bibliotecilor publice nu vor avea acces decât la cele 14 (paisprezece), dintre care lipsesc săptămânalele cele mai vizibile pe piață culturală actuală: «România literară», «Dilema veche», «Adevărul literar și artistic» și «Observator cultural». Presa de săptămâna trecută a comentat acid decizia Comisiei și a Ministerului. Conform «Adevărului» din 11-12 septembrie, au fost selectați «aceiași veșnici clienți ai banilor publici». Solicitat de «Evenimentul zilei» să explice absența dintre revistele care vor fi achiziționate

de biblioteci a «României literare» și a «Observatorului cultural», ministrul Răzvan Theodorescu a spus despre cea dintâi că e «puternică» și, în consecință, n-ar mai avea nevoie de «ajutor», iar despre revista noastră că... «ea e culturală în măsura în care o considerați dumneavoastră culturală. Ei monitorizează Ministerul Culturii și Cultelor, mai multe nu știu»!?! Neavând despre ministrul Theodorescu o părere atât de proastă încât să vedem în declarația sa altceva decât o antifrază, constatăm cu satisfacție că programul nostru de monitorizare a politicilor și a cheltuielilor publice ale Ministerului Culturii e atent «monitorizat» în Minister. Lectură plăcută în continuare!”

15 septembrie

● [„România literară”, nr. 36] Rodica Zafiu semnează articolul „Apă plată”: „Nu e nevoie să fii lingvist ca să observi o amuzantă reorganizare lexico-semantică, produsă în ultimul deceniu în zona adjectivelor care determină termenul apă: în uzul curent a apărut «apa plată» (prin calc legitim, dar nu automat, dat fiind că existau în teorie mai multe alegeri posibile), în vreme ce adjectivul «mineral» – în sintagma «apă minerală» – riscă să se specializeze cu un sens impropriu, illogic, dar tot mai răspândit. Cred că mulți dintre vorbitorii limbii române au constatat că există în uzul curent opoziția «plat»/ «mineral», în care «mineral» e interpretat ca «gazos», «efervescent» etc.: sens total nemotivat etimologic, dar ilustrativ pentru căile imprevizibile ale evoluțiilor semantice. Povestea e simplă și ține de istoria obiectelor, a produselor: pe piața românească, până în 1989, apa minerală era exclusiv (sau aproape exclusiv?) carbogazoasă; una din experiențele comice trăite de mai mulți români călători sau exilați prin țări străine era să constate că au dat bani pe o sticlă cu apă numită «minerală», dar pe care o percepeau ca perfect echivalentă celei de la robinet, pentru că îi lipsea trăsătura specifică: efervescența. Într-o logică normală pentru cetățenii obișnuiți să nu creadă meritele înscrise pe etichete și să considere că prețul trebuie regăsit în ceva palpabil și vizibil, a da bani pe apă chioară constituia o frustrare explicabilă. După 1989, apa minerală necarbogazoasă a apărut pe piața românească, începând să se răspândească – prin preferințe de gust, uneori și prin tendința de a urma o modă occidentală. Sintagma care s-a impus până la urmă pentru a desemna noul produs poate fi considerată încă o dovadă a rezistenței francofoniei românești: apă plată («cară sticle cu apă plată românească», «Evenimentul zilei» 20.10.2003) – calchiază fr. «eau plate». În concurență cu «plat», mai există totuși, în stilul colocvial, și formula «fără bule»: «ei țin post de când se știu, tot cu pâinică și apă fără bule» (Forum «România Liberă», 15.03.2002). Oricum, adjectivul «plat» are avantajul lipsei de ambiguitate; dacă (prin calc din alte limbi) s-ar fi impus cu acest sens sintagma «apă naturală», riscul de ambiguitate și improprietate semantică ar fi fost destul de ridicat: din moment ce și apa carbogazoasă poate fi cât se poate de naturală. Improprietatea rămâne însă, cum spuneam, în seama celui alt termen al opoziției. Datorită

apariției produsului nou, și cel complementar – apa minerală carbogazoasă – a avut nevoie de o etichetă distinctivă: și, dată fiind precedența și dominarea pe piața locală, e de înțeles că vorbitorii au tins să-i atribuie denumirea generică de «apă minerală». Numai că funcționarea distinctivă înseamnă folosirea adjectivului «mineral» («care conține substanțe minerale») cu un sens impropriu. Opțiunile diferențierii ar fi fost de fapt mai multe, imitate după modele străine («effervescent», «sparkling», «gazeuse», «frizzante», «gassosa», «gassata», «con gas» etc.) sau inventate din nevoi imediate de înțelegere și expresivitate. Dacă termenul «efervescent» nu pare a se impune în vreun fel, întâlnim în schimb adjectivele «gazos» («bea apă plată în loc de apă gazoasă; dacă preferi apa gazoasă uite-te pe etichetă să fie gazoasă natural, și nu sifon», egirl.ro), «gazeificată» («apa minerală, gazeificată», terapii-naturiste.com), «carbonată» («izvor de apă minerală carbonată», eimobiliare.ro), «acidulată» («acidulate: Borsec, Poiana Negri, Dorna», SoftPedia Forum) și mai ales, colocvial, sintagma «cu bule». □ În *Beneficiile nevrozei*, Ion Simuț scrie despre jurnalul lui Marin Preda: „Marin Preda scrie jurnal pentru a ieși din nevroză, atunci când puterea de fabulație e diminuată sau blocată. Scriitorul cunoaște foarte bine mecanismul psihologic, valabil pentru sine însuși. La 27 august 1958, aflat la Sinaia în convalescență, observă că nu poate scrie nuvela *Friguri*, în care urma să speculeze epic o călătorie în Vietnam, dar jurnalul îl consolează: «Imposibil deocamdată să încep micul meu roman vietnamez. Voi mai încerca până diseară, dar nu prea am speranțe. În schimb am stări depresive în care [e] imposibil să împing focarul de inerție care irită gândirea și bucuria mea de a trăi. Acest jurnal merge; îndată ce încep să scriu la el, focarul de inerție obsesiv începe să cedeze și gândirea se desfășoară firesc. De-aș putea intra în materialul romanului, ah, ce victorie ar fi!» (p. 18-19). Beneficiul nevrozei e jurnalul, iar beneficiul jurnalului e dobândirea echilibrului, care face posibilă literatura. Valoarea terapeutică e singura utilitate a însemnărilor zilnice, acceptată de Marin Preda. Jurnalul și romanul nu merg deodată, ba chiar se exclud. Se vede foarte clar din puținele pagini ale jurnalului intim, restituit de Eugen Simion și Oana Soare, într-un volum masiv, îmbogățit cu «carnete de atelier» și extrase din interviuri, mărturisiri și publicistică, pentru a reconstitui contextul social, politic și literar. Marin Preda nu a scris jurnal decât în perioadele de refacere, pe durate scurte, când se afla încă în spital, sub tratament și supraveghere medicală. O primă secvență de jurnal intim nu a mai fost găsită după moartea scriitorului și răscolirea arhivei de către procuratură și alți intruși atrași de viața personală a prozatorului. Ea cuprinde probabil însemnări din anul 1958, până la data de 28 iulie, după cum rezultă din cea de-a doua parte a jurnalului intim (v. p. 3 în volum), începută la Sinaia, în 24 august 1958, și întinsă, cu intermitențe până la 12 noiembrie același an. E secvența cea mai lungă de jurnal, și ca interval (mai puțin de trei luni) și ca text (aproximativ 60 de pagini). În continuare în volum sunt 160 de pagini din atelierul de creație al romanului *Risipitorii* (variante, elaborări fragmentare, note despre personaje, dialoguri,

repartizarea narațiunii pe capitole și părți, alte anexe). Partea a treia a jurnalului intim (repet: partea întâi lipsește) cuprinde însemnări timp de o lună, din 22 noiembrie 1959 până în 23 decembrie 1959, în 22 de pagini. O altă secvență (singura care nu e legată de o spitalizare) e intitulată de autor «Jurnal foarte intim», totalizează doar 14 pagini cu mărturisiri din mai-iunie și septembrie-noiembrie 1964 (partea cea mai mare), 1 februarie 1965 (o pagină), noiembrie 1966 (șapte rânduri de bucurie la cumpărarea unei mașini Fiat 1300) și 25 ianuarie 1967 (două pagini, la încheierea volumului II din *Moromeții*). Restul volumului include carnetul de atelier al romanului *Delirul* (aproximativ 140 de pagini) și note pentru romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* (20 de pagini), plus o sută de pagini de *addenda*, cu fragmente din proiectul de roman *Adam Fântână* și alte extrase. Deci din totalul de 560 de pagini ale volumului (cu documente revelatoare pentru laboratorul de creație al romanelor), abia o sută sunt de jurnal intim sau foarte intim”. □ La *Ochiul magic*, Cronicar consemnează: „În Ziarul de duminică și, într-o reluare cu sarcasmele de rigoare din Academia «Cațavencu» nr. 35, am citit câteva stupefiante mărturisiri ale dlui Virgil Tănase. Cum care V.T.? L-ați uitat pe transfugul din România ceaușistă stabilit în Franța și care a dispărut o vreme, amestecat într-o afacere de spionaj, spre a se afla că a fost «protejat» de D.S.T., pentru care, se pare, lucra, ca să nu cadă în mâinile Securității, cu care nu se știe cum se pusese rău după ce stătuse bine? Echivocurile din fraza de mai sus provin direct de la sursa lor principală: o cărticică publicată la Paris de către dl V.T., după reapariția lui spectaculoasă ca o teleportare, în care, ca într-o parabolă din secolul XVIII, firește francez, autorul își relatea pățaniile într-un stil ironic-ambiguu din care fiecare cititor înțelegea ce voia. După 1989, rămas în Franța, romancierul de duzină care visase cândva să fie «mai Cehov decât Cehov, mai Caragiale decât Caragiale, mai Balzac decât Balzac» (conform spuselor proprii din interviul acordat «Ziarului de duminică»), a fost numit într-o importantă funcție culturală în care reprezenta România. Funcție în care se află și astăzi. Și de la înălțimea căreia declară, moral, că «România a luat drumul prăbușirii culturale», care este «cel al căderii în capitalism». După 1989, desigur. Așadar cel care conduce principala instituție culturală românească din Franța e de părere că în comunism se făcea mai mult pentru cultură decât în epoca actuală. Chiar de ar fi așa, dl V.T. trebuia mai întâi să-și prezinte demisia din funcție înainte de a o spune. Să trecem. Dl V.T. merge mai departe pe calea aceasta, bine cunoscută, a mușcării mâinii care te hrănește, declarând că, dacă în regimul trecut, existau propagandă și minciună, spectacolul de teatru era, cel puțin, unul de calitate, în vreme ce azi ține de «teatrul prost». De vină este capitalismul pe care-l construiesc în România liderii puterii de acum. Nostalgiiile dlui V.T. sunt un drept sacru al dlui V.T., tot așa cum antiamericanismul dlui Eugen Mihăescu, pe când reprezenta la UNESCO o Românie foarte proamericană, era dreptul dlui E.M. Singura observație pe care astfel de opinii o îndrituiesc este că nu te obligă nimeni să reprezinți în lume o cultură pe care nu dai doi bani. Cât despre onoarea care i-ar

obliga pe înși ca V.T. și E.M. să le comunice direct, nu prin interviuri în ziare, celor care i-au numit în funcție disprețul lor desăvârșit *n'en parlons plus*” (*Spectator ca la teatru...*). □ Tot Cronicar: „în «Timpul» de la Iași (nr. 7-8), o temă recurentă pare să fie disputa elitiști-antielitiști, declanșată de cartea lui Sorin Adam Matei, continuată în diverse locuri de înșiși protagoniștii satirei lipsite de idei și de haz a lui Matei și trasă pe margini de unii și alții mai mult sau mai puțin neimplicați în toată povestea. Recenzia dnei Gabriela Gavril la *Boierii minții* este interesantă. Deși cartea nu merita nici atâta exces de stimă, nici atâta dispreț cât i s-a arătat: e o bâlbâială intelectuală de toată frumusețea. Marginalii de care vorbeam sunt, în numărul cu pricina din «Timpul», eternul și fascinantul domn Gabriel Andreescu și dl Valentin Protopopescu. Luând-o în ordinea inversă menționării, dl V.P., care a fost pomenit de un comentator în contextul polemicii, se simte obligat la o replică întinsă pe două pagini de revistă, valorând adică vreo 25 000 de semne. Ideea ar fi că de ce i-a zis dl Dan C. Mihăilescu «arendaș al minții». Boier, treacă-meargă, dar arendaș? Și, uite așa, dl V.P. se chinuiește, luând *ad litteram* expresia, să ne convingă că n-a fost niciodată arendașul nimănui. Mai trist e cazul dlui Gabriel Andreescu. După ce pune laolaltă două încălcări ale unor reguli foarte diferite între ele (una, faptul că dl Liiceanu fuma în sala de la G.D.S., deși tocmai se votase interzicerea fumatului, și a doua, decizia dlui Pleșu și Dinescu de a candida la C.N.S.A.S., deși fuseseră membri P.C.R.), dl G.A. ne informează ritos că dl Liiceanu n-a avut nici un drept să conteste decizia celor doi și, mai ales, felul dur în care a făcut-o, de vreme ce a continuat să fumeze la G.D.S. Amestecând derizoriul cu seriosul, fără însă a simți deosebirea de nivel, ca mai în toate textele, dl G.A. reușește performanța de a transforma o problemă reală într-un fel de denunț public al incalificabililor săi colegi de grup pentru dialog social, numiții Liiceanu și Pleșu”.

● [„22”, nr. 758] Se publică a doua parte din dialogul realizat de Rodica Palade cu Sorin Antohi (*România în 2004: „marea evadare” e în toi*): „Cred că [migrația] este singura noastră formulă actuală de dezvoltare. Când se ridică opreliștea de la frontieră, lumea știe în ce direcție să apuce. Am văzut în decembrie 1989 și în fiecare zi de atunci încoace: nu ne-a invadat nimeni, noi am plecat. S-au mai pripășit unii străini, unii dubioși ori de-a dreptul infractori (mafioți, criminali urmăriți de Interpol, pedofili etc.), alții serioși, alții în fine niște excentrici care-și găsesc la noi utopia. Dar singurul motiv de optimism pentru termenul scurt vine din fluxul emigrator (nu vorbesc de e-migranți, cum s-ar putea numi toți cei ce navighează pe Internet). Problema care se pune acum este construirea și difuzarea «imaginei României» în forme ceva mai abile decât campaniile despre «eterna și fascinanta» țară a lui Dracula. Problema are două aspecte: mai întâi, trebuie să le spunem străinilor cine suntem, ca să-i atragem să ne viziteze și să investească; apoi, trebuie să le spunem romanilor expatriați (nu contează dacă permanent sau temporar, aceste doua categorii sunt poroase) cine sunt ei, care le sunt rădăcinile, de ce este bine (psihologic, moral, economic) să nu și le reze.

Din păcate, nu am observat o substanțială creștere și îmbunătățire a propagandei românești în străinătate, nici măcar în rândul comunităților românești compacte apărute în ultimii ani. Eu urmăresc TVR International prin satelit la Budapesta, au început să apară telefoanele și scrisorile ori e-mail-urile de la emigranții noi. Emigrația românească (în care eu includ românii de orice etnicitate, limbă maternă, confesiune etc.) nu mai e compusă doar din emigranții anticomuniști ai anilor 1940-1960, din evreii și germanii mai mult sau mai puțin vânduți de statul-partid pe valută, din aventurierii scăpați în excursie și «rămași», din emigranții economici ai ceaușismului, din persoanele dubioase plecate pe jumătate cu voie de la Securitate ori infiltrate de aceasta. Apar acum cei care solicita să-i asculte și să-i vadă pe maneliști, pe noii noștri interpreți de house și rap, dance și alte asemenea. Apar tinerii care își pot face o situație în câțiva ani, profesional și financiar vorbind, după care pot judeca flexibil dacă rămân în străinătate sau se întorc, dacă navetează între vatră și Occident. Dintre aceștia, comunitatea românească din Silicon Valley mi se pare cea mai dinamică, din rândurile ei au apărut oameni de afaceri și specialiști de mare succes, dotați în plus cu un etos comunitar sănătos și modern, angajați în multe proiecte profesionale și filantropice de interes național. Lumea evoluează! Nu mi se pare însă că statul are o strategie inteligentă de comunicare cu românii expatriați. Cunosc anumite inițiative, știu că există multe bune intenții, de la nivelul ambasadelor noastre la cel al centrelor culturale, al Institutului Cultural Român etc. Dar nu e de ajuns”.

21 septembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 239] La rubrica *INFO ministeriale* se consemnează: „– *Scandalul achizițiilor de reviste și cărți continuă*. «Evenimentul zilei» de marți 14 septembrie 2004 publică sub semnătură lui Bogdan Ciubuc un material în care este taxată dur lista achizițiilor de abonamente (la publicații periodice) și de carte pentru bibliotecile județene, emisă recent de către Ministerul Culturii și Cultelor: «Problemele semnalate sunt aceleași: favoritismul evident în selectarea editurilor de la care se achiziționează cărți (prin contracte de sute de milioane de lei), componenta comisiei, alcătuită din persoane lipsite de renume în mediile culturale, absența de pe listă a marilor edituri – Humanitas, Polirom –, dar și absența de pe lista publicațiilor achiziționate prin abonamente a unor titluri de referință: România literară, Observator cultural, Dilema veche, Timpul, Orizont etc., în favoarea unor reviste submediocre ca Literatorul sau Contemporanul, pentru care MCC a comandat câte 300 de abonamente». Este amintită și declarația stupefiantă a lui Răzvan Theodorescu prin care acesta afirma că MCC «ajută revistele slabe, fără mari posibilități financiare» iar editurile Humanitas și Polirom nu sunt, din punctul de vedere al comisiei ministeriale, «necesare» spre a fi finanțate. În continuare sunt citate declarații ale unor directori de edituri și publicații direct afectate de politica ministerului: Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Gabriel Liiceanu și Silviu Lupescu. Potrivit directorului

«României literare», fondurile distribuite prin intermediul MCC către edituri și reviste sunt suficiente pentru «maximum trei numere și jumătate pe an». În schimb, «toate celelalte facilități au dispărut; mai întâi s-au tăiat fondurile pentru difuzarea externă. În momentul de față, România literară poate fi citită pe Internet la ambasadele și consulatele românești din străinătate, dar nu mai ajunge în forma tipărită nicăieri. Iar la biblioteci a dispărut; nu se mai trimite nimic. Noi nu putem trimite, poșta fiind foarte scumpă. Revistele care au fost achiziționate sunt ale ministerului, țin direct de acesta, nu sunt particulare». Silviu Lupescu, directorul Editurii Polirom: «Suntem amuzați de aprecierile subiective prin care un funcționar de stat își permite să discearnă ce edituri și publicații ar fi sau nu «necesare» și «importante» în România de astăzi. Ne uimește, în egala măsură, includerea Editurii Polirom printre cele «ostracizate» de ministru. Lista autorilor români, de indiscutabilă valoare, publicați la Polirom, cuprinde sute de nume. [...] În aceste condiții, o catalogare precum cea propusă de dl Theodorescu în Evenimentul zilei nu poate fi considerată decât jignitoare, defăimătoare și, în orice caz, inadecvată pentru un funcționar de stat. Logica sa pare la fel de surprinzătoare: sistemul de achiziții publice ar fi menit să ajute editurile și publicațiile slabe sau falimentare ori pe cele pe care ministrul și comisia le agreează. Credeam că atribuțiile unui ministru al culturii sunt cu totul altele decât a pune etichete discriminatorii și lipsite de responsabilitate».— *Ion Nicodim acuza MCC*. Într-o declarație apărută în «Adevărul» de marți 14 septembrie, unul dintre cei mai semnificativi artiști romani contemporani, Ion Nicodim, acuză – invocând cazul unei recente expoziții personale din Italia – lipsa de interes a Ministerul Culturii și Cultelor față de promovarea artei românești în străinătate: «În februarie anul acesta eu și soția mea, Ariana, am primit o invitație din partea municipalității din Bologna, pentru a participa cu o expoziție la Pallazzo Stella – loc în care au expus nume mari ale artei contemporane. La începutul lunii martie l-am întrebat pe ministrul Culturii, Răzvan Theodorescu, dacă mă poate susține, plătindu-mi transportul. Am primit răspuns afirmativ și așteptam liniștit plecarea în Italia, vernisajul fiind programat pe 25 mai. La mijlocul lunii mai, îngrijorat că nu primeam nici o veste din partea MCC, am sunat și mi s-a spus că scrisoarea îmi fusese rătăcită, dar să stau liniștit că se va rezolva. În ultimul moment, am primit o scrisoare din partea ministrului, însă când m-am dus la secretarul de stat Ioan Hidegcuti pentru a-mi ridica banii, acesta mi-a spus: «Ministrul a semnat, ministrul să vă dea banii». Până la urmă, în baza unei scrisori prin care mi se dădeau 5000 de Euro din cei 13000 cât costa transportul, au putut pleca lucrările. Au ajuns în Italia pe 24 mai, la ora 16, iar pe 26 mai, la ora 17, avea loc vernisajul. Dacă cineva vrea să facă antipromovare culturii române, Ministerul Culturii reușește acest lucru». Un dezinteres similar a fost acuzat și de – între alții – pictorul Gheorghe Anghel”.

22 septembrie

• [„România literară”, nr. 37] G. Pienescu semnează articolul *Câte ceva despre altceva*: „Între istoricii și criticii literari (pe de o parte) și textologi (pe de altă parte) mocnește de multă vreme o tensiune reciproc depreciativă și totodată păgubitoare, cred, pentru cultura noastră. Explozii nu s-au produs, cel puțin până acum. Dar din când în când a mai răbufnit câte o supapă de siguranță și s-a mai auzit și câte un țignal de alarmă. Dar scurt și fără consecințe catastrofale, dintr-acelea care le plac redactorilor din presa mică, fie scriptți, fie video. Dovadă că «sistemul» se află sub control – sub controlul sfintei indiferențe generale românești. [...] Citarea edițiilor cu toptanul, fără discernământ critic filologic și istorico-literar, discreditarea «buchiselii» lingvistice comparate, absolut necesare, precum și a minuțioaselor cercetări bibliografice preliminare, fără de care nu pot fi realizate ediții corecte, de încredere, precum și tăcerea savant îmbufnată a majorității lingviștilor, căroră s-ar părea că nu le prea plac dialogurile polemice, au înlesnit și înlesnesc pătrunderea în textologie a impostorilor, a șarlatanilor, a plagiatorilor – căci există și în textologie plagiatori –, și a tot soiul de furi și de tâlhari pseudo-culturali. Vinovați de prezența lor din ce în ce mai numeroasă și mai neobrăzată sunt, de bună seamă, pe lângă cei deja menționați, directorii neșcoliți cum se cuvine ai editurilor, unii conducători de instituții culturale, și ei tot atât de nepricepuți, ca și directorii de edituri, în istoria limbii literare românești, și înșiși cărțarii, adică îngrijitorii de ediții cu bună pregătire profesională, dar care nu-și exprimă în prefetele lor, alături de «normele de transcriere» a textelor pregătite pentru tipar, ori în presa literară, cu acuitate, și observațiile critice despre valoarea sau nonvaloarea edițiilor anterioare ale textelor a căror corectitudine filologică tocmai o supraveghează, precum și a celorlalte reeditări contemporane, considerate, fără să și fie, actuale. Și, în sfârșit, o mare parte din vina pentru pătrunderea, instalarea într-o sinecură ifosată științific, uneori plină de țafne din te miri ce a acestor neisprăviți nu numai într-ale textologiei, le revine cronicarilor de ediții. De cele mai multe ori binevoitori fără de voie față de retipăririle unor anteretipăriri necunoscute, acești cronicari își satisfac exigențele dând câteva târcoale culturale ultimelor reeditări ale vechilor reeditări, cu subtilitate ori fără de – după condeii și capacitățile enciclopedice ale fiecăruia –, dar fără nici măcar o singură aluzie la valoarea ori nonvaloarea textologică a paginilor comentate sau la priceperea ori nepriceperea profesională a îngrijitorilor de ediții. Din cauzele acestei indiferențe, caracteristice majorității cronicarilor, menționez, deocamdată, doar câteva: [...] insuficiența cunoaștere a istoriei limbii române scrise, adică literare, sau poate chiar necunoașterea acestei istorii, de unde imposibilitatea de a sesiza prompt, la o simplă lectură, autenticitatea ori neautenticitatea unui text «clasic», ce poate fi falsificat prin greșeli de tipar, interpretări eronate ale grafiilor specifice ori nespecifice unui autor, deci ale stilisticii lui fonetice și chiar ale foneticii lui sintactice, prin interpolări involuntare, accidentale sau dimpotrivă, deliberate [...]; opinia unora, evident eronată, că

istoricii și criticii literari nu au nevoie, pentru a emite judecăți de valoare despre scriitori, de ediții de opere complete, «savante», cu variante și note redactate după normele criticii de texte; de asemenea – ca să simplific –, refuzul cronicarilor de a se angaja în verificarea, fie și numai parțială, prin sondaj, a travaliului efectuat de îngrijitorul de ediție, verificare întotdeauna complicată, fastidioasă, în comparație cu excursul întotdeauna plăcut pentru că nu este constrâns de rigori «științifice», în jurul unor impresii de lectură și unor confluente de idei. Edițiile de opere complete ale scriitorilor noștri «clasici», cu variante și note de istorie literară elaborate cu respectarea riguroasă a complexelor exigențe specifice textologiei moderne sunt absolut necesare culturii noastre, acum și până nu va fi prea târziu, pentru că patria noastră este și va trebui să rămână limba română. După cum este necesară, tot acum, formarea unei noi generații de *cărțari*, adică de editori profesioniști, precum și demascarea fără cruțare și eliminarea tuturor impostorilor pătrunși prin diverse tertipuri arivistice în acest domeniu de activitate, totuși intelectuală, adică nepotrivit cu capacitățile lor de șarlatani și de șparlitori”.

□ În *Hans Castrop în România comunistă*, Tudorel Urian scrie despre Leonard Oprea: „Înainte de 22 decembrie 1989, Leonard Oprea era ceea ce s-ar putea numi un scriitor *pour les connaisseurs*. Scrisese două cărți, una de proză scurtă, *Radiografia clipei* și un roman, *Cămașa de forță*, ambele interzise de cenzura comunistă, dar a căror circulație în regim samizdat, precum și unele povestiri publicate în revistele culturale făcuseră ca numele autorului să dobândească o oarecare faimă în cercurile celor care cochetau cu ideea de disidență. Categorie, în anii '80, numele scriitorului Leonard Oprea devansa net notorietatea operei sale, din motive lesne de înțeles: circulația produselor sale literare se restrângea strict la nivelul primului cerc de prieteni. Ghinionul a părut să însoțească destinul cărților lui Leonard Oprea și după căderea comunismului. Publicate imediat după revoluția din decembrie 1989 (*Radiografia clipei* în 1990, *Cămașa de forță*, 1992) cele două cărți ale rezistenței anticomuniste au trecut aproape neobservate. Era vremea acțiunii, a marilor schimbări, timpul în care istoria se scria în stradă, revoltele se strigau în gura mare, presa scrisă și cea audio-vizuală puteau folosi exprimarea directă, lipsită de inhibiții, pentru a rosti cele mai incomode judecăți și prea puțini mai rămăseseră cei dispuși să-și piardă timpul cu citirea unor opere fictive în care adevărurile politice și sociale erau învăluite în complicatele înțelesuri ale parabolei. În anul 1999 scriitorul a emigrat în Statele Unite și, în mod paradoxal, acest act a coincis cu momentul impunerii sale decisive pe piața literară românească. Apariția *Trilogiei lui Theophil Magus* (Polirom 2000-2002) și republicarea cărților scrise înainte de 1989, *Radiografia clipei* (Curtea Veche, 2003), *Cămașa de forță* (Curtea Veche, 2004), evenimente ample comentate de personalități al căror cuvânt contează în viața culturală românească (Mircea Mihăieș, Vladimir Tismăneanu, Sorin Antohi, Liviu Antonesei, Norman Manea etc.), au făcut ca Leonard Oprea să-și ocupe locul pe care îl merită în tabloul literaturii române actuale. Romanul *Cămașa de forță*, scris, potrivit autorului, în

anul 1988, dar publicat într-o primă ediție în 1992 (Nemira) este o parabolă tipică literaturii anti-sistem din țările aflate sub cizma unor regimuri totalitare. Ideea reducerii unei societăți totalitare la dimensiunile unui azil (sanatoriu) nu este nouă în istoria literaturii universale. Arhetipul cărții lui Leonard Oprea este, fără dubiu, monumentalul roman al lui Thomas Mann *Muntele vrăjit*. Personajele cu temperamente și convingeri diametral opuse, bine individualizate din azilul în care se tratează Inochente Damian, discuțiile și reflecțiile cu substrat filozofic, cultural, religios la care participă acestea, paginile reproduse din lucrări științifice (extrasele din tratate de psihiatrie) și chiar numele prietenei protagonistului, Clavdia, (aluzie evidentă la doamna Chauchat din romanul scriitorului german) demonstrează influența de netăgăduit pe care *Muntele vrăjit* a exercitat-o asupra scriitorului la redactarea acestui roman. De altfel, prozatorul român face în câteva rânduri, chiar în corpul romanului, trimiteri explicite la cartea lui Thomas Mann”.

□ Cristian Teodorescu semnează articolul *Zile negre pentru presă*: „50 de ziariști de la «Evenimentul zilei» au semnat de curând un comunicat de presă prin care acuză trustul Ringier, proprietarul acestui cotidian, de imixtiuni nepermise în activitatea redacțională. Că încearcă să limiteze libertatea de exprimare a jurnaliștilor de la Bulina Roșie. Mă așteptam ca întreaga presă cotidiană să publice măcar acest comunicat. N-au făcut-o decât două ziare: «România liberă» și «Cotidianul». Știu că există adversități mari la noi în presă. Cotidianele se pândesc unele pe altele. Concurența e lovită fără milă. Nici «Evenimentul zilei» n-a fost vreun bun samaritean. Dar sunt anumite lucruri care ar trebui să-i solidarizeze pe oamenii de presă. Cel mai important dintre ele e libertatea de expresie. Aceasta e singurul capital pe care îl avem. Există o logică și în nepublicarea unui asemenea comunicat. Dacă la un ziar apare o criză între patroni și jurnaliști, posibil ca ziarul să se spargă. Atunci, firește că e de preferat ca mai întâi să se întâmple asta decât după aceea să plângem de mila confrăților noștri. Trustul de presă Ringier a mai avut probleme cu ziariștii români, cu prilejul faimosului divorț intentat de echipa de la Pro Sport. Îmi amintesc o propoziție a lui Cătălin Tolontan: «Vom lua și câinii din fața redacției.» Atunci a avut loc o rocadă redacțională. ProSportiștii s-au dus la «Gazeta sporturilor», iar cei de la «Gazetă» s-au dus în locul lor la «ProSport». Toată lumea a fost mulțumită. După părerea mea, atunci, ziariștii au fost înfrânți pe toată linia. Proprietarul «Gazetei» și-a dat afară jurnaliștii, de pe o zi pe alta, pentru a aduce echipa de la «ProSport», iar grupul Ringier și-a salvat ziarul, angajându-i pe «Gazetari». Tocmai când mă gândeam că spre deosebire de grupul Ringier, investorul german de la «România liberă», trustul de presă WAZ, nu se amestecă în treaba editorială a ziarului, citesc pe prima pagină a acestui cotidian un comunicat din care aflăm exact contrariul. Jurnaliștilor de aici li s-a dat un «Ghid de scriitură» din partea reprezentantului proprietarilor. Mai aflăm din comunicat că «România liberă» ar trebui să își schimbe structura actuală, pentru a se transforma dintr-un ziar de atitudine, într-o «publicație bulevardieră». Scrisorile care vin pe adresa redactorilor, se mai spune

în comunicat, ajung mai întâi pe masa reprezentantului trustului WAZ, un anume d. Klaus Overbeck, ceea ce, consideră membrii redacției, constituie «practici specifice mai degrabă ofițerilor STASI, nicidecum unui reprezentant al presei dintr-o țară democratică, pilon al Uniunii Europene». Comunicatul ziariștilor de la «România liberă» și-a găsit loc în «Evenimentul zilei», dar și în «Adevărul» și în «Ziua». Să fie aceasta o dovadă că, totuși, jurnaliștii din presa autohtonă au înțeles, în al doisprezecelea ceas, că nu pot rămâne indiferenți față de presiunile exercitate asupra colegilor lor de breaslă, chiar dacă aceștia lucrează la alte ziare? Să nu mi se spună că investitorii străini în presa din România dau ticălos de pământ cu ziariștii băștinași, spre deosebire de bravii patroni autohtoni. Mai mult, proprietarul are, cred, dreptatea lui dacă își tratează de sus echipa redacțională. Dacă el știe că imediat găsește înlocuitori pentru ziariștii pe care îi are în ogradă, prost ar fi să nu folosească acest avantaj. La rândul său însă ce poate face ziaristul român, al cărui singur capital este libertatea cuvântului? Cum se poate el apăra de eventualele imixtiuni ale proprietarului în activitatea lui redacțională? Simplu, s-ar zice, sindicalizându-se. După cum știm, nu de sindicate duce lipsă presa autohtonă, ci de putere sindicală. Iar asta nu se capătă, ci se câștigă. Câtă vreme însă ziariștii vor refuza să accepte că ceea ce i se întâmplă azi unuia i se poate întâmpla mâine oricui, vorbim degeaba”. □ Cronicar semnalează la *Ochiul magic*: „În «Adevărul» din 11 septembrie, Gheorghiță Aurelian Ion comentează lista de reviste și cărți achiziționate cu bani de la buget de Ministerul Culturii și Cultelor pentru bibliotecile publice în 2004 și definitivată de-abia acum, când mai sunt doar câteva luni până la sfârșitul anului. În privința revistelor culturale, în capul listei figurează «Contemporanul» și «Literatorul», cu câte 300 de abonamente fiecare, urmate de «Albina Românească» (100 de abonamente). «Interesant este – scrie jurnalistul – că o serie de reviste sunt astfel de două ori subvenționate: după ce au primit o dată bani, ca să poată apărea, de la comisia de subvenții, sunt achiziționate acum tot din bani publici după principiul ‘Noi le producem, noi le cumpărăm.’» Aberația cea mai mare însă, ca și anul trecut, privește achiziționarea acestor abonamente acum, retroactiv, pentru tot anul 2004, redacțiile putând onora comanda MCC numai dacă și-au păstrat în stoc (adică nu le-au supus testului vânzării) toate numerele apărute până acum. Pentru revistele citate mai sus nu ne facem griji că n-ar putea onora comanda. Ar mai degaja astfel și spațiul de depozitare, pentru viitoarele retururi. Cât privește cărțile, în afara instrumentelor de lucru și a bibliografiei școlare, indispensabile în orice bibliotecă publică, achizițiile sunt tot pe criterii clientelare. Lipsesc de pe listă editurile cele mai importante, precum Humanitas, Polirom și Paralela 45, nici vorbă de titlurile cele mai căutate și discutate apărute până acum în 2004, în schimb figurează edituri de care n-a auzit nimeni, precum Vox 2000 Com. S.R.L. și Miracol S.R.L. (oare ale cui sunt?). MCC se face că nu știe că la bibliotecile publice se duc să citească sau să împrumute reviste și cărți cei care nu pot să și le cumpere și că în mod normal ei ar fi interesați de acelea despre care se scrie și se vorbește cel mai mult.

Dar ce contează ce ar vrea cititorul să găsească în bibliotecă, doar nu el trebuie mulțumit! Puternic ca o spatulă, ministerul condus de Răzvan Theodorescu topește banii de la buget pentru a-și mulțumi prietenii politici din domeniu, membri sau tovarăși de drum ai PSD. I-a întrebat cineva pe bibliotecari care sunt solicitările abonaților sau ce ar dori ei, oameni de meserie, să aibă pe rafturi și să recomande? Avem mari îndoieli că preferințele lor ar fi «Literatorul» sau «faimoase» cărți editate de Miracol S.R.L.» (*Miracol SRL*).

● [„22”, nr. 759] În *Literatură pe muchie de cuțit*, Iulia Popovici recenzează romanul lui Ionuț Chiva 69 (Editura Polirom, 2004): „Dan Țăranu, Adrian Schiop, Ioana Baetica sau chiar Constantin Popescu au înțeles bine că placa turnantă a post-optzecismului e o revoltă a limbajului, numai că asta nu se rezumă la înjurături, vocabular fără perdea și citate din Sloterdijk (metaforic vorbind, căci în realitate nici unul nu și-l dă drept sursă inspiratoare). Într-un soi de *sequel* consumat al eliberării sexuale șaizecioptiste, tinerii prozatori par să uite că din vasta producție literară a acelor ani, cărțile care-au supraviețuit se pot număra pe degetele de la o mână, iar când se spune că o dată cu Groșan și Sorin Preda, pe de o parte, Nedelciu și Crăciun, pe de alta, nu s-a mai putut scrie ca înainte, referință nu se face la inventarul lor lingvistic. Nu că ideea micului realism ar fi perimată din start, numai că, după ce-am căzut cu toții de acord că suntem o generație dezabuzată, care-a citit în exces și-a dat piept cu toate viciile, care nu-și găsește locul într-o societate a decrepitudinii și ajunge să încremenească într-o trâncăneală presărată cu spirite, cu tot potențialul unora din autori, din majoritatea acestor romane și proze scurte, în afara de epatarea burghezului, nu mai rămâne mare lucru. Există însă, ca-ntotdeauna, și excepții, iar una din cele mai convingătoare este, pentru moment, Ionuț Chiva, a cărui carte de debut, 69, apărută tot la Polirom în iulie, e prefăcută elogios (în limitele demonstrației valorice) de Mircea Martin. Fără a se strădui să precizeze explicit că e un roman fracturist (Chiva e membru al «grupului literar» tutelat de Ianuș, dar scrisul lui e departe de orice clișeu cenaclistic), autorul își dedică volumului unui barman, nea Paris, de la una din cele două crâșme frecventate de scriitorii bucureșteni, ceea ce spune multe nu despre obiceiurile prozatorului, ci despre atitudinea lui față de adevăratele dimensiuni metafizice ale literaturii. Ca și colegii săi întru ficționalizare autobiografică, Ionuț Chiva nu crede în marea Istorie, în marile Teme și literatura grea; reciclând o expresie a lui, Chiva nu aspiră să devină un «Sergiu fucking Nicolaescu al doilea, mai prost», în varianta românească, și a abandonat visul de a scrie cartea «generației prezervativ, a generației de sacrificiu». Nu mai crede în puterea punerii în frază, la fel cum nu crede în victoria finală a frondei și sfidării sistemului, iar ceea ce-l interesează e exclusiv aventura existențială personală și reușește să redescopere astfel elementul esențial al înscenării prozastice – povestea. Până și titlul (singurul referent plauzibil e o poziție de acuplare) e un indiciu destul de clar al ireverențiozității și incredulității autorului. Ceea ce face remarcabil debutul acestui scriitor este tocmai energia cu

care își conduce structura epică, personajele, limbajul (neostentativ vulgar și fără a forța umorul, Chiva amestecă bine controlat englezisme, unele devenite ticuri – &stuff, whatever –, clișee prețioase – de genul «Trăim vremuri neclare» și citate livrești luate în răspăr). Scrisul lui are ceva din ritmul muzical al poezilor vârstei lui – «Vreau să mă pierd, bag..., vreau să beau, stai, nu!, vreau să fiu cool, să mă droghez, să fut femei, bărbați, copii, animale, tot, să pierd bani la jocuri de noroc, să zic ‘ce faci, barosane?’ și chestii din astea» –, instalându-se în același timp într-o absolută autonomie. În alte condiții, cu un autor-narator mai puțin pătruns de lehamite și mai puțin capabil de a ține piept propriei atrocități a scrisului (Mircea Martin are aici perfectă dreptate), 69 ar fi avut toate șansele de a se transforma într-un roman moralist despre urmările fatale ale jocului inconștient și lipsei de măsură. Cei trei anti-eroi de mahala bucureșteană – Ionuț (alintat Muiuț), Lazy și Vladimir – sunt o gașcă incipientă de delincvenți, elevi de liceu, predispuși la mici acte de terorism, aproape fără scrupule și suficient de cinici ca să se preteze la jocurile sexuale ale unor maturi frustrați. Sunt jocuri pe care cred că le pot controla și impune propriile reguli (Ionuț-Muiuț încearcă o dată să dea publicului lor obișnuit de spectacole porno live o punere în scenă a *Opiniilor unui clown* ale lui Heinrich Boll) și-n care eșuează definitiv și lamentabil, Lazy și Vladimir din proprie slăbiciune și lipsă de perspectivă, Ionuț din cauza istoriei comune ce-l ajunge din urma. O poveste de dragoste ratată, Lazy, renegat de părinți, cu un soc nervos la Spitalul 9, un film *snuff* (aici e de fapt și punctul slab al cărții – plasată în primul capitol, vizionarea filmului, care e în realitate epilogul, aruncă lectorul în plin necunoscut, de nedecodat, care-și capătă sensurile abia la sfârșit) în care-și distrug viață ființe dragi, cam așa se plătește lipsa de măsură, într-un roman ce nu comentează realitatea, ci o filtrează printr-o conștiință de-o luciditate maladivă. Iar stăpâna absolută a spațiului ficțional e povestea, care, spre deosebire de realitate, își construiește o logică căreia îi rămâne fidelă printr-o armatură de fapte, locuri, oameni. Cu umorul lui amar, 69 e un roman de o incredibilă tristețe, o carte crudă care roade temelia certitudinilor semenului cititor, vorbindu-i nu despre o generație în vrie, ci despre prăbușirea unui univers personal. Cu sau fără umbrele lui Burroughs și Salinger în spate, debutul lui Ionuț Chiva e unul cu deplin drept de viață în literatura căreia îi aparține”.

28 septembrie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 736] Ancheta *Generația 2000* (din care se publică prima parte), realizată de Marius Ianuș, adresează următoarele întrebări: „1. Cum este literatura pe care o scriu/ar trebui să o scrie tinerii astăzi? 2. Care sunt modelele tale literare? 3. Ce aștepti de la cititor?”. Răspund Adrian Schiop, Mihai Goțiu, Elena Vlădăreanu, Cecilia Ștefănescu. Adrian Schiop: „1. Cum este: în «criza de creștere», cum zicea Paul Cernat. Asta e valabil în special pentru proză, în poezie lucrurile stau mai bine, acolo lucrurile se mișcă de mai mult timp în direcția bună. Eu am o teorie, teoria «realităților submerse», ascunse: până prin

2000, realitatea se construia mediatic, din ce vedeai la tv sau citeai prin ziare, iar la tv vedetele erau constituite din marii bărbați trecuți de 40, gen Stelian Tănase sau H.R. Patapievici. Evident că o grămadă de lucruri rămăneau pe dinafară (astea sunt de fapt realitățile submerse, tot ce rămănea în exteriorul discursului). Se ajunsese la un soi de manierism problematic, constituit din vreo 10 cuvinte combinate la nesfârșit, șomeri, 45 de ani de comunism, SUA, oameni politici corupți, societate civilă etc. Un gen de realitate intens politizată, calchiată parcă după secțiunea politică a știrilor de tv: a se vedea discuțiile alea interminabile despre politică de fiecare dată când adulții over 40 se întâlneau la o bere. În fapt sunt tentat să numesc realitatea asta redusă la politic postceaușistă, fiindcă are în spate o mentalitate eroică, intransigentă, dar dincolo de asta mioapă și înapoiată. Problemele românești nu se reduc la corupție și 45 de ani de comunism, pe lângă astea mai există puștoaicele alea care o luau în freză fiindcă pater familias nu era de acord c-o pună cu prietenul, alcoolicii licențiați care își terorizau familiile, cuplurile alea retardate în care partenerii nu aveau curaj să divorțeze, homosexualii care își ascundeau opțiunile sexuale ș.a.m.d. Dar nu, astea erau false probleme, adevăratele probleme erau corupția și cei 45 de ani de comunism. A apărut chiar și o literatură kitsch în trena discursului postceaușist, numele lui Augustin Buzura și parțial Cristian Teodorescu sunt paradigmatică în sensul ăsta... Abia după 2000 lucrurile au început să se schimbe și să apară narațiuni scrise altfel: în romane și-au făcut loc găștile, poponarii, sictirul, muzica, un alt gen de sexualitate etc. Dar, fiindcă zona asta e foarte nouă, textele care apar sunt inegale – unele sunt scrise mișto, dar ratează la nivel de personaj, altele sunt demonstrative și generaționiste (mea culpa), altele au în spate o mentalitate infantilă macho etc. De asta se poate susține că literatura asta nouă ar fi în criză de creștere. 2. Mircea Minica, Ștefan Iancu, dintre ăștia mai vechi, Marius Ianuș, Ruxandra Novac din ce am citit anul ăsta. Îmi plac reportajele tânărului Iolu de la «Opinia Studentească» și cred că literatura ar putea învăța mult de la reportaj – apropierea de realitate, valori tip humanity (empatie și bla bla). De dincolo sunt o grămadă, nu mă și te mai obosesc. 3. Ce aștept de la cititor... să mă citească, să-i placă de mine și să ia hotărât ATITUDINE în sensul ăsta, habar n-am ce dracu aștept de la cititor. Știu ce aștept de la mine, aștept de pildă să fiu fericit și de la un punct încolo să mă înalț satisfăcut la cer ca Dumitru Prunariu. Aștept să mă descurc în viață, să nu-mi fie frică de ziua de mâine. Și, da, mai aștept să mă respecte nevasta și să mă iubească copiii...” Elena Vlădăreanu: „1. [...] Literatura care se scrie astăzi este vie, iar aceasta este cea mai importantă trăsătură a sa. Poate aș fi răspuns așa dacă m-ai fi întrebat acum vreun an sau doi. Mi-ar fi plăcut să răspund și astăzi tot așa. De ce nu pot? Pentru că, în ultima vreme, am observat o chestie care pe mine m-a scos din minți: literatura unora seamănă prea bine cu literatura altora, textele au început să semene între ele, fără a mai ține cont de ăla care le-a scris. Se poate întâmpla să citești un text și să nu mai poți băga mâna în foc pentru autorul său. Cred că s-a ivit o rețetă și că unii dintre tineri au început să «gătească» după

această rețetă, în loc să-și folosească flerul și talentul (incontestabil, de altfel...) E cam supărător, nu? Trecând peste asta, [...] nu pot să nu remarc dorința evidentă de a sparge niște tipare (chiar dacă, prin alte părți, aceste tipare au fost sparte cu ani în urmă), pariul pe sinceritate și emoție, uimirea în fața realității – aceeași realitate de care suntem sătui, dar care, culmea, ne lasă perplecși în fiecare clipă.

2. Nu prea-mi place întrebarea asta, pentru că nu sunt foarte familiarizată cu ideea de mod literar. Să înțeleg că trebuie să răspund în stilul cărui scriitor mi-ar plăcea/ mi-ar fi plăcut să scriu? Dacă e așa, atunci răspund școlărește: «Modelele mele literare sunt: Hrabal, Pessoa, Rimbaud, Baudelaire». Nu contează ordinea, iar motivele sunt diverse. Cât privește lista, rămâne deschisă atâta timp cât sunt atât de multe cărți pe care încă nu le-am citit. Dacă nu e bine, atunci trebuie oare să înțeleg prin model literar o anumită persoană al cărei discipol aș putea să mă numesc? Atunci, răspund: nu am nici un model literar, iar singura cauză este prea marea mea timiditate, care mă împiedică să fiu prietenoasă și volubilă. Și dacă iar nu e bine, mai încerc o dată: să înțeleg prin model literar acel scriitor care m-a impresionat atât de mult prin modul său de viață încât îmi doresc să trăiesc ca el? Hm, de data aceasta chiar sunt convinsă că nu am răstălmăcit bine...

3. Nimic. Ce-ar trebui să răspund? Că aștept ca acest cititor să caute cu disperare cărțile mele în librării, dornic să le citească? Ar fi o aiureală – din mai multe motive. Primul dintre acestea ar fi că e inutil să-mi caute cărțile prin vreo librărie, pentru că nu le-ar găsi (aviz editorilor!). vorbind, însă, la modul general despre un cititor (generic), atunci aș răspunde așa: aștept ca acest cititor să reînceapă să aibă încredere în literatura română (contemporană), pentru că va avea suficiente motive să nu fie dezamăgit”. Cecilia Ștefănescu: „1. Nu știu cum ar trebui să scrie tinerii – deși simpla noțiune de «tânăr autor», am mai spus-o și în alte dăți, îmi displace total, mai ales pentru condescendența pe care o implică –, dar știu ce ar trebui să facă pentru ca literatura și arta, în general, care se fac azi în România să sune mai bine. Ar trebui să-și articuleze într-un mod mai coerent propriile obsesii și modul real de a gândi și a vedea lumea cu actul artistic. Pentru că nu e suficient să fii în pas cu modele literare, dacă lucrurile pe care le înșirui pe hârtie nu-ți aparțin într-un mod real. Aș învinui scriitorii ieșiți în ultimii ani pe piață că țin cu orice preț să epateze burghezul cu vorbe deocheate, fără să ascundă nimic în spatele lor. Dacă intenția lor a fost să sperie câțiva critici venerabili și pudibonzi, atunci cred că au reușit. Dacă vor să facă însă literatura de mâine, atunci ar trebui să iasă din provincialismul culturii locale – o hibă atât de veche, încât pare trăsătura noastră specifică! – și să scrie despre lucruri în care cred, care-i obsedează și care desenează geografia interioară a lumii lor. doar prin această muncă de îmblânzire a propriilor obsesii și de seducere a publicului va crește interesul, dar și calitatea literaturii și a artei, în general. În plus, mai cred că autorii care-și fac acum debutul în literatură, dar și cei care și-au făcut deja loc în lumea literară, ar trebui să reflecteze mai mult asupra adevăratului lor destin. Mulți jinduiesc, uneori justificat, la glorie și recunoaștere. Am impresia, însă, că

dorința de recunoaștere devansează de multe ori puțința de a scrie o carte măcar onorabilă. Lipsa unui redactor competent și cu autoritate agravează situația, astfel că avem în momentul de față o grămadă de cărți neterminate, dar publicate”.

• [„**Observator cultural**”, nr. 240] În cadrul unui dosar intitulat *Feminismul în România: încotro?* semnează texte Oana Băluță, Mihaela Miroiu, Laura Grünberg, Liliana Popescu, Romina Surugiu, Ilinca Bernea, Ovidiu Pecican, Mihai Albu. Mihaela Miroiu scrie în *Când sex-appeal-ul întunecă text-appeal-ul*: „Nu știu să existe, conștientă de sine, o mișcare feministă românească semnificativă dincolo de granițele producției și educației intelectuale. Și aceasta din urmă cu un corp firav, dar cu ceva mai multă minte. Între altele, eu revin la o idee mai veche pe care am tot spus-o de m-am rușinat și plictisit: nu știu o mișcare *grass-roots*, una foarte populară și zgomotoasă, inclusiv în lumea intelectuală, în afara ortodoxismului, legionarismului, poporanismului, naționalismului. Liberalismul nu a fost și nu este «o mișcare», nici măcar intelectual prea populară. Socialismul nu a apucat să fie, în forma civilizată, o astfel de mișcare. Feminismul a fost și în interbelic o mișcare făcută de o elită de femei și bărbați foarte educați. Și liberalismul, de altfel, dar fără ca feminismul să aibă accesul acestuia la putere. Despre ecologie ce să mai vorbim? Că mai avem mult până să devenim fapturi morale față de alte viețuitoare și față de mediul căruia îi suntem parte inconștientă și iresponsabilă în acest sens? Uite, de aceea mă supăr foc pe faptul că noi ne continuăm gâlceville intelectuale pe tematici de secolul XIX și interbelice, că ne complacem să ne consumăm mințile în polemici cu un conservatorism vetust și contraproductiv. Că, de obicei, nu ne simțim moral responsabili să integram concetățenii care ne-au delegat să gândim europenizarea lor culturală contemporană în civilizația de tip occidental. Aceasta de acum, nu aceea de data trecută. Eu cred că ne pierdem timpul. Cultural, mișcarea feministă (să admitem că există și o mișcare de idei) s-a concentrat mai ales în zona științelor sociale și politice, minimal în științele juridice și în literatură. Mă voi referi numai la cercetările care au legătură directă cu feminismul românesc și se refera la românce și relațiile de gen în România. Avem propuneri românești de etică feministă (subsemnata, și încă mai puțin știut, Anca Gheaus, Cristina Chiva), de teologie feministă ortodoxă (Anca Manolache), cercetări și conceptualizări noi în știința politică și de sociologie feminista (Laura Grünberg, subsemnata, Vladimir Pasti, Liliana Popescu, Petru Ilut, Olivia Todorean, Valentina Marinescu, Mihaela Frunza), în istorie (Ștefania Mihăilescu, Maria Bucur, Ghizela Cosma, Alin Ciupală), în științele educației (Doina Ștefănescu, Cristina Mihai, Elena Bălan), în antropologie și psihologie (Enikő Magyari-Vincze, Ovidiu Pecican, Adriana Baban), lingvistică și reprezentare (Mădălina Nicolaescu, Daniela Roventă-Frumușani, Otilia Dragomir, Aurel Codoban, Reghina Dascălu). Cea mai jenanta situație vine, după părerea mea, tocmai din faptul că feminismul în dreptul românesc este aproape inexistent (cu excepția remarcabilă a cercetărilor întreprinse sub direcția Renatei Weber și cele de mai ani ale Monicăi Macovei). Aici probabil

ne-a ajuns importul de legi, adică sindromul a ceea ce eu numesc «feminism room-service», încât puțin ne mai pasă dacă legile celelalte discriminează sau nu. La fel de tristă este subdezvoltarea criticii literare feministe, întreprinsă asupra «reginei culturii românești», a literaturii române, mai ales a celei «canonice». Am vedea mult mai bine de ce, în ciuda egalității formale și a ucazurilor egalitare în privința genului date via U.E, băștinașul mioritic, fie el și «om de cultură» (alt sindrom țărănesc), nu lasă din poziția sa de desconsiderare intelectuală și politică față de femei, deh, «minte scurtă, poale lungi» (Eminescu), «nulițăți simpatice» (Cioran), «sinea pasivă și germinativă» (Noica). Probabil, iarăși vă spune vreun intelectual sublim că feminismul e «un denunț». Misoginismul, în schimb, este absolut onorabil dacă este asezonat cu genialitate și e foarte zgomotos public. Cât despre antifeminismul preventiv al «intelectualului românesc» (ce limbaj esențialist folosesc!), ce să mai spun? Despre ce mișcare intelectuală feministă poate să fie vorba când toți marii guru ai neamului au rămas netulburați de analizele actuale în privința proiecțiilor lor literar-filozofice despre femei? Guvernele României au făcut «spontan» politici discriminatorii în privința veniturilor pentru domeniile în care lucrează femei (educație, sănătate, cultura) față de cele în care lucrează bărbați (servicii secrete, poliție, jandarmi) și au dat numeroase salarii compensatorii la domeniile «virile» ale falimentului industrial românesc, nu fiindcă fiecare ministru era misogin pe cont propriu, ci fiindcă fiecare dintre ei (indiferent de sex) știe din cultura noastră nederanjată de feminism că tot ce sunt și fac femeile este mai puțin important, mai puțin prestigios și că merită bani mai puțini, inclusiv că nu merită premii, decât poate dacă execută măiastru ceva conceput de un bărbat. Nu mă pot abține să remarc cum nu suntem surprinși nici de faptul că în zona sportivă marile noastre bucurii și onoarea «reperata» ne vin de la femei, mai ales de la gimnaste, și că ele câștiga în medie de 20 de ori mai puțin decât media vajnicilor noștri fotbaliști, derutați de prea multe blaturi și de prea mulți nababi dispuși să îi cumpere. Nu ne-am revoltat încă public pentru toate acestea. Sau ne-am revoltat doar în scris, sperând la puțin bun-simt. Mare și costisitoare naivitate. Chiar și când se întâmplă să mai citesc ceva literatură nouă scrisă de femei, mi se pare că în războiul sex versus cap câștigă sexul. Ca tematică. Nu genul ca temă, ci sexualitatea. Trăim un puto-centrism foarte contemporan, numai că «al lor» vine postmodern, adică post-modern, nu postmodern într-o lume pre-modernă, ca al nostru. Și, uite așa, după o carte extrem de talentat pornografică scrisă de o tânără femeie, vârm capul între umeri și ne retezăm curajul donquijotesco de a cere CNA să interzică o porcărie de un haz gros precum emisiunea *Ciao Darwin* sau să sancționeze misoginismul lătit pe toate ecranele. Între altele, CNA sancționează ațâțarea la ură. Oricine îți poate replica faptul că imaginea femeilor «funduleț în gemuleț» nu ațâța la nici o ură, dimpotrivă. Desigur. Dar la dispreț față de femei, da. «Tribunele» de manifestare ale feminismului cultural sunt încă puține. «Observator cultural» este o excepție ca politică redacțională explicit pro-feminista. «22»

publică feminism cultural de câte ori are ocazia. «Dilema» oscilează între indiferență, misoginism de conținut (vezi ce fac femeile așa cum sunt descrise acolo) și feminism soft. Există reviste mai regionale, foarte prestigioase, care publică în zonă. Editurile Polirom Iași, Desire Cluj și Politeia SNSPA au politici de publicare a studiilor de gen și a cercetărilor feministe. De altfel, feminismul cultural moldav nu se află decât la sediul și în tipografiile Polirom. Universitățile ieșene sunt conservator-nepăsătoare în această privință. Revistelor literare românești, indiferent de unde, nu le pasă de această problematică sau sunt năucitor de conservatoare. Televiziunile nu au nici un fel de politică feministă. Emisiunile sunt pentru doamne, despre vedete, pentru fițe. Accidental mai nimerește câte o invitată sau invitat care sunt feminști. Presa scrisă cotidiană ignoră tot ce se află în zona. Nici măcar proteste trimise de ONG-uri feministe nu publică. Feminismul cultural românesc are, mulțumită mai ales Laurei Grünberg, o singură «tribună» dedicată: revista «AnALize». Cred că ar fi interesant să afle publicul cât de puțin suportive sunt instituțiile și firmele românești față de feminism. Dacă «AnALize» nu primește finanțare din proiecte internaționale, moare. Presupun că mulți misogini și mulți conservatori de ambe sexe ar râsufla ușurați zicând: «Odihnească-se în pace! ». Și «AnALize» este, de fapt, una dintre cele mai onorante reviste culturale românești. Ceea ce s-a întâmplat important în puțina vreme trecută (începând cu 1998) este un spor mare de competență în cercetarea feministă. Acum există trei masterate de Studii de gen. Unul mai vechi (SNSPA București, din 1998), două mai noi, din 2003, la Universitatea «Babeș-Bolyai», Cluj și la Universitatea de Vest, Timișoara. Universitatea București pare că nu se da în vânt după «avangardisme» periculoase pentru avanposturile patriarhatului cultural. De ce nu este și puținul feminism cultural ceva mai popular? Fiindcă, până acum, opțiunea pentru tipul academic de abordare a primat. Cred cu adevărat că la simplitate poți ajunge după ce înțelegi consistent. Nu avem încă un feminism cultural «picant», un feminism cu text-appeal, care să provoace controverse, să supere, să scoată din sărite, să atragă, să aibă fani pe care îi cucerește cu panseuri și lozinci populare. Mă gândesc la o lozincă a valului II referitoare la privarea femeilor de siguranță: «Dați-ne noaptea înapoi!». Noi ar trebui să defilăm cu lozincă: «Dați-ne banii înapoi!», fiindcă venituri produc mai ales femeile și banii sunt redistribuiți mai ales la bărbați. Ele lucrează în economia privată. Ei au rămas într-o excesivă proporție copiii statului. Chiar și când sunt mari capitaliști, fac afaceri mai ales cu statul. Acesta din urmă impozitează ficele rătăcitoare și plătește fiii cuminți, care nu și-au părăsit «tatăl». Și uite așa bărbații ajung să câștige mai mult și să păstreze femeile în dependență de ei, indiferent câte legi egalitariste importăm noi de la UE. Feminismul civic este practicat prin excelență de aceleași persoane mai sus pomenite, cu câteva excepții notabile totuși. Aceste excepții sunt Dina Loghin, conducătoarea organizației Șanse Egale pentru Femei, Iași, Cristina Ilinca, lidera actuală a Societății AnA, Roxana Tesiu, lidera organizației Parteneriat pentru Egalitate. Nu am menționat decât organizațiile cu

realizări certe și, în genere, cunoscute, exceptând de pildă FILIA, pe care o conduc eu de puțin timp și, sper, pentru puțin timp. Acest tip este cel mai vechi feminism al tranziției. Se ocupa prioritar de educație, violență, trafic de femei, dezvoltare comunitară. Din păcate, fiindcă nu a avut nici un suport financiar intern, în mare măsură acest feminism a trebuit să accepte zicala: «cine plătește lăutarii, comandă muzica». Adică mai degrabă să importe probleme și ierarhii de priorități, decât să le impună. Să presupunem că lidera unei astfel de organizații solicită finanțare de la o firmă condusă de o femeie. De obicei, femeile conduc firme de confecții și cosmetică. Moda și machiajul nu prea sunt pe agenda feministă. Ba uneori chiar dimpotrivă. Feminismul se orientează asupra minții, a politicilor, a legilor, a instituțiilor, a limbajului. Fardurile și veșmintele sunt complet secundare față de cele de mai sus. Cam greu cu sprijinul de la capitalismul românesc. Până la ora actuală, singurul protest de strada al organizațiilor de femei a fost cel din aprilie 2000 împotriva promovării bătaii conjugale în revista «Playboy». În rest, un mare faliment în privința unei agende politice comune. De ce stau lucrurile așa? Probabil din propensiunea românească nefericită pentru un lider puternic, în acest caz, o lideră puternică, recunoscută și acceptată. În lipsa ei, trage fiecare în altă parte. Jenant de autohton! Feminismul politic este o poveste mai complicată. El practic nu a avut încă loc. Ca să avem astfel de feminism, femeile din organizațiile partidelor politice, ca și partidele lor de altfel, ar trebui să aibă agendă feministă proprie. Dar nu au decât, în cel mai bun caz, una împrumutată de la omoloagele lor europene, inclusiv cu motivația care pe mine mă termină: «Așa ne cere UE». De parcă fără UE nu am avea nici o bătaie de cap în guvernare sau opoziție că mai mult de jumătate din românce depind de veniturile bărbaților, că spală manual cărând apă de la fântână, că dau cu mătura, nu cu aspiratorul, că drept recompensă se trezesc cu un pumn în gură, că se găsește oricând un pește să te bată până te convinge să devii traseistă, că învățământul e plin de femei conduse de bărbați, că orice polițist are leafă mai mare decât orice învățătoare, că pe televizoare vezi prea adesea capete de bărbați și funduri de femei. Nici ele, femeile din politică, nu au fost solidare până acum în privința politicilor pentru femei. Și nici nu au astfel de politici, afara de împrumuturi normative europene, impuse de altminteri prin aquis-ul comunitar. Când, în campania electorală de la locale, au apărut multe candidate, ele au fost strivite: de mașinăria misogin-patriarhala a presei, de lipsa unei agende feministe, încât nu le-au votat nici femeile, de lipsa lor de pregătire politică feministă, inclusiv de lipsa de fermitate feminină, de împrumuturi machoiste. Acum suntem în plin recul: femeile nu sunt rețetă de succes în politică și dacă sunt, sunt pentru partid, nu pentru ele însele și pentru alte femei. PSD își mai păstrează femeile proeminente, mai ales că acum sunt cam reduse la tăcere în calitate de țapi ispășitori. PD, mai avangardist feminist cândva, rămâne totuși politic mai atașat feminismului, cu tot cu machoul din fruntea lui. PNL își continuă dialogul cu nepăsarea față de feminismul liberal și chiar față de «indicațiile prețioase» ale UE și și-a trecut pe liste 5%

femei. Naționalismul colectivist-resentimentar al României Mari nu are a face cu feminismul. Partidul Umanist a folosit femeii că promo la locale, dar nu și feminismul, iar pentru alegerile generale s-a descotorosit și de prima variantă”.

29 septembrie

• [„România literară”, nr. 38] Marius Chivu scrie despre poezia lui Nicolae Popa, prefăcând recenzia prin câteva considerații despre poezia basarabeană: „Dacă suntem sinceri până la capăt, trebuie să recunoaștem că nu prea știm poezia «fraților noștri de peste Prut». Deși o parte dintre poeții tineri (contrafortiștii, în special) au publicat versuri și în periodice sau la edituri românești ori au fost prezenți cu eseuri și articole de opinie în presa culturală românească, o recuperare masivă sau măcar semnificativă a poeziei basarabene contemporane nu s-a produs. În prima jumătate a anilor '90, Sorin Alexandrescu a publicat celebra sa antologie *Une antologie de la poésie moldave*, iar anul trecut chiar Editura Cartier a editat o selecție în engleză, *Singular Destinies. Contemporary Poets of Bessarabia*, dar alte tentative de popularizare a poeziei basarabene, după câte știu, lipsesc. Cărți de poezie editate în Moldova ajung în România doar la târgurile de carte sau trimise numai la redacțiile revistelor culturale. Prin urmare, constat – nu pentru prima oară – că nu putem avea o imagine prea clară a ceea ce se scrie astăzi peste Prut, iar dacă, prin cine știe ce hazard, primesc câte un volum de poezie de la Chișinău, realizez dificultatea de a-l analiza într-un sistem de referință cât mai just. Poezia lui Galaicu-Păun sau Vasile Gârneț, de pildă, scriitori școliți cu burse prin mai toată Europa, oricum având o priză permanentă cu Occidentul și, mai ales, cu România, unul ca editor și traducător, celălalt ca jurnalist, poate fi judecată fără greutate (și) în afara contextului cultural basarabean, într-un gest de receptare firesc, perfect sincron. Se întâmplă însă deseori să-ți cadă în mână volume de poezie premiate la Chișinău și care la București să pară neinteresante, dacă nu chiar slabe. Or e clar că, în astfel de cazuri, la un anumit nivel, receptarea este viciată printr-un cod de referință inadecvat. Cu alte cuvinte, este vorba pur și simplu de un decalaj artistic, altfel nu foarte greu de priceput. Versurile unor Vieru sau Lari sunt idioate, chiar dacă poți înțelege mecanismul de generare, funcționalitatea și tipul de receptare naționalist-festiv-patriotic al acestui lirism neopașoptist, într-o societate care încă trece prin constrângeri istorico-politice ce generează o criză identitară la nivel național. Acestea fiind cazurile extreme, e de presupus că, supusă unei grile «românești» de receptare critică, o (bună) parte din poezia basarabeană contemporană este, în grade diferite și poate pe nedrept, dezavantajată. Comentatorilor de poezie nu le rămâne atunci decât fie să se arate mai indulgenți, fie să analizeze extrem de nuanțat. Cum citim poezia contemporană basarabeană rămâne însă o problemă, deocamdată, nerezolvată” (*Cum citim poezia basarabeană*). □ În *Viața cu sufletul la gură*, Tudorel Urian recenzează al doilea volum din jurnalul Ninei Cassian: „Primul volum din *Memoria ca zestre* conține însemnări din jurnalele ținute de Nina Cassian între 1948 și 1953, adnotate

la mijlocul anilor '70 și reinterpretate după stabilirea autoarei în Statele Unite, în anul 1985. Celor cinci ani de «însemnări la zi» din primul volum le corespunde în volumul al doilea o perioadă de 31 de ani. Și ce ani! 1954-1985. Sunt anii «reeducării» în care pușcăriile din România sunt ticsite de scriitori și de tot ce a însemnat elita intelectuală și politică interbelică. Începe micul dezgheț de după Raportul Hrușciov, are loc revoluția din Ungaria și, imediat după înăbușirea acesteia, noua strângere a șurubului la nivelul întregului lagăr comunist. Trupele sovietice sunt retrase din România, este anunțată oficial încheierea cooperativizării, apar primele semne ale liberalizării, la începutul anilor '60. Moare Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar noul secretar general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu își trăiește clipa de glorie în august 1968 când se opune invadării Cehoslovaciei de către armatele țărilor semnatare ale Tratatului de la Varșovia. Charles de Gaulle și Richard Nixon vin să vadă cu ochii lor minunea politică de la București, iar Paul Goma devine membru P.C.R. Urmează vizitele «istorice» în Coreea de Nord și China, tezele din iulie și impunerea unui progresiv cult al personalității, până la dimensiunile sale absurde de la mijlocul deceniului nouă. Mutațiile succesive din viața politică au rezonanță și în viața literară unde, după realismul socialist al anilor '50 urmează revoluția estetică a generației '60 și efortul generațiilor următoare de a nu coborî ștacheta impusă de aceasta în pofida politicii tot mai restrictive impuse de autorități în domeniul culturii. Clasicii literaturii române interbelice care și-au continuat activitatea și în primele decenii ale comunismului (Sadoveanu, Camil Petrescu, Arghezi, Bacovia, George Călinescu, Tudor Vianu etc.) dispar, iar mulți dintre scriitorii valoroși ai timpului emigrează și sunt trecuți imediat la index. Chiar și unora dintre cei rămași în țară li se interzice dreptul la semnătură. Mai nimic din toate acestea nu se regăsește în însemnările Ninei Cassian. «Jurnalul» său este de fapt o succesiune de notații datate – unele de-a dreptul eliptice – care indică temperatura vieții amoroase a autoarei și dau seama de preocupările ei poetice și componistice. De altfel, scurtimea textului (31 de ani de viață sunt condensați în doar 286 de pagini de text, dintre care o bună parte o reprezintă comentariile făcute de autoare la însemnările originare în perioada 2003-2004) sugerează fie că autoarea nu a ținut niciodată ceea ce se numește curent un jurnal, fie că prezentul volum este rodul unei foarte exigente selecții (deși calitatea însemnărilor nu lasă să se întrevadă o asemenea ipoteză). Am să dau un singur exemplu: anul 1980 este expedit de autoare în mai puțin de o filă și jumătate de text. Practic, însemnările din acest an vizează doar două zile: 22 ianuarie și 6 septembrie. La ultima diarista notează sec: «A murit Marin (Preda – n.n.) – după câteva surprinzător de calde întrevederi» (p. 242). Cam puțin pentru un om pe care Nina Cassian îl consideră azi, la ora bilanțului (vezi p. 282), una dintre cele două iubiri importante din viața ei, fapt cu atât mai surprinzător cu cât moartea scriitorului nu a fost una așteptată, iar circumstanțele ei sunt departe de a fi limpezi». □ În *Ruptura de utopia modernistă*, Andrei Terian scrie despre o carte dedicată de V. Fanache lui Lucian Blaga: „Printr-o ironie a istoriei literare,

drumul «mulcom» al receptării liricii lui Blaga pare să se fi proiectat asupra operei înseși. Poezia blagiană nu a zdruncinat orizontul de așteptare interbelic, dar a convins progresiv, iar contestările au fost pe cât de puține, pe atât de puțin inteligente (cazul Beniuc). Astfel încât, cu excepția cunoscutei sincope din deceniul 6, ascensiunea poeziei sale a parcurs un traiect relativ rectiliniu, aproape monoton. O cauză a fenomenului vine din faptul că, pentru o bună bucată de timp, lirica lui Blaga a fost citită prin lentilele filosofiei sale. E drept, eroarea a fost remediată cu fermitate grație disocierilor făcute de George Gană, Ștefan Aug. Doinaș și Ion Pop; însă majoritatea exegeților s-au mulțumit să redenumescă elementele «matricii stilistice» cu termenii oferiți de fenomenologia imagerului, rămânând astfel în același cerc vicios. Consecința acestei stări de lucruri este cât se poate de bizară: unul din poeții care a contribuit decisiv la «diferențierea» (în sens lovinescian) a liricii noastre interbelice este, în mod paradoxal, captivul unui canon mitofil și arhaizant, care se refuză istoricității. Văzută ca expresie a unui lirism asept, poezia lui Blaga inspiră astăzi respect, dar nu entuziasmează, dovadă chiar reticența optzeciștilor în a-l asuma pe poet drept precursor. Firește, e puțin probabil (și nici nu e de dorit) ca Blaga să devină peste noapte un Dimov sau un Foarță; însă nu e mai puțin adevărat că, pentru orice scriitor, stagnarea și inerția constituie preambulul uitării. În aceste condiții, rezultatul întâlnirii dintre poezia lui Blaga și critica lui V. Fanache părea destul de previzibil. Puțin prezent în critica de întâmpinare, universitarul clujean a dat în schimb câteva meticuloase studii monografice. Unele fundamentale. Apărute la un interval de aproximativ zece ani, *Caragiale* (1984), *Bacovia. Ruptura de utopia romantică* (1994) și, de curând, *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga* indică oscilarea autorului între analiza de text, poetica elementaristă a lui Bachelard și deschiderile filosofice (Heidegger, Cioran, Foucault). Critica lui V. Fanache impresionează mai puțin prin noutatea ideilor, cât prin capacitatea de a asambla datele existente într-un tot organic, care echivalează adesea cu o imagine cvasi-definitivă. De regulă, această imagine e prezentată în capitolul introductiv, pentru a fi apoi dezvoltată și aprofundată prin laborioase analize. La fel se petrec lucrurile și în cartea de față. Din cele zece capitole ale volumului (unele reluând studii din *Eseu despre vârstele poeziei*), majoritatea cuprind lecturi în linia fenomenologiei bachelardiene. Interpretările sunt sobre și temeinice, dar nu strălucite. Rând pe rând, sunt parcurse «chipurile» focului, aerului, pământului, apei, luminii și întunericului, ca și o serie de teme blagiene consacrate: somnul, timpul, creația, orfismul. [...] Demne de reținut, în schimb, sunt considerațiile criticului despre funcția cuvântului în poetica blagiană și raportul dintre poezie și realitate”. □ Ion Simuț trece în revistă colecția colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc*: „Ducem lipsă de programe competente, coerente, eficiente și stabile de editare a clasicilor noștri. Lacuna era mai gravă imediat după 1990 decât astăzi. Unii dintre editorii cu inițiativă au acuzat lipsa de rentabilitate. Alții s-au aruncat pe piață cu o vădită incompetență, dând ediții anonime, rău îngrijite ori de-a dreptul neglijente, fără

un minim aparat critic, sau tipărend cărți urâte, respingătoare ca aspect grafic. Se poate face, totuși, ceva semnificativ în acest domeniu? Editura Gramar este un bun exemplu pentru un program inteligent de editare a clasicii. Cu o experiență apreciabilă în domeniul editorial înainte de 1989, directorul Ion Marinescu a fondat o bine gândită instituție de promovare a cărții, în condiții grafice obișnuite (modeste, dar plăcute) și la prețuri accesibile (ceea ce e foarte important în contextul unei piețe de carte prea scumpă). Două dintre colecțiile Editurii Gramar răspund onest și atrăgător exigențelor didactice: colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc*, consacrată, după cum se vede, speciei majore a romanului, și *Pagini alese. Literatură română*, cuprinzând antologii de texte fundamentale din opera scriitorilor din programa didactică, de la Miron Costin la Marin Preda și Leonid Dimov, însoțite de aparatul științific necesar (studiu critic, tabel cronologic, selecție de referințe critice, bibliografie esențială și glosar, unde e cazul). Colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc* se află la sărbătoarea a zece ani de apariție și merită să-i consacram o prezentare, dacă nu o analiză critică. Inițiatorul și coordonatorul colecției este chiar directorul editurii, Ion Marinescu. Coperta și grafica, inspirate și agreabile, ale colecției aparțin lui Done Stan, un experimentat grafician de carte. Colecția debuta în noiembrie 1993 cu *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, ajungea în 1998 la numărul 75 cu *Bunavestire* de Nicolae Breban și se încheia în 2000 cu două sinteze critice anunțate de acel adaos +1 pus după 100: *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* de Nicolae Manolescu și *Romanul romanului românesc* (în două volume) de Mircea Tomuș. Putem vorbi de o mică istorie a colecției, ce-și creează și consolidează o tradiție. Aparițiile nu sunt numerotate. Au fost reluate în 2000, în ordine cronologică, iar acum, în 2004, la jubileul de 10 ani, am văzut reapărut *Baltagul*, într-o nouă ediție în cadrul colecției. Romanele sunt însoțite de un aparat critic destul de cuprinzător (ar putea fi chiar ceva mai consistent), incluzând o prefață, repere biografice într-un *curriculum vitae* al autorului, o bibliografie critică, aparat alcătuit de critici și istorici literari cunoscuți. Se cuvine o stăruință asupra colaboratorilor. Campionii cu cele mai multe solicitări pentru prefețe și îngrijiri de ediții sunt Teodor Vârgolici (18 ediții), Aureliu Goci (16) și Valeriu Râpeanu (14 prezențe), cărora li se adaugă Constantin Mohanu (5 colaborări), Nicolae Bârna și Elisabeta Lăsceni (câte 3), ceilalți colaboratori având numai câte o prezență de însoțitori ai edițiilor. Ar fi folosit colecției colaborarea mai consecventă a unor universitari de prestigiu, căci Al. Piru (de patru ori), Eugen Simion (de trei ori), Nicolae Manolescu (o dată), Dan Horia Mazilu (o dată), Mircea Tomuș (de două ori), Cornel Ungureanu (o dată), Eugen Negrici (o dată) apar sporadic. E adevărat că, în final, prin cele două sinteze, critica universitară își ia revanșa meritată. Aria de cuprindere a selecției este foarte mare, într-un ambitus istoric de la originile romanului românesc, adică de la *Istoria ieroglifică* a lui D. Cantemir, scrisă în 1705 dar tipărită întâia oară în 1883, până în prezentul postdecembrist, cel mai nou roman inclus fiind din 1997, *Apocalips amânat* de Dan Stanca. Sunt deci o sută de titluri din trei secole

de literatură, care nu sunt, din păcate, și trei secole de roman, căci specia nu intră la noi în practica de creație și în conștiința publică decât după 1850. Ce se poate spune, în câteva observații generale, despre selecția pe epoci și despre ierarhia autorilor, în funcție de numărul de titluri selectate? Până la primul război sunt reținute 11 titluri: romanul inaugural al lui D. Cantemir, *Manoil și Elena* (ambele într-un volum) de D. Bolintineanu, *Ciocoii* lui N. Filimon, *Geniu pustiu* de M. Eminescu, *Ursita* de B.P. Hasdeu, *Amintiri din copilărie* de I. Creangă, *Mara* de I. Slavici, *Romanul Comăneștenilor* (cu toate cele cinci romane ale ciclului epic reunite într-un volum) de Duiliu Zamfirescu, *Thalassa* de Al. Macedonski și *Arhanghelii* de I. Agârbiceanu. Putem vorbi aici de inventarea (sau supralicitarea) unei tradiții a romanului, căci patru din aceste titluri sunt foarte discutabile ca aparținând cu adevărat speciei. Marea majoritate a titlurilor din cele o sută aparține, cum era de așteptat, epocii interbelice, pe care o prelungesc în această etapizare orientativă până în 1946, incluzând deci și anii războiului, până la instalarea oficială a regimului comunist în România. Colecția reține din această epocă (1920-1946) 55 de titluri. Sunt cinci romane de Liviu Rebreanu (*Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Adam și Eva*, *Ciuleandra*, *Răscoala*), cinci de Mihail Sadoveanu (*Venea o moară pe Siret*, *Zodia Cancerului*, *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Frații Jderi*), patru de Cezar Petrescu (*Întunecare*, *Calea Victoriei*, *Duminica orbului*, *Carlton*), ceea ce mi se pare cam mult pentru perspectiva de azi, patru de Hortensia Papadat-Bengescu (*Fecioarele despletite*, *Concert din muzică de Bach*, *Drumul ascuns*, *Rădăcini*), trei de Gib I. Mihăescu (*Rusoaica*, *Zilele și nopțile unui student întârziat*, *Donna Alba*, dintre care al doilea putea lipsi), câte două de Panait Istrati (*Chira Chiralina*, *Ciulinii Bărganului*), Camil Petrescu (*Ultima noapte*, *Patul lui Procust*), G. Călinescu (*Cartea nunții*, *Enigma Otiliei*, la care se vor adăuga celelalte două romane postbelice), Ionel Teodoreanu (*La Medeleni*, *Tudor Ceaur Alcaz*, ultimul, reținut printr-un gest neconvingător de istorie literară polemică), Anton Holban (*O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*), M. Blecher (*Inimi cicatrizate*, *Întâmplări în irealitatea imediată*). Din canonul (aproape) unanim acceptabil mai fac parte și scriitori incluși cu un singur roman: *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, *Adela* de G. Ibrăileanu. Perfect justificată mi se pare includerea lui Tudor Arghezi cu *Cimitirul Buna Vestire*. Nedreptățit mi se pare Mircea Eliade, reprezentat de un singur roman, *Maitreyi*. Foarte discutabile sunt promovările cu câte două titluri pentru romancierii de al doilea plan: E. Lovinescu (*Mite*, *Bălăuca*), G.M. Zamfirescu (*Maidanul cu dragoste*, *Sfânta mare nerușinare*) și Teodor Scorțescu (*Concina prădată*, *Popi*). Dar selecția a mizat pe revalorizările unor autori modești, fie pentru fostul lor succes, fie pentru surpriza unei redescoperiri, ca și în alte cazuri, la limita acceptabilului: *Roșu, galben și albastru* de I. Minulescu (cu totul nesemnificativ), *Dragomirna* de Victor Eftimiu, *Alegere de stareță* de Damian Stănoiu, *Papucii lui Mahmud* de Gala Galaction, *Europolis* de Jean Bart, *Calea Văcărești* de I. Peltz, *Moartea fratelui meu* de G.M. Vlădescu. Unele puteau lipsi

fără nici o pagubă. Din anii celui de-al doilea război rămân în colecția lui Ion Marinescu: *Un port la Răsărit* de Radu Tudoran, *Între zi și noapte* de H.-Y. Stahl, *Sfârșit de veac în București* de I. M. Sadoveanu, *Prințul de Tudor Teodorescu-Braniște* și *Bogdan infidelul* de Victor Papilian. Aș fi reținut și *Revoluția* de Dinu Nicodin. Se confirmă istoricul an 1933, cel mai fast pentru istoria romanului românesc, reprezentat aici de nouă romane. După cum deceniul 1925-1935 este cea mai strălucită epocă a romanului. Din perioada comunistă (1948-1989) colecția selectează 30 de titluri, începând cu *Bijuterii de familie* de Petru Dumitriu. Cu câte trei romane din această epocă intră în prima sută din toate timpurile: Eugen Barbu, *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*, și Zaharia Stancu, *Jocul cu moartea*, *Ce mult te-am iubit*, *Șatra*; cu câte două: G. Călinescu, *Bietul Ioanide*, *Scrinul negru*; Marin Preda, *Moromeții*, *Viața ca o pradă* (putea fi altul în loc de ultimul); Nicolae Breban, *Animale bolnave*, *Bunavestire*; Augustin Buzura, *Fetele tăcerii*, *Drumul cenușii*, și Petru Popescu, *Prins*, *Dulce ca mierea e glonțul patriei*. Cu câte un roman figurează: V. Voiculescu, Radu Tudoran, Ioana Postelnicu, Virgil Gheorghiu, Fănuș Neagu, Al. Ivăsiuc, D.R. Popescu, George Bălăiță, Sorin Titel, Ștefan Agopian, Gabriela Adameșteanu, Mircea Nedelciu și Marin Mincu. Lipsind în prea mare măsură exilul, coordonatorul colecției a decis să introducă *Ora 25* de C.V. Gheorghiu (apărut de curând) și *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia. De ce nu și *Noaptea de Sânziene*, căci Mircea Eliade mi se pare marele nedreptățit al colecției? Din perioada post-decembristă participă: Al. Ecovoiu cu *Saludos*, D.R. Popescu cu *Paolo și Francesca și al treisprezecelea apostol* (alegere total neinspirată), D. Țepeneag cu *Hotel Europa* și Dan Stanca cu *Apocalips amânat*. Unde e Mircea Cărtărescu? E «sechestrat» la «Humanitas»? Acum recolta romanelor se vede mai bogată. S-ar putea face loc în colecție prin reducerea romanelor minore din perioada interbelică. E bine dacă se vor opera unele modificări de repertoriu, remedieri imperioase, căci ar fi destule propuneri de revizuire în selecția de o sută. Ar fi multe de spus, îndeosebi despre aceste din urmă două secvențe temporale, dar nu mi-am propus decât să ofer o imagine a colecției *100+1 capodopere ale romanului românesc*, care stă în picioare împotriva oricăror discuții posibile. Are curiozitățile ei, dar aceasta îi sporește farmecul. La zece ani de la demararea lui, proiectul colecției de o sută din cele mai bune romane românești a devenit o realizare culturală care face blazonul unei edituri”. □ Rodica Zafiu scrie pe tema *Italianisme culinare*: „În fața mulțimii anglicismelor din ultimul deceniu, alte surse de împrumuturi aproape că trec neobservate. Deși internaționalizarea lexicului nu se reduce la engleză, cel puțin în sfera culturii, a consumului și a divertismentului. Dintre italianismele relativ recente preluate de alte limbi și devenite termeni internaționali, multe aparțin domeniului culinar: «pizza», «spaghetti», «ravioli», «broccoli» etc. În română, unii dintre acești termeni sunt intrați mai de mult, fiind deja cuprinși în dicționare, în forme încă neadaptate («pizza») sau chiar adaptate («măcaroane», «spaghete»); alții au intrat în circulație abia în ultimii ani («ravioli», «broccoli»). În fine, există

și cuvinte italienești utilizate ca atare, în cantități impresionante, în meniurile restaurantelor, de obicei fără a ieși din aceste contexte specifice («lasagne», «ricotta», «mozzarella», «tortellini» etc.): în cazul lor, pot să pară un semn de adaptare involuntară doar erorile de ortografie (în special cele care privesc consoanele duble)”. □ Cronicar consemnează: „La Onești a avut loc între 10-12 septembrie o nouă ediție, a XXXVI-a, a Zilelor G. Călinescu. Cad guverne, cad regimuri politice, se vorbește despre o iminentă moarte a literaturii, dar poetul C. Th. Ciobanu continuă să organizeze aceste adevărate sărbători «sobre și de mare ținută» ale literaturii și artei. Ediția recentă a cuprins vernisajul expoziției de pictură a lui Dan Palade (prezentat de Alexandra Titu și Constantin Prut), un panoramic al revistelor de cultură («Contemporanul», «Ateneu», «Jurnalul literar», «Criterion») și al editurilor (Aristarc, Casa Scriitorilor, Editura Fundației «Ideea Europeană»), o prelegere a lui Nicolae Breban pe tema «Romanul realist în criză» și una susținută de Alexandra Titu, referitoare la «Artele vizuale în secolul XX», un colocviu de literatură contemporană («Generațiile literare în dialog»), moderat de Nicolae Breban, Elena Bulai și Al. Dobrescu, un recital de poezie (la Tescani), la care au citit din propriile lor texte C. Th. Ciobanu, Cosmin Cioțoș, Alexandru Dumitru, Iancu Grama, Dan Bogdan Hanu, Felix Lupu, Emilia Prisăcaru, Dan Sandu, un concert (tot la Tescani) oferit publicului de pianista Ozana Kalmuski-Zarea. Eroul Zilelor G. Călinescu din acest an a fost scriitorul Nicolae Breban căruia i s-a decernat Marele Premiu (juriul fiind format din Gabriel Dimisianu, președinte, Alex. Ștefănescu, Mircea Cărtărescu, Al. Dobrescu, C. Th. Ciobanu, membri) și care, în cadrul salonului literar pe tema «Momente ale romanului românesc postbelic», a pledat cu binecunoscuta sa fervoare pentru romanul realist” (C. Th. Ciobanu *n-a obosit*).

30 septembrie

• [„22”, nr. 760] În *Noua sinceritate literară*, Tania Radu recenzează romanul Ioanei Bradea *Băgău* (Editura EST, 2004): „Tare greu i-a fost literaturii române să ajungă la romanul Ioanei Bradea, la titlul lui atât de violent provocator (el însuși o sofisticată, obraznică suprapunere de sensuri și conotații, câtă vreme la dicționar desemnează un obiect: pipă, lulea)! Și când te gândești că, o dată ajunsă aici, literatura nici măcar nu se poate odihni. Înainte e cale lungă. Cartea tinerei prozatoare a făcut un salt disperat, prin care a reușit să corecteze căznitul și – până acum – tristul efort de deblocare a tabuurilor limbajului literar. Saltul e bun făcut, dar direcțetea unor asemenea cărți crispează încă (și această consemnare vă evita citatele în extenso) și lasă deoparte destui cititori de calitate, pe care numai curiozitatea îi vă putea aduce către *Băgău*. Mai mult decât alți autori care au pus umărul în aceeași direcție (de la Radu Aldulescu și Nora Iuga la Cecilia Ștefănescu, Ruxandra Cesereanu sau Ioana Baetica), Ioana Bradea convinge prin coerența inteligentă a lumii descrise. Ceea ce îngrijorează, în schimb, e aerul de imens orgasm stilistic al cărții, care, în mod logic, anunță o fiziologică odihnă a

talentului. Va fi așa sau nu, rămâne de văzut. Riscurile debutantului! Până mai ieri, doar traducătorii aveau prilejul să constate că limbii române literare îi lipsește pur și simplu un palier: al erotismului, al sexualității direct exprimate, pentru care întrebuițează un număr prea mic de cuvinte, conotate exclusiv vulgar și care boicotează instantaneu orice efect literar, cu excepția celui facil, de bruscare a cititorului. Un studiu asupra literaturii erotice scrise în limba română în secolul XX ar da rezultate uimitoare. În absența limbajului adecvat, realitățile unei morale mai degrabă laxe și fecundate de instinctul duplicității au generat o întreagă stilistică a eschivelor, a eufemismului și metaforizării, când nu una a sintaxei și a construcției narative propriu-zise. Nici «tradiția» *Poveștii poveștilor*, nici insurgențele avangardiste (gen Geo Bogza), nici procesele vexațiunii publice, intentate lui Mircea Eliade, și nici frustețile cu iz de glie strămoșească ale lui Gib. Mihăescu n-au reușit să schimbe mare lucru. Până la *Groapa* lui Eugen Barbu n-a fost mult de mers, iar de aici încolo s-a așternut, zdravăna, betonata alee bine maturată a falsului puritanism comunist, care a exilat totul în zona refulărilor. Psihologismul și falsa cerebralitate au invadat astfel spațiul literar disponibilizat, dăruindu-ne, în jurul anilor '70 și cu sprijinul dezinteresat al noului roman francez, cea mai indigestă felie din proza românească. E simplu de înțeles, în asemenea condiții (care merita o privire mult mai stăruitoare), de ce recuperarea senzualității, și ulterior a sexualității, la nivelul limbajului literar a funcționat aproape ca o obsesie după '89. Mai fiecare scriitor a pus, conștient sau nu, câte o pietricică la edificiul firav al noii expresivități literare. Scriitorii consacrați nu și-au mai reprimat libertățile de limbaj (Ștefan Agopian cu *Fric* este un bun exemplu recent), cei noi au găsit rapid modalitatea de a atrage atenția, refuzând să mai ambaleze realitatea exterioară și interioară. Contestată și lăudată în aceeași măsură, noua sinceritate literară oripilează și atrage deopotrivă. La început, a fost marea grabă de a retipări cu tot cu pasajele licențioase scoase de cenzură cărți apărute în traducere înainte de '89 (Llosa, Fowles și James Clavell sunt exemple înduioșătoare de ce putea însemna în urmă cu 15 ani gustul libertății!). A urmat ofensiva autorilor de mana a treia – categoria Corneliu Leu –, apoi a inițiativelor comerciale gen «Prostituția» (greu de egalat efectul de penibil al acelei publicații!). E limpede însă că insistenta vulgarizare a tonului adoptat de televiziuni pe la sfârșitul deceniului zece a făcut să cadă multe reticente și a avut, în mod paradoxal, partea ei bună: l-a ajutat pe amatorul de carte să facă distincția între vulgaritatea publică [...] și dezinhibarea literaturii. Ioana Bradea este probabil singura din plutonul tinerilor scriitori ce experimentează debutonarea limbajului care nu pune dorința de a epata înaintea nevoii de a scrie. Transcriind literar o experiență personală, aceea de angajată a unui hot-line, ea descarcă o imensă povară psihologică, pe care probabil că, altminteri, cu greu ar fi putut-o metaboliza. Numeroasele cronici despre carte [...] mă dispensează de a mai rezuma romanul, însă insist: situația literară creată e una de zile mari, de unde și temerea că o a doua de aceeași intensitate îi va fi greu autoarei să găsească

într-o singura viață. În *Băgău* colcăie o umanitate extrem de vie, de agresivă prin nevoile ei imediate. Andreea, personajul-narator, trăiește aproape sufocată între dejecțiile virtuale ale vieților de la capătul firului de telefon. [...] Conversațiile nocturne reconstituite de Ioana Bradea sunt năucitoare. Aici e punctul tare al cărții, pentru că veridicitatea și puterea de impact ale acestor pagini sunt greu de egalat și par plătite cu topirea până la urmă voluntară în această magmă umană irespirabilă. Bărbații cu care se vorbește în *Băgău* sunt portrete tari, realizate în câteva tușe, uneori doar din gâfâieli, pauze ori didascalii, alteori pur și simplu din voce [...]. Sunt de două feluri: cei duri și cei în căutare de mamă. Aș zice că a doua categorie e chiar mai numeroasă în «sociologia» Ioanei Bradea. [...] În final, cartea lasă cel mai autentic gust de cenușă, care te urmărește. O lume murdară, maculantă din lene, otrăvită din indolență, disperată din neputință, se ridică dintre așternuturile jengoase ale prezentului și ne spune, extrem de brutal, unde suntem de fapt. [...] E lesne de văzut că *Băgău* e un imens poem deghizat și, dacă materia acestei cărți n-ar coagula atât de bine situații și personaje, ar trebui să ne punem problema dacă avem de-a face cu o prozatoare și nu cu o poetă în postura alternativă. În ciuda premiselor, *Băgău* e o carte pe care feminismul n-ar putea-o recupera. E în ea atâta milă pentru femei și bărbați deopotrivă, încât nu mai e loc pentru nici o ideologie. Ioana Bradea nu judecă lumea despre care scrie, nu o detestă. Energia personajului-narator se consumă pur și simplu în încrâncenarea de a trăi așa, de a nu aștepta nimic, dar absolut nimic!, de la ceilalți.” □ Sub titlul *Kill Nimigean (I, II, III Ș.u.)*, Bogdan-Alexandru Stănescu scrie despre romanul lui O. Nimigean *Mortido* (Editura Versus, 2003): „Cartea lui O. Nimigean mi-a evocat filmele lui Tarantino: aceeași aglomerare de coincidente născute din spuma unei paranoia demiurgice, aceeași voluptate de a se scufunda în maelstromul acțiunii iconoclaste, apetența pentru contestarea ironică, pastișarea formulelor consacrate [...], lirism de conclavă, adevărate insule de poezie plutind în derivă asemeni Delos-ului apollinic... [...] Avem de-a face – glumind mai mult sau mai puțin – cu un fel de «nouveau roman», unde rolul obiectelor este preluat de ființe. Ființe fantastice [...] pe care Roger Caillois le-ar fi inclus cu entuziasm în opul sau *În inima fantasticului*...”

[SEPTEMBRIE]

• [„Familia”, nr. 9] Ion Simuț semnează articolul *Competiția postumă Eugen Barbu – Marin Preda*: „Eu refuz să cred că moralitatea creatorului nu contează și și că opera vine din neant sau dintr-o lume abstractă, fără nici o determinare. Nici nu știu dacă nu cumva pe această cale mi-am creat ocazia de a inventa o argumentație onorabilă pentru antipatia pe care o am pentru Eugen Barbu, autorul îmi e prea nesuferit pentru tot răul pe care l-a făcut scriitorilor și literaturii române, iar acest rău, o moralitate coruptă, le văd ascunse chiar în proza lui, drapate în volutele unui stil de farseur. Pentru mine e compromis nu doar autorul, dar și opera lui. Nu mă consolează cu nimic probabilitatea ca opera să se desprindă de

autor și să reziste, curățată de un balast reprobabil. Sincer să fiu, nici nu cred în această posibilitate. Opera are în ea virusul imoralității autorului. [...] Valoarea morală a unei biografii nu dă, automat, valoarea estetică a operei. Dar oare nu este ea, valoarea morală, o condiție favorizantă pentru o operă? Și invers: nu cumva carența morală a unei biografii afectează opera, mai mult sau mai puțin subtil, nu o virusează insidios, nu o face suspectă de un viciu estetic ascuns, derivat din cel moral? Nu cred că ar exista o regulă, nici în sens linear (o biografie bună dă o operă bună sau o biografie detestabilă dă o operă detestabilă), nici în sens paradoxal (numai o biografie rea, detestabilă, dă o operă interesantă, atractivă sau o viață onestă dă întotdeauna o operă mediocră). Și totuși... [...] Nu cred că în competiția estetică postumă dintre Eugen Barbu și Marin Preda câștigătorul momentan ar fi Eugen Barbu. Nu cred nici că această competiție nu există sau că ar fi fals să o luăm în considerare, pentru că valorile ar fi sensibil apropiate sau pentru că e loc pentru toată lumea sub soare, fără rivalități. Opera lui Marin Preda, prin ceea ce are mai bun, se detașează categoric, în conștiința mea, dar faptul e vizibil și în circulația mai intensă a cărților lui Marin Preda decât ale lui Eugen Barbu. Calitatea morală a biografiei lui Marin Preda funcționează ca un semnal pozitiv pentru receptarea favorabilă a operei, după cum gravele deficiențe de prezență (i)morală și partizan politică a lui Eugen Barbu (care nu ne pot fi indiferente, deocamdată) grevează asupra operei. Dacă Marin Preda continuă să fie actual, contemporan cu noi, pe Eugen Barbu nu-l pot privi altfel decât contemporan cu Securitatea, ca un complice al ei, notoriu și detestabil. A supraevalua astăzi opera lui Eugen Barbu [...], a o judeca în afara contextului și a biografiei sunt acte profund imorale. Este prea devreme să putem accepta că biografia unei canalii din timpul comunismului nu contează. [...] Talentele unei canalii n-ar trebui să fie niciodată considerate superioare sau mai atractive decât talentele unui justițiar și ale unei conștiințe etice ofensive, fără ca însăși ideea de literatură și funcția ei socială să nu se degradeze. [...] O salvare simplă din această dilemă ar putea fi ideea – cred acceptabilă – că există o valoare de personalitate ca model moral, posibil a fi disociată de valoarea operei. Dar cele două valori (personalitatea morală și opera) [...] se influențează reciproc printr-o dialectică extrem de previzibilă și de complicată”.

• [„Steaua”, „revistă lunară editată de Uniunea Scriitorilor din România și redacția Publicațiilor pentru Străinătate, anul LV, nr. 9 (671); redacția: Aurel Rău (publicist comentator, membru fondator), Adrian Popescu (redactor-șef), Octavian Bour (secretar general de redacție), Ruxandra Cesereanu, Victor Cubleşan, Teodor Tihan (publiciști comentatori), Virgil Mihaiu (redactor asociat)] Ion Pop scrie despre *Pupa russa* de Gheorghe Crăciun (*Despre copilărie, sex și comunism*): „Din felul cum am descris materia cărții până acum ar putea reieși că romanul lui Gheorghe Crăciun este unul de factură realistă, fie și cu o structură mai savant articulată, din fragmentele, din piesele de mozaic ce compun biografia excepțională în felul ei, dar și de «om comun» al protagonistei.

Acest realism este efectiv foarte pregnant și e împins până la extremele a ceea ce se numea, oarecum impudic, «naturalism». Maestru – cuvântul e bine cântărit – al surprinderii concretului, voluptuos înregistrator și evocator al universului obiectual, prozatorul construiește o imagine a lumii de o extraordinară densitate materială, e insașiabil în acumularea de date ale palpabilului, ale corporalității, coboară cu aceeași energie în subteranele cărnii. Refuzându-și orice interdicție a expresiei, spune frecvente pe nume unor lucruri care în alte texte ar intimida gestul transcrierii, dar care în această carte care e, nu-i așa, și una «despre sex», ele sună firesc – și e de măsurat distanța enormă de unele proze mai noi, «douămiiste», cu trivialitatea lor reală, afișată în chip de nonconformism. Dar acest realism adesea brutal e dublat, și de la un punct încolo, concurat de artizanatul foarte rafinat al «textualistului» Gheorghe Crăciun, experimentat manipulator de formule compoziționale, versat în regia apropiierilor, până la identificare, dintre «real» și «scriptural», și a distanțărilor metatextuale care deconspiră convențiile puse la lucru. [...] Solidaritatea [...] dintre trăirea imediată și trăirea verbului, acea relație de vase comunicante dintre visceral și verbal, poate fi remarcată pe tot parcursul zigzagatei narațiuni, ce include un bun număr de texte-compunere școală, (pseudo)articole de ziar, rezumate parodice ale limbii de lemn din mass media comunistă și a retoricii diverselor alte «organe» ale puterii dictatoriale. La acest nivel se joacă, cred, și miza mare a romanului: radiografierea, pe de o parte, a lumii comuniste românești la limita dintre subliminal și verbal, în jocul dintre trăirea organică, «autentică» a limbajului și amintita, superficială conștientizare a farsei grotești la care obligă discursul totalitar, fundamental fals, funcționând în gol, propunând o lume de simulacre; pe de altă parte, realitatea textuală, conștientizarea condiției de artefact a universului romanesc, etajul lui metatextual, autoreflexiv”. □ În recenzia *Trei debutanți cool*, Alex Goldiș scrie despre *pe bune/pe invers* de Adrian Schiop, *Fișă de înregistrare* de Ioana Baetica și *Ce față cumplită am* de Cosmin Manolache: „Suspiciunea față de o teorie forte care să ghideze scrisul e caracteristica cea mai importantă a prozatorilor de azi. Timpul risipei de tehnici avangardiste, postmoderne etc. a trecut, scriitorul de azi face un recul spre story și spre comunicarea (mai autentică sau dimpotrivă, mai ficționalizată) de sine. El nu pornește cu obstinția de a scrie literatură, ci de a (se) scrie, pur și simplu. Prozatorii de la Polirom atestă o generație care și-a redobândit calmul și farmecul scrisului”.

OCTOMBRIE

5 octombrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 737] Ancheta *Generația 2000* continuă cu răspunsuri de la Mihai Vakulovski, Ruxandra Novac, Răzvan Țupa, Domnica Drumea. Mihai Vakulovski: „1. [...] îmi plac foarte mult *basarabenii* Dumitru Crudu (poezie & teatru), Iulian Frunțașu (poezie), Ștefan Baștovoi (poezie & proză), Alexandru Vakulovski (proză & poezie), Mitoș Micleușanu (proză); dintre cei de la *KLU*, club, cenaclu, mișcare în mișcare: Laura Francisca Marcu (proză), Cosmin Mașca (proză), Mihnea Blidariu (poezie), Patricia Nedelea (proză), Eva Negru (teatru), Pavel Păduraru (poezie); dintre ieșenii de la Club 8: Dan Sociu și Constantin Acosmei (poezie), Dan Lungu (proză & teatru), Florin Lăzărescu, Radu Pavel Gheo și L.D. Teodorovici (proză), dar și mai «bătrânii» Radu Andriescu și O. Nimigean (poezie); dintre «bucureșteni» – fracturiștii lui Ianuș sau BdP-iștii lui UN Cristian: Bogdan Iancu, Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Domnica Drumea (poezie), «clușeanul» Ștefan Manasia... Deși se tot vorbește despre o revigorare a criticii, criticii tineri mi se par nașpa, vanitoși, orgolioși, netaleantați, băgându-se mereu în seamă și în fața scriitorilor și a cărților pe care «le onorează», hm, cu atenția lor. Criticii tineri care contează sunt în primul rând scriitori – poeți, prozatori, dramaturgi. Un câștig – foarte important – al literaturii de acum este... muzica. Foarte buni poeți sunt rapperii de la «Paraziții»: Cheloo și Ombladon, dar și rockerii de la «Luna Amară», «Fără Zahăr» sau Ada Milea și Pavel Stratan. Și să nu uităm nici de tinerii traducători!” Ruxandra Novac: „1. Îmi doresc de la un scriitor tânăr ceea ce îmi doresc în general, de la oricine, nu prea mă interesează cât de patetic o să sune: să nu facă ceea ce se așteaptă de la el. să iasă, așa cum se spune într-un roman al lui Michel Tournier, în afara celulei familiale, să încerce să se rupă de tot ceea ce înseamnă familie, de la aia propriu-zisă la cea a publicului său – adică toți cei care vor de la el să scrie șaisezecist, șaptezecist, optzecist, nouăzecist, douămiist (aici îmi vine să fac o glumă, dar n-o s-o mai fac) – și până la aceea mare care e, dacă vrem cuvinte mari, lumea. Să fie el însuși *breaking every law of science*, cu tot penibilul formulei. Să renunțe la toate modelele eroice, puternice, profunde care i se bagă pe gât și să poată spune, atunci când simte că deraiază (... așa ca de exemplu eu acum...) asta, fără să-i sune idiot și modernist și inutil. Să poată spune că-i e teamă de lumea asta dementă și periculoasă (...idem...) fără să i se pară necesar să traducă asta în jocuri sofisticate de cuvinte și de perspectivă – sau chiar făcând-o, dacă asta i se pare bine. Să poată recunoaște de exemplu că ascultă muzică indie și că asta îl ajută să scape de teama de lumea periculoasă (... cure și hemoglobin, pentru cei pe care i-ar interesa...) fără ca prin asta să-i fie teamă să nu jignească tot felul de artiști senzitivii. Ca atunci când se ascunde în locuri mici, întunecoase și murdare, n-o face pentru a invoca nu știu ce entități sau stări perfecte, ci de cele mai multe ori pentru a sta cu ochii în gol, idiotizat și distrus. Și desigur, să nu

devină el însuși foarte mândru că resimte cele enumerate mai sus. cred de altfel că asta începe ușor să se și întâmple în glorioasa și pornografica literatură tânără de acum – vezi și punctul 2. 2. Modelul meu de scriitor. (Să-i numesc adică...?) Ionuț Chiva (atunci când nu vorbește despre ce fac scriitorii, ci despre el însuși), Marius Ianuș (când nu e paranoic și de stânga și când nu-mi lasă bilețele tâmpite prin facultate), Adrian Șchiop, Dan Sociu, Dan Coman, C. Acosmei (tot timpul), Claudiu Komartin (când nu e de asemenea paranoic și când nu scrie elogios despre Che Guevara), Ciprian Șiulea (dar asta nu se poate, fiindcă e mult mai inteligent decât o să fiu eu vreodată) și alții – pe care îi rog să nu se supere că le fac așa o reclamă ieftină”. Răzvan Țupa: „1. Mai mult decât în alți ani, cred că se vede astăzi cât de mult funcționează clișeele. De câte ori apare câte o carte a unui tânăr se pune problema «ce aduce nou?». Pe de o parte, aflăm că Sandu Vakulovski seamănă cu Burroughs. Pe de alta, că Ionuț Chiva scrie ca un mic Burroughs. Mai este de menționat faptul că sus-pomeniții scriitori nu se prea înghit între ei. M-a mirat mereu faptul că a devenit un loc comun afirmația «toți fracturiștii scriu la fel». Asta pentru că mi se pare foarte greu să confunzi furia înduioșată a lui Ianuș cu, de exemplu, micile operații pe creier puse în scenă de Ruxandra Novac ori cu ironiile aruncate cu mici lumini de poziție de Bogdan Iancu. Cu atât mai mult mi se pare cel puțin ignorant să confunzi ticlul de ceasornicar paranoic, care se îndoiește de orice, pusă în scenă de Chiva cu apetența pentru dezvoltări narrative urbane pe care o arată Vakulovski. În afara acestei povești, mă îndoiesc destul de mult că versurile ca niște camere de rezonanță puse în pagină de Komartin au până și cel mai mic element în comun cu poemele scrise utilitar de Adrian Urmanov. Ca să nu mai vorbim despre Constantin Virgil Bănescu, desprins cu totul de orice teorie fondatoare a actului poetic, păstrând o încredere dificilă în virtuțile arhaice ale poemului spus și cântat ori de proza Elenei Pasima... Și atunci... de unde tot avântul pe care îl arată unii în a ne băga pe toți în aceeași poveste? Ceea ce îmi place astăzi este tocmai această variație, o serie de drumuri alese foarte diferit formulate, îndreptate în direcții diferite, care nu mă îndoiesc că își permite să spere că va funcționa ca o busolă pe harta tot mai ștearsă a literaturii de la noi și de aiurea. 2. [...] Mă obișnuisem să răspund foarte repede la această întrebare: Dante... cu asta încheiam discuția. De ce Dante? Pentru că nu pot să nu recunosc că este cel mai important proiect poetic pe care l-am perceput vreodată. Trei cărți despre trei bucăți ale lumii celeilalte cu ordinea și fluxurile cuvenite, cu deschiderea incredibilă de a integra personaje ale vremii lui în lumea cealaltă, personaje care, culmea, chiar au rămas în istorie. Ca să nu mai spun că este o carte de poezie care a fost scrisă din start într-o limbă considerată vulgară. Dacă mă limitez numai la poezie (deși este forțat) aflu că numele cele mai importante pentru mine au un lucru în comun. Rimbaud, Pasolini, Ginsberg, O'Hara. Fiecare dintre ei figurează în studiile despre poeți și homosexualitate. La început m-a mirat. Pe urmă mi-am dat seama că nu elementul sexual era cel care mi i-a atras atenția. Ci conștiința diferenței pe care o exprimau, fie că era vorba

de o diferență estetică, politică ori existențială. Nu am realizat decât în ultimă instanță că toată povestea este și sexuală pentru ei. Într-un fel, mi-am explicat acest lucru, pentru că, în România de astăzi, poezia este considerată în același fel în care este văzută homosexualitatea. «Nu prea înțelegem, s-ar putea, dar nici nu vrem să auzim. Nu e treaba noastră...» este câmpul în care se mișcă răspunsurile.

3. Reacții. Aș vrea să văd un cititor care, în sfârșit, nu mai este supus, papagal, îngânător al scriitorului. Un cititor care îndrăznește să pună întrebări și să ceară lămuriri. Mie asta mi se pare respect, nu liniștea mormântală pe care o solicită cele mai multe lecturi literare de astăzi”.

● **[„Observator cultural”, nr. 241]** Luminița Marcu semnează articolul *Mulțumesc, EVZ*: „Nu vreau să fiu patetică, dar nu pot să nu spun că în ultimii ani majoritatea prietenilor mei au plecat în străinătate. Oricât aș vrea să mă gândesc că e normal, că mobilitatea academică e până la urmă un vis împlinit și că e firesc să plecăm, să ne întoarcem etc. Însă: știu, din păcate, că foarte mulți dintre ei au plecat nu pentru că nu le-ar fi ajuns cărțile din bibliotecile românești, ci mai ales pentru că nu le ajungeau banii. În general, dacă ar fi făcut ceea ce știau ei să facă (să scrie, să facă cercetare literară, profesorat) și în felul în care ar fi vrut s-o facă (fără compromisuri), le-ar fi fost aproape imposibil să supraviețuiască financiar. N-ar fi avut adică banii pentru traiul zilnic, pentru minimele lucruri de care avem cu toții nevoie, pentru chiria în București (care de cele mai multe ori depășește 100 de Euro, în timp ce salariul obișnuit e cam 150-200 și asta în cazurile fericite!). La această lipsă traumatizantă și umilitoare, de care eu una mă feresc să vorbesc și întotdeauna încerc s-o bagatelizez (o metoda foarte eficientă psihic și salvatoare de demnitate socială e să te minți chiar pe tine însăși că ai mai mulți bani decât ai și să adopți atitudinea unui cetățean care e mult mai liniștit financiar decât e, de fapt, în realitate), se adaugă alte frustrări: promovările pe criterii politice, corupția de care dai până și în parcările în care trebuie să plătești ca să nu-ți găsești mașină distrusă, ascensiunile confrăților mai puțin dotați, dar mai «diplomați» etc. E foarte ușor să cedezi, să pleci și, din păcate, motivele nu sunt prea academice. De ce n-am cedat eu în acești patru ani de când am terminat facultatea? Încerc să enumăr motivele. În primul rând pentru că m-a susținut familia, deși nu sunt niște oameni bogați. Apoi pentru că am avut încăpățânarea să continui lucrurile pe care le-am început, să continuu să citesc și să scriu pentru doctorat, să-mi fac seminarele în facultate, să scriu în reviste culturale. În acest sens m-au ajutat enorm oamenii de calitate și de mare onorabilitate, care m-au susținut și ajutat discret, fără să-mi ceară absolut nimic în schimb și lăsându-mă, cu generozitate, să fac propriile prostii, să am propriile opinii culturale dure (poate câteodată prea dure), fără să mă taxeze niciodată pentru asta. Astfel de oameni există, câțiva, și în universitate, și în redacțiile revistelor culturale și datorită lor România culturală e suportabilă. Dar n-aș fi putut să fac toate astea dacă aș fi fost săracă lipită pământului, dacă n-aș fi avut cu ce să trăiesc efectiv, să-mi plătesc dările, ratele, să-mi asigur hrana de fiecare zi. Vi se par lucruri vulgare și

prea pământești? Vă asigur că nu sunt, doar că la noi ipocrizia e mare și vorbim rareori despre asta. Iar dacă nu poți să mănânci bine și să trăiești bine, asta nu-ți afectează doar corpul, ci și scrisul. Frustrarea, umilința, lipsurile, stresul, toate astea se văd în scris. Așa că am încercat și voi încercă întotdeauna să nu devin un literat sărac și văietuș, pentru că în acel moment știu precis că și scrisul, atitudinea mea culturală vor deveni la fel. Am avut pentru asta un mare aliat în acești ani, o instituție privată care a venit în întâmpinarea acestor nevoi: «Evenimentul zilei». Acest ziar mi-a dat iluzia timp de trei ani că trăiesc într-o țară din Europa civilizată. Am avut toată libertatea editorială posibilă [...]. EVZ m-a ferit, în toți acești ani, de situația fără ieșire în care s-au aflat prietenii mei, cei pe care i-am dus la aeroport. Pentru că bani se pot câștiga în multe feluri, dar în România anilor 2000 a fost foarte greu să câștigi bani curați, muncii, fără să abdică de la nici una din valorile în care crezi. Nu știu ce va fi în continuare. Colaborarea mea cu EVZ s-a încheiat în momentul în care am înțeles că lucrurile s-au schimbat. Plecarea lui Cornel Nistorescu de la conducerea unui ziar din care a făcut cu adevărat ziarul de referință al României ne pune pe gânduri”.

6 octombrie

• **[„România literară”, nr. 39]** Mircea Mihăieș semnează articolul *Democrația ca o mlaștină*: „Am obosit să tot vorbesc despre lingăul năstăsan, alintat de beneficiarul limbilor cu porecla «tânărul Titulescu», și despre suprealista Daciana, singurii juni de aparat cât de cât vizibili. Vorba lui Alex. Ștefănescu: cum naiba poate fi om tânăr pesedist?! Și totuși, nu mă abțin să nu citez o mostră de gândire avansată, așa cum a fost produsă de gurița poetică a d-șoarei Daciana Sârbu la demiterea din funcție a unui subordonat: «Au mai fost niște nereguli care nu s-au confirmat, dar care probabil că se vor confirma după controlul pe care îl vom face!» Sigur, Daciana e tânără și frumoasă, așa c-ar fi o impietate să-i cerem prea multe. Dar gândirea trădată de cuvintele sale e veche de tot și necesită comentarii. Dacă la douăzeci și ceva de ani ți-ai însușit în așa măsură limbajul lui Nikolski, Drăghici și Postelnicu, ale căror «controale» făceau să vorbească și pietrele, înseamnă că ne-am ars. Ce ne-o fi pregătind sfielnica blondă la treizeci de ani? Dar la patruzeci? La senectutea dumisale nici nu mă mai gândesc, mi-e suficientă cea a lui Răzvan Theodorescu. Așa cum Daciana ar fi putut deveni o gospodină drăgălașă, și dl Theodorescu ar fi putut să rămână în amintirea noastră prin protestul împotriva dărâmării bisericilor de către Ceaușescu. Din păcate, lucrurile au mers prost și pentru unul și pentru altul (și foarte prost pentru noi toți, cei care-i plătim din impozitele noastre): Daciana a ratat frumoasa carieră la bucătărie, pe când din dl Theodorescu va supraviețui doar ca arhitect al unei catedrale alcătuite din sudalme”. □ Reporter consemnează în articolul *Singuri în satul global*: „A treia ediție a Festivalului Internațional «Zile și nopți de literatură», desfășurată la Neptun în aceeași perioadă a anului în care au avut loc și edițiile precedente, poate fi considerată un succes al Uniunii Scriitorilor și

al celorlalte instituții organizatoare: Institutul Cultural Român, Societatea Română de Radio, Primăria Municipiului Mangalia. Este dificil, în condițiile actuale, să faci să demareze un proiect de asemenea dimensiuni, dar să-i asiguri continuitatea este de-a dreptul o performanță. Să mai spunem că numărul participanților în fiecare an a crescut, pentru prima oară fiind acum prezente și delegații din China, Vietnam, Azerbaidjan, Pakistan. Ca și ediția anterioară și aceasta a fost pusă «sub înaltul patronaj al Primului Ministru», care însă nu s-a arătat nici la Neptun nici la București, la recepția de închidere, și nici n-a transmis Festivalului vreun mesaj. Unii participanți au fost dezamăgiți: pariaseră pe ideea că premierul nu va pierde ocazia să exploateze electoral împrejurarea, lucru care nu s-a întâmplat. În centrul Festivalului s-a aflat colocviul cu tema «Singuri în satul global», aproape toate expunerile întâlnindu-se în constatarea că, paradoxal, cu cât se înmulțesc, datorită noilor tehnologii, posibilitățile de cunoaștere interumană, cu atât crește, sub felurite forme, singurătatea individului. Eugen Uricaru spunea în cuvântul său de deschidere: «Suntem informați asupra marilor orori ce se petrec în altă parte a satului nostru mondial, putem fi prezenți la accidente, execuții, [...] ca și cum totul s-ar petrece lângă noi, la o atingere de mână, la o zvârlitură de băț. Însă toate acestea nu ne îndeamnă să ieșim pe ulițele satului, fie el și mondial, ci ne îndeamnă să verificăm dacă ușa camerei noastre este bine închisă». Reluând o idee formulată la colocviul de anul trecut (tema: «Eu, celălalt»), António Lobo Antunes (Portugalia) a vorbit despre capacitatea abstracțiilor (umanitate, libertate etc.) de a mobiliza conștiințele și chiar de a trimite oamenii să moară pentru ele în războaie. Este firesc acest lucru? Este bine ce se întâmplă? Nu aduc răspunsuri, a spus Lobo Antunes, ci numai pun întrebări. Jonathan Coe (Marea Britanie) a vorbit despre forța acaparatoare a televiziunii în fața căreia devenim pasivi. Ne stăpânește și ne iluzionează, ca de altfel tot ce primim prin mass-media. Despre supremația media și despre «homo tehnologicus» a vorbit și Abdelazis Kacem (Tunis), iar Aodh Ó Canainn (Irlanda) despre limbajul transnațional al computerelor numit de el «limba digitală». Plasându-se într-un alt unghi, Dinu Flămând a vorbit despre «ideologia hedonismului», astfel cum ea transpare din manifestările unei lumi pentru care totul este «hiper», totul este supradimensionat, chiar și singurătatea, indicii ale unei «noi crize de conștiință». La aspectele singurătății în lumea globală s-au referit de altfel mulți vorbitori. Horia Gârbea a făcut distincția între singurătate și izolare, arătând că pentru el a fi singur în interiorul globalizării e un privilegiu. «Iubesc, a spus Gârbea, singurătatea care îmi lasă loc unei alegeri». Colin Torbin (Irlanda) a vorbit despre singurătatea minorităților sexuale pe care totuși Internetul le ajută să comunice, iar Constantin Abăluță despre singurătatea ca mediu benefic pentru poezie, despre «strategiile singurătății» și despre satul global ca «purgatoriu sufletesc». Gabriel Chifu s-a referit la «neo-tribalismul» din satul planetar computerizat, în care oamenii trăiesc laolaltă dar în «timpuri diferite» și de fapt nu se cunosc. Patricia Nolan (Irlanda) a vorbit despre «singurătatea morală» din satul global, iar Cenghiz Bektaş (Turcia)

despre artificializarea vieții în lumea care comunică atât de mult prin computer, despre pierderea culorilor naturale, a gusturilor naturale, ca și despre uniformizare. În același spirit a vorbit și Al. Mironov care a înfățișat o imagine a viitorului ultratehnicizat, astfel cum se întrezărește din consultarea analizelor prospective și a statisticelor. Nora Iuga, al cărei text îl publicăm integral, s-a referit la pericolele care pândesc identitatea nu doar a indivizilor, dar și a țărilor, a națiunilor, ca efect al globalizării. Mariana Dan (Serbia) a spus și ea că singurătatea nu este numai a persoanelor, ci poate fi și a unei națiuni, ca în cazul nefericit al Serbiei. Totuși națiunea sârbă nu a fost totdeauna singură, ca azi, a adăugat vorbitoarea. Gabriela Adameșteanu a vorbit despre «sclavajul internațional», despre exportul de resurse umane, ca și despre singurătatea scriitorului în satul global, a autorului care vrea să-și vândă cărțile și nu reușește. Problema scriitorului în lumea globalizată a stat de altfel în atenția multor participanți la colocviu, cum era și de așteptat. Din variate puncte de perspectivă au discutat-o Charles Carrère (Senegal), Andrey Gritsman (S.U.A.), Juvid Igbal (Pakistan), Gérard Bayo (Franța), Lucian Vasiliu, Mihai Zamfir, Adam Puslojic (Serbia), Mihai Cimpoi, Michael Waters (S.U.A.), Hanan Awwad (Israel-Palestina), Simona Grazia Dima. Să apărăm diversitatea culturală a îndemnat Peter Curman (Suedia), amenințată în prezent în Europa. Nu vrem cultură unitară, ci culturi diferite. Omul post-modern, a spus Vasile Dan, a obținut ubicuitatea, poate, prin televiziune, să fie martorul oricărui eveniment (11 septembrie american, revoluția română), dar prin marile opere comunică totuși mai deplin decât prin TV sau Internet. Marin Mincu a arătat că globalizarea amenință mai ales culturile mici. Acestea au de înfruntat handicapul neomologării, cărțile au nevoie să fie traduse în limbi de circulație, pentru a-i face cunoscuți pe scriitorii micilor culturi. Omologarea le-a fost înlesnită scriitorilor din fostele țări comuniste care au făcut gesturi de disidență politică, dar nici aceștia nu au avut toți aceleași șanse. De ce Soljenițin, de ce Kundera, s-a întrebat Mincu, iar Paul Goma nu? Dumitru Chioaru a susținut, în intervenția sa, că globalizarea nu poate fi decât economică, neputând să angajeze formele culturii, literatura, în orice caz, nu poate fi globalizată din pricina limbii. Adevărata literatură este rebelă față de standardizare. Prin definiție, a spus Amos Oz (Israel), literatura nu poate fi globală, ci provincială, locală, parohială, și cu cât este mai mult astfel cu atât este mai universală (nu internațională!). Literatura globalizată, dacă este să admitem că există așa ceva, este aceea care dă seama despre ce se întâmplă în aeroporturi, în marile hoteluri internaționale etc., e citită de frecventatorii acestor spații care apoi o aruncă. Literatura provincială, interesată de individul specific, este însă universală. Siofra O'Donovan (Irlanda) s-a referit și ea la criza identității și la însemnătatea miturilor fără de care nu ne putem înțelege originile. Discutând despre globalizare, nu toți participanții la colocviu au văzut doar jumătatea goală a paharului. Fiona Sampson (Marea Britanie) a vorbit despre călătorie ca «metaforă a vieții» și despre acel «acasă care este sinele». Adrian Mac Liman (Spania) s-a referit la înmulțirea punților culturale

în condițiile dezvoltării fără precedent a mijloacelor de comunicare. Nichita Danilov a vorbit despre avantajele cunoașterii reciproce îndemnându-ne să nu privim viitorul apocaliptic. Legile reglării naturale vor funcționa și în viitor, echilibrând tendințele și având grijă ca globalizarea să nu aneantizeze individul. Veronika Dreihlinger (Germania) a trasat o sugestivă paralelă între globalizare și carnaval pornind de la situația din regiunea renană unde trăiesc simbiotic mai multe naționalități. Carnavalul aduce o multitudine de culori, în schimb demonstrațiile antiglobalizare (deloc pașnice) sunt totdeauna cenușii, ca aspect, instigă la violență, la ură oarbă, niște cohorte marțiale. Ceea ce trebuie combătut este terorismul globalizant, un nou fel de război. Judith Kazantzis (Marea Britanie) nu vede lumea viitorului ca pe un sat global ci ca pe un lanț de centre interconectate. Despre violență și despre faptul că omul trebuie să se teamă de propria violență a vorbit și Gaetan Soucy (Canada). Dan Shafran (Suedia) a legat chestiunea globalizării de aceea a exilului arătând că în noile circumstanțe exilul nu mai cunoaște granițe. Poate fi experimentat exilul în propria casă, în propria țară. Mihaela Moscaliuc (S.U.A.) a exemplificat condiția exilului cu situația lui Andrei Codrescu, «un cetățean imperfect al lumii globale». Nu putem, din păcate, nici măcar numai să enumerăm toate intervențiile din cadrul colocviului «Singuri în satul global». Ca și cele de la precedentele ediții vor fi publicate integral într-un volum editat de Uniunea Scriitorilor. Să mai spunem că, în cadrul colocviului, Mircea Martin a lansat noul număr din «Euresis», revista trimestrială pe care o conduce și care continuă «Cahiers roumains d'études littéraires» (editor actual: Institutul Cultural Român). Tema numărului: «Globalizarea și provocările culturale». Momentul de vârf al întâlnirii internaționale de la Neptun l-a constituit, desigur, decernarea celor două mari premii. Așa cum se știe, Premiul Ovidius, conferit pentru «valoarea operei literare și contribuția la afirmarea libertății de expresie și a toleranței inter-etnice», i-a revenit în acest an scriitorului israelian Amos Oz, iar Premiul Festivalului, acordat pentru «contribuția la lărgirea frontierelor literare», scriitorului sloven Tomaž Šalamun». □ Marius Chivu recenzează romanul *RealK* de Dragoș Bucurenci: „Iată că după câteva tentative și o cvasi-reușită (*Pizdeț* de Alexandru Vakulovski) avem, în sfârșit, o carte care abordează explicit și amănunțit «fenomenul» drogurilor (folosesc un cuvânt enervant pentru naratorul din *RealK*), dar o face cu un oarecare stil și fără prea multe fițe. Spun «în sfârșit» pentru că în romanele tinerilor drogurile devin tot mai mult o stare de fapt, însă în concentrații narative superficiale, oricum nesatisfăcătoare. Ceea ce nu înseamnă însă că romanul lui Dragoș Bucurenci, care a ales ca titlu tocmai denumirea alternativă a ketaminei, ar fi vreo capodoperă a genului. Lucrurile sunt, ca de obicei, amestecate. Chiar dacă despre o carte se scrie de bine, aceasta nu înseamnă neapărat că nivelul ei ar fi și unul foarte ridicat. Să nu ne amăgim: proza bună scrisă în ultimii ani la noi este, totuși, de un nivel mai degrabă medi(ocr)u. *RealK* se deschide cu o convenție romanescă de secol XVIII placată pe realitatea internautului. «Manuscrisul» jurnalului nu este găsit

de tânărul Andrei în cine știe ce bibliotecă, pod sau cufăr, ci pe net, la o adresă indicată chiar de... Dragoș, autorul textului: www.weblong.ro/realk. Cei doi au fost întâmplător tovarăși de tripuit, iar când Dragoș renunță la un moment dat să se mai drogheze, îi face «cadou» textul de pe weblong. Jurnalul lui este, așadar, înregistrarea intermitentă a unei experiențe consumate. Pretextul narativ, să îi zicem așa, are un oarecare farmec, deși nu funcționează impecabil. În primul rând, acest tip de convenție țintește autenticitatea. Responsabilitatea asupra veridicității textului este, astfel, pasată unei alte identități auctoriale, rămasă învăluită în mister. Autenticitatea este, prin urmare, asumată preventiv numai pe jumătate, ficțiunea fiind lăsată să se insinueze prin atributul hazardului. Acest tip de convenție narativă este cerut, până la urmă, și de subiectul foarte delicat. Să scrii pur și simplu un jurnal de narcoman trebuie să îți asumi mai întâi un statut psiho-social precar și apoi să suporti, inevitabil, oprobiul public. Motivele nu sunt de discutat aici. Pe de altă parte, să intri în rolul ficțiunii 100% scriind despre droguri, riști să fii acuzat că nu cunoști îndeajuns subiectul care cere neapărat experiență personală. O soluție rezonabilă, din acest punct de vedere, ar fi convenția aleasă de Dragoș Bucurenci, numai că între cele două motivații de mai sus, foarte puternice de altfel, acest cadru narativ funcționează destul de neconvingător. Și nu neapărat pentru că cititorul contemporan nu ar mai fi demult un naiv (schematismul artificiei este aproape rizibil), dar pentru că însăși verosimilitatea este forțată. Cam greu de crezut că un *junkie* care tripuiește nopțile prin cluburi, chiar și unul cu conștiință scripturală, ar posta pe net, uneori chiar noaptea sau dimineața, fragmentele diaristice respective. Cu atât mai puțin cu cât convenția incipitului mizează pe indiferența auctorială finalizatoare. Chiar dacă weblong-ul există în realitate, problema rămâne una de principiu. În al doilea rând, apare o neglijență suprapunere de voci între Andrei și Dragoș. Dacă în prima parte a cărții, Andrei semnează note de subsol «tehnice» prin care explică jargonul narcotic (*shot, sharf, pill, acid, timbre, ex, palmieri, blunt, bong* ș.a.) și dă informații suplimentare despre tipul și efectul drogurilor în cauză, spre final, această mediere pentru neinițiați este preluată fără temei de însuși diaristul narcoman. Între cele două discursuri, între notele de subsol și capitolul «Manualul visătorului amator», de pildă, nu e nici o diferență pentru că, de fapt, frazele împrumută perfect sintaxa din pliantele/ site-urile organizațiilor nonguvernamentale anti-drog. O lectură mai completă poate face fiecare intrând pe www.erowid.org, www.encode.org, www.drugscope.org ș.c. Chiar dacă site-urile sunt atent indicate și textul tipărit folosește artificii electronice al trimiterii («aici») către un background bibliografic solid, procedeul nu substituie lipsurile. Discursul pare aici cel mai artificial, de fapt, concesiv, nota lui Dragoș însuși fiind de o naivitate simpatcă: «Cei care citesc această însemnare sunt avizați că ea constituie portretul unui personaj de ficțiune, descris pentru o mai bună înțelegere a acestui blog.» Dar cine vorbește, de fapt, aici? Aceeași voce care, peste câteva pagini, își joacă indiferența: «Nu am o țință. Scriu ca să fac pauze. Mă întrerup ca să nu mă ard

prea repede. Dacă asta se poate constitui în scop, ia-l și fii fericit cu el.» Lăsând analiza naratologică deoparte, să trecem la conținutul foarte simplu al acestei cărți. Până la urmă, această simplitate care înseamnă firesc și neostentativ, rămâne deopotrivă atât principala calitate cât și una din marile neîmpliniri. Avantaj, pentru că, subiectul însuși fiind «strident», orice patetism și teribilism ar fi subminat întregul demers. Dragoș, un tip cu un profil intelectual de invidiat, cu stil și cu idei (frază este pe alocuri cuceritoare, iar câteva pasaje de o frumusețe poetică surprinzătoare), intră cu toată conștiinciozitatea în această realitate artificială, alternativă, spuneți-i cum vreți, din plictiseală, din curiozitate, ca «gândurile pe care nici nu le-ai avut să devină realitate». Odată curiozitatea satisfăcută, renunță. Cu alte cuvinte, cititorul este scutit de ingerarea unui (sub)discurs al vreunei crize, angoase existențiale: fără atitudine, fără o ideologie alta decât cea personală. Însă oricât de hard ar fi acest trip, el rămâne, la nivel scriptural, destul de soft. Cititorul se poate întreba, pe bună dreptate, dacă nu cumva acest moft narcotic nu este prea jucat. Cum adică să trăiești din *joint* în *joint*, aproape numai și numai pentru tripuit timp de trei luni, și apoi, într-o bună dimineață, să renunți pur și simplu!? În «Cuvântul înainte», Andrei, vocea auctorelui moral, încearcă să dregă puțin lucrurile privindu-l pe Dragoș ca pe un outsider. Dar chiar dacă nu ne-am pune astfel de întrebări, experiența lecturii rămâne inconsistentă. Finalul – altfel, imprevizibil – este, cu tot sictirul auctorial, gratuit: «O explicație pe potrivă înțelegerii tale: a fost o modă, gata, a trecut.» sau «N-am chef să mă gândesc la asta. Important este că am încheiat. Nu contează de ce.» Cartea e neterminată! Dragoș este infinit mai inteligent decât Yo, naratorul... *Pizdețelor*, dar nu și mai convingător. Diferența vine bineînțeles din motivație. Yo este un posibil personaj cam idiot dintr-un *Trainspotting* româno-basarabeian, în timp ce lui Dragoș i se potrivește un scenariu mai subtil precum *Ken Park*, filmul lui Larry Klark din 2002, de care și amintește. Unul are o problemă artistică, celălalt de credibilitate. La sfârșitul ambelor romane, un cititor pretențios ar putea exclama sarcastic: «Și marmota priza praful din staniol!» Această atitudine este anticipată atât de Andrei, precaut la modul ofensiv («a părut mai preocupat să descrie o stare pe care, dacă și alții ar pricepe-o, ne-ar taxa de distruși cu o ironie mai puțin acră.»), cât și de Dragoș, autoironic («ce mă-sa caut eu pe blog, unde toată lumea pare că vorbește ca să se afle în treabă? Pesemne că și eu fac același lucru.»). Aceasta nu înseamnă însă că insatisfacția lecturii acestei autoficțiuni narcotice ar fi mai puțin justificată. Unii, pur și simplu, vor mai mult decât un pseudotrip romanesc!” (*Câte un joint, joint, joint...*) □ Ion Simuț semnalează *O improvizație*: „Părea că s-a ivit o alternativă la ediția Gheran din opera lui Liviu Rebreanu, o ediție critică excepțională aproape încheiată, printre puținele de acest fel pe care le avem – ceea ce ar fi fost foarte bine. În colecția «Opere fundamentale», coordonată de Eugen Simion sub egida Academiei Române și tipărită de Editura Univers enciclopedic, au apărut în 2001 trei volume, cuprinzând toate cele nouă romane, dintr-o nouă ediție a operei lui Rebreanu, ediție alcătuită de Mircea

Coloșenco și Ilderim Rebreanu. Condițiile foarte promițătoare ale colecției obligau la realizări pe măsura înaltului standard creat de instituția patronatoare, coordonatorul colecției, calitatea materialelor de suport tipografic (o hârtie tip Biblie, rar folosită). Șansele au fost însă irosite într-o ediție mediocră, ce nu are pretenții de a fi critică și să intre astfel în concurență loială cu ediția Gheran și nici nu aduce nimic nou în vreun compartiment al aparatului științific, poate cu excepția cronologiei din prima parte a volumului I unde avem o istorie a Rebrenilor din 1799 până în 2000. Nou nu este decât ambalajul editorial, luxos și costisitor, înșelător pentru calitatea științifică a ofertei”. □ Nicolae Manolescu publică un nou fragment din *Istoria critică a literaturii române*, despre *Gala Galaction*. □ Rodica Zafiu publică articolul *Prostia comparată*: „Comparațiile și metaforele clișeizate transmit, se știe, informații esențiale despre mentalități și despre sistemele noastre conceptuale. Prostia și deșteptăciunea sunt repere esențiale în judecățile asupra lumii; cum termenul negativ al unei opoziții e, în genere, cel mai productiv în crearea de imagini, nu e de mirare că adjectivul «prost» poate fi însoțit, în română, de serii bogate de comparații sau de alte determinări cu valoare superlativă. Ele reflectă, printre altele, modul prototipic de a înțelege prostia. Sintagma cea mai frecventă este cu siguranță «prost ca noaptea», în care termenul comparației asociază hiperbolic lipsa de inteligență întunericului. Mai banale sunt comparațiile animaliere: etaloanele prostiei par a fi, în română, oaia, găina și gășca. Motivate global, dar surprinzătoare în fiecare caz în parte sunt comparațiile obiectuale: e ușor de înțeles că prostia este atribuită lucrurilor, materiei inerte, lipsită de sensibilitate și de reacție, dar nu e deloc clar de ce este ales pentru acest rol un obiect sau altul: de ce reperul e cizma («prost ca o cizmă»), și nu pantoful, de pildă. De la formulele clișeizate pornesc destul de numeroase dezvoltări libere. E interesant că anumiți termeni se specializează în comparații, alții în metafore: se spune «proastă ca o găină» – dar «e o găscă»; cineva «e un bou», nu și: «prost ca un bou». «Oralitatea scrisă» a Internetului ne furnizează și în acest caz destule exemple de clișee și inovații, de variații pe tema dată a prostiei omenești. Limbajul familiar recurge cu ușurință la superlative ale insultei sau pur și simplu ale caracterizărilor depreciative. Sunt numeroase atestările formulilor prost (sau mai prost) ca noaptea: «ești prost ca noaptea și nu știi în ce te bagi» (agonia.ro); «Ești mai prost ca noaptea și mai retardat ca cel mai handicapat om de pe pământ!!!» (counter-strike.ro). Obiectele sunt cele clasice – lemnul («unul prost ca un lemn, unde simte puterea se așează în patru labe», ournet.md, citat din M.D.), cizma și alte încălțări – «[...] ești prost ca o ciubotă» (evenimentul.ro) – dar și altele, mai puțin previzibile, de exemplu grebla: «dar pe asta nu l-au văzut venind! cu toate că era mare și prost ca o greblă!» (dbrom.ro). La fel, animalele, cu o oarece preferință pentru păsări: găina – «înalt ca o prăjină/ Și prost ca o găină» (poezie.ro); «una are o moacă de găscă și îi proastă ca o găină» (quake.fanclub.ro) – căreia i se alătură cucuveaua («Ești mai prost ca o cucuvea», gazetadecluj.ro); dintre mamifere, capra: «În Europa omul mediu

e prost ca o capră!» (romportal.com). Doar ignoranța traducătorului face să apară ca etalon al prostiei un animal individualist și cu personalitate, care, în limba română, are cu totul alte funcții simbolice, – măgarul: «'Ești atât de prost ca un măgar', se obișnuiește să spună lumea» (ocultism.go.ro; fraza citată cuprinde, se observă, și alte erori de traducere). E mai puțin prezentă lumea vegetală, dar surprizele nu lipsesc: «Știi cine e mai prost ca o varză?... Tu!» (gazetadecluj.ro). Atributele caracteristice ale prostiei în viziune națională par a fi acumularea inercială, masivitatea gregară, sintetizate și în formula «făcut grămadă» sau pur și simplu în uzul adverbial al lui «grămadă»: «eu mă întreb oare de ce ți-am răspuns la întrebări, că tu tot prost făcut grămadă rămâi!» (fanclub.ro)”.

• [„22”, nr. 761] Andrei Oișteanu semnează articolul *Ziua Holocaustului în România*: „Ca și în cazul unui om, în cazul unei comunități absența memoriei este nocivă. A devenit un truism să se spună că cei care își uită greșelile sunt condamnați să le repete. Dar și rememorarea în exces poate avea efecte negative. Putem vorbi de exces de memorie în ceea ce privește Holocaustul din România? Dimpotrivă, în această privință suntem mai degrabă în prima situație: uitare, ignorare și minimalizare a fenomenului. De aceea mi se pare binevenită Hotărârea de Guvern nr. 672, din 5 mai 2004, care instituie ziua de 9 octombrie ca «Ziua Holocaustului» în România. Cu acest prilej, se menționează în HG, «vor fi organizate acțiuni culturale, simpozioane, mese rotunde și alte acțiuni cu tematică specifică». Autoritățile administrației publice «vor acorda sprijin de specialitate pentru organizarea și desfășurarea manifestărilor ocazionate de acest eveniment». Hotărârea este semnată de primul-ministru și contrasemnată de ministrul Culturii, iar data a fost aleasă «la propunerea Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România». În mod excepțional, din cauza faptului că 9 octombrie cade sâmbătă (de Sabat), anul acesta comemorarea se va ține pe 12 octombrie. Dată fiind importanța simbolică a unei zile comemorative, e important de văzut care sunt semnificațiile comemorării în România a «Zilei Holocaustului» și de ce a fost aleasă anume ziua de 9 octombrie și nu alta. În 1951, Parlamentul noului stat israelian a adoptat o rezoluție prin care ziua de 27 Nisan (19 aprilie) a fost declarată «Ziua de comemorare a Holocaustului» (Yom ha-Shoah). În aceasta zi este cinstită memoria celor circa 6 milioane de evrei uciși în Europa în perioada 1933-1945. Semnificativ este faptul că data aleasă de israelieni este legată de un moment eroic al Holocaustului: 19 aprilie 1943 – izbucnirea revoltei în ghetoul varșovian. Există, de asemenea, o zi internațională a Holocaustului. Este vorba de 27 ianuarie, data eliberării în 1945 a lagărelor de exterminare Auschwitz-Birkenau. Unele țări au legiferat această dată ca zi națională de comemorare a Holocaustului. În anul 2000, de pildă, Parlamentul italian a stabilit prin lege ca 27 ianuarie să fie «Ziua Memoriei» – o dată simbolică «de aducere aminte a Holocaustului, a legilor rasiale, a persecuției cetățenilor evrei de către italieni». A existat propunerea ca și România să preia comemorarea acestei date. Pe bună dreptate, propunerea a fost respinsă. Regimul fascist italian nu a practicat forme

extreme de antisemitism, iar numărul evreilor din Italia uciși pe motive rasiale a fost relativ mic (circa 7.500). Nu este și cazul României în timpul regimului antonescian. De aceea, s-a convenit, în principiu, ca ziua aleasă să fie legată anume de episodul românesc al Holocaustului. Mai ales că majoritatea negaționiștilor romani nu contestă Holocaustul în general, ci anume capitolul românesc al acestuia, particularitățile sale, gradul de implicare a autorităților românești, dimensiunile genocidului în România și în teritoriile aflate sub administrație românească. Nici ziua de 16 mai nu a fost considerată adecvată. La această dată, în 1944, a început deportarea la Auschwitz a evreilor din Transilvania de Nord, aflată atunci sub ocupație maghiară. A fost una dintre ultimele acțiuni de deportare în masă a evreilor din Europa și una dintre cele mai rapide. Sub presiunea apropierei frontului, Adolf Eichmann însuși a organizat în timp record cea mai completă epurare etnică. În decurs de doar trei săptămâni (16 mai-3 iunie) au fost deportați 151.180 de evrei din Sighetul Marmăției, Satu Mare, Oradea, Cluj, Târgu Mureș, Dej, Baia Mare, Bistrița etc. Dintre aceștia, 130.000 au fost exterminați în lagăre. Evident, responsabilitatea pentru acest episod al Holocaustului revine autorităților maghiare și germane. Pentru comemorarea zilei Holocaustului în România a fost luată în discuție, printre altele, și ziua de 21 ianuarie, dată la care, în 1941, a început rebeliunea legionară în timpul căreia au fost uciși peste 120 de evrei din București. Cred că alegerea acestei zile comemorative ar fi fost cea mai proastă soluție. Pe de o parte, ar fi permis unele formule retorice de «eroizare» a mareșalului Antonescu, aflat în acel moment (din motive cunoscute) pe «partea bună a baricadei». Pe de altă parte, accentul comemorării anuale ar fi fost pus pe faptul că pentru capitolul românesc al Holocaustului (doar) «legionarii sunt de vină». Astfel ar fi fost încurajată una dintre formele «negării deflective» (în termenii lui Michael Shafir). De data aceasta, pentru inocentarea instituțiilor statului român, responsabilitatea nu ar mai fi fost atribuită naziștilor (forma de deflectare cea mai uzuală), ci unor segmente mai mult sau mai puțin periferice ale societății românești. Ministerul Educației și Cercetării (un factor important în ecuația comemorării Holocaustului) a susținut cu o energie suspectă alegerea anume a zilei de 21 ianuarie. 29 iunie părea a fi o zi potrivită pentru comemorarea victimelor Holocaustului din România. «Pogromul de la Iași» este o denumire inadecvată pentru ceea ce s-a întâmplat în vara anului 1941. Folosesc totuși aceasta sintagma (cu ghilimele) doar pentru că ea s-a încetățenit în literatura de specialitate. Pogromul (din rus. *progrom* = «masacru») are o dinamică proprie a psihozei colective, fiind – ca și linșajul – o acțiune spontană, executată de grupuri de civili isterizați, în care forțele de ordine intervin (de regulă prea târziu) pentru a limita proporțiile măcelului. La Iași, în vara anului 1941, nu a fost vorba de un pogrom. În urma ordinelor primite pe cale ierarhică, jandarmii și polițiștii au arestat câteva mii de evrei, pe care i-au masat în curtea Chesturii de Poliție unde au fost mitraliați de militari din armata română. Alte câteva mii de evrei din Iași, înghesuiți în

«trenurile morții», au pierit prin asfixiere și deshidratare (29 iunie-6 iulie). Atât autoritățile militare ale statului, menite să-i protejeze pe cetățeni (poliție, jandarmerie, armată), cât și autoritățile civile (CFR, administrație locală) au fost chiar cele care au executat masacrul. Deși 29 iunie ar fi fost o dată potrivită pentru a fi declarată «Ziua Holocaustului» în România, totuși nu a fost adoptată această soluție pentru că este o zi de vară, când Parlamentul, școlile și universitățile sunt în vacanță. În definitiv, rostul acestei comemorări este de a disemina cunoștințele referitoare la Holocaustul din România, de a-i face pe oameni (mai ales pe tineri) să înțeleagă și să conștientizeze cauzele acestui fenomen unic în istorie și consecințele sale. Pe bună dreptate, s-a considerat că – parlamentarii, studenții și elevii fiind în vacanță – impactul comemorării ar fi fost mult redus. Capitolul românesc al Holocaustului este foarte complex, însumând acțiuni și manifestări diverse, cu semnificații nuanțate. În principal, el constă în deportarea și exterminarea evreilor (și, în mai mică măsură, a romilor) în lagărele din Transnistria. Regiunile din care cu precădere au fost deportați evreii au fost Basarabia, Bucovina (de Nord și de Sud), nordul Moldovei (jud. Dorohoi), mai puțin din alte regiuni ale țării, inclusiv din București. Această situație i-a condus pe unii comentatori la bizare formule negaționiste. În mai 2002, de pildă, la sesiunea Academiei Romane menită să definească Holocaustul din România, ministrul Culturii și Cultelor, Răzvan Theodorescu, afirma următoarele: «În România nu a avut loc Holocaustul, însă România a participat la Holocaust prin guvernarea Antonescu, în spațiile acelea [Basarabia și Bucovina] care erau în administrație temporară românească» (vezi Mediafax, 8 mai 2002). La fel ar fi putut zice și naștii, a comentat ulterior Michael Shafir, și anume că Holocaustul nu a avut loc atât în spațiul german, cât în special «în spațiile acelea care erau în administrație temporară a celui de-al Treilea Reich» (*Între negare și trivializare prin comparație*, Polirom, 2002, p.102). Personal, cred că alegerea zilei de 9 octombrie este oportună. Această dată pare să întrunească toate condițiile impuse de o corectă comemorare a Holocaustului în România. Pe 9 octombrie 1941 au început deportările forțate, în vagoane de marfă încuiate, a evreilor din Bucovina de sud, teritoriu aflat și atunci și acum sub administrație românească. În primele trei zile (9-11 octombrie) au fost deportați în Transnistria peste 5.000 de evrei, inclusiv bătrâni, bolnavi, femei și copii. [...] Numărul total al evreilor deportați în Transnistria a fost de cca 150.000. [...] Acțiunile propriu-zise de purificare etnică și etnocid au fost pregătite de discursurile guvernanților și declanșate la ordinele acestora. [...] Acțiunile genocidale întreprinse împotriva evreilor din estul țării nu erau motivate, de fapt, nici de pericolul iudeo-comunist, nici de tratamentul rău aplicat de unii civili evrei militarilor romani care se retrăgeau din Basarabia în iunie 1940. Acestea erau doar pretexte publice folosite de Antonescu. Ele sunt preluate și azi de diverși negaționiști, de la Ion Coja la Paul Goma. În aceste cazuri, negarea Holocaustului tinde să devină justificarea Holocaustului. Holocaustul produs în România nu este, cum cred unii, doar «o problemă a

evreilor». Este, de asemenea, «o problemă a românilor». Dar, evident, nu poporul român este culpabil de acest etnocid. Responsabilitatea istorică, juridică și etică revine autorităților regimului Antonescu precum și grupărilor și elementelor extremiste care au incitat sau au participat la acțiuni genocidale. De fapt, Holocaustul din România este o problemă a noastră, a tuturor. Comemorarea decentă împreună, români și evrei, a «Zilei Holocaustului» și implicit a victimelor unor orori petrecute cu numai șase decenii în urmă ar fi un important simptom de maturizare și democratizare a societății românești”.

12 octombrie

• **[„Observator cultural”, nr. 242]** În *Disperarea rece*, Andrei Bodiu recenzează volumul Ruxandrei Novac *ecografitti. poeme pedagogice. steaguri pe turnuri* (Editura Vinea, 2003): „Editura Vinea și-a asumat nu doar publicarea unor poeți reprezentativi deja, dar și promovarea tinerilor autori. Am scris nu o dată despre cărțile apărute la Vinea pentru că editura a selectat, mereu, nume și cărți de calitate. De altfel, și din păcate, numărul editurilor care au un program clar de promovare a poeziei române contemporane este relativ mic. În plus, am constatat, nu fără amărăciune, că poeți foarte buni au ajuns să contribuie financiar pentru a-și vedea cărțile publicate. Dacă e normal ca veleitarii să-și plătească scornelile liricoide, e trist să citești că un anume copyright aparține poetului însuși, semn că respectiva carte a apărut cu bani proprii. Cum nici editorii nu sunt de vină pentru că trebuie să-și țină în viață afacerile, atunci «vinovată» e... poezia însăși. Ea se adresează unui public redus format din inițiați, un public ce se măsoară, în România, cred, în jurul unei cifre ce trece, timid și în cazurile fericite, peste mie. Desigur sunt și aici excepții, cazuri fericite: Mircea Dinescu, Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana, probabil. Poate Emil Brumaru, poate Mircea Ivănescu. [...] Pe de altă parte, a căina poezia e inutil. Poezia e, din modernitate, o artă aflată, cu toate armele și bagajele, în avangardă. Că mai e câte un retardat care scrie ca pe vremea tânărului Goga și care se mai bucură, într-o măsură mereu descrescătoare, de succes, asta tine nu de domeniul artei poetice, ci de cel al sociologiei literaturii. Revenind, Editura Vinea și-a asumat, cu program, promovarea tinerilor poeți. Cea mai reușită investiție în domeniu pe care o cunosc este Ruxandra Novac. Cartea ei, *ecografitti. poeme pedagogice. steaguri pe turnuri*, e un debut în forță. Sunt câteva teme care structurează cartea. Ar fi mai întâi tinerețea însăși, pusă față în față cu lumea. Poezia e centrată asupra eului, un eu care se conturează complex, nu doar dintr-o perspectivă reductiv-mizerabilistă, devenită imagine a neputinței goale, în bună parte din poezia tinerilor. E, în primul rând, un fel de resemnare post-Flower Power, care convertește revolta beatnicilor evocați, nu o dată, de-a lungul volumului. Dar resemnarea Ruxandrei Novac nu are culorile calde ale romantismului târziu, ci pe cele reci ale cinismului postmodern. Această perspectivă este prezentă în poemul care mi-a plăcut cel mai mult, *ca într-un gărduleț, ca într-o dantelă metalică*. Bucureștiul feeric din poemele lui Cărtărescu

e, aici, «un șobolan mort». Începutul poemului (de)construiește ironic tema ubi sunt: «unde sunt eroii noștri, marii bărbați ai trecutului/ cei din superproducții, din cărțile de aur». Secvența următoare se concentrează asupra «sinelui meu trist», imagine contradictorie, amestec de exasperare, de răsfăț, de însingurare, de angoasă, țesută pe canavaua resemnării post-Flower Power care caracterizează discursul. «Sinele meu trist croșetează un pulover/ din părul lung al sinelui anilor șazeci/ sinele meu trist nu vrea să fie cu gașca/ sinele meu trist se scufunda în câmpul lui cu ciori/ roșii ca steagurile pe care ei nu le-au văzut/ sau le-au văzut și au zis că sunt căpșuni.» Mai departe, poemul se articulează, prelungind starea profund contradictorie a eului pe tensiunea dintre «a nu vrea» și «a vrea»: «Nu mai vreau nimic din gălăgia asta/ Nu vreau nici să mai aștept nu știu ce/ nu vreau să trăiesc treizeci de ani/ iar aici nu mai prea vreau să trăiesc deloc/ vreau pornografie și igienă/ în mijlocul unui deșert nuclear./ Și vreau bani și abțibilduri liserģice/ Vreau o benzinărie în câmp sau un bar de contrabandiști./ Vreau să moară cvt și gc și db/ la fel de mult cum voiam cândva casetofon./ Vreau de fapt bani/ Și vreau de fapt bani. Și vreau bani». Am ales acest citat pentru că el ilustrează, cred, cel mai bine calitățile poeziei Ruxandrei Novac. Toată disperarea rece de care e capabilă junețea se mixează cu hachițele aceleiași vârste, cu dorințele imposibile sau cu cele care contrazic deschis gravitatea absolută a «stării de sinucidere». Este, și numai din această diversitate de stări pe spațiul îngust al câtorva versuri, o dovadă a unui talent remarcabil. *ca într-un gărduleț, ca într-o dantelă metalică* dovedește și știința de a construi poemul, finalul revenind la imaginea inițială, a Bucureștiului: «Bucureștiul se deschide ca o floare sifilitică/ și știu că nimic, nimic nu mai poate opri dezastrul/ zdrențelor minții mele de douăzeci și trei de ani». Disperarea rece, mai degrabă reflectarea rece a disperării juvenile o apropie pe Ruxandra Novac de Mariana Marin. (Deloc întâmplător, unul dintre modelele poetice ale Marianei Marin, Sylvia Plath, este evocat și într-unul dintre poemele Ruxandrei Novac.) Ca Mariana Marin, Ruxandra Novac este victima propriei ei lucidități. Dacă, pentru prima, enorma presiune a regimului comunist a născut suferință lucidă, pentru a doua presiunea e creată de deruta postdecembristă. De aici și imaginea degradată a orașului, de aici și spaima de mizerie pe care, spre deosebire de alți autori tineri, Ruxandra Novac nu o «cântă». Subminarea ironică a propriei disperări ține de natura structurală complexă a cărții de debut a autoarei. E un răspuns din interior dat unui curent kitsch-tezist care cutremură literatura și filmul românesc de azi, așa-zisul «mizerabilism» care simplifică, până la grotesc, existența în România de azi. Poezia Ruxandrei Novac scapă unei clasări în pluton tocmai pentru că nu mimează disperarea, cum nu mimează nici ironia față de propria disperare. Toate clișeele noii experiențe cotidiene, regăsimile în excesele de tot felul, de la alcool la droguri, sunt asimilate dar și respinse cu luciditate resemnată. *ecografitti. poeme pedagogice. steaguri pe turnuri* e cea mai buna carte de debut pe care am citit-o din 2000 încoace. Complex și contradictoriu, volumul Ruxandrei Novac e mai mult decât promițător”.

13 octombrie

• [„Cultura”, nr. 31] Marius Chivu îngrijește dosarul *Critica literară și noul look*, prefăcându-l astfel: „Din varii motive, criticii anilor '60-'70 s-au retras pe rând din critica de întâmpinare, scriind doar sporadic despre volume de memorialistică, de pildă. În acest moment, cei care au rămas pe meterezele criticii de întâmpinare pot fi numărați pe degetele de la o mână, majoritatea scriind în reviste literare cu apariție lunară. Au venit însă tinerii absolvenți de Litere, deocamdată cu bibliografii parțiale dar mai entuziaști, mai energici, mai motivați. Schimbarea de discurs critic – în pas cu literatura însăși – a fost vizibilă și a apărut un alt subiect de discuție: instrumentele criticii. Cum se (mai) face critica literară? Câmpul criticii populându-se astfel satisfăcător și extinzându-se și spre alte medii (televiziune, Internet), am ajuns să ne întrebăm și cam care ar fi audiența criticii. Cine și câți mai citesc critică literară? Mai ales că statutul literaturii însuși a avut de suferit după '89, cultura actuală nemaifiind, ca în comunism, literaturocentrică, bucurându-se de o audiență astăzi de neimaginat. Am invitat la această dezbatere critici și esești din mai multe generații, de formații diferite, din zone geografice diferite”. □ Ion Pop, *Doar câteva probleme...*: „Din păcate, critica românească n-a prea excelat niciodată în materie de reflecție metodologică, iar recente contestări, cam necoapte și puerile, ale actului critic, pe motiv că – vezi, doamne – n-am mai avea criterii de evaluare estetică și că e cazul să se renunțe la cine știe ce «elitism» în profitul masificării amorfe, populiste, a scrisului etc., nu sunt de natură să le încurajeze. Personal, cred că tocmai acum, în prelungita perioadă post-comunistă, conștiința critică ar trebui revigorată responsabil cu «revizuirii» indispensabile ale trecutului apropiat și cu o ascuțire a privirii către actualitatea imediată”. □ Paul Cernat, *Critică și credibilitate*: „Tendința de «umanizare»/accesibilizare a criticii estetice poate fi benefică sau nu. Relaxarea e binevenită ca strategie pedagogică, dar poate deveni un pericol când invită la abandonarea criteriilor profesionale sau când legitimează inconsistența. Fără seducție și «imagine», critica se sufocă, devine autistă, sterilă. Când mizează însă totul pe seducție, imagine, suprafață, ea nu face decât să-și mascheze vidul. Prinsă între ispitele criticii promoționale, «de piață» (care, de bine de rău, începe să funcționeze), și orgoliile/vanitățile celei academic-universitare (ale cărei carențe țin, ca să zic așa, de sistem), amenințată de oportunism și parohialism, critica literară «axiologizantă» are o problemă – esențială de rezolvat: criza de încredere”. □ Adriana Babeți, *Cine predă critica literară?*: „Deoarece criticii literari de la noi (din mai toate generațiile) sunt, într-o proporție covârșitoare, absolvenți ai unei facultăți umaniste (de obicei Filologia, pe numele ei mai vechi), aș participa la dezbateră inițiată de «Cultura» cu o idee asupra căreia presa culturală nu prea insistă: critica literară ca disciplină de studiu. *Unde, când, cum* și mai ales *cât* se predă critică literară în facultățile noastre? Dar oare se predă? Din câte știu, nu toate facultățile de profil au inclus-o ca materie distinctă în programele lor, din motive din cele mai diverse. Sau, dacă au făcut-o, disciplina s-a «topit» într-un

curs de Teoria literaturii sau într-unul de Istoria literaturii române («evoluția criticii»). De prea puține ori studenții au putut profita de un curs compact, fie și opțional, sau de un master dedicat criticii literare (de la obiect la concepte, de la metode la tipologizare)». □ Ion Simuț, *Critica merge mai departe*: „Cred că una dintre cele mai importante schimbări petrecute în câmpul criticii literare este diversificarea modalităților ei de exprimare, în funcție de mai multe tipuri de public. Avem o critică literară de televiziune, susținută prin voci perfect credibile (Dan C. Mihăilescu, Ion Bogdan Lefter), avem o critică literară la radio (prin contribuția mai multor voci), avem o critică literară foarte publicistică, exercitată în paginile sau suplimentele cotidianelor, avem o critică specifică revistelor, unde se perpetuează limbajul tradițional, dar mai franc și mai exigent (Alex. Ștefănescu, Marius Chivu, Paul Cernat, Carmen Mușat, Irina Petraș și mulți alții în revistele de provincie, unde se menține cu brio cronică literară). Critica de întâmpinare se află pe mâini bune, misiunea selecției valorilor se exercită serios și prompt. Are loc o schimbare a generațiilor, care nu trebuie să ne deruteze. Există indubitabile autorități în domeniul criticii de întâmpinare pentru cei care ar vrea să le urmeze. Diferențierea limbajelor critice e un bun câștigat. Sunt pe rol suficiente sinteze de istorie a literaturii (Eugen Negrici, Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu și alți autori), care ar merita mai multă atenție». □ Andrei Terian, *Câteva cuvinte despre „tânără critică”*: „se profilează la noi un început de scindare a criticii «tinere», după model occidental. Avem, pe de o parte, universitarii, care practică sporadic critica de întâmpinare și fug de reviste ca dracul de tămâie. Dacă nu li se va oferi o șansă nesperată – cum s-a întâmplat cu tinerii care au debutat în colecția Canon a Editurii Aula – vor debuta cu teza de doctorat (sau cu mai multe volume deodată, atunci când amușină vreun post de conferențiar la orizont). A doua categorie cuprinde cronicarii risipiți prin paginile revistelor: aceștia dobândesc, datorită publicării regulate, exercițiu stilistic, dar ignoră adesea problemele de estetică, istorie sau teorie literară, preferând să citească opera ca pe o lume autarhică, izolată de orice (con)text.și totuși, aceștia alcătuiesc «tânără critică» în adevăratul sens al cuvântului. Una peste alta, critica «tânără» nu stă rău, dar nici excepțional. Punctele bune (imaginația zburdalnică, spiritul dezinhibat, prospețimea lecturii) se văd cu ochiul liber și e de prisos să insist asupra lor. mai interesante sunt punctele slabe, dintre care aș aminti trei: 1. Lipsa conștiinței critice. Puțini cronicari se întreabă asupra rolului lor și al textelor pe care le scriu; puțini încearcă să-și justifice statutul și «meseria». Pentru mulți, critica este doar un sport pe care îl practică intermitent sau – mai rău – o treaptă de ascensiune pe care o vor lăsa în urmă când vor găsi ceva mai avantajos. Tinerii cronicari se aventurează rar în afara recenziei: operele mai vechi sau problemele de anvergură care domină literatura postdecembristă (canonul, «revizuirile», raportul dintre literatură și paraliteratură, șansele literaturii române ș.a.) le sunt, în mare parte, indiferente. 2. Lipsa simțului critic. De multe ori, cronicile tinerilor critici par trase la xerox. Prima cronică despre o carte dă tonul receptării, în timp

ce următoarele se mulțumesc să perpetueze judecățile inițiale, asemenea pieselor dintr-un joc de domino. Prin urmare, polemicile lipsesc printre tinerii critici, iar recenziile au un neplăcut aer schizoid (fie «să vorbim cât mai frumos despre frumoasa carte X», fie «să facem praf oribila carte Y»). 3. O creație recentă a «tinerilor» este «critica-promo», care se naște din convingerea că p carte (sau o revistă) e un produs comercial care trebuie vândut. De aici, o serie de tertipuri publicitare menite să crească ratingul (sau, dacă vrei, tirajul). Unii cronicari comentează cărți de critică sau poezie ca și cum ar relata finala «Ligii Campionilor» sau ar prezenta «Știrile de la ora 5», refuzând să accepte că farmecul literaturii se află altundeva. De unde, o posibilă soluție: fiecărei cărți sau reviste de cultură să i se atașeze un poster cu Nicoleta Luciu. Ce bine dacă admiratorii Nicoletei ar răsfosi măcar cărțile și revistele cumpărate!” □ Mai scriu Dan C. Mihăilescu (*Un lung ocol prin ceilalți către tine*), Mihai Zamfir (*Paradoxurile criticii literare în ultimele două decenii*), Mihai Iovănel (*Sfaturi către mine însumi*), Carmen Mușat (*Critica și teoria*), Al. Cistelean (*Micul exhibiționism*).

● **[„România literară”, nr. 40]** Ion Pop îl omagiază pe Ion Vartic, ajuns la 60 de ani (*Spectacolul interior*): „De aproape treizeci de ani (a debutat editorial în 1977), Ion Vartic, ajuns la 4 octombrie la rotunjirea celui de al șaselea deceniu, face operă ca și exclusivă de eseist. Rezistând criticii literare curente, de întâmpinare, s-a dedicat exercițiului deloc zgomotos al comentariului și reflecției libere în jurul unor teme, idei, destine literare, de care sensibilitatea și cultura sa de comparatist l-au apropiat în timp. A scris și scrie mereu, încet, din plăcere și cu plăcere, fără să lase nici un moment senzația vreunei constrângeri, semnul urgenței vreunei datorii, al supunerii la vreun program cu înrămări exterioare, rigide. În Biblioteca pe care o locuiește se simte în largul său, căci a trăit și trăiește cu cărțile într-o convivialitate firească, amicală, destinsă. Ca, de altfel, și cu viețile multor scriitori, resuscitați în revelatoarele «dosare» alcătuite, de ani buni, număr de număr, pentru revista «Apostrof». Formula cu care își intitula primul volum tipărit, *Spectacol interior*, aproximează – știm acum – o definiție a criticului ce i-a rezervat importante spații de libertate. El este de mai multe ori spectator, în sala de lectură și în lumea cu care se confruntă cartea, schimbându-și alternativ locul din staluri cu cel din scenă, intrând sub masca și sub pielea «personajelor» sale, transferând, poate, spre ele o proprie psihodramă, așa cum notase undeva despre o mișcare similară dintr-o piesă de G. Ciprian. [...] Are, fără îndoială, ceva din trăsăturile shakespeareanului Puck, despre care o ultimă secvență a capitolului *Din culise* a acestui prim volum ni se spune că «execută fulgerător» o trecere, definitorie pentru teatru, «de la starea de spectator către cea de actor, și invers». Oricum, e limpede consecvența cu care eseistul a urmărit, prin ani, problematica măștii și a convenției teatrale în genere [...]. Acest neastâmpăr ghidus a fost, însă, dintotdeauna larg compensat la Ion Vartic de amintita lentoare fertilă a lecturilor și ecourilor lor în scrisul propriu. Căci, pe cât e de agitat și dinamic în unele acte, pe atât este de răbdător în întârzierile asupra paginilor parcurse. Paciență de

hermeneut, care vede lumea și pagina în palimpsest, demontând măști, operând desfolieri de straturi culturale, până la moaștele piatră ale tragediei antice, în căutarea Misterului despre care e sigur că se ascunde sub aparența celor mai insignifiante întâmplări”. □ Ion Simuț scrie din nou despre colecția „Opere fundamentale” (*Opere fundamentale în ediții de referință*), „cel mai important proiect postdecembrist de editare academică a clasicii (coerent, sistematic, eficient)”: „Începând din 1999 și până la mijlocul acestui an, au apărut 47 de volume, într-un format stil «Pleiade», pe o hârtie foarte bună, la Editura Univers enciclopedic, căreia i s-a asociat din 2003 Editura Academiei Române. Cadrul instituțional favorizant este completat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, înființată după privatizarea neinspirată a Editurii Minerva, cu scopul de a prelua gestionarea patrimoniului clasic al literaturii române. [...] Să vedem care sunt beneficiile și care sunt viciile sau insuficiențele acestui proiect impresionant. În cele 47 de volume de până acum ale colecției «Opere fundamentale» sunt cuprinse operele a 16 scriitori din toate epocile, la care se adaugă două volume colective, unul consacrat cronicarilor moldoveni (realizat de Gabriel Ștrempel), altul fiind o antologie din literatura română medievală (alcătuită de un colectiv condus de Dan Horia Mazilu). Aria de cuprindere a scriitorilor reprezentativi e deci foarte largă, de la Dimitrie Cantemir, Heliade și marii clasici, trecând prin perioada interbelică de unde au fost selectați Goga, Arghezi, Bacovia, Rebreanu, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale și Panait Istrati și ajungând în perioada contemporană la Marin Preda, Nichita Stănescu și Marin Sorescu – ceea ce e un prim merit evident al colecției, acela de a da o imagine globală a marilor valori. Evident că mai sunt multe nume de cuprins, dar luăm în seamă și intențiile viitoare. Au fost solicitați câțiva dintre cei mai importanți editori cu experiență, specialiști de notorietate într-un domeniu sau altul: Dan Horia Mazilu pentru literatura medievală, Gabriel Ștrempel pentru cronicarii moldoveni, Virgil Cândea, Stela Toma și Nicolae Stoicescu pentru Cantemir, Mircea Angheliescu pentru Heliade, Dimitrie Vatamaniuc pentru Eminescu, Stancu Ilie (asociat cu colegi mai tineri) pentru I. L. Caragiale, Constantin Mohanu pentru Slavici, Teodor Vârgolici pentru Panait Istrati, Traian Radu pentru Tudor Arghezi, Barbu Cioculescu pentru Mateiu I. Caragiale. Acestea sunt numele unor editori de prestigiu, a căror autoritate nu poate fi contestată. O situație specială, mai ciudată, are ca editor Mircea Coloșenco: foarte bun în ediția Ion Barbu, lipsit de spirit critic în ediția Bacovia, de-a dreptul mediocru, dacă nu dezastruos, alături de Ilderim Rebreanu, în ediția Rebreanu – ceea ce ne conduce la concluzia că, punându-i la socoteală toate contribuțiile, Mircea Coloșenco este un editor îndoielnic. Rămânem cu nedumerirea de ce nu a fost solicitat Nicolae Gheran pentru ediția Rebreanu. Mircea Coloșenco e un caz ciudat de excesivă creditare din partea coordonatorului colecției și prin el am putea redeschide o discuție veche despre necesitatea unei îmbinări între factologie și spirit critic în conștiința completă a unui îngrijitor de ediții. E un bun documentarist și scotocitor de arhive,

căruia ai putea să-i ceri să afle ce număr avea la pantofi Bacovia, dar nu și să distingă între valorile unor variante, între apocrife și texte autentice sau să semnaleze o evoluție a interpretărilor. Pentru scriitorii contemporani impresia creată e că îngrijitorii de ediții puteau fi uneori alții: în cazul lui Nichita Stănescu, în loc de Mircea Coloșenco (iarăși implicat peste competențele lui) era mai îndreptățit Al. Condeescu, după cum, în cazul lui Marin Preda, în loc de Victor Crăciun ar fi putut prelua mai bine misiunea, dacă ar fi avut timp, Eugen Simion însuși, coordonatorul colecției, un devotat al prozatorului. În locul Mihaelei Constantinescu-Podocea, care a realizat primele trei volume din ediția Marin Sorescu, nu văd un contracandidat frapant mai legitim, ca în celelalte două cazuri. Astfel de discuții nu sunt inutile, pentru că sunt, în fond, discuții despre competențele editoriale. Deși respectă o structură identică de la un volum la altul, totuși edițiile nu sunt realizate într-un spirit științific unitar. Unele ediții sunt de opere complete, după cum sunt încheiate deja (Creangă, I. L. Caragiale, Bacovia, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale – nu cele mai dificile situații) sau după cum se anunță din primul volum (D. Cantemir, O. Goga) sau din primele două, trei sau patru (Slavici, Rebreanu, Arghezi, Istrati, Preda, Sorescu), altele selective (Heliade, Eminescu în primele trei volume). Unele ediții sunt critice, răspunzând tuturor exigențelor (Creangă, I. L. Caragiale, Ion Barbu), altele sunt reluări cu un aparat critic simplificat (D. Vatamaniuc realizează în cele șapte volume câte are în final ediția Eminescu ceea ce aş numi miniaturizarea ediției Perpessicius). Unele ediții, foarte puține, se bazează pe o cercetare fundamental nouă (antologia Literatura română medievală, ediția Heliade sunt printre puținele, dacă nu singurele, realizate special pentru această colecție și aducând un beneficiu documentar considerabil), altele, adică cele mai multe, sunt ediții repetitive, cu adaosuri și revizuirii documentare, deci reeditări într-o formă doar tipografică nouă (edițiile Creangă, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale au precedente cu exact aceiași realizatori). Demn de laudă este efortul noilor editori ai lui I. L. Caragiale (Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Nicolae Bârna), care au reușit să completeze ediția anterioară Zarifopol-Cioculescu, ducând-o spre perfecțiune. E un model al genului, un exemplu de cum trebuie recunoscut, asimilat și depășit efortul predecesorilor. Pe de altă parte, ediția Arghezi nu-și propune decât o sistematizare a operei și acuratețea restituirii, fără alte ambiții cerute de o ediție cu adevărat critică: recunoscând dificultățile, Mitzura Arghezi și Traian Radu califică încercarea lor drept «o ediție de referință». G. Pienescu a acuzat că ei ar fi beneficiat subteran de cercetarea sa anterioară și de experiența pe care o dobândise în relația cu poetul în realizarea ultimei ediții de autor – deci ar fi în chestiune chiar un fel de plagiat al muncii sale documentare. Această lipsă de omogenitate a calității științifice a edițiilor din colecția «Opere fundamentale» e defectul principal. Cele mai vulnerabile s-au dovedit ediția Goga (unde, după cum a arătat Mircea Popa, I. D. Bălan a rămas cu documentarea la nivelul anilor '70 și nu a preluat nimic din completările bibliografice ulterioare) și ediția Rebreanu (de un

amatorism jenant în tot aparatul de istorie literară datorat îngrijitorilor ediției). Dar, rămânând la o apreciere de ansamblu, trebuie să spun că aceste ediții realizează un fel de bilanț general, în funcție de care se vor putea stabili direcțiile de studiu filologic al clasicilor și al modernilor, pentru a acoperi golurile și a remedia carențele. Cu alte cuvinte, de pe această platformă, unde asistăm la o recapitulare a cercetărilor, vedem ce mai e de făcut în domeniul edițiilor critice. Oricum ar fi (critice sau insuficient critice, complete sau selective, noi sau vechi), edițiile colecției de «Opere fundamentale» rămân de referință, un reper (cel mai adesea pozitiv, dar uneori și negativ, derutant) pentru progresul editării științifice a clasicilor noștri. Necesitatea de a se raporta la stadiul anterior al cercetărilor rămâne un deziderat de onestitate căruia nu întotdeauna îngrijitorii edițiilor îi răspund cum se cuvine. Ar fi minunat să vedem aduse în colecția «Opere fundamentale» și repetate aici în condiții cvasibibliofile edițiile Alecsandri, Ion Ghica, Anton Pann, Bolintineanu, care sunt deja încheiate și nu au nevoie decât de retușuri filologice și completări documentare (unele oprite de cenzură înainte de 1989). Nu ar aduce nimic nou o reluare (dau un exemplu) a ediției Ion Pillat, care a fost deja publicată de două ori. Astfel de preluări sunt simple formalități și nu ar reprezenta adevăratele victorii ale colecției. Ar fi bine să fie duse până la capăt edițiile începute (Cantemir, Slavici, Arghezi, Istrati) – ceea ce nu va fi deloc ușor. Dar și mai interesant ar fi să se dea un impuls edițiilor întrerupte la Editura Minerva și rămase de izbeliște (Titu Maiorescu, Cezar Petrescu, Mircea Eliade, G. Călinescu, M. Sadoveanu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu etc.). Ar fi de-a dreptul extraordinar să demareze acele ediții critice atât de necesare, dar pentru care nu există decât preparative (Arghezi, V. Voiculescu) sau nu există nici măcar premise (Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Eugen Barbu, Ștefan Bănulescu și alți scriitori contemporani de prima și – de ce nu? – a doua linie). În concluzie, colecția «Opere fundamentale» coordonată de Eugen Simion și-ar realiza cu adevărat misiunea dacă ar fi un stimulent pentru declanșarea unor cercetări noi care să stea la baza edițiilor critice care ne lipsesc. Nu numai să recapituleze operele clasicilor în ediții de valoare medie (utile și ele, fără îndoială), ci să inițieze (repet) cercetări noi de istorie literară capabile să depășească stadiul anterior anului 1989 și să atingă un nivel academic de excelență. Eu cred că va fi un astfel de stimulent. Dincolo de unele controverse și jumătăți de măsură, premisele sunt dătătoare de speranță”. □ Geo Dumitrescu este evocat de Constanța Buzea, Alex. Ștefănescu, Doina Jela, Gabriel Dimisianu (*In Memoriam: Geo Dumitrescu*). □ Ioana Pârvulescu semnează articolul *Dicționarul navetei în anii '80*: „Generația mea a fost «generația navetei». Cum se știe, începând cu poemul *Budila Express* de Alexandru Mușina, tema a fost valorificată de literatura optzecistă, unde însă a predominat toposul tren. Am cunoscut cealaltă variantă de navetă, «de șosea» și, în 7 ani ca 7 vaci sfrijite, am avut ocazia să-i bifez toate încercările. Dacă spui unui occidental că ai făcut naveta, lucrul i se pare firesc, fiecare al doilea vestic o cunoaște: trenuri

silențioase, încălzite iarna, aerisite vara, în care poți citi și scrie, pasageri eleganți și politicoși sau propriul automobil alunecând pe șosele bine asfaltate și gândurile tale mângâiate de o plăcută muzică, în surdină. Or, aici, în est, pe «tărâmul celălalt», sensul cuvântului e cu totul altul. Pe modelul excepționalei cărți colective despre *Anii '80*, depun și eu o micro-mărturie despre bucuriile unei absolvente de Litere, începând cu al 23-lea an al vieții și primul de navetă. **AUTOBUZ.** Toată lumea îi spunea *rată* și, cu toate că era din neamul autobuzelor, părea un soi de rudă prăpădită a acestora, oaia neagră a familiei de mașini. Îți amintea de căruțele de poștă din secolul al XIX-lea, fără suspensii, vehicule care te hurducau și te umpleau de praf, gata să se dezmembreze la prima groapă a drumului. Uneori rata era atât de plină încât te mirai că presiunea umană din interior nu o face să pleznească. Ușile nu se închideau bine, cauciucurile erau tocite, scaunele tari și scorjite, cu câte trei-patru oameni pe două locuri, găuri în podea, prin care vedeai cum pământul îți fuge de sub picioare. Ansamblul se strica măcar o dată pe săptămână. În universul misterios al corespondențelor, al sinesteziilor navetei, zgomotului de fiare vechi lovite unele de altele îi răspundea mirosul de metal încins și de haine stătute, cenușiului fețelor și culorilor mohorâte ale paltoanelor îi răspundeau peticele de toate culorile ale caroseriei și geamurile murdare. Voci sudice, accent de Bolintin, gureșe vecine bârfitoare, sforăit de muncitori obosiți după schimbul de noapte și surpriza câte unui sughit. **AUTOSTOP.** Acest joc de hazard se organiza numai la întoarcere, ca să nu mai așteptăm rata de ora 5. Erau câteva grupuri la un anume cot al șoselei și nici nu era nevoie de semne, șoferii cunoșteau obiceiul locului. Nu știai cine va opri și lângă cine va opri. De cum ne suiam în mașină, după primul minut, stabileam verdictul, dintr-o îndelung exersată capacitate critică: dacă e un șofer bun sau unul de duminică, care riscă să ne bage în șanț, dacă e un om cumsecade sau un escroc, dacă o să ajungem repede, bine și gratis sau vor fi probleme de tot soiul. Când discuția începea cu tema costurilor de întreținere a unei mașini însemna că vom fi jecmăniți. De aceea, în genere, discutam prețul înainte de a urca (normal 25 de lei, dar unii cereau 50, mai ales iarna, pe ger – abonamentul nostru pe o lună era, parcă, 100, iar salariul 1400). Bucuria navetiștilor erau așa-numitele «mocănițe», un soi de dube în care încăpeam toți, în care nu conversați cu șoferul și la sfârșit scăpai cu un preț minim. Rareori ajungeai dintr-o singură încercare până la București, trebuia să reiei jocul de hazard din locul în care se oprea cel care te luase. Mașinile erau destul de rare pe-atunci. De-a lungul celor 7 ani de navetă n-am avut nici măcar o dată norocul să treacă o cunoștință care să mă ducă la București. **CÂRLIGUL NAVETISTULUI.** Ingratitudinea istoriei nu ne-a păstrat numele celui care a inventat cârligul navetistului de autobuz, un instrument ingenios în simplitatea lui, care-ți făcea viața cu câteva grame mai ușoară. Semăna cu cârligul unui umeras, doar că era îndoit și în partea de jos, ca un S mare de tipar, metalic. Se transmitea ca o ștafetă, de la cei care scăpau de navetă la colegii lor mai tineri. Se agăța de barele de la spătarele scaunelor și funcționa ca un cuier

pentru gențile, sacoșele și greutățile pe care le cărai după tine. Nu încurca locul și nu te obliga să pui nimic pe podeaua plină, după anotimp, de praf sau de noroi. FRANZELĂ. De la București se transportau sacoșe întregi cu franzelă. La brutăria din Militari, de lângă autogară, era coadă în fiecare dimineață. Îmi amintesc că am văzut într-o zi o mașină răsturnată: în jurul ei, ca petalele, zeci de franzele albe. INTEROGATORIUL. La călătoria cu autostopul se deschideau trei posibilități: să ai parte de un drum în tăcere (varianta cea mai rară și cea mai dorită), să ți se pună o casetă cu muzică (de obicei populară, stridentă, folclor nou), gest considerat o favoare și un semn de simpatie, sau să ți se ia interogatoriul, mai ales dacă erai singur. Întrebările erau aceleași, ca-ntr-un formular-tip: vârstă, studii, ocupație, stare civilă etc. Urmau aceleași comentarii previzibile. Mă plictiseam de moarte să tot repet dialogul standard, așa că făceam câteodată, ca Pessoa, exerciții de împielitoare. Îmi inventam biografii, în funcție de interlocutor. Era, oricum, din cale-afară de neplăcut, dar intra în preț. IARNA. Costumația navetistului iarna ar merita un poem. Se făcea schimb de experiență, se inventau combinații vestimentare norocoase, se discuta îndelung pe temă, se detalia numărul straturilor suprapuse, niciodată mai mic de 5. Extremele erau marele necaz. Atunci am încercat avantajele broboadei înnodate la spate, lăudând în gând înțelepciunea țărăncilor, atunci am încercat (din comerțul local) căciula rusească de iepure, cu clape, și mănușile cu un deget, îmblânite, atunci am purtat, ca țișăncile, multe fuste lungi una peste alta. Oricâte haine ți-ai fi pus și oricum le combinai, când așteptai în decembrie și ianuarie rata de ora 5 seara, care putea veni cu o jumătate de oră înainte, cu o jumătate de oră după, cu două ore după sau deloc, te simțeai în pericol de moarte prin îngheț. (Am făcut pneumonie încă din primul an). Unii tropăiau mărunț, alții stăteau neclintii, ca să nu consume energia calorică, unii își aprindeau țigări. Lăsați, într-o seară geroasă, la o intersecție a șoselei cu un drum lateral (șoferul o apucase către nu știu ce sat), am luat în considerare posibilitatea de a înnopta în câmp: trei tinere profesoare în floare. Telefonul: ca și cum nu s-ar fi inventat. Altă dată, un șofer milos ne-a luat pe toți – eram șase – de la colțul navetiștilor: cinci clăie peste grămadă în mașină și un domn mărunț, căruia i se spunea Nimbus, în portbagaj. Fără îndoială că a fost un mare moment de fericire colectivă. ÎNTÎRZIERI. Când rata ajungea la timp era sărbătoare, uimire, entuziasm. PEISAJ. Cei 50 de kilometri de câmpie aveau câteva bucurii pentru ochi: când dădea grâul, de un verde crud și când înfloreau lalelele roșii, galbene, mov, netede sau crețe, în curțile din satele pe care le străbătea autobuzul. Compuneam, în gând, poezii. Și Ceilalți: Călin Mihăilescu, la Ghimpați, Rodica Zafiu, la Ciorogârla, Alex. Leo Șerban, la Videle, Liviu Papadima, la Breaza, Marina Dumitrescu Baconsky, la Cartojani, Cristi Teodorescu, undeva, în sud. TRASEU ZILNIC. Dimineața, la 6. 30: de pe strada Galați (azi Vasile Lascăr), pe jos, până în Piața Cosmonauților (azi Lahovary), de acolo cu autobuzul până la stația Eroilor, de acolo cu metroul până la autogara Militari, de acolo cu rata, o oră, până la Roata de Jos. La întoarcere, la 5 după-

masă: de la Roata, cu rata, o oră, până la autogara Militari, de acolo cu metroul până la Eroilor, de acolo cu autobuzul până la Piața Cosmonauților, de acolo, pe jos, până pe strada Galați, seara, la 7. De obicei totul în picioare. Probabil, dacă aş socoti kilometrii străbătuți, cam 120 pe zi, ar rezulta că aş fi putut înconjura Pământul prin zona lui cea mai bombată. ȚUICĂ. Cel mai persistent miros al navetei”. □ Cronicar consemnează la revista presei (*Noile Idei*): „Marți, 28 septembrie, la Clubul Prometheus, s-a lansat o nouă revistă lunară, despre care în lumea scriitorilor și publiciștilor se vorbea deja de o bucată de vreme. Directorul ei este H.-R. Patapievici, iar numele, «I.D.», «Idei în dialog», spune totul despre miezul ei, cel puțin la nivelul intențiilor. Cronicarul nu a reușit să onoreze invitația de la Clubul Prometheus și, cum noile reviste îi stârnesc întotdeauna curiozitatea, a căutat «Ideile» joi – așadar la două zile după lansare – pe la chioșcurile de ziare bucureștene, de la Bulevardul Elisabeta până la Gara de Nord (unde a trebuit să-și cumpere și bilet de peron). Din păcate sau din fericire, la întrebarea Cronicarului: «Aveți Idei în dialog, revista asta... nou apărută...» răspunsul vânzătorilor a fost același: «N-o mai avem, s-a terminat!». «Cum se poate, a spus Cronicarul destul de supărat, doar e o revistă lunară?» «Au testat și ei piața!» a explicat cu bun-simț unul dintre vânzători. După cum se vede, testul arată interes mare pentru noua publicație. Cronicarul, care și-a procurat-o în cele din urmă, urează viață lungă ideilor încrucișate în dialog și vânzare la fel de rapidă ca la primul număr. În numărul viitor, vom publica o amplă recenzie la «I.D.»”. * Cronicarul nu-și amintește dacă vreunul din colegii săi a comentat o altă revistă nouă, «CULTURA». Poate că nimeni nu a făcut-o până acum ca să dea timp săptămânalului, în a cărui redacție sunt și câțiva dintre colaboratorii noștri, să se cristalizeze, să-și contureze chipul. Dar, după câte se pare, revista a rămas făcută din elemente nemiscibile, studii foarte interesante, «grele», care nu prea merg cu un săptămânal, combinate cu imagini de magazin ilustrat, recenzii și antologii, eseuri fanteziste și subțirele, idei proaspete, îndrăznețe, pierdute într-un peisaj *déjà vu*. Pe scurt, lucrurile bune există, dar se îneacă. Supărător este și faptul că la întotdeauna interesantul interviu de pe ultima pagină genericul o plasează pe primul loc pe intervievatoare și în a doua poziție pe invitat, ca la copiii încă nedeprinși cu formulările politicoase, care spun «Eu cu...» și nu «Cutare și cu mine», cum cere regula”.

• [„22”, nr. 762] Andrei Miroiu semnează articolul *Democrație și terorism*: „La câteva ore după masacrul de la Beslan, autocratul de la Kremlin [Vladimir Putin] a ținut un discurs relevant pentru cursul combaterii viitoare a terorismului pe teritoriul Federației Ruse și, în fapt, pe teritoriul statelor lumii amenințate de rebelii animați de ideea Califatului universal. Combaterea terorismului islamic se va face printr-o întărire de proporții a serviciilor de securitate, în special în componenta lor informativă și în cea de forțe speciale. Nu atât întărirea acestor servicii într-o țară oricum prea puțin afectată de democratizare precum Rusia interesează acum. Ceea ce îngrijorează o persoană atașată valorilor unei societăți

liberal-democratice este tocmai inevitabilitatea adoptării unor asemenea soluții și în interiorul statului său. Există, desigur, și soluții radicale la problema unei anume forme de terorism. În toiul războiului cu Hitler, Iosif Stalin a «rezolvat» pentru perioada sovietică problema cecenă mutând forțat cetățenii acestei republici în taigaua siberiană și împușcând pe toți cei care erau de altă părere. O asemenea soluție este însă de neconceput astăzi fie și pentru o țară precum Rusia, necum pentru statele democratice locuite de milioane de musulmani loiali, vasta lor majoritate opozanți ai acțiunii coreligionarilor lor. Singurele soluții posibile în interiorul unui sistem democratic sunt tocmai cele schițate de Putin: întărirea structurilor informative ale serviciilor secrete și crearea unui vast și eficient sistem de răspuns la analizele și avertizările acestora. Problema fundamentală a acestei soluții ține de gravele deservicii pe care o asemenea strategie le poate aduce sistemului politic chemat să îl păzească. Majoritatea celor a căror viață va fi investigată îndeaproape, de la lecturi la prieteni și de la medicamentele folosite până la destinațiile de vacanță și marca de bere preferate sunt cetățeni ai acestor state sau exilați care caută pe teritoriul și în societățile acestora o viață mai bună. Multora serviciile secrete le vor încălca dreptul la viață privată, le vor citi corespondența, le vor investiga conturile bancare și preferințele sexuale, îi vor hărțui prin interogatorii sau vor încerca să le impună prin racolare un diferit traseu în viață. Problema e că un cetățean al unui stat democratic va deveni suspect *de jure* dacă are nefericirea să fie musulman, arab, simpatizant politic al cauzei unui stat palestinian sau pur și simplu prieten al unei persoane aflate într-una din situațiile amintite. Cu alte cuvinte, s-ar putea ca serviciile de informații să opereze cu o prezumție de vinovăție în cazul unor cetățeni pornind de la discriminări rasiale, religioase sau politice. Pentru o parte a cetățenilor unui stat democratic, viața ar putea arăta așa cum o știu toți cei care trăiesc sau au viețuit sub un regim totalitar, în care o poliție politică atotputernică joacă rolul de păpușar nevăzut. Prima dilemă a raportului între democrație și terorism vine din faptul că, pentru a salva un regim democratic, brațul armat al acestuia s-ar putea comporta nedemocratic cu propriii cetățeni. O a doua dilemă ține oarecum de inevitabilitatea unor asemenea măsuri combinată cu reticența unor membri ai serviciilor secrete de a proceda așa cum am amintit mai sus împotriva propriilor cetățeni. Democrațiile ar putea fi mai slabe în fața terorismului decât un stat totalitar sau guvernat de o dictatură forte [...]. Dacă strategia întăririi rolului serviciilor secrete în societățile democratice va rămâne singura modalitate și singura politică de combatere a terorismului islamic, ne putem teme de erodarea interioară a sistemelor democratice. Ne-am afla în același punct în care societățile britanică și americană s-au aflat în lupta lor împotriva lui Hitler: dacă ar fi procedat la o centralizare a practicilor politice și economice ale societăților lor ar fi obținut, poate, o mai mare eficiență a efortului de război, dar ar fi renunțat la propria esență, pentru apărarea căreia se ridicaseră împotriva nazismului. Aflați într-o asemenea poziție, tot ce pot spera este ca flexibilitatea intelectuală și economică

cu care democrațiile s-au mândrit mereu să scoată la lumină și alte strategii de înfrângere a celor care ne amenință atât cu subjugarea politică și religioasă, cât și cu suprimarea fizică”. □ Carmen Mușat scrie despre Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposturi. Cultură și ideologii în România* (Editura Compania, 2003): „Ciprian Șiulea opune sistematic gândirea critică și luciditatea intelectuală [...] gândirii modelate de ideologie. Deși distinge între ideologiile extremiste și cele democratice, tânărul eseist semnalează riscul major al sacrificării nuanțelor ori de câte ori opțiunea ideologică trece în prim-plan. [...] Pentru Șiulea, care se plasează [...] în mod declarat în descendența lui Maiorescu, consecvența ideologică nu este neapărat o calitate, mai cu seamă dacă în numele ideologiei sunt sacrificate nuanțe și se prescriu atitudini publice mai mult sau mai puțin corecte. Acestea sunt, de altfel, premisele de la care pornește autorul volumului de față atât în analiza eseului lui H.-R. Patapievici, *Omul recent* (Humanitas, 2001), cât și în cea a cărții lui Ion Bogdan Lefter, *Postmodernismul – istoria unei «bătălii» culturale* (Editura Paralela 45, 2000). De bun augur mi se pare lipsa de inhibiții, dublată de o evidentă apetență pentru polemica de idei, cu care Ciprian Șiulea abordează textele scrise de doi dintre cei mai frecvent comentați și contestați scriitori din spațiul cultural autohton. Dacă principalul reproș pe care i-l face lui H.-R. Patapievici vizează «lipsa completă a nuanțelor în tratarea câtorva teme, precum și repetarea lor că atare, fără nici un efort de a le plasa în coerența ansamblului», ca și «saltul neanunțat și nejustificat de la un sens propriu la unul metaforic» care pastîșează stilul discursului noician, obiecțiile formulate la adresa textelor lui Ion Bogdan Lefter au în vedere partizanatul ideologic marcat, ca și tendința de «a înlocui indispensabile analize și argumente cu repetarea sistematică a unor concluzii ce preced orice cercetare». Șiulea respinge deopotrivă confuzia ideologica și opțiunea pentru ceea ce el numește stilul ebrient «în maniera obscurizant heideggeriană» din paginile *Omului recent*, cât și «contradicțiile flagrante» din textele consacrate de I.B. Lefter postmodernismului românesc, generate, în viziunea sa, de «disponibilitatea de a manipula și mistifica realitatea». Opțiunea lui Ciprian Șiulea pentru analiza cărților semnate de H.-R. Patapievici și Ion Bogdan Lefter are un caracter vizibil demonstrativ și așa spune că intransigența critică, precum și tendința de a formula sentințe tăioase – nu întotdeauna argumentate și nici pe deplin meritate – la adresa celor doi autori este direct proporțională cu necesitatea delimitării tranșante atât față de tipul de discurs promovat de Patapievici, cât și față de cel ilustrat de Bogdan Lefter. Cu alte cuvinte, scriind și despre «ebrientul stil clasic» marca Patapievici și despre «postmodernismul iluminist» promovat de Bogdan Lefter, Ciprian Șiulea se autodefineste indirect, afirmându-și astfel independența față de ambele modele”. □ Sub titlul *Atentat la libertatea presei* se publică transcrierea unei dezbatere organizate de GDS pe 5 octombrie: „Andrei Oișteanu (GDS): În Raportul de țară pentru România se declară că avem economie de piață funcțională, dar problemele de corupție, justiție și libertate de exprimare sunt în continuare acute; ca atare,

se pune problema dacă România are sau nu democrație funcțională. * Alina Mungiu-Pippidi (președinta SAR): Formele de încălcare a libertății presei în România sunt insidioase, durează de mulți ani [...]. Mi se pare că discuția evidențiază două lucruri importante, care în același timp schițează și strategia pe care societatea civilă trebuie să o adopte. Primul este faptul că nu există, după 14 ani, un consens asupra normelor fundamentale de etică ale statutului jurnalistului. Cristian Tudor Popescu, președintele Clubului Român de Presă, a spus că patronatul este cel care dictează într-un ziar. În vreme ce consensul, în lumea liberă a jurnalismului, este că patronul – fie el statul sau un acționar privat – nu este cel care dă linia unui ziar, nu este cel care-i spune unui jurnalist dacă albul este alb și negrul este negru. Patronii au drepturi asupra ziarelor lor, dar aceste drepturi sunt limitate de legile jurnalismului, care sunt universale. Primul lucru pe care societatea civilă trebuie să-l facă este să statueze rapid aceste norme. Ele există, dar trebuie să ne adunăm în jurul lor [...]. Opunându-ne tabloidizării presei din România, apărăm dreptul publicului la informare. [...] * Carmen Mușat (redactor-șef, «Observator cultural»): Intervenția lui C.T. Popescu de la televiziune, în care făcea comparația între muncitorul dintr-o fabrică de pantofi și jurnalist, m-a îngrijorat. Dacă ideea președintelui CRP este că jurnalistul este un simplu executant al unei comenzi pe care i-o dă patronul, înseamnă că reprezentanții și membrii CRP acceptă că nu au conștiință, că nu au libertate de exprimare. [...] * Alexandru Lăzescu (GDS): [...] [C]ontextul economic general din România pune probleme majore. Atâta vreme cât este mai interesant să folosești mass-media ca vehicol de influență, nu ca afacere (deși mass-media e o afacere), vor exista tentații în acest sens. Se va schimba situația? Într-un anumit sens, pe măsură ce climatul economic general din România se va schimba, e posibil să avem modificări de fond și din acest punct de vedere. Pe de altă parte, redacțiile românești duc lipsă de un tip de inerție instituțională pozitivă, pentru că probabil astfel de presiuni există și în alte părți, dar atitudinile care s-au așezat în timp acolo fac mult mai complicată viața celor care încearcă să intervină. Adică există grupuri extinse în redacție [...] care nu acceptă foarte simplu aceste impuneri. Din punctul meu de vedere, formatul unui ziar este o problemă care ține de patronat. Ceea ce se scrie în ziar în formatul dat ține de opțiunea redacției. Dar tipul de publicație care se face este opțiunea patronatului. [...] * Christian Mititelu (ex-director, BBC România): Societatea civilă nu are, din păcate, o forță și o experiență suficiente în domeniul acesta, așa încât să instituie un set de valori pe care să-l poată impune încetul cu încetul. În aceasta privință, la noi s-a întâmplat ceva deosebit în presă și de aceea chestiunea acestui *gentlemen's agreement* dintre patron și director sau redactor-șef, care există în Occident, a fost mai greu de impus de la bun început. Dacă luam cazurile acestor două ziare, «Evenimentul zilei» și «România liberă», în primul rând patronul tradițional era și director; și acest patron-director, la un moment dat, a vândut o parte din acțiuni unui trust străin. Nu știm ce conține acest contract și care au fost prevederile lui. [...] Cum

s-au născut presiunile asupra acestor ziare? Ni se spune că ele sunt datorate faptului că guvernul sau instituțiile guvernamentale pot sau nu să dea reclamă ziarelor. N-am auzit până acum pe nimeni să deplângă acest lucru. E adevărat că nu mă uit la reclamă, nu-mi face nici o plăcere. Dar iată, am luat niște ziare la întâmplare. Cam cât poate să coste așa ceva ca să apară într-un cotidian? «Autoritatea aeronautică civilă română contribuie efectiv la îndeplinirea standardelor stabilite pentru aviația civilă în programul național de aderare a României la Uniunea Europeană. Toți împreună servim aviația civilă». Ce caută asta într-un ziar?! După mine, e o formă cel puțin bizară de jurnalism. Noi trebuie să veghem ca acest fenomen să înceteze, pentru că, din păcate, deși am fost declarați economie de piață, statul continuă să fie forță dominantă în economie, el pare să fie cel care girează cele mai mari bugete de reclame și poate influența presa în acest fel. Sau, în cazul televiziunilor, statul poate tolera la nesfârșit arierate, așa încât aceste instituții să devină niște cățeluși dependenți de bunăvoința guvernului zilei”. □ Un articol anunță: *Andrei Pleșu și Mircea Dinescu demisionează din CNSAS*: „Marți, 5 octombrie a.c., în Colegiul CNSAS s-a decis prin vot că C.V. Tudor nu a făcut poliție politică. Dintre cei opt membri prezenți, Andrei Pleșu, Mircea Dinescu, H.-R. Patapievici și Claudiu Secașiu au votat că C.V. Tudor a făcut poliție politică, iar Gheorghe Onișoru (propus în Colegiu de PNL), Constantin Buchet (PRM), Viorel Nicolescu (PNTCD) și Ladislau Csendes (UDMR) au votat împotriva, decidându-se astfel că C.V. Tudor nu a făcut poliție politică. În calitate de președinte al Colegiului CNSAS, Gh. Onișoru a utilizat prima oară dreptul de a avea două voturi. Joi, 7 octombrie, într-o conferință de presa extraordinară, susținută de Andrei Pleșu, Mircea Dinescu, H.-R. Patapievici și Claudiu Secașiu, A. Pleșu și M. Dinescu au anunțat că demisionează din Colegiul CNSAS în semn de protest fata de decizia conform căreia C.V. Tudor nu a făcut poliție politică. H.-R. Patapievici a declarat: «Am fost rugat de A. Pleșu să nu-mi dau demisia. Rămân doar până după alegeri, apoi voi pleca, pentru că situația de aici a devenit inacceptabilă». Gh. Onișoru, președintele Colegiului CNSAS, și-a explicat public poziția, precizând că documentele reprezintă «note de conversație»: «Am votat ce mi-a dictat conștiința». C.V. Tudor a declarat că-i va da în judecată pe cei care au votat că el a făcut poliție politică și că documentele scoase la iveală reprezintă «memorii literare». El s-a plâns că a fost persecutat de fostul regim, invocând, printre altele, interzicerea volumului *Saturnalii*. Însă acest volum, care cuprindea pasaje virulent antisemite, a fost interzis ca urmare a intervenției șef-rabinului Moses Rosen la Ceaușescu. Din cei 11 membri inițiali ai Colegiului CNSAS, doi dintre ei (reprezentanți PSD), nu mai vin la serviciu de un an, iar locul vacant al demisionarului Mihai Gheorghiu (PSD) nu a fost ocupat. Prin plecarea lui A. Pleșu și M. Dinescu, activitatea Colegiului CNSAS este blocată din lipsă de cvorum”.

19 octombrie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 739] Andrei Terian recenzează volumul lui Mircea Cărtărescu *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*: „«Mi s-a întâmplat în această viață cel mai trist lucru cu putință: dintr-un poet am devenit un autor» – astfel începe volumul care adună publicistica de două decenii a lui Mircea Cărtărescu. Într-adevăr, o tristețe insuportabilă se degajă din lectura acestor pagini; pentru autorul lor, este vorba de o triplă tristețe: a fi autor, a fi autor într-o perioadă «de tranziție» și a fi autor într-o țară (sud-)est-europeană. Căci acestea sunt cele trei «teme» ale volumului: literatura, România postdecembristă și controversata apartenență la cultura europeană, toate inundate de un puternic aflux autobiografic. Iată de ce, tratând «teme» diferite cu mijloace diferite, textele nu trebuie luate «la grămadă». [...] Într-o clasificare cam terestră, am putea delimita textele «literare» (ficțiuni, amintiri și eseuri critice) de acelea care tratează diverse aspecte social-politice. Mult mai realizate sunt cele din prima categorie. Îl citesc de multă vreme pe Mircea Cărtărescu și, deși îi cunosc cât de cât «trucurile», literatura sa îmi pare că se sustrage rutinei și continuă să-mi placă. [...] La fel de reușite sunt necroloagele, articolele omagiale, cronicile și meditațiile asupra poeziei [...]. La aceeași altitudine se află reflecțiile asupra poeziei; multe din problemele liricii («farmecul discret al poeziei», pierderea progresivă a publicului, diversitatea formulelor și perspectivele poeziei) sunt amintite și analizate cu luciditate în câteva articole dense. nu am întâlnit nicăieri, de pildă, o atât de convingătoare și ingenioasă pledoarie privind legătura dintre poezie și democrație ca aceea pe care o face Mircea Cărtărescu în *Unde merge poetul gonit din cetate*. Nu la fel stau lucrurile cu cealaltă categorie de articole. De altfel, ele par să stea la originea tristeții mărturisite în fraza inițială a cărții. Cred că principala schimbare care s-a petrecut în ultimul timp cu Mircea Cărtărescu nu a fost transformarea sa într-un «autor» – lucru firesc și de invidiat. Mutația e alta: scriitorul a îmbrăcat o haină care nu i se potrivește – aceea de ideolog. El s-a pus într-o postură improprie nu pentru că (vechea prejudecată!) un scriitor ar trebui să stea deoparte de treburile actualității, ci pentru că noua ipostază presupune o angajare pe care Mircea Cărtărescu refuză să și-o asume până la capăt. Aceasta se observă clar într-unul din cele mai slabe articole din volum, *Între prea-prea și foarte-foarte*, prilejuit de cunoscuta «demisie» a unor tineri colaboratori de la «România literară», în vara anului 2002. Paradoxal e faptul că nu atitudinea deranjează în acest articol, ci lipsa unei atitudini. Că directorul unei reviste are dreptul să se disocieze de colaboratorii săi, că o revistă, oricât de «deschisă» față de toate punctele de vedere, riscă să se «scufunde» în urma divergențelor interne, că o idee justă tinde să-și piardă valoarea datorită «aroganței» sau «suficienței» celui care o enunță – acestea sunt idei extrem de generale, care nu spun, în fond, nimic. «Cestiunea» este însă alta, iar Mircea Cărtărescu o lansează la un moment dat sub forma unei dileme: «Pentru că realitatea literară constă azi în multiple centre de putere constituite pe diverse criterii, o revistă incoloră ideologic poate

câștiga în obiectivitate, dar nu atât cât să compenseze pierderea în reprezentativitate». Așadar: ce ar trebui să facă o revistă literară în contextul actual? să încerce să-și păstreze neutralitatea față de centrele ideologice sau să treacă, cu arme și bagaje, într-o căprărie oarecare? Mircea Cărtărescu nu ne spune, declarându-se doar «curios» cu privire la deznodământul afacerii. Or, asemenea indecizie riscă să compromită un intelectual care se dorește un pol ideologic. Și totuși, nu de puține ori întâlnim atitudinea contrară. Indiferent despre ce scrie, Mircea Cărtărescu se exprimă într-un limbaj de o urbanitate desăvârșită, «căderile» triviale, jignirile și atacul la persoană fiindu-i întotdeauna străine. Numai că, uneori, ca și cum ar vrea să se răzbune pe «cumințenia» propriului stil, autorul se lasă în voia dezlănțuirilor ideologice, care îl conduc în contradicții evidente. De altfel, nota distinctivă a publicisticii cărtăresciene pare să fie combinația insolită dintre «nominalism» (ca s nu zic «idealism») și biografism, dintre primatul noțiunilor (gândite) și primatul faptelor (trăite). Ca orice intelectual autentic, Mircea Cărtărescu crede sincer în democrație, în umanism, în toleranță; ca orice om, Mircea Cărtărescu se confruntă însă cu niște situații neprevăzute care îl fac să abjure principiile amintite. Nu pun în discuție justetea ideilor lui Mircea Cărtărescu. Să presupunem că autorul are dreptate. Problema este: *când* are dreptate? Când ideologul *politically correct* deplânge soarta unei comunități țigănești: «parcă niciodată, în acest ocean de abrutizare și lipsă de umanitate, n-am fost mai impresionat decât privind, de curând, câteva secvențe în care se filma dezmembrarea unei comunități țigănești de la o margine a Bucureștiului» (*Ghetou*). Sau când locatarul blocului din Nada Florilor comentează, oripilat, *De ce trag clopotele, Mitică?*: „În filmul lui Pintilie, Caragiale trece prin Mateiu, pivnița din prima secvență [...] este o aluzie la adevărații Arnoteni, noblețea decăzută a acestora prăbușindu-se în *țigănia* (s.m.) cea mai frustă: o văgăună a sufletului unde se joacă în orăcăieli de danci conțina, unde pe cuptor zac puradele în păsărica goală, unde totul te face să simți duhoarea irespirabilă de țuică, slin și urină» (*Boborul în carnaval*). [...] Când imagologul antiesențialist ne învață că «trecutul nostru cultural este în întregime de carton» (*Mai avem nevoie de biografii?*) sau mărturisește: «nu cred într-un din Est esențial diferit de omul din Vest, mai bun sau mai rău decât acesta [...] umanitatea omului este eternă» („... *escu*”)? Sau când autorul lasă garda jos, dezvăluindu-și resentimentul și deplângând pe un ton patetic «specificul național»: «Nu sunt multe opere, în cinematograful și chiar și în literatura noastră, unde specificul nostru, *așa cum este el* (s.a.), nu așa cum am vrea să fie, să apară atât de limpede, într-o formă atât de (sic!) perfectă» (*Boborul în carnaval*) sau: «viața națională s-a întors la matca ei de primitivism balcanic, după un firav efort de civilizare. Am eșuat în a deveni europeni, probabil pentru că *nu suntem* (s.a.) europeni» (*Despre violență*). Exemplele s-ar putea înmulți dacă am urmări oscilațiile de atitudine ale lui Mircea Cărtărescu cu privire la postmodernism, «corectitudinea politică», cultura de mase, europenitate și balcanism. [...] Niște contradicții scuzabile, dacă Mircea

Cărtărescu nu și-ar etala punctele de vedere pe un ton categoric, întărit de un strident aer didactic și militant, dacă, pe scurt, ideologul («nominalistul») nu ar avea orgoliul de a supune realitatea ideilor sale și pretenția de a da lecții de civilizație și democrație contemporanilor. De aici un anume paradox: cu cât autorul e mai implicat (biografic vorbind) în subiectul său, cu atât judecățile sale sunt mai plauzibile. Pentru Mircea Cărtărescu, angajarea într-un anume subiect duce nu la o tulburare, ci la o ascuțire a lucidității; în cazul multor situații pe care le trăiește efectiv, observațiile autorului sunt extrem de veridice. [...] O ultimă contradicție: deși afirmă ritos că «unui scriitor de azi nu-i rămâne decât să creadă în propriul său discernământ» (*O relansare?*), Mircea Cărtărescu citește cu aviditate revistele în care se scrie despre el (*O divagație*). Și o ultimă mirare: de ce mai joacă atât de pătimăș autorul un joc ale cărui reguli le contestă? Mircea Cărtărescu e asemenea unui pocherist care, după ce a aruncat pe masă o sumă mare de bani, pretextează măsluirea cărților și vrea să se retragă din joc. Îndrăznesc astfel să cred că multe din tristețile lui își au cauza în el însuși” (*Tristețile „autorului”*).

• [„**Observator cultural**”, nr. 243] C. Rogozanu semnează eseu *Adolescență cu Derrida*: „Moartea lui Jacques Derrida m-a împins (pe mine, un biet profan în ale deconstructivismului) să încerc o evocare. Mai întâi, să ne înțelegem. Nu sunt un cititor profesionist de Derrida. Sunt doar un cititor care i-a acordat acea atenție adolescentină care vine o dată cu schimbarea priorităților și dorințelor culturale. Am intrat în 1996 în Facultatea de Litere și deja, împreună cu câțiva colegi, eram într-o încercare furibundă de obscurizare (de fapt, o fuga de tonele de clișee acumulate pentru admitere) a discursului nostru cultural. O firească pornire pentru a doua adolescență, cea de după 18 ani. Așa s-au îngrămădit pe birourile noastre Derrida, Foucault, Deleuze și alți filozofi asemenea. Negarea dificultății unor astfel de autori devenise un scop în sine. Sunt acei autori care cer imperativ o autonomie a lecturii incredibilă, care cer o atenție demnă de un meci de fotbal foarte, foarte important. Sunt acei autori care încearcă să convingă tot timpul că scriu mai mult decât simple cărți. Eram contaminați de formule magice precum *pharmakon*, la *différance*, diseminare etc. Deleuze era chiar mai complicat și se hazarda în asocieri logice incredibile, care meritau absolut tot timpul liber. Foucault era acela care dădea gust ideologic aventurii – de aceea confruntarea cu el putea însemna sfârșitul excursiei exclusiv livrești, precum aceea furnizată de Derrida: acesta din urma rămânea preotul experienței pur stilistice. Pentru a intra în cercul nostru trebuia să cunoști mai ales ironiile lui Derrida la adresa lui Searle (un soi de clovn raționalist pentru noi, atunci – ale cărui argumente erau, vai!, atât de solide). Nu doar cărțile lor erau fascinante. Biografiile erau pe măsură. Foucault avea un avantaj deloc neglijabil: «beneficiase» de fotografii extraordinari. Acele imagini cu el stând la tabla sau cu el manifestând pentru cine știe ce cauze în Centrul sau Estul Europei sunt antologice. Derrida nu a început să «pozeze» decât târziu, în anii '80 (nu întâmplător ni s-a impus

portretul lui de după 40 de ani, când îi albise părul complet), când faima de guru filozof începuse să i se clatine. Iar după '90 a devenit de-a dreptul un om mediatic – dădea nenumărate interviuri, s-au făcut documentare, cărți etc. Autorii de adolescență secundă provoacă efecte secundare oarecum previzibile în mințile cititorilor lor înfocați. Așa cum, în liceu, unii rămâneau «blocați» în Dostoievski sau Camus sau, mai ales, Borges, și în facultate se putea întâmpla să li se pară că o lectură din Derrida înseamnă capătul drumului. Așa că unii, când se apropia sfârșitul facultății, încă-și mai ridau sau de-ridau textele în fel și chip, unii încă mai aplicau grosolan un soi de hermeneutică a suspiciunii. Derrida a făcut victime, ca mulți alți scriitori – și mai ales filozofi – mari. În general, cei care cad la datorie pe astfel de câmpuri de bătaie culturală sunt aceia care nu au simțul trecerii timpului și care nu-și urmăresc cu destulă atenție idolii (cei care transformă lectura într-o miză strict personală). Și după ce am încetat să devorez orice text de Derrida îmi pica în mână, am continuat să-i urmăresc de la distanță evoluția în recenzii, interviuri. Cam tot așa cum am continuat să văd ce fac Novoselic sau Courtney Love după ce șocul dispariției lui Cobain a trecut. Merge grunge-ul lipit de Derrida? Când e vorba despre adolescentinismele consumatorului de cultură, de ce nu? Adevărații fani nu seamănă cu maestrul lor. De aceea nu prea inspiră încredere eseistii-filozofi care împrumută mai toate armele maestrului, pretinzând că au de continuat o luptă. Foarte important este totuși să-l consumi pe Derrida «sub control» universitar – doar așa poți avea îngrădiri în interpretare și, în același timp, impresia unei mize mari care să întrețină pasiunea pentru o anumită lectură. Este esențial, atunci când faci parte dintr-o ordine non-economică – dintr-o economie a bunurilor simbolice, cum ar zice Bourdieu – precum cea universitară, să anticipezi moda, să ții pasul, să intuiești zone fertile tematice etc. Nu cred în ipocrizia universitarilor care se tot anunță indiferenți la mersul lucrurilor în Vest, de exemplu (la noi nu se fabrică decât palide replici de «modă» culturală). La puțin timp după ce, în primii ani de facultate, am lecturat ceva Derrida, am constatat cu toții că sunt alții și mai «tari». *Fashion victims* există și în eterata lume a poststructuraliștilor... Derrida s-a transformat repede din noutate în acel tătuc care se situa la baza noului și, după încă ceva timp, într-un director onorific haios al unei mișcări deja conduse de alții. [...] Anunțarea unei mode prin proclamarea decesului alteia – iată un lucru pe care Derrida a știut să-l facă de nenumărate ori. Snobismul a fost o stare pe care Derrida a știut s-o speculeze (și chiar s-o comenteze cu umor uneori) pentru a-și face cunoscute ideile. Aparent, Derrida face parte din acea categorie, pentru mine insuportabilă, de autor-zeu. [...] Și nici nu e greu să depistezi ingredientele care l-au dus către așa ceva: o aura de mister întreținută în tinerețe sau veșnicele discuții despre dificultatea textelor sale n-au făcut decât să consolideze statuia idolului. Când îi deschizi cărțile, acest pericol dispare (și acest lucru nu e valabil doar pentru Derrida) – e acolo cu slăbiciuni, cu texte extraordinare, toate la vedere. Și ajungem acum la acea teorie dragă unor critici, cum că puține cărți te mai «ating», te mai «mișcă»,

atunci când devii profesionist în lectura. Derrida e unul dintre acei autori care au un grad mare de «insolit» (un cuvânt drag lui Cornel Mihai Ionescu, un cunosător adevărat al lui Derrida). E unul dintre acei autori care pot provoca lecturi adolescente în orice moment al evoluției intelectuale – astfel de autori sunt rari în cultura română (unde, de obicei, este iubit mai mult personajul decât textele sale). [...] Richard Rorty făcea o distincție importantă între admiratorii lui Derrida: cei care îi admira stilul (printre care se autositua și Rorty) și cei care sunt convinși că au de-a face cu metode filozofice «riguroase», care pot fi aplicate în diverse domenii, inclusiv în critica literară (Jonathan Culler). Simt că lipsește o categorie – categoria acelor mii de oameni care umpleau sălile în care vorbea Derrida, fără scop academic neapărat: snobii, curiosii, fanii, adolescenții dotori de complexitate lingvistică... Să spunem că această categorie se raporta la Derrida ca la un superstar în toată regula. Este o latură de obicei blamată în câmp cultural. Pentru că lectura adolescentină (a nu se confunda cu impresionismul), mult prea avântată și, aparent, mult prea superficială, este foarte greu de prins în definiții. Pentru această categorie, faptul că Derrida era în viață nu constituia un simplu fapt divers. Pentru această categorie, faptul că textele sale vor apărea sute de ani de acum încolo în bibliografii nu e o consolare”. □ Caius Dobrescu semnează eseul *Holocaust și Gulag. Câteva considerații*, concluzionând: „Pentru vest-europeni, comemorarea continuă a Holocaustului și percepția unicității sale reprezintă un continuu exercițiu al identificării cu Celălalt. Pe de altă parte, reflecția asupra Holocaustului reprezintă imaginea alterității absolute, atât în sensul Răului absolut, cât și în sensul revelației negative a unor orizonturi care transcend, dar care totuși provoacă perpetuu puterea de înțelegere a minții umane. Identificarea cu suferințele victimelor Holocaustului este resimțită ca intim-personală, ca universal-umană și, în același timp, ca o experiență a ororii și a absurdului care echivalează cu o mistică laică. În Estul Europei, experiența, din atâtea puncte de vedere asemănătoare, a Gulagului nu este interpretată în aceiași termeni. Forma dominantă de evocare a memoriei victimelor este, într-o măsură dominantă, abstract-simbolică, reprezintă cu precădere o experiență a comunității în ansamblu și este legată de o mistică laică numai în măsura în care interpretăm ca atare cultul fervent al etnicității. Pusă în această ecuație, tensiunea născută între comemorarea Holocaustului și comemorarea Gulagului nu este doar o disfuncție de suprafață, o neînțelegere pasageră, ci revelează o diferență profundă de dispoziții interioare, de modele de comprehensiune și de identificare empatică ținând de forme de societate în care secularizarea a luat cursuri diferite. Ceea ce desparte în mod esențial cele două poziții nu este forma specifică de sadism adoptată în fiecare dintre cele două totalitarisme, ci modalitatea în care suferința provocată în acest mod a fost concepută, evocată, rememorată și re trăită până astăzi. Din această perspectivă, este absurd că est-europenii pretind de la vest-europeni să includă în conceptul lor despre Răul universal și esențial, alături de imaginea Holocaustului, și pe aceea a Gulagului, atâta timp cât ei înșiși nu sunt capabili să înțeleagă și să

exprime propria lor tragedie istorică în termenii unei experiențe absolute, fundamentale, universal umane. Rigoarea și profunzimea cu care societățile vest-europene au asumat experiența Holocaustului se exprimă în însuși modul în care s-au reconstruit pe ele însele după cel de-al doilea război mondial. Dincolo de actele devoționale menite să țină trează memoria suferinței umane provocate de nazism, modul cel mai intens în care lumea europeană omagiază victimele Holocaustului este preocuparea sa obsesivă pentru libertatea și demnitatea umane. În aceeași măsură, modul cel mai înalt în care evreii cinstesc memoria victimelor Shoah-ului este faptul de-a fi construit, cu eforturi și sacrificii incalculabile, o democrație autentică, în condiții dintre cele mai vitrege. Israelul este, probabil, singurul stat din istorie care a demonstrat că poate menține o jumătate de secol, în condițiile unui război practic neîntrerupt, o democrație funcțională și vie. Aceasta dovedește că urmașii celor ce au dispărut în monstruosul Holocaust nazist au înțeles să dea un sens acestei tragedii construind o societate a libertății și demnității prin riscul și efortul lor de fiecare clipă. Din această perspectivă, este evident că Holocaustul nu este echivalent cu Gulagul. Fiindcă sensul trecutului trece prin noi, Gulagul reprezintă memoria Gulagulului, iar sensul vieților irosite în mod aberant și absurd în lagărele comuniste depinde direct de angajamentul nostru total față de cauza unei societăți a demnității și libertății. Or, din acest punct de vedere este justificat să ne întrebăm în ce măsură atașamentul nostru, al est-europenilor, față de fundamentele metafizice ale democrației liberale poate fi comparat cu devotamentul demonstrat în aceasta privință de europenii occidentali sau de cetățenii Statului Israel. Fiindcă numai determinarea noastră, a celor ce punem bazele democrațiilor est-europene, de-a asuma memoria victimelor comunismului până la a face din ea sursa spirituală a unei societăți în care viața, libertatea și demnitatea umane reprezintă valori universale nenegociabile poate ridica Gulagul la semnificația moral-spirituală care i-a fost conferită Holocaustului”.

20 octombrie

• [„Cultura”, nr. 32] În cadrul unui grupaj despre *Site-uri literare* scriu: dan Iancu, *Cartea, de la fetiș la revoluție*, Cristina Foarfă, *Cultura de Top100.ro*, Adrian Oțoiu, *O concluzie dulce-amară*, Dragoș Bucurenci, *Cultura punct ro*, Ovidiu Drăghia, *Cultur@ într-un spațiu complementar*, Bogdan Suceavă, *Cum a ajuns literatura virtuală o problemă politică*, Gelu Vlașin, *Un simplu click și... gata*, Delia Oprea, *Există o singură cultură*. □ Ara Șeptilici realizează un interviu cu Alexandru Mușina („Poetul nu e o pasăre care cântă singură pe creanga ei!”): „Ar trebui, cred, să urmeze un moment de vârf al prozei. Dar asta nu se va întâmpla dacă ignorăm, dacă vrem să uităm – cu orice preț – cea mai oribilă și fascinantă, cea mai «romanescă» perioadă din istoria noastră modernă: cele cinci decenii de comunism. Ne lipsește echivalentul unei generații '47 din Germania de după nazism. Ce nu se «reposește» (cât mai «realist», mai aproape de

biografiile atroce ale celor care au/am trăit atunci), se uită, nu există. Suntem – în lipsa unei (mari, sau măcar «cinstite») literaturi despre lumea din care venim – niște oameni fără trecut. Niște bastarzi. Numai buni de slugi ale europenilor. [...] nu ne putem permite să ne «îngropăm» trecutul numai pentru că ni se pare mai «cool» să-i maimuțărăm pe occidentali. E ridicol să te vrei, să te crezi textualist, postmodernist în România de azi. Fie și numai pentru că ei – la Harvard sau la Școala Normală Superioară – au studiat retorică, filosofie, logică etc. cu mari savanți, în timp ce noi am învățat – în facultate – socialism științific și istoria P.C.R. cu cine știe ce prostovan agramat. N-ai cum să fii, azi, la noi, un Pynchon, un Barth sau un Eco; poate un Tolstoi sau Dostoievski; un Marquez sau un Llosa, dacă vrei; dar pentru asta trebuie bărbăție și o inimă nobilă”.

● **[„România literară”, nr. 41]** Marius Chivu recenzează romanul lui Bogdan Suceavă *Venea din timpul diez*: „Bogdan Suceavă este ceea ce se poate numi o «figură» în literatura noastră de azi. Doctor în matematică și asistent la California State University, este îndrăgostit iremediabil de literatură, devenită, practic, o a doua specializare. Spun specializare nu neapărat pentru că este extrem de activ în zona literaturii – prezent în periodice culturale și pe site-uri literare sau în publicistica de opinie – dar și pentru că a scris deja câteva cărți de proză (printre altele, *Imperiul generalilor târzii*, Dacia, 2002, și *Bunicul s-a întors la franceză*, Timpul, 2003), ba chiar și un volum de poeme (*Legende și eresuri*, Magic Art Design, 1995), toate bine și foarte bine primite de critică. Premiile și nominalizările obținute sunt "pe bune" căci, în cadrul generației din care, biologic, face parte, Bogdan Suceavă nu seamănă cu nimeni, scrisul său dovedind că e nu doar un scriitor de talent, dar și unul perfecționist, care își lucrează îndelung și conștiincios textele. Lucru pentru care are toată considerația mea, cu atât mai mult cu cât puțini sunt scriitorii tineri de azi (pot fi numărați pe degetele de la o mână) care știu să scrie o frază de câteva rânduri, complicată dar cu ritm, fluentă și armonioasă. Un detaliu stilistic, poate, pentru alții superfluu, dar care ar trebui să facă diferența. Fraza prea multor scriitori tineri e comună, seacă, indistinctă! Prozele scurte ale lui Bogdan Suceavă sunt mult prea bine scrise (narațiune, construcție, registre variate) pentru ca apariția unui (nou) roman să producă cine știe ce suspiciuni. Scrisul lui denotă predispoziția și pentru spații mari, cu mize narative pe măsură, iar romanul *Venea din timpul lui diez* nu înșală așteptările. Cu rezervele de rigoare, bineînțeles. După atâta mic realism, sătul de fronda prin limbaj, de nonconformismul ridicat la rang de *way of life* și de trendul narcoticilor în floare, iată că se poate citi și o literatură mai deșteaptă, provocatoare atât ca miză cât și ca realizare, oricum cu totul altceva. Formula acestui roman nu este inedită, reprezintă chiar un gen distinct, la confluența mai multor tendințe, care a stârnit interesul teoreticienilor, în special ai literaturii postmoderniste: *Venea din timpul lui diez* este o metanarațiune istorică cvasiburlescă. Subiectul merită neapărat rezumat. Într-un București postdecembrist, marcat de tranziția istorică, degradat politic și moral, confuzia oamenilor este pusă la încercare de apariția unor profeți

moderni ce vestesc în fel și chip izbăvirea nației. Primul care își face apariția este Vespasian Moisa (sugestivă onomastică!), profet neocreștin, om cu două nașteri și cu harta Bucureștilor pe trup. Lui i se alătură în curând profesorul protocronist Diaconescu, autorul teoriei daco-geților stabiliți aici o dată cu primul val indo-european, vorbitori de română, de altfel, un idiom mai vechi decât latina și deținătorul unui cod secret, unui cifru universal-cosmic cu sensuri mântuitoare; doctorul Apolodor Arghir, care susține existența unei Vibrații universale care decodifică materia și influențează istoria; Pantelimon Georgescu, descoperitorul lui Nemesis, o stea-pereche a Soarelui, emițătoare de vibrații ce influențează ordinea universală; Maximilian, omul care aude ultrasunetele; cel numit Sfântul Petru, un fel de vraci care crede în materia angelică și care folosește energia aurorală pentru a modifica "ființa de lumină și aură a aproapelui" ș.a. Dacă acest Vespasian Moisa este tipul de profet inofensiv, cu un discurs ortodoxist eterogen, propovăduind pașnic unor adepți flower-power care înființează ordinul de orientare neocreștină Vestea Domnului, apare și o mișcare opusă, războinică, de tip terorist, din underground-ul «Circurilor foamei», vestind «focul și sabia» și conduși de... reîncarnarea lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Ștefanii vor, nici mai mult nici mai puțin, decât să cucerească Bucureștiul, să impună «un model moral, cu o puternică temelie de credință» și să restabilească ordinea voevodală în ideea «revigorării moralității românești». Între timp, intră pe fir SRI-ul cu un motan vorbitor, modificat genetic de contraspionajul uzbek, pe post de agent secret și lucrurile degenerază rapid într-un conflict stradal preapocaliptic: conservatorii ultraortodocși obțin o finanțare de la un șeic arab, Ștefanii pornesc lupte stradale cu sataniștii și cu ceata Fiului arhanghelului Mihail, «Ștefan cel Mare» este arestat de forțele de intervenție, Vespasian e răpit de ștefani în vederea unui schimb, dar și pentru a destabiliza tabăra adversă, apare și secta diogeniților, precum și episcopul mâna dreaptă a Papei trimis să afle ce e cu acest Vespasian... Politicienii încearcă să profite de capitalul de simpatie al neocreștinilor, confruntările stradale sunt transmise live la televizor, analiștii, oamenii de știință și conducerea BOR comentează evenimentele și ideologia grupărilor. Totul pe fondul unui scenariu cvasibiblic în care au loc profeții, viziuni, convertiri, trădări, judecări și, în cele din urmă, o tentativă de răstignire valahă: tragerea în țepă a profetului. Acest suprascenariu mistico-naționalisto-xenofob imaginat de Bogdan Suceavă nu este, în fond, atât de fantasy pe cât ar putea părea. Să ne amintim de sectele Noul Ierusalim al soților Zidaru și MISA lui Bivolaru, de bioenergeticianul Mudava candidând la președinție în 1996 sau la toți acei tracologi, descinși din protocronismul cel mai agresiv, care publică preținse tratate științifice, apar la televizor, predau la obscure universități particulare și susțin congrese de dacologie. În plan (pseudo)literar, pentru kitschul gnostic al teoriilor cosmogonic-mesianic-mistico-științific-apocaliptice, o posibilă sursă de inspirație i-ar fi putut fi însuși Pavel Coruț, maestrul incontestabil al genului. Efortul epic al lui Bogdan Suceavă este, așadar, foarte legat de realitățile românești. Poate și din această cauză tonul

romanului este, cumva, prea serios, iar spre final de un dramatism cam excesiv. Aceasta ar fi singura mea mare obiecție. Pentru o narațiune cu un potențial comic uriaș, Bogdan Suceavă are, totuși, prea puțin umor. În cheie parodică, acest roman ar fi ieșit un *masterpiece* în genul filmului lui Terry Gilliam, *Life of Brian* (1979). Cele câteva situații de un comic incontestabil, ar fi trebuit să dea tonul unei farse de tot hazul, unei «vesele Apocalipse»: SRI-ul are ideea trimiterii lui Vespasian la Chișinău, pentru a destabiliza acolo «niște forțe politice», Ministerul Culturii oferă sprijin fundaționaliștilor neoortodocși, un politician de la Partidul pentru Mileniul Trei propune proiectul Catedralei Sf. Andrei pe rondul de la Universitate («o sinteză a stilurilor bizantin și gotic, cu trecere prin neogotic»), «pe mine mie redă-mă» devine un vers tămăduitor prin codul magic al limbii, agenții de informație citează din Revoluție și reformă și cred că rușii încearcă să amplifice fundamentalismul ortodox prin tot felul de combinații chimice, în fine, cel care susținea că e reîncarnarea lui Ștefan cel Mare realizează că s-a înșelat: în viața anterioară fusese Ion Vodă cel Cumplit. Subiectul este mult prea burlesc pentru ca râsul să fie ținut în frâu, iar situațiile absurde să nu fie exploatate la maximum. Or, vocea naratorului afirmă la modul absolut tonul povestirii prin implicare minimă, prin acel grad (aproape) zero al scriiturii, inutil unui astfel de epic care cerea exces pe toată linia. Bogdan Suceavă aplică lecția din câteva proze scurte anterioare: *Miraculoasa istorie...*, *Descompunerea patriei în particule elementare* sau *Salutări de la Praga*, de pildă, însă miza acestui roman mi se pare sensibil alta. Naratorul este cam plat și prea rigid, îndeplinind deseori doar o funcție enunțiativă, de martor, cronicăresc-consemnativă, e atașat de cele istorisite în sensul ținerii aproape de un pretins adevăr istoric. Efectul cu adevărat puternic ar fi ieșit tocmai din totala detașare ironică, printr-un discurs meta, autoreferențial, polifonic-exclamativ. Povestitorul pare că insistă a ne convinge uneori de gravitatea faptelor, încearcă să obțină o adeziune de principiu insistând cumva pe cadrul convențional realist. Or cititorul tot așteaptă ca naratorul să-și «trădeze» personajele, să-i facă cu ochiul, în fine, să împingă povestirea definitiv în burlescul fără limite, mai ales că Bogdan Suceavă imprimă romanului o adevărată vervă a derizoriului. Cu alte cuvinte, satira spirituală și politică trebuia dusă până la ultimele consecințe, inclusiv cu riscul «discreditării» auctoriale. Dar vrea Bogdan Suceavă să demonstreze ceva anume? Are cumva o teză? Deocamdată mă feresc să răspund. Să nu fiu înțeleș greșit, *Venea din timpul lui diez* este un roman pe alocuri de un comic veritabil, dar eu cred că îi lipsește, totuși, lecția «perversă» a *Țiganiadei*. Situată undeva între *O sută de ani de zile la Porțile Orientului* de Ioan Groșan și *Cei șapte regi ai orașului București* de Daniel Bănulescu nu e de natură să-l avantajeze prea mult. Altfel, romanul este foarte bun, extrem de interesant prin subiectul ingenios și complex, construit atent și consistent narativ – Bogdan Suceavă este un povestitor autentic -, scris admirabil, cu vervă și stil. O provocare inteligentă și de substanță adresată colegilor de generație” (*Mesinism New Age și terorism neoortodoxist*). □ Tot Marius Chivu semnează nota *VHI* în

locul MTV: „Istoria Canalului de muzică VH1 începe cu sfârșitul istoriei reale a MTV-ului. Așadar, să facem un ocol, altfel, interesant și semnificativ. Succesul enorm pe care l-a avut MTV-ul la jumătatea anilor '80 i-a motivat pe americani să pună bazele unei variante europene. MTV Europe a început astfel să emită la 1 august 1987 din Amsterdam, iar mai târziu din Londra. Cei care au avut norocul să urmărească MTV-ul în perioada 1987-1996, an în care s-a luat decizia înființării de posturi locale (Irlanda, UK, Germania, Italia, apoi Spania, Franța, Olanda, Polonia și România) datorită fenomenului muzical zonal de mare amploare, își amintesc, cu siguranță de calitatea emisiunilor și a muzicii promovate în acei ani. Adevărații ani de glorie ai MTV-ului. MTV-ul a fost ani în șir o televiziune-experiment. Grafica, montajul, conceptele de emisiune ș.cl., aproape totul a fost mai întâi experimentat la MTV, pentru a se urmări impactul și audiența în fața unui public tânăr, dar tot mai activ economic. Toate emisiunile de glorie ale neoteleviziunii s-au produs mai întâi aici, la începutul anilor '90: *The Real World* sau *Jack Ass* – primele *reality-show*, *Stylissimo*, apoi *The Pulse* – primele emisiuni neconvenționale de *fashion*, *Yo! Raps* – prima emisiune de cultură hip-hop, *Unplugged* – noul concept de concert live acustic, *The Grind* – video-discoteca în aer liber ș.a. Edvard Munch, Andy Warhol, André Masson, Max Ernst, Yves Tanguy, Arthur Sarnoff sau Keith Haring devin, în Departamentul de grafică neconvențională al postului, artizanii unei noi grafici – postmoderne – de televiziune. Dar MTV a făcut, în principal, educație muzicală. Fără a ține cont exclusiv de piața momentului, MTV difuza în acei ani videoclipuri și documentare cu muzicieni adevărați care influențaseră istoria modernă a genului: Jimmy Hendrix, Bob Dylan, Led Zeppelin, Peter Gabriel, Bruce Springsteen, Iggy Pop, Lou Reed, Kate Bush, The Police, Billy Joel, Tom Petty, The Clash, Sex Pistols, David Bowie, Kraftwerk ș.a. MTV a oferit încă de la început propriile premii muzicale, apoi și de film, depășind astăzi, ca audiență și prestigiu, cele mai multe distincții. Dacă deviza MTV America era «Let's break the rules there!», MTV Europe se întreba «How far can we go?», nonconformismul europenilor sperându-i chiar și pe producătorii americani. Lucru care nu i-a împiedicat să interzică difuzarea a două videoclipuri ale Madonnei: *Justify my love* și *Erotica*, fiind însă apoi prima televiziune care a inventat difuzarea după miezul nopții a variantelor necenzurate ale videoclipurilor interzise. Componenta socială a emisiunilor (antisida & safe sex, Green Peace, antidroguri etc.) era foarte puternică; multe dintre sloganurile astăzi celebre fiind promovate mai întâi la MTV: «Free your mind», «Artists against nazis», «Agression comes back to you» sau «Rock the vote!». Agitații ani '90 au adus chiar emisiuni politice. Steve Blame a realizat în 1993 Unity Debate, iar Tobi Amies urmărirea săptămânal conflictul armat din Sarajevo. La începutul anilor '90, MTV era cea mai populară televiziune din lume. În zece ani, MTV a sărit de la 1, 5 milioane de case, unde era urmărită constant, la peste 20 de milioane. VJ-ii MTV au devenit adevărate staruri de televiziune: Kurt Lodder, Pip Dan, Jenny McCarthy, Vanessa Warwick, Sophie

Beamley, Rick Mayall, Kristiane Baker, Paul King ș.a. O dată cu decizia de a se diviza în posturi locale, s-a mizat, de fapt, pe un caracter comercial agresiv. Pentru cei care știu cine a fost Ray Cokes și i-au urmărit emisiunile, *The Most Wanted*, apoi *The X Ray Vision* (împreună cu Davina McCall), spiritul MTV a «murit» în 1996 când, practic, fiecare stație MTV a început să se ocupe îndeosebi de fenomenul muzical local și prea puțin de ceea ce se mai întâmplă în muzica lumii. Acesta a fost momentul în care a intrat în scenă VH1, un canal tot o producție MTV, dar care a preluat funcția, așa-zis, necomercială: emisiuni și muzică ce nu țin cont exclusiv de audiență și de vânzări, oricum atent selecționată. Astăzi, puteți urmări pe VH1 tot felul de topuri, surprinzătoare și năstrușnice – muzicale, cum ar fi, de pildă, The Best 100 Greatest Rock Tunes, Top 10 Wedding Bells sau Top 10 Beatles Covers, dar și mondene, precum The Most 100 Outrageous Celebrity Moments, Madonna's TV Greatest Moments -, documentare dedicate unui singur artist, unei trupe sau unei singure decade din istoria muzicii (Smells Like The 80's), emisiuni de tipul Making of sau Backstage, Music Behind the Movie (cariera unor melodii celebre de pe coloanele sonore ale filmelor), The Ultimate Album (istoria unor albume de referință din istoria muzicii), Rise & Shine of (istoria unui artist sau a unei trupe) sau Bands Reunited (membrii unor trupe desființate de ani sau zeci de ani sunt convinși să susțină un ultim concert), desene animate (ca *Ill-Ustrated*) ce parodiază artiști, politicieni și însăși conceptul de televiziune, știri, filme etc. Deja VH1 are și câteva canale specializate doar pe anumite genuri muzicale: VH1 Soul, VH1 Hits, VH1 Uno (muzica latino), VH1 Disco ș.a. În plus, reclama e destul de puțină; la jumătatea anilor '80, pe MTV doar Stimorol avea reclamă. Într-un cuvânt, VH1 este exact ceea ce a fost odată MTV-ul. Și ca lucrurile să semene și mai mult, VH1 emite, deocamdată, doar din America. Dacă nu v-am convins, vizitați site-ul postului, www.vh1.com, unde găsiți videoclipuri în premieră, melodii, știri de ultimă oră, unde puteți vota artiștii preferați și unde aveți oportunitatea de a «chatui» cu fanii trupeii favorite".

□ Despre Elfriede Jelinek, câștigătoare a Premiului Nobel pentru literatură, scriu Nora Iuga (*O femeie scandalizează mapamondul*) și Rodica Binder (*Fiica neîubită a Austriei*).

□ Cronicar semnalează revista „Idei în dialog”: „A apărut primul număr al revistei lunare de cultura ideilor editată de Academia Cațavencu, «ID», adică «Idei în dialog», sub directoratul lui H.-R. Patapievici. Așa cum era și de așteptat, publicația are o ținută gravă, este paginată cu sobrietate, iar raportul text/imagie este, cu aproximație, 90/10. Pornind de la observația că României de astăzi îi lipsește o cultură a dialogului, un exercițiu al dezbaterii calme și profunde, H.-R. Patapievici propune «Idei în dialog» ca pe o încercare imperativă de a elimina blocajul de comunicare din spațiul nostru cultural de astăzi. «Rațiunea ei (a revistei, n.n.) de a fi, scrie Patapievici, este speranța că acest blocaj poate fi depășit printr-un efort de construcție, de auto-depășire și de obiectivare. [...] Într-o lume în care toți vociferează, în care tot mai puțini se pot smulge din orbire ideologică, într-o lume în care prea puțini mai știu să asculte și altceva decât

sunetul propriei voci și în care nimeni nu e dispus să cedeze la argument, sperăm că putem aduce un moment de calm al discuției și de seninătate a valorilor». Unei asemenea speranțe i se mai asociază, în acest prim număr, nume notorii ale pieței noastre publicistice de astăzi, cum ar fi: Dan C. Mihăilescu, Daniel Barbu, Mircea Mihăieș, Andrei Cornea, Alex. Leo Șerban, Ioan-Aurel Pop, Stelian Tănase, Ovidiu Pecican, Traian Ungureanu etc. De reținut, printre multe altele, observația extrem de subtilă și de expresivă a lui Daniel Barbu privind relația totalitarismelor sec. XX cu spațiul memoriei. «Regimurile totalitare și autoritare ale secolului al XX-lea, scrie D.B., au făcut memoriei un imens și involuntar serviciu: au transformat-o în resursă privilegiată a procesului de transformare post-totalitar. Așa de pildă, căderea regimului comunist este adesea considerată ca o revoluție întoarsă cu fața spre trecut. Pentru că, spre deosebire de marile revoluții ale istoriei (franceză, americană, rusă) socialismul de stat a fost înlocuit cu un regim care îl preceda în ordine cronologică și logică, democrația liberală, și pe care îl destituisese el însuși anterior din istoria țărilor din Europa Centrală și Orientală. Am putea spune, cu o oarecare ironie, conchide Daniel Barbu, că democrația a reușit în final să-și exproprieze expropriatorul». Și asemenea observații se pot găsi în mai toate eseurile și studiile din acest prim număr, indiferent dacă ele privesc realitatea noastră imediată, lumea cărților sau istoria ideilor, însă ceea ce nu se prea găsește este o anumită doză de umor, oricât de mică, în măsură să relativizeze puțin privirea excesiv de severă și să însenineze, proporțional, comunicarea. N-ar strica și o mai mare grijă pentru imagine, întrucât portretul Dan C.-ului nu este decât un exercițiu de grafician amator care-și oferă serviciile prin stațiunile turistice, și pentru secvența literară, dacă ea este obligatorie, deoarece excepționalul poem al lui Mazilescu, stingher în arhitectura gravă a revistei, își pierde, din pricina contextului, substanța estetică și își supradimensionează mesajul moral prin decupajul laturii lui expresioniste». De asemenea, sunt semnalate două reviste rurale: „În tradiția culturală bănățeană, publicațiile sătești ocupă un loc privilegiat. Numai în zona Oravița apăreau, în perioada interbelică, peste cincizeci de reviste, iar efectul lor cultural poate fi și astăzi evaluat prin enorma densitate a poezilor țărani, a condeierilor, cum li se mai spune, din spațiul Banatului montan. Două asemenea reviste au preluat deja mesajul acestei solide tradiții și apar sistematic în două localități rurale din Valea Almăjului, mai exact la Bozovici și la Dalboșeț. La Bozovici, editată de Cercul literar-artistic al Liceului teoretic Eftimie Murgu și de Centrul zonal de învățământ, apare, de cinci ani, revista «Almăjana», iar la Dalboșeț, editat de asociația Reuniunea de Citire și Cântări din Dalboșeț, apare buletinul informativ «Foaie dalboșeană pentru Almăj», al cărei prim număr a fost lansat pe piață în noiembrie 2003. Redactorul șef al «Almăjenei» este profesorul și poetul Iosif Băcilă, de la liceul din Bozovici, iar al «Foi dalboșene» este medicul cardiolog Sorin Pescariu din Timișoara. Deși o publicație școlară, în paginile căreia se regăsesc mai multe texte ale elevilor, «Almăjana» are o deschidere de adevărată revistă culturală, reunind studii foarte importante semnate

de G.I. Tohăneanu, Dumitru Daba etc. De remarcat interviul pe care Ada Cruceanu i-l acordă lui Iosif Băcilă, pagina de poezie a lui Gheorghe Azap, documentarul lui Daniel Sitaru despre Eftimie Murgu și eseul Ilenei Crașovan, *Criza identității etno-culturale în «Pădurea spânzuraților» de Liviu Rebreanu*. Texte privind personalități și evenimente locale mai semnează Gh. Jurma și Ion Marin Almăjan, Constantin Teodorescu recenzează *Prima carte a lui Jurma*, în vreme ce prof. Nicolae Andrei resuscită memoria locului și reactualizează legenda Vârcipraului. Mai semnează Adina Chirilă, Ionuț Pirtea, absolvent al liceului și proaspăt student, Florina Maria Băcilă, Andreea Roșu etc. Revistă vie și diversificată, în care materialele care privesc evenimentele locale se sprijină pe cele de un interes mult mai larg, «Almăjana» este marcată, cel puțin în ceea ce privește numărul său aniversar, adică nr. 2/2004, de melancolia profundă și de tonul solitar al lui Gh. Azap: «E toamnă – și-o floare umilă –/ Frumoase, castanele pică./ Invoc cea mai blândă sibilă./ E seară. Sunt sceptic. Mi-e frică» (*Mai cade o frunză*). Spre deosebire de «Almăjana», «Foaia dalboșeană» este o publicație cu un program educativ mai pragmatic. Ea încearcă localizarea și descrierea istorico-geografică și socio-economică a localității Dalboșeț în spațiul mare al Banatului montan. Nu lipsesc consultațiile sanitare și juridice, iar un documentar al Lui Iosif Stoinel despre deportările în Bărağan din 1950, printre victimele cărora au fost și câțiva localnici, semnalează încă o dată drama, de cele mai multe ori anonimă, a multor oameni dintr-o Românie care n-a reușit încă să-și vindece rănilor (...și revistele sătești).

21 octombrie

• [„22”, nr. 763] Rodica Palade realizează un interviu cu Andrei Pleșu („Rețeaua” a știut să se acomodeze peste tot): „Domnule Andrei Pleșu, să începem cu episodul demisiei dvs. din Consiliul CNSAS, din 7 octombrie, după ce, prin vot, C.V. Tudor a primit certificat că nu a făcut politică politică. * A fost punctul culminant al dezamăgirilor mele în legătură cu această instituție. În cei 4 ani cât am funcționat la CNSAS, am avut multe motive, în repetate rânduri, să fac un gest radical. Întâi și-ntâi, după patru ani, legea nu se respectă încă, în speță, nu căpătăm în gestiune arhivele și facem, prin urmare, numai cercetări parțiale, cu rezultate inevitabil parțiale. Or, în materie de adevăr, jumătățile de adevăr sau sferturile de adevăr sunt foarte riscante. Dezamăgiri am avut și noi, persoane suspecte au căpătat certificate pozitive de la CNSAS. Toate judecățile noastre sunt inevitabil parțiale, din păcate. Ultimul caz spectaculos este cazul Bănescu. La o cerere legitimă și juridic confirmată printr-un protocol între cele două instituții, MAPN a răspuns că Traian Bănescu e «necunoscut». După un timp însă, același minister a livrat unui tribunal și presei un document care trebuia să fie compromițător. Faptul că aceeași instituție, la un interval relativ scurt, livrează cu totul alt tip de informație arată că acea instituție are interesele ei, are strategiile ei și mai ales că nu da doi bani pe CNSAS. Impresia cea mai durabilă pe care o

am la sfârșitul acestor 4 ani este că, de fapt, această instituție nu a fost luată niciodată în serios, nici de deținătorii de arhive, nici de guvern, nici de președinție, nici măcar de societatea civilă în sens larg. [...] legea nu se respecta, cu consecințele pe care le-am văzut. Pe urmă, a fost acel boicot al reprezentanților PSD care s-a întins pe doi ani. Ei continuă să nu vină la serviciu, luându-și salariul de demnitar, având privilegii de demnitar (secretară, mașină, șofer, care iau salarii și ei, pentru servicii de ordin privat înăuntrul unei instituții de stat). Faptul că, vreme de 2 ani, conducerea instituției noastre, d-l Onișoru, vicepreședintele ei, secretarul ei general nu au fost în stare să ia măsurile minimale pentru ca banii publici să nu se azvârle pe geam mi se pare inadmisibil. [...] lucrul care a culminat a fost desigur votul legat de Vadim Tudor. Pentru mine e un caz evident, simplu și a cărui deconspirare se bazează ferm pe un articol de lege, în care se spune că oricine a livrat organelor de Securitate informații de natură să facă rău cuiva este colaborator. Nu scrie nicăieri că e obligatoriu să ai angajament, că e obligatoriu să ai note scrise de mana etc. [...] ** Aș vrea să reamintim cum a ajuns dosarul lui C.V. Tudor la CNSAS, pentru că în 2000 Vadim a mai căpătat un certificat din partea instituției.* * În 2000, în urma cererii noastre către deținătorii de arhive, C.V. Tudor ne-a fost dat ca fiind «necunoscut». Noi știam că aceste dosare există, fiindcă Vadim Tudor însuși le invocă în permanență, ca probe ale statutului său de victimă. Până la urma au venit 19 volume, și anume tocmai la cererea lui Constantin Buchet, omul PRM în Colegiu, care s-a gândit, probabil, că e mai bine ca dosarele să apară, ca dovadă peremptorie că stăpânul lui e pur. Era bine să citească dosarul înainte, ceea ce n-a făcut, sau dacă a făcut-o n-a priceput ce citește, pentru că ar fi văzut că acolo e destul material pentru ca Vadim să fie deconspirat. Dosarele s-au cercetat și am găsit în ele ceea ce poate găsi acum orice ziarist și orice cercetător, și anume nu numai că Vadim a fost colaborator, dar că a fost unul de anvergură. Întâi, a fost un colaborator voluntar: el era cel care avea inițiativa delațiunii. Apoi, a făcut-o la cele mai înalte niveluri, cerând represalii de anvergură. ** Într-o emisiune la televizor, l-am văzut pe d-l Onișoru care nu era deloc mirat că C.V. Tudor se ducea în mod natural la mari generali de Securitate.* * În cel mai bun caz, asta e o formă de ignoranță istorică. Înseamnă că el a trăit în altă țară până în '89, dacă își închipuie că intrai la generali de Securitate ca la piață, după ce cumperi o pâine. Luai pâinea, luai și castraveți și după aia intrai la generalul de Securitate la o tacla. Onișoru vorbește adeseori brambura. L-am auzit spunând: «Domne, astea sunt răfuieli din lumea literară». [...] D-l Onișoru nu știe, și nici nu are de unde să știe, pentru că informația lui despre viața literară dinainte de '89 nu poate fi decât nulă. El n-a făcut parte nici măcar din viața culturală înainte de '89, darămite din lumea literară. Ar fi trebuit să știe, de pilda, că Vadim nu conta în viața literară. Nu era un personaj. Eugen Barbu era un personaj. Vadim era un satelit minor din curtea lui, pe care nici partidul nu-l lua în serios, un poet de curte de mâna a 14-a. Prin urmare, ideea că tensiunea de acum prelungește conflicte dinainte de '89 cu Vadim e

fantasmagorică. [...] * *Puteți avea o idee mai clară decât noi de ce nu se dau dosarele? Ce mai reprezintă ele?* * Ca să încercăm să răspundem acestor întrebări trebuie să mergem într-o zonă unde lucrurile sunt simultan mai simple și mai misterioase. Pentru că pe mine nu mă miră că nu mi se dă dosarul lui Vadim. Sau că mi se da cu întârziere, sau că nu mi se dă dosarul Doinei Cornea decât după ce fac scandal și mi se da cu țârâita. Interesant e să ne întrebăm de ce un oarecare Gică din Tecuci nu-și primește dosarul, în vreme ce Vasilică din Focșani îl primește. Nu înțeleg de ce mi se spune că un fost deținut politic, care a murit între timp, este «necunoscut»? Cum poate un fost deținut politic să nu aibă dosar de urmărire? Faptul că asemenea lucruri au fost posibile în acești ani e greu de sistematizat. Pentru că: ori e o dezordine pură, ori cei care trebuie să ne dea răspunsuri nu ne iau în serios și răspund la întâmplare, ori dosarele cu pricina conțin elemente care ar putea duce în diverse direcții compromițătoare pentru unul sau altul. Că nu ni se dau dosare ale unor figuri foarte vizibile, asta e elementar. Pentru că figurile alea trebuie menajate sau șantajate și pentru că trebuie apărute și structurile care au avut de a face cu ei înainte de '89 și eventual au de a face și acum. Dacă, așa cum spune Marius Oprea, marii securiști dinainte sunt la ora asta mari oameni de afaceri, argumentul ăsta e mai tare decât argumentul politic. Aici nu mai e vorba de a menaja fosta Securitate, e vorba de a menaja actuala lume a afacerilor. * *Dar faptul că ar ieși la lumina un dosar că asta cu ce îl mai deranjează pe un om din ziua de azi?* * Pentru că, în mod paradoxal și caragialesc, până și ultimul ticălos are tresăriri de onoare personală. Am avut mereu la audieri oameni ale căror dosare de colaboratori erau masive. Li se puneau în față documentația și trebuiau să admită că n-o pot contesta. Ei bine, cei mai mulți sfârșeau prin a ne spune, pe un ton scâncit: «Nu vă gândiți și la onoarea mea? Cum o să se uite acum la mine copiii mei, nepoții, vecinii, după ce afla ce am făcut?». Ca și cum era vina noastră că îi lovim în onoare și nu vina lor că acumulasera o biografie în care onoarea fusese absentă. Dar toți, într-un anumit moment, invocau un concept al onoarei resimțit strâmb: onoarea nu e să nu fi făcut ceva, onoarea e să nu se afle. Dar mai e ceva: de ce, dacă știi că ai chestii de-astea în buzunar, vrei să te pui în situația ca ele să se deconspire? De ce oamenii care au o asemenea biografie vor să continue să fie membri ai Parlamentului, miniștri, prefecți, primari etc.? * *Dar SRI, deținător al celei mai mari părți din arhive, de ce ține dosarele? Ce mai are de apărut, ce legături mai are cu Securitatea?* * SRI se comportă, am mai spus și altădată, ca legatar testamentar al fostei Securități. Prin statutul și legea lor de înființare, ei nu mai au nimic comun cu vechea instituție. Și totuși, par să facă tot ce le sta în putință ca să arate că, dimpotrivă, au foarte multe lucruri în comun cu ea. Nu în ultimul rând arhivele. Să nu uităm, pe de altă parte, că SRI-ul nu e un organism omogen. Acolo sunt și oameni ai lui Vadim Tudor, care îi livrează documente când are nevoie, acolo sunt și simpatizanți ai unui partid politic sau ai altuia, acolo sunt și simpli executanți de ordine, prin urmare acolo e o lume foarte amestecată. [...]

Tot ce pot spune e că ne-am grăbit. Trebuia să avem alta ordine de bătaie. Poate că nu trebuia să începem cu turnătorii și cu colaboratorii, ci cu ofițerii. Or, noi am început pe dos, am început cu colaboratorul victimă, în loc să începem cu colaboratorul profesionist. Asta a lăsat în umbră structura propriu-zisă a Securității. [...] întrucât n-am avut toate dosarele la îndemână, ne-am lăsat duși de un furor a ceea ce am avut și am luat hotărâri pe ceea ce am avut. Este o inexactitate procedurală pe care eu personal mi-o asum ca pe o culpă. Ne-am complăcut într-un mecanism viciat. Am sperat tot timpul că lucrurile se reglează. Mai era și ideea că e mai bine ceva, oricât de puțin, decât nimic. Ei, calculul ăsta s-a dovedit perdant. [...] Am ajuns să mă întreb, la spartul târgului, dacă Adam Michnik nu avea dreptate să se îndoiască de rostul deschiderii arhivelor... Polonezii își rezolvaseră treaba în '89, la alegeri. Noi nu, și am gândit la această instituție chiar ca la un instrument. Diferențele sunt enorme. Noi am fost ultima țară din Est care a adoptat această lege, după dezbateri care au durat 6 ani, deci care au acoperit două legislaturi opuse. A fost foarte greu să se producă legea și instituția. Dar teoria mea este că, dincolo de toate diferențele uneori mari, există două puncte comune între aceste țări foste comuniste: 1) un anumit tip de interes, respectiv, de dezinteres public pentru problemă, pe măsură ce trece timpul; 2) o comunitate a structurilor de Securitate, care aveau totuși același model kaghebig, așa încât «rețeaua» a știut să se acomodeze și să se protejeze peste tot, cu mijloace specifice și adaptate locului. La noi s-a reușit într-un fel, în Cehia în alt fel, în Polonia în altul, dar de reușit, s-a reușit. Ajung și eu să cred că lucrurile nu se vor regla, de fapt, decât când se va face realmente o schimbare totală de generații. Va mai umbla la arhivele documentare numai cine va avea curiozitatea. Dar uneori mă tem că și curiozitatea riscă să dispară. Mă tem că cine se va mai interesa de problemele Securității din anii «puterii populare» va fi perceput ca exotic. Nu văd foarte mulți oameni tineri care să aibă pe creier problema asta”.

26 octombrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 740] Ciprian Șiualea semnează articolul *O propunere*: „orice încercare de a găsi o soluție pentru aducerea URSS la normalitate ar trebui să răspundă la două întrebări: ce e acum URSS și ce ar trebui ea să fie, în special care ar trebui să fie obiectivul ei principal. Ca pentru orice alt demers care implică bani publici, un aspect fundamental pentru orice încercare de aducere a URSS în zona decenței ar fi clarificarea motivului pentru care se cheltuie acești bani publici și clarificarea rezultatului care trebuie obținut. Realitatea de acum a URSS e, ca să rămânem la eufemisme, haotică. Organizația are și o natură sindicală, și una profesională, dar și o funcție de recunoaștere. Pe de o parte se ocupă de ajutorarea scriitorilor, în limite destul de înguste. Pe de altă parte, s-ar părea că prin URSS se derulează proiecte culturale de interes public (chiar dacă acest aspect va rămâne pentru totdeauna ascuns consumatorilor obișnuiți de cultură). În sfârșit, se pare că apartenența la URSS echivalează cu un certificat

de excelență culturală, de vreme ce intrarea în Uniune trebuie aprobată de restul membrilor (condiția de a publica un număr de două sau trei volume fiind cu totul nerestrictivă atâta timp cât mii de edituri de cartier se oferă să tipărească, oricui dorește, volume la prețuri accesibile). Coexistența acestor linii de forță divergente ale organizației este, din start, dezastruoasă; cu atât mai mult cu cât, în buna tradiție a instituțiilor românești, ele se amestecă și se calcă pe picioare reciproc. [...] Ce ar fi, atunci, de făcut cu Uniunea Scriitorilor? Cum am spus, orice funcție de protecție socială, mai mult sau mai puțin explicită, trebuie să îi fie retrasă. Schimbarea fundamentală, însă, ar trebui să decurgă din principiul că URSS nu mai poate continua să fie o organizație de oameni «aleși», deosebiți de muritorii obișnuiți. Nu numai pentru că, factual vorbind, mulți dintre ei nu sunt astfel, și uzurpează astfel un capital simbolic care e și el un fel de bun public (respectiv, «a fi scriitor român»). Nu doar acesta e motivul, ci și acela că o organizație finanțată public nu poate să refuze accesul unora în rândurile ei prin decizia chiar a membrilor organizației. Nu e democratic și nu este normal un astfel de monopol asupra unor bani publici, indiferent cât sunt de mulți sau puțini, și asupra acelui capital simbolic de care vorbeam mai sus. Argumentul pe care îl folosesc uneori conducătorii Uniunii, că aceasta se finanțează din veniturile aduse de propriul patrimoniu este nul: acel patrimoniu este tot bun public, nu e donație a împăratului Chinei. Argumentul stupid că «în cultură nu există democrație» nici n-ar merita discutat: aici nu e vorba de cultură în sensul de proces nebulos de creație sau de operă literară, acolo unde democrația nu contează, sau de spațiul privat al gândirii, acolo unde fiecare poate să fie oricât de antidemocratic dorește, ci e vorba de mecanismele instituționale prin care cultura trebuie inserată în societate în așa fel încât *rezultatul să fie echitabil pentru toate părțile*. Iar aceste mecanisme ar trebui să fie democratice, în cazul în care asta e opțiunea societății respective. Pe de altă parte, având în vedere și inflația de cărți și de autori din ultimii 15 ani, e evident că nici nu poate fi permis accesul oricui se consideră scriitor. În acest caz, URSS n-ar avea destui bani nici măcar să aprindă o lumânare pentru fiecare scriitor român ajuns la *The end*. Așa că rămâne o singură soluție: Uniunea Scriitorilor trebuie să își piardă statutul privilegiat în relație cu statul și să devină o uniune de creație printre altele, având toate exact același statut. Fiecare din aceste uniuni își poate adopta propria politică privind accesul noilor veniți; aici, însă, nu s-ar mai putea vorbi despre discriminare, pentru că piața ar regla totul. Cei refuzați de o uniune se pot duce la alta sau, la rigoare, își fac uniunea lor. Bani de la buget, drepturile de autor moștenite de la vechiul Fond Literar, patrimoniul actual al URSS și beneficiile produse de acesta trebuie alocate de către Ministerul Culturii, prin licitații de proiect, acestor uniuni de creație. Evident, asta în funcție de prestigiul fiecărei asociații, de rezultatele pe care le oferă în schimbul banilor publici primiți (ceea ce ar elimina și riscul aparent ca fiecare doi-trei prieteni de scris să-și facă o uniune a lor). Unele din aceste uniuni de scriitori s-ar specializa, ar apărea astfel o uniune a scriitorilor tineri, una a scriitorilor de SF, una a poezilor etc., ceea ce

ar avea marele avantaj că ar canaliza mult mai ușor sponsorizările și donațiile, pentru că oamenii dispuși să dea bani culturii au, de regulă, preferințele lor. O altă sursă de venit ar trebui să fie timbrul literar pe care acum îl încasează doar Uniunea Scriitorilor (de altfel, se pare că ilegal).”

● [„**Observator cultural**”, nr. 244] Luminița Marcu semnează eseu *Față în față cu literatura scrisă în comunism: „I. O epocă ofertantă*. Reevaluarea literaturii române scrise în timpul regimului comunist este o obsesie rezistentă în spațiul cultural românesc, poate și pentru că, până acum, foarte mari răsturnări de ierarhii n-au avut loc, în ciuda deselor și înverșunatelor polemici. Unii cred că despre această perioadă sunt îndreptățiți să scrie mai ales cei care au fost martorii și actorii acelei epoci ciudate din punct de vedere politic, că numai aceia care au cunoscut în mod nemijlocit regimul, rigorile, cenzura și comportamentele scriitorilor de atunci pot scrie «adevărata» istorie a literaturii române de până în 1989. În acest sens se fac încercări și promisiuni, unele ridicole, de redare «exactă» a peisajului literar de atunci. Și sunt priviți cu mefiență *outsider*-ii: cei aflați în exil, străinii specializați în romanistică, tinerii care n-au apucat vremurile. Pe de altă parte, există și atitudinea inversă, aceea conform căreia se așteaptă de la tineri, de la nou-veniții în sistem, privirea «obiectivă», neatinsă de parti-pris-uri, asupra unei epoci pe care ei n-au cunoscut-o direct și față de care se presupune că pot rămâne «reci» și «nemiloși». Ambele atitudini sunt deopotrivă exagerate și nici una dintre ele nu poate fi garantată din punct de vedere moral: nici cei care au participat direct la viața literară a perioadei comuniste nu sunt garanții unei atitudini obiective doar pentru că au trăit acea perioadă, nici cei care vin după sau din afară nu sunt în afara influențelor, simpatiilor, afinităților față de scriitorii pe care au prilejul să îi observe manifestându-se astăzi activ într-un sistem cultural postcomunist, nu lipsit de multe din reflexele celui totalitar. De altfel, nici nu ar fi de dorit să continue încrâncenarea în aflarea adevărului. Ce este mai greu de suportat pentru cei care au trăit nemijlocit trecutul comunist este un fel de cinism, de răceală în studierea acelei epoci, văzute astăzi ca o perioadă interesantă și ofertantă ca obiect de studiu. Acest tip de atitudine câștigă din ce în ce mai mult teren. Pentru că, dincolo de frustrări, orgolii, nedreptăți, literatura scrisă în comunism, în acest sistem infernal și nenorocit, care a distrus talente și a produs drame de neînchipuit, devine tot mai mult o provocare academică, un teritoriu interesant pentru exotismul și straniețea lui. Nici nu e de mirare că majoritatea tezelor de doctorat recente se ocupă exact de acest interval istoric. Oricât ar părea de cinic, literatura română scrisă în comunism este cea mai incitantă, dificilă și complicată literatură scrisă vreodată în spațiul românesc, tocmai prin amestecul incredibil de morală și estetică, de idei literare și ideologie politică, de compromis și rezistență, de reușită și ratare. Dilema om-operă devine ridicolă în cazul acestei perioade. Într-o epocă în care intruziunea politicului în viața oamenilor mergea până la controlul nașterilor, ascultarea discuțiilor din familie sau urmărirea celor mai neînsemnate mișcări, a discuta literatura independent de mediul în care a fost

creată este o întreprindere naivă. O întreprindere pe care, de altfel, unii o practică și o recomandă, vorbind cu indiferență despre compromisuri și turnători și cu evlavie despre valoarea perenă a operelor. Atenție însă: de multe ori, nu naivitatea e cea care naște asemenea ridicole ipocrizii critice, ci dorința interesată de monumentalizare, de grandios și de camuflare a compromisului, de continuitate a unor ierarhii create artificial. În raportarea la această literatură, se pot observa, cel puțin până acum, două tendințe, ambele extreme, dintre care una duce cunoașterea contextului până la înlocuirea studiului literaturii cu studiul patologiei unei epoci, iar cealaltă camuflează total orice intruziune ne-estetică. 2. *Atitudinea criticii față de literatura din comunism. Scepticii și continuatorii.* Există cel puțin două cazuri semnificative în cel mai înalt grad pentru aceste două atitudini critice față de literatura scrisă în comunism, două tipuri de manifestări ilustrate prin cărțile a doi critici, unii dintre cei mai importanți: Eugen Negrici și Eugen Simion. Cartea lui Eugen Negrici, *Literatura romana sub comunism* (primul ei volum, *Proza*, publicat în 2002) este importantă în primul rând ca efort de sistematizare, fiind până acum cea mai cuprinzătoare și mai articulată analiză a fenomenului literar din fostul regim, făcută din perspectiva căderii acestuia. «Literatura aservită» și «literatura tolerată», conceptele de bază ale clasificării operate de autor în câmpul prozei, nu vor putea fi ocolite în nici o analiză viitoare a perioadei. În afara calității cu totul remarcabile de a deschide apetitul pentru studiul acestei perioade, cartea lui Eugen Negrici poate fi văzută și ca un simbol al unui anumit fel de situare față de fenomen: poziția demascatorului retrospectiv. Mai mult decât o reevaluare a acestei perioade literare, *Literatura română sub comunism* explică resorturile politice și sociale care au făcut posibilă o asemenea literatură și pune în discuția ei mai mult abilități de patologist decât de critic. De altfel, metafora favorită a acestui tip de abordare este aceea a maladivului, a patologicului, nu de puține ori cu referințe în sfera medicală [...]. Peisaj bolnav, viruși, anticorpi, cam așa arata instrumentele de evaluare a literaturii conform acestei viziuni care mizează mult pe dramatism și pe efect spectaculos. Demersul propus e foarte valoros din perspectiva înțelegerii mecanismelor de manipulare și intimidare a scriitorilor, a cauzelor și a metodelor care au stat la baza producerii unei literaturi de tip artificial. Dacă pentru deceniul marcat de proletcultism, de după instaurarea regimului comunist, această metodă este, probabil, cea mai potrivită (și analiza lui Eugen Negrici asupra prozei «comunismului fundamentalist» este tot ce s-a scris mai bun în domeniu), în cazul literaturii anilor '60 și a următorilor, acest scenariu al maladivului nu mai funcționează însă la fel de eficient. [...] Eugen Negrici este, așadar, adeptul și ilustratorul unui tip de analiză a literaturii din perioada comunistă pe care l-am putea defini ca ornamentat, îndelung chibzuit și construit cu migală în jurul unor complexe metaforic-etice. Clasificările sunt atente și ingenioase și acoperă o plajă foarte largă. În studiul lui, literatura se transformă într-un insectar ordonat și grotesc în același timp. În nici un caz acest tip de analiză nu ar fi putut să existe înainte de 1989, este o critică de ruptură cu

un trecut detestat și autorul pare să exploateze din plin, cu o frenezie debordantă și cu o fantezie câteodată morbidă, posibilitatea de a se juca stilistic-demascator cu lucruri altădată capitale. Cu totul altfel se manifestă criticii care consideră că o dată cu schimbarea din 1989 nu e nevoie și de o schimbare totală de percepție a literaturii, că ce s-a spus înainte e bun spus, că nu e nevoie de reevaluări, ba dimpotrivă, că reluarea celor spuse înainte arata că literatura română și-a putut crea în perioada comunismului o ierarhie valabilă și astăzi. Aici ar putea fi găsit un sens pentru multe reeditări pe care criticii importanți le-au oferit publicului postdecembrist. Eugen Simion a autorizat câteva ediții ale cărții sale *Scriitori români de azi*, singurele modificări fiind de compoziție, cu alte cuvinte, s-au operat schimbări de sumar după caz, au fost introduși scriitori, iar alții au fost excluși. Dacă ediția se întâmpla să apară la Chișinău (*Scriitori români de azi*, 1998), sunt introduși scriitori basarabeni: un capitol din ediția 1998 se numește *Grigore Vieru, un poet cu lira-n lacrimi*. Ceea ce propune criticul Eugen Simion nu este o listă canonică, ci un set de valori fluctuant, oportunist. Nu putem ști cu adevărat dacă criticul Simion chiar îl apreciază pe poetul Vieru, pentru că poetul Vieru apare doar în această ediție basarabească. Altfel, declarațiile lui Eugen Simion sunt cât se poate de semnificative pentru atitudinea de continuitate despre care vorbeam, de valabilitate nelimitată a verdictelor și a analizelor făcute înainte de 1989: «Cum a supraviețuit literatura română în aceste circumstanțe? Iată ce vor să sugereze studiile care urmează. Cu foarte puține excepții (articolele despre N. Steinhardt, Ion Sârbu și despre scriitorii basarabeni), ele au fost scrise înainte de '89. Le-am lăsat așa cum le-am scris atunci. N-am schimbat nimic esențial, pentru a dovedi scepticilor postdecembriști că spiritul critic românesc n-a abdicat de la principiile lui estetice și morale, chiar dacă istoria din afara nu i-a fost mai deloc favorabilă». Printre sceptici, probabil, îl putem așeza pe Eugen Negrici. Și tot spre deosebire de ei, spre deosebire deci de atenția dată contextului politic și mecanismelor de manipulare, cenzură și aservire, la Eugen Simion, chiar și în textele scrise după 1989, domnește o pace de început de lume. Pe cât de vehemenți, cruzi și demascatori erau scepticii, pe atât de seren este criticul Simion. În capitolul dedicat poetului Mihai Beniuc se vorbește despre numărul de volume publicate, despre originea țărănească a poetului, despre faptul că a fost un elev pasionat de biologie și a studiat păianjenii. Despre tot ce a însemnat Beniuc în sistemul literar-politic al anilor '50: «Mihai Beniuc este legat de toate evenimentele vieții liberare de după al doilea război mondial, fiind mereu, cum singur spune, calare pe creasta valului, împins cu putere din spate de vântul istoriei». Care val și care istorie, nu se mai știe, și criticul pare că nici nu consideră că ar fi important să se știe... E evident că un asemenea text era făcut pentru urechile sensibile ideologice dinainte de '89, dar întrebarea care se pune este aceea dacă reeditarea unui astfel de text, în mod evident marcat de precauția epocii și de jumătatea de adevăr care putea fi spusă, mai poate fi făcută fără nici un scrupul moral și livrată în mod deliberat ca un manifest al ideii că «spiritul critic românesc n-a abdicat

de la principiile lui estetice și morale»... La Adrian Păunescu este vorba despre «poezia politică», dar titlul e înșelător. Nici vorba despre vreo explicare a posturii asumate de Păunescu în epocă, se face doar o analiză de text a poeziilor despre care toată lumea știe cum au fost scrise. Este aici o dovadă a felului în care estetismul pur atinge limitele ridicolului atunci când e vorba despre o perioadă atât de tulbure [...]. Tipul de analiză indiferentă pe care îl propune cu obstinație de mai bine de zece ani Eugen Simion nu face decât să opacizeze și mai mult o istorie și așa greu de înțeles de către cei care n-au trăit-o. Mulți tineri din jurul lui Eugen Simion se grăbesc să adere la acest tip de imoralitate a camuflajului. E o atitudine de neînțeles, deopotrivă psihologic și cultural. În gestul «învelirii» în estetism a unui sistem care numai «estetic» n-a fost se afla, de fapt, adevărată continuare a unui tip de critică literară care se obișnuise să conviețuiască foarte bine cu un regim totalitar.

3. *Romanele din comunism – how to deal with?* Dintre zonele de interes pe care aceasta literatura scrisa în comunism le oferă cercetătorului de azi, una dintre cele mai fierbinți pare să fie aceea a romanului. Deși copleșitor prin cantitate și număr de autori, romanul de dinainte de 1989 încapsulează cel mai bine portretul esențializat al unei epoci literare. Cel mai interesant studiu al acestor romane ar putea fi acela al cazurilor semnificative. Printre ele, de pilda, cazurile cu totul curioase ale scriitorilor care coboară simbolic din perioada interbelica. Transformarea *Șoimilor* lui Mihail Sadoveanu în *Nicoară Potcoavă* în 1952 poate fi mult mai expresivă decât lectura zecilor de producții mediocre de la începutul anilor '50. Nu mai puțin semnificativ este cazul lui Camil Petrescu și al romanului său monumental *Un om între oameni*, din 1952-1953, o carte care necesită o analiză amănunțită, chiar și numai pentru că ne-am obișnuit să-l studiem pe Camil Petrescu într-un anumit fel, canonizat ca «marele interbelic». Ce se întâmplă cu acest mare interbelic în perioada postbelică poate fi văzut ca un *mise-en-abime* al situației trecerii literaturii noastre într-o altă etapă. În afara studierii unor «cazuri» semnificative, romanele acestei perioade compun un set de valori, atitudini, repere morale și sociale. Ele pot fi citite nu doar ca obiecte estetice (sau inestetice) ale unui sistem artistic, dar și ca rezervoare ale unor mentalități. Cum apar dragostea, relațiile sociale, țărânul sau intelectualul, partidul și intimitatea, eroul sau condamnatul în romanele anilor '50, '60 și '70 poate fi mai interesant decât o bătălie nesfârșită pentru un loc mai în față într-o ierarhie estetică. Cum apar și cum erau de fapt. O corelare a «adevărurilor» românești cu, de pildă, oglinda acelei lumi, așa cum se vede ea în dosarele de Securitate, ar fi poate un exercițiu revelator tocmai pentru cercetătorul care n-a trăit nemijlocit acea parte de istorie. Lumea specifica a romanelor anilor '50, '60 și '70 conține nuclee de anomalie, de curiozitate și de specific irepetabile în istoria unei literaturi. O întreagă galerie de «figuri de ceară», de copii și adolescenți, de muncitori și intelectuali, de aristocrați și activiști de partid, de femei seducătoare sau hulite mișună în aceste romane. De asemenea, un întreg complex de valori: iubirea recunoscută și acceptată sau iubirea

subversivă și condamnată, cariera și carieristul, cultura, trecutul și istoria, morala, pudoarea, convențiile și prejudecățile se pot desprinde din acest material literar. Mai interesantă, așadar, pare să fie nu o altă «ierarhie» a perioadei, ci o altfel de lectură a acestor romane. Nu o altă listă și nici o interpretare originală, psihanalitică sau revanșardă, moralizatoare sau sarcastică, ci o altă atitudine față de un conținut literar, văzut ca un rezervor de mentalități și valori ale unei epoci complexe și complicate. Iar dacă de aici va rezulta și o altă ierarhie, poate că nu va fi un lucru tocmai rău”.

27 octombrie

● [„Cultura”, nr. 33] Cristian Teodorescu își anunță retragerea de la revistă, în urma unor neînțelegeri cu conducerea ICR: „Revista s-a impus ca idee și în mai puțin de un an și-a găsit un loc al ei între celelalte reviste de cultură de la noi. Deocamdată nu cu succesul pe care l-am așteptat la început. Dar trebuie să recunosc că nu mă așteptam atunci când am lansat această revistă ca ea să fie primită și privită cu atâta rea-voință de unii dintre confrăți. [...] Mi s-a reproșat în mai multe rânduri că am deschis prea larg ușa tinerilor la această revistă. Asta potrivit principiului că trebuie să-i încurajăm pe tinerii autori, dar să-i ținem la respect. Sunt de acord că tinerii greșesc, sunt de acord că fac gafe și că sunt, uneori, impertinenți. Dar dacă nu ți-i asumi așa cum sunt, asta înseamnă să-i spui unui proces de îmbătrânire rapidă din care, de fapt, nu are nimeni de câștigat. Eu, unul, n-am chef să pariez pe tineri bătrâni, care scriu la fel cum ar face-o un autor din generațiile anterioare. Nu le cer tinerilor înțelepciune, ci idei noi și o viziune a lor, chiar dacă uneori mi se întâmplă să nu fiu de acord cu ei (*Rămas bun*).

● [„România literară”, nr. 42] În *Sensul în derivă*, Marius Chivu recenzează *Refluxul sensurilor* de Ana Blandiana: „Dacă nu cumva mă înșel, *Refluxul sensurilor* al Anei Blandiana este prima carte de poezie română publicată de editura Humanitas. Exceptând ediția bibliofilă Nichita Stănescu. Apariția unui volum de poezie contemporană la scurtă vreme după romanul lui Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*, indică faptul că, urmând exemplul Polirom-ului, și Humanitas se gândește să parieze pe literatura română contemporană. Numai de n-ar fi niște excepții, mai ales că ambii autori s-au lăsat așteptați ani buni cu scrieri inedite, cele două cărți beneficiind din start de un interes cu mult peste medie. Ultima carte de poezie publicată de Ana Blandiana a fost *Soarele de apoi*, în urmă cu patru ani, situație explicabilă în măsura în care poeta a avut după '89 o susținută și fructuoasă activitate social-politică, mai întâi în cadrul Alianței Civice, pe care a condus-o între 1991-2001, apoi la Academia Civică, al cărei fondator și președinte este. Critica literară a remarcat că, o dată cu volumul din 1986, *Stea de pradă*, poezia Anei Blandiana este mai preocupată de real, fără ca acest lucru să însemne schimbarea retoricii reflexiv-impersonale cu biografismul, a rămas la fel de anticonfesivă dar cu o atitudine mai directă, mai revoltată, polemică, cu imagini expresioniste mai pregnante. În volumul din 1990, *Arhitectura valurilor*,

aceste tendințe sunt vizibile, dar nici pe departe atât de puternice precum în cartea recent apărută. [...] Discursul liric actual al Anei Blandiana este de la un capăt la altul serios și grav, oricum încărcat de un dramatism altădată absent, mai sărac în tropi, deși obișnuința vechilor metafore se simte peste tot. Însă acel declaratism ingenuu, frenetic, entuziasmul verbalizării purității, «retorica afectării», cum o numise Nicolae Manolescu, exuberanța imaginilor și seninătatea afirmației, nimic nu a mai rămas din volumele anilor 70. [...] Întregul volum este centrat pe metafora mării agitate («magnifica blană lichidă/ de fiară a apocalipsei»), un topos de altfel recurent în toată poezia Anei Blandiana, deși niciodată în imagini atât de puternice, îndrăznețe, dramatice și violente uneori: «Spuma aruncată pe țarm ca o spermă/ din burta intrată în putrefacție/ a oceanului,/ și penele cu urme de țigete/ pierdute de păsări bătrâne,/ și icrele uscate în peștii morți demult...» (*Plajă*) Am făcut acest excurs comparatistic printre citate pentru a face vizibilă, în egală măsură, schimbarea de tonalitate și de perspective dar și o anume coerență a poeziei Anei Blandiana care, dincolo de fluctuația inerentă, arată un parcurs liric asumat până la capăt indiferent de vârsta biologică și artistică. Cum spuneam la început, Ana Blandiana este recognoscibilă în acest volum chiar dacă, pe alocuri, ușor surprinzătoare în opțiunile morale sau estetice. Poate că formele de expresie lirică, șazecist-clasicizate, ale Anei Blandiana (spune poeta «zadarnic mă cercetez:/ văd o singură ființă/ neschimbată de decenii») sună ușor învechite pentru tână generație de poeți mult mai apropiați de poezia Angelei Marinescu, de pildă – debutată în 1969, cu cinci ani mai târziu decât autoarea *Persoanei întâi plural* –, dar ceea ce merită apreciat cu adevărat mi se pare tocmai faptul că, sinceră și corectă cu ea însăși, Ana Blandiana rămâne fidelă fanilor și nu trișează modificându-și artificial poezia în ton cu vremurile și cu așteptările cititorului de poezie postmodernistă. Un delicat poem precum *Câteva puncte* (probabil cel mai frumos din toată cartea) e fără vârstă, fără gen și dincolo de orice curent. În fond, adevărata sursă a emoției lirice din *Refluxul sensurilor* este tocmai dureroasa iluzie, efemeritatea tristă, riscul de insignifianță al scrisului poetului în raport cu timpul și cu Istoria”. □ În articolul *Un șazecist postmodern*, Tudorel Urian recenzează romanul lui Dumitru Țepeneag *La belle Roumaine*: „Dumitru Țepeneag este scriitorul român cel mai bine adaptat la problematica lumii contemporane. Cadrul romanelor sale îl constituie Europa unită, cu granițele ei fictive, cu oameni care circulă nestingheriți dintr-o țară în alta și cu români care apar vijelios cu deplină familiaritate în toate colțurile continentului. Nimic din ce se întâmplă în lumea contemporană nu îi este străin lui Dumitru Țepeneag. De la lumea interlopă până la problemele de ecologie și de disputele estetice din viața literară la problemele politice, economice și sociale ale Uniunii Europene, totul își găsește loc în romanele sale. *La belle Roumaine* este o carte a timpului nostru prin cadrul de desfășurare a acțiunii și prin problematică, dar și prin tehnicile (post)moderne ale scriiturii. O carte care se citește cu suflul la gură, dar pe care, după ultima pagină, nu ai deloc sentimentul că ai înțeles-o. Acesta

este chiar secretul romanelor-șaradă ale lui Dumitru Țepeneag. Întotdeauna după ultima pagină ai sentimentul clar că mai rămâne ceva de spus. Sau că ți-a scăpat ceva important și că este nevoie să mai citești o dată cartea”. □ Ion Simuț inițiază un foileton intitulat *Ieșirea în larg a romanului basarabean*: „Am gândit acest mic studiu care urmează pe parcursul verii 2004, iar ideile lui sunt (o spun dintru început și fără ocolișuri) rodul unei decepții de lectură a romanului basarabean. Editura ARC din complexul editorial-poligrafic Știința de la Chișinău mi-a pus la îndemână romanele selectate pentru o antologie de Mihai Cimpoi (în curs de apariție), un specialist incontestabil al domeniului, și mi-a solicitat un punct de vedere ca postfață. În faza de proiect editorial, această antologie preconiza să cuprindă: Smaragda Theodorovna, primul volum din romanul memorialistic *În preajma revoluției* de Constantin Stere, *Disc* de George Meniuc, *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache, *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă, *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc, *Linia de plutire* de Serafim Saka și *Gesturi* de Emilian Galaicu-Păun. Există speranța de a obține acordul autorului pentru a introduce un roman de Ion Druță: *Frunze de dor* sau *Povara bunătații noastre*. Atunci când scriu sintagma «romanul basarabean» și încerc anumite generalizări (discutabile, nu am nici o îndoială) la aceste exemplificări mă refer. Nu mi-am propus să analizez în paragrafe speciale fiecare din aceste romane, pentru că a făcut suficient de bine acest lucru Mihai Cimpoi în prefața pe care am cunoscut-o în prealabil. Exprim în mod deschis un alt punct de vedere decât Mihai Cimpoi, propun o lectură complementară, problematizantă, cu dorința de a incita la discuții și la reflecții. Reiau aici fragmentar câteva considerații generale. Am pornit de la necesitatea integrării literaturii basarabene în literatura română și în literatura europeană, ca o probă de rezistență la schimbarea contextului cultural. Din nefericire, nu rezistă prea bine acestei încercări. Nu cred că am făcut o lectură prea exigentă. Am încercat să-mi temperez scepticismul axiologic față de romanul basarabean, scepticism care risca să-mi devină o prejudecată, deși îndoielile au apărut imediat după primele lecturi sau relecturi. Dacă romanul basarabean rezistă acestui exercițiu de negație pe care l-am făcut aici, atunci înseamnă că el există cu adevărat. El va trebui însă, de acum încolo, să fie prezent și să se vadă, să sară în ochi, în ciuda istoriei sale vitrege și a politicii de cenzură și de izolare din timpul comunismului, dincolo de care au răzbit, fără îndoială, câteva valori importante. Nu am fost niciodată la Chișinău, până în momentul în care scriu acest studiu critic (august 2004). E rușinos – recunosc. Aș fi vrut să ajung o dată, prin anii '90, când exista în România un mare interes pentru Basarabia, dar nu s-a potrivit. Apoi, spre 2000 și după, interesul meu, ca și interesul general, au scăzut. Datorită situației politice, Basarabia este din nou demonizată în România, fiind considerată o rană nevindecabilă. Receptarea culturală e iremediabil dependentă de relațiile și condițiile politice. Simt, totuși, împotriva oricăror adversități și reticențe, că am o datorie de conștiință față de Basarabia și de literatura basarabeană, datorie pe care mi-o impun eu însumi ca o exigență morală,

ca pe o formă de onestitate intelectuală și de comunicare culturală. Însă nu pot minți, nu pot spune fraze frumoase, festive, panglici de cuvinte, simple sau spectaculoase, numai pentru a fi politicos, circumstanțial, înțelegător și îngăduitor, numai pentru că circumstanțele politice au fost și sunt ingrate, insurmontabile. E oare decent să-mi exprim aceste temeri și acest scepticism? Nu știu. Dar cred că e onest. Literatura basarabeană este, pentru mine, oglinda unei drame a conștiinței naționale. Dar este și o dramă a neputinței estetice, a curenței de expresivitate și de universalitate. Din nefericire, literatura basarabeană nu e mai mult decât o literatură regională, cantonată într-un orizont tematic, problematic și stilistic foarte limitat, fără nici o șansă de a intra într-un dialog european peste capul literaturii din România. E condamnată la un regionalism din care, deocamdată, nu are cum să iasă decât vărsându-se în marea literatură română – cea fără granițe. Dar e ca și cum se varsă Nistrul în mare: apele lui dulci se pierd în anonimat, nu le mai poți identifica în marea indistinctă și nepăsătoare a apei sărate. Toată vara lui 2004 am citit pe rupe literatură basarabeană. Știu că nu-i de ajuns, dar am citit – nu puțin – și anii anteriori poezie, proză și critică, la întâmplare. Nu m-a entuziasmat nimic. Nu fac aici o recapitulare a lecturilor, căci nu e locul. Mă voi referi îndată la situația romanului basarabean. Am o problemă de conștiință în relația mea cu literatura basarabeană și nu pot să nu o relev. Am (bănuiesc) un prost renume printre scriitorii basarabeni (și, uneori, și printre cei bucovineni), pentru că am rostit propoziția amară: «literatura din Basarabia e a cincea roată la căruță» (acel articol a apărut în «România literară» nr. 29 din 1993 și se referea la diferențierea a patru tipuri de literatură în perioada comunistă). Îmi exprimam astfel perplexitatea de a nu ști cum să situez literatura din Basarabia față de literatura din România. Afirmatia a fost invocată în cele mai diverse împrejurări și cu motivații diferite, cel mai adesea ca o lamentație de ce rău se privesc unii pe alții scriitorii de dincoace și de dincolo de Prut. Sunt sceptic în privința romanului basarabean. Am pornit la drum (la drumul lecturii) cu acest scepticism, datorită unor convingeri, idei și, poate, datorită unor prejudecăți. În această stare am început relația mea specială cu el și în această stare am rămas pe tot parcursul cercetării. Știu că nu e decent să mărturisesc acest scepticism, dar știu la fel de bine că nu aș fi onest dacă nu aș comunica impresiile sau adevărurile mele, chiar dacă par foarte personale. Am citit proza basarabeană (pe Ion Druță l-am cunoscut primul, prin intermediul lecturii, înainte de 1989, fiind, în perioada comunistă, singurul prozator contemporan editat la București), fără să cred că ea ar fi putut da mari valori în sfera romanului – în primul rând, datorită vitregiilor sorții (foarte ambiguu spus). Nu e – bineînțeles! – răutate, nu e adversitate, nu e cinism (de ce ar fi?), nici vreun aer de superioritate de pe platforma romanului din România, care nici el nu beneficiază de un prestigiu deosebit în Europa. Dar romanul are nevoie de cosmopolitism, e prin excelență burghez, iar Basarabia nu putea oferi aceste condiții culturale favorabile dezvoltării lui. Naționalismul nu e deloc propice romanului, după cum nu e nici societatea

închisă, cum era aceea comunistă. Și apoi mă întreb: poate fi mare romanul unei regiuni mici, neglijabilă pentru Europa, ca Basarabia? E o falsă problemă? Sunt sigur că multora le va veni în minte contra-argumentul afirmării europene a albanezului Ismail Kadare. Ce știm noi despre romanul din Estonia, Letonia sau Lituania? Interesează pe cineva? Da, cu condiția să ne determine cineva să ne intereseze. Basarabia, la fel ca Albania, e, pentru Europa, ca un spin într-un deget. Deci ar putea să intereseze. Prin cine? Prin Paul Goma sau prin Ion Druță – ei, ca romancier, ar fi fost, din punctul meu de vedere, principalele speranțe ale unei afirmări europene a romanului basarabean. Căci, mie mi-e foarte clar, în acest moment, romanul basarabean nu s-ar putea vinde separat de drama Basarabiei. Cine o reprezintă epic cel mai bine? Până acum, numai Paul Goma și Ion Druță. La ce idei generale mă gândeam citindu-i pe prozatorii George Meniuc, Aureliu Busuioc, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, Emilian Galaicu-Păun, Serafim Saka (în această ordine i-am citit)? Pe Constantin Stere și Ion Druță îi cunoșteam dinainte, dar i-am reluat într-un nou context. Gesturi de Emilian Galaicu-Păun iese din discuție, pentru că este o narațiune experimentală, perfect integrată, sincronizată cu textualismul și postmodernismul literaturii române. Să se ia în seamă (spun încă o dată) că pe această cuprindere a lecturilor se bazează considerațiile mele sumare despre romanul basarabean. Din România acestui moment, romanul basarabean nu se vede în nici un fel. Dar are ce se vedea? Ai la ce să te uiți? Am observat într-un tabel cronologic dintr-o antologie a operei lui Vasile Vasilache că în 2002 ar fi fost reeditat la București, la Editura Fundației Culturale Române, romanul *Povestea cu cocoșul roșu*, apărut inițial la Chișinău în 1966. Sunt atent la actualitatea editorială și publicistică din România, dar nu am văzut nici cartea în librării și nici nu am observat o cât de mică semnalare în presă. Prozatorul basarabean despre care s-a vorbit cel mai mult în România este Alexandru Vakulovski, datorită sfidărilor și inconformismelor din romanul *Pizdeț*, scris și publicat la Brașov, în urmă cu doi ani. Cam aceeași este și situația lui Emilian Galaicu-Păun, aproape naturalizat în România. Literatura basarabeană contează pentru literatura din România tot atât cât contează literatura română pentru Europa (și nici măcar atât!). E mult sau e puțin? Această îndoială sau indecizie e prima impresie de contact. Dacă în circuitul valorilor literare din România au intrat poeți ca Grigore Vieru, Leonida Lari, Leo Butnaru și alți câțiva din generațiile mai tinere, dintre prozatori nici un nume nu s-a impus, poate, totuși, cu excepția lui Ion Druță. Romanul basarabean n-ar trebui să existe ca entitate separată de literatura română. N-ar trebui să existe separat, dar există, totuși. Cum îl tratăm? Cum îl discutăm? Pentru că, oricum, are o istorie separată, prin forța împrejurărilor. Îl discutăm în sine, izolat, fără referințe la literatura română? Căci, de acum încolo, când comunicarea e mai liberă, adevărata șansă a romanului basarabean e de a se afirma simultan la Chișinău, la București, la Iași, la Cluj sau la Brașov – adică de a se integra firesc în literatura aceleiași limbi. Constantin Stere nu e, de fapt, un scriitor basarabean (prin carieră), ci un scriitor

român semnificativ ca destin prin zestrea basarabeană a biografiei sale – ceea ce e cu totul altceva. Dacă aş face o istorie a romanului basarabean postbelic, i-aş pune subtitlul: *de la Constantin Stere la Paul Goma*, ca fiind cele mai importante şi pilduitoare repere istorice, în sensul integrării în literatura română”. □ Într-un dialog cu Alex. Ştefănescu, Dinu Flămând vorbeşte despre postmodernism: „Am mai vorbit despre acest «ism» suprem şi nu aş vrea să las impresia că mă obsedează. Cuvântul se vehicula şi înainte să fi luat eu drumul spre Occident. Dacă mă gândesc bine, cred că deja tăiam cu această aţă firavă mămăliga în patru în discuţiile cu viitorii cenaclişti de luni, care gravitau la început prin preajma revistei Amfiteatru unde eram eu slujbaş. Şi cred că eram şi eu entuziasmat îndeobşte de latura neconformistă a acestei energii, uşor dezabuzată, ce te îmboldea să dai cu tifla în manieră «post». Încă nu venise vremea afirmării depline pentru această postumitate *à la la roumaine*. Deci generaţiile şi promoţiile, atât de abuziv confiscate mai apoi de taxinomia criticilor, puteau citi laolaltă şi amestecat cele dintâi texte ale generaţiei Beat care pătrundeau tardiv în România, odată cu primele texte, şi ele târziu ajunse pe la noi, ale poezilor «canibali» brazilieni sau în concomitenţă cu receptarea primilor deconstructivişti francezi, fără să fie nimeni exclus. Trăiam, deci, aproape toate generaţiile confundate (cu condiţia să fi pus mâna pe carte), un fel de uriaşă recuperare modernistă ce trebuia să colmateze, de urgenţă, golurile ignoranţei cauzată de izolarea noastră în Europa. Abia ieşiserăm din secul structuralism ce făcuse deja atâtea victime (universitare, dar şi prin publicaţiile de cultură – vezi galimatiasul vehiculat torenţial de snobismul literar al epocii) şi nu mai aveam chef să ne lăsăm confiscaţi de o nouă «metodă», nu mai puţin autoritară decât cea marxistă. Bucuria de a avea în mână traduceri ale unor creaţii de o mare diversitate (iar rareori chiar şi texte în limbile de origine) era mai contagioasă decât penitenţa cu care te îndemnau textele teoretice, inclusiv ale postmodernismului, şi ele deja existente în epocă. Practic, cel puţin în poezie, toate generaţiile receptau experienţe de discurs neîntâlnite până atunci în România, inclusiv discursul speranţei zero, prozastic sau minimalist, ironic şi băşcălios de care s-au lăsat magnetizaţi cei mai tineri. Era o experienţă literară multiplă, ce ne situa, în sfârşit, la anumite cote de emulaţie atinse doar în glorioasa şi mitificata noastră epocă interbelică. Iar acel elan nu avea nici o etichetă şi încă nu manifesta complexul de inferioritate tipic românesc: cel al imitaţiei tardive. Abia mai târziu am realizat ce galinacee aberante au ieşit din incubatoarele teoretice şi universitare, încălzite la roşu, în care fuseseră vârate, la noi, ouăle conceptului de postmodernism. Am constatat cu stupefacţie că devenise un «must» ideologic şi un criteriu de promovare socială, ba chiar temeiul unor excomunicări (prin manualele de literatură atât de abuziv de subiective). Şi mi s-a explicat, mai târziu, că în cutare nefericită provincie încă nerestituită României, a fi postmodern înseamnă a fi un bun român sau a te demarca de clasa ignarilor postmoscoviţi. Bravo acestui cuvânt-valiză, dacă rezistă la asemenea striviri! Şi, de fapt, nici nu am ce să-i reproşez şi nici nu cred că el ar fi prea contagios pentru

acei dintre noi deja vaccinați cu atâtea alte isme sistemice. Numai că tinerii postmoderniști de la noi, care își tipăriseră primele texte cu ochii ațintiți tocmai spre compozițiile moderne precedente și râvniseră să le imite (ca dovadă că predomină în «generația 80» o obsesivă raportare la ele și la istoria literaturii în general, de care n-aș zice că s-au delimitat atât de categoric), au pretins peste noapte că nu literatura i-a determinat ci... socialul ! Și că numai ei ar fi descoperit socialul sau, mai nou, realitatea dezabuzării postideologice. Predecesorii au fost taxați imediat de manierști sau calofili care întorseseră spatele realității socialiste jalnice, ocupați exclusiv de futele probleme de stil, în vreme ce condotierii postmodernismului rămăseseră singurii, chipurile, să sape cu furia lor strict instinctivă la temelia comunismului. E un proces de intenție patent și o gravă deturnare a însăși naturii ficțiunii. Discuția serioasă, ce ar trebui să înceapă prin a pune întrebarea cât mai credem în literatură și de ce (sau: unde ne aflăm? – vezi severul bilanț făcut de Culianu), este coborâtă, iată, la nivelul resentimentelor naționale recente. Nu ai fost postmodernist? Afară! Culmea este că postmodernismul literar românesc arată, în bună măsură, o obsesie estetizantă și chiar conformistă mai îngroșată decât prin alte părți, inclusiv în variantele lui recente, «fracturiste», care pun la colț estetica. Un soi de instinctivism ce conține propriile lui dogme de stil în chiar simularea absenței de stil. Las că aberația de a dori să ostracizezi estetica nu trece neobservată nici până la colț. Compoziția literară din care lipsește virtutea ei principală ce o face expresivă, adică elaborarea stilistică specifică, și situarea într-o concepție despre frumosul estetic, ar fi ca o prună fără prunicitate. (Dar poate că nu dau cel mai bun exemplu, eu care la Paris mă văd alungat de toți negustorii de prune, când îmi înfig fără jenă mâinile prin grămezii, doar, doar voi da de o prună cu gust de prună și nu de vid semantic). Deci jos cu estetica (cuvânt detestat și de comuniști), jos cu modernismul, jos cu tot ceea ce a fost. Se creează un fals antagonism literar între moderni și postmoderni fără ca cineva să se întrebe dacă el există efectiv și în societatea românească de astăzi. Prin alte părți, atunci când se vorbește despre emanciparea individului postmodern de sub tutela instituțiilor (inclusiv instituția statului), se propun analize aplicate la câmpul social general. În România, instituțiile încă dețin imense puteri premoderne. Agricultură românească a revenit la tehnologiile și la unele relații aproape feudale. În familie se întărește sistemul clanic. Individul nu este chiar atât de rupt de tradiții pe cât s-ar crede, chiar dacă proletarizarea eșuată a țăranilor a tulburat vechile repere. Cum putem vorbi de dispariția unor mari obiective colective, odată cu dispariția marilor ideologii, când în România nimic nu pare a fi mai urgent decât proiectul construcției Catedralei Mântuirii Neamului! Oare este literatura postmodernă română avangarda dezabuzării și a pierderii oricărei credințe (nu doar de natură religioasă) ce urmează să se instaleze? Iar consumismul de masă și hedonismul egoist, trăsături importante ale unei societăți postmoderne, sunt ele efectiv caracteristici definitorii ale săracei societăți românești de astăzi? Numai în România postmodernismul a ajuns un fel de

șperaclu sau cale de acces spre societatea «branșată», în timp ce inexistența unei societăți de consum postmoderne e bățătoare la ochi. Niciodată în Franța, una din patriile conceptului, unde continuă să fie publicate cărți pe această temă, postmodernismul nu a avut un impact larg și nici nu a fost extrapolat. Limitele și caracterul prea vag ale postmodernismului au fost repede depistate de gânditorii serioși precum René Girard sau Cornelius Castoriadis. Gilles Lipovetsky afirmă că am fi trecut deja în etapa «hipermodernă», fenomen la scară mondială în care constatăm tendința revenirii la anumite sentimente și valori tradiționale: valorizarea iubirii, indignarea morală față de catastrofele produse de puterile politice sau economice transnaționale, tendința tot mai evidentă de sociabilizare etc. Materialismul și cinismul, ce păreau să fie armătura postmodernismului, nu au câștigat definitiv. Un nou umanism și o rezonabilă doză de „optimism” sunt posibile. Ca indivizi umani dominați și de euforii și de teama de moarte, nu am călătorit prea departe cu postmodernismul. Dispariția frontierelor care făceau dificilă comunicarea în timp și spațiu nu ne-a ușurat afirmarea personalității, ci ne-a complicat-o. Iar noua libertate nu ne-a simplificat raporturile cu sentimentul tragic al vieții. Dar asta este o altă discuție”. □ Cristian Teodorescu semnează replica *O părere strict personală*: „Mulțumesc rece Cronicarului de serviciu pentru cuvintele sale despre revista «Cultura» din nr. 40 al României literare. Cred însă că nu se face să desființezi o revistă, orice revistă, pe criterii umorale, căutându-i vădit nod în papură. Iar când e vorba de o revistă la care lucrează colegii tăi de redacție sau colaboratori apropiați ai publicației din a cărei redacție faci parte, asta echivalează cu un cuțit înfipt pe la spate, sub adăpostul anonimatului. Când un coleg de redacție îți ia munca peste picior, din indispoziție sau din calcul, cu un aer de superioritate, ca și cum tot reviste de cultură ar fi făcut de când se știe, rămâi cu un gust de cocleală. Revista revistelor, specie în care m-am exersat și eu în România literară, se face «la articol!», nu evaluând din balon publicația despre care scrii. Se poate face și din balon, firește, dar atunci lucrurile nu prea mai sunt în regulă. Știu că atunci când a apărut «Cultura» ni s-a reproșat că ne-am fi grăbit să luăm locul «Dilemei și că am încercat să facem un fel de «ContraDilema». Cred că toată lumea s-a convins că n-a fost nici o clipă vorba de așa ceva. În ceea ce mă privește mi s-a reproșat că aș fi «compromis» niște tineri invitându-i să lucreze la revista «Cultura». Or, acești tineri au construit o revistă care în mai puțin de un an de zile se numără printre publicațiile care contează în România. Ni s-a mai reproșat că am făcut o revistă luxoasă, pe bani publici. Nu e luxoasă, e pur și simplu altfel. O revistă care presupune o uriașă bătaie de cap pentru construirea fiecărei pagini. Pentru unii dintre cititorii de reviste literare, acest magazin cultural poate părea o ciudățenie, cu o punere în pagină complicată de faptul că imaginea nu e lipită de text, ci oferă ea însăși informații suplimentare față de text. E un alt concept care avea nevoie de altă hârtie decât cea de ziar. Nu e o hârtie luxoasă și nici, cum spunea cineva, «binevoitor», hârtia pliantelor publicitare. N-am vrut să copiem formula nici

uneia dintre revistele existente, ci să facem cu totul altceva. Se pare că pentru unii asta echivalează cu o greșeală. Sau, mai rău, că dacă nu ești ca noi, ești împotriva noastră. După primul număr al revistei am înregistrat și ostilitate în receptarea ei. Astfel că pentru a nu alimenta diverse speculații am decis în redacție să nu intrăm în polemici cu cei care ne-au atacat sau care ne-au făcut antireclamă în târg. Am preferat să ne construim o imagine care să vorbească de la sine despre ceea ce suntem. Din acest motiv au existat voci care ne-au reproșat atitudinea «defensivă». La plecarea mea de la «Cultura», Cronicarul mi-a dat, cred, o lovitură necolegială și, în spatele unui confortabil anonimat, i-a lovit și mai dur pe cei care au rămas acolo. Mi se pare cu atât mai greu de înțeles cu cât, în vreme ce majoritatea revistelor de cultură din țară au elogiat «Cultura» în ultima vreme, un coleg de la «România literară» a găsit de cuviință să o mărunțească. Nu contest, Doamne ferește, dreptul la opinie al nimănui, dar nu pot să nu mă declar nemulțumit de tratamentul care mi se aplică aici. Chiar dacă nu sunt decât redactor asociat al revistei, nu cred că era cazul să fiu lovit astfel de unul dintre colegii mei. Iar asta mai ales după ce am plecat de la conducerea revistei «Cultura». Nici inamicii mei declarați nu mi-au făcut una ca asta. Știu că în lumea culturală de la noi se fac tot felul de politici. Credeam însă și cred în continuare că la România literară se face politica valorii, nu politica plesnelii pe la spate”.

28 octombrie

• [„22”, nr. 764] Tania Radu scrie despre jurnalul Ninei Cassian *Memoria ca zestre* (cartea a II-a, 1954-1985, 2003-2004, Editura Institutului Cultural Roman, 2004): „Cartea a doua din *Memoria ca zestre* reînnoadă firul aproximativ de unde l-a lăsat, adică în plin proletcultism trăit cu nonșalanță, într-o permanentă cursă erotică și literară, cu întrebări puține și un tonus de invidiat. Suntem la începutul anilor '50 și pe o singură pagină citim: «Ieri am condus ședința grupei de Partid». Ceva mai jos: «Un mic chef la Mihnea Gheorghiu», iar zece rânduri mai încolo: «am făcut un chefuleț la ei». În timpul lăsat liber de chermeza generală și de amorurile combinate neobosit, viața de partid presară acum în jurnalul Ninei Cassian unele accente grave, înregistrate totuși fără mare îngrijorare. Ședințele de demascare, excluderile, nedreptățile, «birocrăția și autocrația șelmariană» (de la Traian Șelmaru, desigur) n-o tulbură din cale-afară, dar trezesc deja spaima pierderii propriei poziții [...]. Busola etică a Ninei Cassian este un «obiect» paradoxal, ea se orientează nu după reperele magnetice obiective, ci... după sine însăși. Că n-o mișcă sugrumarea vechii societăți românești de către comuniști, deși nu venea chiar dintr-un mediu plebeu, nu e de mirare, după ce am citit volumul întâi. [...] Dar nu resimte nici măcar tensiunea în care se «edifică» noua ordine politică. Pe Nina Cassian, «obsedantul deceniu» nu o obsedează. Nu vom găsi în însemnările ei nimic din angoasele și cabalele fatale din literatura cu activiști care a consemnat perioada. Primele umbre apar abia prin anii '70, când se remarcă, printre dezamăgiri amoroase, semnele revenirii proletcultismului. Deocamdată

însă ne aflăm la mijlocul anilor '50 și totul merge bine, pentru că accesul la privilegii e aproape normal [...]. Odată cu pierderea privilegiilor – care se petrece treptat –, certitudinile social-politice și implicit ideologice ale Ninei Cassian încep să se clatine. [...] Frustrările se agravează când noua conducere de partid începe să retragă scriitorilor și artiștilor vechile răsfățuri.ADIO nesfârșite vacante la Pelișor, în apartamente cu blazon și pian! Abonații partidului trebuie să se mute în chichinețele friguroase de la Cumpătu. Drama e înregistrată în acorduri grave și produce radicalizări pe măsură [...]. De o nonșalanță imatură, încrezătoare în succesul său și în darurile sale naturale, Nina Cassian pare să descopere suferința abia târziu, când începe să piardă. [...] Dezamăgitoare prin frivolitate în primul volum, *Memoria ca zestre* depășește defectul în cel de-al doilea. De la un punct încolo, retrospectiva devine introspecție, generând un straniu efect de conciliere cu viziunea cinic-iresponsabilă a autoarei. Cititorul e cumva silit să ia act de natura provocatoare și ireductibilă a Ninei Cassian, care începe lumea cu ea însăși și vrea să o încheie... prin sine..” (*Comunismul – cal de plăcere*).

[OCTOMBRIE]

● [„**Contemporanul. Ideea europeană**”, nr. 10 (631)] Într-un număr dedicat lui Ion Ianoși, Aura Christi semnează un dialog cu acesta, „*Nu țin să șochez prin neaderență*”: „Nu obișnuiesc să-mi mărturisesc proiectele, dar, întrucât e încheiată, chiar dacă pentru sertar, pot menționa antologia pe care am pigălit-o îndelung, cu adnotările de rigoare, *Karl Marx în 1234 fragmente*. Ea continuă încăpățânatul efort – probabil sortit eșecului – de a-l readuce în memorie pe unul dintre marii gânditori ai secolului al XIX-lea, recunoscut în Occident. Textele lui ar fi cazul să fie cunoscute și la noi, în contextele lor originare. Cât privește răspunderea pentru posteritate, atunci, imprevizibilă, ea îi incumbă atât lui Marx cât și lui Nietzsche. Ei au fost «vinovați fără vină», după cum i-am caracterizat într-un studiu consacrat situații lor paralele, dincolo de uriașele deosebiri. Această responsabilitate ar trebui să fie însă derivată din cunoașterea operei fiecăruia. Refuz aserțiunii de genul «e încă prea devreme pentru Marx», «în Răsărit nu e momentul, am fost prea traumatizați în numele lui» etc. În Germania postnazistă a funcționat același gen de inhibiție față de Nietzsche. Au depășit-o ei, ar trebui s-o depășim și noi. Oricum, nu am un prea lung răgaz pentru a-mi exprima opiniile, chiar dacă premature în ochii unor confrăți. [...] Cu diagnostice confirmate și previziuni infirmate, Marx a fost, în orice caz, unul dintre gânditorii de vârf ai modernității europene, imposibil de ignorat”. □ Adrian-Paul Iliescu semnează articolul *Ion Ianoși, un model nespectaculos*: „Ce înseamnă a fi «de stânga»? Argumentele din *Prejudecăți și judecăți*, din *ea și el*, sau din *Idei inoportune* nu au declanșat dezbaterea meritată, în mare parte datorită reputației compromițătoare în lumea noastră intelectuală «elevată») de om de stânga a autorului. Dar ce înseamnă a fi de stânga? Se practică aici pe scară largă (nu complet involuntar, nici absolut inocent) o serie de confuzii: se pune semnul identității între Stânga

moderată, democratică, și Stânga extremistă, între Stânga reformistă și marxismul revoluționar, între marxism și comunism. Se dă adesea de înțeles că disocierea acestor poziții ar constitui o pedanterie inutilă, fariseică, și că orice nuanțări ar fi superflue sau chiar «diversioniste», deoarece toate aceste perspective sau opțiuni nu sunt nimic altceva decât componentele aceluiasi mare Rău, «Stânga criminală», care a marcat secolul XX (ca și cum n-ar fi existat și o «Dreaptă criminală», în același secol!). Adevărul este, bineînțeles, că a existat o Stângă criminală, după cum a existat și o Dreaptă criminală, numai că gândirea de stânga nu se identifică cu Stânga criminală, după cum nici gândirea de dreapta nu se identifică cu Dreapta criminală; în ambele cazuri, vina pentru crime și genocid nu revine în sine Stângii or Dreptei, ci, evident, Stângii extreme și respectiv Dreptei extreme. Ca urmare, tragediile secolului trecut (absolut reale și de neegalată amploare, din nefericire) nu compromit câtuși de puțin Stânga ca atare sau Dreapta ca atare, ci numai variantele lor radicale și extreme – căci, așa cum vede oricine, nu și-a pierdut luciditatea, există multe variante ale Stângii și multe variante ale Dreptei. Cu toate că aceasta nu este decât o concluzie de bun simț, în tumultul și fervoarea momentului puținii se dovedesc dispuși să o urmeze coerent. Tendința dominantă, în multe cercuri intelectuale, este de a trata Stânga drept global și definitiv compromisă de eșecul comunismului (deși o mare parte a Stângii s-a disociat de mult de acesta, criticându-l sever, să nu uităm că multe dintre marile cărți ce au denunțat totalitarismul comunist au venit tocmai de la oameni de stânga, ca Orwell, Koestler și alții). Se scrie, la noi, și azi cu toată seriozitatea împotriva comunismului sau marxismului ce ar domina încă, chipurile, gândirea occidentală actuală, escamotându-se (conștient sau nu) faptul elementar că există acum puținii comuniști sau marxiști în Occident, imensa majoritatea a intelectualității de stânga din Europa de Vest și America de Nord este social-democrată, deci adepta unor curente socialiste moderate, reformiste și tolerante, profund diferite atât de comunismul totalitarist cât și de marxismul dogmatic. Cum se explică acest confuzionism cultivat sistematic în «lumea bună» a culturii românești? O primă explicație este (unii vor avea aici impresia de paradox, dar mă tem că nu este deloc vorba de așa ceva) incultura. «Elita» noastră intelectuală este, bineînțeles, «literaturocentrică» și «artistocentrică», ca și întreaga cultură română modernă, căci «de mai bine de o sută de ani, cultura română este centrată pe literatură, mai ales pe poezia lirică» (*Ideii inoportune*, p. 109). Drept urmare, «elita» este (mai mult sau mai puțin) cultivată literar și artistic, precum și familiară (deși adesea superficial) cu unele filozofii de stil literar sau eseistic, ușor accesibile; dar ea este totodată profund ignorantă cu privire la alte filozofii (de tip conceptual-analitic sau de tip raționalist-științific) și foarte puțin cultivată în filozofia politică și morală, care nu a fost niciodată intens prezentă în dezbaterile publice românească. Avem, din păcate, de-a face frecvent cu o crasă incultură politică în cercurile cele mai selecte. Mulți intelectuali intens mediatizați pentru sentințele lor politice, și adesea priviți ca lideri de opinie în chestiunile vieții sociale sau

ale politicii interne și externe, nu au scris niciodată vreo carte de teorie politică sau vreun studiu teoretic relevant, manifestându-se exclusiv prin scurte (și incidentale) articole în periodicele curente sau printr-un rol de guru jucat ostentativ pe ecranele televizoarelor. Nu o dată unii dintre ei s-au lăudat că n-au «căzut în capcana» de a parcurge literatura filozofico-politică a Stângii, ceea ce însă nu împiedică (la noi) pe nimeni de a da sentințe asupra acesteia. Cei mai remarcabili gânditori ai Stângii necomuniste (începând cu teoreticienii social-democrației reformiste germane și terminând cu Michael Walzer sau Thomas Nagel) nu sunt traduși și nu sunt cunoscuți. La o sumară analiză, se va dovedi că ceea ce se știe la noi îndeobște despre subiect vine mai ales din colportările curente în massmedia. Nu este în nici un fel de mirare, în aceste condiții, că toate curente de gândire politică ale stângii (socialismul utopic clasic, marxismul, social-democrația germană de la începutul secolului XX, Stânga americană și occidentală actuală) plutesc, pentru cei mai mulți, într-o magmă nediferențiată, puternic colorată însă de ceea ce se cunoaște mai bine: ideologia primitivă, repetată mecanic cu metodele cele mai grosiere de către politrucii reduși, caracteristică propagandei PCR. Pentru publicistica noastră curentă, emanată, în mare parte, de la «elite», social-democrația reformistă, exponenții școlii de la Frankfurt, filozofi remarcabili, ca Habermas, și sociologi remarcabili, ca Bourdieu, libertarienii de stânga, celebriți ca Noam Chomsky, sau cei mai importanți teoreticieni americani contemporani – John Rawls, Michael Walzer sau Thomas Nagel – vor cădea într-o unică și nediferențiată categorie: «(neo cripto) marxiști», «stângiști», gauchiști. Pe baza acestui reducționism ideologizant, nu este surprinzător că diverse idei politice larg împărtășite în gândirea modernă sunt taxate frecvent drept... aberații marxiste. Iată doar două exemple, din multele ce s-ar putea da. Primul: se fac uneori aluzii disprețuitoare la ideea claselor sociale și a conflictelor dintre ele, considerată (din ignoranță pură) o simplă marotă marxistă; nu se știe că această idee este apanajul unei mari părți a gândirii sociale a secolului XIX, fiind susținută inclusiv de liberalii cei mai marcanți (John Stuart Mill), și nici că diverse variante ale ei stau și azi la baza înțelegerii sociologice a stratificării sociale. Al doilea, exprimând un sentiment destul de larg răspândit în cercurile de care vorbesc, un autor ca Lucian Boia afirmă cu toată seriozitatea că «democrația este de stânga» (*Mitul democrației*, p. 87), deși orice student l-ar fi putut informa că democrația modernă, ca atare, are rădăcini mult mai adânci și mai ample decât cele ale Stângii, fiind produsul gândirii constituționaliste și republicane occidentale, cu mult anterioare apariției curentelor de stânga. Este extrem de greu ca un public atât de puțin informat să poată comenta avizat ideile politice ale lui Ion Ianoși, cunoscător de prima mână nu numai al literaturii marxiste clasice, dar și al celei social-democrate (Bernstein, Kautsky etc) care a modelat în mare măsură gândirea occidentală actuală. Dacă unele dintre textele sale nu s-au bucurat de audiența necesară, faptul se datorează nu desuetudinii Stângii în sine, ci simplei absențe a comentatorilor competenți. Dar, într-un sens important, Ianoși nu este câtuși de puțin de stânga.

Nu pentru că el ar respinge frontal ideile Stângii (nu o face, desigur), ci pentru că refuză să cadă în capcana diviziunii tribaliste «Dreapta-Stânga» (a se vedea, în acest sens, articolul «*Dreapta*» și «*Stânga*» din *Idei inoportune*), în măsura în care a fi «de stânga» înseamnă (cum e de așteptat la noi) vehemență împotriva drepte, Ion Ianoși nu este «de stânga»; el nu este un «dușman» virulent al drepte (ale cărei fragmente de dreptate sau raționalitate le recunoaște) și, mai ales, el refuză să se lase confiscat de o disjuncție exclusivă între Dreapta și Stânga. Prin analogie cu acel «principiu al toleranței» amintit mai sus, Ianoși poate spune: nu sunt «de stânga», pentru că refuz să cad în capcana celor care sunt «de dreapta». Ne apropiem aici de un adevăr esențial, rareori admis în mod lucid: un intelectual autentic nu trebuie să se lase anexat de dihotomiile politice curente, nu trebuie să decadă până la a deveni simplu purtător de cuvânt al unui pol ideatic (este ceea ce viza și Ludwig Wittgenstein prin observația că filozoful autentic nu este cetățeanul nici unei «comunități de idei»); el este chemat să vorbească (în nume propriu), și nu să se lase vorbit (de stereotipurile Stângii sau ale Drepte). Ion Ianoși intuiește acest lucru, pentru că știe bine că nici Dreapta, nici Stânga nu monopolizează adevărul sau înțelepciunea politică. De aici, apelul său la un dialog neîntrerupt între ele, în același timp, într-un alt sens, autorul ideilor inoportune are desigur o atitudine favorabilă stângii. Dar despre ce atitudine este vorba? Cu siguranță, nu una de adeziune necondiționată la orice gândire de stânga; în special, nu o adeziune la Stânga extremistă sau totalitară pe care a criticat-o sever și sincer. Ion Ianoși privește gândirea de stânga sub două aspecte fundamentale și perene: pe de o parte, ca produs cultural, pe de alta ca aspirație a sensibilității umane, ca apel moral. Sub primul aspect, el evidențiază cu impecabilă documentație că Stânga are rădăcini adânci în spiritualitatea iudeo-creștină, în gândirea umanistă și iluministă europeană clasică, precum și în filozofia modernă clasică. Cu toate denaturările înregistrate sub totalitarism, ideile profunde și autentice ale Stângii occidentale nu pot fi dissociate complet nici de idealul creștin al iubirii sau sacrificiului față de semenii, nici de idealurile kantiene ale tratării fiecărui om ca scop, și nu ca mijloc. Atunci când comentatorii noștri grăbiți demit aceste idei drept teme ale unui «fals umanitarism» (cf. Alexandru George), ei se dovedesc nu numai victime ușoare ale sloganurilor drepte radicale, dar și ignoranți cu privire la rădăcinile modernității occidentale. [...] Al doilea aspect sub care Ion Ianoși privește Stânga este unul moral: Stânga îi apare drept perenă, în măsura în care ea vizează idealul moral al diminuării suferinței din societate. Nu este de mirare că mare parte din inteligența noastră nu manifestă nici o receptivitate față de acest ideal. Cultura română nu a dat un Dostoievski sau un Tolstoi (romancieri care au fost și Conștiințe morale, capabile să confere respectabilitate culturală problemei suferinței), iar autorii care au tematizat la noi subiectul, cum este Sadoveanu, sunt definitiv și compromișător asociați unui sămănătorism desuet”.

• [„Familia”, nr. 10] Ion Simuț semnează editorialul *Piața prozei noastre*: „Colocviul din acest an din cadrul «Zilelor revistei Familia» și-a propus să pună

în discuție situația romanului actual și receptivitatea publicului cititor. [...] În mod normal, ar trebui să ne bazăm pe rezultatele unei cercetări de sociologia lecturii, aplicate pe secvența literară a romanului actual. Nu avem asemenea cifre de sondaj. Editurile se feresc să dea cifre exacte, fie că nu le au, fie pentru că evită o transparență care nu le-ar fi favorabilă. Cert este că tirajele cărților de proză sunt foarte mici. [...] Și totuși, de ce nu se întâmplă fenomenul atât de așteptat al succesului de vânzare pentru romanele scriitorilor români? Îmi vin în minte două cauze, aflate în strictă dependență. Deși nu puține romane ale unor scriitori străini de valoare se vând bine, totuși romanele scriitorilor noștri nu creează evenimente. Critica le susține și – am impresia – că nu poate fi învinuită de scepticism sau obtuzitate. Cauza principală e în altă parte, după părerea mea: neîncrederea cititorului român în scriitorul român, pe care o plasez în aceeași categorie de scepticism cu neîncrederea cotidiană a unui român în alt român. E o boală națională, care va fi greu de învins. A doua cauză ar fi criza generală a lecturii la noi, dar care totuși nu e atât de gravă încât să nu permită mici succese ale unor romane străine, de aceea nu o pot așeza pe primul loc. E de discutat cu cifre de încredere. Din colportajul unei statistici, pe care nu știu cât să o creditez, am aflat că doar 13% dintre români citesc măcar o carte pe an, în timp ce partea occidentală a Uniunii Europene 70% dintre locuitori citesc cel puțin o carte pe an. Pe ce cititori contăm pentru romanul actual dacă procentul de 13% reprezintă în cea mai mare măsură populația de vârstă școlară? Dacă e adevărat – și eu înclin să cred că este – de aici vine tot răul, din de-culturalizarea publicului furat de divertisment, televiziune etc. trebuie să așteptăm (cred că nu mult) ca sațietatea de noile tentații ale divertismentului, absente în comunism, să se producă și să determine o mare parte din public să se întoarcă la cultura majoră și deci și la romanul românesc. [...] Trebuie să cedeze însuși romanul, să se «coboare» la sexisme, droguri, alcoolism, violență, aventură, melodramă, pentru a-și atrage publicul chiar cu momelile lui favorite? Nu știu dacă asta înseamnă neapărat «a se coborî»,; poate însemna a se adecva sau a se adapta sau a se implica sau a răspunde la un orizont de așteptare bănuț. Depinde ce face prozatorul cu aceste teme. Cum trebuie făcut acest pact cu publicul? [...] Deci care sunt circumstanțele de care trebuie să țină cont romanul nostru, pentru a putea spera într-un succes de piață și a intra la concurență cu traducerile? Este romanul ca ficțiune umbră în continuare de nonficțiune, adică de jurnale și memorialistică? N-aș crede, am mai spus-o în alte ocazii, mutația interesului de lectură în favoarea ficțiunii s-a produs cam din 2000 încoace. Trebuie ca romanul nostru post-decembrist să facă altceva (în construcție, narațiune, ritm, profilul personajelor, teme, tensiune problematică sau existențială) decât romanul românesc din perioada comunistă? Mi se pare evident că da! Dar ce? Mutații importante s-au produs deja, inevitabil. Pactul cu cititorul, spre o narațiune mai acroșantă, și pactul cu societatea actuală, spre un nou realism, sunt primele de luat în seamă. O altă șansă neexploată e mai buna situație a romanului românesc în dialogul cu romanul european, pentru a evita

defazarea sau pentru a micșora decalajul. Performanțele romanului românesc nu sunt de imaginat fără o sincronizare inteligentă”.

• **[„Idei în dialog”, nr. 1; „revistă lunară de cultura ideilor editată de Academia Cațavencu”; director: H.-R. Patapievici; redactor-șef: George Arun]** H.-R. Patapievici semnează editorialul *Manifest: calmul discuției, seninătatea valorilor*: „La noi, în spațiul public, specializările nu comunică, oamenii dintr-o disciplină refuză să discute, grupările intelectuale se detestă, personalitățile se suspectează, premiile sunt gândite ca premii-contră (nu ca premii-pentru). Lumea culturală e sfâșiată între provincii istorice, cartele de generație, partizani de ideologie, partizani de chiverniseală, țuțeri de inimă, neoportuniști și paleo-oportuniști. Lichelismul de afirmare se luptă pe viață și pe moarte cu oportunismul de lichidare și ambele se aliniază împotriva noului care nu are girul coteriilor acceptate. Iar printre aceste blocuri beligerante și necomunicante, ducând o viață sărmană, mizerabilă și grea, câțiva singuratici. Talentul și integritatea există, dar ele sunt distribuite după tăieturile imprevizibile ale maionezei naționale. Iar peste tot acest peisaj de ruptură și strânsură tronează, uriaș, anacronic și imbecil, statul: adăugând tuturor acestor clivaje mișcătoare opoziția dintre cultura oficială, care are atributul de națională, și restul de cultură, căreia i se refuză, alături de subvenții, dreptul la orice atribut de stat. Aceasta este cultura noastră. Acesta este spiritul nostru public, azi. Cum s-a ajuns aici? Dincolo de pitorescul anumitor patologii, care sunt numai ale noastre, există un model cultural general, care a condus la această situație: modelul culturii stratificate. La noi, ca în multe alte locuri, modelul de creștere și de ordonare al culturii publice a fost unul stratificat și ierarhic. Undeva, sus, o pătură infimă de specialiști, ruși de orice contact cu lumea. Jos de tot, o pătură din ce în ce mai mare de oameni care consumă numai cultură de masă. Puțin deasupra culturii de masă se află, nu foarte numeroasă, pătura celor care consumă cultură jurnalistică, hrănindu-se cu stilul tabloidelor și aspirând la elevația cotidianelor cu ștaif. Deasupra, și la mare distanță sub cultura academică, cu care a încetat să mai comunice, se află pătura în scădere masivă a consumatorilor de cultură generală: revistele culturale și de cultură, care continuă să reprezinte, la noi, partea cea mai semnificativă a culturii publice, constituie hrana spirituală a acestui strat. În viața de zi cu zi, tipică pentru acest model al culturii publice este existența golurilor de netrecut între straturile diferitelor forme de cultură. Cu cât mai disfuncțională este cultura publică a unei societăți, cu atât mai impenetrabile sunt golurile dintre straturi. Tipul ideal al acestui model corespunde situației în care toate straturile sunt comunicante: fiecare strat superior controlează stilistic și profesional stratul inferior, iar straturile de jos fixează cadrele de acceptabilitate morală a straturilor de sus. În mod practic, modelul culturii stratificate este monarhic, fără a fi și organic. Societățile reale, a noastră de asemeni, cunosc modelul culturii stratificate numai sub forma unei monarhii dezmembrate. Există însă și un alt model de cultură publică bine rânduită. [...] Modelul este al roții. Culturile speciale se desprind din cultura

comună așa cum se desprind spițele din butucul roții. Culturile speciale comunică între ele atât prin cultura comună, cât și prin domeniile interdisciplinare, care se dispun între extremitățile spițelor contigue, pe circumferința care le unește pe toate. Fără cultură comună, culturile specializate își pierd și umanitatea și inteligibilitatea; fără culturi speciale, cultura comună își pierde substanța: devine apă chioară și nu mai e de niciun folos. Buna rânduială a culturii publice, în modelul culturii-roată, ține de vigoarea butucului culturii comune, de tăria și multitudinea spițelor culturilor speciale, dar și de rezistența culturilor interdisciplinare, care se dispun pe talpa roții. Urgența de a exista a revistei noastre este blocajul de comunicare din cultura română. Rațiunea ei de a fi este speranța că acest blocaj poate fi depășit printr-un efort de construcție, de auto-depășire și de obiectivare. Fie că va evolua în continuare după modelul deja împământenit al culturii stratificare ierarhic, fie că va adopta modelul mai rațional și mai democratic al culturii-roată, cultura română este, astăzi, gripată. În mod banal, ea este gripată de rivalitățile dintre provincii, grupuri, ideologii, tuțeri și oportuniști; în mod dramatic, ea este gripată de lipsa de comunicare, la nivelul ideilor generale, între disciplinele specializate și publicul general cultivat, dar și între oamenii care ilustrează disciplinele specializate însele. Revista noastră își propune să fie locul comun între culturile de specialitate care se afirmă azi cu vigoare în România. Își propune să readucă în cultura publică ceea ce pentru corpul politic este binele comun: realitatea unei culturi comune, la care să putem participa cu toții – fără inhibiții, fără concesii, fără discriminări; cu afirmarea standardelor de civilitate, bun simț, inteligență critică și obiectivitate. Într-o lume în care aproape toți vociferează, în care tot mai puțini se pot smulge din orbire ideologică, într-o lume în care prea puțini mai știu să asculte și altceva decât sunetul propriei voci și în care nimeni nu e dispus să cedeze la argument, sperăm că putem aduce un moment de calm al discuției și de seninătate a valorilor.” □ Dan C. Mihăilescu semnează sinteza *Vara literară 2004*: „Mi-am dorit demult o rubrică gen «luna literară» (ianuarie, februarie literar etc.) care să includă de toate: jurnal de idei și întâmplări literare, revista presei culturale, actualitatea editorială, sesizare de trenduri în lumea scriitorilor, reflecții morale, cancanuri redacționale, redate nu sulfuric, ci cu maliție bonomă, plus mici artificii precum topuri de carte, autorul lunii, articolul (sau citatul(lunii ș.a.m.d. [...] 2004 se dovedește un an de neașteptat, generos dinamism intelectual. Să nu uităm ascensiunea – punctată de meandre și sincope, cariată de amatorism și viciată de o mediatizare defectuoasă – a canalului TVR Cultural sub conducerea Danielei Zeca, unde sunt (ori au fost) de întâlnit H.-R. Patapievici, Eugen Negrici, Cristina Modreanu, Bogdan Ghiu, Pavel Șușară, Ion Bogdan Lefter, Tudor Octavian, Vlad Zografi, cu emisiuni semnificative. Ca și emisiunea lui Vlad Nistor, *Proiect România*, de la Realitatea TV, prezența tot mai sesizantă a canalului Radio România Cultural ș.a. Multă lumea s-a așteptat la o tauromahie între «Dilema veche» și «Cultura». Slavă Domnului, nu a fost și nu este așa. După cum sigur

că relația dintre «Cuvântul» lui Mircea Martin și «ID»-ul lui Patapievici nu va fi una de rivalitate, ci de complementaritate. Iată că piața de idei s-a înviorat nesperat de rapid, chit că subsemnatul are a contabiliza cu tristețe aici dispariția – în același interval de timp – a suplimentului «Litere, artei, idei» al «Cotidianului»... Dacă revista condusă de Cristian Teodorescu nu și-a găsit încă identitatea, unitatea, forța incisivă și targetul, «Dilema veche» a fost vedeta verii. Odată intrată sub patronajul lui Mircea Dinescu, și-a dublat (triplat?) tirajul și-a ascuțit simțurile și zimții, a trecut de la catifea la floretă, de la ludicul narcisiac și stilistica aluzivă, la polemica pe față, beneficiind și de buna enervare a lui Andrei Pleșu. Ei i se datorează și faptul că noile puseuri ale febrei stângiste, socialist-populiste, antielitiste, anti-Pălăniș (adică anti-Noica-Pleșu-Liiceanu ș.a.m.d.) ca și noul episod din campania anti-Patapievici, după campania împotriva *Omului recent* inițiată de «Observator cultural» anii trecuți, nu au mai beneficiat de contratăcerea de odinioară. *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, cartea lui Sorin Adam Matei publicată la editura Compania, a generat o binevenită suită de puncte de vedere reunite sub genericul *De ce se ceartă intelectualii* în numerele 24/25 iunie – 1 iulie, și 25/2-8 iulie ale «Dilemei vechi». Ele au pus pe un jar mai mult sau mai puțin pamfletar «Observatorul cultural», «Adevărul literar și artistic», «Cultura», «Timpul» ș.a. [...] Obositoare prin confuzii dar hărțuind cu o tenacitate monomaniacală ideea de prestigiu formativ, cartea lui Sorin Adam Matei are – paradoxal – meritul de a fi lansat o formulă cum nu se poate mai fericită (Alex. Leo Șerban a lăudat-o pe drept cuvânt), «boierii minții», absolut invidiabilă deopotrivă de către emuli și adversari, de neofiiți respinși, ca și de familiarii încă ne...inițiați până al capăt. Din punctul meu de vedere, articolul lui Christian Crăciun din «Axioma» (*Sindromul HRP imunodeficient dobândit*) rezumă perfect situația cărții lui Sorin Adam Matei. Citatul cheie pentru demersul acestuia este găsit de Christian Crăciun la p. 116, în pledoaria autorului pentru teoriile gheriste, care ar putea conduce la «repolenizarea gândirii social-politice românești, care de o vreme încoace, nu ia marxismul în serios.» Chiar așa! [...] Cel de-al doilea fenomen care a ținut (până la sufocare) scena estivală a fost cruciada tinerilor debutanți la Polirom odată cu Târgul Bookarest din primăvară. Inițiativa extraordinară a lui Silviu Lupescu s-a transformat nu doar într-o ofensivă hiperalergică la status quo, tabuuri, ierarhii mainstream, prejudecăți și străvechi conivențe, ci într-o adevărată inginerie fără precedent în literatura noastră. De prin anii eliadești ai premiilor pentru autorii încă needitați în volum, când alte Mircea Vulcănescu pune decisiv umărul la încoronarea *Nu*-ului ionescian, nu am mai avut astfel de elanuri cu valențe strategice. Lasă că impactul – punctual și global – a fost mai degrabă dezamăgitor. Poate unde așteptările au fost direct proporționale cu investiția, adică fabuloase, de und eși rapida noastră mofluzire. Dar, una peste alta, provocarea adusă de *Fișa de înregistrare* a Ioanei Baetica, *Siam*-ul Claudiei Golea (alături de *Băgăul* Ioanei Bradea, la EST, de *Letopizdeț*-ul lui Alex. Vakulovski la Ideea design), de Adrian

Schiop (*pe bune/pe invers*), Dan Țăranu (*Al patrulea element*), Ionuț Chiva (69), Dragoș Bucurenci (*Realk*) sau Cosmin Manolache (*Ce față cumplită am*), împreună cu experimentele lui T.O. Bobe și Radu Pavel Gheo, au diversificat substanțial oferta narativă a zilei. Pe de altă parte, pentru lectorul conservator, o astfel de ofensivă a logoreii erotofile pe fond depresiv, a nimfomaniei și kamasutrelor dezabuzate, a homosexualității narcomaniacale din rândul noilor rebeli fără cauză, vomând de veghea-n lanuri de canabis etc., are darul de a valoriza la puterea a doua normalitatea generoasă, firescul observației umane din cărțile celorlalți componenți ai comandoului narativ de la Polirom, Lucian Dan Teodorovici și Dan Lungu, Florin Lăzărescu și Cătălin Mihuleac, ca să nu mai vorbim de *Pupa russa* lui Gheorghe Crăciun [...], operă deja de senior, care concurează serios la titlul de cartea anului. În fine, va trece și actuala criză de creștere. Când vom fi bifat acomodarea pe plaiul valahic a tuturor perversiunilor, inversiunilor și tensiunilor produse de locvacitatea sexualizantă, e de sperat că vom fi trecut într-o altă vârstă, când cinstita fecunditate ia locul hipersalivației pubere. În aceeași ordine de idei, m-am bucurat să văd că dezumflarea criticii mai vârstnice întâlnește bunul scepticism al noilor atleți ai cronicii de întâmpinare, aici excelând Marius Chivu [...]. Marius Chivu face, de altfel, și o pregnantă rezumare a peisajului dominat de ambiția de-a da «romanul noii generații: nonconformism, revoltă, atitudine antisistem, extravagantă, delincvență, dezinhibare, dar și blazare, limbaj trivial, sexualitate deviantă, buzz & drugs, jemanfișism & hedonism, eșec & ratare, greață existențială, tentația suicidului, autenticitate ș.c.l. Fiecare țintește dinainte un roman-cult, romanul *punk-junkies literature*, și tocmai preexistența acestui cod le împiedică reușita»”. □ Alex. Leo Șerban semnează esul *FSI (Fenomenul Stăpânul inelelor)*: „Pe 2 ianuarie 2004, jurnalele de știri ale televiziunilor noastre au prezentat secvențe spectaculoase de la lansarea celei de-a treia – și ultime – părți a trilogiei *Stăpânul inelelor* la București. Imagini de cozi la cinematografe, cu micul afacerlăc de pe margini și «mafia» biletelor la negru – nemaivăzute de la *Titanic* (1997), sau poate chiar de la *Basic Instinct* (1992) încoace... [...] LOTR funcționează cel mai bine ca imersiune multisenzorială într-un continuum difuz – și el ar putea semnaliza (o spun cu teamă) «evoluția» Cinematografului înspre un spectacular de tip joc video, cu ecranele multiplexurilor și Dolby Surround în chip de căști. Tocmai această mutație bio-cine-tehnologică este ceea ce înspăimântă, întrucât ea se bucură deja – după toate aparențele – de asentimentul frenetic al unui public foarte pestriț, pentru care filmele se văd pe computer sau sunt întrerupte de reclame la televizor. Există, și aici, un paradox: FSI semnifică, pe de-o parte, o întoarcere masivă a publicului (publicurilor) în sala de cinema – un «rapt» binevenit într-un context grevat de privirea solitară în televizor sau computer; pe de altă parte, prin tipul de «cinema» pe care-l exemplifică, LOTR reprezintă o tabula rasa a Cinematografului așa cum este iubit de cinefili – o aventură galopantă înspre un hibrid mutant și un orizont digitalizat. Este ceea ce definește

însăși «noua generație» de «cinefilii» deveniți (c)inel-maniaci [...]. LOTR este, categoric, nu (doar) un film și nu un (simplu) «fenomen cinematografic»; este o religie – cu «Dumnezeul» Tolkien în ceruri, «Mântuitorul» Jackson, «Graal»-ul în chip de Inel, «Marele Preot» Gandalf și «Parsifalul» Frodo trimișii lui pe pământ. Un soi de ecumenism literar-cinematografic New Age. Și totuși, Memoria... Mai este ea, astăzi, posibilă? FSI demonstrează, limpede, că nu. Și nu este doar vina «omului recent»; parte din extazul colectiv provocat de LOTR este datorat și unor «collateral spamming» de tip marketing, modă, info-junk. Bombardați de mesaje insistente care cheamă la unanimitate afectivă, de dictatura culturii cool și de tropismele gregarității, fanii LOTR privesc LOTR – probabil – exact așa cum contemporanii fraților Lumière priveau *Sosirea trenului în gara La Ciotat*: cu spaimă și uluire. Întoarcere la inocența infantilă. Mai bine de un secol mai târziu, reflexele sunt aceleași, deși Cinematograful s-a schimbat de nenumărate ori; puțini mai știu însă, din păcate, și cum. Ultimul paradox este acesta: o saga descriind cu atâta virtuozitate și «atenție la detalii» o lume de mult apusă, în parte inventată, în parte uitată, șterge dintr-un foc – ipso facto – o întreagă memorie cinefilă. Pentru că a fost arătat, Trecutul (o utopie întotdeauna...) nu are de ce să mai existe: «Newspeak»-ul cinematografic a înlocuit mărturiile încă vii că un Trecut al celei de-a șaptea arte a existat într-adevăr”.

[SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE]

• [„**Euphorion**”, nr. 9-10] Numărul are ca temă *Literatura comparată, azi*. Ștefan Borbély semnează articolul *Comparatismul academic clujean, azi*: „Profit de prilejul generos oferit de acest număr pentru a vorbi puțin despre oamenii școlii comparatiste clujene de azi, înainte de a-i aminti, e nevoie, însă, de câteva contextualizări. Școala universitară clujeană de comparatistică din anii '80-'90 nu l-a recuperat, instituțional, pe cel mai mare comparatist clujean în viață, Adrian Marino, dar l-a anexat în spirit. Am putea spune, fără să greșim, că niciodată de-a lungul inerției sale istorii instituționale, comparatismul academic clujean nu a fost mai aproape de Adrian Marino, rămas izolat, și orgolios de singuratic, în turnul său de fildeş învelit în viță sălbatică de pe strada Rákóczi. ASPRO, pe de o parte, a contribuit mult la această apropiere; pe de altă parte ea se datorează unei solidarități ideologice și politice transgeneraționale, inaugurate de Revoluția din decembrie 1989, care a strâns în jurul lui Marino oameni decomplexați și solid articulați intelectual (Ovidiu Pecican, Ruxandra Cesereanu, Corin Braga, Florina Ilis etc.), dispuși să treacă peste ceea ce le oferea «tradiția» de expectativă tăcută a universității, care a excelat în a-l marginaliza pe Marino, deși valoarea superioară a operei sale nimeni nu-și putea îngădui să o conteste. Sosirile la Cluj, din ultima vreme, ale lui Matei Călinescu – care a ținut cursuri comprimate la facultate – au facilitat și ele această apropiere, deconstruind în bună măsură aprehensiunile pe care venerabilul cărturar le are față de spațiul academic. În urma acestor contacte, Marino a intrat până acum în componența a două comisii

de doctorat, fiind singurul doctor docent în litere pe care îl are Clujul: prezența a fost, în ambele cazuri, substanțială și simbolică, indicând o cale de normalitate la care cu 10-12 ani în urmă nici un student nu putea visa. Promoția actuală de comparatiști clujeni mai are de partea sa și un alt avantaj, adăugat privilegiului de a crește într-un mediu bibliografic de tip universalist, dezinhibat, în care Internetul face casă bună cu bibliotecile de specialitate de ultimă oră, achiziționate în urma deschiderii pe care a făcut-o posibilă tot Revoluția. Am în vedere, aici, independența reverențioasă, elegantă și responsabilă față de Tradiție (cuvânt care, pe malurile Someșului, se scrie întotdeauna cu majusculă...). Până nu de mult, la Cluj trecutul și tradiția – uneori apocrifă, distorsionantă – covârșeau prezentul; gestul reflex de asimilare, în care orașul nu a excelat niciodată, era suprapus, prin cutumă, unor linii seriale cu bătaie retroactivă, în care se aprecia nu originalitatea sau ineditul vreunei persoane, ci disponibilitatea sa de a călca epigonic pe cărările bătătorite odinioară de către Marile Umbre. Prin jocul istoriei, în care intra, până spre sfârșitul anului 1989, spectrul repartiției postuniversitare obligatorii, tinerii comparatiști clujeni sosiți la catedră imediat după Revoluție – situația fiind, pentru 2-3 ani cel puțin, aproape generală în universitate – au aflat din altă parte, deși aparțineau școlii literare de pe Someș. Anii petrecuți în afara orașului le-au conferit, însă, distanțarea necesară convertită în personalitate, peste această detașare venind, aproape firesc, bursele externe, stagiile de pregătire în centre occidentale simandicoase, și-ntr-un caz anume chiar șansa, câștigată cu competență într-o temă europeană inedită, a unui doctorat secund într-un centru prestigios din străinătate. Beneficiarul lui este sibianul Corin Braga – omul providențial al comparatisticii clujene de după 1990. Organizatoric, a făcut mai mult decât oricine pentru universalizarea catedrei și a colectivului, opera lui fiind deja prodigioasă. Preluând Echinoxul un tandem în toamna anului 1993, i-a imprimat o direcție erudită, cu numere tematice solide (lung, onirism, motivul dublului etc.), menite să articuleze un stil de lucru sistemic, de profunzime, străin întrucâtva deficiență care i se va și reproșa, de altfel, noii formule redacționale de foiletonismul mozaicat cu care publicația era obișnuită «prin tradiție». Trăgându-se însă linia de adunare în anul de grație 2000, când revista a fost cedată lui Horea Poenar și câtorva tineri din jurul lui, numeroși contestatari au ajuns la concluzia că, într-o anumită măsură, aerul de bibliotecă exclusivistă al revistei – de pragul căreia mulți veleitari nu au reușit să treacă – oferă totuși un bilanț pozitiv, fiindcă mulți redactori și-au făurit, cu timpul, portofolii intelectuale solide, în mai multe limbi, cu care au putut asalta și redute academice occidentale, cazul cel mai prestigios fiind acela al Rusandei Mureșan, cooptată într-o poziție studentină de conducere la Universitatea Columbia din New York. Pasul următor al lui Corin Braga a fost înființarea Centrului de Cercetare a Imaginarului «Phantasma», a cărui siglă misterioasă, fantasmatic luminată din ciucurii unui nebun de curte renașcentist se poate găsi și pe Internet, la adresa www.lett.ubbcluj.ro/--phantasma. Centrul are deschideri de colaborare spre Franța, la Lyon și la Grenoble, ca și în interior,

spre Centrul de Excelență și de Studiu al Imaginii, inițiat la București de către profesorul Sorin Alexandrescu. Instituțional, activitatea «Phantasmei»- răsplătită de către decanul Mircea Muthu cu un sediu tainic, în care există și o bibliotecă frumoasă, parțial adunată cu sprijinul Colegiului Noua Europă din București – îmbină pedagogia cu cercetarea, accentul căzând pe aceasta din urmă. Corin Braga e sufletul Caietelor Echinox, ajunse acum în pragul numărului 6, dedicat Germanistica, tot el a lansat, la Editura Dacia din Cluj, o foarte solidă și utilă serie de carte, *Mundus imaginis*, cu 8 volume publicate în mai puțin de trei ani, ultimul titlu spectaculos apărând anul trecut: Wayne Shumaker, *Științele oculte ale Renașterii*. La inițiativa lui au fost lansate și Dezbatările Phantasma, un cerc interdisciplinar de discuții și polemici cordiale, dar avizate, la care iau parte, în afară de cei deja menționați, Doru Pop, Sanda Cordoș, Mihaela Ursu, Marius Jucan, Anca Hațiegan. Tematic, comparatismul academic clujean evoluează azi pe patru paliere ideatice complementare (teoria comparatisticii, studiul formelor și curentelor literare, mitologie și religie, studiul imaginii culturale), care asigură colectivului un echilibru intelectual suficient de suplu pentru a întreține o secție cu regim de disciplină universitară principală, un masterat interdisciplinar foarte căutat, Istoria imaginilor-istoria ideilor, la care predau profesori din cinci facultăți diferite (Litere, Filosofie, Teologie, Muzică și Istoria artei) și o linie doctorală asigurată integral de către Vasile Voia și parțial de către Ion Vartic, acesta din urmă împărțindu-și temele între literatură universală și teatrologie. O mică schiță diacronică a preocupărilor tuturor acestor oameni ne va ajuta să înțelegem profilul intelectual de moment al colectivului și direcțiile ideatice pe care evoluează el. În anii '70-'80, comparatismul academic clujean a evoluat, în esență, pe două paliere stilistice complementare. Primul dintre ele unea barocul și manierismul, într-o vreme în care disputele ideatice în jurul celor două apartenențe nu încetaseră încă, și într-un timp ideologic autohton când cele două curente, deși acreditate academic la noi de către Matei Călinescu, Adrian Marino sau Edgar Papu, erau suspicionate politic pe motivul că ofereau un pretext teoretic pentru introducerea unor teme „periculoase» și cu iradianță estudiantină «pernicioasă», cum erau «culturile deschise vs. culturile închise», decadentismul, alexandrinismul, ironia sau ocultismul. La Cluj, Ion Pulbere și-a susținut doctoratul cu asemenea teme, foarte atent disciplinate. Ion Vartic, însă, sosit după un stagiu petrecut în Germania, le-a conferit o nuanță filosofică și spectaculară deosebită, transformând o disciplină academică în stil existențial decomplexat, prețios și liber, la care s-a raliat din instinct o generație întreagă de discipoli predispuși să rădă (de ei înșiși și de alții), și să ironizeze, de la regretatul Radu G. Țeposu la Ioan Groșan sau Lucian Perța. Acestei linii stilistice baroc-manieriste i l-aș asocia, azi, și pe Theodor Roșca, pe nedrept uitat în zilele noastre, care ținea pe vremea studenției mele cursuri de un decadentism histrionic ostentativ, despre dandysmul lui Baudelaire și Barbey d'Aurevilly sau Mateiu I. Caragiale, trezind interesul studenților pentru teme «interzise», în răspăr cu norma cutumiară a fricii sau

prudenței. Roșca nu a făcut prea mulți discipoli, avea un aer studiat, teatral, care stârnea zâmbete și scăpăra iritări, dar el a întreținut printre studenți o atmosferă cosmopolită de relevanță sugestivă, pe care am regăsit-o ulterior în volume groase, aflate pe rafturile ascunse ale bibliotecilor, înțelegând totodată că profesorul la care noi mergeam ca la spectacol sugera mai mult decât își îngăduia să spună direct, prin viu grai. Al doilea palier al anilor respectivi avea o articulație universalistă, clasică, profund filosofică și cu o mai pronunțată deschidere teoretică, marcată de Vasile Voia și de Liviu Petrescu, dintre care primul ancorase în romantismul german și în teoria generală a comparatisticii, dând ulterior și o meticuloasă cercetare dedicată mitului faustic, pe când al doilea lucra la doctoratul său dedicat Romanului condiției umane, pentru a trece apoi la New Historicism și la gândirea anglo-saxonă foarte recentă, deprinsă în Statele Unite ale Americii, din care s-a născut o foarte bine lucrată *Poetică a postmodernismului*, neegalată la noi până în momentul de față. Ambele tendințe aveau la bază interdisciplinaritatea, scadentă din relația dintre literatură și filosofie, și într-o bună măsură nonconformismul ca identitate simbolică și ca psihologie, păstrate de profilul actual al secției, și chiar aprofundate. Noua imagine a catedrei e însă strâns legată de ferestrele deschise ale Revoluției din decembrie 1989, care au lăsat să pătrundă în catedră devenită autonomă, după ce o bună bucată de vreme funcționase în cadrul unei unități organizatorice mai largi, care includea folcloriști, teoreticieni literari și specialiști în literatură română – un suflu metodologic nou, dominat de mitologie și studiul comparat al mentalităților, de preocuparea pentru religie și pentru imaginar, ramă ideatică largă, generoasă, în care intră atât barocul asociaționist, monografic și combinatoriu-ludic al Diane Adamek, cât și studiile concentraționiste ale Ruxandrei Cesereanu sau cele de gen ale Mihaelei Ursu. Mulți comparațiști foarte tineri vin, însă, din urmă, în serii compacte, cu licențe și studii masterale remarcabile, unele apărute sub formă de carte. Dintre ei, Ovidiu Mircean e deja o promisiune clasicizată, școlită la Bologna și la Roma, unde se află și acum, la Accademia di Romania, pentru a pregăti un volum care întârzie pe motive tandre, de indolență exigentă. Precisă și pragmatică, Ioana Macrea-Toma a publicat, în iunie 2002, o carte dedicată anxietății din proza sud-americană (*Tentația arabescului. Angoasă și anxietate în literatura argentiniană*), iar studioasa Constantina Raveca Buleu chiar două, prima în 2003, dedicată imaginii Greciei în literatura universală (*Reflexul cultural grec în literatură*) și a doua un an mai târziu, sub titlul *Dostoievski și Nietzsche. Congruențe și incongruențe*. Printre doctoranzii recenti se află echinoxiștii Vlad Roman – cu o teză despre motivul european al solitudinii – și Codruța Cuc, gracilă cititoare de haiku și descifratoare de stampe nipone (într-o școală de gen susținută de către Rodica Frențiu și Florina Ilis), care scrie despre imaginarul reflectării în cultura orientală”.

● [„*Vatra*”, nr. 9-10] Tema numărului poartă titlul *Înapoi la proletcultism*. Al. Cistelean semnează introducerea *Înapoi la proletcultism (Dar și înainte. Simplă punere în temă)*: „*Înapoi la proletcultism!* N-am proiectat acest număr cu

intenția – nici vădită, nici ascunsă – de a reabilita proletcultismul românesc. Deși, cine știe cum vor ieși lucrurile! Ne-am propus, pur și simplu, să revizităm această etapă din istoria noastră literară, dacă se poate fără prejudecăți. E, cel puțin dintr-un anume punct de vedere, etapa cea mai coerentă, cea mai compactă și cea mai omogenă (uniformă) din mersul literaturii noastre. Am vrut s-o revizităm cu mai multe echipe și din mai multe perspective, în primul rând prin câteva mărturii mai directe ale unor «martori» – de nu mai mult – imediați, prin câteva priviri retrospective, pe care cititorul le poate identifica în interviurile pe care numărul nostru le găzduiește; acestor mărturii le răspund, într-un fel, «mărturiile» din memoriale și jurnale, depoziții, așadar, «din urmă», dar și din stricta contemporaneitate. Pentru un dosar mai relevant ar fi trebuit, desigur, să avem mai multe mărturii și de un fel și de altul. Dar credem că e semnificativ – nu și de-ajuns, firește – și atât. Am apelat, apoi, la câteva mărturii de cititor; «cititorii» pe care i-am invitat sunt și ei scriitori, dar scriitori post-proletcultiști. Ni s-a părut însă semnificativ să vedem ce rost a avut proletcultismul în devenirea lor și, nu mai puțin, cum le apare lor azi această literatură. În fine, am făcut apel și la două categorii de experți, prin care să se și realizeze această proiectată «revizitare», în prima categorie intră experții propriu-ziși, de la Nicolae Manolescu la Sanda Cordoș; poate că și mai interesantă e cealaltă echipă, a tinerilor critici. Acesta a fost realmente un pariu și trebuie să le mulțumim în mod cu totul aparte pentru disponibilitatea dovedită. [...] *Dar și: înainte spre proletcultism!* Proletcultismul nu e numai în urmă; el e și înainte. Nu chiar același, desigur, dar cu destule similarități pentru a putea vorbi de o stază neo-proletcultistă a culturii române. Toată literatura care derivă din așa numită «politică corectă» e un fel de literatură neo-proletcultistă. Proletcultismul a instrumentalizat literatura și a transformat-o într-un simplu poștaş purtător de mesaje. De mesaje «corecte» (aparte dacă era vorba de burghezi, chiaburi, moșieri, capitaliști și catolici), în care nu se permiteau discriminări de sex, rasă, naționalitate etc. Chiar și la mare mergeau, întotdeauna, «Gicu, Otto și cu Feri», nu fiecare de capul lui. Literatura era «principială», trebuia să nu supere și mai ales să nu ofenseze pe nimeni (afară, se-nțelege, de dușmani). Pe urmele societății, și ea elimina ce era «ofensator» și schimba denumirile «peiorative» ale unor meserii cu altele, mult mai nobile: căruțașul, de pildă, devenea dintr-odată «conductor de atelaj». Pe scurt, literatura trebuia să fie «corectă» și să nu discrimineze pe nimeni (iarăși, desigur, cu excepția dușmanilor de clasă). Ea nu mai era o artă, ci o simplă «măiestrie» de livrare a mesajului. Codul ei de comportament era, cel puțin la prima vedere, «principialitatea». Azi literatura face, firește, ce-o taie capul. Dar multe din «interpretările» ei se hrănesc – și încă copios – dintr-o nouă principialitate (neo) proletcultistă. Literatura e iarăși instrumentalizată, îndeosebi în mănoasele «studii de gen», în totul asemănătoare studiilor proletcultiste. Ba chiar eclatant asemănătoare! Ce mi-e «figura țaranului în romanul românesc», ce mi-e «imaginea țaranului/tractorului/câinelui în literatura trans-europeană»?! Literatura a devenit

ceva la fel de manipulabil, servind la tot felul de lucrări, în felul lor, savante. Asta ca să nu mai pomenim de felul în care își pierde ea orice valoare de îndată ce noii exegeți miros că vine din «ideologia» «bărbat alb, heterosexual». Și noua exegeză pretinde literaturii același tip de «principialitate»; și ea îi impune să nu discrimineze, să nu ofenseze, să nu supere. Și pentru ea decisiv e «mesajul» și verificarea lui printr-un set de principii extra-literare; la urma urmei, e vorba de verificarea «corectitudinii» lui tot prin adecvarea la o ideologie. De câte ori literatura devine, măcar prioritar, mesaj, nu-i a bine pentru literatură, înseamnă că ea beneficiază, într-un fel sau altul, de niște controlori. Și nu de niște controlori de artă, ci de controlori de ideologie, de comportament, de atitudine. De inspecitori pe care «arta» din literatură îi interesează în ultimul rând sau nu mai apucă să-i intereseze deloc. Nu de proletcultismul rămas în urmă trebuie să ne facem griji, ci de cel care vine». □ Alexandru MUȘINA semnează scrisoarea descrisă *Gică Contra, între ASPRO și U.S.*: „Dragă Cis, Semnificativ și întristător, în recentul «scandal ASPRO», e că spargerea «buboiului» nu s-a produs atunci când trebuia – și anume, acum doi ani – ci doar în momentul în care a fost «atins» unul dintre seniorii culturali ai zilei. Că v-ați dat, tu și Cornel Moraru, demisia dintr-un juriu al cărui președinte și-a făcut propriile jocuri cu sprijinul unor «fideți», ca să nu zic altfel e bine. Dar, normal era să v-o dați acum 2 ani, când același juriu a acordat marele premiu ASPRO propriului președinte, Adrian Marino. Cel mai grav e că nici unul dintre membrii ASPRO, nici măcar eu, care mă doresc principial și integru, nu a protestat în scris împotriva acestei aberații. Ce-i drept, acum doi ani, la Galele premiilor ASPRO, împreună cu Tudor Jebeleanu, am repetat, în barbă, privind în jos «Huo! Rușine!», în mijlocul aplauzelor care anunțau acordarea Marelui Premiu. Cam ca la ședințele de partid de pe vremuri, ca miile de dizidenți post coitum pe care-i tot aflăm din ce s-a publicat în ultimii ani. De ce n-am scris nimic atunci? Pur și simplu am tot amânat, m-am luat cu altele, am uitat. Vina mea nu e mai mică, însă. Cum vinovat mă simt că nu am protestat în scris și împotriva situației aberante, tolerată, justificată, ba chiar promovată de I. B. Lefter, de a avea, printre cei nominalizați la premiile ASPRO, autori morți (sărmanii), unii de mai bine de un secol, ca porumbelii Tropotel Eminescu și Popoțeni Micle. (O replică de-a lui Virgil Ierunca, nominalizat la aceeași secțiune: «Sper, să nu câștig... E vorba, totuși, de Eminescu... ») Argumentul lui I.R.L.: se premiază cărți, nu autori. Păi, așa, dacă se descoperă vreun manuscris de-al lui Ștefan cel Mare & Sfânt, musai să ia premiul ASPRO! [...] Desigur că am protestat, la aceeași adunare, împotriva autoatribuirii (prin mijlocirea juriului devotat) a Marelui Premiu (modelul Ceaușescu, care s-a autoproclamat președinte prin intermediul Marii Adunări Naționale) de către Adrian Marino. Mai mult, am cerut desființarea respectivului juriu, care s-a făcut și ne-a făcut de râs, și înlocuirea lui cu un juriu nou, reprezentativ pentru ASPRO (N.B. – Ioana Pârvulescu nu este membru ASPRO; Adrian Marino, Monica Spiridon sau Ștefan Borbély nu știu ce relație au cu ASPRO, că de văzut nu i-am

văzut la nici una dintre ședințele sau adunările noastre), în binecunoscutul stil birocratic, prezidentul I. B. Lefter a trecut rapid peste, cu un clasic «Se va analiza și se va lua o hotărâre în prima ședință a Consiliului de conducere ASPRO». Perfect! M-am regăsit, pe deplin, la fostele ședințe P.C.R. Obiceiul din fire n-are lecuire. Sau, mai grav, singurul model de democrație pe care l-am învățat cu adevărat, în România postbelică, e «democrația internă» (ce fain sună!) a defunctului (dar nu de tot) P.C.R. Observație: am fost singur în protestul respectiv, în particular, câțiva prieteni adevărați și oameni cinstiți altminteri, mi-au spus s-o las baltă, că altfel arunc o «umbră», o «pată» pe ASPRO (că-i întinez idealurile nobile, vorba lui mister L), că-l slăbesc în lupta dreaptă cu corupta & gerontocratica Uniune a Scriitorilor. Nu-i vorbă, despre U.S. n-am avut și n-am o părere mai bună, dar nu pot să nu observ că ASPRO a devenit, pe nesimțite, tot o «Uniune», doar că ceva mai mică și mai săracă, la fel de «ilegitimă» în deciziile interne, la fel de puțin transparentă în activitatea, în acțiunile «conducerii superioare». Și încă, pentru mine, Uniunea era un fel de putană bătrână, care se frecase cu toți politrucii, securiștii, începând cu Mihai Beniuc, dar ASPRO era o «tânără vergină» în care-mi pusesem toate speranțele, toate visele, pe care – da! – am iubit-o. Ca să ajungă... Dar mai bine s-o iau sistematic, ca să-mi vărs oful. Născută la inițiativa marelui generos (și naiv, totuși!) Mircea Nedelciu, Asociația Scriitorilor Profesioniști s-a dorit nu o concurență a U.S., ci un alt fel de asociație de scriitori, un model de democrație și eficiență. Un mod de a demonstra – noi, optzeciști – că se poate și altfel. Ei bine, nu s-a putut. La a doua adunare generală ASPRO, deja, s-a votat – retroactiv – să fie declarați membrii fondatori (!) o serie de colegi de-ai noștri, superprestigioși, între care și Mircea Cărtărescu. Care (N.B.!) nu a fost prezent nici măcar la adunarea la care a fost declarat membru fondator. Apoi, sistematic, au fost aleși membrii în «Consiliul de conducere» membrii ASPRO absenți la respectivele adunări generale de alegeri (să zicem Magdalena Ghica/ Magda Câmecci). Cum, la adunările generale, veneau tot mai puțini membri și riscam să fie nestatutare, s-a decis ca fiecare membru prezent să poată vota (delegat de ei) în numele a 2, apoi 3, membri absenți. Abia abia s-a votat statutar, în condițiile în care erau prezenți cam 25% dintre membrii ASPRO. S-a renunțat, de facto, și la această ficțiune la ultima adunare generală (despre care o să-ți povestesc pe larg mai încolo), cea din 2002, la care – numărați de mine – n-au fost mai mult de 15 membri prezenți, deși ASPRO avea (are?) peste 150 de membri. Recunoști procedurile «clasice» ale «democrației interne» P.C.R., adaptate – desigur – vremilor postmoderne și economiei de piață? Dar eu ce-am păzit? Am fost, cum știi bine, eternul (și fascinant de inutilul, ridicolul) Gică Contra. Am protestat, am atras atenția, am propus, am votat (contra!)... Degeaba! Nepăsarea față de propriul statut în luarea unor decizii a așezat, în ochii mei, ASPRO pe aceeași treaptă cu hârșita U.S. [...] La un moment dat, s-a inventat (cred) și funcția de vicepreședinte ASPRO, special pentru Călin Vlasie, în speranța că – având el mulți bani – va da ceva și pentru ASPRO. N-a dat nici un leuț. Ca

atare, n-a mai fost reales vicepreședinte. A urmat un an în care, pe la spate, a înjurat ASPRO cât a putut. Drept urmare, a fost reales vicepreședinte. Văzând că ASPRO e tot mai mult o formă fără fond (și fonduri), Călin Vlasie – mai nou prieten cu Uricaru, președintele U.S. – și-a «tras» o filială a Uniunii Scriitorilor la Pitești (!), pe bază de membri ASPRO, între care George Izbășescu și Gheorghe Crăciun. Cu el șef (și Crăciun adjunct), bineînțeles. Finalul: la ultima (istorica?) adunare generală ASPRO, Vlasie a pledat pentru «împăcarea» cu U.S., inclusiv pentru renunțarea la timbrul literar. Ceea ce s-a și făcut, iară consultarea membrilor ASPRO (am aflat, din ziare, ca-n Caragiale, că eternul «Consiliu de conducere» a renunțat la buclucașul timbru literar), în plan material, pierderea a fost zero: ASPRO n-a fost cu nimic mai bună decât U. S. Întru strângerea banilor care i se cuveneau prin lege. Oricum, motivul invocat de «conducerea superioară» a ASPRO pentru renunțare a fost jenant: să nu dezerteze toți membri ASPRO care-s și membri ai U.S. Recte, să nu se elimine ambiguitatea apartenenței. Mai exact: 1) au dreptul cetățenii României (era să zic R.S.R) să facă parte din două organizații diferite? 2) dacă nu au, să opteze, pentru Dumnezeu din cerul democrației originale! [...] Produs al prieteniei, ASPRO a eșuat ca organizație și a devenit, de când prietenia a fost minată de resentimentele și intrigile unor țipi ca eternul C. V, o formă fără fond. Decent ar fi fost ca, după moartea – acum 5 ani – a lui Mircea Nedelciu, sufletul ei, ASPRO să se autodesființeze, înainte să ajungă... să ajungă ce? O biată minge de ping-pong între doi oameni cu care, în fond, nu are nimic de împărțit: Adrian Marino și Andrei Pleșu. Mai rău de atât nici că se putea pentru asociația «fanion» a optzeciștilor. E de răs, dacă n-ar fi de plâns sfârșitul (simbolic) al ASPRO se va produce datorită faptului că un «dinozaur» (din afara lui) s-a legat de un «senior» (tot din afara lui). Dublă dependență simbolică, dublă subordonare, dublă umilință. Abia în acest moment mi-e rușine că (mai) sunt membru ASPRO”.

NOIEMBRIE

2 noiembrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 741] Cristian Tudor Popescu semnează editorialului *Estetică de Cotroceni*: „Traian Băsescu nu știe cine e Mircea Cărtărescu. N-a auzit. Faptul că și-a cerut scuze în fața lui Marius Tucă pentru asta, jucând o vagă jenă cu ochii spre camera de luat vederi, nu era decât reflexul animalului politic de a nu pierde vreo ciozvârtă de electorat. Numitul Cărtărescu știe însă cine e Băsescu. Mai mult, îl votează. Și mai mult: îi face propagandă. Din punct de vedere cultural, animalul politic Băsescu e un animal și atât. Literatura,

artele i se par de o inutilitate perfectă, iar cei ce le practică și cei ce le iubesc – niște labagii. Asta îi și permite să joace fără nici o reținere un teatru politic gros și prost, pe gustul unei mahalale cât România. Și pe gustul rafinatului Mircea Cărtărescu, care n-am nici o îndoială că l-a băgat și pe Băsescu la postmoderni. «Păi, și-atunci, pe cine vrei să voteze? Pe Năstase?» În ciuda eforturilor sale de a arăta altfel, ca un cunoscător și protector al culturii, Adrian Năstase nu diferă estetic în mod esențial de Băsescu. Pentru cel care aluat – fără să-l oblige nimeni – mistrețul cu colți de argint de la Ștefan Augustin Doinaș și i l-a dat lui Geo Dumitrescu, care nu i-l ceruse, cultura e ca o vilă, ca un costum Armani, un articol de lux pus lângă celelalte articole de lux care îi înseninează existența. Când era foarte tânăr, dl. Năstase a scris poezii corecte, menite să completeze portretul unui june arătos, silitor, și de mare perspectivă, exact cu aerul cu care acum, cărunți, taie panglica la câte un muzeu. Spre deosebire de Băsescu, care se ferește instinctiv de arta autentică așa cum fuge lupul de flacăra, Năstase ar fi avut o șansă, dacă ar fi putut face exercițiul umilinței, să simtă cu adevărat fibra artistică a lumii. Îi împiedică aroganța și nesiguranța față de tot ce e viu și riscant, frica de a fi altceva decât premiant. Iliescu, Constantinescu? Departe le-au fost frumusețea, sublimul, adevărul vieții curentate de artă. Bietul Ion Iliescu poate să facă un referat pe teme sociale la Liviu Rebreanu și Paul Everac, pentru că el «înțelege și problemele literaturii». Iar E-mil, E-mil, tot ascultând în copilărie «discurile lui Celibidache» și viețuind pe lângă Ana Blandiana, a început să se creadă reprezentantul inteligenței, care l-a votat disprețuindu-l, el fiind președintele tuturor sfertodoctilor, care l-au votat iubindu-l. Există la noi o fixație în legătură cu președintele: el trebuie să fie un «*om serios*», care nu umblă cu «poezele», cu cai verzi pe pereți, poate să și vorbească o românească de luciul bălții, să aibă prost gust și prost simț din belșug, noi credem că el va «face treabă», va «da cu corupții de pământ», va fi «cu poporul». Chiar și inteligența nu înțelege să-și asume până la capăt susținerea unui intelectual umanist autentic. Mi s-ar fi părut normal ca Mircea Cărtărescu să lupte din răsuputeri pentru ca doamna Mona muscă, un om de mare sensibilitate culturală și bun simț, poate singurul din panoplia politicianilor care se înfruntă în această toamnă, să fie propusă și votată pentru funcția de președinte al României. Mereu ne-a fost teamă că un politician înzestrat cu organ estetic ar duce țara de răpă. De o jumătate de veac încoace, România a fost condusă de «oameni serioși» – cu rezultate catastrofale. N-am încercat ce înseamnă să ne conducă un «*artist*» care vorbește cu adevărat bine limba română. Nu știm dacă nu cumva «softul» simț estetic și măsura culturii nu s-ar dovedi mai eficiente decât «hardul» așa-ziselor «cunoștințe» economice, «abilități» juridice, «experiență» politică, oratorie de talaș, tărie de clanță, vocația prezidiului, în a evita *penibilul*, dușmanul la vârf al României de atâta amar de ani”.

• [„**Observator cultural**”, nr. 245] Ovidiu Verdeș semnează textul *Muzici și scuze. Un autodenunț*, prefăcut de o punere în temă produsă de redacție („La cinci ani de la agitata introducere a manualelor alternative în liceele românești, atunci

când sub tir s-au aflat manualele de istorie și de literatură română pentru clasa a IX-a, supuse de către naționaliștii noștri de serviciu unor vehemente rechizitorii «patriotice», iată că scandalul se reaprinde. Ținta nu e nouă, căci romanul lui Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, acuzat acum de «pornografie» (un fragment e reprodus în manualul de literatură română apărut la Editura Rosetti), furnizase și la prima ediție a scandalului materie «scandaloasă» pentru apărătorii pudibonzi ai moralei adolescente. Pe acest subiect, postul de televiziune Antena 1 a difuzat o știre și a organizat o masă rotundă de «înfierare». Vezi și comentariile din «Dilema veche» din 29 octombrie sau din «Evenimentul zilei» din 1 noiembrie. Autorul ne-a transmis la redacție un punct de vedere la tema, pe care-l reproducem în continuare”): „Sunt acuzat de pornografie și, sincer să fiu, nu știu ce să fac. Să-mi apăr textul nu pot, pentru că – nu-i așa? – o carte trebuie să se apere singură. În plus, nu cartea pare să fie miza, ci manualul care cuprinde un fragment din ea. Cartea e doar «un roman cu limbaj pornografic», pe când manualul, alternativ fiind, este direct «manualul porno». În sensul «tare» – *hardcore*, XXX – al cuvântului, care se potrivește cu «starleta porno» cutare și cu judecătoarea acuzată că a jucat într-un «film porno». Caseta n-a fost încă descoperită, dar, nu-i nimic, romanul meu a fost. În paginile manualului. E vorba de fragmentul delict prin care elevii claselor a IX-a de pe întreg cuprinsul țării sunt în pericol să ajungă la niște personaje tot de clasa a IX-a. Și, firește, la limbajul lor. Îmi vine să mă autodenunț. Să scriu: «Subsemnatul Verdeș Ovidiu, lector dr. la Facultatea de Litere a Universității din București, mă pun la dispoziția instituțiilor în drept pentru aplicarea Legii nr. 196 din 13.05.2003, ca autor de materiale pornografice». Cam teatral, nu? Autorul nu se lasă; face orice pentru a întreține scandalul. Posibil, dar numai un demers oficial ar mai putea să clarifice lucrurile. Mi s-a sugerat să nu pun la suflet; toată povestea n-ar fi, până la urmă, decât «reclama gratuită». După care, în public, am fost întrebat indirect ce «bulină» aş pune pe cartea mea. Din păcate, legea nu prevede buline, ci un «pătrățel roșu», plus «un ambalaj care să nu permită răsfoirea la stand». Așa că am cam, pardon de expresie, îmbulinat-o. Ar trebui să solicit forurilor competente o expertiză. Vă vine să râdeți? Dumneavoastră, în locul meu, ce «drept la replică» ați cere? V-ați duce acolo, în studio, să vă explicați? Să le dați, eventual, și bibliografia «problemei»? «Autorul romanului este lector la Facultatea de Litere din București.» Calitate în care, cu regret trebuie să precizăm, l-a și scris. «Ați citit ce scrie băiatul acela, Verdeș? » Am 41 de ani, dar nu despre asta e vorba. Ce vrea să spună e că i-am fost profesor și nu mă mai poate considera astfel. Sunt de acord, dar obiectez: apare astfel riscul unei confuzii între autor și naratorul romanului, care, întâmplător, este chiar un băiat de 15 ani. Opinia publică ar putea fi indusă în eroare, considerând că expresiile «pornografice» de pe fișuica cu pricina, fluturată cât mai acuzator în văzul unei profesoare de română, nu sunt ale «băiatului acela». Aiureli, teorii de «manual porno»! Ce să-ți spun, «teoria literaturii»! Bine, atunci recunosc: limbajul îmi aparține în totalitate. Mie, și nu lui Oase, de pildă – un «golan» care, în paranteză

fie spus, pe atunci obișnuia să mă ia cam la fel, cu «Alo, băiatu'!». Care vă să zică: «Autorul romanului este lector la Facultatea de Litere din București». Bine că fosta mea studenta n-a intrat și la curs! Da, numai că, orice s-ar spune, imaginile îți rămân în minte. «Pasaje» cu neputință de reprodus «cu voce tare» de către cititorii rămași fără grai, dar insistent reproduse, în numele lor, de o voce groasă, cavernoasă, în «ton» cu abjecția colcăitoare. Precizez că vocea nu-mi aparține; este «din oficiu». De cuvinte, în schimb, nu mai am cum să scap. Filmate de aproape, puse, cum ar veni, «sub lupă», astfel încât caracterul «pornografic» să devină vizibil. Așa vorbesc eu. (Și, după fiecare șarjă, în prim-plan, nu coperta romanului, ci coperta albastră a manualului, chit că fragmentul din manual nu conține nici urmă de cuvânt rușinos.) Ce mi-e tinda, ce mi-e manda! Așa «ne învață la școală». Fragmentul e «un vibrator învelit în poleială, pe când restul romanului prezintă adevărul gol-goluț» (citat din memorie). Pricepeți unde bate: elevii sunt momiți cu un fragment de «vibrator» poleit, ca să citească și să cadă mai ușor pradă întregului. Curat pornografie, coane Fănică! Capitolul I, art. 3, paragraful 1: «Dispozițiile prezentei legi nu se aplică în cazul operelor de artă sau științifice». Aș vrea eu, dar dacă se aplică? Televiziunea are întotdeauna dreptate, așa că mai bine mărturisesc de pe-acum: indicația «roman» a fost o șmecherie. Am vrut să-i păcălesc pe autorii manualului, pe editori, bașca un juriu al Uniunii Scriitorilor. Cu adevărații «umaniști», în schimb, nu mi-a mers. S-au prins ei cum devine de se leagă. Un singur detaliu, pare-se, le-a scăpat, dar asta rămâne între noi. Pus sub lupa, fragmentul din manual nu mai este chiar atât de nevinovat precum pare. Aparent, este vorba despre un puști care evoca magnetofonul Grundig al părinților săi, depanând amintiri din copilărie. Nimic obscen, la prima vedere, scena e chiar duioasă, dar magnetofonul acela nu vă dă de gândit? Lor, hermeneuților de serviciu, împuțerniciților cu literatura, le-a dat. Au citit la întrebări că e un «obiect simbolic» și au căzut pe gânduri: ce-o fi simbolizând? Ce dedesubturi care mai de care? Au căutat peste tot, numai în DEX nu. Păcat, pentru că eu de acolo l-am luat: «aparat care înregistrează și reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale, acoperite cu o substanță feromagnetică». Pare OK, nu? Nici măcar nu începe cu «p» de la «pornografie». Da, dar trebuie să remarcăm că, pus la microscop, nu mai este un biet «vibrator învelit în poleială», ci – foarte la vedere, fix în mijlocul fragmentului, cu o poza cât se poate de explicită alături – un ditamai aparatul de reproducere. Așa că, pentru ultima oară: pardon de «expresie»! Iertare pentru *Muzici și faze!*”

3 noiembrie

• [„România literară”, nr. 43] Mircea Mihăieș semnează articolul *Mission: Impossible*: „De curând, H.-R. Patapievici a devenit editorul unei noi reviste, «Idei în dialog». Lansarea pe piață s-a bucurat de interesul entuziast al publicului (în doar câteva zile s-au vândut douăsprezece mii de exemplare), de o bună reclamă la televiziune – și de salaturile abia schițate ale colegilor din presa

culturală scrisă. Deși revista a circulat în mediile intelectuale, au lipsit atât analizele serioase, cât și negările violente. Primele s-au manifestat – când s-au manifestat – printr-un ilustrativism searbăd (s-au înșiruit, în ordine alfabetică sau în ordinea din sumar, autori și titluri), ultimele prin mici mârâieli (nici acelea cu prea multă tragere de inimă). Nici pro-patapievicienii, nici anti-patapievicienii nu știu deocamdată ce să spună. E drept că directorul «Ideilor în dialog» a făcut tot posibilul să-și alieneze câțiva suporteri de marcă. O sintagmă preluată de la Mircea Cărtărescu, cea referitoare la «maioneza tăiată» a culturii române, folosită cu dezinvoltură, i-a deranjat pe destui oameni de calitate, care-au văzut în afirmația tranșantă un atac inelegant la persoană. Evident că H.-R. P. nu se gândea la ei, dar specia creatorului e iritabilă prin excelență. Fără un dram de provocare, fără ambiția de a fi un «descălecător», de ce te-ai mai înhăma însă la exasperanta, frustranta și plina de rutină meserie de conducător de revistă? Oricine a girat, în acești ultimi cincisprezece ani, o publicație culturală știe la ce mă refer. Cel mai mult m-a surprins cvasi-absența referirilor la cel mai important text al revistei. E vorba de manifestul intitulat *Calmul discuției, seninătatea valorilor*, datorat lui H.-R. Patapievici însuși. «Iată un lucru de neimaginat», mi-am spus. «Un program destul de virulent al unui autor care a fost sancționat și pentru articole mai blânde nu primește nici un fel de replică. Oare de ce?» Curios, în patria noastră culturală, unde orice fâs poate trece drept lege săpată în marmură, un text cu adevărat important, cu ambiții normative, nu suscită comentarii. O fi incapacitatea intelectualului român de a comunica altfel decât prin atacuri la persoană? O fi rezultatul a cincizeci de ani în care n-a existat dialog în spațiul public? O fi superficialitatea omului de cultură, care cască plictisit când se vede obligat să se înalțe din bătătura factologică la nivelul agorei teoretice? Inapetența pentru idei a atâtoră dintre «practicienii» scenei culturale românești? Se prea poate. Dar mai e, cu siguranță, ceva: «Manifestul» lui H.-R. Patapievici e una dintre cele mai tăioase declarații anti-amatorism, anti-provincialism de gândire, anti-segregație estetică, anti-intoleranță, anti-izolaționism, anti-rea-credință, anti-gregarism, anti-nombrilism scrise în România. Deplângând inexistența unei culturi publice de înaltă ținută, autorul coboară la rădăcina lucrurilor: drama ar proveni din felul în care este înțeleasă la noi cultura și ideea de cultură, un spațiu «în care se țipă, se bârfește sau se hohotește, dar în care se ascultă puțin, se înțelege și mai puțin și în care sunetul calm al discuției se aude rar». E vorba de o decădere sau de o continuitate? Numele invocate de H.-R. Patapievici în sprijinul tezei sale sugerează mai degrabă că așa am fost întotdeauna: la 1921, când B. Fundoianu biciuia provincialismul și spiritul servil-imitator, la 1934, când Eugen Ionescu ne descria drept o cultură minoră a falselor căutări și a falselor probleme, la 1982, când Ioan Petru Culianu vitupera sterilitatea absolută a creației postbelice. Cu un cuvânt dur, am fi o cultură second-hand. O construcție minoră, incapabilă să atingă maturitatea – nici ca proiect, nici ca valoare. Pentru H.-R. Patapievici, tragedia culturii din România se datorează înseși originii sale:

ea n-a crescut din adevăratele valori ale spiritului, ci din forma lor degradată, din așa-numita cultură generală. În România, spre deosebire de civilizațiile avansate, filozofia și științele n-au jucat roluri importante în conturarea culturii publice, rămasă pe mâna «literatorilor». Miza pe expresivitate, în dauna profunzimii, preeminența «frumuseții» în fața «inteligenței», subminarea disciplinei de-o umoare mereu cârcotașă n-au îngăduit decât o evoluție lipsită de armonie interioară, nașterea unui corp de idei gata îmbătrânit, fără flexibilitate și, finalmente, inutil. H.-R. Patapievici reproșează revistelor de specialitate absența polemicii de idei și a pasiunii. Acest lucru s-ar explica prin decalajul în timp față de țările de unde s-au importat nu doar ideile ci și «punerea lor în pagină». Prin urmare, ce rost are polemica, dacă lucrurile sunt gata clasate, fixate demult în conștiința puținilor înși interesați de ele? În viziunea lui H.-R. Patapievici, cultura română s-a dezvoltat în straturi suprapuse, incapabile de dialog, neinteresate unele de altele, așa cum un negustor nepriceput așază într-un galantar mărfurile într-o perfectă indiferență față de conținut, culoare, preț sau utilitate. Că la originea acestei construcții mortuare stă sau nu «cultura generală», se poate discuta. Dar că majoritatea produselor culturale românești sunt marfă inertă, pare a fi, în această logică, o axiomă. Ceea ce contestă autorul nu este valoarea culturii de la noi, ci proasta ei plasare în raport cu marile curente de gândire contemporană. Cei proveniți din spațiul științelor pozitive nu scapă nici ei maladiilor naționale. Și cum ar scăpa, când în revistele de specialitate românești «tonul este mohorât, fraza boantă, lexicul imposibil, autismul profesional fără scăpare»? Așadar, problema e mai largă. Specialiști sau publiciști, savanți sau comentatori, cu toții împart responsabilitatea stării de insignifianță și obsolescență a produsului final – cultura publică. Dacă luăm în considerare că în vârful piramidei tronează Marele Vinovat, Statul însuși, «anacronic și imbecil [...] adăugând tuturor acestor clivaje mișcătoare opoziția dintre cultura oficială, care are atributul de națională, și restul culturii, căreia i se refuză, alături de subvenții, dreptul la orice atribut de stat», am obținut tabloul complet. Ce e de făcut? Cum să înlături efectul devastărilor produse de ceea ce H.-R. Patapievici numește «modelul culturii stratificate și ierarhice», născute din lipsa de comunicare între elita specialiștilor și consumatorii «culturii de masă»? Cum să salvezi o cultură care n-a dat filozofi, dar produce pe bandă rulantă gazetari? Cum să creezi un Karl Popper acolo unde nu există decât fii, nepoți, verișori și cumnați ai lui Caracudi? Răspunsul vine tranșant și spectaculos totodată: soluția constă în înlocuirea modelului culturii stratificate, adică al specialităților care nu comunică între ele, cu modelul roții: «Culturile speciale se desprind din cultura comună așa cum se desprind spițele din butucul roții. Culturile speciale comunică între ele atât prin cultura comună, cât și prin domeniile interdisciplinare, care se dispun între extremitățile spițelor contigue, pe circumferința care le unește pe toate. Fără cultură comună, culturile specializate își pierd și umanitatea și inteligibilitatea; fără culturi speciale, cultura comună își pierde substanța. Buna rânduială a culturii publice, în modelul culturii-roată,

ține de vigoarea butucului culturii comune, de tăria și multitudinea spițelor culturilor speciale, dar și de rezistența culturilor interdisciplinare, care se dispun pe talpa roții.» Mai simplu și direct spus, H.-R. Patapievici crede că maladiile culturii publice românești provin din tradiția superficialității, a rivalităților stupide între personalități, grupuri sau chiar provincii, precum și din diminuarea, până la eliminare, a filozofiei ca mediator și liant între specialitățile particulare. «Idei în dialog» își propune, în contrabalans, crearea unui spațiu în care inhibițiile, blocajele, adversitățile prostești să fie înlocuite de dialog, de «efortul de construcție, de auto-depășire și de obiectivitate». Cu aceste premise, e evident că ștacheta ridicată de H.-R. Patapievici e foarte înaltă. Oamenii trebuie duși la masa dialogului. Dar ei mai trebuie să și știe să dialogheze. Or, la acest capitol, stăm prost de tot. Mai în glumă, mai în serios, îl avertizam pe H.-R. P. că va fi greu să-și găsească suficienți colaboratori care să posede și competența și expresivitatea presupuse de un astfel de demers. L-am tachinat spunându-i că, de fapt, a gândit o revistă pe care o poate scrie, la parametri menționați, doar el însuși. Cum bine se știe, la noi specialiștii nu prea există, iar când se întâmplă să avem câte unul, el este – vorba lui Sorin Antohi – singurul pe domeniu. Mi-aș dori ca voința de construcție a directorului «Ideilor în dialog» să poată institui premisele unei întâlniri de gradul trei: adică apariția, în scurtă vreme, a unei populații de indivizi în care să se combine competența lui Aristotel cu forța de penetrare în mase a lui Mircea Dinescu! Numai această imagine, și tot era nevoie de un astfel de «Manifest». Nu-mi rămâne decât să sper ca «Idei în dialog» să se ridice, prin autorii săi, la înălțimea noului pașoptism spre care ne invită H.-R. Patapievici și la înălțimea intelectuală a strălucitului ei întemeietor”. □ Alex. Ștefănescu scrie despre *Regizarea succesului*: „În viața literară din România se extinde un obicei rușinos: regizarea succesului. Pe mulți autori nu-i mai interesează să-i emoționeze pe cititori, să-i cucerească, să se facă admirați de ei, ci să li se recunoască, formal, calitatea de scriitori (pe care o și menționează, de altfel, pe cărțile lor de vizită). Fiecare etapă a recunoașterii acestei calități este parcursă cu tenacitate și uneori cu o agresivitate primitivă, care strică farmecul vieții literare. Competiția liberă a valorilor este înlocuită de o competiție trucată, cu un rezultat cunoscut dinainte. De fapt, sintagma «regizarea succesului» este prea elegantă pentru a defini fenomenul. Este vorba, în realitate, de strădania unor autori de a obține succesul cu forța, inspirând frică sau greață celor care urmează să se pronunțe asupra textelor lor. Nu se mai practică seducția, ci violul. Acțiunea de tâlhărie-cerșetorie începe cu luarea cu asalt a redacțiilor revistelor literare. Solicitanții se poartă ca și cum ar fi venit la o primărie pentru a-și cere un drept al lor, inalienabil. Ei uită că este vorba de instituții particulare, care pot accepta sau refuza să-i publice în funcție de raportul cerere-ofertă de pe piața literară. Redactorul de la o revistă literară nu are imunitate nici când se află în afara redacției. Tratat ca un cititor de serviciu cu program non-stop, el este oprit pe stradă sau i se telefonează acasă la orice oră din zi și din noapte, indiferent de

starea lui de spirit și de împrejurare. (În ceea ce mă privește, am povestit adeseori ce pătesc din cauza profesiei mele de critic literar. Reiau numai câteva exemple. Un autor cu care nu mai vreau să am de-a face, pentru că e prost-crescut, m-a obligat să primesc un manuscris al lui, băgându-mi-l cu forța în buzunar și somându-mă să-l citesc, întrucât în asta ar consta obligația mea profesională. Altul, medic stomatolog, profitând de faptul că îi eram pacient, a întrerupt intervenția, m-a lăsat cu gura plină de feșe și a început să-mi citească din creația lui. Iar altul m-a sunat la telemobil, când mă aflam pe stradă, și m-a obligat să ascult un capitol întreg dintr-un roman, până când – din fericire – mi s-a descărcat complet bateria.) La fel de insistenți sunt autorii lipsiți de talent (dar și unii talentați) când vor să-și publice cărțile. Nu-i interesează că produsul muncii lor nu are căutare, că librarii refuză să-l difuzeze, că publicul îl ignoră cu desăvârșire. Pentru ei tipărirea unei cărți reprezintă un scop în sine, urmărit cu fanatism. De fapt, nu un scop în sine, ci un mijloc de a-și crea obsedantul statut de scriitori. La nevoie găsesc finanțatori pentru a-și publica scrierile: directori de bănci sau de crescătorii de păsări sau de restaurante care, necunoscând ierarhia de valori din lumea literară, cred în mod greșit că fac un gest de sprijinire a culturii române investind bani în cărți lipsite (de cele mai multe ori) de orice semnificație literară. Urmează lungile și extenuantele bătălii pentru premiile literare, pentru smulgerea unor cronici favorabile de la criticii literari, pentru participarea la festivaluri de literatură, pentru intrarea în Uniunea Scriitorilor, pentru traducerea «operei» în alte limbi, pentru prezentarea ei în manualele școlare. Momentul apoteotic îl constituie apariția (și ea aranjată) a unei monografii despre ambițiosul autor, monografie în care sunt transcrise la sfârșit, tot felul de «referințe critice», inclusiv frazele binevoitoare rostite, la cheful, de diverși critici literari, ca și fotografii din albumul familiei, însoțite de explicații de genul: «mama scriitorului, privind în zare, cu gândul la regatul cuvintelor peste care va domni fiul ei»). Având acte de identitate de scriitor (fie și falsificate), eroul nostru organizează «lansări», participă la emisiuni TV, își pune pe ușa de la intrarea în apartament o tăbliță pe care scrie «X – membru al Uniunii Scriitorilor»). Chiar și după moarte se mai agită puțin ca să fie îngropat într-un cimitir select, pe Aleea Scriitorilor. Așa se consumă o viață de impostură, derulată (în cele mai multe cazuri) în afara literaturii. Succesul adevărat – indicat de interesul și pasiunea cu care sunt citite cărțile cuiva – nu este cunoscut niciodată de acești scriitori autoinventati și autoprocamați, cu complicitatea unor critici literari paralizați de teamă sau silă. Așa cum există o lege care pedepsește hărțuirea sexuală, ar trebui instituită și una care să sancționeze – drastic – hărțuirea literară”. □ Paul Cornea, ajuns la 80 de ani, este omagiat de Mihai Zamfir (*Profil și efigie*), Marius Chivu (*Paul Cornea – Autorul romantismului românesc*), Nicolae Manolescu (*Paul Cornea – Profesorul nostru*). □ Cristian Teodorescu semnează articolul *Cenzura publică*: „Cei mai mulți dintre noi își invocă, frenetic, în public, organele genitale. Ca și cum ar rosti o interjecție oarecare. Tinere grațioase care ies în grup de la cursuri

își atribuie, cu voce ridicată, un organ pe care e greu de crezut că l-ar avea. Nu fac asta pentru a atrage atenția asupra lor; discută între ele. Domni în vârstă, corect îmbrăcați, din categoria celor care polemizează prin autobuze, te înjură ca ultimii boschetari când li se termină argumentele. Tinere doamne care își fac confesiuni în timp ce-și plimbă copiii în parc, cu landoul, se plâng de aventurile soților lor într-un limbaj mai deocheat decât cel la profesionistelor de pe «centura» Bucureștiului. Cum reacționează opinia publică atunci când aude așa ceva? Cel mai adesea opinia publică se amuză. Se mai crispează câte o doamnă din alte vremuri sau vreun bătrân care își plimbă senin sărăcia și, eventual, insigna de veteran de război. Persoane cărora nici pușcăria politică de ieri, nici lipsurile umiltoare de azi nu le-au tăiat obișnuința de a spune ce cred, în public. Aceeași opinie publică amuzată în autobuz de exprimările pe care le aude devine combativă în grupuri mici, după ce se întoarce cu picioarele pe trotuar. Și cum își exprimă ea revolta față de expresiile porcoase de care a făcut haz ? Din câte aud, cetățeanul revoltat folosește același set de expresii care îl contrariază în public la alții. Mă străduiesc să bag la cap toate schimbările care au loc în limbajul public și să le și înțeleg. Asta din reflex de prozator. Dar ca om obișnuit nu pot spune că mă amuză. În 1990, expresiile tari folosite în public aveau măcar o anumită semnificație. De la revolta față de sistem, până la disprețul cu care omul de rând își lua revanșa împotriva disprețului cu care a fost tratat de regimul totalitar timp de patru decenii. Și pe cine își putea vărsa mai bine oful omul de rând dacă nu tot asupra omului de rând ? Mai ales că era și întărit politic să facă asta. Să mai amintesc de uriașul impact pe care l-au avut asupra opiniei publice așa-zisele pamflete din săptămânalul România mare, începând de la amenințările cu moartea și încheind cu vorbele jingoase, de chivuță beată, cu care Alcibiade, dovedit apoi a fi Corneliu Vadim Tudor, își taxa adversarii de tot felul ? Să mai amintesc și că pamfletul de tip România mare a fost luat ulterior drept model de ziariști care, chipurile, voiau să-l înfrângă pe CVT, folosind armele sale? Despre lumea asta scriu unii dintre prozatorii noului val. Pot ei inventa, din respect la putoare, alt limbaj decât cel pe care îl auzim? Cărțile lor și-au câștigat elogiile criticii și o certă notorietate, astfel încât câțiva dintre ei au ajuns citați în manuale. Și, firește, profesorii le recomandă elevilor să citească aceste cărți. Dar, scandal, părinții care își aruncă ochii în bibliografia recomandată progeniturilor lor se revoltă împotriva «porcăriilor» pe care trebuie să le citească niște copii nevinovați. Înțeleg îngrijorările părinților: cuvântul scris transformă în normă cuvântul care altminteri zboară. «Adică asta învață copilul meu la școală? în loc să-l deprindă să vorbească frumos, profesorul îmi somează copilul să citească toate scârbăvnicile pe care le aude pe stradă?» Recunosc că mi se întâmplă să mai fiu șocat de ceea ce citesc astăzi. Dar asta nu mă împiedică să-mi amintesc ce citeam, până în '89, în cărți traduse care apăreau la edituri serioase. Și-mi aduc aminte ce discutam noi, optzeciști: dacă tu, român, făceai o descriere mai decoltată, ți-o tăia cenzura. Dar dacă într-o traducere apăreau descrieri «de pe ulița mică», vorba lui Creangă,

asta ținea de specificul autorilor traduși. Azi, scriitorul român necenzurat oficial ignoră tabu-urile impuse până în '89. Dar ce poate face el împotriva cenzurii publice, care prelungește interdicțiile fostei cenzuri prin protestele părinților indignați?"

4 noiembrie

● [„22”, nr. 765] Rodica Palade realizează un interviu cu Traian Băsescu (*Eu voi fi președinte*): „Cu mine, ca ministru al Transporturilor în 5 guverne, ca om care a participat la structurile europene specifice transporturilor, ca primar general al Capitalei, o capitală în care, anul trecut, s-au investit 800 de milioane de euro, niciodată n-a funcționat compromisul, întotdeauna a funcționat legea. Din acest motiv, nu tolerez nimănui ieșirea din lege. [...] * *D-le Băsescu, [...] discursul dvs. de până acum a avut un pigment destul de pronunțat de populism și de naționalism. Vizați cumva un alt bazin electoral? Cel al lui C.V. Tudor, de pildă?* * Să discutăm după campanie. * *Adică nu vreți să vă dezvăluiți?* * Nu. * *Totuși, cum explicați acest discurs? Ce strategie aveți?* * Vreau să fim foarte clari. Este un discurs care vizează un anumit bazin electoral, pe de o parte, și, pe de altă parte, este un discurs de care nu-mi este rușine. Pentru că în ziua de azi a fi patriot în România se pare că a început să fie o rușine și să fie confundat cu extremismul. Uitați-vă la emoția care-i cuprinde pe americani, atunci când își văd steagul! De ce n-am fi și noi o țară care-și respectă propriile simboluri, interesul național, o țară cu un comportament demn, care n-are nevoie să tot semneze contracte dezavantajoase pentru pozele premierului? * *Ați avut succes cu un asemenea discurs? Mă gândesc la cele două zone în care ați fost, Ardeal și Moldova.* * Sigur. * *Unde a mers mai bine?* * Peste tot în țară. Un discurs care face referire la demnitate națională, la responsabilitatea față de țară, la respectul față de simbolurile naționale are succes. Pentru că românii sunt niște oameni care țin la țara lor, nu sunt oameni cărora le e indiferentă țara lor, oricât de mult s-a «lucrat» la tocirea sentimentului de apartenență la națiunea română și la România. * *Ați spus că, în calitate de președinte al României, vreți să întăriți instituțiile statului. Dar toată lumea știe cât de departe este promisiunea pe care o face un candidat la Președinție față de ceea ce, în fapt, poate el să facă.* * Aici ne despărțim ca puncte de vedere și vă contrazic. Instituția prezidențială este o instituție extrem de puternică în România, nu numai pentru că are în control direct serviciile de informații, Ministerul de Interne, Ministerul Apărării, Ministerul Justiției, prin Consiliul Suprem de Apărare a Țării, dar, constituțional, este extrem de puternică, ca urmare a efectelor art. 80 din Constituție. Acest articol a fost identic și înainte de revizuire, și după. În art. 80, alin. 2 se spune, printre altele, foarte clar că președintele țării «mediază» între societate și instituțiile țării. Asta nu înseamnă că președintele doar constată problemele din societate, așa cum au făcut până acum Ion Iliescu și Emil Constantinescu. Acest articol, în interpretare corectă, îl obligă pe președintele statului să preia problemele societății, să meargă

cu ele în fața instituțiilor statului – spre exemplu, în fața guvernului – și să le rezolve. Președintele statului, prin responsabilitatea pe care i-o da chiar puterea, nu este un simplu purtător de mesaj. Puterea trebuie însoțită de responsabilitate. Oamenii care vor să fie președinți ai României trebuie să înțeleagă că nu au numai putere, ci și extrem de multă responsabilitate față de cei care le dau votul. Iar art. 80 alin. 2 din Constituție exact asta consfințește: iei problema din societate și te duci cu ea în fața instituțiilor statului și o rezolvi. În interpretarea lui Ion Iliescu, funcția de mediator înseamnă, spre exemplu: constăți că în societate este sărăcie, că sunt 4 milioane de săraci. După Ion Iliescu, ar trebui să-i pui pe cei 4 milioane de săraci de o parte a mesei, să pui 10 miniștri de partea cealaltă a mesei, tu să te așezi în capul mesei și să spui: «acum discutați, că eu v-am adunat, am mediat». Nu e adevărat. Să mediezi problemele societății înseamnă să fie guvernul de o parte a mesei și președintele, ca reprezentant al societății, de partea cealaltă a mesei și să discute până rezolvă problema. Președintele își suflecă mânecile și lucrează cot la cot cu guvernul pentru rezolvarea problemelor societății, fie că e problema sărăciei, fie că e problema mediului de afaceri, a educației sau a sănătății. Asta înseamnă să mediezi: să fii responsabil în a găsi soluții pentru segmentele din societate care sunt afectate într-o problemă sau alta. Sigur că nu toate au o rezolvare peste noapte, dar acest tip de activitate trebuie să fie o constantă permanentă a președintelui. Deci, președintele are o enorma responsabilitate, nu numai putere. Până acum, după '90, nici un președinte al României nu și-a îndeplinit această misiune, probabil cea mai importantă. * *Cum vă veți plasa în procesul de aderare la Uniunea Europeană? Sunt semnale că iarăși am putea fi decuplați de bulgari.* * Cum mă voi plasa față de procesul de aderare? [...] părerea mea este că România trebuie să-și schimbe modul de a se îndrepta către Uniunea Europeană, ceea ce înseamnă trecerea de la integrarea pe așa-zise relații la integrarea pe treabă serioasă făcută la București. Atunci vom fi respectați. Acum suntem acceptați pentru că mai dăm un contract ici, mai dăm un contract colo, mai dăm niște copilași pe dincolo și uite-așa, ușor-ușor, câștigăm bunăvoință să mai facem cate un pas mic. România va face cel mai mare pas când va privi integrarea cu seriozitate și când va înțelege doua lucruri fundamentale: 1) că integrarea se face în România și că aici trebuie să îndeplinim toate obligațiile pe care ni le-am asumat în procesul de negociere – și vor fi obligații extrem de grele, asumate de guvernul Adrian Năstase – și 2) că integrarea se va face atunci când vom înțelege că acest proces nu este o problemă a Guvernului României, ci a poporului roman. De ce e o problemă a poporului roman? În primul rând, pentru că factura procesului de integrare o plătește fiecare român. [...] * *Cum veți trata parteneriatul cu Statele Unite?* * Va fi menținut. Este unul din pilonii forte ai politicii externe a României și vă pot spune că, dincolo de procesul de integrare în UE, vizez în primul rând consolidarea poziției României în NATO. România este un partener, un membru NATO cu un potențial excepțional: o populație de 22 de milioane, o armată care se modernizează continuu și o poziționare la limita

de sud-est a NATO, care reclamă un tratament pe măsura importanței noastre. România trebuie să fie importantă pentru Orientul Mijlociu, pentru relația cu Ucraina și Rusia, importantă pentru relația cu țările fostei Iugoslavii. Din acest motiv, consider că România trebuie să aibă și să mențină un parteneriat strategic cu Statele Unite ale Americii. Și aş vrea să răspund la întrebarea care simt că vă stă pe buze: «Dar relația Europa-America cum o veți gestiona?». Deocamdată, UE nu are o politică externă unitară. Atributele de politică externă nu au fost cedate de nici unul din statele UE la nivelul Comisiei Europene. Deși sper să nu se mai întâmple, probabil că în situații cum a fost cea cu Irakul din nou vom vedea o Europă vorbind pe două voci. [...] Până când UE nu va avea o politică externă unitară – iar noi, ca membri ai UE, vom fi un bun membru al Uniunii, respectându-ne toate angajamentele făcute la nivelul Comisiei Europene –, până atunci, partenerul nostru strategic de politică externă rămân Statele Unite. Parteneriatul cu Statele Unite trebuie întărit continuu, ca un pilon de politică externă și de influență a României în lume”.

9 noiembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 246] În *Detabuizările continuă...*, Paul Cernat scrie despre romane de Dragoș Bucurenci – *RealK* (prefață de Florin Iaru, Editura Polirom, 2004) și Claudia Golea – *Vară în Siam* (prefață de Lucian Vasilescu, Editura Polirom, 2004): „Procesul «renunțării la tabuuri» de care se vorbește în legătură cu proza noastră tânără și foarte tânără continuă neabătut: fenomenul aspiră să se constituie în direcție – expresie a noii mentalități consumiste și a «emancipărilor» sale hedoniste, experiențialiste. Au început să fie explorate, cu rezultate estetice variabile, psihologia scabroasă a adeptilor telefoniei erotice (Ioana Bradea), extravaganțele erotico-exotico-narcotice (Claudia Golea), fantezmele homosexuale și lesbiene (Adrian Schiop, Cecilia Ștefănescu), violența juvenilă lumpenă și promiscuă, în stil hip-hop (Alexandru Vakulovski, Ionuț Chiva, Dan Țăranu), teoria și practica drogurilor (Dragoș Bucurenci, Alexandru Vakulovski, Claudia Golea), milenarismele new age și patologiiile neo-tribalismului autohtonist (Bogdan Suceava), alienarea infantilă prin violența media (T.O. Bobe) s.a. Înainte de a vorbi despre o eventuală poetică autoficțională a «noului val» ar merita, cred, făcute o sociologie și o analiză de mentalități. Pe lângă trend-ul deja menționat există și o linie mai puțin agresivă, în care demitizarea copilăriei și adolescenței (ex. Cezar Paul-Bădescu, pe urmele mai «vârșnicului» Ovidiu Verdeș) se întâlnește cu antropologia cotidianului post-comunist în prozele lui Lucian Dan Teodorovici, Dan Lungu, Sorin Stoica, Cosmin Manolache și ale altor câtorva). Există și câțiva autori mai greu clasabili precum Radu Pavel Gheo și Florin Lăzărescu, dar tonul receptării îl dau «tinerii furioși»”. □ La *INFOMinisteriale* se raportează: „– *Ministerul – dat în judecata?* În cadrul ediției a VI-a a Galelor Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România – APLER, desfășurate săptămâna trecută (3-6 noiembrie), reprezentanții

revistelor și editurilor membre au protestat vehement împotriva Ministerului Culturii și Cultelor, acuzând în primul rând faptul că MCC n-a acordat încă subvențiile pentru cărți anunțate ca fiind aprobate în urmă cu câteva luni, în urma jurizării Comisiei de finanțare a culturii scrise. Prezentă la reuniune, reprezentanta MCC, Marilena Gugă, a explicat că întârzierea se datorează controalelor Curții de Conturi, care a identificat nereguli în decontarea subvențiilor pentru cărți acordate anul trecut. Încercând să liniștească spiritele, Marilena Gugă a declarat că imediat ce se va încheia operațiunea Curții de Conturi, deconturile pentru subvențiile pe anul 2004 vor fi operate. Editorii au replicat că perioada rămasă până la sfârșitul anului e foarte scurtă, încât s-ar putea ca funcționarii MCC să nu mai aibă timpul fizic pentru a întocmi toată documentația necesară, pericolul fiind returnarea banilor la buget în urma necheltuirii lor. Însă ei, editorii, chiar au trimis în tipografiai cărțile selectate pentru subvenționare de către amintita comisie, au acumulat datorii și riscă să nu le mai poată achita dacă temerile li se vor adevăra. Pe scurt: Ministerul nu și-a respectat angajamentele, drept pentru care participanții la Galele APLER au menționat și posibilitatea dării în judecată a MCC din cauza neîndeplinirii obligațiilor sale legale...”

10 noiembrie

• [„Cultura”, nr. 35] În cadrul grupajului *Sunt intelectualii vedete*, C. Rogozanu semnează textul *Vedete versus Idoli*: „Starea actuală: se face multă recenzie de complezență; chiar și tinerii «cronicari» au început să facă, mai mult decât politici editoriale, politici personale de parvenire culturală. Astfel de strategii sfârșesc, de obicei, într-o laudă aproape continuă... Atacurile se produc doar calculat, doar într-o direcție bine stabilită. Nu sunt inovații întru totul. Pentru că această atitudine este determinată și de forța idolilor care supra-reacționează de câte ori cineva îndrăznește să se îndoiască de calitatea unei cărți venite din zona rarefiată a cultului culturii... Așa se face că avem un foarte puternic discurs de certificare a valorilor. Atenția a fost deturnată către o retorică a «crizei de valori», când, de fapt, avem de-a face cu o inflație de valori. E un fapt ușor de verificat: e de ajuns să deschidem aproape orice revistă culturală și, după ce numărăm ditirambii, ne va fi foarte clar că tocmai am citit recenzii la cărțile unei duzini (cel puțin) de genii. Această situație este generată și de superficiala atingere a revistelor de profil cu regimul privat, cu regimul concurenței cât de cât libere pe piața publicațiilor. Lumea culturală așteaptă fonduri, foarte puțini mai vor să vândă. Ei bine, critica vinde. M-aș abona instantaneu, eu și câteva mii, la o revistă culturală unde aș ști că pot găsi rubricile unor oameni care nu iartă, care își asumă riscuri vizibile, care se izolează în intransigență critică. Cu atât mai mult ar conta recomandările lor... [...] De ce este situația criticului atât de precară? 1. Pentru că nu mai citește literatură nouă străină. Criticul român s-a izolat într-un narcisism provincial în care tot ia și analizează aceiași câțiva autori români contemporani... Marile mize rămân pentru critica românească ce poziție

ar trebui să ocupe în top Marin Preda sau Nichita Stănescu. Cititorul român nu are recomandări serioase în ce privește literatura contemporană de calitate și de consum. 2. Instituțiile culturale (Academie, diverse institute, uniuni de creație) sunt mult prea influențate politic, funcționează clientelar. În 2004, România pare un fel de Insula Paștelui, un tărâm arid, presărat cu niște figuri imense și ciudate (a se înțelege «valori» absolute și «genii»). Singurele soluții rămân cartea străină sau, atunci când ai mai mult timp la dispoziție, literatură foarte nouă românească – până la apariția adevăratei critici, cititorul trebuie să se descurce singur”.

● **[„România literară”, nr. 44]** În grupajul *În memoriam Al. Vona* sunt prezente cu evocări Marta Petreu, Elena Ghirvu Călin, Doina Jela și Irina Mavrodin. □ Alex. Ștefănescu consemnează *Întâlnirile „R.I.”: Referitor la demonizarea elitei*: „Dacă e ultima miercuri a lunii, e un nou episod din serialul «Întâlnirile României literare». Așa s-a întâmplat și miercuri, 27 octombrie, când la Clubul Prometheus redacția revistei a organizat o discuție pe tema *Demonizarea elitei* (inițial, sintagma era interogativă – *Demonizarea elitei?* –, dar pe parcursul dezbaterii semnul întrebării a căzut). Au vorbit (completându-se reciproc, dar mai ales contrazicându-se) Nicolae Manolescu, Luminița Marcu, Valentin Protopopescu, Alex. Ștefănescu, Ciprian Șiulea, Gabriel Dimisianu, Mihai Zamfir, Daniel Cristea-Enache, Andrei Pleșu, Gabriel Andreescu, Ioana Pârvulescu. Asistența a fost, bineînțeles, mult mai numeroasă (dintre cei care au tăcut semnificativ făcând parte Adriana Bittel, Octavian Paler, Antoaneta Ralian, Livius Ciocârlie, Constantin Crețan și mulți, mulți alții). Pentru ca polemicile să nu ia forme devastatoare, unii reprezentanți ai elitei i-au cooptat cu larghețe, pe loc, în elită pe câțiva antielitiști, dar aceștia, circumspecți, au refuzat oferta, în timp ce în rândurile mulțimii de anonimi s-a auzit un vuiet rău-prevestitor. A devenit astfel evident faptul că disputa, veche de mii de ani, se va încheia doar atunci când apartenența la elită va fi asigurată democratic tuturor membrilor societății, de la naștere”.

17 noiembrie

● **[„România literară”, nr. 45]** În *Critica de a doua zi*, Adrian Terian scrie despre Cornel Regman: „Fără a înceta să reprezinte un stil inimitabil, Cornel Regman este expresia unui mod-de-a-fi-critic, încadrându-se într-un filon bogat care se întinde în literatura noastră de la Ilarie Chendi și Șerban Cioculescu până la, să zicem, Nicoleta Sălcudeanu și Mihai Iovănel. Șugubăț și peant, ludic și didactic, cârcotaș și tipicar, sceptic de serviciu care nu face rabat nici autorilor, nici operelor, Regman a fost și a rămas până la sfârșitul vieții un cronicar, practicând genul cu aceeași perseverență cu care l-a apărât împotriva detractorilor. Pentru autorul *Colocvialului*, cronica literară, acuzată de instabilitate și efemeritate, conține în filigran toate virtuțile criticii. Iată de ce, într-un interviu cu valoare testamentară, acordat lui Farkas Jenő cu puțin timp înaintea morții, cronicarul își situa propriile texte «mai aproape de studiu, de dezbateri, cu inserții

polemice în segmentul de <critică a criticii> care nu lipsește mai nici unuia din aceste ample comentarii critice» (*Ultime explorări critice*). Caracterizarea de mai sus se confirmă la lectura ultimei antologii regmaniene, cuprinzând o bună parte a cronicilor publicate de autor despre proza postbelică. Dacă ar fi să căutăm genul proximal al criticii sale, probabil că l-am găsi în acea «critică de a doua zi» pe care o invocă la un moment dat Cornel Regman: o critică aflată dincolo de impresie, pentru care «adițiunea, sortarea și – fatal – scăderea, operații sistematizatoare și valorificatoare deopotrivă, ar trebui să se situeze pe primul plan al preocupărilor». De altfel, tentativele lui Cornel Regman de a face puțină ordine în devălmășia istoriei literare nu sunt puține; criticul navighează cu suplețe printre jaloanele diacronice, teoretizează *en passant* și propune clasificări ingenioase – și surprinzătoare, dacă avem în vedere timpul scurt care s-a scurs de la apariția operelor. Analiza textelor este aproape întotdeauna precedată de preparațiuni ceremonioase, prilej de incursiuni în opera prozatorilor sau în cogitațiunile recenzenților. Astfel, înainte de a discuta cărțile a doi tineri prozatori (Bedros Horasangian și Ioan Lăcustă), cronicarul nu pregetă să facă o scurtă istorie a schiței în literatura română, reținând atât «tirania» modelului caragialesc, cât și meritul lui N. Velea și F. Neagu de a fi «dez-dramatizat» specia. [...] Alteori, înainte de a «întâmpina» cartea, autorul îi «întâmpină» (și nu cu ofrande!) pe ceilalți cronicari. [...] Două lucruri reies de aici: mai întâi, chiar și atunci când comentează cărți de proză, Cornel Regman continuă să rămână un critic al criticii. Doar partenerii de dialog se schimbă (de la Al. Piru sau Valeriu Cristea la Alex. Ștefănescu); polemica rămâne. În al doilea rând, vocația polemică, plăcerea de a fi mereu în răspăr îl conduce pe critic (*malgré lui*) la ceea ce el însuși numea «lectura piezișă». Nu e vorba numai de judecățile valorice, [...] ci și de cele hermeneutice». □ Liviu Papadima semnează un eseu despre generația optzecistă (*Prezentul de ieri, de azi și de mâine*): „În profunzime și în bună parte înconștient, cred că optzecismul s-a lansat în aventura concilierii unor atitudini contradictorii. Autorii de prim plan ai generației au vrut să readucă, prin scrisul lor, existența concretă și nemijlocită într-un spațiu public saturat de ipocrizie, de minciună și de îndoctrinare, în care literaturii îi rămăsese să aleagă între rolul de imaginar compensator și acela de manual de supraviețuire. Pe de altă parte, tot ei au nutrit conștiința apăsată a «artefactului» literar, a scrisului fatalmente înscris în convenții și uzanțe, a «însenării» estetice nu doar necesare, ci inevitabile. Fără să clameze, ca avangardiștii interbelici, cu care au fost grăbit și impropriu asociați de către o parte din critica vremii, optzeciștii s-au pus, dimpotrivă, în postura «profesionistului» stăpân pe tainele meseriei. Au fost, și în parte mai sunt, un fel de «experți autenticiști», amalgam instabil, uneori spectaculos, alteori contrariant. Au avut, fără doar și poate, un proiect «democratic», de deschidere a literaturii către cititorul obișnuit, prea puțin interesat de zona trăirilor excepționale rezervate prin cutumă poeziilor și prea puțin convins de pretenția romancierilor de a da sens realității prin imaginație. Însă împlinirea acestui proiect a urmat foarte adesea

căile întortocheate ale artificului tehnic sofisticat, ale întrețeserilor intertextuale rafinate, ale jocului livresc, ale aluziei și parodiei, ale citatului ascuns, deturnat, ale referinței oblice ș.a.m.d. Concepte pivot ale poeziei optzeciste, autenticismul și textualismul sunt cele două principii polare care se regăsesc, în doze și raporturi variabile, în mai toate cărțile generației”. □ Rodica Zafiu scrie despre cuvântul „Căpșunar”: „Rapiditatea cu care intră în circulație inovațiile lingvistice – deopotrivă formale și semantice – poate fi ilustrată cum nu se poate mai bine de un titlu jurnalistic recent: «Căpșunarii din Irak» («Evenimentul zilei» = EZ, 3701, 2004, 3). Presupunem că o persoană care nu a urmărit în ultimii ani evoluțiile sociale și lingvistice românești (un român, să zicem, stabilit de mai multă vreme în străinătate, sau retras în munți, sau prins de o muncă foarte importantă, care nu i-a mai permis să urmărească mass-media) nu va înțelege mare lucru dintr-un asemenea titlu prea puțin transparent. Cuvântul *căpșunar* este un derivat foarte nou, neînregistrat de dicționare; căpșunarul cuprins în dicționarul academic al lui Pușcariu, în 1940 (și reluat de *Micul Dicționar Academic*, 2001), este de fapt un alt cuvânt, rar și cu sens nesigur: «insectă nedefinită mai îndeaproape». În plus, în titlul citat sensul cuvântului nu este unul imediat motivat, ci reprezintă o extindere accidentală. Sensul de bază al unui derivat cu sufixul -ar suferă de o anume ambiguitate, pentru că asociază calitatea de agent cu un obiect, fără a indica exact tipul acțiunii: căpșunarul este, în principiu, cel care cultivă căpșuni, dar poate fi și cel care le culege, sau (cazul insectei, probabil) cel care le mănâncă. În utilizarea actuală, sensul dominant, impus de limbajul jurnalistic, a fost de la început legat de un fenomen specific, de amploare și spectaculos: numărul mare de români plecați să câștige bani prin munci sezoniere în agricultură, mai ales în Spania, la cules de căpșuni. Desigur că termenul a fost simțit ca un derivat ușor ironic – mai ales că sufixul de agent -ar se folosește mult în limbajul familiar. Am mai amintit acum câțiva ani de numeroasele derivate familiar-argotice pe care le-a produs: *miștocar*, *șmenar*, *caterincar*, *plopar*, *dințar*, *pozar*, *măturar*, *gășcar*, *ciumecar*, *giolar*, *maimuțar*, *pachetar*, *presar* etc.; sufixul are și valoarea specială de element redundant, aproape asemant, în *prietenar*, *jupânar*, *străinar*. Limbajul jurnalistic utilizează mult sufixul -ar, în cuvinte preluate din alte surse sau în creații proprii; unele rămân experimente izolate (am mai citat, între creațiile ad-hoc glumețe, pe *iogar*), altele se impun până la a deveni aproape termeni standard (de exemplu, *boschetar*). [...] Revenind la *căpșunar*, confirmăm că termenul are în utilizările actuale mai ales sensul de «culegător de căpșuni» [...]. Într-un citat, cuvântul apare însoțit de un derivat similar, *măslinar*, care nu a avut însă mare succes: «chiar dacă, din când în când, mai trag la măsea, căpșunarii și măslinarii români sunt iubiți de spanioli» (gadianul.ro). Cuvântul *căpșunar* apare uneori și cu sensul de «cultivator de căpșuni» [...]. Sensul de «culegător» absoarbe însă adesea și informația contextuală, astfel încât cuvântul este folosit și pentru a desemna, generic (și ușor persiflant), orice persoană care muncește în străinătate [...]. Așa

se poate ajunge și la utilizarea surprinzătoare de la care am pornit: cei plecați să câștige în Irak fiind numiți «câpșunari» printr-un abuz ironic care creează și o imagine antifrastică. Cred că, între toate posibilele meserii care au atras români peste hotare, cea de câpșunar tinde să devină emblematică pentru că frapează mai mult imaginarul colectiv: printr-o anume frăgezime idilică și autoironică”. □ Adriana Bittel îl omagiază pe Iordan Chimet (*O minune de om: Iordan Chimet*): „Într-un bloc din Balta Albă, trăiește în București un scriitor care și-a făcut și din existența lui, înainte și după '89 fără hiat, o operă exemplară. Trăiește modest, ca toți pensionarii, singura sa avere fiind multe scrisori, desene și manuscrise primite de la iluștri artiști ai veacului XX. Nu-și exhibă niciodată meritele morale și culturale care i-ar fi îndreptățit o senectute mai lesnicioasă. Consecvent cu sine, continuă să lucreze pe gratis, în timp ce pe scena publică se înghesuie impostori gălăgioși, oportuniști nerușinați, egolatri nesătui de onoruri și privilegii, ahtiați de notorietate cu orice preț. Iordan Chimet e un personaj neverosimil în lumea noastră, stânjenitor de curat, un fel de înger glumeț și băutor de bere, care mai crede în miezul ingenuu și bun ascuns în semeni, deși realitatea îl contrazice mereu. Nu l-am auzit niciodată plângându-se de nedreptate sau ingratitudine la adresa lui, n-are timp și energie pentru asemenea deșertăciuni, altele îi sunt preocupările, altruiste. E prins permanent în proiecte dificile, migăloase și, după avertismentele serioase pe care trupul i le-a dat, grija lui zilnică e să le ducă la bun sfârșit. [...] Poet, prozator, eseist, critic și istoric de artă, de cinema, scenarist și traducător, Iordan Chimet și-a păstrat peste mode și timp candoarea, capacitatea de a admira și iubi, încântarea în fața miracolelor vieții [...], năstrușnicia ludică, pasiunea pentru eroii arhetipali care vin de hac răului. O frumoasă nebunie optimistă în stare să străpungă straturi oricât de tasate de urât și ticăloșie. Pe aici, pe la noi, nu-s mulți ca el. Și-a asumat din adolescență răspunderea donquijotescă de a fi de partea libertății spiritului, a demnității, atât de primejduite în veacul absurd XX. [...] cel mai cunoscut titlu publicat de Iordan Chimet rămâne *Antologia Inocenței – Cele douăsprezece luni ale visului*, apărută în 1972 la Ed. Ion Creangă, adevărată carte de câpătai pentru generația mea. Superba nebunie și truda inimaginabilă, de a selecta, structura și ilustra această carte cum nu se mai văzuse – un elogiu adus de scriitori și plasticieni din toată lumea purității, candorii, ingenuității – în condițiile de după Tezele din iulie, când botnița ideologică își strângea iar cureaua – îl definesc cel mai bine pe antologator. [...] Are pregătită în manuscris o ediție mult adăugită a *Antologiei Inocenței*, în patru volume, care va fi un eveniment dacă se va găsi editorul dispus să investească într-o capodoperă costisitoare. Iar în preajma zilei lui de naștere, în librării vor intra două noi cărți ce-i poartă semnătura: *Scrisori printre gratii* (Ed. Universal Dalsi, conținând corespondența cu personalități faimoase) și eseul *Cele două Europe, cele două Românii* (Ed. Noul Orfeu)”. □ Alexandru Matei scrie pe tema *Literatură „pură” și literatură „de consum”*: „Din ce în ce mai limpede, se conturează o mică industrie literară autohtonă. În Occident, ea există demult. Literatura de consum

nu mai înseamnă Sandra Brown, ci Paulo Coelho. Sau chiar Henry Miller. Ea nu mai poate fi ironizată sau denigrată, pentru că cei care o scriu, cei care o promovează și cei care o vând sunt profesioniști. Atributul «de consum» nu înseamnă că literatura pe care o caracterizează e proastă. Consumatorul nu e neapărat, așa cum unii ideologi vor să ne facă să credem, individul pasiv, incult și frustrat. Pentru a nu refuza o comparație la îndemână, cu toate simplificările și omisiunile pe care le implică, literatura de consum este, față de literatura «pură», ceea ce este muzica pop/rock față de cea simfonică. Jimi Hendrix față de Schoenberg, The Prodigy față de Stockhausen. Avem, de-acum, două literaturi – care comunică, desigur – și două regimuri de vizibilitate ale literaturii. În mare, avem o literatură care contestă literatura în chiar interiorul câmpului literar (ca Schoenberg în muzică, de pildă), dar recuperând realitatea literală (cum Stockhausen recuperează realitatea sonoră), și o literatură contestatară, anti-socială, dar, din perspectivă literară, obedientă unui model de reprezentare recunoscut – și, deci, vandabilă, recuperată de societatea de consum (ca Hendrix în muzică)”. □ Cronicar consemnează (*Redresarea prin lichidare*): „Observăm că unele publicații, și mai mult decât toate «Adevărul literar și artistic», sunt preocupate intens, de la o vreme, de existența Uniunii Scriitorilor. Îi examinează trecutul și prezentul, obiectivele, activitățile curente, felul cum este organizată și condusă. Îi fac și reproșuri cu nemiluita, dintre care unele se bat cap în cap: ba că este un turn de fildeș, ba că și-a deschis porțile prea larg, lăsându-se invadată de cohorte de veleitari. Cronicarul n-a intervenit în aceste discuții, socotindu-se oarecum parte, în cauză fiind instituția sub a cărei egidă revista noastră apare (v. și în pag. 1, sus). Sunt păreri și păreri, ne-am spus, toate trebuie înregistrate și cântărite în liniște. Un nou articol din «Adevărul literar și artistic», având aceeași temă-obsesie, Uniunea Scriitorilor, semnat de această dată de dl Ciprian Șiulea, îl obligă totuși pe Cronicar să reacționeze. De ce? Pentru că, spre deosebire de altele, acest articol lansează și o «propunere», una practică, nu alta decât aceea de a se desființa, de a se lichida U.S., ca măsură, cea mai bună, de redresare: «... unele instituții sau situații nu pot fi redresate decât prin lichidare». Ar fi un fel de soluție finală ce ne propune dl Șiulea. Nu se putea să nu reacționăm. La drept vorbind, articolul d-lui Șiulea nu atât prin teza sa radicală (lichidatoristă) ne-a surprins, cât prin faptul că este lipsit de rigoare. Or tocmai rigoarea era, printre altele, însușirea pentru care revista noastră i-a premiat, dacă dl Șiulea își mai amintește, volumul de debut *Retori, simulacre, imposturi*. Iar acum ni se înfățișează cu acest text lipsit de rigoare, împiedicat la tot pasul în contraziceri și pe alocuri, încă mai rău, lipsit de bună credință. Recurge, de pildă, la clișeul populist cu cheltuirea «banilor publici», când se știe prea bine, și oricând se poate proba, că U.S. nu din bani publici se susține ci din veniturile proprii. Sunt unele proiecte de amploare (d. ex. festivalul «Zile și nopți de literatură») pentru care solicită și sprijinul statului, obținându-l sau nu, de la caz la caz. Atât și nimic mai mult. Dar dl Șiulea ricanează: «Argumentul pe care-l folosesc uneori conducătorii

Uniunii, că aceasta se finanțează din veniturile aduse de propriul patrimoniu este nul: acel patrimoniu este tot bun public». Ce să spunem? Ori dl Șiulea nu știe ce este acela bun public ori, la fel de grav, dacă nu și mai grav, se preface că nu știe. D-lui Ciprian Șiulea i se par neclare principiile după care funcționează Uniunea Scriitorilor («USR nu are coerența pe care o dau respectarea unor principii clare»), dar i se par astfel pentru că nu corespund concepției sale (aceasta cu adevărat nebuloasă!) despre cum ar trebui să fie Uniunea: «Realitatea de acum a USR e, ca să rămânem la eufemisme, haotică. Organizația are și o natură sindicală, și una profesională, dar și o funcție de recunoaștere». Într-adevăr, are aceste trei funcțiuni, și mai are și altele, dar nu ca efect al vreunei stări de haos ci potrivit stipulațiilor din Statutul Uniunii, adoptat în Adunarea Generală. Le avea de altfel și vechea Societate a Scriitorilor Români, a cărei succesoare morală și patrimonială este Uniunea Scriitorilor (v. În Statut cap. 1, ar. 2). Dl Șiulea se contrazice în articolul său de la un paragraf la altul. Consideră mai întâi că elementele de protecție socială sunt «arbitrare și insuficiente», glumind totodată macabru pe seama faptului că «avantajul principal de a fi membru e că Uniunea te îngroapă pe cheltuiala ei». Că ar fi arbitrare elementele de protecție socială de unde știe dl Șiulea? Se ia după zvonistică, după inerentele nemulțumiri personale ale unuia sau ale altuia, țipate pe la colțuri? Sau a fost cumva de față la vreo reuniune a comisiei care decide asupra ajutoarelor sociale? Nu avea cum. Că sunt insuficiente ajutoarele desigur că așa este, dar de unde mai mult?, cel puțin deocamdată. Dar tot dl Șiulea, care îi plângea pe scriitori pentru insuficienta protecție etc. scrie ceva mai încolo: «Această funcție a protecției sociale nu are ce căuta, din principiu, în curtea USR». Și încă: «orice funcție de protecție socială, mai mult sau mai puțin explicită, trebuie să fie retrasă». Cu alte cuvinte, dacă tot e rău când e prea puțină protecție, poate va fi mai bine când nu va fi deloc. O propunere a d-lui Șiulea. Dar ce mai propune d-sa? Iată ce mai propune: «Banii de la buget, drepturile de autor moștenite de la vechiul Fond Literar, patrimoniul actual al USR și beneficiile produse de acestea trebuie alocate de către Ministerul Culturii». Asta cam sună a etatizare, a tutelare de felul aceleia pe care o exercitase cândva răposatul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste. Dar să nu ne speriem, căci tot dl Șiulea scrie ceva mai jos (în succesiune logică): «De altfel, finanțarea culturii ar trebui oricum scoasă din competența ministerului». Mai înțelegi ceva, iubite cititor! Să nu ne ambalăm, totuși. Dl. Ciprian Șiulea a venit doar cu o propunere, aceea de a se desființa Uniunea Scriitorilor spre binele ei. Teoria redresării prin lichidare e un patent care-i aparține. Lucrurile oarecum se complică dacă e să se țină seama de Statutul U.S. unde, la art. 59, scrie: «Desființarea Uniunii poate fi hotărâtă numai de Adunarea Generală prin votul a două treimi din numărul membrilor acesteia, iar lichidarea patrimoniului se face potrivit legii». Dar, la urma urmei, de ce-l tot batem la cap pe dl Șiulea cu Statutul? În fond, ca exercițiu intelectual pur, d-sa este liber să facă orice propunere, să se desființeze ONU, să se desființeze Asociația crescătorilor de albine, orice”.

18 noiembrie

• [„22”, nr. 767] Sub titlul *O carte fals sceptică* se publică intervențiile de la lansarea volumului lui Andrei Cornea *De la Școala din Atena la Școala de la Păltiniș* (Humanitas, 2004): „Sorin Vieru: Ultima carte a lui Andrei Cornea se înscrie în sfera istoriei filozofiei și a metafilozofiei, punând în discuție problema raportului dintre filozof și operă. Autorul cărții pornește de la observația evidentă că viața filozofului nu se identifică întotdeauna cu opera sa, biografia nu se suprapune perfect peste crez; nu o dată s-au putut constata incompatibilități, incongruențe, discordanțe. Andrei Cornea atacă problema aceasta dintr-un punct de vedere special: e vorba de evaluarea proiectului filozofic, de cântărirea intenției fundamentale a autorului operei. În mod deosebit interesează acele proiecte filozofice care vizează direct sau implică îndeaproape consecințe politice, morale și sociale și care pornesc de la presupuziția (cel puțin moderat) optimistă că lumea poate fi schimbată în bine. Cu excepția scepticilor și a pesimiștilor radicali, filozofii doresc intens și caută, inventează un viitor mai bun, o lume și un om mai bun, dacă nu chiar un om perfect. Filozofia a fost o sursă de proiecte gigantice. Este suficient să ne gândim la *Republica* lui Platon și la *Politica* lui Aristotel, două scrieri fundamentale propunând modele pentru o societate perfectă și un om perfect, sau cel puțin mult îmbunătățit. Dar asemenea proiecte se pot realiza numai parțial, când nu rămân simple deziderate, așteptări dezmințite de fapte. Reușitele sunt numai parțiale, precare. Pe de altă parte, nici în ordine ideală proiectele filozofice nu trăiesc într-o armonie prestabilită; dimpotrivă, ele intra în conflict și totodată contrazic propriile noastre așteptări și criteriile noastre de judecată. De aceea, după ce începe a constata scepticismul și relativismul care se nasc de pe urma conflictului dintre judecățile noastre asupra filozofilor și a proiectelor filozofice, Andrei Cornea încearcă să găsească o soluție de ieșire din fundătură în care ne duc până în zilele noastre relativismul sofistic și scepticismul moral. Ideea de bază a lui Andrei Cornea este că proiectul filozofic trebuie judecat după (cel puțin) două criterii distincte. În primul rând intră în joc criteriul veracității, al adevărului intrinsec al ideilor. Incontestabil, acesta este criteriul primordial. Dar între evaluările emise asupra ideilor se pot ivi divergențe radicale, în funcție de poziția filozofică proprie a evaluatorilor. Însă – observa autorul – mai intra în joc și un al doilea criteriu de evaluare a operei filozofice, fapt ce permite ca între păreri contradictorii să se poată găsi punți de legătură. Se poate ajunge la o înțelegere, la un acord, nu aprioric, ci aposterioric, dacă nu asupra valorii de adevăr a ideii filozofice, atunci cel puțin asupra onestității intelectuale a promotorului unui proiect; în alți termeni, este vorba de responsabilitatea și de autoimplicarea filozofului în proiectul său, adică în propunerea pe care o face pentru o lume mai bună sau, să zicem, în predicția de rău augur asupra catastrofelor care ne așteaptă în viitor. Indiferent dacă admitem că un proiect trece cu succes sau că, dimpotrivă, cade la proba aceasta, a veracității, examenul critic al binomului om-operă ne cere să punem în joc un al doilea criteriu, de natură etică, și anume

să clarificam măsura în care gânditorul s-a autoimplicat, cu toată ființa, în operă, în proiect. Este oare dispus autorul proiectului să-și asume până la capăt toate consecințele care decurg din propunerea lui și, mergând la limită, să accepte pentru sine aceeași viață pe care o propune ca o rețetă a fericirii, a perfecțiunii pentru alții sau pentru alte generații? Cornea se întreabă, de pildă, ce-ar fi spus Marx și Engels dacă ar fi trebuit să trăiască ei înșiși în statul comunist pe care l-au preconizat, dacă ar fi trebuit să suporte pe pielea lor dictatura proletariatului. În acest sens, un proiect ca acela marxist a putut suscita opinii divergente, în schimb, prin prisma celui de-al doilea criteriu, al responsabilității, adică al autoimplicării, lucrurile sunt mai clare. Nu ni-i putem imagina pe Marx și Engels trăind efectiv, «pe pielea lor», toate consecințele în societatea pe care au anunțat-o și pe care au pregătit-o! Proiectele filozofice de anvergură se împart în mod sumar în două categorii: sunt sau realiste, sau utopice. Iar proiectele utopice, la rândul lor – și istoria gândirii abundă în asemenea proiecte – admit o judecată mai profundă, după cum trec acest examen al autoimplicării. [...] Andrei Cornea: Sunt un sceptic, dar un sceptic moderat, care încearcă să găsească o ieșire din scepticismul absolut. De fapt asta este miza acestei cărți, care nu face decât să continue tema unei alte cărți a mea, *Turnirul Khazar*. În fond, suntem astăzi – nu numai astăzi, poate de mult s-a întâmplat, dar astăzi simțim faptul respectiv mai acut, – prinși între două ispite: una e, într-adevăr, ispita scepticismului radical și a negării din aproape în aproape a tuturor valorilor, a tuturor constantelor, cu consecința rătăcirii într-un relativism absolut în care numai contingența mai contează. Cealaltă ispita este cea a dogmatismului, a realismului mai încruntat sau mai senin, care pretinde că știe ce este realitatea – mă refer desigur la realitatea omenească –, care pretinde că știe care-i natura umana, cum sunt oamenii făcuți, ce le trebuie și cum trebuie ei să trăiască. Ei bine, toată istoria din ultimele secole a demonstrat că astfel de imagini fixe despre realitate nu se pot susține sau se susțin cu dificultate într-o epocă anume, după care sunt aruncate la coș. În fond, vedem astăzi întâmplându-se lucruri atât de ciudate, care în urmă cu 20-30 de ani i-ar fi făcut pe oameni să le privească ca pe niște lucruri oribile, iar astăzi au devenit niște lucruri comune. Sunt și în carte exemple. Prin urmare, eu mi-am propus să încerc să caut o soluție intermediară. La ea s-a referit și Sorin Vieru. Ea constă în a pune între paranteze problema de a ști ce este realitatea – desigur nu în a elimina-o, fiindcă preocuparea pentru realitate nu poate fi eliminată, dar a o pune între paranteze – și a ne întreba în primul rând ce trebuie să nu facem, mai degrabă decât ce trebuie să facem. De unde rezultă imperativul eliminării din start a anumitor proiecte, nu pe considerentul potrivirii lor cu o realitate, ce posedă o geometrie variabilă, ci pe considerentul unei neimplicări a autorului, a eului auctorial în propriul proiect, în orice caz pe considerentul unei «probe a responsabilității». Cred că acest mod de a judeca, pe care eu îl numesc opțiunea a doua, are multe dezavantaje și el nu e un panaceu, nu rezolvă orice, dar are măcar acest avantaj, e mai stabil, mai critic, mai etic. Nu îmbrățișează orice, din punctul acesta de vedere se cam ferește de

multe entuziasme, dar nu e nici inspirat de scepticismul radical. Oricum, această carte nu e decât fals sceptică. Duhul scepticismului, chiar dacă nu e complet învins, e băgat înapoi în sticlă, fie și pentru un timp”.

23 noiembrie

• **[„Observator cultural”, nr. 248]** Lucian Drăgoi semnează retrospectiva *Târgul internațional de carte Gaudeamus, ediția 2004*: „Duminică la ora 15.00 s-a mai încheiat o ediție – a 11-a – a Târgului Gaudeamus – carte de învățătură. Cu bune și cu mai puțin bune. Ca de obicei – mare afinență de public în weekend. Apropo: nu am prea înțeles de ce Târgul trebuia să se încheie la ora 15.00, și nu la 17.00 (precum Bookarest). O neinspirată «schimbare de peisaj» față de edițiile precedente a fost dispariția spațiului central, invadat acum de standuri editoriale. În aceste condiții, toate editurile și-au organizat lansările «la stand», în condiții mai mult sau mai puțin meschine. Permanent bruiți de anunțurile și reclamele de la megafoane, vorbitorii s-au văzut nevoiți să-și întrerupă în dese rânduri discursurile. Bufetele din incintă au fost mai prost aprovizionate ca oricând. Iar poetul Paul Daian, bufonul cu trompetă al târgurilor noastre de carte, a fost mai vulgar și mai neinspirat ca de obicei. Altminteri, Editura Paralela 45 a avut din nou o prezență masivă, cu zeci de titluri noi «desantate» în colecții consistente. Au fost și câteva apariții-eveniment, ca de pildă noua ediție a capodoperei lui Cervantes, *Don Quijote*, într-o remarcabilă traducere a lui Sorin Mărculescu. (Lansarea a oferit și prilejul unei animate dezbateri organizate cu sprijinul Institutului Cervantes.) Au existat și alte apariții notabile: *Jurnal (1959-1988)* de regretata Ioana Em. Petrescu, *La belle Roumaine* de Dumitru Țepeneag, *Bulevardul Eroilor* – romanul lui Andrei Bodiu, traducerile din Lotman, Sartre, Samuel Beckett sau Julia Kristeva. Editura Polirom a lansat vineri seara primul săptămânal cultural din afara Bucureștiului: ieșeanul «Supliment de cultură». Dintre noile apariții ale prolificiei și căutatei colecții de proză universală «Biblioteca Polirom», lansările de vârf au fost, în opinia mea, cele ale romanelor *Pianista* de Elfriede Jelinek (laureata Nobel pentru literatură pe 2003), *Fight Club* de Chuck Palahniuk și noul roman al lui Umberto Eco: *Misterioasa flacără a Reginei Loana*. O apariție de prim-plan a fost, fără îndoială, *Despre identic și felurit* (cea mai cuprinzătoare – și mai reprezentativă – antologie din opera poetică a lui Gellu Naum). Alte lansări de semnalat: volumul colectiv *Explorări în comunismul românesc* al cvartetului Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir și romanul lui Toma Pavel, *A șasea lumină*. Editura Humanitas a avut ca «vedete» cele două cărți ale lui H.-R. Patapievici: *Ochii Beatricei*. Cum arată cu adevărat lumea lui Dante și cele șapte conferințe grupate sub titlul *Discernământul modernității*, precum și cele două volume de proză din seria de autor Ana Blandiana, cărora li se adaugă câteva volume despre «umbrele» trecutului recent: *Moștenitorii Securității* de Marius Oprea, *Afacerea meditația transcendentală* de Doina Jela, Cătălin Strat și Mihai Albu, *Furtul unei națiuni*

de Tom Gallagher. Cu o «recoltă» diversă, abundentă și atractivă (în plină ofensivă de toamnă) s-a prezentat anul acesta Editura «Casa Radio», ale cărei audio-book-uri au înregistrat (pe CD) nume «grele», de la clasici la moderni și postmoderni. Editurile Idea, Cartier, ALL și Albatros au avut standuri bogate, cu noutăți care au reținut atenția cumpărătorilor. Dezamăgitoare (în ciuda ambalajelor «fătoase») a fost în schimb oferta Editurii Institutului Cultural Român (printre excepțiile pozitive: jurnalul de exil al Verei Călin). A trecut din păcate neobservată, căci nelansată o carte care a pus pe jar acum doi ani mediul intelectual românesc: *Cioran, Eliade, Ionesco. Uitarea fascismului* de Alexandra Laignel-Lavastine, apărută la Editura Est în traducerea Irinei Mavrodin. Printre absențele editoriale notabile (dar anunțate) a fost, și anul acesta, Compania. Dezbaterile și expozițiile pot fi înregistrate (în majoritatea lor) la categoria «bile albe». Premiile acordate de Societatea Română de Radiodifuziune în ultima oră a Târgului au fost însă, ca și în anii trecuți, un nou prilej de vorbe și de ipoteze. Cât de mult va fi vândut, de pildă, premiata editură Nemira (despre care directorul Societății Române de Radiodifuziune, Dragoș Șeuleanu, afirma că și-ar fi doborât propriile recorduri) rămâne de verificat. Oricum: cea mai vizibilă nouă apariție a acestei edituri a fost autobiografia kitsch a lui Dan Chișu. Cât despre politicieni, aceștia nu puteau rata nici de aceasta dată ocazia de a-și promova imaginea. Lansarea cărții-dialog a premierului Adrian Năstase cu Alin Teodorescu, ca și lansările celor două cărți ale președintelui Iliescu, au reprezentat noi ocazii de campanie electorală mascată în prag de alegeri. S-a lansat chiar și o carte de memorii a Mihaelei Moraru Ceaușescu – nepoata dictatorului –, apărută la obscura editură Meditații (sic!)... Târgul a reprezentat pentru analiști o nouă ocazie de a lua pulsul pieței noastre de carte. Iar pentru cititori, de a-și face provizii de cărți (cu reduceri de preț) pentru la iarnă. Să ne bucurăm, așadar!” □ În cadrul grupajului *Elite și/ sau elitism?* sunt adresate următoarele întrebări: „1. Credeți că în România elitele sunt «diabolizate»? De către cine? În ce constă «diabolizarea» elitelor? 2. Există vreo diferență între elită și elitism? Apartenența la elita presupune, implicit, o atitudine elitistă? Este legitim transferul de prestigiu în interiorul unui grup de elită? Altfel spus, simpla apartenență la un grup considerat «de elită» te transformă automat în reprezentant al elitei, indiferent de prestația individuală? 3. Reacțiile anti-elitiste sunt, automat, contestații la adresa elitei? Își poate cineva permite luxul de a desconsidera elitele? 4. Reacțiile anti-elitiste presupun, în mod obligatoriu, o ideologie de stânga? Anti-elitismul este sinonim cu comunismul?”. Răspund Vlad Alexandrescu (*Sper din toată inima că nu...*), Liviu Antonesei (*N-am deloc senzația asta!*), Andrei Bodiu (*Am început să scriu, am scris mai mult...*), Ștefan Borbély (*N-aș spune că în România de azi elitele sunt „diabolizate”*), Ioana Bot (*Desigur că în România sunt contestate elitele*), Matei Călinescu (*Elitismul nu-i nici de dreapta, nici de stânga*), Sanda Cordoș (*Nu cred că cineva demonizează elita în România*), Andrei Cornea (*În România, elitele nu sunt „diabolizate”*), Gabriel Coșoveanu (*Practicile diabolizării funcționează*

liber), Caius Dobrescu („*Diabolizarea*” a mers în multe direcții), Ciprian Șiulea (*Nu mi se pare că elitele ar fi diabolizate*). Ștefan Borbély: „1. N-aș spune că în România de azi elitele sunt «diabolizate». Ca să formulez temerile mele într-o logică paradoxală, m-aș bucura ca ele să fie, fiindcă aceasta ar însemna, din partea forțelor ostile elitei, activism resentimentar, ură, încrâncenare, adică preocupare socială și simbolică pentru soarta microclasei pe care o disprețuiești, ceea ce azi, în România, nu se întâmplă. La noi se trăiește într-un climat de strident dezinteres față de ideea de elită și față de norma comunitară inițiatică pe care o presupune apartenența la ea. Spațiul public din România de azi experimentează – iertată să-mi fie formularea abruptă, neacademică – o înspăimântătoare frenezie a prostiei gălăgioase, nivelatoare, în comparație cu care – iertați-mă din nou... – incultura sumbră din vremea ceaușismului era un tăpșan roditor și plin de promisiune corectivă: atunci era o rușine să fii prost și imbecil, pe când azi e o glorie născută din indiferență, distanța dintre cele două atitudini fiind nu numai uriașă, ci și terifiantă. Risc o prognoză funestă: de pesedism corruptocratic vom scăpa cumva, cândva – poate că nu prin forțe proprii, ci în urma anexării României de către Uniunea Europeană –, dar prostia antielitistă din spațiul public românesc va rămâne bine fixată la locul ei, fiindcă nevroza juvenilă de *loisir* și paradigma politicianului șmecher, slalomist nu pot fi schimbate în patru ani, nici dacă dai cu tunul albastru de la Bruxelles. În consecință, sunt de părere că, pe moment, nu «diabolizarea» elitelor de la noi ar trebui s-o discutăm, ci s-ar cuveni să dezbatem o altă chestiune, mult mai profundă, și anume dacă există sau nu, în societatea românească a timpurilor pe care le parcurgem, premise suficiente, organice, pentru articularea unei etici comunitare a exigenței selective, meritocrate, ierarhizante, adică o voință de a concepe viitorul social și politic al țării ca pe un exercițiu al separării benefice a gloatei nivelatoare de azi de elita normativă de mâine. Deschideți televizorul, uitați-vă la «Surprize, surprize», la «Vacanța Mare», la Teo, la «Ciao Darwin» sau la «Din dragoste», luați în considerare psihodrama macrosocială pe care o stârnesc aceste kitsch-uri întinse pe 4-5 ore în segmentele temporale de vârf ale serii, adăugați ceea ce vă spune, aferat și autosuficient, orice realizator TV, și anume că selecția socială nu are, în România anului de grație 2004, rating, și veți înțelege că aceste premise nu există: nu poți propovădui elite într-o țară care suspină melodramatic la înțelepciunea Andreei Marin (o zână cam trecuțică, între noi fie vorba...), care dă din cap gânditoare la conversația de bucătărie a lui Teo sau care se defulează zgomotos, urmărindu-l pe Garcea. Societatea românească se află, pe moment, într-o derivă de sine terifiantă: psihologia toboganului nu creditează valori, ci numai un marasm vesel, egalitarist, în care toate lunecă inevitabil spre baza cenușie a construcției. Pentru a crea elite și pentru a le transforma în normă comunitară, trebuie să dispui de știința nobilă a privirii în sus: societatea românească de azi e prea nervos-epidemică, prea năpădită de nulități pentru a recurge la un act de obiectivare axiologică; o societate unde toți se bat pe burtă – reciproc, frenetic și participativ

– nu creează scări de valori, ci doar le aplatizează. Nu uitați că suntem conduși de către un hidrolog: apa, oricum ai turna-o, se orizontalizează. 2. Apartenența la elită reprezintă o normă morală, personală și de grup, o exigență, pe când elitismul este o frustrare. Ambele îmi par a fi, însă, nevroze tipic intelectuale, nesuținute de o bază socială prea largă: omul de rând nu face diferența dintre ele, cele două părându-i-se la fel de prețioase, intangibile, ipocrite. O societate cu o funcționare simbolică normală – cum este cea britanică, de pildă – generează elite și relativizează elitismul, ceea ce duce la concluzia că dinamica verticală a unei societăți normale este în așa fel concepută încât să producă firesc, fără transpirație, în mod organic, aristocrației simbolice. La noi, prin erodarea ideii de meritocrație pe care a generat-o comunismul, dar și prin caragialismul vesel al nației, elitele au devenit un subprodus al grupurilor de presiune: mai întâi se creează grupul și apoi un soi de suprastructură camaraderească bizară, în care se intră pe bază de cunoștințe, pe când cei din afară își exersează dreptul democratic la frustrare, anatemizând zgomotos «elitismul» defensiv al enclavei pe care o au în față. Intelectualul român de azi are o puternică propensiune elitară, bazată pe utopia apartenenței automate, prin vocație, la psihoclasa celor aleși, dar și o la fel de acerbă ideologie personală antielitistă, derivată din anarhie retractilă, non-participativă, individualistă, nepatriotică: cele două dinamici se bat cap în cap, fiindcă, în cele din urmă, aspiri să participi la ceva pe care, în mod esențial, îl denunți vehement pe la spate ca fiind prezumțios. Exigența apartenenței la elită presupune o coregrafie personală patetică, sublimă, o directețe umană uneori chiar tragică, fiindcă e realizată prin transformarea cuiva în simbol, ceea ce înseamnă că nu mai ești stăpânul integral și exclusiv al propriei tale imagini: în lumea deconstructivistă, antielitară pe care o trăim, ne e pur și simplu rușine de asemenea cuvinte «mari», ponosite, calpe. Conștiința apartenenței la elită presupune, pe de altă parte, o cauționare morală a istoriei, a timpului care curge, uneori în jgheaburi lungi, *à la* Braudel, care te relativizează: azi, însă, trăim prea mult în prezentul originalității noastre iluzorii, pentru a mai fi atenți și la tipologizare. Elita presupune transformarea individului aparent ireductibil în tip și, implicit, în normă, cu o valoare mare de generalitate: cei mai mulți dintre noi pur și simplu nu dispunem de construcția mentală adecvată unei asemenea translații. De aceea, formăm doar microgrupuri elitiste, autosuficiente, artificiale, în care biletul de intrare se dă secretos din mână în mână, pe când elita autentică se articulează freatic, pe nesimțite, organic: în elita reală nu intri, forțând ușa ta și întredeschizând-o pe cea a prietenilor, ci te trezești că ești: e o diferență de nuanță. 3. Dacă înțeleg bine prima întrebare, sugerați prin ea că «reacțiile antielitiste» ar putea fi echivalate cu atitudinea contestării ca atare a ideii de elită, ceea ce nu este întotdeauna valabilul. Contestarea poate fi și una strategică sau circumstanțială și, în opoziție cu ceea ce se crede îndeobște că se întâmplă, ea poate deriva, cu forță sistemică, din chiar sentimentul de insecuritate care-i înconjoară, la un moment dat, pe oameni. Pentru a nu vorbi în vânt, să luăm drept

caz concret chiar situația de acum a României, unde majoritatea posturilor decizionale din politică sau din ministere și alte organisme asimilate lor (inclusiv diplomația) sunt ocupate de impostori, de oameni incapabili să se ridice la exigențele concrete și simbolice ale scaunelor pe care le ocupă. Lucrul acesta e valabil și pentru zonele rarefiate, foarte subtile, ale corpului nostru social, cum sunt academiile, cultura sau acele organisme de reprezentanță care lucrează direct cu parteneri externi, cum ar fi, de pildă, filialele românești ale unor foarte cunoscute firme multinaționale și ONG-urile, chemate să pregătească integrarea românilor în structurile euro-atlantice: cu minime excepții, peste tot s-a parvenit prin pile, cunoștințe și relații, România dovedind, și aici, că este o minunată țară «de prieteni», așa cum s-a întâmplat și în ianuarie 1990, când Petre Român și-a deschis febril agenda de telefon și a format rapid un guvern, ale cărui figuri le găsim și azi în viața noastră publică, chiar dacă uneori în veșminte politice schimbate. Contrar a ceea ce îndeobște mi se spune, și anume că acești oportuniști au un obraz atât de gros încât situația inadecvării dintre persoană și post îi lasă rece, eu cred că foarte mulți dintre uzurpatori sunt perfect conștienți de faptul că s-au urcat pe un taburet mai înalt decât propria lor talie și că această disproporție, pe care ei caută s-o escamoteze, îi enervează. O asemenea societate generează în mod reflex puseuri antielitare, din simplul motiv că elitismul corect înțelege presupune o competiție liberă între valori, adică recunoașterea faptului că cel din proximitate, pe care s-ar putea să nici nu îl cunoști, poate fi mai bun decât tine și trebuie să-i cedezi locul. Elitismul presupune, pe de altă parte, o artă socială și personală a admirației, de care – «postmoderni» deconstructiviști cum suntem – ne e pur și simplu rușine astăzi, considerând-o drept slăbiciune. În ultimă instanță, elitismul este și o chestiune de lexic: unele cicluri culturale dispun de cuvintele necesare pentru a-l practica, altele nu. Noi trăim, azi, într-o perioadă în care suspicionăm vicios registrul cuvintelor înalte: până nu se schimbă vocabularul, nu avem ce face decât să bovarizăm pe marginea propriei noastre construcții precare. 4. Ce rost are să politizăm neapărat tema, conferindu-i o turnură unidirecțională? Creștinismul timpuriu a fost eminentemente antielitist: aceasta nu înseamnă cătuși de puțin că ar fi fost «de stânga». Tinerii care ne cresc acum sub ochi – și, uneori, la umbra catedrelor noastre... – reprezintă cea mai vehementă generație antielitistă pe care a cunoscut-o România din 1945 încoace. Cu toate acestea, ar fi o blasfemie să spui că ei sunt «de stânga». Aș formula chiar și o distincție incomodă, fiind de părere că antielitismul rezidual de care dispunem – adică antielitismul generat de sechelele mentalității egalitariste care ne-a rămas din comunism – e mult mai plăpând decât antielitismul vehement, activist și cinic al noii generații «postmoderne», «deconstructiviste», de care se leagă – ce iluzie! – speranțele mântuirii politice viitoare a României. În comunism se trăia cu ideea mântuitoare a elitei, chiar dacă, structural, sistemul nu cauționa o asemenea licență. Noica, reprezentanții Scolii de la Păltiniș erau percepuți drept norma elitară, și la fel se întâmplau lucrurile cu Livius Ciocârlie, Horia Bernea, Cristian

Țopescu, Andrei Bacalu, Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Mircea Martin etc. etc. (lista, dacă o lungim, devine destul de relevantă). S-a scris și un doctorat despre elită, al lui Liviu Zăpîrțan: nu era ceva radical tabu, excomunicat, satanic; făcea parte din atmosfera timpului – așa cum nu mai face parte astăzi... Revoluția a pornit tot de la un elitist charismatic, pastorul Tökés, în ciuda evoluției sale ulterioare. Paseismul nostru justițiar ar trebui puțin nuanțat, fiindcă dacă vedem în ceea ce a fost odinioară doar politica funestă, coercitivă, ne excludem din trecut pe noi înșine, care am trăit alternativ sau chiar contracultural. Au fost, pe atunci, două sisteme: dacă unul era bolnav, nu înseamnă că și celălalt era în mod fatal atins de cangrenă. Azi trăim monosistemic: mai captivi decât ieri, deși mai liberi... Pe de altă parte, să nu fim ipocriți și să recunoaștem, în contrapartidă, un fapt empiric, care este mai degrabă de competența sociologilor: România de azi produce elite, dar nu pentru noi, ci pentru export. Elita profesioniștilor, a meșterilor pe care până prin decembrie '89 îi întâlneam firesc pe stradă, se află integral la muncă în străinătate. Tinerii de valoare, competitivi, se îndreaptă și ei către Occident; în țară, cu excepția unor inerțiali sentimentali sau a unor idealști sado-masochiști, nu rămâne aproape nici o valoare. În curând – dar poate că nu e prea devreme nici azi – vom ajunge să vorbim despre două elite: una aparentă, autarhică, resentimentară, recrutată din cei ramași acasă, și una autentică, strălucitoare, diseminată pe diferite meridiane, în exterior. Polul calitativ al României se mută dincolo: de multe ori stau să mă întreb dacă nu cumva suntem, de pe acum, într-un fel sau altul, eroii unui viitor gata pierdut..." Matei Călinescu: „elitismul nu-i nici de dreapta, nici de stânga, cum nu sunt nici elitele – politice sau culturale sau de orice fel ar fi ele. Elitele pot fi și de dreapta, și de stânga. Și pot chiar fi antielitiste în modul cel mai elitist. Totul depinde de circumstanțe, de modele intelectuale dominante și de mulți alți factori «atmosferici», între care direcția din care se pare că bate vântul «istoriei» (scriu acest cuvânt cu «i» mic). În Occident, elitele sunt în mare măsură de stânga, au câștigat hegemonia culturală de care vorbea Gramsci. Dar asta nu se traduce automat în termeni de putere politică. În America, mai toți intelectualii (între care unii sociologi îi numără și pe actorii de la Hollywood!), alături de, poate, o majoritate a milionarilor, au votat pentru Kerry, din motive culturale. Dar Kerry a pierdut alegerile tot din motive culturale, căci cei mai mulți dintre oamenii obișnuiți cu ceea ce se numește «the heartland of America», America profundă, continuă să aibă valori mai tradiționale: religioase în primul rând, căci, în America, 60% din populație crede în Dumnezeu, conform sondajelor; individualiste și în același timp centrate pe familie; solid morale, chiar dacă adesea ipocrite – iar ipocrizia de acest fel, omagiu pe care viciul individual secret îl aduce virtuților publice, e de preferat sincerității brutale și orgolioase sau radicalismelor de orice fel. Hegemonia culturală s-a dovedit insuficientă, ba chiar a provocat o reacție anti-intelectuală (de altfel, a fi intelectual în America, a fi universitar, de pildă, n-a fost niciodată o poziție socială de invidiat). În România, elitele culturale neconformiste (căci există și elite

conformiste, nu-i așa?) sunt «demonizate» de putere din motive transparent ideologice, ceea ce ar trebui să le sporească prestigiul, dacă n-ar fi atât de divizate. Căci puterea, coruptă și corupătoare, nu propune nimic sau doar o continuitate de dragul continuității, când e atât de limpede o mare nevoie de schimbare (fie ea și de dragul schimbării sau o simplă schimbare de aer, cum spun doctorii unor bolnavi). Primăvara trecută, când am stat mai mult în România, am fost surprins de incompatibilitățile dintre oameni cu care eu mă simțeam (potențial) compatibil. Mi s-a părut că aproape toți erau certați cu aproape toți. După o vreme m-am însingurat, în mod paradoxal, printre oameni cu care mi s-a părut că aș fi putut avea multe afinități. M-a izbit și tonul extrem de polemic, de iritat al discuțiilor din presa culturală: atacuri *ad hominem*, insinuări, incriminări, procese reciproce de intenții. Poate că, de când am plecat din România și-am revenit «acasă în exil», lucrurile s-au mai calmat. Tocmai pentru că sistemul comunist a vrut să dezintellectualizeze România, elitele culturale neconformiste ar trebui să se unească în a combate masivele supraviețuiri (abia mascate) ale vechiului regim în viața intelectuală a țării. Se vor putea ele uni în fața unui dușman care trebuie combătut nu cu vorbe dure, nu cu declarații patetice, ci cu armele invizibile dar tăioase ale responsabilității comune, ale voinței de adevăr, ale spiritului de dialog?» Ciprian Șiulea: „1. Nu mi se pare că elitele ar fi diabolizate. Diabolizarea (demonizarea) presupune, în înțelegerea mea, o operațiune amplă de manipulare în vederea discreditării. Nici pe departe nu putem vorbi de așa ceva. Ideea demonizării elitelor a fost lansată chiar de către o parte a elitelor intelectuale din România pentru a contracara faptul că pierd teren. Acest fapt, însă, nu se datorează în primul rând criticii la care sunt supuse; critica e doar un simptom. Cauza de profunzime este aceea că «bazinul electoral» la care poate avea acces discursul unei părți a elitelor intelectuale actuale se îngustează inexorabil, ceea ce le periclitează dominația. Mai departe, cauza acestui declin este (pe scurt) incapacitatea acestor elite care vin dinainte de 1989 de a se adapta societății de azi. 2. Există două accepții esențiale ale noțiunii de elită, cel puțin în dezbateră noastră publică. Prima este una metafizică, aceea de «florilegiu» al oamenilor de valoare, «aleși», creatori etc. Elite=valoare. Este însă aproape imposibil să obținem o definiție funcțională a elitelor prin acest principiu intrinsec, valoarea. Este membru al elitei un poet genial dar necunoscut, care prefera să nu publice sau care nu este înțeles de contemporani? Desigur că nu, ceea ce înseamnă că acest criteriu nu funcționează. Aparent, concepția elite=valoare este cea mai pragmatică variantă de elitism, deoarece funcționează ca un scut protector. În acest caz, orice critică la adresa elitelor atacă însăși valoarea, de unde urmează imediat că ea este imorală și reprobabilă. Acest argument, de altfel, revine invariabil în discursul acelor elite la care mă refeream mai sus. Este însă doar aparent un discurs puternic. E adevărat că elitele au apelat întotdeauna la elaborări ideologice pentru a-și justifica dominația, dar aici discursul e prea defensiv și grosier pentru a avea un efect semnificativ. E una să-ți justifice dominația printr-o

teorie subtilă a dreptului divin, și alta să declari abrupt «Noi suntem valoarea». A doua accepție este cea a științelor sociale, conform căreia elitele sunt acele minorități care au un rol proeminent în societate: elite politice, economice, intelectuale etc. Elitele sunt caracterizate, în principal, de putere și recunoaștere. Însă această accepție nu implică neapărat elitismul ca atitudine a celui care face parte din elite, dacă prin elitism înțelegem teoria că elitele trebuie să conducă niște mase care nu pot să conducă sau care chiar doresc, eventual inconștient, să fie conduse. Democrația cu al sau aparent transfer al voinței populare către aleși este, pentru elitism, doar un paravan dincolo de care elitele pot și trebuie să conducă așa cum știu ele că e bine. Cum spuneam, însă, există posibilitatea distinctă ca elitele (în accepția științelor sociale) să nu meargă pe această teorie. Ele pot să accepte ideea transferului voinței celor mulți către ei și să rămână, totuși, elite, de vreme ce au recunoaștere și putere, chiar dacă nu o putere discreționară. Ele pot fi chiar creatoare, pentru că nu e simplu să găsești soluții pentru aspirațiile majore ale societății. Dar merită subliniat încă o dată că în această accepție a termenului de «elite», accentul nu cade pe creativitatea lor; nu este vorba de filozofi, poeți sau pictori geniali, ca în cazul teoriei elite=valoare absolută. E vorba de oameni care au poziții proeminente în politică, industrie, armată, biserică, și care nu sunt neapărat niște vârfuri din punct de vedere intelectual ori moral. Chiar și în cultură, de altfel, elitele sunt alcătuite și pe alte criterii decât valoarea. 3. Antielitismul nu este împotriva elitelor, ci împotriva elitismului ca teorie antidemocratică. Nu este vorba doar de elitismul pur și dur, cel care consideră că maselor nu trebuie să li se lase nici măcar iluzia (dată de votul universal) că sunt la conducere. Acesta e cazul extrem. Elitismul comun susține că masele trebuie conduse de elite responsabile și conștiente (așa cum, evident, nu sunt masele), iar dacă masele doresc să își producă, prin democrație, iluzia că se afla la conducere, asta e treaba lor. 4. În nici un caz antielitismul nu este apanajul exclusiv al stângii, cu atât mai puțin al comunismului. Marxismul și elitismul s-au opus unul altuia și chiar s-au definit prin opoziție, dar ele nu sunt singurele poziții posibile. Exista un antielitism de dreapta foarte logic și foarte firesc. În primul rând pentru că elitismul este antidemocratic, chiar dacă acceptă o democrație de fațadă, și atunci toate ideologiile democratice, inclusiv cele de dreapta, vor fi automat antielitiste. Dacă asociem democrația cu individualismul, obținem imediat un antielitism de dreapta, numai că trebuie să fie un individualism care privește oamenii ca cetățeni, adică egali indiferent că sunt geniali sau complet plați; egali în calitatea lor generică de ființe umane. Elitismul merge pe mâna celuilalt individualism, cel excepționalist, cel pentru care «individ» nu e decât omul excepțional, ceilalți fiind inferiori. Dar ei sunt considerați inferiori nu doar din punct de vedere cultural, ci și din punct de vedere social și politic, căci pe acest plan se confruntă elitismul și antielitismul. Or, asta este foarte grav. Ideologiile sunt, în mare măsură, niște etichete. Întotdeauna există un mare risc de a rămâne doar la suprafața lor și mai ales de a confunda realitățile sociale și

politice cu etichetele care le acoperă. Pentru mine, una dintre trăsăturile fundamentale ale comunismului, dacă nu chiar esența lui, este aceea că imensa majoritate a oamenilor nu contau. Comunismul nu înseamnă decât recăderea, în urma unei modernizări eșuate și, desigur, în urma unei conjuncturi internaționale, în vechiul model de «stat» românesc colectivist-despotic dinaintea secolului al XIX-lea. De aceea, a propune astăzi același principiu (o mână de «iluminați» trebuie să conducă «prostimea») mi se pare absurd și chiar iresponsabil.”

24 noiembrie

• [„România literară”, nr. 46] Tudorel Urian recenzează *Schelete în dulap*, volumul de dialoguri Vladimir Tismăneanu – Mircea Mihăieș (*Cartea guvernării Năstase*): „A devenit deja o regulă ca, în anii în care au loc alegeri generale în România, Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș să publice câte o carte de convorbiri dedicată analizei evoluțiilor/involuțiilor din politica românească (și, prin ricoșeu, mondială) în cei patru ani de mandat ai unei puteri constituite în urma scrutinului electoral. În 1996 a fost *Balul mascat*, în 2000, *Încet spre Europa*, iar acum, cu două săptămâni înainte de alegerile parlamentare și prezidențiale, *Schelete în dulap*. Cartea din acest an prezintă interes și din perspectiva imaginii pe care o au cei doi co-autori în spațiul publicisticii noastre politice. Dacă Mircea Mihăieș are reputația unui soi de nihilist, posesor al unei retorici corozive și, pe alocuri, contondente, de care au avut parte, în egală măsură, Ion Iliescu și Emil Constantinescu, Victor Ciorbea și Adrian Năstase, în jurul numelui lui Vladimir Tismăneanu s-a produs în acest an foarte multă rumoare. Cauzele au fost o vizită imprudentă acasă la pitorescul om politic Gigi Becali (este halucinant să vezi în dezbaterile electorale pentru funcția supremă în stat din acest an enormitățile pe care le rostește acesta și apoi, în cadrul imediat următor, figura perfect senină, mulțumită de sine, a sfetnicului său politic, analistul Dan Pavel) și, mai ales, publicarea unui volum de convorbiri cu președintele Ion Iliescu, gest pe care mulți l-au interpretat ca pe o tentativă a politologului american de a recondiționa imaginea părintelui fondator al actualului partid de guvernământ (cu toate denumirile sale anterioare). Am mai spus-o/scris-o și o repet. Nici una dintre acuze nu rezistă în fața unor judecăți simple, de bun-simț. Ca politolog, interesat de tot ce se întâmplă pe scena politică românească, Vladimir Tismăneanu avea tot interesul să nu rateze întâlnirea cu un jucător nou și foarte insolit în politica dâmbovițeană, care, în plus, se bucura de consilierea bunului său prieten Dan Pavel. Mă bucur să cred că între timp profesorul de la University of Maryland s-a lămurit cu opțiunile politice ale lui Gigi Becali și aștept cu interes sofismele *post bellum* prin care Dan Pavel va explica sloganurile legionare ale celui pe care îl susține. În privința cărții, lucrurile sunt cel puțin la fel de clare. Legitimitatea politică a lui Ion Iliescu a fost câștigată în cele trei confruntări electorale pe care le-a câștigat (1990; 1992; 2000) și nu mai avea nevoie de dialogul cu Vladimir Tismăneanu pentru a o obține. În plus, în calitate de istoric al comunismului și de analist politic

expert în evoluțiile din fostul spațiu comunist, Vladimir Tismăneanu nu putea rata șansa testimoniuului unui martor fundamental pentru ultimii cincizeci de ani din istoria României. Despre calitatea cărții și omisiunile pe care le conține se poate discuta. Gestul de a o face și de a o publica este însă de salutat. *Schelete în dulap* este rodul transcrierii discuțiilor dintre Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș, desfășurate la Washington între 15 și 25 martie 2004. Acestora li s-a adăugat o scurtă conversație efectuată trei luni mai târziu, dedicată analizei rezultatelor de la alegerile locale din primăvara acestui an. Principalul scop al discuției pare a fi analiza mutațiilor care au avut loc în politica românească a ultimilor patru ani, dar spiritul digresiv al lui Vladimir Tismăneanu face ca, spre beneficiul cititorului, în final să se ajungă la o analiză foarte complexă a vieții politice actuale, în context global. Vladimir Tismăneanu pune în permanență subiectele aflate în discuție pe relație orizontală, cu evenimente care se petrec simultan pe alte meridiane ale globului, dar și pe verticală, în corelație cu propria lor devenire istorică. În plus, discuția îl aduce de multe ori în situația de a face referiri la cărți de ultimă oră din lumea politologiei. Firește nu lipsesc referirile la evenimentele care au schimbat cursul istoriei (atacurile teroriste de la 11 septembrie și războiul împotriva terorismului, extinderea NATO, situația din Rusia), totul concurând la realizarea unei cărți de mare actualitate care îi oferă cititorului șansa de a înțelege mai bine lumea în care trăiește”. □ Nicolae Manolescu publică un text despre *Eugen Barbu*, fragment din *Istoria critica a literaturii române*. □ Carmina Popescu o interviuează pe Nina Cassian („*Nu m-am despărțit nici o clipă de cultura mea*”). □ Cronicar consemnează (*Un caz de afurisenie*): „Într-un interviu din cotidianul «Ziua» din 8 noiembrie, dl Sorin Dumitrescu îi trage un perdaf zdravăn lui E. Lovinescu, sau, mai exact, conceptului de sincronism pe care l-a inventat, altfel zis ideii că imitarea occidentului materialist și acultural ar fi fiind benefică, deși tocmai ea ne-a privat de apa curată ca lacrima a izvorului nostru românesc și ortodox de inspirație artistică. Ce soartă au și conceptele astea! N-a fost destul deceniul 4 al secolului trecut, în care, cu mic, cu mare, «trăiriștii» (vorba lui Ș. Cioculescu), naționaliștii, legionarii și alții *ejusdem farinae* au tratat sincronizarea culturii române cu aceea europeană ca pe o trădare de neam și țară, rod al gândirii și practicii masonice; au mai venit și primele două decenii de comunism, internaționaliste, ce-i drept, dar primind lumina numai și numai de la răsărit (vorba, suspectată de unii tot ca masonică, a lui M. Sadoveanu) și condamnând sincronismul ca pe un servilism rușinos față de imperialiști; ba ne-am pomenit, în următoarele două decenii, că protocroniștii în cap cu E. Papu s-au supărat și ei pe Lovinescu, acuzându-l că n-a văzut că românii au fost, sunt și vor fi mereu primii, descoperind înaintea tuturor mașina cu vaporii și pastelul; și când credeam că gata! s-a zis cu inamicii sincronismului, mai ales că Europa s-a decis să ne integreze ea pe noi, cu de-a sila și în pofida faptului că ne-am străduit cât am putut să amânăm încheierea negocierilor (nu ne-a mers de data asta!), când am zis, așadar, că sincronismul își trăiește a doua tinerețe, iată, vine dl

Sorin Dumitrescu și ne afurisește cu mofturile noastre europene cu tot, invocând mireasma locului și duhul sfinților părinți care s-a pogorât asupra noastră care nu ne-am învrednicit să... să... Iartă-ne, Doamne, că am păcătuit contra memoriei moșilor și strămoșilor noștri și, în loc să stăm strajă la hotarele Europei, așa ca Ștefan cel Mare, am râvnit să fim între hotarele ei! Iartă-ne, Doamne, pe noi, ticăloșii de sincroniști! [...] * Rodipet S.A. ne comunică, sub semnătura dlui Iordan Bădeanu, președinte al C.A., că orice problemă de plăți o vom discuta exclusiv cu dna Director Angela Coman.. Și adaugă: «Contactarea oricărei alte persoane, cunoștințe etc. din Rodipet S.A. se consideră încercare de trafic de influență». Deducem că a ne solicita banii cuveniți și întârziați de obicei, de la, să zicem, dl Bădeanu însuși, înseamnă trafic de influență. Nu ar fi mai firesc ca Rodipet S.A. să ne plătească la timp decât să ne ispitească să devenim traficanți?»

25 noiembrie

• [„22”, nr. 768] Gabriela Adameșteanu realizează un interviu cu Walter Famler („Născut în 1958 la Bad Hall. Jurnalist, editor al revistei Wespennest (www.wespennest.at) și secretar general al uniunii culturale Alte Schmiede din Viena (www.alte-schmiede.at)”): „Între 11 și 14 noiembrie, asociația culturală Alte Schmiede a dat unor scriitori români șansa să întâlnească publicul vienez (și invers). Care este programul obișnuit al asociației? * La Alte Schmiede există un gen de festival literar (cu lecturi, discuții și dezbateri) pe parcursul întregului an, din septembrie până la sfârșitul lui iulie. Prezentăm de trei-patru ori pe săptămână autori internaționali contemporani și cărțile lor, organizăm dezbateri și simpozioane. [...] Ideea de bază a programului nostru dedicat literaturii contemporane este de a crea schimburi între comunitățile de scriitori din mediul internațional. Avem de obicei un public de cca 150-200 de persoane, care vin să-i asculte pe autori prezentându-și noile apariții. În alte seri, avem un public de numai 30 de specialiști dintr-un anumit domeniu. Pe de altă parte, la Viena avem în fiecare an, în toamnă, trei zile dedicate unei literaturi naționale. În 2004 a fost România, anul trecut a fost Slovenia, mai înainte Polonia, va urma Bulgaria. În luna martie, avem totdeauna un festival internațional de patru zile orientat spre o temă bine stabilită. De exemplu, anul viitor, tema va fi *Lumea islamică – Orient și Occident*, un subiect foarte fierbinte pentru țările noastre; avem și noi aici o comunitate islamică. [...] În cele trei zile de literatură română, încercăm nu numai să dăm posibilitatea scriitorilor români să-și prezinte lucrările aici, în Viena – Viena fiind un «pod» spre spațiul german –, ci și să luptăm pentru spațiul nostru public, care devine din ce în ce mai strâmt, deoarece trăim într-o societate dominată tot mai mult de entertainment. Politicienii, media vorbesc mereu despre cultură, dar nu și despre artă; iar cultura înseamnă acum totul: de la un mare festival până la concertul unui grup pop. Eu cred că există diferențe, mai mari sau mai mici, între muzica pop, cultură și artă, numai că ele încep să dispară. Dacă vă uitați la MTV-ul german, veți vedea că ei prezintă mai întâi știrile serii

și apoi pe cele culturale, în cadrul cărora vorbesc despre turneul celor de la Rolling Stones. Sunt un fan Rolling Stones, dar n-am cum să nu percep că este un proces continuu de limitare a spațiului public serios. Dacă noi pierdem acest spațiu public (cum e, de pilda, Teatrul Odeon), atunci pierdem fondul principal al tradiției noastre de cultură politică. Și mai există un alt proces în curs de desfășurare: oamenii sunt din ce în ce mai izolați. Există foarte mulți oameni inteligenți în Viena, în Frankfurt, Budapesta, Cairo etc. care cred că sunt implicați în dezbateri în timp ce stau la calculator, deoarece ei pot vedea ce se întâmplă pe ecranele lor. Dar ei uita că baza lor socială dispare și de fapt sunt izolați în fața calculatoarelor. Cred că acesta este un mare pericol pentru viitorul nostru apropiat. Prin mica noastră instituție, Alte Schmiede, noi oferim un spațiu unde oamenii pot să se întâlnească, să ia ceva cu ei, aducând în același timp și ei altceva. Pierdem teren și în publicații. Dacă faci o comparație între un articol mediu din «Spiegel» (formatorul de opinie publică în Germania) și un articol din anii '70-'80, vei vedea că acum dimensiunile au scăzut la jumătate, iar limbajul folosit s-a transformat într-un fel de argou. Până acum 10 ani, în «Spiegel» exista, în fiecare săptămână, câte un articol critic, de mari dimensiuni, al unui autor foarte cunoscut, pe teme legate de justiție sau cazuri penale. Mai poți găsi astfel de articole azi numai în ziarele mici, dar ele nu au nici puterea și nici resursele financiare pentru a da mână liberă unui jurnalist să lucreze la un caz similar, urmărind desfășurarea evenimentelor pe o perioadă lungă de timp. Acest lucru dispare din orice domeniu, dar oamenii au sentimentul că sunt bine informați, deoarece ei pot găsi orice apăsând o tastă a calculatorului. Revistele sunt și ele o parte a spațiului public. Cu mici reviste ca «Wespennest» încercăm să ne menținem pe poziții. Dar trebuie și noi să adaptăm managementul lui Alte Schmiede, deoarece într-un oraș ca Viena exista un imens program în domeniul culturii. Când am venit la Viena, existau cam 10% din programele culturale de azi. În timp ce noi avem aici Festivalul scriitorilor români, la Viena au loc trei, patru sau cinci manifestări literare în fiecare zi. Înseamnă că noi trebuie să ne concentrăm eforturile în fiecare domeniu, inclusiv pe publicitate, pe care eu o numesc «propagandă» (pentru termenul acesta folosit cândva în țara dvs. În lumea vestica se utilizează cel de marketing). Nu e o diferență în realitate între cele două, doar că marketingul este făcut mai inteligent, mai profesional: cred că, de pilda, comuniștii au pierdut bătălia deoarece erau prea proști în domeniul marketingului. Până și într-o țară destul de bogată cum e Austria există sărăcie, există emigranți, dar dacă te uiți în revistele din Austria vezi în ele numai oameni fericiți. Chiar dacă trăiesc în ceea ce, la un nivel comparat cu restul populației austriece, putem numi sărăcie, emigranții veniți din Turcia, Iugoslavia, Iran etc. se simt fericiți, deoarece ei își creează în interior imaginea pe care o văd în reviste. Aceasta este societatea marketingului. Instituții ca Alte Schmiede sau reviste ca «Wespennest» trebuie să se folosească de avantajele marketingului, fără să-și uite însă scopurile. Observ însă în multe proiecte culturale că ele folosesc metodele marketingului uitându-

și destinația. Și, în final, cultura devine o parte a marketingului. Vedem ceea ce se întâmplă în multe din teatrele noastre, vedem cum este promovată muzica clasică în ultimii 10 ani. Muzicienii din domeniul muzicii clasice sunt promovați ca starurile pop, scriitorii sunt promovați ca staruri pop. Noi vrem să oferim spațiu public pentru artiști, pentru scriitori ca să se poată realiza schimburi culturale după vechiul model al lumii grecești. Pe termen lung, cred că este o strategie corectă, deoarece deja ne confruntăm cu o suprasaturare în comunicare. Nu-mi place să folosesc sintagma de «întoarcere la rădăcini», dar, într-un fel, despre asta este vorba. Vorbim unii cu alții, facem reviste mici, ne străduim să organizăm festivaluri literare unde avem în 3 zile [...] grupuri de 30-40, poate chiar 50 de intelectuali, autori, traducători, editori, jurnaliști care găsesc aici un spațiu public în care iau contact unii cu alții. [...] * *Cum apreciați «toamna literară a românilor», în comparație cu cele anterioare?* * Această întâlnire cu literatura română diferă, dar nu cu mult, de cele anterioare. Îmi amintesc că, pe la sfârșitul anilor '80-începutul anilor '90, a fost organizat de către Alte Schmiede un festival despre literatura maghiară, cu autori maghiari pe care nimeni nu-i cunoștea. Și «Wespennest» a apărut cu un număr consacrat literaturii contemporane ungare, nimeni nu l-a remarcat. Îmi amintesc că prin '93, '94, la o lectură a lui Imre Kertész au fost cam 15, 20 de oameni. După lectură ne-am dus la un local și stăteam toți în jurul lui, e un tip fermecător, austro-ungar într-un fel, cu o certă experiență de evreu, dar desigur ungur, vorbind o germană minunată, puțin «imperială». Și nu a interesat pe nimeni, nu s-a scris nici un articol, nimic pe tema asta. Și, după ce Kertész a primit Premiul Nobel, Burg Theater din Viena s-a oferit să-i facă o lectură publică a cărții, iar d-l Kertész, fiind un om nobil, a spus: «Da, dar vreau să fie moderată de curatorul de la Alte Schmiede, deoarece îmi amintesc că acum mai mult de 10 ani am fost invitat de Alte Schmiede și curatorul a fost foarte competent, ținem încă legătură și vreau ca el să mă prezinte». Și a avut loc această lectură a lui Imre Kertész la Burg Theater, într-o sală cu o capacitate de 2.500 de locuri, într-o duminică la 11 dimineața, cu casa închisă. Nu pot prevedea ce va fi cu literatura română, dar, din punctul meu de vedere, literatura română se afla acum fata de spațiul german în aceeași situație ca literatura maghiară la începutul anilor '90. Dar în acești 15 ani au avut loc foarte multe schimbări și uneori e o problema de relații personale. Putem însă simți că este în creștere un anumit interes fata de România începând cu 1989. Înainte nu știam nimic despre România, era un spațiu gol. Apoi a fost revoluția lui Ceaușescu și, odată cu ea, am auzit de poetul Mircea Dinescu. Un poet anunță revoluția. Apoi Ceaușescu a fost împușcat, și asta ni s-a părut ciudat, pentru că în alte țări transformarea s-a petrecut în liniște. A fost într-un fel liniștită și în România, dar dictatorul a fost împușcat. [...] Apoi a urmat o nouă perioadă politică, tot mai mulți români au venit la Viena din diverse motive și câteva dintre ziarele de aici au creat o imagine nu dintre cele mai bune despre români. Acest lucru este oarecum legat și de tendințele xenofobe din mass-media. S-a creat și

o imagine a culturii române cu o serie de intelectuali ca Mircea Eliade, Emil Cioran etc. Ca să mă exprim foarte pe scurt, România a fost văzută ca o țară ciudată. Pe de altă parte, există și grupul scriitorilor germani, perceput diferit în Austria pentru că noi aici avem legături mai apropiate cu minoritatea germană din Ungaria decât cu cea din România, minoritatea din România fiind de religie protestantă, în timp ce Austria este o țară catolică. Scriitori precum Herta Muller, Richard Wagner sau Gerhardt Csejka s-au dus direct în Germania, traversând Austria. Astfel că interesul pentru scriitorii de origine germană a venit mediat din Germania. O excepție a fost Eginald Schlattner, un caz unic. El a avut mare succes la editurile de aici și la publicul din Austria. Au trecut aproape 15 ani și concepțiile despre România s-au schimbat. Și acest festival de trei zile a venit la momentul potrivit pentru a trezi interesul mass-media, a fost mai ușor să le atragem interesul” (*Un festival literar internațional continuu*).

30 noiembrie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 745] Gheorghiuță Aurelian Ion semnează editorialul *Pe mâna străinilor*: „Institutul Cultural Român a lansat la Târgul de carte Gaudeamus, prin intermediul editurii pe care o patronează, două volume bilingve: *Medeea și mașinile ei de război/ Médée et ses machines de guerre* de Ioan Flora și *Lumile livide/The livid worlds* de Ioan Es. Pop. Alături de alte apariții editoriale similare, aceste cărți au nobila menire să promoveze cultura română în străinătate. Ele în ajung în primul rând la centrele culturale românești din afara țării (în număr de opt în momentul de față), la traducători și, pe ici pe colo, pe la ambasade. Din aceste locuri, există într-adevăr posibilitatea ca volumele să nimerească sub ochii unor străini, însă ai acelor străini care le caută în mod special, fiind deja interesați de cultura noastră. Un pas esențial pentru existența unei cărți nu îl fac însă volumele de mai sus – ele nu pătrund în librării, unde cititorii obișnuieți să le poată găsi și cumpăra. Și chiar dacă ar pătrunde în librăriile din străinătate, în lipsa unei promovări eficiente, există riscul ca ele să treacă neobservate. Așadar, doar tipărint câteva volume bilingve anula sau câteva traduceri și distribuindu-le într-un cerc extrem de restrâns de specialiști nu se poate vorbi de o reală promovare a culturii române în străinătate. Cu maximum câteva sute de volume împrăștiat pe la misiunile diplomatice, ecoul cărților românești în alte culturi riscă să fie nul atâta timp cât ele nu ajung la masele de cititori. Deși editura Institutului Cultural Român, prin intermediul unor colecții precum «Cărțile civilizației românești», realizează o necesară și onorantă activitate editorială (la acre nu se încumetă editurile private din cauza absenței specialiștilor și a lipsei unui profit financiar spectaculos de pe urma unor astfel de cărți), în ceea ce privește rolul principal al Institutului – promovarea culturii române în străinătate – este mult loc de mai bine. Iar sursele de inspirație sunt mult mai la îndemână decât s-ar putea crede. Acestea se găsesc în rafturile librăriile românești sub forma unor traduceri din limbile spaniolă, franceză, engleză, *susținute financiar și nu*

editate de Institutul Cervantes, Institutul Francez sau British Council. Folosind același model, o posibilă și mult mai eficientă cale de promovare în străinătate a cărților și culturii românești s-ar realiza prin cointereresarea editurilor străine (așa cum institutele mai sus menționate cointeresează editurile românești). E un truism afirmația că un editor cunoaște mult mai bine piața editorială și sistemul de distribuție din țara în care își desfășoară activitatea și la fel își cunoaște publicul cărui i se adresează. El știe mult mai bine decât un institut străin ce vrea publicul, ce carte să vândă și cum anume să o facă”.

• **[„Observator cultural”, nr. 249]** Continuă dosarul *Elite și/ sau elitism?* cu răspunsuri de la Sorin Alexandrescu (*Acești doi termeni au o soartă ciudată*), Andrei Corbea (*Confuzia despre „elite” și rolul lor în noua democrație*), Gheorghe Crăciun (*Discuția despre elite este purtată la noi în momentul de față într-un sens univoc*), Ion Ianoși (*„Elitismul compensează democratismul”*), Mircea Vasilescu (*Cred că elitele se reconstruiesc și se „reașază”*), Daniel Vighi (*„Mărturisesc că mă trage ața spre o hermeneutică otova”*). Sorin Alexandrescu: „Acești doi termeni au o soartă ciudată. S-ar zice că fiecare îl implică în mod logic pe celălalt: cum să fie elita altfel decât elitistă și cum să nu se poarte cineva elitist dacă aparține elitei? Și totuși, ceva nemulțumește în acest joc verbal care prea răspicat exclude cazurile infirmante. Poate ar trebui discutat mai întâi fiecare termen, uitându-l (temporar) pe celălalt. Elita, de exemplu, nu mai este, în alte părți, de mult gândită la singular și nici ca un termen doar pozitiv. Cel puțin de la Pareto și Mills încoace, sociologii occidentali indică existența mai multor tipuri de elite într-o societate, faptul că ele sunt mai curând concurente decât sincronizate și că ele nu ținesc numai la excelență în domeniile respective, ci mai curând la putere, dacă nu chiar la hegemonie. Dacă acceptăm teza, într-un fel evidentă, că fiecare profesiune, grup social, etnie etc. cunoaște o proprie ierarhie internă în baza performanțelor membrilor lor, este la fel de evident că fiecare dintre aceste grupuri produce o elită a lui și că societatea în ansamblu nu poate cunoaște termenul respectiv decât la plural. Organizate instituțional sau nu, aceste elite au adesea interese divergente. De ce, de exemplu, să sprijine Uniunea Scriitorilor Uniunea Arhitecților, sau scriitorii, individual, pe arhitecți? Uite că în chestiunea Catedralei din Parcul Carol nu i-a sprijinit! Există, desigur, fenomenul confrerilor, al clanurilor (mondene) – am adesea impresia că acestea din urmă conduc de fapt România din totdeauna –, ca să nu vorbim de mafii, care sparg orizontal elitele alcătuite vertical în grupuri sociale tradiționale, dar nici ele nu se reunesc într-o singură elită, ci se concurează la rândul lor. Toate acestea sună poate banal, dar cred că trebuie reamintite tocmai pentru că pluralismul arată cât de desuet este vechiul concept de elită (la singular), frecvent cel puțin din iluminism până la comunism și bazat pe un fel de boierime a minții, ca să citez o carte recentă, superioară și disprețuitoare atât față de parvenitii banului cât și față de prostimea restului țării. Eu cred că acest concept de elită este propriu societăților premoderne de dinaintea învățământului de masă și a diferențierii sociale moderne și că el a

caracterizat lumea comunistă la noi tocmai pentru că aceasta a însemnat o cădere în premodernitate față de modernitatea, fie și imperfectă, din perioada interbelică. O anumită elită intelectuală și-a manifestat atunci, desigur, o superioritate intelectuală și uneori și morală, incontestabilă, dar forța ei venea mai curând din slăbiciunea sau lașitatea celorlalți decât dintr-o maturitate civică proprie, iar singularul termenului era firesc dată fiind puținătatea membrilor. Chiar atunci, estetismul acestei elite era însă desuet față de ce se întâmpla în restul Europei, inclusiv în alte țări din Est, deși, date fiind condițiile concrete, el era demn de respect. Sentimentul de superioritate al acelei elite față de restul societății – să-i zicem elitism – a fost ultimul model elitar de dinainte de 1990 și el a impus celor doi termeni o relație de coordonare atât de puternică încât a creat impresia că elitismul și elita sunt, de la sine, reciproc și atemporal legate. Aici, cred, se află rădăcina concepției, încă atât de frecventă astăzi, de *elită* la singular și de *elitism* legitim al acesteia. În societatea pluralistă de astăzi, o asemenea concepție se dovedește a fi un produs al istoriei, nu un fundament logic. Pluralitatea elitelor anulează perspectiva unică precedentă și naște întrebarea de ce una dintre ele ar fi superioară celorlalte. În plus, conceptul însuși de superioritate nu se mai justifică, individul față de care te simți superior (intelectual) putându-ți fi, la rândul lui, superior din alte puncte de vedere. Bine, mi se va răspunde, poate că sentimentul de superioritate este moral blamabil și social depășit, dar performanțele unora dintre indivizi sunt în mod evident superioare altora, și de ce nu le-am recunoaște măcar în acest sens meritele? Aș răspunde atunci că și conceptul de elitism trebuie analizat în sine. El nu mi se pare că înseamnă recunoașterea valorii unor performanțe ale elitei de către public, ci arogarea acestei valori de către elita însăși. Nu despre o valoare obiectivă este vorba, ci de auto-încoronarea cu lauri a elitei și de utilizarea laurilor în scopuri de pură dominantă socială. Văzut din acest unghi, elitismul schioapătă pentru că elita îl reclamă ca o trăsătură internă în timp ce este o opțiune strategică. Aș pleda astfel pentru disjuncția acestor termeni și pentru recunoașterea faptului că orice conjuncție a lor ține de incidențe istorice, nu de esențe atemporale, și că ea nu exprimă un bonus dat de societate, ci ascunde o luptă pentru putere în societate. Pasul următor ar fi recunoașterea și a faptului că normal este ca o elită să respingă elitismul, nu să-l propage, și că, dacă totuși îl propagă, o face din anumite motive care se cer clarificate. Eu cred că valoarea adevărată este modestă, nu arogantă, și că a cere modestie unei elite nu înseamnă a o contesta, ci a-i demonstra că o respectăm pentru realitatea meritelor, și nu pentru retorica lor. Elitismul – astfel înțeles – al elitelor este un fenomen mult mai românesc decât ne place să acceptăm: el există foarte puțin în Occident, ba chiar stârnește zâmbete când este constatat la români. Dar mai este ceva. Îngâmfarea elitistă se bazează pe o autosuficiență care minează însăși performanța elitei. Cine nu se îndoiește de sine nu progresează și cine așteaptă mereu aplauze are din ce în ce mai puține motive să le merite. Elitismul degradează elita.” Ion Ianoși: „Elita și elitismul îmi par a fi fațeta obiectivă și cea subiectivă

a chestiunii puse în discuție. Dacă elite există dintotdeauna, receptarea lor ca atare diferă de la epocă la epocă și, de când ea s-a accentuat, de la domeniu la domeniu. Epocile premoderne iau act de stratificări ca de realități evidente. Personalități, obști, pături cu statut de «ales» cunosc situarea lor privilegiată, pe care de obicei nu o contestă nici mediul exterior. Deși persoane ori comunități pot accede la ori decădea din privilegii, până una-alta acestea le întovărășesc statornic viață și sunt considerate atribute perene. Altfel arată lucrurile în perioadele moderne. Baza lor devine egalitatea de principiu, pe care cresc inegalitățile de fapt. Simplu spus, intră în joc democrația. Elitele se redistribuie, față de trecut și cu o accentuată mobilitate proprie, dar secretează și conștiința apartenenței sau neapartenenței la elite. Elitismul compensează democratismul. Așadar, după opinia mea, o conștiință elitară propriu-zisă întovărășește mai degrabă ultimele secole, ca o aspirație asumată la o condiție deosebită, la excelența unui «ales», în răspăr cu nivelările constrângătoare. (La polul opus, kitsch-ul și omul-kitsch deteriorează șansele egalitare.) Exemple pentru elitism sunt numeroase: romantismul filozofic sau artistic, boema pariziană în pictură și poezie, dornică «să epateze burghezul» filistin, creația «pentru pușinii fericiți», «arta pentru artă» cu «turnul (ei) de fildeș» ș.a. Concurența dintre cultura de masă și cultura pentru aleși traversează modernitatea, până la a fi estompată sau măcar rearticulată în condițiile postindustriale, inclusiv postmoderne. Reacțiile anti-elitiste apelează la comunitatea de un fel sau altul. Creștinismul este, doctrinar, anti-elitar. Capitalismul este, structural, anti-elitar. Poți fi însă un anti-capitalist pe temeiuri țărănești și, tocmai din acest motiv, să fii alergic la elitism. «Populismele» de dreapta sau de stânga sunt deopotrivă anti-elitare. Regimurile dictatoriale s-au revendicat de la orientări «populare», anti-elitiste. În realitate anti-democratice, ele au manipulat criteriile democrației (unele s-au și intitulat «democrații populare»). Totuși, a reduce anti-elitismul la comunism este abuziv. Abraham Lincoln, Albert Schweitzer, Lev Tolstoi, Mahatma Gandhi, singularizați la cele mai înalte niveluri de excelență, au profesat un categoric anti-elitism. Cine a fost mai refractar elitelor autentice, Benito Mussolini (înălțându-se doar pe sine deasupra tuturor celorlalți, nivelați în «fascii») ori întemnițatul său Antonio Gramsci?! Căpeteniile staliniste l-au disprețuit și hăituit pe omul «deosebit» (alt înțeles al apartenenței de elită, pe lângă «ales»), puteau să-i administreze tactica dublă, «biciul și zahărul»; iar când apropiaților le distribuiau privilegii, aceștia trebuiau să le tăinuiască, ca nu cumva să fie izgoniți din raiul amenajat, printre oamenii de rând. Ce s-a întâmplat la noi din anii nouăzeci? Reacția în trepte față de anterioara nivelare, mai brutală decât în alte țări cu regim asemănător; afirmarea excelenței proprii, înăbușită atâta vreme. Superlativul revendicat putea să aibă sau să nu aibă temei. Noul mediu din jur putea să-l favorizeze sau să-l blocheze. Ineditul context s-a dovedit concurențial în alte feluri. Elitele și pseudoelitele din politică, economie, cultură se intersectau, dar, mai des, se bruiau reciproc. Exponenții lor au încercat să pătrundă pe teritorii vecine, în caz de eșec s-au retras apoi în sfera proprie. Și aici însă au întâmpinat

dificultăți: concurența între generații, între tradiții și înnoiri, între sfere de afirmare. Pentru a izbândi ca presupus «ales», trebuia să te atașezi unei echipe, să aparții unui grup sau clan. În procesul redistribuirii avantajelor reale și simbolice, propulsarea individului o asigura cercul care l-a adoptat. Alianțe hrăneau interese. În «jocurile de piață» tot nu se discern ușor valorile autentice de cele iluzorii, prezențele cu greutate de cele facile. În cultură acționează și moșteniri. O mai veche cezură, reactivată, îi departajează pe «conservatori» și pe «liberali», pe care i-am putea numi, de asemenea, «romantici» și «realiști». Și unii, și alții râvnesc la statut de elită. Primii întrețin însă pe față conștiința elitară. Romanticismul conservator, influențat mai ales de modelele germane (la modul direct și prin intermediere autohtonă), afirmă înzestrarea excepțională, cultul genialității, lauda câte unui «ales printre aleși». Riscul e identificarea elitei cu vedetele, turnura spre vedetism. O atitudine de tip liberal (mă refer la cultură, nu la politică), adică o raportare lucidă, rațională, concesivă, se ferește de gesticulații supralicitate și suprasolicitante; ea rămâne mefientă față de «genii» autoproclamate ori pe care adepții le statuează (asemenea unor mărețe statui); ca urmare, ea afirmă elitele, dar neagă elitismul. Odinioară, această atitudine se hrănea mai mult din surse franceze. În prezent, modelele ei sunt de proveniență prioritar nord-americană, deși opțiunile culturale liberale se înfruntă și acolo cu «organicisme» conservatoare. Un paradox actual e asocierea dintre elitism și șansa amplei difuziuni. În acest punct de intersectare, apare vedetismul, nu numai în cinematograf sau televiziune, ci și în artele vechi, la rândul lor asociate mijloacelor informatice în expansiune. Ispita de a fi elitar și de a te adresa concomitent «maselor largi», cum se spunea pe vremuri, a pus stăpânire inclusiv pe cărturari. Ei nu se mai încred în succesul «lucrului bine făcut», eventual în reclusiune și în lungi gestații; mai bine zis, se încred în reușită numai dacă vor avea parte de tiraje mari, de publicitate și de premii. «Piața mică» a bunurilor simbolice ține din ce în ce să se verse în «piața mare» a desfacerii zgomotoase. S-a dus vremea orgolioasei exclamații *for the happy few*. Dar, ne putem atunci întreba, de ce se insistă asupra elitismului? Nu nimeresc promotorii lor într-o contradicție insolubilă? Ca opțiune personală, aș disocia elita și elitismul. Prestația hrănește elita, prin efort individual, se înțelege, dar în cadrul profesiei și al altor grupuri al căror «exponent de marcă» reușește respectivul să ajungă. Profesionalismul e condiția pe baza căreia elitele ar trebui să se decanteze pas cu pas, pe cale aproape naturală. Elitismul e, în schimb, un artificiu, subiectiv hipertrofiat. La el recur, nu o dată, tocmai complexații – deranjați fie de alții din sfera proprie, fie de beneficiarii domeniilor concurente. Orgoliul poate impulsiona accesul în elită; vanitatea alimentează elitismul. Nu e salubru să te declari singur un «ales»; mai sănătos e să aștepti consacrarea din partea celorlalți. Secolul în care am pășit nu pare favorabil conștiinței de sine elitare. Avansul istoriei e plin de întorsături viclene. Totuși, sperăm într-un viitor democratic. Dacă ne îndreptăm spre o democrație consolidată – va fi loc pentru oricâte elite, mai puțin pentru elitism.”

[NOIEMBRIE]

• [„**Contemporanul. Ideea europeană**”, nr. 11 (632)] La ancheta *Literatura română – o literatură majoră?* răspund Ana Blandiana, Dumitru Chioaru, Marian Victor Buciu, Gellu Dorian, Ioan Buduca, Leo Butnaru, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu, Valentina Tăzlăuanu, Irina Petraș, Mircea A. Diaconu, Gheorghe Schwartz, pornind de la întrebările lansate de Aura Christi: „Revista noastră intenționează să dedice un spațiu semnificativ unei teme extrem de actuale – *Literatura română – o literatură majoră?* – temă inspirată de una dintre scrisorile adresate de George Călinescu lui Al. Rosetti. «Se cade să dovedim, scria marele istoric și critic literar, că avem o literatură superioară, care a consemnat toate motivele literare. Am dat o mare importanță provinciilor, și ideea mea e că centrul literaturii este Ardealul.» Împărtășiți opinia formulată de autorul *Istoriei literaturii române...*?” Liviu Ioan Stoiciu, *Literatură majoră cu miză mică*: „Cât este de majoră în ochii lumii (nu ai românilor) literatura română, se vede bine în... semnificativa noastră absență din literatura universală. Ne place, nu ne place, asta e situația, literatura română nu contează, n-a reușit să trezească interesul peste hotare, suntem ignorați. Deși noi susținem (o spunem de parcă are un stigmat) că suntem o literatură majoră. Poate, după ce vom intra în Uniunea Europeană (că admiterea în NATO n-a prea ajuns) vom fi băgați cu adevărat în seamă, «în colectiv», chiar dacă vom fi ținuti tot în postură de «curiozitate a naturii umane», de literatură marginală, provincială în cadrul viitorului imperiu, al unui anumit topos cultural. E emoționantă strădania scriitorilor români care scriu deja într-o limbă de circulație internațională să atragă atenția Occidentului, păcat că rezultatele sunt egale cu zero. Fiecare merge «pe barba lui», așa e normal – de ce nu ieșim din rând? România, după 15 ani de postcomunism, are statut de țară democratică, cu economie de piață, în care literatura nu s-a impus prin ea însăși (nici în ochii cititorilor români, nici «la export»), dar nici n-a dispărut (după cum i se tot bat clopotele), din contră. Faptul că un Mircea Cărtărescu, care trăiește și scrie în țară, tradus în toate zărilor, intrat pe filiere particulare influente, vizează Premiul Nobel pentru Literatură (o tot repetă, să ne intre nouă, românilor, bine în cap), e iar lăudabil, în speranța că va fi apreciat «de cine trebuie», dar... ține el steagul «literaturii române», sau ține doar steagul literaturii lui? Întreb, fiindcă întrebarea anchetei dumneavoastră se referă la literatura română în general, nu la cazuri individuale (deși literatura română e constituită din individualități). Oficial, «literatura română» poartă chipul celui ce conduce Institutul Cultural Român/ Fundația Culturală Română, Augustin Buzura, cel mai tradus dintre români (pe bani publici) – și? Altfel, nu ne lipsește nimic să credem că suntem o literatură majoră, «superioară», sincronizată cu vârful și îndesat la toate curentele literare (ba chiar am dat lumii suprarealismul), cu paradigme creatoare și canoane critice. Nu ducem lipsă nici de acea alienare produsă de conștiința literaturii, nici de istorii literare, nici de dicționare ale scriitorilor români (care o fi cifra lor?), nici de ediții de autor, nici de producție editorială originală la zi, de invidiat, nici de

scriitori de succes, nici de scriitori de origine română, deveniți cetățeni ai altor țări, care au rupt gura târgului pe acolo, nici de personalități publice, cu acces în mass-media audiovizuală (cu impact maxim) sau în viața politică, la vârf, nici de continuitate a sensibilității artistice, mereu înnoită (adică noi generații literare). Cu toate acestea, n-am auzit ca vreun ochi străin să recunoască la noi o literatură «majoră». Nu numai atât, citiți cărțile de eseuri publicate în limbi de circulație internațională ale cunoscuților români universitari din SUA, de la Matei Călinescu la Toma Pavel, cărți de literatură comparată, și o să vedeți că lipsesc din ele exemplele cu contribuția scriitorilor români, pur și simplu peste hotare nimeni nu e interesat de ceea ce se scrie în limba română. La fel, eseiști «europeni», universitarii Sorin Alexandrescu sau Nicolae Balotă, deși publică și ei asemenea cărți de eseuri (inclusiv în limba română), nu introduc scriitorul român în circuitul mondial, referințele rămân la autori străini. S-a ajuns azi în situația să citești în revistele noastre literare cronici laudative la cartea străină, nu la cartea autohtonă! În plus, noii veniți în literatura română nu dau doi bani pe ceea ce s-a scris până la ei în România. Și cum să nu te întrebi ca prostul: dacă noii veniți nu mai sunt interesați de ceea ce s-a publicat la noi, în schimb citesc «după ureche» volume traduse, nu în original, semnate de autori de toată mâna din Occident (mai exact, doar volumele de proză mai intră în atenția lor), nu e un semn că literatura română nu e deloc «majoră»? Las la o parte faptul că noii veniți în literatura română scriu în registru minor. Și că de la Revoluție încoace calitatea «majoră» a creației a tot scăzut, alarmant (e drept, se subliniază că nici pe plan mondial nu stau lucrurile mai bine)... Sigur, relativizarea valorii e un semn că are efect și la noi rețeta mediocră a globalizării (numai cel ce are succes de piață are valoare) și a multiculturalismului (rețetă a falsei egalități de șanse, a nediscriminării, toți cei ce scriu și publică o carte sunt numiți scriitori, că așa ne-a lăsat Dumnezeu, diferiți, dar cu drepturi egale) și că se micșorează șansa să devenim de aici înainte, dacă nu să rămânem ce am fost, o literatură majoră – măcar pentru acest spațiu sud-est european. Totuși, trăim cu senzația că ducem o viață literară «normală» din 1989 încoace și că nu ne lipsește decât mentalitatea de învingător (aceea a literaturii majore) în fața propriilor ochi, raportați la colegul de breaslă român, nu la colegul de breaslă străin. Noi suntem în competiție internă, nu concurăm cu scriitorul străin. Poate aici e buba, miza mică (și rezultatele pe măsură, minore, comparativ cu ce se scrie aiurea), care trebuie «tratată» altfel. Trebuie să nu mai stăm cu ochii pe cărțile care se scriu în limba română, cu care «să ne întrecem», ci pe cele ale vecinilor? Cu siguranță, intrarea în Uniunea Europeană ne va schimba mentalitatea și la nivel literar, vom avea altă perspectivă, pe deplin «majoră» (recunoscută ca atare în viitorul imperiu). Păcat că eu n-o să mai apuc vremea aceea previzibil glorioasă și pentru literatura română... Eu rămân ce-am fost, voi fi interesat doar de cărțile originale scrise în limba română”.

DECEMBRIE

1 decembrie

• [„România literară”, nr. 47] Mircea Mihăieș semnează articolul *Conferințele Microsoft*: „Stimulat de figura viclean-zâmbitoare a lui Năstase, imortalizată în mii de afișe auto-laudative, mi-am propus să caut, la rândul-mi, câteva fapte pozitive din societatea românească. «Am construit treizeci și două de mii de locuințe pentru tineri», grăiește una din umflările în pene năstăsiote. Alături, drept dovadă, doi tineri beneficiari ai harului de homo-faber al premierului-minune, zâmbeau ca mironosițele scăpate la barul de noapte. Drăgălășenia întipărită pe fețele junilor posesori de apartament diminua comicul involuntar al situației: numai a zidar nu arăta spilcuitul Năstase! Posterul părea mai degrabă o reclamă pentru spuma de ras sau pentru ultimul tip de vitamină administrat sportivilor. [...] Dar pe lângă bucuria deșănțată a exhibării publice, există și o bucurie a anonimatului. Nu toți intelectualii români suferă de histrionismul cinic al lui Răzvan Theodorescu. Mulți dintre ei își dedică energia gesturilor simple ale lărgirii spațiului respirabil, și nu deversării de ură și resentiment. De pildă, echipa alături de care mă aflu în acele momente, pe drumul dinspre București spre Iași. O echipă cât se poate de neobișnuită pentru România. Să-i vezi, în același microbuz, pe H.-R. Patapievici alături de Adriana Babeți și de leadership-ul Microsoft Romania, Silviu Hotăran și Paula Apreutesei, e, în sine, un spectacol. Pentru că e vorba de oameni uniți de o idee care, de exact un an, începe să prindă nu doar contur, ci și consistență. În decembrie 2003, inaugurem la Timișoara o aventură intelectuală, de cunoaștere și comunicare, a cărei anvergură o visam, dar n-o credeam chiar atât de ușor de pus în practică. E vorba de Conferințele Microsoft. Totul a început simplu: Ioan T. Morar mi-a vorbit de existența la Microsoft România a unor oameni neobișnuiți (cuvântul lui era, cred, «improbabili»). Adică niște profesioniști de elită care arătau o deschidere cu totul admirabilă pentru spațiul culturii. Am cunoscut-o mai întâi pe Paula Apreutesei, apoi pe Silviu Hotăran. Câteva săptămâni mai târziu, ei s-au întâlnit cu Adriana Babeți și cu Marius Lazurca. Fără multe cuvinte, fără obișnuitele complicații și conflicte când doi sau mai mulți români se pun pe lucru, am desenat proiectul, l-am umplut cu substanță și l-am pus în practică. Până în clipa de față s-au desfășurat șapte astfel de conferințe: două la Timișoara, câte una la Arad, Oradea, Brașov, Cluj și Iași. Succesul a fost fenomenal – o spun cu toată obiectivitatea. Cred că niciodată în ultimii cincisprezece ani niște intelectuali români n-au adunat atât de mulți oameni într-un singur loc. Și era vorba de teme serioase, chiar abstracte, și nu de vreun bairam cu mici pe gratis și bere la butoi. Nu. S-a vorbit despre scris și imaginație, despre tăcerile și capcanele filozofiei, despre îngeri, despre cosmologia lui Dante. Cu acele prilejuri s-au lansat cărți ce aveau să aibă un remarcabil succes de librărie (*Despre îngeri*, de Andrei Pleșu, *Crăse banalități metafizice*, de Alexandru Dragomir, iar recent *Discernământul*

modernizării. *Șapte conferințe despre starea de fapt și Ochii Beatricei. Cum arăta cu adevărat lumea lui Dante*, de H.-R. Patapievici), s-a discutat aprins cu publicul, s-a polemizat, s-a aplaudat frenetic. Într-un interviu din noua revista ieșană, «Suplimentul de cultură», H.-R. Patapievici a descris cât se poate de exact atmosfera care a însoțit Conferințele Microsoft în absolut toate orașele unde s-a desfășurat până acum: «știți cum a fost la Timișoara? Nu mai încăpea lumea în Aula Universității. La Oradea am fost la Muzeul Țării Crișurilor și a rămas lumea pe scări». Într-un an, 2004, în care «cearta intelectualilor» a împărțit lumea creatorilor de la noi în două tabere, publicul românesc a dovedit că rămâne constant alături de valoare. Deocamdată, pentru Microsoft au conferențiat trei dintre «greii» culturii române de azi: Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu și H.-R. Patapievici. [...] Dacă fondurile Ministerului Culturii și Cultelor (ce bizară asocierie!) ar fi bine administrate, dacă funcționarii sistemului încremenit al partidului-stat ar avea și puțină imaginație și mai multă bună-credință, altfel ar arăta societatea românească de azi. Dar pentru aceasta trebuie să mizezi pe valoare, și nu pe clientelismul politic. Îl înțeleg perfect pe dl. Theodorescu. Cu oamenii din jurul său poți, în cel mai bun caz, să te faci de rușine, așa cum s-a întâmplat recent la Târgul de Carte de la Frankfurt, dar nu să propui lucruri capabile să impresioneze niște oameni cu pretenții. Numai la gândul că un Fănuș Neagu, un Dinu Săraru, un Ludovic Spiess, un Sergiu Nicolaescu și ceilalți «apolitici» din gașca lui Iliescu ar fi puși în situația de-a conferenția în fața unui public de genul celui care a rupt ușile la Conferințele Microsoft mă trec fiorii unui râs homeric. Am dat nu întâmplător aceste nume, pentru că ele reprezintă tot ce-are mai spectaculos pesedismul în materie de intelectuali. Adică aceeași veche gardă a băieților obișnuiți să sufle în trâmbița partidului, oricare va fi fiind acela. Servilitatea a fost întotdeauna aducătoare de arginți și de posturi grase, așa că amănuntele referitoare la etică, valoare sau competență sunt irelevante când le rostim în legătură cu acești domni. Nu-mi rămâne decât să sper că seria conferințelor va continua și că românii vor putea să se confrunte cu adevăratele idei și cu adevărații intelectuali ai acestei țări». □ Ioana Pârvulescu scrie despre *Târgul de Carte Gaudeamus – Noiembrie 2004*: „M-a enervat îngrozitor, ca la toate edițiile precedente, prezența oamenilor politici, complet insensibili la cultură, când e vorba să-i asigure o finanțare decentă, dar brusc interesați de ea când e vorba să-și facă reclamă electorală pe la Târguri de Carte. Astfel, vineri, m-am împiedicat de suita Dlui Ion Iliescu, o roată de oameni în negru care se rostogolea pe scările de la intrare o dată cu (încă, atunci) președintele țării. De ce fugeau acești oameni, n-am înțeles, dar erau ca-n benzile desenate, la urmărit, ca armatele romane fugărite de Asterix și Obelix. Sâmbătă, când credeam c-am scăpat de intruziuni politice, am dat de (încă, atunci) domnul prim-ministru, însoțit și el de o cohortă neagră. Dacă măcar unul dintre aceștia (inclusiv Adrian Năstase) a scos vreun bănuț din buzunar ca să-și cumpere măcar «o carte mică, o cârtică», nu mai e nevoie să precizez. Gura lumii spune că, la un stand, Dl

Năstase ar fi luat în mână cartea lui Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni*, dar, cum, ca oricărui cititor, casiera i-a comunicat prețul, 350.000, Dl Năstase a pus-o la loc în raft. Se vede că era prea scumpă pentru buzunarul lui. M-a bucurat enorm să-l întâlnesc, ca și la edițiile precedente, pe Gheorghe Ene, cândva vedetă a textualiștilor la Facultatea de Litere, acum profesor în Buzău, însoțit de un grup de elevi de gimnaziu, cărora le străluceau ochii de fericire că se află acolo. Cei doi frați (gemeni, cred) care-l însoțeau atenți și vioi pe profesor și abia așteptau să dea o raită printre rafturi au valorat pentru mine mai mult decât toți oamenii politici la un loc, cu suită cu tot. Făcuseră un drum lung cu trenul, pe banii lor, pe oboseala lor și acum, sub coperta boltită a Târgului, se pregăteau pentru descoperiri culturale. Am primit de la Gheorghe Ene un volum de versuri îngust ca un semn de carte, *Portret în picături de rouă*, apărut anul acesta, și am înțeles că asemenea profesori salvează încă învățământul de la prăbușire. M-a amuzat și m-a îngrozit incultura vocilor care anunțau lansările: faimoși scriitori străini ale căror nume erau pronunțate românește (Poe scrie, po-e citim) critici români care erau, dimpotrivă, adaptați la diverse limbi străine. «- Ai auzit de criticul italian Negri-cii? mă întreabă, râzând, cu umorul pe care i-l știu din *Bazar bizar*, Radu Paraschivescu. Tocmai a fost anunțat la microfon, domnul Eugen Negricii.» N-am idee cine sunt necunoscuții de la microfonul Târgului, dar e limpede că bunul simț ar trebui să-i facă să nu se mai întoarcă acolo. O minimă regulă organizatorică cere ca la microfonul unui Târg de carte să citească oameni... citiți. M-au impresionat lansările la care s-a întâmplat să asist: deși condițiile erau improprii (zgomot mare, spațiu mic, vânzoleală), cu un donquijotism care se transmite de la Bookarest la Gaudeamus și din primăvară până-n toamnă, publicul a avut parte de discursuri bine articulate și spumoase ca o sticlă de șampanie lovită de nava lansată la apă. Cum de reușesc criticii, cititorii, editorii și mai ales cititorii să-și păstreze entuziasmul, să nu obosească, nu încerc să aflu. Și, pentru că a venit vorba de donquijotism: unul din evenimentele Târgului a fost apariția versiunii românești a romanului lui Cervantes în traducerea lui Sorin Mărculescu (Editura Paralela 45). M-au obosit lipsa de aer, baloanele, suprapunerile sonore, muzica de fond stridentă și inadecvată. La Târgul de Carte de la Viena pe care l-am vizitat acum doi ani se auzea, în surdină, muzică barocă. De ce trebuie să semene banda sonoră a unui loc cultural cu cea a unui parc de distracții pentru copii, mi-e greu să înțeleg. Adaug că atunci când foamea de carte era concurată de foamea cealaltă, mai banală, aceleași sandviciuri sleite te făceau să meditezi, prin prețul lor înghițit la repezeală, la valoarea durabilă a cărții”. □ Cronicar consemnează (*Supliment nutritiv*): „Noua publicație săptămânală scoasă de Polirom în colaborare cu «Ziarul de Iași» nu vrea doar să atragă și mai mult atenția asupra cărților și autorilor editurii (și la noi editurile au început să aibă autorii lor, cu contract de fidelitate). Colecțiile Poliromului sunt oricum foarte vizibile în presa culturală, datorită mărcii Silviu Lupescu & Comp (Compul însemnând o echipă de profesioniști unul și unul, cel puțin la fel de pasionați de

munca lor ca și directorul general). «Suplimentul de cultură» vrea, zice un concis *Argument* din numărul-pilot, «să fie o primă provocare: un săptămânal cultural editat la Iași», dar deschis «tuturor celor care există prin cuvânt» în România: «în cotidianul adeseori cenușiu, o carte, un film, un concert sau un spectacol de teatru pot aduce o clipă de lumină. În acest sens, menirea unei edituri poate fi și aceasta: să-și apropie cititorii, invitându-i într-o lume care nu întotdeauna este doar a imaginarului». Cărțile nu sunt deci singurele vedete ale noii reviste, ci strălucesc într-un context reprezentat de toate artele, de la muzică, film, teatru, plastice, până la arta culinară. «Suplimentul» de 16 pagini e vioi și bine proporționat, alternând informația scurtă și neutră despre noutăți cu interviuri, anchete, cronici, articole de opinie. Rubricile fixe au fost încredințate unor specialiști din toate generațiile care scriu atrăgător și clar, pentru toată lumea, fără a face însă concesii populiste. Se acordă spațiu și unor ramuri minore de mare impact, precum benzile desenate și muzica «ușoară» (Bobo și Bobi de la «Fără zahăr» au chiar o rubrică simpatic-trăznită), sau unor site-uri de pe Internet. De acest ultim domeniu se ocupă Florin Lăzărescu, la rubrica *Homepage, sweet home*. [...] Pentru interviul numărului 1 al «Suplimentului de cultură» a fost ales cu fair play și în ciuda antieliștilor, Horia Patapievici (care nu e autorul Poliromului, ci al Editurii Humanitas, unde a lansat recent două noi volume: *Ochii Beatricei* și *Discernământul modernității* – cea mai bine vândută carte la Gaudeamus, precum și un audio book, *Spărtura din cer*). Horia Patapievici dă multe interviuri, nu doar în reviste culturale ci și în cotidiene de mare tiraj, la radio și TV. Întrebare pentru Sorin Adam Matei: dacă lumea n-ar vrea să știe ce are de spus acesta, l-ar mai căuta ziariștii, sau sunt cu toții instrumentele unui grup de influență?». * De asemenea: „«COTIDIANUL» în noua formulă (ziar «editat și garantat de Academia Cațavencu, redactor șef Robert Turcescu» și cu o casetă redacțională de aproape o sută de nume) nu e încă așezat ca structură, unele generice ale paginilor fiind intersanjabile (*Observatori & Jurnaliști* cu *Actualitate* și aceasta din urmă cu *Politică*). Oricum, «Cotidianul» întărit e binerevenit pe piața media atât de aservită puterii, fiindcă e clar de opoziție. Robert Turcescu e în acest moment campionul gazetăriei românești: reușește uimitoarea performanță – numai el știe cum și de unde atâta energie – să facă zilnic câte o emisiune TV și una de radio, ambele cu mare cotă de audiență, un ziar de 24 de pagini (în care scrie și un editorial), plus o rubrică săptămânală în «Dilema veche». Cu o asemenea putere de muncă, de informare serioasă la zi, onestitate, talent și charismă, ar putea deveni un om politic creditabil (nu ca alți jurnaliști sau analiști care și-au vândut abilitățile cui a dat mai mult). Cât privește ziarul pe care Robert Turcescu îl creditează cu numele lui, el se bazează în general pe o echipă tânără, câțiva gazetari cu experiență ca șefi de departamente și câțiva colaboratori spirituali de la «Cațavencu». Într-unul din primele numere, la pagina de Cultură, Elena Vlădăreanu își unește, sub titlul *Tineri furioși* de azi trei colegi de generație literară, așa: «Sunt tineri și au ceva de spus. În critica literară, în

poezie sau proză. Agresivitatea lor îi poate îndepărta sau apropia de public. Oricum, le-a adus destui dușmani». Cei trei sunt Mihai Iovănel, Claudiu Komartin și Ionuț Chiva. Nu știm la ce «dușmani» se referă ziarista, de vreme ce toți trei sunt apreciați și de revistele literare așa-zis bătrâne, în care au fost publicați, poetul și prozatorul au fost bine primiți de critica de întâmpinare, ba chiar Claudiu Komartin a primit mai multe premii de debut (inclusiv cel al revistei noastre). Așa «dușmani» să tot ai. Cât despre furie, ea nu răzbate deloc din frazele lor publicate sub mari poze. Mihai Iovănel «e echilibrat, obiectiv și cu bun simț», scrie: «Vârsta nu are nici o legătură cu literatura. Iar tinerețea funcționează de prea multe ori ca scuză pentru ignoranță și belicoșenii interesate în parvenirea rapidă ca să nu mă enerveze fluturarea ei ca drapel. <Admirația>, aceasta mi se pare calitatea indispensabilă a unui critic: de a fi capabil, într-un mod adecvat, de acest sentiment. Desigur, asta nu este tot. Admirația revărsată în neștire se autodescalifică. Apoi, e util ca impostura să fie din când în când mătrășită. Mă refer la veleitarii agresivi care se bagă în față, pentru ca toată lumea să se cutremure de gloria lor. Ei sunt toxici.» Bătrânul Cronicar și colegii lui subscriu. «Agresorul» Claudiu Komartin, emite o idee cu-minte: «O parte din misiunea celor mai tineri este să-i facă pe oameni – pe cei ce s-au îndepărtat la ani-lumină de literatura vie – că poetul nu este deținătorul unor secrete absolute, și nici un preot ce oficiază un cult abscons, înțeles de câțiva, ci un om între oameni, (sic) care problematizează și caută tot timpul cu înfrigurare răspunsuri.» Iar talentatul autor al romanului 69, Ionuț Chiva, își exprimă preferința pentru «un profesionist-ingenuu ca Salinger», «un barosan ca Llosa» sau «marile mele descoperiri din anu' 1 [probabil de facultate, tânărul scriitor e încă student], Fântâneru și Le Clezio». Și încheie deloc furios pe cineva sau ceva: «Altfel, sunt trist, deoarece chiar asta n-am atins în prima mea carte: ceva ce am numi (prețios) o tristețe înțelegătoare...» (*Tinerii furioși de azi*).

7 decembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 250] La rubrica *Micul ecran*, Ana Maria Sandu semnează articolul *Câte Români vedem la televizor?*: „Ziua națională a fost un bun prilej pentru ca, pe toate posturile noastre de televiziune, să se încingă o mare horă a unirii. Îmbrăcați în blugi sau în costume populare, moderatori, cântăreți și invitați de-a valma «au dat mână cu mână», au chiuit și au sărbătorit într-o atmosferă atât de falsă și din altă lume că ți se făcea pur și simplu rușine de bălciul servit pe post de mare trufanda. Am fost invitați la un spectacol exaltat, plin de o voie bună demnă de un cămin cultural. Eternele ansambluri populare au interpretat cu patos imnul național, iar pe post de garnitură, s-a consumat «sărbătoreșcul» ciolan afumat cu fasole (la Pro TV dar și în Parcul Obor, la petrecerea organizată de Primăria Sectorului 2). Discursurile oficiale, fie ele rostite la București sau la Alba-Iulia, nu au putut fi nici de astă dată ascultate, ne-au picurat în urechi o limbă găunoasă, arhaică, inflamată ca o bubă în care s-au amestecat tot felul

de fapte istorice și de nume de voievozi. Doar dulcea limbă de lemn răsună mai bine ca oricând la «ceas de sărbătoare». Oamenii de pe stradă, cei care trăiesc în România anului 2004, atunci când sunt întrebați ce semnificație are pentru ei 1 Decembrie, îți vorbesc despre lucruri banale, normale, cum ar fi bucuria de a avea o zi liberă, de a merge la cumpărături sau la o plimbare în parc etc. După doar câteva zile de la momentul în care nimeni nu a scăpat fără să fi auzit măcar o dată *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, la emisiunea «Ia te uită ce-ai uitat» de pe TVR Cultural, am avut parte de o discuție relaxată, haioasă și actuală despre patriotism: moderator – Florin Iaru, invitați – Nae Caranfil și Cezar Paul-Bădescu. Numai că, un discurs de felul acesta nu atinge marele public, care trebuie intoxicat în continuare cu toate clișeele din lume, ci e rezervat exclusiv cunoscătorilor, target-ul emisiunilor de pe TVR Cultural. Până atunci o să ne gândim la următorul 1 Decembrie, la penibilele lui heirupisme, la reporterii îmbrăcați în costume populare, la materialele filmate în maternități pentru a-i cunoaște an de an pe copiii născuți la așa o zi mare... – Realitatea TV, un post de nișă la care nu prea aveai ce vedea, e într-o spectaculoasă schimbare de formă. În ultima vreme, a ajuns să fie singurul post la care s-au mai putut urmări dezbateri, știri, emisiuni electorale. Oamenii noi veniți în echipă, campania de rebrandare a postului, ca și cea de autopromovare, au făcut ca Realitatea TV să crească, să-și modifice radical imaginea și să câștige dinamism și profesionalism. Asta în condițiile în care, posturi tv ca Antena 1, de exemplu, angajate în campanie electorală, au reușit să transforme știrile într-un spectacol atât de dezgustător, că-ți provoca, la propriu, crampe. Televiziunea națională, imparțială cum o știm, a plonjat într-o dulce plutire pe deasupra lucrurilor, ca și când altele ar fi fost problemele importante, nu cele electorale. Seara de 28 noiembrie a funcționat, într-un fel, ca un test pentru a lua pulsul televiziunilor noastre. Câștigătoarea marii bătălii de audiență a fost, cu siguranță, Realitatea TV. Lume multă, dezbateri aprinse, multe păreri, pronosticuri, în timp ce pe celelalte posturi moșăiau și moderatorii, și câte o vedetă gen Ion Cristoiu sau C.T. Popescu. – O «mare noutate» ne așteaptă, în materie de divertisment, la Antena 1: «Duminica în familie» cu Mihaela Rădulescu. În promo-ul emisiunii suntem întrebați, cu inocență, dacă ne-a fost cumva dor de duminicile de demult, de acum 4 ani. Triste sunt și personajul Mihaela Rădulescu (care are senzația că lumea grăvează în jurul ei și că, până și maternitatea e o bună rampă de relansare) și opțiunile televiziunilor de a relua la infinit formate epuizate și vedete fără nici un fel de simț al măsurii. – Ne-am dori, dacă se poate, să se termine o dată *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu, recitată zi de zi la TVR 1 și reluată apoi și pe TVR 2... Un proiect autist, complet fără miză și care nu se adresează nici unui fel de public. Cine ar putea fi impresionat, sensibilizat și invitat la lectură de punerile în scenă penibile, teatrale și anacronice în cel mai pur stil teveristic? Nimeni, dar nu contează, pentru unii a face cultură e sinonim cu gratuit, cum s-ar zice de amorul artei, dar pe banii noștri.”

8 decembrie

• [„România literară”, nr. 48] În *O ficțiune genetică*, Marius Chivu recenzează romanul lui Bogdan Brătescu *Triumful*: „Fără îndoială că 2004 a fost anul debuturilor în proză. Faptul că o editură mare și prestigioasă precum Polirom a mizat foarte mult pe tineri oferindu-le o colecție întreagă pare să fi mobilizat și alte edituri să riște mai mult cu tinerii. Paralela 45 are de câțiva ani o colecție de debut – aici au apărut Sorin Stoica și Cecilia Ștefănescu, de pildă –, dar în ultimii doi ani titlurile apărute în această colecție au fost ca și inexistente. La Gaudeamus, Târgul de carte abia încheiat, numărul debuturilor a fost consistent și nu numai în proză, dar și în poezie și eseu critic. Rămâne de văzut dacă editura are forța promoțională de a-i și impune. Unul dintre debuturile în proză este Bogdan Brătescu cu romanul *Triumful*. Așa cum rău ne-a obișnuit, chit că e vorba de un debutant, Editura Paralela 45 nu ne oferă nici de data aceasta o minimă fișă biografică a autorului. Despre Bogdan Brătescu știu doar că a fost jurnalist la BBC și că nu este tocmai tânăr, oricum experiența sa într-ale scrisului este mai solidă decât a unui debutant obișnuit. Romanul său este o ficțiune științifică, mai exact, genetică, iar subiectul nu este deloc la mâna oricui. Voi rezuma în câteva fraze povestea pentru a înțelege despre ce e vorba în carte. Robert Martin este un tânăr american al zilelor noastre, teribilist și libertin într-o oarecare măsură, aflat la vârsta adolescenței când echilibrul psihic și emoțional este fragil și care are o mare obsesie: moartea și absurditatea ei. [...] Acesta este și impulsul de a căuta o religie, o soluție spirituală care să-l pună la adăpost și să-i ofere un răspuns liniștitor. Dumnezeu nu e pentru el creatorul total care să-l satisfacă [...] și, prin prietenul său Vitaj, va fi atras temporar de yoga și se va înscrie la cursuri de studii orientale. Chripo, un alt bun prieten, student la medicină, îi va atrage însă atenția asupra imunologiei, văzută ca o știință a viitorului. Robert Martin se înscrie el însuși la medicină, ratează și o căsnicie și își dedică practic întreaga viață științei visând la o realizare incredibilă, aceea de a transforma omul într-o specie eternă chiar dacă alcătuită din particule perisabile [...]. [...] Fiind o confesiune, narațiunea face un salt temporar uriaș și astfel ajungem într-un viitor destul de apropiat, cca. 2050. Căutând remediul genetic împotriva morții celulare a organismului uman prin perfecționare celulelor de a se reproduce încontinuu, Robert Martin descoperă, ca efect secundar al experiențelor sale de laborator, antibioticul împotriva virusului HIV. Obsesia lui nu va fi însă vindecată de gloria obținerii Nobel-ului pentru medicină și înțelegem că opera sa științifică nu a fost decât travaliul generat și susținut de un mare egoism. Ce contează salvarea vieții atâtor oameni de vreme ce el tot va muri? Robert Martin nu-l va descoperi pe Dumnezeu și nu se va împăca cu ideea umilinței de a fi muritor. Ceea ce pare un triumf al umanității este pentru el, ca individ, un eșec total. Romanul are o bătaie mai lungă. Fantazând pe marginea unor chestiuni atât de importante pentru viitorul omenirii de după descoperirea nemuririi organismului uman, un capitol întreg (*Celebritate*) capătă înfățișarea unei utopii genetice. Posibilitatea de a îmbunătăți celulele umane

imune pentru ca acestea să se reproducă la infinit evitând astfel îmbătrânirea este prilej pentru reconsiderarea întregii condiții umane, a relației omului cu lumea și mai ales cu divinitatea [...]. Dar adevărata, tragică problemă pe care o ridică acest scenariu – dar și evoluția experimentală a clonării din zilele noastre – apare într-o discuție pe care Robert Martin o are cu Val, discipolul său, care susține că «adevărul în știință trebuie să fie călăuzitor numai până când se ajunge la Dumnezeu. Dacă se va dovedi experimental că Dumnezeu nu există, descoperitorul va trebui să fie ucis, iar rezultatul trecut sub tăcere. Altminteri omenirea nu va supraviețui.» Din păcate, Bogdan Brătescu nu insistă și acesta rămâne un gând obsesiv transferat cititorului care va stăruia asupra lui cu mult după ce lectura se va fi încheiat. Deși romanul stărnește curiozitatea, se citește cu interes și cu multă nerăbdare pentru epilogul său măreț, textul în sine avansează cam greoi din cauza faptului că Bogdan Brătescu urmărește cu prea multă fidelitate aspectele științifice ale acestei cvasiutopii genetice, mergând până la indicarea unor surse bibliografice reale. Problematizarea existențialistă lasă locul unui tehnicism pentru mulți aproape SF. În plus, desfășurarea epică e prea liniară și acest lucru se vede bine și din structura cărții, din titlurile capitolelor și organizarea lor în cele trei cicluri (*Căutarea, Soluția, Discursul*), când s-ar fi cerut o dezvoltare mai ramificată și mai complicată factologic. Rememorarea rămâne doar o convenție a speculației științifice. [...] Altfel, Bogdan Brătescu scrie bine și natural, romanul are și umor, deși nu pe cât ar fi în stare autorul, și, chiar dacă am formulat obiecțiile de mai sus, imaginația speculativă și predispoziția pentru documentare rămâne un mare atu pe care îl avea întotdeauna în fața majorității prozatorilor de azi”. □ Ion Simuț semnează articolul *Defăimarea jurnalului*: „S-au umplut librăriile, bibliotecile particulare, revistele și cronicile literare de jurnale și memorii. Timp de un deceniu după 1989, era nevoie de o astfel de deversare a subiectivităților cenzurate. Ar fi fost imposibil să fie stăvilite. Literatura non-fictivă a creat o alternativă la ficțiune, o alternativă în care ne-am complăcut prea multă vreme fără un suficient spirit critic. Tot ce a venit pe făgașul acestei oferte de jurnale și memorii a fost considerat invariabil bun, dacă nu chiar excepțional. Nu era potrivit (nu era momentul!) ca spiritul critic să se exerseze în selecție. Ba, mai mult, fără să-și dea seama, era pus în fața unui blocaj al judecății: memoriile și jurnalele nu sunt compatibile cu un criteriu estetic, deci pot fi primite pe bandă într-o devălmășie a receptării euforice. Nu prea repede, cam prin 2000, s-a ajuns la sațietate (tot ce-i prea mult strică!), la auto-iluzionare în legătură cu valoarea unora dintre aceste documente inedite și chiar la o stare de insalubritate a detritusurilor memoriei. Curiozitatea (politică, istorică, literară) a obosit sub povara dezvăluirilor de culise, a micilor și înveninatei adevăruri personale, a demitizărilor, a aglomerărilor de mărunțișuri și a (uneori) iluzoriilor răsturnări de perspectivă. Fenomenul risca să devină nociv prin absolutizare, prin succesul înșelător (câte jurnale sau memorii editate în anii '90 ar mai fi primite astăzi la fel?) și prin complacerea în regimul minor al celei mai slabe estetici (până la non-literar). Jurnalele și memoriile nu fac, totuși,

o literatură durabilă, nici exportabilă (ceea ce e un semnal major al lipsei de orizont), dar creează o alternativă temporară a discursului literar, până când ficțiunea se regenerează, iar scriitorul și publicul redobândesc încrederea într-o literatură ce-și depășește prejudecata documentului și a imediatei realități, capabilă să evolueze spre un imaginar constructiv și speculativ. Jurnalele și memoriile părăsesc acum prim-planul, pe care îl ocupaseră conjunctural abuziv, și se îndreaptă spre al doilea și al treilea raft, locul ce li se cuvine. Nu dispar din raza noastră de atenție, dar își estompează prezența. Pentru a tempera exagerările prin care am trecut (și care mai persistă în unele aprecieri defazate), face bine apelul la acele opinii care relativizează importanța non-ficțiunii. [...] Luat în doze prea mari, cum s-a întâmplat în literatura noastră postdecembristă, susținut fără discernământ de către o critică uniform entuziastă, jurnalul devine nu pur și simplu nociv, ci chiar toxic, creând iluzii de mari succese, deregând evoluția normală în sensul construcției de semnificații universale. Jurnalul ne menține nu numai în orizontul meschin al unor adevăruri personale și conjuncturale, dar și într-un provincialism al vanităților, incomunicabile (pentru că greu inteligibile) dincolo de limitele unor grupuri restrânse. Terapia indecentă a confesiunilor în regim public e mai recomandabil să fie convertită într-un efort de transfigurare și de sublimare. Politica egolatriilor inflamate și a dezvăluirilor de culise (specifică memoriilor și jurnalelor) trebuie înlocuită cu politica narațiunilor cu semnificații suprapersonale. Altfel literatura română actuală riscă să se complacă în contemplarea propriului ombilic. Cred că o astfel de etapă e pe cale de a fi depășită. Unii scriitori și-au ridicat privirea în larg, cu îndrăzneala și speranța de a ieși din ei înșiși, atât cât le permit proiectul și limbajul”. □ Rodica Zafiu semnează articolul *Ministră, ministreasă, ministroaică*: „Problema utilizării unor forme feminine pentru desemnări de profesii și mai ales de funcții publice e binecunoscută și internațională. În limbile care au gen gramatical și terminații specifice, multe din denumirile funcțiilor din instituțiile moderne au avut inițial doar formă masculină. Formarea unui feminin de la masculine poate fi un fenomen spontan – popular, analogic – sau unul voit, militant. De fapt, când intră în joc proiectele feministe, lucrurile se complică, pentru că intervine pe de o parte o evaluare ideologică (e bine/nu e bine să existe termen feminin: e mai importantă marcarea diferenței sau a identității?), pe de altă parte limba produce, prin mecanismele ei socio-lingvistice spontane, conotații negative, care nasc noi reacții și evaluări ideologice. Între spontaneitate și intervenție, între tendințele limbii și politica lingvistică, se pot stabili relații complexe. *Ministru*, de exemplu, apare în DEX cu formă unică de masculin. În schimb, în dicționarul academic (DLR), sunt înregistrate formele *ministreasă*, *ministresă* și chiar *ministroaică*. *Ministreasă* (considerat «familiar, adesea ironic»), format cu sufixul -easă, apare la Macedonski; *ministroaică* (cu mențiunea «neobișnuit») e atestat la Iacob Negruzzi. Sensul atribuit – singurul posibil în epocă – este «soție de ministru». Varianta *ministresă*, considerată o adaptare după fr. *ministresse*, era folosită, cam

în aceeași perioadă, de Vlahuță. Florica Dimitrescu, în *Dicționarul de cuvinte recente* (DCR), înregistrează compusul *femeie-ministru*, atestat în 1984 și reluat ceva mai târziu. Româna formează cu destulă ușurință feminine de la masculine; există însă unele tensiuni între posibilitățile lingvistice și evaluarea culturală a formelor. În *Tendențele limbii române* (1968), Al. Graur amintea forme precum *președintă, directoară, doctoră, pictoră, ingineră* (desigur, azi ne poate surprinde alăturarea unor forme între timp total impuse – ingineră – de altele eliminate de uz – *pictoră, directoară*). Oricum, lingvistul considera că tendința epocii era contrară înmulțirii derivatelor feminine: «astăzi se folosește puțin femininul numelor de meserii»; «în general, se formează mai puțin feminine de la masculine»; «se folosește deci masculinul și pentru feminin: tovarășa inginer» (p. 258). E interesant, ca întotdeauna, să comparăm situația din română cu cea din alte limbi romanice: dicționarele franceze înregistrau în genere doar masculinul *ministre* (de exemplu: *Le Petit Robert 1991*), eventual și femininul mai vechi *ministresse* (*Trésor de la langue française*). Pentru italiană, Zingarelli 1994 cuprinde formele (marcate ca glumețe, ironice) *ministra* și *ministra*. Pentru spaniolă, dicționarul academiei, DRAE, pune în cuvântul titlu deopotrivă *ministro* și *ministra* – masculinul și femininul – ca forme standard, nemarcate stilistic. Internetul ne permite să verificăm măcar parțial uzul: *ministra* e într-adevăr foarte frecvent în spaniolă; sunt numeroase și citatele italienești care cuprind la ministra, mai puține cele cu *la ministra*; în franceza din Canada forma *la ministre* pare a fi curentă; în Franța a avut loc, de prin anii 1980 – 1990, o polemică asupra formelor de acest tip, folosite de presă și admise oficial, dar contestate de Academie. Și în româna actuală, în presă și în Internet, se constată în primul rând răspândirea destul de mare a formei *ministră*: formată cu sufixul moțional cel mai productiv (care a creat și formele *ingineră, studentă, președintă* etc.); sunt peste 300 de citate, cu sensul actual, evident, de «ministru femeie». Contextele sunt eventual informale, cuprinzând formulări mai directe, dar nu neapărat agresive și peiorative [...]. Nu trebuie să îngrijoreze pe nimeni faptul că unele sufixe feminine ar avea conotații peiorative: în română e vorba în primul rând de registrul stilistic, de ruptura dintre limbajul popular și cel cult. Ca și vocativul sau alternanțele, formele populare sunt simțite de vorbitori ca «nerespectuoase». Altminteri, în uz pare să se impună forma cu -ă, ca în spaniolă; se constituie astfel o gradualitate, în care e posibilă alegerea stilistică nuanțată: *ministrul* (stil tehnic, oficial) – *doamna ministru* (limbaj oficial-interacțiune socială) – *ministra* (stil standard-colocvial) – *ministresa* și mai ales *ministreasa* (ton ironic-peiorativ)”.

9 decembrie

- [„22”, nr. 770] Tania Radu scrie despre romanul lui Radu Aldulescu *Proorocii Ierusalimului* (Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, 2004): „Mi-a trebuit multă voință ca să duc până la capăt noul roman al lui Radu Aldulescu. Nu din pricina cărții, care s-a ținut cu încăpățănare de mine, cu toate

puterile talentului autorului, ci din pricina nesimțirii editoriale care a aruncat-o astfel pe piață: *Proorocii Ierusalimului* este complet lipsită de corectură. Și când spun asta, nu vorbesc despre scăpări de literă, cum vedem cu sutele pe la mai toate editurile, ci de un text complet neredactat, cu o ortografie semianalfabetă. Pe scurt: un gest de dispreț gros fata de cititori, care nu poate fi atribuit decât editorului. Cine să fie el? Cartea a apărut în celebra serie pe care scrie că «s-a tipărit cu ajutorul financiar al Primului Ministru al României, domnul Adrian Năstase». Însemnele editoriale indică Uniunea Scriitorilor pe coperta întâi, Redacția Publicațiilor pentru Străinătate pe pagina de gardă. Să ne gândim că s-a dorit astfel chiar boicotarea înaltei inițiative? Lehamitea împiedică orice răspuns. Aici, unde am ajuns cu toții, nu mai e loc de ironii și glume în răspăr. Abia dacă mai încape rușinea. Dar, să ne întoarcem la oropsita carte, mai ales că romanul lui Radu Aldulescu tocmai despre aceasta Românie vorbește. E o carte cu teză și cu agendă, fiind, în același timp, una dintre cele mai frumoase din câte s-au scris în ultimii ani. Teza este locuirea apocalipsului, pe care agenda îl definește prin trăsăturile cele mai greu de ascuns: desprinderea din iluzia numită decembrie '89, renunțarea la orice morală, de-radicalizarea generală. Concret vorbind: șomajul, mizeria, traficul de copii destinați prostituției, cerul închis deasupra noastră. Un roman zguduitor, vital ca toți monștrii, o statuie sângerândă a morții noastre comune. Încă de la începutul anilor '90, mai ales de la *Amantul colivăresei* (1994), ceea ce izbea la Aldulescu era fosforescența liniștită a declasării. Mi s-a părut atunci că o asemenea viziune recuperează tragismul și poate corecta derizoriul, care devenise amenințător prin inerția enormă cu care ne ținea captivi, ne ordona gândirea și viața. [...] Mă gândeam însă că, venit de nicăieri, fără trecut literar, Radu Aldulescu avea să se stingă repede ca scriitor, imediat ce vă fi depășit limitele propriei experiențe de viață. *Proorocii Ierusalimului* infirmă scepticismul, după ce, la zece ani de la *Amantul colivăresei*, Aldulescu scrie cu aceeași poftă plastică, apucă personajele și viața lor cu aceeași forță frustă de meșteșugar euforic, din spița lui Arghezi. Cărțile lui bocesc viața, o iubesc și-o pierd pătimaș. Povestea din *Proorocii Ierusalimului* începe și se-ncheie în interiorul monologului lui Doru (Dorel, Doruleț) – bărbat trecut de patruzeci de ani, slab ca dracu', lungan și leneș. E șomer de când se știe, cu intermitențe de împușcat francu'. Acum, i-a rămas și nevasta în șomaj tehnic. Pe Magdalena n-o iubește, vine acasă ca la hotel, tot mai des totuși, pe măsură ce trec anii. Copilul îi e străin. Îl agasează blândețea lor prostuță, cuminenția amândurora, înțelepciunea lor de ograda. Doru e un iresponsabil obosit, trăind de azi pe mâine, cu nisipul eșecului între dinți, sensibilitate prăfuită, nesimțire drămuată ca principal antidot la contondentele vieții. Amantlâcul cu Viviana – alta neterminare pe care o cunoscuse în vremea «Zonei Libere de Comunism din Piața Universității» – se derulează repede, de la atracție la întărâtare erotică și, de acolo, în accelerando, la egoism în doi. Doru e sec și trist pe dinăuntru. Viața lui se dilată prin poveștile celorlalți. Edi îi e frate după mamă, făcuse pușcărie pentru furt de mașini și fugise

în Germania în '85, unde se va specializa în trafic de băieți de 10-12 ani. Unul dintre «diamantele» care «produc» pentru Edi și pentru asociatul lui, țiganul Burhusi, este Ierusalim, copilul luat de la oi, din curtea unui tată în permanent delir mistic și alcoolic. Și-a început viața sexuală la 7-8 ani, silit de câțiva băieți mai mari să se împreuneze cu o oiță – ni se comunică sec. Gracil, șiret și puternic, hotărât să-și scape pielea cu orice preț, Ierusalim stă bine alături de efebii sulfuroși ai lui Michel Tournier. Stop-cadredele în sepia, din prozele lui Thomas Mann, sunt departe, căci totul se adapă mai degrabă din distilările otrăvitoare ale unor Jean Genet ori Celine. Romanul e practic atârnat în coada de zmeu a destinului lui Ierusalim și, odată cu el, izbit de toți pereții vieții. Furturi, spargerii, prostituție de closet, apoi de palat, dragoste mai deloc, sex de toate felurile. Totul în umbra păcatului. Peste toate, o tânjire neîntreruptă după odihna sufletului, după cuib, după dragoste adevărată, de fiu, de mamă, de Tată. Un ce creștin ireductibil s-a refugiat în temperamentul de răspopit al prozatorului – atât cât se vede el în scris – și-l singularizează între autorii de azi, mai ales între cei mult mai tineri, pentru care mizeria prezentului și lupta sfidătoare cu pudoarea sunt străine de această dimensiune. Eroii lui Aldulescu sunt mai mult sau mai puțin singuri pe lume. Rădăcini tăiate, vieți amputate de trecut sau, dimpotrivă, întoarse, precum șarpele care-și înghite coada, către aceleași și aceleași obsesii. Înaintează fără speranță, mânați numai de instinctul de supraviețuire. Se vorbește de Piața Universității, de sărăcie, de mizerie, de potlogăriile oficiale, de partide politice, de șpagă, de contrabandă, de tâlhărie, de șantaj și de moarte. Pe scurt: o Românie *after*, surprinsă în impudoarea decăderii ei, cu toată mila de cuviință. E greu de spus în ce constă formula stilistică a prozei lui Aldulescu. Cea mai apropiată categorie de manual ar fi «stilul indirect liber», dar ea nu acoperă cu exactitate ce avem în față, și anume un teatru de voci, de tonuri, de ticuri golănești, de inflexiuni care transmit raporturile dintre personaje, poziția lor față de viață și chiar fac loc, din când în când, privirii auctoriale, care-și spune părerea printre rânduri. E gălăgie mare în prozele lui Aldulescu. Se vorbește non stop, fiecare pe cont propriu. Se umblă mult, de colo-colo, cu traista-n băț, cu viața-n buzunare. E o zarvă de piață sordidă, care se accepta așa cum e, se rănește și se vindecă în fiecare zi, moare și învie cu vocație de forță a naturii. Naratorul și autorul se împletesc și se desfac imprevizibil, complicând corporalitatea inexplicabilă a narațiunii. Portretele sunt aproape toate «tari», au precizia dementială a detaliilor din Hieronymus Bosch. E greu să vorbești despre personaje principale și secundare. [...] Radu Aldulescu e un prozator sofisticat, în sensul «sauvage» al cuvântului. Romanele lui țâșnesc gata construite, fără cizelări vizibile. De altfel, neglijențele tind să-și obțină rapid iertarea (sunt destule și în *Proorocii Ierusalimului*), pentru că, în cazul lui, boema a nimerit în alambicul imposibil de trucat al talentului. Alcoolul rezultat e deocamdată tare” (*Cerul închis deasupra noastră*).

14 decembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 251] Ion Bogdan Lefter semnează sinteza *Complicatul an politic 2004 sau După alegeri (foaie de temperatură)*: „Alegerile parlamentare și prezidențiale au încheiat un an politic mai echilibrat decât se putea prevedea, mai interesant decât mulți și-au imaginat, mai complicat decât întreaga istorie – încă scurtă, ce-i drept! – a postcomunismului românesc. Fiindcă a fost anul relansării competiției de pe scena noastră publică și al celor mai strânse curse electorale din 1990 încoace. Astăzi pare de mult lăsată în urmă perioada dominației necontestate a Partidului Social Democrat, revenit la finele anului 2000 la guvernare, în timp ce opoziția democratică se reducea atunci la cele circa 15 procente cumulate de Partidul Național Liberal și de Partidul Democrat. De partea sa, PSD mai avea minusculul Partid Umanist din România, pe care-l trăsese după sine în Parlament, și Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, devenită susținătoare condiționată a guvernării, după ce o prealabilă tentativă de combinație similară a PSD cu PNL dăduse greș. Pentru ca peisajul să fie blocat într-o singură formulă de asociere posibilă, Partidul extrem-naționalist România Mare ocupa un sfert din fotoliile legislativului, după puseul electoral din noiembrie 2000. Izolat de toate celelalte formațiuni parlamentare, PRM și-a adus contribuția la politica perioadei restrângând marja jocului democratic și permițând PSD să domine scena, deși în alegeri obținuse sub 40%. Beneficiind de alte circa 7 procente în urma redistribuirii voturilor acordate partidelor care n-au atins pragul electoral, absorbind apoi parlamentari ai altora (ca și primari, consilieri județeni și locali), social-democrații premierului Adrian Năstase au ajuns să controleze autoritar aparatul administrativ. Până la finele verii lui 2003, situația părea stabilă și nu se întrevedea perspectiva unor schimbări majore în perspectiva alegerilor din 2004. Nici PNL, nici PD nu reușeau să crească semnificativ. Sigur pe el, PSD-ul se vedea la cârmă până în 2008 și – poate – și mai departe. În august 2003, la conducerea PNL a fost ales Theodor Stolojan. În PD, Traian Băsescu preluase șefia încă din 2001. În scurt timp s-a perfectat alianța celor două partide, considerată unica șansă de conturare a unei alternative la «partidul-stat» PSD. Mutarea s-a dovedit câștigătoare: peste iarnă și în primăvara lui 2004, Alianța PNL-PD a crescut constant, iar în iunie a câștigat localele. Timp de câteva săptămâni, în PSD a fost degringoladă, după care, înțelegând că i-ar putea aștepta o înfrângere mult mai usturătoare în alegerile pentru Parlament, «social-democrații» au strâns rândurile și au declanșat o vastă operațiune de «spălare a imaginii»: s-au arătat dintr-o dată preocupați de viața celor mulți și sărmani, bonificând toate categoriile disponibile de cetățeni, inventând indemnizații, privilegii, bonusuri; și-au suspendat conducerea colectivă, înlocuind-o cu o echipă restrânsă și mai tânără, care să dea impresia de partid în renovare; s-au arătat nemaipomenit de democrați, organizând «alegeri interne» pentru ocuparea locurilor eligibile pe listele pentru Parlament; s-au lepădat de câțiva «baroni locali» spre a demonstra că eradică corupția; iar candidatul la șefia statului,

premierul însuși, a bătut de zor satele patriei, strângând mâini țărănești și mâncând bucate simple. Ce-i drept, până la urmă tot vechea «nomenclatură» pesedistă a ocupat listele, conducerea dată deoparte a fost reactivată, «baronii locali» și-au văzut de afacerile lor de prin județe, iar eforturile lui Năstase de a se arăta «popular» nu i-au putut disimula aroganța structurală. Între timp, Alianța PNL-PD și-a digerat succesul de la locale, nereușind să contracareze ofensiva PSD, și s-a văzut în situația aproape imposibilă de a-și schimba candidatul la prezidențiale cu mai puțin de două luni înaintea alegerilor. Retras din motive de sănătate, Theodor Stolojan i-a predat ștafeta lui Traian Băsescu. Energia acestuia din urmă a retensionat cursa. Campania electorală a fost agresivă. Rezultatul – greu de anticipat. Și a venit scrutinul din 28 noiembrie, însoțit – din păcate – de numeroase semnalări de fraude, «turism electoral» (alegători plimbați cu autobuzele sau microbuzele pe la secții pentru a vota de mai multe ori) ș.a.m.d. Controlând aparatul de stat, justiția, organismele electorale, PSD a făcut tot ce a putut pentru a nu pierde. O parte a presei a publicat mărturii îndeajuns de convingătoare în acest sens. Opoziția a protestat vehement, Alianța PNL-PD cerând anularea scrutinului. Însă, sfidând toate contestațiile, «instituțiile abilitate» au validat rezultatele. În absența unei decizii a justiției care să constate fraudarea, totul rămâne în zona speculațiilor. Ceea ce nu înseamnă că deasupra corectitudinii alegerilor nu rămâne un mare semn de întrebare. PSD a câștigat cu un avans de circa 4,5%. Dar dacă «turismul electoral» și alte asemenea procedee au «ciupit» mai mult, de pildă 5 procente?! Compoziția noului Parlament pare viciată de aceste derapaje de la regulile democrației. Chiar și în aceste condiții, cursa dintre cele două blocuri politice a rămas strânsă, iar Uniunea PSD+PUR n-a putut urca decât până la 38 și ceva la sută. Formarea unei majorități se arată foarte dificilă. Împreună cu «umanistii», cu UDMR și cu ceilalți reprezentanți ai minorităților etnice, PSD se apropie, dar nu atinge 50%. Conjunctură în care câștigarea șefiei statului devenea decisivă. În ipoteza că Năstase ar fi învins, desemnarea de către el a unui premier PSD ar fi tranșat lucrurile. Dimpotrivă, dacă ar fi câștigat Băsescu, el ar fi putut invoca faptul că nu există un partid majoritar și ar fi putut desemna un premier al Alianței PNL-PD, relansând negocierile de culise. Învingătorul este – știm deja – Băsescu. Probabil că la scară mai mică, tendințele de abuz din partea PSD s-au văzut din nou, s-a făcut iarăși «turism electoral», dar trend-ul ascendent al candidatului Alianței PNL-PD n-a mai putut fi stopat. În istoria postcomunistă a României, va fi un președinte de tip nou. Atât Ion Iliescu (1989-1990, 1990-1992, 1992-1996, 2000-2004), cât și Emil Constantinescu (1996-2000) au jucat – în stiluri diferite – același rol de autoritate înaltă, de tip paternalist. Băsescu nu va putea fi, el, un «tătuc» care veghează înțelept, retras în tăcerea Palatului Cotroceni. E un jucător, un luptător, un politician activ, direct, popular («populist» chiar). Va influența serios politica românească a următorilor ani. Începând cu constituirea – acum – a unei noi structuri de administrare a țării. O dată cu victoria lui Băsescu, totul s-a complicat:

PSD nu mai poate forma imediat guvernul dacă noul președinte nu-i va oferi postul de prim-ministru; și nici Alianța PNL-PD nu va găsi ușor soluții pentru a improviza o susținere majoritară în legislativ, unde PSD și PRM (cu circa 12%) blochează peste jumătate din mandate (dar fără să se poată combina, căci o alianță cu naționaliștii ar scoate PSD din zona politicii acceptabile, cu consecințe ireparabile pe plan internațional). O soluție va trebui – oricum – găsită, și încă repede. Din două motive conjuncturale. Întâi, e limpede că România nu-și poate permite să lase impresia de instabilitate, de ambiguitate în zona deciziei politice. Tara e obligată să se prezinte în ochii străinătății ca «guvernabilă». Mai sunt de parcurs pași puțini și – pe de altă parte – dificili pe drumul integrării în Uniunea Europeană. Eșecul, amânarea ar fi percepute de populație ca un dezastru. Cine ar fi dispus să-și asume responsabilitatea? Al doilea motiv e conex și imediat: nu mai departe de vineri 17 decembrie, la Bruxelles e programată o întâlnire a Consiliului European, conclavul șefilor de state și de guverne din Uniune. De mai multe săptămâni se conturează ideea că acolo se va decide dacă negocierile cu țara noastră și cu Bulgaria pot fi considerate încheiate și dacă data 1 ianuarie 2007 poate fi confirmată pentru primirea celor două state dunărene în organizație. Alături de vechiul președinte Iliescu și de vechiul premier Năstase, aflați în ultimele zile de exercitare a funcțiilor respective, va participa și șeful nou ales al statului, Traian Băsescu. Timpul foarte scurt va putea fi o scuză pentru nefinalizarea negocierilor pentru viitorul guvern, dar România ar impresiona dacă ar anunța tranziția rapidă și fără ezitări de la o structură de putere la alta. Dintre variantele la care se poate recurge, cele mai probabile sunt acelea bazate pe atragerea unor grupuri de parlamentari dispuși să se desprindă din conglomeratele din care fac parte și să se alăture unei majorități. UDMR și PUR pot pendula între cele două blocuri mari, ca și reprezentanții celorlalte minorități etnice. Se vor găsi – însă – deputați sau senatori proaspăt aleși care se treacă de la bun început de la PSD la Alianță sau – invers – de la PNL ori de la PD la PSD? Mai realistă pare perspectiva atragerii altui grup disponibil (dar deocamdată ignorat!) în urma alegerilor de acum două săptămâni: liderii Blocului Național Sindical, intrați în Parlament pe listele PRM-ului, de pe orbita căruia ar putea ieși fără să-i preia imaginea extremistă și naționalistă. Varianta cea mai rea – căci ar indica exact instabilitatea și «neguvernabilitatea» înainte-amintite – ar fi alegerile anticipate, ca o consecință a eșuării încercărilor repetate de formare a guvernului. Și în acest moment politic, și în perioada următoare, marea noastră problemă națională va rămâne credibilitatea instituțiilor. Alegerile de la acest sfârșit de an le-au indicat cu o claritate dramatică fragilitatea. Manipularea administrației, a justiției, a organismelor electorale, ca și mentalitățile necinstite de la care pornesc acțiunile de fraudare a alegerilor nu sunt admisibile într-o democrație autentică, stabilă, consolidată. Iar pentru noul președinte, problema va fi cu atât mai fierbinte, cu cât el însuși a denunțat fraudarea scrutinului din 28 noiembrie și a cerut anularea. Dacă nu acum, când constituirea majorității de susținere în legislativ și formarea

guvernului sunt prioritare, mai târziu dubiul privitor la corectitudinea alegerilor va reveni. Avem un președinte cu legitimitate incontestabilă, în timp ce compoziția Parlamentului nu e la fel de sigur că e cea pe care votul popular ar fi indicat-o. Motiv pentru – totuși! – alegeri anticipate, cândva?!...” □ Codrin Liviu Cuțitaru semnează articolul *Din nou despre corectitudinea politică. America între „sublim” și „înfricoșător”*: „Întrebarea care se pune frecvent e următoarea: de ce a devenit America stindardul corectitudinii politice, când nevoia instrumentarului democratic se manifesta, cel puțin asemănător, și în alte sisteme liberale cu tradiție? Aici răspunsul angajează nuanțe complexe, mergând până la istoricitatea culturală și mentală a democrației sau identitatea geografică a liberalismului. Cred, totuși, că măcar un argument de antropologie culturală ar fi capabil, la rigoare, să ofere o explicație, fie ea și de suprafață. SUA au fost – încă de la debutul lor istoric – o națiune a indivizilor, unde vocea personală a reușit să fie ascultată în interiorul grupului, iar identitatea individuală a reușit să primeze în raport cu cea comunitară, fiind exprimată în pofida oricărui risc și a oricărui stereotip colectiv. În Europa, un continent al tradiției tribale, unde competiția – ce a mers până la război și genocid – s-a desfășurat mai degrabă între etnii decât între indivizi, identitatea grupului a trecut mereu, cu ușurință, înaintea identității personale. Individualitatea trăiește în Lumea Veche prin comunitate și – numai foarte rar, cu prețul unui stigmat social imens – în postura de entitate suficientă sieși. America s-a construit ca un sistem al persoanelor în dialog permanent cu statul, în timp ce Europa s-a dezvoltat ca un ansamblu de state în comunicare (mai mult ori mai puțin eficientă) cu supușii/cetățenii lor. În America s-a articulat, justificat, o sensibilitate pentru «marginali» și «periferici» – ale căror voci trebuie auzite –, pe când, în Europa, s-a născut o obsesie pentru integrarea «marginalilor» și a «perifericilor» – ale căror voci trebuie ajustate la tonalitatea generală. În sfârșit, putem spune că, într-o reprezentare simplă, corectitudinea politică s-a dorit, de la bun început, un instrument social al «marginalilor» care vor să fie ascultați și nu neapărat integrați. [...] Corectitudinea politică nu are o «istorie» propriu-zisă, fiind un construct al postmodernității (în speță, anii '80-'90) și întemeindu-se pe o nevoie genuină a democrației sfârșitului de secol XX. O filiație posibilă, deși nu obligatorie, poate fi făcută cu spiritul *hyppie* al anilor '60. Cu toate acestea, opoziții săi (de regulă, *right-wing*) i-au inventat o «istorie» tenebroasă, care merge până la primul război mondial. În opinia lor (neargumentată însă bibliografic sau factual), rădăcinile fenomenului sunt marxiste, legându-se de necesitatea unui totalitarism ideologic. Începutul ar fi, de aceea, în anii postbelici, concomitenți cu debutul experimentului sovietic (printre cei dintâi artizani ai corectitudinii politice: Georg Lukács și Antonio Gramsci). Anul 1923 este luat ca punct de referință de către teoreticienii «incorectitudinii politice», întrucât acum milionarul german Felix Weil sponsorizează «prima săptămână de lucru marxistă» la Frankfurt, un fel de conferință academică, unde invita marxști notorii (inclusiv pe Lukács). Evenimentul duce, în câțiva ani, la crearea Institutului

de Marxism de pe lângă Universitatea din Frankfurt, arhetipul celebrului Institut de Cercetări Sociale din 1930. Aici s-ar constitui prima școală de «corectitudine politică», în fapt un «periculos» nucleu de gânditori marxști, nemulțumiți cu ordinea socio-economică a capitalismului. Directorul Institutului, Max Horkheimer, admirator al lui Freud, pune, după unii, temeliile noului fenomen de corijare comportamentală și identitate socială, respingând violența competiției capitaliste. Ulterior, contribuțiile lui Theodore Adorno, Erich Fromm și Herbert Marcuse aduc în discuție principiul societății plurale, polifonice, prototip ideologic al corectitudinii politice. În 1933, Institutul este închis de naziști, prilej pentru lucrătorii săi (în majoritate evrei) să emigreze la New York. Opozanții corectitudinii politice susțin că acesta rămâne episodul de uvertură pentru aventura americană a curentului, legându-se de activitatea foștilor membri ai Școlii de la Frankfurt în cadrul Universității Columbia. Convingerea acestor *right-wing activists* pare neclintită. Respectivii filosofi își îndreaptă teoriile împotriva statalității americane, nu doar ideologic, ci și factual (Horkheimer este chiar membru al OSS, o agenție de spionaj ce precedă CIA), situația derivând, bineînțeles, din alogenitatea lor. Ei încurajează, în fond, «noua stângă» americană, urmărind, pe termen lung, anihilarea capitalismului însuși. Cu alte cuvinte, corectitudinea politică reprezintă rezultatul ultim al unui excurs anti-american și anti-liberal în esența lui, distrugător de identitate națională și mistificator de istorie. Teoria critică a «frankfurtiștilor» ar fi preluată radical abia în anii '80 (datorită unei reacții de respingere față de modernitate, apărute acum în contextul tot mai larg de afirmare a postmodernității!). În fine, după menționații «teoreticieni», America se afla în pragul dezastrului începând cu anii '90, când corectitudinea politică pătrunde în campusurile universitare, «infectând» modul de gândire al elitelor și dând tonul unui așa-zis «totalitarism» postindustrial! E de la sine înțeles că o asemenea variantă («vadamistă») a corectitudinii politice, plină de false acuzații și interpretări răuvoitoare, nu are șanse de izbândă pe aria de echilibru a raționalității. Singurul pericol real implicat de această direcție ideologică este instaurarea – la nivel de mentalitate colectivă, americană și nu numai – a certitudinii existenței unei probleme vizavi de corectitudinea politică, problemă validată nu doar «teoretic», ci și «istoric». Prejudecata a prins cu precădere în mediile conservatoare americane, penetrând apoi majoritatea cercurilor intelectuale tradiționaliste din Franța și Germania, ostile prin definiție liberalismului novator de peste Ocean. Treptat, noțiunea de «corectitudine politică» a ajuns să echivaleze, în mediile amintite, cu aceea de «comunism» sau, în versiunile extreme, cu aceea de «fascism». Corectitudinea politică distruge naturalețea și mutilează autenticitatea identitară, anihilând, în fond, democrația. Prin ea, se atenuază autoritatea statului, încurajându-se degringolada. Singurul demers benefic al comunităților postindustriale (în special universitare) ar fi interzicerea să definitivă, chiar cu prețul adoptării unor regulamente abuzive. Un număr mare de studii și cărți pe astfel de teme a invadat piața europeană a ultimilor ani (mai puțin pe cea

americană), încercând schimbarea unui traseu natural al democrațiilor postmoderne și încremenirea conceptuală și sistemică într-o formulă de patriarhat autarhic. Participarea intelectualității franceze la respectivul efort rămâne considerabilă, constituindu-se deja într-un veritabil curent. Experiența ultimilor ani arată totuși că impactul ideologic al curentului amintit e mai curând minim, mai ales în rândurile studenților vestici care au receptat corectitudinea politică drept o necesitate a noilor circumstanțe mentaliste, însușindu-și-o, desigur, în limitele sale acceptabile (ca orice fenomen expus criticii vehemente, corectitudinea politică și-a creat propria «imunitate» excesivă, exacerbandu-și uneori absurd, așa cum spuneam anterior, propriile componente). Probabil că, în următorul deceniu, polemicele acide ale decadelor în curs își vor pierde din intensitate și, implicit, din actualitate. [...] În încheiere, remarc o întărire a direcției de «incorectitudine politică» (direcție ideologică, prin iradiere, și «anti-americană») în România ultimilor ani. După un deceniu de «pro-americanism» cvasi-unanim, păreriile liderilor de opinie s-au mai nuanțat, trecând, de la «distanță», la «respingere» fățișă. Nu voi intra în detalii (pe care le-am discutat, până la un punct, într-un articol anterior din «Observator cultural»). Cert este că un ochi extern ar putea constata, în context românesc, transferul de încredere culturală dinspre America spre Europa tradițională (la nivelul elitelor intelectuale în special). Se vorbește, tot mai frecvent, despre aberațiile corectitudinii politice (Dan C. Mihăilescu, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, H.-R. Patapievici), despre nevoia de a schimba «esența lumii» actuale (democrația, n.m.), producătoare de «prostime» și «semi-oligofreni» (Mircea Mihăieș), despre «fudulia» și «prostia» americanilor (Alexandru Paleologu), despre anularea principiilor unei justiții democratice («falimentare») și, consecutiv, despre luarea actului de dreptate în propriile mâini (Dan Pavel). Normal, o nuanțare a gândirii critice era de așteptat și la noi, ca peste tot în Europa. Excesele unor observații pun însă, necondiționat, pe gânduri. Te poți întreba, legitim, dacă nu cumva «virtuțile» ideologice ale generației treizeciste (dominate tot de un charismatic, asemenea multora dintre guru actualei promoții elitiste, Nae Ionescu pe numele său) au apărut, identic, pe fondul unor nuanțe și controverse intelectuale? Pentru liniștea noastră și în numele prezumției de nevinovăție (ținută, justificat, la mare preț în interiorul corectitudinii politice), să sperăm cu toții că nu. Altminteri, de la «sublim» vom merge către «înfricoșător» în ritmuri de lambada.”

15 decembrie

• [„România literară”, nr. 49] Alex. Ștefănescu semnează articolul *Lupta cu amnezia*: „Au trecut mai bine de zece ani de când funcționează Fundația Academia Civică, instituție prea puțin susținută de autorități, dar respectată de specialiști și de opinia publică. La conducerea ei se află, încă de la înființare, Ana Blandiana, o mare poetă și, în același timp, o conștiință a societății românești. Alți oameni de valoare, cunoscuți pentru realizările lor profesionale și curajul

opinie, o secondează ca vicepreședinți: Lucia Hossu Longin, Nicolae Noica, Romulus Rusan, Aurelian Trișcu. Postul de director executiv este deținut de Gheorghe Arvunescu, iar cel de secretar științific de Ioana Boca. Din comitetul director, în afară de cei deja menționați, mai fac parte Gheorghe Mihai Bârlea, Sorin Ilieșiu, Traian Orban, Marius Smighelschi. Această echipă de conducere, impresionantă prin profesionalismul și prestigiul componentelor ei, dar lipsită de mijloacele financiare necesare, a reușit să-și atragă colaboratori din rândul unor tineri intelectuali, dispuși să muncească pe nimic sau aproape pe nimic pentru o operă de interes național (și, după cum s-a constatat în ultimii ani, și internațional): identificarea, sistematizarea, interpretarea și mai ales păstrarea informațiilor legate de crimele comunismului. Am subliniat cuvântul păstrarea pentru că această activitate este în mod special importantă și chiar eroică în condițiile în care rețele de foști activiști ai PCR și lucrători ai Securității continuă să ducă o campanie de ștergere a memoriei colective, în complicitate cu numeroși cetățeni inocenți, dar lipsiți de sentimentul responsabilității, atrași de confortul pe care îl asigură amnezia. O mare realizare a fundației o constituie Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, inaugurat la 20 iunie 1997 și considerat azi, nu numai în România, ci și în străinătate, o operă științifică și morală de pionierat în Europa de Est și, în același timp, un model de conservare și valorificare a trecutului pentru toate țările care au cunoscut tragedia comunismului. De altfel, în 1997, Parlamentul României a declarat Memorialul obiectiv de interes național, iar în 1998, cu prilejul unei întruniri organizate de Consiliul Europei la Delhi, așezământul a fost clasat printre primele trei instituții de conservare a istoriei recente din Europa, alături de Memorialul de la Auschwitz și Memorialul Păcii din Normandia. Nu demult, la Weimar, în cadrul unei dezbateri pe tema Comunismul la muzeu, un grup de universitari germani, care a evaluat muzeele de acest gen din șase țări ale Europei, a plasat pe locul întâi Memorialul de la Sighet, considerându-i remarcabile: obiectivitatea și rigoarea (în plan științific) și austeritatea și bunul-gust (în plan artistic). Memorialul de la Sighet are două unități componente: Muzeul propriu-zis și Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului. Muzeul (str. Corneliu Coposu nr. 4, Sighet), inițial cu un caracter exclusiv expozițional, a fost ulterior regândit și reamenajat, astfel încât în prezent este alcătuit din 43 de săli definitive, care pot fi vizitate zilnic. Alte opt încăperi urmează să fie completate în anul 2005. În afară de exponatele cu valoare documentară și istorică, în incinta lui se află lucrări de o remarcabilă valoare artistică: *Spațiu de reculegere* și *Rugăciune* de arh. Radu Mihăilescu, *Convoiul sacrificaliilor* de Aurel Vlad și două sculpturi de Camilian Demetrescu. Anual, muzeul este văzut de peste 35.000 de vizitatori, în perioadele de maximă solicitare atingându-se cifrele record de 400-700 de vizitatori zilnic. De câțiva ani a început amenajarea, la marginea Sighetului, a altui spațiu evocator, Cimitirul Săracilor, dedicat milioanei de victime ale comunismului. Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului (Piața Amzei nr. 13, București) și-a

constituit treptat o bogată bază de date, care alimentează deopotrivă cercetarea științifică și dezvoltarea Muzeului. Au fost realizate, fișate și prelucrate cu ajutorul computerului 3.000 de ore de înregistrări de istorie orală. S-a strâns, totodată, o prețioasă colecție de documente scrise, a căror cercetare va dura mulți ani de acum încolo. S-au organizat 10 simpozioane (cu sute de participanți fiecare) care au parcurs cronologic istoria României comuniste, 7 ediții ale Școlii de Vară, la care au participat mai mult de 500 de elevi din România și Republica Moldova, ca și alte aproape 40 de manifestări publice (seminarii, ateliere etc). De asemenea, s-au tipărit cărți – 58 de titluri, ceea ce înseamnă deja o mică bibliotecă – grupate în șase colecții și însumând aproximativ 20.000 de pagini. Centrul a colaborat până în prezent cu aproape 700 de istorici, sociologi, medici, scriitori, arhitecți, ziariști și foști deținuți politici. În anii imediat următori – și anume 2005 și 2006 – se va încheia un proiect de mare anvergură: recensământul populației concentraționale din România în anii 1945-1989 (bazat pe studiul istoric, sociologic și statistic a 93.000 de cazuri de foști deținuți politici). Tot acest efort, făcut dintr-un sentiment al răspunderii față de societatea românească, cu mijloace materiale modeste și cu spirit de sacrificiu, trebuie adus neconținut la cunoștința celor care conduc țara, ca termen de comparație pentru propria lor contribuție, jalnică, la cunoașterea de către noile generații a tragicului episod comunist din istoria României. Totodată, el poate deveni un subiect de reflecție pentru acei intelectuali care nu fac decât să se studieze cu încântare în oglindă, insensibili la ceea ce se întâmplă în jurul lor și îndeosebi la rușinoasa amnezie colectivă de care se lasă cuprinsă, ca sub influența unui narcotic, societatea românească”. □

În *Odiseea saltimbancului*, Marius Chivu recenzează romanul *Evanghelia după Arahă* de Nicolae Strâmbeanu: „anul 2004 a fost unul extrem de generos cu debuturile în proză. Cred că din 1990 înapoi n-am avut un alt an editorial cu atâtea apariții interesante. Întâmplarea face însă ca abia sfârșitul anului să ne rezerve marea surpriză și din partea unei edituri extrem de zgârcită cu debutanții, mai ales cu cei din zona literară. Debutantul despre care am ales să scriu de data aceasta se numește Nicolae Strâmbeanu, iar Humanitas nu ne spune despre el decât două lucruri într-o minusculă paranteză: că are 48 de ani și că e timișorean. Dan C. Mihăilescu s-a și întrebat, mai în glumă mai în serios, dacă acest Nicolae Strâmbeanu există cu adevărat. *Evanghelia după Arahă* este un roman picaresc sau, mai exact, o pastişă a romanului picaresc. Eroul cărții și totodată naratorul este castilianul Joaquin Arana, un fel de menestrel care intră în toate încurcăturile posibile în timp ce este purtat de un destin capricios dar cu imaginație prin mai toată lumea, prin porturi și pe pământuri necunoscute. Și dacă vorbim de aventuri și de peripeții, pericolele vin de se adaugă de la sine. Cei familiarizați cu literatura picarescă mă vor înțelege când spun că mi-e absolut imposibil să rezum subiectul romanului. Metaforic vorbind, subiectul romanului este, dacă vreți, însuși epicul. *Evanghelia lui Arahă* este însăși Povestirea. Sigur, meritul este în principal al formulei, al tipului de roman, dar rareori cititorului român i-a fost dat să treacă,

alături de personajul cărții, prin atâtea întâmplări de viață și de moarte. Suntem, așadar, în Spania primului secol, dar pentru foarte puțin timp pentru că Joaquin Araña va fugi în Portugalia, va naviga pe Marea Oceanică pe urmele minunatelor mirodenii până în Indii și China, va lua parte la revolte, intrigi, trădări și nelegiuiri, va cunoaște luxul și va decădea ca ultimul om, va fi navigator, războinic, spion, negustor, mare ai-tai al unei insule thailandeze, naufragiat apoi câțiva ani pe o insulă pustie, va avea de-a face cu împărați și pirați, cu călugări și saltimbanci, cu vraci și războinici necruțători, cu femei exotice, târfe sau fecioare, prințese sau sclave mute, se va împreuna și va plânge la pierderea sau la moartea lor... Pentru tinerii scriitori care cred că și-au adjudecat tema sexului deviant, cu perversiuni, transcriu fragmentar o splendidă scenă, deopotrivă poetică și terifiantă, cum, probabil, ei nu vor ajunge să scrie niciodată: «Atunci m-am aruncat a doua oară asupra Prințesei Fecioare, care se arcuise, ținându-și gleznele cu mâinile și oferindu-mi cu totul deschisă floarea cea roșie a dezmățului. Toate bolțile, până la cea de-a șaptea, s-au cutremurat deasupra noastră. Fiare cu solzi de pește și capete de cocoș, ori cu trup de șarpe și picioare de cămilă, ori cozi în formă de săgeată și labe păroase se îngrămădeau peste noi, zvârcolindu-se. Un câine de mărimea unui elefant s-a aplecat să ne înghită, iar răsuflarea lui îmi ardea curul și spinarea de parcă m-ar fi potopit o răbufnire de foc [...] Pe îndelete mă îmbătam cu vinul trupului ei, iar Ama Tammaraya se străduia din toate puterile să mă stârnească și să-mi culeagă sămânța. Apoi, sărutându-ne, mi-o trecea în gură, iar eu, deschizând-o iarăși, i-o dăruiam acolo unde îi era locul...» Ritmul narațiunii este amețitor, iar aventurile lui Araña nu te lasă să respiri o clipă, întinzându-se ca o pânză de păianjen în care te lași prins de bunăvoie. Dar oricât de bogată și de inventivă ar fi imaginația romancierului Nicolae Strâmbeanu (căci este cu adevărat un romancier și nu doar un prozator), tot acest labirint epic n-ar fi însemnat nimic în lipsa unui limbaj, a stilului adecvat. În primul rând, aici găsesc calitatea esențială a scrisului lui Nicolae Strâmbeanu. În extrem de succinta prezentare a autorului, ni se spune că a muncit la această carte ani în șir. Și, într-adevăr, Nicolae Strâmbeanu s-a familiarizat cu onomastica și toponimia epocii și locurilor pe unde călătorește eroul său, inclusiv cu datele istorice și geografice (maritime mai ales) esențiale unei asemenea odisei picarești. Lexicul păstrează cât mai fidel amprenta istorică a epocii, iar culorile tari ale medievalului obscur au efect. Prin comparație, cărțile lui Ștefan Agopian sunt, din acest punct de vedere, aproape sărace. Termeni militari, de navigație, de negustorie, de protocol al curților nobiliare din Peninsula Iberică sau din Extremul Orient, argoul hispanic etc., totul se prezintă nu sub forma comodă a listelor, dar devine, practic și organic, limbajul firesc al romanului. Travaaliul ghicit în spatele acestei cărți denotă o scrupulozitate și o capacitate de organizare rar întâlnite. În sfârșit, un romancier care poate reconstrui din cuvinte o lume trecută. *Evangelhia după Araña* nu e o pastişă a romanului picaresc decât dacă știm numele și originea autorului. [...] Avem suficiente date pentru a vedea că acest roman a fost o obsesie a lui Nicolae

Strâmbeanu pe care, până la urmă, a reușit să o dovedească debutând în stilul scriitorilor târgovișteni, sărind peste etapa scriitorului care promite. Acest debut are, de fapt, valoarea unei solide confirmări și de aceea cred că este unul dintre cele mai surprinzătoare debuturi cel puțin din 1990 încoace și, cu siguranță, debutul în proză absolut al acestui an”. □ Rodica Zafiu scrie despre cuvântul *Bip*: „Cuvântul bip poate fi considerat o adevărată emblema a actualității: foarte nou, internațional, de sursă engleză dar și cu un caracter clar onomatopeic, a devenit în ultima vreme un element polisemantic și polifuncțional. E un simbol al vremii noastre, pentru că redă în limbile umane timbrul de bază și expresia elementară a mijloacelor electronice. Indiferent de diversitatea surselor, tot mai numeroase (telefon, computer, alarmă etc.), bip indică semnalul sonor al modernității grăbite”. □ Ion Simuț semnează articolul *Un of: bibliografiile*: „Oftez când mă gândesc la bibliografiile noastre din două motive: o dată, pentru că sunt extrem de puține, și a doua oară, pentru că sunt prea frecvent nesatisfăcătoare, fie lacunare, fie neactualizate. Notez ca pe un succes deosebit realizarea unei cercetări complexe a Institutului de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», aflat sub egida Academiei: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1919-1944)*, din care eu cunosc patru volume (I, 1997; II, 1999; III, 2000; IV, 2002), apărute la Editura Saeculum I. O., dar e posibil să fi apărut și al cincilea volum. Adaug cercetarea realizată la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, *Bibliografia literaturii române (1961-1965)*, din care am la îndemână doar primele două volume (I, 1996; II, 1997), dar știu că s-a finalizat editorial în alte trei volume. Mai sunt, bineînțeles, și alte realizări notabile, pe care nu intenționez să le contabilizez acum. Din păcate, pe lângă că sunt puține, bibliografiile nici nu ajung întotdeauna unde trebuie, adică în sălile sau în rafturile de referințe (alături de enciclopedii și dicționare) ale bibliotecilor universitare și județene. E cât se poate de binevenită *Bibliografia esențială a literaturii române (scriitori, reviste, concepte)*, realizată la Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu» de un colectiv coordonat de Dan Grigorescu. Destinată în primul rând elevilor, studenților și profesorilor, ca un instrument de lucru foarte util, această *Bibliografie esențială...* ar trebui întâmpinată cu toată bunăvoința și căldura, fără nici un reproș. Dacă, totuși, voi face câteva, ele trebuie înțelese ca pe o datorie profesională de a contribui la perfecționarea acestui instrument de lucru: întotdeauna e loc de mai bine. Cercetătorii implicați recunosc, prin vocea lui Dan Grigorescu din cuvântul înainte, inevitabila subiectivitate a selecției de scriitori și chiar a modului de lucru, de punere în pagină a informațiilor, de aceea e cu atât mai justificat (și chiar așteptat) dialogul cu alte opinii și posibile opțiuni. [...] Două cuvinte despre aria de competențe a autorilor de articole, așa cum o deduc din frecvența semnăturilor. Dan Grigorescu scrie despre criticii și esești interbelici, dar și despre unii contemporani. Adriana Mitu și Manuela Anton își împart scriitorii vechi până la clasici. Nicolae Mecu face bibliografia clasicilor și a scriitorilor de la începutul secolului XX. Dorinei Grăsoiu îi revine sectorul

interbelic. Misiunea cea mai grea o are, după părerea mea, Raluca Dună, aplicată asupra sectorului contemporaneității, cel mai extins și mai expus controverselor, având o contribuție masivă și la sectoarele revistelor și conceptelor. Mai participă, îndeosebi la aceste sectoare din urmă: Cristina Balinte, Magdalena Dragu și Dana Marinescu. Sunt părțile cele mai vulnerabile, unde aş avea cele mai multe lucruri de reproșat, deși nu este contribuția exclusivă a celor trei nume. Adriana Mitu și Raluca Dună, care semnează alături, sunt la fel de responsabile pentru aproximații, lacune, inconsecvențe, caracter heteroclit – greu de contabilizat într-un articol de întâmpinare ca acesta. Capitolele despre reviste și concepte par mai grăbit elaborate. De altfel, trebuie să spun că pentru marea misiune bibliografică pe care și-a propus-o colectivul este prea mic. Iese din aria lui de competență misiunea de teorie literară de definire a conceptelor, potrivită într-un dicționar separat, special dedicat terminologiei literare (cum de altfel există). Bun pe terenul istoriei literare, colectivul a eșuat în final pe tărâmul teoriei literare. Ce observații se pot face despre specificul selecției? Ne ajută, într-o primă instanță, Raluca Dună, redactor coordonator, într-o scurtă explicație din *Nota asupra ediției*. Selecția este mai severă pentru perioada veche și pentru perioada clasică, dar ceva mai permisivă, mai laxă, pentru perioada contemporană. E, oarecum, firesc, să fie așa. Nu am remarcat absențe flagrante din posibilul tablou al scriitorilor clasici și interbelici. Discutabilul începe în sectorul actualității. Din generația războiului, lipsește frapant Geo Dumitrescu (nici C. Tonegaru și D. Stelaru nu sunt), în timp ce dintre proletcultiștii notorii e prezent inutil Dan Deșliu. Nu l-aș fi omis nici pe Radu Tudoran. Pentru că figurează toți poeții importanți ai generației '60, i-aș fi introdus și pe Grigore Hagiu și Gheorghe Pituț, cu atât mai mult cu cât opera lor e încheiată. Îmi reprim mai departe tendința de a mai adăuga nume, pentru a da o idee despre limitele selecției (după părerea mea, e vorba de o selecție onorabilă) și despre orizontul estetic al bibliografiei. Acestea se văd cel mai bine după locul în care ajunge selecția în imediata actualitate. Cei mai tineri scriitori selectați sunt Ioan Es. Pop (n. 1958) și Cristian Popescu (1959-1995), singurii dintre nouăzeciști. Bibliografia reține doar cinci optzeciști, e adevărat, pe cei mai buni: Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu, Bedros Horasangian, Mircea Nedelciu și Matei Vișniec. Nu zic alte nume posibile, dar nu-mi pot reprimă un comentariu ...regionalist: nici un ardelean între optzeciști și doar un moldovean? Se poate discuta la nesfârșit. Selecția e mai generoasă cu șaptezeciștii: Gabriela Adameșteanu, Emil Brumaru, Mircea Dinescu, Dana Dumitriu, Dinu Flămând, Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu, Marian Papahagi, Dorin Tudoran, Daniel Turcea, Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Eugen Uricaru, Mihai Ursachi. Dacă nu aş vrea ca nici un nume să lipsească, ar fi, neapărat, mai multe de adăugat, dar (nu mă pot stăpâni, deși am promis) nici într-un caz nu trebuia să lipsească Adrian Popescu. Trecând la alt segment sensibil, exilul e, cel puțin aparent, suficient de bine reprezentat prin: Ștefan Băciu, Al. Busuiocanu, Ion Caraion, Nina Cassian, Matei Călinescu, E. M. Cioran, Al. Ciorănescu, Aron Cotruș, Mircea Eliade, Paul

Goma, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Norman Manea, Gabriela Melinescu, I. Negoitescu, Virgil Nemoianu, Lucian Raicu, Dumitru Țepeneag. Și aici ar mai fi nume de adăugat (Al. Vona, de exemplu), dar să ne resemnăm că există o foarte bună Enciclopedie a exilului literar românesc (1945-1989), cea a lui Florin Manolescu. Totuși, nu pot trece cu vederea două-trei carențe: la scriitorii din exil, lipsesc din referințele critice trimitere la receptarea în străinătate; dacă la fiecare sunt citate toate (sau aproape toate) titlurile cărților publicate în exil, la Norman Manea, printr-o excepție bizară, nu se întâmplă același lucru; la secțiunile de reviste, grupări sau concepte nu există nici o mențiune despre activitatea culturală din exil (chiar conceptul de exil lipsește). În sfârșit, să mai semnalez marea lacună a tuturor instrumentelor noastre de lucru: neglijarea Basarabiei literare. Dintre toți scriitorii basarabeni de astăzi numai Ion Druță este înregistrat. Mircea Anghelescu, în articolul dedicat acestei bibliografii în «Adevărul literar și artistic» nr. 702 din 3 februarie 2004, observa foarte bine o altă particularitate: marea proporție de critici și esești, adică 92, față de 74 de prozatori, 77 de poeți și 13 dramaturgi. Greu de explicat această înclinare a balanței în favoarea criticilor și eseștilor, altfel decât fie prin preferințele coordonatorului (care ar fi putut crea involuntar acest dezechilibru), fie prin datoria resimțită de întregul colectiv de a înregistra opera criticilor și eseștilor ca o sursă bibliografică în sine, ce ar putea fi ulterior redistribuită în funcție de scriitorii comentați și de epocile analizate. Avem încă o dată ocazia să constatăm cât de repede se învechesc bibliografiile care au în vedere istoria receptării adusă la zi. Dintr-o notă preliminară aflăm că *Bibliografia esențială*... și-a oprit înregistrările, în cele mai multe dintre cazuri, în anul 2000, dar uneori, pentru scriitorii contemporani, a mers până în 2003. Datorită confuziei editoriale de după 1989, cele mai multe carențe ale bibliografiei provin din acest segment temporal 1990-2003. [...] Ce-i trebuia acestei *Bibliografii esențiale*... pentru a avea mai puține defecte de informare? Un referent de la Iași (Dan Mănucă, de pildă) sau de la Cluj (Aurel Sasu, Mircea Popa sau Ion Istrate), care să-i fi sesizat înainte de tipar lacunele și superficialitățile – adică îi trebuia un control științific din afara colectivului de redactare. Nu prea colaborează, nu prea comunică între ele secțiile din București, Cluj, Iași sau Timișoara ale Institutului de Istorie și Teorie Literară. Spre paguba lor”.

16 decembrie

• [„22”, nr. 771] Sub titlul *Cele două Românii* se publică declarațiile lui Adrian Năstase și Traian Băsescu. Adrian Năstase: „Numărătoarea noastră paralelă, precum și rezultatele oficiale ale Biroului Electoral Central indică faptul că Traian Băsescu este viitorul președinte al României. Aceasta a fost voința romanilor, pe care eu o respect. Gândurile mele se îndreaptă, în acest moment, către toți românii care au votat ieri și care au confirmat că democrația românească este solidă. [...] Uniunea Națională PSD+PUR are cele mai multe mandate. Avem

deja negociată o majoritate parlamentară și sper că Traian Băsescu va ține seama de ea. România nu își permite acum perioade de pauza, perioade de căutări, pentru că presiunile externe sunt foarte mari. Pentru ca România să devină o țară cu adevărat europeană până în 2007, anul integrării, este nevoie de foarte multă munca și, mai ales, de spirit de colaborare și de responsabilitate. Vom sprijini proiectele pe care le va propune Traian Băsescu pentru a continua drumul spre Europa și spre bunăstare. Sper ca și Traian Băsescu, în calitate de președinte, să sprijine toate proiectele similare pe care le vom propune noi în Parlament sau prin intermediul viitorului guvern. [...] Rezultatul votului, faptul că noi am câștigat alegerile parlamentare iar Traian Băsescu pe cele prezidențiale arată că, în prezent, există două Românii. În primul rând, este vorba de o Românie urbană în creștere, cu o solidă componentă liberală, deși, uneori, afectată de șomaj și care așteaptă de la stat mai degrabă șanse decât sprijin; aceasta este România care l-a votat pe Traian Băsescu. Dar mai există și o Românie rurală, cu oameni în vârstă și oameni săraci, care are încă nevoie de ajutor nu doar pentru dezvoltare, ci și pentru supraviețuire; acești oameni au avut încredere în mine. Ambele Românii vor trebui reprezentate în anii următori. [...] Din acest punct de vedere, principalele priorități ale României sunt reducerea sărăciei și combaterea corupției. Economia a început să funcționeze, să crească, iar instituțiile au devenit tot mai eficiente. Nivelul de trai însă este zona în care vă trebui să se acționeze tot mai mult. Ambele Românii merita să trăiască mai bine, să se bucure de beneficiile integrării, ale continuării creșterii economice și ale unei guvernări echilibrate. De asemenea, va trebui să coagulăm în jurul nostru interesele tuturor romanilor și motivele care ne unesc, iar nu cele care ne dezbină”. * Traian Băsescu: „Prioritatea noastră numărul unu este în acest moment formarea unei majorități parlamentare care să permită integrarea în Uniunea Europeană. Ne este cunoscut faptul că după negocieri au rămas aspecte grele, obligații majore pe care România trebuie să le îndeplinească în procesul de integrare. Acestea nu pot fi îndeplinite decât pe baza unei majorități solide. Alianța D.A. PNL-PD a obținut 161 de mandate iar PSD 160. Am în vedere atragerea la guvernare a partidelor democratice din Parlamentul României și nominalizez aici PUR și UDMR. O altă prioritate este realizarea coagulării națiunii române, a românilor din țară și a românilor de peste mări și țări în realizarea obiectivelor de politică internă și de politică externă. Principalul obiectiv de politică externă este fără îndoială integrarea în Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007. În același timp, vreau să fie extrem de limpede. Dacă politicienii nu vor explica oamenilor care sunt costurile acestui proces, el se va transforma într-un eșec. Avem nevoie de solidaritate în privința integrării, astfel încât fiecare cetățean să accepte costurile acestui proces. Avem nevoie de un proces de integrare cu care poporul roman să fie solidar. Un alt obiectiv major al mandatului meu de președinte al României și pentru care este nevoie de coagularea întregii națiuni se referă la sărăcie. Nu avem voie să ne facem că mascăm sărăcia sub statistici. Prea mulți pensionari au pensii mai mici decât factura la încălzire

pe timp de iarna. Prea mulți țărani trăiesc în sărăcie indiferent de cât de bogată este recolta. Prea mulți tineri încep să creadă că România nu mai este o țară în care au șanse. Această realitate trebuie schimbată. O alta prioritate fundamentală este scoaterea instituțiilor statului de sub control politic. Nu este permis nici un amestec al politicului în instituțiile statului unde se tratează respectarea legilor. Instituțiile statului trebuie să acționeze conform Constituției și legilor statului. Ele trebuie imediat depolitizate și puse în slujba cetățeanului. [...] În calitate de președinte al CSAT, voi introduce o strategie de apărare a țării împotriva problemei corupției. Apreciez că, în acest moment, corupția la nivel înalt a devenit o amenințare la adresa siguranței naționale. Din acest motiv trebuie tratată ca atare, iar CSAT va adopta o hotărâre în acest sens. Hotărârea CSAT va face din instituțiile componente instituții care vor avea ca prioritate lupta împotriva corupției. Indiferent că aceste instituții sunt SRI, SIE, Ministerul Finanțelor, toate vor avea ca prioritate zero lupta împotriva corupției. [...] Restabilirea coeziunii romane este obiectivul meu. În ceea ce privește societatea civilă, vreau să asigur că în persoana noului președinte al României societatea civilă va avea un sprijin. Vreau să știți că un lucru important pe care România l-a pierdut în ultimul timp a fost libertatea presei. Orice stat sau politician care subordonează libertatea presei vă ajunge în cele din urmă să ia libertatea poporului. Vă garantez, ca viitor președinte, că presa va redeveni liberă. Îmi voi face un titlu de onoare din a garanta și a susține libertatea presei. În politica externă cel mai important va rămâne, dincolo de apartenență noastră la NATO, relația strategică cu SUA și Marea Britanie. Axa Washington-Londra-București vă fi o axă strategică pentru președintele României. În ceea ce privește rolul nostru în NATO, România se afla la granițe atât a NATO, cât și a UE, ceea ce reprezintă un element major de politică externă. România se afla la zona de contact între NATO, respectiv UE, și statele foste membre ale URSS. Prin relații de bună vecinătate cu Rusia, Ucraina, Belarus, Gruzia, România trebuie să fie un factor de stabilitate la frontierele NATO. Pentru Republica Moldova vizez o politică de parteneriat. România are obligația să-i trateze pe moldoveni ca pe buni români”.

21 decembrie

• [„**Observator cultural**”, nr. 252-253] Articolul *Ordine și medalii returnate* informează: „Elie Wiesel returnează «Steaua României». Miercurea trecută, laureatul Premiului Nobel pentru Pace, Elie Wiesel, i-a restituit președintelui României, Ion Iliescu, Ordinul «Steaua României» cu care fusese decorat de acesta în iulie 2002. Elie Wiesel a explicat că nu poate face parte dintr-un grup – recent decorat, pe ultima sută de metri a mandatului prezidențial – din care fac parte Corneliu Vadim Tudor și Gheorghe Buzatu, «cunoscuți ca antisemiți și negatori ai Holocaustului». Medalii și diplome returnate de la «Europa Liberă». A doua zi după gestul lui Wiesel, 15 ziariști de postul de radio «Europa Liberă» au returnat decorațiile și medaliile primite de la Ion Iliescu. Numele lor: Ioana

Măgură Bernard, Gelu Ionescu, Neculai Constantin Munteanu, Luisa Cunea, Sorin Cunea, Mary Georgescu, Nicolae Munteanu, Sabina Fati, Ileana Giurchescu, Andreea Pora, Oana Serafim, Lucian Ștefănescu, Liviu Tofan, Mircea Țicudean, Radu Călin Cristea. Iată și textul scrisorii remise de către aceștia agenției Mediafax: «Domnule președinte, Subsemnații, foști și actuali salariați ai ‘Europei Libere’, am avut onoarea să primim din partea dumneavoastră medalii și diplome pentru serviciile aduse țării, în perioada comunistă, de la microfonul aceluși post de radio. A fost, domnule președinte, cum știți, o perioadă neagră, în care nimeni dintre cei aflați în țară nu era liber să facă ceea ce dorea. Nici măcar să accepte sau nu medalii din partea președintelui de atunci. Nu știm câte asemenea medalii ați fost forțat și dumneavoastră să acceptați și nici nu știm ce ați făcut cu ele după Revoluția din 1989. Una din libertățile ce au decurs din aceste evenimente a fost și aceea ca nimeni să nu mai fie forțat să accepte distincții din partea președintelui. Noi le-am primit de bunăvoie. Și tot de bunăvoie, dar fără voie bună, vi le înapoiem acum. Cunoașteți, desigur, motivul, vi l-a explicat laureatul Premiului Nobel, Elie Wiesel. Clubul purtătorilor de distincții de stat ar trebui să fie și în România unul select. Dacă am accepta să mai facem parte din el, am încălca principiile pentru care am militat la microfoanele ‘Europei Libere’, instituție insultată și denigrată de Corneliu Vadim Tudor, reprezentant notoriu al xenofobiei și al antisemitismului; am leza adevărata semnificație a istoriei românilor, în ciuda admirației fostului senator Gheorghe Buzatu pentru mareșalul Ion Antonescu. De asemenea, domnule președinte, acceptând să ne numărăm printre cei care s-au bucurat de grațiosul dumneavoastră gest de ‘reconciliere’, am risca să ne învecinăm cu cei recent grațiați de dumneavoastră». Numele infractorilor grațiați – în frunte cu Miron Cozma – nu mai merită amintite...” □ Gabriel Andreescu semnează articolul *Din nou despre atitudinea politică corectă*: „Ultimele două articole din «Observator cultural» privitoare la *political correctness*, și în special textul domnului Codrin Liviu Cuțitaru, m-au îndemnat să fac câteva observații. În ciuda invocării obsesive a corectitudinii politice în discursul cultural, la noi textele dedicate explorării conceptului pot fi numărate pe degete. Iată de ce nu voi rata ocazia următoarelor note la articolul lui Codrin Liviu Cuțitaru, ale cărui ethos și detalii le-am apreciat în egală măsură. În mare parte, discursul autohton despre corectitudinea politică intră în zona fenomenelor culturale deviate. Ceva asemănător s-a întâmplat cu un alt termen supus timp de câțiva ani unor campanii acuzatoare: cel de «multiculturalism». Diabolizarea multiculturalismului a început prin 1998, când Andrei Marga și subordonații săi din Ministerul Educației de atunci s-au împotrivit reînființării Universității «Bolyai». Era oare înțelept să se desfacă actuala Universitate «Babeș-Bolyai» în două universități, de limba română și de limba maghiară? Pentru a da confruntării o notă academică, domnul Marga a lansat argumentul multiculturalismului, care ar fi fost contrar ideii de înființare a universității maghiare. Pe urma ministrului, cadrele didactice din toată țara, uniți în asociații care-și fac auzit glasul numai în astfel de contexte obscure,

au inflammat argumentul. În sfârșit, ștafeta a fost preluată de către autorii revistelor de cultură. În acest fel, multiculturalismul a ajuns la noi stindardul împotrivirii la crearea unor instituții proprii minorităților. Or, sensul multiculturalismului este exact contrar celui lansat pentru uzul opiniei publice românești: el recunoaște nevoia unui anumit grad de determinare internă a minorităților și, deci, promovează ideea unor instituții proprii. În concluzie: la nivel cultural, termenul de multiculturalism a fost tratat pur și simplu impropriu. Există multe argumente împotriva reînființării Universității «Bolyai», însă în nici un caz paradigma multiculturalistă nu conține în sine respingerea ideii unei instituții comunitare. Tot impropriu a ajuns să fie folosită sintagma «corectitudine politică», tratată cumva drept model american al dominației minorităților asupra voinței majorității și de îngrădire a libertății de expresie. Care este sensul originar al termenului? Promotorii corectitudinii politice au avut ca intenție «reînnoirea practicilor și atitudinilor academice care constituie răul educației de nivel superior». Făcând parte din curentul liberal american, această mișcare și-a propus ca obiectiv creșterea diversității culturale prin deschiderea unor paradigme noi de cercetare, cu accent pe rasă, gen, etnicitate, orientare sexuală. Schimbarea are printre implicații reducerea spațiului acordat referințelor canonice ale culturii tradiționale. Codurile tip *political correctness* promovate în universități și în presă au avut în vedere protejarea victimelor atitudinilor rasiste și homofobe. În același cadru mai intră critica transformării perspectivei euro-centrice sau americano-centrice într-o expresie a «adevărului absolut» sau a «imparțialității pure». Or, marea majoritate a luărilor de poziție de la noi par să nu aibă legătură cu sensul real al termenilor și nici cu funcția lor. Corectitudinea politică este tratată, cum spuneam, ca o amenințare la adresa majorității. S-a ajuns până acolo încât, într-o rubrică a «României literare», principiile corectitudinii politice au fost prezentate ca intenție de uniformizare globală (sub presiune americană) a vieții culturale. Ca exemple au fost date Hollywood-ul și MTV-ul. Cu alte cuvinte, din *political correctness* s-a înțeles exact contrariul a ceea ce poate însemna ideea. Dificultățile de receptare pot fi explicate și prin faptul că multiculturalismul ori atitudinea politică corectă acoperă astăzi fenomene ample, aceeași etichetă punându-se căutărilor originare cât și unora noi. Există un multiculturalism liberal și unul neliberal și diferite «atitudini politice corecte». La acestea se adaugă exagerările monstruoase ale unei atitudini care altfel este rațională și legitimă. Dar care tip de atitudine nu suferă desfigurări? [...] aş sublinia aici un aspect insuficient clarificat și care arată de ce inamicii atitudinii politice corecte ratează fondul temei lor: mișcarea etichetată *political correctness* nu este o ideologie, ci o atitudine esențial umanistă, constând în recunoașterea demnității umane pentru categorii supuse stigmatului majorității. În alți termeni: ea extinde atitudinea umanistă a iluminismului la categorii care nu s-au bucurat de ea până foarte recent. Raportul umanismului (post)modern al corectitudinii politice cu umanismul iluminist este același cu cel stabilit între democrația modernă și democrația antică:

prima acceptă generalizarea unor principii pe care democrația antică nu le stipulase decât cu referire la un grup social privilegiat. O consecință la care Codrin Liviu Cuțitaru și Florian Irimia se referă încă din titlurile lor este transformarea corectitudinii politice într-un argument al atitudinii anti-americane. America ar da tonul unui curent totalitarist globalizator. America ar constitui astăzi principala amenințare la adresa libertății de expresie. Or, nimic din tot discursul de incriminare a corectitudinii politice, la noi, nu este mai absurd, mai important prin implicații și mai doveditor pentru urechismul cultural decât teza anterioară. Dacă există astăzi un model democratic care să ofere mai mult respect pentru libertatea de expresie, care să apere mai bine această valoare de eventuale accidente politice și culturale, acesta nu poate fi decât modelul american. Codurile prin care grupurile profesionale, universitățile sau presa din America își definesc propriile restricții etice nu pun în discuție libertatea de exprimare apărată prin Amendamentul 1. Nu același lucru se întâmplă în Europa. Legislația statelor europene diluează de la zi la zi libertatea de expresie și de asociere în favoarea luptei împotriva discriminării și a apărării demnității persoanei. Prin câteva decizii, Curtea Europeană a Drepturilor Omului și-a declinat competența de a trasa frontiera în favoarea uneia sau alteia dintre cele două valori. Ca urmare, la nivel statal, controlul limbajului poate evolua suficient de departe, în conformitate cu devoțiunea pentru libertate a fiecărei societăți. La noi, Ordonanța nr. 31/2002 și interpretarea dată Ordonanței nr. 137/2000 privind combaterea discriminării au produs o cazuistică dezastruoasă pentru statutul libertății de exprimare și conștiință. Această situație, într-adevăr preocupantă, nu pare să trezească vreo emoție în grupul liderilor de cultură și de presă români care invocă valoarea libertății împotriva corectitudinii politice. Ei se tem de America. Și asta pentru că majoritatea inamicilor corectitudinii politice nu știu, nu văd și nu le pasă ce se întâmplă în lumea noastră atâta timp cât deficitul democratic nu îi va atinge și pe ei înșiși”.

22 decembrie

● [„Cultura”, nr. 41] Se publică dosarul *Poezia (cât de) tânără?*, îngrijit de Florina Pîrjol și Cornelia Maria Savu. □ Mircea Martin, *Crizele pot aduce un suflu nou*: „aș spune că este poate un moment de criză pe care l-aș vedea sub două aspecte. Pe de-o parte, o criză a limbajului pe care am impresia că o întâlnesc la poeții tineri și foarte tineri. Ea constă într-un fel de exasperare, nu cum pretind cei mai mulți dintre ei în fața mizeriei cotidianului, ci, de fapt, în fața limitelor atinse de înaintașii lor, mai apropiați sau mai îndepărtați. [...] În ce-i privește pe «ceilalți», pe cei care nu mai sunt astăzi tineri, pe cei care au apucat să se exprime și în regimul trecut, cred că traversează, la rândul lor, o criză. Această criză nu e atât o criză a limbajului, pentru că, după o anumită vârstă, limbajul unui poet este deja forjat, schimbările, inovațiile spectaculoase sunt mult mai greu de imaginat. Prin urmare, problema celor mai vârstnici este una de situație: cum se

raportează la noile realități. Această situație se reflectă în poezia lor. [...] E mult spus că există voci puternice în poezia actuală. Sunt poeți care promit. Pe câțiva i-am cunoscut în scurtă perioadă în care am condus cenaclul Uniunii Scriitorilor. I-aș aminti aici pe Ruxandra Novac, Dan Coman, Claudiu Komartin, Răzvan Țupa. Mai sunt și alții. Pentru a fi o generație puternică de poeți acestor tineri le lipsește ceea ce a lipsit tuturor generațiilor de poeți în această fază de început. Ei există prin solidaritate, deocamdată nu există ca individualități, ci doar printr-o solidaritate de vârstă, una negativă. Ei se întâlnesc pe o platformă a negației. Au o șansă să devină voci puternice când se vor disocia, se vor diferenția prin afirmarea personală, nu prin negarea în bloc a celorlalți”. □ Ruxandra Novac, „*Mentalitatea noastră șaizecistă și inefabilă*”: „Nu știu ce înseamnă să fii poet în 2004. Mi-ar fi mai ușor să spun cum mă simt eu acum în decembrie 2004, ca «femeie» și «cetățean», după cum spune prozatorul Adrian Schiop: confuză, incapabilă să-mi asum responsabilități, total incapabilă să-mi construiesc proiecte pe termen lung, frustrată social fiindcă nu am serviciu, frustrată afectiv etc. etc. «Poeta» Ruxandra Novac nu știu cum se simte; puțin ridicol, cred. Răspund la întrebări legate de poezie fără să mai fi scris de mult timp nimic și având, în general, dificultăți de verbalizare, cu atât mai mult teoretică. [...] Toată discuția asta despre o așa-zisă generație nu-mi spune nimic. De cele mai multe ori, e o reacție de tipul reducerii necunoscutului, a (deocamdată) nedeterminatului la cunoscut. Ca dovadă, o folosesc, de regulă, persoane care nu prea au nici o legătură cu ce se întâmplă cu adevărat. Eu o percep ca depășită și, nu știu de ce, și puțin agresivă. Mi se pare că e folosită doar în contexte extreme, fie când se dorește negarea absolută (nu cred că e nevoie de exemple, sunt mai notorii decât numele oricărui poet din această mare generație), fie invers, când persoane brusc îndrăgostite de ea vor să o «apere», să o «salveze» de cine știe ce. Cu riscul să fiu eu însumi agresivă, nu mi se pare că acest concept e măcar interesant. Nu cred că avem o sensibilitate comună doar pentru că suntem contemporani, asta e deja aproape banal [...]. Nu cred însă că putem fi strânși împreună și am în general mari probleme (de data asta și ca «persoană» și «cetățeană» Ruxandra Novac) cu cei care funcționează pe acest model, al strângerii persoanelor împreună, «țineți aproape» și tot restul. Termenul de «promoție» l-aș folosi doar la limită, ca o concesie, pentru că sună și el forțat, parcă am fi toți la întâlnirea de douăzeci de ani de la terminarea liceului sau așa ceva. Mi se pare mai adecvat și mai productiv termenul de «grup» sau, mai ales, de «grupuri», multiple diseminate și independente, care funcționează în paralel pe baza unei sensibilități comune (în interior) și a diferențierii și concurenței (privind din afară). «Grupuri» care se pot transforma uneori și în «grupuri de presiune»”. □ Mai scriu Dan Cristea (*Începutul unei noi schimbări*), Daniel Cristea-Enache („*Recuperarea eului din molozul istoriei*”), Andrei Terian (*Generație și criză*), Mihai Iovănel (*O Poezie Tânără pe patul Lupului*), Raluca Dună („*Atuul lor este libertatea interioară*”), Teodora Dumitru (*Un mic și afurisit paradox*), Nicolae Țone („*Stat român, deparazitează-*

și creierul!”), Călin Vlasie („Lipsa de criterii valorice ale editorului”), Dan Coman („Nu ne putem apăra decât prin scrisul nostru”), Adela Greceanu („Mă interesează mult tăcerea”), Răzvan Țupa („Generația 2000 este deja consumată ca fenomen”), Elena Vlădăreanu („Lipsește agentul literar”), Teodor Dună („Nu e nimic «bun» în a fi poet”), Claudiu Komartin („O viziune nouă, holistă...”).

● **[„România literară”, nr. 50]** În *Povestiri pentru bărbați*, Marius Chivu recenzează volumul lui Mircea Cărtărescu *De ce iubim femeile*: „Surprinzătoare, într-o oarecare măsură, apariția unei cărți de buzunar a lui Mircea Cărtărescu pentru cei care știu că autorul *Levantului* este un scriitor cu proiecte de anvergură la care lucrează ani buni. Pe de altă parte, Mircea Cărtărescu a scris mult mai multă publicistică decât de obicei (vezi și articolul de marți cu subiect politic din «Jurnalul Național»), iar *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli...*, o culegere de articole pe teme predominant literare a stârnit încă de la apariție o adevărată polemică. *De ce iubim femeile* este, la rândul-i, un volumaș de povestiri publicate inițial în rubrica ținută o perioadă în «Elle», sau ocazional în «Dilema», «Lettre Internationale» și «Tabu». După lectura homeopatică a celor două volume ale *Orbitorului*, o astfel de carte de povestiri simple, cu și despre femei, e tonifiantă, și nu doar literar vorbind. Din câte mi-am dat seama, *Orbitorul* fie are fani înrăiți (care am citit de mai multe ori fiecare volum), fie se refuză total altora (spre bucuria celor din prima categorie care văd în această carte un fel de oracol literar exclusiv pentru inițiați). Ca și în cazul articolelor din *Pururi tânăr...*, nici aceste povestiri nu precizează data și locul apariției inițiale, lectura lor în volum schimbându-le în bună măsură accentele. Dacă în paginile revistelor convenția publicistică a veridicității te obliga să-l identifici neapărat pe Mircea Cărtărescu însuși cu naratorul scurtelor texte, acum relația autorului cu vocea narativă se ambiguizează și se îndepărtează vizibil de la o povestire la alta. Abia acum îți dai seama de câtă literatură e în stare Mircea Cărtărescu chiar și atunci când pare sau chiar trebuie să vorbească despre sine. Cititorii *Jurnalului* său, îndeosebi aceia care, spre ghinionul lor, au fost dezamăgiți din varii motive de lectura primului volum, ar trebui să mediteze la acest aspect. Dilema se păstrează: câtă biografie și câtă literatură? Sau, altfel și general formulat, ce fel de literatură e biografia? Studenții de la literele bucureștene și cei care l-au ascultat conferențiind pe vreo temă în amfiteatre prietenoase cunosc felul în care Mircea Cărtărescu pune viața și literatura în cadrul unei povestiri cu mult mai mari. Ei știu cel mai bine că dincolo de arhitectul unor structuri narative complicate, deopotrivă cu tuneluri și subterane întunecoase și cu bolți și turnuri amețitoare, Mircea Cărtărescu poate fi și un minunat povestitor. Dintre cei simpli, cu umor, voce blândă care te fură în spunerea poveștii. [...] De ce acest titlu, fără îndoială incitant? Cea mai mare parte a textelor de aici au fost scrise pentru reviste de femei, iar Mircea Cărtărescu a scris despre femei, dar nu neapărat și numai pentru femei. Cred că este o carte mai degrabă pentru bărbați. [...] Lista de trei pagini din final intitulată chiar *De ce iubim femeile* e o minunată scrisoare adresată

bărbaților ce au uitat sau care nu au știut niciodată cum să privească femeile în acel amestec extraordinar de erotism, tandrețe, delicatețe, cruzime, ipocrizie și neînțeles. Mult neînțeles. (Desigur, n-ar strica și ca femeile să citească acea listă și să ia niscai notițe!)”. □ Ion Simuț semnalează *Un monument dedicat romanului*: „Un adevărat monument dedicat romanului, impunător prin volumul de informație acumulat și prelucrat, este *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989*, realizat de un colectiv de profesioniști ai lecturii de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară «Sextil Pușcariu» din Cluj-Napoca, aflat sub egida Academiei Române. Sunt aproape o mie trei sute de pagini de scurte rezumate și copioase referințe critice organizate prioritar cronologic, iar apoi alfabetic în cuprinsul aceluiași an. În elanul elogiului, voiam inițial să spun că acest dicționar e un mausoleu dedicat romanului, dar această imagine ar fi indus involuntar ideea că romanul e victima unei bătălii eroice. E adevărat că romanele mor pe capete, ca de-o molimă neștiută, dar Romanul ca specie narativă nu moare, e extrem de rezistent. E un peisaj sumbru, pe care îl vizionează cu sânge rece și îl suportă zilnic numai istoricii literari, să vezi câte romane au murit îndată ce au apărut. Procentul romanelor cu longevitate e foarte mic, dar numai acestea, ca valori durabile, justifică istoriile literare, dicționarele și bibliografiile. Un dicționar cronologic al romanului e în măsură să dea imaginea acestei calamități naturale, pe care o putem numi simplu «ravagiile timpului». Dicționarul e un cimitir al romanelor mai ecologic decât o bibliotecă. El le înregistrează, le descrie în spații tipografice mici (trei-patru sute de pagini se păstrează în zece-douăzeci de rânduri laconice), echivalente ale unor urne de cenușă. Să parcurgi un dicționar al romanelor poate fi la fel de trist ca o vizită la cimitir. Respectul tradiției ne impune o astfel de datorie. Dar poți să ai satisfacții neașteptate dacă administrația acestui cimitir e impecabilă, parcelele bine organizate astfel încât să găsești repede și ceea ce nu cauți. Pentru specialiști conservarea unei tradiții nu are conotații mohorâte. Ceea ce pentru mulți profani pare un vast teritoriu de cenușă (romanele secolului al XIX-lea, să zicem), pentru specialiști sunt vestigiile unei vieți culturale ce merită recuperată. [...] La ce ne mai poate folosi acest dicționar? E o sursă de informații cu posibilități multiple de prelucrare și interpretare, îndeosebi în aria tematismului și a sociologiei, dar și din alte unghiuri nebănuite. Civilizația romanului solicită exploratori specializați și devotați. Structura articolului lexicografic permite cumulara multor informații utile: ediția princeps, locul apariției, editura, anul, numărul de pagini, eventuale apariții fragmentare în reviste, rezumat, alte ediții, traduceri, premii, referințe critice. Spațiul cel mai mare este ocupat de descrierea analitică a romanului și de evidența receptării, cu diferențe considerabile de la un roman la altul, în funcție de valoare, dar și de alți parametri extraliterari. Indiciile de conținut pentru romanul contemporan (de exemplu) sunt date de categorisiri care oferă o imediată orientare a cititorului în câmpul vast al temelor și al formulelor narrative. Avem astfel roman polițist, social, istoric, de aventuri, de spionaj, SF, politic, de familie, de tip

comportamentist, de dragoste, document, memorialistic, de analiză psihologică, parabolic, dar și roman-confesiune, roman-rechizitoriu, roman-experiment, roman-eseu, roman de imaginație sau roman fantezist și ironic. Diversificarea tematicii și a tipurilor de narațiune e, în sine, un spectacol interesant al peisajului epic desfășurat pe pânzele vaste ale istoriei. Autorii articolelor își păstrează, în general, o neutralitate a descrierii, dar sunt și cazuri de implicare flagrantă a unei judecăți superlative. [...] Ar fi fost de dorit ca unele descrieri să nu se încheie totuși cu judecăți critice tranșante, fie negative, fie pozitive. Înțelegem însă că sunt în ele și urmele unei prime redactări a dicționarului, oprit în prima formă la 1980 și propus spre editare în 1986, când a fost restituit instituției cu recomandarea de a face modificările conjuncturale. E bine că a fost amânată publicarea, pentru ca documentarea să fie completată ulterior până în 1989, cu sporirea echipei de cercetători. Mi s-a părut însă că intervalul 1981-1989 cuprinde articole redactate în grabă și uneori insuficient documentate (referințele critice sunt în mod cert lacunare). Două cuvinte și despre partea de referințe critice. Au fost consultate aproximativ două mii de periodice, a căror listă o găsim în secvența inițială a bibliografiei întregului volum. Am o mică nemulțumire: de pe listă lipsesc ziarele «Scânteia», «Scânteia tineretului» și «România liberă» din anii comunismului, în timp ce au fost consultate și bibliografiate (și e bine) «Lupta de clasă» și «Săptămâna». Primele chiar ar merita o cercetare specială, suplimentară, despre receptarea literaturii în aceste publicații oficiale ale partidului comunist. Ceea ce înainte de 1989 putea să fie un mic gest de frondă, astăzi e resimțit ca o lacună de informație. Apropo de lacune! Nu am constatat lipsă de la apel decât un roman, e adevărat, greu de găsit: *Cocktail* de Victor Valeriu Martinescu, un roman avangardist din 1943. În schimb, nu pot spune peste câte romane am dat în dicționar despre care nu am știut nimic! Cine sunt autorii acestei performanțe bibliografice și care sunt intervalele lor istorice de aplicație? Mircea Popa (pentru 1705-1899), regretata Elena Stan (pentru anii 1900-1919), Doina Modola, Aurel Sasu și Mariana Vartic (1920-1944), Ion Istrate (1945-1964), Valentin Tașcu (1965-1980), cărora li s-au adăugat Ioan Milea și prea repede dispărutul Augustin Pop (pentru perioada 1981-1989, bibliografiată de întregul colectiv). O muncă de benedictini a fost desfășurată pe parcursul câtorva decenii și încorporată într-un tom impresionant prin seriozitate, precizie, consecvență, arie de cuprindere, dificultăți învinse, meticulozitatea informațiilor, coordonarea investigațiilor de istorie literară și de sociologie. Cum dicționarele se fac din alte dicționare, iar bibliografiile noi se ajută de cele anterioare, multe alte cercetări se vor intersecta profitabil de acum încolo cu această nouă izbândă a clujenilor”. □ Libuše Valentová semnează articolul *Receptarea literaturii române în Slovacia*: „În luna ianuarie a.c., doamna Libusa Vajdová, cercetătoare la Institutul Literaturii Universale din Bratislava, românistă cunoscută în Slovacia, în România și în alte țări europene unde care activează institute sau departamente de studii românești, a primit la București o importantă distincție din partea Institutului Cultural

Român. Înmânarea Premiului I.C.R. a fost o expresie a recunoștinței statului român pentru activitatea pe care d-na Vajdová o desfășoară de câteva decenii, în calitate de istoric literar, traducător și popularizator al literaturii și culturii române. Motivul concret pentru decernarea premiului l-a constituit vasta lucrare a domniei sale, intitulată *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890-1990)/Receptarea literaturii române în Slovacia între 1890 și 1990*, 407 p./, publicată în 2000 la Bratislava, de către Academia Slovacă de Științe, în cadrul colecției «Stručné dejiny umeleckého prekladu na Slovensku» (Scurta istorie a traducerilor literare din Slovacia). De la bun început, aş vrea să subliniez că monografia colegei noastre slovace are o întâietate de netăgăduit: prezintă pentru prima dată receptarea literaturii române în Slovacia – fenomen de lungă durată și extrem de eterogen – ca o imagine de sinteză, înglobând fapte și interpretări diferite într-un ansamblu coerent și convingător. Începuturile contactelor culturale româno-slovace datează încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când marele umanist Nicolaus Olahus, după ocuparea Ungariei de către turci, părăsește sediul său de la Esztergom și se mută mai spre nord, în orașul Trnava (1553-1567), unde întemeiază un seminar și un colegiu iezuit, care au constituit nucleul viitoarei Universități de la Trnava (1635). Totuși, adevăratele relații politice și culturale între slovaci și români se intensifică abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea, când cele două națiuni își dau seama de statutul lor similar, în raport cu Imperiul Austro-Ungar, și de aspirațiile lor politice comune; drept exemplu pot servi mișcarea memorandistă sau Congresul naționalităților, din 1895, de la Budapesta. În primii ani ai secolului următor crește interesul slovacilor pentru lupta națională din Transilvania, iar poetul Ivan Krasko traduce din poeziile lui Octavian Goga, care, după părerea omului politic Milan Hodsa, fondatorul alianței națiunilor nemaghiare din Parlamentul de la Budapesta, «exprimă toate dorurile și sentimentele unei națiuni oprimate, atât de înrudite cu a noastră». După primul război mondial, odată cu întemeierea Cehoslovaciei și desăvârșirea unității statale a României, schimbul cultural între cehi, slovaci și români a cunoscut o deschidere și o amploare de neînchipuit până atunci, un imbold important reprezentându-l, mai ales, încheierea Micii Înțelegeri (1920-21). În periodice slovace încep să apară poezii ale unor poeți români precum Mihai Eminescu sau George Coșbuc, se intensifică interesul pentru lirica lui Octavian Goga. Se diversifică imaginea prozei românești, datorită faptului că reviste literare publică, în traducerea slovacă, povestiri ale lui Barbu Delavrancea, Ion Agârbiceanu, Ioan Slavici, I. A. Brătescu-Voinești. În această atmosferă prielnică colaborării culturale dintre Cehoslovacia și România își începe activitatea cea mai de seamă personalitate a românisticii slovace Jindra Husková-Flajshansová (1898–1980). Tânăra absolventă a facultății de filologie clasică și romanică a Universității Caroline din Praga își continuă studiile la București (1919-1921), sub îndrumarea profesorului Ovid Densusianu. Din 1922, d-na Husková a introdus studiul limbii și literaturii române la Universitatea Comenius din Bratislava, și, pe lângă activitatea sa pedagogică, a

publicat o întreagă serie de volume, studii și articole consacrate prozei, poeziei și dramaturgiei românești, traducând, în același timp, opere ale unor scriitori clasici, precum Alexandru Odobescu, Costache Negruzzi, Alexandru Vlahuță, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu. (În 1991, prin grija d-nei Vajdová, a apărut în editura bucureșteană Minerva volumul *Jindra Husková-Flajshansová și corespondenții săi români*.) În 1929, la Bratislava a fost întemeiat Cercul Româno-Cehoslovac, o filială a Institutului Cehoslovaco-Român, înființat la Praga cu doi ani înainte. Sub egida Cercului s-au prezentat pe scena Teatrului Național de la Bratislava câteva piese de teatru românești: *Năpasta* de I. L. Caragiale, *Allegro ma non troppo* de I. Minulescu și *Meșterul Manole* de Oct. Goga. Mai ales ultima piesă, a cărei premieră a avut loc în cadrul sărbătorilor oficiale de 9 mai, în 1934, a trezit în rândurile publicului slovac un ecou deosebit de favorabil, criticii apreciind atât surprinderea atmosferei din înalta societate, cât și frumusețea limbajului poetic. În aceeași perioadă, unii traducători încep să se orienteze spre literatura modernistă, mai "sincronizată" cu cea din Europa de Vest: așa, de exemplu, o reprezentantă a generației tinere Zuzka Dovalová vine în 1935 cu traducerea *Rusoaiței* de Gib Mihăescu, deși e conștientă de faptul că în mediul tradițional slovac senzualismul romanului va fi primit cu anumite ezitări, ceea ce s-a și adeverit în recenziile vremii. În martie 1939 se produce dezmembrarea Cehoslovaciei, teritoriul Cehiei ce rămăsese după alipirea Sudeților la Reich devenind Protektoratul Böhmen und Mähren, iar în Slovacia este instaurat un regim dependent de Germania nazistă. Statul slovac promovează oficial numai cultura germană și cea din țările aliate – Italia și România. În numai doi ani – 1943-1944 – apar patru titluri din literatura română, fapt inedit până atunci. Este vorba de romanele *Ion* și *Răscoala* de L. Rebreanu, de *Baltagul* lui M. Sadoveanu și de o antologie din lirica lui M. Eminescu. În aceeași perioadă, revistele literare slovace publică numeroase articole despre evenimente culturale din România și traduceri din poeți și prozatori români (T. Arghezi, L. Blaga, A. Cotruș, N. Crainic, M. Eminescu, I. Minulescu, L. Rebreanu, G. Mihăescu, Camil Petrescu). Eliberarea Cehoslovaciei, la care a contribuit și armata română (peste 66.000 de soldați români au căzut sau au fost răniți pe teritoriul Slovaciei și Cehiei), a deschis un nou capitol în relațiile culturale dintre țările noastre: regimurile «democrației populare» susțineau cunoașterea reciprocă într-un mod organizat și masiv. După 1948, din motive ideologice accentul se pune pe actualitate: la scurt timp după apariția romanului tezist al lui M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor* este publicat și la Bratislava, în limba slovacă. De un ecou mai favorabil se bucură însă romanul *Desculț* de Z. Stancu (tradus cu măiestrie de J. Husková), în care cititorii slovaci apreciază expresivitatea realistă mereu confruntată cu incantații lirice – tendință existentă și în proza slovacă din anii de după război. Începând din 1953, politica editorială se orientează mai ales spre valori clasice, încercându-se crearea unui «fond de aur» din literatura țărilor socialiste. Într-adevăr, din anii cincizeci și șaiszeci datează majoritatea traducerilor (în limba slovacă, dar la fel

și în limba cehă) din I. L. Caragiale, I. Creangă, M. Eminescu și M. Sadoveanu. În cursul deceniului al șaptelea, atmosfera culturală din Cehoslovacia începe să dea semne de liberalizare, de altfel ca și cea din România, iar noua generație de româniști slovaci (Milota Bagoňová, Vladimír Dudá, Milan Resutík) lansează în reviste literare din Slovacia pe acei scriitori români care introduc teme nonconformiste și formule artistice experimentale, precum D.R. Popescu, I. Băieșu, G. Bălăiță, N. Stănescu, Șt. Bănulescu, Nina Cassian. Imaginea literaturii române o modifică substanțial o culegere din poeziile lui Marin Sorescu, apărută sub titlul *Vibrácie* (selecție din volumele *Poeme*, *Moartea ceasului* și *Tinerețea lui Don Quijote*), și romanul *Prins* de Petru Popescu, epuizat în câteva zile. Ceva mai târziu, această nouă imagine este completată de câteva opere reprezentând modernismul românesc interbelic, precum *Craii de Curtea Veche* de Mateiu I. Caragiale, *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu și *Adela* de Garabet Ibrăileanu. După prăbușirea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est, editorii și traducătorii nu se mai luptă cu cenzura și interdicțiile ideologice, ci au de înfruntat dificultăți economice de tot felul. Semnificativ este faptul că în perioada de după 1989, în Slovacia au apărut numai câteva volume din literatura română, printre care o antologie de povestiri ale unor autori contemporani intitulată *Stratení v Balkánii* (*Pierduți în Balcania*), selecționată și prefată de Libusa Vajdová, și romanul *Noaptea de Sânziene* de Mircea Eliade (traducere: Jana Páleníková), cunoscut publicului slovac și prin lucrările sale din domeniul istoriei religiilor. De un succes neașteptat s-a bucurat comedia clasică *O scrisoare pierdută*, pusă pe scenă la Teatrul Malá scéna din Bratislava în stagiunea 1997-99, interpretată de spectatori ca o satiră a moravurilor politice actuale. Intenționat am consacrat un spațiu destul de mare acestei treceri în revistă a momentelor importante din receptarea literaturii române în Slovacia, dorința mea fiind ca cititorul român să aibă o imagine mai concretă despre meandrele acestui proces. Conținutul cărții d-nei Vajdová apare însă mult mai complex, fiindcă literatura unei țări apropiate geografic și spiritual este mereu pusă în legătură cu mediul receptor care alege și interpretează valorile literaturii străine după propriile necesități. Elocvent, în acest sens, este destinul traducerilor din proza românească. Capodopera literaturii române clasice, *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, tradusă în slovacă în 1957, nu a fost primită prea favorabil de critica slovacă: lipsea baza de interpretare pentru opera lui Creangă, lipseau tradițiile și asociațiile culturale, prezente în mediul de origine. În perioada de după război, receptarea a fost orientată într-o altă direcție – spre teme sociale, spre realism critic și expresionism cu tentă lirică, cum o dovedește aprecierea unanimă a operelor lui Liviu Rebreanu sau Zaharia Stancu. Tot atât de avizat, autoarea urmărește și felul cum au fost selecționate și realizate traduceri din poezia românească, un capitol întreg (25 de pagini) fiind consacrat tălmăcirilor din poeziile lui Mihai Eminescu, realizate de poetul simbolist Ivan Krasko, în anii '20-'30 ai secolului XX, și de romanistul și traducătorul din literatura

universală Karol Strmeň, în timpul celui de-al doilea război mondial. Din analiza detaliată a modului cum au fost redat componente semantice și fonice a originalului reiese că deși K. Strmeň l-a tradus foarte fidel, aproape mot-a-mot, pe marele romantic român, totuși traducerea adecvată, sau chiar congenială, îi aparține lui Krasko care se ocupă de poezia eminesciană încă din anii '90 ai secolului XIX – perioada sa de studii la Sibiu și la Brașov, până la sfârșitul vieții (1958). Ca românistă cehă am plăcerea să constat că lucrarea Libusei Vajdová nu se limitează strict la mediul cultural slovac, ci, în conformitate cu anumite fapte istorice, tratează românistica din Slovacia ca pe o parte componentă (bineînțeleasă autonomă) a românisticii cehoslovace, lucru valabil practic pe tot parcursul secolului XX. Câteva exemple: studiile despre literatura română și traduceri profesorii Jindra Husková sunt redactate atât în cehă, cât și în slovacă; traducătoarea și popularizatoarea literaturii române Marie Kavková (1921-2000) s-a născut în orașul Kosice, urmând acolo un liceu slovac, însă mai târziu a activat cu preponderență în mediul ceh; operele scriitorilor români traduse în limba cehă au fost totdeauna primite cu interes în Slovacia, servind deseori ca un impuls pentru editorii și traducătorii de acolo, și viceversa. Cartea colegei noastre de la Bratislava este lucrarea cea mai completă, așa zice chiar exhaustivă, cu privire la fenomenul receptării literaturii române în Slovacia. În Cehia, din păcate, o asemenea carte de referință deocamdată nu a fost scrisă, dar după câte știu, nici în altă parte. Dacă cumva vreun românist din lume se va apuca să scrie despre felul cum a fost receptată literatura română în țara lui, atunci cartea Libusei Vajdová îi va servi drept model în acest sens”.

23 decembrie

- [„22”, nr. 772] Tania Radu recenzează romanul Veronicăi A. Cara *Petrecere cu mama* (Polirom, 2004): „Veronica A. Cara a publicat patru cărți în patru ani (*Viața pe acoperiș*, 2001, *Baba Lina*, 2002, *Eny*, 2003 și acum *Petrecere cu mama*), dar s-a făcut remarcată mai ales după *Eny* – o reușită de construcție și de scriitură, campând în zona eseului narativ despre identitatea ambiguă, explorată psihanalitic. La 28 de ani, autoarea nu face parte din grupul congener de prozatori ce experimentează limita dinspre trivial a limbajului literar. Cu toate acestea, explorările ei psihologic-psihanalistice nu sunt mai puțin libere de morala tradițională. Situațiile de deformare gravă a raporturilor intra-familiale, duse până la incest (atât de prezente și în beletristica străină acum), circulă prin toate ficțiunile Veronicăi A. Cara, de la nuvele până la roman, făcând casă bună, în mod egal, și cu ambianța rural-mitizantă din *Baba Lina* [...], și cu artefacturile epice de mari dimensiuni cum sunt *Eny* sau *Petrecere cu mama*, acestea ambalate într-o stranie glacialitate, cu ceva între decor de teatru și sală de disecție. Pentru cine nu a putut auzi declarația autoarei din ziua lansării (și care ar fi fost bine să figureze explicit între copertile cărții), trebuie spus că *Petrecere cu mama* reprezintă un fel de pariu cu valul prozatorilor provocatori ai ultimului an (Ioana

Bradea, Ioana Baetica, Ionuț Chiva, Claudia Golea, Dragoș Bucurenci ș.c.l.). Implicit, o vom găsi în dizertațiile despre trivial în arta ale uneia dintre eroine (p.176), dar vă asigur că, astfel montată, vă fi greu s-o detectați ca ars poetica a autoarei. Nu știu dacă pariul trebuie declarat câștigat sau pierdut, pentru că e limpede că Veronica A. Cara nu mizează aici [...], ci în zona obsesiilor deja caracteristice, în spațiul dintre ele și realismul mustos, de prozator cu rădăcini rurale solide. *Petrecere cu mama* e romanul unui Cezar de 28 de ani, obsedat de o tânără femeie, Deea, pentru că regăsește în ea, difuz, confuz și stratificat, trăsături ale mamei lui, Corina – figură obsesivă și fascinantă, în care Cezar e captiv fără scăpare [...]. Modernitatea șocantă a prozei Veronicăi A. Cara nu vine [...] din bruscheți de limbaj sau din captarea neorealismului a vieții, ci din etalarea permanentă, metamorfotică, a diagnosticului personal asupra vieții: schizoidie ireparabilă, superpozabilă cu tot ce vrem noi, de la căderea din rai, până la nevroza clinică. [...] prozatoarea pare să pună întotdeauna mai presus demonstrația față de efect, cu o opțiune tipic postmodernă pentru detașare. Schema schizoidă, așezată dedesubtul tuturor ficțiunilor semnate de Veronica A. Cara, reprezintă o rezolvare inteligentă a ecartului dintre cele două registre pe care le stăpânește foarte bine: registrul realist-fabulos-rural și, respectiv, registrul artefactului psihologico-psihanalitic. [...] Cu cărțile ei extrem de făcute, dar indubitabil... născute, Veronica A. Cara aduce un temperament literar de mari resurse” (*Petrecere în sala de disecție*).

28 decembrie

• **[„România literară”, nr. 51-52]** În *Cu mama pe canapea*, Marius Chivu recenzază romanul *Petrecere cu mama* de Veronica A. Cara: „A avut ceva curaj Veronica A. Cara (28 de ani) când s-a hotărât să scrie *Petrecere cu mama*. Cum se întâmplă de obicei, temerarii sunt răsplătiți. Veronica A. Cara a scris deja patru cărți și se pare că a mers din reușită în reușită și numai faptul că a publicat la edituri modeste financiar, cu posibilități de susținere și promovare scăzute a făcut ca această talentată prozatoare să nu aibă un public al ei, fidel și mult mai numeros. Să fie clar, editura este răspunzătoare (aproape) în totalitate de destinul imediat al cărților pe care le publică. Cartea este, în bună măsură, difuzarea ei și dacă despre o carte nu se scrie și nu se discută în presa literară, de vină sunt editorii. Revistele și recenziții nu sunt obligați să alerge prin târg după cine știe carte. Succesul unei cărți este o ecuație complicată, cu multe variabile, dar, în esență, așa stau lucrurile. Și din cauza vârstei – e mult mai comod așa – tinerii prozatori de astăzi deocamdată nu se înghesuie să scrie cărți cu mize narrative substanțiale, cu un epic arborescent și alte personaje decât acel «eu» despre care se poate spune totul și nimic, și asta în ciuda faptului că temele lor sunt serioase și cu mult potențial. De pildă, sexul. Subiect de discuție absolut când e vorba de literatura tinerilor, este (doar) un ingredient («ca sexul în literatură»), acuplare și nu problematizare, un insert și nu un excurs, ca să fiu prețios. Spre deosebire

de multe dintre cărțile publicate în acest an, romanul Veronicăi A. Cara este destul de complex – inclusiv tema sexuală – pentru ca spectacolul narativ să aibă amploare și să-ți lase o mai mare libertate de interpretare. Subiectul însuși este generos, însă complexitatea lui nu se dovedește o pălărie prea mare pentru această prozatoare tânără, dar de o maturitate reconfortantă mai ales pentru criticii literari. Cezar, naratorul masculin al scriitoarei, este un tânăr cu «probleme». Crescut de o mamă deosebit de frumoasă, căci tatăl i-a părăsit devreme, Cezar a preluat în subconștient responsabilitatea protectoare, dar și erotică a bărbatului. Relațiile de mai târziu ale tânărului sunt marcate de legătura maternă, nu se va atașa de nici o fată și se va împăca cu asceza atunci când nu va avea relații sexuale indiferente, pur fizice cu fete agățate de amicul său Sandu. «Viciul» lui Cezar e semnul că lucrurile nu sunt deloc ceea ce par a fi: pasiunea maladivă pentru cititul jurnalelor și a însemnărilor intime ale câtorva apropiați și ale profesorului său de filozofie. Cezar are o slăbiciune – nemărturisită – pentru Deea, cea care povestise într-un carnet intim o fantezie cu adolescenți puberi. Intruziunea în viața privată a celor din jur nu e un act estetic benign. Fascinația pentru secretele celorlalți ascunde existența propriilor angoase: prins între nuditatea străinilor și obscurul din sine, voyeurul nu poate fi un egolatr. Relația cu sine a lui Cezar devine, astfel, adevăratul secret. Secretul din spatele paradei secretelor. Profesorul de filozofie, având el însuși fantezii sexuale cu fete tinere, descoperă că notațiile sale intime au un cititor-intrus și i se adresează direct. Mărturisirea diaristică – scrisul ca destăinuire terapeutică pentru uzul exclusiv personal – își pierde instantaneu interesul pentru destinatarul inoportun și anonim. Viciul e amenințat de terapie. Cezar își amintește că ratase în copilărie furtul unui caiet din casa bunicii și se duce să-l «recupereze». Va găsi două caiete scrise de Corina, mama lui. Astfel, va afla/își va aminti că tatăl său fusese înșelat cu un adolescent și lectura caietelor îi va deschide memoria infantilă ca pe o cutie a Pandorei. Ura față de tatăl care i-a abandonat, teama ca nu cumva mama – sedusă o dată de un adolescent –, să-și înlocuiască bărbatul cu unul dintre colegii lui de școală, iubirea purtată minunatei Coca, amanta tatălui care devine o mamă vitregă perfectă, toate acestea se reactivează traumatic. Anamneza declanșează regresul mental al lui Cezar până la stadiul puberal și acesta, sub impulsul subconștientului, o agresează pe Deea într-un act disperat de finalizare a posesiunii mamei. Tentativa de viol asupra Deei suprapusă delirant cu rememorarea seducerii mamei (remember *Elogiul mamei vitrege?*), seducere incomplet recuperată mental, este punctul liminal al înfruntării obsesiei oedipiene. Sub șocul conștientizării fantasmei – o va recunoaște pe Deea înainte ca actul să fie consumat – Cezar își va afla explicația «rătăcirii». Memoria se va deschide complet, secretul din subconștient se va lumina, iar vindecarea de obsesia incestuoasă poate începe. Aceasta ar fi, în linii mari, biografia psihanalitică a lui Cezar și subiectul traumatic al unei cărți captivante și bine tensionate. Câteva lucruri strică însă acest roman, fără îndoială, ambițios, sofisticat și, până la urmă, bine condus. Cum ar spune Grice, Veronica A. Cara încalcă două

maxime, cea a relevanței și a cantității. În primul rând, dialogurile sunt foarte lungi. Nu neverosimile, dar lungi, redundante și plicticoase, deci inutile. [...] Apoi, secvențele diaristice, necesare, semnificative pentru «desenul din covor», cu un rol bine conturat în desfășurarea largă a narațiunii (căci condiționează palierul factologic și accentuează caracterul polifonic) și care oferă avantajul unei varietăți a registrelor stilistice (eseistic sau poetico-oniric), sunt și ele, însă, mult prea dezvoltate. De unde ar fi trebuit să rămână, totuși, un filon secundar, în a doua parte a romanului, ele concurează serios nivelul principal stârnind bănuiala că aceste texte ar fi, de fapt, niște materiale de sine stătătoare care și-au găsit, în cele din urmă, o rațiune măcar tangențială în acest roman. Dacă ar fi avut cu aprox. 100 de pagini mai puțin, *Petrecere cu mama* ar fi câștigat, nu neapărat în coerență, dar în ritm. Romanul are astfel destule «burți». Nu narațiunea trebuia mai bine controlată, ci amplexarea construcției, dimensiunea secvențelor din registrul secundar. Dozajul, cu alte cuvinte. Veronica A. Cara este unul dintre scriitorii despre care îți dai seama cu ușurință că scrie cu multă plăcere. Textul se desfășoară bine, nu e fracturat stilistic, în ciuda structurii compozite, și nici la nivelul coerenței, cu tot caracterul de monolog, adesea aluvionar. *Petrecere cu mama* este o carte curajoasă, cum spuneam, cu o miză peste medie, o narațiune densă, cu multe momente de grație și cu fragmente memorabile, lungită pe ici pe colo, dar cu siguranță una dintre cele mai interesante apariții de până acum ale colecției. În ciuda temei complexului oedipian, rămâne o carte echilibrată între delicat și abject, își strunește subiectul, nu se lasă dominată de tema sexuală și nu mi se pare deloc dură, stihială și scandaloasă cum o descrie Paul Cernat în prefața sa, altfel excelentă. Calitatea percepției, subtilitatea și forța narativă, în fine, concepția sa artistică, ambițioasă, bine conturată și (nu numai prin asta) matură, fac din Veronica A. Cara, în opinia mea, și din cele citite de mine, cea mai bună tânără prozatoare a momentului”. □ Se publică un interviu inedit cu Geo Dumitrescu realizat de Mircea Iorgulescu (*Geo Dumitrescu: pe scurt, istoria zilelor celui ce vă vorbește – o convorbire din 1998*). □ Marius Chivu semnează un interviu cu Raymond Federman (*Raymond Federman: „Sunt un seducător”*).

[DECEMBRIE]

• [„Apostrof”, nr. 12 (1751)] Marta Petreu semnează editorialul 175-110-15: „Cultura costă. Mult. Chiar dacă scriitorii sunt gratis. Iar colaboratorii «Apostrof»-ului, cu mici excepții, așa sunt. «Jucăria» asta care a «Apostrof»-ul costă, în momentul de față, peste un miliard pe an. La anul – dacă va mai exista pentru noi un «la anul» – va costa cam un miliard și jumătate. Chiar dacă, repet, scriitorii sunt gratis. Dar nu sunt gratis: apa, gazul metan, canalizarea, salubritatea, electricitatea, sediul. Nu e gratis tiparul. Nu sunt gratis computerele, hârtia de scris, calcul, reparațiile la computer și copiator, tonerele, telefonul, e-mailul. Nu sunt gratis plicurile, timbrele, hârtia de împachetat, sfoara de legat pachetele. Nu e gratis poșta. Între revistele de cultură din Cluj, «Apostrof» are statutul –

ne neînviat! – de revistă maghiară (dar fără subvenții din Ungaria). Adică, în timp ce «Steaua» și «Tribuna» au cheltuielile de sediu și de întreținere a acestuia plătite de Consiliul Local (și ce bine că e așa!), noi ni le plătim, ca și «Korunk» și «Helikon», singuri; apoi, în timp ce administrația «Steii» și a «Tribunei» este făcută de Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, respectiv de Centrul de Studii Transilvane Cluj, cea a «Apostrof»-ului ne-o facem noi înșine; și, în fine, în timp ce «Steaua» și «Tribuna» sunt *complet* subvenționate (de Redacția Publicațiilor pentru Străinătate + Uniunea Scriitorilor, prima; de Consiliul Județean Cluj, a doua), noi, precum «Helikonul» și «Korunkul», trebuie să... ne descurcăm. Atâta doar că, repet, spre deosebire de revistele maghiare, cu care împărțim aceeași curte, același ghetou, aceiași vecini, aceleași găini (din curte – și nu glumesc!) și aceeași mizerie, noi nu avem sprijin din Ungaria. Mă bucur că revistele românești din Cluj nu au problemele noastre, dar cum să fac oare ca «Apostrof»-ul să aibă facilitățile lor? Tratați ca minoritarii, ne dorim și noi ca, împreună cu aceștia, să fim tratați precum sunt tratate cele două reviste românești din Cluj. Este oare asta cu puțință? Uniunea Scriitorilor să, pentru revista «Apostrof», niște salarii – în valoare netă totală de 12.556.000 lei pe lună, deci de 150.672.000 lei pe an. Din când în când, când nu uită, ne plătește chiria. Dacă-i telefonez directorului Chicuş să-i aduc aminte de chirie, țipă la mine (de! de aceea sunt scriitor, ca să poată ridica vocea la mine!) și îmi spune că noi suntem de vină. Președintelui Uniunii n-am cum să mă plâng, deoarece, precum vicepreședintele, nu este niciodată de găsit. «Apostrof»-ul este făcut de o mână de oameni care adună texte, le culeg, le corectează, la paginează, le pun pe calc, le duc la tipografie, difuzează singuri revista și își fac singuri toată administrația. Patru oameni și trei colaboratori externi (un tehnoredactor, un corector, un contabil). N-aș putea spune că e foarte ușor. Pe revistă scrie că e subvenționată de Ministerul Culturii și Cultelor și de Consiliul Local Cluj-Napoca. Așa este: Ministerul Culturii ne-a acordat, în 2004, o subvenție de 100.000.000 lei, iar Consiliul Local Cluj-Napoca, o subvenție de 427.000.000 lei. Foarte bucuroși de aceste subvenții, știm însă, pe bază strict matematică, că până la acoperirea costurilor reale ale revistei, vai, mai este. O sumă de vreo 550-600 de milioane. Iar despre cât de ușor se obține suma de 8.333.333 lei pe număr de la Ministerul Culturii și Cultelor, numai cei care nu lucrează cu actualul Minister al Culturii și Cultelor îndrăznesc să vorbească... Cu actualul minister al Culturii și Cultelor se lucrează, pentru sume minuscule, într-un coșmar fanariot”.

• **[„Contemporanul. Ideea europeană”, nr. 12 (633)]** La partea a doua din ancheta *Literatura română – o literatură majoră?* răspund Ion Beldeanu, Ion Bălu, Simona Cioculescu, Marin Mincu, Ileana Cudalb, Constantin Novac, Henri Zalis, Simona Grazia Dima. Marin Mincu, *Literatura română este competitivă*: „Părerea mea este că nu se pot stabili niște criterii ferme pentru a deosebi o literatură „majoră” de una „minoră” și că discuția reală poate începe numai pornind de la șansele omologării-universalizării pe care unele literaturi le au

sau nu. Noi intrăm, din păcate, în categoria acelor care n-au știut să se facă omologați la timp și din această cauză, din lipsa de participare la circuitul de valori literare active, am fost considerați „minori”, fiind excluși de la exemplificarea canonului. Să ne înțelegem. G. Călinescu avea desigur dreptate când susținea că literatura noastră e „superioară” întrucât a „consemnat toate motivele literare”. Adică este o literatură absolut autonomă și autosuficientă, capabilă să genereze, în cazul că ar dispărea toate celelalte literaturi, modelele originare ale întregului sistem de semne literare, constituit și pus în circulație de către diacronie. E vorba de un sistem integral și complex, în stare să exprime orice posibilitate de manifestare a umanului. [...] Neîncrederea altora în valorile literaturii noastre vine din necunoaștere. Literatura română poate să refacă, la modul adamic, orice porțiune a traiectului său diacronic. Avem un clasicism (afirmat mai ales în tiparele oralității), un romantism fundamental și am participat creativ la modernitate, inventând cel mai revoluționar curent al avangardei istorice. Nu sunt prea multe literaturile care să fi contribuit la avansarea literarității pe cât am făcut-o noi prin exponenți recunoscuți precum Urmuz, Tristan Tzara și Eugen Ionescu. Fără conștiința acută a acestei contribuții, astăzi, nici n-am avea cum să existăm ca scriitori români. G. Călinescu a demonstrat, în monumentală sa Istorie, tocmai acest lucru fundamental: că literatura română are o diacronie pe care puține alte literaturi o au și că, lovinescian, spiritul veacului a înscris-o la timp în procesul organic de sincronizare. De aceea, operele literare, create în limba română, exemplifică perfect canonicitatea genurilor, chiar dacă, întâmplător, au rămas neintroduse în universalitate. Dar universalizarea e un proces ce se poate relua oricând, în condițiile în care vom ști să ne difuzăm prioritățile. Când, în 1981, cu ocazia lansării volumului *Poesia romena d'avanguardia* (Feltrinelli, Milano, 1980), profesorul Luigi De Nardis și-a manifestat îndoiala că o literatură eminamente „folclorică” ar fi putut să-l dea pe Tristan Tzara, a trebuit să-i vorbesc de Urmuz despre care nu știa nimic, cum nu știa nimic nici despre Caragiale. Pentru el, și Tzara și Eugen Ionescu erau francezi și nu accepta să-i smulgă din acest context cultural; exclusiv ca autori francezi îi preda el la Universitatea din Roma. De curând, în cadrul „Prelegerilor” revistei „Cuvântul”, Andrea Deciu ne-a comunicat că în dicționarele specializate, celălalt întemeietor al dadaismului, Marcel Iancu, apare eronat că s-a născut la Budapesta. Se pare că totdeauna am fost niște risipitori cu valorile noastre și nu le-am difuzat așa cum se cuvine, dintr-o indolență criminală ce ne este specifică. Cât am stat în Italia, am observat că contează enorm atitudinea pe care o adoptăm în fața altora, față de valorile proprii și față de istoria noastră reală”.

[NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

• [„**Euphorion. Revistă de literatură și artă**”, nr. 11-12] Numărul are ca temă *Literatură și religie*. □ Andrei Terian recenzează volumul lui Dan C. Mihăilescu *Literatura română în postceaușism*, vol. I *Memorialistica sau trecutul*

ca re-umanizare (Editura Polirom, 2004): „De ce alege [...] Dan C. Mihăilescu să-și înceapă vasta și promițătoarea panoramă a literaturii din «postceașism» cu un volum rezervat memorialisticii? Nu-i vorbă, e și niscaiva spirit polemic la mijloc. Cenușăreasă a istoriilor literare inter- și postbelice, «memorialistica a fost – și este – la noi suprema revelație culturală de după 1989». Vizat aici e, firește, Ion Simuț, care nu ezita, în *Reabilitarea ficțiunii*, să proclame solemn amurgul jurnalului și triumful romanului. Fără îndoială, s-a cântat prematur prohodul memorialisticii, dar nu mai puțin adevărat e că între jurnal și roman există, dacă nu neapărat o «dihonie» pleziristă, cel puțin o competiție în planul sociologic și al receptării critice. [...] Al doilea motiv menit să justifice opțiunea pentru memorialistică este cunoașterea precară a istoriei noastre din secolul trecut. Ca orice trăitor în vremuri grele, dar mai ales ca unul ce-și petrece bună parte din timp la masa de scris, istoricul literar reconvertit în ipostaza de publicist nu se abține să nu deplângă starea precară a istoriografiei noastre recente [...]. În absența Istoriei, golul temporal românesc se vede populat de o serie de istorii apocrife care iau în arendășie parcele din această terra incognita, disputându-și întâietatea asemenea seniorilor feudali care refuzau autoritatea centrală; tot astfel, timpul istoriei resimte bruiatul unor singularități care riscă să ne arunce mereu în trecut, dacă nu chiar să ne închidă acolo. Astfel încât cronicarul literar se întoarce pe bună dreptate la misia originară a profesiei sale: letopisișter harnic și avid de fapte, cu o vervă stilistică nerutinată, pigmentându-și textele cu «nacazanii» plastice, Dan C. Mihăilescu este unul din cei mai statornici arhivari ai memoriei literare, ambiționându-se să recompună din cioburile «microistoriilor» oglinda aburită a marii Istorie. Criticul glosează atent, încercând să pună cap la cap măruntele piese ale unui puzzle gigantesc («operația de reconstituire a dinozaurului după un os»), întreprindere cu atât mai dificilă cu cât modelul «corect» nu se află pe vreo hartă miniaturală, ci e obținut prin dibuiri istovitoare, care nici măcar nu garantează adevărul, ci-cel mult-validitatea. E una din trăsăturile definitorii ale acestui prim volum, care îl împinge uneori, din păcate, pe talentatul cronicar la simple inventare de fapte, la glosarea neutră sau ironică a bârfelor, cancanurilor și cabalelor [...]. Să nu ne închipuim totuși că tomul s-ar reduce la atât. De fapt, chiar și voluptatea factologică se subordonează unui principiu mult mai încăpător: viața. Dan C. Mihăilescu nu face arheologie savantă și nu uită decât rareori că are de-a face cu niște corpuri vii. Iată de ce, în majoritatea cronicilor, autorul nu se instalează în carcasa faptului brut, ci caută umanitatea acestor oameni. [...] Nedumeriri naște [...] utilizarea diferențiată a modurilor de interpretare și evaluare. Acestea sunt, aș zice, două la număr și e explicabil de ce: o biografie e asemenea unui aisberg în care latura vizibilă ar corespunde istoriei (verificabilă prin surse multiple), iar cea subacvatică intimității. Lectura lui Dan C. Mihăilescu folosește – simultan sau separat – ambele unități de măsură. Pe de o parte, e vorba de o lectură preponderent istorică, judecata fiind de natură etică; pe de altă parte, avem de-a face cu o lectură psihologică, judecata fiind de natură estetică.

Cele mai reușite secțiuni ale volumului mi se par primele trei, în care cele două criterii amintite se combină dialectic: eul social și cel intim stau în echilibru, iar scrierile lui Jeni Acterian, Alice Voinescu, Mihail Sebastian, N. Steinhardt, I. D. Sîrbu sau Mircea Zăciu au parte de analize excelente. [...] La un moment dat, autorul stipulează „o cerință elementară a receptării literaturii memorialistice: cea de a nu absolutiza niciodată nici o afirmație a autorului, ci de a lua totul cum grano salis. De a nu hiperboliza anecdoticul, de a nu generaliza întâmplătorul, a nu decreta ca regulă excepția». Cât timp acest principiu este respectat, analiza e veridică și nu ridică semne de întrebare. Dezechilibrul survine însă în momentul când prezumția de credibilitate (chiar și cea de intimitate) suspendată aprioric. [...] Acceptarea intermitentă a convenției literare și a finalității estetice constituie astfel un călcâi al lui Ahile în configurația cărții. Cu toate aceste inadvertențe, inițiativa lui Dan C. Mihăilescu rămâne o încercare de pionierat în circumscrierea și ordonarea uneia din cele mai fluctuante perioade din istoria literaturii noastre”.

• [„Familia”, nr. 11-12] Ion Simuț semnează articolul polemic *Prietenii care nu cred în reabilitarea ficțiunii, dar o spun pe ocolite*, pornind de la reacții semnate de Dan C. Mihăilescu și Tudorel Urian în care teoria sa privind întoarcerea ficțiunii este criticată: „Credeam și cred în continuare că acest fenomen benefic pentru literatura noastră contemporană s-a produs: diminuarea diaristicii și a memorialisticii atât în scara de aprecieri a criticii, cât și în disponibilitatea de receptare a publicului. Ficțiunea și-a redobândit cam din 2000 încoace încrederea autorilor de romane, a criticii și a publicului (cel puțin a unei bune părți, mai emancipate). Mi-e foarte clar că nu se poate construi din jurnale și memorii o literatură mare și durabilă. E ca și cum ai crede că istoria o fac servitorii, bucătarii, brancardierii și serviciile de pază. [...] Șoferul lui Marin Preda sau martorii ultimei seri suspecte a prozatorului la Mogoșoaia nu pot deveni mai importanți în posteritate decât însuși scriitorul-victimă. E de datoria criticii să intervină pentru a tempera această modă a jurnalelor și a mărturiilor din umbră, dacă fenomenul de diminuare a interesului nu s-ar petrece de la sine, fără contribuția criticii pierdută în admirația culiselor și a vanităților. [...] M-am săturat de mlaștina vanităților, a subiectivismelor, a secretelor de salon, a adevărilor mult prea personale. Îi citesc mai cu plăcere pe autorii de jurnale care disprețuiesc jurnalul (nu-i un paradox), pe scriitori cum sunt Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, G. Călinescu sau Marin Preda, care știu că jurnalul e un moft, dacă nu chiar o prostie. O sută de jurnale nu fac cât un roman ratat de Liviu Rebreanu sau Marin Preda. O clipă de jurnal, oricât de bine notată, este întotdeauna mai ușoară și mai perisabilă decât o clipă de roman. Ca să fac o glumă ieftină, voi spune că un kilogram de romane e oricând și în orice împrejurări mai greu, mai rezistent și mai important decât un kilogram de jurnale și memorii”. □ Se publică textul discuțiilor de la Zilele Revistei „Familia” din cadrul colocviului având ca temă *Romanul (performanță, circumstanțe, perspective)*: „GHEORGHE CRĂCIUN: [...] mie mise pare că problema cu care nu confruntăm în momentul de față – și

există semne foarte bune, mai ales în planul scriiturii feminine – este asta: ce perspectivă, care să nu însemne un mesaj cu tendință, un mesaj gata conotat sau gata preinformat, ce perspectivă găsim pentru a ne apropia de această realitate colcăitoare, teribil de proastă, care ar trebui să dea mari romancieri? Cred că despre soluțiile în această privință spun mai multe în momentul de față scriitoarele decât scriitorii și mie mi se pare că fenomenul – un fenomen absolut remarcabil după 1990 – este această formă de dezinhibare a sensibilității feminine, nu doar în plan poetic, ci mai ales în plan narativ, în plan epic, în plan romanesc. Sunt câteva nume care circulă, gen, să zicem, Simona Popescu, Cecilia Ștefănescu, Alina Nelega. Dar sunt scriitoare foarte tinere, Ioana Băețica intră întră în valul ăsta de scriitoare foarte tinere și de la ea ne putem aștepta la surprize, deocamdată ea încă face ideologie de tip *dirty*, cultivă un tip de *dirty-realism* – deci vin foarte tare din urmă foarte tinere prozatoare care și-au descoperit adevărata sensibilitate, asta și în siajul interesului care se manifestă acum la noi pentru feminism și toate formele astea de eliberare a naturii feminine, și care și-au descoperit un anume cinism. N-aș spune că această literatură este virilă, dar pentru prima dată cred că se manifestă un soi de cinism feminin, care permite elaborarea unui discurs absolut deloc pudibond, foarte dezinhibat, cu interes față de lucruri, stări, forme de sensibilitate pe care literatura noastră nu le-a cunoscut până în prezent. Cred că e o competiție interesantă, în mod sigur spre sfârșitul deceniului vom asista la această schimbare de viziune și de scriitură, dar e o competiție foarte interesantă, în ceea ce-i privește pe tineri, între băieți și fete. Fetele mie mi se pare că sunt în avantaj și că, pe moment, ele conduc acest joc. [...] ALEXANDU MUȘINA: Vreau să discut despre proza română contemporană, că de fapt asta este problema noastră. Sunt trei nivele. Am să fiu foarte expeditiv la primele două, ca să ajung la cel de-al treilea nivel, care mi se pare cel mai semnificativ. Dacă în 90-92 la radio nouăzeci la sută din melodii erau străine și zece la sută românești, iar acum șaptezeci-optzeci la sută sunt melodii românești și douăzeci-treizeci la sută sunt străine, același fenomen se va produce și în cazul beletristicii. Deci, în câțiva ani o să fie cel puțin 50% romane românești și 50% romane traduse acum proporția este 90% romane traduse, 10% romane românești. Dacă pornim de la această premisă, realmente optimistă și, cred eu, realistă, apar cele trei probleme care sunt la trei nivele diferite. În primul rând este distribuția [...]. Atâta timp cât nu există o rețea națională de distribuție și cât fiecare editor mai mare sau mai mic trebuie să tot refacă și să-și țină la zi rețeaua, o bună parte din bani, din resurse, din energie și din timp se consumă pentru a încerca mereu să reînnoade această legătură cu publicul potențial. Paradoxul este că – și am discutat aseară cu Gheorghe Crăciun – cei care investesc în literatura foarte tânără nu investesc neapărat pentru piața românească, ci în speranța că vor reuși să exporte doi sau trei dintre acești scriitori, ceea ce deja este o capcană și anume ideea că noi scriem în măsura în care vom fi traduși ca să avem succes în afară și așa mai departe. Mi se pare o perspectivă greșită, pentru că nu poți să produci decât o anume

literatură limitată și cumva handicapată din start pe principiul *lohn*-ului. Foarte multe din cărțile scrise de tineri sunt pe principiul producției de *lohn* și anume: marca este din afară, modelul este din afară, materialul poate fi din afară sau din interior și producătorul este de aici. Deci, asta reprezintă o bună parte din literatura celor care scriu acum, pentru că scriu cu gândul direct la export, ceea ce este funciarmmente greșit și riscul este ca piața românească să nu reacționeze la acest tip de literatură. [...] Există două probleme ale noastre. Și anume, prima: în ce măsură există/suntem – și atunci trebuie să ne vedem rădăcinile, tradiția, de unde venim, faptul că eu nu pot să fac o literatură spunând că nu mă interesează ce s-a întâmplat înainte de 89, dar toți venim dinainte de 89. Or, cât timp această lume extraordinară din punct de vedere românesc (este cea mai spectaculoasă, mai crudă și mai impresionantă epocă din istoria modernă a României, s-au întâmplat lucruri teribile acolo, lucruri pe care nu le prea vedem în literatură, pentru că, în virtutea inerției, cei care au scris sub cenzură o duc înainte, că n-ai cum să te schimbi la o anumită vârstă, iar pentru cei tineri este o zonă de total dezinteres, pentru că este o lume stupidă, care nu mai interesează), cât timp, așadar, nu se recuperează prin literatură, societatea românească rămâne bolnavă. Și aici intervine ideea, dacă vreți, politică sau chiar ideologică: eu cred că literatura trebuie să aibă idei, să aibă o ideologie. Dacă noi tot spunem că securiștii erau răi, comuniștii erau perfizi... astea sunt vorbe. Cât timp nu există o literatură în care ei să fie prezentați ca niște monștri, imaginarul colectiv va fi dominat de ceea ce în acri sunt prezentați ca niște personaje cu probleme intelectuale, ca la Buzura și la ceilalți, la D.R. Popescu. De ce ne mai mirăm că omul votează tot cu activiștii cu probleme, cu aer intelectual, din moment ce în literatură și-n imaginarul colectiv nu există o prezentare adevărată (cu ghilimele dacă vreți sau nu), dar autentică, puternică a monștruoziității celor care au condus societatea până în 1989 și după aceea. Asta e o problemă care transcende literatura, dar este o problemă a literaturii române. Cealaltă este legată de cum trăim, se referă la literatura de consum și la ceea ce se întâmplă astăzi. [...] Mizerabilismul de unde vine? Și-n proză, și-n film? Nu este ceea ce vedem noi din lumea noastră, ci cum o văd străinii. Cu aurolaci, cu drogați, cu câini, cu mizerii ș.a.m.d. Păi, ce literatură vrei să faci, când tu însuși scrii despre societatea ta, făcând literatură de consum, ca și cum ai fi un vizitator în această societate? Deci, oamenii ăștia n-au suflut, în toată literatura asta mizerabilistă, n-au părinți sau părinții sunt zero, nu sunt legați de fire umane, imediate de cei din jur, ei își trăiesc într-un mod exterior și spectaculos mizeria. Eu cred că este o problemă a felului în care se gândesc pe sine scriitorii români și în care își gândesc relația cu publicul. Și cred – al doilea lucru care trebuie pus aici în discuție – că, înainte să ne raportăm la ceea ce s-a întâmplat (e bine să ne raportăm la tradiția românească de ultimă oră), este să reînnoim tradiția cu literatura română de până în 1948. Toate temele din literatura de ultimă oră a tinerilor, mizerabilismul, totul, sexualitatea, erau în literatura scrisă de până la 1948. [...] Problema scriitorului român este următoarea: să-și

respecte publicul, dar acest respect al publicului presupune ca el să considere că publicul este la nivelul lui, cititorii adică nu-i sunt inferiori, nu-i privește ca străinul pe români. Asta este un lucru. Și doi: lipsa de multe ori de cultură și de anvergură a scriitorului român. Asta nu se poate rezolva la comun. [...] Eu, ca editor, sunt într-o relație nevrotică cu scriitorul român pentru că scriitorul român este nevrotic, el este geniu, nu poți să-i schimbi titlul, nu poți să-i schimbi finalul romanului, nu poți să-i ceri să-l rescrie. [...] Vreau să spun un singur lucru, apropo de ce zicea Gheorghe Crăciun [...], apropo de faptul că fetele, domnișoarele par că le iau fața puțin băieților, nu? Cred că există o explicație aici. În lumea comunistă, cel care a fost distrus și delegitimat și desființat ca persoană a fost bărbatul. Femeia s-a mai strecurat. Cele care scriu, scriitoarele, sunt două-trei mizerabiliste, dar celelalte au feminitate și nuanța și demnitatea de a fi femeie. În timp ce băieții, ca să fii bărbat nu e suficient să-ți arăți organul și să-ți povestești aventurile erotice, asta înseamnă ceva mai mult. E ușor, deci, să fii golan, e mai greu să fii bărbat. Asta este problema prozei scrise de băieți”. □ În cadrul dosarului dedicat Zilelor Revistei „Familia”, Gheorghe Crăciun semnează eseu *Romanul, comerțul și viteza*: „Conotația comercială a noțiunii de roman a crescut în ultimii ani. Fascinația față de acest gen dominant și devorator, de asemenea. Orice carte care a depășit o sută de pagini, indiferent de structura și consistența ei, poate fi botezată roman. Ceea ce unii tineri autori nu ezită să facă. Contextul literar îi încurajează. Cititorii nu prea par să agreeze produsele «feliate». Ne aflăm în plină inflație, ca și în urmă cu un secol și jumătate, pe vremea romanului de mistere sau naiv și sentimental. Ca și atunci, acum se poartă în primul rând traducerile. N-are importanță că ele «nu fac o literatură» (originală), au măcar meritul că o încurajează și îi stabilesc niște azimuturi: teme, subiecte, formule narative, atitudini. Dar și rețete. Unele de succes. Noii romancieri au devenit un fel de bucătari specialiști în combinarea semipreparatelor de supermarket cu ingrediente de import, plus niscaiva ierburi autohtone. Sunt și romancieri de calibru care își văd în continuare de ale lor, războindu-se cu trecutul, cu propriul stil, cu frustrările acumulate în timp, cu publicul nerecunoscător (Nicolae Breban, Augustin Buzura, Fănuș Neagu), fără a reuși în vreun fel să-și sară peste umbră. Cu rare excepții (Cristian Teodorescu, *Îngerul de la benzinărie* sau Alexandru Vlad, *Viața mea în slujba statului*), autorii de proză scurtă par să fi dispărut cu totul. Nu înțeleg prea bine de ce, probabil că disfuncția aparține ofertei. Când nu scriu roman, autorii de proză scriu jurnale de călătorie, confesiuni, memorii, egografii. Este adevărat că interesul general pentru nonfictiv a crescut în ultima vreme, în loc să scadă. În prim-plan nu se mai află însă literatura depozițională, ci un fel de scrieri dezvăluitoare, legate de trecutul comunist sau nu, lipsite de inhibiție și pudibonderie, ca niște rezezi (dar și meticuloase, depinde!) scene de striptease, în care lucrurilor li se spune pe nume cu un cinism ce nu poate părea decât firesc. Eul a devenit în sfârșit și în literatura română ceva demn de urât. Nu mai există secrete personale, intimitate, copilărie paradisiacă, dragoste curată. Realitatea

exterioră e privită în culori tăioase, contrastante, uneori isterice, fără milă, fără stil, fără sentimentul că există lucruri sfinte ce ar putea fi cruțate. Publicistica se subiectivizează, la fel critica literară care pare să devină tot mai mult o chestiune de gust. Dar să ne întoarcem la roman, la ultimele evenimente din acest spațiu. Ionuț Chiva debutează cu o narațiune simplă, care depășește cu puțin 80 de pagini și este luat imediat în brațe de unii critici. Alți tineri semnatari ai unor romane ceva mai groase (Dan Țăranu, Adrian Schiop) n-au același noroc. Matematicianul Constantin Virgil Negoită semnează un roman cu titlu de studiu teoretic (*Logica postmodernului*), redactat deliberat fără semne diacritice. T.O. Bobe transformă în roman o compunere școlară. Stelian Tănase își retipărește *Playback* într-o nouă ediție. Revin pe piață cu vechi titluri de succes Ștefan Agopian, Gabriela Adameșteanu și Simona Popescu (*Tache de catifea*, *Dimineată pierdută* și *Exuvii*). Poetul Andrei Bodiș debutează ca romancier cu *Bulevardul eroilor*. Dumitru Țepeneag pare mai prolific decât oricând și se îndepărtează de spațiul onirismului. Criticii și eseistii scriu și ei proză (adică nu întotdeauna romane): Ion Vianu, Mihai Zamfir, Toma Pavel, Matei Călinescu, Florin Manolescu, Alexandru George. E adevărat că unii dintre aceștia recidivează și nu sunt lipsiți de impact. Cele mai active și interesante mi se par însă prozatoarele, indiferent de generație și palmares, unele debutante: Gabriela Adameșteanu, Nora Iuga, Cecilia Ștefănescu, Alina Nelega, Simona Popescu, Gabriela Melinescu, Sonia Larian, Claudia Golea, Adriana Bittel, Ioana Bradea, Ștefania Mihalache, Adriana Bărbat, Ioana Baetica. Aproape toate scriu roman. Componenta subiectivă a scrisului lor este esențială. Asistăm la o frumoasă ofensivă a corporalului și a eroticului. Nu lipsesc șarjele pansexualiste. Cred că putem vorbi despre o nouă subiectivitate feminină. Dezinhibată, agresivă, impudică, exotică, impetuoasă. Autoficțiunea e la ea acasă mai ales în această proză scrisă de femei, care, cu înălțimile și scăderile ei, ne arată că literatura s-a întors fără farafastăcuri la realitate, eu, autenticitate, curajul de a spune. Proza tinerilor autori e nu mai puțin racordată la temele zilei, imediate și agresive. O discuție posibilă ar fi aceea despre profesionalismul scriiturii, profunzimea actelor de explorare și durabilitatea construcției narative. Repudierea oricărei premeditări a actului de a scrie sare în ochi de peste tot. Proza generației '60 nu mai interesează deloc. Proza generației '80 e pusă la zid. Tehnica scrisului pare să stârnească dezgustul. Temele sunt un rezultat spontan al derulării discursului. Există o anume plăcere de a coborî în această *dirty reality* a momentului românesc de acum. Mizerabilismul, cochetăria cu pornografia, suspendarea moralei, *je m'en fiche*-ismul, nihilismul, hedonismul larvar, fascinația față de inform, aleatoriul entropic, seducția față de condiția picarescă a existenței, plăcerea gesticulației rap sau hip-hop sunt omnivizibile. În proza feminină nu mai puțin. Nu se poate nega nici un pronunțat mimetism stilistic și de atitudine în raport cu unii autori americani de factură beat (Kerouac, Burroughs), dar și față de Salinger, Nabokov, Houellebecq. Și ce e rău în asta, ar putea întreba cineva? Iar întrebarea e întemeiată. Lumea de astăzi aduce în prim-plan teme și

experiențe (nu știu cât de noi) care se cer consumate. Decantările se vor petrece în timp. Important e acest proces de dezideologizare a prozei românești, care aruncă în ridicol orice încercare de a face din roman aceeași construcție din beton armat cu o compoziție îmbunătățită. Mesajul nu prea mai interesează, nu se mai cheltuiește energie pentru a-i da un *target* de mare greutate. Dezabuzarea poate fi și ea un mesaj. Prezența realului în roman nu mai înseamnă reprezentare. Realismul murdar nu e o nouă formă de realism, ci efectul unei situări deliberate în distorsiune și marginalitate, indiferent de consecințe. Prozatorul nu mai interpretează, nu mai are nimic de apărut, nu mai este profitorul unei libertăți de creație instituite de puteri exterioare lui. El se simte bine dacă reușește să se izoleze în micul său autism trepidant și să acrediteze gustul de viață al celor de-o seamă cu el. Vremea schimbării pare să fi venit cu adevărat. Chit că s-ar putea să ne aștepte mari dezamăgiri. Consumismul literar poate deveni cât de curând un mod de a fi. El merge mână în mână cu televiziunea, internetul, discoteca, supermarketul, localurile Pizza Hut și cafenelele de benzinărie. Ca să nu mai vorbim de noua religie a marketingului de produs, la care nimeni și nimic nu pare să reziste, nici măcar valoarea literară. Recent, pe piața literară a apărut un nou prozator, Dan Chișu, promovat cu surle și trâmbițe. Pe când un roman de Cătălin Botezatu, Dan Negru sau Mihaela Rădulescu? Personal, această cădere în superficialitățile obscene ale realității și în capcana mediaticului nici nu mă surprinde, nici nu mă sperie. E normal ca fiecare să încerce, e normal să visezi să faci bani din literatură, e normal să nu ai răbdare, mai ales când ești tânăr. Simptomatic mi se pare însă faptul că nou-veniții par să lovească la întâmplare în stânga și-n dreapta în căutarea unui nou tip de scriitură. Până și ei au înțeles că în literatură lucrurile sunt mai complicate decât par. Căutarea pământului tare de sub picioare e instinctivă și euforică. Îi lipsesc însă miza, puterea, curajul investițiilor capitale. Spiritul anarhic nu e o garanție de durabilitate a scrisului. Ca și noii poeți (pe care Marin Mincu se zbate inutil să-i reunească într-o parohie milenaristă), nici noii prozatori nu au conștiința că ar aparține unei «generații de creație». Până acolo e cale lungă. Condițiile sunt altele decât în urmă cu două-trei decenii, când solidaritatea și credința în funcțiile subversive ale scriiturii puteau fi instituite ca valori modelatoare de grup. În acest sens, fracturismul mi se pare un simulacru. Simpla fluturare a steagului iconoclastiei literare nu are cum să declanșeze energiile spiritului novator. Ceea ce lipsește din mai toate aceste poziționări ofensive e răbdarea de a căuta și a descoperi. Or, explorările au nevoie de o anume pregătire metodică. Am senzația că romanul de azi, cel scris de tinerii autori, nu-și găsește vitezele optime. Și nici confortul psihic al intrării pe autostradă. Prea multe motoare ambreiate și turate, dar prea puține angajări în trasee de cursă lungă...” □ În spațiul aceluiași dosar, Andrei Bodiu semnează eseul *Romanul veșnic tânăr*: „[...] acest 2004 se anunță un an deosebit pentru proza românească, în special pentru roman. Ce anume a contribuit la această înflorire a romanului nostru? [...] Cum s-a revigorat interesul pentru roman? [...]

În primul rând piața cărții tinde să se normalizeze. [...] Târâș-grăpiș societatea românească se îndreaptă spre matcă, adică spre lumea europeană căreia cultural îi aparține, iar revigorarea ficțiunii, a romanului ține, după mine, de această normalitate. S-ar putea chiar ca normalitatea să fi fost chiar forțată puțin de personajul numărul unui al culturii românești scrise, care a devenit editorul. De viziunea editorilor români, a unor editori români, leg această revenire a romanului românesc în prim-plan. Istoria editorială românească a cunoscut, în anul 2004, un fenomen fără precedent. El a fost generat de editura Polirom care a publicat cu ocazia târgului Bookfest șapte prozatori tineri: Ioana Baetica, Cosmin Manolache, Adrian Schiop, Radu Pavel Gheo, Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici. Inegale ca valoare, cărțile au avut un efect pe care nu știu dacă l-a scontat nici măcar maestrul din umbră al strategiei, Silviu Lupescu. Efectul ar merita cercetat și măsurat cu armele sociologiei literare. Mai întâi să observăm că tinerii prozatori au fost propuși pieței literare cu o vigoare fără precedent, cu surle și trâmbițe, după toate regulile de promovare occidentală. Nu știu câte resurse a pus în mișcare Polirom dar cert este că profesionalismul promovării nu a adus doar în prim-plan niște nume. Cum spuneam, aleșii sunt inegali, cărțile, unele dintre ele, sunt de calibru redus. Efectul, ca să revenim la el, a fost, după părerea mea, cel al bulgărelui de zăpadă. Acțiunea editorială a readus în prim-plan interesul pentru proza românească al, în primul rând, editorilor. Paradoxal, chiar dacă tinerii au vrut să se separe de bătrânii literaturii, inițiativa editurii Polirom a făcut bine tuturor. Acțiunea Poliromului, plasată în timpul târgului de carte Bookarest, a avut o excelentă forță de impact. Ea a fost, cred, cea mai vizibilă. Pe de altă parte însă, o altă acțiune editorială care a contribuit la readucerea romanului românesc în prim-planul vieții culturale românești este cea pe care a realizat-o editura Humanitas pentru promovarea romanului lui Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*. Turneul de lecturi al autorului, însoțit de un muzician valoros, Mircea Tiberian, a fost o excelentă formă de promovare a romanului. Un alt exemplu pe măsură este strategia de promovare a cărților pe care o pune în aplicare editura Compania. Nu am insistat asupra modelului Compania, pentru că, deși e editura la care a apărut unul dintre romanele foarte bine cotate după Revoluție, *Simion Lițnicul* de Petru Cimpoeșu, editura nu a mai scos în față nici un autor de roman. Aș adăuga că e foarte probabil ca una dintre editurile care și-au făcut un nume și-un renume din publicarea literaturii române contemporane, Paralela 45, să investească mai mult și pentru promovarea romanelor românești contemporane”.

□ În acru grupajului dedicat romanului, Marius Miheț semnează articolul *Despre proza tinerei generații*: „O generație prea puțin conturată deocamdată. Eterogeni, disparați și, cu toate astea, uniți de noile realități oferite de libertatea de după 1989. O dată îi leagă niște amintiri sociale comune: au «prins» câte ceva din perioada comunistă, au fost șoimi și pionieri, au învățat cântece patriotice, ideologice etc. Generația lui Pif și Rahan, generația muncii patriotice, a traforajului și «produselor» de la Alimentara, transfigurată, inevitabil, într-o generație de

sacrificiu. Pe de altă parte, trecerea lor din adolescență înspre maturitate dezvăluită într-un nou regim înseamnă o întâlnire bruscă cu plinătatea de vicii nou-apărute. Dependența lor de social e una hibridă, cu unul în viitor și altul în platitudinea trecutului – încă influențabil. Nici unul nu a apucat să conștientizeze maturizat perversitatea comunistă, din fericire. Acești prozatori tineri s-au lovit deodată de un real care oferă, atât de darnic, o multitudine de ipostaze ale trăirii. Rezultatul: maturi-înainte-de-vreme. Ei nu au soluții. După Revoluție, au captat diverse forme ale libertății, dintr-o dată, fără o luciditate veritabilă. Momentul istoric – imposibil de macerat realist. Ei ne invită să citim cărțile lor lăsând deoparte complexe, tabuuri și orice alt gând colațional. [...] E meritul lor că se adresează cititorului direct, atenți și interesați de virtualii cumpărători. Măsurile lor preventive sunt de bun-simț, deși spun aproape pe față că romanele lor trebuie citite în primul rând de generația tânără. Ce-i spun, de exemplu, unui optzecist versurile Paraziților? [...] Ei nu-și revendică nici o generație. Nu mai cred în generații (doar poezii...). [...] Tocmai pentru că se consideră o generație fără viitor, într-o societate care prelungește și dilată constant lipsa perspectivelor, a oportunităților, o lume care-i refuză constant. Cu toate acestea, dependența de lumesc a unui Holden Caulfield e o *marcă* a întregii generații. E generația care vrea să plece din țară pentru a nu-și rata fericirea (viața) ori, dacă aleg să rămână în țară, o fac compensând ratarea prin visare. [...] În inocența lor se cred eroi din filme. Devin brusc interesați de preluarea (reală sau iluzorie) a controlului underground al societății. Vor să supraviețuiască după regulile lor. [...] În haosul etic al unei societăți inflamate brusc de «microbul» libertății, destinele umane se (re)formează aleatoriu. Personajele acestor prozatori nu pot fi immortalizate în tablouri bune de așezat în timp în muzee rigide și canonice, admirate și immortalizate în miliarde de blitz-uri, cataloage și albume. Acești eroi ai acestei generații nu sunt altceva decât grafitti suflate jemenfichist pe un banal perete de bloc, stradă sau tramvai. [...] Fiecare dintre acești tineri prozatori simte nevoia să reconfigureze tabuuri. Dintre obsesiile constante, sexualitatea și mitul ei este, fără îndoială, cea mai antrenată în bolgiile textuale. E de-nțeleas din moment ce, în postceașism, după cenzura unei «educații sentimentale», a explodat mitul sexualității revelate. Nu ne surprinde, de aceea, ponderea mare a acestei teme în aproape toate romanele tinerilor prozatori dar și, în unele cazuri, ale seniorilor. Putem vorbi de o sexualitate poetică (Ștefan Agopian – *Fric*, Ruxandra Cesereanu – *Tricephalos*, Ioana Baetica), de o sexualitate textual-artistică (Gheorghe Crăciun – *Pupa russa*), de sexualitate verbală sau sugerată (C. Popescu, Alexandru Vakulovski), de o sexualitate camuflată (Adrian Schiop, Dan Țăranu), de o sexualitate frust-feministă (Ioana Bradea, Claudia Golea), de una scenic-teatrală (Ionuț Chiva). [...] Sintetizând tot ce-am spus până acum aș numi întreaga pleiadă de romancieri tineri de azi – împrumutând o sintagmă din versurile formației Paraziții (idoli muzicali și ai multor autori) – *noua degenerație*. Ei ne vorbesc despre tot ceea ce înseamnă adolescență, nubilitate, libertinaj, despre acel *dolce far niente*

continuu și emblematic, halucinogen și haios, teribilist și tragic. Inacțiunea narcotică, dominantă, are ca sursă sentimentul vidului și al neputinței. Discontinuități sunt retușate prin episoade și scene artificiale. Logica fiecăruia e dependentă de reprezentările onirice (furnizate de mereu aceeași stare halucinogenă). E o generație care tocmai se trezește, deși nu vrea. Prima fază: idealismul confuz. Se închipuie eroi de filme, toți își dau cu părerea despre orice; niște pierde-vreme care se droghează din cauza lipsei oricărei panoramări exacte a realului. Însă singurătatea nu mai e la modă pentru tinerii prozatori de azi. Trăirile, problemele de orice fel, experiențele cele mai intime își găsesc, toate, potrivirile și interpretările în mijlocul unui grup de prieteni. Majoritatea sunt niște dependenți de prieteni, iar din romanele lor transpare necesitatea permanentă a *celuilalt*. [...] Debusolați și pierduți pentru societate, ei recurg la singura salvare: imaginația. Arma lor împotriva noilor realități, a limitelor pe care nu le pot pricepe, e râsul-plânsul, de aceea se străduiesc per ansamblu să producă zâmbete. Unii caută soluții cercetând *sociul mistic*, descifrând sensurile sibilinice ale existenței. Alții scriu Romanul ca să răzbune adolescența bolnavă social, nefericit-freudiană. [...] Unii reproșează romanului tânăr de la noi «limbajul obscen», vulgar-underground, necenzurat. [...] romanul tânăr suferă din cauză că autorii aleg calea prozei facile, neexersate stilistic, urmărind senzaționalul și succesul de cititori prin infuzia simplă de clișee diverse (lingvistice, livrești – anglo-americanofile, parțial franțuzești – etc.). Efectul, deloc rar: că ai citit un roman... cu buget estetic redus. Mă întreb cum va fi citit tipul acesta de roman, să zicem, peste zece ani, când argoul va fi altul și codurile limbii adolescenților se vor fi schimbat? Cam toate romanele reprezintă un pseudo-jurnal al unei terapii – individuale ori în grup –, în care naratorul-personaj e cel mai bolnav dintre toți”.

● [„*Vatra*”, nr. 11-12] Tema numărului poartă titlul *Raport anual asupra poeziei* (2003). Al. Cistelean semnează textul *Poezia leneșă [postmodernească]*: „Aceasta nu-i, firește, o altă depeșă de la Ion Barbu. Și nici una scrisă cu «mânie activă», cum și-a comandat el înainte de a ura «Pace Poeziei Leneșe!». Din contră, e o depeșă scrisă cu simpatie, pentru că mie poezia leneșă mi-e simpatică. Pentru că poezia leneșă de azi – cea postmodernească – e simpatică de la sine. Simpatică imediat și scurt. Ba chiar numai și numai simpatică. E vorba, prin urmare, de o depeșă scrisă din exces de simpatie, din saturația de simpatie. Din prea multă simpatie. Speciile poeziei leneșe sunt departe de a fi dispărut. Oricât de mândru, Ion Barbu era prea optimist crezând că e doar o problemă de timp. Ele nici măcar nu s-au rărit; ba dimpotrivă, s-au înmulțit atât de mult încât au dus la o lenevire generală a poeziei. La o lenevire sistematică și programatică. La o lenevire mândră de sine și încântată de sine. La o lenevire care crede că trândăveala imaginativă și sporovăială de fleacuri sunt chiar poezia. Că maximum la ce poate tinde aceasta e să fie cool. Să nu-ți dea nici o bătaie de cap și nici o bătaie de inimă. Să nu cumva să te streseze în vreun fel. Să-ți vorbească prietenos, asemeni unui somnifer. Să fie, așadar, o poezie amică, vag plăcută și vag insidioasă. Să nu-ți tulbure siesta

cu nimic. Ba chiar să fie lucrul cel mai potrivit pentru siestă. Așa, ca o trăncăneală vioaie, pe fondul căreia se poate moțâi cu încredere. Trei sunt speciile cu deosebire privilegiate în poezia postmodernească. Iar de departe cea mai întinsă la vorbă e cea biografistă. Exploatarea biografiei nu le lipsea nici poeților de dinainte. Numai că aceia nu considerau de cuviință să vorbească despre ce nu credeau ei că se ridică în trans-biografie. Azi toate procesele de transgresie sunt tratate ca eminentă alienare anacronică. De aceea ni se înșiră într-un fel de versuri toate amănuntele, de la căscatul de dimineață la cel de seară. După care urmează cele de noapte. Vechea poezie e blamată pentru emfază, pentru că-și simboliza actele biografice și le selecta după portanța lor semnificativă. Structura slabă, modestia de azi a biografiilor pre versuri tocmite, aceste biografii en gros și en detail care pun în cronică rimată toate fleacurile, e numai aparentă. Ele pornesc, de fapt, de la o premisă de emfază: tot ce fac se cuvine transcris. Acest concept de poezie imediată, concretă cu scrupulozitate, e conceptul suprem al lenevirii. Leneșă cu călduri e poezia de prohab, o poezie care se închipuie călcând eroic peste tabu-uri numai pentru că strigă în gura mare vorbe pe care, atunci când poeții erau și ei niște copii, învățătoarea le interzicea. Desfacerea șlițului sau ridicatul poalelor sunt, în poezie, o artă mult mai grea decât în realitate. Las'că și acolo ele sunt o artă! Iar masturbarea în artă e o artă delicată, subtilă, nu doar ceva declamat cu provocare. Leneș cu precizie e minimalismul, simplă redundanță mecanică a realului. Plictiseala e aici plictiseală, lehamitea e lehamite literală (și literară, firește). Nimic nu e mai mult decât e, nimic nu e și altceva decât pare. E poezia trosc-pleosc și atât”.

Indice de nume

A

Adameșteanu, Gabriela 2, 3, 7, 24, 29,
31, 50, 99, 120, 198, 199, 218,
237, 247, 369, 462, 473, 573, 605,
630
Agopian, Ștefan 2, 24, 31, 51, 120, 152,
156, 173, 198, 227, 237, 247, 253,
462, 464, 603, 605, 630, 633
Andreescu, Gabriel 161, 175, 442, 555,
609
Andreescu, Liviu 161, 241
Antohi, Sorin 237, 380, 433, 442, 446,
548

B

Babeți, Adriana 23, 338, 483, 583
Bactica, Ioana 237, 238, 254, 255, 271,
272, 290, 309, 310, 311, 313, 354,
383, 449, 463, 467, 533, 620, 630,
632, 633
Barbu, Eugen 217, 225, 257, 370, 462,
464, 465, 466, 488, 509, 572
Bittel, Adriana 15, 30, 33, 383, 390, 555,
558, 630
Blandiana, Ana 5, 51, 150, 151, 156,
159, 181, 245, 256, 257, 258, 267,
268, 270, 481, 517, 518, 543, 563,
581, 600
Bobe, T.O. 238, 254, 255, 290, 309, 358,
534, 553, 630
Bodiu, Andrei 19, 144, 145, 155, 156,
388, 417, 481, 563, 564, 630, 631
Boia, Lucian 104, 226, 528
Borbély, Ștefan 23, 25, 252, 535, 540,

564, 565

Bradea, Ioana 37, 38, 290, 353, 354, 383,
384, 463, 464, 465, 533, 553, 620,
630, 633
Breban, Nicolae 2, 24, 50, 66, 82, 99,
112, 113, 116, 120, 154, 156, 157,
169, 173, 186, 225, 237, 240, 241,
256, 257, 263, 270, 273, 321, 327,
397, 460, 462, 463, 629
Bucurenci, Dragoș 353, 354, 474, 475,
501, 534, 553, 620
Buzura, Augustin 2, 5, 18, 19, 20, 24,
35, 36, 40, 52, 106, 107, 156, 169,
189, 224, 237, 299, 331, 389, 410,
451, 462, 581, 628, 629

C

Călinescu, G. 12, 58, 66, 109, 121, 201,
217, 222, 223, 269, 276, 277, 328,
405, 406, 409, 416, 458, 461, 462,
463, 488, 581, 588, 624, 626
Călinescu, Matei 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 24,
25, 32, 90, 91, 118, 120, 156, 160,
253, 276, 279, 535, 537, 564, 568,
582, 605, 630
Cara, Veronica A. 238, 255, 353, 619,
620, 621, 622
Cărtărescu, Mircea 2, 3, 5, 6, 10, 24, 27,
32, 36, 50, 86, 101, 120, 136, 145,
149, 156, 174, 182, 183, 202, 218,
221, 227, 228, 229, 249, 255, 291,
312, 325, 328, 343, 344, 351, 356,
366, 367, 371, 372, 382, 383, 386,
417, 462, 463, 481, 496, 497, 498,
541, 542, 543, 546, 581, 605, 613

Cassian, Nina 2, 24, 32, 271, 403, 457,
458, 525, 526, 572, 605, 618
Cernat, Paul 1, 2, 226, 232, 237, 238,
250, 254, 338, 371, 375, 376, 391,
414, 450, 483, 484, 553, 563, 622
Cesereanu, Ruxandra 3, 5, 24, 32, 118,
119, 148, 149, 238, 463, 466, 535,
538, 633
Chifu, Gabriel 311, 326, 472
Chiva, Ionuț 37, 38, 337, 353, 354, 363,
391, 392, 449, 450, 453, 469, 534,
553, 587, 620, 630, 633
Chivu, Marius 50, 60, 81, 102, 137, 144,
151, 152, 170, 201, 226, 232, 239,
244, 249, 271, 289, 314, 322, 341,
358, 379, 388, 417, 418, 419, 420,
457, 474, 483, 484, 502, 504, 517,
534, 549, 589, 602, 613, 620, 622
Christi, Aura 66, 112, 331, 397, 410,
526, 581
Cistelecan, Al. 119, 155, 156, 172, 173,
252, 333, 418, 485, 538, 634
Cliveț, Nicoleta 143, 156, 183, 290
Cornea, Andrei 32, 47, 308, 319, 347,
369, 370, 379, 380, 381, 382, 507,
561, 562, 564
Cosașu, Radu 3, 34, 105, 245, 259, 389,
390
Crăciun, Gheorghe 11, 12, 23, 24, 25, 26,
29, 68, 145, 156, 253, 338, 415,
416, 417, 432, 436, 449, 466, 467,
487, 517, 533, 534, 542, 577, 627,
629, 632, 633
Cristea-Enache, Daniel 1, 5, 10, 11, 50,
52, 68, 107, 116, 117, 137, 174,
181, 192, 240, 334, 335, 336, 337,
386, 413, 555, 612
Crudu, Dumitru 337, 468

D

Damian, S. 98, 282, 325
Dimisianu, Gabriel 24, 30, 82, 98, 99,
181, 192, 256, 258, 261, 263, 327,

336, 367, 463, 488, 555
Dinescu, Mircea 5, 19, 20, 36, 39, 102,
218, 257, 442, 481, 495, 533, 548,
575, 605
Dobrescu, Caius 23, 144, 145, 253, 324,
338, 345, 500, 565
Drumea, Domnica 15, 16, 24, 68, 183,
363, 468
Dumitrescu, Geo 99, 141, 142, 158, 488,
543, 605, 622
Dună, Teodor 363, 613

E

Eliade, Mircea 3, 9, 12, 13, 14, 25, 29,
30, 38, 87, 92, 93, 94, 95, 96, 97,
126, 136, 141, 182, 196, 208, 211,
218, 239, 252, 299, 300, 301, 302,
303, 304, 308, 348, 421, 461, 462,
464, 488, 564, 576, 605, 618

F

Flămând, Dinu 159, 326, 472, 522, 605
Florian, Alexandru 40, 364, 387

G

George, Alexandru 2, 3, 17, 25, 57, 105,
137, 138, 201, 210, 311, 325, 328,
529, 630
Golea, Claudia 353, 354, 429, 430, 533,
553, 620, 630, 633
Grigurcu, Gheorghe 25, 159, 181, 221,
369, 370, 371, 426

I

Ianoși, Ion 2, 23, 526, 528, 529, 577, 578
Ianuș, Marius 36, 39, 183, 272, 309, 336,
337, 343, 363, 383, 449, 450, 451,
468, 469
Iliescu, Adrian-Paul 92, 247, 526

Ionescu, Gelu 3, 120, 252, 253, 254,
282, 291, 304, 305, 306, 308,
609

Ionescu, Nae 58, 93, 187, 248, 382, 600

Ion, Gheorghică Aurelian 15, 108, 147,
245, 320, 374, 397, 398, 448, 576

Iorgulescu, Mircea 12, 29, 86, 92, 93, 95,
96, 97, 98, 99, 153, 199, 622

Ivănescu, Mircea 10, 32, 90, 91, 150,
156, 159, 331, 358, 481, 605

K

Komartin, Claudiu 52, 362, 469, 587,
612, 613

L

Lăzărescu, Florin 24, 238, 255, 290, 352,
413, 468, 534, 553, 586

Lefter, Ion Bogdan 12, 15, 19, 22, 53, 68,
124, 165, 184, 193, 204, 221, 304,
305, 306, 309, 319, 339, 432, 443,
484, 493, 532, 540, 541, 595

Liiceanu, Gabriel 5, 10, 28, 32, 51, 102,
148, 150, 151, 169, 179, 299, 301,
303, 308, 319, 328, 338, 347, 369,
370, 380, 426, 427, 442, 443, 533,
584, 600

Lovinescu, E. 58, 59, 66, 87, 109, 169,
191, 201, 208, 210, 222, 240, 262,
264, 265, 268, 269, 278, 335, 336,
400, 401, 402, 403, 404, 405, 406,
407, 461, 488, 572

Lovinescu, Monica 4, 8, 10, 32, 120,
169, 201, 421, 606

Lungu, Dan 3, 24, 25, 81, 199, 200, 238,
254, 255, 290, 352, 353, 356, 360,
361, 412, 468, 534, 553, 632

Lupescu, Silviu 68, 236, 240, 443, 444,
533, 585, 632

M

Maioreescu, Titu 10, 11, 29, 58, 59, 60,
87, 109, 155, 208, 222, 239, 259,
268, 278, 327, 377, 423, 488, 493

Mălăncioiu, Ileana 2, 9, 16, 32, 50, 51,
142, 150, 181, 248

Manea, Norman 3, 14, 24, 25, 115, 124,
237, 446, 606

Manolache, Cosmin 238, 254, 255, 290,
424, 453, 467, 534, 553, 632

Manolescu, Ion 23, 91, 232, 238, 290,
371, 391, 414, 563

Manolescu, Nicolae 3, 8, 13, 14, 15, 19,
24, 25, 27, 28, 30, 32, 34, 53, 57,
80, 81, 87, 99, 109, 112, 120, 149,
152, 156, 168, 169, 179, 189, 192,
193, 221, 223, 226, 239, 240, 241,
250, 256, 260, 267, 268, 269, 270,
272, 273, 276, 279, 369, 390, 396,
423, 424, 443, 460, 477, 484, 518,
539, 549, 555, 568, 572, 606, 630

Marcu, Luminița 1, 4, 10, 106, 107, 186,
196, 237, 241, 338, 339, 470, 513,
555

Marinescu, Angela 239, 291, 292, 386,
518

Marino, Adrian 9, 58, 124, 125, 155,
160, 237, 252, 253, 261, 276, 277,
281, 291, 304, 305, 306, 307, 309,
426, 427, 535, 537, 540, 542, 568

Martin, Mircea 137, 151, 152, 215, 252,
256, 270, 292, 324, 369, 449, 450,
474, 533, 568, 611

Matei, Sorin Adam 247, 318, 345, 394,
442, 533, 586

Mihăieș, Mircea 19, 25, 30, 49, 81, 114,
169, 194, 230, 237, 273, 279, 321,
341, 378, 399, 427, 446, 471, 507,
545, 571, 572, 583, 600

Mihăilescu, Dan C. 4, 15, 32, 128, 319,
328, 368, 369, 375, 420, 421, 442,
484, 485, 507, 532, 600, 602, 624,
625, 626

Mihuleac, Cătălin 32, 60, 534
Mincu, Marin 37, 121, 137, 174, 362,
363, 377, 378, 462, 473, 623, 631
Miroiu, Mihaela 235, 236, 237, 320, 453,
491
Modreanu, Cristina 15, 107, 108, 166,
203, 532
Moraru, Cristian 124, 126, 174, 392
Mungiu-Pippidi, Alina 91, 319, 494
Mușat, Carmen 82, 205, 305, 319, 436,
484, 485, 493, 494
Mușina, Alexandru 32, 144, 145, 155,
172, 173, 253, 343, 488, 501

N

Negrici, Eugen 3, 8, 24, 32, 151, 159,
223, 256, 263, 266, 418, 419, 460,
484, 514, 515, 532
Nemoianu, Virgil 278, 373, 421, 606
Noica, Constantin 38, 85, 93, 141, 155,
179, 253, 254, 259, 281, 301, 302,
305, 308, 346, 347, 369, 370, 371,
380, 381, 382, 409, 426, 427, 454,
533, 567, 601
Novac, Ruxandra 15, 16, 24, 363, 386,
451, 468, 469, 481, 482, 612, 623

P

Paler, Octavian 3, 344, 555
Papadima, Liviu 44, 87, 338, 407, 408,
490, 556
Părvulescu, Ioana 2, 4, 6, 24, 30, 31,
109, 138, 173, 191, 202, 239, 240,
241, 252, 291, 319, 368, 390, 488,
540, 555, 584
Patapievic, H.-R. 46, 89, 90, 97, 169,
174, 238, 248, 319, 338, 345, 346,
347, 396, 451, 491, 493, 495, 506,
531, 532, 533, 545, 546, 547, 548,
563, 583, 584, 586, 600
Paul-Bădescu, Cezar 20, 34, 238, 239,

250, 254, 255, 290, 309, 353, 413,
553, 588
Păunescu, Adrian 26, 27, 45, 46, 50, 74,
82, 83, 179, 218, 228, 270, 370,
516
Pavel, Dora 24, 112, 113, 119
Peniuc, Andrei 120, 121, 122, 123, 363
Petrescu, Dan 161, 237, 238, 272, 274
Petreu, Marta 23, 33, 251, 411, 555, 622
Pîrjol, Florina 256, 280, 290, 420, 611
Pițu, Luca 141
Pleșu, Andrei 3, 5, 7, 10, 18, 20, 21, 24,
28, 32, 34, 35, 36, 40, 97, 120,
128, 169, 252, 253, 254, 291, 304,
305, 306, 307, 318, 319, 338, 347,
370, 380, 426, 427, 442, 495, 508,
533, 542, 555, 583, 584, 600
Popa, Marian 9, 23, 49, 50
Popescu, Bogdan 10, 116, 290
Popescu, Cristian 16, 156, 173, 324, 605
Popescu, Cristian Tudor 15, 320, 324,
494, 542
Popescu, Dumitru Radu [D.R.] 113, 154,
173, 218, 224, 225, 309, 396, 397,
462, 618, 628
Popescu, Simona 12, 101, 280, 324, 371,
415, 627, 630
Pop, Ion 31, 102, 103, 137, 151, 159,
251, 252, 459, 466, 483, 485
Popovici, Iulia 1, 5, 34, 50, 62, 144, 175,
176, 178, 249, 290, 309, 352, 398,
449
Preda, Marin 17, 61, 74, 97, 113, 146,
153, 154, 155, 168, 181, 202, 218,
224, 226, 260, 262, 297, 309, 328,
422, 423, 440, 449, 458, 460, 462,
465, 466, 486, 487, 555, 626

R

Radu, Pavel Gheo 8, 24, 238, 254, 255,
256, 290, 322, 323, 324, 352, 353,
355, 360, 361, 468, 534, 553, 632
Radu, Tania 15, 463, 525, 592, 619

Regneală, Mircea 283
 Rogozanu, C. 1, 7, 106, 148, 237, 240,
 309, 314, 316, 371, 398, 399, 498,
 554

S

Sălcudeanu, Nicoleta 119, 219, 385, 555
 Sandu, Ana Maria 4, 24, 109, 358, 587
 Săraru, Dinu 50, 83, 182, 183, 397, 584
 Schiop, Adrian 37, 38, 238, 254, 255,
 290, 309, 310, 314, 315, 342, 353,
 354, 391, 449, 450, 467, 534, 553,
 612, 630, 632, 633
 Șerban, Alex. Leo 34, 51, 490, 507, 533,
 534
 Simion, Eugen 1, 10, 27, 66, 67, 112,
 116, 117, 153, 156, 182, 186, 192,
 201, 209, 210, 212, 221, 225, 262,
 316, 317, 318, 327, 397, 399, 409,
 426, 440, 460, 476, 487, 488, 514,
 515, 516, 632
 Simuț, Ion 62, 82, 90, 102, 114, 155,
 171, 200, 208, 244, 275, 316, 327,
 350, 375, 376, 426, 440, 459, 465,
 476, 484, 486, 519, 529, 590, 604,
 614, 625, 626
 Șiulea, Ciprian 58, 120, 141, 253, 319,
 396, 469, 493, 511, 555, 559, 560,
 565, 569
 Sociu, Dan 337, 468, 469
 Stănescu, C. 15, 117, 335, 367
 Stănescu, Nichita 28, 82, 86, 153, 156,
 157, 158, 219, 240, 245, 264, 318,
 367, 422, 486, 487, 517, 555, 618
 Ștefan cel Mare 18, 55, 143, 144, 339,
 340, 341, 344, 382, 398, 503, 504,
 540, 573
 Ștefănescu, Alex. 15, 30, 33, 51, 60, 102,
 123, 146, 153, 170, 180, 181, 191,
 239, 244, 256, 257, 259, 265, 268,
 271, 324, 334, 366, 382, 389, 390,
 463, 471, 484, 488, 522, 548, 555,
 556, 600

Ștefănescu, Cecilia 22, 238, 255, 280,
 290, 353, 450, 452, 463, 553, 589,
 627, 630
 Ștef, Traian 9, 23, 114, 156, 182
 Stoica, Sorin 4, 8, 22, 202, 238, 250,
 255, 290, 353, 357, 413, 424, 553,
 589
 Suceavă, Bogdan 9, 238, 255, 290, 501,
 502, 503, 504

T

Țăranu, Dan 353, 354, 388, 389, 391,
 417, 419, 449, 534, 553, 630, 633
 Teodorescu, Cristian 4, 11, 15, 24, 25,
 29, 30, 45, 104, 105, 151, 199,
 207, 208, 211, 247, 253, 390, 411,
 419, 421, 447, 451, 462, 490, 517,
 524, 533, 549, 629
 Teodorovici, Lucian Dan 8, 24, 238, 249,
 250, 251, 254, 255, 256, 290, 352,
 353, 413, 468, 534, 553, 632
 Țepeneag, Dumitru 2, 31, 117, 119, 251,
 252, 298, 328, 462, 518, 519, 563,
 606, 630
 Terian, Andrei 118, 216, 221, 290, 334,
 391, 416, 458, 484, 496, 555, 612,
 624
 Theodorescu, Răzvan 18, 114, 185, 186,
 211, 339, 397, 399, 439, 443, 444,
 449, 471, 480, 583, 584
 Țirlea, Cătălin 5, 107
 Tismăneanu, Vladimir 42, 169, 170, 202,
 226, 237, 290, 313, 446, 571, 572
 Tudor, Corneliu Vadim 40, 41, 148, 149,
 233, 407, 509, 510, 550, 608, 609
 Țupa, Răzvan [Cosmin] 337, 363, 396,
 468, 469, 612, 613
 Țurcanu, Florin 12, 13, 29, 30, 92, 300,
 303

U

Ungureanu, Cornel 4, 155, 173, 216,
217, 218, 219, 460, 605
Urian, Tudorel 30, 81, 89, 137, 146, 153,
180, 190, 202, 207, 239, 275, 305,
316, 344, 349, 359, 375, 393, 429,
446, 457, 518, 571, 626
Uricaru, Eugen 9, 51, 224, 238, 256,
282, 325, 327, 362, 377, 378, 472,
542, 605
Urmanov, Adrian 121, 122, 143, 337,
363, 469

V

Vakulovski, Alexandru 37, 156, 174,
175, 246, 290, 337, 341, 342, 343,
353, 354, 357, 383, 391, 468, 469,
474, 521, 533, 553, 633

Vakulovski, Mihai 37, 156, 174, 175,
246, 290, 337, 341, 342, 343, 353,
354, 357, 383, 391, 468, 469, 474,
521, 533, 553, 633
Vasilescu, Mircea 18, 19, 20, 21, 34, 36,
40, 425, 577
Verdeș, Ovidiu 371, 543, 544, 553
Vighi, Daniel 22, 156, 238, 255, 354,
577
Vlădăreanu, Elena 10, 186, 337, 363,
377, 450, 451, 468, 586, 613

Z

Zafiu, Rodica 62, 171, 202, 367, 394,
430, 439, 462, 477, 490, 557, 591,
604
Zamfir, Mihai 2, 23, 24, 31, 211, 218,
239, 473, 485, 549, 555, 630

